توضيحات

د مشكوٰة شريف پښتو شرح

مشكوٰة شريف

تاليف

حضرت مولانا فضل محمد يوسف زئى دامت بركاتهم
استاذ حديث جامعة علوم اسلامية بنورى ټاؤن كراچى

پښتو ترجمه

مولانا محمد فيض الهادي "معاني"
سابق مدرس مدرسه تعليم القرآن والحديث
چارسده روډ پشاور

مكتبة الاصلاح
محله جنگى پشاور
0314-9797200
0345-1977797

حنفی شافعی

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

کفایت دینی کتب خانہ

کفایت اللہ ابن صدیق

واٹس ایپ گروپ ٹیلی گرام چینل

اس گروپ میں کتابیں اہل السنة والجماعت، حنفی، شافعی، مالکی، حنبلی، دیوبند ، علماء حق کے عقائد کے مطابق ہوں گی مختلف زبانوں میں اسلامی کتابیں پشتو عربی اردو فارسی جیسے تفسیریں، فتاویٰ درسی کتب خارجی کتب و غیرہ۔

کفایت اللہ ابن صدیق

easypaisa

+923052488551
+923247442395

مالکی حنبلی

توضیحات

پښتو شرح

مشکوة شریف

توضیحات مشکوة شریف
پښتو شرح

(جلد شپږم)

الشیخ حضرت مولانا فضل محمد یوسف زئی صاحب دامت برکاتهم
علامه استاذ حدیث جامعة علوم اسلامیة بنوری تاؤن کراچی

پښتو ترجمه:
مولوي فیض الهادی حقاني

د توضیحات پښتو شرح مشکوة خصوصیات:

- په اول جلد کې د اصول حدیث یوه مفیده مقدمه
- په متن باندې اعراب
- په ټیبل کې تحت السطور بامفهومه ترجمه
- هر حدیث ته مناسب عنوان ورکول
- د مشکوة المصابیح د آحادیثو تخریج د صحاح سته وغیره کتابونو نه کول
- د مشکوة المصابیح د مشکلو لغاتو حل کول
- په شرحه کې هر یو ځای ته مناسب عنوان ورکول
- د ائمه اربعو د مذاهبو بیان
- د مذاهبو دلائل بیانول
- د احنافو د مذهب د ترجیح وجوهات بیانول
- په شرح کې د مرقاة او د اشعة اللمعات د عباراتو حوالې ورکول
- د کتاب د هرې صفحې په سر د کتاب او باب خودنه
- د هر کتاب په اول کې د ضروري مباحثو بیان
- بین القوسین په اضافي قیوداتو سره مزید وضاحت کول
- د مشکلو ابحاثو د سوال او جواب په ذریعه حل کول
- د جدید او قدیم بعضې مسائلو استنباط
- په آحادیثو کې د تعارض په صورت کې بهترین مطابقت راوستل
- په اتم جلد کې د مشکوة المصابیح د حدیثو د راویانو مفصل حالات

مکتبة الاصلاح
محله جنگی پشاور
0314-9797200
0345-1977797

د چهاپ ټول حقوق د ناشر سره محفوظ دي۔

درخواست

د الله تعالیٰ په فضل وکرم سره د کمپوزنګ نظرثاني او تصحیح نه علاوه د چهاپ کولو او جلد سازئ په ټولو مرحلو کښې د ډیر احتیاط نه کار اخستلي شوی دی خو بیا هم انسان کمزوری دی۔
که ددی احتیاط باوجود هم څه غلطي په نظر درشي نو اطلاع راکړئ ان شاء الله په راتلونکي چهاپ کښې به ئې تصحیح اوکړو۔

دکتاب نوم: توضیحات مشکوٰة شریف

مؤلف: الشیخ حضرت مولانا فضل محمد یوسف زئی صاحب دامت برکاتهم
علامه استاذ حدیث جامعة علوم اسلامیة بنوری ټاؤن کراچي

ترجمه: مولوي فیض الهادی حقاني

کمپوزنګ: مولوي فیض الهادی حقاني

ناشر: مکتبة الاصلاح محله جنګی پشاور
0314-9797200
0345-1977797

د ملاویدو پتې:

افغانستان	پاکستان
جلال آباد	شبقدر
کابل	اکوړه خټک
خوست	صوابی
ګردیز	شیوه اډه
غزنی	مردان
قندهار	مینګوره
کوندوز	تیمرګره
کنړ	باجوړ
مزار شریف	ټل هنګو
لغمان	دوآبه
	ډیره اسماعیل خان
	بلوچستان
	چمن

نَضَّرَ اللهُ اِمْرَأً سَمِعَ مَقَالَتِيْ فَحَفِظَهَا وَ وَعَاهَا وَ اَدَّاهَا (الحديث طبراني)

انتساب

زه دا خپل محنت خپل مادرِ علمي او د عِلم عالَمي مرکز

جامعة العلوم الاسلامية بنوري ټاؤن طرف ته منسوبوم

چې ددې د شفقت په سيورې کې

بنده د محدث العصر حضرت اقدس حضرت مولانا محمد يوسف البنوري رَحِمَهُ اللّٰهُ

او صدر مدرس حضرت اقدس حضرت مولانا فضل محمد سواتي رَحِمَهُ اللّٰهُ نه

د احاديثو مقدسو سند حاصل کړو.

فضل محمد يوسف زئي

روزِ محشر هر کسے با خويش دارد توشهء

من نيز حاضر ميشوم توضيح مشکوة در بغل

وَ مِنْ مَذْهَبِيْ حُبُّ النَّبِيِّ وَ كَلَامِهٗ

وَ لِلنَّاسِ فِيْمَا يَعْشَقُوْنَ مَذَاهِبُ

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

كَمِشۡكٰوةٍ فِيۡهَا مِصۡبَاحٌ

اَلۡمِصۡبَاحُ فِيۡ زُجَاجَةٍ

اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوۡكَبٌ

فهرست

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
کتاب الجهاد	۳۱	د جهاد تعریف	۳۱
د جهاد قسمونه	۳۲	د جهاد یو څو نور قسمونه	۳۴
د جهاد اکبر او جهاد اصغر بحث	۳۶	د ظالم بادشاه مخې ته حق کلمه ویل	۴۰
جهاد افضل ترین عمل دی	۴۴	د ایمان نه وروسته جهاد افضل عمل دی	۴۶
مجاهد په هر حال کې کامیاب دی	۴۷	نبي کریم ﷺ هر جنګ کې د شریکیدو او شهید کیدو ارمان کړی دی	۴۸
په اسلامي سرحداتو باندې د پهرې کولو فضائل	۵۰	د سبیل الله مطلب څه دی؟	۵۱
د رباط في سبیل الله د فضائلو په باره کې یو څو حدیثونه	۵۲	د جهاد د لارې ګرد	۵۳
په جهاد کې د کافر د وژلو ثواب	۵۳	د مسلمانانو بهترین ژوند کوم یو دی؟	۵۴
یو مجاهد جهاد ته لیږل هم جهاد دی	۵۶	په مجاهدینو د ښځو احترام لازم دی	۵۷
په جهاد کې د مالي مرستې فضیلت	۵۸	د هر کور نه دې یو مجاهد جهاد ته لاړ شي	۵۸
د دین د حفاظت لپاره به مجاهدین تر قیامته پورې جنګیږي	۵۹	په جهاد کې د زخمي کیدو فضیلت	۶۰
د شهادت فضیلت او ارمان	۶۱	د مرګ نه وروسته د شهیدانو ژوند	۶۱
په شهادت سره ټول ګناهونه معاف کیږي	۶۴	وژونکی او وژل شوی دواړه په جنت کې	۶۶
د شهادت رښتیني ارمان هم شهادت دی	۶۶	په میدانِ جهاد کې په نامعلومه ګولۍ لیګدو سره شهادت ملاویږي	۶۷
کهجوري یې وغورځولې او شهید شو	۶۸	د شهید مطلب او د شهیدانو قسمونه	۷۰
د مجاهد د اجر تقسیم	۷۲	د کوم مسلمان په زړه کې چې د جهاد جذبه نه وي هغه د نفاق په مرګ مړ کیږي	۷۴
حقیقي مجاهد څوک دی	۷۴	د عذر په وجه شاته پاتې کیدونکو ته د جهاد ثواب ملاویږي	۷۵
د مور او پلار د خدمت مقام او اهتمام	۷۶	د فتح مکې نه پس د هجرت فضیلت ختم شو	۷۷

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
جهاد به جاري وي تر دې چې مجاهدين به د دجال سره جنګيږي	۷۸	د جهاد نه کوونکو لپاره سخت وعيد	۷۹
په ځان، مال او د ژبې په ذريعې سره د جهاد حکم	۷۹	د کفاور ککرۍ والوځوئ او جنت وګټئ	۸۰
په جهاد کې د مدافعه کولو فضيلت	۸۰	په جهاد کې د لږ وخت لپاره د شرکت فضيلت	۸۱
جهاد کې يوه روپۍ مصرف کړئ او د اؤوه سوؤ ثواب وګټئ	۸۲	بهترينه صدقه	۸۳
د مجاهد فضيلت	۸۴	په جهاد کې لږ وخت تېرول په کور کې د اويا کاله لمونځ نه افضل دی	۸۵
د زرو ورځو د عبادت نه جهاد افضل عمل دی	۸۶	جنت ته اول داخليدونکې خلک	۸۶
افضل مجاهد او افضل شهيد	۸۷	د شهيد شپږ امتيازي نښانې	۸۸
څوک چې جهاد ونه کړي ايمان به يې ناقص وي	۹۰	شهيد د مرګ د تکليف نه محفوظ وي	۹۰
جهاد کې توېدونکې قطره د وينې محبوب ترين شی دی	۹۱	په سمندر کې سفر د سخت ضرورت نه بغير مه کوئ	۹۱
په جهاد کې هر قِسمه مرګ د شهادت دی	۹۳	مجاهد کور ته تر بېرته راتللو پورې جهاد کې شمارل کېږي	۹۳
يَو مجاهد جهاد ته د لېږلو ثواب	۹۴	اجرتي مجاهد کېدل ډير بد دي	۹۴
په اجرت باندې جهاد ته د تللو حکم	۹۶	صرف د دنيا لپاره جهاد کولو باندې ثواب نه ملاويږي	۹۷
د حقيقي مجاهد پيژندنه	۹۷	نافرمانه امير معزول کېدلی شي	۹۹
په اسلام کې د رهبانيت ګنجائش نشته	۱۰۰	په جهاد کې د نيت اخلاص ضروري دی	۱۰۲
د مجاهدينو اوچتې درجې	۱۰۲	جنت د تورو د سيورې د لاندې دی	۱۰۳
د اُحد د شهيدانو باره کې بشارت	۱۰۴	درې قِسمه مسلمانان	۱۰۵
د شهيد ارمان	۱۰۶	څلور قِسمه خلک به په جنت کې وي	۱۰۷

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
په جهاد کې د مال د خرچ کولو فضيلت او د نهه څلويښت کرورو خبره	۱۰۷	د مجاهدينو او چتو مرتبو کتلو سره د سَر نه خولئ وغورزيده	۱۱۰
منافق شهيد نه وي	۱۱۲	فقط يوه نيکئ باندې جنت، عجيبه قصه	۱۱۴
باب اعداد آلة الجهاد	۱۱۶	د استطاعت مناسب د جهاد لپاره د طاقت تيارولو حکم	۱۱۶
خطر که نه هم وي بيا هم د اسلحې شغل جارې وساتئ	۱۱۹	د اسلحې د زده کولو نه وروسته هېرول لويه ګناه ده	۱۱۹
تير اندازي کوئ زه تاسو سره يم	۱۲۰	د جهادي آسونو فضيلت	۱۲۱
د جهادي آسونو ونده، اوبه، متيازې او ځوتې به هم په نيک اعمالو کې وي	۱۲۲	شکال اس نا خوښه اس دى	۱۲۳
په آسونو کې مسابقه د جهادي روزنې برخه ده	۱۲۳	يَو بانده چې مقابله کې مخکې ؤوتلو	۱۲۴
ديو تير په ذريعه درې کسه جنت ته ځي	۱۲۵	په ميدان جهاد کې د تير ويشتلو ثواب	۱۲۷
جهادي روزنه کې شرط لګول جائز دى	۱۲۹	په مسابقه کې د محلل د شريکيدو حکم	۱۳۰
په آسونو کې جلب او جنب منع دى	۱۳۱	د ښائسته آسپې علامت	۱۳۲
په سرو آسونو کې برکت وي	۱۳۳	د آسونو په تندي، په څټ ولاړ ويختان او د لکئ ويختان مه غوڅوئ	۱۳۴
د جهادي آسونو ساتنه وکړئ	۱۳۵	د اهل بيتو درې خصوصيات	۱۳۵
آسپې ته خر پريښودل منع دي	۱۳۶	د نبي کريم ﷺ توره	۱۳۷
نبي کريم ﷺ د اُحد په ورځ دوه زغرې واغوستلې	۱۳۸	د نبي کريم ﷺ جنګي جنډه	۱۳۸
خپله قومي اسلحه جوړه کړئ او هغه خپله کړئ	۱۳۹	**باب آداب السفر**	۱۴۲
د جهاد لپاره د يوم الخميس انتخاب	۱۴۳	د ځان ته د سفر کولو ممانعت	۱۴۳
په قافله کې که سپې يا ټلئ وي نو د رحمت فرښتې به نه وي	۱۴۴	په څاروُ باندې د سورلئ کولو متعلق هدايت	۱۴۵
د سفر ضرورت مند ملګرې سره مرسته وکړه	۱۴۷	په سفر کې د مقصد د پوره کيدو نه وروسته کور ته ژر راشئ	۱۴۸

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
د معزز میلمه یا د مسافر په راتلو باندې استقبال جائز دی	۱۴۹	سفر نه کور ته د نبي کریم ﷺ د راتلو وخت	۱۵۰
د سفر نه راستنیدو سره دعوت کول مسنون دی	۱۵۲	د سفر نه راستنیدو سره جومات کې ناسته او نفل کول مسنون دي	۱۵۲
سحر وختي کار ته تلو نکو ته د برکت دعاء	۱۵۳	ورځې د سفر سره څه د مابنام هم یو ځای کوئ	۱۵۴
سفر کې چې کم نه کم درې کسان وي	۱۵۴	د درېو کسانو ډله دې یو امیر مقرر کړئ	۱۵۵
غوره فوځ او غوره سریه	۱۵۶	په سفر د جهاد کې د نبي کریم ﷺ عظیمه نمونه	۱۵۸
د سورلئ څاروۍ باندې رحم وکړئ	۱۵۹	د موټر مالک د مخکنې سیټ حقدار دی	۱۶۰
شیطاني اوښ او شیطاني کور	۱۶۱	لاره تنګولو باندې د جهاد ثواب مه خرابوئ	۱۶۲
جهادي سفر کې تاخیر کول د نقصان سبب دی	۱۶۴	څوک چې خادم وي همغه سردار وي	۱۶۶
باب الکتاب الی الکفار و دعائهم الی الاسلام	۱۶۷	د قیصرِ روم په نوم د نبي کریم ﷺ خط	۱۶۸
د شاه فارس پرویز په نوم د نبي کریم ﷺ خط	۱۷۱	د دعوت اسلام طریقه او د جهاد آداب	۱۷۳
د جنګ ارمان مه کوئ خو چې په سَر مو راشي نو بیا یې په کلکه کوئ	۱۷۷	په جنګ خیبر کې نعرهٔ الله اکبر	۱۷۸
د حضرت خالد بن ولید رضي الله عنه د کفارو په نوم یو عظیم مکتوب	۱۸۲	باب القتال في الجهاد	۱۸۴
د جهاد د مشروعیت حکمت	۱۸۴	د شهادت شوق	۱۸۵
جهاد ته د وتلو وخت کې د نبي کریم ﷺ حکمت عملي	۱۸۶	جنګ د چل او تدبیر نوم دی	۱۸۷
په جهاد کې د ښځو د شریک کېدو حکم	۱۸۸	په جهاد کې د ښځو او ماشومانو وژنه منع ده	۱۸۹

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
په شب خون کې ښځې او ماشومان وژل کیدې شي	۱۸۹	د دشمن د باغونو د غوځولو او د سوځولو مسئله	۱۹۰
د غفلت په حالت کې په دشمن باندې حمله کول جائز ده	۱۹۱	د جنګ متعلق یو حکمت	۱۹۲
جنګي شعار او د شفر الفاظ	۱۹۳	د جنګ په وخت کې شور او شغب منع دی	۱۹۴
د دشمن ښار او پټې د ضرورت په وخت کې وسوځوئ	۱۹۵	کله چې کافر په ګوته درشي نو مړه یې کړئ	۱۹۵
ښځه او غلام مه وژنئ	۱۹۶	مجاهدینو ته د نبي کریم ﷺ نصیحتونه	۱۹۶
میدان بدر کې درې په درې مقابله	۱۹۷	د جنګ موته واقعه	۱۹۹
غزوهٔ طائف کې د منجنیق استعمال	۲۰۰	باب حکم الاسراء	۲۰۲
د کفاو ر په څټونو کې ځنځیر واچوئ او اسلام ته یې راولئ	۲۰۲	جاسوس مړ کړئ	۲۰۳
بنو قریظه کې د حضرت سعد فیصله	۲۰۶	د سردار یمامه ثمامه عجیبه قصه	۲۰۷
د احسان بدله احسان	۲۱۱	د حدیبیه په موقع اتیا (۸۰) مشرکان ونیول شول	۲۱۲
په قلیب بدر کې د قریشو د سردارانو سره د نبي کریم ﷺ کلام	۲۱۳	په جنګ حنین کې شپږ زره قیدیان	۲۱۶
تبادله د قیدیانو جائز ده	۲۱۸	د بدر په قیدیانو کې د نبي کریم ﷺ زوم هم وُ	۲۲۰
قیدي وژل هم جائز دي	۲۲۲	د بدر په قیدیانو د الله تعالی ناراضتیا	۲۲۳
د قیدانو په عمر کې تحقیق او څیړنه	۲۲۴	یو مسلمان کافر ته په لاس ورکول حرام دي	۲۲۵
په یوې بې غورۍ سره د ټولو لپاره مصیبت	۲۲۶	باب الامان	۲۲۸
د ښځې د عهد و امان لحاظ ساتل په مسلمانانو باندې لازم دی	۲۲۹	د وعدې پوره کولو اهمیت	۲۳۲
د اسلام ضابطه مکمل او کافی ده	۲۳۴	د مسیلمه کذاب دوه قاصدان	۲۳۵

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
باب قسمة الغنائم والغلول فيها	۲۳۷	د مالِ غنیمت استعمال د دې امت د خصوصیاتو نه دی	۲۳۸
د وژل شوي کافر مال د وژونکي مجاهد دی	۲۳۹	د مالِ غنیمت د تقسیم قانون	۲۴۲
مالِ غنیمت کې د ښځو او د غلامانو برخه نشته دی	۲۴۴	د حضرت سلمه بن اکوع زړه ورتیا	۲۴۵
کفار که د مسلمانانو مال قبضه کړي نو څه به کیږي؟	۲۴۸	د خُمس حکم	۲۵۰
د مالِ فئ تعارف او حکم	۲۵۱	مشترکه قومي دولت کې خیانت کونکی به دوزخ ته ځي	۲۵۲
مشترکه قومي دولت کې د خیانتونو مختلف صورتونه	۲۵۳	په مشترکه قومي دولت کې خیانت باندې سخت وعید	۲۵۵
په جهاد کې د ضرورت مطابق د خوارو شیانو استعمال	۲۵۶	خوندور صورت	۲۵۷
د مقتول سلب به قاتل ته ورکول کیږي	۲۵۸	د ابو جهل اصل قاتل څوک وو؟	۲۵۹
توره یې رابنکله او جهاد ته روان دی	۲۶۰	د خیبر غنیمتونو کې د احنافو استدلال	۲۶۱
څوک چې ډېر په زړه ورتیا جنګ کوي ډیره برخه به اخلي	۲۶۲	په مالِ فئ کې ټول مسلمانان شریک دي	۲۶۳
د اهل سفینه خصوصیات	۲۶۴	نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د یو خائن جنازه ونه کړه	۲۶۵
خیانت شوی واکی قیامت کې خپله راوړه	۲۶۶	په مشترکه قومي دولت کې د خیانت سزا	۲۶۷
په خائن باندې پرده اچول هم خیانت دی	۲۶۸	د تقسیم نه مخکې د مالِ غنیمت اخستل او خرڅول منع دی	۲۶۸
د ذوالفقار توري ذکر	۲۶۹	څوک چې مؤمن وي خیانت به نه کوي	۲۷۰
د مشترکه مال نه ستن هم مه اوچتوئ	۲۷۲	د ابو جهل د مرګ قصه	۲۷۶
حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د ابو جهل په سینه باندې	۲۷۹	د کمزور مسلمان مال بچ کول پکار دی	۲۸۰

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
حضرت عثمان رضي الله عنه ته د بدریانو مرتبه حاصله ده	۲۸۲	جهاد لپاره د لمر د وبیدو سره حصار شو	۲۸۳
په مالِ غنیمت کې خیانت کونکی به دوزخ ته اچولی کېږي	۲۸۵	باب الجزیة	۲۸۷
د مجوسیانو نه جزیه اخستل څنګه ده	۲۸۸	په مسلمانانو باندې جزیه نشته دی	۲۹۱
په جزیه باندې د صلحې یو صورت	۲۹۲	یهود و نصاری نه مالِ تجارت باندې د محصول اخستلو مسئله	۲۹۳
په ذمیانو باندې د جزیې یَو عجیب صورت	۲۹۳	په سرو زرو او سپینو زرو باندې د جزیې مقدار	۲۹۵
کتاب الصلح	۲۹۶	د صلح حدیبیه تفصیلي بیان	۲۹۶
د صلح حدیبیه یَو څو شرطونه	۳۰۴	په صلح کې د یَو سخت شرط حکمت	۳۰۵
نبي کریم صلی الله علیه وسلم بیعت کې د هیڅ یوې ښځې په لاس کې لاس نه دی ایخی	۳۰۶	په صلح حدیبیه کې اضافه شرطونه	۳۰۷
د معاهدې ساتنه ضروري ده	۳۰۸	د معاهدې حدیبیه متن	۳۰۹
باب اخراج الیهود من جزیرة العرب	۳۱۳	د جزیره عرب نه د یهودو د ویستلو حکم	۳۱۳
حضرت عمر رضي الله عنه د یهودو د ویستلو پس منظر وایي	۳۱۵	یهود او نصاری د جزیره عرب نه وباسئ	۳۱۷
د یهودیانو د ویستلو پخه اراده	۳۱۸	د یهودیانو د ویستلو عمل حضرت عمر رضي الله عنه پوره کړو	۳۲۰
باب الفیء	۳۲۲	د مالِ فیئ خرچ کول	۳۲۳
د مالِ فیئ د تقسیم یَو صورت	۳۲۴	د مالِ فیئ غمې به هم تقسیمېږي	۳۲۵
د مالِ فیئ تقسیم کې د مرتبو د فرق لحاظ	۳۲۶	د فدک قضیه کې د حضرت عمر رضي الله عنه استدلال	۳۲۹
د قضیه فدک پوره تفصیل	۳۳۰	په جهاد باندې عمومي اعتراضونه او د هغې جوابونه	۳۳۴

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
كتاب الصيد والذبائح	۳۴۳	د سپي او تیر په ذریعې سره شوي ښکار مسائل	۳۴۳
د ټوپک په ګولۍ باندې ښکار څنګه دی؟	۳۴۷	د یهودو او نصاراؤ په لوخو کې خوراک څنګه دی؟	۳۵۱
وژلی شوی ښکار که ورک شي نو څه حکم یې دی؟	۳۵۳	د شکمنې ذبیحې حکم	۳۵۴
د غیرالله په نوم ذبیحه حرامه ده	۳۵۵	کوم شی چې د رګونو وینه تویه ولی شي نو ذبح کول پرې جائز ده	۳۵۷
په تیره کاڼي باندې ذبح کول جائز ده	۳۵۹	که مړی هم کوئ نو په طریقه یې وکړئ	۳۶۰
څاروی تړل او نښانه کول جائز نه دی	۳۶۰	څوک په خوله مه وهئ او مه پر مخ داغ ورکوئ	۳۶۲
د ضرورت او مصلحت په خاطر داغول جائز دي	۳۶۲	هر هغه شی چې وینه تویوي ذبح پرې جائز ده	۳۶۳
د ذبح اضطراري حکم	۳۶۴	د کوم سپي چې ذبیحه حرامه ده د هغه سپي ښکار هم حرام دی	۳۶۶
د غیر مسلمو د لاس خوراک حلال دی	۳۶۷	د مجثمة خوراک منع دی	۳۶۸
هغه څاروي چې خوراک یې حرام دی	۳۶۸	د شریطه خوراک منع دی	۳۷۰
د خیټې د بچي د ذبیحې حکم	۳۷۰	بې وجې څاروی یا مارغه وژل جائز نه دی	۳۷۲
د ژوندي څاروی نه غوښه کړی شوې غوښه مرداره ده	۳۷۳	په هرې تیرې آلې باندې ذبح جائز ده	۳۷۴
د دریاب د څارو حکم	۳۷۵	**باب ذكر الكلب**	۳۷۶
بې له ضرورته سپي ساتل د نقصان سبب دی	۳۷۶	د سپو د وژلو حکم	۳۷۷
د څارو جنګول منع دي	۳۷۹	**باب ما يحل اكله و ما يحرم**	۳۸۰
ذی ناب درنده حرام دی	۳۸۰	آیا آس حلال دی؟	۳۸۱
د وحشي خر غوښه حلاله ده	۳۸۲	سوئ حلاله ده	۳۸۲
سنده حلال دی که حرام؟	۳۸۳	د چرګ غوښه حلاله ده	۳۸۴

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
عقیقه چې د چا وي هغه دې د نافرماني نه بچ شي	۴۱۷	نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د حضرت حسن رَضِيَ اللهُ عَنْهُ غوږ کې اذان وکړو	۴۱۷
په جاهلیت کې عقیقه څنګه وه؟	۴۱۸	**کتاب الاطعمة**	۴۱۹
د خوراک درې آداب	۴۱۹	بسم الله که ونه وایې نو شیطان به درسره خوراک کوي	۴۲۰
خوراک څښاک په ښي لاس مسنون دی	۴۲۱	په چپ لاس باندې شیطان خوراک څښاک کوي	۴۲۲
درې ګوتو باندې خوراک کول او ګوتې څټل سنت دي	۴۲۲	د خوراک نه وروسته ګوتې خپله وڅټې یا یې په بل وڅټې	۴۲۳
که د خوراک په وخت کې مړۍ ولوېږي نو څه کول پکار دي	۴۲۳	په تکیه وهلو سره خوراک کول منع دی	۴۲۴
مېز او چوکۍ باندې د خوراک د کولو حکم	۴۲۴	نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه ډوډۍ ولیدله او نه وریته شوې بیزه	۴۲۶
میده یا د اغږلی شوي وړو ډوډۍ نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه ده خوړلې	۴۲۶	خوراک کې نقص مه راوباسئ	۴۲۷
مؤمن په یوه کولمه او کافر په اوؤه کولمو خوراک کوي	۴۲۸	قناعت که وي نو د دوؤ خوراک د درېو لپاره کافي کېږي	۴۳۰
مریض ګېډ لپاره تلبینه بهترین شی دی	۴۳۰	کدو د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوښ ؤ	۴۳۱
په اور باندې پوخ شوي شي خوړلو سره اودس لازم نه دی	۴۳۲	خوږ شی د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوښ ؤ	۴۳۲
سرکه بهترین سالن دی	۴۳۳	د خرېړي فایدې	۴۳۳
د خربوزې او کهجورو یو ځای کولو حکم	۴۳۴	د پیلو د ونې فضیلت	۴۳۴
د خوراک کولو وخت کې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کیفیت	۴۳۶	د ملګرو سره دوه دوه کهجورې یو ځای مه خورئ	۴۳۶

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
کور کې د کهجورو ساتلو فضیلت	۴۳۷	ولړه د نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په کور کې	۴۳۸
په اوبو او کهجورو باندې کله هم خیټه ډکه نه شوه	۴۳۹	اومه ؤوړه خوړل څنګه ده؟	۴۴۰
د پیاز، اوږه او بدبویه شی خوړلو سره جومات ته تلل منع دی	۴۴۲	د خوراک نه وروسته د الله تعالی حمد و ثناء	۴۴۳
د خوراک څکاک نه وروسته د الله شکر ادا کړئ	۴۴۴	د خوراک نه مخکې بسم الله ووایئ	۴۴۵
که هیر شي درنه نو په مینځ کې هم بسم الله ووایئ	۴۴۵	د خوراک نه وروسته دعا	۴۴۶
دخوراک نه مخکې اووروسته لاس وینځئ	۴۴۷	مینځ پرېږدئ او د غاړو نه یې خورئ	۴۴۹
نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله هم په تکیه وهلو سره خوراک نه دی کړی	۴۵۰	په جومات کې د خوراک کولو مسئله	۴۵۰
د مرض لپاره پرهیز ضروري دی	۴۵۲	د دیګچې خوراک به د نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوښ ؤ	۴۵۴
د خوراک نه ورسوته لوخي پاکول د مغفرت سبب دی	۴۵۴	د خوراک نه وروسته لاس وینځئ بیا اوده کېږئ	۴۵۴
ثرید د نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوښ ؤو	۴۵۵	د زیتون فضیلت	۴۵۶
سرکه سالن دی	۴۵۶	کهجوري هم د سالن کار کوئ	۴۵۷
غیر مسلم معالج ته رجوع کول جائز ده	۴۵۷	غذا معتدله کړئ او وي خورئ	۴۵۸
میؤو کې چینجي پیدا کېدلو سره میوه نه نجسه کېږي	۴۵۹	اسلام چې کوم شیانو ته حرام ویلي دي همغه حرام دي	۴۶۰
د ښه خوراک خواهش جائز دی	۴۶۱	اومه اوږه خوړل منع ده	۴۶۲
د پیاز خوړلو مسئله	۴۶۲	د کوچو سره کهجوري د نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوښې وې	۴۶۳
لوخي کې مختلف شیان وي د خوښې شی ترینه اخلئ	۴۶۳	د حریرې فائده عجوه د جنت کهجوره ده	۴۶۵ ۴۶۶

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
خوراک کې که بسم الله نه وي ويل شوي نو شيطان هم خوراک کوي	۴٦۷	ډير خوراک کول د نحوست علامت دی	۴٦۹
مالګه بهترين سالن دی	۴٦۹	بوټان ويستلو سره خوراک کولو باندې قدمونو ته راحت ملاوېږي	۴۷۰
خوراک لړېخول او بيا خوړل پکار دی	۴۷۰	د خوراک لوښې دعاء هم کوي او ښېرې هم کوي	۴۷۱
باب الضيافة	۴۷۲	د مېلمه اکرام کول د ايمان علامت دی	۴۷۲
کوربه باندې بوج مه جوړېږئ	۴۷۳	په ذميانو باندې د مجاهدينو ميلمستيا لازمه ده.	۴۷۴
د ميلمه په راتللو باندې د خوشحالئ اظهار کول پکار دی	۴۷۵	د بَدو بدله بَد نه دي	۴۷۸
د خوراک نه وروسته دعاء	۴۷۹	د پرهيزګاره خلکو ضيافت ډير بهتر دی	۴۸۱
ګوندو باندې ناسته او خوراک کول عاجزي ده	۴۸۲	راغونډيدلو سره خوراک کې برکت نازليږي	۴۸۲
قيامت کې به د عيش والا ژوند باره کې پوښتلې کيږي	۴۸۴	د خوراک نه يو ځای پاځيږئ	۴۸٦
که ولړه وي نو خوراک کې تکلف مه کوئ	۴۸۷	ميلمه د کور دروازې پورې پريږدئ	۴۸۸
په ضيافت کې برکت دی	۴۸۹	باب المضطر	۴۹۰
په اضطراري حالت کې د مردار خوړلو مسئله	۴۹۰	باب الاشربة	۴۹۴
درې ساګانو کې د اوبو د څکلو فايدې	۴۹۴	د مشک په خوله باندې د اوبه څکلو ممانعت	۴۹۵
په ولاړه باندې د اوبه د څکلو ممانعت	۴۹٦	په ولاړه باندې د زمزم د اوبو استعمال مستحب دي	۴۹۸
د اودس نه پاتې شوي اوبه په ولاړه څکل کيدلی شي	۴۹۸	په مجبورئ کې د تالاب يا نهر نه په خوله اوبه څکلی شئ	۴۹۹

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
سرو او د سپينو زرو لوښو کې اوبه څکل حرام دي	۵۰۱	ښي اړخ نه د جام ګرځول پکار دي	۵۰۲
ګرځېدو او ګرځېدو کې د ضرورت په بناء خوراک څکاک جائز دی	۵۰۴	د اوبو څکلو وخت کې په لوښي کې سا مه اخلئ	۵۰۵
يو سا باندې اوبه څکل د څناورو کار دی	۵۰۵	د اوبو نه د ډکې وغيره لري کولو طريقه	۵۰۶
اوبه د لوښي په مات ځاې باندې مه څکئ	۵۰۷	اوبه د ضرورت په وخت کې د مشکیزې په خوله باندې څکل جائز دي	۵۰۷
د نبي کریم صلی الله علیه وسلم يخ او خوږ شربت خوښ ؤو	۵۰۸	د خوراک او د څښاک په څېز کې د شودو نه هيڅ بهتر شی نشته	۵۰۹
د نبي کریم صلی الله علیه وسلم لپاره د خوږو اوبو خاص اهتمام	۵۱۰	باب النقع والانبذة	۵۱۱
د نبي کریم صلی الله علیه وسلم لپاره د نبيذ جوړولو طريقه	۵۱۲	نبيذ تر کومې پورې اینبودل کیدی شي؟	۵۱۳
په کوم کوم لوښو کې نبيذ جوړول منع دي	۵۱۴	د لوښو باره کې يو حکم منسوخ شو	۵۱۴
د شرابو نوم به بدل کړي او خلک به شراب څکي	۵۱۵	باب تغطية الأواني وغيرها	۵۱۷
د مسلمان د شپې لپاره د اسلام غوره اصول	۵۱۷	کوم لوښي کې چې د خوراک څښاک شیان وي نو هغې باندې سر کېږدئ	۵۲۱
د اوده کیدو وخت کې اور مړ کړئ	۵۲۱	د سپي او د خر اواز چې واورئ نو تعوذ وايي	۵۲۲
مږې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په جانماز باندې د اور ډیوه غورزاره کړه	۵۲۳	کتاب اللباس	۵۲۴
يمني "حبره" څادر د نبي کریم صلی الله علیه وسلم ډير خوښ ؤو	۵۲۶	نبي کریم صلی الله علیه وسلم د تنګ لستوڼي والا جبه واغوستله	۵۲۶

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
د سفرِ آخرت په وخت کې د نبي کریم صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جامې	۵۲۷	د نبي کریم صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بستره	۵۲۷
د نبي کریم صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بالخت	۵۲۸	په سر باندې د ځادر او د دسمال دلیل	۵۲۸
په کور کې د درېو نه زیاتې بسترې ساتل منع دي	۵۲۹	د تکبر په وجه پاجامه د ښنګرو نه لاندې ځوړندول منع دي	۵۲۹
پرتوګ یا پاجامه د ښنګرو نه لاندې ځوړندول حرام دي	۵۳۰	پاجامه ځوړندونکې زمکه کې ننوتلو	۵۳۰
پرتوګ د ښنګرو نه لاندې ځوړندول د دوزخ برخه ده	۵۳۱	اشتمال الصماء جائز نه ده	۵۳۲
د نارینؤ لپاره ریښم استعمالول حرام دی	۵۳۳	بدنصیبه د آخرت په دنیا کې ریښم اغوندي	۵۳۳
د ریښمو ټوټه باندې کیناستل هم منع دي	۵۳۴	ریښم ښځو ته واغوندئ	۵۳۴
نارینؤ لپاره د ریښم د څلورو ګوتو پټئ جائز ده	۵۳۵	د نبي کریم صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جُبه	۵۳۶
ریښم د عذر په بناء استعمالول جائز دی	۵۳۷	کسم او سور رنګ باندې رنګ شوي جامه د نارینو لپاره منع ده	۵۳۸
د قمیص فضیلت	۵۳۹	د قمیص حد	۵۳۹
په هره جامه کې اسبال منع دی	۵۴۰	د صحابه کرامو خولئ به څنګه وي	۵۴۱
د ښځو لباس د نارینؤ د لباس نه زیات کولاؤ پکار دی	۵۴۲	د نبي کریم صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د قرطئ ګریوان	۵۴۳
د سپینو جامو د اغوستلو فضیلت	۵۴۴	د پټکي تړلو آداب	۵۴۵
خولئ باندې عمامه تړل د مسلمانانو امتیازي علامت دی	۵۴۶	سره زر او ریښم د ښځو لپاره حلال دي	۵۴۷
د نوي جامه اغوستلو وخت کې دعا	۵۴۷	د خوراک او جامه اغوستلو نه وروسته دعا سره ټول ګناهونه وبخښلی شي	۵۴۸
زړه جامه مه ضایع کوئ	۵۴۹	په لباس کې ساده توب د ایمان علامت دی	۵۵۰

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
لوړوالي لپاره د شهرت لپاره لباس اغوستل د آخرت ذلت دی	۵۵۰	کوم کس چې د غیر مسلمو تقلید کوئ هغه همغه جوړیږي	۵۵۱
کوم کس چې عاجزي کوي هغه اوچتیږي	۵۵۲	د الله تعالی د نعمتونو اظهار محمود عمل دی	۵۵۳
په اسلام کې ښه خوي او صفائی محمود عمل دی	۵۵۳	د نارینؤ لپاره سره جامه اغوستل حرامه ده	۵۵۵
د نارینؤ او د زنانؤ په خوشبوي کې فرق	۵۵۵	د لسو خبرو ممانعت	۵۵۷
د نارینؤ لپار د سرو زرو ګوتمه اچول حرامه ده	۵۵۸	په ریښم او د زمري څرمن باندې کیناستل منع دي	۵۵۹
د شین رنګ جامې جائز دي	۵۵۹	د قطري څادر ذکر	۵۶۰
د یو بدبخته یهودي معامله	۵۶۱	سري جامې د ښځو لپاره دي د نارینؤ لپاره حرامې دي	۵۶۲
د تور څادر ذکر	۵۶۴	زنګون ماتولو باندې د ناستې حکم	۵۶۴
ښځه باریکه ټوټه څنګه استعمال کړي	۵۶۵	ټوټه کې اسراف کول منع دی	۵۶۵
د لنګ او پرتوګ تر پونډو پورې کیدل خوښ کړی شویدي	۵۶۶	د لنګ زوړندلو حرمت د تکبر په وجه دی	۵۶۷
اصل کې څادر وغیره د شاته نه منع دی	۵۶۸	پټکی تړل د فرښتو علامت دی	۵۶۸
د ښځو لپاره داسې باریکه لباس منع دی چې په کوم کې بدن ښکاري	۵۶۹	نوي جامه اغوستلو سره کومه دعا ویل کیږي	۵۷۰
حضرت عائشې رضي الله عنها باریکه ټوټه وشلوله	۵۷۱	زمانه بدلیدلو سره خلک څنګه څنګه بدلیدل؟	۵۷۱
ریښمي لباس د نارینؤ لپاره حرام دی	۵۷۳	که د جامو تنړئ د ریښمو وی نو د سړو د پاره جائز دی	۵۷۴
شال استعمالول جائز دی	۵۷۴	ښه وخوریئ وڅکئ خو اسراف مه کوئ	۵۷۵
سپینو جامو کې خپل رب سره ملاقات وکړئ	۵۷۶	باب الخاتم	۵۷۷

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
د سرو زرو ګوتمه د نارينؤ لپاره حرامه ده	۵۷۷	د نارينؤ لپاره د سرو زرو ګوتسه اچول حرامه دهٔ	۵۷۸
د نارينؤ لپاره د سرو ګوتمه د دوزخ د اور سکروټه دي	۵۷۹	د مهرنبوي نقش	۵۸۰
د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ګوتمي غمی	۵۸۱	د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ګوتمه به د چپ لاس په خنصره ګوته کي وه	۵۸۲
کومه ګوته کي ګوتمه واچولی شي؟	۵۸۳	د نارينؤ لپاره ښي او چپ لاس کي ګوتمه اچول هم جائز ده	۵۸۳
سره زر او ريښم د نارينؤ لپاره حرامه دي	۵۸۴	لږ مقدار کي سره زر استعماليدلی شي	۵۸۴
د اوسپني او پيتلو ګوتمه استعمالول منع دي	۵۸۵	هغه کسان چي نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به بد ګڼل	۵۸۷
ښځو له اواز کونکي زر اغوستل منع دي	۵۸۹	د شرعي مجبورئ په وخت کي د سرو زرو استعمال جائز دی	۵۹۰
په زرو کي د زکوة ورکولو باندي سخت وعيد	۵۹۱	جنت کي که ريښم او سره زر غواړئ نو دنيا کي ترينه ځان وساتئ	۵۹۳
د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سرو زرو ګوتمه	۵۹۳	ناجائزه لباس يا زر ماشومانو ته هم اچول منع دي	۵۹۴
باب النعال	۵۹۵	د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ معياري پيزار	۵۹۵
د بوټانو اهميت	۵۹۶	د بوټ د ښپو کولو او ويستلو مسنونه طريقه	۵۹۶
يو ښپه کي بوټ او بله لغړه بي کاره عمل دی	۵۹۷	يو موزه کي مزل کول منع دی	۵۹۸
[illegible] نبي ک[illegible] صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د بوټانو [illegible]	۵۹۸	په ولاړه باندي د ښځو بوټانو اغوستل منع دي	۵۹۹
يو بوټ کي مزل [illegible] ه دی؟	۵۹۹	بوټان ويستل او کيناستل د مجلس د آدابو نه دي	۶۰۰

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لپاره د خفين هديه	۶۰۱	**باب الترجل**	۶۰۲
د حائضې ښځې بدن ناپاکه نه وي	۶۰۲	پنځه شيان فطرت کې داخل دي	۶۰۲
ږيره خريل او بريت غټول د مشرکانو کار دی	۶۰۴	د زير ناف ويښتانو د صفا کولو آخري موده	۶۰۵
ويښتانو کې د تور خضاب تفصيلي مسئله	۶۰۶	د حضرت ابوبکر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ پلار ويښتان د خضاب حکم	۶۰۹
د يهودو په خلاف د سر په مينځ کې لار ويستل سنت دي	۶۱۰	د سر په ويښتانو کې قزع کول منع دی	۶۱۱
هيجړا او مخنث جوړيدل حرام دي	۶۱۲	د سر په ويښتانو کې د مصنوعی ويښتانو لګولو حکم	۶۱۴
خلق الله کې تغير حرام دی	۶۱۵	بد نظري يو حقيقت دی	۶۱۷
د نارينه لپاره د زعفرانو استعمالول منع دی	۶۱۸	نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اعلى خوشبو استعمال کړه	۶۱۹
د مخلوط او غير مخلوط خوشبويې ذکر	۶۱۹	بريت واړه کول پخوانی سنت دی	۶۲۰
د بريت غټونکو لپاره وعيد	۶۲۰	د غاړو اړخ نه د ږيرې برابرولو حکم	۶۲۱
د نارينه لپارد د خلوق عطر استعمالول جائز نه دي	۶۲۱	د نارينؤ او زنانؤ په عطرو کې فرق	۶۲۳
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به اکثر په سر تيل موږل	۶۲۴	د نبی کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کوځۍ مبارکي	۶۲۵
د نبی کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ويښتانو مينځ کې د لارې ذکر	۶۲۵	هره ورځ د سر د ږمنځولو نه ممانعت	۶۲۶
ډير د عيش ژوند پرېږدئ او کله لغړې ښپې هم ګرځئ	۶۲۷	که ويښتان غټ کړئ نو اکرام يې کوئ	۶۲۷
بهترين خضاب کوم يو دی؟	۶۲۸	تور خضاب کونکي لپاره وعيد	۶۲۹
زيړ خضاب کول جائز دي	۶۳۰	سپين ويښتان د مؤمن د نورانيت سبب دي	۶۳۱

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جمه، لمه او وفره ويختان	٦٣٢	د نارينؤ لپاره ډير اوږده ويختان ښه نه دي	٦٣٣
د برکت ويختان	٦٣٤	د ضرورت په بناء د سر ويختان خريل جائز دي	٦٣٥
د جينکو ختنه	٦٣٦	ښځوته ويختانو کې نکريزي لګول جائز دي	٦٣٧
ښځوته په لاسونو باندې نکريزي لګول مستحب دي	٦٣٧	د نارينؤ او د زنانؤ په لباس کې يو شان والى د لعنت سبب دى	٦٤٠
نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خپل اهل بيتو لپاره ساده ژوند خوښ کړو	٦٤١	رانجه لګول مسنون طريقه او د اثمد فايدې	٦٤٤
د يو څو مفيد دواګانو ذکر	٦٤٥	د حمام د استعمالولو ذکر	٦٤٦
ښځې دې مشترکه حمامونو ته نه ځي	٦٤٧	کوم کس چې ايمان لري هغه دې مشترکه حمام ته نه ځي	٦٤٨
نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله هم په سر مبارک کې خضاب نه دى لګولى	٦٤٩	نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زيړ خضاب استعمال کړيدى	٦٥٠
د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ويختان	٦٥١	يو مخنث نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ښار نه وشړلو	٦٥١
د نارينؤ لپاره خلوق استعمالول منع دي	٦٥٢	که د چا ويختان وي نو حفاظت کول يې ضروري دي	٦٥٣
د غير مسلمو وضع قطع خپلول منع دي	٦٥٣	ښځې ته د سر ويختان خريل حرام دي	٦٥٤
د سر او ږيرې ويختان که خواره وي نو داد تهذيب خلاف دي	٦٥٤	د کور دالان صفا ساتئ	٦٥٥
بوډا والى عظمت او وقار دى	٦٥٦	**باب التصاوير**	٦٥٨
د رحمت فرښتې هلته نه ځي چرته چې شوقي سپي يا تصويرونه وي	٦٥٨	د غير ضروري او شوقيه سپو وژل ضروري دي	٦٦٠
نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د تصوير والا شي ماتولو	٦٦١	چيرته چې تصوير ؤ هلته نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ داخل نشو	٦٦٢

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تصويران وران كړل	٦٦٣	بي ضرورته ديوال ته پردي مه ځوړندوئ	٦٦٤
قيامت كې به تصوير ويستونكې ته د ټول نه زيات عذاب وي	٦٦٥	كه مصور كې همت وي نو ميږى دي پيدا كړي	٦٦٦
د الله په نزد به مصور ته د ټولو نه زيات عذاب وي	٦٦٧	چې څومره تصويران جوړ كړي هماغومره عذاب به گټې	٦٦٧
درې لوى گناهونه او عجيبه سزا	٦٦٨	د نرد شير لوبي كولو ممانعت	٦٦٩
مصورينو په څټ باندې به په محشر كې د دوزخ اور مسلط وي	٦٧١	شراب، جواري او كوبه حرام دي	٦٧٢
د كوترو ساتنه ناجائزه ده	٦٧٣	دزنده سرو تصوير ويستلو كاروبار ناجائز دى	٦٧٣
د تصوير ويستلو په وجه شرك راغلى او راځي به	٦٧٥	پنځهِ قسمه خلكو ته به قيامت كې سخت ترين عذاب وي	٦٧٦
د شطرنج غندنه	٦٧٧	خطاكار سړى شطرنج لوبوِي	٦٧٧
شطرنج يوَه باطله لوبه ده	٦٧٨	په سپي او پيشو كې فرق	٦٧٨
كتاب الطب والرقى	٦٨٠	الله تعالى د هر مرض علاج پيدا كړى دى	٦٨٢
دوا فقط ظاهري سبب دى شفا الله وركوي	٦٨٣	درې شيانو كې شفاء ده	٦٨٤
حديثو كې د داغولو ذكر	٦٨٥	د كلونجي خاصيت	٦٨٦
شهدو كې شفاء ده	٦٨٧	د قسط فائدي	٦٨٨
كوټ سره د ماشومانو د مخصوصي ناروغئ عذره علاج	٦٨٩	"كوټ" باندې د ذات الجنب علاج	٦٨٩
په اوبو باندې د تبې علاج	٦٩١	بدنظرئ لپاره د دم په ذريعه سره د علاج اجازت	٦٩١
هغه دم كول جائز دي چې په هغې كې خلاف شرع الفاظ نه وي	٦٩٣	د بدنظرئ علاج د شفاء په شپږو آيتونو	٦٩٣
نظره كيدل يو حقيقت دى	٦٩٤	د بوډا والي نه بغير د هر مرض علاج شته	٦٩٦

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
په مریض باندې په زوره خوراک مه کوئ	٦٩٦	د سرخ باده علاج	٦٩٧
د ذات الجنب علاج	٦٩٧	سنا بهترینه دوایي ده	٦٩٨
په حرام شیانو باندې علاج مه کوئ	٦٩٩	په نکریزو باندې د درد علاج	٧٠٠
په نکریزو باندې د زخم او د دانو علاج	٧٠٠	د ښکر لګولو ذکر	٧٠١
د ښکر لګولو اهمیت	٧٠٢	د چونګښي دوا د جوړولو ممانعت	٧٠٣
د نبي کریم ﷺ د خکر لګولو بیان	٧٠٣	د خکر لګولو ورځ او تاریخ	٧٠٤
شیطان څنګه انسان په غلط منتر جنتر باندې مجبور کړي	٧٠٦	نشره د شیطان کار دی	٧٠٨
غاړه کې د ګنډو زوړندولو مذمت	٧٠٩	غلط دمونه منع دي	٧١٠
هغه مرضونه چې د هغې لپاره دم کول ډیر غوره دي	٧١١	ښځو ته لیکل خود دل څنګه دي؟	٧١٢
د بد نظرئ یوه عجیبه واقعه	٧١٣	په معوذتینو سره د نظر بد علاج	٧١٦
د مُغَرِّبُوْنَ څه مطلب دی؟	٧١٦	د صحت او بیمارئ مرکز معده ده	٧١٧
د لړم د خوړلو علاج	٧١٩	د نبي کریم ﷺ ویخته مبارک	٧٢٠
د خرېړی خواص	٧٢١	د هرې میاشتې اولنۍ درې ورځو کې شهد څټلو سره شفاء	٧٢٣
د شفاء دوه غټې ذریعې	٧٢٣	بغیر ضرورته خکر لګول نقصان ورکونکی دی	٧٢٤
د ښکر لګولو ورځ	٧٢٤	خکر وي اؤولسم تاریخ وي او د سه شنبې ورځ وي	٧٢٥
باب الفال والطیرة	٧٢٧	بدفالی نېول منع دي	٧٢٨
یو څو بې اصله وهمونه او د هغې بطلان	٧٢٩	د یو بیمارئ متعدي کیدل بې حقیقته خبره ده	٧٣٢
ستورو او د پړاؤنو هیڅ حیثیت نشته	٧٣٣	غول او شیشکي نقصان نشي ورکولی	٧٣٤

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
د جذامي نه منع	۷۳۵	نيک فال نيول جائز دی	۷۳۵
مرغئ پاسول، د هغې نوم او د اواز نه فال نيول شرک دی	۷۳۵	وهم پرستئ نه د بچ کيدلو علاج توکل دی	۷۳۶
نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جذامی سره ډوډئ وخوړله	۷۳۷	بدفالي هيڅ شی نه دی	۷۳۸
نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به نيک فال نيول خوښول	۷۳۹	کور کې د بې برکتئ ذکر	۷۴۰
وباء وهلې علاقې نه د تختيدلو مسئله	۷۴۱	بد فالئ نه د بچ کيدلو دعا	۷۴۲
باب الکهانة	۷۴۳	د عربو په معاشره کې د کاهنانو مختلف قسمونه ؤو	۷۴۳
کهانت او رمل ناجائز دی	۷۴۴	د کهانت بنياد څنګه دی؟	۷۴۵
يو رښتيا سره سل دروغ	۷۴۶	نجوميانو ته د تلونکو څلوښت ورځې لمونځ مردود	۷۴۷
ستوري د باران سبب ګڼل کفر دی	۷۴۸	علم نجوم او سحر او جادو يو شی دی	۷۴۹
د نجوميانو تصديق کول حرام دی	۷۴۹	کاهنانو ته د غيبو خبره څنګه رسي	۷۵۰
د شهاب ثاقب حقيقت	۷۵۲	ستوري د کوم مقصد لپاره پيدا کړی شوي دي؟	۷۵۴
نجومي ساحر دی او ساحر کافر دی	۷۵۶	کار الله کوي او نسبت يې غير الله ته کېږي	۷۵۸
کتاب الرؤيا	۷۵۹	رينښتني خوبونه مبشرات دي	۷۶۰
رينښتنی خوب د نبوت څلوېښتمه برخه ده	۷۶۱	نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خوب کې ليدلو تحقيق	۷۶۱
چاچې زه په خوب کې وليدلم هغه هم زه وليدلم	۷۶۲	نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خوب کې د ليدلو فضيلت	۷۶۳
ښه او د بد خوب ليدلو وخت کې سړی څه وکړي؟	۷۶۳	د خوبونو لپاره اصولي ضابطه	۷۶۴

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
د ویرونکي او مهمل خوبونو د تعبیر پوښتنه مه کوه	۷۶۶	د خوب د تعبیر یوه ضابطه	۷۶۷
د هجرت متعلق د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یو خوب	۷۶۸	د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د یو بل خوب تعبیر	۷۶۹
عالم برزخ ته د تللو متعلق یو خوب	۷۷۱	د تعبیر لپاره خوب د دوست یا عقل مند مخې ته کیږده	۷۷۶
ورقه بن نوفل په کامیابۍ سره مړ شوی دی	۷۷۷	که امکان لري نو خوب باندې په ویخه عمل وکړئ	۷۷۷
دروغ جن خوب بیانول غټ دروغ دي	۷۸۱	د سحر خوب ریښتني وي	۷۸۱
كتاب الآداب	۷۸۲	د سلام بیان	۷۸۲
د آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ تخلیق او فرښتو ته سلام	۷۸۳	سلام کول بهترین عمل دی	۷۸۵
یو مسلمان باندې د بل مسلمان شپږ حقوق دي	۷۸۵	خپل مینځ کې سلام کول د محبت د زیاتیدو ذریعه ده	۷۸۶
څوک چاته سلام وکړي؟	۷۸۶	نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماشومانو ته سلام کړی دی	۷۸۷
غیر مسلمو ته د سلام کولو مسئله	۷۸۷	مسلمانانو سره د یهودو عداوت و شرارت	۷۸۸
د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حلم او صبر	۷۸۹	مسلم او د غیر مسلم په ګډ مجلس کې د سلام طریقه	۷۹۱
لارو او څېرونو کې کیناستل کله جائز کېږي؟	۷۹۱	اسلامي معاشره کې شپږ خپل مینځي حقوق	۷۹۳
سلام چې څومره کامل وي ثواب به هم کامل ملاوېږي	۷۹۴	ناشنا ښځو ته د سلام کولو حکم	۷۹۵
د یو سړي سلام کول یا جواب ورکول د ټول جماعت له اړخه کافي دی	۷۹۶	په سلام کولو کې د یهود و او نصاراو مشابهت مه اختیاروئ	۷۹۷
هر نوي ملاقات کې سلام کول پکار دی	۷۹۸	کور ته د ننوتلو یا راوتلو وخت کې سلام کوئ	۷۹۸

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
د کلام نه مخکې سلام کول پکار دی	۷۹۹	سلام کې د پخواني او وسني جاهليت تقليد ناجائز دی	۷۹۹
غائبانه سلام او د هغې جواب	۸۰۰	خطونو کې د سلام ليکول طريقه	۸۰۱
په ليکلی شوي خط باندې خاوري شيندلو وجه	۸۰۲	د مضمون د تسلسل لپاره قلم په غوږ باندې ايښودل پکار دی	۸۰۲
د ضرورت په خاطر د غير مسلمو ژبه زده کول جائز ده	۸۰۳	د ملاقات او د رخصت په وخت کې سلام کوئ	۸۰۴
په لاره کې د ناستي حق ادا کړئ	۸۰۴	د سلام ابتداء حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ کړې ده	۸۰۵
د سلام د ثواب ګټلو لپاره بازار ته تلل	۸۰۸	سلام کې بخل کونکی بخيل دی	۸۰۹
سلام کې مخکې والی کونکی د تکبر نه پاک دی	۸۱۰	**باب الاستيذان**	۸۱۱
که درې ځله سلام باندې اجازت ملاؤ نشو نو بيرته لاړ شه	۸۱۱	د حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته نزدې والی	۸۱۳
خپل تعارف په غير مبهم الفاظو کې پکار دی	۸۱۴	قاصد سره د راتلو وخت کې د نور اجازت ضرورت نشته	۸۱۵
سلام وکړئ او اجازت وغواړئ	۸۱۶	اجازت غوښتلو سره د دروازې نه چپ ودرېږئ	۸۱۷
کور کې که مور هم وي بيا هم اجازت غواړئ	۸۱۸	حضرت علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ته د اجازت يو صورت	۸۱۹
باب المصافحة والمعانقة	۸۲۰	مصافحه ثابت ده	۸۲۱
ماشوم ښکلول مستحب دي	۸۲۱	د مصافحې فضيلت	۸۲۲
د سلام کولو وخت کې ټيټېدل منع دی	۸۲۲	د سلام يوه طريقه	۸۲۳
د سفر نه راتلونکې سره معانقه او تقبيل جائز دی	۸۲۳	معانقه جائز ده	۸۲۴

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۸۲۵	د یو سړي د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ښکولولو عجیبه قصه	۸۲۵	د حضرت عکرمه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ راتلو باندې معانقه
۸۲۷	د جعفر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په راتګ باندې خوشحالي	۸۲۷	د تندي ښکولول ثابت دي
۸۲۹	د حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عمل	۸۲۸	ښېي ښکولول څنګه دي؟
۸۳۰	اولاد د کشمالي د ګل پشان دی	۸۳۰	د حضرت صدیق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عمل
۸۳۲	مصافحه کولو سره ګناهونه رژیږي	۸۳۱	هدیه ورکوئ محبت به ډیریږي
۸۳۴	حضرت سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته د مجلس د خلکو پاڅیدل	۸۳۳	**باب القيام**
۸۳۵	مجلس نه د لږ وخت لپاره پاڅیدلو باندې د ځای حکم	۸۳۵	څوک د خپل ځای نه پاسول او خپله هلته کیناستل جائز نه دي
۸۳۶	خلک خپلې مختې ته ودرولو سخت وعید	۸۳۶	نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د ځان لپاره اودریدل نه خوښول
۸۳۸	دوه کسانو کې ننوتل او کیناستل منع دي	۸۳۸	که مجلس ته بیرته راځئ نو ځان لپاره نښانه کیږدئ
۸۴۰	مجلس کې راتلونکې کس ته اهمیت ورکول سنت دي	۸۳۹	مجلس ختمیدو باندې قیام جائز دی
۸۴۱	ګونډه ماتول باندې ناسته جائز ده	۸۴۱	**باب الجلوس والنوم والمشي**
۸۴۲	ښېي باندې ښېپه اړول او چیت پریوتل منع دي	۸۴۲	جومات کې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ارام کول ثابت دي
۸۴۳	نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بالخت استعمال کړی دی	۸۴۳	تکبر سره د ګرځیدونکې انجام
۸۴۴	کله کله به نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د قرفصاء په صورت کې کیناستلو	۸۴۴	ګونډه ماتول باندې د کیناستلو ذکر
۸۴۵	د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مؤقتې استوګنې طریقه	۸۴۵	نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به د سحر د لمونځ نه وروسته تر ځابنت پورې کیناستلو

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله هم قبلي ته ښپي کولو سره نه دی اوده شوی	۸۴۶	نسکور پريوتل د الله تعالی په نزد مبغوض دي	۸۴۷
چار ديوارئ يا د پردي نه بغير چت باندې اوده کيدل منع دی	۸۴۸	د حلقي مينځ کې کيناستونکې والا باندې لعنت	۸۴۹
بهترين مجلس هغه دی چې په فراخه ځاې کې وي	۸۴۹	مجلس کې بيل بيل مه کينئ	۸۵۰
داسي ځاې کې مه کينئ چرته چې څه سيوری او څه لمر وي	۸۵۰	ښځو ته د لاري په غاړه باندې د تللو حکم	۸۵۱
نارينه ته د ښځو په مينځ کې تلل پکار نه دي	۸۵۲	مجلس کې چرته ځاې ووينئ هلته کينئ	۸۵۳
د کيناستلو يوه ممنوعه طريقه	۸۵۳	نسکور پريوتل د جهنميانو طريقه ده	۸۵۴
باب العطاس والتثاؤب	۸۵۵	پرنجي باندې رحمان او اسويلي باندې شيطان خوشحاله کيږي	۸۵۵
د پرنجي د جواب مسنونه طريقه	۸۵۷	پرنجی کونکی که الحمد لله ونه وائي نو د جواب مستحق نه دي	۸۵۷
د زکام شوي کس د پرنجي جواب ورکول لازم نه دی	۸۵۸	چې اسويلی درشي نو خوله باندې لاس ږدئ	۸۵۸
پرنجې کولو وخت کې خله باندې لاس اينبودلو سره ورو آواز کول پکار دی	۸۵۹	پرنجی او جواب يې	۸۵۹
د يهودي پرنجي باندې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جواب	۸۶۰	پرنجي کولو وخت کې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په السلام عليکم باندې ناراضه شو	۸۶۰
درې ځل د پرنجی جواب آخری حد دي	۸۶۲	شارع د ټاکلی شوي الفاظو پابندی ضروري ده	۸۶۲
باب الضحك	۸۶۴	نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به تبسم کولو	۸۶۴
جرير بن عبد الله سره د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ معامله	۸۶۵	پخوانئ قصو باندې خندل جائز دي	۸۶۵
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به ډېر خندل	۸۶۶	صحابه کرامو به ښه ډېر خندل	۸۶۶

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
باب الآسامي		د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کنيت باندې د خپل کنيت ايښودلو حکم	۸۶۸
زه خپل رب قاسم جوړ کړی يم	۸۶۹	عبدالله او عبدالرحمن د ټولو نه بهتر نومونه دي	۸۷۰
د غلام نوم يسار او افلح مه ږدئ	۸۷۰	اوس افلح او يسار نوم ايښودل جائز دي	۸۷۱
قبيح ترين نوم او لقب شهنشاه دی	۸۷۲	داسې نوم مناسب نه دی چې په هغې کې ځان ښودنه وي	۸۷۲
بد نوم بدلول پکار دی	۸۷۳	خپل غلام او وينزي ته عبدي او امتي ويل پکار نه دي	۸۷۴
انګور ته د "کرم" ويلو ممانعت	۸۷۵	زماني ته بد مه وايئ	۸۷۵
ځان ته خبيث مه وايئ	۸۷۶	د ابوالحکم کنيت مناسب نه دی	۸۷۶
اجدع نوم ايښودل ښه نه دی	۸۷۷	ښه نومونه ږدئ	۸۷۸
د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نوم او کنيت يو ځاې مه ږدئ	۸۷۸	د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نوم او کنيت ايښودلو اجازت	۸۷۸
د حضرت انس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ کنيت	۸۷۹	نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ډير نومونه بدل کړل	۸۸۰
د زعموا لفظ د دروغو پل دی	۸۸۱	شرک فعلي پشان د شرک قول نه بچ کيدل هم ضروري دي	۸۸۲
منافق ته سردار مه وايئ	۸۸۳	د بد نوم بد اثر وي	۸۸۴
ښه او رښتيا نومونه	۸۸۵		

کتاب الجهاد
د جهاد بیان

قال الله تعالیٰ ﴿کتب علیکم القتال وهو کره لکم وعسیٰ ان تکرهوا شیئا و هو خیر لکم﴾(بقرة۲۱۶)
وقال الله تعالیٰ ﴿و فضل الله المجاهدین علی القاعدین اجرا عظیما﴾(النساء)

د جهاد تعریف : ۱: **عن عمرو بن عبسة رضی الله عنه قال قیل لرسول الله صلی الله علیه وسلم وما الجهاد؟ قال ان تقاتل الکفار اذا لقیتهم قیل: فایّ الجهاد افضل؟ قال من عقر جواده واهریق دمه. (کنزالعمال ۲۷/۱ وطبرانی ومسندأحمد)**

ترجمه: حضرت عمرو بن عبسه رضی الله عنه فرمایي چې یو پوښتنه کونکې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه وپوښتل چې جهاد څه شی دی؟ نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې جهاد دا دی چې ته د مقابلې په وخت کې د کفارو سره وجنګیږې. وپوښتل شو چې د ټولو نه غوره جهاد کوم یو دی؟ نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل: د هغه چا جهاد د ټولو نه غوره دی چې د چا آس ؤوژلی شي او بیا خپله د هغه وینه تویه شي.

۲: **قال وما الجهاد؟ قال ان تقاتل الکفار اذا لقیتهم ولا تغل ولا تجبن** (بیهقی فی شعب الایمان ورواه کنزالعمال ۲/۱)

ترجمه: یو صحابي د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه وپوښتل: یارسول الله (صلی الله علیه وسلم)! جهاد څه شی دی؟ نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل: جهاد دا دی چې ته د مقابلې په وخت کې د کفارو سره جنګ وکړې او په دې لاره کې خیانت ونکړې او نه ویرېږې.

۳: **الجهاد بکسر الجیم اصله لغة هوا المشقة و شرعا بذل الجهد فی قتال الکفار**. (فتح الباری ۴/۱)

ترجمه: جهاد کسرۀ جیم سره په لغت کې د محنت او مشقت په معنی کې دی. او په اصطلاح شریعت کې د کفارو سره په جنګ کولو کې د خپل ټول طاقت استعمالولو نوم جهاد دی.

فائده: پاس ذکر شوي د جهاد شرعي تعریفونه دي. هر تعریف کې د کفارو سره جنګ کولو ذکر دی، خو ملاعلي قاري رحمه الله د مشکوة په شرح مرقاة کې تعریف داسې کړی دی. "خپل ټول طاقت کفارو سره په جنګ کې د مصرفولو نوم په شریعت کې جهاد دی". امام راغب اصفهاني رحمه الله په خپل کتاب مفردات القرآن کې د جهاد شرعي تعریف داسې کړی دی: "خپل ټول طاقت د کفارو په وهلو او شړلو کې د مصرفولو نوم جهاد دی" کتاب شرعة الاسلام په شرح کې یې د جهاد تعریف داسې کړی دی: "د دشمنانِ اسلام سره د جنګ کولو نوم جهاد دی". د دې ټولو تعریفونو د نظر په اړه په هر مسلمان باندې واجب دي چې د جهاد دغه شرعي مفهوم خپل کړي، ځکه په شریعت

کې د احکامو دارومدار په شرعي اصطلاحي مفهوم باندې ایښودلی شوی دی. صحابه کرام رضي الله عنهم به همدغه په جهاد کښلو سره د کفارو مقابلې لپاره د اسلحو سره وتل او بیا به په میدان کې لوېې لوېې مقابلې کېدلې. هغوی د جهاد لغوي معنی نه کتل چې جهاد فقط د محنت او مشقت نوم دی. چې په کوم کې د کفارو سره د جنګ کولو او د تورې اوچتولو هیڅ نوبت نه راځي. شرعي احکامو کې لغوي مفهوم اخستلو سره ډیر لوی نقصان کېږي. مثلاً څوک د صلاة یو لغوي مفهوم خپلوي او وايي چې د صلوة معنی دعاء ده. زه به فقط دعا کوم، لمونځ به نه کوم یا صوم یعنې د روژې مفهوم د لږ ساعت لپاره د خوراک څښاک نه ځان ساتل دي. نو که څوک د لږ ساعت لپاره د خوراک څښاک نه ځان وساتي او بیا وايي چې بس روژه مې وشوه یا څوک زکوٰة نه ورکوي او وايي چې زکوٰة د پاکوالي نوم دی او زه به دا پاکوالی په بله طریقه حاصلوم یا د حج لغوي معنی قصد کول دي. نو که څوک وايي چې ما کورته د تللو قصد کړی دی، جومات یا داسې نورو ځایونو ته مې د تللو قصد کړی دی. بس اوس حج وشو، نو وګورئ په لغوي مفهوم اخستلو سره څومره لوی نقصان وشو چې د شریعت د اصل حکم نه دا کس محروم شو او په لغوي مفهوم سره هیڅ تر لاسه نه شو. دغه شان جهاد ته د محنت او مشقت نوم ورکول او د کفارو سره جنګ ته نه وتلو سره خپل نقصان کېږي. وګورئ ذکر شوې ډلې لمونځ د ذکر په مفهوم سره واخستلو او اصل تعریف یې پرېښود نو د ټول دین نه محرومه شوه.

د جهاد قسمونه: ﴿و فضل الله المجاهدين على القاعدين اجرا عظيما﴾(سورة النساء ۹۴)

ترجمه: او الله تعالی مجاهدینو ته په کور کې د ناستو (خلکو) مقابله کې لوی اجر ورکړی دی.

اول قسم فرض کفایه: مسلمانانو ته چې کله په ټول عالَم کې غلبه او شوکت حاصل وي نو هغه وخت د اسلام فریضه باقي او د جاري ساتلو لپاره او اسلام مزید په نوره دنیا کې د خپرولو لپاره په دنیا کې یوه داسې ډله وي چې د کفارو سره به په جهاد کې مشغوله وي نو په داسې حالت کې جهاد فرض کفایي شي، ځکه چې یوې ډلې چې کله دا کار سنبال کړو نو د نورو مسلمانانو ذمه واري ساقطه شوه، خو په دې شرط چې دا ډله د کفارو د مقابلې لپاره پوره وي او که چرې د دنیا ټولو مسلمانانو جهاد یو شان پرېښودلو نو ټول په ټوله به ګنهګار شي. صاحب د هدایه لیکلي دي: "**ان ترکوا جمیعا اثم الکل**" یعنې که ټولو د جهاد عمل پرېښودلو نو ټول به ګنهګار شي. دغه شان عبارتونه د فقهې په نورو کتابونو کې او فتاوی کې موجود دي. د جهاد دې قسم ته جهاد اقدامي هم وايي او دا فرض کفایه وي. د دې لپاره یو څو شرطونه هم دي: ۱: مور او پلار او سرپرستو اجازت ۲: امارت شرعیه ۳: د ځینو په نزد د طاقت توازن ۴: دعوت الی الاسلام، یاد ساتئ چې د جهاد نه مخکې چې کفارو

ته کوم دعوت ورکول کېږي او په کوم باندې جهاد موقوف کېږي. د دې دعوت درې جملې دي: ۱: اسلام قبول ۲: ګنې جزیه ورکول ۳: که نه وي نو بیا په میدان جنګ کې جنګ لپاره تیار شئ. دا دعوت د هغه کفارو لپاره ضروري دی چاچې په هیڅ ډول د اسلام نه وي اوریدلي او نه د اسلام سره واقف وي خو کومو خلکو ته چې یو ځل د اسلام دعوت رسیدلی وي یا هغوی د کومو رسنیو په ذریعه د اسلام نوم اوریدلی وي نو هغوی ته بیا په میدان جنګ کې دعوت ورکول مستحب دی.
لنډه دا چې جهاد د کفارو سره کېږي نو دا دعوت به هم د کفارو سره خاص وي. د دې نور تفصیل به ان شاء الله مخکې راشي. د قرآن د ذکر شوي آیت نه علماء او فقهاء کرامو رحمهم الله د جهاد دغه قِسم استنباط کړی دی، ځکه په آیت کې د دوه ډلو ذکر دی. او دواړه مقبولې دي. یوه هغه ډله چې په کور کې ناست وي او په عبادت او په نورو نیکو کارونو کې مشغوله وي. او بله ډله هغه ده چې د جهاد لپاره د کفارو سره مقابلې کولو لپاره وتلې وي. اوس چې کور کې هغوی ته د کیناستلو اجازت ورکړی شوی دی نو د دې نه معلومه شوه چې یو قِسم د جهاد داسې هم وي چې هغې کې څه خلک وروسته پاتې کیدی شي او هغه فرض کفایي ده. اوس وتونکی مجاهد شو چې لویه درجه یې ده. او کیناستونکی مجاهد نه شو او د هغوی درجه هم کمه شوه اګر که هغه په نورو عبادتونو کې مشغول و. د دې آیت نه دوه خبرې واضحه شوې. یوه دا چې د جهاد دوه قِسمه دي، هغې کې یو قِسم فرض کفایي دی او بل فرض عین دی. دویم په خبره باندې سړی پوهه شي چې هر عبادت کونکی او د جهاد نه بغیر نور نیک کارونه کونکې ته مجاهد نشي ویلی. شیخ الهند محمود الحسن رحمه الله د دې آیت په تفسیر کې داسې لیکلي دي: "د دینه معلومه شوه، جهاد فرض کفایي دی فرض عین نه دی یعنې که د مسلمانانو کافي شمیر او د ضرورت موافق ډله جهاد کوي نو جهاد نه کونکو باندې هیڅ ګناه نشته دی ګنې ټول به ګنهګار وي". دغه شان مضمون د دې آیت په تفسیر کې د حضرت شاه عبدالقادر رحمه الله نه منقول دی: ﴿ولتكن منكم امة يدعون الى الخير﴾ (ال عمران ۱۰۴)
ترجمه: یعنې پکار ده چې یوه ډله په تاسو کې نیک کار ته بلنه وکړي. د دې آیت د لاندې شاه عبدالقادر رحمه الله لیکي: معلومه شوه چې په مسلمانانو باندې فرض ده چې یوه ډله قائمه وي په جهاد او د دین خوندي (تقید) ساتلو لپاره تردې چې د دین خلاف څوک ونکړي او څوک چې په دې کار باندې قائم وي نو هم هغه کامیاب دي. او دا چې څوک د چا سره تعرض ونکړي، موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ په خپل دین او عیسی عَلَيْهِ السَّلَامُ په خپل دین باندې، دا خپله لار د مسلمانۍ نده. (موضح القرآن: ۱۰۱)

دويم قِسم فرض عين : او که چرې کفارو د مسلمانانو په يو: علاقه حمله کړې وي، خلک وهي او عزتونه او مال لوټي او مسلمانان په دفاعي حالت کې وي، نو داسې وخت کې د جهاد دا قِسم دفاعي او فرض عين شي. دا جهاد اول په نزدې خلکو فرض عين دی، که چرې هغه پوره نه وي نو ورو ورو په ټول عالم اسلام مسلمانانو باندې فرض عين شي. د جهاد دغه قِسم لپاره شرط نشته دی. بس په نفير عام سره به ټول مسلمانانو له وتل وي. غلام له د مالک نه د اجازت اخستلو ضرورت نشته دی، نه ځوی له د پلار نه او نه ښځې له د خاوند نه د جازت اخستلو ضرورت شته دی. بس څه چې په لاس درځې او چتول او مقابلې له وتل دي. دغه وخت کې دعوت الى الاسلام هم ختم شي. علامه سرخسی او فتاوی تاتارخانيه او د فقهې په نورو کتابونو کې داسې ليکلی شوي دي. حضرت مولانا رشيد احمد ګنګوهي رحمه الله په الکوکب الدری شرح ترمذي کې د علماؤ دا قول نقل کړی دی چې: **"وان هجموا علينا سقطت الدعوة"** (يعنې که چرې کفارو مونږ باندې حمله وکړه نو دعوت به ساقط شي) صاحب بحرالرائق په کتاب الجهاد کې ليکلي دي چې که چرې کفارو په مشرق کې مسلمانانې ښځې قيد کړې نو تر مغرب پورې مسلمانانو باندې هغوی د کفارو د قيد نه ازادول فرض عين دی. باقي د فرض عين مطلب دا دی چې د دا حکم ټولو مسلمانانو لپاره ذاتې او په شخصي توګه متوجې کېږي، نو د چا نوبت به نن راشي او د چا به وروسته راشي چې تلونکې کله بيرته راشي نو دغه شان به بله ډله لاړه شي، کله چې هغوی بيرته راشي نو بله ډله به ځي، نو نظام به هم راوان وي او د جهاد کار به هم راوان وي، لکه څنګه چې حج فرض عين دی، خو د ټولې دنيا واله په يو کال حج ته نه ځي بلکې موقع په موقع ځي راځي. فتح القدير دا خبره داسې ليکلې ده: دا خبره دې هم ياده وي چې عبدالله بن مبارک رحمه الله، سعيد بن المسيب رحمه الله، ابن شبرمه رحمه الله او داسې نورو فقهاؤ په نزد د جهاد هم يو قِسم دی. هغوی فرمايي چې جهاد بس فرض عين دی. فرض کفايي نه دی، خو عامه فقهاؤ دا تقسيم کړی دی. مونږ د دې تقسيم قائل يو، خو دغه وخت تقريباً په هر ځای کې مسلمانان دفاعي جهاد کوي کوم چې فرض عين دی. د نفير عام دوه صورتونه دي. يو دا چې د وخت بادشاه يا د جهاد عام امير عامه خلکو ته د جهاد لپاره د وتلو اعلام وکړي. دويم صورت دا چې د مظلومانو او د بې وسه مسلمانانو فرياد په يو ډول د چا غوږ ته ورسېږي. (تاتارخانيه)

د جهاد يو څو نور قِسمونه : ﴿ و عن انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال جاهدوا المشركين بأموالكم و انفسكم والسنتكم﴾ (مشکوة : ۳۳۲)

ترجمه: حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې د مشريكنو خلاف په خپلو مالونو او ځانونو او په ژبو سره جهاد وكړئ.

جهاد بالمال: د دې مطلب دا دی چې د يو مسلمان مال په جهاد او مجاهدينو باندې مصرف شي او په هغې سره نيغ په نيغه د جهاد ميدان ته فائده ورسېږي. كه يو كس يو فقير غريب ته مال وركړي او د هغې مرسته كوي يا د خپلو خپلوانو سره مرسته كوي. دا يو نيک كار خو كيدلی شي او دې باندې ثواب هم حاصليدی شي خو په دې سره هغه ځان ته مجاهد نه شي ويلی، ځكه د دې مال بيشكه چې په يو نيک ځای كې مصرف شوی دی خو په جهاد كې نه دی مصرف شوی. كه چرې هغه د خپل ځان باره كې دا سوچ كوي چې ما مالي جهاد وكړو نو دا خبره او خيال به بې ځايه وي. حديث كې د مشركينو په خلاف "په خپلو مالونو سره جهاد وكړئ" الفاظ راغلي دي. دلته د كوم مشرک هغه خپل مال خرچ كړی دی چې د جهاد بالمال اميد لري؟ قرآن كې د جهاد بالمال ډير ترغيب راغلی دی، ځكه د مال نه بغير د جهاد عمل پاتې كېږي. او مالي جهاد هر يو كس كولی شي. همدغه وجه ده چې مال مقدم ايښنودلی شوی دی.

جهاد بالنفس: د جهاد بالنفس مطلب دا دی چې سړی خپل نفس په جهاد كې استعمال كړي. د كفارو سره مقابلو لپاره دا خپل نفس ورديكه كړي او د حق او د باطل په مقابلو كې دا خپل نفس وجنګوي. "جهاد بالنفس عربي كلمه ده" او بالنفس كې د با لفظ په آله باندې داخل دی. يعنې "د نفس سره جهاد كول". دا لفظ داسې دی لكه څوک چې ؤوايي ټوپک سره جهاد، تورې سره جهاد، راكټ لانچر سره جهاد، توپ سره جهاد يا كلاشنكوف سره جهاد، دا چې څومره آلې د جنګ او وهلو دي. دې باندې د "با" د داخليدو نه وروسته دې مطلب پوهه كې راشي چې دا شيان د آلې په توګه استعمال كړی شوي دي. دا مطلب هرګز نه دی چې دې كس جهاد بالسيف وكړو يعنې د تورې په مقابله كې يې په توره باندې وهل شروع كړه بلكې د دې په عربي محاوره كې دا مطلب وي چې دې كس د جهاد كې په ميدان كې توره استعمال كړه او په توره يې د كفارو سره مقابله وكړه. بالكل همدغه د مطلب د جهاد بالنفس هم دی. چې دغه نفس د كفارو په مقابله كې استعمال كړی شي. دغه مطلب صحابه كرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ او سلف صالحينو د دې جملې اخستی دی. حضرت عبدالله ابن مبارک رحمه الله په خپل كتاب كې يو حديث نقل كړی دی. چې د هغې الفاظ داسې دي:

"والمجاهد من جاهد نفسه بنفسه" يعنې مجاهده دا ده چې څوک خپل نفس سره په خپل نفس په ذريعه جهاد وكړي. يعنې نفس د جهاد په ميدان كې حاضر كړي او هغه د كفارو په مقابله كې استعمال كړي. دا د نفس په ذريعي باندې د كفارو سره مقابله هم شوه او د دې په ضمن كې د كفارو

سره مجاهده هم شوه، ځکه د نفس مجاهده په همدي عمل سره کېږي. چې د نفس د خواهش خلاف وي او دا ښکاره خبره ده چې جهاد کې جنګيدل نفس ته څومره ګرانه معلومېږي. د جهاد بالنفس متعلق خلک د يو حديث حواله هم ورکوي. چې د هغې په رڼا کې د جهاد دوه قسمونه شي. يو وړوکی جهاد او بل لوی جهاد. د دې حديث متعلق د بحث کتنه هم وکړئ.

دجهاد اکبر او جهاد اصغر بحث: کله چې د قومونو زوال شروع شي، نو د هغوی همتونه وغورزېږي او کله چې همتونه وغورزېږي، نو بيا د ژبې نه کمزورې جملې راوځي. زړه او مغزو کې هر هغه قسمه فلسفه کيني چې هغه يو کس د زوال طرف ته بوځي. بيا داسې وخت کې دشمن راشي او په ارام کيني او زوال کيدونکی قوم خپله د خپل زوال منصوبې جوړوي. کله چې د اسلام سپيڅلی دور لاړو او د اسلام تر ټولو اوچت بيرغ لاندې په راغورزيدو شو او د عزت او د عظمت او د شان و شوکت نه وروسته چې کله مسلمانان په مجموعي توګه د زوال سره مخ شول نو د هغوی په نزد داسې معذرت کونکې جملې خپلې کړی شوې چې د هغې په رڼا کې خو ورته د سهولت د خوښولو ښې موقعې خو ترلاسه شوې خو د دې په ضمن کې مسلمان د کارنامو، کردار يا د تاريخ جوړولو د حيثيت نه محروم شول. همدغه د محرومۍ په زمانه کې يوه جمله جوړه کړی شوه او هغه د حديث په شکل کې د وړاندې کولو کوشش وکړی شو، د دې لپاره چې د مسلمانانو جذبات د اسلام د دشمنانو په ځای د خپلو ځاروُو اړخ ته تاو شي او د "قهر درويش برجان درويش" پوره مصداق جوړ شي. د لارې نه د تېښتې لپاره چې کومې جملې ته د حديث په نوم د هغې ښه خپرونه شوې شوه، هغه دا ده:

"رجعنا من الجهاد الاصغر الى الجهاد الاكبر قالوا وما لجهاد الاكبر؟ قال جهاد القلب"

ترجمه: يعني نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې مونږ د وړوکې جهاد نه واپس راغلو او د لوی جهاد اړخ ته راغلو. صحابوُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وپوښتل چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! جهاد اکبر کوم يو جهاد دی؟ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې د نفس سره جهاد (يعني د کفارو سره جهاد کول وړوکی جهاد دی). ملا علي قاري رحمه الله د خپل کتاب په موضوعات کبير کې د حرف الراء په ضمن کې په (صفحه ۱۲۷) باندې دا روايت د نقل کولو نه وروسته د ابن حجر عسقلانی رحمه الله په حوالي سره فرمايلي دي چې د خلکو په نزد دا حديث په ژبو باندې ختلی دی حال دا چې دا د ابراهيم بن عبله په نوم د يو کس مقوله ده. ۱: تنظيم الاشتات شرح مشکوة جلد ۱ صفحه ۶۹ کې د دې حديث متعلق د تعليق الصبيح او د تفسير بيضاوی په حواله ليکلی شوي دي چې ابن تيميه رحمه الله فرمايلي دي:

"**هٰذَا حَدِيثٌ لَا اَصْلَ لَهٗ**" يعنې د دې حديث هيڅ اصل نشته دی. ۲: دغه شان په فتاوی عزيزی صفحه ۱۰۲ کې شاه عبدالعزيز د پوښتنې په جواب کې فرمايلي دي چې دا کلام اکثر د صوفياء کرامو په

کتابونو کې اکثر موندلی کېږي. او دا د هغوی په نزد حدیث نبوی دی. بلکې د ځې محدثین علماؤ هم دا عبارت ذکر کړی دی، په دې غرض بانبدې چې د دې حدیث نه ثابتېږي چې د نفس سره جهاد افضل جهاد دی، خو ماته یاد نه دي چې د حدیث په کوم کتاب کې ما دا عبارت کتلی وي. بهرحال د جهاد اکبر نه مراد دا نه دی چې د جهاد د فراغت نه وروسته راغلي بلکې د جهاد اکبر نه مراد دا دی چې د نفس او د شیطان سره جهاد وکړی شي. دا تفسیر د صوفیانو د خیال مطابق دی او د ډیرو علماؤ خلاف دی چې د جهاد اکبر نه مراد د جهاد د فراغت نه وروسته راتلل دي. او سلیقه کتاب داني او عبارت شناسي د دې خیال نه بالکل متنفر دی، ځکه چې مراجعت یعنې د بیرته راتلو لفظ د رجعنا نه مفهوم دی. او جهاد اصغر د ابتداء غایة (غرض) ده او جهاد اکبر د انتهاء غایة (غرض) ده. او د دواړو غایه چې د کوم شي غایه جوړېږي، د هغې نه مغائر کېږي. د دې نه معلومه شوه چې د دواړو جهاد اصغر او د جهاد اکبر مراجعت یعنې د واپسئ مغایر دی. د شاه عبدالعزیز رحمه الله دا کلام لږ شان مغلق دی، خو د دې نه دا خبره صفا واضحه کېږي چې د شاه عبد العزیز رحمه الله په نزد دا کلام د صوفیاؤ کلام کیدی شي خو حدیث نه دی. دغه شان علماؤ هم دا کلام د د جهاد اصغر نه بیرته د جهاد اکبر اړخ ته د بیرته راتللو په معنی نه دی اخستی. دغه شان په عبارتونو باندې د پوهیدو طریقه هم دا نه ده او د کتاب پوهیدو طریقه هم دا نه ده. مخکې بیا شاه عبدالعزیز په عبارت باندې اعتراض کړی دی، نو ظاهره دا چې دا حدیث نشي کیدی.

۳: د مشارع الاشواق الی مصارع العشاق په مقدمه کې (صفحه ۳۰) باندې لیکلی شوي دي چې کله د اسلام دشمنانو ولیدل چې د مسلمانانو سره د اسلام د دفاع لپاره او د اعلاء کلمة الله لپاره جهاد یو عظیم بنیادي طاقت دی او ترڅو پورې چې جهاد قائم وي نو د اسلام د دشمنانو پښې کلکې نشي پاتې کیدی، ځکه د جهاد په برکت او د الله په مرستې سره مسلمانانو په د نیمې صدئ نه کم وخت کې نیمه دنیا فتح کړه. د تاریخ په پاڼو باندې چې کله کفارو دا ولیدلو نو هغوی د جهاد ماتولو او د هغې د کمزوري کولو لپاره ډیر کلونه ګونډې ماتې کړې او غور او فکرېې وکړو تردې چې هغوی د دې مشکل حل وموندلو او هغه دا چې مسلمانان دې په زیب او زینت کې اچولو سره د جهاد نه لرې کړی شي، نو بیا د دې لپاره کفارو یوه مهذبه طریقه اختیار کړه او هغه دا چې هغوی د جهاد د اصغر او د اکبر تقسیم وکړو چې د نفس سره جهاد لوي جهاد دی. او د کفارو سره جهاد لوی جهاد دی. بیا د دې مقصد ترلاسه کولو لپاره د اسلام دشمنانو حدیثونه جوړ کړل او د هغې نسبت یې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته وکړو، ځکه هغوی په پوهیدل چې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اړخ ته په نسبت کولو سره به مسلمانان دا ژر قبول کړي، نو هغوی د "رجعنا من الجهاد الاصغر الی الجهاد

الاکبر" حدیث جوړ کړو. چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باندې ښکاره دروغ دي. او د حدیث په کتابونو کې مطلقاً دا حدیث موجود نه دی. ابراهیم بن عبله رحمه الله اګر که ثقه سړی دی. مګر دار قطنی ویلي دي چې د هغې اړخ ته هم د عبارت نسبت واضح نه دی. بیا د دې ځانه جوړ کړی شوي حدیث اثر کمزورو مسلمانانو باندې داسې وشو چې کله هغوی ولیدل چې د نفس او شیطان مقابله لوی جهاد نو هغوی د کفارو سره د جهاد کولو نه منع شول او په محدودیت کیدلو سره په تسبیح او ذکر و فکر کې مشغول شول او د نیا یې کفارو ته خالي پرېښودله، نو کفار غالب شول او مسلمان غلام پاتې شو. ۴: خطیب بغدادی وغیره د دې عبارت نه لږ شان مختلف یو بل حدیث ذکر کړی دی. چې ترجمه یې دا ده چې حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د یوې غزوې نه بیرته راغلو، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صحابوُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ته وفرمایل ښه راغلئ ښه راغلئ، تاسو د وړوکي جهاد نه لوی جهاد ته راغلئ. صحابوُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وپوښتل چې لوی جهاد کوم یو دی نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې: د بنده د خپل خواهشاتو خلاف مجاهده کول لوی جهاد دی. دې حدیث باندې هم محدثینو جرح کړې ده. دې کې یو راوي "خلف بن محمد خیام" دی. حاکم فرمایي چې د دې حدیثونه د اعتبار قابل نه دي. او ابو یعلی خلیلي رحمه الله فرمایي چې دا ډیر ضعیف ؤو. هغه به ډیر اشتباه کیدلو او کله به یې داسې حدیثونه نقل کول چې د هغې به هیچاته پته نه وه. ابوزرعه رحمه الله هم د دې روایت کړی شوي حدیثونو نه بېزاري اعلان کړی وه، د دې روایت کې یو راوي یحیی بن علاء دی. د هغې متعلق امام احمد بن حنبل رحمه الله فرمایلي دي چې دا لوی دروغژن سړی ؤ. چې د ځانه به یې حدیثونه جوړول. ابن عدي رحمه الله به فرمایل چې د دې سړي ټول حدیثونه د ځان جوړ کړی شوي دي. شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله فرمایي: ځینې خلک چې دا حدیث نقل کوي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د غزوه تبوک نه بیرته راتلو وخت کې وفرمایل چې:

﴿رجعنا من الجهاد الاصغر الی الجهاد الاکبر فلا اصل له﴾

ترجمه: یعنې مونږ د وړکي جهاد نه لوی جهاد ته راغلو. د دې حدیث هیڅ بنیاد نشته دی. (مقدمه مشارع الاشواق ص ۳۱)

جهاد مع النفس او د جهاد الکفار متعلق د ترمذی شریف د یو حدیث په شرح کې حضرت مولانا رشید احمد ګنګوهي رحمه الله د کوکب الدري ج۱ ص ۴۲۵ باندې داسې لیکلي دي:

﴿ولا یخفی ما بین الجهادین من الالتئام والاتصال فان مجاهدة الکفار لا تخلوا عن مجاهدة النفس ولا تتصور دونها ومجاهدة النفس اذا کملت لا تکاد تترک الرجل لا یجاهد الکفار بلسانه او بسنانه﴾

ترجمه: او دا خبره پټه نه ده چې د جهاد مع النفس او د جهاد الكفار دواړو په خپل مينځ کې يو جوړ او اتصال دی، ځکه د کفارو سره په جنګ کولو کې د نفس مجاهده کيږي. د نفس د مجاهدې نه بغير کفارو سره د جنګ کولو خيال امکان نه لري، او پاتې شوه د نفس مجاهده، نو دا د نفس مجاهده چې کله پوره شي نو دا سړی د کافرو سره د جنګولو نه بغير نه پريږدي، که هغه په ژبه وي او که په توره يا په غشي سره وي.

۵: د دې تفصيلاتو نه وروسته د دې بحث په ابتدائی آيت: **﴿وفضل الله المجاهدين على القاعدين اجرا عظيما﴾**(النساء :۲۶) اړخ ته ځو چې د دې آيت اولني مخاطبين صحابه کرام رضي الله عنهم دي. هغوی کې يوه ډله د دې آيت د نازليدلو په وخت کې هغه وه چې هغه جهاد ته وتلې وه. او يوه ډله هغه وه چې جهاد ته نه وه تلې، ځکه د فرض کفايه په صورت کې هغوی ته د تللو اجازت نه ؤو. البته کومه ډله چې جهاد ته تلې وه، نو هغوی الله تعالى په دوه امتيازاتو سره ممتاز کړل. يوه دا چې د ناستو او د نه تلو واله مقابله کې د تلونکو درجه اوچته ده او هغوی ته به لوی اجر ورکړی کيږي. دويم دا چې تلونکې مجاهدين دي او هغه وخت جهاد ته نه تلونکې قاعدين (يعني ناست خلک) مجاهدين نه دي. وس غور کول پکار دي چې کوم صحابه کرام رضي الله عنهم په مسجد نبوي صلى الله عليه وسلم کې باتې شوي ؤو. هغه ټول لمونځ کوونکي، تجهد کونکيو روژه نيونکې ؤو. نفلي عبادتونو، صدقاتو او د نفس په رياضتونو کې ډير زيات مشغول ؤو، خو د دې ټولو محنتونو او د نفس د مجاهدې باوجود هم الله تعالى هغوی ته مجاهدين ونه فرمايل، بلکې مجاهدين هم هغه شول کوم چې د کفارو سره د جنګ کولو لپاره وتلي ؤو. که چرې د نفس سره مجاهده کونکی مجاهد شي نو بيا د **﴿وفضل الله المجاهدين على القاعدين اجرا عظيما﴾**(نساء ۲۶) څه مطلب اخستل کيدی شي؟ نو بيا په په ايت باندې پوهيدل ګران شي. دغه شان دا خبره هم ياده وساتئ چې سلف صالحينو چې د جهاد باره کوم ځومره کتابونه ليکلي دي. ټول يې د جهاد مع الكفار په حواله ليکلي دي. د نفس د رياضت باره کې چې کوم کتابونه ليکلي شوي دي. د هغې نوم هغوی كتاب الزهد اينبی دی. تر ننه پورې يو کتاب هم داسې نشته دی چې هغه چا د كتاب الجهاد يا د فضائل الجهاد په نوم سره نومولی وي. او په هغې کې يې د نفس سره د جهاد مباحثې ليکلې وي. البته د نفس د رياضت لپاره چې کوم کتابونه ليکلی شوي دي. هغه د زهد او تقوی په نوم باندې نومولی شوي دي. پخپله د حضرت عبد الله ابن مبارک رحمه الله يو کتاب دی. كتاب الجهاد او بل كتاب الزهد دی. د دواړو مباحثې او مضمونونه جدا جدا دي، نو مونه يې هم جدا جدا دي. لهذا جهاد الكفار جدا شی دی او رياضة الجهاد جدا شی دی. بيا دا سوچ وکړئ چې تقريباً پنځوس زره (۵۰۰۰۰) صحابه کرام رضي الله عنهم په ميدان جنګ کې شهيدان شوي دي، نورو ټول صحابؤ په جهاد کې برخه اخستې وه، نو آيا د هغوی ژوند په داسې کار کې مصرف شوی ؤو چې په شريعت کې د اصغر او کمې درجې والا ؤو. حاشا وکلا.

جهاد باللسان: د جهاد د قسمونو په ابتداء کې چې کوم حدیث لیکلی شوی دی. هغې کې دریم قسم جهاد باللسان دی. اسلام کې د جهاد باللسان هم ډیر اهمیت دی. او نبي کریم ﷺ حکم کړی دی چې د مشرکینو سره د ژبې په ذریعې سره جهاد وکړئ. د حدیث شارحینو د جهاد باللسان وضاحت داسې کړی دی. چې د ژبې په تقریرونو او لیکنو سره خلکو کې د جهاد جذبه راپیدا کړی شي. د جهاد فضائل او مسائل بیان کړی شي. د جهاد نظمونه وویلی شي. وس که یو کس په عام فضیلت باندې یو ساعت تقریر وکړي او هغه بیا وایي چې ما جهاد باللسان وکړو نو دا به غلطه وي. جهاد باللسان هر هغه خبرې دي چې په هغې باندې میدان جهاد او د مجاهدینو او جهاد ته فائده رسېږی. دا تقریر چې د عامه متعلق دی، بیشکه د ثواب کار دی خو جهاد باللسان نه دی، ځکه په دې باندې جهاد یا مجاهد ته فائده نه رسېږي، نو د دې حدیث په شرح کې مفتي محمد شفیع رحمه الله په خپله رسالة جهاد (ص ۴۵) باندې فرمایي چې د مال جهاد دا دی چې مال د جهاد په کارونو کې خرچ کړی شي. او د ژبې جهاد دا دی چې خلک د جهاد په ترغیب باندې اماده کړی شي. او د جهاد احکامات ورته وویل شي او دا هم چې په خپلو خبرو او تقریر سره دشمن وډار کړي. داسې نظمونه چې په هغې سره د مسلمانانو د جهاد جذبه قوي وي یا چې په کومو سره د دشمن تذلیل وشي، هغه هم په دې جهاد کې شامل دي. لکه څنګه چې حضرت حسان رضي الله عنه په صحابوٴ کې شاعر دی. د هغه نظمونه چې د مشرکانو په مقابله کې ویلی شوي دي هغې ته جهاد ویلی شوی دی. (رساله جهاد: ۴۵)

د ظالم بادشاه مخې ته حق کلمه ویل: یو حدیث کې راغلي دي: ﴿افضل الجهاد من قال کلمة حق عند سلطان جائر﴾

ترجمه: یعنې د ظالم بادشاه مخې ته د حق کلمه ویل د ټولو نه افضل ترین جهاد دی. دې حدیث سره دا شک مه کوئ چې دلته خو جهاد نشته دی. بیا د ژبې کلمې ته افضل جهاد څنګه وویلی شو؟ نو د دې تشریح حضرت مولانا رشید احمد ګنګوهی رحمه الله د کوکب الدری په شرح الترمذی صفحه ۴۷ جلد ۲ کې داسې کړې ده. "دا چې مجاهد د دوه خبرو په مینځ وي یا خو به جهاد کوي کفار به وژني او مالِ غنمت به حاصلوي او یا به شهید شي او په وینو کې به رنګ شي، خو هغه کس چې د ظالم بادشاه مخې ته د حق کلمه اوچتوي، نو د هغې په حق کې خو دا یقین دی چې وژلی کېږي به (د بچ کیدو امید نشته) ځکه هغه افضل شو. د دی کلام خلاصه دا شوه غازي کله په میدان کې د کفارو سره جنګېږي نو د ژوند او د مرګ د دواړو احتمال دی، خو دا سړی چې د ظالم بادشاه مخې ته یې د حق اواز اوچت کړو، د دې مرګ یقیني دی. لهذا دا هم جهاد بلکې افضل جهاد شو"

د اسلام دعوت: د امت دوه قِسمونه دي. یو هغه قِسم دی چې هغوی اسلام قبول کړی دی او اسلامي احکامات مني او چې څومره کیدی شي نو عمل پرې کوي، د امت دې برخې ته په اصطلاح شرع کې

"امت جابت" ویلی کېږي. دویم قِسم هغه دی چې هغوی اسلام نه دی قبول کړی بلکې په خپل کفر باندې کلک ولاړ دي. د امت دي برخې ته په اصطلاح شرع کې "امت دعوت" ته وايي. د جهاد نه مخکې چې اسلام کوم دعوت ضروري ټاکلی دی. هغه دعوت یوائې د امت دعوت لپاره دی، ځکه دا په امت اجابت کې بیخي چلیدلی نشي. د دې دعوت درې جملې دي. ۱: اسلام قبول کړه ۲: که اسلام نه قبلوي نو جزیه ادا کړه ۳: که دا هم منظور نه وي نو بیا د جنګ لپاره تیار شه. نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به چې کله مجاهدین لیږل نو هغوی ته به یې د دې وصیت کولو. د مسلم شریف په یو اوږد حدیث کې دا درې شیان په ترتیب سره ذکر شوي دي. زه د هغه حدیث هغه درې واړه جملې د حدیث نه مختصر کومه او ناظریونو ته یې هدیه کوم. کتنه یې وکړئ.

۱: قال علیه السلام فی ضمن حدیث طویل: واذا القیت عدوك من المشرکین فادعهم الی الاسلام فان هم ابوا فسلهم الجزیة فان هم ابوا فاستعن بالله وقاتلهم (مشکوة صفحه ۳۴۱)

ترجمه: نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د یو اوږد حدیث په ضمن کې (د مجاهدینو امیر ته) داسې وصیت کړی دی: کله چې تاسو د خپلو مشرکانو دشمنانو سره ملاو شئ نو هغوی ته د اسلام دعوت ورکړئ. که هغوی قبول کړو نو بیا د هغوی سره د جنګ نه ځان وساتئ. که هغوی د اسلام د قبولو نه انکار وکړو، نو د هغوی نه د جزیې ورکولو مطالبه وکړئ. که هغوی جزیه قبوله کړه نو هغوی سره د جنګ کولو نه ځان وساتئ. پس که چرې هغوی د جزیې ورکولو نه هم انکار وکړو نو بیا د الله تعالی نه مرسته وغواړئ او د کفارو سره وجنګېږئ.

۲: وعن اب وائل قال کتب خالدبن الولید الی اهل فارس بسم الله الرحمن الرحیم من خالد بن الولید الی رستم و مهران فی ملاءِ فارس سلام علی من اتبع الهدی اما بعد: فانا ندعو کم الی الاسلام فان ابیتم فأَعطوا الجزیة عن ید و انتم صاغرون فان معی قوما یحبون القتل فی سبیل الله کما یحب فارس الخمر والسلام علی من اتبع الهدی. (مشکوة صفحه ۳۴۲)

ترجمه: د ابؤوائل نه روایت دی چې حضرت خالد بن ولید رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د اهل فارس ته د بسم الله الرحمن الرحیم نه وروسته داسې ولیکل: مونږ تاسو ته د اسلام دعوت درکوو. چې اسلام قبول کړئ، که چرې تاسو انکار وکړو نو بیا تاسو د ذلت سره جزیه ادا کړئ (که دا هم نه وي) نو بیا جنګ ته تیار شئ. بیشکه ما سره داسې خلک دي چې د خدای په لاره کې مرګ داسې خوښوي لکه څنګه چې تاسو د فارس والا شراب خوښوئ. او څوک چې اسلام قبول کړي نو هغوی لره دې سلامتي وي.

د اسلام دعوت د فقهاؤ په نظر کې: د جهاد نه مخکې چې کوم دعوت واجب وي او په کوم باندې چې جهاد موقوف وي، نو د هغه دعوت متعلق فقهاء کرام رحمهم الله جدا جدا تفصیل وړاندې کړی دی.

چې د رحمة الامة فی اختلاف الائمة په نوم يو معتمد كتاب داسې بيان كړی دی. (د عربي عبارتونو د ترجمې كتنه وكړئ)

د امام مالک رحمه الله قول: د فقهاء كرامو رحمهم الله په نزد د دعوت مسئلی په تعبيراتو كې اختلاف دی. هغه داسې چې امام مالک رحمه الله فرمايي چې د كومو كفارو كورونو زمونږ سره نژدې وي نو هغوی ته د اسلام د دعوت وركولو ضرورت نشته دی، ځكه د ګاونډي توپ په وجه هغوی دعوت الی الاسلام پيېژني (مني يې نه) نو ځكه هغوی سره جنګ كېږي. او د هغوی د غفلت انتظار نه كېږي. او د كومو كورونه چې زمونږ نه لري وي نو هغوی ته دعوت وركول ضروري دی چې شک او شبهه لرې شي. (رحمة الامة صفحه ۲۹۳)

د امام شافعي رحمه الله قول: امام شافعي رحمه الله وفرمايل چې نن سبا زه هيڅ يو داسې مشرک نه وينم چې هغې ته په يو نه يو طريقه د اسلام دعوت نه وي رسيدلی، خو امكان لري چې د مملكت تركيه شاته څه مشرک قومونه وي يا د خزر (چيچنيا) شاته داسې خلک وي چې هغوی ته دعوت نه وي رسيدلی، نو كه د هغه خلكو سره جنګ كول كېږي نو د اسلام د دعوت نه مخكې جنګ كول پكار نه دی. (صفحه ۲۹۳)

د امام ابوحنيفه رحمه الله قول: امام ابوحنيفه رحمه الله وفرمايل چې كه چرې هغه كفارو ته د اسلام دعوت نه وي رسيدلی، نو اميرالحرب لپاره د هغوی سره جنګ كول مناسب نه دی. او كه چرې هغوی ته د اسلام دعوت رسيدلی وي نو بيا د امير الحرب لپاره مستحب ده چې د جنګ نه مخكې هغوی ته د اسلام دعوت وركړي ګېنې د جزيې د ادا كولو دي ورته ؤوايې، خو كه د واجب دعوت نه مخكې مخكې چا يو كافر مړ كړو نو ديت او قصاص به نه وي. (صفحه ۲۹۳) په محيط كې ليكلی شوي دي چې دعوت رسيدل په دوه قِسمه باندې دي. حقيقةً يا حكماً او حكماً داسې وي چې په مشرق او مغرب كې عام شي چې دا مسلمانان د څه شي اړخ ته بلنه كوي او په كوم شي باندې جنګ كوي. دا ظاهري شهرت د حقيقت قائم مقام ګڼل كيدی شي. (فتح القدير جلد ۵ ص ۱۹۶)

د مولانا رشيداحمد گنگوهی رحمه الله قول: كه چرې كفارو ته دعوت نه وي رسيدلی نو د جنګ نه مخكې دعوت واجب دی. او كه دعوت په څه ذريعې سره ور رسيدلی وي نو بيا دعوت د مسنون او مستحب په درجه كې دی، خو كه چرې كفارو په مونږ باندې حمله كړي وي نو بيا به دعوت ساقط كېږي. (الكوكب الدری شرح ترمذی صفحه ۴۱۲)

د صاحب ترمذی قول: امام ترمذی رحمه الله د حضرت سلمان فارسی رضي الله عنه د دعوت الی اسلام والا روايت نقل كوي او وايی چې د ځېنو صحابو رضي الله عنهم دا رائی وه چې د دعوت نه مخكې دې د كفارو سره جنګ ونه كړی شي. د جنګ نه مخكې دې دعوت وركړی شي، ځكه دې سره به دشمن په رعب

کې شي، خو د ځینو علماؤ خیال دی چې نن سبا کفارو ته د دعوت هیڅ ضرورت نشته دی. امام احمدبن حنبل وایي چې زه نه پوهېږم چې نن سبا چاته دعوت ضروري وي. (ترمذی کتاب الجهاد)

دصاحب درمختار قول: د فقه په نورو کتابونو او په خاصه توګه درمختار کې د دعوت مسئله داسې لکیلې ده. چې که چرې مونږ کفار محاصره کړه نو اول به هغوی مونږ اسلام ته رابلو که چرې هغوی اسلام قبول کړي نو ډېره ښه دا ګینې بیا به ترینه د جزې مطالبه کوؤ. که چرې هغوی جزیه قبوله کړه نو بیا به هغوی او مونږ د اسلام د قانون او د انصاف د قانون مخې ته یو شان یو او کومو کفارو ته چې د اسلام دعوت نه وي رسیدلی، نو هغوی سره د دعوت نه مخکې جنګ جائز نه دی، خو کومو کفارو ته چې دعوت رسیدلی وي نو بیا هغوی ته دعوت ورکول مستحب دی، خو که په دې دعوت کې د جنګې حکم د عمل د لاندې مونږ ته د نقصان د رسیدلو خطر وي نو بیا به دعوت نه ورکولی کېږي. که چرې کفارو ته جزې د ادا کولو نه هم انکار وکړو نو بیا دالله تعالی نوم په اخستلو سره د هغوی سره جنګ کوؤ. منجنیق (راکټ لانچر، درنه توپ خانه) باندې به هغوی باندې انداغ کېږي، اور باندې هغوی سوځؤو یا به یې په اوبو کې ډوبوؤ او د ضرورت په مناسبت سره د هغوی باغونه او پټې هم تباه کوؤ.

دصاحب هدایه رحمه الله قول: "ولا یجوز ان یقاتل من لم تبلغه الدعوة الی اسلام الا ان یدعوه لقوله علیه السلام فی وصیة امراءِ الاجناد: فادعهم الی شهادة ان لا اله الا الله ویستجب ان یدعوا من بلغته الدعوة مبالغة فی الانذار ولا یجب ذالك لانه صح ان النبي صلی الله علیه وسلم اغار علی بنی المصلطق و هم و عهد الی اسامة رضی الله عنه ان یغیر علی "ابنیٰ" صباحا ثم یحرق والغارة لا یکون بدعوة". (هدایه ج۱ ص ۵۶۰)

ترجمه: صاحب هدایه فرمایي چې کوم کس ته د اسلام دعوت نه وي رسیدلی. د دعوت نه مخکې د هغوی جنګ کول جائز نه دي، ځکه نبي کریم ﷺ به خپل پوځې قومندانانو ته دا وصیت کولو چې "دي کفارو ته اول د کلمهٔ شهادت دعوت ورکوئ" او که چرې هغوی ته دعوت رسیدلی وي نو بیا دعوت ورکول مستحب دی. چې په دعوت کې ښه مبالغه وشي خو دا دعوت به واجب نه وي، ځکه د نبي کریم ﷺ صحیح حدیث دی چې نبي کریم ﷺ په مصطلق باندې داسې ناڅاپه یرغل کړی ؤو چې هغه خلک بیخي ناخبره ؤو. او دغه شان نبي کریم ﷺ حضرت اسامه بن زید رضی الله عنه ته حکم کړی ؤ چې سحر وختي د "اُبنیٰ" علاقې په خلکو باندې چاپه ماره کاروائی وکړه او بیا په علاقه کې اور ولګوه. (ښکاره خبره ده) چې یرغل کولو سره د قتل و قتال د کاروائي سره دعوت نشي کیدلی.

فائده: د صاحب هدایه پاس ذکر شوي عبارتونو پشان قدری کې هم او په کنزالدقائق کې هم داسې

مسئله بیان شوي ده او په شرح و قایه کې هم داسې ذکر شوي ده. دغه شان د فقه په نورو وړو وړو کتابونو کې هم دا مسئله موجود ده. لهذا مجاهدینو باندې لازمه ده چې هغوی د جهاد نه مخکې دا دعوت ورکوي، خو که چرې مجاهدین دفاعي جنګ کوي نو بیا به دا دعوت ساقطیږي او چرته چې دعوت رسیدلی وي هلته هم دا دعوت فقط مستحب دی. که حالات موافق وي نو په دې مستحب باندې دې عمل وکړی شي ګنې مستحب پرېښودل هیڅ ګناه نه ده.

دعوت فائدې: فقهاء کرامو رحمه الله د دعوت یو د یو ښو فایدو ذکر هم کړی دی. اولنۍ فائده دا ده که چرې کفارو خبره ومنله او اسلام یې قبول کړو نو مقصد به حاصل شي او مسلمانان به د جنګ د مشکلاتو نه بچ شي. دویمه فائده دا ده چې دعوت ورکولو سره به کفارو ته معلومه شي چې مسلمانان فقط د وطن نیولو یا د مالونو جمع کولو او د ښځو او ماشومانو د قید کولو لپاره جنګ نه کوي بلکې دا خلک د اسلام او د دې د نظام لپاره جنګ کوي. دریمه فائده دا ده چې کله کفار د اسلام دعوت ونه مني نو بیا به حقیقت کې د هغوی مقابله د الله تعالی سره شروع شي او کوم خلک چې د الله په مقابله کې راځي، خامخا به ماتې خوري. او څلورمه فائده دا ده چې د اسلام یو حکم او د نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ طریقه به ژوندی شي. د مشکوة شریف د کتاب الجهاد په اولنو بحثونو کې دا د یو ښو صفحو بحث ما د خپل تالیف د "دعوتِ جهاد" نه نقل کړو او دلته مې لیکلي دي چې د جهاد په مقصد مفهوم باندې ښه رڼا راشي. اوس د حدیثونو په رڼا کې د جهاد د موضوع متعلق حدیثونه ولولئ او مخکې لاړ شئ.

نوټ: الحمدلله د توضیحات جلد شپږم د مسودې د تحریر آغاز په ۲۹ ربیع الاول ۱۴۲۶ھ. مطابق ۷ جون ۲۰۰۵ء کې د افریقې زامبیا د سفر په دوران کې د لوسا په ښار کې د مفتي محمد ایوب بوبات صاحب په کور کې د قیام په موقع باندې وشو. (فضل محمد)

الفصل الاول

جهاد افضل ترین عمل دی

﴿۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ آمَنَ بِاللهِ					
حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل کوم کس چې په الله او د هغې د					
وَرَسُولِهِ	وَأَقَامَ	الصَّلَاةَ	وَصَامَ	رَمَضَانَ	كَانَ
رسول په ذریعه دنیا کې د لیږلی (یعني شریع) باندې ایمان راوړو او لمونځ یې قائم کړو او د رمضان روژې یې ونیولې					

حَقًّا عَلَى اللهِ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ
نو الله تعالى باندې نو د خپلې مهربانۍ او کرم او رحم په سبب) واجب دي چې هغه کس جنت ته داخل کړي اګر که د
جَاهَدَ فِي سبيل اللهِ أَوْ جَلَسَ فِي أَرْضِهِ الَّتِي وُلِدَ فِيهَا.
الله په لاره کې جهاد وکړي او اګر که په خپل کور کې چرته چې پیدا شوی دی ناست وي. دي او ریدلو سره صحابو رضي الله عنهم
قَالُوا: أَفَلَا نُبَشِّرُ النَّاسَ؟ قَالَ: إِنَّ فِي الْجَنَّةِ
عرض وکړو چې "آیا مونږ خلکو ته خبر وانورؤو؟" نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې په جنت کې
مِائَةَ دَرَجَةٍ أَعَدَّهَا اللهُ لِلْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللهِ
سل درجې دي چې الله د دغه خلکو لپاره تیار کړي دي کوم چې د خدای په لاره کې جهاد کوي او د
مَا بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
هغوی د دوه درجو مینځنۍ فاصله دومره دومره ده لکه څومره چې د زمکې او د اسمان په مینځ کې ده.
فَإِذَا سَأَلْتُمُ اللهَ فَاسْأَلُوهُ الْفِرْدَوْسَ فَإِنَّهُ
لهذا کله چې تاسو د الله (جهاد باندې لویه درجه) غواړئ نو د فردوس غواړئ ځکه هغه (فردوس)
أَوْسَطُ الْجَنَّةِ وَأَعْلَى الْجَنَّةِ
اوسط درجه ده (یعنې د جنت په ټولو درجو کې د ټولو نه بهتره او افضله ده) او د ټولو نه اوچت جنت دی او د
وَفَوْقَهُ عَرْشُ الرَّحْمَنِ وَمِنْهُ تُفَجَّرُ
هغې پاسه د خدای عرش دی. (ګویا کې هغه د عرض الهي په سیوري کې دی. او د هلته نه د جنت نهرونه
أَنهارُ الجنَّةِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]
بهېږي. (کوم څیزونه چه د جنت د نهرونو اصل دی لکه او به) شراب او شهد. هغه د جنت الفردوس نه جاري کېږي.

توضیح: وصام رمضان: دي حدیث کې د صلوة ذکر شوی دی. زکوة او د حج وغیره ذکر نه دی شوی. دا د دي دواړو عبادتونو د اهمیت اړخ ته اشاره ده. (مرقات: ۳۵۰/۷)

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۷۸ أخرجه البخاري في الصحيحه ۱۱/۶ رقم الحديث ۲۷۹۰ وأحمد في المسند ۳۳۵/۲

اوجلس في بيته: کور کې د کيناستلو او جهاد ته د نه تللو اختيار هغه وخت کې وي کله چې جهاد د فرض کفايه په درجه کې وي. که جهاد د فرض په درجه کې شي يا د امير المؤمنين له اړخ نه د نفير عام يعنې د وتلو عمومي اعلان وشي نو هغه وخت به جهاد ته وتل پکار وي. بهرحال جنت ته د دخول نه دلته دخول اوّلي مراد دی. (مرقات ۳۵۱/۷)

قالوا: صحابؤ کې دا پوښتنه حضرت معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ کړې وه. هغې چې واورېدل چې د جهاد نه بغير هم جنت ته تلل ممکن دي نو هغې د دې خوشخبرۍ د عام کولو خواست وکړو، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې خلک پرېږده چې د جهاد په عمل کې مصروف وي ځکه د جنت عاليشان درجې په جهاد باندې حاصلېږي. (مرقات: ۳۵۱/۷)

په حديث د ترمذي کې داسې الفاظ دي: **"قال عليه السلام ذر الناس يعملونه فان في الجنة مأة درجه" الخ.**

اوسط: دا لفظ د افضل او سع او د ډېر ښه لپاره استعمال شوی کړی شوی دی.

عرش الرحمن: د جنت فردوس چت د عرش فرش دی. (مرقات ۳۵۱/۷)

ايمان نه وروسته جهاد افضل عمل دی

﴿۲﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللهِ كَمَثَلِ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي "د الله تعالى په لاره کې جهاد کونکی داسې دی لکه د روژې
الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْقَانِتِ بِآيَاتِ اللهِ لَا يَفْتُرُ مِنْ صِيَامٍ وَلَا صَلَاةٍ
نيونکي لمونځ او عبادت کونکي چې په روژه نيولو او لمونځ کولو (يعنې عبادتونو) کله هم نه ستړی کېږي.
حَتَّى يَرْجِعَ الْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللهِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
تر دې چې د الله په لاره کې جهاد کونکی بيرته کور ته راشي".

توضيح: مثل المجاهد: نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا حديث د يو صحابي په جواب کې فرمايلی دی. هغه د مجاهد في سبيل الله د درجاتو باره کې معلومولو خواست کړی ؤ. يو حديث کې راغلي دي چې يوې ښځې هم خواست کړی ؤ چې زما خاوند جهاد ته تلی دی. او زه داسې عمل وکړم چې د هغې د درجو سره برابره شم، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې دا امکان نه لري، خو يو کس داسې کولی

(۱) رقم الحديث ۳۷۸۸ اخرجه البخاري في صحيحه ۶/۴ رقم الحديث ۲۷۸۷ ومسلم في ۱۴۹۸ رقم الحديث (۱۱-۱۸۷۸)

شي چې ټوله لمونځونه وکړي او ټوله ورځ روژه ونیسي او د هغې لږ ساعت هم د عبادت نه بغیر تیر نشي. هغه د مجاهد مرتبه موندلی شي، ځکه د مجاهد ټول ساعت په عبادت کې شمارل کېږي او داسې هیڅ عمل نشي کیدی. لهذا د مجاهد هیڅ څوک نه شي موندلی. دا تعلیق بالمحال دی. د دې حدیث نه معلومه شوه چې جهاد د ټول عملونو نه افضل دی، لکه د مشکوة په حدیث کې دي چې یو صحابي د نبي کریم ﷺ نه وپوښتل: ﴿ای العمل افضل؟ قال ایمان بالله ورسوله قیل ثم ماذا؟ قال الجهاد فی سبیل الله قیل ثم ماذا؟ قال حج مبرور﴾ (کتاب الحج ص ۲۲۳)

بخاري شریف کې یو حدیث دی.

"جاء رجل الی النبي صلی الله علیه وسلم فقال دلني علی عمل یعدل الجهاد قال لا اجد"

ابن همام رحمه الله په فتح القدیر کې دي باندي اوږد کلام کړی دی. چې آیا جهاد افضل دی یا لمونځ افضل دی. د دواړو په افضلیت باندې حدیثونه موجود دي. ځینو علماؤ جهاد د ایمان نه وروسه غوره کړي دی، خو اکثرو علماؤ لمونځ د جهاد نه افضل ګڼلی دی. علامه ابن همام داسې تطبیق کړی دی چې نبي کریم ﷺ د مختلف پوښتنه کونکو په جواب کې د هغوی د احوالو مطابق جواب ورکړی دی. چا سره چې جهاد مناسب ؤو، هغې له یې جهاد افضل وګڼلو، د نورو لپاره یې لمونځ وګڼلو. ځینې علماؤ داسې بهتر تطبیق کړی دی چې کله جهاد فرض عین وي نو دا د ټولو عملونو مطلقاً افضل دی، خو کله چې جهاد فرض کفایي وي نو لمونځ مطقاً افضل دی.

د علامه ابن همام په عبارت کې یو ناآشنا حدیث هم ذکر دی. فرمایي: **واما قوله علیه السلام "الجهاد ماض الی یوم القیامة" فدلیل علی وجوبه ونه لا ینسخ.** (مرقات ص ۳۴۹، ج ۷)

لایفتر: ای لا یسئام ولا یمل من العبادة: نه په عبادت سړی شي، نه تنګ شي. دا صیغه د باب نصر نه ده.

مجاهد په هر حال کې کامیاب دی

﴿۳﴾ وَعَنْهُ	قَالَ:	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ:	انْتَدَبَ اللهُ
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې بنی کریم ﷺ وفرمایل چې (الله تعالی فرمایي چې)								
لِمَنْ	خَرَجَ	فِي	سَبِيلِهِ	لَا	يُخْرِجُهُ			
کوم کس چې د الله په لاره کې ؤوتلو الله تعالی د هغې ضامن شو، د هغې (د جهاد لباره) ما باندې د								
إِلَّا	إِيمَانٌ	بِي	وَتَصْدِيقٌ	بِرُسُلِي	أَنْ	أُرْجِعَهُ		
هغې ایمان او د رسولانو د تصدیق نه بغیر بل څه نه دی راویستلی، نو زه هغې ته (یا خو به بغیر د غنیمت نه								

بِمَا	نَالَ	مِنْ	أَجْرٍ	وَغَنِيمَةٍ
صرف)د آخرت د اجر و ثواب سره يا د مالِ غنيمت سره بيرته راولم او يا (که شهيد شو نو) زه به هغه				
أَوْ	أُدْخِلَهُ	الْجَنَّةَ	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]	
(بغير د حساب و کتاب نه)د ټولو نه اول د جنت ته تلونکو سره جنت کې داخل کړم				

توضيح: انتدب: د دې لفظ آسانه ترجمه تکفل او تضمن دی. چې د کفالت او د ضمانت په معنی کې ده.

من اجر او غنيمة: يعنې يا خو به صرف ثواب وګټې مال غنيمت به نه وي يا به صرف غنميت راوړي. د دې طرز بيان نه داسې معلومېږي چې که چرې غنيمت ورته حاصل شو نو بيا به ورته اجر نه ورکول کيږي، حال دا چې معامله داسې نه ده. د دې جواب دا دی چې دلته د "او" لفظ د مانعة الخلو په توګه دی چې د دوه شيانو نه به مجاهد خالي نه راځي يا به ثواب وي يا به غنيمت وي، خو که دواړه شيان جمع کړی شي نو هيڅ باک نشته. ملا علی قاري فرمايي: د "او" لفظ د تنويع لپاره دی يعنې دا قِسم به هم ورته ورکړی کېږي. يوه نسخه کې "او" نه بلکې واؤ دی. بيا خو هيڅ اشکال نشته.

او ادخله الجنة: دې عبارت کې هم د "او" لفظ دی. دلته "او" د مانعة الجمع لپاره دی چې مجاهد في سبيل الله کله الله بېرته راولي، نو هغه ثواب او غنيمت وګټي او که بيرته ژوندی رانغلو بلکې شهادت يې ورکړو نو بيا به هغه جنت ته داخل کړي. دلته غنيمت او شهادت نشي يو ځای کېدی، بېل دي. (مرقات: ۳۵۳/۷)

نبي کريم ﷺ هر جنګ کې د شريک کيدو او شهيد کيدو ارمان کړی دی

﴿۴﴾ وَعَنْهُ	قَالَ:	قَالَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَالَّذِي
او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ و فرمايل قسم دی په ذات چې د چا په							
نَفْسِي	بِيَدِهِ	لَوْ	لَا	أَنَّ	رِجَالًا	مِنَ	الْمُسْلِمِينَ
قبضه کې زما ژوند دی که چرې ما سره داوېره او لحاظ نه وی چې ډير (هغه) مسلمانان (چې بې وسه او کمزوري دي) د							
لَا	تَطِيبُ	أَنْفُسُهُمْ	أَنْ	يَتَخَلَّفُوا	عَنِّي	وَلَا	أَجِدُ
خپل ځان باره کې به په دې خوشحاله نشي چې زما وروستو او جدا شي او ما سره هيڅ داسې سورلی نه وي							

---

(۱) رقم الحديث ۳۷۸۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۹۲/۱ رقم الحديث ۳۶ ومسلم في ۱۴۹۵/۳ رقم الحديث (۱۰۳-۱۸۷۶)

مَا أَحْمِلُهُمْ عَلَيْهِ مَا تَخَلَّفْتُ عَنْ سَرِيَّةٍ تَغْزُو فِي سَبِيلِ اللهِ وَالَّذِي
چې په هغې باندې هغوی سور کړمه نو زه د الله په لاره کې د هيڅ چا نه وروسته نه وی پاتې شوی. قسم په هغه ذات
نَفْسِي بِيَدِهِ لَوَدِدْتُ أَنْ أُقْتَلَ فِي سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ أُحْيَى
چې د چا به لاس کې زما ژوند دی! زما ارمان همدغه دی چې زه خو د الله په لاره کې شهيد کړی شم، بيا ژوندی شم
ثُمَّ أُقْتَلُ ثُمَّ أُحْيَى ثُمَّ أُقْتَلُ ثُمَّ أُحْيَى ثُمَّ أُقتل (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
او بيا شهيد شم بيا ژوندی شم او بيا شهيد شم (يعني بيا بيا ژوندی کړی شم او بيا بيا ؤوژلی شم چې هر ځل نوی ثواب وګټم)

توضيح : والذي نفسي بيده: نبی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پخپله په اويشت (۲۷) جنګونو کې حصه اخستې ده بعضې کې جنګ نه دې شوې بعضو کې جنګ شوې دې. رسول صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ۵۶ چهاپه مار ټولی جهاد ته ليږلې دی دا ټول ۸۳ جنګونه جوړيږی لکه چې په لس کاله مدنی دور کې اوسطًا په يو کال کې اته جنګونو نه زيات شوې دی په دې پوره موده کې د طرفين يو زر اتلس کسان وژلې شوې دی ۲۵۹ صحابه کرام شهيدان شوې دی ۷۵۹ کافران هلاک شوې دې. دې نه پس جزيره عرب د کفر د پنجې نه خلاصه شوې ده. د رسول صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د شهادت جذبه دومره اوچته وه چه حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هر جنګ ته د تللو په وخت د شهيد کيدلو تمنا کړې ده خو حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په معرکې کې ځکه نه دې شريک شوې چه روستو په مدينه منوره کې څه نادار خلق وو چه د فقر او فاقې د وجې نه او د وسائلو نه کيدو د وجې نه جهاد ته نه شو تلې. بل طرف ته نبی پاک صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره دومره هم وسائل نه وو چه دغه ټولو ته ئې سورلئ ورکړې وې که چرې رسول صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دوی په مدينه منوره کې پريخودلې وې او پخپله جهاد تلې وې نو دې غريبانانو ته به دوه غمونه وو يو جهاد له د نه تلو غم او دويم د حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جدايئ غم. په دې وجه حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او فرمائيل چه زه دوی سره شاته پاتې کيږی. حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د شهادت نه پس د بيا ژوندی کيدو تمنا ځکه او فرمائيله چه په دې سره نور زيات د شهادت موقعې ملاويږی او شهادت په جهاد کولو باندې موقوف دې نو په حقيقت کې دلته د جهاد کولو تمنا ده چونکه جهاد د اشاعت اسلام او تبليغ دين ذريعه ده او د حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د بعثت مقصد د دين غلبه او د اسلام اشاعت وو. په دې وجه حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باربار د شهادت او جهاد خواهش کولو دې د پاره چه دا دنيا د فساد نه خالی شی او دين غالب شی. (مرقات ۳۵۵/۷)

---

(۱) رقم الحديث ۳۷۹۰ اخرجه البخاري في صحيحه ۶/۱۶ رقم الحديث ۲۷۹۷ ومسلم في ۱۴۹۷ رقم الحديث (۱۰۶-۱۸۷۶)

علامه ابن همام رحمه الله په فتح القدير کې د جهاد تعريف داسې کوی چې : **اَلجَهاد اخلاء العالم عن الفساد وهو دعوتهم الى الدين وقتالهم ان لّم يقبلوا (مرقات ۳۴۸/۷)**

ترجمه : يعنی دنيا دفساد نه خالي کولو او کافرانو ته د دين اسلام دعوت ورکول او د نه قبلولو په صورت کې هغوی سره دجنګيدلو نوم جهاد دې.

په اسلامې سرحداتو باندې د پهرې کولو فضائل

﴿۵﴾ وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللهِ
او حضرت ابن سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل " د الله په لاره کې د يوې
خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
ورځې څوکيداري د دنيا او د دنيا د شيانو نه بهتر دي".

توضيح: **رباط يوم**: دا د ارتباط نه دی چې د تړلو په معنی کې دی، ځکه اسلامي سرحداتو باندې پهره ورکونکې هم خپل آس او خپل ځان په سرحد باندې وتړې او پهره کوي. د قرآن آيت ﴿**وعدوا لهم مااستطعتم ون قوة ومن رباط الخيل ترهبونه به عدوا الله وعدوّكم**﴾ (سورت انفال : ۴۰) او د ايت ﴿**يا ايها الدين امنوا اصبروو صابروورابطوا**﴾ (ال عمران ۲۰۰) نه رباط ماخوذ دی. حديوثنو کې د رباط فضيلتونه ذکر دي.

اسلامي سرحدونو باندې د پهره کولو د د کفارو په سرحداتو باندې نظر ساتنې ته د رباط نوم ورکړې شوی دی. دلته حديث کې يو لفظ د "حراسة" هم راغلی دی چې د چوکيدارۍ په معنی کې دی. حراسة اور رباط کې دومره فرق دی چې حراسة هغه چوکيدارۍ ته وايي چې په ملک کې دننه وي او رباط هغه پهرې ته وايي چې د کفارو په سرحدونو باندې نظر ساتنه او د اسلامي سرحداتو حفاظت لپاره وي. لهذا د دوه مسلمان ملکونو په مينځ کې چې په سرحداتو باندې کومه پهره ورکول کېږي. د رباط فضيلت هغې ته حاصل نه دی. دغه شان په تبليغي جماعتونو باندې رباط چوکيداري کول جائز نه دي. د دې لپاره د حراسته د حديثونو فضيلت حاصليدی شي. په لغوي توګه د رباط اطلاق کله په نورو عملونو باندې هم شوی دی، خو هغه اصطلاحي رباط نهٔ دی. د رباط پوره تفصيل زما په کتاب "دعوت جهاد" کې موجود دی. هلته يې کتل پکار دي.

من الدنيا: د دې جملې دوه مفهومه دي: اول مفهوم دا دی چې د دنيا د ټولو نعمتونو او د هغې د ټول سازو سامان نه د په رباط کې يوه ورځ پهره کول بهتر دي، ځکه د آخر ثواب باقي دی. د دنيا

---

(۱) رقم الحديث ۳۷۹۱ اخرجه البخاري في صحيحه ۸۵/۶ رقم الحديث ۲۸۹۲

نعمتونه فاني دي. دويم مفهوم دا دی چې د که چرې د دنيا ټول نعمتونه د الله په لاره کې خرچ کړی شي او لوي ثواب ملاؤ شي، په رباط کې د وې ورځې ثواب د هغې ن بهتر او لوي دی. دغه شان جمله چې چرته هم استعمال شوې وي. او د هغې مفهوم همدغه بيان کېدلی شي، لکه څنګه چې په راتلونکې حديث کې دا جمله استعمال شوې ده. (مرقات: ۳۵۴/۷)

د سبيل الله مطلب څه دی؟

﴿۶﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَغَدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللهِ أَوْ رَوْحَةٌ					
او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل "د يو سحر لپاره يا د يوې مانبام					
خَيْرٌ	مِنَ	الدُّنْيَا	وَمَا	فِيهَا	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
لپاره د خدای په لاره کې (د شرکت جهاد په غرض) تلل د دنيا د شيانو نه بهتر دي".					

توضيح: لغدو: د سحر وخت کې سفر کولو ته **غدوة** وايي او د مانبام وخت کې سفر کولو ته "**روحة**" وايي. د دې دوه وختونو په خصوصي توګه ځکه ذکر شوی دی چې په عامه توګه به مخکنئ زمانه کې په دې دوه وختونو کې به جنګ کېدلو، ځکه دې وختونو کې به د ګرمئ شدت نه ؤو او د غرمې نه وروسته د نصرت الهي هواګانې چلېږي، ځکه د جهاد معرکو لپاره دا دوه وختونه انتخاب کړی شوي دي. تبليغي حضرات دا حديث د خپلو ګشتونو لپاره بيانوي. هغوی له احتياط کول پکار دي. د ګشت عمل په ابتداء کې مولانا الياس رحمة الله عليه ته معلوم نه ؤو. وروسته معلوم شو. صحابه کرامو رضي الله عنهم ته د ګشت څه علم؟ (مرقات: ۳۵۴/۷)

في سبيل الله: د الله د لارې نه د جهاد لاره او په جهاد کې شرکت کول مراد دی.

علامه ابن حجر په فتح الباري کې د سبيل الله په شرح کې لیکي. "**اى الجهاد**"

قرآن عظيم کې دا لفظ بار بار راغلی دی. قرآن د لوستلو نه معلومېږي چې د في سبيل الله لفظ په درې قسمه استعمال کړی شوی دی. د دې اولنی اطلاق او استعمال د جهاد لپاره شوی دی او د جهاد في سبيل الله سره دا لفظ خاص دی، لکه "**يقاتلون فى سبيل الله — يجاهدون فى سبيل الله**" او دغه قسمه نور حديثونه دي. دا د جهاد سره خاص دي. او په کې صراحةً د "**سبيل الله**" لفظ ۳۶ ديرش ځايونو کې ذکر دی.

د دې لفظ دويم اطلاق او استعمال په عموماً مطلق د دين لپاره شوی دی چې د دين د ټولو شعبو لپاره عام دی. د هيڅ شعبې سره خاص نه دی، لکه د "**يصدون عن سبيل الله**" ايت دی. او د دې نه بغير نور آيتونه دي. په صريحه توګه قرآن عظيم کې دا لفظ په ۲۵ مقاماتو کې ذکر دی. د دې دريم اطلاق په مشترکه توګه

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۹۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۳۲/۱۱ رقم الحديث ۶۴۱۵ ومسلم في ۱۵۰۰/۳ رقم الحديث (۱۱۳-۱۸۸۱)

شوی دی. کله په انفاق في سبيل الله کې استعمال شوی دی. کله جهاد کې استعمال شوی دی او کله مطلق د دين لپاره استعمال شوی لکه "**وانفقوا في سبيل الله ولا تلقوا بأيديكم الى التهلكة**" والا آيت دی. صراحةً قرآن کې دا لفظ په اوۀ ځايونو کې استعمال شوی. علامه نووي رحمه الله په المجموع کې وضاحت سره ليکلي چې د سبيل الله اولنی مصداق جهاد في سبيل الله دی. ابن دقيق العيد هم دا غه شان ليکلي. او ابن حزم اندلسی په المحلی کې همدغه شان تحقيق کړی. امام احمد بن حنبل رحمه الله او امام محمد رحمه الله د سبيل الله په مفهوم کې د يو حديث په وجه حاجيان او د علمِ دين طلباء هم داخل منلي دي. صاحب هدايه په کتاب الزکوة کې د في سبيل الله په تشريح کې ليکلي "**اى المنقطع الغزاة لانه المتناهم عن الاطلاق**" يعنې کله چې في سبيل الله مطلق استعمال شي نو د هغې اولنی مصداق مجاهدين دي. مشکوة شريف کې په کتاب الجهاد کې دا لفظ تقريبًا ۹۰ ځله راغلی چې د جهاد لپاره استعمال شوی لهذا هر مسلمان له پکار دي چې د لفظ في سبيل الله مفهوم دېر تنګ نه کړي او نه يې دېر فراخه کړي. سبيل الله اهل تبليغ د خپل کار سره خاص کوي چې غلط دی. (مسلم ۲/۱۴۰)

درباط في سبيل الله د فضائلو په باره کې يو څو حديثونه

﴿۷﴾ وَعَن سلمانَ الفارسِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: رِبَاطُ يَوْمٍ
او حضرت سلمان فارسی رضي الله عنه فرمايي چې ما د نبي کريم ﷺ نه دا اوريدلي دي چې جهاد کې يوه ورځ او يوه
وَلَيْلَةٍ فِي سَبِيلِ اللهِ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ
شپه د چوکيدارئ خدمت کول د يوې مياشتې د روژو او شوګېر نه بهتر دی او هغه چوکيدار د دې خدمت
وَإِنْ مَاتَ جَرَى عَلَيْهِ عَمَلُهُ الَّذِي
کولو دوران کې مړ شي نو هغه چې کوم عمل باندې مامور ؤو د هغې ثواب به ورته د مرګ نه وروسته هم رسيږي
كَانَ يَعْمَلُهُ وَأُجْرِيَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ
او د هغې لپاره به (د جنت د طعام او د شراب نه رزق ورکړی کيږي او هغه به د شيطان د مکرو فريب) او په
وَأَمِنَ الْفَتَّانَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ [1]
قبر کې د عذاب د فرښتو د فتنې نه محفوظ وي".

توضيح: وامن الفتان: دې حديث کې يوې خبرې دا کېد بيان کړی شوی دی چې يوه ورځ او يوې

[1] رقم الحديث ۳۷۹۳ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۲۰/۳ رقم الحديث (۱۶۳-۱۹۱۳) والنسائي في السنن ۳۹/۶ رقم الحديث ۳۱۶۷

شپې پهره د الله د جهاد په لاره کې د يوې مياشتې د ټولې ورځ روژې او د ټولې شپې د تهجد نه غوره دی. دويمه دا خبره بيان کړی شوې ده چې د مرابط نيک عمل چې په دنيا کې هغې کولو، د مرګ نه وروسته به د هغې ثواب نه قطع کېږي بلکې جاري به وي. دغه شان د مرګ نه ورسته په قبر کې به ورته د جنت نه د نعمتونو په صورت کې رزق ورکړی کېږي. دريمه دا خبره بيان شوې ده چې مرابط في سبيل الله به د عذاب قبر د فتنې نه محفوظ وي.د فتان په لفظ کې فا باندې فتحه او ضمه دواړه دي او تا باندې شد دی. د دې نه د عذاب قبر فتنه هم مراد اخستلی کېدی شي او د دجال فتنه هم مراد اخستل کېدی شي او د شيطان فتنه هم مراد اخستل کېدی شي. ځينو شارحينو دا لفظ د جمع صيغه ګڼلې ده. چې مفرد يې فاتن دی او دې نه يې د جهنم دروانچي مراد اخستې ده. بهرحال چې مرابط به د دومره لوي فتنونو نه محفوظ وي نو ورې فتنې به هيڅ نه وي. (مرقات : ۳۵۷،۳۵۸/۷)

د جهاد د لارې ګرد

﴿۸﴾ وَعَنْ أَبِي عَبْسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا اغْبَرَّتْ قَدَمَا عَبْدٍ
او حضرت ابو عبس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل "د کوم بنده پښې چې د الله په
فِي سَبِيلِ اللهِ فَتَمَسَّهُ النَّارُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[۱]
لاره (يعني جهاد) کې کې په ګرد ککړې شې نو بيا هغې نه د جهنم اور نه شي لږېدلی".

توضيح: ما اغبرت: د الله تعالى په لاره کې جهاد کې مجاهد د ټولو نه ډېره واسطه د خاورو او ګرد سره وي او همدغه شی د مجاهد د نجات ضامن دی. کله خو د سر نه تر پښو پورې مجاهد په ګرد کې لړل شوی وي. د دې نه د جهاد د لارې ټولو مشقتونو ارخ ته هم اشاره ده. چې په دومره مشقتونو باندې دومره ثواب حاصلېږي نو د ژوند د ورکولو، زخمي کېدلو يا بندي کېدلو به څومره ثواب وي. سبحان الله! تبليغي حضرات فضيلت د خپل ځان لپاره بيانوي. هغوی له پکار ده چې اول دا د جهاد لپاره بيان کړي، بيا دې خپل ځان په دې کې داخل کړي، هسې دې تحريف نه کوي. (مرقات : ۳۵۹/۷)

جهاد کې د کافر دوژلو ثواب

﴿۹﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَجْتَمِعُ كَافِرٌ وَقَاتِلُهُ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل "کافر او د هغې وژونکی (مسلمان) کله

---

(۱) رقم الحديث ۳۷۹۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۹/۶ رقم الحديث ۲۸۱۱ والترمذي في السنن ۱۴۶/۴ رقم الحديث ۱۶۳۲

فِي النَّارِ أَبدا. رَوَاهُ مُسلم [۱]
هم په دوزخ کې یو ځای کېدی نشي".

توضیح: لایجتمع: جهاد کول او د کافرانو سره جنګېدل او د هغې د وژلو ترغیب په دې حدیث کې ورکړی شوی دی، ځکه څوک چې جهاد ته ځي نو د یو کافرد وژلو اجل هم راځي. که چا دا کافر مړ کړو نو کافر به دوزخ ته ځي او مجاهد به جنت ته ځي. داسې نه شي کېدی چې د دې قتل په وجه به مجاهد دوزخ ته ځي او دواړه به دوزخ کې یو ځای شي. قرآن عظیم کې ۷۹ صیغې داسې استعمال شوې دي چې د کافرانو سره جنګ کول په مختلف انداز کې بیان شوی دی. د قرآن حکم په کتلو سره صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُم د کافرانو د وژلو ثواب ګټلی دی. ځینو په میدان کې یو یو لاکهـ کفار جهنم ته لیږلي دي. د قرآن د حکم سره سره د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په حکم باندې صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُم کافران وژلي دي. خپله نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هم په میدانِ اُحد کې یو کافر وژلی دی. چې نوم یې ابی بن خلف ؤو. لهذا دا فلسفه د قرآن و حدیث خلاف ده. چې ځینې خلک وایي چې کافران مه وژنئ ځکه هغوی به دوزخ ته لاړ شي. دا ګویا کې وژونکې هغوی دوزخ ته ورسول. هغوی ته خواست کېږي چې د الله تعالی او د هغې نه رسول نه ډېر رحم کونکي مه جوړېږئ، خراب به شئ. بهرحال دې حدیث کې د کافر په میدانِ جنګ کې د وژونکي مسلمان لپاره د جنت بشارت دی. (۳۵۹،۳۶۰/۷)

د مسلمانانو بهترین ژوند کوم یو دی؟

﴿۱۰﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مِنْ خَيْرِ مَعَاشِ
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل "انساني ژوند کې بهترین ژوند
النَّاسِ لَهُمْ رَجُلٌ مُمْسِكٌ عِنَانَ فَرَسِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ
د هغه کس دی چې د خدای په لاره کې یې د خپل آس واګې نیولې وي او چې د چاوېرونکي او زیاد یو فریاد کونکي اواز واوري
يَطِيرُ عَلَى مَتْنِهِ كُلَّمَا سَمِعَ هَيْعَةً أَوْ فَزْعَةً طَارَ عَلَيْهِ
نو په توندئ سره خپل آس باندې سپور شي او د هغه وېرونکي یا فریاد کونکي اواز اړخ ته په منډه لاړ شي

---

(۱) رقم الحديث ۳۷۹۵ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۰۵/۳ رقم الحديث (۱۳۰-۱۸۹۱) وأبوداؤد في السنن ۱۷/۳ رقم الحديث ۲۴۹۵

يَبْتَغِي	الْقَتْلَ	وَالْمَوْتَ	مَظَانَّهُ	أَوْ	رَجُلٌ	فِي	غُنَيْمَةٍ

او خپل مرګ هغه ځای کې لټوي چرته چې د مرګ ګمان وي یا بهترین ژوند د هغه کس دی چې د بزو سره

فِي رَأْسِ	شَعَفَةٍ	مِنْ هَذِهِ	الشَّعَفِ	أَوْ بَطْنِ	وَادٍ	مِنْ هَذِهِ	الْأَوْدِيَةِ	يُقِيمُ	الصَّلَاةَ	وَيُؤْتِي الزَّكَاةَ			

د غرونو د يو غرپه څوکه باندې يا درو (وادی) په يوه دره کې او سيږې او لمونځ کوي او زکوة ادا کوي او د خپل

وَيَعْبُدُ	اللهَ	حَتَّى	يَأْتِيَهُ	الْيَقِينُ	لَيْسَ	مِنَ	النَّاسِ

رب په عبادت کې مشغول وي. تردې چې مرګ ورله راشي او دا کس د انسانانو په لانجو کې شريک نه دی بلکې

إِلَّا فِي خَيْرٍ. رَوَاهُ مُسْلِم[1]

د خير په مينځ کې ژوند تېروي".

توضيح: معاش: دا د عيش نه دی چې د ژوند په معنی کې دی يعنې د انسان بهترين ژوند. .

لهم: يعنې کوم ژوند چې د هغې د فايدې لپاره وي، د هغې لپاره وبال نه وي.

رجل: اى معاش رجل، مضاف مخذوف دی. **عنان:** واګې ته عنان وايي. **يطير:** الوتلو ته وايي. دلته مراد تيزه منډه کول دي ګوياکې الوځي. (مرقات ۳۶۰/۷) شاعر حماس وايي:

قوم اذا الشر ابدی ناجذيه لهم

طاروا زرافات ووحدانا

هيعة: وېره کې د فرياد کولو اواز ته **هيعة** وايي. او فزعة: د وېرې وېرې په وخت کې د مرستې او نصرت لپاره رابللو ته فزعه وايي. او د تنويع لپاره دی. د دواړو معنی نژدې نژدې ده. وېرېدونکي او فرياد رَس سړي ته وايي. (مرقات ۳۶۰/۷)

مظانه: دا لفظ د مرګ د لفظ سره هم بدليدلی شي، خو که د "**يبتغی**" لپاره ظرف کړی شي نو معنی به ډېره واضحه وي يعنې چرته چې د مرګ ګمان وي، په داسې ځايونو کې مرګ لټوي. **مظانه:** د **مظنة** جمع ده او ضمير مفرد د دې لپاره راغلی دی چې د هريو اړخ ته راجع دی. يا د اقرب اړخ ته ضمير ګرځي چې مرګ دی.

او رجل: اي او معاش رجل يعنې بل د دې کس ژوند بهترين ژوند دی.

غنيمة: دا د غنم تصغير دی. د تقليل لپاره دی. يعنې د بزو به ټوټه کې دی. **شعفة:** شين او عين او فا

([1]) رقم الحديث ۳۷۹۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۰۳/۳ رقم الحديث (۱۲۵-۱۸۸۹) وابن ماجه في السنن ۱۳۱۶/۲

باندې فتحه ده. د غر څوکې ته وايي. (مرقات : ۳۶۱/۷)

يؤتي الزكاة: يعنې که مالدار او صاحب نصاب وي نو زکوة هم ادا کوي. **اليقين**: د دې نه مراد مرګ دی. (مرقات : ۳۶۱/۷)

ليس من الناس: يعنې نه خلکو ته خپله تکليف ورکوي او نه د خلکو په شر کې خپله اخته کوي. د دې حديث نه يو تعليم دا حاصلیږي چې د اسلام د ښمنانو مقابلې لپاره هر وخت مؤمن له تيار او سيدل پکار دي او د جهاد په لاره کې ژوند په تلې باندې ايښودل پکار دی. د حديث نه دويم تعليم دا ملاو شو چې د شر او فساد او فتن او محن وخت کې سړي له پکار دي چې د خپل دين د حفاظت لپاره د سهولت والا ژوند پرېږدي او د خلکو نه جدا شي او په نامعلومه ځای کې پاتې شي او د مشقت والا ژوند اختيار کړې. ځان ځانې او د خلکو نه جدا ژوند تېرول هغه وخت افضل دي کله چې د دين او د ايمان خطر وي. ګنې په عام حالاتو کې د خلکو سره اوسېدل او د هغوی د اصلاح فکر کول او د هغې مشقتونه برداشت کول افضل دي. د ټولو انبياؤ او اولياؤ او د علماؤ همدغه معمول راروان دی. (مرقات ۳۶۱/۷)

يو مجاهد جهاد ته لېږل هم جهاد دی

﴿۱۱﴾ وَعَن	زيد	بن	خالدٍ	أَنَّ	رَسُولَ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	قَالَ: مَنْ
او حضرت زيد ابن خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل څوک چې د الله په لاره کې جهاد کونکي											
جَهَّزَ	غَازِيًا	فِي	سَبِيلِ	اللهِ							
له سامان صحيح کړو، هغې ګويا کې جهاد وکړو (يعنې هغه د جهاد کونکو به حکم کې داخل دی او د جهاد په											
فَقَدْ	غَزَا	وَمَنْ	خَلَفَ								
ثواب کې شريک دی) او کوم کس چې د غازي د اهل و عيال لپاره نائب او خليفه شو (يعنې کوم کس چې د يو											
غَازِيًا	فِي	أَهْلِهِ									
غازي او مجاهد ته د جهاد تللو نه وروسته د هغې د اهل و عيال خدمت کونکی او ساتونکی شو) نو هغې هم											
فقد غزا (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]											
ګويا کې جهاد وکړو.											

توضيح: **جهز**: دا د **تجهيز** نه دی. څوک تيارول او جهاد ته د لېږلو په معنی کې دی. تيارول دا دي

---

[1] رقم الحديث ۳۷۹۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۹/۶ رقم الحديث ۲۸۴۳ ومسلم في ۱۵۰۷/۳ رقم الحديث (۱۳۵–۱۸۹۵)

چې هغې ته یې د جهاد ترغیب ورکړو، بیا یې کرایه، وسله او د لارې خرچه ورکړه.

خلف: یعنې کله چې مجاهد جهاد ته لاړو او ورسته وریسې د کور ساتنه یې چا وکړه او د هغې د اهل و عیال خیال یې وساتلو نو داسې کس ته به هم د جهاد ثواب ورکول کېږي. (مرقات: ۳۶۲/۷)

په مجاهدینو د ښځو احترام لازم دی

﴿۱۲﴾ وَعَنْ بُرَيْدَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: حُرْمَةُ نِسَاءِ الْمُجَاهِدِينَ							
او حضرت بریده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل "مجاهدینو د ښځو عزت او حرمت							
عَلَى	الْقَاعِدِينَ	كَحُرْمَةِ	أُمَّهَاتِهِمْ				
په ناستو (یعنې جهاد ته نه تلونکو) باندې داسې لازم دی لکه څنګه چې هغوی باندې د خپلو مېندو عزت او حرمت							
وَمَا	مِنْ	رَجُلٍ	مِنَ	الْقَاعِدِينَ	يَخْلُفُ	رَجُلًا	مِنَ الْمُجَاهِدِينَ
لازم دی. لهذا (یاد وساتئ) ناستو خلکو یعنې جهاد ته نه تلونکو والو نه چې کوم کس د یو مجاهد د							
فِي	أَهْلِهِ	فَيَخُونُهُ	فِيهِمْ				
اهل و عیال لپاره نائب او خلیفه شو یعنې د هغوی ساتونکی شو او هغوی د دې (مجاهد) په اهل و عیال او مال							
إِلَّا	وُقِفَ	لَهُ	يَوْمَ	الْقِيَامَةِ			
کې خیانت وکړو نو د قیامت په ورځ به هغه د دې مجاهد مخې ته ودرول کېږي. او مجاهد چې د دې د (نیک)							
فَيَأْخُذُ	مِنْ	عَمَلِهِ	مَا شَاءَ	فَمَا	ظَنُّكُمْ؟	رَوَاهُ مُسْلِم [1]	
عملونو نه څومره خوښه وي ترېنه وا به یې خلي. په داسې حالت کې ستاسو څه خیال دی"؟							

توضیح: الا وقف له: یعنې دا خیانت کونکی به د مجاهد مخې ته ودرولی شي او هغه چې د دې

څومره نیکۍ خوښې وي ترېنه وا به یې خلي. **فما ظنکم:** یعنې ستاسو څه خیال دی چې د قیامت په ورځ د هغه ضرورت په موقع باندې به مجاهد د چا نیکۍ پرېږدي؟ نا، بلکې هر څه به ترېنه واخلي. د دې جملې مطلب دا دی چې د خائن به د قیامت په ورځ الله د هغې ټولې نیکۍ مجاهد ته ورکوي. آیا دالله تعالی باره کې ستاسو څه شک شته دی؟ داسې خیال او شک مه کوئ.

---

[1] رقم الحديث ۳۷۹۸ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۰۸/۳ رقم الحديث (۱۳۹-۱۸۹۷) وابوداؤد في السنن ۱۷/۳ رقم الحديث ۲۴۹۶

بهرحال دې حديث کې د مجاهد ډېر لوي فضيلت بيان کړې شوی دی. چې د هغې دائره د هغې د خاندان او بچيانو پورې خورېږي چې د مجاهدينو د ښځو احترام په عام مسلمانانو باندې داسې لازم دی، لکه څنګه چې پرې د خپلو مېندو احترام لازم دی. د حديث د دې تعليم نه وروسته مسلمانان له سوچ کول پکار دی چې که چرې د هغوی د قول او فعل نه د يو مجاهد تحقير او توهين وشو، نو جرم به يې څومره خطرې وي. چې د مجاهدينو د ښځو دا مقام دی نو خپله به د مجاهد څه مقام وي؟(مرقات : ۳۶۳/۷)

په جهاد کې د مالي مرستې فضيلت

﴿۱۳﴾ وَعَن	أَبِي	مَسْعُود	الْأَنْصَارِيِّ	قَالَ:	جَاءَ	رَجُلٌ	بِنَاقَةٍ مَخْطُومَةٍ
او حضرت ابو مسعود انصاری رضي الله عنه فرمايي چې (يو ورځ په دربار نبوت کې) يو کس د واګې والا اوښه حاضره							
فَقَالَ:	هَذِهِ	فِي	سَبِيلِ	اللهِ			
کړله او عرض يې وکړو چې دا د الله د لارې لپاره دی. يعني دا اوښه زه د الله د رضا لپاره جهاد ته ورانده کوم.							
فَقَالَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ:	لَكَ بِهَا
نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل "(زه ستا دا ورانديز به په خوشحالئ قبلوم او تاته دا بشارت درکوم							
يَوْمَ	الْقِيَامَةِ	سَبْعِمِائَة	نَاقَة	كلهَا	مخطومة.	رَوَاهُ مُسلم [1]	
چې (د دې په بدل کې به د قيامت په ورځ تاته سل اوښې ملاوېږي او په ټولو کې به واګې وي)							

توضيح: مخطومة: د خطام نه دی چې ذ واګې په معنی کې دی. يعني د واګې والا اوښه.(مرقات : ۳۶۳/۷)

سبع مأة: يعني د دې اوښې په بدل کې به الله تعالی تاته سل اوښې درکوي. دا حديث د همغه حديث پشان دی، کوم کې چې راغلي ؤو چې کوم کس کور کې ناست وي خو د جهاد ميدان ته يې يو روپۍ ولېږله نو الله هغې ته د اؤوه سوه (۷۰۰) روپو ثواب ورکړو.(مرقات : ۳۶۳/۷)

د هر کور نه دې يو مجاهد جهاد ته لاړ شي

﴿۱۴﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ بَعْثًا إِلَى بَنِي لِحْيَانَ
او حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم د قبيله هذيل يو ډلې بنو لحيان

(۱) رقم الحديث ۳۷۹۹ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۰۵/۳ رقم الحديث (۱۳۲-۱۸۹۲) والنسائي في السنن ۴۹/۶ رقم الحديث ۳۱۸۷

مِنْ	هُذَيْلٍ	فَقَالَ:	لِيَنبعثْ	مِنْ	كلِّ	رجلينِ
په مقابله کې د جهاد لپاره يو لښکر د روانولو اراده وکړه، نو حکم يې وکړو چې پکار ده چې هر دوه کسانو						
أحدُهما	والأجرُ	بَيْنهمَا.	رَوَاهُ	مُسلم [1]		
کې يو کس جهاد ته د تللو لپاره وځي او د جهاد ثواب به د دواړو برابر وي.						

توضيح: لينبعث: دا جهاد ته د لېږلو د تشکيل يو صورت دی. يعنې د هر کورنه دې يو کس جهاد ته لاړ شي او بل چې د هغې د کورساتنې لپاره پاتې شي او په ثواب کې به دواړه برابر وي. مجاهد ته خو به جهاد ته د تللو ثواب ملاوېږي خو د هغې د کورساتونکي ته به په ساتنه کې د جهاد پوره ثواب حاصلېږي.(مرقات: ۳۶۴/۷)

د دين د حفاظت لپاره به مجاهدين تر قيامته پورې جنګېږي

﴿۱۵﴾ وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَنْ يَبْرَحَ هٰذَا الدِّينُ
او حضرت جابر ابن سمره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل "دا دين به هميشه قائم وي او
قَائِمًا يُقَاتِلُ عَلَيْهِ عِصَابَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ حَتّٰى تَقُومَ السَّاعَةُ. رَوَاهُ مُسلم [2]
په مسلمانانو کې به يو نه يو جماعت د دې د حفاظت لپاره تر قيامته پورې جنګېږي".

توضيح: لن يبرح: يعنې تر کومه چې په دې زمکه باندې يو داسې جماعت وي نو جهاد به کوي نو دا دين به قائم او دائم وي. د مجاهدينو دا جماعت به کله د دنيا په يو ګوټ کې وي نو کله به په بل ګوټ کې وي، خو زمکه به د دې نه خالي نه وي. د قيامت نزدې به دا جماعت ختم شي. دا حديث نصب الراية ج ۳ ص ۳۷۷ او په مجمع الزوائد ج۱ ص ۱۰۶ کې د دې الفاظو سره نقل کړی دی **"الجهاد ماض الى يوم القيامة"** (مرقات ج۷ ص ۳۴۹). معجم الاوسط ج ۵ ص ۳۹۰ باندې دا حديث د دې الفاظو سره منقول دی **"والجهاد ماض الى يوم القيامة"** د طبراني په روايت کې يو ضعيف راوي دی. بهرحال د حديث ترجمه دا ده يعنې تر قيامت پورې به جهاد جاري وي. علامه طيبي رحمه الله فرمايي چې د مجاهدينو دا جماعت په شام کې وي چې په بل حديث کې د طائفة منصورة الفاظو سره ياد کړی شوی دی. ملاعلي قاري رحمه الله فرمايي چې دا جماعت نن سبا په روم کې د طائفه سره جهاد کوي. بيا فرمايي چې د تحقيق خبره دا ده چې د دې جماعت نه مراد د مجاهدينو هغه جماعت دی چې د هيڅ زمان او مکان سره خاص نه دی (يعنې د دنيا به مختلفو

---

(1) رقم الحديث ۳۸۰۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۵۰۷/۳ رقم الحديث (۱۳۷-۱۸۹۶) وأحمد في المسند ۴۹/۳

(2) رقم الحديث ۳۸۰۱ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۲۴/۳ رقم الحديث (۱۷۲-۱۹۲۲)

علاقو کې به وي) بهرحال قرآن کريم کې دالله تعالی د ﴿ولتكن منكم امة يدعون الى الخير﴾(ال عمران ۱۰۲) او په آيت ﴿كنتم خير امة اخرجت للناس﴾(ال عمران : ۱۱۰) کې همدغه جماعت ارخ ته اشاره کړې ده.د آيت **ولتكن الخ** د لاندې شاه عبدالقادر ليکي :معلومه شوه چې په مسلمانانو باندې فرض دي چې يوه ډله قائم په جهاد باندې او د دين په خودې ساتلو باندې تردې چې د دين خلاف څوک ونکړي او څوک چې په دې کار باندې قائم وي هم هغه کامياب دی، او دا چې څوک د چا سره څه تعرض ونکړي، موسی عليه السلام په خپل دين و عيسی عليه السلام په خپل دين نو دا لاره د مسلمانۍ نه ده . (ال عمران ايت ۱۰۴)

شاه عبدالقادر رحمه الله د دې آيت **كنتم خير امة الخ** دلاندې ليکي يعنې دا امت د هر امت نه بهتر دی. په دې دوه صفتونو امر معروف يعنې جهاد او ايمان يعنې د توحيد خونديتوب دومره په بل دين کې نشته. (ال عمران ايت ۱۱)

په جهاد کې د زخمي کيدو فضيلت

﴿۱۶﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يُكْلَمُ أَحَدٌ فِي سَبِيلِ اللهِ									
او حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل "کوم کس چې د خدای په لاره کې									
وَاللهُ	أَعْلَمُ	بِمَنْ	يُكْلَمُ	فِي	سَبِيلِهِ				
(يعني جهاد) کې زخمي کړی شي او خدای دا کس ښه پېژني کوم چې د هغې په لاره کې زخمي کېږي، نو هغه									
إِلَّا	جَاءَ	يَوْمَ	الْقِيَامَةِ	وَجُرْحُهُ	يَثْعَبُ	دَمًا	اللَّوْنُ	لَوْنُ	الدَّمِ
مجاهد به په قيامت کې په داسې حال راځي چې د هغې د زخم نه به وينه راروانه وي. د هغه وينې									
وَالرِّيحُ	رِيحُ	الْمِسْكِ	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]						
رنګ به د وينې پشان وي او د هغې بوئي به د مشک د خوشبو پشان وي".									

توضیح: **لايكلم**: د باب نصر و ضرب نه د مجهول صيغه ده، د زخمي کېدلو په معنی کې ده. (مرقات : ۳۶۵/۷)

ای لايجرح. **يثعب**: دا فتح د يفتح نه ده. د زخم نه د فوارې پشان د وينې تويدلو ته وايي. يو روايت کې د يتفجر لفظ دی چې د دې معنی تائيد کوي. بهرحال د قيامت په ورځ د مجاهد د زخم نه د وينې د تويدلو حکمت دا دی چې ګوياکې دا وينه به د مجاهد د قربانئ په توګه ګواه موجو وي او د هغې په فضيلت باندې به علامت وي. ګويا که مجاهد په زبان حال سره وايي : (مرقات : ۳۶۵،۳۶۶/۷)

میرے رستے ہوئے زخموں کو دکھا کر کہنا ایسے تمغوں کے طلبگار یہاں اور بھی ہیں

(۱) رقم الحديث ۳۸۰۲ اخرجه مسلم في صحيحه ۲۰/۶ رقم الحديث ۲۸۰۳ ومسلم في ۱۴۹۶/۳ رقم الحديث (۱۰۵-۱۸۷۶)

دې حديث د اخلاص اړخ اشاره ده چې په جهاد کې بې ريا مخلص مجاهد څوک وې او ريا کار څوک وې.

د شهادت فضيلت او ارمان

﴿۱۷﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مِنْ أَحَدٍ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ

او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل "جنت ته داخليدونکی هيڅ يو

يُحِبُّ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا وَلَهُ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ

کس به دا خوښ نه کړي چې هغه بېرته دنيا ته لاړ شي او (د جنت د نعمتونو په بدل د دنيا ټول) شيان قبول کړي،

إِلَّا الشَّهِيدُ يَتَمَنَّى أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ

خو شهيد به دا ارمان کوي چې هغه دنيا ته بېرته لاړ شي او لس ځله د خدای په لاره کې شهيد شي، ځکه

لِمَا يَرَى مِنَ الْكَرَامَةِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

د شهادت عظمت او د هغې ثواب پېژني".

د مرګ نه وروسته د شهيدانو ژوند

﴿۱۸﴾ وَعَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: سَأَلْنَا عَبْدَ اللهِ بْنَ مسعودٍ عَنْ هٰذِهِ الْآيَةِ:

او حضرت مسروق رحمه الله (تابعي) فرمايي چې مونږ د حضرت عبد الله ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه د دې آيت تفسير

(وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللهِ أَمْوَاتًا

وپوښتلو چې کوم کسان د خدای په لاره کې وژلی شوي دي نو تاسو هغه مړه مه ګڼئ بلکې هغوی د خپل رب

بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِم يُرزقون) الْآيَةَ قَالَ: إِنَّا قَدْ سَأَلْنَا عَنْ ذٰلِكَ

سره ژوندي دي او هغوی له رزق ورکړی کېږي. الخ، نو هغې وفرمايل چې مونږ د نبي کريم ﷺ نه د دې آيت

فَقَالَ: "أَرْوَاحُهُمْ فِي أَجْوَافِ طَيْرٍ خُضْرٍ

تفسير وپوښتلو، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې "د دوی (شهيدانو) روحونه شنه رنګ مرغانو په

لَهَا قَنَادِيلُ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ تَسْرَحُ

قالب کې دي. د هغوی د (اوسېدلو) لپاره په عرش الهي کې قنديلونه (ډيوې) راځوړند کړی شوي دي.

---

[1] رقم الحديث ۳۸۰۳ اخرجه البخاري في صحيحه ۲۲/۶ رقم الحديث ۲۸۱۷ ومسلم في ۱۴۹۸/۳ رقم الحديث (۱۰۹-۱۸۷۷)

مِنَ	الْجَنَّةِ	حَيْثُ	شَاءَتْ	ثُمَّ	تَأْوِي	إِلَى	تِلْكَ	الْقَنَادِيلِ

هغه (روحونه) جنت کې چرته د هغوی زړونه غواړي مېوې خوري، بيا راشي او په خپلو قنديلونو کې اوسيږي.

فَاطَّلَعَ	إِلَيْهِمْ	رَبُّهُمْ	اطِّلَاعَةً	فَقَالَ:	هَلْ	تَشْتَهُونَ شَيْئًا؟

بيا پروردګار د هغې (شهيدانو) اړخ ته راښکاره شي او ورته فرمايي چې "آيا ستاسو څه ارمان شته دی؟"

قَالُوا:	أَيَّ	شَيْءٍ	نَشْتَهِي	وَنَحْنُ	نَسْرَحُ	مِنَ	الْجنَّة	حيثُ شِئْنَا

هغوی عرض کوي "مونږ د څه شي ارمان وکړو، حال دا چې مونږ په جنت کې يو او چرته مو چې زړه غواړي د

ففعلَ	ذلكَ	بهِمْ	ثَلَاثَ	مَرَّاتٍ	فَلَمَّا	رَأَوْا

هملته نه مېوې خورو". الله تعالی د هغوی سره دري ځل معامله کوي (دري ځله د هغوی نه همدغه پوښتنه کوي)

أَنَّهُمْ	لَنْ	يُتْرَكُوا	مِنْ	أَنْ	يَسْأَلُوا

او کله چې هغوی پوهه شي چې پوښتنه کونکی مونه پرېږدي (يعنې کله چې هغوی پوهه شي چې د پروردګار مراد دا دی

قَالُوا:	يَا	رَبِّ	نُرِيدُ	أَنْ	تُرَدَّ	أَرْوَاحُنَا

چې مونږ د خوشحالئ اظهار وکړو) نو عرض کوي چې "ای زمونږ پروردګاره! زمونږ بس همدغه خواهش دی

فِي	أَجْسَادِنَا	حَتَّى	نُقْتَلَ	فِي

چې ته زمونږ روحونه بېرته زمونږ بدنونو ته راولې او مونږ دنيا ته بېرته ولېږې چې مونږ يو ځل بيا

سبيلِكَ	مرَّةً	أُخرى	فَلَمَّا	رَأَى	أَنْ	لَيْسَ

ستا په لاره کې شهيدان شو" چې الله دا وګوري چې د هغوی هيڅ (متعين) خواهش او حاجت نشته دی،

لَهُمْ	حَاجَةٌ	تُرِكُوا".	رَوَاهُ	مُسلم[1]

نو هغوی پرېښودلی شي (يعنې الله تعالی د هغوی نه پوښتنه کول پرېږدي).

توضيح: اروحوا في اجواف طير: اجواف د جوف جمع ده. د مرغانو ججورې ته وايې. چرته چې په ابتدائې توګه خوراک جمع کېږي. چې د مرغۍ د مښوکې د لاندې پړسيدلی برخه وي. چې په نورو رايتونو کې ورله د حواصل لفظ راغلی دی.

---

(1) رقم الحديث ٣٨٠٤ اخرجه مسلم في صحيحه ١٥٠٢/٣ رقم الحديث (١٢١-١٨٨٧) واخرجه الترمذي ٢١٥/٥ رقم الحديث ٣٠١١

علماؤ ليکلي دي چې د شهيدانو روحونه د شنه مرغانو په ججوره کې ايښودل د شيهدانو د اکرام او د احترام په توګه دی. د دې حديث نه دلالة النص ثابتېږي. او شارة النص نه د انبياؤ ژوند ثابتېږي، ځکه د شهيدانو نه د انبياؤ مقام اوچت دی. لهذا د هغوی د ژوند ثبوت په اولی طريقه دی.

د مړو د اورېدلو مسئله تر يو حده پورې په توضيحات جلد اول کې ليکلی شوې ده او د انبياؤ د ژوند مسئله په پوره طريقې سره په توضيحات جلد دويم کې ليکلی شوې ده. دلته د دې مسئلې تفصيل مقصود نه دی. البته د دې حديث نه د پيدا شوې يوه پوښتنه او د هغې جواب ليکلی کېږي.

سوال: د دې حديث نه هندوانو او د چين څه خلک د تناسخ عقيده (آوا ګون) ثابتوي. د تناسخ مطلب د هغوی په نزد دا دی چې دې دنيا کې چې کله سړی مړ شي نو د هغې روح يو حيوان ته منتقل شي. که مړ شوی کس نيک او ښه ؤو نو د هغې روح د يو بادشاه يا د يو حاکم بدن ته انتقال شي. چې د هغې په ذريعې سره دا روح ښې مزې کوي. او همدغه د هغې جنت دی. او که چرته مړ شوی کس بد ؤو نو د هغې روح په خر يا سپي يا يو ذليل حيوان کې لاړ شي. خلک هغه وهي او تنګوي. چې پرې دا روح ذليله شي. همدغه د دې جهنم دی. پوښتنه دا ده چې آيا د دې حديث نه دا عقيده ثابتېږي يا نه؟

جواب: د دغه ټولو خلکو اولنی جواب خو دا دی چې د دې حديث تعلق خو د آخرت سره دی چې په آخرت کې به دا روحونه د مرغانو په ججورو کې وي او کوم کسان چې د تناسخ قائل دي. هغوی په دنيا کې د مړشوې کس روح بل چاته د داخليدلو قائل دي. آخرت خو هغوی منې نه. بيا د آخرت والا حديث نه استدلال څنګه کوي.

دويم جواب دا دی چې دا شنه مرغان شهداؤ د روحونو لپاره د ظروف او صندوق په توګه دی، نه دا چې د هغوی روحونه د مرغانو په قالب او بدن کې حلول کړی دی. د دې مثال داسې دی چې يو کس ملغلرې په صندوق کې کېخودلې نو دا صندوق د ملغلرو لپاره ظروق دی، نه دا چې ملغلرې په صندوق کې حلول کړی دی. پوهې او د اسانتيا لپاره درېم جواب داسې وګڼئ چې دلته چې د طير خضر کوم تعبير دی، دا د جنت په سورلو کې د يوې سورلې اړخ ته اشاره ده. مثلاً هيلې کاپټر (الوتکه) ده. دې کې دنيا کې مخلتف کسان کېني او د دنيا مختلفو اړخو ته والوځي، بيا بېرته خپل ځای ته راشي. د هيلې کاپټر مخکنۍ برخه بالکل د مرغۍ د ججورې پشان ده. شيشه کې د ټولو سير او تفريح کېږي، نو دلته هم د طير خضر نه مراد د شنه مارغانو نه د جنت شنه هيلی کاپټر مراد کېدی شي. (مرقات : ۳۷۰/۷)

فاطلع: نظر او د تجلی په معنی کې دی يعنې الله ورښکاره او هغوی ته يې وکتل، کوم چې د الله د شان سره ښايې. (۳۶۸/۷)

روّا: يعنې شهيدانو چې کله وليدل **لن يترکوا:** مجهول صيغه ده يعنې شهيدانو وليدل چې هغوی

به پوښتني نه بغیر نه پرېښودلی کېږي. ان یسألوا: یعني چې شهیدان د الله تعالی پوښتنه وکړي او څه ترېنه وغواړوي. دا د معلوم صیغه ده. (۳۶۸/۷)

ترکوا: د مجهول صیغه ده یعني چې کله دا خبره واضحه شوه چې دا خلک هیڅ غوښتونکي نه دي، نو هغوی پرخوستلی شي. (۳۶۸/۷)

په شهادت سره ټول ګناهونه معاف کېږي

﴿۱۹﴾ عَن أَبِي قَتَادَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ فِيهِمْ فَذَكَرَ لَهُمْ
او حضرت ابو قتاده رضی الله عنه فرمایي چې (یو ورځ) نبي صلی الله علیه وسلم صحابه کرامو رضی الله عنهم ته خطبه کې وفرمایل
أَنَّ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللهِ وَالْإِيمَانَ بِاللهِ
او (هغه خطبه کې) یې هغوی خبر کړه چې "د الله په لاره کې جهاد کول او الله باندې ایمان راوړل د
أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ
ټولو نه بهتر عملونه دي" (دې اورېدلو سره) یو کس ودرېدلو او عرض یې وکړو چې "یارسول الله!
أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللهِ يُكَفِّرُ عَنِّي خَطَايَايَ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
ماته دا اوایه چې زه د الله په لاره کې اوژلی شم نو آیا زما ګناهونه به بخښلی کېږي؟ نبي علیه السلام وفرمایل
نَعَمْ إِنْ قُتِلْتَ فِي سَبِيلِ اللهِ وَأَنْتَ
چې آؤ "خو په دې شرط چې ته د الله په لاره کې په داسې حال کې وژلی شوی یې چې ته (په سختیو باندې)
صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ.
صبر کونکی یې، ثواب طلب کونکی یې او شاه کولو تښتیدونکو نه نه یې بلکې د دښمن په مقابله کې کلک ولاړ یې".
ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كَيْفَ قُلْتَ؟ فَقَالَ: أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ
بیا نبی صلی الله علیه وسلم د هغې نه وپوښتل چې "تا څه ویلي وُو؟ چې "ماته دا اوایه چې زه د الله په لاره
فِي سَبِيلِ اللهِ أَيُكَفِّرُ عَنِّي خَطَايَايَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نَعَمْ
کې اوژلی شم نو آیا زما ګناهونه به وبخښلی شي.؟ نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل "آؤ! خو به دې شرط چې
وَأَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ
ته صبر کونکی یې، د ثواب طلب کونکی یې، او شاته د راتښتیدونکو نه یې بلکې د دښمن په مقابله کې کلک ولاړ یې،

إِلَّا	الدَّيْنَ	فَإِنَّ	جِبْرِيلَ	قَالَ	لِي	ذٰلِكَ.	رَوَاهُ	مُسْلِمٌ[1]
خو قرض (يعني هغه قرض به نه بخښلی کېږي چې کوم نه وي ادا کړی شوی) او ماته جبرائيل عليه السلام همدغه شان ويلي دي.								

توضيح: افضل الاعمال: د ايمان نه وروسته افضل عمل کوم يو دی. د دې توضيح د دې باب په حديث نمبر ۱ او حديث نمبر ۲ کې تېره شوې ده. (مرقات: ۳۶۸/۷)

محتسب: د صابر نه مراد په ميدانِ جنګ کې د کفارو مقابله کې صبر کول مراد دی چې ونه يرېږي، ژړا فرياد ونکړي او د محتسب نه مراد د ثواب اميد کول دی. جهاد خالص د الله د رضا لپاره وي، د آخرت ثواب مقصد وي، د دنيا غرض، ځان ښودنه او رياکارې مقصود نه وي، دغه شان هيڅ قومي تعصب او د حمايت جذبه نه وي. (مرقات: ۳۶۸/۷)

کيف قلت: نبي عليه السلام ته د هغه کس پوښتنه معلومه شوه خو په دويم خل يې ځکه وکړه چې هغه کس په غور سره جواب واورې او جواب کې ځه اضافه دې هغې باندې پوهه شي. (مرقات ۳۷۰/۷)

الاالدين: د دې نه مراد ځه قرض نه دی بلکې حقوق العباد مراد دی. هغه په جهاد او شهادت باندې نه بخښلی کېږي. د دې نه بغير ټول حقوق الله بخښلی کېږي. ملاعلي قاري په مرقات کې ليکلي دي چې سمندرې جنګ کې چې څوک شهيد شي نو هغې سره حقوق العباد هم بخښلی کېږي. ځينو رايتونو کې دي چې په ابتداء کې حکم دغه شان ؤو نو بيا الله تعالی اسانه کړه چې د شهيد نه به حقوق العباد نه بخښلی کېږي چې صاحب حق ته به د قيامت په ورځ د دې په بدل کې ثواب ورکړی کېږي. هغه به راضي شي او شهيد به معاف شي. بهرحال مجاهدينو له ميدان جهاد ته د تللو نه مخکې وصيت کول او د قرض انتظام کول پکار دي. مسلم شريف کې د دې روايت الفاظ داسې دي "**يغفر للشهيد كل ذنب الا الدين**" معلوه شوه چې جهاد او شهادت د ګناهونو د وينځلو د ټولو نه لوي واشنګ مشين (د وينځلو مشين) دی. د راتلونکي حديث تشريح او توضيح هم دغه شان ده.

﴿۲۰﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْقَتْلُ
او حضرت عبدالله ابن عمرو بن العاص نه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم وفرمايل "د الله په

(۱) رقم الحديث ۳۸۰۵ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۰۱/۳ رقم الحديث (۱۱۷-۱۸۸۵) والترمذي في السنن ۱۸۴/۴ رقم الحديث ۱۷۱۲

فِي سَبِيلِ اللهِ يُكَفِّرُ كُلَّ شَيْءٍ إِلَّا الدِّينَ. رَوَاهُ مُسلم[1]

لاره کې (یعنې جهاد کې) وژل کېدل (د حقوق العباد) نه بغیر ټول ګناهونه ورانوي".

وژونکی او وژل شوی دواړه په جنت کې

﴿۲۱﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "يَضْحَكُ اللهُ تَعَالَى

او حضرت ابو هریره رضي الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل "الله تعالی په هغه دواړه

إِلَى رَجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا

کسانو پسې خاندي (یعنې د هغوی نه راضي کېږي) هغوی کې خو یو هغه دی چې د الله په لاره کې جهاد کوي

الْآخَرَ يَدْخُلَانِ الْجَنَّةَ: يُقَاتِلُ هَذَا فِي سَبِيلِ اللهِ فَيُقْتَلُ ثُمَّ يَتُوبُ اللهُ

او شهید شي (تر دې چې جنت ته داخل شي) بیا د هغې قاتل له د توبې توفیق ورکړي (او هغه د کفر نه توبه

على الْقَاتِلِ فيستشهد" (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]

وباسي او ایمان راوړي) او بیا د خدای په لاره کې په جهاد کې شهید شي (لهذا هغه هم جنت ته داخل کړی شي)

توضیح: یضحك الله: دالله تعالی د خندلو نه مراد دالله تعالی رضا او خوشحاله کېدل دي. دا د متشابه الفاظو نه دي. د دې بهترین تاویل دا دی چې **"ای مایلیق بشانه"** یعنې څنګه چې د الله د شان سره مناسب وي. میدان جنګ کې د قاتل او مقتول دواړو جنت ته د تللو صورت دا وې چې مثلاً یو کافر مسلمان شهید کړو. مسلمان جنت ته لاړو. بیا هغه قاتل اسلام قبول کړو او د دین لپاره په جنګ کې هغه هم شهید شو. دا هم جنت ته لاړو، نو د هغې مقتول هم په جنت کې دی او دا خپله هم به جنت کې دی. ده شان واقعه د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په زمانه کې هم او د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه وروسته هم ډېر ځل شوې ده.

د شهادت رښتیني ارمان هم شهادت دی

﴿۲۲﴾ وَعَنْ سهل بن حنيف قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ سَأَلَ اللهَ

او حضرت سهل ابن حنیف رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل "کوم کس چې په

([1]) رقم الحديث ٣٨٠٧ أخرجه البخاري في صحيحه ٣٩/٦ رقم الحديث ٢٨٢٦ ومسلم في ١٥٠٤/٣ رقم الحديث (١٢٨-٣١٦٦)

([2]) رقم الحديث ٣٨٠٧ أخرجه البخاري في صحيحه ٣٩/٦ رقم الحديث ٢٨٢٦ ومسلم في ١٥٠٤/٣ رقم الحديث (١٢٨-٣١٦٦)

الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ	بَلَّغَهُ	اللهُ
رښتني زړه (یعني د رښتیا غوښتلو جذبې سره) دالله تعالی نه د شهادت طلب کونکی وي نو الله تعالی		
مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ	وَإِنْ	مَاتَ
هغه د شهیدانو درجې ته رسوي اگر که هغه په خپله بستره باندې مړ شي (یعني په رښتیانیت سره او د رښتیا		
عَلَى فِرَاشِهِ.	رَوَاهُ	مُسلم[1]
طلب کولو به وجه د شهیدانو په شان مومي).		

توضیح: **الشهادة**: دا چې د عملو دارو مدار په نیتونو باندې دی نو ځکه رښتني او پوخ نیت سره چې کوم مسلمان چې جهاد في سبیل الله کې شهادت غواړي او بیا د الله تعالی نه د هغې غوښتنه هم کوي نو الله تعالی هغه د شهادت مقام ته رسوي اگر که هغه په خپل کور کې فرش باندې مړ شي. دې حدیث کې مسلمانانو ته یوه لویه جذبه او حوصله ورکول مقصود ده چې د هر مسلمان به زړه او مازغو کې د جهاد جذبه او شهادت شوق هر وخت په جذبې سره وي. د شهادت د غوښتلو مطلب دا نه دی چې مرګ به د وخت نه مخکې راشي بلکې مطلب دا دی چې کوم مرګ په خپل وخت باندې راتلونکی دی هغه په شهادت کې بدل شي. (مرقات : ٣٧٢/٧)

په میدانِ جهاد کې په نامعلومه ګولۍ لیګدو سره شهادت ملاویږي

﴿٢٣﴾ وَعَن	أَنسٍ	أَنَّ	الرُّبَيِّعَ	بِنْتَ	الْبَرَاءِ	وَهِيَ	أُمُّ	حَارِثَةَ	بْنِ	سُرَاقَةَ
او حضرت انس رضی الله عنه فرمایي چې (زما ترور) حضرت ربیع بنت براء چې د حضرت حارثه ابن سراقه رضی الله عنه مور										
أَتَتِ	النَّبِيَّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	فَقَالَتْ:	يَا	رَسُولَ	اللهِ	أَلَا
ده (یو ورځ) د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضره شوه او وې ویل چې "یا نبي الله! آیا ته به										
تُحَدِّثُنِي	عَنْ	حَارِثَةَ	وَكَانَ	قُتِلَ	يَوْمَ	بَدْرٍ				
زما ځوي حارثه رضی الله عنه حال به بیان نه کړې؟ او حارثه رضی الله عنه د بدر په ورځ (یعني جنګ بدر کې) شهید شوی ؤو										
أَصَابَهُ	سَهْمٌ	غَرْبٌ	فَإِنْ	كَانَ	فِي	الْجَنَّةِ				
او په هغې داسې تیر لږېدلی ؤو چې ویشتونکی یې معلوم نه شو چې څوک ؤو. که چرې هغه جنت کې وي										

[1] رقم الحديث ٣٨٠٨ أخرجه مسلم في صحيحه ١٥١٧/٣ رقم الحديث (١٥٧-١٩٠٩) وأبوداود في السنن ١٧٩/٢ رقم الحديث ١٥٢٠

صَبَرْتُ وَإِنْ كَانَ غَيْرُ ذٰلِكَ اجْتَهَدْتُ عَلَيْهِ فِي الْبُكَاءِ
نو زه به صبر وکړم او که بل ځای کې وي نو زه به ډېره کوشش وکړم (يعني ښه به وژاړم څنګه چې د ښځو عادت وي)"
فَقَالَ: يَا أُمَّ حَارِثَةَ إِنَّهَا جِنَانٌ فِي الْجَنَّةِ.
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل "د حارثه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ موريٍ! حقيقت دا دی چې جنت کې ډېر باغونه دي
وَإِنَّ ابْنَكِ أَصَابَ الْفِرْدَوْسَ الْأَعْلَى رَوَاهُ البخاريُّ [1]
او ستا ځوی فردوس اعلی ته رسيدلی دی (چې د جنت د ټولو نه اعلی درجه ده)".

توضيح: ام حارثه: جنګ بدر کې حضرت حارثه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د يو کوهی نه او به حاصلول لپاره ناست وُو چې ناڅاپا د يو اړخ نه تير راغلو او پرې ولېږېدلی چې هغه پرې شهيد شو. دا معلومه نه شوه چې تير د کوم اړخ نه راغلو. احتمال وُو چې د يو مسلمان د اړخ نه تير راغلی وُو او هغه پرې لږېدلی وُو چې د هغې شهادت ته پرې نقصان رسيدلی وې. دغه شان هغه وخت کې هغه د ميدان جنګ نه هم بهر وُو او موګر واقع شو. دغه دوه خبرو د حضرت حارثه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مور پريشانه کړې وه. چې معلومه نه ده چې د حضرت حارثه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ به څه انجام وې. د دغه پريشانئ اخوا کولو لپاره يې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه وپوښتل چې که د حضرت حارثه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ انجام ښه وي نو زه به د هغې په مرګ باندې صبر وکړم ګني بل صورت کې به ژړا فرياد وکړم او ښه ژړه با شروع کړم. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغې له تسلي ورکړه او بشارت يې ورته واورولو چې جنت يو نه دی بلکې په مختلفو درجو مشتمل جنتونه دي او ستا ځوي خو په اعلیٰ او اوچت مقام جنت فردوس کې دی. د دې حديث نه معلومه شوه چې د جهاد به ميدان کې د هيڅ يو کس ګولۍ (کارتوس) لږېدلو سرهالله تعالی شهادت ورکوي. نن سبا په جهاد کې غلطئ سره داسې واقعات کېږي. سهم غرب همدغه نامعلومه تير يا ګولۍ ته وايي. (مرقات: ۳۷۲/۷)

کهجوري يې وغورځولې او شهيد شو

﴿۲۴﴾ وَعَنْهُ قَالَ: انْطَلَقَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې (د غزوه بدر په موقع کې) نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او د هغې صحابه رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ
حَتَّى سَبَقُوا الْمُشْرِكِينَ إِلَى بَدْرٍ
د (مدينې نه) روان شول او د مشرکانو نه اول د بدر (ميدان جنګ) ته ورسيدل. بيا چې (کله اسلامي مجاهدين د رسيدلو نه

---

[1] رقم الحديث ۳۸۰۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۵/۶ رقم الحديث ۲۸۰۹ والترمذي في السنن ۳۰۶/۵ رقم الحديث ۳۱۷۴

وَجَاءَ الْمُشْرِكُونَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

وروسته) د مشرکانو لښکر راغلو او د (مقابلې تیاری شروع شو) نو نبي کریم ﷺ و فرمایل چې

«قُومُوا إِلَى جَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ.

"د جنت په لاره ودرېږئ، هغه جنت چې پلنوالی او اوږدوالی یې د ځمکې او اسمان برابر دی. (یو صحابي)

قَالَ عُمَيْرُ بْنُ الْحُمَامِ: بَخٍ بَخٍ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

حضرت عمیر رضي الله عنه ابن حمام انصاری (دې ارشاد اورېدلو سره) وویل چې ښه، ښه! نبي علیه السلام پوښتنه وکړه

"مَا يَحْمِلُكَ عَلَى قَوْلِكَ: بَخٍ بَخٍ؟ "قَالَ: لَا وَاللهِ يَا رَسُولَ اللهِ

چې ته ښه ښه ولې ووېل؟ حضرت عمیر رضي الله عنه ووېل چې "یا رسول الله ﷺ! ما د الفاظ د اظهار یا د بل

إِلَّا رَجَاءَ أَنْ أَكُونَ مِنْ أَهْلِهَا قَالَ:

مطلب لپاره نه دې ویلې بلکې ما په حقیقت کې د دې الفاظو په ذریعې د خپل هغه ارمان اظهار کړی دی چې زه هم جنتي شم.

«فَإِنَّكَ مِنْ أَهْلِهَا قَالَ:

نبي کریم ﷺ و فرمایل "دې کې هیڅ نشته دی ته جنتي یې". راوي وایي چې حضرت عمیر رضي الله عنه

فَأَخْرَجَ تَمَرَاتٍ مِنْ قَرْنِهِ فَجَعَلَ

د نبي کریم ﷺ د خلې مبارک نه دې بشارت اورېدلو سره د غشو د کڅوړې نه څه کجورې را ویستلې

يَأْكُلُ مِنْهُنَّ ثُمَّ قَالَ: لَئِنْ أَنَا حَيِيتُ حَتَّى آكل تمراتي

او د هغې په خوړلو یې شروع وکړه او بیا یې ووېل چې که چرې زه د دې (ټولو) کجورو خوړلو پورې ژوندی وم

إِنَّهَا الْحَيَاةُ طَوِيلَةٌ قَالَ: فَرَمَى بِمَا كَانَ مَعَهُ مِنَ التَّمْرِ ثُمَّ قَاتَلَهُمْ

نو ژوند به مې اوږد وي، نو هغې هغه کجورې چې د هغې سره وې وغورځولې او کفارو سره په جنګ شو

حَتَّى قُتِلَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ [1]

تر دې چې شهید شو.

([1]) رقم الحدیث ۳۸۱۰ اخرجه مسلم في صحیحه ۱۵۰۹/۳ رقم الحدیث (۱۴۵-۱۹۰۱) واحمد في المسند ۱۳۷/۳

توضیح: قوموا الی جنة: یعني د جنت دروازه کې د داخلیدلو لپاره ودرېږئ، داسې جنت چې پلنوالی یې د ځمکې او اسمان سره برابر دی. **فقال عمیر:** نو د لږ عمر والا ځوان په جنګ بدر کې د ټولو نه اول شهید شوی ؤو. (مرقات: ۳۷۴/۷)

بخ بخ: با مفتوح او خ ساکن دی. د مبالغې په توګه دا لفظ مکرر دی. یو نسخه کې خ باندې تنوین دی او خ باندې شد هم ویلی کېږي. عرب د خوشحالئ او تعجب، فخر او مدح په وخت کې دا کلمه استعمالوي. د ترجمه "بنه بنه" او "واه واه" کېږي.

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د حضرت عمیر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه دا معلومول غوښتل چې آیا هغې دا کلمه په ارادې سره ولې په ژبه راوړله. یا که هسې په اتفاقي توګه راوتلې ده. حضرت عمیر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ جواب ورکړو چې بغیر د ارادې نه ؤو بلکې رښتنې اراده ده چې دا جنت ماته ملاؤ شې او زما ژوند قربان شي. کله چې ورته د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له اړخ نه دا بشارت ملاؤ شو نو د هیڅ تاخیر نه بغیر حضرت عمیر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سر په تلې کې کېخودلو او د کجورو ژؤول او د خوړلو پورې وخت یې هم برداشت نه کړو او شهید شو.

علماؤ دا حدیث او د حضرت عمیر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا اقدام د "ځان وژنې" کاروائی لپاره د دلیل په توګه وړاندې کړی دی. یاده دې وي چې کفارو باندې بمبار کول ځان وژنه نه وي بلکې دا به حقیقت کې د بل د وژنې حمله وي. خلک دې ته د ځان وژنې حمله وایي، خو د ملک دننه دغه شان افراتفري خورول ښه نه دي. (مرقات: ۳۷۴/۷)

نوټ: (د کتاب الجهاد د ابتداء نه تر دې ځای پورې د افریقه زامبیا د سفر په دوران کې د مولانا ایوب بوبات سره په لوساکا ښار کې ولیکلی شو. جون ۲۰۰۵)

د شهید مطلب او د شهیدانو قسمونه

﴿۲۵﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا تَعُدُّونَ

او حضرت ابوهریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم ﷺ (د صحابؤ) نه وپوښتل چې تاسو خپلو کې

الشَّهِيدَ فِيكُمْ؟ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللهِ

کوم یو کس شهید شمېرئ؟ صحابؤ عرض وکړو چې یارسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! کوم کس چې د الله په لاره کې

فَهُوَ شَهِيدٌ قَالَ: "إِنَّ شُهَدَاءَ أُمَّتِي إِذًا لَقَلِيلٌ:

اوژلی شي هغه شهید دی. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل". دې صورت کې زما په امت کې به د شهیدانو شمېر کم شي.

مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللهِ فَهُوَ شَهِيدٌ وَمَنْ مَاتَ فِي سَبِيلِ اللهِ

کوم کس چې د الله په لاره کې اوژلی شي هغه خو (حقیقي شهید دی) خو کوم کس چې د الله په لاره (یعني جهاد)

فَهُوَ	شَهِيدٌ	وَمَنْ	مَاتَ	فِي	الطَّاعُونِ
كې (بغير د قتل و قتال په خپل مرګ مړ شې هغه هم شهيد دی. كوم كس چې په وبا كې مړ شي هغه					
فَهُوَ	شَهِيدٌ	وَمَنْ	مَاتَ	فِي	الْبَطْنِ
هم شهيد دی او كوم كس چې د خېټې په مرض شې هغه هم شهيد دی (يعنې دا ټول هم د حقيقي شهيدانو د					
فهوَ	شهيدٌ".	رَوَاهُ مُسلم [1]			
درجو په ثواب كې دي. د هغوې په ټولو احكامو كې نيكي ده)					

توضيح: الشهيد فيكم: يعنې تاسو خپلو كې څوک شهيد شمارئ؟ شهيد د فعيل په وزن باندې دی او فعيل كله د اسم مفعول په معنى كې راځي. او كله د اسم فاعل په معنى كې راځي. كه دلته شهيد د اسم مفعول په معنى كې واخستلى شي نو مطلب به دا وي چې د اعزاز او اكرام لپاره هغې ته فرښتې حاضرېږي. او كه شهيدان د اسم فاعل په معنى كې واخستلى شي نو مطلب به دا وي چې شهيد خپله د الله د نعمتونو د كتنې لپاره او د الله تعالى د ملاقات لپاره حاضرېږي يا د مرګ په وخت كې د خپلو درجو مشاهده كوي. يا د شهيد لفظ د شهادت په معنى كې راځي. يعنې شهيد خپله په عمل د اخلاص ګواهي كوي. يا دې ته ځكه شهيد وايې ټول مسلمانان او فرشتې د هغې لپاره د جنت ګواهې وركوي. اسلام كې شهيد حقيقت كې هغه كس وی چې د كافرانو سره د مقابلې په دوران كې اوژلى شي يا ظلماً په تيره آله باندې قتل كړی شي او هغه د نيوې شيانو نه د نفع اخستلو نه بغير مړ شي، دا حقيقي شهيد دی. د دې نه بغير د يو څو شهيدانو ذكر د بحث لاندې حديث كې راغلى دی. دا د ثواب په اعتبار سره شهيدان دي. د نورو احكاماتو په اعتبار سره شهيدان نه دي. يعنې كوم كسان چې په جهاد كې په طبعي مرګ باندې مړه شي يا چې كوم كس په طاعون سره مړ شي يا د اسهال نه مړ شي يا د غرنه راوغوځېږې او مړ شي يا په اور كې وسوځوې او مړ شي يا اوبو كې ډوب او مړ شي يا د ماشوم پيدا كېدو وخت كې ښځه مړه شي يا د علم په حصول كې طالب علم مړ شي. دا ټول داسې شهيدان دي چې صرف د ثواب په اعتبار سره شهيدان شمارل كېږي، ځكه د شهيد اصل يو ثواب دی او يو فضل ثواب دی. دا خلک په اصل كې شريک دي. فضل ثواب كې شريک نه دي. علامه طيبي ليكي: **"ومن مات بالطاعون او بوجع في البطن ملحق بمن قتل في سبيل الله**

---

(1) رقم الحديث ٣٨١١ أخرجه مسلم في صحيحه ٣/١٥٢١ رقم الحديث (١٦٥-١٩١٥)

لمشارکته ایاه فی بعض ما ینال من الکرامة بسبب ما کابده من الشدة لا فی الاحکام والفضائل"
(طیبي ج ص ۲۸۲)
ترجمه: کوم کس چې د طاعون یا د اسهال نه مړ شي. هغه د مقتول في سبیل الله سره په ځینو فضائلو او کراماتو کې شریک او پیوسته دي ځکه هغې محنت کړی دی، خو په ټولو احکاماتو او د شهید په ټولو فضائلو کې شریک نه دی.شهید حقیقي او شهید حکمي په مینځ کې فرق کوي او ملا علی قاری لیکي: "والمعنی انهم یشارکون فی نوع من انواع المثوبات التی یستحقها الشهداء لا المساوات فی جمیع انواعها" (مرقات ج ص ۲۷۶)
ترجمه: مطلب دا چې شهید حکمي د حقیقي شهیدانو سره په ځینو فضیلتونو کې شریک دی ټول ثواب کې مساوات نشته.دلته هم دا خبره زده کول پکار ده چې د احکاماتو په اعتبار سره شهیدان په درې قسمه دي: ۱: اولنی هغه شهید دی چې د نیا په اعتبار سره هم شهید دی او د آخرت په اعتبار سره هم شهید دی. دې باندې به د شهید دنیوي احکامات عملي کول کېږي چې د غسل نه بغیر به خپلو جامو کې خښول کېږي دا کامل مؤمن شهید دی چې په آخرت کې به ورته درجې ورکړی کېږي.۲: دویم هغه شهید دی چې د آخرت په اعتبار سره شهید نه دی. صرف د دنیا په اعتبار سره شهید دی. دا هغه بد عقیده مقتول دی چې یا خو منافق دی یا قادیانی دی یا آغاخانی دی یا رافضي دی یا ذکري، بهائی وغیره دی. داسې خلک شهیدان نه وي، خو په داسې خلکو باندې به دنیوي احکام نافذېږي.۳: دریم شهید هغه دی چې د آخرت شهید دی، خو د دنیا شهید نه دی. دا هغه کس دی چې د طاعون وغیره نه مړ شوی وي. دوی به په آخرت کې د شهید درجه ورکړی کېږي، خو د شهید دنیوي احکام به دې باندې نه نافذېږي. مزید تفصیلات زما کتاب په دعوت و جهاد کې وګورئ.

شهید کی جو موت ہے وہ قوم کی حیات ہے
شهید کا جو خون ہے وہ خون کی زکوٰة ہے

د مجاهد د اجر تقسیم

﴿۲۶﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مِنْ غَازِيَةٍ
او حضرت عبد الله ابن عمر رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل "جهاد کونکې کوم جماعت
أَوْ سَرِيَّةٍ تغزو فتغتنم وَتَسْلَمُ
یا جهاد کونکې کوم لښکر چې جهاد وکړو او مالِ غنیمت یې حاصل کړو او صحیح سالم بېرته راغلل.

إِلَّا كَانُوا قَدْ تَعَجَّلُوا ثُلُثَيْ أُجُورِهِمْ وَمَا مِنْ

هغې به د هغې دوه دریمې اجر ملاؤېږي او جهاد کونکې کوم جماعت یا جهاد کونکې کوم لښکر

غَازِيَةٍ أَوْ سَرِيَّةٍ تَخْفُقُ وَتُصَابُ

چې جهاد وکړو او نه صرف دا چې صرف به هغوی مال غنمت نه بلکې د دې جماعت او لښکر چې خلک زخمي شوې دې

إِلَّا تَمَّ أُجُورهم. رَوَاهُ مُسلم [1]

یا شهیدان شوې دې نو د هغوی اجر به پوره پاتې وي".

توضیح غَازِيَة: د دې موصوف قطعة یا جماعة دی او دلته لفظ د "او" د شک لپاره نه دی. یا امکان لري چې د کوم یو راوي شک شوی وي. (مرقات: ۳۷۵/۷)

ثلثي اجورهم: د دې حدیث مطلب دا دی چې د مجاهد اجر و ثواب په درې اثلاثو باندې تقسیم کړی شوی دی. غنیمت حاصلول یو ثلث دی او صحیح سالم بل ثلث دی او د جهاد آخري ثواب دریم ثلث دی، نو کوم یو کس چې مالِ غنیمت حاصل کړو او صحیح سالم هم بېرته راغلو. د هغې دوه ثلث لاړل. صرف د آخري ثلث یو ثُلث پاتې شو او چا چې دا دواړه ثلوثه حاصل نه کړه نو د هغې اجر کامل او پوره شو، کوم چې درې اثلاث دي. علامه ابن ملک رحمه الله دې حدیث باندې د پوهه کېدلو لپاره د دې مطلب داسې بیان کړی دی. فرمایې چې غازي ته مال غنیمت هم حاصل شو او صحیح سالم هم بېرته راغلو نو هغې د جهاد په ثمراتو کې دوه ثمرې ترلاسه کړې او دریمه ثمره دخول جنت دی. چې اوس هم پاتې دی. او که چرې غازي مال غنیمت حاصل نه کړی شو او صحیح سالم بېرته راغلو نو د هغې ثواب پوره محفوظ شو. الغرض یو مجاهد هغه دی چې د صحیح سالم د مال غنمت سره بېرته راغلو. دویم هغه دی صحیح سالم خو بېرته راغلو خو مال غنیمت په لاس نه دی ورغلی او دریم هغه دی چې زخمي یا شهید شو او مال هم ورته حاصل نه شو. (مرقات: ۳۷۷/۷)

تخفق: د اخفاق نه دی چې د ناکامئ او د محرومئ په معنی کې دی. یعنې جهاد یې وکړو خو مال غنیمت ورته حاصل نه شو. (مرقات: ۳۷۷/۷)

تصاب: دا د مصیبت رسیدلو په معنی کې دی. یعنې زخمي شو یا شهید شو یا د یو بل کوم یو مصیبت سره مخ شو. (مرقات: ۳۷۷/۷)

---

(1) رقم الحدیث ۳۸۱۲ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۵۱۵/۳ رقم الحدیث (۱۵۴-۱۹۰۶) وأبوداؤد في السنن ۱۸/۳ رقم الحدیث ۲۴۹۷

د کوم مسلمان په زړه کې چې د جهاد جذبه نه وي هغه د نفاق په مرګ مړ کېږي

﴿۲۷﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ مَاتَ
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل "کوم مسلمان کس چې مړ شي
وَلَمْ يَغْزُو وَلَمْ يُحَدِّثْ بِهِ نَفْسَهُ مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ نفاق .رَوَاهُ مُسلم[1]
او هغې نه جهاد وکړو او نه يې په زړه کې د جهاد کولو خيال تېر شوی وي نو د هغې مرګ به يو قسم له د نفاق مرګ وي".

توضيح: من مات: يعنې کوم کس چې نه جهد وکړو او نه يې د جهاد د غه شان جذبه وساتهله چې ای کاش! زه هم په جهاد کې شريک شوی وی، نه يې د جهاد تياري وکړه، نه يې اسلحه زده کړه او نه يې وساتله نو د داسې کس چې کله مرګ راشي نو نفاق به وي. د نزول قرآن په وخت کې چې کومو خلکو د جهاد نه انکار وکړو، په جهاد يې اعتراضونه وکړه، قرآن هغوی ته د منافقينو په نوم ياد کړي دي. د دې حديث نه معلومه شوه چې هر مسلمان باندې واجب ده چې هغه د جهاد شوق ولري او د هغې د ې لپاره تياري وکړي. جهاد که فرض عين وي يا فرض کفايه وي. (مرقات : ۳۷۸/۷)
د دې حديث نه حضرت عبد الله ابن مبارک رحمه الله، حسن بصری رحمه الله او سعيد بن مسيب رحمه الله استدلال کړی دی چې جهاد صرف يو قِسم دی. چې فرض عين دی. د فرض کفايه هيڅ قِسم نشته دی، خو د امت جمهورو جهاد دوه قِسمه د قرآن د آيتونو په وجه قبول کړی دی. د الله تعالی ارشاد دی : ﴿وفضل الله المجاهدين على القاعدين اجرا عظيما﴾.(نساء : ۹۵)

نفسه: دا نصوب بنزع الخافض دی يعنې "في نفسه".

حقيقي مجاهد څوک دی

﴿۲۸﴾ وَعَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو موسی اشعری رضي الله عنه فرمايي چې يو کس د نبي کريم صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاصر شو
فَقَالَ: الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلْمَغْنَمِ وَالرَّجُلُ
او عرض يې وکړو چې "يو خو هغه کس دی چې د مال غنيمت لپاره جنګ کوي. يو هغه کس دی چې د ذکر

[1] رقم الحديث ۳۸۱۳ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۱۷/۳ رقم الحديث (۱۵۸-۱۹۱۰) وأبوداود في السنن ۲۲/۲ رقم الحديث ۲۵۰۲

يُقَاتِلُ	لِلذِّكْرِ	وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ

(يعني د اوازي او د شهرت چې سمعه ورته وايي) لپاره جنګ کوي او يو هغه کس دی چې د دې لپاره جنګېږي

لِيُرَى	مَكَانُهُ	فَمَنْ	فِي

چې د هغې مرتبه وليدلی شي (يعني د خپل نرتوب د ښودلو لپاره جنګ کوي چې ريا ورته ويل کېږي نو دې

سَبِيلِ	اللهِ؟	قَالَ:	مَنْ	قَاتَلَ	لِتَكُونَ

(درې) واړو کې کوم يو د الله په لاره کې جهاد (کونکی) دی؟ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل "کوم کس چې

كَلِمَةُ اللهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللهِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

د دې لپاره جنګ کوي چې د الله د دين د اوچت وي. حقيقت کې همغه د الله په لاره کې جهاد کونکی دی.

د عذر په وجه شاته پاتې کېدونکو ته د جهاد ثواب ملاوېږي

﴿۲۹﴾ وَعَنْ أَنَسٍ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجَعَ مِنْ غَزْوَةِ تَبُوكَ

او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې (کله) نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د غزوه تبوک نه بېرته راراوان ؤو

فَدَنَا مِنَ الْمَدِينَةِ فَقَالَ: إِنَّ بِالْمَدِينَةِ أَقْوَامًا

او مدينې ته رانژدې شو چې "مدينه کې څه خلک داسې دي (چې د جهاد په سفر کې په ظاهره خو ستاسره نه ؤو خو)

مَا سِرْتُمْ مَسِيرًا وَلَا قَطَعْتُمْ وَادِيًا إِلَّا كَانُوا مَعَكُمْ.

نو هيڅ داسې لاره نه ده اختيار کړې ده او داسې هيڅ يوې درې باندې نه يې تل چې په هغې ستاسره نه ؤو

وَفِي رِوَايَةٍ: «إِلَّا شَرِكُوكُمْ فِي الْأَجْرِ.

"او يو بل روايت کې يعني کوم کې چې هغه ستا نه ؤ په ځای دادی چې کوم "اجر او ثواب کې هغوی ستاسره شريک نه ؤو"

قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ وَهُمْ بِالْمَدِينَةِ؟

صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ په اوريدلو سره عرض وکړو چې "او هغه خلک په مدينه کې دي؟ (يعني مونږ سره په جهاد کې

قَالَ: وهُم بالمدينةِ

شريک نه ؤ وخو په اجر و ثواب کې شريک شو؟) نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل آؤ او هغه په مدينه کې دي (خو په اجر و ثواب کې

---

[1] رقم الحديث اخرجه البخاري في صحيحه ۲۷/۶ رقم الحديث ۲۸۱۰ ومسلم في ۱۵۱۲/۳ رقم الحديث (۱۴۹-۱۹۰۴)

حَبسهم الْعذر. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1] وَرَوَاهُ مُسلم عَن جَابر[2]
شریک دي) ځکه د هغوی عذر هغوی منع کړي دي. بخاري او مسلم دا روایت د حضرت جابر رضي الله عنه نه نقل کړېدی

د مور او پلار د خدمت مقام او اهتمام

﴿۳۰﴾ وَعَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عبد الله ابن عمر رضي الله عنه فرمايي چې يو کس د نبي کريم ﷺ په خدمت کې حاضر شو او
فَاسْتَأْذَنَهُ فِي الْجِهَادِ فَقَالَ: أَحَي والدك؟
جهاد کې د تللو اجازت يې وغوښتلو نو د نبي کريم ﷺ ترينه يې وپوښتل چې "آيا ستا مور او پلار ژوندي دي"؟
قَالَ: نَعَمْ قَالَ: فَفِيهِمَا فَجَاهِدْ.
هغه عرض وکړو "آؤ" نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل! بيا ته د هغوی په مينځ کې پاتې شه) جهاد وکړه يعني پوره محنت او
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. وَفِي رِوَايَةٍ:
توندئ سره د هغوی خدمت کوه چې ستا په حق کې همدغه جهاد دی. (بخاري او مسلم) او د مسلم په يو روايت کې دا الفاظ
«فَارْجِعْ إِلَى وَالِدَيْكَ
دي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم هغه کس ته وويل چې بيا ته خپل مور او پلار ته لاړ شه او د هغوی
فَأَحْسِنْ صُحْبَتَهُمَا (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[3]
صحبت خپل کړه يعني د هغوی خدمت او د هغوی حقوق په ښه طريقه ادا کړه".

توضيح احي والدك: يعنې ستا مور او پلار ژوندي دي؟ که ژوندي وي نو د هغوی خدمت کوه. تا ته به د دې جهاد ثواب ملاوېږي. دا سې معلومېږي چې د دې کس نه بغير د دې د مور او پلار د خدمت لپاره بل هيڅ څوک نه ؤو. لهذا د مور او پلار خدمت د هغې په ذمه کړه. چې د فرض عين په درجه کې ؤو، هلته جهاد هم د فرض عين په درجه کې ؤو، ځکه يې هغه کس د مور او پلار د خدمت لپاره مقرر کړو. دا يوه خاصه مجبوري وه. عامه ضابطه نه ده. او کله چې جهاد فرض عين شي نو بيا د مور او د پلار اجازت ضرورت نشته دی. ملا علي قاري په تفصيل سره بيان کړي ده.

---

(1) رقم الحديث ۳۸۱۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۲۶/۸ رقم الحديث ۴۴۲۳ وابن ماجه في ۹۲۳/۲ رقم الحديث ۲۷۶۴

(2) رقم الحديث ۳۸۱۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۵۱۸/۳ رقم الحديث (۱۹۱۱-۱۵۹) وابن ماجه في ۹۲۳/۲ رقم الحديث ۲۷۶۵

(3) رقم الحديث ۳۸۱۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۴۰/۶ رقم الحديث ۳۰۰۴ ومسلم في ۱۹۷۵/۴ رقم الحديث ۲۵۴۶/۵

ځيني خلک وايي چې ګوره د مور او پلار خدمت يې په جهاد باندې مقدم کړی دی. لهذا د مور او پلار شتون کې جهاد کې جائز نه دی. د دې جواب دا دی چې آيا د صحابؤ رضي الله عنهم په هغه عظيم کې جماعت کې صرف دا يو کس ؤو. چې مور او پلار يې ژوندې ؤو؟ غزوه تبوک کې ديرش زره (۳۰۰۰۰) صحابه شريک شوي ؤو. آيا د هغه ټولو مور او پلار مړه شوي ؤو؟ حقيقت دا دی چې دلته هيڅ خاصه مجبوري وه. چې د هغې په وجه هغه کس ته اجازت ملاؤ شو. بهرحال که کوم مور او پلار چې غير مسلم ؤو يا د کفارو په مقابله کې جنګ جائز نه ګڼي يا هغه قادياني وي يا آغا خاني وي، نو د اسې مور او پلار نه د اجازت اخستلو ضرورت نشته دی. دغه شان د تربيت آخستلو لپاره هم د مور او پلار د اجازت نشته دی، ځکه تربيت په هغه مسلمان باندې لازم دی او دې د ژوند خطر هم نشته دی چې مور او پلار پرشانه وي. (مرقات: ۳۸۱/۷)

د فتح مکې نه وروسته د هجرت فضيلت ختم شو

﴿۳۱﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَوْمَ الْفَتْحِ:
او د حضرت ابن عباس رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم د فتح مکې په ورځ وفرمايل
(اهجرة بَعْدَ الْفَتْحِ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ
"اوس به د فتح مکې نه وروسته هجرت نه وي خو جهاد او نيت به باقي وي. لهذا کله چې تاسو د (جهاد لپاره)
وَإِذَا اسْتُنْفِرْتُمْ فَانفروا (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
راوغوښتلی شي نو تاسو ټول لاړ شئ. (ځکه په نفير عام موقع کې د جهاد تمتل فرض دي او د دې ادا کول په هر يو باندې ضروري ده).

توضيح: لاهجرة: يعني د مکې نه مدينې چې کوم خاص هجرت شوی ؤو. د هغې فرضيت ختم شو، ځکه اوس مکه دار اسلام شو. اوس هلته د هجرت ضرورت نشته دی. البته د نورې دنيا نه د هجرت فريضه اوس هم باقې ده. ياده وساتئ چې هجرت د تښتېدلو نوم نه دی. بلکې ښځه او بچې محفوظ ځای کې پرېښودل او د بېرته راتلو نوم هجرت دی ﴿واخرجوهم من حيث اخرجوكم﴾ (بقرة: ۹۱) د الله حکم دی. د هجرت تعريف داسې دی. الله تعالى او د هغې د رسول د رضا لپاره او د خپل ژوند او مال او د ايمان د حافظت لپاره د خپل خوږ وطن د پرېښودلو نوم هجرت دی: ۱: د هجرت يو قسم دا دی. چې د دار کفر نه دار امن ارخ ته د سړی هجرت وکړي بلکه څنګه چې د مکې نه حبشې ارخ ته وشو. ۲: دويم قسم د دار کفر نه دار اسلام ارخ ته هجرت کول دي، لکه څنګه چې د مکې نه مدينې ارخ ته وشو. ۳: دريم قسم هجرت دا دی چې سړی د دار الفتن نه دار التقوی اړه ته هجرت وکړي لکه چې څنګه چې د پاکستان نه خلک د طالبانو اسلامي خلافت ارخ ته هجرت کولو. نن سبا هلته امريکه په

---

(1) رقم الحديث ۳۸۱۸ أخرجه في صحيحه ۳/۶ رقم الحديث ۲۷۸۳ ومسلم في ۹۸۶/۲ رقم الحديث (۴۴۵-۱۳۵۳)

جهاد ورته نه شي ویل کېدی. دغه د نفس په ذریعې جهاد هغه دی چې د چا نفس د جهاد په میدان کې په کار راشي او جهاد ته ترېنه فائده ورسېږي. صرف کور کې محنت او عبادت ته جهاد بالنفس نه شي ویل کېدی. دغه شان جهاد بالسان هغه وې چې د چا تقریر او ترغیب او ترهیب نه د جهاد میدان ته فائده ورسېږي. صرف د پټکي ترلو متلعق یو ساعت تقریر کولو ته جهاد نه شي ویلی کېدی. ژبه باندې جهاد دا هم دی چې د دې فضائل او مسائل بیان کړی شي او هر وخت د مجاهدینو لپاره دعا وکړې. ژبې سره جهاد دا هم دی چې په دښمن باندې ویره واچوې، هغې ته سختې جملې وویل شي او د جهاد متعلق اشعار وویل شي او د ترغیب لپاره نظمونه وویل شي. حضرت حسان رضي الله عنه او نورو شاعران صحابؤ رضي الله عنهم همدغه شان کړې دی. تلیغ والا چې کوم بیان کوي. دا جهاد نه دی. وعظ او بیان دی.

د کفاور ککری والوځوئ او جنت وګټئ

﴿۳۵﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَفْشُوا السَّلَامَ
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل "سلام عام کړئ (یعني هر اشنا او نا اشنا ته سلام
وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ وَاضْرِبُوا الْهَامَ
کوئ) او (غریب او محتاجه خلکو ته) خوراک ورکوئ او د کفارو (فتنې او د شر) سر چت کړئ، د
تُورَثُوا الْجِنَانَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هٰذَا حدِيثٌ غَرِيبٌ[1]
جنت وارثان به جوړ کړی شئ". (روایت کړې دې ترمذی)

په جهاد کې د مدافعه کولو فضیلت

﴿۳۶﴾ وَعَنْ فَضَالَةَ بنِ عُبَيدٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كُلُّ مَيِّتٍ
او حضرت فضاله ابن عبید د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه نقل کوي چې نبي صلی الله علیه وسلم وفرمایل "هر مړی خپل عمل
يُخْتَمُ عَلَى عَمَلِهِ إِلَّا
باندې اختتام ته رسیږي (یعني د هر کس عمل ترهغې د ژوند پورې وي. د مرګ نه وروسته د هغې عمل ختم

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۲۲ أخرجه الترمذي في السنن ۲/۲۵۲ رقم الحديث ۱۸۵۴

الَّذِي مَاتَ مُرَابِطًا فِي سَبِيلِ اللهِ فَإِنَّهُ يُنَمَّى لَهُ عَمَلُهُ
شي چې پرې دې ته ثواب ملاؤ شي) خو کوم کس چې د الله په لاره کې (يعني جهاد) کې ساتنه کولو کې
إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَيَأْمَنُ فِتْنَةَ الْقَبْرِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد [1] وَرَوَاهُ الدَّارِمِيّ عَن عقبَة بن عَامر [2]
مړ نو هغې لپاره د هغې تر قيامت پورې زياتيږي او هغه د قبر د عذاب او د فتنې نه په امن کې وي".

په جهاد کې د لږ وخت لپاره د شرکت فضيلت

﴿۳۷﴾ وَعَن معاذِ بن جبلٍ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ
او حضرت معاذ ابن جبل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې هغې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اوريدلي دي چې "کوم کس
قَاتَلَ فِي سَبِيلِ اللهِ فَوَاقَ نَاقَةٍ فَقَدْ وَجَبَتْ لَهُ
د الله په لاره کې د اوښې د لوشلو هومره (يعني د لږ وخت لپاره) هم وجنګيدلو. د هغې لپاره په (ابتداء) کې
الْجَنَّةُ وَمَنْ جُرِحَ جُرْحًا فِي سَبِيلِ اللهِ أَوْ
جنت واجب شو. کوم کس چې د الله په لاره (جهاد) کې (د دښمنانو د اسلحو باندې) زخمي شو يا هغه د زخم په وجه
نُكِبَ نَكْبَةً فَإِنَّهَا تَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
کوم يو تکليف کې اخته شو، نو هغه زخم به د قيامت په ورځ په داسې حالت کې راځي لکه څنګه چې هغه په دنيا کې
كَأَغْزَرِ مَا كَانَتْ لَوْنُهَا الزَّعْفَرَانُ
ؤو. (يعني هغه کس به د قيامت په ورځ په داسې حال کې راځي چې د هغې زخم به ډير په تازه حالت کې وي) او
وَرِيحُهَا الْمِسْكُ وَمَنْ خَرَجَ بِهِ خُرَاجٌ فِي سَبِيلِ اللهِ
او د کوم کس په (بدن کې) د الله په لاره کې (پولئ) راوښتله نو (د قيامت په ورځ) به هغه پولئ باندې يا هغه
فَإِنَّ عَلَيْهِ طَابَعُ الشُّهَدَاءِ.
پولئ والا باندې د شهيدانو مهروي د دين د اوچت والي او د حفاظت لپاره کوشش کړی ؤو، نو هغې ته به انعام ورکړی شي

([1]) رقم الحديث ٣٣٢٣ أخرجه ابوداود في السنن ٣/٢٠ رقم الحديث ٢٥٠٠ والترمذي في السنن ١٤٢/٤ رقم الحديث ١٦٢١

([2]) رقم الحديث ٣٣٢٤ أخرجه الدارمي في السنن ٢٧٨/٢ رقم الحديث ٢٤٢٥ .

جلد ۵

رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ(۱)

کوم به چې مجاهدین اسلام ته ملاوېږي.

توضیح: فواق ناقة: اوښه چې کله لشلی کېږي نو د هغې بچې تي ته پرېښوښتلی کېږي. اوښه هغه د خپل بچې لپاره پرېږدي. سړی راشي او هغه بچې ورله اخوا کړي او هغه شوده خپله راولشي. اوښه په دې وجه نور شوده هم بند کړي. سړی چالاکه وي او د اوښې بچې بېرته د هغې د تي لاندې راولي. اوښه داسې ګڼي چې بچی راغلو هغه به بیا شوده غولانځې ته راپرېږدي. سړی بیا راشي او بچې ورله اخوا کړي او شوده ترېنه خپله راوباسي. دغه شان معامله دوه درې ځل کېږي. یو ځل شوده راویستل او بیا په دویم ځل راویستلو په مینځ کې کومه مینځنۍ وقفه ده هغې ته فواق ناقة وايي. چې مراد ترېنه لږه وقفه ده. ځېنو شارحینو د فواق مطلب دا بیان کړی دی چې شوده لوشونکی چې کله د اوښې په غولانځه باندې زور کوي او د شوده راښکلو لپاره خپل لاس لاندې اړخ ته راکاږي او بیا یې پاس بوځي، نو د هغې په مینځ کې چې کومه لږه وقفه ده هغې ته فواق ناقة وايي. یعنې که دومره معمولي وخت هم چا د جهاد په مقدس جنګ کې برخه واخستله نو د هغې لپاره به جنګ واجب وي.

جرح جرحاً: دښمن او د کفارو له اړخ نه د زخم لرېدلو به معنی کې دی.

نکبة: د دې نه عام مصیبت مراد دی. چې لاره کې حادثاتې توګه باندې رامینځ ته شي.

خراج: بدن کې د داې یا د پولۍ راښتلو به معنی کې دی. "خ" باندې ضمه او "ر" باندې شد دی.

طابع الشهداء: طابع مهر ته وايي، خو دلته مطلق علامت دی. (مرقات ۳۸۹/۷)

جهاد کې یوه روپۍ مصرف کړئ او د اوۀ سوؤ ثواب وګټئ

﴿۳۸﴾ وَعَنْ خُرَيْمِ بن فَاتِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ

او حضرت خریم رضي الله عنه ابن فاتک فرمايي چې نبي کریم صلى الله عليه وسلم وفرمايل "کوم کس چې د

أَنْفَقَ نَفَقَةً فِي سَبِيلِ اللهِ كُتِبَ لَهُ بِسَبْعِ مِائَةِ

خدای په لاره کې (یعنې جهاد) کې د خپل مال نه څه هم خرچ کوي. د هغې لپاره اوۀ سوه (۷۰۰)

---

(۱) رقم الحديث ۸۳۲۵ أخرجه ابوداود في السنن ۶۴/۳ رقم الحديث ۲۵۴۱ والترمذي في السنن ۱۵۸/۴ رقم الحديث ۱۶۵۷

ضعف. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَالنَّسَائِيّ[۱]
چنده ثوابونه لیکلی کېږي. (ترمذی،نسائی)

توضیح: د دې حدیث توضیح د دې باب په حدیث ۶۹ کې به تفصیل سره راځي. څه لږ انتظار وکړئ.

بهترینه صدقه

﴿۳۹﴾ وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَفْضَلُ الصَّدَقَاتِ
او حضرت ابو امامه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل "بهترینه صدقه د هغه
ظِلُّ فُسْطَاطٍ فِي سَبِيلِ اللهِ وَمِنْحَةُ خَادِمٍ
خیمې سیوری دی چې د خدای په لاره کې جهاد کې ورکړی شي او بهترینه صدقه د الله په لاره د
فِي سَبِيلِ اللهِ أَوْ طَرُوقَةُ فَحْلٍ
خادم صدقه کول یا داسې اوښې ورکول دي چې د نر د جفتي کولو قابله وي (یعني د خدای په لاره کې د اوښې ورکول افضل دي.
فِي سَبِيلِ اللهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[۲]
چې نر ته د جفتي کولو عمر ته رسیدلې وي. چې د نورو په کار راشي.

توضیح: **فسطاط**: لوي خیمې ته وایي یعنې یو مجاهد ته یې خیمه ورکړه چې هغې په کې د سر د پټولو مقوقع ملاؤ شوه. دا بهترینه صدقه ده. (مرقات: ۳۸۹/۷)

منحة: د صدقې یا د کمک په توګه یو مجاهد ته غلام ورکول، دا بهترینه صدقه ده. (مرقات: ۳۹۰/۷)

طروقة فحل: فحل اوښ ته وایي او طروقه اوښې ته وایي چې د نر اوښ د جفتي کولو قابله وي. یعنې ځوانه اوښه یو مجاهد ته ورکول بهترینه صدقه ده. معلومه شوه چې د جهاد په لاره کې مال خرچ کول د ټولو لارو نه افضله ده. (مرقات: ۳۹۰/۷)

([۱]) رقم الحديث ۳۸۲۶ اخرجه الترمذي في السنن ۱۴۳/۴ رقم الحديث ۱۶۲۵ والنسائي في ۴۹/۶ رقم الحديث ۳۱۸۶

([۲]) رقم الحديث ۳۸۲۷ اخرجه الترمذي في السنن ۱۴۴/۴ رقم الحديث ۱۶۲۷ واحمدفي المسند۲۷۰/۵

د مجاهد فضيلت

﴿۴۰﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَلِجُ النَّارَ مَنْ بَكَى
او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل "هغه كس به دوزخ ته نه ځي
مِنْ خَشْيَةِ اللهِ حَتَّى يَعُودَ اللَّبَنُ فِي الضَّرْعِ وَلَا يَجْتَمِعُ عَلَى عَبْدٍ
چې د خداى د وېرې نه يې ژړلي وي تر دې چې شوده بېرته تئينو ته بېرته لاړ نه شي او هيڅ بنده باندې
غُبَارٌ فِي سَبِيلِ اللهِ وَدُخَانُ جَهَنَّمَ.
د الله د لارې ګرد او د دوزخ لوږى يو ځاې كېدى نشي. حاصل دا چې مجاهد به دوزخ ته نه ځي.
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَزَادَ النَّسَائِيُّ فِي أُخْرَى:
(ترمذي او نسائي كې يو بل روايت كې دا الفاظ هم نقل كړى شوي دي چې "او د هيڅ مسلمان (د پوزې)
«فِي مَنْخِرَيْ مُسْلِمٍ أَبَدًا وَفِي أُخْرَى:
دواړو سورو كې د خدا د لارې ګرد او د دوزخ لوږى كله هم يو ځاى كېدى نه شي. او د نسائى په روايت كې
فِي جَوْفِ عَبْدٍ أَبَدًا وَلَا يَجْتَمِعُ الشُّحُّ وَالْإِيمَانُ فِي قَلْبِ عَبْدٍ أَبَدًا[1]
دا الفاظ دي چې "د بنده په خېټه كې (د خداى د لارې ګرد او د دوزخ لوږى كله هم يو ځاى كېدى نه شي)

توضيح: **منخرى**: منخر د پوزې سورې ته وايي يعنې د پوزې سورى.

الشح: يعنې هيڅ زړه كې كنجوسي او ايمان نه شي ځاى كېدى. شح او بخل كې دومره فرق دى چې بخل عامه كنجوسئ ته وايي او شح يو خاص قِسمه كنجوسئ ته وايي. چې كوم سړى حرامه خوري او د ادا كولو واجب زكوة ورنكړي او د نورو مال خوري. (مرقات: ۳۹۰،۳۹۱/۷)

پوښتنه: دا ده چې د بخل او كنجوسئ په وجه آيا سړى د ايمان نه خارج كېږي؟

جواب: علامه طيبي رحمه الله وركړى دى. فرمايي. چې د انسان دننه درې شيان دي. چې انسان ترېنه مركب دى. روح، نفس او زړه. لغوي اعتبار سره زړه ته ځكه زړه وايي چې دي كې د حركت او د انقلاب معنى پرته ده. وى كېږي دا چې كله دا زړه حركت كوي نو د روح په صفاتو باندې متصف شي چې زړه پرې روښانه او منور شي. او كله كله چې دا زړه حركت كوي نو د نفس په صفاتو سره

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۲۸ أخرجه الترمذي في السنن ۱۷۸/۴ رقم الحديث ۱۶۳۳ والنسائي في ۱۲/۶ رقم الحديث ۳۱۰۷.

متصف شي نو ناپاكه شي. د نفس په صفاتو كې يو شح او بخل دى. كله چې زړه د شح او بخل په ناپاكئ كې ناپاكه شي نو دا تور شي. كله چې زړه تور شي تو د ايمان رڼا ختمه شي، ځكه يې وفرمايل چې شح او ايمان يو ځاى كېدى نه شي. (الكاشف : ۳۵۱/۷، ۳۵۰)

يعود اللبن فى الضرع: دا د تعليق بالمحال يو مثال دى، ځكه د تئينو نه لوشلې شوده بېرته تئينو كې نه شي تلى.

﴿۴۱﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "عَيْنَانِ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل دوه ستركې داسې دي
لَا تَمَسُّهُمَا النَّارُ: عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ
چې د (دوزخ) اور به ترېنه نه شي لړېدلى. يوه خو هغه ستركه چې د خداى د وېرې نه يې ژړلي وي.
وَعَيْنٌ بَاتَتْ تَحْرُسُ فِي سَبِيلِ اللهِ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]
او بله هغه ستركه چې د خداى په لاره (يعني جهاد) كې (د كفارو نه د مجاهدينو) نه ساتنه كولو كې شپه تېره كړې وي.

په جهاد كې لږ وخت تېرول په كور كې د اويا كاله لمونځ نه افضل دى

﴿۴۲﴾ وَعَن أَبِي هريرةَ قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې (د يو سفر دوران كې) د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو صحابي د غرېه
بِشِعْبٍ فِيهِ عُيَيْنَةٌ مِنْ مَاءٍ عَذْبَةٌ فَأَعْجَبَتْهُ
دره باندې تېر شو چې د خوږو اوبو يوه چينه په كې وه، نو هغه چينه په هغې باندې ډېره ښه اولږېدله.
فَقَالَ: لَوِ اعْتَزَلْتُ النَّاسَ فَأَقَمْتُ فِي هَذَا الشِّعْبِ
هغې وويل چې كاش! زه د خلكو نه جدا والى اختيار كړم او راشم او په دره كې اوسېږم؟ كله چې
فَذَكَرَ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:
د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې ته د دې خبرې ذكر وكړى شو نو نبي كريم ﷺ (هغه صحابي) ته وفرمايل چې
«لَا تَفْعَلْ فَإِنَّ مَقَامَ أَحَدِكُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ
"ته داسې نه كوه ځكه تاسو كې چې تاسو كې د يو كس د الله په لاره (يعني جهاد كې) قيام كول

[1] رقم الحديث ۳۸۲۹ اخرجه الترمذي في السنن ۱۵۰/۴ رقم الحديث ۱۶۳۹.

أفضل من صلاته سَبْعِينَ عَامًا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَكُمْ

کور کې د اویا کالو لمونځ کولو نه بهتر دی. آیا تاسو دا نه خوښوئ چې الله تعالی او بخښي او

وَيُدْخِلَكُمُ الْجَنَّةَ؟ اغْزُوا فِي سَبِيلِ اللهِ مَنْ قَاتَلَ

تاسو (په ابتداء کې) جنت ته داخل کړي. د خدای په لاره کې جهاد کوئ (ځکه) کوم کس چې د خدای په لاره کې

فِي سَبِيلِ اللهِ فَوَاقَ نَاقَةٍ وَجَبت لَهُ الْجَنَّةَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]

د اوښې د لوشلو په قدر (یعنې د لږ ساعت لپاره) هم جهاد وکړو د هغې لپاره جنت واجب کړی شو".

د زرو ورځو د عبادت نه جهاد افضل عمل دی

﴿٤٣﴾ وَعَنْ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

او حضرت عثمان رضي الله عنه د نبي کریم ﷺ نه نقلک وي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل "د الله

رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللهِ

په لاره یعنې (جهاد) کې د کفر په سرحدونو باندې یو ورځ هم د چوکېدارئ په خدمت کې تېرول د

خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ يَوْمٍ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَنَازِلِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ[2]

کورونو د عبادتونو د زرو ورځو پورې د مشغول کېدلو نه بهتر دی". (ترمذی، نسائی)

جنت ته اول داخلیدونکې خلک

﴿٤٤﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "عُرِضَ عَلَيَّ

او حضرت ابوهریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل زما مخې ته اول هغه درې

أَوَّلُ ثَلَاثَةٍ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ: شَهِيدٌ

کسان پیشنهاد کړی شول (په شروع کې به) جنت ته داخلېږي. هغې کې خو یو کس شهید دی.

وَعَفِيفٌ مُتَعَفِّفٌ وَعَبْدٌ أَحْسَنَ

دویم هغه کس دی چې د حرامو نه ځان بچ کړي او سوال نه کوي او دریم کس هغه غلام دی چا چې د خپل الله (هم) ښه اطاعت

---

(١) رقم الحديث ٣٨٣٠ أخرجه الترمذي في السنن ١٥٥/٤ رقم الحديث ١٦٥٠ واحمدفي المسند ٥٢٤/٣

(٢) رقم الحديث ٣٨٣١ أخرجه الترمذي في السنن ١٦٢/٤ رقم الحديث ١٦٦٧ والنسائي في ٤٠/٦ رقم الحديث ٣١٦٩

عبادَةَ اللهِ ونصح لمواليه". رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ(۱)
او عبادت وکړو او د خپل مالکانو يې خير خواه ؤو".

توضيح: دا خلک به د انبياؤ نه وروسته د ټولو نه اول جنت ته داخليږي او صرف درې کسان نا بلکې درې قسمه خلک به وي چې په اول نمبر کې به شهيدان وي، بيا به پاکدامن خلک وي چې د فسق او فجور او د سوال نه محفوظ ؤو. دريم نمبر باندې فرمانبرداره غلام دی چې اسلام يې قبول کړی ؤو او د مولی اطاعت کړی وي.

افضل مجاهد او افضل شهيد

﴿۲۵﴾ وَعَن عبدِ الله بنِ حُبَشِيٍّ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ
او د حضرت عبد الله ابن حبشي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه وپوښتل شو چې
أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ:
(د لمونځ د) عملونو (په ارکانو کې) کوم يو عمل (رکن) افضل دی؟ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل
طُولُ الْقِيَامِ قِيلَ: فَأَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: جُهْدُ الْمُقِلِّ
"اوږد قيام کول" وپوښتلی شو "کومه صدقه افضله ده". ويې فرمايل "د مفلس او محتاجه کوشش کول، يعنې هغه خيرات
قِيلَ: فَأَيُّ الْهِجْرَةِ أَفْضَلُ؟
افضل دی چې يو مفلس او محتاجه د خپلې ولږې باوجود محنت او مشقت کوي" وپوښتلی شو "کوم هجرت بهتر دی"؟
قَالَ: مَنْ هَجَرَ مَا حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ
ويې فرمايل "د هغه کس هجرت چې هغه شي پرېږدي چې الله حرام کړی دی يعنې که د هجرت معنی دارالکفر
قِيلَ: فَأَيُّ الْجِهَادِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: مَنْ جَاهَدَ
پرېښودل او دارالسلام اړخ ته تلل دي وپوښتلی شو "کوم جهاد بهتر دی." ويې فرمايل "د هغه کس جهاد چې
الْمُشْرِكِينَ بِمَالِهِ وَنَفْسِهِ. قِيلَ: فَأَيُّ
په خپل مال او د خپل نفس په ذريعه د مشرکانو سره جهاد وکړي". وپوښتلی شو "جهاد کې کومه

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۳۲ أخرجه الترمذي في السنن ۱۵۱/۴ رقم الحديث ۱۶۴۲ وأحمد في المسند ۴۲۵/۲

الْقَتْلِ	أَشْرَفُ؟	قَالَ:	مَنْ	أُهْرِيقَ	دَمُهُ
وژنه بهتره ده یعنې کوم شهید افضل دی"؟ وېې فرمایل "د هغه کس وژنه چې د هغې وینه تویه کړی شي					
وَعُقِرَ	جَوَادُهُ.		رَوَاهُ		أَبُو دَاوُدَ[1]
او د چا د آس د خټ وینبتهان چې غوڅ کړی شي یعنې خپله هم ؤوژلی شي او د هغې آس هم ؤوژلی شي".					
وَفِي رِوَايَةٍ للنسائي: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ: أَيُّ الأعمالِ أفضلُ؟					
او د نسائي په روایت کې داسې دي چې د نبي کریم ﷺ وپوښتلی شو چې "اعمالو کې کوم عمل افضل دی"؟					
قَالَ:	إِيمَانٌ	لَا	شَكَّ	فِيهِ	وَجِهَادٌ
نبي کریم ﷺ وفرمایل "هغه ایمان چې هیڅ قسمه شک په کې نه وي. هغه جهاد چې هغې (د حاصل کړی شوي					
لَا غُلُولَ	فِيهِ	وَحَجَّةٌ	مَبْرُورَةٌ.	قِيلَ: فَأَيُّ	الصَّلَاةِ
مال غنیمت باره کې) هیڅ قسمه خیانت نه وي کړی شوی او حج مقبول". بیا وپوښتلی شو چې "لمونځ کې کوم شی					
أَفْضَلُ؟ قَالَ:	طُولُ	الْقُنُوتِ.	ثُمَّ	اتفقا	فِي الْبَاقِي
افضل دی"؟ وېې فرمایل "اوږد قیام کول". د دې نه وروسته د حدیث الفاظ (ابوداؤد او نسائي) یو شان نقل کړي دي.					

توضیح: افضل یو نوع دی چې صرف یو عمل په کې نه راځي بلکې د نوع د لاندې ډېر عملونه افضل کېدی شي.

جهد المقل: یعنې بې وسه او بې کسه غریب مفلس چې کومه صدقه کوي هغه ډېره ښه ده. دلته د دم نه مراد د وینې تویېدل دي. یعنې خپله شهید شي.

عقر جواده: یعنې د هغې آس هم ؤوژلی شي. دغه شان دې کس خپله ټوله سرمایه قربان کړه. (مرقات: ۳۹۵/۷) ګویا:

جو پاس تھا وہ سب لوٹا ہی دیا حق تو یہ ہے کہ حق ادا ہی کیا

د شهید شپږ امتیازي نښانې

﴿۴۶﴾ وَعَنِ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِي كَرِبَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:"
او حضرت مقدام ابن معدی کرب رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل "د الله په نزد

(۱) رقم الحديث أخرجه ابوداود في السنن ۱۴۶/۲ رقم الحديث ۱۴۴۹ والنسائي في ۵۸/۵ رقم الحديث ۲۵۲۶

لِلشَّهِيدِ عِنْدَ اللهِ سِتُّ خِصَالٍ: يُغْفَرُ لَهُ فِي أَوَّلِ دفعةٍ
د شهيد لپاره شپږ (۶) خصلتونه (يعنې شپږ امتيازې) انعامونه دي ۱: په اولنې ځل به د دې مغفرت كېږي
وَيَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ وَيُجَارُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ
۲: دې ته به (د ساه ويستلو وخت كې) خپله ځاى ښودلى كېږي ۳: هغه به د عذاب قبر نه محفوظ وي
وَيَأْمَنُ مِنَ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ وَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ تَاجُ الْوَقَارِ الْيَاقُوتَةُ مِنْهَا
۴: هغه به د لوئې وېرې (يعنې د اور د عذاب) نه په امن كې وي ۵: د دې په سر باندې به د عظمت او وقار تاج كېښودلى شي
خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا ويزوَّجُ ثنتينِ وَسَبْعِينَ زَوْجَةً مِنَ الْحُورِ الْعِينِ
چې ياقوت به يې د دنيا او د هغې د ټولو شيانو نه بهتر او گران وي ۶: د هغې په زوجيت كې به د لوې سترګو والا حورې
وَيُشَفَّعُ فِي سَبْعِينَ مِنْ أَقْرِبَائِهِ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهُ[1]
وركړى كيږي او د هغې د خپلو خپلوانو نه د اويا (۷۰) كسانو په حق كې د دې شفاعت قبول كړى كېږي.

توضيح: اول دفعة: دال باندې زبر او پيش دواړه كېدى شي. د شهيد د بدن نه د وينې اولنى قطره چې په زمكه باندې غورځېږي هغه مراد ده. مطلب دا چې د وينې دغه اولنى قطره ليدلو سره شهيد بخښلى كېږي. (مرقات: ۳۹۷/۷)

ويُرى: يعنې د ساه وتلو وخت كې شهيد ته د هغې مقام ښودلى كېږي. دا دواړه خصلتونه په يو خصلت كې شمارل پكار دي چې د حديث شپږ تعداد برقرار پاتې شي. گنې اؤوه خصلتونه به شي. (مرقات: ۳۹۷/۷)

الفزع الاكبر: د لويې وېرې نه د قرآن د دې آيت اړخ ته اشاره ده "لايحزنهم الفزع الاكبر" د دې نه يا د قيامت نفخه اخره مراد ده يا د جهنم عذاب مراد دى يا اور ته تلل مراد دې يا د قبر عذاب مراد دى. (مرقات: ۳۹۷/۷)

سبعين: يعنې د خپلو خپلوانو كې به د اويا (۷۰) داسې كسانو شفاعت كوي چې د هغوى لپاره به د دوزخ فيصله شوې وي.

د ځينې علماؤ نه ما اورېدلي دي چې د شهيد په دې اعزاز كې دا خصوصيت هم دى چې هغې ته اختيار وي چې د دې امت د كسانو شفاعت وكړي يا په مخكنې امتونو كې د چا شفاعت وكړي او د اويا ؤ شمېر پوره كړي، هېڅ پابندي به پرې نه وي. (مرقات: ۳۹۸/۷)

---

[1] رقم الحديث ۳۸۳۴ اخرجه الترمذي في ۱۶۱/۴ رقم الحديث ۱۶۶۳ وابن ماجه في ۹۳۶/۲ رقم الحديث ۲۷۹۹

څوک چې جهاد ونه کړي ايمان به يې ناقص وي

﴿۴۷﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ لَقِيَ اللهَ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل "كوم كس چې د الله په در
بِغَيْرِ أَثَرٍ مِنْ جِهَادٍ
کې په داسې حال کې حاضر شي چې هغې باندې د جهاد هيڅ اثر نه وي ګويا کې د الله سره په داسې
لَقِيَ اللهَ وَفِيهِ ثُلْمَةٌ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَابْنُ مَاجَه[1]
حال کې ملاوېږي چې د هغې دين به ناقص وي".

توضيح بغير اثر: د اثر نه مراد جسماني زخم هم کېدی شي. چې ظاهري اثر به وي او ښکاري به. دغه شان د دې نه معنوي اثر هم مراد کېدی شي چې د جهاد په لاره کې به د ګرد او دوړو لړېدلو سره جوړېږي يا جهاد کې د مال خرچ کولو سره او د نورو مشقتونو برداشت کولو سره حاصلېږي. بهرحال يو مسلمان باندې لازم دي چې د جهاد په وجه هغې ته جهاد ظاهري يا جهاد معنوي علامت حاصل شي. چې د هغې د ايمان د پوره کېدلو سند به جوړ شي. (مرقات: ۳۹۷/۷)

ثلمة: ثا باندې ضمه ده او لام ساکن دی. نقصان او خلل ته وايي. يعنې که د قيامت په ورځ د چا په بدن باندې د جهاد ظاهري يا معنوي علامت نه وي نو د هغې ايمان به ناقص وي.
ځېنې خلک وايي چې اول ايمان جوړ کړئ بيا جهاد ته لاړ شئ. حال دا چې حديث وايي چې د جهاد نه بغير ايمان نه جوړېږي. (مرقات: ۳۹۸/۷)

شهيد د مرګ د تکليف نه محفوظ وي

﴿۴۸﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الشَّهِيدُ لَا يَجِدُ أَلَمَ الْقَتْلِ إِلَّا كَمَا يَجِدُ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل "شهيد د خپل مرګ بس دومره تکليف
أَحَدُكُمْ أَلَمَ الْقَرْصَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ وَالدَّارِمِيُّ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ[2]
محسوسوي لکه څومره تکليف چې تاسو کې يو کس ته د مېږي په چيچلو محسوسېږي".

([1]) رقم الحديث ۳۸۳۵ أخرجه الترمذي في السنن ۱۶۲/۴ رقم الحديث ۱۶۶۶ وابن ماجه في ۹۲۳/۲ رقم الحديث ۲۷۶۳

([2]) رقم الحديث ۳۸۳۶ أخرجه الترمذي في السنن ۱۶۳/۴ رقم الحديث ۱۶۶۸ والنسائي في السنن ۳۶/۶ رقم الحديث ۳۱۶۱ .

توضيح: **الم القرصة**: الم درد ته وايي او قرصه د مېږي چيچلو وايي يا په دوه ګوتو باندې تق کولو ته وايي. مطلب دا دى چې شهيد به د شهادت د خوند په وجه د مرګ تکليف نه محسوسوي. دا احتمال هم دى چې د آخرت د نعمتونو د کتلو په وجه به هغه تکليف د مېږي د چيچلو برابر ګڼلى کېږي. د مېږي چيچلو په وجه بدن کې خوږ خوږ درد محسوسېږي. (مرقات : ۳۹۹/۷)

جهاد کې توېدونکى قطره دوينې محبوب ترين شى دى

﴿۴۹﴾ وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَيْسَ شَيْءٌ
او حضرت ابو امامه رضي الله عنه د نبي کريم ﷺ نه نقل کوي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې د
أَحَبَّ إِلَى اللهِ مِنْ قَطْرَتَيْنِ وَأَثَرَيْنِ: قَطْرَةِ دُمُوعٍ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ
خداى په نزد د دوه قطرو او د نښانو نه زيات محبوب هيڅ يو شى نه دى. يو خو د خداى د وېرې نه توېې شوې
وَقَطْرَةِ دَمٍ يُهْرَاقُ فِي سَبِيلِ اللهِ وَأَمَّا الْأَثَرَانِ:
او ښکو قطره ده او دويمه قطره د وينې ده چې د خداى په لاره توېه شوې ده، نو دوه نښانو کې يوه
فَأَثَرٌ فِي سَبِيلِ اللهِ وَأَثَرٌ فِي فَرِيضَةٍ
نښانه خو هغه ده چې د الله په لاره جهاد کې قائم شوى وي چې د الله د اړخ نه په فرض کړى شوې
مِنْ فَرَائِضِ اللهِ تَعَالَى". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ[1]
شيانو کې د يو فرض شي په سلسله کې پيدا شوې وي". (روايت کړې دې ترمذى)

توضيح: **اثران**: يو اثر خو د جهاد د عمل نه دى چې تفصيل يې تېر شوى دى. دويم اثر د عبادت فريضه ده چې په ځمې کې په عبادت باندې لاس او پښې اوچوي. ياد سجده په اندامونو باندې نښان جوړ شي يا د روژه دار د خولې نه د خشبوې اثر ظاهرېږي يا د حاجې په بدن باندې د حج دوران کې د ګرد او دوړو لړېدلو نه اثر ظاهرېږي. دا د فرائضو اثر دى. (مرقات : ۳۹۹/۷)

په سمندر کې سفر د سخت ضرورت نه بغير مه کوئ

﴿۵۰﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَرْكَبِ الْبَحْرَ
او حضرت عبد الله ابن عمرو رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل "تاسو په ارادې

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۳۷ اخرجه الترمذي في السنن ۱۶۳/۴ رقم الحديث ۱۶۶۹

إِلَّا حَاجًّا أَوْ مُعْتَمِرًا أَوْ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللهِ فَإِنَّ
سره د حج یا عمره یا د الله په لاره کې جهاد ته د تللو نه بغیر په دریاب کې سفر مه کوئ، ځکه د
تَحْتَ الْبَحْرِ نَارًا وَتَحْتَ النَّارِ بَحْرًا . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
دریاب د لاندې اور دی او د اور د لاندې دریاب دی".

توضیح لاتركب البحر: یعني حج او عمره او جهاد لپاره په سمندر کې سفرکوئ. د دې نه بغیر سمندر کې د سفر کولو کوشش مه کوئ، ځکه د سمندر د لاندې اور دی. دا کلام یا حقیقت باندې محمول دی چې رښتیا هم د سمندر لاندې اور دی. چې د کوم اړخ ته د "والبحر المسجور" کې اشاره موجود ده. د دې اور د لاندې بیا اوبه دي. او بیا هوا ده. دا ټول د الله په قدرت باندې قائم دي. یا دا کلام مجاز باندې محمول دی یعني د سمندر دننه سختې خطرې موجودې دي. غرق کېدلو قوې امکانات دي. لهذا د ضروري سفر نه بغیر د دې سفر کول پکار نه دی. (مرقات : ۴۰۰/۷)

بدریائے منافع بیشمار است — اگر خواہی سلامت بر کنار است

﴿۵۱﴾ وَعَنْ أُمِّ حَرَامٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: اَلْمَائِدُ فِي الْبَحْرِ
او د حضرت ام حرام رضی الله عنها نه روایت دی چې نبي کریم ﷺ وفرمایل دریاب او سمندر کې چې په
الَّذِي يُصِيبُهُ الْقَيْءُ لَهُ
کوم کس باندې تاوېدل شروع شي او د هغې په وجه هغې ته کانګې ورځي نو هغې ته به
أَجْرُ شَهِيدٍ وَالْغَرِيقُ لَهُ
د یو شهید ثواب ملاوېږي او کوم کس چې د سفر دوران کې دریاب کې ډوب شي نو هغې ته به د
أَجْرُ شَهِيدَيْنِ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
دوه شهیدانو ثواب ملاوېږي.

توضیح المائد: ما دیمید نه د المائد اسم فاعل دی. د سر ګرځېدلو او تاوېدلو ته وایي. سمندر کې داسې کېږي. سمندرو څپې او د طوفان په وجه داسې کېږي. بیا کانګې سرې له ورځي. کانګو چې کوم مقید دی، دا

([1]) رقم الحديث ۳۸۳۸ أخرجه ابوداود في السنن ۱۳/۳ رقم الحديث ۲۴۸۹.

([2]) رقم الحديث ۳۸۳۹ أخرجه ابوداود في السنن ۱۵/۳ رقم الحديث ۲۴۹۳.

اتفاقي دی. کانګې که وي یا نه وي مجاهد ته په سمندر کې د دې سفر ثواب ملاوېږي. د حج او علم په سفر کې هم دغه شان ثواب ملاوېږي، خو د تجارت لپاره چې کوم سفر کېږي. هغې کې دا ثواب نشته دی. (مرقات: ۴۰۱/۷)

په جهاد کې هر قسمه مرګ د شهادت دی

﴿۵۲﴾ وَعَن أَبِي مالكٍ الأشعريِّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ
او حضرت ابو مالک اشعری رضي الله عنه فرمایي چې ما د نبي کریم ﷺ نه دا اورېدلي دي چې کوم کس
فَصَلَ فِي سَبِيلِ اللهِ
د الله په لاره کې (یعني د جهاد پشان د مقصدونو لپاره د کور) نه ؤوتلو (او د زخمي کېدلو په وجه)
فَمَاتَ أَوْ قُتِلَ أَوْ وَقَصَهُ فَرَسُهُ أَوْ بَعِيرُهُ أَوْ لَدَغَتْهُ
مړ شو یا هغې ؤوژلی شو یا د هغې آس یا اوښ هغه د پښو لاندې چیت کړو یا یو زهریله ځاروی
هَامَّةٌ أَو مَاتَ فِي فِرَاشِهِ بِأَيِّ حَتْفٍ شَاءَ اللهُ
(لکه مار وغیره) هغه وخوړلو او یا (د یوې بیمارۍ په وجه یا ناڅاپه) د الله په خوښه باندې خپله بستره مړ شو نو هغه
فَإِنَّهُ شَهِيدٌ وَإِن لَهُ الجنَّة. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
(هر صورت کې) شهید دی (یعني هغه به په ابتداء کې د شهیدانو او د صالحانو سره به) جنت ته داخلېږي.

توضیح: وقصه: یعني آس غوزار کړو او څټ یې مات شو. (مرقات: ۴۰۲/۷)

اولدغ: ټک لګول او د خوړلو په معنی کې دی. **هامة:** زهریله ځناورته وایي لکه مار او لړم وغیره حشرات الارض دي. **حتف:** طبعي مرګ ته حتف وایي. (مرقات: ۴۰۲/۷)

مجاهد کور ته تر بېرته راتللو پورې جهاد کې شمارل کېږي

﴿۵۳﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او د حضرت عبد الله ابن عمر رضي الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل "جهاد نه
قَفْلَةٌ كغزوة. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
بېرته راتلل هم د جهاد پشان دی".

---

[1] رقم الحديث ۳۸۴۰ أخرجه ابوداود في السنن ۱۹/۳ رقم الحديث ۲۴۹۹

[2] رقم الحديث ۳۸۴۱ أخرجه ابوداود في السنن ۱۲/۳ رقم الحديث ۲۴۸۷ وأحمد في المسند ۱۷۴/۲

توضيح: **قفلة:** د جهاد نه چې سړي بېرته کور ته راروان وي، دغه بېرته راتللو ته قفلة ويلې شوي دي. ګوياکې د ميدان جهاد نه په وتلو سره چې تر څو پورې يو کس کور ته نه وي رارسيدلې، تر هغه وخت پورې هغه په جهاد کې شمارل کېږي. ثواب ورته ملاوېږي. (مرقات: ۴۰۲/۷)

يو مجاهد جهاد ته د لېږلو ثواب

﴿۵۴﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لِلْغَازِي		
او حضرت عبد الله ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل "جهاد کونکي ته د		
أَجْرُهُ	وَلِلْجَاعِلِ	أَجْرُهُ
هغې خپل اجر ملاوېږي (يعني د مجاهد لپاره چې د جهاد کوم مخصوص اجر دی هغه هغې ته پوره ملاوېږي)		
وَأَجْرُ الْغَازِي.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُد[1]
او جاعل يعني مال ورکونکي ته د هغې خپل ثواب ملاوېږي او د جهاد کونکې هم".		

توضيح: **وللجاعل:** جاعل هغه کس ته وايي چې غازي ته مال ورکړي او جهاد ته يې روان کړي. هغه کس ته دوه چنده ثواب ملاوېږي. يو خو د مال د خرچ کولو او بل غازي جهاد ته د لېږلو. دا کس که صرف معاون دی نو دې کې د هيڅ يو کس اختلاف نشته دی چې دې ته به دوه چنده ثواب ملاوېږي، نو ابن مالک رحمه الله فرمايي چې د دې جاعل نه مراد هغه کس دی چې هغه په مزدورۍ باندې کس جهاد ته لېږي او اجرت ورکوي او خپله د جهاد نه پاتې شي. د احنافو په نزد د دې مزدور جهاد هم صحيح دی او لېږونکې ته به هم ثواب ملاوېږي، خو د شوافعو په نزد دا ناجائز دي. د دې مسئلې تفصيل هم راروان دی. څه لږ انتظار وکړئ. (مرقات: ۴۰۳/۷)

اجرتي مجاهد کېدل ډېر بد دي

﴿۵۵﴾ وَعَنْ أَبِي أَيُّوبَ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:		
او د حضرت ابو ايوب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې هغې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلي دي چې		
سَتُفْتَحُ	عَلَيْكُمُ الْأَمْصَارُ	وَسَتَكُونُ
"تاسو ته به (لوي لوي) ښارونه فتح شي او د لښکرو به جدا جدا ډېر بير غونه وي		

(۱) رقم الحديث ۳۸۴۲ أخرجه ابوداود في السنن ۳۴/۳ رقم الحديث ۲۵۲۶ واحمد في المسند ۱۷۴/۲

جُنُودٌ	مُجَنَّدَةٌ	يُنْطَعُ	عَلَيْكُمْ	فِيهَا	بُعُوثٌ	فَيَكْرَهُ	الرَّجُلُ	الْبَعْثَ
چې ستاسو لپاره به په کې لښکرې مقررې کړی شي نو کوم کس چې بغير د اجرت نه جهاد نه خوښوي								
فَيَتَخَلَّصُ	مَنْ	قَوْمِهِ	ثُمَّ	يَتَصَفَّحُ	الْقَبَائِلَ			
نو هغه به د خپل قوم نه وتښتي او بيا به نورې قبيلې ګورې او هغوی ته به خپل خدمتونه وړاندې کوي								
يَعْرِضُ	نَفْسَهُ	عَلَيْهِمْ	مَنْ	أَكْفِيهِ				
او وايي به چې کوم يو کس دی چې زه ورته دېو داسې لښکر اړخ نه کافي شم (يعنې هغه څوک دی چې زما خدمت په اجرت باندې واخلي								
بَعْثَ	كَذَا	أَلَا						
او ما نوکر کړي چې زه د هغې له اړخه لښکر ته لاړ شم او د جنګ محنت او مشقت په خپله ذمه واخلم. حاصل دا چې هغه کس خبردار!								
وَذَلِكَ	الْأَجِيرُ	إِلَى	آخِرِ	قَطْرَةٍ				
هغه کس به د خپلې وينې تر آخري قطرې پورې مزدور وي يعنې داسې کس مجاهد يا غازي ګڼل								
مِنْ	دَمِهِ.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُد[1]					
بلکې هغه د کرايه ټټو دی. چې د نورو پر ځای په ميدان کې جنګېږي تر دې چې ؤوژلی شي".								

توضيح: **جنود مجندة**: يعنې ستاسو به جدا جدا بيرغونه وي او د لښکرونو به مو لوي لوي ډلې وي.

يقطع عليكم: يعنې د لښکر امير چې کله تاسو کې يوه ډله جدا کړي او جنګ ته يې روانه کړي نو يو کس به دا تګ نه خوښوي بلکې د اجرت او مزدورۍ په غرض به جدا شي او بيا به خپل ځان قبائلو ته وړاندې کړي چې ما په اجرت او مزدورۍ باندې لېږلو ته څوک تيار دی چې زه د هغې اړخ نه د هغې لپاره کافي شم. هغه دې زما د کور اخراجات پوره کړي او زه د هغې له اړخه جهاد ته لاړ شم. ويې فرمايل چې د وينې تر آخرئ قطره پورې به هغه مزدور وي. د جهاد ثواب به ورته نه ملاوېږي. د مالکيؤ او د احنافو په نزد په اجرت باندې جهاد کول جائز دي، خو د شوافعو په نزد بالکل منع دی. د بحث لاندې حديث د شوافعو په حق کې دی. (مرقات: ۴۰۴/۷)

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۴۳ أخرجه ابوداود في السنن ۳۵/۳ رقم الحديث ۲۵۲۵ واحمد في المسند ۴۱۳/۵

په اجرت باندې جهاد ته د تللو حکم

﴿۵۶﴾ وَعَن يَعْلى بن أُمَيَّةَ قَالَ: أَذِنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالغزو

او حضرت یعلی ابن امیه رضي الله عنه فرمایي چې (یو موقع باندې) نبي کریم صلی الله علیه وسلم خلک جهاد ته د تللو لپاره خبر کړه

وَأَنَا شَيْخٌ كَبِيرٌ لَيْسَ لِي خَادِمٌ

نو دا چې زه ډېر بوډه وم او ما سره هیڅ یو خادم هم نه ؤو، نو څکه ما یو داسې مزدور وکتلو (چې د جهاد دوران

فَالْتَمَسْتُ أَجِيرًا يَكْفِينِي فَوَجَدْتُ رَجُلًا سَمَّيْتُ لَهُ ثَلَاثَةَ دَنَانِيرَ

کې زما ساتنه وکړی شي) نو ما یو کس وموندلو چې د هغې اجرت ما درې دیناره مقرر کړه. بیا (د جهاد د نه

فَلَمَّا حَضَرَتْ غَنِيمَةٌ أَرَدْتُ أَنْ أُجْرِيَ لَهُ سَهْمَهُ

وروسته) چې کله مال غنیمت راغلو نو ما اراده وکړه چې (د دې مال غنیمت نه) د دې کس برخه هم وکړي، نو

فَجِئْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرْتُ لَهُ

(د دې مسئله باره کې د معلوماتو لپاره) د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شوم او صورت حال مې ورته بیان

فَقَالَ: مَا أَجِدُ لَهُ فِي غَزْوَتِهِ هَذِهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

کړو. نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل "ما ته د دغه کس لپاره د دې جهاد متعلق په دنیا او آخرت کې بغیر د دې دینارو نه

إِلَّا دَنَانِيرَهُ الَّتِي تسمى. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

چې مقرر کړی شوې دي بل هیڅ شی نه ملاوېږي".

توضیح: الادنانیره: یعنې هغه اجرتې مجاهد ته به د دینارو نه بغیر بل هیڅ نه ملاوېږي. د علماء کرامو په دې اختلاف دی چې د اجرتې غازي ته به د مال غنیمت نه برخه ورکړی کېږي او که نه به ورکړی کېږي. امام اوزاعی او اسحاق بن راهویه او په یو قول کې امام شافعي فرمایي چې دا کس مزدور دی. دا که میدان جهاد کې جنګ وکړي یا نه دې ته به په مال غنیمت کې برخه نه ملاوېږي.
امام مالک رحمه الله او مام احمد نب حنبل رحمه الله فرمایي چې دې کس ته به په هر حال کې برخه ورکړی کېږي. د احنافو د اصولو او د قواعدو تقاضا هم دغه ده. ځینې علماؤ دا لار اختیار کړې ده چې هغه کس ته اختیار دی چې د مزدورې روپۍ واخلي یا هغه پرېږدي او د مال غنیمت نه برخه

---

[1] رقم الحدیث ۳۸۴۴ أخرجه ابوداود في السنن ۳۷/۳ رقم الحدیث ۲۵۲۷ واحمد في المسند ۲۲۳/۴

واخلي. ظاهري حدیثونه د شوافعو په حق کې دي. (مرقات : ۴۰۵/۷)

صرف د دنیا لپاره جهاد کولو باندې ثواب نه ملاویږي

﴿۵۷﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رسولَ الله رجلٌ يُرِيدُ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللهِ وَهُوَ يَبْتَغِي عَرَضاً من عرَضِ الدُّنْيَا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا أجر لَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې یو کس عرض وکړو "یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! یو کس د الله په لاره کې د جهاد کولو اراده لري حال دا چې هغه (د دې جهاد په ذریعه) د دنیا د مال او د اسبابو خواهشمند دی"؟ نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل چې د دې په نصیب کې ثواب نشته دی.

توضیح: عرضاً: دنیاوري سازوسامان ته عرض ویلی شوی دی. یعنې کوم کس چې په اخلاص نیت او د اعلاء کلمة الله په غرض نه بلکې د دنیا د اسباب او د سامان لپاره جهاد کوي، نو هغه د آخرت د ثواب نه محرومه کېږي. ظاهره خبره ده چې یو کس دومره لویې جهاد د دومره سپکې دنیا لپاره پرېږدې او خپله هم په زړه کې د ثواب نیت نه کوي، نو ولې خپله به هغې پسې ثواب ونښلې څه؟ داسې هیڅ کله نه شې کېدی. د دې حدیث د نظر لاندې که چرته د اسلامي ملکونو فوجونه صرف د مزدورۍ په غرض فوج کې د خلېږي نو هغوی ته به هم ثواب نه ملاویږي. (مرقات : ۴۰۶/۷)

د حقیقي مجاهد پیژندنه

﴿۵۸﴾ وَعَنْ مُعَاذٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْغَزْوُ غَزْوَانِ فَأَمَّا مَنِ ابْتَغَى وَجْهَ اللهِ وَأَطَاعَ الْإِمَامَ وَأَنْفَقَ الْكَرِيمَةَ وَيَاسَرَ الشَّرِيكَ واجتنب الْفساد

او حضرت معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې جهاد په دوه قسمه وي، نو کوم کس چې د الله د رضا لپاره جهاد کې شرکت وکړو او د امام اطاعت یې وکړو، خپل پاک مال او خپل پاک نفس یې د خدای په لاره کې خرچ کړو او خپل شریکوال سر[illegible] ښه معامله وکړه او د فتنې او فساد نه بچ شول (یعنې د لوټلو، ورانی کولو او د خیانت کولو

[1] رقم الحديث ۳۸۴۵ أخرجه ابوداود في السنن ۳۰/۳ رقم الحديث ۲۵۱۶ وأحمد في المسند ۲۹۰/۲

فَإِنَّ	نَومه	ونهبه	أَجْرٌ	كُلُّهُ.

په ذريعه يې د شريعت د حدودو نه تجاوز ونه کړو) نو د هغې او ده کېدل او پاڅېدل ټول اجر او ثواب دي. او

وَأَمَّا	مَنْ	غَزَا	فَخْرًا	وَرِيَاءً	وَسُمْعَةً	وَعَصَى	الْإِمَامَ

کوم کس چې د فخر په طريقه (يعنې د شهرت) او ښودنط لپاره جهاد وکړو، د امام نافرمايې يې وکړه او په مخ د

وَأَفْسَدَ	فِي	الْأَرْضِ	فَإِنَّهُ	لَمْ

زمکه يې فتنه او فساد خور کړو نو هغه هيڅ بدله د ځان را نوړي يعنې دغه جهاد کولو سره خو به نه د هغې

يَرْجِعْ بِالْكَفَافِ. رَوَاهُ مَالِكٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ[1]

ګناهونه وبخښلی شي او نه به هغې ته هيڅ ثواب ملاؤ شي.

توضيح انفق الكريمة: يعنې په جهاد کې يې خپل غوره مال خرچ کړو.

ياسر: يعنې خپلو ملګرو سره په نرمۍ سره ملاؤ شو. (مرقات : ۷/۴۰۶)

عصى الامام: يعنې د وخت د امير نافرماني هم کوي. او د خپل جهادي امير هم نافرماني هم کوي. هروخت فساد کوي. تبليغات کوي. (مرقات : ۷/۴۰۶)

بالكفاف: كفاف برابرۍ ته وايي. يعنې دا كس به برابر بېرته را نشي چې نه يې ګناه وي او نه يې ثواب وي بلکې دا به د ګناه سره بېرته راځي او که چرته د کفاف نه ثواب مراد واخستلی شي نو مطلب به دا وي چې دا کس د ثواب ګټلو سره بېرته را نشي. (مرقات : ۷/۴۰۷)

﴿۵۹﴾ وَعَنْ	عبد	الله	بن	عَمرو	أَنَّهُ	قَالَ:	يَا	رَسُولَ	اللهِ

او د حضرت عبدالله ابن عمرو ابن عاص رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه روايت دی چې هغې عرض وکړو "يا رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!

أَخْبِرْنِي	عَنِ	الْجِهَادِ	فَقَالَ:

ماته د جهاد باره کې اوايه (څنګه جهاد ثواب حقدار دی؟) نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل!

يَا	عَبْدَ	اللهِ	بْنَ	عَمْرٍو	إِنْ	قَاتَلْتَ	صَابِرًا	مُحْتَسِبًا

ای عبدالله ابن عمرو! که ته په داسې حال کې جنګ وکړې چې صبر کونکې او ثواب غوښتونکی یې،

---

(1) رقم الحديث ۳۸۴۶ أخرجه ابوداو في السنن ۳/۳۰ رقم الحديث ۲۵۱۵ وأخرجه النسائي في السنن ۶/۴۹ رقم الحديث ۳۱۸۸

بَعَثَكَ	اللهُ	صَابِرًا	مُحْتَسِبًا

نو الله تعالی به تا (د قیامت په ورځ) د صبر کونکی او ثواب غوښتونکی راپاڅوي او که ته د ځان

وَإِنْ	قَاتَلْتَ	مُرَائِيًا	مُكَاثِرًا	بَعَثَكَ	اللهُ	مُرَائِيًا

ښودنې او د زور ښودلو لپاره جنګېږې، نو الله تعالی به تا (د قیامت په ورځ) د ځان ښودونکی او

مُكَاثِرًا	يَا	عَبْدَ	اللهِ	بْنَ	عَمْرٍو	عَلَى	أَيِّ	حَالٍ

زور ښودونکی راپاڅوي. ای عبدالله ابن عمرو (یاد وساته) چې په کوم حال کې جنګېږې یا په کوم

قَاتَلْتَ أَوْ قُتِلْتَ بَعَثَكَ اللهُ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]

حال کې مړ شې نو الله تعالی به دې په هم هغه حال کې راپاڅوي".

توضیح: **محتسبا**: د ثواب په نیت کار کولو ته وایي. **بعثك الله**: قیامت کې د راپاڅولو په معنی کې دی.

مرائیا: د ریاکارۍ او ځان ښودنې په معنی کې دی. **مکاثراً**: د ځان ښودنې او د خپلې لويي ښکاره کولو لپاره یې چې کوم کار وکړی شي، د هغې لپاره د مکاثر لفظ ویلی کېږي. شارحینو د مکاثر مطلب د مال زیاتول هم اخستی دی چې صرف د مال جمع کولو لپاره جنګ کوي. دا مطلب ډېر واضح دی. (مرقات: ۴۰۹/۷)

نافرمانه امیر معزول کېدلی شي

﴿۶۰﴾ وَعَن	عقبة	بن	مَالك	عَنِ	النَّبِيِّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ قَالَ:

او حضرت عقبه ابن مالک رضي الله عنه د نبي کريم ﷺ ته نه نقل کوي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمایل "

أعجزتم	إذا	بعثت	رجلا	فَمَ

آیا تاسو د هغې نه عاجزیږئ چې زه یو کس (ستاو امیر او حاکم جوړ کړم او) د روې لېږم او هغه زماد

يَمْضِ	لِأَمْرِي	أَنْ	تَجْعَلُوا	مَكَانَهُ	مَنْ	يَمْضِي

حکم فرمان بردارې ونکړي (يعني هغه زماد يو حکم يا زماد يو ممانعت مخالفت وکړي) نو تاسو

[1]) رقم الحدیث ۳۸۴۷ أخرجه ابوداود في السنن ۳۲/۳ رقم الحدیث ۲۵۳۹

لِأَمْرِي؟ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَذَكَرَ حَدِيثَ فَضَالَةَ: وَالْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ . فِي كِتَابِ الْإِيمَانِ[1]
هغه معزوله کړئ او يو داسې کس وټاکئ چې سپارلی شوی کارو وکړئ". (ابو داؤد)

توضيح: **فلم يمض لامرى**: يعني زما د حکم پابندي نه کوي نو تاسو هغه معزول کړئ او داسې امير مقرر کړئ چې زما حکم نافذ کړي. ګويا کې نبي کريم ﷺ فرمايي چې مثلاً ما يو امير مقرر کړو خو هغه خود سره شو او د شر جاله شوه. زماد ويلی شوې قانو پر ځای يې خپله لار مقرره کړه. خپل قانو چلوې، نو تاسو هغه معزوله کړئ. علماؤ د دې حديث نه دا مسئله راويستلې ده چې که چرې حاکم په خلکو باندې ظلم کوي. د عوامو د حقوقو خيال نه ساتې او اسلامي نظام نه نافذ کوي بلکې د غيرو خلکو قانو چلوې او هغې باندې مسلمانان وراچوي، نو عوامو ته دا حق حاصل دی چې هغه معزول کړي او بل کس وټاکې.

ملاعلي قاري رحمه الله ليکلي دي چې که چرې حاکم د خلکو په مالونو باندې زياتی کوې خو د هغې په لرې کولو کې د وينې توې کېدلو او د فتنې خطر دی نو داسې حاکم به نه چېړئ. بلکې پرېږدئ، خو که چرې حاکم خلک وژنې. عوام او خواص وژنې، نو که د دې په معزولو کې او وژلو کې د زياتې وينې توې کېدلو خطر دی نو بيا يې پرېږدئ او که په معزولو او په وژلو کې د لږې وينې خطر او په پرېښودلو کې د زيات هلاکتونو خطر دی، نو بيا د هغې او د هغې د ګوند (پارټۍ) خلک وژل جائز دي. (مرقات ج ۷ ص ۳۰۹)

١٦ صفر ١٤١٨هـ

الفصل الثالث

په اسلام کې د رهبانيت ګنجائش نشته

﴿٦١﴾ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَرِيَّةٍ							
حضرت ابو امامه رضي الله عنه فرمايي چې مونږ خلک د نبي کريم ﷺ سره په يو لښکر وې ؤوتلو،							
فَمَرَّ	رَجُلٌ	بِغَارٍ	فِيهِ	شَيْءٌ			
نو د سفر په دوران کې چې کله (په مونږ کې) يو کس داسې غار (درې) په مينځ کې تېر شو چې							
مِنْ	مَاءٍ	وَبَقْلٍ	فَحَدَّثَ	نَفْسَهُ	بِأَنْ	يُقِيمَ	فِيهِ
هغې څه لږې اوبه او څه شنکی ؤو. هغې په خپل زړه کې سوچ وکړو چې هغه په هم دې غار کې پاتې							

---

(١) رقم الحديث ٣٨٤٨ أخرجه ابوداود في السنن ٩٤/٣ رقم الحديث ٢٥٣٧ وأحمد في المسند ١١٠/٤ .

وَيَتَخَلَّى مِنَ الدُّنْيَا فَاسْتَأْذَنَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي ذَلِكَ
شي او د نیا نه غاړې ته شي، نو هغې د دې باره کې د نبي کریم ﷺ نه اجازت وغوښتلو.
فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنِّي لَمْ أُبْعَثْ بِالْيَهُودِيَّةِ
نبي کریم ﷺ وفرمایل "یاد وساته"! نه خو ماله یهودیت راکړی شوی (او دې دنیا ته) رالیږلی شوی یم
وَلَا بِالنَّصْرَانِيَّةِ وَلَكِنِّي بُعِثْتُ بِالْحَنِيفِيَّةِ
او نه عیسائیت (چې زه تاسو له د رهبانیت تعلیم درکړم،) بلکې زه د دین حنیفه سره رالیږلی شوی یم. چې یو اسان دین دی.
السَّمْحَةِ وَالَّذِي نَفْسُ
بې ځایه تکلیف او تنګسیا شته دی او نه په کې د ضرورت نه زیات مشقت او محنت شته دی. قسم په هغه ذات چې د چا په قبضه کې
مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَغَدْوَةٌ أَوْ رَوْحَةٌ
د محمد ﷺ ژوند دی! د ورځې (صرف په اولنۍ برخه کې یعنې سحر او مابنام د خدای په لاره کې
فِي سَبِيلِ اللهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا
(جهاد) کې تلل د دنیا او د دنیا د ټولو شیانو نه بهتر دی او په تاسو کې د یو کس د میدان جنګ په
وَلَمَقَامُ أَحَدِكُمْ فِي الصَّفِّ خَيْرٌ مِنْ صَلَاتِهِ سِتِّينَ سَنَةً. رَوَاهُ أَحْمَدُ[1]
صف کې او دریدل د هغې د شپیته کالو (ځان کړی شوې) لمونځونو نه بهتر دی".

توضیح: **الیهودیة**: یعنې جهاد پریښودل او غارونو کې کیناستل او رهبانیت اختیارول او عبادت کول او د عامه معاشرې نه جدا کیدل د درویش جوړیدلو په اسلام کې هیڅ ګنجائش نشته دی. بلکې د دې دین لویې عبادت په میدان جنګ کې دی. د دې تابعداران د شپې رهبان او د ورځې شهسواران وي. (مرقات: ۷/۴۱۱)

سکھایا ہے ہمیں اے دوست طیبہ کے والی ﷺ نے
کہ بو جہلوں سے ٹکرا کر ابھرنا عین ایمان ہے
جہاں باطل مقابل ہو وہاں نوک سنان بن بھی

([1]) رقم الحدیث ۳۸۴۹ اخرجه احمد في المسند ۵/۲۶۶

برائے دین اسلام رقص کرنا عین ایمان ہے

الحنيفة: دا حنفاء اړخ ته منسوب دى. دين توحيد مراد دى. السمحة دا د اسان او واضح په معنى کې دى يعني زمارب زه په توحيد باندې رالېږلى يم. چې د ټولو نه اسان دين دى. د يهود او نصاراؤ پشان بې ځايه تشدد په کې نشته دى. او نه په کې داسې مشقت شته دى چې د برداشت کولو قابل نه وي.

په جهاد کې د نيت اخلاص ضرورې دى

﴿٦٢﴾ وَعَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ غَزَا فِي
او حضرت عباده ابن صامت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې "چا د يو پړي د حاصلولو لپاره هم د الله په لاره کې
سَبِيلِ اللهِ وَلَمْ يَنْوِ إِلَّا عِقَالًا فَلَهُ مَا نَوَى. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ[1]
جهاد وکړو نو هغې ته به همغه شى ملاوېږي د كوم چې هغې نيت کړى دى".

د مجاهدينو اوچتې درجې

﴿٦٣﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم قَالَ: من							
او د حضرت ابو سعيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دى چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل "كوم كس چې د							
رَضِيَ	بِالله	رَبًّا	وَالْإِسْلَام	دِينًا	وَبِمُحَمَّدٍ	رَسُولًا	
الله په رب كېدلو باندې اسلام د حق دين كېدو او په محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د الله رسول كېدو باندې خوښ وي							
وَجَبَتْ	لَهُ	الْجَنَّةُ.	فَعَجِبَ	لَهَا	أَبُو	سَعِيدٍ	
(يعني د زړه نه دا ټول مني) نو د هغې لپاره جنت واجب شو". ابو سعيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چې دا ارشاد واورېدلو نو ډېر تعجب يې وکړو.							
فَقَالَ:	أَعِدْهَا	عَلَيَّ	يَا	رَسُولَ	اللهِ	فَأَعَادَهَا	عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ:
هغې عرض وکړو: يارسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! دا خبرې يو ځل بيا زما مخکې وکړه. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بيا دغه خبرې وکړې							
وَأُخْرَى	يَرْفَعُ	اللهُ	بِهَا	الْعَبْدَ	مِائَةَ	دَرَجَةٍ	فِي الْجَنَّةِ
او ويې فرمايل: يو شى بل دى چې د هغې په سبب الله تعالى جنت کې بنده ته سلو (۱۰۰) درجو پورې اوچتوي							

---

[1] رقم الحديث أخرجه النسائي في السنن ۲۴/۶ رقم الحديث ۳۱۳۸ والدارمي ۲۷۴/۲ رقم الحديث ۲۴۱۶ وأحمد في المسند ۳۱۵/۵

مَا بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
او په هغې کې د هر دوه درجو په مینځ کې دومره فاصله ده لکه څومره چې د زمکې او د اسمان په مینځ کې ده".
قَالَ: وَمَا هِيَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ
ابو سعید رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عرض وکړو چې یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! هغه څه شی دی؟ نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل
الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ الْجِهَادُ فِي - سَبِيلِ اللهِ. رَوَاهُ مُسلم[1]
هغه د الله په لاره کې جهاد کول دي هغه د الله په لاره کې جهاد کول دي، هغه د الله په لاره کې جهاد کول دي.

توضیح: عقالاً: پړې ته عربئ کې عقال وايي. پړې ته عربئ کې عقال وايي يعنې که په جهاد کې چا د يو پړې نيت هم وکړو نو پړی به ورته ملاوېږي، ثواب به ورته نهٔ ملاوېږي. علماؤ ليکلي دي چې دا په جهاد کې د اخلاص آخري حد او د تقوی آخري مقام ورته ويلی شوی دی. چې د سبک نه سپک شي نيت هم د جهاد پاک عمل سره شامل نه وي، خو که يو کس جهاد د مال نيت هم کوي نو په دې سره د جهاد ثواب نه باطل کېږي او شرعاً داسې نيت کول جائز دی. بلکې علماؤ ليکلي دي چې که چرې يو کس رياکارئ سره جهاد کوي، نو په هغې کې هم د جهاد ټول عمل نه ضايع کېږي. اګر که رياکارې بې کاره ده. بهرحال يو د تقوی مقام دی. دويم د فتوی مقام دی. د فرق لحاظ ساتل پکار دی.

جنت د تورو د سیورې د لاندې دی

﴿۶۲﴾ وَعَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او د حضرت ابو موسی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې هغې په (يو مجلس کې) دا بيان کړو چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمايلي
إِنَّ أَبْوَابَ الْجَنَّةِ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ فَقَامَ رَجُلٌ رَثُّ الْهَيْئَةِ فَقَالَ:
دي "د جنت دروازې د تورو د سيورې د لاندې دي" (دې اورېدلو سره) يو کمزوری کس اودرېدلو او وې ويل
يَا أَبَا مُوسَى أَنْتَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
چې "ابو موسی! آيا تا د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلې دي. يعنې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه ستا دا
يَقُولُ هٰذَا؟ قَالَ: نَعَمْ فَرَجَعَ إِلَى أَصْحَابِهِ
اورېدل د کلک يقين په توګه دي؟ هغې وويل "آؤ" (دې اورېدلو سره) هغه کس د خپلو ملګرو اړخ ته وګرځېدلو

[1] رقم الحديث ۳۸۵۱ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۰۱/۳ رقم الحديث (۱۱۶-۱۸۸۴) والنسائي في ۱۹/۶ رقم الحديث ۳۱۳۱

فَقَالَ: أَقْرَأُ عَلَيْكُمُ السَّلَامَ ثُمَّ كَسَرَ جَفْنَ سَيْفِهِ فَأَلْقَاهُ
او وې ويل چې "زه تاسو ته (آخرې) سلام كوم او بيا يې د خپلې تورې كاټى (قاش) ماته كړه او وې غورځولو
ثُمَّ مَشَى بِسَيْفِهِ إِلَى الْعَدُوِّ
(يعني د دې په ذريعې هغې د خپلې هغه ارادې اظهار وكړو چې اوس به بېرته نه راځم) يعني خپله توره يې واخستله او د دښمنانو اړخ
فَضَرَبَ بِهِ حَتَّى قُتِلَ. رَوَاهُ مُسلم[1]
ته روان شو او د هغوى سره وجنګېدلو تر دې چې شهيد شو".

توضيح: **تحت ظلال السيوف**: د دې جملې دوه مفهومه دي. اولنۍ مفهوم دا دى چې مجاهد كله د يو كافر په سر توره اوچته كړي او سيورې د كافر په سر باندې راشي نو د هغې لاندې جنت دى، ځكه د كافر په وژلو سره ثواب حاصلېږي چې جنت ته د تللو سبب جوړېږي.
دويم مفهوم دا دى چې كله كافر د يو مسلمان په سر باندې توره اوچته كړي او د تورې سيورې د مسلمان په سر باندې جوړ شي نو د هغه سيورې د لاندې جنت دى، ځكه مسلمان ته شهادت ملاوېږي چې د جنت سبب دى. دلته د ابواب د لفظ نه اشاره كېږي چې مجاهد چرته هم وي د جنت په لاره به وي.

رث الهيئة: يعني شليدلي زړې جامې او ګډوډ ويختان او د ستړي صورت مالک يو تابعي كس ؤو.

جفن: د تورې كاټئ (قاش / نيام). دا حديث مونږ له تعليم راكوي چې د دين حكم د اورېدلو نه وروسته هغې باندې عمل كول ضروري دى. دې كس ته وګورئ حديث يې واورېدلو او عمل يې پرې وكړو. د نن سبا عوامو او د خواصو مثال د ربړ پشان دى. چې رائې كاږې او بيا يې پرېږدې، نو د كوم ځاى چې دې راښكلى دى هم هلته بېرته ځي. بيا د تبليغي جماعت ځينې حضراتو هم په جهاد كې تشويش پيدا كړى دى. (مرقات: ۷/٤١٤)

د اُحد د شهيدانو باره كې بشارت

﴿٦٥﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم قَالَ لِأَصْحَابِهِ:
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم خپلو صحابه كرامو رضي الله عنهم ته وفرمايل
"إِنَّهُ لَمَّا أُصِيبَ إِخْوَانُكُمْ يَوْمَ أُحُدٍ جَعَلَ اللهُ أَرْوَاحَهُمْ فِي جَوْفِ طَيْرٍ خُضْرٍ
"كله چې ستاسو ورونه په غزوه اُحد كې شهيدان كړى شول نو الله د هغوى روحونه د شنه مرغانو په قالب كې انتقال كړه،

[1] رقم الحديث ۳۸۵۲ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۱۱/۳ رقم الحديث (۱۴۶-۱۹۰۲) والترمذي في ۱۵۹/۴ رقم الحديث ۱۶۵۹

تَرِدُ أَنْهَارَ الْجَنَّةِ تَأْكُلُ مِنْ ثِمَارِهَا
نو هغه روحونه (د هغه مرغانو په قالب کې) د جنت نهرونو ته راځي. د هغه ځای میوې خوري او

وَتَأْوِي إِلَى قَنَادِيلَ مِنْ ذَهَبٍ مُعَلَّقَةٍ فِي ظِلِّ الْعَرْشِ فَلَمَّا وَجَدُوا
بیا د هغه سرو زرو قندیلونو کې اوسیږي چې د عرش د سیورې د لاندې راځوړند دي، نو کله چې

طِيبَ مَأْكَلِهِمْ وَمَشْرَبِهِمْ وَمَقِيلِهِمْ قَالُوا: مَنْ
هغه روحونو د خپلو خوراک او څښاک خوندونه ولیدل نو وې ویل چې "څوک دي هغه چې زمونږ

يُبَلِّغُ إِخْوَانَنَا عَنَّا أَنَّنَا أَحْيَاءٌ فِي الْجَنَّةِ
لخوا نه زمونږ وروڼو ته دا پیغام ورسوي چې په جنت کې ژوندي یو او د الله تعالی د داسې داسې نعمتونو نه خوندونه اخلو.

لِئَلَّا يَزْهَدُوا فِي الْجَنَّةِ وَلَا يَنْكُلُوا
د دې لپاره چې هغوی د جنت په حاصلولو کې غفلت او غلطي ونه کړي (بلکې د جنت درجو حاصلولو ته یې توجو وي)

عِنْدَ الْحَرْبِ فَقَالَ اللهُ تَعَالَى:
او د جنګ په وخت کې ناراستي ونه کړي". الله تعالی د (هغوی ده خبره اوریدلو سره) وفرمایل (وېرېږئ مه)

أَنَا أُبْلِغُهُمْ عَنْكُمْ فَأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى:
ستاسو له اړخ نه به زه هغوی ته دا پیغام ورسوم، نو الله تعالی ذکر شوی آیت را نازل کړو. او تاسو

(وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ) إِلَى أخر الْآيَات) رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
ګمان د هغه چا متعلق چه وژلې شوې دی په لاره د الله کې د مړو بلکې هغوی ژوندی دی الخ.

درې قسمه مسلمانان

﴿٦٦﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "الْمُؤْمِنُونَ فِي الدُّنْيَا
او د حضرت ابو سعید خدري رضي الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل " چه مسلمانان په دنیا

عَلَى ثَلَاثَةِ أَجْزَاءٍ: الَّذِينَ آمَنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ
کې درې قسمه دي. یو خو هغه دی چې الله او د هغې رسول باندې ایمان راوړې او بیا په شک او شبه کې

(١) رقم الحديث ٣٨٥٣ اخرجه ابوداود في السنن ٣٢/٣ رقم الحديث ٢٥٢٠ واحمد في المسند ٢٦٦/١

لَمْ	يَرْتَابُوا	وَجَاهَدُوا	بِأَمْوَالِهِمْ

اختهٔنهٔ شي. دغه شان هغوی د خپل مال او د ژوند په ذریعې د الله په لاره کې جهاد وکړو (یعنې د مؤمنانو دا هغه جماعت دی چې خپل

وَأَنْفُسِهِمْ	فِي	سَبِيلِ	اللهِ

ایمان کامل او خپل نفس مهذب یې (پاک کړو او د هغې سره یې د خدای د مخلوق د خیر ښېګړې او د پاکۍ لپاره هم کوشش وکړو او

وَالَّذِي	يأمنه	النَّاس

همدا هغه جماعت دی چې د مرتبې په اعتبار سره د ټولو نه اعلی او اشرف دی) دویم مومن هغه کس دی چې د هغې نه د خلکو مال او

على	النَّاسُ	عَلَى	أَمْوَالِهِمْ

د هغوی ژوند محفوظ دی (یعنې اګر که هغې د خدای د مخلوق د خیر ښېګڼې لپاره کوشش نه دی کړی خو د هغې په ذریعې

وَأَنْفُسِهِمْ	ثُمَّ	الَّذِي

یې چا ته نقصان او ضرر هم نه رسولو د غه شان نه خو هغې اختلاط وکړو او نه په طمع او حرص کې اخته شو) او

إِذَا	أَشْرَفَ	عَلَى	طَمَعٍ	تَرَكَهُ	لِلهِ	عَزَّ وَجَلَّ".	رَوَاهُ أَحمد[1]

بیا دریم مومن هغه کس دی چې کله د هغې په زړه کې طمع پیدا شي نو د الله د وېرې په وجه هغه طمع پرېږدي.

د شهید ارمان

﴿٦٧﴾ وَعَن عبدِ الرَّحمنِ بن أَبِي عَميرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا مِنْ نَفْسٍ

او د حضرت ابو عبد الرحمن بن ابی عمیره نه روایت دی چې نبي کریم ﷺ و فرمایل. د شهید نه بغیر بل هیڅ

مُسْلِمَةٍ	يَقْبِضُهَا	رَبُّهَا	تُحِبُّ

داسې مسلمان نشته دی چې د خپل پروردګار له اړخ نه د روح د قبض کولو نه وروسته دا خبره خوښه کړي

أَنْ تَرْجِعَ إِلَيْكُمْ وَأَنَّ لَهَا الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا غير الشَّهِيد قَالَ ابْن عَمِيرَةَ:

چې هغه بېرته تاسو ته راشي او د دنیا او هغه څه چې په دې کې دي هغه حاصل کړي. عبد الرحمن بن ابن عمیره رضي الله عنه

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَأَنْ أُقْتَلَ فِي سَبِيلِ اللهِ

فرمایي چې نبي کریم ﷺ دا (هم) وفرمایل چې په خدای قسم! زما د خدای په لاره کې مړ کېدل زما په نزد د

---

[1] رقم الحديث ٣٨٥٤ أخرجه احمد في المسند ٨/٣ .

أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَكُونَ لِي أَهْلُ الْوَبَرِ وَالْمَدَرِ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ(۱)
هغه شي نه د ېر خوښ دی چې د خيمو او بنگلو والا زما غلامان او محکوم وي.

توضيح: **اهل الوبر**: وبر د اوښ ويختانو او پشم ته وايي. مراد خيمې دي. او د خيمو والا خلک خانه بدوش او د شتو کې وسيدونکي خلک دي. مطلب د ابادئ نه لري خانه بدوش خلک دي. او "**المدر**" د دې نه مراد خاوره او پا بنه کورونه دي. مطلب دا دی چې ما ته جهاد د دې نه ډېر خوښ دی چې زه د دې ټولو خلکو حاکم شم او حکومت پرې کوم. (مرقات: ۴۱۷/۷ الکاشف: ۳۷۱/۷)

څلور قسمه خلک به په جنت کې وي

﴿۶۸﴾ وَعَنْ حَسْنَاءَ بِنْتِ مُعَاوِيَةَ قَالَتْ: حَدَّثَنَا عَمِّي قَالَ:
او حضرت حسناء بنت معاويه (ابن سليم) فرمايي ما ته زما تره حضرت اسلم ابن سليم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بيان وکړو چې
قُلْتُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ فِي الْجَنَّةِ؟ قَالَ:
(يوورځ) ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه وپوښتل چې "جنت کې به کوم کوم خلک وي"؟ نو نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې
النَّبِيُّ فِي الْجَنَّةِ وَالشَّهِيدُ فِي الْجَنَّةِ وَالْمَوْلُودُ فِي الْجَنَّةِ وَالْوَئِيدُ
جنت کې به نبيان وي، شهيدان به وي، جنت کې به ماشومان وي او جنت کې به هغه هم وي چې ژوندي
فِي الْجَنَّةِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد(۲)
هغوی خښ کړی شوي دي".

توضيح: **المولود**: وړوکي ماشوم ته مولود وايي. **الوئيد**: ژوندې خښ کړی شوې ماشوم ته وئيد په معنی د موؤد وايي.

په جهاد کې د مال د خرچ کولو فضيلت او د نهه څلويښت کروړو خبره

﴿۶۹﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ وَأَبِي الدَّرْدَاءِ وَأَبِي هُرَيْرَةَ وَأَبِي أُمَامَةَ
او حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، حضرت ابو درداء رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، حضرت ابو امامه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ،

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۵۵ أخرجه النسائي في السنن ۳۳/۶ رقم الحديث ۳۱۳۵ وأحمد في المسند ۲۱۶/۴

(۲) رقم الحديث ۳۸۵۶ أخرجه ابوداود في السنن ۳۳/۳ رقم الحديث ۵۸/۵ وأحمد في المسند ۵۸/۵ رقم الحديث ۳۸۵۷ .

وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو وَجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ

حضرت عبد الله ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، حضرت عبد الله ابن عمرو رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، حضرت جابر ابن عبد الله رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او

وَعِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ أَجْمَعِينَ كُلُّهُمْ يُحَدِّثُ

حضرت عمران ابن حصين رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا ټول حضرات د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه حديث نقل کوي چې

عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: مَنْ أَرْسَلَ نَفَقَةً فِي سبيلِ الله

نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل "کوم کس چې د الله په لاره کې (يعنې جهاد کې) روپۍ او سامان او اسباب ولېږلو

وأقامَ فِي بيتِه فلَه بكلِّ دِرْهَمٍ سَبْعُ مِائَةِ

او خپله کورې کې کيناستلو (يعنې شريک نشو بلکې امداد ئې او کړو) نو د دې د هر درهم په بدل کې به د اووه سوه

دِرْهَمٍ وَمَنْ غَزَا بِنَفْسِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ وَأَنْفَقَ فِي وَجْهِهِ

درهمو ثواب ملاويږي او کوم کس چې خپله هم جهاد وکړو او جهاد کې يې روپۍ او مال هم خرچ کړو

ذَلِكَ فَلَهُ بِكُلِّ دِرْهَمٍ سَبْعُ مِائَةِ أَلْفِ دِرْهَمٍ.

نو هغې ته به د هر درهم په بدل کې د اووه لاکه درهمو ثواب ملاويږي. (ځکه دې خپل نفس هم په تکليف او مشقت کې

ثُمَّ تَلَا هذِهِ الآيَةَ: (واللهُ يُضاعفُ لمنْ يشاءُ) رَوَاهُ ابنُ مَاجه[1]

واچولو او مال يې هم خرچ کړو) بيا نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا آيت تلاوت کړو يعنې الله چې چاته غواړي د هغې ثواب زياتوي".

توضيح: د دې نه مخکې حديث نمبر ۱۳ او حديث ۳۸ کې دا خبره ذکر ده چې جهاد في سبيل الله کې د يوې او بنې په بدل کې اووه سوه او بنې ملاويږي او دنيا کې د يو درهم د خرچ کولو په بدل کې به اووه سوه درهمه ملاويږي. د بحث لاندې کې هم د دې تذکره ده خو دلته دوه (۲) قسمه خلک دي او د دواړو ثواب جدا جدا دی. يو هغه کس دی چې مجاهدينو ته روپۍ لېږي خو خپله کور کې ناستی دی. جهاد کې نه دی شريک شوی. هغې ته به د يو درهم په بدل کې اووه سوه درهمه ملاويږي. دويم هغه کس دی چې خپله هم جهاد کې شريک دی او په دې لاره کې روپۍ هم خرچ کوي، نو د بحث لاندې حديث کې دي چې دې ته به د يو درهم په بدل کې اووه لاکه درهمه ملاويږي. اوس دلته دواړه کسان هم بدل دي. او د دواړو عملونو کې فرق هم دی. د دواړو په اجرو ثواب کې هم فرق دی. لهذا

---

[1]) رقم الحديث ۳۸۵۷ أخرجه ابن ماجه في السنن ۹۲۲/۲ رقم الحديث ۲۷۶۱.

دواړه بېل بېل ساتل پکار دي. تبليغي حضرات دلته د دې حديث نه د نه کروړو (۹۰۰۰۰۰۰) ثواب راوباسي. او طريقه دا اختياروي چې د اؤوه سوه درهمو والا حديث سره په اؤوه لاکه والا حديث کې ضرب ورکړه. مثلاً ۷۰۰ x ۷۰۰۰۰۰= ۴۹۰۰۰۰۰۰۰. دغه ډېر رقم د حاصلولو نه ورسته دا حضرات دا فضيلت د خپل مخصوصو عملونو سره خاص کوي. دلته پوښتنه دا ده چې سبيل الله عام دی او که خاص دی. که عام وي نو دا ثواب طلباء، علماء، خطباء، فقهاء، حاجيان کرام، اهل تبليغ او مجاهدينو ټولو ته ملاوېدل پکار دي، ځکه دا ټول د الله په لاره کې دي. او که د سبيل الله سره خاص دی نو بيا د انصاف تقاضا ده چې دا ثواب صرف مجاهدينو ته حاصل وي ځکه کله چې سبيل الله مطلق ذکر شي نو د هغې نه د جهاد لاره مراد وي. دغه شان حديث کې په کتاب الجهاد کې ذکر دي چې مجاهدينو سره خاص دی نه دا چې د اهل تبليغو سره. دويمه خبره دا ده چې دلته د نه کرړو راويستلو آخر څه ضرورت دی او کومه مجبوري ده؟ آيا حديث باندې د پوهېدلو لپاره د داسې ضرب ورکولو ضرورت شته دی؟ نبي کريم ﷺ خو د دوه قسمه جدا جدا خلکو ذکر کړی دی، نو د دوؤ (۲) د يو کولو جواز د چرته نه راغلی؟. بيا زه که د دوه قسمه خلکو ثواب يو ته ورکول کېږي نو چې د اؤوه سوه والا ثواب دې اؤوه لاکه والا ته ورکړو نو د دې سره د اؤوه لاکه سوه شمېر ثواب شو. دا نه څلويښت کروړه د کوم ځای نه راغله؟.

که چرې د يو کس د "يضعف" د الفاظو نه استدلال کوي چې دې کې دوه چنده ذکر دی، نو عرض دا دی چې د دوه چنده کولو حد خپله نبي کريم ﷺ متعين کړی دی چې د يو ثواب تر اؤوه سوه پورې او د بل ثواب تر د اؤوه لاکه پورې زياتېږي. نبي کريم ﷺ د تضعيف او دوه چنده والې حد ويلی دی. تاسو د هغې نه ولې مخکې ځئ؟ که په قيامت کې خلک نه څلويښت کروړه غوښتل شروع کړي نو دا حضرات به يې د کوم ځای نه ورکوي، ځکه د الله په نزد خو دا تعين نشته دی، خو د دې حضراتو د خپله مفروضه ده. حال دا چې د نه کروړه عدد لپاره د عربئ په الفاظو کې ويل هم دې حضراتو ته نه ورځي. تحفة الاحوذی کې ليکلي دي چې "**والفضائل لاتوخذو با لقياس**" يعنې فضائل په قياس کولو سره بيان کېدی نه شي. دلته خو تعين کېږي، قياس نه چلېږي.

بله يوه ضابطه باندې هم پوه کېدل پکار دي چې شريعت کې د ثواب زياتو او کمولو کې هيڅ پابندي نشته دی. "**والله يضاعف لمن يشاء**" د قرآن آيت دی. نه څلويښت کروړه خو لا څه چې د نه څلويښت اربه ثواب هم کېدی شي، خو شريعت چې چرته تعين کړی دی. مونږ به يې کوؤ او چرته چې شريعت مبهم پرېښی دی نو هلته هيڅا ته حق حاصل نه دی چې هغه تعين وکړي. نن سبا بې شماره خلک د ابې ادبئ او د ګستاخئ مرتکب کېږي او دا وايې او ګرځي راګرځي چې بيت الله کې يوه نيکې د يو لاکه ده او په دعوت تبليغ کې نه څلويښت کروړو ده. ماهنامه البلاغ کې يو ځل د بحث لاندې د ابن ماجه حديث متعلق يو فتوىٰ راغلې وه.

چې په کې ويلی شوې ؤو چې د ابن ماجه دا حديث ضعيف دی. لهذا کوم کس چې دا حديث بيانوې. هغې باندې لازم دي چې هغه عوام ته دا هم ؤوايې چې دا حديث ضعيف دی.

د مجاهدينو اوچتو مرتبو کتلو سره د سَر نه خولئ وغورزيده

﴿۷۰﴾ وَعَن فَضَالَةَ بنِ عُبَيد قَالَ: سمِعْتُ عمَرَ بن الْخطاب يَقُولُ:
او حضرت فضاله ابن عبيد فرمايي چې ما د حضرت عمر ابن خطاب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او واوريدل. هغه وايې چې ما د
سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "الشُّهَدَاءُ أَرْبَعَةٌ: رَجُلٌ مُؤْمِنٌ
نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اوريدلي دي چې "شهيدان په څلور قسمه دي. يو خو هغه کس دی چې کامل ايمان والا
جَيِّدُ الْإِيمَانِ لَقِيَ الْعَدُوَّ فَصَدَقَ اللهَ حَتَّى قُتِلَ
مسلمان ؤو. او چې کله يې د دښمن سره جنګ شو نو هغې الله تعالى ته رښتيا وښودله تر دې چې په جنګ
فَذَلِكَ الَّذِي يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ أَعْيُنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
کې هغه شهيد شو، نو دا هغه کس دی چې د هغې اړخ ته به د قيامت په ورځ خلک سرونه اوچتوي
هَكَذَا" وَرَفَعَ رَأْسَهُ حَتَّى
او ورته ګورې به (دې کتلو سره) هغې خپل سر راوچت کړو چې ما ته معلومه نه ده چې د هغې د سره
سَقَطَتْ قَلَنْسُوَتُهُ فَمَا أَدْرِي
خولئ وغورزيدله د حديث راوي چې دا روايت يې د حضرت فضاله رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه نقل کړی دی چې ما ته معلومه نه ده
أَقَلَنْسُوَةَ عُمَرَ أَرَادَ أَمْ
چې د فضاله رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خولئ وه چې حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ (د حديث بيانولو وخت کې د نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په شان سر اوچت وښودلو
قَلَنْسُوَةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟
نو د هغې) د سره نه خولئ وليدله يا که د نبي عَلَيْهِ السَّلَام د سر نه خولئ ليدلې وه. (بهر حال حاصل دا چې د قيامت په ورځ به دې کس دومره
قَالَ: وَرَجُلٌ مُؤْمِنٌ جَيِّدُ الْإِيمَانِ
لوي مرتبه وي چې خلک به دې ته په لاړه ولاړه ګورې) بيا نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمايل چې دويم هغه کس چې جيد الايمان مومن ؤو.
لَقِيَ الْعَدُوَّ كَأَنَّمَا ضَرَبَ جِلْدَهُ بِشَوْكِ
او کله يې چې د دښمن سره جنګ شو نو هغه د خپلې بزدلئ په وجه داسې ښکاره کيدلو چې په بدن کې يې د ازغن بوټي ازغي وي

طَلْحِ	مِنَ	الْجُبْنِ	أَتَاهُ

(يعنې دا كس د وېرې په وجه رېږېدلو او د دهشت په وجه د غونې راڅېږ شو او كيفيت يې كنايةً بيان كړې دى) او يا په

سَهْمٌ	غَرْبٌ	فَقَتَلَهُ	فَهُوَ

تير ولېږېدلو، چې يو نامعلومه كس ويشتلو ؤ او هغه د تير هغه د مرګ غيرې ته ورسولو، نو دا كس (د

في الدَّرَجَةِ الثَّانِيَةِ وَرَجُلٌ مُؤْمِنٌ خَلَطَ عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا

اولني كس په نسبت) په دويمه درجه كې دى. او دريم كس هغه مومن ؤ. څه يې ښه او څه يې بد عملونه كړي

لَقِيَ	الْعَدُوَّ	فَصَدَقَ	اللهَ	حَتَّى

ؤ. او كله چې د ښمن سره په جنګ شو نو الله تعالى يې رښتيا وښودل تر دې چې (په جنګېدلو او ؤوژلى شو، نو

قُتِلَ فَذَلِكَ فِي الدَّرَجَةِ الثَّالِثَةِ وَرَجُلٌ مُؤْمِنٌ أَسْرَفَ عَلَى نَفْسِهِ

دا د دريم كس درجه ده او څلورم كس هغه مسلمان دى چې په خپل نفس باندې ډېر اسراف كړې ؤ (يعنې

لَقِيَ	الْعَدُوَّ	فَصَدَقَ	اللهَ	حَتَّى

ډېر زيات ګناهونه يې كړي ؤ) او كله يې چې د ښمن سره جنګ شو نو هغې الله ته رښتيا وښودل، تر دې چې

قُتِلَ فَذَاكَ فِي الدَّرَجَةِ الرَّابِعَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ[1]

په جنګ شو او ؤوژلى شو. دا خو د څلورم كس درجه ده. (روايت كړې دې ترمذى)

توضيح: الشهداء اربعة: يعنې د شهيدانو څلور قسمونه دي. صرف څلور كسان مراد نه دي.

العدو: يعنې د كافرانو سره جنګ وشو.

فصدق الله: دا صيغه د تخفيف سره ويلى شوې ده. چې مشهوره ده. دې صورت كې به مطلب دا وې چې دې مجاهد په جرأت او نرتوب سره هغه وعده پوره كړه كومه يې چې د الله سره كړې وه. تر دې چې هغه شهيد كړى شو. **قال الله تعالى: ﴿رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه﴾**(سورت احزاب ۲۳)

علامه طيبي رحمه الله د دې جملې مطلب داسې بيان كړى دى چې الله تعالى د مجاهدينو صفت داسې بيان كړى دى چې هغوى صبر كونكې ؤو او په اخلاص سره د ثواب په نيت جهاد كونكې دي.

---

(1) رقم الحديث ۳۸۵۸ اخرجه الترمذي في السنن ۴/۱۵۲ رقم الحديث ۱۶۴۴.

چې کس کله خپل کار په ثابت قدمئ او اخلاص سره جنګ کول ثابت کړو نو ګویا کې هغې په خپل کردار باندې د الله وېنا رښتیا وښودله . د "**صدق الله حق قتل**" همدغه مطلب دی.(مرقات : ۴۱۱/۷،الکاشف : ۳۷۳/۷)

قلنسوته: یعنې حضرت عمر رضي الله عنه یا نبي کریم صلی الله علیه وسلم د شهید او چتې درجې د ښودلو لپاره سر دومره اوچت کړو چې خولئ یې لاندې پرېوتله. د دې حدیث نه د شهید د درجاتو ثبوت ملاوېږي. همدغه ځای کې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د خولئ سمولو ثابت کېږي. (مرقات ۴۱۹/۷)

فما ادري: دا د راوي قول دی چې د حضرت فضاله نه روایت دی.

اراد: یعنې د حضرت فضاله د حضرت عمر رضي الله عنه د خولئ د لوېدلو وویل یا یې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د خولئ د لوېدلو خبره وکړه. په ښکاره خو د کلام نه معلومېږي چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم خولئ مراد ده، ځکه متباد همدغه دی.

بشوك طلح: شوک ازغي ته وایې او طلح د کیکر وغیره ازغن بوټې ته وایې. چې غټ غټ ازغې په کې دي یعنې د وېرېدلو به وجه د هغې غوښې ځېږ شو. ګویا کې ازغې په ننوځې. څلور قسمه خلکو کې اول جید الایمان زړه ور دی. دویم جید الایمان وېرې دونکی دی. دریم څه ګناه ګار دی. څلورم پوره ګناه ګار دی. ټول شهیدان دي. معلومه شوه چې ګناه ګار کس هم په جهاد کې برخه اخستلی شي. تبلیغي حضرات وایې چې اول فرښته شه او بیا به جهاد وې. یاد وساتئ نه به د هغوی یو کس فرښته شي او نه به جهاد وي.(مرقات : ۴۱۹/۷)

منافق شهید نه وي

﴿۷۱﴾ وَعَنْ عُتْبَةَ بن عبدٍ السَّلَمِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم: "الْقَتْلَى
او حضرت عتبه ابن عبد السلمی رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل "کوم کسان چې په جهاد کې وژلی
ثَلَاثَةٌ: مُؤمن جَاهد نَفسه وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ
کېږي هغه درې قسمه دي. یو خو کامل مومن چا چې د الله په لاره کې په خپل نفس او د خپل مال په ذریعه
فَإِذَا لَقِيَ الْعَدُوَّ قَاتَلَ حَتَّى
جهاد وکړو، نو کله یې چې د دښمن سره جنګ شو (نو پوره په بهادرئ او زړه ورتیا) سره وجنګېدلو تر دې چې

يُقْتَلَ" قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهِ:
شهيد شو. "نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې كس باره كې وفرمايل چې "دا هغه شهيد دى چې د جهاد په مشقتونو او ازمائش

فَذَلِكَ الشَّهِيدُ الْمُمْتَحَنُ فِي خَيْمَةِ اللهِ تَحْتَ عَرْشِهِ
كې اخته كړى شو. دا شهيد به (آخرت كې) د عرش د سيورې د لاندې د الله په خيمه كې وي او انبياء به صرف

لَا يَفْضُلُهُ النَّبِيُّونَ إِلَّا بِدَرَجَةِ النُّبُوَّةِ وَمُؤْمِنٌ خَلَطَ عَمَلًا صَالِحًا
د دې نه په درجه كې اوچت وي. او دويم كس هغه مومن دى چې اعمال يې برابر وي. چې څه به يې نيک عملونه

وَآخَرَ سَيِّئًا جَاهَدَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ
وي او څه به يې بد عملونه وي، نو هغې د خپل نفس او د مال په ذريعه د خداى په لاره كې جهاد وكړو. او كله

إِذَا لَقِيَ الْعَدُوَّ قَاتَلَ حَتَّى يُقْتَلَ
يې چې د دښمن سره جنګ شو نو پوره بهادرئ او زړه ورتيا سره وجنګېدلو تر دې چې ؤوژلى شو".

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهِ: مُمَصْمِصَةٌ مَحَتْ ذُنُوبَهُ
نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې كس باره كې وفرمايل "دا شهادت يا خصلت، پاكونكى دى. د دې ګناهونه

وَخَطَايَاهُ إِنَّ السَّيْفَ مَحَّاءٌ لِلْخَطَايَا
او خطاګانې ختموي او په دې كې هيڅ شک نشته دى چې د توره خطاګانې ختمونكې دى. دا هغه

وَأُدْخِلَ مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ شَاءَ وَمُنَافِقٌ
شهيد دى چې په كومه دروازه تلل غواړي جنت ته به داخل كړى شي. او دريم كس منافق دى چې

جَاهَدَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَإِذَا لَقِيَ الْعَدُوَّ
(اګر كه) هغې (هم) د خپل نفس او د مال په ذريعه جهاد وكړو او كله چې يې د دښمن سره جنګ شو

قَاتَلَ حَتَّى يُقْتَلَ فَذَاكَ فِي النَّارِ إِنَّ السيفَ لَا يمحُو النِّفَاقَ. رَوَاهُ الدارميُّ[1]
نو (ښه) وجنګېدلو. تر دې چې ؤوژلى شو (خو) دا كس به دوزخ ته ځي ځكه توره نفاق نه ختموي".

توضيح: المتحن: د اسم مفعول صيغه ده. امتحان او ازمائښ كې د اچولو به معنى كې دى، خو

[1] رقم الحديث ۳۸۵۹ اخرجه الدارمي في السنن ۲/۲۷۲ رقم الحديث ۲۴۱۱

دلته دا معنی هم کېدی شي چې الله تعالی د دغه عظیم شهید زړه د ایمان او تقوی لپاره کولاو کړو او په ایمان او تقوی باندې د هغې سینه کولاوه شوه، لکه په آیت کې دي ﴿**اولئك الذين امتحن الله قلوبهم للتقوى**﴾(سورت الحجرات : ۲) دا کسان به د الله تعالی د لګولی شوی خیمه کې وي.

ممصمصة: د مدحرجة په وزن باندې ده. دا صفت دی. د موصوف یا لفظ "**شهادة**" دی. او یا خصلة دی. ای **شهادة ممصمصة** او **خصلة ممصمصة**، مصمصه د مضمضه په وزن باندې د صفائی او د پاکوالي په معنی کې دی. یعنې دا شهادت سړی د ګناهونو نه پاکونکی دی.

ذاك في النار: یعنې منافق اګر که جهاد وکړي، ښه وجنګېږي او د نیوي شهید هم شو، خپلو جامو کې بغیر د غسل نه د شهید په شان خښ هم کړی شو. بیا به هم د جنت په ځای دوزخ ته ځي، ځکه توره ګناهو ختموي خو غلطه عقیده نه شي بدلولی، لکه ځنګه چې قادیانی، آغاخانی، رافضې او محلد ذکرې وغیره دي. چې په پاکستانې فوج کې د سروس (وظیفې) لپاره جنګېږي. او مړه کېږي، خو دا شهیدان نه دي ځکه منافق شهید نه شي کېدلی. (مرقات : ۴۰۲/۷)

فقط یوه نیکی باندې جنت، عجیبه قصه

﴿۷۲﴾ وَعَنْ ابْن عَائِذٍ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جِنَازَةِ رَجُلٍ
او حضرت ابن عائذ فرمایي چې (یو ورځ) نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د یو کس جنازې سره لاړو (چې د هغې لمونځ وکړي)
فَلَمَّا وُضِعَ قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: لَا تُصَلِّ عَلَيْهِ يَا رَسُولَ اللهِ
کله چې جنازه کېښودلی شوه نو حضرت عمر بن خطاب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عرض وکړو چې یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! ته د دې جنازې
فَإِنَّهُ رَجُلٌ فَاجِرٌ فَالْتَفَتَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى النَّاسِ
لمونځ مه کوه، دا یو منافق او فاسق کس ؤو". (دې او رېدلو سره) نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خلکو اړخ ته متوجې شو او
فَقَالَ: هَلْ رَآهُ أَحَدٌ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلِ الْإِسْلَامِ؟
ویې فرمایل چې "آیا تاسو کې یو کس په خپل ژوند کې په داسې عمل کولو باندې لیدلی دی چې حقیقي اسلام
فَقَالَ رَجُلٌ: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللهِ حَرَسَ لَيْلَةً
باندې دلالت کوي، نو هغه مونږ ته وایئ. یو کس عرض وکړو "آو یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! دې کس یوه شپه د
فِي سَبِيلِ اللهِ فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
الله په لاره کې چوکېداري کړې وه. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې د جنازې لمونځ وکړو او (د خښولو په وخت کې یې د هغې قبر

وَحَثَا	عَلَيْهِ	التُّرَابَ	وَقَالَ:	أَصْحَابُكَ يَظُنُّونَ

باندې) خاوره واچوله او (ګوياکې مړي يې مخاطب کړو او) ويې فرمايل چې "ستا د ملګرو خو دا ګمان دی چې

أَنَّكَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ وَأَنَا أَشْهَدُ أَنَّكَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَقَالَ: يَا عُمَرُ

ته دوزخي يې او زه د دې خبرې ګواهي ورکوم چې ته جنتي يې". او بيا يې (حضرت عمر رضي الله عنه ته وفرمايل) "عمر!

إِنَّكَ لَا تُسْأَلُ عَنْ أَعْمَالِ النَّاسِ وَلَكِنْ تُسْأَلُ عَنِ الْفِطْرَةِ. رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ[1]

تا نه به د خلکو د بدو اعمالو باره نه پوښتلی کېږي بلکې ستا نه به د اسلام باره کې پوښتنه کېږي.

توضيح: على عمل الاسلام: يعني چا دا کس په يو داسې عمل باندې ليدلی دی چې په حقيقي اسلام باندې دلالت کوي. يو کس ووېل چې ما دا د الله په لاره کې په چوکېدارئ باندې ليدلی ؤ. دې او ربدلو سره نبي کريم صلى الله عليه وسلم د هغې د جنازې لمونځ وکړو، ځکه ايمان او جهاد باندې د جهاد يو عمل دلالت کوي. د غيبو معامله په الله باندې حواله ده. مړي ته د مرګ نه وروسته په ښه القاباتو باندې يادول پکار دي. حکم لګول د بنده ګانو کار نه دی. دې وجې نه نبي کريم صلى الله عليه وسلم حضرت عمر رضي الله عنه ته تنبيه ورکړه او د غيب په معامله باندې يې پرې د حکم لړولو نه منع کړو چې نفس اسلام ته ګوره، قيامت کې به صرف د اسلام باره کې پوښتنه کېږي. د پټو عملونو باره کې تشويش مه کوه. بيا نبي کريم صلى الله عليه وسلم هغه کس مخاطب کړو او ورته ويې فرمايل چې خلک تا ته دوزخي وايي خو زه ګواهي کوم چې ته جنتي يې. يو خو د اسلام وجه ده چې ته مسلمان يې. دويم د جهاد عمل دی چې يو عظيم عمل دی. سبحان الله جهاد څومره لوي عمل دی چې بې عمله هم دلته باعمله دی. (مرقات: ۴۲۲/۷)

دلته هغه کسانو له سترګې کولاؤول پکار دي چې شپه ورځ همدغه نغاره وايي چې اول ايمان جوړ کړه بيا جهاد وکړه. ګوياکې چې تر څو پورې فرښته جوړه شوې نه يې نو جهاد ته نزدې تلل حرام دي. "لا حول ولا قوة الا بالله".

❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

[1] رقم الحديث ۳۸۶۰ أخرجه البيهقي في شعب الايمان ۴/ ۴۳۰ رقم الحديث ۴۲۹۷

باب اعداد آلة الجهاد

د جهاد د سامان تیارولو بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿واعدوا لهم ما استطعتم من قوة و من رباط الخيل ترهبون به عدو الله و عدوكم﴾

الفصل الاول

د استطاعت مناسب د جهاد لپاره د طاقت تیارولو حکم

﴿۱﴾ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ
حضرت عقبه ابن عامر رضي الله عنه فرمايي چې ما د نبي كريم صلى الله عليه وسلم نه دا په منبر باندې اورېدلي
يَقُولُ: "﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ﴾ أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ
دي چې او تاسو د كافرانو سره د جنګ كولو لپاره (خپل) طاقت او قوت چې څه (هم) څيز تيارولی شئ وكړئ.
أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ" رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]
ياد وساتئ! تير اندازي قوت دی. ياد وساتئ! تير اندازي قوت دی. ياد وساتئ! تير اندازئ قوت دی.

توضيح: واعدوا لهم ما استطعتم من قوة: اعداد د سامان وغيره د تيارولو په معنی کې دی. صاحب مشکوة دا عنوان د همدغه آیت د نظره ایښی دی. شاه اسماعیل رحمه الله د دې آیت په تفسیر کې لیکلي دې چې واعدوا کې چې د امر کومه صیغه ده، ټول مسلمانان د دې مخاطب دي او هر مسلمان باندې فرض او لازمه ده چې هغوی په ذاتې توګه د جهاد لپاره تیار شي او خپل قوت پیدا کړي. دا قوت اګر که د ټولې دنیا برابر نه وي خو بیا هم د خپل طاقت مطابق قوت پیدا کول ضروري دي.

ما استطعتم: دا لفاظ بیانوي چې تاسو نه څومره کېدی شي هغه هومره وکړئ. شیخ التفسیر حضرت مولانا احمد علی لاهوری رحمه الله په اعداد الات جهاد باندې یو کتاب لیکلی دی. چې نوم یې ورله "اسلام اور ہتھیار" ایښی دی. دې کې هغې د قرآن او حدیث نه دا ثابته کړې ده چې هر مسلمان باندې فرض ده چې هغه اسلحه زده کړي او کور یې هم وساتي او په کفارو باندې یې هم استعمال کړي. د دې کتاب د لیکلو ضرورت هغه وخت پیښ شو چې کله په هندوستان کې د انګریزانو له خوا دا تبلیغات شروع شول چې اسلام کې د اسلحو او د تورو هیڅ مقام نشته دی. تردې چې اخبارونو کې مضمونونه شایع کېدل شروع شو. دې باندې څه مسلمانانو د دارالعلوم نه فتوی وغوښتله چې آیا په اسلام کې د

---

[1] رقم الحديث ۳۸۶۱ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۲۲/۳ رقم الحديث (۱۶۷-۱۹۱۷) وابوداود في السنن ۱۹/۳ رقم الحديث ۲۵۱۴

توري څه مقام شته دی یا نه. د دیوبند علماؤ حضرت مولانا احمد علی لاهوری رحمه الله د جواب ورکولو لپاره انتخاب کړو. هغه دا کتاب ولیکلو چې د سید حسین احمد مدني رحمه الله او حضرت مولانا مفتي کفایت الله رحمه الله او د حضرت مولانا قاری محمد طیب رحمه الله دستخطي ورباندې موجود دي. روزنامه انقلاب تاریخ ۳ ستمبر ۱۹۳۵ کې دا فتوی جاري کړی شوه. ما دا کتاب په دعوت جهاد کې ص ۲۵۰ باندې پوره نقل کړی دی. د اعداد اله حهاد او د اسلحې د جوړولو اهتمام او انتظام خپله نبي کریم ﷺ هم په ترجیحې بنیادونو باندې کړی ؤو. کله چې د طائف د قلعه محاصره اوږده شوه نو نبي کریم ﷺ د قلعه د ماتولو اسلحې د ضرورت اړخ ته اشاره وکړه. نو حضرت سلمان فارسی رضي الله عنه منجنیق تیار کړو. بیا نبي کریم ﷺ د همدغه طائف نه دوه صحابه کرام رضي الله عنهم د دمشق علاقې جرش ته ولیږل، ځکه جرش کې هغه وخت دوه قسمه نوي اسلحې تیارېدلې. د یو نوم دبابه یعني ټینک ؤو او د بل نوم ضبور ؤو. دا یو قسم موټر ؤو. لکه نن سبا چې زرې پوش موټرې دي. نبي کریم ﷺ غوښتل چې مسلمانان صرف ټینک رانولې بلکې د اسلحې د جوړولو ټیکنالوجي هم زده کړي، نو حضرت عروه بن مسعود رضي الله عنه او غیلان بن مسلمه لاړل او دا یې زده کړه او بېرته راغلل. د جنګ خندق نه وروسته چې کله بنو قریظه شکست وخوړلو او د هغوی ښځې وینځې شوې نو نبي کریم ﷺ د روم په بازارونو کې هغه ښځې د اسلحې په بدل کې خرڅې کړې او اسلحه یې حاصله کړه. قرآن کریم کې الله تعالی د اسلحې جوړولو اړخ ته ډېره اشاره کړې ده. حدیثونو کې د نبي کریم ﷺ د اسلحه د زده کولو او ښودلو، ساتلو او استعمالولو ډېر زیات ترغیب کړی دی، ځکه کفار د مادي قوت نه وېرېږي. د روحاني قوت هغوی هیڅ پرواه نه کوي. په عرفات کې ۶۰ لاکه حاجیان کرام په چغو چغو د کفارو لپاره ښېرې کوي خو هیڅ یو ځای کې کافر په شا نه شو، خو که د طمانچې یوه ګولۍ هغوی باندې کشمیر وغیره کې وچولوی شي نو د هغوی لښکرې منډې وهي. لهذا د اسلحې دا مادي قوت پرېښودل او د روحاني قوت خبره کول د شریعت د تعطیل او د احکام الهي د باطلولو مترادف دي. مسلمانانو له د دې خبرو نه ځان ساتنه پکار ده. د نبي کریم ﷺ په زمانه کې د آسونو سورلۍ، د توري چلول، نیزه ویشتل او تیراندازي وغیره د جهاد سامان او مروجه اسلحه وه. نن ټوپک، توپ، راکټ لانچر، الوتکه، جیټ طیارې، ټینک، ټوپونه، زرې پوش موټرې، بحري جهازونه، بم، ایټم بم، زرې دار واسکټې او د کروز میزائلو وغیره زمانه ده. لهذا مسلمانانو باندې لازم دي چې دا ټولې مروجې اسلحې ښې تیارې کړي. فتح او کامیابي د الله په لاس کې ده، خو الله خپله مسلمانانو ته د اسلحو د استعمالول حکم کړی دی. اسبابو باندې توکل ناجائز دي. د اسبابو استعمال خو د اسلام حکم دی. ورنه اسباب یو شان مسترد کولو سره انسان په فرقه ضاله جبریه کې داخلیږي. سورت حدید کې آیت دی ﴿**وأنزلنا الحديد فيه بأس شديد و منافع للناس وليعلم الله من ينصره ورسله بالغيب**﴾. (سورة الحدید: ۲۵) دې کې په واضحه توګه حکم دی چې د خپل دین مرسته او د الله تعالی او د هغې د رسول د حفاظت لپاره د وسپنې نه د جهاد کار واخلئ. وګورئ الله تعالی

په هر شي کې يو نه يو خصوصيت ايښى دى. دا خصوصيت له نظره نه شي غورځول کېدى. مثلاً يو کس تږى شوى دى. د تندې ماتولو لپاره الله تعالىٰ اوبه پيدا کړي دي او د تندې ماتولو خاصيت په کې دى. اوس يو کس متوکل جوړېږي او د اوبو څښلو په ځاى جومات ته روانېږي او لمونځ شروع کړي نو دا به د ځان وژني برابر وي. يا خو دغه کس باندې د خرق عادات او د کرامونو پيره سپور دى يا يې په مازغو کې فرق دى. بالکل دغه شان الله د کفارو د مقابلې لپاره وسپنه پيدا کړې ده. او د دې نه جوړ کړى شوې اسلحو کې يې د دفاع خاصيت ايښى دى. د دې په استعمالولو سره به کافران مغلوبه شي او تښتي به. که يو کس دا ويل شروع کړي چې د کفارو د تښتولو لپاره روحانيت پيدا کړئ، نيکان شئ، اعمالو باندې راشئ او اسلحې له لاس مه وروړئ، د کفارو حکومتونه به خپله وغورځېږي، نو دا فلسفه او ذهنيت هم د قرآن او حديث خلاف ده. د همدغه ذهنتى لرې کولو لباره نبي کريم ﷺ د اعداد اله جهاد د آيت په تفسير کې دوه ځله وفرمايل **"الا ان القوة الرمى الا ان القوة الرمى"** يعنې ويشتل قوت دى، تير ويشتل قوت دى. داسې نه چې د روحانې قوت په طمع شي او خپل نقصان وکړئ. مسلمانان شئ، نيکان شئ خو د اسلحې په استعمال باندې تکل مه کوئ. دا استعمالولئ او د بازان په شان د خپل دين مرسته کوئ. سوال او زارئ او معذرت کولو انداز سره به مو کافران په سر وخېژي او هر څه به تباه کړي. شاعر مشرق ويلي دي.

افسوس صد افسوس کہ شاہیں نہ بنا تو
دیکھے نہ تیری آنکھ نے قدرت کے اشارات
تقدیر کے قاضی کا یہ فتویٰ ازل سے
ہے جرم ضعیفی کی سزا مرگ مفاجات

هر مسلمان له پکار ده چې هغه اسلحه باندې د کافرانو اعتراضونو له جواب ورکړي.

ہم پوچھتے ہیں شیخ کلیسا نواز سے
مشرق میں جنگ شر ہے تو مغرب میں بھی ہے شر
حق سے اگر غرض ہے کیا یہ بات
اسلام کا محاسبہ مغرب سے در گزر

الرمى: د دې ډېر عجيب جامع لفظ دى. دې کې تورې وار هم داخل دى. کاڼى ويشتل هم، تير ويشتل، د توپ ګولى ويشتل، بم غورځارول، راکټ ويشتل ټول د رمې په مفهوم کې داخل دى. (الکاشف ۳۷۶/۷، مرقات: ۴۲۴/۷)

خطر که نه هم وي بیا هم د اسلحې شغل جاري وساتئ

﴿۲﴾ وَعَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: سَتُفْتَحُ
او حضرت عقبه رَضِیَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې ما د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلي دي چې "نژدې ته
عَلَيْكُمُ الرُّومُ وَيَكْفِيكُمُ اللهُ
چې ستاسو لپاره به روم فتح کړی شي او الله تعالی به تاسو له (د اهل روم د شر کولو نه کافي شي.
فَلَا يَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَلْهُوَ بِأَسْهُمِهِ. رَوَاهُ مُسلم [1]
لهذا خبردار! تاسو کې هیڅ یو کس هم د تیر په لوبو لو کې ناراستي ونه کړئ".

توضیح: یعنې د شام او د روم خلک په تیر ویشتلو کې ډېر ماهره دي. تاسو به د هغوی مقابله په تیر اندازئ باندې کوئ. لهذا تیر اندازئ ښه زده کړئ او کله چې الله تعالی په هغوی باندې فتح در کړي نو داسې مه کوئ چې اسلحې شغل په دې وجه پرېږدئ چې اوس خو شام فتح شو. اوس د اسلحې څه ضرورت دی بلکې د اسلحې شغل همیشه لپاره ساتئ لکه دا چې ستاسو د لوبو برخه وي، ځکه کله هم ددې ضرورت راتلی شي مسلمانانو ته پکار ده چې هغوی د نن سبا د جهاد په حوالې سره ثومره په غفلت کې پراته دي. توره ورکه کړی شوې ده اولاس کې یې د ذلت لوړ (بیټ) اخستی دی.

توڑ دی تلوار ہاتھ میں لیا بلا ہم نے بیٹیاں لٹتی رہیں اور ہم دعا کرتے رہے

د اسلحې د زده کولو نه وروسته هېرول لویه ګناه ده

﴿۳﴾ وَعَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم يقولُ: مَنْ
او حضرت عقبه رَضِیَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې ما د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلي دي چې "کوم کس
عَلِمَ الرَّمْيَ ثُمَّ تَرَكَهُ فَلَيْسَ
تیراندازي زده کړه او بیا یې هغه پرېښودله نو هغه زمونږ نه نه دی. یعنې زمونږ په طریقه د تلونکو
مِنَّا أَوْ قَدْ عَصَى. رَوَاهُ مُسلم [2]
کې شامل نه دی. یا بیا ده چې هغې نافرماني وکړه".

([1]) رقم الحديث ۳۸۶۲ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۲۲/۳ رقم الحديث (۱۶۸-۱۹۱۸) والترمذي في السنن ۲۵۲/۵ رقم الحديث ۳۰۳۸

([2]) رقم الحديث ۳۸۶۳ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۲۳/۳ رقم الحديث (۱۶۹-۱۹۱۹) وابن ماجه في ۹۴۰/۲ رقم الحديث ۲۸۱۴

تیراندازي کوئ زه تاسو سره یم

﴿۴﴾ وَعَن سلمَةَ بنِ الأكوعِ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ عَلَى قَومٍ

او حضرت سلمه بن اکوع رضي الله عنه فرمايي چې (يو ورځ) نبي کريم صلى الله عليه وسلم د بنی اسلم يوې قبيلې

مِنْ أَسْلَمَ رَيَتَنَا ضَلُونَ بِالسُّوقِ

ته راغلو او هغه خلکو هغه وخت په بازار کې خپلو کې د تيراندازئ (مشق) کولو. نبي کريم صلى الله عليه وسلم

فَقَالَ: ارْمُوا بَنِي إِسمَاعِيلَ

چې هغوی په دې حالت کې وليدل نو ډېر خوشحاله شو او ويې فرمايل چې ای اولاد اسماعيل (يعنې ای عربو) تيراندازي کوئ ځکه

فَإِنَّ أَبَاكُمْ كَانَ رَامِيًا وَأَنَا مَعَ بَنِي

ستاسو پلار (حضرت اسماعيل عليه السلام تيرانداز وو او زه (هم) د فلانئ قبيلې سره يم (يعنې هغه وخت چې د بنی اسلم کومو

فُلَانٍ لِأَحَدِ الْفَرِيقَيْنِ

دوه ډلو خپل مينځ کې د تيراندازئ مشق کولو. نبي کريم صلى الله عليه وسلم هغوی کې د يو نوم واخستلو او ويې فرمايل چې زه

فَأَمْسَكُوا بِأَيْدِيهِمْ فَقَالَ:

د دې ډلې له اړخه يم) خو بلې ډلې لاس ودرول (يعنې چې نبي عليه السلام د يوې ډلې اړخ ته شو نو مقابلې ډلې د تير ويشتلو

مَا لَكُمْ؟ قَالُوا:

نه لاس راښکلو) نبي عليه السلام و فرمايل چې "په تاسو څه وشو؟ يعنې تاسو تيراندازي ولې بنده کړه؟ هغوی وويل

وَكَيْفَ نَرْمِي وَأَنْتَ مَعَ بَنِي فُلَانٍ؟

چې مونږ په داسې صورت کې څنګه تيراندازي کولی شو چې ته د فلانئ (ډلې) سره يې (يعنې مونږ

قَالَ: ارْمُوا وَأَنَا

دا نه خوښوؤ چې ته مونږ پرېږدې او د بلې ډلې سره شې. نبي کريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل "(ښا) تاسو

مَعَكُمْ كُلِّكُمْ. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]

تيراندازي کوئ زه د ټولو سره يم".

---

[1] رقم الحديث ۳۸۶۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۳۷/۶ رقم الحديث ۳۵۰۷

﴿۵﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ أَبُو طَلْحَةَ يَتَتَرَّسُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتُرْسٍ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ابو طلحه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ (په ميدان جنګ کې) د يو ډال په ذريعه نبي عَلَيْهِ السَّلَام
وَاحِدٍ وَكَانَ أَبُو طَلْحَةَ حَسَنَ الرَّمْيِ
بچ کولو ابو طلحه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يو بهترين تيرانداز ؤو، نو (په دښمنانو باندې يې ډېر په ښه انداز سره تيراندازي هم کوله او
فَكَانَ إِذَا رَمَى تَشَرَّفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حفاظت هم) کله به چې هغې تير ويشتلو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به را اوچت شو
فَيَنْظُرُ إِلَى مَوْضِعِ نبله. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
او کتل به يې چې تير کوم ځای کې ولږېدلو او په چا ولږېدلو".

توضيح: **بترس**: يعني د ډال په ذريعه يې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حفاظت کولو. دوه ډالونه ؤو: دا د ډېر نژوالي اړخ ته اشاره ده چې ډېر نزدې ؤو. **تشرف**: د سر پورته کولو باندې کتلو ته وايي.

د جهادي اَسونو فضيلت

﴿۶﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (الْبَرَكَةُ فِي نَوَاصِي الْخَيل) (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل "د اَسونو په تندو کې برکت دی".
﴿۷﴾ وَعَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَلْوِي نَاصِيَةَ فرسٍ
او حضرت جرير ابن عبد الله بجلي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د اَسونو د تندو ويختان
بأصبعه ويقولُ: "الْخَيْلُ
په خپلو ګوتو باندې اړول او فرمايل به يې چې اَسونه چې په تندو کې يې د قيامت لپاره په کې خير او نيکۍ دي.
مَعْقُودٌ بِنَوَاصِيهَا الْخَيْرُ
(ځکه د اَسونو په ذريعه د جهاد د کولو سعادت حاصلېږي چې د دنيا او آخرت خير په کې دی، لکه يو موقع

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۶۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۹۳/۶ رقم الحديث ۲۹۰۹ وأحمد في المسند ۳۶۸/۳

(۲) رقم الحديث ۳۸۶۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۴/۶ رقم الحديث ۲۸۵۱ ومسلم في ۱۴۹۴/۳ رقم الحديث (۱۰۰-۱۸۷۴)

إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ: الأَجْرُ والغَنِيمةُ". رَوَاهُ مُسلم[۱]
باندې وفرمایلی شو چې جهاد کې باندې د آخرت ثواب ملاوېږي او د دینا مالِ غنیمت حاصلېږي).

توضیح یلوی: د اړولو په معنی کې دی. **معقود**: د عقد نه د تړلو په معنی کې دی.

نواصي: دا د ناصیة جمع ده. د تندې ویختانو ته وایې، خو مراد ترینه د آسونو ذات دی. د آسونو په تندو کې خیر او برکت تر قیامت پورې ځکه تړلی شوی دی چې جهاد به تر قیامت پورې جاري وي. او د جهاد لویه ذریعه آس دی، نو آسونو کې جهاد دی او جهاد کې تر قیامت پورې د دین او دنیا خیر دی. لهذا آسونو کې دا خیر دی.

د جهادي آسونو دانه، اوبه، متیازي او ځوټي به هم په نیک اعمالو کې وي

﴿۸﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنِ
او حضرت ابوهریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل "کوم کس چې به الله تعالی باندې
احْتَبَسَ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللهِ إِيمَانًا وتَصْدِيقاً بِوَعْدِهِ
د ایمان راوړلو او د هغې وعده رښتیا ګڼلو په وجه د خدای په لاره کې (د کار اخستلو لپاره خپل کور) کې
فَإِنَّ شِبَعَهُ ورِيَّهُ ورَوْثَهُ
آس وتړلو نو د هغې آسپې سیری او سیرابی (یعنې څه چې هغې دنیا کې خوړلي او څښلي دي هغه) او د هغې
وبَوْلَه فِي مِيزَانِه يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ البُخَارِيّ[۲]
خاشنه او د هغې متیازي به د قیامت په ورځ د هغه کس د اعمالو په تله کې تللی کېږي".

توضیح: شبعه: د خوړول شیان.

ریّه: د څښلو شیان. څنګه چې د جهادي آسونو په ساتلو کې دومره ثواب دی. دغه شان نن سبا د جهاد لپاره هم اسلحه ساتلو باندې به ثواب ملاوېږي او چې د آس دا شان دی نو دې باندې د سپورېدونکې مجاهد به څه شان وي؟

---

(۱) رقم الحدیث ۳۸۶۷ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۴۹۳/۳ رقم الحدیث (۹۷-۱۸۷۲) والنسائي في السنن ۲۲۱/۶ رقم ۳۵۷۲

(۲) رقم الحدیث ۳۸۶۸ أخرجه البخاري في صحیحه ۵۷/۶ رقم الحدیث ۲۸۵۳ والنسائي فی ۲۲۵/۶ رقم الحدیث ۳۵۸۲

شکال اس ناخوښه اس دی

﴿۹﴾ وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم يكرَهُ الشَّكَالَ فِي الْخَيْلِ
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به په آسونو کې شکال نه خوښولو.
وَالشِّكَالُ: أَنْ يَكُونَ الْفَرَسُ فِي رِجلِهِ الْيُمْنَى بَيَاضٌ وَفِي يَدِهِ الْيُسْرَى أَوْ فِي يدِهِ الْيُمنى
او شکال دا دی چې د آس په ښې پښه او چپه پښه باندې سپین والی یا ښې لاس او چپ پښه باندې
ورِجلِه اليُسرى. رَوَاهُ مُسلم[1]
سپین والی وي". (روایت کړې دي مسلم)

توضیح: الشکال: راوي په حدیث کې د شکال آس پوره تعارف کړی دی، خو عام اهل لغت د دې سره اتفاق نه کوي. صاحب قاموس وغیره په قاموس وغیره کې لیکلي دي چې شکال آس هغه وي چې درې پښې یې سپینې وي او یوه پښه یې د نور بدن پشان وي یا د هغې عکس وګڼلی شي چې یوه پښه یې سپینه وي او نورې درې پښې یې د بدن د رنګ پشان وي.

په آسونو کې مسابقه د جهادي روزنې برخه ده

﴿۱۰﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سابَقَ بينَ الخيلِ
او حضرت عبدالله ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې (یو ورځ) د هغه دوه آسونو مینځ کې مسابقت (اس زغلولو
الَّتِي أُضمِرَتْ منَ الحَفياءِ وَأَمَدُهَا ثَنِيَّةُ الْوَدَاعِ
باندې چې کوم اضمار کړی شوی ؤ او دا د مسابقت حفیاء نه شروع شوه او په ثنیة الوداع باندې ختمه شوه
وَبَيْنَهُمَا سِتَّةُ أَمْيَالٍ وَسَابَقَ بَيْنَ الْخَيْلِ الَّتِي لَمْ تُضْمَرْ
او د دې مقاماتو مینځ کې دوه میله فاصله وه او د کومو آسونو کې اضمار نه ؤ شوی د هغوی په
مِنَ الثَّنِيَّةِ إِلَى مَسْجِد
مینځ کې د ثنیة الوداع نه تر د مسجد بني زریق پورې مقابله وکړی شوه او د دې دواړو مقاماتو په

[1] رقم الحدیث ۳۸۶۹ اخرجه مسلم في صحیحه ۱۴۹۳/۳ رقم الحدیث (۱۰۲-۱۸۷۵) وابوداود في السنن ۴۸/۳ رقم الحدیث ۲۵۴۷

بني	زُرَيْق	وَبَينهمَا	ميل	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[١]

مينځ کې (يعني د ثينية الوداع او د مسجد زريق) په مينځ کې يو ميل فاصله وه".

توضيح: سابق: د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په زمانه کې د وه قسمه آسونو په مقابله کې برخه اخستې ده. يو قسم تربيت کړی شوي اسونه ؤو. د هغوی مقابله شپږ ميله فاصله پورې د منډې وهلو پورې وه. دويم هغه قسمه آسونه ؤو چې روزلی شوي نه ؤو. د هغوی د مسابقت فاصله درې ميله پورې وه. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپله هم تربيت (ټرېننګ) کړی دی او نورو له يې هم ورکړی دی. د آسونو منډه کې يې هم برخه اخستې ده او نور خلک يې هم اماده کړي دي، لکه په حديث نمبر ۱۱ کې راروان دي.

اضمرت: آسونو له د سدهانې په غرض باندې منډه ورکول کېږي. دې عمل ته تضمير وايي. د دې طريقه دا وې چې اول آس ته ښه خوراک څښاک ورکړي او موړ کړی شي. بيا تر څلويښتو (۴۰) ورځو پورې هغې ته په نهره باندې سحر وختې وختې منډه ورکول کېږي. او ډېر کم خوراک ورکول کېږي. تر دې چې په مزه مزه په څلويښتو ورځو کې د هغې خيټه د ملا سره ولږېږي. دا تضمير شوی آس وي. چې د هوا په شان منډه وهي. (مرقات: ۴۲۹/۷)

يو بانډه چې مقابله کې مخکې ؤوتلو

﴿۱۱﴾وَعَن	أَنَسٍ	قَالَ:	كَانَتْ	نَاقَةٌ	لِرَسُولِ	اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ	تُسَمَّى	الْعَضْبَاءَ

او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره يوه اوښه وه. چې نوم يې عضباء ؤو. او

وَكَانَتْ	لَا	تُسْبَقُ	فَجَاءَ	أَعْرَابِيٌّ

کله به هم شاته نه پاتې کېدله (يعني د مقابل اوښ نه به دا به مخې وتله) خو (يو ورځ) يو بانډه چې خپل اوښ باندې راغلو

عَلَى	قَعُودٍ	لَهُ	فَسَبَقَهَا	فَاشْتَدَّ	ذَلِكَ	عَلَى	الْمُسْلِمِينَ

او هغې چې د عضباء سره خپل اوښ په منډه کړو نو د هغې اوښ مخکې شو دا خبره په مسلمانانو باندې ډېره سخته

فَقَالَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ:	إِنَّ	حَقًّا	عَلَى اللهِ

تېره شوه. نبي کريم ﷺ وفرمايل چې "د الله تعالی دا يوه ثابته شوې فيصله ده چې دنيا کې هر يو

([١]) رقم الحديث ۳۸۷۰ اخرجه البخاري في الصحيح ۷۱/۶ رقم الحديث ۲۸۶۸ ومسلم في ۱۴۹۱/۳ رقم الحديث (۹۵-۱۸۷۰)

أَنْ لَا يَرْتَفِعَ شَيْءٌ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا وضعه . رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]
شی اوچت شي، نو الله تعالی هغه راغوزار کړي". (بخاري)

توضيح: العضباء: د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يوې اوښې نوم عضباء ؤو. اصل کې چې د کومې اوښې چې غوږ پيدائشي توګه باندې نه وي يا غوڅ وي نو هغې ته عضباء وايي. دلته د اوښې غوږونه ؤو خو واړه ؤو، ځکه ورله د عضباء نوم ورکړی شوی ؤو.

لاتسبق: يعنې هيڅ يو اوښ د دې نه مخکې نه شې تلی او دا شته نه شې پرېښودلی. د مجهول صيغه ده. عضباء به په عامه توګه د مقابلې لپاره تيارېدلو. هغې د ټولو اوښانو د مخکې کېدلو ريکاډ جوړ کړی ؤو. (مرقات : ۳۴۰/۷)

اعرابي: بانډه چې ته وايي. **قعود:** د دوه کالو نه تر د شپږو کالو پورې اوښې ته قعود وايي. د شپږ کالو نه وروسته اوښې ته جمل وايي. ګوياکې قعود هغه ځوان اوښ وې اوس اوس د سورلۍ لپاره تيار کړی شوې وي. (مرقات ۴۳۰/۷)

فاشتد ذلك: يعنې صحابه کرامو باندې د بانډه چې د اوښ مخکې کېدل او د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د اوښې ريکاډ ماتلو بد ولږېدل، ځکه د عربو معاشره کې شاته کېدنه د شرم سبب ؤو.
دې باندې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صحابه کرامو ته اطمينان ورکړو چې د نيا په معاملاتو کې چې هر يو کس مخکې شي او هغه مشهور شي نو يو وخت الله هغه شاته کړي. چې د دنيا فخر ختم شي. لهذا دې اوښې سره هم الله تعالی همدغه معامله وکړه. د پريشانه کېدلو هيڅ ضرورت نشته دی. (مرقات ۴۳۰/۷)

الفصل الثاني

د يو تير په ذريعه درې کسه جنت ته ځي

﴿۱۲﴾ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "إِنَّ اللهَ تَعَالَى
او حضرت عقبه ابن عامر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اورېدلي دي چې "الله تعالی
يُدْخِلُ بِالسَّهْمِ الْوَاحِدِ ثَلَاثَةَ نَفَرٍ الْجَنَّةَ: صَانِعَهُ
(کافرانو باندې د ويشتل شوي) يو تير په بدل کې درې کسان جنت ته داخلوي. وی خود دې تير جوړونکی

[1] رقم الحديث ۳۸۷۱ أخرجه البخاري في الصحيح ۷۳/۶ رقم الحديث ۲۸۷۲ وأبوداود في السنن ۱۵۱/۵ رقم الحديث ۴۸۰۲

يَحْتَسِبُ	فِي صَنْعَتِهِ	الْخَيْرَ

کله چې هغه د خپل روزګار نه د ثواب امید هم وساتي (يعنې کله چې هغه تیر جوړوي نو د خپل روزګار سره دا نیت هم وکړي

وَالرَّامِيَ	بِهِ	وَمُنْبِلَهُ

چې زه دا تیر جهاد د پکار را تللو لپاره جوړوم) دویم جهاد کې تیر ویشتونکې ته او دریم تیر ورکونکې ته (يعنې هغه کس

فَارْمُوا	وَارْكَبُوا	وَأَنْ

چې د تیر ویشتونکې په لاس کې تیر ورکړو هغه که اول ورکړي او د د نښانې د پاسه یې ورکړي) لهذا تاسو

تَرْمُوا	أَحَبُّ	إِلَيَّ	مِنْ	أَنْ	تَرْكَبُوا	كُلُّ شَيْءٍ

تیراندازي کوئ او آسونو باندې سورلۍ کوئ او ستاسو تیراندازي ما ته د سورلۍ کولو نه ډیره خوښه ده. او یاد

يَلْهُو	بِهِ	الرَّجُلُ	بَاطِلٌ

وساتئ! انسان چې کوم شی په لهو و لعب کې (يعنې صرف په لوبو او تفریح) کې اختیار کړي هغه باطل او ناروا

إِلَّا	رَمْيَهُ	بِقَوْسِهِ	وَتَأْدِيبَهُ	فَرَسَهُ	وَمُلَاعَبَتَهُ	امْرَأَتَهُ

دی، خو د خپل کمان نه تیراندازي کول، خپل آس ساتل او د خپلې ښځې سره سیر او تفریح کول دا

فَإِنَّهُنَّ مِنَ الْحَقِّ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَزَادَ أَبُو دَاوُد والدارمي:

ټول شیان حق دي. ترمذی ابن ماجه) ابو داؤد او دارمي دا (خپل روایت کې) دا الفاظ هم نقل کړي دي "

وَمَنْ	ترك	الرَّمْيَ	بعدَ	مَا	عَلِمَهُ	رَغْبَةً	عَنْهُ

او کوم کس چې د تیراندازئ د زده کولو نه وروسته دا د بې نیازئ او بېزارئ سره پرېږدي، نو هغه تیراندازي

فَإِنَّهُ	نِعْمَةٌ	تَرَكَهَا.	أَوْ	قَالَ:	كفرها[1]

یو نعمت دی چې کوم هغې پرېښودلی دی. یا یې دا وفرمایل چې د هغې د دې نعمت ناشکري وکړه.

توضیح: **ثلاثة نفر**: يعنې په جهاد کې د استعمالېدونکې یو تیر په ذریعه د ښه نیت په وجه درې کسان جنت ته داخل شي. یو هغه جوړونکی چې د جهاد په نیت تیر یا توپک وغیره خپلې کارخانه

[1] رقم الحديث ۳۸۷۲ أخرجه ابوداود في السنن ۲۸/۳ رقم الحديث ۲۵۱۳ والترمذي في ۱۴۹/۴ رقم الحديث ۱۶۳۷

کې جوړوي. دویم ویشتونکی مجاهد او دریم "**منبل**" مجاهد سره مورچه کې ولاړ کس چې تیرویشتونکي مجاهد ته په لاس کې تیر ورکوي هغې ته **منبل** وایي. (مرقات: ۴۳۱/۷)

نبّال: تیراندازئ ته وایي او نبل تیر ته وایي.

وارموا وار کبوا: د دې جملې یو اسان مفهوم دای دی چې تیراندازئ هم زده کړئ او آس سوارې هم زده کړئ. دواړه کارونه د جهادې روزنې برخه ده. دویم مفهوم دا دی چې تیراندازې هم کوئ او آسونو باندې د سپوړېدلو حالت کې نیزه بازې هم کوئ. نبي کریم ﷺ وفرمایل چې زماد نیزه بازئ نه تیر اندازې ډېره خوښه ده، ځکه تیراندازئ کې په ځان اعتماد زیات دی او خالص د ځمکې په جنګ باندې مبنې دی. چې د جنګ نتیجه ترېنه تر لاسه کېږي. خلاصه دا چې د هر قسمه مشق ښه دی خو د تیر اندازئ مشق د نورو مشقونو نه زماډېر خوښ دی، نو په حدیثونو کې د تیرونو چلول مقدم کړی شوی دی. بهرحال مشق زده کول او بیا یې هېرول ګناه ده. (مرقات ۴۳۱/۷)

کفرها: یعنې د یو نعمت ناقدرې او ناشکرې ده. (مرقات ۴۳۲/۷)

په میدان جهاد کې د تیر ویشتلو ثواب

﴿۱۳﴾ وَعَنْ أَبِي نَجِيحٍ السُّلَمِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
او حضرت ابو نجیح سلمی فرمایي چې ما د نبي کریم ﷺ نه دا اورېدلې دي چې "کوم
مَنْ بَلَغَ بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللهِ فَهُوَ لَهُ دَرَجَةٌ فِي الْجَنَّةِ
کس د الله په لاره کې (یعنې جهاد) کې یو تیر (نښانه باندې) ؤولې (یعنې تیرېې ویشتلو او کافرېې پرې مړ کړې)
وَمَنْ رَمَى بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللهِ
نو د هغې لپاره جنت کې یوه لویه درجه ده او کوم کس چې د الله په لاره کې (یعنې جهاد) کې تیر ویشتلو (هغې باندې
فَهُوَ لَهُ عِدْلُ مُحَرَّرٍ وَمَنْ شَابَ شَيْبَةً
کافر که ولېږېدلو یا نا) نو د هغې لپاره د یو برده (غلام یا د وینځې) د ازادولو برابر دی او کوم کس چې د اسلام (په حالت
فِي الْإِسْلَامِ كَانَتْ لَهُ
کې) بوډا شو (یعنې الله د اسلام په حالت باندې وساتلو تر دې چې هغه بوډه شو او مړ شو) نو هغه بوډه والی
نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ. وَرَوَى أَبُو دَاوُدَ
به د قیامت په ورځ رڼا وي". (دا روایت بهیقی رحمه الله په شعب الایمان کې نقل کړی دی) ابو داؤد د (روایت صرف)

الْفَصْلَ	الْأَوَّلَ	وَالنَّسَائِيُّ	الْأَوَّلَ	وَالثَّانِيَ
اولنی جز یعنې نسائی اولنی او دویم جز (چې په کوم کې د تیر اندازئ فضیلت بیان کړی شوی دی) نقل کړی دی.				
وَالتِّرْمِذِيُّ	الثَّانِيَ	وَالثَّالِثَ	وَفِي	رِوَايَتِهِمَا:
او ترمذی دویم او دریم جز نقل کړی دی. دغه شان د بیهقی او د ترمذی په روایت کې "فی الاسلام" یعنې "د اسلام په حالت				
مَنْ شَابَ شَيْبَةً فِي سَبِيلِ اللهِ بَدَلَ فِي الْإِسْلَامِ[1]				
کې" "په ځای د في سبيل الله "يعنې د الله په لاره کې" دی.				

توضیح بلغ: یعنې یو تیر نښانې ته ورسید لو چې په کافر باندې ولږېدلو.

ومن رمی: یعنې د کافران اړخ ته یې تیر ویشتلو. هغه که پرې ولږېدلو یا نا.

عدل: برابر او د مساوی په معنی کې دی. **محرر**: یعنې غلام یا د وینځې د ازادولو برابر دی.

الفصل الاول: د دې حدیث درې برخې دي. دغه برخو ته فصل اول او ثانی او ثالث ویل شوی دی.

من بلغ نه د **ومن رمی** پورې یوه برخه ده. دې ته فصل اول ویلی شوی دی. ابوداؤد دغه هومره نقل کړی دی. د **ومن رمی** نه و من شاب پورې دویمه برخه ده. امام نسائی اولنۍ او دویمه برخه نقل کړې ده. او ترمذی دویمه او دریمه برخه نقل کړې ده. دریمه برخه د **ومن شاب** نه تر آخر پورې ده. د فصل اول نه مراد برخه او جزء دی.

وفی روایتهما: په ظاهر د تثنیه دا ضمیر نسائی او د ترمذی اړخ ته تلل پکار دی، ځکه دواړه نزدې نژدې دي، خو داسې نه ده، ځکه نسائی دریم جزء نه دی نقل کړی. لهذا د تثنیه دا ضمیر د بیهقی او ترمذی اړخ ته ځي، ځکه بیهقی پوره حدیث نقل کړی دی.

اوس پوښتنه دا ده چې بیهقی د **شیبة فی الاسلام** لفظ استعمال کړی دی، لکه څنګه چې پاس حدیث کې دی، نو د بیهقی باره ویلی کېدی شي چې هغې د **فی سبیل الله** لفظ نه دی استعمال کړی. بیا دلته صاحب مشکوة څنګه ویلي دي چې **"وفی روایتهما فی سبیل الله الخ"**

د دې جواب دا دی چط د بیهقی نه دوه روایتونه نقل دي. یو کې د **فی الاسلام** لفظ نقل دی چې په ترمذی کې نشته دی. او دویم روایت کې د **فی سبیل الله** لفظ دی چې په ترمذی کې هم دی. او بیهقی کې هم دی. لهذا د و **فی روایتهما** جمله صحیح شوه. (مرقات : ۴۳۳/۷)

([1]) رقم الحديث ۳۸۷۳ أخرجه ابوداود في السنن ۲۷۴/۴ رقم الحديث ۳۹۶۵ والترمذي في ۱۴۹/۴ رقم الحديث ۱۶۳۸ .

جهادي روزنه کې شرط لګول جائز دی

﴿۱۴﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا سَبَقَ
او حضرت ابوهریره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم و فرمايل "د مسابقي د شرط مال اخستل
إِلَّا فِي نَصْلٍ أَوْ خُفٍّ أَوْ حَافِرٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيّ[1]
صرف درې شيانو (يعنې) تير ويشتلو، اوښ په منډه کولو او د آسونو په منډه کې جائز دی".

توضیح: لاسبق: مخکې کېدلو کې شرط لګولو ته سبق او سباق ويلی شوی دی. يعنې مقابله کې د انعام شرط لګول د جهادي روزنې برخه کې جائز دی. د دې نه بغير ناجائز دی. ځکه دا جوارې ده. کوم شيان چې د جهاد په وسائلو او ذرايعو کې شامل دي. د هغې په مسابقت کې شرط لګول او مقابله کول او د شرط روپۍ اخستل اصل کې جهاد ته د ترغيب ورکولو د نظر په خاطر دی. او اعداد آله جهاد او د هغې په تشويق او ترغيب په حکم کې راځې، ځکه دا جائز ګڼلی شوي دي. جهاد عجيبه عبادت دی او د دې عجيبه نازکه احکامات دي. ډېر شيان نورو ځايونو کې ناجائز دي خو په جهاد کې جائز دي. (مرقات ۴۳۳/۷)

چا څه ښه ويلې دي:

تفرد بالاحکام في اهله الهوی ❁ فانت جميل الخلف مستحسن الکذب

نصل: "ای ذو نصل" نصل بهالې ته وايي چې په نيزه او تير کې وي.

او خف: ای ذو خف، اوښ ته وايي. (مرقات ۴۳۴/۷)

حافر: ای ذو حافر آس ته وايي. حديث کې دا درې شيان خاص کړی شوې دي. چې تر ېنه معلومېږي چې د دې نه بغير بل هيڅ يو څيز کې شرط لګول او روپۍ اخستل جائز نه دی.

خو فقهاؤ د دې درې شيانو په حکم کې هغه شيانو هم شامل کړي دي. جو اعداد آله جهاد کې استعمالېږي. مثلاً خچر، خر او هاتې (فيل) دی يا پياده مقابله کول دي يا د ټوپک وغيره نښانه صحيح کول دي. چې دا ټول شيان د جهادي روزنې په غرض وي نو هغې کې هم د شرط لګولو روپۍ وصول کېدلی شي، ځکه علت مشترک دی. ما د فقهاؤ دا خبره نقل کړې ده. (کذا في المرقات)

---

[1] رقم الحديث ۳۸۷۴ أخرجه ابوداود في السنن ۶۳/۳ رقم الحديث ۲۵۶۴ والترمذي في ۱۷۸/۴ رقم الحديث ۱۷۰۰

په مسابقه کې د محلل د شريکيدو حکم

﴿۱۵﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ أَدْخَلَ فَرَسًا
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل "چې کوم کس د دوه آسونو په
بَيْنَ فَرَسَيْنِ فَإِنْ كَانَ يُؤْمَنُ
مينځ خپل آس شامل کړي نو هغه آس داسې دی چې (د تيزېدلو په وجه) د هغې باره کې دا يقين دی چې هغه به (د دې دواړو
أَنْ يَسْبِقَ فَلَا خَيْرَ فِيهِ وَإِنْ كَانَ لَا يُؤْمَنُ أَنْ يَسْبِقَ
آسونو نه) مخکې ځي، نو دې کې خير نشته دی. او که دا يقين نه وي چې هغه به مخکې لاړ شي،
فَلَا بَأْسَ بِهِ. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السُّنَّةِ وَفِي رِوَايَةِ أَبِي دَاوُدَ: قَالَ:
نو بيا څه باک نه کوي". او د ابو داؤد روايت کې دا الفاظ دي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل
مَنْ أَدْخَلَ فَرَسًا بَيْنَ فَرَسَيْنِ يَعْنِي وَهُوَ لَا يَأْمَنُ
چې که يو کس د دوه آسونو مينځ کې خپل آس شامل کړو چې د هغې باره کې دا يقين نه دی چې
أَنْ يَسْبِقَ فَلَيْسَ بِقِمَارٍ وَمَنْ أَدْخَلَ فَرَسًا بَيْنَ فَرَسَيْنِ
هغه به مخکې شي نو دا جوارې نه ده او که چرې يو کس د دوه آسونو مينځ خپل (داسې) آس شامل کړي
وَقَدْ أَمِنَ أَنْ يَسْبِقَ فَهُوَ قمار[1]
چې د هغې باره کې دا يقين دی چې دا به مخکې لاړ شي نو دا جوارې ده.

توضيح: ادخل فرسا بين فرسي: دا سې معلومېږي چې دا په جهادي روزنه کې نه دی بلکې د عامه آسونو د منډې مقابله ده، ځکه د دې د جواز لپاره يو خاص صورت ويلی شوی دی. حال دا چې جهادي معامله کې هيڅ صورت ناجائز نه دی، لکه څنګه چې مخکې تېر شوې دي. ما د دې حديث نه همدغه ګڼلې ده. والله اعلم. بهرحال د حديث پس منظر او د جائز او ناجائز صورتونو نقشه داسې ده چې مثلاً د دوه کسانو د آسونو مقابله ده. که يوې کمپنې يا حاکم په دې کې د مخکې کېدونکې لپاره د انعام په توګه شرط ايښی دی، نو دا جائز دې. دغه شان د دواړو آسونو مالکانو کې يو خپل ملګرې ته وويل چې که چرې ته مخکې ؤوتلې نو دومره روپۍ به درکوم او که زه مخکې ؤوتلم نو څه

(1) رقم الحديث ۳۸۷۵ أخرجه البغوي في شرح السنة ۳۹۶/۱۰ رقم الحديث ۲۶۵۴ وابوداود في السنن ۶۶/۳ رقم الحديث ۲۵۷۹

به هم نه اخلم. دا صورت هم جائز دی. او که دواړو شرط کېښودلو نو دا معامله د جوارۍ ده. چې ناجائزه ده، خو که په شرط کې محلل راغلو نو د بیا به د طرفینو معامله جائزه وي. محلل هغه دریم کس ته وايي چې خپل آس د شرط لګونکو سره شامل کړي او وايي چې که زه د دواړو نه مخکې شوم نو ستاسو دواړو نه به دومره روپۍ اخلم. او که زه شاته پاتې شوم نو زه تاسو ته هیڅ نه درکوم. مانه به هیڅ نه اخلئ. اوس د دې محلل په داخلېدلو سره د آسو د منډو اولنی شرط تړونکې دواړه کسانو لپاره شرط حلال شو. په دې وجه دې ته محلل وايي. اوس که محلل ونه وتلو او په دې دواړو کې یو کس مخکې ؤوتلو نو هغه به د خپل ملګري نه مقرر شوی شرط اخلي او که دواړه یو ځای ورسېدل نو هې یو ته به روپۍ نه ملاوېږي، خو د محلل لپاره په دې حدیث کې یو شرط لګولی شوی دی. هغه دا دی چې که چرې د هغې د آس د دې دواړو د آسونو نه د مخکې کېدل یقنینط نه وي بلکې احتمال وي چې مخکې شي یا وروسته پاتې شي. که ټولو ته په یقیني توګه معلومه وي چې د محلل آس به مخکې کېږي نو بیا دا کس محلل نه شي کېدلی. بلکې ټوله معامله به ناجائز شي. (مرقات ۴۳۵/۷)

په آسونو کې جلب او جنب منع دی

﴿۱۲﴾ وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا جَلَبَ وَلَا جَنَبَ.					
او حضرت عمران ابن حصین رضی الله عنه فرمایي چې "نه جلب (جائز) دی او نه جَنب او (یو راوي					
زَادَ	يَحْيَى	فِي	حَدِيثِهِ:	فِي	الرِّهَانِ.
یحیی په خپل روایت کې د لفظ "فی الرهان" هم نقل کړی دی یعنې د هغې په روایت کې دا دي چې رهان یعنې د اسونو په شرط					
رَوَاهُ	أَبُو دَاوُدَ	وَالنَّسَائِيُّ	وَرَوَاهُ	التِّرْمِذِيُّ.	
او مسابقت کې نه جلب جائز دی او نه جنب. دا روایت ابو داؤد نقل کړی دی. دغه شان ترمذی هم دا روایت					
مَعَ	زِيَادَةٍ	فِي	بَابِ	الْغَضَبِ[1]	
څه زیات الفاظو او معاني سره په باب الغضب کې نقل کړی دی".					

توضیح: جلب او جنب: د دې دا اصطلاح په کتاب الزکوٰة کې هم استعمال شوې ده. او کتاب الجهاد کې هم استعمال شوې ده. او په کتاب البیوع کې صرف د یو لفظ جلب استعمال شوی دی. کتاب الزکوة

---

(۱) رقم الحدیث ۳۸۷۶ أخرجه ابوداود في السنن ۶۷/۳ رقم الحدیث ۲۵۸۱ والترمذي في ۴۳۰/۳ رقم الحدیث ۱۱۲۳

او بيوع کې د دې تفصيل تېر شوی دی. هلته يې کتل پکار دي. دلته اصطلاحي مفهوم دا دی چې د اَس د منډې مقابله کې يو کس خپل اَس شاته يو بل سپور شوی پرېږدې. خپله په اَس باندې سپور دی، خو د مقابل کونکې کس اَس د شاته نه تنګوي. او ازونه ورکوي او په تيزه کوي. دا ناجائز دي، لکه د خر په منډه کولو لپاره په هغې باندې سپور شوی کس لوټا وغيره شرنګئ. يا د اوښانو په مقابله کې ظالمان عربان معصومه ماشومان سپور کړي. ماشوم د وېرې له وجې ژاړي، نو اوښ وېرېږي او په تيزه منډه وهي. الله تعالیٰ به داسې ظالمانو ته سزه ورکړي. (مرقات ۴۴۵/۷)

ولا جنب: جنت دا دی چې د مقابله کونکې سره سره يې يو فارغ اَس اينبی دی. د دې لپاره چې کله يې سورلی ستړې شي نو د هغې لګئ تازه کړي او بېرته پې سپور شي. کوم يې چې غاړي ته دی. دا هم ناجائز دی. (مرقات ۴۴۵/۷)

في الرهان: اَسونو د منډو مقابله او شرط لګولو ته رهان وايي.

د ښائسته اَسپې علامت

﴿۱۷﴾ وَعَنْ	أَبِي	قَتَادَةَ	عَنِ	النَّبِيِّ	صَلَّى	اللّٰهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	قَالَ: خَيْرُ الْخَيْلِ
او حضرت ابو قتاده رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل. بهترين اَس									
الْأَدْهَمُ	الْأَقْرَحُ	الْأَرْثَمُ	ثُمَّ	الْأَقْرَحُ					
تور اَس دی. چې په تندي باندې يې لږ سپين وي او د پوزې ارخ ته يې سپين والی وي. بيا هغه اَس بهتر دی									
الْمُحَجَّلُ	طُلُقُ	الْيَمِينِ	فَإِنْ	لَمْ	يَكُنْ				
چې په تندي باندې يې لږ سپين والی وي او پښې يې سپينې وي خو ښي پښه يې سپينه نه وي. او									
أَدْهَمَ فَكُمَيْتٌ عَلَى هٰذِهِ الشِّيَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالدَّارِمِيُّ[1]									
که اَس تور نه وي نو بيا د غه قسمه کميت (هم بهتره اَس دی)									

توضيح: **الادهم**: ډېر زيات تور اَس ته ادهم وايي. د دې تور اَس څه صفات هم په دې حديث کې ذکر دي. اول صفت د اقرح دی. يعنې چې په تندي يې سپين داغ وي چې د غرّه نه کم وي. (مرقات ۴۳۴/۷)

الارثم: دا دويم صفت دی يعنې د پاسنۍ شونډې برخه يې د پوزې ارخ ته سپين وي. (مرقات ۴۳۶/۷)

ثم الاقرح المحجل: يعنې که د ادهم پاسنې صفات په ادهم کې نه وي نو په ادهم کې دويم نمبر باندې

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۷۷ أخرجه الترمذي في السنن ۱۷۶/۲ رقم الحديث ۱۶۹۶ وابن ماجه في ۹۳۳/۲ رقم الحديث ۲۷۸۹

هغه اَس دی چې د ټولو نه ښه دی. په تندې باندې يې د سپين داغ سره د هغې پښې هم تر يوه حد پورې سپينې وي. اګر که ټول سپين وي يا که دوه سپين وي يا درې سپينې وي. (مرقات ۷/۴۳۶)

طلق اليمين: يعني که په پښو کې څه سپين والی وي، نو په دې کې شرط دا دی چې صرف يې ښي پښه سپينه نه وي بلکې دا پښه ازاده وي. (مرقات ۷/۴۳۶)

فکميت: يعني که تور اَس نه وي نو د هغې نه وروسته د کميت اَس ښه دی. کميت هغه اَس دی چې د غړئ او لکئ مينځ کې ويختان يې تور وي او باقې اَس سور وي. (مرقات ۷/۴۳۷، ۴۳۶)

على هذه الشية: **شية د شيات جمع ده.** دا هغه داغ ته وايي چې د بدن د عام رنګ خلاف وي. شاعر ساحر ادهم او شية په يو شعر کې داسې راجمع کړي دي.

افاعيل الورىٰ من قبل دهم ✡ و فعلك في فعالهم شيات

د دې جملې مطلب دا دی چې که تور اَس نه وي نو بيا کميت هم ښه اَس دی، خو د ادهم په صفت باندې وي. چې **اقرح وأرثم و محجل هو.** (مرقات ۷/۴۳۷)

﴿۱۸﴾ وَعَنْ أَبِي وَهْبٍ الْجُشَمِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عَلَيْكُمْ بِكُلِّ
او حضرت ابو وهب جشمي وايي چې نبي کريم ﷺ و فرمايل ستاسو لپاره سپين تندې والا
كُمَيْتٍ أَغَرَّ مُحَجَّلٍ أَوْ أَشْقَرَ أَغَرَّ مُحَجَّلٍ
او د سپين لاس پښو والا کميت اَس ضروري دی. بيا اشقر اَس پکار دی. چې تندی يې هم سپين وي
أَوْ أَدْهَمَ أَغَرَّ مُحَجَّلٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ[1]
او لاس او پښې يې هم سپينې وي يا تور اَس وي چې د سپين تندې والا وي او د سپين لاس او پښو والا وي.

په سرو اَسونو کې برکت وي

﴿۱۹﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يُمْنُ الْخَيْلِ
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ و فرمايل اَسونو کې برکت په سرو
فِي الشُّقْرِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ[2]
اَسونو کې وي. (ترمذی، ابوداؤد)

([1]) رقم الحديث ۳۸۷۸ أخرجه أبوداود في السنن ۳/۴۷ رقم الحديث ۲۵۴۳ والنسائي في ۶/۲۱۸ رقم الحديث ۳۵۶۵.

([2]) رقم الحديث ۳۸۷۹ أخرجه أبوداود في السنن ۳/۴۸ رقم الحديث ۲۵۴۵ والترمذي في ۴/۱۷۶ رقم الحديث ۱۶۹۵.

توضیح: اغر: د غرة نه دی. د تندې سپین داغ ته وایي. (مرقات ۴۳۷/۷)

اشقر: سور رنګې آس ته وایي. چې ټول سور وي خو د هغې لکئ یا د غړئ ویختان سپین وي. هم دومره فرق دی او شقر سور رنګ ته وایي.

د آسونو په تندې، په څټ ولاړ ویختان او د لکئ ویختان مه غوڅوئ

﴿۲۰﴾ وَعَن عُتبَةَ بن عبدٍ السُّلمِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
او حضرت عتبه ابن سلمی رضی الله عنه فرمايي چې هغې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه دا اوریدلي دي چې
لَا تَقُصُّوا نَوَاصِيَ الْخَيْلِ وَلَا مَعَارِفَهَا وَلَا أَذْنَابَهَا
"د آسونو د تندې ویختان د هغې د غړئ او د لکئ ویختان مه غوڅوئ ځکه د هغې لکئ د هغې مورچهل دی
فَإِنَّ أَذْنَابَهَا مَذَابُّهَا وَمَعَارِفَهَا دِفَاءُهَا
(چې هغه دا خوځئ نو مچانو او ماشي الوځوي) او د هغې غړئ هغوی ته د ګرمئ د رسولو شیان دي.
وَنَوَاصِيهَا مَعقُودٌ فِيهَا الْخَيْرُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
شوی دی. او د دوی د تندې په ویختانو کې خیر تړلی

توضیح: لاتقصوا: قص د غوڅولو په معنی کې دی. (مرقات ۴۳۷/۷)

نواصی: د ناصیة جمع ده. د تندې ویښتو ته وایي. (مرقات ۴۳۷/۷)

معارف: د دې مفرد عرف دی یا معرفة دی. د آس په څټ چې کوم ویختان او چت ولاړ وي هغه مراد دي. چې ایال ورته وایي. (مرقات ۴۳۷/۷)

اذنابها: د دې مفرد ذنب دی. لکئ ته وایي. مراد ترینه د لکئ ویختان دي. د حدیث نوره برخه کې د دې د ممانعت اړخ ته اشاره شوې ده. (مرقات ۴۳۸/۸)

مذابها: دا د ذب نه دی. د اخوا کولو په معنی کې دی. یعنې د لکئ ویختانو باندې آس مچان وغیره پاسوي. دا د دې پکی دی. (مرقات ۴۳۸/۷)

معقود: یعنی د تندی ویښتو کې الله تعالی برکت ایخودلې دې. (مرقات ۴۳۸/۷)

---

[1] رقم الحدیث ۳۸۸۰ اخرجه ابوداود في السنن ۴۸/۳ رقم الحدیث ۲۵۴۲ واحمد في المسند ۱۸۴/۴

د جهادي اسونو ساتنه وکړئ

﴿۲۱﴾ وَعَنْ أَبِي وَهْبٍ الْجُشَمِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَرْتَبِطُوا الْخَيْلَ
او حضرت وهب جشمی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل اسونه وتړئ. د هغې
وامسحُوا بنواصيها وأعجازِها أَو قَالَ: كفالِها
په تندو او شاګانو باندې لاسونه راکاږئ. يا د (اعجازها په ځاى) اکفالها وفرمايل او د دې دواړو الفاظو به يو معنى
وَقَلِّدُوهَا وَلَا تُقَلِّدُوهَا الْأَوْتَارَ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ[1]
ده، شا ترېنه مراد ده. او د دې په څټ کې رسئ وتړئ خو د دې په څټ کې د کمان په مزي باندې يې مه تړئ.

توضيح: ارتبطوا: وې تړئ يعني ښه ساتنه يې وکړئ. او ښه خوراک پرې وکړئ چې ښي تازه او چاغې وي. او د جهاد په وخت کې ښي کانامې وکړي. (مرقات ۴۳۸/۷)

اعجاز: د عجز جمع ده. (مرقات ۴۳۸/۷)

اکفال: د کفل جمع ده. د دواړو ترجمه وروستنۍ برخه ده. يعني انس او محبت او صفائي او د خدمت په غرض د اَس په شا باندې او په وروستنۍ برخه باندې لاس راکاږئ. (مرقات ۴۳۸/۷)

وقلدوها: يعني د اَس په غاړه کې قلاده اچوئ. چې د اسلام د دښمنانو سره د جنګ لپاره د دين د اوچت والي لپاره هر وخت تيار وي. (مرقات ۴۳۸/۷)

الاوتار: دا د وتر جمع ده. د کمان مزي او پړي (تسمه) ته وايي. مطلب دا دى چې دا تسمه د اَس په غاړه کې مه اچوئ. دې سره اَس ځوړند شي. يا د وتر نه مراد شرکيه مزي او تسمه ده. چې د عربو د ضرر د لرې کولو لپاره د ځناورو په غاړه کې تړلو او شرک عقيده به يې ترېنه ساتله. اسلام دا منع کړې ده. (مرقات ۴۳۸/۷)

د اهل بيتو درې خصوصيات

﴿۲۲﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَبْدًا مَأْمُورًا
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو مامور بنده وو. نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ ته
مَا اخْتَصَّنَا دُونَ النَّاسِ بِشَيْءٍ إِلَّا بِثَلَاثٍ:
(يعني خپل اهل بيت د نورو خلکو نه جدا کړه او د درې خبرو نه بغير بل د هيڅ يوې خبرې په خصوصي

---

[1] رقم الحديث ٣٨٨١ اخرجه أبوداود في السنن ٥٣/٣ رقم الحديث ٢٥٥٣ والنسائي في ٢١٨/٦ رقم الحديث ٣٥٦٥.

أَمَرَنَا	أَنْ	نُسْبِغَ	الْوُضُوءَ

مونږ۱: داديچې (و، کړی حکم ته بیتو اهل یې توګه خاصه په چې خبره دا) هغه او. کړی دی نه حکم توګه اودس

وَأَنْ لَا نَأْكُلَ الصدقة وَأَنْ لَا نُنْزِيَ حمارا على فرس. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَالنَّسَائِيُّ[1]

پوره وکړو ۲: مونږ د صدقې مال ونه خورو ۳: مونږ اَسپو باندې خرې ونه خېژوو.

توضیح: عبداً مأموراً: یعنې نبي کریم ﷺ د الله تعالی د حکم پابند بنده ؤو. کوم حکم چې د الله د اړخ نه به ملاوېدلو هغه به یې عوامو ته رسولو. داسې نه وه چې خپلوانو ته به یې خصوصي حکم کولو او نورو ته به یې نظر نه کولو. دغه شان په احکاماتو کې نبي کریم ﷺ به امتیاز او خصوصیت روا نه ساتلو. همدغه وجه ده چې حضرت ابن عباس رضي الله عنه دا وضاحت کوي چې نبي کریم ﷺ به مونږ اهل بیتو ته هم د یو شي خاص حکم نه کولو، خو د درې شیانو یې مونږ ته په خاصه توګه حکم وکړو. اګر که امت هم په دې کې مونږ سره دوه شیانو کې شریک دی، خو په خاصه توګه مونږ ته حکم شوی دی. هغه درې وصیتونه پوره اودس کول، صدقه نه خوړل او خر په اَسپې نه خېجول دي. خر په اَس باندې د خېجولو په وجه د اَسپې نسل خرابېږي. او د دنبي شي په ځای بیکاره شی ترلاسه کېږي، ځکه خچر د اَس نه ادنی دی. دې وصیت کې او د کامل او پوره اودس کولو وصیت کې نور امت هم شریک دی. البته صدقه نه خوړل صرف د اهل بیتو خصوصیاتو کې دی. دې حدیث باندې په اهل روافضو باندې ښکاره رد دی چې وایې حضرت علي رضي الله عنه ته نبي کریم ﷺ خصوصي وصیتونه کړي ؤو. روافض په اذان کې د دې اظهار د "وصی رسول الله" په الفاظ سره کوي. حضرت علي رضي الله عنه او اهل بیت بار بار د دې تردید کړی دی، خو روافض ډېر پلېد خلک دي. (مرقات ۴۳۸/۷)

اَسپې ته خر پرېښودل منع دي

﴿۲۳﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: أُهْدِيَتْ رَسُول الله صلى الله عَلَيْهِ وَسلم
او د حضرت علي رضي الله عنه نه روایت دی چې (یو موقع باندې) د نبي کریم ﷺ په خدمت کې

[1] رقم الحديث ۳۸۸۲ اخرجه ابوداود في السنن ۵۰۷/۱ رقم الحديث ۸۰۸ والترمذي في السنن ۱۷۸/۴ رقم الحديث ۱۷۰۱

بغلةٌ	فركبها	فقال	عليٌّ:

يو قچر د هديه په توګه پيش کړی شو، نو نبي کريم صلی الله عليه وسلم هغې باندې سپور شو. حضرت علي رضي الله عنه عرض وکړو

لَوْ حَمَلْنَا الْحَمِيرَ عَلَى الْخَيْلِ فَكَانَتْ لَنَا مِثْلُ هَذِهِ؟

چې که چرې مونږ آسپو ته خر ورپرېږدو نو مونږ ته به (هم) داسې قچر ملاؤ شي؟ (دې او ربدلو سره)

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّمَا يَفْعَلُ ذَلِكَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[1]

نبي عليه السلام وفرمايل چې دا کار هغه خلک کوي چې ناواقفه دي. (روايت کړې دې ابوداؤد او نسائی)

توضيح لايعلمون: يعنې خر په آسپې ته پرېښودل د نامعقوله خلکو کار دی. که دا عقل مند خلک وی آسپې باندې به يې آس پرېښودلی وی چې د ښه نسل والا آسونه پيدا شي. د خر د نسل نه بيکاره خچر پيدا کېږي. دا خلک د صحيح فيصلې نه لرې شوي دي او د صحيح لارې نه بې لارې شوې دي. او په دې مکروه کار کې مشغوله شوې دي.

د نبي کريم صلی الله عليه وسلم توره

﴿۲۴﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَتْ قَبِيعَةُ سَيْفِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت انس رضی الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم توري قبضه (موټي) خولۍ د

مِنْ فِضَّةٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ والدارمي[2]

سپينو زرو وه. (روايت کړې دې ترمذی او ابوداؤد، نسائی او دارمی)

توضيح قبيعة سيف: د توري خولۍ ته وايي. چه د لاسکی نه شاته وی. د تورې د ښائست لپاره لږ شان سره زر استعمالول جائز دي. سپين زر هم جائز دي خو چې ډېر نه وي. (مرقات ۴۴۰/۷)

﴿۲۵﴾ وَعَنْ هُودِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ جَدِّهِ مَزِيدَةَ قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت هود بن عبد الله ابن سعد د خپل نيکه چې نوم يې مزيده ؤ نقل کوي چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم

يَوْمَ	الْفَتْحِ	وَعَلَى	سَيْفِهِ

د فتح په ورځ (مکې) ته داخل شو، نو هغه وخت د نبي کريم صلی الله عليه وسلم سره توره وه. هغې باندې

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۸۳ أخرجه ابوداود في السنن ۵۸/۳ رقم الحديث ۲۵۶۵ والنسائي ۲۲۴/۶ رقم الحديث ۳۵۸۰.

(۲) رقم الحديث ۳۸۸۴ أخرجه ابوداود في السنن ۶۸/۳ رقم الحديث ۲۵۸۳ والترمذي في ۱۷۳/۴ رقم الحديث ۱۶۹۱

ذَهَبٌ وَفِضَّةٌ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ[1]

د سرو او سپینو زرو کار شوی ؤو. (روایت کړې دې ترمذی)

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د أحد په ورځ دوه زغرې واغوستلې

﴿۲۶﴾ وَعَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت سائب ابن یزید رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې د غزوه أحد په ورځ د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

كَانَ عَلَيْهِ يَوْمَ أُحُدٍ دِرْعَانِ قَدْ ظَاهَرَ بَيْنَهُمَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهْ[2]

(بدن مبارک) باندې دوه زغرې وې. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یوه په بلې باندې اغوستې وه. (ابوداود، ابن ماجه)

توضیح: قد ظاهر: یعنې یوه یې په بلې باندې د لاندې اغوستې وه. معلومه شوه چې د زیات نه زیات اسلحه استعمالول د توکل منافي نه ده. او دا هم معلومه شوه چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپله جنګ کړی دی او په ښه انداز سره یې جنګ کړی دی. کوم خلک چې دا نقصان او شرم ګڼې یا ترېنه انکار کوي. هغه دې د خپل ایمان خیر ولمانځې. (مرقات ۴۴۱/۷)

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جنګي جنډه

﴿۲۷﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَتْ رَايَةُ نَبِيِّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَوْدَاءَ

او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غټه تور رنګې جنډه وه او وړه جنډه

وَلِوَاؤُهُ أَبْيَضَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَابْنُ مَاجَه[3]

یې د سپین رنګ وه. (ترمذی و ابن ماجه)

توضیح: راية: ملکي غټې جنډې ته رایه وايي. دا جنډه توره وه. د تور مطلب دا نه چې بېخې توره وه بلکې د لرې نه توره ښکارېدله. او که د نزدې نه چا کتلی نو سپینې پټې پکې ښکارېدلې او همدغې ته پړانګینه (د پړانګ په رنګ) ویلی کېږي. (مرقات ۴۴۱/۷)

والوائه ابیض: یعنې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جنګي جنډه وړه او سپینه وه. چې امن ته اشاره ده. (مرقات ۴۴۲/۷)

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۸۵ أخرجه الترمذي في السنن ۱۷۳/۴ رقم الحديث ۱۶۹۰

(۲) رقم الحديث ۳۸۸۶ أخرجه ابوداود في السنن ۷۱/۳ رقم الحديث ۲۵۹۰ وابن ماجه في ۹۳۸/۲ رقم الحديث ۲۸۰۶

(۳) رقم الحديث ۳۸۸۷ أخرجه الترمذي في السنن ۱۶۹/۴ رقم الحديث ۱۶۸۱ وابن ماجه في ۹۴۱/۲ رقم الحديث ۲۸۱۸

﴿۲۸﴾ وَعَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ مَوْلَى مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ قَالَ: بَعَثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ
او حضرت موسی ابن عبيدة چې د محمد ابن قاسم (تابعی) ازاد کړی شوی غلام ؤ وايي چې محمد ابن قاسم
إِلَى الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ يَسْأَلُهُ عَنْ رَايَةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
زه حضرت براء بن عازب خوا ته ولیږلم چې دا معلومه شي چې د نبي كريم ﷺ بيرغ څنګه ؤ.
فَقَالَ: كَانَتْ سَوْدَاءَ مُرَبَّعَةً مِنْ نَمِرَةٍ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد[1]
نو براء بن عازب وفرمايل چې جنډه د تور رنګ وه. د هغې تو ته څلور ګوده او د پړانګ د څرمني په شان وه.

توضيح **مربعة**: يعنې اوږد والی او پلنوالی یې څلور ګوټه ؤ. **نمرة**: د پړانګ په رنګ وه.

﴿۲۹﴾ وَعَنْ جَابِرٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ مَكَّةَ
او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم ﷺ (د فتح مكه په ورځ) مكې ته داخل شو، نو هغه
وَلِوَاؤُهُ أَبْيَضُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهُ[2]
وخت د نبي كريم ﷺ سره سپينه جنډه وه.

الفصل الثالث

﴿۳۰﴾ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: لَمْ يَكُنْ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ النِّسَاءِ
حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې د نبي كريم ﷺ په نظر كې د ښځو نه وروسته (د جهاد د مقصدونو لپاره)
مِنَ الْخَيْلِ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ[3]
د اَسونو نه زيات محبوب او خوښ بل هيڅ يو شی نه ؤ.

خپله قومي اسلحه جوړه کړئ او هغه خپله کړئ

﴿۳۱﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ: كَانَتْ بِيَدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت علي رضي الله عنه فرمايي (په هيڅ يو ميدان كې يا هيې په يو داسې موقع باندې) د نبي كريم ﷺ

---

(1) رقم الحديث ۳۸۸۸ أخرجه ابوداود في السنن ۷۱/۳ رقم الحديث ۲۵۹۱ والترمذي ۱۸۹/۴ رقم الحديث ۱۶۸۰

(2) رقم الحديث ۳۸۸۹ أخرجه ابوداود في السنن ۷۲/۳ رقم الحديث ۲۵۹۲ والترمذي في ۱۶۸/۴ رقم الحديث ۱۶۷۹.

(3) رقم الحديث ۳۸۹۰ المرقاة المفاتيح ۴۰۶/۷

قَوْسٌ	عَرَبِيَّةٌ	فَرَأَى	رَجُلًا	بِيَدِهِ	قَوْسٌ	فَارِسِيَّةٌ

په لاس کې عربې لینده ؤو. کله چې هغې یو کس (صحابي) په لاس کې فارسې (ایرانې) لینده ولیدلو نو ویې فرمایل

قَالَ:	مَا	هَذِهِ؟	أَلْقِهَا	وَعَلَيْكُمْ	بِهَذِهِ	وَأَشْبَاهِهَا

چې دا څه دي؟ دا غوزاره کړه. تاله (یعني عربې) لینده ساتل پکار دي. او دغه شان (یعني دا قسم) ساتل پکار

وَرِمَاحِ	الْقَنَا	فَإِنَّهَا	يُؤَيِّدُ	اللهُ	لَكُمْ	بِهَا	فِي	الدِّينِ

دي. دغه شان روغې نیزې ساتل پکار دي. یقیناً د دې په ذریعه الله تعالی به د دین په (او چتولو کې) ستاسو

وَيُمَكِّنُ لَكُمْ فِي الْبِلَادِ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه[1]

سره مرسته وکړي. او (د دښمنانو) ښارونو کې به تاسو کلک کړي.(۱)

(۱) د ښځو نه وروسته آسونو سره د نبي کریم ﷺ محبت د جهاد د محبت اړخ ته اشاره ده. هغه وخت به آس د جیټ طیارې په شان کار کولو. حدیث کې د اعدادو ډاډګېرنه ده. (د کتاب په صفحه ۱۱۸ آخر کې باندې دي)

توضیح: قوس فارسیة: یو عربي لیندي وي او یو فارسې لینده وي. د نبي کریم ﷺ په لاس کې عربې لینده وه. او د یو صحابي په لاس کې فارسې لینده وه. نبي کریم ﷺ هغه خوښ نه کړو. او ویې فرمایل چې دا غوزار کړه او عربي لینده په لاس کې واخله او استعمال یې کړه. نبي کریم ﷺ عربي لیندي ته په فارسې لیندي باندې ولې ترجیح ورکړه؟ ما د څینو علماؤ نه اورېدلي دي چې عربي لینده د ماتېدلو نه وروسته هم کار کوي، خو په فارسې کمان کې دا صفت نشته دی، نو ځکه نبي کریم ﷺ د عربې کمان د ښه والي له نظره دا د اختیارولو حکم ورکړو. ډېره ښه توجیه ده. کاش که چا چرته په کتاب کې لیکلی وی. (مرقات ۷/۴۴۴)

بله توجیه چې زما په ذهن کې راځي هغه دا ده چې نبي کریم ﷺ خپله وطنۍ او د قومې اسلحه ډاډګېرنه کړې ده چې عربې کمان زمونږ د مصنوعاتو نه دی. مونږ له په دې باندې پوره اعتماد ساتل پکار دي او د نورو جوړه شوې اسلحه خپل قومې بنیاد اینښودل پکار نه دي. حضرت خالد رضي الله عنه به هم په عام جنګونو کې خپلې قومې اسلحې ته ترجیح ورکوله. اګر که د غیرو خلکو اسلحه به څو مره هم ښه وه. د حدیث سیاق او سباق د دې توجیهاتو سره بالکل موافق ده، ځکه نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې د هم دې اسلحې په وجه او د جهاد په برکت سره به الله تعالی دین کې ستاسو سره مرسته کوي او په ملکونو کې به تاسو ثابت قدم کړي.

---

(۱) رقم الحدیث ۳۸۹۱ اخرجه ابن ماجه في السنن ۲/۹۳۹ رقم الحدیث ۲۸۱۰

دریمه توجیه دا هم ده چې کومه ټولو شارحینو اختستي ده. ملاعلي قاري او علامه طیبي او نورو شارحینو همدغه اختیار کړې ده. هغوی فرمایي چې د هغه صحابي خیال ؤو چې فارسې کمان مضبوط وي. په دې به مونږ ته ډېر فتوحات تر لاسه شي، ځکه ورته نبي کریم ﷺ وفرمایل چې ستا خیال صحیح نه دی. د جنګ آلاتو باندې فتوحات نه کېږي. بلکې دا د الله تعالیٰ په نصرت او مرستې سره حاصلیږي. دا نصیحت په خپل ځای بالکل صحیح دی، خو د بحث لاندې د حدیث سیاق و سباق د دې توجیه نه ډېر لرې ده، ځکه نبي کریم ﷺ د "انها" نه تر آخره پورې د اسلحې د استعمالول او د جنګ د آلاتو د اختیارول د دین د ترقۍ ذریعه ویلې ده.

فانها: کې ضمیر قصه دا ده چې دې کمانونو او نیزو سره الله تعالیٰ ستاسو د دین تائید کوي او ستاسو قدمونه په دنیا کې مضبوطوي. (مرقات ۴۴۴/۷)

هر مسلمان له پکار ده چې هغه جهاد او اسلحه مضبوطه کړي. څومره چې اسلحه او ایمان مضبوط وي د مسلمانانو جهاد به مضبوط وي. د خلکو ذهن به جهادي وي، نو دین به هم ترقي کوي. مسلمان حکومتونه به هم مضبوط وي. دنیا به هم اباده وي. امن به قائم وي. عزتونه او عظمتونه به محفوظ وي. معاشره به هم پاکه وي. او ملک به هم خوشحاله وي. ګنې هیڅ به لاس را نشي. او ذلت به مسلط شي. الله تعالیٰ چې د اسمان د کافرانو د مغلوبولو لپاره کومه نسخه راکړې ده هغه جهاد او جهادي اسلحه ده. پرېښودل د اسلحې نه دي. کوم خلک چې اسلحې ته د کرکې په نظر ګورې هغوی د قرآن او حدیث توهین کوي. او په غیر شعورې توګه د جهاد نه منکر شي. زما دعویٰ ده چې اسلحه د فساد ذریعه نه ده بلکې د امن او امان ذریعه ده. دې دعویٰ باندې د قبائلو د خلکو امن او امان واضحه دلیل دی. چې د اسلحې انبار ورسره وي، خو په ناحق دومره نه مړه کېږي. څومره مړګونه چې په دې ښارې علاقو کې کېږي. چرته چې ډاکوان مسلح وي او د شریفانو لاسونه یې تړلې وي. چا د جهاد د اسلحې باره کې څه ښه ویلې دي.

سکھایا ہے ہمیں ای دوست طیبہ کے والی ﷺ نے
کہ بوجہلــــــــــوں سے ٹکرا کر ابھرنا عین ایمان ہے
برائے دین اسلام رقص کرنا عین ایمان ہے

باب آداب السفر
د سفر د آدابو بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿ولا یطئون موطئاً یغیظ الکفار ولا ینالون من عدو نیلا إلا کتب لهم به عمل صالح﴾(سورة توبه : ۲۰)

آداب جمع ده. د دې مفرادب دی. خصائل حمیده د خپلو او د خصائلو رذیله نه د بچ کیدلو نوم ادب دی یعنې هر شي ته د جائز مقام او د مناسب حق ورکولو نوم ادب دی.

د سفر نه مراد عام او مطلق سفر دی، خو دلته زیاتره د نبي کریم ﷺ د جهادي سفرونو او د هغې د آدابو بیان شوی دی. نبي کریم ﷺ د نبوت نه مخکې د دیارلس (۱۳) کالو عمر کې شام ته یَو سفر کړی ؤ. او مکې ته بیرته راغلو. بیا نبي کریم ﷺ د پنځویش (۲۵) کاله عمر کې د تجارت په غرض باندې شام ته سفر کړی ؤو. د نبوت نه وروسته د نبي کریم ﷺ یو سفر د مکې نه طائف ته شوی ؤو. د هغې مقصد طائف والو ته د اسلام دعوت ورکول هم ؤو. او د خپل ملګرو لپاره د پناه ځای لټنه هم مقصود ؤ. بیا نبي کریم ﷺ د مکې نه مدینې ته د ۵۳ کاله عمر کې د هجرت عظیم الشان سفر وکړو. د مدینې منورې نه په شپږمه هجرئ کې د نبي کریم ﷺ یو سفر د عمرې لپاره ؤو چې په صلح حدیبیه باندې ختم شو او نبي کریم ﷺ بغیر د عمرې نه بیرته مدینې ته راغلو. بیا بَل کال ته د نبي کریم ﷺ د عمرة القضاء سفر وشو. بیا په لسمه هجرئ کې نبي کریم ﷺ د حج په ارادې سوالاک یا د کم و زیات صحابؤ رضي الله عنهم سره د حجة الوداع سفر وکړو. د نبي کریم ﷺ د دې اوٌوه (۷) سفرونو نه بغیر نور ټول سفرونه د جهاد لپاره شوي دي. چې د جزیره عرب د ننه ؤو. د جزیره عرب نه بیرون د نبي کریم ﷺ یو جهادي سفر شوی ؤو. چې د غزوه تبوک لپاره د شام زمکې اړخ ته شوی ؤو.

علماء، طلباء او صلحاء عوامو له لازم دي چې د نبي کریم ﷺ سفر د کوم مقصد لپاره شوی ؤو. همغه مقصد د خپل ځان لپاره بیان کړي. جهادي سفر له د تشکیل نوم ورکول کوم انصاف دی؟ حال دا چې نن سبا د عوام الناس په ذهن کې د تشکیل یو خاص تصور دی. چې د جهاد تصور کول په حرام ګڼلی کیږي. بهرحال د جهاد د سفر یو څو آداب هم لیکلی کیږي. کتنه یې وکړئ.

۱: د اعلاء کلمة خالص نیت وي ۲: بغیر د څه تکبر نه دې په ډیره عاجزئ ته لاړ شي او راشي ۳: خپل مینځ جنګ او ټکرې دې نه وي بلکې د یو بَل سره دې مرسته کونکې وي ۴: سفر د نبي کریم ﷺ د طریقې مطابق وي ۵: د شمن سره دې د جنګ ارمان نه کوي خو چې کله جنګ وي نو بیا دې ثابت قدم وسي

او ښه صبر دي و کړي ۶: عدد او عدد باندې دي نظر ونه کړي شي. بلکې فقط په الله تعالی باندې دي يقين وي او تعلق مع الله دي ښه مضبوط وي ۷: او چت ځای ته يا لاندې د تلو راتلو وخت کې دې په ژبه باندې د الله او د الله اکبر چغې وي ۸: د فتحې نه وروسته دي نه تکبر کوي، نه دي ظلم کوي بلکې عاجزي دي کوي.

الفصل الاول

د جهاد لپاره د يوم الخميس انتخاب

﴿۱﴾ عَن كَعْب بْنِ مَالِكٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ يَوْمَ الْخَمِيسِ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ
حضرت کعب ابن مالک رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د غزوه تبوک لپاره د پنج شنبې د ورځې
وَكَانَ يُحِبُّ أَنْ يَخْرُجَ يَوْمَ الْخَمِيسِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
نه روان شو او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به دا خوښول چې د جهاد د سفر ابتداء د پنج شنبې د ورځې نه وکړي.

توضيح: **يوم الخميس**: د پنج شنبې ورځې ته خميس وايي. د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عمومي سفرونه د پنج شنبې په ورځ شوي ؤو. کله کله د دې نه خلاف هم شوی دی. د پنجشنبې د ورځې د انتخاب وجه دا ده چې د ټولې هفتې عملونه د پنج شنبې په ورځ الله تعالی ته وړاندې کيږي. چې د جهاد لوی عمل هم په دې کې وي، نو ډېره ښه ده. دويمه وجه دا ده چې خميس او خمس کې مناسبت لفظي دی. خمس د مال غنيمت برخې ته وايي. دريمه وجه دا ده چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د لښکر نوم الخميس ؤو چې پنځه برخې يې وي. يعنې **مقدمة الجيش، ساقة الجيش، ميمنة الجيش، ميسرة الجيش او قلب الجيش**. په دې مناسبت سره به نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د پنج شنبې په ورځ سفر کولو. يهودو چې خيبر کې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لښکر وليدلو نو په هغه موقع يې وويل "**محمد والخميس والله**" د دې لپاره د فال په توګه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د پنج شنبې ورځ عموماً د سفر لپاره انتخاب کړه. (مرقات ۴۴۵/۷،۴۴۴)

د ځان ته د سفر کولو ممانعت

﴿۲﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَوْ
او حضرت عبد الله ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل! که خلک د هغه

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۹۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۱۳/۶ رقم الحديث ۲۹۵۰ وأبوداود في السنن ۷۹/۳ رقم الحديث ۲۶۰۵

يَعْلَمُ	النَّاسُ	مَا	فِي	الْوَحْدَةِ	مَا	أَعْلَمُ	مَا سَارَ

شي نه چې په سفر کې پېښېږي دومره خبر شي لکه څومره چې زه خبريم نو هيڅ سو سپور کس به د

رَاكِبٌ بِلَيْلٍ وَحْدَهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]

شپې سفر (د کولو همت) ونه کړي

توضيح: يعنې يوائې د سفر کولو چې کوم دنيوي او اخروي نقصانونه ماته معلوم دي که چرې هغه چاته معلوم شول نو هيڅ يو سپور کس به ځان له سفر ونه کړي. ديني نقصان خو دا دی چې د جمعې سره لمونځ د ځان کس په نصيب کې نه وي او دنيوي نقصان دا دی چې د حادثې په وخت کې يا د سامان د حفاظت په وخت کې به د هغې د مرستې لپاره هيڅ څوک نه وي او خاص کر کله چې د جهاد زمانه وي، نو د ځان کس لپاره به د سفر څومره خطر وي. بهرحال نن سبا د سفر کولو لپاره اجتماعي ترتيب وي. هيڅ يو کس چرته هم ځان نه وي. کېدی شي دې سفر او پخواني سفر کې فرق وي. (مرقات ۴۴۵/۷)

په قافله کې که سپی یا ټلۍ وي نو د رحمت فرښتې به نه وي

﴿۳﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَصْحَبُ

او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې د هغه قافلې سره

الْمَلَائِكَةُ رُفْقَةً فِيهَا كَلْبٌ وَلَا جَرَسٌ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[2]

فرښتې نه وي چې کوم کې سپی ټلۍ (ګينګرې) وي.

توضيح: الملائکة: د رحمت فرښتې مراد دي. هغه ورسره يو ځای نه وي. د رحمت فرښتې او کراماً کاتبين نو وي. د جرس نه مراد ګينګرې او ټلۍ دي چې اواز کوي. د دې نه د ريکاډنګ حرمت په اسانۍ سره معلومېږي. د سپې نه شوقيه سپی مراد دی. ښکاري سپی يا د څوکۍ سپی مراد نه دی. (مرقات ۴۴۵/۷)

﴿۴﴾ وَعَنْهُ	أَنَّ	رَسُولَ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	قَالَ: الْجَرَسُ

او د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل جرس (يعنې ګينګرې او ټلۍ)

---

[1] رقم الحديث ۳۸۹۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۳۷/۶ رقم الحديث ۲۹۹۸ وابن ماجه في السنن ۱۲۳۹/۲ رقم الحديث ۳۷۶۸

[2] رقم الحديث ۳۸۹۴ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۷۲/۳ رقم الحديث (۱۰۳-۲۱۱۳) وأبوداود في السنن ۵۳/۳ رقم الحديث ۲۵۵۵

مَزَامِيرُ الشَّيْطَانِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[۱]

مزامير شيطان (شيطاني باجه) ده.

﴿۵﴾ وَعَنْ أَبِي بشِيرِ الأَنصارِيّ: أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ

او د حضرت ابو بشير انصاري رضي الله عنه نه روايت دی چې هغه په يو سفر کې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم سره ؤو،

فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

نو (هغه بيان کوي چې د هغه سفر په موقع کې) نبي کريم صلى الله عليه وسلم يو کس ته د قافلې دننه د دې حکم

رَسُولًا: لَا تبقين فِي رَقَبَةِ بِغَيْرٍ قِلَادَةٌ مِنْ وَتَرٍ

د اعلان لپاره ولېږلو چې د هيڅ اوښ په غاړه کې د ليندې د مزي پټې پاتې نه شي. يا يې وفرمايل چې

أَوْ قِلَادَةٌ إِلَّا قُطِعَتْ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[۲]

پټې مه پرېږدئ بېخې يې غوڅې کړئ.

توضيح: قلادة: د پټې ممانعت ځکه وشو چې دې کې اواز کونکې ګينګرې وي. که ګينګرې نه وي او د شرک پټې نه وې نو هسې د پټۍ ممانعت نشته دی. (مرقات ۷/۴۴۶)

په خاړۀ باندې د سورلئ کولو متعلق هدايت

﴿۶﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا سَافَرْتُمْ

او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل. کله چې تاسو د ارزانۍ په زمانه

فِي الْخِصْبِ فَأَعْطُوا الإِبِلَ حَقَّهَا مِنَ الأَرْضِ

کې (اوښانو باندې) سفر کوئ نو هغه اوښانو ته د هغه ځمکې (نه د خوراک) حق ورکړه (يعنې هغې د واښو

وَإِذَا سَافَرْتُمْ فِي السَّنَةِ فَأَسْرِعُوا

د خوړلو موقع ورکړه. دغه وخت کې د سفر په دوران کې د لږ وخت نه وروسته يې د ښرېدلو لپاره پرېږده، چې

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۹۵ أخرجه مسلم في صحيحه ۳/۱۶۷۲ رقم الحديث (۱۰۴-۲۱۱۴) وأبوداود في السنن ۳/۵۴ رقم الحديث ۲۵۵۶

(۲) رقم الحديث ۳۸۹۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۶/۱۴۱ رقم الحديث ۳۰۰۵ ومسلم في ۳/۱۶۷۲ رقم الحديث (۱۰۵-۲۱۱۵)

عَلَيْهَا السَّيْرَ وَإِذَا عَرَّسْتُمْ

هغه خپلې ښتې ډکې کړې او تيزې مزل وکړې) او کله چې ته قحط په زمانه کې سفر کوې نو دې باندې ژر سفر کوه (يعنې د

بِاللَّيْلِ فَاجْتَنِبُوا الطَّرِيقَ

سفر دوران کې تاخير مه کوه چې او ښ د خوراک نه کولو په وجه کمزورئ کې داخته کېدلو نه مخکې خپل منزل ته ورسوي)

فَإِنَّهَا طُرُقُ الدَّوَابِّ

دغه شان چې کله د شپې چرته پړاؤ کوې نو په لاره کې پړاؤ مه کوه ځکه ځناور مزل کوي او هغه مضر (زهريله)

وَمَأْوَى الْهَوَامِّ بِاللَّيْلِ. وَفِي رِوَايَةٍ: إِذَا

ځناور (لکه مار او د لړم وغيره) د اوسيدلو او د تېرېدلو ځايونه دي. او يو روايت کې داسې دي چې کله ته قحط

سَافَرْتُمْ فِي السَّنَةِ فَبَادِرُوا بِهَا نِقْيَهَا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]

په زمانه کې (اوښانو باندې) سفر کوې نو په تندئ سره سفر کوه. چې په اوښانو کې د بدن طاقت موجود وي.

توضيح: الخصب: د شينکې او د ارزانئ او په اسانه زمانه کې سفر ته الخصب وايي. (مرقات ۴۴۷/۷)

حقها: يعنې د وانبو د خوړلو حق ورکوه. (مرقات ۴۴۷/۷)

السنة: وچکالې او قحط ته وايي. يعنې داسې موقعو کې تيز مزل کوه چې د وچکالئ په وجه د هلاک کېدلو نه مخکې مخکې بچ شې او ؤوځې. (مرقات ۴۴۷/۷)

عرستم: تعريس د شپې آخري وخت کې پړاؤ کولو ته وايي.

الطريق: يعنې لاره کې قيام مه کوه. بلکې د لارې نه غاړې ته شپه تېروه. چې درنده ګان او د ځمکې د حشراتو او د پېريانو نه بچ شې، ځکه د شپې دا شيان لارو ته راؤځې.

ماؤى: د ځای جوړولو په معنی کې دی. (مرقات ۴۴۸/۷)

الهوام: حشرات الارض او مضر شيانو ته وايي. (مرقات ۴۴۸/۷)

نقيها: يعنې طاقت د ختمېدلو او د کمزورې کېدلو نه مخکې مخکې څاروی بچ وباسه.

---

[1] رقم الحديث ۳۸۹۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۲۵ رقم الحديث (۱۷۸-۱۹۲۶) وأخرجه أبو داود في السنن ۳/۶ رقم الحديث ۲۵۶۹

د سفر ضرورت مند ملګرې سره مرسته وکړه

﴿۷﴾ وَعَنْ أَبِي سعيد الْخُدْرِيِّ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ فِي سَفَرٍ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې په يو موقع کې کله چې مونږ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره ؤو.
إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ عَلَى رَاحِلَةٍ فَجَعَلَ يَضْرِبُ يَمِينًا وَشِمَالًا
ناڅاپه يو کس په اوښ باندې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له راغلو او اوښ يې ښي او چپ اړخ ته تاوهلو.
فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ كَانَ مَعَهُ فَضْلُ ظَهْرٍ
نو دا (ليدلو سره) نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې کوم کس سره چې (د خپل ضرورت نه) زياتې سورلۍ وي،
فَلْيَعُدْ بِهِ عَلَى مَنْ لَا ظَهْرَ لَهُ
هغې له پکار ده چې هغه سورلۍ هغه کس له ورکړي چې سورلۍ ورسره نه وي او د کوم کس سره
وَمَنْ كَانَ لَهُ فَضْلُ زَادٍ فَلْيَعُدْ بِهِ
چې د ضرورت نه زيات خوراک او د ښنباک سامان وي نو هغه دې هغه کس له ورکړي چې د هغې سره خوراک
عَلَى مَنْ لَا زَادَ لَهُ قَالَ: فَذَكَرَ
او د ښنباک سامان نه وي. رواي وايي چې د هغې نه وروسته نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مال او د شيانو د قسمونو ذکر وکړو
مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ حَتَّى
(يعنې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د شيانو نومونه اخستلو سره وفرمايل چې د کوم کس سره فلانی او فلانی شی لکه تو ته وغيره د خپل
رَأَيْنَا أَنَّهُ لَا حَقَّ
حاجت نه زيات ته وي نو هغه په هغه کس باندې خرچ کول پکار دي چې د هغې سره هغه شی نه وي) تر دې چې (د هغې د ترغيب او نصيحت
لِأَحَدٍ مِنَّا فِي فَضْلٍ. رَوَاهُ مُسْلِم (۱)
نه) احساس وکړی شو چې مونږ کې د هيچا هم په خپل هغه شي باندې هيڅ حق نشته دی چې کوم هغې سره د ضرورت نه زيات وي.

توضيح: **يضرب يميناً و شمالاً**: يضرب د تاوهلو په معنی کې دی. د مسلم په يو روايت کې د يصرف لفظ موجود دی. چې د تاوهلو په معنی کې دی. مسلم کې په دې روايت کې د يصرف نه وروسته د

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۹۸ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۳۵۴ رقم الحديث (۱۸-۱۷۲۷) وابوداود في السنن ۳۰۵/۲ رقم الحديث ۱۶۶۳

بصره لفظ هم موجود دی. دې سره مطلب ډېر واضحه شو چې د هغه کس سورلۍ دا چې ډېره ستړې شوې وه او هغې سره د سفر سامان هم نه ؤو، ځکه هغې نبي او چپ اړخ ته نظر تاوهلو چې يو مسلمان د هغې سره مرسته وکړي. دې توجيه سره به ټول حديث باندې پوهېدل اسانه شي، ځکه د هغه کس نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وروسته د مرستې کولو ترغيب ورکړو. شارحينو د دې حديث مطلب دا هم بيان کړی دی چې د هغه کس سورلۍ دومره کمزورې شوې وه چې او درېدلی نه شوه، ځکه هغې ښي او چپ اړخ ته جوتې خوړلې او پريشانه وه او هغه کس به هغه ښي او چپ اړخ ته تاوهله. دا توجيه بعيده ده.

فضل زاد: يعني که د چا سره زياتې سورلۍ وي يا زياتې سامان او خوراک وي نو په هغې دې د خپل ورور سره مرسته وکړي. (مرقات ۴۴۸/۷)

فليعد به: دا صيغه د عاد يعود نصر ينصر نه ده. اساس البلاغه کې علامه مخشری رحمه الله د دې معنی رفق او نرمي کړې ده. "**اى فليرفق به يقال هذا الامرا عود عليك**" **اى ارفق بك**، خو په منجد کې ليکلی شوې دې چې د عاد يعود د راتاوهلو او د حساس کېدلو په معنی کې دی. "**يقال عاد السائل اى ردّهٔ و صرفه عاد فلاناً بالمعروف صنعه معه**" يعنې د هغې سره يې احسان وکړو. د بحث لاندې حديث مناسبه معنې همدغه ده. اکثر که علامه طيبي اولنۍ معنی کړې ده. مطلب دا شو چې د چا څه سورلۍ يا سامان وي يا خوراک وي نو هغه دې خپل محتاج ورور سره احسان وکړي او ورد دې کړي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دومره ترغيب ورکړو چې صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ خيال وکړو چې په زياتې مال باندې د هغوی هيڅ حق نشته دی. (الکاشف ۴۰۰/۷ مرقات ۴۴۸/۷)

په سفر کې د مقصد د پوره کېدو نه وروسته کور ته ژر راشئ

﴿۸﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: السَّفَرُ قِطْعَةٌ مِنَ الْعَذَابِ				
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې سفر د عذاب يوه ټوټه ده.				
يَمْنَعُ	أَحَدَكُمْ	نَوْمَهُ	وَطَعَامَهُ	وَشَرَابه
چې تاسو نه خو (په ارام او راحت سره) خوب ته پرېږدي او نه (مو په طريقه باندې) خوراک څښاک ته پرېږدي.				
فَإِذا	قضى	نهمه	من	وَجهه
لهذا کله چې تاسو کې يو کس (چرته سفر ته لاړ شي او) د سفر غرض پوره شي (يعنې د کوم مقصد لپاره مو چې سفر کړی دی				

فليعجل	إِلَى	أَهله	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[۱]
هغه مقصد پوره شي) نو هغې له پکار ده چې د خپل کور والو ته راتللو کې تونديوکړي.			

توضيح نهمته: مقصد. حاجت او د ضرورت په معنی کې دی. (مرقات۴۵۰/۷)

من وجهه: يعني کوم اړخ ته چې مسافر متوجې شي او د کوم مقصد لپاره يې سفر کړی دی. هلته نه چې کله مقصد پوره شي نو ژر دې کور ته بېرته راشي. دا حکم د غير واجبه سفرونو لپاره دی. که سفر واجب وي لکه حج او جهاد وغيره نو د هغې لپاره دا حکم نه دی. اګر که حديث دې لپاره هم شامليدلی شي.

سفر ته د عذاب ټوټه ځکه ويلی شوې ده چې انسان په کې د ټولو سهولتونو نه محروم شي. که سهوليات وي هم خو بيا هم د کور نه جدا، وطن او د خاندان نه جدا کېدل ولې څه لږه پريشاني ده؟ بې مقصده سفرونو کې اکثر ليدلی شوې دي چې د بسونو حادثې وشي، لکه د مزارونو سفرونو لپاره د سفر مېلو کې او ټورسټ (تفريح کونکي) اکثر په مصيبتونو کې راګېر شي. (مرقات۴۵۰/۷)

د معزز ميلمه يا د مسافر په راتلو باندې استقبال جائز دی

﴿۹﴾وَعَن عبدِالله	بنِ جعفرٍ	قَالَ:	كَانَ رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عبد الله ابن جعفر رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې کله به نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سفر نه بېرته راتللو نو د نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ							
إِذَا	قَدِمَ	مِنْ	سَفَرٍ	تُلُقِّيَ	بِصِبْيَانِ	أَهْلِ	بَيْتِهِ
اهل بيتو به د ماشومانو په ذريعه د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ استقبال کولو (يعني د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ							
وَإِنَّهُ	قَدِمَ	مِنْ	سَفَرٍ				
اهل بيتو به ماشومان نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته حاضر کړه) نو (يو ورځ) نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې کله د سفر نه بېرته راغلو							
فَسُبِقَ	بِي	إِلَيْهِ	فَحَمَلَنِي	بَيْنَ	يَدَيْهِ		
(او مدينې ته رانژدې شو) نو زه يې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته وړاندې کړم. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زه اوچت کړم او خپلې							
ثُمَّ	جِيءَ	بِأَحَدِ	ابْنَيْ	فَاطِمَةَ	فَأَرْدَفَهُ	خَلْفَهُ	
مخې ته يې سپور کړم. بيا يې د حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنهَا په دواړو زامنو کې يو ځوې حسن يا حسين راوستلو نو							

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۹۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۳۹/۶ رقم الحديث ۳۰۰۱ ومسلم في ۱۵۲۶/۳ رقم الحديث (۱۷۹-۱۹۲۷)

قَالَ: فَأُدْخِلْنَا المدينةَ ثلاثةً على دَابَّة. رَوَاهُ مُسلم[1]
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه خپل شاته کښنول او بیايې (دغه شان مونږ دري واړه په يو خاوري باندې (سپور) مدینې ته داخل کړو.

توضیح: تلقي بالصبيان: مطلب دا دی چې د ماشومانو په ذریعه به د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ استقبال کېدلو یعني اهل بیتو به ماشومان د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د استقبال لپاره بوتلل. د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لویې استقبال د مدینې والو د اسلحو په تاوهلو سره هغه وخت کړی ؤو. کله چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مکې نه هجرت کولو او مدینې ته یې تشریف راوړلو. بیا د غزواتو په سفرونو کې صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ موقع په موقع د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ استقبال کړی دی، نو ځکه د عزت مند مېلمنو په راتللو او دغه شان علمي شخصیت په راتللو باندې که عوام خلک استقبال کوي نو دا به ناجائزه نه وي، خو چې د شرعي منکراتو نه پاک وي. څه وچ مزاجه خلک استقبال ناجائزه ګڼي. (مرقات ۴۵۱/۷)

﴿۱۰﴾ وَعَنْ أَنَسٍ: أَنَّهُ أَقْبَلَ هُوَ وَأَبُو طَلْحَةَ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او د حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې هغه (انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) او حضرت طلحه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره
وَمَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَفِيَّةُ مُرْدِفُهَا
(د خیبر د سفر نه) بېرته راغلل، نو په هغه موقع کې حضرت صفیه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره وه او نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
عَلَى رَاحِلَته. رَوَاهُ البُخَارِيّ[2]
هغه په خپله سورلۍ باندې شاته کښنوله.

سفر نه کور ته د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د راتللو وخت

﴿۱۱﴾ وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَطْرُقُ أَهْلَهُ لَيْلًا
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به خپل کور والو ته د (سفر نه) د شپې وخت
وَكَانَ لَا يَدْخُلُ إِلَّا غُدْوَةً
کې بېرته نه راتللو بلکې د ورځې په اولنۍ برخه کې یعني د سحر وخت کې یا د په آخري برخه یعني

([1]) رقم الحديث ۳۹۰۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۸۸۵/۴ رقم الحديث (۶۶-۲۴۲۸) واخرجه ابوداود في السنن ۵۹/۳ رقم الحديث ۲۵۶۶

([2]) رقم الحديث ۳۹۰۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۶۹/۱۰ رقم الحديث ۶۱۸۵ ومسلم في صحيحه ۹۸۰/۲ رقم الحديث (۴۲۹-۱۳۴۵)

أَوْ عَشِيَّةً (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
د ماښام وخت کې (کور ته) داخلیدلو.

توضیح: د حضرت انس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د دې حدیث تعلیم دا دی چې د سفر نه سړی کله بېرته کور ته راځي، نو هغې له پکار ده چې د ورځې راشي. د دې سره د حضرت جابر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ والا روایت نمبر ۱۲ کې په واضحه توګه منع شوې ده چې د اوږد سفر نه وروسته د شپې وخت کې کور ته داخلیدل پکار نه دي. د دې دواړو حدیثونو سره راتلونکې د حضرت جابر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د حدیث نمبر ۳۰ تعارض دی. چې هغې کې د شپې وخت کې کور ته راتلل بهتر او ښه ګڼلی شوی دی. د دې جواب دا دی چې کله سفر اوږد وي او خاوند د ډېر وخت د کور نه په سفر وُو، نو په داسې وخت کې ناڅاپه کور ته راتلل پکار نه دي. بلکې د ورځې په جومات کې دوه رکعته کول پکار دي او د خلکو سره د ملاقات نه وروسته کور ته تلل پکار دي چې کور کې ښځه خپل زیت او سنګار وکړي شي. او که سفر د لرې ځای نه وُو بلکې نزدې وُو نو د شپې په اول وخت کې راتلل بهتر دي، لکه څنګه چې په حدیث نمبر ۳۰ کې راروان دي. د دې وجه دا ده چې د شپې په اولنۍ برخه کې راتللو سره دې مسافر ته خپله هم اطمینان حاصلیږي. او ناوخته تللو سره د کور خلک هم پریشانه نه وي. دغه شان د شپې په اول وخت کې به خاوند د ښځې سره کورکوالی وکړي او ټوله شپه به ارام وکړي. علامه نوَوی فرمایي چې کومو حدیثونو کې چې د شپې د راتللو ممانعت دی. د هغه حدیثونو تعلق د داسې صورت سره دی کله چې سفر اوږد وي او ښځې ته د خاوند د راتللو هیڅ خبر نه وي. که خاوند ناڅاپه کور ته داخل شي او ښځه د چوهاړې پشان ناسته وي نو کورنۍ تعلقات به خراب شي. لنډ سفر کې به دا صورت نه وي. دغه شان که سفر اوږد وي خو د خاوند د راتللو نه مخکې خبر ورکړی شوی دی، نو دغه صورت کې هم خاوند هر وخت کور ته راتلی شي. اسلام غواړي چې کورنی نظام د مضبوط نه مضبوط وي، خو یهود او نصاری او د هغوی اینجنټ این جي اوز کورنی نظام تباه کول غواړي. د لاندې ذکر شوي حدیث هم دغه تشریح ده. (مرقات ۴۵۲/۷)

﴿۱۲﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم: إِذَا طَالَ أَحَدُكُمُ الْغَيْبَةَ			
او حضرت جابر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل کله چې تاسو د یو کس غیر حاضري اوږده شي			
فَلَا	يَطْرُقْ	أَهْلَهُ	لَيْلًا (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
(یعنې سفر کې ډېرې ورځې تېرې کړي) نو هغه (د سفر نه بېرته راتللو وخت) کې خپل کور ته شپې وخت کې مه داخلېږئ.			

---

(1) رقم الحديث ۳۹۰۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۱۹/۳ رقم الحديث ۱۸۰۰ ومسلم في ۱۵۲۷/۳ رقم الحديث (۱۸۰-۱۹۲۸)

(2) رقم الحديث ۳۹۰۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۳۹/۹ رقم الحديث ۵۲۴۴ ومسلم في ۵۲۸/۳ رقم الحديث (۱۸۳-۷۱۵)

﴿۱۳﴾ وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل که چرې تاسو د (سفر نه بېرته راتللو
دَخَلْتَ لَيْلًا فَلَا تَدْخُلْ عَلَى أَهلك
کې د ښار به ابادئ کې) د شپې وخت کې راو راسيږئ نو خپل کور ته مه داخليږئ. تر څو چې خاوند د
حَتَّى تستحد المغيبة وتمتشط الشعثة (مُتَّفق عَلَيْهِ)(۱)
غائب ښځې د نامه لاندې ويښتهٔ پاک نه کړي. او هغه ښځه چې ويښتهٔ يې ګډوډ وي هغه ګومنز نه کړي.

توضيح: **تستحد**: حديد استعمالولو ته وايي. مراوز د نامه لاندې ويښتو ته وايي. د نارينوٌ لپاره د وسپنې آله استعمالول طبي لحاظ سره فائده منده ده او د ښځې لپاره د وسپنې په ځای په بله طريقه اختيارول بهتر دي. مثلاً ويستل يا نوره استعمالول يا د ويښتو ختمول مناسب ده. (مرقات۷/۴۵۱)

د سفر نه راستنيدو سره دعوت کول مسنون دي

﴿۱۴﴾ وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله مدينې ته راغلو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
نَحَرَ جَزُورًا أَوْ بَقَرَةً. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ(۲)
اوښ يا غوا ذبح کړه. (روايت کړې دې بخاری)

د سفر نه راستنيدو سره جومات کې ناسته او نفل کول مسنون دي

﴿۱۵﴾ وَعَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَقْدَمُ مِنْ سَفَرٍ إِلَّا
او حضرت کعب ابن مالک رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د څاښت د وخت نه بغير
نَهَارًا فِي الضُّحَى فَإِذَا قَدِمَ
بل په هيڅ وخت کې د سفر نه بېرته نه راتللو، نو کله چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (د سفر نه) بېرته راتللو

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۰۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۴۱/۹ رقم الحديث ۵۲۴۶ ومسلم في ۱۵۲۷/۳ رقم الحديث (۱۸۲-۷۱۵)

(۲) رقم الحديث ۳۹۰۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۹۴/۶ رقم الحديث ۳۰۸۹ وأحمدفي المسند ۳۰۱/۳

بَدَأَ بِالْمَسْجِدِ فَصَلَّى فِيهِ رَكْعَتَيْنِ	نو اول به جومات ته لاړو بیا به یې د کیناستلو نه مخکې تحیة المسجد کولو یا به یې د څاښت دوه رکعته لمونځ کولو
ثُمَّ جلس فِيهِ لِلنَّاسِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]	او بیا به د خلکو سره د ملاقات لپاره هلته کیناستلو.
﴿۱۶﴾ وَعَن جَابر قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ فَلَمَّا	او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې زه (يو) سفر کې د نبي کريم صلی الله علیه وسلم سره ؤوم، نو مونږ
قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ قَالَ لِي: ادْخُلِ الْمَسْجِدَ فَصَلِّ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[2]	مدینې ته بېرته راغلو، نو نبي کريم ﷺ ماته وفرمايل: جومات ته لاړ شه او دوه رکعته لمونځ وکړه.

الفصل الثاني

سحر وختي کار ته تلو نکو ته د برکت دعاء

﴿۱۷﴾ عَن صخرِ بن وَداعةَ الغامِدِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:	حضرت صخر رضي الله عنه بن وداعه غامدی فرمايي چې (يو ورځ) نبي کريم صلی الله علیه وسلم دا وفرمايل (يعني دا
اللَّهُمَّ بَارِكْ لِأُمَّتِي فِي بُكُورِهَا وَكَانَ إِذا بعث	دعا يې وکړه يا الله! زما د امت لپاره د ورځ په ابتدائي برخه کې برکت واچوې، نو نبي علیه السلام به چې
سرِيَّةً أَوْ جَيْشًا بَعَثَهُمْ مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ وَكَانَ صَخْرٌ تَاجِرًا	کله وړوکی يا لوي لښکر لېږلو نو د ورځ په ابتدائي برخه کې به يې لېږلو. او صخره چې يو تاجر (سوداګر) ؤو
فَكَانَ يَبْعثُ تِجَارَتَهُ أَوَّلَ النَّهَارِ فَأَثْرَى	(د دې برکت حاصلولو له نظره) به يې خپل تجارتي مال د ورځې په اولنۍ برخه کې لېږلو، نو هغه

([1]) رقم الحديث ۳۹۰۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۹۴/۶ رقم الحديث ۳۰۸۸ ومسلم في ۴۹۶/۱ رقم الحديث (۷۴-۷۱۶)

([2]) رقم الحديث ۳۹۰۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۹۳/۶ رقم الحديث ۳۰۸۷ ومسلم في ۴۹۶/۱ رقم الحديث (۷۲-۷۱۵)

وَكَثُرَ مالُه. رَوَاهُ التِّرمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد والدارمي[۱]
مالداره شو او مال يې ډېر زيات شو. (ترمذی، ابوداؤد، دارمی)

توضيح: **بكورها:** يعنې سحر وختې د جهاد د سفر يا د تجارت د سفر لپاره نبي كريم ﷺ د بركت دعا وكړه.

صخر: د يو تاجر صحابي نوم دی. چې په دې حديث باندې به يې عمل كولو. او سحر وختې به يې د تجارت لپاره مال لېږلو. (مرقات ۷/۴۵۴)

فائدې: يعنې ښه ډېر مالداره شو. **كثر ماله:** دا د اثرى تشريح ده. (مرقات ۷/۴۵۴)
نن سبا مسلمانان هم د كافرانو پشان د دې حديث خلاف روان دي. د ورځې يؤولس (۱۱) يا دولس (۱۲) بجې دكان ته راځي. دې كې به خاورې بركت راشي.

ورځې د سفر سره څه د ماښام هم يو ځاى كوئ

﴿۱۸﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عَلَيْكُمْ بِالدُّلْجَةِ
حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم ﷺ وفرمايل: ته د شپې په وخت كې مزل كول
فَإِنَّ الأَرْضَ تُطوىٰ بالليلِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۲]
د ځان لپاره ضروري وګڼه ځكه د شپې وخت كې زمكه راغونډېږي.

توضيح: **عليكم:** د دې حديث مطلب دا نه دی چې د ورځې سفر مه كوه. د ورځې د سفر خو نبي كريم ﷺ حكم كړی دی چې سحر وختې سفر كوه. دلته مطلب دا دی چې د ورځې د سفر سره څه برخه د شپې هم شامله وه، ځكه د شپې په سفر كې خو يو ګرمي او لمر نه وي. دويم دا چې ښكاري نه نو ځكه په سفر كې يو شان والی او بركت وي. همدې حديث كې ويلې شوی دی چې ګويا كې زمكه رانغښتلې كېږي. (مرقات ۷/۴۵۵)

سفر كې چې كم نه كم درې ګسان وي

﴿۱۹﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت عمرو ابن شعيب د خپل پلار نه او هغه د خپل نيكه نه نقل كوي چې نبي كريم ﷺ وفرمايل

(۱) رقم الحديث ۳۹۰۸ أخرجه ابوداود في لاسنن ۵۱۷/۳ رقم الحديث ۲۶۰۶ والترمذي في ۵۱۷/۳ رقم الحديث ۲۱۲.
(۲) رقم الحديث ۳۹۰۹ أخرجه ابوداود في السنن ۶۱/۳ رقم الحديث ۲۵۷۱ وأحمد في المسند ۳۰۵/۳

الرَّاكِبُ شَيْطَانٌ وَالرَّاكِبَانِ شَيْطَانَانِ وَالثَّلَاثَةُ رَكْبٌ. رَوَاهُ مَالِكٌ وَالتِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيّ[1]
چې يو سپور يو شيطان دی او دوه سپاره دوه شيطانان دي او درې سپاره، سپاره دي. (مالک، ترمذی، ابوداود، نسائی)

توضيح: الثلاثة رکب: يعنې درې سپاره جماعت دی. يو يا دوه سپاره شيطانان دي، ځکه که يو يا دوه ملګري د مشکل سره مخ شي نو شيطان به ډېر خوشحالېږي او دا هم امکان لري چې يو يا دوه ملګرې شيطان په اسانۍ سره ګمراه کولی شي. خکه دې ته سفرې شيطان ويلی شوی دی. خلاصه ده چې په سفر کې کم نه کم درې کسان پکار دي. د لمونځ وخت کې دا په صحيح طريقه په جمعې سره لمونځ وکړي. دويمه فائده دا ده چې که څوک د څه کار لپاره لاړو نو نور به په اطمينان سره وې. او که په راتللو کې تاخير شو نو بل به د خبر لپاره لاړ شي او دريم به د سامان حفاظت کوي.

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په دور مبارک کې به سفرونو ډېر خطرې وُو. عرد صحراګانو مشکلات يو جدا وې او د دښمن خطرات جدا وُو، نو ځکه د درېو کسان جماعت کېدنه د کمې درجې انتظام وُو. نن سبا خو هغه صورت نشته دی، خو بيا هم په ظاهري حديث باندې عمل کولو کې بې شماره فايدې دي. (مرقات ۷/۴۵۵)

د درېو کسانو ډله دې يو امير مقرر کړئ

﴿۲۰﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا كَانَ ثَلَاثَةٌ فِي
او د حضرت ابو سعيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل: که (مثلاً سفر
سَفَرٍ فَلْيُؤَمِّرُوا أَحَدَهُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[2]
کې) درې کسان وې نو په هغې کې يو کس امير کړئ.

توضيح: درې يا د درېو نه زيات کسانو له پکار دي چې هغوی په سفر کې يو بنه کس امير کړي. د دې لپاره چې د سفر انتظام وکړي او د اختلاف او د جنجال په صورت کې فيصله وکړي، نو پوهه او غموخوار کس له پکار دي چې هغه خپل ځان د ملګرو خادم وګڼي چې مخدوم خپل ځان ورو کې ونه ګڼي. ملګرو له پکار ده چې په جائز کارونو کې د امير اطاعت وکړي.

[1] رقم الحديث ۳۹۱۰ أخرجه ابوداود في السنن ۸۰/۳ رقم الحديث ۲۶۰۷ والترمذي في ۱۶۶/۴ رقم الحديث ۱۶۷۴.

[2] رقم الحديث ۳۹۱۱ أخرجه ابوداود في السنن ۸۱/۳ رقم الحديث ۲۶۰۸

غوره فوځ او غوره سريه

﴿۲۱﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه روايت كوي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل:
خَيْرُ الصَّحَابَةِ أَرْبَعَةٌ وَخَيْرُ السَّرَايَا
بهترين ملګرې او دوستان هغه دي چې (كم نه كم) څلور وې. وړو لښكرو كې بهترين لښكر هغه دى
أَرْبَعُ مِائَةٍ وَخَيْرُ الْجُيُوشِ أَرْبَعَةُ آلَافٍ وَلَنْ يُغْلَبَ اثْنَا عَشَرَ أَلْفًا
چې په هغې څلور سوه (مجاهدين وي) او په غټو لښكرو كې بهترين لښكر هغه دى چې دولس زره
مِنْ قِلَّةٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالدَّارِمِيُّ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ[۱]
(۱۲۰۰۰) (مجاهدين) په كې وي. د كموالي په وجه كله هم نه شي مغلوبه كېدلى.

توضيح: **اربعة**: يعنې بهترين ملګرې څلور دي، ځكه درې وړه درجه ده او د دې نه كم منع دې. د څلورو په جماعت كې كه يو امام شي نو درې پوره جماعت دى او كه يو مريض شي او بل وصي كړي نو پاتې دوه به د ګواه په توګه پاتې شي.

سرايا جمع ده. د دې مفرد سريه ده. دا چابه مار لښكر ته وايي. سريه هغه وي چې د څلور سوه نه زيات نه وي. كه زيات شول نو بيا په فوج كې داخل دي. دويم شرط دا دى چې هغې كې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه وي. اسلام كې تولو سرايي شپږ پنځوس دي. كوم كې چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شركت نه دى كړى. د غزوه موته چې كومه سريه وه هغې كې درې زره صحابه ؤو، نو ځكه هغه د سريه د تعريف نه بهر شول او د لښكر په حكم كې شول. اګر كه په هغې كې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شركت نه ؤو كړى. د اسامه د لښكر هم دغه معامله وه. د هغې سره درې زره (۳۰۰۰) لښكر ؤو. څلور زره (۴۰۰۰) لويې لښكر دى. ځكه ورته بهترين لښكر ويلى شوى دى، لكه څنګه چې د سريه لپاره څلور سوه لويې تعداد دى. چې بهترين ګڼلى شوى دى. (مرقات ۷/۴۵۶)

اثنا عشر: يعنې دولس زره (۱۲۰۰۰) لښكر د دې وجې نه شكست نه شي خوړلى چې هغوى لږ دي. هغوى چې كوم شكست خوړلى دى، د هغې څه بل څه وجه كېدى شي، ځكه دولس زره (۱۲۰۰۰) لښكر

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۱۲ اخرجه ابوداود في السنن ۸۲/۳ رقم الحديث ۲۶۱۱ والترمذي في ۱۰۵/۴ رقم الحديث ۱۵۵۵

یو پټمن (دوېژن) لښکر دی، نو د تعداد په وجه شکست و نه شو. کېدی د نا فرمانئ یا د غرور او تکبر په وجه شکست شوی وي. د دې حدیث مطلب دا نه دی چې تر څو پورې دولس زره لښکر نه وي نه جهاد نه کېږي. تبلیغي حضرات وایي چې تر او سه پورې دولس زره چرته دي. که دولس زره وي نو مونږ به نه مغلوبه کېږو. تر کومې پورې چې دولس زره نه وي نو جهاد نه کېږي. (مرقات ۷/۴۵۶)

﴿۲۲﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ (د سفر دوران کې) د تللو وخت کې (د عاجزي په وجه او د نورو د خبر ساتنې په
يَتَخَلَّفُ فِي الْمَسِيرِ فَيُزْجِي
خاطر بد قافلې نه) شاته ؤو. لیکن نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به د کمزوري (سپرلۍ) زغلوله، د دې لپاره چې د نورو ملګرو سره یو ځای شي او
الضَّعِيفَ وَيُرْدِفُ ويدعو لَهُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد(۱)
کوم کمزوری او ضعیف کس چې د سورلۍ نه پاتې کېدلو په وجه پیدل مزل کوي هغه ځان سره سپور کړي او د هغه لپاره به یې دعا کوه.
﴿۲۳﴾ وَعَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ قَالَ: كَانَ النَّاسُ
او حضرت ابو ثعلبه خشني فرمایي چې (اول به په عامه توګه داسې ؤو چې خلک (صحابه رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ) به چې کله
إِذَا نَزَلُوا مَنْزِلًا تَفَرَّقُوا فِي الشِّعَابِ وَالْأَوْدِيَةِ
یو منزل ته کوزېدل نو د غر په جدا جدا درو ته به خوئیدل (یعني څوک به چرته کوزېدل او څوک به چرته)
فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ تَفَرُّقَكُمْ فِي هَذِهِ الشِّعَابِ
نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (د دې طریقې ختمولو لپاره هغه وخت کې وفرمایل) چې تاسو پوهه شئ ستاسو په
وَالْأَوْدِيَةِ إِنَّمَا ذَلِكُمْ مِنَ الشَّيْطَانِ
دې درو کې جدا جدا کوزېدل صرف د شیطان له اړخ دي (یعني د دهوکې له وجې دی چې تاسو جدا کول غواړي د دې لپاره
فَلَمْ يَنْزِلُوا بَعْدَ ذَلِكَ
چې د ښمن په تاسو باندې زور ور شي او تاسو ته نقصان ورسوي) د دې ارشاد نه وروسته به چې کله هم په یو

(۱) رقم الحديث ۳۹۱۳ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۱۰۰ رقم الحديث ۲۶۲۹

مَنْزِلًا إِلَّا انْضَمَّ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ حَتَّى يُقَالَ:

منزل کوزېدل نو د يو بل سره به دومره نژدې نژدې ؤو چې او درېدل به. ويل کېدل به چې په دې ټولو باندې يوه

لَوْ بُسِطَ عَلَيْهِمْ ثَوْبٌ لَعَمَّهُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

ټوټه واچولی شي نو ټول په کې راګېر شي.

توضيح: دا چې په هغه زمانه کې به صف په صف جنګ کېدو نو د ملګرو يو ځای به دېر ضروري ؤو، ځکه کوم ملګری به چې ځان له ومونډلی شو او په اسانۍ به يې مړ کولو، خو دا چې نن سبا هوائي بمباري کېږي، دغه شان راکټ او ګولۍ راغورځېږي، نو دې لپاره د حکمت عمل هغه وي کوم چې د بچ کېدلو لپاره ګټور وي. اسلام مسلمانانو ته د جهاد حکم کړی دی، خو د دې د هئيت او حالت پابند کړي يې نه دي، لکه څنګه يې چې د تبليغ حکم کړی دی، خو د يو خاص شکل او جوړولو او د خپلولو پابند کړي يې نه دي. لهذا د جهاد او د دعوت چې کوم صورت اسان او ګټور وي هغه دې خپل کړی شي. د يو خاص صورت التزام به بدعت وي.

په سفر د جهاد کې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عظيمه نمونه

﴿۲۴﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا يَوْمَ بَدْرٍ

او حضرت عبد الله ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د بدر په ورځ (يعنې د جنګ بدر په موقع) مونږ حالت دا ؤو

كُلَّ ثَلَاثَةٍ عَلَى بَعِيرٍ

چې مونږ به هر درې کسان په يو اوښ سپرېدلو (يعنې درې کسانو له به يو اوښ ؤو او هغوی به نمبر په نمبر

فَكَانَ أَبُو لُبَابَةَ وَعَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ زَمِيلَيْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

په اوښ باندې سورېدل او حضرت ابولبابه او حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په يو اوښ باندې سفر

قَالَ: فَكَانَتْ إِذَا جَاءَتْ

کولو. حضرت عبد الله رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بيان وکړو چې صورت حال دا ؤو چې کله (هغه اوښ باندې) د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د

عُقْبَةُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَا:

کوزېدلو نمبر راتلو نو حضرت ابولبابه او حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ به عرض کولو چې د ستاسو (يعنی د نبی عَلَيْهِ السَّلَامُ) په بدل کې

---

(1) رقم الحديث ٣٩١٤ أخرجه ابوداؤد في السنن ٣/٩٤ رقم الحديث ٢٦٢٨ . احمد [illegible]

نَحْنُ	نَمْشِي	عَنْكَ	قَالَ:
به مونږ پیدل لاړ شو، ته (محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) په اوښ باندې سور شه) خو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به فرمایل چې نه خو تاسو (دې			
مَا	أَنْتُمَا	بِأَقْوَى	مِنِّي
دنیا کې زمانه ډېر طاقت لرئ (چې بس تاسو د پیدل تللو طاقت لرئ او زه پیدل نه شم تلی) او نه زه د (آخرت)			
وَمَا أَنَا بِأَغْنَى عَنِ الْأَجْرِ مِنْكُمَا . رَوَاهُ فِي شرح السّنة[1]			
زیات ثواب حاصلولو کې ستاسو په شان بې پرواه یم.			

توضیح: ما انا باغنی: جنګ بدر ته د درې سوه دیارلس (۳۱۳) صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ سره صرف ۷۰ اوښان ؤو، نو ځکه به په یو اوښ باندې څو څو صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ سفر کولو. مثلاً درې کسانو ته به یو اوښ ملاوېدلو او یو به واکې نېولو او روان به ؤړ. د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره هم دغه معامله وشوه. د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او حضرت ابولبابه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ به یو اوښ کې شریک ؤو. کله چې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د پیدل تللو او د واکې د نېولو نمبر راتلو نو داوړو ملګرو ته ورته ویل چې یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! ستا په ځای به مونږ پیدل مزل کوؤ. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به ورته وفرمایل چې تاسو زمانه ډېر طاقتور هم نه وئ او نه زه د پیدل مزل د ثواب نه بېزاره یم. لهذا په مقرر شوې ترتیب به مزل کوؤ. د دې حدیث نه د جهادي سفر فضیلت او عظیم ثواب پته لږي او دا هم معلومه شوه چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کې څومره ډېره عاجزي وه. او دا هم معلومه شوه چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خپلو ملګرو لپاره څومره مهربانه ؤو. چا رښتیا ویلي دي:

لم يخلق الرحمن مثل محمد ابدا وعلى انه لا يخلق

جہاں تک آپ کی تقلید ہے اسی حد تک سلیقہ بشریت بشر کو ملتا ہے

د سورلۍ څاروۍ باندې رحم وکړئ

﴿۲۵﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:	
او حضرت ابوهریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل د	

[1] رقم الحديث ۳۹۱۵ أخرجه البغوي في شرح السنة ۳۵/۱۱ رقم الحديث ۲۶۸۶، وأحمد في المسند ۴۲۲/۱

لَا تَتَّخِذُوا ظُهُورَ دَوَابِّكُمْ مَنَابِرَ فَإِنَّ اللهَ تَعَالَى إِنَّمَا سَخَّرَهَا لَكُمْ

څارو شاګانې ممبرونه مه جوړوئ، ځکه الله تعالى ځاروي صرف د دې لپاره تابع کړي دي چې تاسو علاقو او

لِتُبَلِّغَكُمْ إِلَى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ

ښار نو تمورسوي. چرته چې تاسو (پیدل مزل باندې) د بدن مشقت او محنت سره رسيدلئ. د ځارو نه مقصود هغې باندې سورلی کول

وَجَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ

او هغې په ذريعې خپل مقصد حاصلول دي. لهذا دې ته ضرر رسول روا نه دي. او الله تعالى زمکه ستاسو لپاره

فَعَلَيْهَا فَاقْضُوا حَاجَاتِكُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]

(د همدې غرض لپاره) پیدا کړې ده. لهذا تاسو خپل کارونه او خپل حاجتونه پوره کړئ.

توضيح: منابر: يعنې د سورلۍ د ځناورو شاګانې د ناستې او د خطبې ورکولو لپاره ممبر مه جوړوئ چې بې ضرورته او بې سفره د هغې شاګانې د خپل ګپ شپ لپاره د ناستې ځايونه جوړ کړئ. آخر دا هم زنده سرې دي. دوی ته هم د ارام او د استراحت موقع ورکوئ. د دوی د شاګانو نه کوز شئ او زمکه باندې خپل د ناستې ځايونه جوړ کړئ. د دې نه هغه صورت مستثنیٰ دی چې د يو خاص په صورت په وخت کې د سورلۍ په شا باندې کينئ او خطبه ورکړئ د دې لپاره چې اواز تر لرې پورې ورسېږي، لکه څنګه چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د عرفې په ورځ کړې وه.

﴿۲۶﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: كُنَّا إِذَا نَزَلْنَا مَنْزِلًا

او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې کله مونږ (د سفر دوران کې يا د سفر نه وروسته) يو ځاى ته کوز ېدل نو تر

لَا نُسَبِّحُ حَتَّى نَحُلَّ الرِّحَالَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[2]

هغه وخت پورې به لمونځ نه کولو تر څو پورې به يې چې ترېنه سامان کوز کړی نه ؤو.

د موټر مالک د مخکنې سيټ حقدار دی

﴿۲۷﴾ وَعَنْ بُرَيْدَةَ قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْشِي

او حضرت بريده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (يو سفر کې) پيدل په لاره باندې تللو چې په دې دوران کې يو

(1) رقم الحديث ۳۹۱۶ أخرجه ابوداود في السنن ۵۹/۳ رقم الحديث ۲۵۶۷

(2) رقم الحديث ۳۹۱۷ أخرجه ابوداود في السنن ۵۱/۳ رقم الحديث ۲۵۵۱

إِذَا	جَاءَهُ	رَجُلٌ	مَعَهُ	حِمَارٌ	فَقَالَ:

کس په خپل ناڅاپه د خپل خر سره يعنې هغې باندې سپور) نبي كريم ﷺ له راغلو او عرض يې وکړو

يَا	رَسُولَ	اللهِ	ارْكَبْ	وَتَأَخَّرَ	الرَّجُلُ

يارسول الله ﷺ! (زما په خر باندې سپور شه او (دې ويل سره) هغه كس (د خر په شا باندې) شاته كيناستلو

فَقَالَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ: لَا

د دې لپاره چې نبي عليه السلام مخكې كينې، خو نبي عليه السلام وفرمايل چې زه مخكې نه كينم ځكه د سورلۍ په څاروي

أَنْتَ	أَحَقُّ	بِصَدْرِ	دَابَّتِكَ

باندې د مخكې كيناستلو ستا حق دى، خو دا كه ما حقدار كړې (اګر كه د هغه كس ځكه شاته كيناستلو چې ګويا كې هغه

إِلَّا	أَنْ	تَجْعَلَهُ

نبي عليه السلام د مخكې كيناستلو حقدار كړى وُو، خو نبي عليه السلام د احتياط د كمال له نظره هغې ته دا واضحه كړه چې ستا په

لِي.	قَالَ:	جَعَلْتُهُ

سورلۍ باندې هغه وخت كيناستلى شم چې په صريح الفاظ كې ما ته د كيناستلو لپاره ووې. هغه كس وويل چې زه په صراحت سره

لَكَ	فَرَكِبَ.	رَوَاهُ	التِّرْمِذِيُّ	وَأَبُو دَاوُدَ[1]

دا وايم چې ما ته (نبي عليه السلام) د دې حقدار كړې. د هغې نه وروسته نبي كريم عليه السلام مخكې كيناستلو.

شيطاني اوښ او شيطاني كور

﴿۲۸﴾ وَعَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ:

او حضرت سعيد ابن ابو هند رضي الله عنه (تابعي) د حضرت ابو هريره رضي الله عنه نه روايت كوي چې هغې دا بيان وكړو چې

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تَكُونُ إِبِلٌ لِلشَّيَاطِينِ وَبُيُوتٌ لِلشَّيَاطِينِ.

نبي كريم ﷺ وفرمايل چې (څه) اوښان د شيطانانو لپاره وي. او (څه) كورونه د شيطانانو لپاره وي،

[1] رقم الحديث ۳۹۱۸ أخرجه ابوداود في السنن ۶۲/۳ رقم الحديث ۲۵۷۲ والترمذي في ۹۲/۵ رقم الحديث ۲۷۷۳ وأحمد في المسند ۳۵۲/۵

فَأَمَّا إِبِلُ الشَّيَاطِينِ فَقَدْ رَأَيْتُهَا: يَخْرُجُ أَحَدُكُمْ
نو کوم اوښان چې د شيطانانو لپاره وي هغه ما ليدلي دي، لکه تاسو کې چې يو کس ښې اوښې بهر اوباسي او هغه يې ښه
بِنَجِيبَاتٍ مَعَهُ قَدْ أَسْمَنَهَا فَلَا يَعْلُو بَعِيرًا مِنْهَا وَيَمُرُّ بِأَخِيهِ
وڅروي، خو هغې کې په يو اوښ سپور نه شي. او کله چې (په يو سفر کې) د خپل هغه مسلمان ورور سره لاره کې
قَدِ انْقَطَعَ بِهِ فَلَا
روان وي چې (د خپلې کمزورئ او د سورلۍ نه د محرومئ په وجه) په مزل کولو باندې ستړې شوې دي، نو هغه
يَحْمِلُهُ وَأَمَّا بُيُوتُ الشَّيَاطِينِ فَلَمْ أَرَهَا
هم په هغه اوښ باندې سپور نه کړي. او کوم کور چې د شيطانانو لپاره وي، هغه ما ليدلي نه دي. د حديث راوي
كَانَ سَعِيدٌ يَقُولُ: لَا أُرَاهَا إِلَّا هَذِهِ الْأَقْفَاصَ الَّتِي
حضرت سعيد رضي الله عنه فرمايي چې زما گمان دا دی چې هغه کور (چې د شيطانانو لپاره وي) هغه پنجرې دي چې
يَسْتُرُ النَّاسُ بِالدِّيبَاجِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
خلک يې د ريښمو په ټوټو (پردو) کې پټوي.

توضيح: **بنجيبات**: نجيبات ښې اوښو ته وايي. (مرقات ۷/۴۶۱)

فلا يعلموا: يعنې اوښ ځان له پرېږدي. نه بل پرې بل څوک سپوروي او نه پرې خپله سپورېږي، ځکه هغې ته يې ضرورت نشته دی بلکې کله په يو مجبور ورور باندې تېرېږي خو هغه پرې نه سپوروي. دا شيطانې اوښ دی چې د دې په شا باندې د هيڅ غريب او د مجبور حق نشته دی.

الاقفاص: دا د قفص جمع ده. قفص پنجرې ته وايي. دلته مُراد کجاوه ده، خو هغه کيجاوه چې د ريښمو ټوټو والا وي. د ريښمو په وجه دا کجاوې د شيطان پنجرې او جالئ جوړه شي. (مرقات ۷/۴۶۱)

لاره تنګولو باندې د جهاد ثواب مه خرابوئ

﴿۲۹﴾ وَعَن سهلِ بن مُعاذٍ عَن أَبِيهِ قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت سهل ابن معاذ د خپل پلار نه نقل کوي چې هغې وويل چې يو ځل چې کله مونږ د نبي عليه السلام سره جهاد ته لاړو

[1] رقم الحديث ۳۹۱۹ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۶۰ رقم الحديث ۲۵۶۸

فَضَيَّقَ	النَّاسُ	الْمُنَازِلَ

(او په منزل کې مو قيام وکړو) نو خلکو د منزل هغه ټول ځايونه تنګ کړه او لاره يې غوټه کړه. (يعني ځينو خلکو بې ضرورته ياد

وَقَطَعُوا	الطَّرِيقَ	فَبَعَثَ

ضرورت نه زيات ځې باندې قبضه وا چوله چې د هغې په وجه د نورو خلکو لپاره ځای تنګ شو. د غه شان لاره هم تنګه شوه. چې

نَبِيُّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُنَادِيًا يُنَادِي فِي النَّاسِ:

له وجې ئې تلو راتلو والو ته پريشانې شوه، نو (دې ليدلو سره) نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ يو اواز کونکی خلکو ته وليږلو

أَنَّ مَنْ ضَيَّقَ مَنْزِلًا أَوْ قَطَعَ

چې دا اعلان وکړي چې کوم خلکو د منزل ځايونه تنګ کړي دي يا يې لارې غوټې کړي دي نو خلکو

طَرِيقًا فَلَا جِهَادَ لَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

بې ضرورته د تکليف ورکولو په وجه به هغوی ته د جهاد ثواب نه ملاويږي.

﴿۳۰﴾ وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل د

إِنَّ أَحْسَنَ مَا دَخَلَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ أَوَّلُ اللَّيْلِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]

سفر نه بېرته راتلونکو نارينو لپاره د خپل کور والو ته بهترين وخت د شپې ابتدائي برخه ده.

الفصل الثالث

﴿۳۱﴾ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ فِي سَفَرٍ

او حضرت ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې کله به نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په سفر کې وو نو (يو پړاو

فَعَرَّسَ بِلَيْلٍ اضْطَجَعَ عَلَى يَمِينِهِ وَإِذَا عَرَّسَ

باندې) آخري برخه کې (يعني د سحر د لمر نه مخکې) کوز شولو او نبي اړخ ته پريوتلو او کله به چې د

---

[1] رقم الحديث ۳۹۲۰ أخرجه ابوداود في السنن ۹۵/۳ رقم الحديث ۲۶۲۹ وأحمد في المسند ۴۴۱/۳

[2] رقم الحديث ۳۹۲۱ أخرجه ابوداود في السنن ۲۱۸/۳ رقم الحديث ۲۷۷۷

قُبَيْلَ	الصُّبْحِ	نَصَبَ	ذِرَاعَهُ	وَوَضَعَ رَأْسَهُ
سحر نه لږ مخکې را کوز ېدلو نو خپل نبي لاس به يې ودرولو او د هغې په تلې به يې خپل سر کېښودلو (يعنې د څه				
عَلَى	كَفِّهِ.	رَوَاهُ	مُسلم[1]	
وخت لپاره به يې په دې انداز ارام کولو چې خوب غالبه نه شي.				

توضیح: بليل: يعنې د شپې په آخري برخه کې به چې کله نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پړاؤ کولو نو که په صبح صادق کې به لږ وخت ؤو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به سيدها پرېوتلو او ارام به يې کولو ځکه وخت به زيات ؤو، خو که وخت به کم ؤو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به نبي لاس ودرؤول او د هغې په تلې به يې ارام کولو چې د سحر لمونځ قضا نه شي.

جهادي سفر کې تاخير کول د نقصان سبب دی

﴿۳۲﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَبْدَ اللهِ بْنَ رَوَاحَةَ									
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حضرت عبد الله بن رواحه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته									
فِي	سَرِيَّةٍ	فَوَافَقَ	ذٰلِكَ	يَوْمَ	الْجُمُعَةِ				
د (جهاد) لپاره يو وړوکی لښکر ولېږلو. اتفاقاً هغه د جمعې ورځ وه. چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته په کې جهاد ته تللو									
فَغَدَا	أَصْحَابُهُ	وَقَالَ:							
حکم شوی ؤو، نو د هغې ملګري يعنې د لښکر سحر وختي روان شول، خو عبدالله بن رواحه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خپل زړه کې سوچ وکړو									
أَتَخَلَّفُ	وأُصَلِّي	مَعَ	رَسُولِ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	
او يو ملګري ته يې وويل چې زه به وروسته در روانېږم. زه اول د لته مدينه کې د نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره د جمعې									
ثُمَّ	أَلْحَقُهُمْ	فَلَمَّا	صَلَّى	مَعَ	رَسُولِ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
لمونځ وکړم بيا به لښکر سره ملاؤ شم. کله چې حضرت عبدالله بن رواحه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره د جمعې لمونځ									
رَآهُ	فَقَالَ:	مَا	مَنَعَكَ	أَنْ	تَغْدُوَ	مَعَ	أَصْحَابِكَ؟		
وکړو او نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه وليدلو (چې هغه اوس هم د لته موجود دی) نو ويې فرمايل چې ته سحر وختي کې د خپلو ملګرو									

[1] رقم الحديث ۳۹۲۲ أخرجه مسلم في صحيحه ۴۷۶/۱ رقم الحديث (۳۱۳-۶۸۳) واحمد في المسند ۳۰۹/۵.

فَقَالَ:	أَرَدْتُ	أَنْ	أُصَلِّيَ	مَعَكَ

سره د تګ نه څه څيز منع کړي؟ هغې عرض وکړو چې ما دا سوچ وکړو چې زه تا سره د جمعې لمونځ وکړم او

ثُمَّ	أَلْحَقُهُمْ	فَقَالَ:	لَوْ	أَنْفَقْتَ	مَا	فِي	الْأَرْضِ	جَمِيعًا

بيا به د خپلو ملګرو سره ملاو شم. نبي کريم ﷺ وفرمايل چې ته په مخ د زمکه باندې ټول شيان خرڅ هم کړې

مَا أدركْتَ فضلَ غدْوَتِهِمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]

نو د سحر وخت کې د تلونکو ملګرو برابر ثواب به حاصل نه کړې.

توضيح: في سرية: ۸ هجرئ کې نبي کريم ﷺ تقريباً درې زره (۳۰۰۰) صحابه کرام رضي الله عنهم د روم د سلطنت لپاره جهاد ته روان کړي ؤو. حضرت زيد او د هغې نه وروسته حضرت جعفر او بيا حضرت عبد الله بن رواحه رضي الله عنه درې واړه د نبي کريم ﷺ پرله پسې په ترتيب سره اميران کړي ؤو. کله چې د مدينې نه دا حضرات ؤوتل نو حضرت عبد الله بن رواحه رضي الله عنه د نبي کريم ﷺ سره د جمعې لمونځ کولو په غرض په مدينه کې پاتې شو. او دواړه ملګري يې د اسلام د لښکر سره روان شول. د جمعې ورځ وه. حضرت عبد الله بن رواحه رضي الله عنه سوچ وکړو چې کېدی شي چې د ژوند آخري جمعه وي او د نبي کريم ﷺ آخري ديدار وې. د مسجد نبوي ﷺ آخري لمونځ وي، نو په دې غرض د نبي کريم ﷺ پسې لمونځ کولو لپاره پاتې شو. نبي کريم ﷺ چې وليدلو نو ورته ويې فرمايل چې په څه وجه دې تاخير وکړو، نو عذر يې وويله چې د ملګرو سره ملاقات څه ګران کار نه دی. اوس به لاړ شم. او ستا سره د جمعې د لمونځ کولو فضيلت راته حاصل شو، نو په دې ورته نبي کريم ﷺ وفرمايل چې په زمکه کې چې څه دي. که دا ټول هم خرچ کړې نو بيا هم د جهاد په سفر کې سحر کې د وتونکو والو فضيلت به ونه مومې. معلومه شوه چې د جهاد عمل ډېر لوی دی او دا د ټولو نه افضل عمل دی. دا حديث د تبليغي جماعت ملګرې د خپلو سه روزو، چلو او ګشت کې د وتلو لپاره بيانوې. او واقعه داسې بيانوې چې په دې کې د جهاد نوم نه راځي. دا د هغه حضراتو له اړخ په دې حديث کې واضحه تحريف دی. د خدای نه وېره کول پکار ده. (مرقات ۴۶۱/۷، الکاشف ۴۱۲/۷)

﴿۳۳﴾ وَعَنْ	أَبِي	هُرَيْرَةَ	قَالَ:	قَالَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ: لَا

او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل: د هغه قافلې سره د رحمت

[1] رقم الحديث ۳۹۲۳ أخرجه الترمذي في السنن ۴۰۵/۲ رقم الحديث ۵۲۷ واحمد في المسند ۲۲۴/۱

تَصْحَبُ	الْمَلَائِكَةُ	رُفْقَةً	فِيهَا

فرښتې نه وي چې د زمرې څرمن په کې وي. یعنې د زمرې په څرمن باندې سپور ېدونکې له کیناستل

جِلْدُ	نَمِرٍ.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُدَ[1]	

یا د هغې استعمالول منع دي، ځکه دې سره د تکبر شان پیدا کېږي.

توضیح: **جلد نمرة**: یعنې زمرې څرمن به یې په سورلۍ باندې خوره کړه او سفر به یې کولو یا به یې په زمکه خوروله او پرې کیناستل به. دا چې په دې سره مازغو او زړه کې تکبر پیدا کېږي چې زه په زمرې باندې ناست یم نو د دې تکبر په وجه د رحمت فرښتې په خوا کې نه وي. (مرقات۷/۴۶۵)

څوک چې خادم وي همغه سردار وي

﴿۳۴﴾ وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

او حضرت سهل بن سعد رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلى الله عليه وسلم و فرمایل سفر کې د جماعت

سَيِّدُ	الْقَوْمِ	فِي	السَّفَرِ	خَادِمُهُمْ	فَمَنْ	سَبَقَهُمْ	بِخِدْمَةٍ

امیر او سردار، د هغوی خادم دی. لهذا کوم کس چې د دوی (د سفرو کونکو) په خدمت کې مخکې شول،

لَمْ	يَسْبِقُوهُ	بِعَمَلٍ	إِلَّا	الشَّهَادَةَ.	رَوَاهُ	الْبَيْهَقِيُّ	فِي شعب	الْإِيمَانِ[2]

نو د دې په مقابله کې د یو کس د ګواهۍ نه بغیر د بل هیڅ یو عمل په ذریعه باندې نه شي مخکې کېدلی.

توضیح: **سید القوم**: د حدیث یو مطلب دا دی چې کوم کس د خپلو ملګرو خدمت کوي هغه اصل کې د ټولو سردار دی، ځکه هغه د خدمت په وجه د ټولو زړونو وګټي. د غه شان په هر کار کې خلک د هغې محتاجه وي. د غه شان هغه د ټولو سردار شي. اګر که غریب کس وي. د حدیث دویم مطلب دا دی چې کوم کس چې د خپلو ملګرو امیر شو نو د ملګرو خادم همغه وي. بیا هغې له پکار ده چې د خپلو ملګرو خدمت کوي. داسې نه چې خپله ځان مشر کړي او ناست وي او په نورو باندې حکم چلوي، نو ځکه د حدیث په آخري الفاظ کې دا ارشاد دی چې خادم کله د خدمت په ذریعه مخکې شي نو د هغې مقام ته هیڅ نه شي رسیدلی. (مرقات۷/۴۶۵)

---

(۱) رقم الحدیث ۳۹۲۴ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۷۲ رقم الحدیث ۴۱۳۰

(۲) رقم الحدیث ۳۹۲۵ اخرجه البیهقي في شعب الایمان ۶/۳۳۴ رقم الحدیث ۸۴۰۷

باب الکتاب الی الکفار و دعائهم الی الاسلام

کفارو ته د مکتوبونو په ذریعه د دعوت ورکولو بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿و من احسن قولا ممن دعا الی الله وعمل صالحا و قال اننی من المسلمین﴾(سورة حم سجده : ۳۳)

کفارو ته د جنګ نه مخکې دعوت ورکول واجب دی، خو په دې شرط چې هغوی ته دعوت نه وي رسیدلی. که چرې دعوت ورته رسیدلی وي نو بیا دعوت ورکول مستحب دی. دې باندې د کتاب الجهاد په ابتداء کې تفصیل تیر شوی دی. د دعوت ډیرې طریقې دي. خپله ورتللو سره دعوت ورکول یا د یَو نشره ونکې اداري سره اعلان کول یا د یوې مشهورې واقعې نه کفارو ته معلومېدل چې مسلمانان هم یو قوم دی. چې خپل اسماني کتاب او مذهب لري. دغه طریقو کې د دعوت یوه طریقه کفارو ته خط لیکنه هم ده. اسلام کې دعوت خو یوه شعبه ده، خو د دې هیڅ متعین شکل نشته دی. د زمانې د احوالو مطابق چې کوم یو صورت څوک اختیاروي نو د دعوت کار کېږي.
بهرحال نبي کریم ﷺ چې کله د مکې کفارو سره د لسو (۱۰) کالو لپاره په حدیبیه کې جنګ بندئ باندې صلح وکړه، نو هغه صلحې سره ډیر فایدې ترلاسه شوې. یوه فائده دا وشوه چې کفاور مسلمانان د نژدې نه ولیدل او په خپل مینځ کې د راکړې ورکړې په ذریعې سره کفارو په بهتره توګه په اسلام پوهه شول او بیا ګڼ شمیر خلکو اسلام قبول کړو.
دویمه فائده دا وشوه چې نبي کریم ﷺ کله د جزیره عرب دننه د دشمنانو نه په اطمینان سره فارغ شو نو نبي کریم ﷺ د جزیره عرب نه د بیرون دنیا نورو کفارو ته د مکتوبونو په ذریعې د اسلام دعوت ورکړو. اګر که نبي کریم ﷺ د جزیره عرب نه بیرون لا نړو خو د مکتوبونو په ذریعې نبي کریم ﷺ دعوت ورسولو او دومره دعوت ضروري او د جهاد لپاره کافي ؤو.
دنیا کې هغه وخت دوه لوی قوتونو حکمراني کوله (لکه څنګه چې زمونږ په دور کې روس او امریکه وه. روس خو مات شو وس انشاء الله د امریکې نوبت دی) د یو قوت نوم فارس ؤو او د دویم قوت نوم روم ؤو. خلکو به د فارس مشر (بادشاه) ته کسری او د روم مشر (بادشاه) ته به یې د قیصر نوم اخستلو. نبي کریم ﷺ قیصر او کسری دواړو ته مکتوبونه ولېږل، خو هغه خلکو به د مهر نه بغیر هیڅ یو مکتوب نه قبلولو، نو ځکه نبي کریم ﷺ یوه ګوتمه جوړه کړه او هغې کې یې دا عبارت وتراشو "**محمد رسول الله**". د هغې د لیکلو طریقه داسې وه. چې لفظ "**الله**" د ټولو نه پاس ؤو، د هغې نه وروسته "**رسول**" او د هغې نه د ټولو لاندې د "**محمد**" لفظ ؤو.

الله

رسول

محمد

الفصل الاول

د قیصرِ روم په نوم د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خط

﴿۱﴾ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَتَبَ إِلَى قَيْصَرَ
حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د قيصرِ يعنې د روم بادشاه ته يو خط وليکلو.
يَدْعُوهُ إِلَى الْإِسْلَامِ وَبَعَثَ بِكِتَابِهِ إِلَيْهِ دِحْيَةَ الْكَلْبِيَّ
چې هغې کې ورته د اسلام دعوت ورکړی شوې ؤو او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپل خط د دحيه کلبي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ (صحابي)
وَأَمَرَهُ أَنْ يَدْفَعَهُ إِلَى عَظِيمِ بُصْرَى لِيَدْفَعَهُ إِلَى قَيْصَرَ فَإِذَا فِيهِ:
په لاس ولېږلو او هغې ته يې دا حکم وکړو چې هغ حاکم بصرى دا قيصر ته ورسوې. هغه خط کې دا ليکلي شوې ؤو.
"بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللهِ وَرَسُولِهِ
بسم الله الرحمن الرحيم: د محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له اړخه چې د خدای خاص بنده او رسول دی.
إِلَى هِرَقْلَ عَظِيمِ الرُّومِ سَلَامٌ عَلَى مَنِ
هرقل چې د روم اعلى حاکمران دی په هغې دې سلامتي وي چې (د اسلام د قبلولو او د خپل نيک کردار او د اعمالو په ذريعه)
اتَّبَعَ الْهُدَى أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي أَدْعُوكَ بِدَاعِيَةِ الْإِسْلَامِ أَسْلِمْ تَسْلَمْ
د هدايت تابع دی. پس له دې څخه زه تا ته د اسلام دعوت درکوم. ته اسلام قبول کړه. دنيا او د آخرت د عذاب نه به محفوظ شې
وَأَسْلِمْ يُؤْتِكَ اللهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ
ته مسلمان شه. الله به تا ته دوه چنده اجر درکړي. او که مخ دې واړولو يعنې اسلام دې قبول نه کړو نو دا درته واضحه وي چې د دې د
وَإِنْ تَوَلَّيْتَ فَعَلَيْكَ
انکار او د مخ اړولو په وجه به صرف تا باندې خپله ګناه او وبال نه وي بلکې ستا ملک والو او ستا د عوامو ګناه به هم په تا باندې وي،
إِثْمُ الْأَرِيسِيِّينَ وَ{يَا أَهْلَ الْكِتَابِ
ځکه ستا د اسلام نه راوړلو په وجه به هغه په کفر کې اخته وي، نو د هغوی ګمراهئ ذمه واري به هم په تا باندې وي. ای اهل کتاب!

تَعَالَوْا	إِلَى	كَلِمَةٍ	سَوَاءٍ	بَيْنَنَا	وَبَيْنَكُمْ
داسې کلمې او دین ارخ ته راشئ چې زمونږ او ستاسو په مینځ کې یوشان او مشترک دی یعنې دې دین کې زمونږ او ستاسو					
أَنْ	لَا	نَعْبُدَ	إِلَّا	اللَّهَ	
د رسولانو او د کتابونو په مینځ کې هیڅ اختلاف نشته دی. او هغه کلمه او دین دادی چې مونږ د خدای نه بغیر بل د هیچا عبادت ونه					
وَلَا	نُشْرِكَ	بِهِ	شَيْئًا	وَلَا	يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا
کړو هغې سره بل څوک شریک نه کړو او مونږ هیڅ څوک بل د خدای نه بغیر رب جوړ نه کړو لکه					
مِنْ	دُونِ	اللَّهِ	فَإِنْ		
څنګه چې عیسایانو حضرت عیسی عَلَيْهِ السَّلَامُ رب جوړ کړی دی. پس که اهل کتاب د دې خبرې د					
تَوَلَّوْا	فَقُولُوا:	اشْهَدُوا	بِأَنَّا	مُسْلِمُونَ)	مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.
قبلولو نه انکار وکړي او مخ واړوي نو ای مؤمنانو! تاسو دا اعلان وکړئ چې ای کافرو ګواه ؤوسئ چې مونږ مسلمانان یو.					
وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ	قَالَ:	مِنْ مُحَمَّدٍ	رسولِ اللهِ"	وَقَالَ:	إِثْمُ
او په روایت د مسلم کې مِنْ مُحَمَّدٍ عبدالله ورسوله په ځای مِنْ مُحَمَّدٍ رسولِ اللهِ دی او (اثم الأَرِيسِيِّينَ					
الیریسیّینَ	وَقَالَ:	بِدِعَايَةِ	الْإِسْلَامِ	(مُتَّفَق عَلَيْهِ)[1]	
په ځای إِثْمُ اليريسيّينَ دی او دبِدَاعِيَةِ الْإِسْلَامِ په ځای بِدِعَايَةِ الْإِسْلَامِ دی.					

توضیح: **دحیة**: دا صحابي ډیر زیات ښایښته او مخوریز او ښائسته شکل والا ؤو. **یوسف هذه الامة** په لقب سره مشهور ؤو، نو د سفیر په توګه به نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه لیږلو. او جبرائیل امین به هم د هغې په شکل کې وحې راوړله.

هرقل: ها باندې کسره ده. را باندې فتحه ده او قاف باندې سکون دی. دغه شان را باندې سکون او قاف باندې فتحه هم ویلی کېدی شي. د روم د حاکم نوم دی. هغه زمانه کې په لویې لویې طاقتونو کې یو طاقت د روم ؤو. چې پایه تخت یې قسطنطینة ؤو. د یورپ د مختلفو ملکونو نه بغیر د مصر، شام

---

[1] رقم الحدیث أخرجه البخاري في صحیحه ۳۱/۱ رقم الحدیث ۷ ومسلم في ۱۳۹۳/۳ رقم الحدیث (۷۴-۱۷۷۳) واحمد في المسند ۲۶۳/۱

او د فلسطین علاقې هم د دوی د اثر لاندې وې. د روم د بادشاه لقب به قیصر ؤو، لکه څنګه به چې د فارس د بادشاه لقب خسرو ؤو. چې عربۍ کې ورته کسری وایي. د مصر د بادشاه لقب به فرعون ؤو. د ترکانو د بادشاه لقب به خاقان ؤو. د حبشه د بادشاه لقب به نجاشي ؤو. نجاشي او د یمن د بادشاه لقب به تُبّع ؤو. هندوستان د بادشاه لقب به راجه ؤو او د چین د بادشاه لقب به فغفور ؤو. بهرحال د هرقل په نوم نبي کریم صلی الله علیه وسلم یو خط ولیږلو. د حضرت دحیه کلبی په واسطه یې د بصری شام والي ته دا خط ورسولو او هغې هرقل ته ورسولو. هرقل ولوستلو او ډیر په احترام سره یې کیښودلو.

عظیم الروم: د دې لفظ نه معلومه شوه چې په دنیوي لحاظ سره د لویې منصب والا کس د مقام خیال ساتنه جائز ده. نبي کریم صلی الله علیه وسلم د هرقل بادشاه د عظیم الروم په نوم سره یاد کړی دی. د غیر مسلمو لپاره د سلام طریقه **والسلام علی من اتبع الهدی** ده، نو ځکه نبي کریم صلی الله علیه وسلم السلام علیکم ونه فرمایل. (مرقات۷/۴۶۷، ۴۶۶)

داعیة الاسلام: **داعیه** د **عافیة** او **عاقبة** په شان مصدر دی. چې د الدعوة په معنی کې دی. یو روایت کې دعایة هم دی. هغه هم دعوت په معنی کې دی. (مرقات۷/۴۶۸)

اسلِم: یعنې اسلام قبول کړه.

تَسلَمْ: یعنې د فاسدو او د شرکیه عقیدو او بد اخلاقو او هلاکتونو نه به بچ شي. دا لفظ د "ت" په فتحه او سین په سکون او د لام په فتحه او میم د سکون سره دی. چې که په دنیا کې چا د تولو نه زورو او مختصر خط لیکلی دی، نو هغه د حضرت سلیمان علیه السلام خط دی. چې قرآن کې ذکر دی، خو د هغې خط نه د نبي کریم صلی الله علیه وسلم خط ډیر مختصر او زوره ور دی.

اجرك مرتین: یهود او نصاری کې چې کوم کس په خپل نبي باندې ایمان راوړی دی او بیا یې نبي کریم صلی الله علیه وسلم قبول کړی دی نو هغې ته دوه اجرونه ملاویږي. (مرقات۷/۴۶۸)

الاریسیین: دا لفظ د "**أَرِيْسِيِّيْنَ**" دی. همزه مفتوح دی. د دې نه وروسته را باندې کسره ده او بیا یا ساکن دی. بیا سین باندې کسره بیا یا باندې شد دی. او بیا یا ساکن او آخر کې نون دی. دا لفظ یریسیین هم راغلی دی. د همزه په ځای "ی" مفتوح دی. باقي کلمه همدغه انداز باندې ده. دا لفظ اریسین هم راغلی دی. همزه باندې کسره ده. بیا یا ساکن دی. د صحیح قول مطابق د ملک چوهدری او په لویې دهقانانو باندې به د دې لفظ اطلاق کېدلو، نو په ځینو روایتونو کې د "**أَكَّارِيْنَ**" لفظ هم راغلی دی. چې د کرونده کونکي او د دهقان په معنی کې دی. حدیث کې د دې

لفظ نه عام خلک مراد اخستلي شوي دي. (مرقات۷/۴۶۸)

اربابا من دون الله: هيڅ يو كس ته حلال د حرام كولو او حرام د حلال كولو اختيار وركول هغه خپل رب جوړول دي. عيسايانو به دا اختيار خپلو مشرانو ته وركولو. حضرت عدي بن حاتم چې كله مسلمان شو نو هغې د نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه وپوښتل چې يا رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! مونږ كله هم خپل پادريان رب نه دي جوړ كړي. نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې آيا هغوی ته به مو حلال په حرام كې د بدلولو اختيار وركولو او كه نه؟ هغې وويل چې دا اختيار به مو وركولو. نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې همدغه رب جوړول دي.هرقل د نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خط ډېر احترام وكړو او د خپل ملک غټو ته يې د اسلام د راوړلو خواست هم وكړو. خلک په دې وران شول. لهذا اسلام يې قبول نه كړو. اګر كه د اسلام د بار بار قبولو خواهش يې وكړو. امام بخاري په بخاري كې اشاره كړې ده چې هرقل په كفر كې مړ شوی دی. د مذهب په اعتبار سره عامه توګه باندې د روم خلک عيسايان ؤو. كله چې صحابه په انطاكيه باندې قابض شول نو هرقل د خپلې ښځې او بچو سره په كشتۍ كې كيناستلو او شام ځمكې باندې يې نظر واچولو او وې ويل "السلام عليك يا ارض الشام لا ارك الى يوم القيامة" دا يې وويله او قسطنطين ته لاړو او هلته مړ شو. (مرقات۷/۴۵۰)

د شاه فارس پرويز په نوم د نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خط

﴿۲﴾ وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ بِكِتَابِهِ إِلَى كِسْرَى مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ حُذَافَةَ السَّهْمِيِّ						
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپل خط مبارک د عبد الله ابن حذافه سهمي رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ						
فَأَمَرَهُ	أَنْ	يَدْفَعَهُ	إِلَى	عَظِيمِ	الْبَحْرَيْنِ	
په لاس روان كړو. چې تقريباً په همغه مضمون باندې مشتمل ؤ چې قيصر وغيره ته يې ليږلی ؤ. او هغې ته يې دا						
فَدَفَعَهُ	عَظِيمُ	الْبَحْرَيْنِ	إِلَى	كِسْرَى		
حكم وكړو چې هغه دا خط د بحرين حاكم ته ورسوي (چې كسرى ته يې ورسوې) نو عبد الله ابن حذافه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ						
فَلَمَّا	قَرَأَ	مَزَّقَهُ				
هغه د بحرين حاكم ته وروسولو او د بحرين حاكم هغه كسرى ته ورسولو. چې كسرى هغه خط ولوستلو نو (په ځای د دې						
قَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ:	فَدَعَا	عَلَيْهِمْ	رَسُولُ اللهِ	صَلَّى اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ
چې عمل پرې وكړي) وېشلولو (د حديث يو راوي) ابن مسيب فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ						

أَنْ يُمَزَّقُوا كُلَّ مُمَزَّقٍ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
کسری او د هغې خلکو ته ښېرې وکړې چې هغوی دې ذره ذره شي باکل ذره ذره.

توضيح: الی کسریٰ: د روم پشان د فارس هم د ساسانيو ايرانيو عظيم طاقتور سلطنت ؤو. يو اړخ ته خو د هغوی حدود تر سنده پورې خور شوی ؤو. او د بل اړخ نه عراق او د عرب څه علاقې مثلاً يمن او بحرين او عمان هم د دوی د لاندې ؤو. دا ايشياء عظيم مملکت او د دنيا دويم سپر پاور ؤو. د بادشاه لقب به يې خسرو ؤو. چې عربې کې به يې ورته کسری ويله. هغه وخت د دې بدبخته نوم پرويز ؤو، لکه څنګه چې نن سبا د پاکستان د بد بخت صدر نوم پرويز دی. خدای دې وکړي چې د دواړو انجام يو وي. نبي کريم ﷺ د حضرت عبد الله بن حذافه رضي الله عنه په لاس د کسری په نوم خط ولېږلو. پرويز مغرور ؤو. هغه غوسه شو چې زما نوم يې وروسته ليکلی دی او اول يې خپل ليکلی دی. په دې وجه هغې د نبي کريم ﷺ خط وشلولو او وې غورځولو. نبي کريم ﷺ هغې ته ښېرې وکړې. تاريخ کې ليکلې دي چې دې بدبخته د نبي کريم ﷺ د نېولو لپاره دوه کسان مدينې ته راروان کړه. دا استاځي مدينې ته راغلل. نبي کريم ﷺ وفرمايل چې تر سبا پورې انتظار وکړئ. په دويمه ورځ نبي کريم ﷺ وفرمايل چې زما رب ستاسو رب مردار کړی دی. او د پرويز ځوي هغه مردار کړی دی. بيا شيرو د پلار د خزانې نه د زهرو ډکه يوه شيشه وليدله چې پرې ليکلی شوې ؤو. "دواء نافع للباه" هغې د قوت باه دوا وګڼله او وې څښله. او مړ شو. شپږو مياشتو کې دننه دننه د دواړو خاتمه وشوه. بيا خلکو د کسری لور (آرميد خت) خپله مشره کړه. نبي کريم ﷺ وفرمايل چې هغه قوم به کله هم کامياب نه شي چې مشرې يې ښځه کوي. بيا د حضرت سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه په مشرئ کې صحابه کرام رضي الله عنهم هغې اړخ ته متوجې شول او فارس آخري حاکم روايزدجرد يې د هميشه لپاره په خاورو کې اوده کړو د تر قيامت پورې د قيصر او د کسری نوم او نښان وران شو. (مرقات ۴۷۲/۷، ۴۷۱)

﴿۳﴾ وَعَنْ أَنَسٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَتَبَ إِلَى كِسْرٰى وَإِلَى قَيْصَرَ
او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ فارس يعنې د ايران بادشاه، د کسری روم بادشاه قيصر

---

(١) رقم الحديث ٣٩٢٧ أخرجه البخاري في صحيحه ١٢٦/٨ رقم الحديث ٢٢٠٤ واحمد في المسند ٢٤٣/١

وَإِلَى	النَّجَاشِيِّ	وَإِلَى	كُلِّ	جَبَّارٍ

او د حبشه بادشاه نجاشي او هر متكبر و مقتدر بادشاه ته يې خط وليكلو. چې په هغې كې هغوى الله (يعني دين اسلام) ارخ

يَدْعُوهُمْ	إِلَى	اللهِ	وَلَيْسَ	بِالنَّجَاشِيِّ	الَّذِي

ته راوبلل شوي ؤو. او دا نجاشي چې نبي ﷺ ورته خط لېږلى ؤو هغه نجاشي نه دى چې د كوم لپاره

صَلَّى عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]

نبي كريم ﷺ په مدينه كې غائبانه جنازه كړې وه.

توضيح: **نجاشي**: دا لفظ اصل كې نجوس ؤو. د حبشي بادشاه ته به هغه خلكو نجوس ويلې. عربو دا لفظ نجاشي كړو. نن سبا د نجاشي نوم كافرانو ايتهوپيا ايبنى دى، د دې لپاره چې د مسلمانانو نه تاريخ ورك شي. د بحث لاندې حديث كې دا تنبيه ده چې نبي كريم ﷺ د حبشي كوم نجاشي ته خط ليكلى ؤو دا هغه نجاشي دى چې اسلام يې قبول كړى ؤو. او نبي كريم ﷺ د هغې د جنازې لمونځ كړى ؤو. (مرقات ۴۷۳/۷)

د دعوت اسلام طريقه او د جهاد آداب

﴿۴﴾ وَعَنْ	سليمانَ	بنِ	بُرَيدَةَ	عَنْ	أَبِيهِ قَالَ:

او حضرت سليمان بن بريده د خپل پلار (حضرت بريده رضي الله عنه) نه نقل كوي چې هغې وفرمايل چې نبي كريم ﷺ

كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَمَّرَ أَمِيرًا عَلَى جَيْشٍ أَوْ سَرِيَّةٍ

به څوك د وړوكې يا لويې لښكر امير كولو نو په خاصه توګه به يې د هغې د ذات متعلق نو هغه به يې د الله نه

أَوْصَاهُ	فِي	خَاصَّتِهِ	بِتَقْوَى	اللهِ

د وېرولو او د هغې سره (جهاد كې) د ټولنكو مسلمانانو متعلق هغې د نيكۍ او د خير كولو نصحيت كولو (چې

وَمَنْ	مَعَهُ	مِنَ	الْمُسْلِمِينَ

د مجاهدينو لښكر د ستا په امارت كې روان دي هميشه د هغوى سره د خير او نيكۍ معامله كوه او د هغوى په

خَيْرًا	ثُمَّ	قَالَ:

حق كې د ښه اخلاق او د احسان او نرمۍ او ملاطفت اخلاق اختيار كړه) او د هغې نه وروسته به يې دا فرمايل

---

[1] رقم الحديث ۳۹۲۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۳۹۷/۳ رقم الحديث (۷۵-۱۷۷۴) والترمذي في السنن ۶۴/۵ رقم الحديث ۲۷۱۶

"اغْزُوَا	بِسمِ	اللهِ	قَاتِلُوا	مَنْ	كَفَرَ بِاللهِ

لاړه او خدای نوم واخله او د خدای په لاره کې جهاد وکړه د هغه کس خلاف جهاد وکړه چې د الله سره يې کفر

اغْزُوَا	فَلَا	تَغُلُّوا	وَلَا	تَغْدِرُوا	وَلَا	تُمَثِّلُوا

کړی دی. جهاد وکړه، د غنیمت په مال کې خیانت مه کوه. وعده مه ماتوه، مثله مه کوه (یعنې د بدن اندامونه لکه

وَلَا	تَقْتُلُوا	وَلِيدًا

پوزه، غوږ وغیره مه غوڅوه) او ماشومان مه وژنه. او (ای د لښکر امیره) چې کله ته د خپل مشرک دښمنانانو ته

وَإِذَا	لَقِيتَ	عَدُوَّكَ	مِنَ	الْمُشْرِكِينَ	فَادْعُهُمْ

ورسیږې نو اول هغوی ته د هغه درې شیانو د اختیارولو دعوت ورکړه (د حدیث راوې د خپل شک اظهار کوي

إِلَى	ثَلَاثِ	خِصَالٍ	أَوْ	خِلَالٍ

چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خپل ثلاث خصال په ځای ثلاث خلال وفرمایل (خصاص او خلال د دواړو یوه معنی ده)

فَأَيَّتُهُنَّ	مَا	أَجَابُوكَ

په دې درې شیانو کې مشترک چې ته کوم اختیاروې. او د خپل ځان لپاره یې خوښوې ته هغه منظور کړه او د

فَاقْبَلْ	مِنْهُمْ	وَكُفَّ	عَنْهُمْ

هغې نه زیات څوک په مجبوره کولو نه ځان وساته. بیا یعنې په دې درې شیانو کې اولنی شی دا دی

ثُمَّ	ادْعُهُمْ	إِلَى	الْإِسْلَامِ	فَإِنْ	أَجَابُوكَ

چې هغوی د اسلام دعوت ورکړه. که هغوی یې قبول کړي نو ته یې منظور کړه او هغوی سره د جنګ نه

فَاقْبَلْ	مِنْهُمْ	وَكُفَّ	عَنْهُمْ	ثُمَّ

ځان وساته. بیا هغوی اسلام قبول کړي نو د هغوی په خپل ملک کې یعنې د دار الحرب نه د مهاجرینو ملک

ادْعُهُمْ	إِلَى	التَّحَوُّلِ	مِنْ	دَارِهِمْ	إِلَى	دَارِ الْمُهَاجِرِينَ

یعنې دار الاسلام ته د انتقالیدلو یعنې د هجرت کولو دعوت ورکړه او هغوی ته دا ؤوایه چې کچرې

وَأَخْبِرْهُمْ	أَنَّهُمْ	إِنْ	فَعَلُوا	ذَلِكَ

تاسو دا کوئ (یعنې هجرت وکړئ او دار الاسلام ته راشي نو هغوی به همغه حقوق وي، کوم چې

فَلَهُمْ مَا لِلْمُهَاجِرِينَ وَعَلَيْهِمْ مَا عَلَى الْمُهَاجِرِينَ فَإِنْ
مهاجرین ته حاصل دي. او په هغوی به همغه ذمه واري وي کومې چې په مهاجرینو باندې دي او په
أَبَوْا أَنْ يَتَحَوَّلُوا مِنْهَا فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّهُمْ يَكُونُونَ كَأَعْرَابِ الْمُسْلِمِينَ يُجْرَى عَلَيْهِمْ حُكْمُ اللهِ
هغوی به د خدای همغه حکم نافذ کېږي کوم چې په ټولو مسلمانانو باندې نافذ دي یعنې د لمونځ، زکوة
الَّذِي يُجْرَى عَلَيْهِمْ حُكْمُ اللهِ الَّذِي يُجْرَى عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَكُونُ لَهُمْ فِي الْغَنِيمَةِ وَالْفَيْءِ
وغیره واجب کېدل او قصاص او د دیت احکامات نافذ کېدل او د غنیمت او فئ په مال کې به د هغوی هیڅ برخه
شَيْءٌ إِلَّا أَنْ يُجَاهِدُوا مَعَ الْمُسْلِمِينَ
نه وي. البته هغه وخت به ورته ملاوېږي چې کله مسلمانانو سره په جهاد کې شریک شي. او که هغوی
فَإِنْ هم أَبَوْا فعلهم الْجِزْيَةَ فَإِنْ هُمْ أَجَابُوكَ فَاقْبَلْ مِنْهُمْ
د اسلام قبولو نه انکار وکړي نو بیا ترېنه د جزیې د ادا کولو مطالبه وکړه. او که جزیه ورکول قبول کړي نو ته یې هم منظور
وَكُفَّ عَنْهُمْ فَإِنْ هُمْ أَبَوْا
کړه او د جنګ کولو نه ځان وساته. او که هغوی جزیه هم قبوله نه کړي نو درېم شی دا دی چې تاسو د الله
فَاسْتَعِنْ بِاللهِ وَقَاتِلْهُمْ وَإِذَا حَاصَرْتَ أَهْلَ حِصْنٍ
نه مرسته وغواړئ او د هغوی سره جنګ شروع کړئ او کله چې تاسو د یوې قلعه خلک یعنې دښمنان محاصره
فَأَرَادُوكَ أَنْ تَجْعَلَ لَهُمْ ذِمَّةَ اللهِ وَذِمَّةَ نَبِيِّهِ
کړئ او د قلعه یا د کلي والا تاسو نه د الله او د هغې د نبي عهد او امان وغواړي نو تاسو هغوی ته د الله د
فَلَا تَجْعَلْ لَهُمْ ذِمَّةَ اللهِ وَلَا ذِمَّةَ نَبِيِّهِ وَلَكِنِ اجْعَلْ لَهُمْ ذِمَّتَكَ وَذِمَّةَ أَصْحَابِكَ
نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له اړخه د امان ورکولو عهد مه کوئ. د خپل د جهاد د ملګرو له اړخه ورته عهد او امان ورکړه
فَإِنَّكُمْ أَنْ تُخْفِرُوا ذِمَمَكُمْ وَذِمَمَ أَصْحَابِكُمْ
ځکه که ته د خپل او د خپلو ملګرو له اړخه د ورکړې شوې عهد و امان ماتوئ نو دا به د الله او د هغې د
أَهْوَنُ مِنْ أَنْ تُخْفِرُوا ذِمَّةَ اللهِ وَذِمَّةَ رَسُولِهِ وَإِنْ حَاصَرْتَ أَهْلَ حِصْنٍ
رسول عهد و امان د ماتولو نه ډېر اسان وي او کله چې ته د یوې قلعه خلک محاصره کړې او هغوی (د قلعه والا) ستا

فَأَرَادُوكَ أَنْ تُنْزِلَهُمْ عَلَى حُكْمِ اللهِ فَلَا تُنْزِلْهُمْ عَلَى حُكْمِ اللهِ

نه د الله په حکم باندې د محاصرې د ختمولو خواست وکړي نو ته د الله په حکم د هغوی نه محاصره مه اوچتوه بلکې پخپل

وَلَكِنْ أَنْزِلْهُمْ عَلَى حُكْمِكَ فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي:

حکم باندې د هغوی نه محاصره ختمه کړه، ځکه تا ته نه ده معلومه چې تا د خپل ځان باره کې د فیصله کولو وخت کې د الله حکم ته

أَتُصِيبُ حُكْمَ اللهِ فِيهِمْ أَمْ لَا؟". رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]

رسیدلی یې یا نه (تا ته په څنګه پته لږې چې تا د محاصرې اوچتولو وخت کې کومه فیصله کړې ده هغه د خدای په نزد صحیح ده یا نه

توضیح: ثم ادعهم الی الاسلام: د دعوت اسلام په درې خصلتونو کې دا اولنی خصلت دی چې د ایمان دعوت ورکړه. دلته په ځینو نسخو کې د "ثم" لفظ نشته دی. او همدغه ډېره مناسبه ده لکه څنګه چې د ابوداؤد په روایت کې دي. د حدیث مطلب دا دی چې د دعوت نه وروسته که خلکو اسلام قبول کړو نو بیا هغه خلکو ته ؤوایه چې هغه ښارونو ته راشئ چرته چې مسلمانان اباد دي. او که هغه خلکو هجرت وکړو او د کلو نه ښارونو ته راغلل نو د مهاجرینو ټول حقوق به هغوی ته ملاوېږي. او که هغه خلک ښارونو ته نه راځي نو بیا د هغوی معامله د کلیوالو پشان وي چې که په جهاد کې شریک شو نو مالِ غنیمت به ورته ملاوېږي کنې نه. البته د اسلام قوانین به په هغوی نافذ کېږي.

فسلهم الجزیة: یعنې که کفارو اسلام قبول نه کړو نو د دعوت اسلام دویم خصلت دا دی چې د هغوی ته بله خبره د جزیې وکړه. **فاستعن بالله:** یعنې که د جزیه ورکولو نه هغه خلکو انکار وکړو نو بیا د دعوت اسلام دریم خصلت دا دی چې د الله نوم واخله او د هغوی سره جنګ وکړه. جهاد د مقدس جنګ د آدابو نه یو آداب دا دی چې کله ته کومه قلعه محاصره کړې او د قلعه والا ستا نه د الله د نوم په ذمه وارئ باندې عهد او امان وغواړي، نو د الله تعالی په ذمه وارئ معاهده مه کوه. بلکې په مضبوطه رایه باندې معاهده وکړه، ځکه که معاهده د یوې مجبورۍ له وجې ماتول غواړي نو بهتره به دا وي چې ستا په عهدو او امان ورکړی شوی ؤو هغه مات شي او الله او د هغې د رسول نافرماني ونه شي. دغه شان د جنګ په آدابو کې دویم ادب دا دی چې که د کومې قلعه خلک په دې شرط راکوزېدل غواړي چې د هغوی باره کې د الله کوم حکم وي نو په هغوی به نافذ کېږي. داسې معاهده هم مه کوئ بلکې هغوی ته وایې چې زمونږ مطابق په فیصله باندې راکوشئ. کومه فیصله چې مونږه کوؤ همغه به نافذ کېږي. دا ځکه چې تاسو ته څه پته ده چې د دې باره کې د الله څه حکم دی او چرته دی. هغه خلک به نور څه وایې او تاسو به نور څه وایې. دغه شان به تاسو په تشویش کې شئ، نو ځکه پاکه ورته ؤوایئ چې زمونږ امیر چې کومه

[1]) رقم الحدیث ۳۹۲۹ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۳۹۷/۳ رقم الحدیث (۷۵-۱۷۷۴) والترمذي في السنن ۶۴/۵ رقم الحدیث ۲۷۱۶

فیصله کوي نو د همغې به اعتبار وي. ظاهره ده چې مسلمان امیر د شریعت خلاف فیصله نه کوي. کومه فیصله به چې کوي هغه به د انصاف او حکمت وي. (مرقات۷/ ۴۷۶،۴۷۵)

د جنګ ارمان مه کوئ خو چې په سَر مو راشي نو بیا یې په کلکه کوئ

﴿۵﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي أَوفى: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَيَّامِهِ الَّتِي							
او حضرت عبدالله بن اوفی رَضِیَ اللهُ عَنهُ فرمایي چې نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خپلو ورځو کې یو ورځ چې د دښمن په مقابله							
لَقِيَ	فِيهَا	الْعَدُوَّ	انْتَظَرَ				
کې وُو (یعنې د جهاد په موقع کې په میدان جنګ کې وُو) د لمر د پرېوتلو پورې د جنګ شروع کېدلو انتظام							
حَتَّى	مَالَتِ	الشَّمْسُ	ثُمَّ	قَامَ	فِي	النَّاسِ	فَقَالَ:
کولو. بیا لمر پرېوتلو، نو نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خلکو ته د خطبې لپاره اودرېدلو او ویې فرمایل خلکو! تاسو د خپل دښمن							
يَا أَيُّهَا	النَّاسُ	لَا	تَتَمَنَّوْا	لِقَاءَ	الْعَدُوِّ		
سره د مقابلې ارمان مه کوئ یعنې دا مه غواړئ چې د کفارو سره د قتل و قتال بازار ګرم وي، ځکه دا غوښتل							
وَاسْأَلُوا	اللهَ	الْعَافِيَةَ					
د امتحانونو او د مصیبت ارمان کول دي. چې منع ده. بلکې د الله نه د امن او عافیت طلب کوئ. کله چې ستاسو							
فَإِذَا	لَقِيتُمْ	فَاصْبِرُوا					
د دښمن سره مقابله شي نو بیا نبه په پوره زړه ورتیا سره مقابل کوئ او د صبر او استقامت نه کار اخلئ. او په							
وَاعْلَمُوا	أَنَّ	الْجَنَّةَ	تَحْتَ	ظِلَالِ	السُّيُوفِ		
دې خبره پوهه شئ چې جنت د تورو د سیورې دلاندې دی. یعنې تاسو جنت ته بالکل نزدې وئ. د دې نه ورسته							
ثُمَّ	قَالَ:	اللَّهُمَّ	مُنْزِلَ	الْكِتَابِ	وَمُجْرِيَ	السَّحَابِ	وهازم الْأَحْزَاب
نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا دعا و غوښتله ای الله! کتاب نازلونکی، وریځې چلونکی او د کفارو جماعت ته شکست							
واهزمهم	وَانْصُرْنَا	عَلَيْهِم	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]				
ورکونکی دې دښمنانو ته شکست ور کړې او مونږ له په هغوی فتح را کړې.							

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۳۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۲۰/۶ رقم الحديث ۲۹۶۵ ومسلم في صحيحه ۱۳۶۲/۳ رقم الحديث (۲۰-۱۷۴۲)

په جنګ خیبر کې نعرهٔ الله اکبر

﴿۶﴾ وَعَنْ أَنَسٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا غَزَا بِنَا

او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې کله به نبي کريم صلى الله عليه وسلم مونږ سره د يو دښمن قوم سره جهاد کولو

قَوْمًا لَمْ يَكُنْ

يعنې کله به چې د جهاد په موقع باندې يو داسې دښمن باندې حمله کولو اراده لره چې د هغې د حالاتو علم به نه ؤ او مونږ

يَغْزُو بِنَا حَتَّى يُصْبِحَ

به د نبي کريم صلى الله عليه وسلم سره په جهاد کې شريک ؤو، نو د سحر کېدلو نه مخکې به مونږ سره په هغې باندې حمله نه

وَيَنْظُرَ إِلَيْهِمْ فَإِنْ

کوله. يا به چې کله سحر شو نو د دې دښمنانو ابادۍ او د هغوی په ځايونو به يې نظر اچولو چې د مشاهدې يا د قرائينو نه

سَمِعَ أَذَانًا كَفَّ عَنْهُمْ

دا معلومه شوه چې دا کوم خلک دي که د هغوی له اړخ به مو د اذان اواز واورېدلو نو جنګ به مو ورسره نه کولو.

وَإِنْ لَمْ يَسْمَعْ أَذَانًا

او که د اذان اواز به مو نه اورېدلو او د هغې قرينه نه دا ثابت شو چې دې کې مسلمانان نشته دی، نو په

أَغَارَ عَلَيْهِمْ قَالَ: فَخَرَجْنَا إِلَى خَيْبَرَ

هغوی به مو حمله کوله. حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې مونږ کله د نبي کريم صلى الله عليه وسلم سره خيبر ته د جهاد

فَانْتَهَيْنَا إِلَيْهِمْ لَيْلًا فَلَمَّا أَصْبَحَ وَلَمْ يسمعْ أذاناً

ته روان شو، نو د هغوی سرحدونو ته د شپې ورسيدلو. چې سحر شو او هغوی د اړخ نه به اذان وانه ؤريدلی شو نو

رِكِبَ وركبْتُ خلف أبي طلحةَ

نبي کريم صلى الله عليه وسلم به سورلۍ باندې سپور شو او زه د ابو طلحه رضي الله عنه د هغې په سورلۍ باندې د هغې شاته کيناستلم.

وَإِنَّ قَدَمِي لَتَمَسُّ قَدَمَ نَبِيِّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او زمونږ سورلۍ د نبي عليه السلام د سورلۍ سره دومره نزدې وه چې زما پښې به د نبي عليه السلام د پښو سره لږېدلې

قَالَ: فَخَرَجُوا إِلَيْنَا بِمَكَاتِلِهِمْ

حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې کله سحر کې د خيبر والا زمونږ د راتللو نه بې خبره خپلو پټو ته د تللو لپاره

ومساحيهم	فَلَمَّا	رأى

خپلې کدالې په بوجئ (يعني د زمندارئ سامان) واخستل او د کور نه ؤوتل او زمونږ اړخ ته راغلل او هغوی

النَّبِيَّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	قَالُوا:	مُحَمَّدٌ	والله	

نبي کريم ﷺ وليدلو او په چغو چغو يې وويل محمد ﷺ راغلو په خدای قسم

محمّدٌ	والخميسُ	فلجؤوا	إِلَى	الْحِصْنِ

محمد (ﷺ) او د هغې خميس لښکر راغلو. دې ويلو سره هغوی وتښتېدل او قلعه کې پټ شول.

فَلَمَّا	رَآهُمْ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ

کله چې نبي کريم ﷺ هغوی په منډو وليدل نو ګوياکې هغوی د شکست سره په تعبير کولو سره

قَالَ:	اللهُ	أَكْبَرُ	اللهُ	أَكْبَرُ	خَرِبَتْ	خَيْبَرُ

ازراه تفاول فرمايل چې الله ډېر لوي دی، الله ډېر لوي دی. خيبر برباد شو. دې کې هيڅ شک نشته دی.

إِنَّا	إِذَا	نَزَلْنَا	بِسَاحَةِ	قومٍ

مونږ د مسلمانانو جماعت يا د انبياؤ چې کله د يو قوم په ميدان کې د جنګ لپاره کوزېږو نو د هغه

فساءَ صباحُ المُنْذَرِينَ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

وېرېدونکې قوم سحر ډېر خراب وي.

توضيح مكاتل: د كمتل جمع ده غټې بوجئ ته مکتل وايي **مساحي**: ددې مفرد مسحات دی کدالې ته وايي. **الخميس**: د پنځو برخو لښکر ته الخميس وايي. د يو کافر په علاقې باندې د حمله کولو نه مخکې که اذان وشي نو بيا په احتياط سره د جنګ کاروائی کول پکار ده چې مسلمانانو ته نقصان ونه رسيږي، خو که اذان ونه شي نو بيا بنه په درغ کې حمله کېږي، نو په دې وجه نبي کريم ﷺ احتياط کړی دی. (مرقات ۴۸۰-۴۸۱/۷)

﴿۷﴾ وَعَنِ النُّعْمَانِ بْنِ مُقَرِّنٍ قَالَ: شَهِدْتُ الْقِتَالَ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت نعمان بن مقرن رضي الله عنه فرمايي چې زه د نبي ﷺ سره په جنګ کې شريک شوی يم،

---

[1] رقم الحديث ۳۹۳۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۸۹/۲ رقم الحديث ۶۱۰ ومسلم في صحيحه ۱۴۲۶/۳ رقم الحديث (۱۲۰-۱۳۶۵)

فَكَانَ	إِذَا	لَمْ	يُقَاتِلْ	أَوَّلَ	النَّهَارِ	انْتَظَرَ

نو كله به چې نبي كريم ﷺ سحر كې جنګ نه شروع كولو نو د هغه وخت انتظار به يې كولو
حَتَّى تهب الْأَرْوَاح وتحضر الصَّلَاة. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ(۱)
چې هوا به وچليدله او د غرمې د لمونځ وخت را نژدې شي.

توضيح: جهاد مقدس به د نبي كريم ﷺ په زمانه كې دوه وختو كې كېدلو. سحر ته تر لمر د تيزېدلو پورې به او درېدلو. د هغې نه وروسته به مازيګر ؤو. كله به چې دهوپ كم شو. د بحث لاندې حديث همدغه خبره كړې شوې ده چې كه د سحر وخت كې به نبي كريم ﷺ د جنګ نه راوتلو نو نبي كريم ﷺ به انتظار كولو چې د غرمې نه وروسته د فتحې او د مرستې هواګانې ولږېږي. د هواګانو د چليدلو مطلب دا دی چې د الله تعالى له اړخه مرسته رانازله شي. د هغې به يو ظاهري صورت هم ؤو. هغه دا چې د غرمې د لمونځ نه وروسته عام مسلمانان لمونځونو كې او د لمونځونو نه وروسته د مجاهدينو لپاره دعاګانې غوښتلې چې الله د مجاهدينو سره مرسته وكړي. معلومه شوه چې په جوماتونو كې د مجاهدينو لپاره دعاګانې غوښتل پكار دي.

الفصل الثاني

﴿۸﴾ عَنِ النُّعْمَانِ بن مقرن قَالَ: شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
حضرت نعمان ابن مقرن رضي الله عنه فرمايي چې زه د نبي كريم ﷺ سره (جنګونو كې) شريک شوم،
فَكَانَ إِذَا لَمْ يُقَاتِلْ أَوَّلَ النَّهَارِ
نو نبي كريم ﷺ به چې كله د ورځ په ابتدائي برخه يعنې د سحر وخت كې جنګ نه كولو نو هغه
انْتَظَرَ حَتَّى تَزُولَ
وخت به يې د جنګ كولو انتظار كولو تر څو به چې لمر نه ؤو پرېوتلى او هوا به و نه لېږدله. او نصرت
الشَّمْسُ وَتَهُبَّ الرِّيَاحُ
يعنې د فتحې هوا به رانازله نه شوه يا د نصرت رانازليدلو مطلب دا دی چې تر څو پورې به د غرمې د لمونځ نه وروسته د اسلام

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۳۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۵۸/۶ رقم الحديث ۳۱۶۹۰

وينزل	النَّصرُ.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُد[۱]

د مجاهدينو لپاره د مسلمانانو د دعاګانو په برکت سره د فتح آثار ظاهره نه شول.

﴿۹﴾ وَعَن قتادَةَ عَنِ النُّعمَانِ بنِ مُقَرِّنٍ قَالَ:

او حضرت قتاده رَضِيَ اللهُ عَنهُ د حضرت نعمان ابن مقرن رَضِيَ اللهُ عَنهُ نه روايت كوي چې هغې وفرمايل چې ما

غَزَوتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ فَكَانَ إِذَا طَلَعَ الفَجرُ

د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ سره جهاد كړى دى. نبي صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ به د سحر نه وروسته تر هغه وخت پورې

أَمسَكَ حَتَّى تَطلُعَ الشَّمسُ فَإِذَا

جنګ نه كولو چې تر كومې پورې به د سحر د لمونځ فارغ شوى نه ؤو او لمر به راښتلى نه ؤو. چې

طَلَعَت قَاتَلَ فَإِذَا انتَصَفَ النَّهَارُ أَمسَكَ حَتَّى تَزُولَ الشَّمسُ

لمر به راوښتلو نو جنګ به يې شروع كړو او چې غرمه به شوه نو د غرمې د ختمېدلو لپاره به يې جنګ بند كړو.

فَإِذَا زَالَتِ الشَّمسُ قَاتَلَ حَتَّى العَصرِ

بيا به چې غرمه ختمه شوه او د غرمې لمونځ به يې وكړو نو تر د مازيګر پورې به يې جنګ كولو او

ثُمَّ أَمسَكَ حَتَّى يُصَلَّ العَصرُ ثُمَّ يُقَاتِلُ قَالَ

بيا به يې بس كړې تر دې چې د مازيګر لمونځ نه وروسته به بيا جنګ كې مشغول شو. قتاده رَضِيَ اللهُ عَنهُ

قَتَادَةُ: كَانَ يُقَالُ: عِندَ ذَلِكَ

فرمايي چې ويل كېدل به (يعنې صحابه كرام رَضِيَ اللهُ عَنهُم به د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ د جنګې نظام د وختونو

تَهِيجُ رِيَاحُ النَّصرِ

د حكمت باره كې ويله چې دا د دې وجې نه ؤو چې په دې وختونو كې د نصرت هواګانې چلېږې او

وَيَدعُو المُؤمِنُونَ لِجُيُوشِهِم

مسلمانان به خپلو لمونځونو كې د خپلو لښكرونو لپاره د فتح او د كاميابۍ دعاګانې كوي يعنې د لمونځ نه وروسته دعاګانې غواړي

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۳۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۱۳/۳ رقم الحديث ۲۶۵۵ والترمذي في ۱۳۷/۴ رقم الحديث ۱۶۱۳

فِي صَلَاتِهِم. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]
يا د لمونځ په دوران کې دعاګانې کوي، لکه څنګه چې د قنوت لوستلو په سلسله کې په حديثونو کې منقول دي).
﴿۱۰﴾ وَعَن عِصَامٍ المُزَنِيِّ قَالَ بَعَثَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عصام مزني رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم مونږ د جهاد لپاره په يو وړوکي
فِي سَرِيَّةٍ فَقَالَ: إِذَا رَأَيْتُم مَسْجِدًا أَوْ سَمِعْتُم مُؤَذِّنًا
لښکر کې ولېږلو او وې فرمايل چې کوم ځای کې جومات اوينئ يا د مؤذن نه اذان واورئ نو هلته
فَلَا تَقْتُلُوا أَحَدًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد[2]
هيڅ څوک مه وژنئ. (ترمذي او ابود اؤد)

توضيح: مسجدا: يعني که يو اسلامي شعار مثلاً اذان او جومات تاسو اوينئ نو بيا په جنګ کې احتياط کوئ. فقط کافران اوژنئ او که په دار حرب کې مسلمانان اوسيږي نو هغوی د اعلان او خبر باوجود هم د کفارو نه جدا نه شول نو بيا به د هغوی خيال نه ساتلی کېږي. اګر که کفار مسلمانان د ډال په توګه استعمال کړي. هغه وخت به د کافرانو په نيت باندې اوژنئ. د داسې مسلمانو وينه هدر ده. (مرقات۷/۴۸۳)

الفصل الثالث

د حضرت خالد بن وليد رضي الله عنه د کفارو په نوم يو عظيم مکتوب

﴿۱۱﴾ عَن أَبِي وَائِلٍ قَالَ: كَتَبَ خَالِدُ بْنُ الوَلِيدِ إِلَى أَهْلِ فَارِسَ:
حضرت ابو وائل رضي الله عنه فرمايي چې حضرت خالد رضي الله عنه د فارس يعني د ايرن خلکو يعني د هغوی مشران او د
بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ خَالِدِ بْنِ الوَلِيدِ إِلَى رُسْتَمَ
سردارانو دا خط ولېږلو. بسم الله الرحمن الرحيم: د حضرت خالد بن وليد رضي الله عنه د اړخه رستم او د
وَمِهْرَانَ فِي مَلَإِ فَارِسَ. سَلَامٌ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الهُدَى.
مهران په نوم چې د ايران په مشرانو کې دي. هغه کس باندې دې سلامتي وي چې د حق او هدايت پيروي وکړي.
أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّا نَدْعُوكُم إِلَى الإِسْلَامِ فَإِنْ أَبَيْتُم
وروسته د دې نه دې دا واضحه وي چې مونږ تاسو ته د اسلام د قبلولو دعوت درکوو. که اسلام نه قبلوئ

[1] رقم الحديث ۳۹۳۴ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۱۳۶ رقم الحديث ۱۶۱۲

[2] رقم الحديث۳۹۳۵ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۹۸ رقم الحديث ۲۶۳۵ والترمذي في ۴/۱۰۲ رقم الحديث ۱۵۴۹

فَأَعْطُوا	الْجِزْيَةَ	عَنْ	يَدٍ	وَأَنْتُمْ	صَاغِرُونَ	فَإِنْ أَبَيْتُمْ
نو په ذلت او خوارئ سره په خپلو لاسونو جزيه ادا کړئ او که د جزيه د اداکولو نه هم انکار کوئ نو تاسو ته دې خبر						
فَإِنَّ			مَعِيَ			قَوْمًا
وي چې هلاکت او پښېماني ستاسو مقدر شوې دی، ځکه یقینا ما سره د یو داسې خلکو جماعت دی چې د وینې توېول						
يُحِبُّونَ	الْقَتْلَ		فِي	سَبِيلِ		اللهِ
یا د خدای په لاره کې خپل ژوند قربانول داسې خوښوي لکه څنګه چې د ایران خلک شراب خوښوي						
كَمَا			يُحِبُّ			فَارِسُ
یعنې څنګه چې تاسو ایرانیان د شرابو په نشه کې خوند او خوشحالي حاصلوې. دغه شان زما د جماعت خلک د						
الْخَمْرَ			وَالسَّلَامُ			عَلَى
قتل و قتال په مستۍ او سرفروشۍ حاصلوي. یا خو هغوی ته په ژوند اخستلو یا ورکولو کې همغه خوشحالي						
مَنِ	اتَّبَعَ	الْهُدَى.	رَوَاهُ	فِي	شَرْحِ	السُّنَّةِ[1]
او خوند حاصلیږي چې کوم تاسو په شرابو کې محسوسوئ او سلامتي وي په هغو باندې چې د حق او هدایت پیروي کوي.						

توضیح: القتل: یعنې دا خیال د مازغو نه اوباسئ چې مونږ د مرګ نه وربردونکې یو. مونږ له په میدان جنګ کې د جنګ کولو او د مرګ په شهادت کې همغه مزه او مستئ حاصلوو لکه څنګه چې تاسو ته په شرابو کې خوند حاصلوي. د داسې قوم مقابله تاسو نه شئ کولی. لهذا خامخا زمونږ لاره مه نیسئ. سبحان الله دا هم یو درد ؤو. چې په کوم باندې تر ننه پورې اسلام فخر کوي.
یو شاعر ویلي دي:

مصلحت در دین ما جنگ و شکوه مصلحه در دین عیسیٰ غار و کوه

یعنې زمونږ د دین مصلحت خو په جهاد او په رعب و داب کې دی. او د عیسائی مذهب مصلحت په پادرې جوړېدلو کې او غارونو کې اوسیدل دي. د حضرت خالد رضی الله عنه دا خط د فارس والو په نوم په هغه وخت کې لیکلی شوی ؤو. کله چې حضرت خالد د جهاد په ابتدائی دور کې په عراق کې ؤو. بیا حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه هغه د عراق نه شام اړخ ته راولېږلو او د لښکر امیر یې کړو. شام یې فتح کړو په بیا په دې لاره د مصر صعید مصر ته ورسیدلو او هلته یې عظیم جهاد وکړو.

---

(1) رقم الحدیث ۳۹۳۶ المرقاة المفاتیح ۴۴۴/۷

باب القتال في الجهاد
جهاد کې جنګ د ترتیب بیان

قال الله تعالی: ﴿فاذا لقیتم الذین کفروا فضرب الرقاب﴾ (سورة محمد: ۴)
د فقهې په ټولو کتابونو کې د دې باب سره د کیفیة القتال لفظ لګولی شوی دی. حدیثونو کې هم د کیفیت قتال بیان مقصود دی، ځکه دې باب کې چې څومره حدیثونه ذکر دي. تقریباً ټولو کې د قتال څه نه څه کیفیت ذکر دی. ملا علي قاري فرمايي "ای فی حث القتال و ترغیبه و ثوابه" یعنې دې باب کې د کفارو سره د جنګ کولو د ترغیب بیان دی. د دې د ثواب بیان دی او کفارو سره جنګ کولو باندې د اماده کولو او د راپارولو بیان دی. (مرقات ۷/۴۸۵)
ځینې خلک داسې دي چې په طبعي توګه جهاد مکروه ګڼي. هغوی دلته خوشحالیږي چې وګوره دلته جهاد یو شی دی او جنګ کول بل شی دی. مونږ اګر که جنګ نه کوؤ خو په جهاد کې برابر مشغول یو. او جهاد کې جنګېدل یوه جزوي معامله ده. چې د مجبورۍ په درجه کې دی. زه وایم د دې نه مخکې د جهاد په باب کې د جنګ حدیثونه ولې راغلي دي. که چرې بیل شی دی نو د جهاد په باب کې د جنګېدلو د حدیثونو ذکر به هم نه وی. حال دا چې ټول باب د جنګ د حدیثونو او د فضائلو نه ډک پروت دی. چې دا کړلی شوی امر دی او جنګ د جهاد برخه ده نو د هغې د کیفیت او د ترتیب او د طریقې بیان کول ضروري ؤو، نو ځکه د جهاد د عمومي باب نه یې د دې کیفیت په جدا کولو سره یو مستقل باب کې ایخی دی.
د جهاد د مشروعیت حکمت: اسلام کې د مشروعیت جهاد ډیر لوی حکمتونه دي. ۱: جهاد سره د دین لپاره پرانستلی کېږي ۲: فساد ختم شي او امن راشي ۳: د الله تعالی کلمه اوچته شي ۴: یو لوی حکمت دا دی چې کله ټول انسانان د الله بندیګان او غلامان دي، نو هغوی له د الله په غلامۍ کې وسیدل پکار دي، خو ځینې بندیګان د الله د احکاماتو نه عامه نافرماني کوي او بغاوت شروع کړي. او د نورو امن خوښونکو انسانانو لپاره د مصیبت سبب شي، نو الله تعالی د اړخ نه خپلو منونکو بندیکانو ته حکم دی چې وَس دوی مړه کړئ، وَس دا ځناور شوي دي، نو ځکه دا ځناور په میدان جهاد کې وژل هم جائز دي او نیول او ذبح کول یې هم جائز دي. او اخستل او خرڅول یې هم جائز دي. او غلام کول او وینځي کول یې هم جائز دي. د مثال په توګه یو حکومت دی. د هغې لښکر دی. هغه لښکر کې بغاوت وشو. او لښکر په دوه برخو کې ویشل شو. یو منونکی دی او بل باغي دی. د بین المللی قانو مطابق د دنیا ټول حکومتونه په دې خبره خامخا یو هېږي چې منونکی

لښکر به هغه باغي لښکر سره جنګ کوي او هغوی به ختموي. بالکل همدغه شان الله خپل منونکو بندیګانو ته حکم کوي چې مانه بغاوت کونکې لښکر بنه وجنګېږئ او هغوی ؤوژنئ ۵: د جهاد په حکمت باندې تاسو داسې هم پوهه کېدی شئ چې کله بدن کې د سرطان ناروغي ولړي نو د هغه برخې عملیات هر عقلمند او طبیب ضروري ګڼي. د دې لپاره چې د سرطان دا ناروغي نور بدن کې خوره نشي. دغه شان د کافرانو بدن چې د انسانانو د صالح بدن دننه د سرطان د ناروغئ په شان دی. د هغې غوڅول ضروري دی. د دې لپاره چې د ټول انسانیت بدن د دې وژونکې مرض نه محفوظ شي. علامه شبیر احمد عثماني رحمه الله د سورت توبه آیت نمبر ۴ په تفسیر کې د جهاد شپږ حکمتونه همدغه شان بیان کړي دي.

الفصل الاول

د شهادت شوق

﴿۱﴾ عَن جَابر قَالَ: قَالَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ:
حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې د جنګ اُحد په ورځ (په میدان جنګ کې) یو کس نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته وویل
أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فَأَيْنَ أَنَا؟
چې ته (محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) او ایه! که چرې زه اوژلی شم (یعنې د اسلام د دښمنانو سره په جنګ کې شهید شم) نو زه به چرته ځم.
قَالَ: فِي الْجَنَّة
یعنې جنت به ځم که دوزخ ته؟ نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل "جنت ته" (دې اوریدلو سره) هغه کس (جنت ته
فَأَلْقى ثَمَرَات فِي يَدِه
د رسیدلو په ارمان کې د شهادت مرتبه ژر د حاصولو لپاره) هغه کجورې ګوزار کړي چې (د خوراک لپاره)
ثُمَّ قَاتَل حَتّٰى قُتل (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
د هغې په لاس کې وې او په جنګ شو تر دې چې شهید شو.

[1] رقم الحديث ۳۹۳۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۵۴/۷ رقم الحديث ۴۰۴۶ ومسلم في ۱۵۰۹/۳ رقم الحديث (۴۳-۱۸۹۹)

جهاد ته د وتلو وخت کې د نبي کریم ﷺ حکمت عملي

﴿۲﴾ وَعَن كَعْب بن مالِكٍ قَالَ: لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت کعب ابن مالک رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ کله کومې غزوې (يعنې د
يُرِيدُ غَزْوَةً إِلَّا وَرَّى بِغَيْرِهَا حَتَّى كَانَتْ تِلْكَ الْغَزْوَةُ يَعْنِي غَزْوَةَ تَبُوكَ
جهاد کولو) اراده کوله نو د هغې په ځای به يې توريه کوله تر دې چې دا غزوه يعنې غزوه تبوک واقع شو.
غَزَاهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَرٍّ شَدِيدٍ وَاسْتَقْبَلَ
نبي کريم ﷺ غزوه تبوک په سخت ترينه زمانه کې وکړو. نبي کريم ﷺ د هغې لپاره
سَفَرًا بَعِيدًا وَمَفَازًا وَعَدُوًّا كَثِيرًا
ډېر لرې سفر وکړو او بې اوبو او بې وابنو ځنګلونو کې وکړو. د غه شان په هغې د دښمنانو شمېر ډېر زيات ؤو،
فَجَلَّى لِلْمُسْلِمِينَ أَمْرَهُمْ
نو کله چې نبي کريم ﷺ د دې غزوې اراده وکړه نو د هغې باره کې يې د مسلمانانو په مېنځ کې صفا صفا اعلان وکړو
لِيَتَأَهَّبُوا أُهْبَةَ غَزْوِهِمْ
(او د دې غزوې په دوران کې يې د راتلونکې مشکلات او پريشانۍ په وضاحت سره بيان کړې) چې هغه خلک (د جنګ لپاره)
فَأَخْبَرَهُمْ بِوَجْهِهِ الَّذِي
بنه تيار شي. او خپل د جهاد سامان صحيح کړي. د غه شان نبي کريم ﷺ صحابه کرامو رضي الله عنهم ته د هغه لارو
يُرِيدُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
او مقاماتو باره کې هم ووېله کومه چې نبي کريم ﷺ (تبوک ته د رسيدلو لپاره) اختيارول غوښتله.

توضيح: وَرَّى: دا د لفظ توريه نه دی. چې د باب تفعيل نه دی. توريه تعريض او کنايه ته وايي. چې د دښمنانو نه اصل حقيقت پټ کړي او بله خبره ظاهره کړي مثلاً تګ يو اړخ ته دی تو تفتيش او تذکرې به يې بل اړخ ته شروع کړې. د مثال په توګه د نبي کريم ﷺ اراده به د فتح مکې په موقع باندې مکې ته تلل ؤو، خو نبي کريم ﷺ د خيبر په احوال بيان کړه، لټون او تذکره يې شروع کړه. د حکمت په دې عمل کې فائده وه چې دښمن به بې خبر ؤو. او هغوی به د جنګ د تياري نه بې

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۳۸ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۱۳/۸ رقم الحديث ۴۲۱۸ ومسلم في ۲۱۲۰/۴ رقم الحديث (۵۳-۷۶۹)

خبره پاتې شول او حمله به پرې کېدله. همدې ته "الحرب خدعة" ويلی شوې ده. دې کې تصريح نه وي. که د صراحت سره دا وويلی شي چې زه د لکهنؤ ښار ته ځم او زړې کې دا پټه کړې ده چې زه فيروز اباد ته ځم، نو دا توريه نه دا. بلکې دا صريح دروغ دي. چې په شريعت کې يې اجازت نشته دی.
غزوهٔ تبوک: نبي کريم ﷺ په غزوه تبوک کې د تعريض او کنايې نه کار نه دی اخستی بلکې په واضحه الفاظ کې يې اعلان وکړو چې د جهاد لپاره به تبوک ته ځو. د دې تصريح وجه دا وه چې د د سختيونو نه ډک سفر ؤو. لاره ډېره لرې وه، ځکه د مدينې نه تبوک تقريباً زر (۱۰۰۰) کلو ميټره دی، خوراکې شيان ډېر کم ؤو او سخته ګرمي وه، نو د پوره تيارئ ضرورت ؤو، نو ځکه نبي کريم ﷺ واضحه اعلان وکړو. دا غزوه په ۹ھ کې پيښه شوې وه. نبي کريم ﷺ د ډېرش زره (۳۰۰۰۰) کسانو لښکر ؤو. په مقابله کې د رومې عيسايان په لاکهونو تعداد کې ؤو. د مدينې نه د خيبر په لاره د العلا علاقه راځي. د هغې نه وروسته مدائن صالح او ثمود دره راځي. د هغې نه وروسته تبوک دی. (مرقات ۷/۴۸۶)

جنګ د چل او تدبير نوم دی

﴿۲﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم: اَلْحَرْب خدعة (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [۱]
او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل جنګ د چل او دهوکې (نوم) دی.

توضيح: الخدعة: دا لفظ د خا په ضمه سره دی. دال ساکن دی، خو د اهل لغتو په نزد خا باندې فتحه او دال باندې سکون زيات فصيح او بهتر دی. چل، تدبيرو مکر او حيله او د دهوکې نوم خدعه ده. چې په جهاد کې جائز دی. مطلب دا دی چې په جنګ کې د تعداد زياتېدل دومره فائده مند نه دی لکه څومره چې چال او تدبير او دهوکه فائده منده وي. نن سبا دې تدبير ته د حکمت عمل وايي، نو کمانډر همغه وي چې د حکم عمل او داؤ پيچ نه ډېر زيات کار اخلې او د دښمن فوج په تښتېدلو باندې مجبور کړې. د حکمت دې جنګ کې هر تدبير او مکر او حيله جائزه ده، خو دا ضروري ده چې په دې د حکمت عمل سره کړی شوې معاهدې خلاف ورزې دې ونه کړی شي او نه دې هغه کړی شوې معاهده ماته کړی شي چې کومه معاهده د دښمن سره شوې وي. علامه طيبي فرمايي چې د جهاد په معامله کې او د هغې په فائده کې صريح دروغ ويل هم جائز دي، خو تعريض زيات بهتر دی، نو ځکه د صريح دروغو نه بچ کېدل پکار دي. (مرقات ۷/۴۸۷،۴۸۶)

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۳۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۶/۱۵۸ رقم الحديث ۳۰۳۰ ومسلم في ۳/۱۳۶۱ رقم الحديث (۱۷-۱۷۳۹)

په جهاد کې د ښځو د شريک کېدو حکم

﴿۴﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَغْزُو بِأُمِّ سُلَيْمٍ
او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم به کله د صحابه کرامو رضي الله عنهم سره جهاد ته تللو نو د ځان سره
وَنِسْوَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ مَعَهُ إِذَا غَزَا يَسْقِينَ الْمَاءَ
به يې ام سليم رضي الله عنها او د انصار نورې ښځې هم بوتللې. هغه ښځو به د اسلام غازيانو ته اوبه ورکولې
وَيُدَاوِينَ الْجَرْحَى. رَوَاهُ مسلم[1]
او د زخميانو ته به يې د مرهمو پټۍ کولې او د هغوی خيال به يې ساتلو.

توضيح: **يغزوبأم سليم**: ښځو باندې عام حالاتو کې جهاد فرض نه دی، خو که جهاد فرض عين شي او تر د کورونو دروازو پورې راورسيږي نو بيا د هرې ښځې لپاره د خپل عزت او ناموس لپاره جنګ کول فرض دی، خو که په عامو حالتو کې ښځې جنګ کې شريک کېدل غواړي چې پېغلو ښځو له تلل جائز نه دي. د زيات عمر والا ښځې د زخميانو د خيال ساتنې او د مرهم پټۍ لپاره او د خوراک او څښاک د پښولو په غرض تلی شي. ځينې فقهاؤ ليکلي دي چې د ميدان په بالکل آخري مورچو کې د ضرورت په وخت کې د پردې سره ښځې په جنګ کې شرکت کولی شي. که خاوند د خپل خدمت يا د ضرورت مباشرت لپاره ښځې بوتلل غواړي نو د ازاد ښځو په ځای خپلې وينځې بوتلل زيات بهتر دي.

د زخميانو په خدمت کې د ښځه د زخمي د بدن په هغه برخه دوائی لګولی شي. او هغه برخې نه لاس هم لګولی شي. د دې نه بغير عام بدن نه يې لرېدلی. هغه زمانه کې به د جنګ ته د ښځو بوتللو کې دا فائده وه چې د ښځو په وجه به نارينۀ په زړه ورتيا سره جنګ کولو او د منډې نوم به يې نا اخستلو. دويمه فائده به دا وه چې ښځو به نارينۀ ته د منډو په وخت کې د شرم احساس کولو، نو په دې وجه به يې ښه په کله جنګ کولو. ام سليم، ام ماره، ام عطيه، ام ابان، خوله وغيره هغه زړه ورې ښځې دي چې په ډېرو جنګونو کې يې باقاعده برخه اخستې ده او کفارو ته منډې ورکړې دي. (مرقات ۴۸۸/۷)

﴿۵﴾ وَعَنْ أُمِّ عطيَّةَ قَالَتْ: غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْعَ غَزَوَاتٍ
او حضرت ام عطيه رضي الله عنها فرمايي چې زه د نبي کريم صلی الله عليه وسلم سره په اوه غزواتو کې شريکه شوې يم.
أَخْلُفُهُمْ فِي رِحَالِهِمْ فَأَصْنَعُ لَهُمُ الطَّعَامَ
زه (په ميدان جنګ کې) د هغه (مجاهدينو) نه شاته په هغه سېراؤونو کې وومه. چې کوم ځای کې به ما هغوی خواړه پخول. د

(۱) رقم الحديث ۳۹۴۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۴۴۳/۴ رقم الحديث (۱۳۵-۱۸۱۰) وابوداود في السنن ۱۳۹/۳ رقم الحديث ۲۵۳۱

وَأُدَاوِي	الْجَرْحَى	وَأَقُومُ	عَلَى	المرضى.	رَوَاهُ مُسلم [۱]	

زخميانو مرهم پټۍ به مو كولې او دواګانې به مو ورله راوړلې او د مريضان ساتنه به مې كوله.

په جهاد كې د ښځو او ماشومانو وژنه منع ده

﴿٦﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَتْلِ النِّسَاءِ

او حضرت عبد الله ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ښځې او هلكان د وژلو نه

وَالصِّبْيَانِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [۲]

منع كړي دي. (بخاری و مسلم)

توضيح: ښځې او ماشومان او پادريانو د وژلو نه نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ منع كړې ده، خو كه پادريان او ښځې كافرانو ته جنګې مشورې وركوي يا په جنګ كې شركت كوي يا ورسته مالې مرسته كوي يا پادريانو ودونه وكړل او بچې پيدا كول يې شروع كړه نو بيا به يې وژل جائز وي. ماشوم هم كه ميدان ته جنګ لپاره راځي او په جنګ كې څه نه څه برخه اخلې نو هغه به هم وژلی كېږي. دغه شان هغه ماشوم چې د سردار يا د بادشاه بچی وي چې ټول خلك پرې متفق كېږي او راجمع كېږي نو د هغه ماشوم وژل هم جائز دي. دغه شان كه مسلمانان د په شپه كې حمله وكړي نو په كورونو كې ښځې او ماشومان ؤوژلی شي نو دا هم د مجبورۍ په وجه جائز دي، ځكه د دې نه بچ كېدل مشكل دي. *شيخ فاني سے بوڑھا كھوسٹ مراد ہے۔* هغوی مه وژنه خو كه جنګې تدبير يا مشوره وركوي نو وژل يې جائز دي. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دريد بن صمه د وژلو حكم وركړی ؤو حال دا چې عمر يې ۱۲۰ كاله ؤو. جنګ حنين كې داسې شوې ؤو ځكه دريد ډېر پوه او مشوره وركونكې سړی ؤو. (مرقات ۴۸۹/۷)

په شب خون كې ښځې او ماشومان وژل كيدې شي

﴿۷﴾ وَعَنِ الصَّعْبِ بْنِ جَثَّامَةَ قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَهْلِ

او حضرت صعب ابن جثامه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه هغه مشركانو باره كې وپوښتلی شول

الدَّارِ يُبَيِّتُونَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَيُصَابُ مِنْ نِسَائِهِمْ وَذَرَارِيِّهِمْ

چې د كور والاوي (يعنې چې په آباديانو كې اوسيږي) چې كه د شپې حمله وكړی شي نو څه حكم دی؟

---

[۱] رقم الحديث ۳۹۴۱ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۴۴۷/۳ رقم الحديث (۱۴۲-۱۸۱۲) وابن ماجه في ۹۵۲/۲ رقم الحديث ۲۸۵۶

[۲] رقم الحديث ۳۹۴۲ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۴۸/۶ رقم الحديث ۳۰۱۵ ومسلم في ۱۳۶۴/۳ رقم الحديث (۲۵-۱۷۴۴)

قَالَ: هُمْ مِنْهُمْ. وَفِي رِوَايَةٍ:

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې په جواب کې وفرمایل چې دوی هم د هغوی نه دي. او یو بل روایت کې دا دي

هُمْ مِنْ آبائهم (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل هغوی د خپل پلارانو تابع دي.

د دشمن د باغونو د غوځولو او د سوځولو مسئله

﴿۸﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَطَعَ نَخْلَ بني النَّضِيرِ

او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د بنو نضیر د کجورو بوټو د ماتولو

وحرّقَ ولها يقولُ حسّانُ:

او د سوزولو حکم وکړو. د همدې باره کې (د نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شاعر صحابي) حضرت حسان بن ثابت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا شعر

وَهَانَ عَلَى سَرَاةِ بَنِي لُؤَيٍّ حَرِيقٌ بِالْبُوَيْرَةِ مُستَطِيرُ وَفِي ذَلِكَ نَزَلَتْ

وویله. یعنې د بنی لوی د سردارانو لپاره بویره سوځول اسان شول. دغه شان د دې متعلق دا آیت نازل شو.

(مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا

(تاسو چې د کجورو د بوټو نه څه مات کړه یا مو چې څه د هغې په جړلو باندې پریښودل (یعنې څه مو چې نه دې

فَبِإِذْنِ اللهِ) (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]

مات کړې) دا ټول د خدای په حکم سره دي).

توضیح: **وهان**: نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې کله د مکې نه مدینې ته هجرت وکړو نو په مدینه کې هغې واسطه د یهودو سره شوه. د هغوی درې لوئې قبیلې وې. بنو قینقاع، بنو نضیر او بنو قریظه. اولنې ذکر شوې خو هیڅ معاهده ونه کړه، نو مسلمانانو هغوی په ابتداء کې د مدینې نه ویست. دویم ذکر شوې بنو نضیر معاهده وکړه خو بیا یې غدارې وکړه تر دې چې هغوی د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د وژلو سازش وکړو، نو په دې وجه هغوی مسلمانانو په قلعه کې محاصره کړه. او قلعه بند شول. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغوی د باغونو د سوځولو حکم وکړو، نو په دې باندې یهودو وویله چې دا خو صرف فساد دی، نو د قرآن آیتونه رانازل شول چې دا ټول د

---

[1] رقم الحديث ۳۹۴۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۴۶/۶ رقم الحديث ۳۰۱۲ ومسلم في ۱۳۴۶ رقم الحديث (۲۶-۱۷۴۵)

[2] رقم الحديث ۳۹۴۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۷ رقم الحديث ۴۰۳۱ ومسلم في ۱۳۶۵/۳ رقم الحديث (۱۷۴۶/۳۰)

الله په حکم شوې دي. او س مسئله دا راؤتله چې که باغونه او پټې د سوځولو ضرورت پېښ شي نو سوځول یې جائز دي، خو بغیر د مجبورۍ نه یې سوځول جائز پکار نه دي. (مرقات ۴۹۰/۷)

بویره: د بنو نضیر د علاقې نوم دی. چرته چې د هغوی باغونه ؤو. هغه باغونو ته چې کله اور ولږول شو نو حضرت حسان رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دې موقعه کې د ټوقو یو څو اشعار وویل. چې هغې یو شعر په حدیث کې دی. یعنې د قریشو ته ډېره اسان شو هغه اور چې مونږ د بویره په مقام کې لګولی ؤو. چې او چتې لمبې یې وهلې. (مرقات ۴۹۱/۷)

بني لوئ: د دې نه مراد صحابه هم کېدلی شي چې د اور په لګولو کې ورته هیڅ مشکل نه ؤ و یعنې هیڅ یو کس مزاحمت و نه کړی شو او د بنو لوئی نه مراد مکه هم کېدلی شي. او دا ډېره واضحه ده. مطلب دا دی چې د بویره په مقام کې د لمبې وهونکی اور د کفارو لپاره اسان شو هغوی مزاحمت و نه کړی شو او په اسانۍ سره یې دا ذلت قبول کړو. ابو سفیان بن حارث د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپلوان ؤو. هغې د دې شعرونو جواب دا ورکړو. (مرقات ۴۹۰/۷)

أَدَامَ اللهُ ذٰلِكَ مِنْ صَنِيعٍ ... وَحَرَّقَ فِي نَوَاحِيهَا السَّعِيرُ

سَتَعْلَمُ أَيُّنَا مِنْهَا بِنُزْهٍ ... وَتَعْلَمُ أَيَّ أَرْضَيْنَا تَضِيرُ

یعنې الله د هغه اور لمبې د مدینې پورې ښورې کړي. نزدې ده چې تاسو به پوهه شئ چې مونږ به د دې اور نه څومره لرې یو. او تاس به په دې هم پوهه شئ چې په مونږ د چا د ځمکې نقصان دی.

د غفلت په حالت کې په دشمن باندې حمله کول جائز ده

﴿۹﴾ وَعَنْ	عَبْدِ	اللهِ	بْنِ	عَوْنٍ:	أَنَّ	نَافِعًا
او د حضرت عبد الله بن عون رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ازاد شوی غلام نافع رَضِيَ اللهُ عَنْهُ						
كَتَبَ إِلَيْهِ يُخْبِرُهُ	أَنَّ	ابْنَ	عمر	أخبرهُ	أَن	ابْن عمر
عبدالله بن عون ته یو خط ولېږلو چې هغې کې حضرت نافع رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هغې ته خبر ورکړی ؤ و چې ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ						
أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ	صَلَّى اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ	أَغَارَ	عَلَى	بَنِي الْمُصْطَلِقِ	غَارِّينَ
(نافع رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) ته بیان کړ چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په بني مصطلق باندې هغه وخت حمله وکړه کله						
فِي	نَعَمِهِمْ		بِالْمُرَيْسِيعِ			فَقَتَلَ
چې هغوی په مریسیع کې د خپلو څارؤ به مینځ کې غافل پراته ؤو، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغوی جنګ کونکې مړه کړل						

الْمُقَاتِلَة	وسبى	الذُّرِّيَّة	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
او د هغوی ښځې او ماشومان یې قیدیان کړه او را یې وستل.			

توضیح: بنو المصطلق: د بنو خزاعه یو شاخ دی او یرسیع د یو ځای نوم دی چې د مدینې نه تقریباً ۸۰ کلومیټره فاصله باندې دی. په پنځمه هجرئ په دې مقام باندې جنګ شوی ؤو او کفار وژلی شوې ؤو. همدې سفر کې په حضرت عائشه رضي الله عنها باندې تهمت لګولی شوی ؤو.

غارین: یعنې هغه خلک بالکل بې خبره ؤو. د دې نه معلومه شوه چې کله یو ځل دعوت ورسول شي نو بیا بغیر د دعوت نه په کفارو باندې حمله کېدی شي. که دعوت نه هم وې رسیدلی او په کاروائې کې مصلحت وې نو بیا هم حمله کېدی شي اګر که منع ده.

المقاتله: یعنې د جنګ جوګه خلک یې مړه کړل او واړه ماشومان یې ونیول او غلامان یې کړل. (مرقات ۷/۴۹۲)

د جنګ متعلق یو حکمت

﴿۱۰﴾ وَعَن أَبِي أَسِيدٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَنَا يَوْمَ بَدْرٍ حِينَ			
او حضرت ابو اسید رضي الله عنه فرمايي چې نبي صلی الله علیه وسلم د غزوه بدر په ورځ (میدان جنګ) کې کله			
صَفَفْنَا	لِقُرَيْشٍ	وَصَفُّوا	لَنَا:
چې مونږ د قریشو خلاف او د مکې قریشو زمونږ خلاف صفونه جوړ کړه، نو مونږ ته حکم وکړی شو چې کله هغه			
إِذَا	أَكْثَبُوكُمْ	فَعَلَيْكُمْ	بِالنَّبْلِ.
دښمن یعنې کله چې د مکې قریش تاسو ته دومره نزدې راشي چې ستاسو تیران هغوی ورسیدلی شي نو هغوی په تیرؤولئ او			
وَفِي	رِوَايَةٍ:	إِذَا	أَكْثَبُوكُمْ فَارْمُوهُمْ
یو روایت کې دي چې نبي صلی الله علیه وسلم وفرمایل په دې دښمنانو باندې هغه وخت تیرؤولئ چې کله هغوی تاسو ته			
وَاسْتَبْقُوا نَبْلَكُمْ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَحَدِيثُ سعد: هَلْ تُنْصَرُونَ سَنَذْكُرُهُ فِي بَابِ فَضْلِ الْفُقَرَاءِ. وَحَدِيثُ			
نژدې شي او خپل تیران وساتئ یعنې خپل ټول تیران په هغوی مه ختموئ بلکې په احتیاط سره یې استعمال کړئ			

[1] رقم الحديث ۳۹۴۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۷۵/۵ رقم الحديث ۲۵۴۱ ومسلم في ۱۳۵۶/۳ رقم الحديث (۱۷۳۰/۱)

الْبَرَاءِ: بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَهْطًا فِي بَابِ الْمُعْجِزَاتِ إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى [1]
څه وساتئ چې د نشوالي نه مو دښمن فائده واخلي او په تاسو غالب نه شي.

توضيح: اكثبوهم: يعني كله چې كافران نه نژدې شي نو بيا يې په تيرانو ووليئ چې يو تير هم ضايع نه شي. (مرقات ۴۹۲/۷)

استبقوا: يعني تيران فضول مه خرابوئ بلكې د ضرورت موقعې لپاره يې وساتئ. (مرقات ۴۹۲/۷)

الفصل الثاني

﴿۱۱﴾ عَن عبدِ الرَّحمنِ بن عَوفٍ قَالَ: عَبَّأَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ببدرٍ لَيْلًا. رَوَاهُ التِّرمِذِيّ [2]
حضرت عبد الرحمن بن عوف رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په بدر كې مونږ د شپې تيار كړو.

توضيح: عبأنا: دا د تعبيه نه دى چې د تيارولو او د ډكولو په معنى كې دى. يعني نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د بدر په موقع كې د شپې وخت كې زمونږ صفونه برابر كړي وو او دا هدايات يې راكړي وو چې تر څو پورې دښمن رانژدې شوى نه وي نو د هغې نه مخكې تيران مه خرابوئ بلكې كله چې دښمن رانژدې شي نو بيا يې ووليئ. (مرقات ۴۹۳/۷)

جنګي شعار او د شفر الفاظ

﴿۱۲﴾ وَعَن الْمُهلب أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت مهلب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په غزوه يې خندق كې مونږ ته وفرمايل چې
"إِنْ بَيَّتَكُمُ الْعَدُوُّ فَلْيَكُنْ شِعَارُكُمْ: حم لَا يُنصَرُونَ". رَوَاهُ التِّرمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد [3]
كه تاسو باندې دښمن د شپې حمله وكړئ (يعني د مسلمانانو) علامت حم لا ينصرون الفاظ پكار دي.

توضيح: حٰم لاينصرون: يعني اى حم نازلونكى الله د كافرانو مدد ونه كړې. فوجي او جنګي

---

[1] رقم الحديث ۳۹۲۶ اخرجه البخاري في صحيحه ۹۱/۶ رقم الحديث ۲۹۰۰

[2] رقم الحديث ۳۹۲۷ اخرجه الترمذي في السنن ۱۲۷/۳ رقم الحديث ۱۶۷۷

[3] رقم الحديث ۳۹۲۸ اخرجه ابوداود في السنن ۷۴/۳ رقم الحديث ۲۵۹۷ والترمذي في ۱۷۰/۴ رقم الحديث ۱۶۸۲.

اصطلاح کې داسې مختصر الفاظو ته شفر (کوډ ورډ) وايي. چې د دښمن د پيژندلو لپاره په ميدان جنګ کې يو علامت وي. (مرقات ۷/۴۹۴)

﴿۱۳﴾ وَعَنْ سَمُرَةَ بن جُندبٍ قَالَ: كَانَ شِعَارُ الْمُهَاجِرِينَ: عَبْدَ اللهِ
او حضرت سمره ابن جندب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې په غزواتو کې عموماً د لفظ د عبد الله د مهاجرينو علامت ؤو
وَشِعَارُ الْأَنْصَار: عبدُ الرّحمنِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
لفظ د عبد الرحمن د انصارو علامت ؤو.
﴿۱۴﴾ وَعَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ أَبِي بكر زمن النَّبِي صلى الله عَلَيْهِ وَسلم
او حضرت سلمه بن اکوع رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په زمانه کې مونږ يو ځل د حضرت ابو بکر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سره
فبيّتْناهُم نَقْتُلُهُمْ وَكَانَ
(يعنې د هغې په مشرولئ کې) جهاد وکړو، نو کله چې مونږ په دښمنانو باندې د شپې حمله وکړه او هغوی مو وړه کړل
شِعَارُنَا تِلْكَ اللَّيْلَةَ: أَمِتْ أَمِتْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
او په هغه شپه کې زمونږ د شپې د پيژندنې علامت امت امت الفاظ ؤو (د دې الفاظو معنی ده ای! د الله دښمنان مړه کړې.

د جنګ په وخت کې شور او شغب منع دی

﴿۱۵﴾ وَعَن قيسِ بنِ عُبادٍ قَالَ: كَانَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت قيس ابن عباد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صحابؤ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ به په ميدان جنګ کې د جنګ په
يَكْرَهُونَ الصَّوْتَ عِنْدَ الْقِتَالِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[3]
وخت کې د الله نوم اخستلو په ځای د اوازونو شور او شرغب نه خوښول.
﴿۱۶﴾ وَعَن سَمُرَة بن جُنْدُبٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: اقْتُلُوا شُيُوخَ الْمُشْرِكِينَ
او حضرت سمره ابن جندب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل د مشرکينو (يعنې دښمنان) د ډېر عمر

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۴۹ أخرجه أبوداود في السنن ۷۳/۳ رقم الحديث ۲۹۹۵

(۲) رقم الحديث ۳۹۵۰ أخرجه أبوداود في السنن ۱۰۰/۳ رقم الحديث ۲۶۳۸ وأحمد في المسند ۴۶/۴

(۳) رقم الحديث ۳۹۵۱ أخرجه ابوداود في ۱۱۳/۳ رقم الحديث ۲۶۵۶

وَاسْتَحْيُوا شَرْخَهُمْ أَيْ صِبْيَانَهُمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد[1]
والا مړه کړئ او د لږ عمر والا يعني د هغې د ښمنانو بچې ژوندي پرېږدئ.

توضيح شيوخ المشركين: د شيوخ مفرد شيخ دی. دلته د شيخ نه مراد بوډه نه دی بلکې د ماشومان په مقابله کې نارينه او سړي مراد دي. (مرقات۷/۴۹۶)

شرخ: وړو ماشومانو ته وايي. "ای صبيانهم" دا د يو راوي له اړخه تفسير دی. (مرقات۷/۴۹۶)

د دشمن ښار او پټي د ضرورت په وخت کې وسوځوئ

﴿۱۷﴾ وَعَنْ عُرْوَةَ قَالَ: حَدَّثَني أُسامةُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عروه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې حضرت اسامه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ماته بيان کړه چې کله نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسامه د يو لښکر
كَانَ عَهِدَ إِلَيْهِ قَالَ: أَغِرْ عَلَى أُبْنَى صباحا
امير کړو او جهاد ته يې ولېږلو نو دا هدايت او تاکيد يې ورته وکړو چې ته په ابنا کې د سحر وخت کې حمله وکړه
وَحرق. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
او (د دښمن کورونه، پټې او بوټې او باغونه) وسوځوه.

توضيح أُبنا: دا شام کې د يو ځای نوم دی. دلته نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ورانولو حکم ورکړو.

اغر: يعني مړه او تباه کړه. (مرقات۷/۴۹۷)

کله چې کافر په ګوته درشي نو مړه يې کړئ

﴿۱۸﴾ وَعَنْ أَبِي أُسَيْدٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ بَدْرٍ:
او حضرت اسيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جنګ بدر په ورځ (د اسلام مجاهدينو ته) وويل چې په
إِذَا أَكْثَبُوكُمْ فَارْمُوهُمْ
ميدان جنګ کې کله کفار يعني دښمن تاسو ته بالکل رانژدې شي نو هغوی په غشو وُولئ او توري تر هغه وخت

([1]) رقم الحديث ۳۹۵۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۲۲/۳ رقم الحديث ۲۶۷۰ والترمذي في ۱۲۳/۴ رقم الحديث ۱۵۸۳

([2]) رقم الحديث ۳۹۵۳ أخرجه أبوداود في السنن ۸۸/۳ رقم الحديث ۲۶۱۶ وابن ماجه في ۹۴۸/۲ رقم الحديث ۲۸۴۳

وَلَا تَسُلُّوا السُّيُوفَ حَتَّى يَغْشَوْكُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]

پورې د نیام(کاتئ) مه راوباسئ چې تر څو پورې هغوی تاسو ته رانږدې نه شي.

ښځه او غلام مه وژنئ

﴿۱۹﴾ وَعَنْ رَبَاحِ بْنِ الرَّبِيعِ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَةٍ

او حضرت رباح ابن ربیع رضي الله عنه فرمایي چې په یوه غزوه کې مونږ د نبي کریم صلی الله علیه وسلم سره په میدان جنګ کې وو.

فَرَأَى النَّاسَ مجتمعين عَلَى شَيْءٍ فَبَعَثَ رَجُلًا

نبي کریم صلی الله علیه وسلم ولیدل چې څه خلک یو ځای کې یو شیز ته راجمع کېږي، نو نبي علیه السلام یو کس ولیږلو او وې

فَقَالَ: انْظُرُوا عَلَى من اجْتمع هَؤُلَاءِ؟ فَقَالَ:

فرمایل چې لاړ شه هلته وګوره چې خلک څه شیز ته راجمع کېږي. هغه کس بېرته راغلو او عرض یې وکړو چې

عَلَى امْرَأَةٍ قَتِيلٍ فَقَالَ: مَا كَانَتْ هَذِهِ لِتُقَاتِلَ

یوه ښځه وژلې شوې ده. خلک د هغې جسد ته راجمع دي. نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې هغه ښځې خو جنګ نه

وَعَلَى الْمُقَدِّمَةِ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ

کولو نو بیا ولې وُوژلی شوه؟ د لښکر د اولنۍ صف وا ک حضرت خالد بن ولید رضي الله عنه ته حواله شوی وُو.

فَبَعَثَ رَجُلًا فَقَالَ: "قُلْ لِخَالِدٍ: لَا تَقْتُلِ امْرَأَةً وَلَا عسيفا". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[2]

نبي کریم صلی الله علیه وسلم هغه کس بېرته ولیږلو چې لاړ شه او خالد رضي الله عنه ته او ایه چې هیڅ یوه ښځه او مزدور مه وژنه.

توضیح: عسیفا: عسیف خادم او غلام ته وایي. یعني غلام او ښځه په جهاد کې مه وژنئ. (مرقات ۵۰۰/۷)

مجاهدینو ته د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نصیحتونه

﴿۲۰﴾ وَعَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

او حضرت انس رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم مجاهدین جهاد ته د لېږلو په وخت کې دا هدایات وکړه

---

(۱) رقم الحدیث ۳۹۵۴ أخرجه ابوداود في السنن ۱۱۱/۳ رقم الحدیث ۲۶۶۳

(۲) رقم الحدیث ۳۹۵۵ أخرجه ابوداود في السنن ۱۲۱/۳ رقم الحدیث ۲۶۶۹ واحمد في المسند ۴۸۸/۳

انْطَلِقُوا بِاسْمِ اللهِ وَبِاللهِ وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللهِ
چې لاړ شئ او د الله نوم واخلئ او د هغې په تائيد او توفيق سره او د هغې د رسول په دين باندې د دې ځاى نه روان شئ!

لَا تَقْتُلُوا شَيْخًا فَانِيًا وَلَا طِفْلًا صَغِيرًا وَلَا امْرَأَةً
(يا وساتئ) شيخ فاني (يعني بوډه) مه وژنئ، مه واړه ماشومان او ښځې وژنئ، مال غنيمت کې

وَلَا تَغُلُّوا وَضُمُّوا غَنَائِمَكُمْ
خيانت مه کوئ، مال غنيمت جمع کړئ. خپل مينځ کې صلح او صفائي وساتئ (د اصلحوا يوه معنى همدغه ده

وَأَصْلِحُوا وَأَحْسِنُوا فَإِنَّ
معنى ده چې که تاسو ته مصلحت ښکاري نو د دښمن سره صلح وکړئ او دا معنى هم کېدې شي چې تاسو خپل ديني او

اللهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
دنيوي معاملات صحيح وساتئ) او خپل مينځ کې ديو بل سره نيکي او خير کوئ ځکه الله د نيکئ او د خير والا دوست ساتي.

ميدان بدر کې درې په درې مقابله

﴿۲۱﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ بَدْرٍ
او حضرت علي رضي الله عنه فرمايي چې کله د بدر د جنګ ورځ راغله او ميدان جنګ کې د اسلام مجاهدين او د مکې

تَقَدَّمَ عُتْبَةُ بْنُ رَبِيعَةَ
کفار يو بل ته مخامخ صف کې او دريدل، نو د مکې د کافرانو نه عتبه ابن ربيعه د جنګ کولو لپاره د صف نه

وَتَبِعَهُ ابْنُهُ وَأَخُوهُ
رامخکې شو. د هغې نه وروسته د هغې ځوي يعني وليد ابن عتبه او د هغې ورو يعني شيبه ابن عتبه هم راغلو.

فَنَادَى: مَنْ يُبَارِزُ؟ فَانْتُدِبَ لَهُ
عتبه په چغه وويل چې څوک دې چې زمونږ مقابلې له ميدان ته راشي؟ اسلام د مجاهديون د صف نه درو

شَبَابٌ مِنَ الْأَنْصَارِ
انصار ځوانانو جواب ورکړو يعني هغوى عتبه او د هغې ملګرو سره د جنګ کولو لپاره د صف نه ميدان ته

---

(1) رقم الحديث ۳۹۵۶ أخرجه ابوداود في السنن ۸۶/۳ رقم الحديث ۲۶۱۴

فَقَالَ: مَنْ أَنْتُمْ؟ فَأَخْبَرُوهُ

راغلل. عتبه هغوی وليدل نو وې پوښتل چې تاسو څوک وئ؟ هغه ځوانانو جواب ورکړو چې مونږ د مديني انصار

فَقَالَ: لَا حَاجَةَ لَنَا فِيكُمْ

يو. عتبه وويل مونږ ته ستاسو هيڅ ضرورت نشته دی. يعني مونږ تاسو سره د جنګ اراده نه لرو. بلکې مونږ د

إِنَّمَا أَرَدْنَا بَنِي عَمِّنَا

خپل تره زامنو يعني د مکې نه هجرت کونکې قريشې مسلمانانو سره جنګ کول غواړو. دې او ربړه لو سره

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قُمْ يَا حَمْزَةُ قُمْ يَا عَلِيُّ قُمْ

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د صف اړخ ته مخاطب او وې فرمايل حمزه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته ودرېږه، علی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته ودرېږه،

يَا عُبَيْدَةُ بْنَ الْحَارِثِ. فَأَقْبَلَ

عبيده ابن حارث رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته ودرېږه او مخکې شئ او د نه شي په طاقت کې د سرمستو سرونه سراو غرور او تکبر مات کړئ،

حَمْزَةُ إِلَى عتبة وَأَقْبَلْتُ إِلَى شَيْبَةَ

نو حمزه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عتبه مقابلې ته لاړو او هغه يې ووژلو. زه يعني علی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د شيبه مقابلې ته لاړم او مړ مې کړو.

وَاخْتَلَفَ بَيْنَ عُبَيْدَةَ وَالْوَلِيدِ ضَرْبَتَانِ فَأَثْخَنَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ

د عبيده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او وليد په مقابله کې دوه سخت ګوزارونه وشول او هغې کې يو خپل مقابل زخمي او بد حاله کړو.

ثُمَّ مِلْنَا عَلَى الْوَلِيدِ فَقَتَلْنَاهُ

بيا مونږ په وليد حمله وکړه او هغه مو مړه کړو او عبيده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چې د وليد په ګوزار زخمي شوی

وَاحْتَمَلْنَا عُبَيْدَةَ. رَوَاهُ أَحْمد وَأَبُو دَاوُد[1]

وُو. د ميدان جنګ نه مو اوچت کړو. (ابوداؤد)

توضيح بدر کې اولنئ حمله کافرانو وکړه. عبته او شيبه دوه ورونه او د عتبه ځوي وليد درې واړه مقابلې ته راغلل او په مقابل کې د ګلشنِ نبوی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه درې ځوانان مقابلې ته راغلل چې تعلق يې د انصارو سره وُو. کافرانو هغوی په مقابله کې قبول نه کړل. بلکې د قريش د ځوانان غوښتنه يې

---

(1) رقم الحديث ۳۹۵۷ أخرجه ابوداود في السنن ۱۱۹/۳ رقم الحديث ۲۶۶۵ واحمد في المسند ۱۱۱/۱

وکړه چې د خپلې زړه ورتیا کارنامې ورته وښایې. نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حضرت حمزه، حضرت علي او حضرت عبیده بن حارث رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مقابلې ته روان کړه. دو په دوه جنګ ؤو. د حمزه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مقابله د عبته سره وشوه نو هغه یې جهنم ته ورپارسل کړو. حضرت علي رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ هم خپل مقابل شبیه ته وخت ورنه کړو، خو حضرت عبیده بن حارث رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ او د ولید مقابله تر ډېره وخت پورې وشوه او هریو بل زخمي کړو. بیا پرې حضرت حمزه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ او حضرت علي رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ راتاؤ شول او د ولید کار هم ورخلاص کړو. حضرت عبید رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ زخمونه برداشت نه کړی شو او په لاره کې شهید شو.

د جنګ موته واقعه

﴿۲۲﴾ وَعَن ابنِ عُمر قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَرِيَّةٍ
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمایي چې یو ځل نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په یو جهاد کې مونږ سره یو لښکر ولېږلو. هلته
فَحَاصَ النَّاسُ حَيْصَةً فَأَتَيْنَا الْمَدِينَةَ فَاخْتَفَيْنَا بِهَا
رسیدلو سره زمونږ خلک په تیښته شول، نو مونږ مدینې ته بېرته راغلو، نو د شرم په وجه کورونو کې پټ کیناستل
وَقُلْنَا: هَلَكْنَا ثُمَّ أَتَيْنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْنَا: يَا رَسُول الله
بیا مونږ د نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې حاضر شو او عرض مو وکړو چې یارسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ !
نَحن الفارون. قَالَ: بَلْ أَنْتُمُ
مونږ خو د میدان نه راتښتېدونکې خلک یو؟ نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې نا، بلکې تاسو
الْعَكَّارُونَ وَأَنَا فِئَتُكُمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ. وَفِي رِوَايَةِ أَبِي دَاوُدَ نَحْوَهُ وَقَالَ:
دوباره حمله کونکې خلک یئ. او زه ستاسو جماعت یم. او ابو داؤد داسې روایت نقل کړی دی او
لَا بَلْ أَنْتُمُ الْعَكَّارُونَ قَالَ:
هغې کې دا الفاظ دي چې "نا" بلکې تاسو دوباره حمله کونکې خلک یاست. حضرت عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمایي
فَدَنَوْنَا فَقَبَّلْنَا يَدَهُ
(کله چې مونږ ولیدل چې نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ نه د جواب غوښتلو یا د یوې غلطۍ کونکو په ځای په داسې
فَقَالَ: أَنَا فِئَةُ من الْمُسْلِمِينَ وَسَنَذْكُرُ حَدِيثَ أُمَيَّةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ:
نرم انداز زمونږ همت لوړ کړو نو د ډیرې مینې او محبت نه) مونږ د نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوا ته نږدې شو او

كَانَ يَسْتَفْتِحُ وَحَدِيثُ أَبِي الدَّرْدَاءِ ابْغُونِي فِي ضُعَفَائِكُمْ فِي بَابِ فَضْلِ الْفُقَرَاءِ إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى"[1]
د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاسونه مو ښکل کړل. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل زه د مسلمانانو جماعت يم.

توضيح: دې حديث کې د جنګ موته اړخ ته اشاره ده. د دې نه مخکې دې واقعې اړخ ته لنډه اشاره کړې شوې ده.

فحاص الناس حيصة: دښمن نه د تښتېدلو لپاره دا لفظ استعمال کړی شوی دی. اګر که معنی حمله کول هم راځي. (مرقات۷/۵۰۲)

فاختفينا: يعنې مدينه کې خپلو کورونو کې پټ کيناستل. د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې ته ورنغلی شول.

الفرارون: فرار د مبالغې صيغه ده يعنې مونږ خو ډېر تښتېدونکې يو.

الكرارون: کرار هم د مبالغې صيغه ده. دښمن باندې د بار بار حمله کولو په معنی کې دی. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې تاسو تښتېدونکې نه ياست بلکې باربار د جنګ اړخ ته تلونکې او حمله کونکې يئ. (مرقات۷/۵۰۳)

وانا فئتكم: دښمن د تښتېدلو يو صورت جائز دی. هغه داسې چې کسان خپل مرکزي لښکر اړخ منډې کړې چې مضبوط شې او بيا حمله وکړې. کوم کيمپ او مرکزي لښکر اړخ ته سړی ځې هغه کيمپ د هغې لپاره فئة دی. د انا فئتكم همدغه مطلب دی چې تاسو د دښمن نه تښتېدلې نه ياست بلکې خپل مرکز ته راغلې ياست. صحابو خيال وکړو چې مونږ تښتېدونکې يو. حقيقت داسې نه وُو بلکې حضرت خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ډېر په ځېرکتيا سره د صحابو لښکر د تنګ مقام نه شاته راوستلو او بيا په فراخه ميدان کې وجنګېدل نو دښمن وتښتېدلو او صحابه کرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ بېرته راغلل. حضرت خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چې د کوم حکمت عمل په مناسبت سره لښکر شاته کړی وُو. همغه صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ تښتېدنه ګڼلې وه. (مرقات۷/۵۰۳)

الفصل الثالث

غزوهٔ طائف کې د منجنيق استعمال

﴿۲۳﴾ عَنْ ثَوْبَانَ بْنِ يَزِيدَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او د حضرت ثوبان ابن يزيد نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د اهل طائفو په مقابله کې
نَصَبَ الْمَنْجَنِيقَ عَلَى أَهْلِ الطَّائِفِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ مُرْسَلًا"[2]
منجنيق نصب کړل. دا روايت ترمذی د ارسال په طريقه نقل کړی دی.

([1]) رقم الحديث ۳۹۵۸ أخرجه ابوداود في السنن ۱۰۶/۳ رقم الحديث ۲۶۴۷ والترمذي في ۱۸۶/۴ رقم الحديث ۱۷۱۶

([2]) رقم الحديث ۳۹۵۹ المرقاة المفاتيح ۴۶۲/۷

توضيح: **منجنيق**: دا اصل کې د فارسئ لفظ دی. يعنې **"من چه نيك"** زه څوزه ښه يم. دا به د جنګ يوه آله وه چې په لاس به استعماليدله. او نن سبا د راکټونو کار کوي. د دې صورت به دا ؤو چې يو غټ کانړی به په دې آله کې ايښودلی کېدو او بيا به يې راښکلو او پرې به يې ښوستلو. هغه کانړی به تيزئ سره په قلعه باندې وليدلو چې ديوال پرې مات شو. بيا به صحابه کرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ د ننه ننوتل. دا چې د طائف ډېره مضبوطه وه. مالک بن عوف په دې د کافرانو قومنده کوله. تر ۲۵ ورځو پورې قلعه فتح نه شوه، ځکه دې باندې د منجنيق په اسلام کې د استعمالول اولنئ موقعه وه چې صحابؤ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ استعمال کړو. حضرت طفيل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د دې جنګ دوران کې منجنيق او ټينک ملاؤ شوې ؤو. د "يا جرش" مقام نه دوه صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ټينک راوړی ؤو. او دلته يې استعمال کړي هم ؤو. دغه شان د قلعه نه ګېر چاپېره نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دِ حسک ازغې نه خپاره کړي ؤو. چې د دننه نۀ څوک ونه تښتې. د دې نه د مائن تعليم مسلمانانو ته حاصل شو، خو مسلمانان د اسلحې نه غافل شو. کفارو اسلحه واخستله نو مسلمانان غلامان شول. په جنګ حنين باندې زمايو کتاب دی. هغه کتل پکار دي.

طائف نن هم د حجاز يو غټ ښار دی. ۳۵ يا ۴۵ ميله فاصله باندې واقع دی. چې ۹۰ کلوميټره دی. نن سبا چې کوم ځای ته مشناة وايي همغه ځای کې اصل طائف اباد ؤو. اوس وخت کې هلته دوه باغونه دې چرته چې هغه دوه واړه جوماتونه دي. يو نوم مسجد علي دی او د بل نوم مسجد الجعثي دی. د دې جوماتو په مينځ کې يوه دره ده. چې نوم يې "وج" دی. د محققينو خيال دی چې په د همدغه ځای نه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طائف محاصره کړی ؤو. او غالباً دغه ځای کې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ منجنيق نصب کړی ؤو. نن سبا چې کوم ځای کې د طائف جومات جوړ شوی دی، همدغه ځای کې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په طائف کې قيام کړی ؤو. (مرقات ۵۰۴/۷)

باب حکم الاسراء

د قیدیانو د احکاماتو بیان

قال الله ﴿ماکان لنبي ان یکون له اسریٰ حتی یثخن في الارض﴾(سورة الانفال ۶۷)

اسراء د اسیر جمع ده. اسیر قیدي او نیول شوي کَس ته وایي. میدان جهاد کې چې څنګه مقابله کېږي او خلک مړه کېږي. همدغه شان خلک نیول کېږي هم. نیول کیدل د دواړو اړخونه نه کېږي. د مسلمانانو هم کېږي او د کفارو هم کې. بیا د هغه قیدیانو د ازادولو مختلف طریقې وي. کله د قیدیانو تبادلې کېږي او کله کله تاوان ورکړي او ازادول کېږي. او کله یې د احسان په توګه باندې پرېږدي. او کله یې وژني هم. اسلام کې د قیدیانو پوره قانون موجود دی. لهذا زمونږ مقدس اسلام د اقوام متحده یا د جنیوا کنونشن د قاعدو محتاج نه دی. په کومو قوانینو باندې چې خپله د هغوی جوړونکې هم عمل نه کوي. پاس ذکر شوي صوروتونو باندې مسلمانانو عمل کولی شي. اګر که کفار سوځوي. ذکر شوي باب کې د هغه قیدیانو بیان دی. کوم چې غیر مسلم وي. او د مسلمانانو سره ؤ. مسلمانانو د ډیر ښه اخلاقو مظاهر وکړه او په خپلو خیټو باندې یې کاڼي وتړل او د هغوی عزت یې وکړو. نبي کریم ﷺ صحابؤ رضي الله عنهم ته د ښه اخلاق کولو حکم کړی ؤو. د نبي کریم ﷺ په زمانه کې د کافرونو نه بغیر هیڅ یو مسلمان قیدي د نبي کریم ﷺ سره نه ؤو. او نه هغه وخت د هغې لپاره کوم یو جیل ؤو.

الفصل الاول

د کفاور په څټونو کې ځنځیر واچوئ او اسلام ته یې راولئ

﴿۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
حضرت ابو هریره رضي الله عنه د نبي کریم ﷺ نه نقل کوي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل
يُدْخَلُونَ الْجَنَّةَ فِي
الله تعالی په هغه قوم باندې عَجِبَ اللهُ مِنْ قَوْمٍ تعجب کوي یعنې د هغه خلکو نه خوشحاله کېږي
السَّلَاسِلِ. وَفِي رِوَايَةٍ:
چې په زنځېرونو کې تړلې شوې وي او جنت ته داخلېږي. یو بل روایت کې دا الفاظ دي چې د الله تعالی

يُقَادُونَ	إِلَى	الجَنَّةِ	بالسلاسل.	رَوَاهُ	البُخَارِيّ[1]
د هغه خلکو نه خوشحاله کېږي چې په زنځيرونو کې تړلی شوي وي او د جنت اړخ ته بو تللی کېږي.					

توضيح: عجب الله: الله تعالی تعجب کوي مطلب دا دی چې الله تعالی خوشحالېږي. (مرقات ۷/۵۰۵)

في السلاسل: سلسلة د زنځير په معنی کې دی. يعنې په زنځيرونو کې تړلی شوی راوستلی شي. هغې اسلام قبول کړو او د جنت مستحق شو. (مرقات ۷/۵۰۵) دا حديث دلته مفصل نه دی بلکې مجمل دی. د دې حديث تفصيل په هغه حديثونو کې دی چې مفسرينو د آيت ﴿**كنتم خير امة اخرجت للناس**﴾ د لاندې ذکر کړی دی :

۱: **قال ابن کثیر قال البخاری بسنده عن ابی هریره رضی الله عنه كنتم خير امة اخرجت للناس قال خير الناس للناس تأتون بهم فی السلاسل فی اعناقهم حتی يدخلوا فی الاسلام.** (ابن کثیر ج ۱ ص ۱۹۱)

۲: **قال القرطبی قال ابو هریرة نحن خير الناس للناس نسوقهم بالسلاسل الی الاسلام.** (رواه الترمذی)

دې حديثونو نه د دې آيت تفسير معلوم شو. تبليغي حضرات د دې آيت په تفسير کې اشاره هم نه کوي بلکې د ځان نه جوړ شوی تفسير بيانوي. داسې کول پکار نه دي. د دې حديثونو نه دا هم معلومه شوه چې جهاد لويه ذريعه ده چې خلک پرې اسلام کې داخلېږي. ابتداء کې به کفار د اسلام په قبولو باندې نه خوشحاله نه وې، آخر کې بيا خوشحاله وي. ﴿**ورأيت الناس يدخلون فی دين الله افواجا**﴾ (سورة النصر : ۶) جهاد سره د دين لارې پرانستل کېږي. بندېږي پرې نهٔ.

کوم خلک چې جهاد د دين په لاره ستونزه ګڼې. هغوی بخيې په دين پوهه شوې نه دي يا يې د دخپل مزاج دين جوړ کړی دی.

جاسوس مړ کړئ

﴿۲﴾ وَعَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ قَالَ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَيْنٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ					
او حضرت سلمه بن اکوع فرمايي چې يو ځل د مشرکينو يو جاسوس نبي کريم ﷺ ته راغلو					
وَهُوَ	فِي	سَفَرٍ	فَجَلَسَ	عِنْدَ	أَصْحَابِهِ
او نبي کريم ﷺ په سفر کې ؤو، نو هغه جاسوس (د خبر اخستلو لپاره) نبي کريم ﷺ د صحابؤ رضي الله عنهم سره					

[1] رقم الحديث ۳۹۹۰ اخرجه البخاري في صحيحه ۶/۱۴۵ رقم الحديث ۳۰۱۰ وأبوداود في السنن ۳/۱۲۷ رقم الحديث ۲۶۷۷

يَتَحَدَّثُ ثُمَّ انْفَتَلَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

کیناستلو او خبرې یې وکړې او بیا لاړو. نبي کریم ﷺ چې کله د هغې باره کې معلومه شوه نو ویې فرمایل

اطْلُبُوهُ وَاقْتُلُوهُ. فَقَتَلْتُهُ

چې هغه ولټوئ او مړه یې کړئ. او هغه یې ولټولو او رائې وستلو او مړیې کړو. نبي کریم ﷺ د

فنفلني سلبه (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

هغې سامان او اسباب ماته راکړو.

توضیح. **فقتلته:** دا کس دا چې جاسوس ؤو نو ځکه وژل یې ضروري ؤو. د غه شان هغه کافر به هم وژلی کېږي چې حربي وي او د امان لپاره د مسلمانانو علاقه کې داخل شوی وي. (مرقات ۵۰۵/۷)

فنفلني: یعنې د انعام په توګه د هغې د بدن سامان ماته راکړی شو. (مرقات ۵۰۵/۷)

﴿۳﴾ وَعَنْهُ قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت سلمه بن اکوع رضي الله عنه فرمایي چې مونږ د نبي کریم ﷺ سره د قبیله قیس د یوې

هَوَازِنَ فَبَيْنَا نَحْنُ نَتَضَحَّى مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

قبیلې هوازان خلاف جهاد کې شریک شوې ؤو. یو ورځ چې مونږ د نبي کریم ﷺ سره د غرمې ډوډۍ خوړله،

إِذْ جَاءَ رَجُلٌ عَلَى جَمَلٍ أَحْمَرَ فَأَنَاخَهُ

نو ناڅاپه یو کس چې د دښمن جاسوس ؤو او په سور او وخ سپور ؤو. هغې اوښ کېنولو او بیا یې

وَجَعَلَ يَنْظُرُ وَفِينَا ضَعْفَةٌ

اخوا دیخوا کتل یعنې زمونږ د حالت خبرې اخستل یې شروع کړه. او هغه وخت مونږ د کمزوري حالت او د پیاده روۍ په وجه

وَرِقَّةٌ مِنَ الظَّهْرِ

ډېر بد حاله ؤو. مونږ سره د سورلو کمې ؤو او د خپل کمزوري حالت په وجه ډېر پریشانه ؤو. نو دښمن ته د دې خبر

وَبَعْضُنَا مُشَاةٌ إِذْ خَرَجَ يَشْتَدُّ فَأَتَى جَمَلَهُ فَأَثَارَهُ

ورکولو لپاره هغه ناڅاپه زمونږ د مینځ نه په منډه اوتلو، خپل اوښ ته ورسیدلو او سپور پرې او پائې څولو.

---

[1] رقم الحديث ۳۹۶۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۶/۱۶۷ رقم الحديث ۳۰۵۱ ومسلم في ۱۳۷۴ رقم الحديث (۴۵-۱۷۵۴)

فَاشْتَدَّ بِهِ الْجَمَلُ فَخَرَجْتُ أَشْتَدُّ حَتَّى أَخَذْتُ

او هغه اوښ هغه په تیزئ سره په منډو کړو. ما چې دا صورتحال ولیدلو نو زه هم د خلکو د مینځ نه او تلم

بِخِطَامِ الْجَمَلِ فَأَنَخْتُهُ

او هغه کس پسې مې شاته منډه کړې تر دې چې هغه مې راګیر کړو او د اوښ واګې مې ونیولو او هغه مې

ثُمَّ اخْتَرَطْتُ سَيْفِي فَضَرَبْتُ رَأْسَ الرَّجُلِ

کینولو او بیا مې توره راویستله او د هغه کس په سر مې ښه درونه غوزار وکړو چې هغه پرې مړ

ثُمَّ جِئْتُ بِالْجَمَلِ أَقُودُهُ وَعَلَيْهِ رَحْلُهُ وَسِلَاحُهُ

شو. د هغې نه وروسته هغه اوښ چې د هغه کس سامان او اسلحه پرې پرته وه رامې ښکله. کله چې

فَاسْتَقْبَلَنِي رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالنَّاسُ فَقَالَ:

نبي کريم ﷺ او د نورو صحابؤ رضي الله عنهم زما مخې ته راغلل نو نبي کريم ﷺ و فرمايل

مَنْ قَتَلَ الرَّجُلَ؟ قَالُوا: ابْنُ الأَكْوَعِ فَقَالَ:

چې دا چا مړ کړې دی؟ صحابؤ رضي الله عنهم و فرمايل چې دا سلمه بن اکوع. نبي کريم ﷺ و فرمايل

لَهُ سَلَبُهُ أَجْمَعُ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

چې د دې ټول سامان حقدار ته يې (سلمه رضي الله عنه) دی.

توضیح **هوازن:** دا دیو مشهورې قبیلې نوم دی. چې په تیراندازئ کې ډېر مشهور ؤو. حنین او طاس کې د هوازن سره ډېره لويه جنګ وشو. د عرفات او طائف په مینځ کې د یوې درې نوم حنین دی. (مرقات ۷/۵۰۶)

نتضحی: دا لفظ د تضحیه نه دی. اصل کې د وابنو والا ځای ته د کوزېدلو او د اوښانو د څرولو او د ارام ورکولو لپاره استعمالیدلو. بیا د نرمي د لپاره استعمال شو. بیا د ځابنت د لمونځ لپاره استعمال شو. بیا د ځابنت وخت کې د خوراک کولو لپاره استعمال شو. هم دغه معنی مراد ده. (مرقات ۷/۵۰۶)

رقة من الظهر: یعنې د سورولو د کمې په وجه مونږ کې کمزورې وه. په پیدل تلو تلو باندې ستړې شوې ؤو.

و بعضنا مشاة: دا جمله د رقة من الظهر لپاره عطف بیان او تفسیر دی. (مرقات ۷/۵۰۷)

(۱) رقم الحديث ۳۹۶۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۶۸/۶ رقم الحديث ۳۰۵۱ ومسلم في صحيحه ۱۳۷۴/۳ رقم الحديث (۴۵-۱۷۵۴)

اخترطت سیفي: توره راويستلو ته وايي. (مرقات۷/۵۰۷)

اشتد: د منډه كولو په معنی کې دی. (مرقات۷/۵۰۷)

خطام: واګې ته وايي. (مرقات۷/۵۰۷)

بنو قريظه كې د حضرت سعد فيصله

﴿۴﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ بَنُو قُرَيْظَةَ عَلَى حُكْمِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ
او حضرت ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې كله زه مدينې ته راغلم. د بنو قريظه يهود د سعد ابن معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په حكم
بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
باندې تسليم شول او راكوز شول او په دې خبره راضي شول چې سعد ابن معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چې كوم فيصله كوي مونږ به
إِلَيه فَجَاءَ عَلَى حِمَارٍ
يې منو، نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سعد ابن معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ پسې يو كس ولېږلو. سعد ابن معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په يو خر سپور ؤو
فَلَمَّا دَنَا قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او راغلو چې كله را نژدې شو نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حاضرېنو ته وويل چې تاسو د خپل سردار د تعظيم يا
قُومُوا إِلَى سَيِّدِكُمْ فَجَاءَ فَجَلَسَ
د هغې د مرستې لپاره ودرېږئ. سعد ابن معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره نزدې كيناستلو، نو
فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ هَؤُلَاءِ نَزَلُوا عَلَى حُكْمِكَ.
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه مخاطب كړو او ورته وې فرمايل چې دا خلك يعنې د بنو قريظه يهود ستا د حكم په منلو باندې راضي دي.
قَالَ: فَإِنِّي أَحْكُمُ أَنْ تُقْتَلَ الْمُقَاتِلَةُ
سعد ابن معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وويل چې زه فيصله كوم چې دې يهودو كې چې كوم د جنګ كولو صلاحيت لري هغه مړه
وَأَنْ تُسْبَى الذُّرِّيَّةُ. قَالَ:
كړئ او د دوی ښځې او ماشومان قيديان كړئ. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې او رېدلو سره وفرمايل چې تا د دوی باره كې د
لَقَدْ حَكَمْتَ فِيهِمْ بِحُكْمِ الْمَلِكِ.
بادشاه مطابق فيصله وكړه. يعنې تا داسې فيصله وكړه چې الله تعالى پرې هم راضي دی. او يو

وَفِي رِوَايَةٍ: بِحكم الله (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[۱]
روایت کې دا الفاظ دي چې تا د الله د حکم مطابق فیصله وکړه.

توضیح: قوموا الی سیدکم: حضرت سعد رضی الله عنه د انصارو سردار ؤو. د خندق په جنګ کې هغه سخت زخمي شوی ؤو. هغې د بنو قریظه په غدارئ باندې د الله نه دعا غوښتلې وه چې ای الله! ماته تر هغې پورې مرګ رانکړې چې تر څو پورې په یهودو باندې خپل زړه یخ نه کړم. هلته د جنګ خندق نه وروسته مسلمانانو ژر بنو قریظه محاصره کړه. د ۲۵ ورځو نه زیاته محاصره وه، نو هله یهود د خپلو قلعګانو نه په راکوزېدلو باندې راضي شول خو هغه بدبختو وویل چې زمونږ فیصله دې یهود نه کوي بلکې سعد ابن معاذ رضی الله عنه دې وکړي. د حضرت سعد ابن معاذ رضی الله عنه د هغه خلکو سره پخوانې رسمونه هم ؤو. او دا دواړه د یو بل ملګري هم ؤو. د یهودو خیال ؤو چې سعد رضی الله عنه به زمونږ په حق کې فیصله وکړي. حضرت سعد رضی الله عنه دا چې زخمي ؤو نو ځکه یې د مسجد نبوي رضی الله عنه په خر باندې سپور راوستلو. چې د بنو قریظه محلې ته ورسیدلو نو نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل "**قوموا الی سیدکم**" دا چې د هغې مرستې ته ضرورت ؤو، ځکه نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې د خپل سردار د مرستې لپاره ودرېږئ. هغه د خر نه راکوز کړئ. لهذا د دې حدیث د هغه حدیث سره تعارض نشته دی چې کوم کې راغلې دي چې "**من سره ان یتمثل له الرجال قیاما فلیتبوء مقعده من النار**" ځکه هلته مجبوري وه. شوقیه د چا لپاره پاڅیدل منع دي. دویم جواب دا دی چې دلته صرف د استقبال په توګه د احترام او اکرام لپاره اودرېدلو ؤو. د دې نه صرف استقبال ثابت دی. د عجمو د ممنوع قیام د دې سره هیڅ تعلق نشته دی. چې ذکر یې د "**من سره**" والا حدیث کې دی.

بهرحال حضرت سعد رضی الله عنه فیصل وکړه چې د جنګ قابل یهود مړه کړئ او ښځې او ماشومان یې غلامان کړئ. همدغه فیصله د تورات هم وه، نو نبي کریم ﷺ وفرمایل چې د سعد فیصله د عرش والا د بادشاه فیصله ده. (مرقات ۷/۵۰۷، ۵۰۸)

د سردار یمامه ثمامه عجیبه قصه

﴿۵﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْلًا قِبَلَ نَجْدٍ
او حضرت ابو هریره رضی الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم یو لښکر د جهاد کولو لپاره نجد ته روان کړو. د لښکر
فَجَاءَتْ بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنِيفَةَ يُقَالُ لَهُ: ثُمَامَةُ بْنُ أُثَالٍ سَيِّدُ أَهْلِ الْيَمَامَةِ
خلکو د قبیله بنو حنیفه یو کس ونېولو او مدنیې ته یې راوستلو چې نوم یې ثمامه ابن اثال ؤو. او د یمامه د ښار

---

(۱) رقم الحدیث ۳۹۶۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۶/۱۶۵ رقم الحدیث ۳۰۴۳ ومسلم في ۳/۱۳۸۸ رقم الحدیث (۶۴-۱۷۶۹)

فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ

سردارؤو. دا کس یې د مسجد نبوي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یوې ستنې پورې وتړلو چې ونه تښتي. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغه

فَخَرَجَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: مَاذَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ؟

حوا ته راغلو او د هغې نه یې وپوښتل چې او ایه ثمامه! ستا سره د او ریدلو لپاره څه دي؟ یعنې او ایه چې ستا څه خیال دی یا زما

فَقَالَ: عِنْدِي يَا مُحَمَّدُ

باره کې ستا څه خیال دی چې زه به تا سره څنګه سلوک کوم؟ ثمامه ووېل چې ما سره خیر ښېګړه ده یا ما سره

خير إِن نقتل

ډېر مال دی. که ته ما مړ کړې نو د وینې والا یو کس به مړ کړې چې د مرګ مستحق دی. د دې الفاظ په ذریعه

تَقْتُلْ ذَا دَمٍ

ګویا کې ثمامه د خپلې ګناه اعتراف او اقرار وکړو. د هغې د دې الفاظو مطلب دا ؤو چې که چرې ته ما مړ کړې

وَإِنْ تُنْعِمْ تُنْعِمْ

نو یو داسې کس به مړ کړې چې وینه به یې بې ځایه نه ځي. ځکه زما قوم به زما وینه ونه بخښي. بلکې ستا نه به

عَلَى وَإِنْ شَاكِرٍ

بدله اخلي. دې صورت کې ګویا کې هغې د خپل امارت او د خپل ریاست او د وجاهت دعوی وکړه او که ته ما په عزت سره خلاص

كُنْتَ تُرِيدُ الْمَالَ

کړې او ما سره ښه سلوک وکړې نو د داسې کس سره به ښه سلوک کوؤ چې شکر ویستونکی او قدردان وي یعنې زه به هم د ښه

فَسَلْ تُعْطَ مِنْهُ مَا شِئْتَ

سلوک بدله تا ته درکړم او که ته مال غواړې نو وغواړه. څومره مال چې غواړې در به کړی شي. دې

فَتَرَكَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

خبرو اورېدلو سره نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه (د هغې په حال) پرېښودلو. چې بله ورځ راغله نو

حَتَّى كَانَ الْغَدُ فَقَالَ لَهُ: مَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ؟ فَقَالَ:

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې نه بیا ویوښتل چې او ایه ثمامه تا سره د ویلو لپاره څه دي؟ هغه ووېل

عِنْدِي مَا قُلْتُ لَكَ: إِنْ تُنْعِمْ تُنْعِمْ

ما سره همغه څه دي چې ما ویلې دي چې که ښه سلوک کوې نو داسې کس سره به ښه سلوک کوؤ. چې

عَلَى شَاكِرٍ وَإِنْ تَقْتُلْ تَقْتُلْ ذَا دَمٍ وَإِنْ كنت تريدُ المالَ فسَلْ تعط مِنْهُ

شکرویستونکی او قدردان وي. که مې مړ کړې نو د وینې والا کس به وژنو. او که ته مال غواړې نو وغواړه،

مَا شِئْتَ. فَتَرَكَهُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

څومره چې غواړې دربه کړی شي. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې باندې هم دې او رېدلو سره هغه د هغې په حال پرېښودلو

حَتَّى كَانَ بَعْدَ الْغَدِ فَقَالَ لَهُ: مَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ؟

او کله چې دريمه ورځ شوه نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بيا د هغې نه وپوښتل چې ثمامه تا سره د ویلو لپاره څه دي؟

فَقَالَ: عِنْدِي مَا قُلْتُ لَكَ: إِنْ تُنْعِمْ تُنْعِمْ

هغې وویل چې ما سره همغه څه دي چې کوم ویلي دي چې که ته ښه سلوک کوې نو د داسې کس سره به ښه سلوک کېږي

عَلَى شَاكِرٍ وَإِنْ تَقْتُلْ تَقْتُلْ ذَا دَمٍ وَإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْمَالَ

چې شکرویستونکی او قدردان به وي. که یې وژنې نو د وینې والا کس به وژنو او که ته مال غواړې نو

فَسَلْ تُعْطَ مِنْهُ مَا شِئْتَ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَطْلِقُوا ثُمَامَةَ

چې څومره غواړې هغه هومره وغواړه، دربه کړی شي. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې او رېدلو سره ثمامه ازاد کړو،

فَانْطَلَقَ إِلَى نَخْلٍ قَرِيبٍ مِنَ الْمَسْجِدِ

نو ازادولو نه وروسته د څه ویل نه بغیر هغه د کجورو د بوټو په یو ځنګل کې لاړو چې مسجد نبوي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته نزدې ؤو

فَاغْتَسَلَ ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَقَالَ:

او هلته یې ولامبل او بیرته مسجد نبوي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته راغلو او د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې ته یې وویل

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ

یعنې زه په رښتني زړه اعتراف او اقرار سره ګواهي ورکوم چې د الله نه بغیر بل هیڅ څوک د عبادت

وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

لائق نشته دی او ګواهي ورکوم چې محمد د الله بنده او د هغې رسول دی. او بیا یې وویل چې

يَا مُحَمَّدُ وَاللهِ مَا كَانَ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ وَجْهٌ

ای محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! قسم په خدای چې په مخ د ځمکه باندې زما په نزد ستا د مخ نه بل هیڅ شی

أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ وَجْهِكَ فَقَدْ أَصْبَحَ

زیات د نفرت والا نه ؤو (یعني زما چې ستا د ذات نه څومره نفرؤو، د ومره نفرت مې د بل ذات نه نه ؤو)

وَجْهُكَ أَحَبَّ الْوُجُوهِ كُلِّهَا إِلَيَّ وَاللهِ مَا كَانَ مِنْ دِينٍ

خو اوس ستا مخ زما په نزد د دنیا د ټولو مخونو ګران دی او قسم په خدای چې زما په نزد ستا د ښار

أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ دِينِكَ فَأَصْبَحَ دِينُكَ أَحَبَّ الدِّينِ كُلِّهِ إِلَيَّ وَوَاللهِ مَا كَانَ مِنْ بَلَدٍ

نه زیات بل هیڅ ښار د نفرت والا نه ؤو خو اوس زما په نزد ستا ښار زما په نزد د دنیا د ټولو ښارونو نه زیات ګران دی.

أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ بَلَدِكَ فَأَصْبَحَ بَلَدُكَ أَحَبَّ الْبِلَادِ كُلِّهَا إِلَيَّ وَإِنَّ خَيْلَكَ أَخَذَتْنِي وَأَنَا

بیا هغې عرض وکړو چې یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! ستا لښکر زه هغه وخت ګیر کړی ؤم چې ما د

أُرِيدُ الْعُمْرَةَ فَمَاذَا تَرَى؟

عمرې لپاره د مکې ته د تللو اراده کوله، نو ته (نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ) ما ته څه حکم کوې چې آیا زه مکې ته د عمرې لپاره لاړ شم که نه؟

فَبَشَّرَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خو اول هغې ته زیری ورکړو چې د اسلام د قبلولو په وجه تا ته د انسانیت شرف او عظمت حاصل شوی دی

وَأَمَرَهُ أَنْ يَعْتَمِرَ فَلَمَّا

او ستا ټول ګناهونه بخښلی شوې دي او بیا یې هغې ته عمرې د کولو حکم وکړو. د هغې نه وروسته ثمامه چې کله

قَدِمَ مَكَّةَ قَالَ لَهُ قَائِلٌ: أَصَبَوْتَ؟ فَقَالَ:

(د عمرې کولو لپاره) مکې ته ورسیدلو نو یو نکو هغې ته وویل چې ته بې دینه شوی یې. ثمامه جواب ورکړو

وَلٰكِنِّي أَسْلَمْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا

چې نه، د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په لاس اسلام قبول کړی دی. زه بې دینه شوی نه یم او (یاد وساتئ)

وَاللهِ لَا يَأْتِيكُمْ مِنَ الْيَمَامَةِ حَبَّةُ حِنْطَةٍ حَتَّى

په خدای قسم چې اوس به ثمامه تاسو ته د غنمو یوه دانه هم در ونه لیږي تر څو پورې چې

يَأْذَنَ فِيهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. رَوَاهُ مُسلم وَاخْتَصَرَهُ الْبُخَارِي(١)
نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې اجازت رانکړې. دا روایت بخاری هم لنډ نقل کړی دی.

توضیح: **خیلاً**: د شهسوارانو یوه ډله د جهاد لپاره نجد اړخ ته روانه کړی شوې وه. هغوی ثمامه گیر کړو چې د قوم سردار ؤو. هغه یې د مسجد نبوي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ستنو کې یوه ستنه پسې وتړلو. (مرقات ٥٠٨/٧)

ماعندك: یعنې ستا څه خیال دی چې زه به تا سره څه کوم؟ (مرقات ٥٠٨/٧)

عندی خیر: یعنې ستا باره کې ښه گمان دی ځکه ته به ظلم نه کوي. (مرقات ٥٠٩/٧)

ان تقتل ذا دم: یعنې ته مړ کړې نو زما بدله به اخستلی کېږي. زما وینه به نه ضایع کېږي. دویم مطلب دا دی چې ما مړی کړی دی ته به یو مجرم مړ کړې. (مرقات ٥٠٩/٧)

وان تنعم: یعنې که احسان دې وکړو او زه دې اوبخښلم نو یو شریف، قدردان، شکر ویستونکې کس باندې به احسان وي. درې ورځې همدغه شان پوښتنه او جواب روان ؤو. بیا په دریمه ورځ د احسان په توگه نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه ازاد کړو، ځکه د خلیفه او امیر په رایه باندې داسې کول جائز دي. (مرقات ٥٠٩/٧)

اصبوت: آیا ته صابې او بې دینه شوی یې؟ هغې وفرمایل چې نا بلکې زه خو مسلمان شوی یم. اوس به د محمد عربي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د اجازت نه بغیر ثمامه د غلې یوه دانه هم مکې والو ته نه لېږي.

د احسان بدله احسان

﴿٦﴾ وَعَن جُبَير بن مطعم أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فِي أُسَارَى بَدْرٍ:
او حضرت جبیر ابن مطعم فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جنگ د قیدیانو باره کې وفرمایل چې که چرې
لَوْ كَانَ الْمُطْعِمُ بْنُ عَدِيٍّ حَيًّا ثُمَّ كَلَّمَنِي فِي هَؤُلَاءِ النَّتْنَى
مطعم ابن عدي ژوندی وی او ما ته یې د دې ناپاکه قیدیانو باره کې سفارش کړی وی نو ما به د مطعم په
لَتَرَكْتُهُمْ لَهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ(٢)
سفارش دوې ازاد کړي وی.

(١) رقم الحديث ٣٩٦٤ أخرجه البخاري في صحيحه ٨٧/٨ رقم الحديث ٤٣٧٢ ومسلم في ١٣٨٦ رقم الحديث (٥٩-١٧٦٤)

(٢) رقم الحديث ٣٩٦٥ أخرجه البخاري في صحيحه ٢٣٧/٦ رقم الحديث ٣١٣٩ وأبوداود في السنن ١٣٨/٣ رقم الحديث ٢٦٨٩

توضیح: حضرت جبیر د دې حدیث راوي دی، خو وخت چې دې دا حدیث اورېدلی دی هغه وخت دا مسلمان شوی نه ؤو. بلکې په جنګ بدر کې د نورو کافرانو سره نېولی شوی ؤو. حدیث خو یې د کفر په حالت اورېدلی دی خو بیان یې د اسلام په حالت کې کوي. د هغې د پلار نوم مطعم بن عدي ؤو. هغه د کفر په حالت مړ شوی ؤو. مطعم بن عدي هغه کس ؤو چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته یې طائف نه د بېرته راتللو وخت کې پناه ورکړې وه او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یې مکې مکرمې ته د خپل ځان سره داخل کړی ؤو. دا چې هغې لوی احسان کړی ؤو نو ځکه نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د "**هل جزاء الاحسان الا الاحسان**" په توګه وفرمایل چې که چرې نن مطعم ژوندی وی او د بدر د بویه مشرکانو قیدیانو باره کې یې ماته سفارش کړی وی نو د هغې په خاطر به ټول ازاد کړي وی.

دحدیبیه په موقع اتیا (۸۰) مشرکان ونیول شول

﴿۷﴾ وَعَنْ أَنَسٍ: أَنَّ ثَمَانِينَ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ روایت دی چې د صلح حدیبیه په کال د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خلاف د مکې اتیا (۸۰) کسان د
هَبَطُوا عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ جَبَلِ التَّنْعِيمِ
اسلحو په لاس د تنعیم په غر راکوز شول چې د هغوی اراده دا وه چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او د هغې په ملګرو به ناځاپه
مُتَسَلِّحِينَ يُرِيدُونَ غِرَّةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
حمله وکړي او هغوی ته نقصان ورسوي خو نبي عَلَيْهِ السَّلَام د جنګ نه بغیر هغوی بې وسه او ذلیله ګیر کړه او
وَأَصْحَابِهِ فَأَخَذَهُمْ سِلْمًا فَاسْتَحْيَاهُمْ. وَفِي رِوَايَةٍ: فَأَعْتَقَهُمْ
بیا یې هغوی ژوندي پرېښودل. او یو روایت کې داسې دي چې بیا یې هغوی ازاد کړل، نو په دې
فَأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى (وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ
الله تعالی دا آیت نازل کړو. او هغه الله داسې دی چې د مکې په چاپېریال کې د هغه کفارو لاس ستاسو
وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ) رَوَاهُ مُسْلِمٌ [1]
خلاف او ستاسو لاس د هغې خلاف بند وساتل.

([1]) رقم الحديث ۳۹۶۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۴۴۲/۳ رقم (۱۳۳-۱۸۰۸) وأبوداود في السنن ۱۳۷/۳ رقم الحديث ۲۶۸۸.

توضيح: غرة النبي: يعني نبي كريم صلى الله عليه وسلم باندې يې ناخبرئ كې حمله كوله او شهيد كول يې غوښتل. الله هغوى د مسلمانانو په لاس كې ګير كړه. (مرقات ۵۱۴/۷)

په قليب بدر كې د قريشو د سردارانو سره د نبي كريم صلى الله عليه وسلم كلام

﴿۸﴾ وَعَنْ قَتَادَةَ قَالَ: ذَكَرَ لَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنْ أَبِي طَلْحَةَ
او حضرت قتاده رضي الله عنه فرمايي چې حضرت انس بن مالك رضي الله عنه د حضرت ابو طلحه رضي الله عنه په حوالې مونږ ته دا
أَنَّ نَبِيَّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ يَوْمَ بَدْرٍ بِأَرْبَعَةٍ وَعِشْرِينَ رَجُلًا
بيان وكړو چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم د جنګ بدر په ورځ د قريش د كفارو د څلورويشت (۲۴) وژل شوؤ
مِنْ صَنَادِيدِ قُرَيْشٍ فَقُذِفُوا فِي طَوِيٍّ مِنْ أَطْوَاءِ بَدْرٍ
سردارانو باره كې حكم وكړو چې دوى ځاى ته ورسوئ، نو مونږ د بدر په كوهي كې هغوى يو يو ورغوزار
خَبِيثٍ مُخْبِثٍ وَكَانَ إِذَا ظَهَرَ
كړل چې ناپاكه ؤو او ناپاكه كونكي ؤو. د نبي كريم صلى الله عليه وسلم عادت دا ؤو چې نبي عليه السلام به كله
عَلَى قَوْمٍ أَقَامَ بِالْعَرْصَةِ
په يو قوم باندې غلبه يا فتح وموندله نو هغه ميدان جنګ كې به يې درې ورځې قيام كولو، نو د هغه عادت مطابق
ثَلَاثَ لَيَالٍ فَلَمَّا كَانَ بِبَدْرٍ الْيَوْمَ الثَّالِثَ
نبي كريم صلى الله عليه وسلم د جنګ ګټلو نه روسته په هغه ميدان جنګ كې درې ورځې قيام كولو. كله چې درې ورځې ختمې شوې
أَمَرَ بِرَاحِلَتِهِ فَشُدَّ عَلَيْهَا رَحْلُهَا
نو نبي كريم صلى الله عليه وسلم په خپل اوښ باندې د كجاوه تړول حكم وكړو، نو كجاوه وتړلې شوه او
ثُمَّ مَشَى وَاتَّبَعَهُ أَصْحَابُهُ
نبي كريم صلى الله عليه وسلم روان شو او د نبي كريم صلى الله عليه وسلم صحابه هم ورپسې شاته روان شول. چې دې
حَتَّى قَامَ عَلَى شَفَةِ الرَّكِيِّ فَجَعَلَ
كوهي ته راورسيدلو كوم كې چې د قريشو سرداران غوزار كړې شوې ؤو. نو نبي كريم صلى الله عليه وسلم
يُنَادِيهِمْ بِأَسْمَائِهِمْ وَأَسْمَاءِ آبَائِهِمْ:
د هغه كوهي په غاړه او دريدلو او د هغه سردارانو او د هغوى د پلارانو نومونه اخستل يې شروع كړل

يَا فُلَانَ بْنَ فُلَانٍ وَيَا فُلَانُ بْنَ فُلَانٍ

چې ای فلانی د فلانی ځويه، ای فلانی د فلانې ځويه او بيا يې ګويا کې هغوی مخاطب کړل چې

أَيَسُرُّكُمْ أَنَّكُمْ أَطَعْتُمُ اللهَ وَرَسُولَهُ؟

آيا تاسو ته اوس دا خبره معلومېږي چې تاسو د الله او د هغې د رسول اطاعت کولی؟ بېشکه مونږ

فَإِنَّا قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدتُّمْ

ته هغه څيزونه حاصل شول چې د کوم زمونږ رب قطعي وعده کړې وه. او آيا تاسو هغه څيز هم موندلی دی

مَا وعدكم رَبُّكُمْ حَقًّا؟

چې د کوم تاسو سره ستاسو پروردګار قطعي وعده کړې وه. يعنې ستاسو د عذاب. مطلب دا چې مونږ ته د خدای د وعدې مطابق

فَقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللهِ

فتح او کاميابي حاصله شوه، آيا تاسو ته هم عذاب ملاو شو چې د کوم نه ستاسو رب تاسو يره ولې وئ؟ حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عرض وکړو

مَا تُكَلِّمُ مِنْ أَجْسَادٍ لَا أَرْوَاحَ لَهَا؟

چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! آيا ته داسې بدنونه مخاطب کوې چې روحونه په کې نشته دی؟

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل قسم په هغه ذات چې د کوم په لاس کې د محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ژوند دی،

مَا أَنْتُمْ بِأَسْمَعَ لِمَا أَقُولُ مِنْهُمْ. وَفِي رِوَايَةٍ: مَا أَنْتُمْ

دې بدنونو ته چې څه وايم تاسو هغه زيات اورېدونکې نه وئ او يو روايت کې داسې دي چې تاسو

بِأَسْمَعَ مِنْهُمْ وَلَكِنْ

د دوی نه زيات اورېدونکي نه يئ خو فرض صرف دومره دی چې تاسو جواب ورکولو باندې قادر يئ

لَا يُجِيبُونَ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. وَزَادَ الْبُخَارِيُّ: قَالَ قَتَادَةُ:

او دوی جواب نه شي ورکولی (بخاري او مسلم) بخاري هم نقل کړي دی چې حضرت قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ و فرمايل

أَحْيَاهُمُ اللهُ حَتَّى أَسْمَعَهُمْ قوله

چې الله تعالی د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خطاب په وخت کې ژوندي کړي وو چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خبره واوري

تَوْبِيخاً	وتصغيرا	ونقمة	وحسرة	وندما	(مُتَّفق عَلَيْهِ)[۱]

چې هغوی ته پرې سزا وي او هغوی ذلیل او خوار او افسوس او پښیمانتیا پرې محسوسه کړي.

توضیح: صنادید: د صندید جمع ده. اشراف او سردارانو په معنی کې دی. (مرقات ۷/۵۱۴)

طوی: چې د کوم کوهي ګیر چاپېره د ښه مضبوطو کانړو ډیری وې هغې ته طوی وایي. شاعر ویلې دي (مرقات ۷/۵۱۴)۔

فان الماء ماء ابي وجدّي وبيري ذو حفرت وذو طويت

طوی: اباد کوهې ته وایي او قلیب هغه کوهۍ ته وایي چې وران او خراب وي. راویانو زیات خیال نه دی کړی چې د طوی لفظ هم ځینو راویانو ذکر کړی دی او ځینو د قلیب لفظ استعمال کړی دی. لږ شان فرق دی. چا خیال نه دی کړی، د بدر کوهی وران او خراب ؤو.

خبیث مخبث: یعنې خپله کوهی هم ګنده ؤو او د قرشو کوم سرداران چې په دې اچولی شوې ؤو هغه هم خبیثان ؤو. یعنې خپله هم فاسدان او نور فاسده کونکې ؤو. (مرقات ۷/۵۱۶)

فجعل ینادیهم: تبکیت او تذلیل او توهین او تحقیر او د تخسیر په غرض نبي کریم ﷺ د قریشو سردارانو ته دا خبرې وکړې. حضرت حسان رضی الله عنه په خپلو شعرونو کې د دې پس منظر داسې بیان کړی دی۔

فغادرنا ابا جهل صريعا ❁ وعتبة قد تركنا بالجبوب

وشيبة قد تركنا في رجال ❁ ذوي حسب اذا نسبوا النسيب

يناديهم رسول الله ما ❁ قذفنا هم كباكب في القليب

الم تجدوا كلامي كان حقا ❁ وامر الله يأخذ بالقلوب

فما نطقوا ولو نطقوا القالوا ❁ اصبت وكنت ذارأي مصيب

ترجمه: مونږ ابو جهل پړمخې راګوزار کړو او پرې مو ښودلو. او عتبه مو هم مړ پرېښودو.
او شیبه مونږ د داسې خلکو سره مړ پرېښودلو چې د لوی نسب او حسب والا ؤو.
نبي کریم ﷺ هغوی ته اواز کولو کله چې مونږ هغوی ګنده کوهي ته د پاس نه لاندې

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۶۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۷/۳۰۰ رقم الحديث ۳۹۷۶ ومسلم في ۴/۲۲۰۴ رقم الحديث (۷۸-۲۸۷۵)

راګوزار کړو او پرې مو ښودو. نبي کريم ﷺ وفرمايل چې آيا تاسو زما خبره رښتيا ونه منله؟ حال دا چې د الله حکم زړونو ته کوزېږي. د قريش کافرانو خبره ونه کړه که هغوی جواب ورکولی نو دا به يې ويلی چې نبي کريم ﷺ رښتيا ويلې ؤ او د نبي کريم ﷺ رأي صحيح وه.

د دې حديث د لاندې د سماع موتی مسئله اخيستل کېږي خو ما په توضيحات جلد اول ص ۳۵۴ باندې دا مسئله ليکلې ده. ښه تفصيل دی.

په جنګ حنين کې شپږ زره قيديان

﴿۹﴾ وَعَنْ مَرْوَانَ وَالْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت مروان او حضرت مسور ابن مخرمه راويان دي چې نبي کريم ﷺ هغه وخت د خطبې
قَامَ حِينَ جَاءَهُ وَفْدٌ مِن هَوَازِنَ مُسْلِمِينَ
ورکولو لپاره ودرېدلو کله چې د قبيله هوازن خلک د اسلام نه وروسته د نبي کريم ﷺ په خدمت کې حاضر شول
فَسَأَلُوهُ أَنْ يَرُدَّ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَسَبْيَهُمْ
او هغوی دا خواست وکړو چې د هغوی مال او د هغوی قيديان بېرته ورکړې شي.
فَقَالَ: "فَاخْتَارُوا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ:
نبي کريم ﷺ هغوی ته وفرمايل چې دوه شيانو کې يو شی اختيار کړئ يعني يا قيديان ازاد
إِمَّا السَّبْيَ وَإِمَّا الْمَالَ". قَالُوا: فَإِنَّا نَخْتَارُ سَبْيَنَا.
کړئ او بو يې ځئ يا مال بېرته واخلئ؟ هغوی عرض وکړو چې مونږ خپل قيديان ازادول خوښوؤ،
فَقَامَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَثْنَى عَلَى اللهِ
نو بيا نبي کريم ﷺ صحابؤ رضي الله عنهم ته خطبه ورکړه. اول نبي کريم ﷺ د الله تعالی حمد او ثناء
بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ: أَمَّا بعدُ
بيان کړه چې د کوم هغه مستحق دی او بيا يې وفرمايل چې د دې نه وروسته! د قبيه هوازن خلک چې
فَإِنَّ إِخْوانكم قَدْ جاؤوا تَائِبِينَ
ستاسو ديني يا نسبي ورونه دي د خپل کفر او شرک نه توبه کوي او مسلمانانو تاسو ته راغلي دي. ما
وَإِنِّي قَدْ رَأَيْتُ أَنْ أَرُدَّ إِلَيْهِمْ سَبْيَهُمْ فَمَنْ أَحَبَّ مِنكُمْ
دا کار مناسب ګڼلی دی چې د دوی قيديان دوی ته بېرته ورکړم. لهذا کوم کس چې په خوشحالئ باندې

أَنْ يُطَيِّبَ ذَلِكَ فَلْيَفْعَلْ وَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ

قیدیان بېرته ورکول غواړي نو اوس وخت کې به هغې ته د دې بدله د دې نه مخکې راغلي مال نه ورکړی

أَنْ يَكُونَ عَلَى حَظِّهِ حَتَّى نُعْطِيَهُ إِيَّاهُ مِنْ أَوَّلِ مَا يَفِيءُ اللهُ عَلَيْنَا فَلْيَفْعَلْ

کېږي چې الله د غنیمت په توګه راکړی دی، نو هغه دې همدغه شان وکړي. خلکو (یعني صحابه کرامو رضي الله عنهم

فَقَالَ النَّاسُ: قَدْ طَيَّبْنَا ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللهِ

یا بغیر د څه امتیاز نه ټولو صحابه کرامو رضي الله عنهم) عرض وکړو چې یارسول الله صلی الله علیه وسلم! مونږ دې

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

باندې یعني قیدیان په خوشحالۍ باندې ورکولو ته اماده یو. نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې مونږ ته

إِنَّا لَا نَدْرِي مَنْ أَذِنَ مِنْكُمْ مِمَّنْ لَمْ يَأْذَنْ

په دې غونډه کې نه شي معلومېدلی چې تاسو کې کوم یو کس راضي دی او کوم کس راضي نه دی. د هغې فرق نه شي کېدی.

فَارْجِعُوا حَتَّى يَرْفَعَ إِلَيْنَا عُرَفَاؤُكُمْ

لهذا تاسو ټول خپلو خپلو کورونو ته لاړ شئ او د خپل خاندان او قبیلې والو سره دې باره کې مشوره وکړئ

أَمْرَكُمْ . فَرَجَعَ النَّاسُ فَكَلَّمَهُمْ عُرَفَاؤُهُمْ

چې ستاسو هغه سردار تفصیل سره مونږ ستاسو فیصله راکړي، نو ټول خلک لاړل او چې د هغوی سردارانو سره هغوی خبرې وکړې

ثُمَّ رَجَعُوا إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرُوهُ

نو هغه خلک بېرته د نبي کریم صلی الله علیه وسلم خدمت کې حاضر شول او نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته یې وویل

أَنَّهُمْ قد طيَّبوا وأَذِنوا. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]

چې هغوی قیدیانو باندې بېرته ورکولو باندې راضي دي او هغوی د دې امر اجازت ورکړو.

توضیح: **اموالهم وسبیهم**: جنګ حنین کې شپږ زره (۶۰۰۰) کسان ګیر شوي ؤو. چې ماشومان هم په کې ؤو. ښځې هم وې او بوډه ګان هم ؤو. ځوانان هم ؤو. نبي کریم صلی الله علیه وسلم د غنیمتونو په تقسیم کې ډېر تاخیر وکړو چې د هوازن خلک د مذاکراتو لپاره راشي هغوی ډېر ناوخته راغلل نو داسې قصیدې

---

(۱) رقم الحدیث ۳۹۶۸ اخرجه البخاري في صحیحه ۴/۴۸۳ رقم الحدیث ۲۳۰۷ وأبوداود في السنن ۳/۱۴۱ رقم الحدیث ۲۶۹۳

يې ولوستلې چې خلک يې وژړول. نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې اوس د غنيمت مالونه تقسيم شوي دي. اوس تاسو په دوه خبرو کې يوه خبره خوښه کړئ. يا مال ښځې ته واخلئ يا مال پرېږدئ او خپل قيديان ښځې ته واخلئ. هغه خلکو وويل چې مونږ خپل انسانان ښځې ته غواړو. نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خپل صحابه کرامو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ مخې ته يوه خطبه ووېله او ويې فرمايل چې د هوازن خلک مسلمانان شوي دي. اوس که د هغوی قيديان څوک په خوشحالئ ښځې ته ورکول غواړي نو ښځې ته دې ورکړي او څوک يې چې ښځې ته ورکول نه غواړي نو هغه دې هم ښځې ته ورکړي خو د هغه دې د خپل قيدي په بدل کې آينده زمونږ نه غلام واخلي. صحابه کرامو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وفرمايل چې مونږ ښځې ته ورکولو باندې راضي يو. نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې مونږ ته معلومه نه ده چې څوک خوشحاله دي او څوک خوشحاله نه دي. تاسو د خپلو قبيلو سره خبره وکړئ. سردارانو هم د خوشحالئ اظهار وکړو، نو هله يې ورته ټول قيديان ښځې ته ورکړل او مالو تقسيم شول چې څلوېښت زره (۴۰۰۰۰) بزې وې، څليرېش زره (۲۴۰۰۰) اوښان ؤو او څلوېښت زره (۴۰۰۰۰) اوقيه په لاس ورغلې وې. (مرقات ۷/۵۲۰)

تبادله د قيديانو جائز ده

﴿۱۰﴾ وَعَن عِمرَان بن حُصَين قَالَ: كَانَت ثَقِيفُ حَلِيفًا لِبَنِي عُقَيلٍ

او حضرت عمران بن حصين رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې د بنو قبيله ثقيف د بنو عقيل شريکان ؤو. کله چې قبيله

فَأَسَرَت ثَقِيفُ رَجُلَينِ مِن أَصحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ

بنو ثقيف د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دوه صحابه ګير کړل نو د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صحابؤ د بنو عقيل

وَأَسَرَ أَصحَابُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا مِن بَنِي عُقَيلٍ فَأَوثَقُوهُ فَطَرَحُوهُ فِي الحَرَّةِ

يو کس ګير کړو او مضبوط يې وتړلو او په حرا کې يې واچولو. د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

فَمَرَّ بِهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ فَنَادَاهُ: يَا مُحَمَّدُ يَا مُحَمَّدُ فِيمَ أُخِذتُ؟

د هلته تېرشو نو هغه قيدي ورته اواز وکړو چې اى محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! زه په کوم جرم کې قيدي کړی شوی يم؟

قَالَ: بِجَرِيرَةِ حُلَفَائِكُم ثَقِيفٍ

نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې د خپل حليف ثقيف د خلکو په جرم کې يعنې ثقيف قبيلې خلکو زمونږ دوه مسلمانان

فَتَرَكَهُ وَمَضَى فَنَادَاهُ:

ګير کړي دي. د هغې په بدل کې تاسو ګير کړی شوي وئ. دې ويلو سره نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغوى هم د غه شان پرېښودل

يَا مُحَمَّدُ يَا مُحَمَّدُ

او مخکې تړنه لاړو. هغې بيا نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته اواز وکړو چې اى محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! اى محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!

فَرَحِمَهُ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسلم	فرجعَ	فَقَالَ:
د نبي کريم ﷺ هغې باندې رحم راغلو او هغوی له بېرته ورغلو او ورته ويې فرمايل چې								
مَا	شَأْنُكَ؟	قَالَ:	إِنِّي	مُسْلِمٌ.	فَقَالَ:			
تاسو په کوم حال کې يئ؟ هغه وويل چې زه مسلمان يم. نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل چې								
لَوْ	قُلْتَهَا	وَأَنْتَ	تَمْلِكُ	أَمْرَكَ				
کاش! تا دا خبره هغه وخت کړې وی چې کله ته د خپل اختيار مالک وې نو تا به خلاصون موندلی وی								
أَفْلَحْتَ	كُلَّ	الْفَلَاحِ						
کامل خلاصون يعنې په دنيا کې به خلاصون درته ملاؤ شوی وی چې قيدي شوی به نه وی او په								
قَالَ:	فَفَدَاهُ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	
آخرت کې د دوزخ د عذاب نه خلاص شوی وې. راوي وايي چې د هغې نه وروسته نبي کريم ﷺ هغه								
بالرجلين اللّذين أسرتُهما ثقيفٌ. رَوَاهُ مُسلم[1]								
د هغه دوه کسانو په بدل کې بنو ثقيف گير کړي ؤو پرېښودلو.								

توضيح: بجريرة حلفائكم: معاهده، معاقده او په محالفه کې به دا کېدل چې د يو بل په خير کې به دواړه برابر شريکان ؤو. بنو ثقيف او بنو عقيل د يو بل سره معاهده وه. بنو ثقيف د صحابه کرامو نه دوه کسان قيديان کړي ؤو. صحابه کرامو د بنو عقيل يو کس ونيولو او وې تړلو او په گرمه شړه يې واچولو. نبي کريم ﷺ د هغې په خوا تېرېدلو نو هغې اواز وکړو چې زه په کوم جرم کې نيولی شوی يم. نبي کريم ﷺ په جواب کې وفرمايل چې ستاسو سره معاهده کونکې بنو ثقيف په جرم کې ته نيولی شوی يې ځکه هغوی زمونږ دوه کسان نيولې دي. بله ورځ هغه کس بيا اواز وکړو چې زه مسلمان شوی يم، نو نبي کريم ﷺ وفرمايل چې که اول دې اسلام راوړی وی نو جدا خبره به وه. اوس خو يې ته د نفاق په توگه هم ويلی شي چې زه مسلمان يم د دې لپاره چې ازادې درته ملاو شي. د هغې نه وروسته نبي کريم ﷺ د خپل دوه صحابه کرامو په بدل کې هغه کس خلاص کړو. د دې حديث نه د قيديانو د تبادلې تعليم ملاؤ شو. (مرقات ۵۲۰/۷)

الفصل الثاني

د بدر په قيديانو کې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم زوم هم ؤ

﴿١١﴾ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَمَّا

حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې کله په جنګ بدر کې الله تعالى نبي کريم صلى الله عليه وسلم ته د

بَعَثَ أَهْلُ مَكَّةَ

مکې په کافرانو باندې غلبه او فتح ورکړه او په هغوی کې څه اوژلې شو او څه قيديان کړې شول او مدينې ته يې راوستل.

فِي فِدَاءِ أُسَرَائِهِمْ

او بيا نبي کريم صلى الله عليه وسلم د هغوی د ازادولو په بدل کې مال وغوښتلو نو د مکې والو د خپل قيديانو د ازادولو په بدل کې

بَعَثَتْ زَيْنَبُ فِي فِدَاءِ أَبِي الْعَاصِ

تاوان راولېږلو. د نبي کريم صلى الله عليه وسلم لور حضرت زينب رضي الله عنها هم د خپل خاوند ابو العاص د ازادولو په بدل کې

بِمَالٍ وَبَعَثَتْ فِيهِ بِقِلَادَةٍ لَهَا كَانَتْ عِنْدَ خَدِيجَةَ

څه مال ولېږلو. چې په کوم کې د هغې هغه امبيل هم ؤ چې کوم مخکې د خديجه رضي الله عنها سره ؤ او هغه

أَدْخَلَتْهَا بِهَا عَلَى أَبِي الْعَاصِ فَلَمَّا رَآهَا

هغې د ابو العاص زينب رضي الله عنها سره د نکاح په وخت کې په مهر کې ورکړې ؤ. کله چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَقَّ

هغه امبيل وليدلو نو د زينب رضي الله عنها لپاره په نبي کريم صلى الله عليه وسلم باندې هغه ډېر سخت ګران شو. يعنې هغه وخت کې

لَهَا رِقَّةً شَدِيدَةً

د خپلې لور زينب رضي الله عنها د غريبې او د تنهائۍ احساس يې وکړو او د حضرت خديجه رضي الله عنها د رفاقت ياد و نه د تازه کېدلو په وجه

وَ قَالَ : إِنْ رَأَيْتُمْ

چې دغې په غاړه بوؤ، نو د نبي عليه السلام زړه راپورته شو او نبي عليه السلام صحابه کرامو رضي الله عنهم ته وفرمايل چې که تاسو مناسبه ګڼئ

أَنْ تُطْلِقُوا لَهَا أَسِيرَهَا

نو د زينب رضي الله عنها په خاطر د دې قيدي ابو العاص بغير د تاوان نه ازاد کړئ او زينب رضي الله عنها ته د

وَتَرُدُّوا الَّذِي عَلَيْهَا

هغې تول شيان چې کوم هغې د ابو العاص د ازادولو لپاره رالېږلي دي بېرته ورولېږئ. صحابه کرامو رضي الله عنهم

لَهَا فَقَالُوا: نَعَمْ

عرض وکړو چې ډېره بهتره ده. مونږ زينب رضي الله عنها ته د هغې مال بېرته ورکوؤ او ابو العاص بغير د تاوان نه خلاصوؤ.

وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَ عَلَيْهِ

نو ابو العاص خلاص کړی شو. او د خلاصېدلو وخت کې نبي کريم صلى الله عليه وسلم د ابو العاص سره دا عهد او وعده وکړه

أَنْ يُخَلِّيَ سَبِيلَ

چې هغې ته د زينب رضي الله عنها په راتللو وخت کې مزاحمت نه کوي. يعني نبي عليه السلام ابو العاص د خلاصولو وخت

زَيْنَبَ إِلَيْهِ وَبَعَثَ

کې هغه ته وويل چې دا پخه وعده وکړه چې مکې ته رسيدلو سره زينب رضي الله عنها ما ته مدينې ته راولېږه او د هغې لاره به نه بندوې.

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ وَرَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ

او بيا نبي کريم صلى الله عليه وسلم زيد ابن حارثه رضي الله عنه او د انصارو نه يو کس مکې ته روان کړو او

فَقَالَ: كُونَا بِبَطْنِ يَأْجِجَ حَتَّى تَمُرَّ بِكُمَا زَيْنَبُ

هغوی ته يې وويل چې تاسو په بطن ياجج کې هيسار شئ، کله چې زينب رضي الله عنها د مکې نه راروانه شي

فَتَصْحَبَاهَا حَتَّى تَأْتِيَا بِهَا. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ(۱)

او تاسو ته راورسېږي نو د هغې سره شئ او مدينې ته يې راولئ.

توضيح: **فداء ابي العاص**: ابو العاص د نبي کريم صلى الله عليه وسلم زوم ؤو. حضرت زينب رضي الله عنها د هغې په نکاح کې وه. حضرت ابو العاص يو ځل په جنګ بدر کې قيدي شوی ؤو. چې د فديې په ذريعه د قيديانو د خلاصېدلو عمل شروع شو نو حضرت زينب رضي الله عنها د خپل خاوند د راخلاصولو لپاره هغه امبيل راولېږلو چې د رخصتئ په وخت کې حضرت خديجه رضي الله عنها هغې ته ورکړی ؤو. نبي کريم صلى الله عليه وسلم چې هغه امبيل وليدلو نو پخوانئ دور ورته رایاد شو. نبي کريم صلى الله عليه وسلم باندې ډېر زيات تکليف شو

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۷۰ أخرجه أبوداود في السنن ۱۴۰/۳ رقم الحديث ۲۶۹۲ وأحمد في المسند ۲۶۹/۶

او صحابه كرامو رضي الله عنهم ته يې وويل چې كه زماد لور امبيل هم بېرته ولېږئ او قيدي يې هم خلاص كړئ نو ښه به وي. صحابه كرامو رضي الله عنهم دا خوښه كړه. نبي كريم صلى الله عليه وسلم د ابوالعاص سره شرط كېښودلو چې زما لور مدينې ته راولېږه، نو ابوالعاص وفادارې وكړه او د بطن يا جج مقام باندې يې حضرت زينب رضي الله عنها دوه صحابو رضي الله عنهم ته حواله كړه او صحابو هغه مدينې ته ولېږله. هغې كې يو د نبي كريم صلى الله عليه وسلم د خولې ويلې شوى ځوى زيد بن حارثه رضي الله عنه ؤو. د دې حديث نه معلومه شوه چې دين يو مضبوط نظام دى او د دې خړوبولو لپاره لويې قربانۍ وركړى شوې دي. (مرقات ۵۲۴/۷)

قيدي وژل هم جائز دي

﴿۱۲﴾ وَعَنْهَا: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا
او حضرت عائشه رضي الله عنها روايي دي چې نبي عليه السلام د بد په جنګ كې د اسلام د مجاهدينو خلاف جنګ كونكو
أَسَرَ أَهْلَ بَدْرٍ قَتَلَ عُقْبَةَ بْنَ أَبِي مُعَيْطٍ وَالنَّضْرَ بْنَ الْحَارِثِ وَمَنَّ عَلَى أَبِي عَزَّةَ الْجُمَحِيِّ.
كې چې كوم كافران نيولې ؤو، هغې كې يې عقبه ابن ابو معيط او نضر ابن حارث مړه كړه ابو عزة
رَوَاهُ فِي شَرْحِ السنة وَالشَّافِعِيّ وَابْنُ إِسْحَاق فِي السِّيرَة[1]
يې بغير له تاوانه خلاص كړو او احسان مند يې كړو.

توضيح: قتل عقبة بن ابي معيط: عقبه بن ابى معيط او نضر بن حارث دوه بد بخته ؤو چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم ته يې په مكه مكرمه كې سخت تكليف رسولى ؤو. عقبه د اولنۍ درجې بيوقوفه او د ابو جهل يوه خاص د كار كاشوغه وه. ډېر ځله يې په نبي كريم صلى الله عليه وسلم باندې لاس اوچت كړى ؤو او په بدن يې ورله ګند غورځولى ؤو. نن دا د بدر په قيديانو كې ؤو او دا يې ويله چې د محمد صلى الله عليه وسلم په ستركو كې ماته مرګ ښكاري. نضير بن حارث د قرآن دښمن ؤو او قرآن پسې به يې توقې كولې، دواړه د ګيرولو نه وروسته ؤوژلى شول او دريم كس ابو عزه جمحي شاعر ؤو. نبي كريم صلى الله عليه وسلم هغه په دې شرط ازاد كړو چې آينده به نه د مسلمانانو خلاف لاس استعمالوي او نه به ژبه استعمالوې. دا بد بخته بيا د اُحد په ميدان كې راغلو او وروسته بيا ګير شو او د ګيرېدلو نه وروسته بيا نبي كريم صلى الله عليه وسلم د هغې د وژلو حكم وركړو او ويې فرمايل چې مسلمان د يو سوري نه په دويم ځل نه شي چيچلى. (مرقات ۵۲۴/۷)

---

[1] رقم الحديث ۳۹۷۱ أخرجه البغوي في شرح السنة ۷۸/۱۱ رقم الحديث ۲۷۱۱

﴿۱۳﴾ وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَرَادَ قَتْلَ عُقْبَةَ بْنَ أَبِي مُعَيْطٍ

او حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ راوي دی چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كله د عقبه ابن معيط د وژلو

قَالَ: مَنْ لِلصِّبْيَةِ؟ قَالَ: النَّارِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۱]

حكم وركړو نو هغې وويل چې زما بچې به څوک ساتې؟ نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل "اور"

د بدر په قيديانو د الله تعالى ناراضتيا

﴿۱۴﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَنَّ جِبْرِيلَ

او حضرت علي كرم الله وجهه د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل كوي چې حضرت جبرائيل عَلَيْهِ السَّلَامُ

هَبَطَ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُ: خَيِّرْهُمْ يَعْنِي أَصْحَابَكَ فِي أُسَارَى بَدْرٍ:

نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له راغلو او وې ويل چې د خپلو صحابؤ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ته د بدر د قيديانو باره كې اختيار وركړه

الْقَتْلَ وَالْفِدَاءَ عَلَى أَنْ يُقْتَلَ مِنْهُمْ قَابِلًا

چې هغوى كه دوى وژني يا يې فديه اخلي يعني مال ترېنه اخلي او پرې يې ږدي، خو د فديه اخستلو په صورت كې به بل كال به

مِثْلُهُمْ " قَالُوا الْفِدَاءَ

د دې صحابؤ هومره كسان وژلى كېږي. صحابؤ اختيار اوربدلو سره عرض وكړو چې مونږ فديه اخستل

وَيُقْتَلَ مِنَّا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ[۲]

او د خپل اوياؤ (۷۰) كسانو د وژلو اختيار وركوؤ.

توضيح **القتل أو الفداء**: بدر كې كوم خلک گير شوې ؤو هغه د مكې اويا (۷۰) سړې ؤو. چې هغه مشهوره كسان هم ؤو. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته الله تعالى اختيار وركړو چې كه دا خلک وژني يا ترېنه فديه اخلي خو د فديې په صورت كې به بل كال له ستاسو اويا كسان وژلى كېږي. دې فيصله باندې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صورت حال د صحابه كرامو مخې ته كېښودلو او خپله رائى يې دا وركړه چې فديه اخستل بنه دي. صديق اكبر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هم فديه اخستل غوره وگڼله چې اوس مهال په فديې سره د جهاد ميدان مستحكم شي، باقې خو مونږ د شهادت لټونكې يو. كه زمونږ كسان بل كال

(۱) رقم الحديث ۳۹۷۲ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۱۳۵ رقم الحديث ۲۶۸۶

(۲) رقم الحديث ۳۹۷۳ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۱۱۴ رقم الحديث ۱۵۶۷

له شهيدان شي نو هيڅه باک نه کوي. د عام صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ هم دغه رائی وه. صرف د حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او د حضرت سعد بن معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ رائی دا وه چې دا د قريشو سرداران دي. فديه اخستل پکار نه ده بلکې وژل يې پکار دي. بهرحال فيصله د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او د عام صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ د رائی مطابق وشوه، نو دې باندې د الله له اړخه ډېر سخت وعيد راغلو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې تر دې بوټې پورې عذاب راورسيدلو. که عذاب الهی راغلی وی نو د عمرا و د سعد نه بغير به هيڅ نه وی بچ شوی. اوس پوښتنه دا ده چې مسلمانانو ته په دواړو شيانو کې يو شی د اختيارولو اختيار ؤو، نو بيا دا وعيد او رټنه ولې راغله؟ د دې جواب دا دی چې دا اختيار هم د امتحان په توګه ؤو. الله په نزد فديه اخستل نه ؤو. چې کافر ؤوژلی شي، په دې وجه رټنه راغله.

د قيدانو په عمر کې تحقيق او څېړنه

﴿۱۵﴾ عَنْ عَطِيَّةَ الْقُرَظِيِّ قَالَ: كُنْتُ فِي سَبْيِ قُرَيْظَةَ

او حضرت عطيه قرظی فرمايي چې د بنو قريظه کوم خلک قيديان شوي ؤو هغې کې زه هم ؤم. مونږ د

عُرِضْنَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې ته وړاندې کړی شول. هغو [illegible] صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ دا طريقه اختيار کړه چې قيديانو

فَكَانُوا يَنْظُرُونَ فَمَنْ أَنْبَتَ

کې چې کوم د کم عمر والا ؤو، د هغوی نامه لاندې ويختان به يې پرانستل او کتل به يې. د کومو چې د نامه لاندې ويختان

الشَّعَرَ قُتِلَ وَمَنْ

راغټ شوي ؤو هغوی يې وژل، ځکه د نامه لاندې ويختان راښتل د بلوغت علامه ده. لهذا داسې کس به د

لَمْ يُنْبِتْ لَمْ يُقْتَلْ

مسلمانانو سره جنګ کونکی شمارل کېدو. او د کومو به چې د نامه لاندې ويختان نه ؤ راغټ شوي هغوی به يې نه وژل،

فَكَشَفُوا عَانَتِي فَوَجَدُوهَا

ځکه هغوی به يې په ذريت يعنې ماشومانو کې شمارل، نو زما د نامه لاندې ويختان هم پرانستلی

لَمْ تُنْبِتْ فَجَعَلُونِي فِي السَّبْيِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَابْنُ مَاجَه. والدارمي[1]

شول او چې راغټ شوې ويختان په کې ونه موندلی شول نو زه يې په قيديانو کې ژوندی پرېښودم.

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۷۴ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۵۶۱ رقم الحديث ۴۴۰۴ والترمذي في ۴/۱۲۳ رقم الحديث ۱۵۸۴

توضيح : **القرظي**: دا د نبو قريظه اړخ ته نسبت دی. حضرت عطيه ته الله د اسلام توفيق ورکړو او اوس هغه په آخرت کې مزې کوي او په دنيا کې د مسلمانانو لپاره شيخ الحديث جوړ شو. صحابه د نامه لاندې ويختان د بلوغت علامه ګڼلې ده. فقهاؤ هم دا د بلوغت علامه ګڼلې ده. (مرقات۷/۵۳۰)

يو مسلمان کافر ته په لاس ورکول حرام دي

﴿۱۶﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجَ عِبْدَانٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت علي رضي الله عنه فرمايي چې د صلح حديبيه په ورځ د مسلمانانو او د کفارو په مينځ کې

يَعْنِي الْحُدَيْبِيَةَ قَبْلَ الصُّلْحِ

معاهده د ليکلو نه مخکې څه غلامان د مکې نه راغلل او د نبي کريم صلى الله عليه وسلم په خدمت کې حاضر شول.

فَكَتَبَ إِلَيْهِ مَوَالِيهِمْ قَالُوا: يَا مُحَمَّدُ وَاللهِ

د هغې مالکانو نبي کريم صلى الله عليه وسلم ته خط وليکلو چې ای محمد صلى الله عليه وسلم! قسم په خدای چې

مَا خَرَجُوا إِلَيْكَ رَغْبَةً فِي دِينِكَ وَإِنَّمَا

دا غلامان د دې لپاره تاته نه دي راغلې دې دوی ستا د دين اړخ ته رغبت لري بلکې دا د غلامې نه

خَرَجُوا هَرَبًا مِنَ الرِّقِّ.

خلاصون په غرض تښتېدلي دي. کله چې په صحابه کرامو رضي الله عنهم چې څه خلکو دا خط وليدلو نو

فَقَالَ نَاسٌ: صَدَقُوا يَا رَسُولَ اللهِ

عرض يې وکړو چې يا رسول الله صلى الله عليه وسلم! د هغوی مالکانو بالکل صحيح ويلې دي. ته دا

رُدَّهُمْ إِلَيْهِمْ فَغَضِبَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ:

غلامان د هغوی مالکانو ته بېرته ولېږه. دې او رېدلو سره نبي کريم صلى الله عليه وسلم په غصه شو او ويې فرمايل

مَا أُرَاكُمْ تَنْتَهُونَ يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ حَتَّى

چې ای د قريش والو! زه وينم چې تاسو به د خپلې سرکشۍ او نافرمانۍ نه لرې نه شئ تر هغه وخته

يَبْعَثَ اللهُ عَلَيْكُمْ مَنْ يَضْرِبُ رِقَابَكُمْ عَلَى هٰذَا

چې الله په تاسو داسې کس مسلط نه کړي چې د ستاسو د خوښې فيصلې باندې ستاسو څټو والوځي.

وَأَبَى أَنْ يَرُدَّهُمْ وَقَالَ: هُمْ عُتَقَاءَ اللهِ. رَوَاهُ أَبُودَاوُد[1]
یا نبي کریم ﷺ د غلامانو د بیرته لیږلو مطالبه رد کړه او ویې فرمایل چې د الله تعالی له اړخه ازاد شوي دي.

توضیح: فغضب: نبي کریم ﷺ ځکه غُصه شو چې دا غلام خالص مسلمان ؤ او خلکو مطالبه کوله چې دا هغه خپلو زړو مالکانو ته حواله کړه او د ازادېدلو نه وروسته دې هغه بیا غلامان شي. (مرقات۷/۵۳۰)

الفصل الثالث

په یوې بې غورئ سره د ټولو لپاره مصیبت

﴿۱۷﴾ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ إِلَى
حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ حضرت خالد بن وليد رضي الله عنه د بنی
بَنِي جَذِيمَةَ فَدَعَاهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ
جذیمه قبیلې ته ولیږلو. خالد رضي الله عنه هغوی ته د اسلام دعوت ورکړو. هغه خلکو د اضطراب او وارخطايي په حالت
فَلَمْ يُحْسِنُوا أَنْ يَقُولُوا: أَسْلَمْنَا
کې په ښه ډول دا ونه ویلې شو چې مونږ اسلام راوړی دی یعنې په خپلو ژبو سره یې د اسلام کلمه پوره ادا نه کړې شوه.
فَجَعَلُوا يَقُولُونَ: صَبَأْنَا صَبَأْنَا
بلکې هغوی دا وویل چې صبأنا صبأنا یعنې مونږ دین پرېښنودلو یا خپل دین مو پرېښنودلو.
فجعلَ خالدٌ يقتلُ ويأسِرُ
خالد رضي الله عنه چې د هغوی د ژبو نه دا واورېدلو نو د هغوی د ځینو وژل او د ځینو قیدیان یې شروع کړه او بیا
وَدَفَعَ إِلَى كُلِّ رَجُلٍ مِنَّا أَسِيرَهُ
مونږ چې کوم خلک د هغې سره ؤو. مونږ ته یې د هغوی نه هر یو ته قیدي راکړو یعنې کوم خلک چې قیدیان شوې ؤو.
حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمٌ أَمَرَ
په مونږ ته یې تقسیم کړل او یو یو قیدي یې هر یو ته ورکړو او دا حکم یې وکړو چې مونږ تر هغه وخت پورې د هغه قیدیانو حفاظت

[1] رقم الحديث ۳۹۷۵ أخرجه أبوداود في السنن ۱۴۸/۳ رقم الحديث ۲۷۰۰

خَالِدٌ	أَنْ	يَقْتُلَ
وکړو چې تر څو پورې د هغې وژلو حکم ونه کړی شي، نو کله چې هغه ورځ راغله چې کومه کې خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د قیدیانو		
كُلُّ	رَجُلٍ	مِنَّا	أَسِيرَهُ
د وژلو فیصله کړې وه، نو هغې مونږ ته حکم وکړو چې مونږ هر یو کس خپل قیدي مړ کړو. دې حکم اوریدلو		

فَقُلْتُ: وَاللهِ	لَا	أَقْتُلُ	أَسِيرِي	وَلَا	يَقْتُلُ	رَجُلٌ	مِنْ	أَصْحَابِي
سره ما وويل چې په خدای قسم زه خو خپل قیدي نه وژنم او زما ملګرو کې به هم هیڅ یو کس خپل								

أسيره	حَتَّى	قدمنا
قیدي نه وژني. بلکې مونږ خپل قیدیان تر هغه وخت پورې په حفاظت کې ساتو چې تر څو پورې مونږ ته		

إِلَى	النَّبِي	صلى	الله	عَلَيْهِ	وَسلم
د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ له اړخه نه حکم نه وي شوی او د دې باره کې یو آخري حکم حاصل نه کړو. مونږ خپل خپل قیدیان خپل حفاظت					

فذكرناهُ	فَرَفَعَ	يَدَيْهِ
کې وساتل تر دې چې مونږ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په خدمت کې حاضر شو او ټوله واقعه مو بیان کړه نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دې اوریدلو سره دواړه		

فَقَالَ:	اللّٰهُمَّ	أَنِّي	أَبْرَأُ	إِلَيْكَ
لاسونه اوچت کړل چې ای الله! زه ستا په دربار کې د خالد د عمل نه د خپلې بیزارۍ او د بې رضایۍ اظهار کوم.				

مِمَّا صنعَ خالدٌ مرَّتينِ. رَوَاهُ البُخَارِيّ[1]
نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا الفاظ دوه ځل وویل.

توضیح: صبأنا صبأنا: دا د اسلام قبولو یو تعبیر ؤو. دې باره کې صحابه کرامو او خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا خیال ونه کړو چې دا خلک په اسلام کې د داخلیدلو په غرض دا الفاظ وایي. دې وجه ځینې صحابه کرامو د خپل قیدیان د ازادولو په ځای مړه کړل. دې باندې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاسونه اوچت کړل او د خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د دې کار نه یې برأت اعلان کړو. علماؤ لیکلې دي چې د وینې غورځولو په سلسله کې په مبهم الفاظو باندې کله هم عمل کول پکار نه دي. (مرقات ۵۳۱/۷)

[1] رقم الحديث ۳۹۷۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۳. ۱۸۱ رقم الحديث ۷۱۷۹ وأحمد في المسند ۱۵۱/۲

باب الامان

دامان ورکولو بیان

قَالَ اللهُ تعالىٰ : وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ (سورة التوبة:٦)

﴿١﴾ عَن أم هَانِئ بنت أبي طَالب قَالَتْ: ذهبتُ إِلى رسولِ الله عَامَ الْفَتْحِ

ام هانی رَضِيَ اللهُ عَنها بنت ابی طالب وائی دمکي د فتح په موقع زه د نبی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې حاضره شوم

فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ وَفَاطِمَةُ ابْنَتُهُ تَسْتُرُهُ بِثَوْبٍ

نبی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه وخت غسل کولو او دنبی عَلَيْهِ السَّلَام لور فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنها په کپړې سره دنبی عَلَيْهِ السَّلَام پرده کړې وه

فَسَلَّمْتُ فَقَالَ: «مَنْ هَذِهِ؟» فَقُلْتُ: أَنَا أُمُّ هَانِئٍ بِنْتُ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ:

ما سلام او کړو نبی عَلَيْهِ السَّلَام تپوس او کړو څوک ده ما عرض او کړو زه ام هانی بنت ابو طالب یم نبی عَلَيْهِ السَّلَام او فرمائیل

«مَرْحَبًا بِأُمِّ هَانِئٍ» فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ غُسْلِهِ قَامَ فَصَلَّى

ام هانی خوش آمدید کله چه نبی عَلَيْهِ السَّلَام د غسل نه فارغ شو نو د بدن مبارک نه ئې کپړه تاؤ کړه او دردو او د ځاښت د مونځ

ثَمَانِيَ رَكَعَاتٍ مُلْتَحِفًا فِي ثَوْبٍ ثُمَّ انْصَرَفَ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ زَعَمَ

اته رکعته ئې او کړل کله چه د مونځ نه فارغ شو نو ما عرض او کړو یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زما د مور

ابْنُ أُمِّي عَلِيٌّ أَنَّهُ قَاتِلٌ رَجُلًا أَجَرْتُهُ

ځوې یعنی د حضرت علی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ګمان دی چه هغه د هغه سړی قتلونکی دی کوم ته چې ما په خپل کور کې پناه

فُلَانَ بْنَ هُبَيْرَةَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قَدْ أَجَرْنَا

ورکړې ده یعنی فلانې سړې چه د هبیره ځوې دې نو نبی عَلَيْهِ السَّلَام او فرمائیل ای ام هانی!

مَنْ أَجَرْتِ يَا أُمَّ هَانِئٍ» قَالَتْ أُمُّ هَانِئٍ وَذَلِكَ ضُحًى. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

چاته چه تا پناه ورکړې ده ګویا هغه ته مونږ پناه ورکړې ده ام هانی رَضِيَ اللهُ عَنها وائی چه دا واقعه د ځاښت د وخت ده

وَفِي رِوَايَةٍ لِلتِّرْمِذِيِّ: قَالَتْ: أَجَرْتُ رَجُلَيْنِ مِنْ أَحْمَائِي

او د ترمذی په روایت کې داسی دی چې ام هانی رَضِيَ اللهُ عَنها نبی عَلَيْهِ السَّلَام ته عرض او کړو ما دوؤ سړو ته پناه ورکړې ده

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قد أمنا من أمنت»[1]

چه زما د خاوند رشته دار دی نبی عَلَيْهِ السَّلَام او فرمائیل زمونږ د طرف نه هغه سړي په امان دي چا ته چه تا امان ورکړي دي.

توضیح : **یغتسل** :نبی عَلَيْهِ السَّلَام د فتح مکې په موقع باندې د وادی محصب سره یو ځای باندې د خپل اوسیدو دپاره یوه خیمه لګولې وه او هم هلته ئې خپله جهنډا خخه کړې وه په دغه ځای باندې نن سبا یو جمات موجود دې چه نوم ئې مسجد رایه دې کوم چه د چهپره بازار په آخره کې دې نبی عَلَيْهِ السَّلَام په دې ځای کې غسل فرمائیلې وو چرته چه ام هانی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا راغلې وه. د ام هانی اصل نوم فاخته یا عاتکه وو. د نبی عَلَيْهِ السَّلَام د تره ابو طالب لور وه. دهغې د خاوند هبیره وو. د فتح مکې په ورځ نبی عَلَيْهِ السَّلَام دعامې معافئ اعلان کړې وو مګر دا شرط ئې کیخودې وو چه څوک وسله اوغورزوی یا دکور دروازه بنده کړی یا په حرم کې یا مسجد حرام کې داخل شی یا د ابو سفیان په کور کې داخل شی هغه په امن کې دې. حضرت علی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ چه کله د خپلې خور ام هانی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا کور کې داخل شو نو هلته یو سړې ملاؤ شو. حضرت علی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ خیال اوکړو چه لکه دې سړی ته امن حاصل نه دې. لهذا هغه ئې قتلول غوښتل حضرت ام هانی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا رامخې ته شوه مګر حضرت علی په سخت غصه کې وو. ام هانی رامنډه کړه او نبی علیه السلام له راغله او امن ئې حاصل کړو. نبی علیه السلام امن ورکړو. ام هانی حضرت علی ته ابن امی د شفقت په وجه او وئیلو ځکه چه د مور مینه زیاتوی. د فلان بن هبیره نه هم دغه سړې مراد دې چه د هبیره ځوې وو په تفصیلی روایت کې دی چه دا دوه سړی وو چه د هبیره رشته دار وو کیدې شی یو ئې ځوې وی دویم بل څوک وی. (مرقات ۵۳۲،۵۳۳/۸)

اَلْفَصْلُ الثَّانِي

د ښځې د عهد و امان لحاظ ساتل په مسلمانانو باندې لازم دی

﴿۲﴾عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الْمَرْأَةَ لَتَأْخُذُ لِلْقَوْمِ»

حضرت ابو هریره نه روایت دې چه نبی علیه السلام او فرمائیل ښځه دیو قوم دپاره عهد اخستې

يَعْنِي تُجِيرُ على الْمُسلمين. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[2]

شی. یعنی هغه د مسلمانانو د طرف نه پناه ورکولې شی. (ترمذی)

توضیح : یعنی کم نه کم د بې نامې سړی تر دې چه که ښځه هم په جنګ کې یو کافر ته پناه ورکړی نو

---

(1) رقم الحديث ۳۹۷۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۷۳/۶ رقم الحديث ۳۱۷۱ ومسلم في ۴۹۸/۱ رقم الحديث ۳۳۶/۸۲.

(2) رقم الحديث ۳۹۷۸ أخرجه الترمذي في السنن ۱۲۰/۴ رقم الحدث ۱۵۷۹.

په ټولو مسلمانانو باندې لازم دی چه هغوی د دغه ښځې د عهد او امان حفاظت او خیال اوساتی او غداری اونه کړی مسلمانانو له سوچ کول پکار دی دا د اسلام حکم دې په دې باندې مسلمانان ولې عمل نه کوی په وزیرستان کې نن صبا په زرګونو مسلمانان یو څو مهاجرینو ته امن ورکړې دې کوم چه خالص مسلمانان دی مګر د پاکستان ملحد حکومت په هغوی باندې بمباری کوی او دغه امن ماتوی او دغدارۍ مرتکب کیږی. (مرقات ۵۳۲/۸)

﴿۳﴾وَعَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَمِقِ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم يَقُولُ: «من أَمَّنَ رَجُلًا
او عمرو بن حمق وائي چه د نبی علیه السلام نه وا وریدل کوم سړې چه چا ته د سر امان ورکړی
عَلَى نَفْسِهِ فَقَتَلَهُ أُعْطِيَ لِوَاءَ الْغَدْرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» . رَوَاهُ فِي شَرْحِ السُّنَّةِ[1]
اوبیا هغه قتل کړی نو دقیامت په ورځ به هغه ته د بدعهدۍ نښه ورکولې شی (شرح السنة)

توضیح: یعنی په عرصاتو دقیامت کې به مشهورولې شی چه فلانکی سړی غداری کړې وه په دې شهرت سره به د دغه سړی تذلیل او سپکاوې کیږی. خلقو ته به وئیلې شی چه اوګورئ دا سړې څومره ذلیل دې.

﴿۴﴾وَعَنْ	سُلَيْمِ	بْنِ	عَامِرٍ	قَالَ: كَانَ	بَيْنَ مُعَاوِيَةَ وَبَيْنَ	الرُّومِ عَهْدٌ
او سلیم ابن عامر تابعی رحمه الله وائی چه د امیر معاویه او رومیانو په مینځ کې دا معاهده شوې وه چې						
وَكَانَ	يَسِيرُ	نَحْوَ	بِلَادِهِمْ	حَتَّى	إِذَا	
دومرې ورځې به یو بل سره جنګ نه کوی. او حضرت معاویه رضی الله عنه به د دې وعدې په زمانه کې د رومیانو په ښارونو کې						
انْقَضَى	الْعَهْدُ	أَغَارَ	عَلَيْهِمْ			
ګشت کولو او د حالاتو اندازه به اخستله چې کله د وعدې موده تیره شی نو په هغه ورځ به په رومیانو باندې یو ځل حمله او کړی						
فَجَاءَ	رَجُلٌ	عَلَى	فَرَسٍ	أَوْ	بِرْذَوْنٍ	
امیر معاویه رضی الله عنه خپل لښکر والو سره د رومیانو په ښار کې ګرځیدې یو سړې عربی یا ترکی اس باندې سور یدو سره راغلو						
وَهُوَ	يَقُولُ:	اللهُ	أَكْبَرُ	اللهُ	أَكْبَرُ	وَفَاءٌ
چې الله اکبر الله اکبر د وفا ساتی نه چې د بدعهدې یعنی تاسو باندې معاهده پوره کول لازم دی نه چې تاسو د معاهدې خلاف						
لَا	غدر	فنظر	فَإِذَا	هُوَ		
ورزی کوی ګویا هغه دا واضحه کړه چې تاسو خلق د وعدې د پاسدارې لحاظ ساتلو علامه منده بلکه دا وعده شکنی او د وعدې د						

[1] رقم الحديث ۳۹۷۹ أخرجه ابن ماجه في السنن ۸۹۶/۲ رقم الحديث ۲۶۸۸ وأحمد في المسند ۲۲۳/۵.

عَمْرو	ابْن	عَبَسَةَ	فَسَأَلَهُ
خلاف ورزي حکم کې داخل دی هرکله چه خلقو ولیدل نو معلوم شوه چې دا سړی یو صحابی حضرت عمرو بن عبسه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دی،			
مُعَاوِيَةُ	عَنْ	ذَلِكَ	فَقَالَ:
حضرت معاویه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د هغه نه دا تپوس او کړو چه د رومیانو په ښارونو کې ګرځیدل د عهد شکنۍ برابر څنګه دی هغه او ویل			
سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ كَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ قَوْمٍ			
ما د نبی عَلَيْهِ السَّلَام نه اوریدلي دي د کوم سړی او کوم قوم په مینځ کې چه وعده وی نو هغه ته پکار دی چې هغه خپل وعده ماته کړی او			
عَهْدٌ فَلَا يَحُلَّنَّ			
نه ئې بدله کړی تر دې چې د هغه موده تیره شی یا هغوی خبر و لو سره د برابرۍ په بنیاد خپله وعده ماته کړی یعنی د هغه و عدې خلاف			
عَهْدًا	وَلَا		يَشُدَّنَّهُ
کول یا خو په هغه صورت کې جائز دی هر کله چې د وعدې وخت ختم شوې وی یا په هغه صورت کې جائز دې هر کله چې د خه مجبورۍ			
حَتَّى	يُنْقَضِيَ		أَمَدَهُ
یا مصلحت په بناء د مودې په دوران کې وعده اتول ضرور شوې وی او مخالف فریق د مخکې نه خبردار شوې وی چې زمونږ			
أَوْ	يَنْبِذَ	إِلَيْهِمْ	عَلَى
او ستاسو په مینځ کې کومه وعده شوې وه مونږ هغه ماتوو اوس مونږ او تاسو د واړه برابر یو چې د چا خه مرضی وی هغه دې او کړی			
سَوَاءٍ»	.	قَالَ:	فَرَجَعَ
د حدیث راوی مسلم ابن عامر وائی امیر معاویه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د حضرت ابن عبسه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا خبره او د			
مُعَاوِيَة بِالنَّاسِ . رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد[1]			
حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د حدیث په اوریدو سره خپلو خلقو سره د رومیانو د ښار نه خپل کمیپ ته واپس راغلو،			

توضیح: یسیر حضرت معاویه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د معاهدې په دوران کې حمله نه کول غوښتل بلکه هغوی دا سوچ او کړو چې کله د معاهدې موده ختمه شی نو د حملې کلو دپاره به فوج تیار شی په دې غرض هغه اسلامی فوجونه د روم سرحد ته رسول غوښتل حضرت معاویه رضی الله عنه دا تیاری کوله

---

(1) رقم الحديث ۳۹۸۰ أخرجه أبوداود في السنن ۱۹۰/۳ رقم الحديث ۲۷۵۹ والترمذي في ۱۲۱/۴ رقم الحديث ۱۵۸۰

چې یو صحابي په عربي اس یا ترکي اس باندې راغلو او وې فرمائیل چه وفاداري کوئ غداري مه کوئ یعني یا د مودې پوره کیدو نه پس فوج روان کړئ او یا په وجه د مصلحت د معاهدې د ختمولو واضح علان او کړې دې د پاره چه دښمن ناخبره پاتې نه شي.

ینبذ الیهم علی سواء : هم دغه مطلب دې حضرت معاویه رضي الله عنه دا حدیث اوریدو سره فوجونه واپس کړل سبحان الله ددین یوې خبرې څومره خیال ساتل وو، ددې حدیث ترجمه او مطلب صاحب مظاهر حق جدید صحیح نه دې لیکلې خیال کول پکار دي. (مرقات ۸/۵۳۶،۵۳۵)

فلا یحلن یعني معاهده دې نه ماتوي او غداري دې نه کوي. (مرقات ۸/۵۳۵)

ولا یشدنه : مطلب دا دې چې په معاهده کې دې څه تغیر نه کوي که دنوې معاهده سره ولې نه وي دا ئې د مبالغې په توګه او فرمائیل چه په معاهده کښې دې څه تغیر نه کوي ګنې د تجدید د معاهدې ممانعت نشته دې. **فرس** : عربي اس برذون ترکي اس (مرقات ۸/۵۳۶).

دوعدې پوره کولو اهمیت

﴿۵﴾وَعَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ: بَعَثَنِي قُرَيْشٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او ابو رافع رضي الله عنه وائي د صلح حدیبیه په مقام د قریشو کفارو زه خپل قاصد جوړ لو سره د نبي صلی الله علیه وسلم په خدمت کې
فَلَمَّا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُلْقِيَ فِي قَلْبِيَ الْإِسْلَامُ
ولیږلم هر کله چې زما نظر په نبي صلی الله علیه وسلم ولګیدلو نو بې اختیاره زما په زړه کې د اسلام صداقت او حقانیت ځای او کړلو
فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي وَاللهِ لَا أَرْجِعُ إِلَيْهِمْ أَبَدًا قَالَ:
ما عرض او کړو یا رسول الله صلی الله علیه وسلم زه به او س هیڅ کله دې د قریشو کفارو ته واپس نشم نبي صلی الله علیه وسلم و فرمایل
«إِنِّي لَا أَخِيسُ بِالْعَهْدِ وَلَا أَحْبِسُ الْبُرُدَ وَلَكِنِ ارْجِعْ فَإِنْ كَانَ فِي نَفْسِكَ
زه نه خو وعده ماتوم او نه قاصدان بندوم البته او س ته واپس لاړ شه که ستا په زړه کې هغه څیز یعني اسلام قائم وي
الَّذِي فِي نَفْسِكَ الْآنَ فَارْجِعْ».
کوم چه دا وخت دې نو بیا ماته راشه حضرت ابو رفع رضي الله عنه وائي د نبي صلی الله علیه وسلم د حکم مطابق زه مکې ته واپس لاړم

قَالَ: فَذَهَبْتُ ثُمَّ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم فَأَسْلمت. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۱]
او بيا د نبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې حاضر شو اسلام مې قبول کړو يعنې دخپل اسلام مې اعلان او کړو. (ابوداود)

توضيح: لاأخيس: خاس يخيس د معاهدې ماتولو په معنې کې دې اى لاأنقض العهد (مرقات ۵۳۷/۸).

البرد: دا د بريد جمع ده ډاک او پيغام اوړونکې او راوړونکې قاصد ته وائى. (مرقات ۵۳۷/۸) علامه طيبى رحمه الله ليکى چه بريد په اصل کې قچرته وئيلې شو دا لفظ په اصل کې بريده دم وو کوم چه د فارسئ لفظ دې يعنى هغه قچر د کوم د لکئ ويښته چې پرې کړې شوې وى. د داسې قچر د لکئ نه به اوږده ويښته پرې کولې شو بيا عربو دا مخفف کړو نو بريد شو بيا ددې اطلاق د قچر په سوريدونکى باندې اوشو. بيا بريد په هغه مسافت باندې وئيلې شو کوم چه د اس د منډې په مقدار وو چه دولس ميله پورې به وو. پخوانئ رمانه کې د ډاک او پيغام اوړلو راوړلو يو عجيبه تيز نظام وو هغه به داسې وو چه په هر بريد باندې ښه تازه اس ولاړ وو. مثلاً د لاهور نه دهلى پورې د مغل بادشاهانو په زمانه کې په هر بريد باندې اسونه وو. دولس ميله پورې اس د ښه تيز ګاډى په شان منډې وهى بيا ستړې کيږى. د يو بريد پورې چه به دغه اس منډه وهله نو ديو بريد نه پس دا اس پاتې کيدو او دهغه ځاې نه به تازه دم اس سامان اخستلو او روانيدلو به دويم بريد ته رسيدو سره به اودريدو دهغه ځاې نه به بل اس روانيدو. نو د سحر د وخت تماتړ به د لاهور نه د ماښام کيدو نه وړاندې دهلى ته رسيدل او هغه ځاې نه به لاهور ته سامان راتلو. د ډاک نظام به هم دغه شان چليدلو (الکاشف ۲۵،۲۶/۷)

﴿۲﴾وَعَنْ نُعَيْمِ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِرَجُلَيْنِ
او نُعيم ابن مسعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نه روايت دې رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه دوو سړو ته وفرمائيل کوم چې
جَاءَ مِنْ عِنْدِ مُسَيْلِمَةَ: «أَمَا وَاللهِ لَوْلَا أَنَّ الرُّسُلَ لَا تُقْتَلُ
د مسيلمه سره راغلې وو چې ياد لرئ قسم په خداې که دقاصد قتلول شرعى طور سره ممنوع نه وې
لَضَرَبْتُ أَعْنَاقَكُمَا». رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُد[۲]
نو ما به ستاسو څټونه الوزولې وې.

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۸۱ اخرجه ابوداود في السنن ۱۸۹/۳ رقم الحديث ۲۷۵۸ وأحمد في المسند ۸/۶ .

(۲) رقم الحديث ۳۹۸۲ اخرجه ابوداود في السنن ۱۹۱/۴ رقم الحديث ۲۷۶۱ وأحمد في المسند ۴۸۷/۳ .

توضیح : **لرجلین** : دا دوه قاصدان وو دیو نوم عبدالله بن نواحه وو او دبل نوم ابن اثال وو لکه چه په حدیث نمبر ۸ کې راځي. (مرقات : ۵۳۸/۸)

مسیلمه : داسړې مسیلمه کذاب وو چه د نبی ﷺ د وصال نه پس ئې د نبوت دعوی کړې وه. بلکه د نبی پاک صلی الله علیه وسلم په اخری عمر کې ئې دعوی کړې وه، نبی پاک ﷺ له په یو وفد کې دې هم راغلې وو مگر ملاقات ئې نه دې کړې. ده نبی پاک ﷺ ته یو خط لیکلې وو، نبی پاک ﷺ په جواب کې الی **مسیلة الکذاب** لیکلې وو، هم په دې سره کذاب مشهور شو حضرت صدیق اکبر رضی الله عنه چه د مرتدینو خلاف کوم جنگونه کړې وو په هغې کې زیات جنگونه هم دې مسیلمه کذاب سره شوې وو. حضرت خالدرضی الله عنه په ده باندې حمله اوکړه مسیلمه کذاب سره څلویښت زره طاقتور فوج وو. د یمامه به جنگ کې په یو قلعه کې لاس په لاس جنگ اوشو په کښې شمیر صحابه کرام رضی الله عنهم شهیدان شول. وحشی بن حرب رضی الله عنه په مسیلمه کذاب باندې حمله اوکړه او قتل ئې کړو. دغه وخت د مسیلمه کذاب عمر ۱۲۰ کاله وو چرته چه دا جنگ اوشو د اکثرو مړو د وجې نه د دغه ځاې نوم **حدیقة الموت** مشهور شوې وو.

الرسل : قاصد چه څنگه پیغام راوړی هم هغه شان واپس پیغام اوړی هم په دې وجه دا په خپل مینځ کې د رابطې او د مذاکراتو واحد ذریعه وی. کوم چه د طرفینو په مفاد کې وی. په دې وجه په بین الاقوامی طور باندې د قاصدانو احترام کولې شي او د دوی قتل نه شي کولې. د اسلام قانون هم دغه دې لیکن صبا چه کوم سفیران وی دا صرف جاسوسان وی مگر نوم ئې د قاصد او سفیر دې.

اعناقکما : یعنی د نبی پاک ﷺ په وړاندې دې د واړو قاصدانو د مسیلمه کذاب د نبوت گواهی ورکړه په دې وجه واجب القتل وو خو که قاصدان نه وې. (مرقات ۵۳۸/۸)

د اسلام ضابطه مکمل او کافی ده

﴿۷﴾وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ					
او عمروبن شعیب خپل پلار نه او هغه د خپل نیکه نه نقل کوی چه نبی کریم ﷺ یوه ورځ د					
قَالَ	فِي	خُطْبَةٍ:	«أَوْفُوا	بِحِلْفِ	الْجَاهِلِيَّةِ
خپلې خطبې په دوران کې دا وفرمایل چې تاسو د زمانه جاهلیت قسم پوره کوې ځکه چې هغه یعنی					
فَإِنَّهُ	لَا	يَزِيدُ	يَعْنِي	الْإِسْلَامَ	إِلَّا شِدَّةً
یعنی اسلام هغه قسم زیات مضبوطوی مطلب دادې چې خپل قسم او خپله وعده پوره کول په اسلام کې ډیر زیات ضروری دی					

وَلَا تُحْدِثُوا حِلْفًا فِي الإِسلامِ».
ددي په اعتبار سره اسلامي احکام او وعده پوره کول او حلف کې څه قضاء نشته او په اسلام کې حلف یعني قسم تړواج مه ورکوئ.
رَوَاهُ الترمذيُّ من طريقِ ابنِ ذَكْوَانَ عَنْ عَمْرو
امام ترمذی رحمه الله دا حدیث د حسین ابن ذکوان په سند سره بروایت عمرو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نقل کړی دی
وَقَالَ: حَسَنٌ وَذَكَرَ حَدِيثَ عليّ: «المسلمون تَتَكافَأ» فِي «كتاب القصاص» (١)
او ویلي ئي دي چې دا حدیث حسن دي او د علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ روایت المسلمون تتکافا دمائهم په کتاب القصاص کې ذکر شوي دی.

توضیح: أوفوا: یعنی د جاهلیت په زمانه کې چه کومه معاهدې شوې دی د هغې خیال او ساتئ اسلام هغه نه ماتوی بلکه نوریې مضبوط او مستحکم کوی خو په دې کې به هغه ټولو قواعدو ته کتلې شی چې د اسلام د قواعدو مطابق وی د اسلام مخالف قواعد به په ځاې نه شی ساتلې. (مرقات ۵۳۸/۸)

ولاتحدثوا: یعنی د میراث دا حکاماتو د نافذ کیدو نه پس د بل څه نوې معاهدې ضرورت نشته چه څوک چالره خپل وارث جوړولو معاهده او کړی ځکه چه کوم حقوق اسلام ورکړی دی میراث هغه متعین کړې دی. (مرقات ۵۳۹/۸)

اَلْفَصْلُ الثَّالِث

د مسیلمه کذاب دوه قاصدان

﴿۸﴾ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: جَاءَ ابْنُ النَّوَّاحَةِ وَابْنُ أُثَالٍ رَسُولَا مُسَيْلِمَةَ
ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وائی چې مسیلمه کذاب د نبوت مدعی دوه قاصدان ابن نواحه او ابن اثال د
إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُمَا:
نبی کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خدمت کې حاضر شو نبی صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغوی ته او فرمایل آیا تاسو ددې حقیقت
«أَتَشْهَدَانِ أَنِّي رَسُولُ اللهِ؟» فَقَالَا: نَشْهَدُ أَنَّ مُسَيْلِمَةَ رَسُولَ الله
ګواهي ورکوي چې زه د الله رسول یم هغه دواړو ویل نه بلکه مونږ ددې ګواهي ورکوو چې مسیلمه د خداې رسول دې
فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «آمَنْتُ بِاللهِ وَرَسُولِهِ
نبی کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په دې اوریدو سره او فرمائیل ما په الله او د هغه په رسول ایمان راوړې دی که

(١) رقم الحديث ٣٩٨٣ أخرجه الترمذي في السنن ١٢٤/٤ رقم الحديث ١٥٨٥ وأحمد في المسند٣/٢١٣

وَلَوْ كُنْتُ قَاتِلًا رَسُولًا لَقَتَلْتُكُمَا». قَالَ

زه د قاصدانو او استازو قتلونکې وي نو يقينًا ما به تاسو دواړه قتل کړي وي عبدالله بن مسعود رضي الله عنه وائی د نبی علیه السلام د دې

عَبْدُ اللهِ: فَمَضَتِ السُّنَّةُ

ارشاد مبارک پیش نظر دا سنت جاری شو يعنى دا ضابطه او ګرځيد له چې هيڅ قاصد او استاذي نه شي قتلولې

أَنَّ الرَّسُولَ لَا يُقْتَلُ. رَوَاهُ أَحْمَدُ [1]

برابر خبره ده که هغه هر څو مره غير مناسب خبره ولې او نه کړی او د قتل سزا وار ولې نه وی. (احمد)

توضيح : نبی پاک صلى الله عليه وسلم د مسيلمه كذاب د دوؤ قاصدانو نه د خپل نبوت او رسالت ګواهي او غوښتله نو هغوی په جواب کې او ويل چه مونږ خو صرف مسيلمه رسول منو په دې وجه ستاسو د نبوت ګواهی نه شو ورکولې د دې په جواب کې نبی پاک صلى الله عليه وسلم د لوې منصف په حيثيت سره جواب کې او فرمائيل چه زه الله تعالى او د هغه رسولان منم مسيلمه كذاب رسول نه دې بلکه كذاب او ملعون دې او ستاسو د ناخوښه خبرو اترو په وجه تاسو واجب القتل ئې ليکن زه قاصدان نه قتلوم په دې وجه تاسو بچ شوې. راوی په دې باندې تبصره کوی او فرمائی چه د حضور پاک صلى الله عليه وسلم په كلام سره بين الاقوامى طرز باندې دا ضابطه روانه شوه چه هيڅ يو قاصد او ايلچى به قتلولې نه شی. (مرقات ۵۴۱/۸،۵۴۰)

❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

[1] رقم الحديث ۳۹۸۴ أخرجه احمد في المسند ۳۸۴/۱

باب قسمة الغنائم والغلول فيها
د مالِ غنیمت تقسیم او د خیانت بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿واعلموا ان ما غنتم من شئ فان لله خمسه وللرسول ولذي القربیٰ الخ﴾ (الانفال: ۴۱)

غنائم د غنیمة جمع ده. میدان جهاد کې د کفارو نه د جنګ په ذریعې سره چې کوم مال حاصلیږي. هغې ته مالِ غنیمت وایي. که یو مال د جنګ نه بغیر نه حاصل شي هغې ته مالِ فئ وایې. چې د هغې ذکر په جدا باب کې راتلونکی دی. مالِ غنیمت ته انفال او نفل هم وایي. نفل د ئاد په معنی کې دی. دا چې د جهاد اصل مقصد اعلاء کلمة الله وي او مال د دې مقصود نه زیات حاصل شي، ځکه دې ته نفل یا زائد وایي. د "واعلموا انما غنتم" په آیت کې الله تعالی د مالِ غنیمت تقسیم کړی دی چې څلور برخې د مجاهدینو لپاره او پنځه برخه د بیت المال ده. د غنائمو په بحثونو کې یو څو اصطلاحي الفاظ راغلي دي. په هغې باندې پوهه کېدل لازمي دي.

الغنیمة: جهاد في سبیل الله کې چې د متو په زور د کفارو نه چې کوم مال حاصلیږي. هغې ته مالِ فئ وایي. (مرقات ۵۴۱/۷)

تنفیل: دا د نفل نه دی. چې زیاتوالي په معنی دی. باشاه یا امیرا لحرب چې په یوه کارنامه باندې مجاهد ته کوم انعام ورکوی. هغه تنفیل دی. مثلاً بادشاه وایي چې که چرې چا قلعه فتح کړه نو هغې له به د قلعي لسمه برخه ورکول کېږي. یا به د کافر بادشاه ګور به هغې ته ورکړی کېږي.

السلب: سلب د قبضه کولو په معنیٰ دی. بادشاه یا امیر الحرب چې کله اعلان وکړي. چې چا کوم کافر مړ کړو نو هغې ته به د مقتول د بدن سامان ملاویږي. مثلاً سات (ګهنتهه)، د جیب سامان، اسلحه او سورلۍ وغیره ټول په سلب کې داخل دي.

الرضخ: رضخ د عطیه په معنی کې ده. کومو خلکو ته چې په مالِ غنیمت کې برخه نه ورکول کېږي. که هغوی په جهاد کې شامل شول نو هغوی ته به څه عطیه ورکول کېږي. دغې ته رضخ وایي. د خمس جدا کولو نه وروسته د نور مال نه عطیه غلامانو، ماشومانو او ښځو ته ورکول کېږي.

الصفي: صفی د انتخابولو په معنی کې دی. د تقسیم نه مخکې به نبي کریم ﷺ د یوې تورې یا د زغري یا د وینځې انتخاب کولو. د هغې نوم صفي ؤو، نو ویل کېږي ام المؤمنین صفیة رضي الله عنها من الصفیة د نبي کریم ﷺ نه وروسته دا برخه منسوخ شوې ده.

غلول: مالِ غنیمت کې خیانت ته غلول وایي. چې ډیره لویه ګناه ده.

باقي تفصیلات زما د کتاب د دعوت جهاد په ابواب غنائمو کې دي. هلته یې کتل پکار دي.

الفصل الاول

د مالِ غنیمت استعمال د دې امت د خصوصیاتو نه دی

﴿۱﴾عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
حضرت ابوهریره رَضِیَ اللهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل
فَلَمْ تَحِلَّ الْغَنَائِمُ لِأَحَدٍ مِنْ قَبْلِنَا ذٰلِكَ بِأَنَّ اللهَ
پس د غنیمت مال زمونږ نه مخکې بل هیڅ یو امت لپاره حلال نه ؤ. کله چې الله تعالی مونږ په مالي
رَأَى ضعفنا وعجزنا فطیبها لنا (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
توګه کمزورې او عاجزه ولیدلو نو د غنیمت مال یې زمونږ لپاره حلال کړو.

توضیح: فلم تحل: مخکنې امتونو باندې یو څو مذهبي تنګسیاوې وې. د دې امت نه الله تعالی د نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ له برکته هغه تنګسیاوې لرې کړې چې د دې امت په خصوصیتونو کې شمارل کېږي. مخکنې امتونو کې مال غنیمت او د قربانئ غوښه استعمالول منع ؤو. د اسمان نه به اور راتللو او مقبول مال به او سوځېدلو. د دې امت لپاره الله حلال کړې دی. د مخکنې امتونو لپاره د جومات نه بهر د جماعت نه بغیر لمونځ جائز نه ؤو. د دې امت لپاره ټول جائز دي. د مخکنې امتونو لپاره د پاکوالي لپاره د اوبو نه بغیر د طهارت حاصلولو لپاره بله ذریعه نه وه. د دې امت لپاره یې خاوره د اوبو په ځای ګرځولې ده. او د تیمم حکم ورکړې شوی دی. په یهودو باندې وازګه حرامه وه او د شنبې په ورځ د ماهیانو ښکار هم حرام ؤو او د اوښ غوښه حرامه وه. هغوی به که د شپې وخت کې ګناه وکړه نو د ورځې به یې په دروازې باندې لیکل. جامه باندې به که نجاست ولږېدلو نو هغه ځای به یې غوڅولو، د وینځلو اجازت ورته نه ؤو. د دې امت نه دا ټول بوجونه لرې کړې شول. نصارئ چې کوم رهبانیت کې ځان اخته کړی ؤو. الله تعالی د نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ په برکت سره مسلمانان د هغه ټولو تنګسیانو نه ازاد کړو. د همدغې احسان ذکر په دې حدیث کې دی چې الله تعالی په مونږ باندې احسان وکړو او مالِ غنیمت استعمالول یې راته حلال کړو. (مرقات ۵۳۲/۷)

---

[1]) رقم الحدیث ۳۹۸۵ أخرجه البخاري في صحیحه ۲۲۰/۶ رقم الحدیث ۳۱۲۴ ومسلم في ۱۳۶۶/۳ رقم الحدیث (۳۲-۱۷۴۸)

دوژل شوي كافر مال دوژونكي مجاهد دى

﴿۲﴾ وَعَن أَبِي قتادةَ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ حُنَيْنٍ

او حضرت ابو قتاده رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې د مكې د فتحې نه وروسته د غزوه حنين په كال مونږ د جهاد لپاره د

فَلَمَّا الْتَقَيْنَا كَانَتْ لِلْمُسْلِمِينَ جَوْلَةٌ

نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره روان شو. كله چې د كافرانو سره زمونږ مقابله وشوه نو د څه لږ وخت لپاره مسلمانان د شكست

فَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَدْ عَلَا رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ

سره مخ شول. ما وليدو چې يو مشرك په مسلمان باندې غالب شوى دى. ما شاته د هغې د څټ په

فَضَرَبْتُهُ مِنْ وَرَائِهِ عَلَى حَبْلِ عَاتِقِهِ بِالسَّيْفِ فَقَطَعْتُ الدِّرْعَ وَأَقْبَلَ عَلَيَّ

رګ باندې ښه تيز ګوزار وكړو او د هغې زغره مې ماته كړه. او هغه مشرك په ما راتاو شو او ماله يې دومره په

فَضَمَّنِي ضَمَّةً وَجَدْتُ مِنْهَا رِيحَ الْمَوْتِ

زوره زور كړم چې د هغې په وجه ماله مرګ خوند زاكړو يعنې زه مرګ ته نزدې شوم. زما په يو بل ګوزار

ثُمَّ أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ فَأَرْسَلَنِي فَلَحِقْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ

مرګ هغه ونيولو او زه ترېنه خلاص شوم. د هغې نه وروسته زه د حضرت عمر ابن خطاب رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ سره مخ

فَقُلْتُ: مَا بَالُ النَّاسِ؟

شوم او ورته او مې ويل چې زما په يو بل ګوزار سره مرګ هغه ونيولو او په خلكو څه شوي دي چې

قَالَ: أَمْرُ اللّٰهِ

منډې وهئ؟ هغې وويل چې د الله تعالى همدغه حكم دى يعنې دا څه چې كيږي د قضا او قدرت مطابق كيږي

ثُمَّ رَجَعُوا وَجَلَسَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

بيا د خلك د دې عارضې تښتې نه وروسته بېرته ميدان ته راغلل او نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بل ځاى كې كيناستلو او وې

فَقَالَ: مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا لَهُ

فرمايل چې كوم كس څوك مړ كړو او د هغې د وژونكي ګواه وي، اګر كه يو ګواه وي نو د وژلى

عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ فَلَهُ

شوي مال به د هغې وي. دې اورېدلو سره زه اودرېدلم او اراده مې وكړه چې د دې مشرك د وژلو واقعه بيان كړم

سَلَبُهُ	فَقُلْتُ:	مَنْ

خو زره کې مې وويل چې زما ګواهي به څوک ورکوي چې ما دا مشرک وژلی دی. آخر کې کيناستلم. نبي عَلَيْهِ السَّلَام بيا دغه

يَشْهَدُ	لِي؟	ثُمَّ	جَلَسْتُ

شان و فرمايل چې څوک د دښمن کوم کس مړ کړي او د هغې د وژونکي ګواه وي نو وژلی شوی مال به د هغې وي. ما او دريدل

ثُمَّ	قَالَ	النَّبِيُّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ

وغوښتل او واقعه بيا نو لمې وغوښتل خو زره کې مې وويل چې زما ګواهي به څوک ورکوي؟ او زه بيا کيناستلم. نبي عَلَيْهِ السَّلَام

مِثْلَهُ	فَقُمْتُ	فَقَالَ:

دغه شان بيا په دريم ځل و فرمايل زه چې داځل هم او دريدلم خو د خولې نه مې هيڅ را نه وتلی شو، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَام و فرمايل چې

مَا	لَكَ	يَا	أَبَا قَتَادَةَ؟

ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ څه خبره ده. ته د يو غرض منداو د حاجت طلب کونکي په شان بار بار ودريږې او کينې، خو په خوله څه نه وايې؟

فَقَالَ	رَجُلٌ:	صَدَقَ

نو هلته يا ما نبي عَلَيْهِ السَّلَام ته وويل ما فلانی مشرک وژلی دی. يو کس زما خبره واوريدله او وې ويل چې ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ رښتيا وايي

وَسَلَبُهُ	عِنْدِي	فَأَرْضِهِ

او د هغه مشرک مال زما سره موجود دی. ته هغه زما له ارخراضي کړه چې دا د خپل حق نه لاس واخلي. او دې ته د دې مشرک د مال په بدل

مِنِّي	فَقَالَ	أَبُو بَكْرٍ:

کې څه بل شی ورکړی شي يا دا په دې خبره رضا کړی شي چې دا ما سره په يو به بله طريقه مصالح وکړي. حضرت ابو بکر صديق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

لَا	هَا	اللهِ	إِذًا لَا

دې او ريدلو هغه ته وويل چې نا قسم په خدای داسې نه شي کېدلی او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به په دې معامله کې

يعمدُ	أَسَدٍ	مِنْ	أُسْدِ	اللهِ

د ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خلاف هيڅ اراده نه کوي. ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د الله په زمرو کې يو زمری دی. چې د

يُقَاتِلُ	عَنِ	اللهِ	وَرَسُولِهِ

الله او د هغې د رسول د خوشحالولو لپاره د دښمن سره جنګېږي. بيا دا څنګه امکان لري چې په کوم

فَيُعْطِيكَ	سَلَبَهُ.	فَقَالَ	النَّبِيُّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ:
د ابو قتاده رضي الله عنه حق دی هغه تاته درکړي؟ نبي کريم صلی الله عليه وسلم هغه کس ته وويل چې ابو بکر رضي الله عنه							
صَدَقَ			فأعطه				فأعطانيه
صحيح وايي. ته ابو قتاده رضي الله عنه د هغه وژلي شوي مال ورکړه، نو هغه کس ماته د هغې مال راکړو. او							
فاتبعت		بِهِ	مَخْرَفًا	فِي	بَنِي	سَلِمَةَ	فَإِنَّهُ
بيا وروسته ما د هغه مال په ذريعه يو باغ واخستلو چې په بنو سلمه کې واقع ؤو. او دا د ټولو نه							
لَأَوَّلُ مَالٍ تَأَثَّلْتُه فِي الإِسلامِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]							
اولنی مال ؤو چې ماته د اسلام د قبولو نه وروسته حاصل شو.							

توضيح: جولة: ګرځېدلو او د ګشت به معنی کې دی. مراد دا چې کافر په مونږ راتاؤ شول يعنې مونږ شکست وخوړلو. شکست ناکامه ځکه نه ؤو چې دا عارضي تېښته وه. دې کې هيڅوک شهيد شوی نه ؤو او نه زخمي شوی ؤو. (مرقات۷/۵۴۴)

من يشهدلي: يعنې ما زړه کې وويل چې زما په لاس وژلي شوي باندې به څوک ګواهي ورکړي. صرف اودرېدلم. بيا کيناستلم او په خوله مې هيڅ ونه ويل. (مرقات۷/۵۴۴)

فارضه مني: يعنې کس اقرار وکړو چې د وژلي شوې سامان ما سره دی. وژونکې يې ابو قتاده رضي الله عنه دی خو زما له اړخه ته هغه راضي کړه يا د هغې له اړخه د خپله ځانه څه مال ورکړه يا دې مفته کې هغه ماته مال پرېږدي. (مرقات۷/۵۴۴)

لاهاالله: "ای لا والله" دا اصل کې قسم دی اګر که زيات مشهور نه دی.

اذاً: د نوين سره دی. ای اذا صدق ابو قتادة يعنې چې د ابو قتاده رضي الله عنه خبره صحيح وي.

لايعمد: د ضرب د يضرب نه دی. **ای لا يقصد النبي فی ابطال حقه واعطاء سلمه اياك** يعنې چې د ابو قتاده رضي الله عنه خبره رښتنې ده نو قسم په خدای چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم به هرګز داسې نه کوي چې د الله په زمرو کې د يو زمرې مال غنيمت تاته درکړي. اصل قصه دا وه چې يو کافر په جنګ حنين کې يو مسلمان پسې شو. حضرت ابو قتاده رضي الله عنه د شاته نه هغه په توره ووهلو، هغه راتاؤ شو او حضرت ابو قتاده رضي الله عنه ته يې دومره زور ورکړو چې هغې د مرګ خوشبوې بويې کړله خو دا چې

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۸۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۴/۸ رقم الحديث ۴۳۲۱ ومسلم في ۱۳۷۰/۳ رقم الحديث (۴۱-۱۷۵۱)

کافر سخت زخمي شوی ؤو نو ځکه را وغورځېدلو. ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بېرته را غلو. د هغه کافر د بدن سامان بل صحابي کوز کړی ؤو. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې کله د سامان د اخستلو اعلان وکړو نو ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د ګواه په لټنه کې شو چې د دې وژلی شوې مال حاصل کړي، خو په ژبه يې هیڅ و نه ویل. بیا هغه کس د سامان د اخستلو اعتراف وکړو خو د سامان د نه ورکولو خبره يې وکړه. صدیق اکبر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دې باندې قسم وکړو او ويې فرمایل چې داسې به هرګز نه وي. بیا نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سامان ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته ورکړو. ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي سلمه په محله کې په هغه سامان باندې يو باغ واخستلو چې هغې پرې مال ذخیره کړو. (مرقات ۷/۵۴۴)

مخرف: باغ ته وايي. **تأثلت**: د ذخیره کولو او د جمع کولو په معنی کې دی. د جمهورو په نزد سلب يوه ضابطه او قاعده ده چې چا کوم وخت کافر مړ کړو. د هغې سلب (مال) د هغه کس وژونکي دی، خو احناف فرمايي چې سلب مستقله ضابطه نه ده بلکې د وخت په توګه د جنګ امیر یا د بادشاه د اعلان په بنیاد باندې ملاوېږي. که امیر اعلان ونه کړو نو هیڅ چاته به نه ملاوېږي. ظاهري حدیثونه د جمهورو په حق کې دي.

د مال غنیمت د تقسیم قانون

﴿۳﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَسْهَمَ لِلرَّجُلِ
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مال غنیمت نه يو کس او د هغې د
وَلِفَرَسِهِ ثَلَاثَةَ أَسْهُمٍ: سَهْمًا لَهُ وَسَهْمَيْنِ لِفَرَسِهِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
آسپې لپاره درې برخې ورکړې يعنې يوه برخه خو خپله د هغې لپاره او دويمه د هغې د آس لپاره.

توضیح: **ثلاثة اسهم**: میدان جنګ کې دوه قسمه خلک جنګ کوي. يو هغه قسمه خلک دي چې د هغوی سره آسونه وي. او ويم قسم خلک پیدل وي. اوس د آسپو والا په پیدل خلکو کې فرق دی چې آسپو والو ته به زیاته ملاوېږي که پیدل والو ته به زیاته ملاوېږي، خو د برخې په مقررولو کې د فقهاؤ اختلاف دی چې چاته به څومره ملاوېږي. (مرقات ۷/۵۴۴)

د فقهاؤ اختلاف: د ائمه ثلاثو په نزد به پیدل مجاهد ته يوه برخه ملاوېږي او شهسوار ته به درې برخې ملاوېږي. يوه برخه خو به د هغې خپله وي او دوه به ورته د آس په وجه ملاوېږي. د احنافو ائمو په نزد پیدل کس ته يو برخه ملاوېږي خو شهسوار ته دوه برخې ملاوېږي. يوه برخه به د هغې وي او يوه به د هغې د آس وي.

دلائل: د جمهور فقهاؤ د زیر بحث حدیث د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د روایت نه استدلال کړی دی.

---

[1] رقم الحدیث ۳۹۸۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۶/۶۷ رقم الحديث ۲۸۶۳ ومسلم في ۳/۱۳۱۲ رقم الحديث (۵۷-۱۷۶۲)

چې په خپلې مدعا باندې واضح دلیل دی. د احنافو ائمؤ په فصل ثانی کې د مجمع بن جاریه رضی الله عنه د روایت نمبر ۲۲ نه استدلال کړی دی. چې په واضحه توګه په کې ذکر دي چې په خیبر کې پیدل ته یوه برخه او شهسوار ته دوه برخې ورکړی شوې. الفاظ یې داسې دي **"فاعطی الفارس سهمین والراجل سهماً"**. (ابوداؤد ،مرقات۷/۵۴۶)

د حضرت مجمع بن جاریه په روایت کې د غنیمت د مالونو د برخو په تقسیم او د مجاهدینو د تعداد هم بیان موجود دی. چې د احنافو مسلک باندې په واضحه توګه ثبوت دی او د جمهورو د مسلک نفې په کې ده. هغه داسې چې د خیبر د مالونو اتلس (۱۸) برخې وي او مجاهدین پنځلس سوه (۱۵۰۰) ؤو. چې درې سوه (۳۰۰) په کې شهوسواران ؤو او دولس سوه پیدل (۱۲۰۰) ؤو. درې سوه شهسورانو کې هر یو ته دوه دوه برخې ورکړې شوې ویې، نو شپږ برخې لاړې او دولس پاتې شوې. دولس سوه پیدل والو کې هر یوه ته د سلو سلو (۱۰۰) یوه یوه برخه ورکړی شوه، نو پنځلس سوه (۱۵۰۰) مجاهدینو ته اتلس سوه برخې پوره شوې.

که د جمهورو د مسلک مطابق شهسوارانو ته درې برخې ورکړی شوې نو درې سوه مجاهدینو ته به ۹ برخې ملاوی شي او دولس سوه ته به دولس برخې ملاوی شي. دغه شان به د مال غنیمت ټولې برخې یو ویشت (۲۱) شي. حال دا چې د حضرت مجمع جاریه رضی الله عنه په روایت کې په واضحه الفاظو کې راغلې دي چې **"فقسمها رسول الله ﷺ ثمانیة عشر سهماً"** یعنې ټولې اتلس برخې وي. (مرقات۷/۵۴۸)

سوال: دلته داسوال پیدا کېږي چې دراتلونکې د مجمع بن جاریه رضی الله عنه د روایت متعلق امام ابوداؤد وایي چې د حضرت ابن عمر رضی الله عنه د بحث د لاندې روایت صحیح او واضح دی. او د مجمع بن جاریه رضی الله عنه روایت کې د یو راوې وهم دی. اصل کې درې سوه شهسواران نه ؤو بلکې دوه سوه شهسواران ؤو او دوه سوؤ ته شپږ برخې ملاؤ شوې وي.د دې جواب دا دی چې که شهسواران دوه سوه هم ومنلی شي نو بیا هم د جمهور خبره نه جوړېږي، ځکه دې خبره باندې خو اتفاق دی چې مجاهدین پنځلس سوه ؤو. چې د حدیبیه نه سیدها راغلل او خیبر کې جنګېدلې ؤو. که دوه سوه شهسواران ؤو نو پیدل به دیارلس سوه ؤو. چې هغوی ته دیارلس سوه برخې ورکړی شوې وي نو شپږ او دیالس (۱۳) بیا نورلس (۱۹) برخې شوې. حال دا چې دا اتفاقي ده چې ټولې برخې شپاړس وي.دا احنافو دویم دلیل همدغه د حضرت ابن عمر رضی الله عنه روایت دی چې په مصنف ابن ابی شیبه کې ذکر دی. الفاظ یې دا دي **"للفارس سهمان وللراجل سهم"** د احنافو ائمؤ د حضرت ابن عمر رضی الله عنه دا روایت راجح ګڼلی دی. د دې وجه دا ده چې آس جهاد یې آله ده او سړی ذی الاله ده. د آله درجه د الاله نه زیاته پکار نه ده، ځکه انسان د آس نه بغیر جنګېدلی شي خو آس د انسان نه بغیر نه شي جنګېدلی. (مرقات۷/۵۴۸)

جواب: زیر بحث حدیث د حضرت ابن عمر رضی الله عنه د روایت جواب دا دی چې دا تنفیل او نورو انعامونو باندې محمول دی. چې د داسې شهسوارانو د حوصلې ساتنه وشي او خلک د زیات نه زیات آسونه راولي.

صاحب هدایه د دې دا جواب ورکړی دی چې د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په دواړو روایتونو کې تعارض دی،
نو دواړه ساقط دي. لهذا د حضرت جاریه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ روایت د احنافو د استدلال لپاره سالم پاتې شو.

مالِ غنیمت کې د ښځو او د غلامانو برخه نشته دی

﴿۴﴾ وَعَنْ يَزِيدَ بْنِ هُرْمُزَ قَالَ: كَتَبَ نَجْدَةُ الْحَرُورِيُّ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ
او حضرت یزید ابن هرمز فرمایي چې نجده حروری حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته یو خط ولیکلو چې هغې کې یې
يَسْأَلُهُ عَنِ الْعَبْدِ وَالْمَرْأَةِ يَحْضَرَانِ لمغنم
د ښځې او د غلام باره کې دا معلومه کړې وه چې کله دوی د غنیمت د مال د تقسیم په وخت کې موجود وي نو
هَلْ يُقْسَمُ لَهما؟ فَقَالَ لِيَزِيدَ:
هغوی ته هم په مال غنیمت کې برخه ورکړی شي یا نا؟ حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د یزید نه یعني ماته وفرمایل
اكْتُبْ إِلَيْهِ أَنَّهُ لَيْسَ لَهُمَا سَهْمٌ
چې ته زما له اړخه نجده ته دا جواب ولیکه چې د دې دواړو لپاره برخه مقرره نه ده. البته د تقسیم په وخت کې
إِلَّا أَنْ يُحْذَيَا. وَفِي رِوَايَةٍ: كَتَبَ إِلَيْهِ ابْنُ عَبَّاسٍ:
دوې له هسې څه ورکړئ. او یو روایت کې دا دي چې حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دې نجده دا جواب ولیکلو چې په
إِنَّكَ كَتَبْتَ إِلَيَّ تَسْأَلُنِي: هَلْ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
خط کې تا زمانه دا پوښتنه کړې وه چې آیا نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به جهاد کې ښځې بوتللې او آیا نبي عَلَيْهِ السَّلَام به ښځو ته
يَغْزُو بِالنِّسَاءِ؟ وَهَلْ كَانَ يَضْرِبُ لَهُنَّ بِسَهْمٍ؟ فَقَدْ كَانَ يَغْزُو بِهِنَّ
په مال غنیمت کې برخه ورکوله؟ نو د هغې جواب دا دی چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام به ښځې جهاد ته د ځان سره بوتللې
يُدَاوِينَ الْمَرْضَى وَيُحْذَيْنَ مِنَ الْغَنِيمَةِ
چې د مریضانو ته به یې دوائي ورکوله او د زخمیانو مرهم پټئ به یې کولې. او هغوی له به یې په مال غنیمت کې هسې
وَأَمَّا السَّهْمُ فَلَمْ يَضْرِبْ لَهُنَّ بِسَهْمٍ. رَوَاهُ مُسلم[1]
څه ورکول، خو د هغوی لپاره په مالِ غنیمت کې هیڅ برخه نه وه مقرره کړی شوي.

---

[1] رقم الحديث ۳۹۸۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۴۴۵/۳ رقم الحديث (۱۳۹-۱۸۱۲) وأبوداود في ۱۶۹/۳ رقم الحديث ۲۷۲۷

توضيح نجدة: نجدة د خوراجو د مشر نوم دی. (مرقات۷/۵۵۰)

الحروی: دا د حروراً اړخ ته منسوب دی چې د کوفه په اطرافو کې د يو ځای نوم دی. د خوارجو اولنئ اجتماع په همدغه ځای کې شوې وه. (مرقات۷/۵۵۱)

ان يحذيا: د حذی عطيه ته وايي. غلامانو او ښځو ته به برخه نه ورکړی کېدله. صرف د طبابت کولو په خاطر او زړه ساتنې په خاطر به يې څه ورکول، ځکه هغوی باندې د جنګ ذمه وارې نشتد دی. همدغه مسئله د نابالغه هلکانو هم ده. (مرقات۷/۵۵۱)

د حضرت سلمه بن اكوع زړه ورتيا

﴿۵﴾ وَعَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِظَهْرِهِ
او حضرت سلمه بن اکوع رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې مسلمانانو او د کفارو په مينځ کې معاهدې نه وروسته د حديبيه
مَعَ رَبَاحٍ غُلَامِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
نه بیرته راتلو دوران کې په لاره کې زه د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره په خپلې سورلۍ تول اوښان، د رباح سره چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ازاد شوی غلام ؤو،
وَأَنَا مَعَهُ فَلَمَّا أَصْبَحْنَا
مخکې روان کړو او زه هم د رباح سره شوم. مونږ دواړو د شپې يو ځای کې قيام وکړو او کله چې سحر شو
إِذَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ الْفَزَارِيُّ
نو مونږ ته معلومه شوه چې عبد الرحمن فزاری چې د مسلمانانو يو مشهور دښمن او کافر ؤو. د
قَدْ أَغَارَ عَلَى ظَهْرِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُمْتُ عَلَى أَكَمَةٍ
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په اوښانو يې چهاپه او هله او هغه يې روان کړل. زه په غونډۍ باندې وختلم
فَاسْتَقْبَلْتُ الْمَدِينَةَ فَنَادَيْتُ ثَلَاثًا يَا صَبَاحَاهُ
او د مديني اړخ ته مې مخ کړو او درې ځل مې ياصباحاه يعنې خبردار دښمنه چغه اؤوهله او غشي مې ويشتل
ثُمَّ خَرَجْتُ فِي آثَارِ الْقَوْمِ أَرْمِيهِمْ
او هغه قوم يعنې عبد الرحمن او د هغې د قوم د پښو نښانو باندې روان شوم. هغه وخت زما په ژبه
أَنَا بِالنَّبْلِ وَأَرْتَجِزُ وَأَقُولُ:
باندې په اوچت اواز سره رجزيه يعنې رجزيه شعرونه ؤو. ما وويل ان ابن الاکوع. واليوم يوم الرضع يعنې ای دښمنانو!

ابْنُ الأَكْوَعْ وَالْيَوْمُ يَوْمُ الرُّضَّعْ

په کولاؤ غوږنو يې واورېدزه د اکوع ځوی يم يعنې ورځ د بدو خلکو لپاره يعنې د دين د دښمن او لپاره بده ورځ ده.

فَمَا زِلْتُ أَرْمِيهِمْ وَأَعْقِرُ بِهِمْ

همد غه شان مې مسلسل تيران ويشتل او د غه شان مې د هغوی د سورلو واګي غوښولو سره مخکې روانږوم

حَتَّى مَا خَلَقَ اللهُ مِنْ بَعِيرٍ

تر دې چې دې چې د نبي عَلَيْهِ السَّلَام په اوښانو کې د الله په پيدا کړې شوې او ښانو کې هيڅ داسې او ښ پاتې نه شو

مِنْ ظَهْرِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا خَلَّفْتُهُ وَرَاءَ ظَهْرِي ثُمَّ اتَّبَعْتُهُمْ أَرْمِيهِمْ حَتَّى

چې ما د خپل ځان نه وروسته نه ؤو پرېښې. ما غشي ويشتل او ورپسې روان ؤوم. تر دې چې هغوی د خپل ځان د سپکولو په

أَلْقَوْا أَكْثَرَ مِنْ ثَلَاثِينَ بُرْدَةً وَثَلَاثِينَ

خيال خپل ديرش څادرونه او ديرش جامې غوزارې کړې يعنې په منډو کې يې خپل څادرونه او جامې هم غوزارولې

رُمْحًا يَسْتَخِفُّونَ وَلَا يَطْرَحُونَ شَيْئًا

چې د بدن سپيد کولو سره تيزه منډه وهلو کې اساني وي او هغوی به هر شی ويشتلو، هغوی به د نبي

إِلَّا جَعَلْتُ عَلَيْهِ آرَامًا مِنَ الْحِجَارَةِ يَعْرِفُهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ

په توګه هغې باندې کاڼي کيښودلو چې که نبي عَلَيْهِ السَّلَام او د هغوی ملګرې د شاه طرف نه راځي چې هغوی دا

حَتَّى رَأَيْتُ فَوَارِسَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَحِقَ أَبُو قَتَادَةَ

وپيژني، تر دې چې ما د نبي عَلَيْهِ السَّلَام سپاره وليدل او بيا مې دا وليدل چې ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام ورته

فَارِسُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَبْدِ الرَّحْمَنِ فَقَتَلَهُ قَالَ

سور ويلی ؤو عبد الرحمن يې ونېولو او مړه يې کړو. بيا د دې غوبل نه وروسته نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خَيْرُ فُرْسَانِنَا الْيَوْمَ أَبُو قَتَادَةَ

وفرمايل چې نن زمانه په سورو کسانو کې بهتر سور ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دی او په پيدل سپاره کې د ټولو نه

وَخَيْرُ رَجَّالَتِنَا سَلَمَةُ. قَالَ: ثُمَّ أَعْطَانِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

بهتر پيدل سلمه بن اکوع دی. بيا د هغې نه وروسته چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د کافرانو نه نېولی شوې مال تقسيم شروع کړو

سَهْمَيْنِ: سَهْمَ الْفَارِسِ وَسَهْمَ الرَّاجِلِ فَجَمَعَهُمَا إِلَيَّ جَمِيعًا ثُمَّ
نو ماته يې دوه برخې راکړې يو برخه د سور او بله برخه د پيدل. دواړه برخې يې يو ځای کړې او ماته يې
أَرْدَفَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَاءَهُ عَلَى الْعَضْبَاءِ رَاجِعَيْنِ إِلَى الْمَدِينَةِ. رَوَاهُ مُسلم(١)
راکړي او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خپلې اوښې عضباء باندې زه شاته کښنولم او د مدينې اړخ ته روان شو.

توضيح: سلمة بن اکوع: دا د شان والا صحابي دی. جنګو کې يې ډېرې برخې اخستلې دي. پيدل منډو کې مشهور ؤو. د آس نه به يې تيزه منډه وله. (مرقات۷/۵۵۳)

اغار: حملې او وژنې ته وايي. (مرقات۷/۵۵۳)

على ظهره: د ظهر نه مراد د سورلۍ اوښ دی. **اکمة**: او چتې غونډۍ ته وايي. (مرقات۷/۵۵۳)

ياصباحاه: پخوا زمانه کې به چاته د مرستې لپاره اواز کېدلو نو د عرب په معاشره کې به دغه قسمه اوازونه کېدل. د دې مطلب دا دی چې د دښمن د سحر وخت کې حمله کړې ده. تيار شئ او مرسته وکړئ، د لښکر کاروائی به اکثر د سحر وخت کې کېدله. (مرقات۷/۵۵۳)

ارتجز: يعنې ما رجزيه شعرونه ويل. د بحر رجز وزن مستفعلن شپږ ځله دې.

يوالرضع: د دې مفرد راضع دی. د راضع يو مطلب کم اصل او ذليل دی يعنې نن د کم اصلو او د ذليلو د هلاکت ورځ ده. چې په خوله کې تی اونيسې او شوده روې چې د شودو د راويستلو اواز راون وځي. دويم مطلب دا دی چې نن هغه کس کامياب دی چې چاته شريفې ښځې شوده ورکړل. يعنې نن به په شودو فيصله کېږي. د زړه ورې مور شوده به زړه ورتيا پيدا کوي او ويرندوکې مور شوده به ويره پيدا کوي. (مرقات۷/۵۵۳)

يستخفون: يعنې زيات سامان يې غوزار کړل چې د منډې وهلو لپاره سپک شي. (مرقات ۷/۵۵۳)

آراماً: د دې مفرد دارم دی، لکه څنګه چې اعناب او عنب علامت ته وايي. بانډه چيانو کې اوس هم دا رواج دی چې لرېږې وغيره شيانو باندې کاڼې ږدي. دا علامت وي چې دا مال د يو چا دی، نو څوک ورله بيا لاس نه وړي. ځينې خلک پرې کاڼي ږدي چې د طلاق قسم خوړولو اړخ ته اشاره وي. ارم په معنې د علامت، علامه بوصيري په قصيده برده کې ذکر کړی دی ـ

فالصدق في الغار و الصديق لم يريا وهم يقولونه ما بالغار من ارم

---

(١) رقم الحديث ٣٩٨٠ أخرجه مسلم في صحيحه ٣/١٤٣٣ رقم الحديث (١٣٢-١٨٠٧) وأحمد في المسند ٤/٥٢

سهم الفارس: د یو مجاهد ښې کارنامې باندې هغې ته زیات مال ورکول کېږي. څکه حضرت سلمه بن اکوع رضي الله عنه ته دوه برخې ورکړی شوي.

﴿۶﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُنَفِّلُ بَعْضَ مَنْ يَبْعَثُ مِنَ
او حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به کوم خلک جهاد ته لېږل هغې کې
السَّرَايَا لِأَنْفُسِهِمْ خَاصَّةً سِوَى قِسْمَةِ عَامَّةِ الْجَيْشِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)(۱)
به څېنې خلکو له د عام لښکر په نسبت په مخصوصه توګه څه زیاته برخه ورکول کېدله.

﴿۷﴾ وَعَنْهُ قَالَ: نَفَّلَنَا رَسُولُ اللهِ صلی الله عَلَيْهِ وَسلم نَفَلًا سِوَى نَصِيبِنَا
او حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرمایي چې یو ځل نبي کریم صلی الله علیه وسلم مونږ له د خمس د مال نه زمونږ
مِنَ الْخُمُسِ فَأَصَابَنِي شَارِفٌ والشارف:
شوی برخو نه بغیر هم څه زیاته راکړه، نو زما برخه کې یو شارف راغلو او شارف هغه اوښې ته وایي
المسن الْكَبِير (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)(۲)
لپاره مونږ د مقرر چې بوډئ او غټه وي.

توضیح: د داد ګېرنې او د ترغیب لپاره څېنې ښه مجاهدینو ته څه زیاته ورکول جائز دي. همدغې ته نفل او تنفیل وایي.

کفار که د مسلمانانو مال قبضه کړي نو څه به کېږي؟

﴿۸﴾ وَعَنْهُ قَالَ: ذَهَبَتْ فَرَسٌ لَهُ
او د حضرت ابن عمر رضي الله عنه باره کې منقول دي چې یو ځل د هغې آس وتښتېدلو چې د ښمنانو یعنې
فَأَخَذَهَا الْعَدُوُّ فَظَهَرَ عَلَيْهِمُ الْمُسْلِمُونَ
کافرانو ګیر کړو. بیا چې کله مسلمانان هغه کافرانو باندې فاتحین شول او د هغوی په مال غنیمت کې هغه
فَرُدَّ عَلَيْهِ فِي زَمَنِ
آس هم راغلو نو ابن عمر رضي الله عنه ته د هغې آس بېرته ورکړی شو او هغه په مال غنیمت کې شمار نه کړی شو. دا واقعه د نبي علیه السلام

(۱) رقم الحدیث ۳۹۹۰ أخرجه البخاري في صحیحه ۲۳۷/۶ رقم الحدیث ۳۱۳۵ ومسلم في ۱۳۶۹/۳ رقم الحدیث ۱۷۵۰.

(۲) رقم الحدیث ۳۹۹۱ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۳۶۹/۳ رقم الحدیث (۳۸-۱۷۵۰)

رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَفِي رِوَايَةٍ: أَبَقَ عَبْدٌ لَهُ فَلَحِقَ بِالرُّومِ	
د زمانې ده. او يو بل روايت کې دا دي چې د ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ غلام وتښتېدلو او روم ته ورسيدلو.	
فَظَهَرَ عَلَيْهِمُ الْمُسْلِمُونَ فَرَدَّ عَلَيْهِ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ	
بيا چې کله مسلمانانو په روميانو باندې فاتحين شول نو خالد بن وليد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته د	
بَعْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]	
هغې غلام بېرته ورکړو. دا د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د زمانې نه وروستنۍ واقعه ده.	

توضيح: **فأخذها العدو**: يعنې د ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه اوښ وتښتيدلو نو دښمن ونيولو. بيا پرې مسلمانان غالبه شو او آس يې بېرته ورکړو. د غه شان د هغې غلام تښتيدلې ؤو. بيا چې کله مسلمانان غالبه شو نو هغه هم مسلمانانو بېرته ونيولو. اوس مسئله دا ده چې که کفار د يو مسلمان په مال باندې غلبه وکړي او د ځان سره يې ويسې نو آيا هغه خلک به د مال مالکان شي يا نا؟ دې کې د فقهاؤ اختلاف دی. (مرقات۷/۵۵۶)

اختلاف: امام شافعي رحمه الله فرمايي چې کافران به د دې مال مالکان نه وي. دا چې د چا مال دی د همغې به وي، خو د جمهورو په نزد کافران به د هغې مال مالکان شي. د دې اختلاف نتيجه به دا راؤځي چې که وروسته مسلمانانو غلبه حاصله کړه او همغه مال يې قبضه کړو نو اوس به څه کېږي؟ د شوافعو په نزد به مال د هغې اصل مالک ته ورکول کېږي. ګوياکې دا مال د هغې د ملکيت نه نۀ دی وتلی. د جمهورو په نزد که دا مال په کافرانو کې تقسيم نه شو او د مسلمانانو په لاس کې د تقسيم نه مخکې راغلو نو دا د اصل مالک ما دی، خو کافرانو کې د تقسيمېدلو نه نه وروسته که د مجاهدينو په لاس راغلو، نو اوس به دا په مال غنيمت کې شمال شي او په عام مسلمانانو به تقسيم شي. (مرقات۷/۵۵۶)

دلائل: شوافعو د بحث لاندې روايت نه استدلال کړی دی. چې کوم کې د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او آس او د غلام د تښتيدلو او د کافرانو په لاس کې قبضه کېدلو قصه ده. او بيا دهغې بېرته د ورکولو ذکر دی. دغه شان شوافعو د دې نه مخکې حديث نمبر ۵ کې د ذکر شوی ناقهٔ رسول د واقعې نه هم استدالال کړی دی. جمهورو د "**للفقراء المهاجرين**" نه استدلال کړی دی. د استدلال طرز داسې دی چې د صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ مالونه په مکه مکرمه کې ؤو، خو د کافرانو به لاس دقبضه کېدلو په وجه الله د هغې مالکان د فقراء په نوم ياد کړي دي. د دې نه معلومه شوه چې د

---

[1] رقم الحديث ۳۹۹۲ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۸۲/۶ رقم الحديث ۳۰۶۸ وابن ماجه في ۹۴۹/۲ رقم الحديث ۲۸۴۷

مسلمانانو دا مال د كافرانو په ملكيت كې تلى ؤو او د تقسيم نه وروسته كافران د هغې مالكان شوې ؤو. خو د تقسيم نه مخكې كافران د هغې مال مالكان نه شي جوړېدلى، نو دا د عامه مالونو مسئله او په دې كې اختلاف ؤو. اوس دلته د تښتيدلې غلام جدا مسئله ده. دې كې هم د فقهاؤ اختلاف دى. هغه داسې دى چې كه غلام مرتد شوى وتښتيدلو نو د ټولو فقهاؤ په نزد اتفاقاً كافران به د دې مال مالكان شي، خو كه مسلمان يا ذى مسلمان وتښتې نو كافران د هغې مالكان شي، نو امام ابو حنيفه رحمه الله فرمايي چې كافران د دې مالكان نه شي كېدى، خو جمهور وايي چې مرتد غلام پشان د مسلمان غلام به هم كافر مالک شي. دواړو فريقينو د بحث لاندې حديث د جزاء نه استدلال كړى دى، خو دا يو باريكه اجتهادي فرق دى، ځكه د دلائلو ضرورت نشته دى. (مرقات۷/۵۵۶)

د خُمس حكم

﴿۹﴾ وَعَن جُبيرِ بن مُطعمٍ قَالَ: مَشَيْتُ أَنَا وَعُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت جبير ابن مطعم رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې زه او حضرت عثمان بن عفان رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د نبي عَلَيْهِ السَّلَام په خدمت

فَقُلْنَا: أَعْطَيْتَ بَنِي الْمُطَّلِبِ مِنْ خُمُسِ خَيْبَرَ

كې حاضر شو او عرض مو وكړو چې تا (نبي عَلَيْهِ السَّلَام) د خيبر په خمس كې بنو مطلب ته برخه وركړه

وَتَرَكْتَنَا وَنَحْنُ بِمَنْزِلَةٍ وَاحِدَةٍ مِنْكَ؟

او مونږ له مو رانكړه، حال دا چې د ستا سو (د نبي عَلَيْهِ السَّلَام) په اعتبار سره مونږ يو مرتبه كې يو؟

فَقَالَ: إِنَّمَا بَنُو هَاشِمٍ وَبَنُو المطلبِ وَاحِدٌ . .

نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې زه د دې نه بغير نور هيڅ نه پيژنم چې بنو هاشم او نبو مطلب يو دي.

قَالَ جُبَيْرٌ: وَلَمْ يَقْسِمِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِبَنِي عَبْدِ شَمْسٍ

حضرت جبير رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د بنو شمس يعنې د حضرت عثمان رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وغيره

وَبَنِي نوفلٍ شَيْئًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]

او بنو نوفل يعنې د حضرت جبير رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وغيره ته هيڅ برخه ور نه كړه.

توضيح: من خمس خيبر: مالِ غنيمت كې پنځمه برخه د بيت المال وي. د خمس دا برخه نبي

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۹۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۸۴/۷ رقم الحديث ۴۲۲۹

کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نژدژ خپلوانو او فقیرانو وغیره کې تقسیموله. د خیبر مال چې کله راغلو نو د نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خمس مال کې د خپلو نزدې خپلوانو بنو هاشم او بنو المطلب ته ورکړو خو بنو نوفل او بنی عبد الشمس ته هیڅ ورنه کړل. دې خبره باندې د پوهېدلو لپاره حضرت عثمان رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ او حضرت حبیر بن مطعم رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته ورغلل او عرض يې وکړو چې یارسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! نژدیکت کې مونږ او بنو المطلب ستا لپاره برابر یو. دا خبره صحیح ده چې د ستا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تعلق د بنو هاشم سره دی. دې افضلیت کې مونږ مداخلت نه شو کولی چې بنو هاشم ته ولې ورکړی شوي ده، خو بنو المطلب او مونږ په نژدیکت کې تاته برابر یو، ځکه د عبد مناف څلور زامن ؤو. چې نومونه يې دا دي. ۱: هاشم ۲: مطلب ۳: عبد شمس ۴: نوفل.

نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هاشم په اولاد کې ؤو. حضرت عثمان رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د عبد شمس په اولاد کې ؤو. حضرت جبیر بن مطعم د نوفل به اولاد کې ؤو. د دې حضراتو شکایت دا ؤو چې بنو المطلب ته خمس ورکړی شو نو مونږ ولې پرېښودلی شو. حال دا چې په نژدیکت کې هیڅ فرق نشته دی. د دې په جواب کې نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې د نژدیکت حق صرف بنو هاشم او بنو المطلب ته حاصل دی. ځکه دې خلکو په اسلام او جاهلیت کې یو ځای پاتې کېدلو مظاهره کړې ده، ځکه کله چې قریشو د بنو هاشم سره بائیکاټ وکړو نو بنو المطلب د بنو هاشم سره ملګرتیا وکړه. او بنو نوفل او بنو عبد شمس په بائکاټ کې د کافرانو سره پوره فرخه واخستله. لهذا د هغوی نژدیکت مونږ سره ختم شو نو په خمس کې د هغوی حق پاتې نه شو. راتلونکې حدیث نمبر ۴۲ کې د دې واقعې نور تفصیل موجود دی. (مرقات ۵۵۸،۵۵۹/۷)

د مال فئ تعارف او حکم

﴿۱۰﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّمَا قَرْيَةٍ أَتَيْتُمُوهَا
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې کوم کلي تاسو ته لاړ شئ
وأقمتم فِيهَا فَسَهْمُكُمْ فِيهَا وَأَيُّمَا قَرْيَةٍ عَصَتِ اللهَ
او هغې کې قیام کوئ نو د هغوی په مال کې ستاسو برخه ده. او کوم کلی چې د خدای او د هغې د
وَرَسُولَهُ فَإِنَّ خُمُسَهَا لِلّٰهِ وَلِرَسُولِهِ ثُمَّ هِيَ لَكُمْ. رَوَاهُ مُسلم[1]
رسول نافرمانې وکړې نو په هغې کې پنځمه برخه د الله او د هغې د رسول لپاره ده، نوره ستاسو ده.

توضیح: واقمتم فیها: یعنې په داسې ځکه کې تاسو هیسار شوی چې هلته خلکو نه جنګ وکړو او نه

---

[1] رقم الحدیث ۳۹۹۲ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۳۷۶/۳ رقم الحدیث (۴۷-۱۷۵۶) وأبوداود في السنن ۴۲۷/۳ رقم الحدیث ۳۰۳۶

يې مزاحمت وکړو او د هغوی مال تاسو ته د غنيمت په توګه ملاؤ شو. نو دا مال فئ دی. چې کوم کې مجاهدين. مقاتلين او په مدينه کې اوسيدونکې غير مجاهدين ټول شريک دي. ټولو ته برخه ملاوېږي. او هغې کې خمس نه وي. خو کوم ښار چې د الله نافرمانې وکړه يعنې د هغه ځای اوسيدونکو د مجاهدينو مقابله وکړه، جنګ يې وکړو او شکست يې وخوړلو او مال غنيمت مسلمانانو ته ملاؤ شو. نو هغې کې مال خمس جدا کړئ او بيت المال ته يې حواله کړئ او پاتې څلور برخې به مجاهدينو کې تقسيم شي. بهرحال د حديث خلاصه دا ده چې مال فئ کې خمس نشته دی او مال غنيمت کې وي. آخري جمله ثم هي لكم کې وفرمايل چې خمس به هم تاسو مسلمانانو باندې تقسيم کېږي. زماذاتي مال نه دی. (مرقات۷/۵۶۳)

مشترکه قومي دولت کې خيانت کونکی به دوزخ ته ځي

﴿۱۱﴾ وَعَنْ خَوْلَةَ الْأَنْصَارِيَّةِ قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
او حضرت خوله انصاريه رضي الله عنها فرمايي چې ما د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه اورېدلي دي چې څښتي
إِنَّ رِجَالًا يَتَخَوَّضُونَ فِي مَالِ اللهِ بِغَيْرِ حَقٍّ
خلک د الله په مال يعني غنيمت فئ او د زکوة په مال کې ناحق يعني بغير د څه حق د حقداري برخه اخلي.
فَلَهُمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
لهذا داسې خلک به د قيامت په ورځ د اور د سزه مستحق وي.

توضيح يتخوضون: خوش د ننوتلو په معنى کې دی. دلته او قاف، مال غنيمت. زکوة او مال فئ کې بې ځايه تصرف کول مراد دی. دا خبره ياد ساتئ چې دې حديثونو کې ظاهراً غله او مال غنيمت کې د خيانت کولو الفاظ راغلي دي، خو دا فقط مال غنيمت نه دی. بلکې مشترکه قومي دولت او د ټولو مسلمانانو امانت مراد دی. لهذا سرکارې ادارو کې، مذهبي مدرسو کې او جهادي او غير جهادي تنظيمونو کې چې کوم مشترکه مالونه دي. هغې ټولو باندې دا الفاظ تطبيقېږي. څوک دا خيال ونه کړي چې دا خو د مال غنيمت د خيانت خبره ده. زه خو سرکاري دفتر يا کمپنۍ يا د اوقافو مال کې خيانت کوم. د بحث لاندې حديث کې د مال الله لفظ راغلی دی. دې کې ټولې ادارې شاملې دي. زه به په نورو عنوانو کې مشترکه قومي ليکم يا به همدې عموم ته اشاره وي. (مرقات۷/۵۶۶)

---

[1] رقم الحديث ۳۹۹۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۶/۳۳ رقم الحديث ۲۸۱۸ وأحمد في المسند ۶/۴۱۰.

مشترکه قومي دولت کې د خیانتونو مختلف صورتونه

﴿۱۲﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ								
او حضرت ابو هریره رضی الله عنه فرمایي چې نبي صلی الله علیه وسلم یو ورځ مونږ ته خطبه راکړه او د هغه خطبې دوران کې								
فَذَكَرَ	الْغُلُولَ	فَعَظَّمَهُ	وَعَظَّمَ	أَمْرَهُ				
یې په مال غنیمت کې د خیانت ذکر وکړو. نبي کریم صلی الله علیه وسلم هغې ته ډېره لویه ګناه وویله او ډېر په اهمیت سره یې								
ثُمَّ	قَالَ:	"	لَا	أُلْفِيَنَّ	أَحَدَكُمْ	يَجِيءُ	يَوْمَ	الْقِيَامَةِ
هغه بیان کړو او بیا یې وفرمایل چې خبردار! زه په تاسو هیڅ یو کس د قیامت په ورځ داسې حال ونه وینم چې								
عَلَى	رَقَبَتِهِ	بَعِيرٌ						
هغه په خپل څټ باندې به اوښ ناست وي او رمباړې (په چیغه سره او از ویستل) په وهي یعنې کوم کس چې د مال غنیمت								
لَهُ	رُغَاءٌ	يَقُولُ:						
مثلاً د اوښ خیانت وکړي نو میدان حشر کې به په داسې حالت کې راځي چې د هغې په څټ به همغه اوښ سور								
يَا	رَسُولَ	اللهِ	أَغِثْنِي					
وي او هغه به رمباړې وهي. او بیا ما ته دا او اېي چې یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! زما سفارش وکړه او ورته د هغې په جواب								
فَأَقُولُ:	لَا	أَمْلِكُ	لَكَ	شَيْئًا				
کې او ایم چې او س زه ستا د هیڅ شي ذمه وار نه یم یعنې زه تا د الله د عذاب نه نشم خلاصولی، ځکه ما درته په								
قَدْ	أَبْلَغْتُكَ.	لَا	أُلْفِيَنَّ	أَحَدَكُمْ	يَجِيءُ	يَوْمَ	الْقِيَامَةِ	
دنیا کې د شریعت احکامات در رسولي ؤو. او خبردار! زه قیامت کې تاسو په داسې حال او نه وینم چې هغوی په								
عَلَى	رَقَبَتِهِ	فَرَسٌ	لَهُ	حَمْحَمَةٌ	فَيَقُولُ:			
خپل څټ باندې رمباړې وهونکې آسونه پراته وي او میدان حشر ته راشي او بیا ماته دا او اېي چې								
يَا	رَسُولَ	اللهِ	أَغِثْنِي	فَأَقُولُ:				
یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! زما سفارش وکړه او زه ورته د هغې په جواب کې او ایم چې زه او س ستا د								
لَا	أَمْلِكُ	لَكَ	شَيْئًا	قَدْ	أَبْلَغْتُكَ			
هیڅ شي ذمه وار نه یم. ځکه ما تا ته د شریعت احکامات د ر رسولي ؤو. یعنې ته مې د مخکې نه خبر کړی وې چې په مال								

لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

غنیمت کې خیانت یا په بل شي کې تصرف لویه ګناه ده. او خبردار! زه قیامت کې تاسو په داسې حال او نه وینم چې هغې په

عَلَى رَقَبَتِهِ شَاةٌ لَهَا ثُغَاءٌ يَقُولُ: يَا رَسُولَ اللهِ

خپل څټ باندې امبې امبې کونکې بزې سپرې وي او میدان حشر ته راشي. او بیا ماته دا او ایې یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!

أَغِثْنِي فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا

زما سفارش وکړه او زه ورته د هغې په جواب کې او ایم چې زه او س ستا د هیڅ شي ذمه ورا نه ځکه ما تاته د

قَدْ أَبْلَغْتُكَ لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

شریعت احکامات در رسولي ؤو. او خبردار! زه قیامت کې تاسو په داسې حال او نه وینم چې هغې په خپل څټ

عَلَى رَقَبَتِهِ نَفْسٌ لَهَا صِيَاحٌ

باندې یو چغې وهونکی سړی یعنې هغه غلام یا وینځه چې هغې د غنیمت د قیدیانو نه په خیانت اخستی ؤو او په

فَيَقُولُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي

غاړه یې وي او میدان حشر ته راشي. او بیا ماته دا او ایې یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! زما سفارش وکړه او زه ورته د

فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ

هغې په جواب کې او ایم چې زه او س ستا د هیڅ شي ذمه ورا نه ځکه ما تاته د شریعت احکامات در رسولي ؤو.

لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ رِقَاعٌ

او خبردار! زه قیامت کې تاسو په داسې حال او نه وینم چې په خپل څټ باندې یې سره زر او سپین زر پراته وي او میدان

تَخْفُقُ فَيَقُولُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ:

حشر ته راشي او ماته دا او ایې یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! زما سفارش وکړه او زه ورته د هغې په

لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ صَامِتٌ فَيَقُولُ:

جواب کې او ایم چې زه او س ستا د هیڅ شي ذمه ورا نه یم ځکه ما تاته د شریعت احکامات در رسولي

يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قد أبلغتك ".

ؤو. دا روایت د معنې او د مضمون په اعتبار سره بخاری او مسلم دواړو نقل کړی دی. الفاظ د

وَهَذَا لفظ مُسلم وَهُوَ أتم (مُتَّفق عَلَيْهِ) [1]
مسلم دي چې د بخارى د الفاظ په نسبت پوره دي.

توضيح: د دې حديث د ټول مشكل الفاظو تشريح په بهتره طريقه په ترجمه كې راغلي دي، نور د اړدولو ضرورت نشته دى.

په مشتركه قومي دولت كې خيانت باندې سخت وعيد

﴿۱۳﴾ وَعَنْهُ قَالَ: أَهْدَى رَجُلٌ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت كې يو كس د هدې په
غُلَامًا يُقَالُ لَهُ: مِدْعَمٌ فَبَيْنَمَا مِدْعَمٌ يَحُطُّ
توګه يو غلام پيش كړو چې نوم يې مدعم وو. يو ورځ غالباً په ميدان جنګ كې هغې
رَحْلًا لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم إِذْ أَصَابَهُ سهم عائر فَقَتَلَهُ
د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كجاوه كوزوله چې ناڅاپه د يو نامعلومه كس تير باندې ولګېدلو چې هغه پرې مړ شو.
فَقَالَ النَّاسُ: هَنِيئًا لَهُ الْجَنَّةُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
خلكو وويل چې مدعم ته دې جنت مبارک مدعم خوش قسمته شو چې د نبي عَلَيْهِ السَّلَام د خدمت په دوران كې شهيد شو او جنت ته
كَلَّا وَالَّذِي نَفسِي بِيَدِهِ إِن الشملة الَّتِي أَخَذَهَا
ورسيدلو. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې داسې نه ده. قسم په هغه ذات د چا په لاس كې چې زما ژوند دى هغه څادر
يَوْمَ خَيْبَرَ مِنَ الْمَغَانِمِ لَمْ تُصِبْهَا الْمَقَاسِمُ لَتَشْتَعِلُ عَلَيْهِ نَارًا
چې مدعم د خيبر په ورځ د مال غنيمت د تقسيم نه مخكې اخستى وُو اور ترې نه جوړ او په مدعم باندې راوربږي. چې هغه خلكو
فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِك النَّاس
د هغې سخت وعيد واورېدلو چاچې په مال غنيمت كې خيانت سهل ګڼلى وُو او داګمان يې كړى وُو چې وړو وړو او معمولي شيانو
جَاءَ رجل بشرك
باندې په نبول نه كېږي. هغوى وريېدل او هغوى چې د مال غنيمت نه كول واړه شيان اخستې وُو، بېرته يې لاوړل ترد ې

---

[1] رقم الحديث ۳۹۹۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۸۵/۶ رقم الحديث ۳۰۷۳ ومسلم في صحيحه ۱۴۶۱ رقم الحديث (۲۴-۱۸۳۱)

أَوْ شِرَاكَيْنِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:

تردې چې یو مزی یا دوه مزې یې هم د نبي عَلَيْهِ السَّلَام خدمت ته راوړلې. نبي عَلَيْهِ السَّلَام لیدلو سره وفرمایل

شِرَاكٌ مِنْ نَارٍ أَوْ شِرَاكَانِ

چې دا اوریوه مزی ده یا دا اور دوه مزې دي. یعنې د خیانت شی هر حالت کې د دوزخ د اور حقدار دی، هغه

من نارٍ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

که هر څومره معمولې وي.

توضیح سهم عائر: نامعلومه تیر چې ناڅاپه پرې څوک ولیږیږي. **شمله**: څادر ته ویلی شوی دی.

تشتعل: اور د لمبو کولو په معنی کې دی. **شراک**: مزې ته وایي. (مرقات ۵۶۸/۷)

﴿۱۴﴾ وَعَن عبدِ الله بنِ عَمْرٍو قَالَ: كَانَ عَلَى ثَقَلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ

او حضرت عبدالله ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې یو کس چې د هغې نوم کرکره ؤ چې یو غزوه د نبي عَلَيْهِ السَّلَام د طرفه

يُقَالُ لَهُ كِرْكِرَةُ فَمَاتَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هُوَ فِي النَّارِ

د سامان او د اسبابو ساتونکی مقرر شو. کله چې هغه مړ شو نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمایل چې کرکرة دوزخ کې

فَذَهَبُوا يَنْظُرُونَ فَوَجَدُوا عَبَاءَةً

واچولی شو، نو خلکو د هغې سامان کتل شروع کړو. هغې کې یوه ګلدانئ وموندلی شوه چې هغې د

قد غلها. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[2]

مال غنیمت نه خیانت کړې وه.

توضیح عباءة: چوغې په شان څادر او غاړه بند ته عباء وايي. (مرقات ۵۷۰/۷)

په جهاد کې د ضرورت مطابق د خوراړو شیانو استعمال

﴿۱۵﴾ وَعَن ابن عمر قَالَ: كُنَّا نُصِيبُ فِي مَغَازِينَا الْعَسَلَ وَالْعِنَبَ

او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې مونږ ته به په غزواتو کې شهد او انګور ملاویدل نو مونږ به

(۱) رقم الحديث ۳۹۹۷ اخرجه البخاري في صحيحه ۵۲۹/۱۱ رقم الحديث ۶۷۰۷ ومسلم في ۱۰۸/۱ رقم الحديث (۱۸۳-۱۱۵)

(۲) رقم الحديث ۳۹۹۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۸۷/۶ رقم الحديث ۳۰۷۴ وأخرجه ابن ماجه في السنن ۹۵۰/۲ رقم الحديث ۲۸۴۹

فنأكله وَلَا نرفعُه رَوَاهُ البُخَارِيّ[1]
هغه خوړل، د ځان سره به مو نه وړل.

توضيح العسل: اصول او قاعده دا ده چې کوم شيان د خوراک او څښاک متعلق وي يا د آسونو د وښو متعلق وي نو د مال غنيمت د تقسيم نه مخکې د داسې شيانو استعمالول جائز دي، خو دا جائز نه دي چې هغه د ځان سره ويوړلی شي او ذخيره کړی شي. د همدغه ممانعت له اړخ په "ولا نرفعه" کې اشاره ده. د علماؤ په دې اتفاق دی چې مجاهدين تر کومې پورې د جنګ په ميدان او محاذ جنګ کې وي، نو هغه وخت هغوی له د مال غنيمت نه د ضرورت په حساب د خوراک او څښاک شيان د تقسيم نه مخکې استعمالو جائز دي. هلته دار اسلام يعنې د جنګ د محاذ نه بېرته راتللو نه وروسته دا استعمال ناجائزه دی. (مرقات ۵۷۱/۷)

خوندور صورت

﴿۱۶﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُغَفَّلٍ قَالَ: أَصَبْتُ جِرَابًا مِنْ شَحْمٍ يَوْمَ خَيْبَرَ فَالْتَزَمْتُهُ
او حضرت عبدالله بن مغفل فرمايي چې د خيبر په ورځ د وازګې نه که يوه بوجۍ ماته ومونده او را اوچته مې
فَقُلْتُ: لَا أُعْطِي الْيَوْمَ أَحَدًا مِنْ هَذَا شَيْئًا فَالْتَفَتُّ فَإِذَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
کړه او د سينې سره مې ولړوله او په زړه کې يا په ژبه مې وويل چې نن به زه د دې وازګې نه چا ته هيڅ
يبتسم إِلَيّ. مُتَّفق عَلَيْهِ. وَذكر الحَدِيث أَبِي هُرَيْرَةَ مَا أُعْطِيكُمْ فِي بَابِ رِزْقِ الْوُلَاة (مُتَّفقٌ عَلَيْهِ)[2]
نه ورکوم. بيا ما شاته وکتل نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ولاړ وو او ما پسې يعنې خما په دې کار پسې يې خندل.

توضيح: د خيبر په جنګ کې په ابتداء کې د خوراک دومره تنګې راغله چې صحابؤ وابنه اخوړل، د خرو غوښې يې وخوړلې، هلته به يهود وسيدل، د هغوی لپاره وازګه استعملول حرام ؤو. لهذا په هغوی کې چا د وازګې نه ډکه بوجۍ په ډيران کې غوزاره کړه. يو صحابي ته چې دا بوجۍ ملاوه شوه نو د سينې سره يې ولړوله چې خپله به يې خورم، هيچا ته به يې نه ورکوم. چې شاته يې وکتل نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يې په خندا وليدلو. سبحان الله څه منظر ؤو.

---

[1] رقم الحديث ۳۹۹۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۵۵/۶ رقم الحديث ۳۱۵۴

[2] رقم الحديث ۴۰۰۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۵۵/۶ رقم الحديث ۳۱۵۳ ومسلم في ۱۳۹۳/۳ رقم الحديث (۷۲-۱۷۷۲)

الفصل الثاني

﴿۱۷﴾ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِنَّ اللهَ فَضَّلَنِي عَلَى الْأَنْبِيَاءِ
حضرت ابو امامه رضي الله عنه د نبي علیه السلام نه روایت کوي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل بیشکه الله ماله په انبیاؤ
أَوْ قَالَ: فَضَّلَ أُمَّتِي عَلَى الْأُمَمِ
فضیلت او بزرګي راکړې ده. یا یې دا وفرمایل چې زما امت ته یې نورو امتونو باندې فضیلت او بزرګي ورکړې
وأحلّ لنا الْغَنَائِمَ ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]
شوې ده. او مال غنیمت زمونږ لپاره حلال کړی شوی دی.

د مقتول سلب به قاتل ته ورکول کیږي

﴿۱۸﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم: يَوْمَئِذٍ يَوْمَ حُنَيْنٍ:
او حضرت انس رضي الله عنه فرمایي چې نبي علیه السلام په هغه ورځ یعنې د غزوه حنین په ورځ وفرمایل چې کوم کس
مَنْ قَتَلَ كَافِرًا فَلَهُ سَلَبُهُ فَقَتَلَ
کوم کافر دښمن مړ کړي، د هغه وژل شوي مال او اسباب به هم هغه وژونکي ته ملاوېږي، نو
أَبُو طَلْحَةَ يَوْمَئِذٍ عِشْرِينَ رَجُلًا وَأَخَذَ أَسلابهم. رَوَاهُ الدَّارِمِيُّ[2]
ابو طلحه په هغه ورځ د دښمنانو شل کسان مړه کړل او د هغې ټول مال او اسباب یې حاصل کړو.

توضیح: فله سلبه: د جمهورو په نزد د سلب ضابطه او قاعده ده چې هر حال کې به وژونکي ته ملاوېږي. که په موقع باندې امیر اعلان وکړي یا نه. د احنافو په نزد موقع باندې موقتي اعلان ضروري دی. مستقله قاعده او ضابطه نشته دی. یاده دې وي چې سلب کې خمس نشته دی. تفصیل مخکې تیر شوی دی. (مرقات ۵۷۴/۷)

﴿۱۹﴾ وَعَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ وَخَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عوف بن مالک اشجعي رضي الله عنه او حضرت خالد بن ولید رضي الله عنه فرمایي چې نبي علیه السلام د وژلي شوي

(۱) رقم الحدیث ۴۰۰۱ أخرجه الترمذي في السنن ۱۰۴/۴ رقم الحدیث ۱۵۵۳ وأحمد في المسند ۲۳۸/۵

(۲) رقم الحدیث ۴۰۰۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۲/۳ رقم الحدیث ۲۷۱۸ والدارمي في ۳۰۱/۲ رقم الحدیث ۲۸۸۴

قَضٰی	فِي	السَّلَبِ	لِلْقَاتِلِ.
باره کې حکم وکړو چې هغه د وژونکي حق دی. دغه شان نبي کریم ﷺ د هغه مال او اسبابو نه			
وَلَمْ يُخَمِّسِ السَّلَبَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]			
د خمس جدا نه کړو، لکه څنګه به یې چې په مال غنیمت کې جدا کولو.			

د ابو جهل اصل قاتل څوک ؤو؟

﴿۲۰﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: نَفَّلَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ بَدْرٍ سَيْفَ	
او حضرت عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه فرمايي چې د جنګ بدر په ورځ د ابو جهل توره زما د برخې	
أَبِي جَهْلٍ وَكَانَ قَتَلَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]	
نه زیاته وه. واضحه شوه چې ابو جهل عبد الله بن مسعود رضي الله عنه وژلی ؤو.	

توضیح وکان قتله: یعني ابن مسعود رضي الله عنه ابو جهل وژلی ؤو. دې باره کې په حدیثونو کې لږ اختلاف دی چې اصل کې ابو جهل چا وژلی ؤو. ځینې روایتونو کې دي چې د عفراء دوه زامنو وژلی، ځینو کې دي چې ابن مسعود رضي الله عنه وژلی، ځینو کې دي چې اوله حمله معاذ بن عمرو بن جموح کړې وه بیا معوذ راغلو او کار یې ورله خلاص کړو، نو اصل حقیقت دا دی چې په ابو جهل باندې اولنۍ حمله حضرت معاذ رضي الله عنه کړې وه او د هغې ورون یې غوځ کړو او د آس نه یې راغوزار کړو. بیا د زمرې پشان حضرت معوذ رضي الله عنه پرې ورچیته شو او غوزار یې پرې وکړو او هغه ریبدلو چې حضرت ابن مسعود رضي الله عنه ورته راورسیدلو او هغې سر یې غوځ کړو. دې اعتبار سره له هر اړخه ابو جهل د وژلو نسبت شوی دی. بلکې دا هم په روایتونو کې دي چې فرښتو د ابو جهل په وژلو کې عملاً برخه اخستې وه، خو اصل کردار د حضرت معاذ رضي الله عنه ؤو، نو ځکه د هغې سامان او اسباب ټول هغې ته ورکړی شو. باقې دوؤ (۲) ته څه نه څه ورکړی شو، لکه څنګه چې د بحث لاندې حدیث کې دي چې د ابو جهل توره حضرت ابن مسعود رضي الله عنه ته ورکړی شوه. راروان حدیث ۴۳ کې او په حدیث ۴۴ کې پوره تفصیل راروان دی. (مرقات ۵۷۴،۵۷۵/۷)

اوس دلته یوه پوښتنه او تعارض دی. هغه دا دی چې یو روایت کې دي چې معاذ بن عمر بن الجموح ابو جهل مړ کړو او بل کې دي چې د عفراء دوه زامنو وژلی دی، دغه تعارض به داسې لرې کول کېږي چې معاذ او معوذ دواړه د عفرار زامن دي او په مور کې شریک رونه دي خو پلاران یې جدا جدا

---

[1] رقم الحديث ۴۰۰۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۵/۳ رقم الحديث ۲۷۲۱ وأحمد في المسند ۲۶/۶ رقم الحديث ۴۰۰۴

[2] رقم الحديث ۴۰۰۴ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۶/۳ رقم الحديث ۲۷۲۲

دي. د حضرت معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د پلار نوم عمرو بن الجموح دی او د معوذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د پلار نوم حارث دی. عفراء د دواړو مور ده. لهذا معاذ بن عمر بن جموح او معوذ بن عفراء جدا جدا سړی نه دي.

توره یې را ښکله او جهاد ته روان دی

﴿۲۱﴾ وَعَنْ عُمَيْرٍ مَوْلَى آبِي اللَّحْمِ قَالَ: شَهِدْتُ خَيْبَرَ

او حضرت عمیر د آبي الحم ازاد شوی غلام وُو. وایي چې زه د خپلو مالکانو سره په غزوه خیبر کې شریک شوی یم د هغه غزوې د روانیدو

مَعَ ساداتي فَكَلَّمُوا فِي رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

په وخت زما مالکانو زما باره کې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره خبرې وکړې یعنې هغوی زما تعریف او صفت وکړو او عرض یې وکړو

وَكَلَّمُوهُ أَنِّي مَمْلُوكٌ

چې په میدان جنګ کې د جنګېدلو لپاره یا د خدمت په غرض عمیر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هم د ځان سره بوځئ. د غه شان هغوی نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته دا هم

فَأَمَرَنِي فَقُلِّدْتُ سَيْفًا

وویل چې زه یو غلام یم. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ زما د مالکانو درخواست منظور کړو او ماته یې حکم وکړو چې زه مسلح شم او د مجاهدینو سره

فَإِذَا أَنَا أَجُرُّهُ فَأَمَرَ لِي بِشَيْءٍ

شامل شم، نو ماته یې توره راکړه او مسلح یې کړم یعنې یوه توره یې زما غاړې ته واچوله. چې به روان ؤوم نو د کم عمرئ په وجه یا لنډ قد

مِنْ خُرْثِيِّ الْمَتَاعِ

په وجه به ما خپله توره ځمکې پسې را ښکله او مزل به مې کولو. بیا د ښمنانو باندې د غلبې حاصلولو نه وروسته د مال غنیمت تقسیم

وَعَرَضْتُ عَلَيْهِ رُقْيَةً كُنْتُ

شروع شو، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه د هغې څه لږ شان ماته هم د راکولو حکم وکړو. د غه شان هره موقع باندې ما نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته خپله هغه منتر

أَرْقِي بِهَا الْمَجَانِينَ فَأَمَرَنِي بِطَرْحِ بَعْضِهَا

او رولی دی چې ما به لیونو باندې دمولو او د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه مې د هغې باره کې وپوښتل، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ماته د

وَحَبْسِ بَعْضِهَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ

هغې د ځینو برخو د پریښودلو او د ځینو د جاري ساتلو حکم وکړو. دا روایت ترمذی او ابوداؤد

إِلَّا أَنَّ رِوَايَتَهُ انتهت عِنْدَ قَوْلِه: الْمَتَاعَ[1]
نقل کړی دی خو د ابو داؤد الفاظ په المتاع باندې پوره شوې دي.

توضيح: حرثي المتاع: يعنې د كور سامان راوغورځېدلو يعنې پتېله وغيره.

أَجَزْ: يعنې عمر او قد د كموالي په وجه توره مې په زمكه رابنكله او روان ؤوم.

ارقى بها: يعنې ما دم هم كولو. ما چې كله نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته د دم الفاظ ولوستل نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ځينې منع كړل او ځينې مې جاري وساتل. (مرقات ۵۷۵/۷)

د خيبر غنيمتونو كې د احنافو استدلال

﴿۲۲﴾ وَعَن محمع بن جارِيَةَ قَالَ: قُسِمَتْ خَيْبَرُ
او حضرت مجمع بن جاريه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې خيبر كې حاصل شوی مال غنيمت او زمكه په هغه خلكو كې تقسيم
عَلَى أَهْلِ الْحُدَيْبِيَةِ فَقَسَمَهَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
كړی شوه چې په صلح حديبيه كې شريک ؤو، نو نبي كريم ﷺ د هغه خيبر مال غنيمت او زمكه په
ثَمَانِيَةَ عَشَرَ سَهْمًا وَكَانَ الْجَيْشُ أَلْفًا
اتلس (۱۸) برخو كې تقسيم كړه او په صلح حديبيه كې د شريک شوي لښكر تعداد پنځلس سوه
وَخَمْسَ مِائَةٍ فِيهِمْ ثَلَاثُمِائَةِ فَارِسٍ فَأَعْطِيَ الْفَارِسُ سَهْمَيْنِ
(۱۵۰۰) كسان ؤو چې هغې كې درې سوه (۳۰۰) سور ؤو. د غه شان سپارو ته نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دوه برخې وركړې
وَالرَّاجِلُ سَهْمًا رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَقَالَ: حَدِيثُ ابْنِ عُمَرَ
او پيدل كسانو ته يې يوه برخه ابو داؤد دا روايت نقل كړی دی او ويلي يې دي چې د هغې باره كې د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ
أصح فَالْعَمَلُ عَلَيْهِ وَأَتَى الْوَهْمُ فِي حَدِيثِ مُجَمِّعٍ
حديث صحيح دی. او هغې باندې اكثر ائمؤ عمل كړی دی. د غه شان د مجمع په روايت كې واهمه واقع شوې ده

([1]) رقم الحديث ۴۰۰۵ أخرجه ابوداود في السنن ۱۷۱/۳ رقم الحديث ۲۷۳۰ والترمذي في ۱۰۷/۴ رقم الحديث ۱۵۵۷.

أَنَّهُ قَالَ: ثَلَاثُمِائَةِ فَارِسٍ وَإِنَّمَا كَانُوا مِائَتَيْ فَارِس[۱]
چې هغې ويلې دي چې درې سوه سپاره ؤو. حال دا چې د سپارو تعداد دوه سوه ؤو.

توضيح: د دې حديث پوره تفصيل په حديث نمبر ۳ کې تير شوى دى.

څوک چې ډېر په زړه ورتيا جنګ کوي ډيره برخه به اخلي

﴿۲۳﴾ وَعَن حبيب بن مسلَمَةَ الفِهْرِيِّ قَالَ شَهِدْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت حبيب ابن مسلمه فهري فرمايي چې د يوې غزوې په موقعه زه د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په خدمت کې حاضر شوم
نفل الرّبع فِي البدأة
شوم. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د جنګ په ابتداء کې جنګ کونکو ته د مال غنيمت نه د څلورمې برخې نه زياته برخه ورکړه
وَالثلث فِي الرجعة. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۲]
او بېرته راتللو وخت کې يې جنګ کونکو ته يې د دريمې برخې نه زياته برخه ورکړه.

توضيح: **نفل الربع**: دا د تنفيل نه دى. د انعام په توګه زياتې برخې ته ويلې شوى ده. د دې صورت به دا ؤو چې مثلاً څه خلکو د اسلام د لښکر محاذ ته رسيدلو نه مخکې په کافرانو باندې حمله وکړه او کافرانو ته يې شکست ورکړو، نو هغه اولنۍ دستې ته به نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مال غنيمت په توګه د ټول نه څلورمه برخه د انعام په توګه ورکوله. او په باقې مال کې به يې هم د عام مجاهدينو پشان برخه وه، ځکه دې خلکو ډېر د جرأت مظاهره کړې ده. (مرقات ۵۷۷/۷) د "**البداءة**" همدغه مطلب دى. دويم صورت به دا ؤو چې مثلاً د اسلام لښکر به بېرته د محاذ نه لاړو خو يوه دسته اوس هم د دښمن په مقابل کې کله جنګ کوي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به داسې خلکو ته د تقسيم نه مخکې د ټول مال دريمه برخه ورکوله ځکه دوى په جرأت کې د مخکنو نه زيات دي. همدغې ته "**فى الرجعة**" ويلى شوې دي. اوس دې بحث دى چې دا انعام د خمس د لرې کولو نه روسته په پاتې څلورو برخو کې به ورکول کېدلو او که خمس به هم په دې شامل ؤو. راتلونکې روايت نمبر ۲۴ نه معلومېږي چې د خمس لرې کولو نه روسته به داسې کېدلو. او همدغه د احمد بن حنبل مسلک دى. ځينې ويلې دي چې دا انعام به د خمس د مال نه زيات ورکول کېدلو. (مرقات ۵۷۷/۷)

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۰۶ أخرجه ابوداود في السنن ۱۷۴/۳ رقم الحديث ۲۷۳۶ وأحمد في المسند ۴۳۰/۳

(۲) رقم الحديث ۴۰۰۷ أخرجه أبوداود في السنن ۱۸۲/۳ رقم الحديث ۲۷۵۰ وابن ماجه في ۹۵۱/۲ رقم الحديث ۲۷۵۳

﴿۲۴﴾ وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ

او حضرت حبيب ابن مسلمه فهري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ راوي دي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جنګ په ابتداء کې د اسلامي لښكر د

يُنَفِّلُ الرُّبُعَ بَعْدَ الْخُمُسِ

رسيدلو نه مخکې جنګ کونکو مجاهدينو ته د مال غنيمت نه د خمس جدا کولو نه وروسته د څلورمې برخې

وَالثُّلُثَ بَعْدَ الْخُمُسِ

نه زياته ورکوله او د لښكر د بېرته راتللو صورت کې جنګ کونکو مجاهدينو ته د خمس جدا کولو نه وروسته

إِذَا قَفَلَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]

د تهائي برخې نه زياته ورکوله.

په مالِ فئ کې ټول مسلمانان شريک دي

﴿۲۵﴾ وَعَنْ أَبِي الْجُوَيْرِيَةِ الْجَرْمِيِّ قَالَ: أَصَبْتُ

او حضرت ابو جويره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د حضرت امير معاويه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د خلافت په زمانه کې يوه

بِأَرْضِ الرُّومِ جَرَّةً حَمْرَاءَ فِيهَا دَنَانِيرُ فِي إِمْرَةِ مُعَاوِيَةَ وَعَلَيْنَا

ورځ د روم په زمکه يو سور رنګې بوجۍ وموندله چې د دينارونه ډکه وه. هغه وخت زمونږ د علاقې حاکم

رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ يُقَالُ لَهُ: مَعْنُ بْنُ يَزِيدَ

د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په صحابؤ کې يو کس ؤ چې نوم يې معن ابن يزيد ؤ. هغې بوجۍ واخستله

فَأَتَيْتُهُ بِهَا فَقَسَمَهَا بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ

او هغې له راغلو. هغوی دا دينار مسلمانانو يعنې د اسلام مجاهدينو په مينځ کې تقسيم کړل او هغې کې

وَأَعْطَانِي مِنْهَا مِثْلَ مَا أَعْطَى رَجُلًا مِنْهُمْ

يې ماته هغومره راکړل څومره چې د يو کس په برخه کې راغلې وه. يعنې ماته يې د ټولو برابره راکړه، هيڅ يې زياته رانکړه.

ثُمَّ قَالَ: لَوْلَا أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:

او بيا هغې وفرمايل چې که چرې ما د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا نه وی اورېدلی چې د خمس جدا کولو

---

[1]) رقم الحديث ۴۰۰۸ اخرجه ابوداود في السنن ۱۸۳/۳ رقم الحديث ۲۷۴۹ والدارمي في ۳۰۰/۲ رقم الحديث ۲۴۸۳

لَا	نَفَلَ	إِلَّا	بَعْدَ	الْخُمُسِ	لَأَعْطَيْتُكَ.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُدَ[1]	

نه وروسته زیاته برخه ورکول کېږي نو یقیناً ما به تاته د نورو نه زیاته برخه درکړې وی.

توضیح لولا انی: یعنې انعام وغیره د دې مال نه زیات ورکول کېږي. چې خمس ترینه جدا کېږي یعنې هغه مال غنیمت وي چې د خمس جدا کولو نه وروسته د نورو څلورو برخو نه انعام ورکول کېږي. لهذا انعام زه ځکه نه شم درکولی چې دا مال غنیمت نه دی بلکې مال فئ دی. چې د جنګ نه بغیر تا ته حاصل شوی دی، نو ځکه د انعام امید مه ساته بلکې د عامو مسلمانانو په شان به تاته هم برخه ملاوېږي. (مرقات ۷/۵۷۶)

د اهل سفینه خصوصیات

﴿۲۶﴾ وَعَنْ أَبِي مُوسَى الأشعرِيِّ قَالَ: قَدِمْنَا فَوَافَقْنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت ابو موسی اشعری رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې کله مونږ حبشې نه راغلو او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له راغلو،

حِينَ افْتَتَحَ خَيْبَرَ فَأَسْهَمَ لَنَا أَوْ

نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه وخت خیبر فتح کړی ؤو، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مال غنیمت نه مونږ له هم برخه راکړه.

قَالَ: فَأَعْطَانَا مِنْهَا وَمَا قَسَمَ

ابو موسی اشعری رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا وویل چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام مونږ ته هم د مال غنیمت نه برخه راکړه او نبي عَلَيْهِ السَّلَام د هغه مال

لِأَحَدٍ غَابَ عَنْ فَتْحِ خَيْبَرَ مِنْهَا

غنیمت نه بل هیڅ هغه کس ته برخه ورنه کړه چې د فتح خیبر په موقع موجود نه ؤو بغیر د هغه کسانو نه چې غزوه خیبر

شَيْئًا إِلَّا لِمَنْ شَهِدَ مَعَهُ إِلَّا أَصْحَابَ سَفِينَتِنَا

په وخت کې د نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره ؤو او بغیر زمونږ د کشتۍ والو نه یعنې حضرت جعفر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او د هغې ملګرو نه چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام

جَعْفَرًا وَأَصْحَابَهُ أَسْهَمَ

مونږ کشتۍ والو ته هم په هغه غزوه خیبر کې شریک کېدونکو مجاهدونو سره برخه راکړه سره د دې

---

[1] رقم الحديث ۴۰۰۹ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۱۸۷ رقم الحديث ۲۷۵۳ وأحمد في المسند ۳/۴۷۰

لَهُمْ	مَعَهم.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُد(۱)
نه چې مونږ په دې غزوه خیبر کې شریک شوې نه وُو.			

توضیح: د جنګ خیبر په موقع د حبشې نه مدینې اړخ ته په د دویمې هجرئ په موقع حضرت جعفر رضي الله عنه و غیره صحابه کرام رضي الله عنهم راورسیدل. نبي کریم صلی الله علیه وسلم د هغوی لپاره په مال غنیمت کې برخه مقرره کړې وه. دا څنګه وشوه؟ نو دې کې د فقهاؤ اصولو باندې پوهېدل پکار دي. د امام شافعي رحمه الله اصول دا دي چې کله میدان جنګ کې جنګ ختم شي او د کافرانو ته د شکست نه وروسته مال غنیمت د مسلمانانو لاس ته راغلل نو د بهر نه راتلونکې لښکر ته په هغې کې هیڅ حق نشته دی. دا به صرف په مجاهدینو باندې تقسیمېږي. د شوافعو په نزد دار اسلام د طرفه د ایستلو او ځان ساتلو شرط نشته دی.

نبي کریم صلی الله علیه وسلم د یو خائن جنازه ونکړه

﴿۲۷﴾ وَعَنْ يَزِيدَ بْنِ خَالِدٍ: أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ								
او حضرت یزید ابن خالد رضي الله عنه راوي دی چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په صحابه کرامو رضي الله عنهم کې								
تُوُفِّيَ	يَوْمَ	خَيْبَرَ	فَذَكَرُوا	لِرَسُولِ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
یو کس د خیبر په ورځ مړ شو. صحابه کرامو د هغې ذکر نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته بیان کړو. نبي علیه السلام ته وویل شو								
فَقَالَ:	صَلُّوا	عَلَى	صَاحِبِكُمْ					
چې د فلانن کس مړ شوی دی. نبي علیه السلام وفرمایل چې تاسو د هغې جنازه وکړئ، زه د هغې جنازه نه کوم.								
فَتَغَيَّرَتْ	وُجُوهُ	النَّاسِ	لِذَلِكَ					
خلکو دې اوریدلو سره د وېرې نه د هغوی رنګ بدل شو چې معلومه نه ده چې نبي علیه السلام د هغې د جنازې لمونځ ولې نه کوي.								
فَقَالَ:	إِنَّ	صَاحِبَكُمْ	غَلَّ	فِي	سَبِيلِ	اللهِ		
نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل زه د دې د جنازې لمونځ ځکه نه کم چې ستاسو دې ملګرې د الله په لاره کې یعنې مال								
فَفَتَّشْنَا	مَتَاعَهُ	فَوَجَدْنَا	خَرَزًا					
غنیمت کې د خیانت ارتکاب کړی وُو، نو د هغې مال او اسباب ولټولو، نو مونږ ته په هغې کې د								

(۱) رقم الحدیث ۴۰۱۰ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۸/۳ رقم الحدیث ۲۷۲۵

مِنْ	خَرَزِ	يَهُودَ	لَا	يُسَاوِي

يهودو يعنې د يهودو د ښځو په غاړه کولو امبيل ملاؤ شو. چې د دوه درهمو برابر هم نه ؤو. يعنې

دِرْهَمَيْنِ. رَوَاهُ مَالِك وَأَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[١]

د هغې قيمت د دوه درهمو نه هم کم ؤو.

توضيح: خزر: د غاړې هغه امبيل ته وايي چې د بيکاره شيانو نه جوړ شوي وي.

خيانت شوي واګی قيامت کې خپله راوړه

﴿۲۸﴾ وَعَن عبدِ الله بنِ عَمْرٍو قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَصَابَ غَنِيمَةً

او حضرت عبدالله ابن عمرو رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د مال غنيمت د راجمع کولو او د تقسيمولو اراده وکړه نو

أَمَرَ	بِلَالًا	فَنَادَى	فِي	النَّاسِ

حضرت بلال رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته به يې د اعلان کولو حکم کولو، نو هغې د خلکو په مينځ کې اعلان کړو او د اعلان او رېدلو سره خلکو خپل خپل

فَيَجِيئُونَ	بِغَنَائِمِهِمْ	فَيُخَمِّسُهُ

غنيمتونه راوړل يعنې چا سره چې د غنيمت څه ؤو، هغه يې راوړل او د نبي عَلَيْهِ السَّلَام به دربار کې جمع کړل. نبي عَلَيْهِ السَّلَام اول خمس

وَيُقَسِّمُهُ	فَجَاءَ	رَجُلٌ

يعنې پنځمه برخه جدا کړه او د هغې نه وروسته يې مال غنيمت خلکو يعنې مجاهدينو په مينځ کې تقسيم کړو. يو ځل داسې وشو چې يو

يَوْمًا	بَعْدَ	ذٰلِكَ	بِزِمَامٍ	مِنْ	شَعَرٍ

کس د مال غنيمت نه د خمس جدا کولو او هغې د مجاهدينو په مينځ کې د تقسيمولو نه يو ورځ وروسته د ويختانو نه

فَقَالَ:	يَا	رَسُولَ	اللهِ	هٰذَا	فِيمَا	كُنَّا	أَصَبْنَاهُ

جوړ شوي واګی راوړلو او عرض يې وکړو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! کوم مال غنيمت چې زمونږ

مِنَ	الْغَنِيمَةِ	قَالَ: أَسَمِعْتَ	بِلَالًا	نَادَى	ثَلَاثًا؟

په لاس راغلی ؤو هغې کې دا واګی هم ؤو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې بلال رَضِيَ اللهُ عَنْهُ درې ځله اعلان کړی ؤو.

---

(١) رقم الحديث ۴۰۹۱ أخرجه ابوداود في السنن ۱۵۵/۳ رقم الحديث ۲۷۱۰ والنسائي ۶۴/۴ رقم الحديث ۱۹۵۹

قَالَ: نَعَمْ قَالَ: فَمَا
هغه تا اورېدلی ؤو؟ هغې ووېل چې آؤ ما اورېدلی ؤو. نبي کریم ﷺ وفرمایل چې بیا هغه وخت
مَنَعَكَ أَنْ تَجِيءَ بِهِ؟ فَاعْتَذَرَ قَالَ:
ته د راوړلو نه څه شي منع کړی وي. هغې د تاخیر لپاره څه عذر بیان کړو. نبي کریم ﷺ وفرمایل
كُنْ أَنْتَ تَجِيءُ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
چې اوس دا د ځان سره کېده. اوس دا خپله د قیامت په ورځ د ځان سره راوړه او هلته خدای له د دې
فلن أقبله عنك. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
تاخیر جواب ورکړه. زه تا نه هرګز دا نه ئه اخلم.

په مشترکه قومي دولت کې د خیانت سزا

﴿۲۹﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ
او حضرت عمرو ابن شعیب د خپل پلار حضرت شعیب رضي الله عنه او هغه د شعیب رضي الله عنه د خپل نیکه
أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ
عبدالله بن عمر رضي الله عنه نه روایت کوي چې نبي کریم ﷺ او ابوبکر صدیق رضي الله عنه او عمر فاروق رضي الله عنه په
حَرَّقُوا مَتَاعَ الْغَالِّ وضربوه. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
مال غنیمت کې د خیانت کونکې سامان او اسباب او سوځول او هغوی له یې ښه وهل هم ورکړل.

توضیح: **حرقوا،** کوم کس چې خیانت وکړي نو د هغط سزه څه ده. دې حدیث کې دي چې نبي کریم ﷺ او ابوبکرصدیق رضي الله عنه او عمرفاروق رضي الله عنه په زمانه کې به د خائن مال سوځولی کېدلو. ځینې فقهاؤ لکه احمد بن حنبل وغیره وایې چې نن هم دغه شان حکم دی چې د خیانت کونکې مال دې او سوځولی شي، خو ژوندی ځناور دې بچ کړی شي، صحیفې وغیره دې و نه سوځولی شي. دغه شان خیان کړی شوی مال دې هم او سوځولی شي ځکه دا د خیانت کونکې مال نه دی بلکې د بیت المال مال دی. داغه شان د ژوندې ځناورو سوځول هم منع دی. د جمهورو فقهاؤ په نزد د خیانت کونکې مال

(۱) رقم الحدیث ۴۰۱۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۵۶/۳ رقم الحدیث ۲۷۱۲ واحمد في المسند ۲۱۳/۲

(۲) رقم الحدیث ۴۰۱۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۵۸/۳ رقم الحدیث ۲۷۱۵

او اسباب دې ونه سوځولې شي بلکې قاضي دې د سزا په توګه خيانت کونکي ته بله سزه ورکړي. دا حضرات فرمايي چې د بحث لاندې حديث تشديد او تغليظ باندې محمول دی. (مرقات ۷/۵۸۴)

په خائن باندې پرده اچول هم خيانت دی

﴿۳۰﴾ وَعَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ		
او حضرت سمره ابن جندب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به فرمايل چې کوم کس په		
يَكْتُمُ	غَالًّا	فَإِنَّهُ
مال غنيمت کې د خائن خيانت پټ کړو (يعني هغې نه يې امير او حاکم خبر نه کړو چې فلانې کس خيانت کړی دی) نو د ګناه ګار		
مِثْلُهُ.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُد[1]
کېدلو په اعتبار سره هغه هم د خيانت کونکې پشان دی.		

توضيح: يعنې چاچې خائن پټ کړو او هغه يې بچ کړو، د هغې مخالف يې دباؤ کړو او خيانت شوی مال يې پټ کړو، نو دا کس به هم په دې خيانت کې برابر شريک وي.

د تقسيم نه مخکې د مالِ غنيمت اخستل او خرڅول منع دي

﴿۳۱﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ شري					
او حضرت ابو سعيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د غنيمت مال د تقسيم کولو نه اول هغه د					
الْمغنم	حَتَّى	تقسم.	رَوَاهُ	التِّرْمِذِيّ[2]	
اخستلو نه منع کړی دی ځکه د تقسيم نه مخکې د هغې هيڅ مالک نه وي.					
﴿۳۲﴾ وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:					
او حضرت ابو امامه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه روايت کوي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې					
نَهَى	أَنْ تُبَاعَ	السِّهَامُ	حَتَّى تُقْسَمَ.	رَوَاهُ	الدَّارِمِيّ[3]
ممانعت نه اعلان وکړو چې د مال غنيمت برخې چې تر کومې پورې تقسيم نشي، هغه دې خرڅ نه کړی شي.					

---

(1) رقم الحديث ۴۰۱۴ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۱۵۸ رقم الحديث ۲۷۱۶

(2) رقم الحديث ۴۰۱۵ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۱۱۲ رقم الحديث ۱۵۶۰ وابن ماجه في ۲/۷۴۰ رقم الحديث ۲۱۹۶

(3) رقم الحديث ۴۰۱۶ أخرجه الدارمي في ۲/۲۹۸ رقم الحديث ۲۴۷۶

﴿۳۳﴾ وَعَن خولةَ بنتِ قيسٍ: قَالَتْ: سَمِعتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِنَّ							
او حضرت خوله بنت قيس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اوريدلي دي چې بيشكه							
هَٰذِهِ	اَلْمَالَ	خَضِرَةٌ	حُلْوَةٌ				
دا مال يو شين او خوږ شي دى (يعني مال يو داسې شى دى چې د انسان نظر يې خوښوي او زړه خوشحالوي)							
فَمَنْ	أَصَابَهُ	بِحَقِّهِ	بُورِكَ	لَهُ	فِيهِ		
لهذا كوم كس چې دا مال حق يعني حلال ذريعې سره حاصلوي نو د هغې لپاره په هغې كې بركت							
وَرُبَّ	متخوض	فَمَا	شَاءَتْ	بِهِ	نَفْسُهُ	مِنْ	مَالِ اللهِ وَرَسُولِهِ
اچولى كيږي. او ياد وساتئ چې ډير داسې خلك دي چې د الله او د هغې د رسول په مال يعني مال غنيمت							
لَيْسَ	لَهُ	يَوْمَ	الْقِيَامَةِ	إِلَّا	النَّارُ.	رَوَاهُ	التِّرْمِذِيُّ[1]
نه چې كوم شى د هغې زړه غواړي، هغه خپل كړي. د قيامت په ورځ به هغې له صرف د دوزخ اور روي.							

د ذوالفقار تورې ذكر

﴿۳۴﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَنَفَّلَ سيفه ذَا الْفَقَارِ	
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپله توره چې نوم يې ذوالفقار ؤو	
يومَ بَدْرٍ رَوَاهُ أَحْمد وَابْن مَاجَهْ وَزَادَ التِّرْمِذِيُّ وَهُوَ الَّذِي رَأَى فِيهِ الرُّؤْيَا يَوْمَ أُحد[2]	
د جنګ بدر په ورځ د برخې نه زيات ؤو. (مسند احمد، ابن ماجه)	

توضيح: ذوالفقار: فقار د ملا د تير كړيو (مهرو) ته وائي، د تورې په شا، يا خو د غه قسمه هډوكي ؤو. يا د غه قسمه مهر جوړ شوى ؤو. جنګ بدر كې دا توره د يو كافر مُنَبه بن حجاج په لاس كې ؤو. حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هغه مړ كړو. هغه توره نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوښه كړې وه. او د "صفي" په توګه نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپله اخستې وه. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په مختلفو جنګونو كې استعمال كړې ؤو. د جنګ أحد نه مخكې چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوب كې كومه ماته توره ليدلې وه. هغه همدغه صفي ؤو. د صفي انتخاب صرف د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره خاص ؤو. بيا منسوخ شو. نبي كريم ﷺ دا توره

---

(1) رقم الحديث ۴۰۱۷ أخرجه الترمذي في السنن ۵۰۷/۴ رقم الحديث ۲۳۷۴ وأحمد في المسند ۳۷۸/۶.

(2) رقم الحديث ۴۰۱۸ أخرجه الترمذي في السنن ۱۱۰/۴ رقم الحديث ۱۵۶۱ وابن ماجه في السنن ۹۳۹/۲ رقم الحديث ۲۸۰۸

حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته ورکړه، ځکه خلک وایي. (مرقات ۷/۵۸۴)

لافتی الاعلی لا سیف الاذوالفقار

څوک چې مؤمن وي خیانت به نه کوي

﴿۳۵﴾ وَعَن رويفع بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ

او حضرت رويفع ابن ثابت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل کوم کس چې الله او

وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَرْكَبْ دَابَّةً

په ورځ د آخرت باندې ایمان لري نو دهغې لپاره قطعاً روا نه دي چې هغه د مسلمانانو د مشترکه

مِنْ فَيْءِ الْمُسْلِمِينَ حَتَّى إِذَا أَعْجَفَهَا رَدَّهَا فِيهِ

مال غنیمت نه یو څاروی بغیر له شرعي ضرورت نه سور شي او بیا چې کله هغه څاروي کمزوری شي نو هغه مال غنیمت ته

وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

بېرته وسپاري او کوم کس چې الله او په آخرت باندې ایمان لري د هغې لپاره قطعاً دا جائز نه دي چې د

فَلَا يَلْبَسْ ثَوْبًا مِنْ فَيْءِ الْمُسلمين حَتَّى إِذَا أخلقه

هغه د مسلمانانو د مشترکه جامې بغیر له شرعي ضرورت نه واغوندي او بیا چې کله هغه زړې شي

ردها فِيهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

نو هغه مال غنیمت ته بېرته ورکړي.

﴿۳۶﴾ وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الْمُجَالِدِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ:

او حضرت محمد ابن ابو المجالد د حضرت عبدالله ابن ابی اوفی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت کوي چې ما د (عبدالله رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)

قُلْتُ: هَلْ كُنْتُمْ تُخَمِّسُونَ الطَّعَامَ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟

نه وپوښتل چې آیا تاسو به د نبي عَلَيْهِ السَّلَام په زمانه کې د خوراک د شیانو نه خمس یعنې پنځمه برخه جدا کوله؟

قَالَ: أَصَبْنَا طَعَامًا يَوْمَ خَيْبَرَ فَكَانَ الرَّجُلُ يَجِيءُ

هغه وفرمايل چې د غزوه خیبر په ورځ د خوراک شیان هم زمونږ لاسه راغلي ؤو، نو هر کس به راتللو او د هغې

---

(1) رقم الحديث ۴۰۱۹ أخرجه ابوداود في ... ۲/۶۱۶ رقم الحديث ۲۱۵۹

فَيَأْخُذُ مِنْهُ مقدارَ مَا يكفيهِ ثمَّ ينْصَرِف. وَرَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۱]

به يې د ضرورت مطابق اخستل او بېرته به تللو. (ابو داؤد)

﴿۳۷﴾ وَعَن ابنِ عُمَرَ: أَنَّ جَيْشًا غَنِمُوا فِي زَمَنِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا وَعَسَلًا فَلَمْ يُؤْخَذْ منهمُ الْخمس. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۲]

او د حضرت ابن عمر رضي الله عنه نه روایت دی چې یو د نبي علیه السلام په زمانه کې د مسلمانانو لښکر چې کله د جهاد نه بېرته راغلو نو په مال غنیمت کې يې د خوراک شیان او شهد راوړل. هغه لښکر چې د دې شیانو نه څه خوړلې ښنلې ؤو یا چې څه هغوی پاتې شوې راوړې ؤو د هغې نه خمس یعنې پنځمه برخه نه جدا کړې شوې.

﴿۳۸﴾ وَعَنِ الْقَاسِمِ مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كُنَّا نَأْكُلُ الجَزُورَ فِي الغَزْوِ وَلَا نُقَسِّمُهُ حَتَّى إِذَا كُنَّا لَنَرْجِعُ إِلَى رِحَالِنَا وَأَخْرِجَتُنَا مِنْهُ مَمْلُوءَةً. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۳]

او حضرت قاسم رضي الله عنه (تابعي) چې د عبدالرحمن ازاد کړې شوی غلام ؤو د نبي علیه السلام د څینې صحابه رضي الله عنهم نه روایت کوي چې هغوی یعنې څینې صحابه کرامو رضي الله عنهم بیان وکړو چې مونږ به په غزواتو کې د اوښ غوښه خوړله او هغه به نه تقسیموله یعنې مونږ به په مجاذ جنګ کې د ضرورت مطابق د مال غنیمت نه اوښان ذبح کول او د هغې غوښه به مو د تقسیم نه بغیر د خپل خپل حاجت مطابق اخستله تر دې چې مونږ به د سفر دوران کې خپلو ډیرو او خیمو ته بېرته راغلو نو زمونږه بوجۍ به د غوښو نه ډکې وې.

توضيح: فناكل الجزور: د ضرورت مطابق مجاهدین په میدان جنګ کې اوښ ذبح کولی او خوړلی

(۱) رقم الحديث ۴۰۲۰ أخرجه ابوداود في السنن ۱۵۱/۳ رقم الحديث ۲۷۰۴

(۲) رقم الحديث ۴۰۲۱ أخرجه ابوداود في السنن ۱۴۹/۳ رقم الحديث ۲۷۰۱

(۳) رقم الحديث ۴۰۲۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۵۲/۳ رقم الحديث ۳۷۰۶

شي. خو چې هلته نه لښکر ېېرته راشي او د سرحد نه راواوړي نو اوس دا چې ضرورت پاتې نه شو نو ځکه يې اوس استعمالول جائز نه دي بلکې ونډه هم د مال غنيمت نه ئه شي اخستل کېدی.

اخرجنتا: د الخروج جمع ده. بوجئ او د خوراک د ايښودلو لوښو ته وايي. دا د ميدان جنګ پس منظر بيانوي چې مونږ به د خپلو خيمو اړخ ته دا غوښه د خوراک لپاره وړله. د ذخيره کول لپاه به مو نه وړله.

د مشترکه مال نه ستن هم مه اوچتوئ

﴿۳۹﴾ وَعَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ: أَدُّوا
او د حضرت عباده ابن صامت رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به فرمايل چې ادا کوئ
الْخِيَاطَ وَالْمِخْيَطَ وَإِيَّاكُمْ
چې تار او ستن هم يعني د مال غنيمت نه دا معمولې شی هم مه پټوئ او تاسو په مال غنيمت کې يا مطلق
وَالْغُلُولَ فَإِنَّهُ عَارٌ عَلَى أَهْلِهِ
د خيانت نه ځان وساتئ ځکه دې کې هيڅ شک نشته دی چې خيانت کول د خيانت کونکو خلکو لپاره به
يَوْمَ الْقِيَامَةِ . رَوَاهُ الدَّارِمِيُّ وَرَوَاهُ النَّسَائِيُّ عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ
د قيامت په ورځ بې عزته کونکی وی. (دارمي ئا او نسائی دا روايت د عمرو ابن شعيب او هغې د
عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ(۱)
خپل پلار او هغې د خپل نيکه نه نقل کړی دی.

توضيح: **خياط:** تار ته وايي. **المخيط:** ستن ته وايي. **الخياط:** خا باندې کسره ده. ستنه کې اچولو والا تار. **المخيط:** خا باندې کسره ده. يا باندې فتحه ده. ستنې ته وايي. (مرقات۷/۵۸۹)

﴿۴۰﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ:
او حضرت عمرو ابن شعيب د خپل پلار نه او هغه د خپل نيکه نه نقل کوي چې هغې وويل: يو ورځ
دَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ بَعِيرٍ فَأَخَذَ وَبَرَةً
نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په مال فئ کې د راوړلی شوي يو اوښ خوا له تشريف راوړو او د هغې کوب

(۱) رقم الحديث ۴۰۲۳ اخرجه ابن ماجه في السنن ۲/ ۹۵۰ رقم الحديث ۲۸۵۰ والدارمي في ۲/۳۰۲

مِنْ سَنَامِهٖ ثُمَّ قَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ لَيْسَ لِي مِنْ هٰذَا الْفَيْءِ

نه یې یو دوه ویختان راویستل او ویې فرمایل. خلکو! حقیقت دا دی چې دې مال فئ کې زما هیڅ

شَيْءٌ وَلَا هٰذَا وَرَفَعَ إِصْبَعَهُ

برخه نشته دی، نو نبي عَلَیْہِ السَّلَام په ګوته باندې هغه دوه ویختان ؤو. خلکو ته یې د ښودلو لپاره ګوته اوچته کړه او ویې فرمایل چې دا

إِلَّا الْخُمُسَ وَالْخُمُسُ

مال هم یعنې دومره معمولي برخه هم زما نشته دی. البته خمس یعنې د پنځمې برخې زه حقدار یم خو خمس هم په ما نه خرچ کېږي

مَرْدُودٌ عَلَيْكُمْ فَأَدُّوا

بلکې په هم تاسو باندې خرچ کېږي. یعنې د خمس مال هم ستاسو د خیر لپاره خرچ کېږي. هغه وخت کې ستاسو لپاره اسلحه او اسونه

الْخِيَاطَ وَالْمِخْيَطَ فَقَامَ رَجُلٌ فِي يَدِهٖ

وغیره حاصلیږي. لهذا که تاسو سره د مال غنیمت ستنه هم وي نو هغه هم جمع کړئ. دې اورېدلو سره د یو کس په لاس کې

كُبَّةٌ شَعَرٍ فَقَالَ: أَخَذْتُ هٰذِهٖ لِأُصْلِحَ

د ویختانو نه جوړې شوې د پړې یوه غونډاري ؤو. او د رېدلو او وې ویل چې د پړې دا ټوټه ما د ځان سره ایښې وه چې د دې

بِهَا بَرْدَعَةً فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

په ذریعې سره د پالان د لاندې کمبله برابره کړم. اوس د دې باره کې څه حکم دی؟ نبي عَلَیْہِ السَّلَام وفرمایل

أَمَّا مَا كَانَ لِي وَلِبَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ

چې تر کوم ځای پورې د دې شي باره کې سوال دی چې زما او د بنو عبدالمطلب په برخه کې دی، نو هغه ستا دی یعنې د دې

فَهُوَ لَكَ فَقَالَ:

ټوټې نه چې څه زما د خاندان بنو هاشم او د هغې د حلیف او ملګرې بنو عبدالمطلب د خلکو برخه ده هغه خو مونږ تا ته دراوبخښله، خو

أَمَّا إِذَا بَلَغَتْ

دې کې چې څه زمونږ نه بغیر د نورو مجاهدینو ده، د هغې باره کې ته خبر شه چې که چرې ته هغوی باندې هم دا برخه ځان ته او بخښې

مَا أَرَىٰ فَلَا أَرَبَ لِي

نو هیڅ مواخذه به پرې نه وي. او که هغوی برخې ونه بخښلې نو د قیامت په ورځ به نیولی کېږي. دې کس د اورېدلو سره وویل چې دا

فِيهَا ونبَذَهَا.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُد[1]
پرې د ګناه دې حد ته رسيدلى دى چې زما مخې ته دى، نو يا ماته دې ضرورت نشته دى او دې ويلو سره يې هغه پرې غوزار کړو.		

توضيح: كبة: يعني د ويختانو يو غونډارى، ښځې چې کله د چرخئ په ذريعه ورئ غوځوي او د ورئ يو ټوټه ماشوړه جوړه شي. همغې ته کبة وايي. (مرقات۷/۵۹۰)

بَرذَعة: د آس د زين لاندې يا د اوښ د کجاوې د لاندې چې کومه ټوټه په شا باندې خورول کېږي همغې ته بردعه وايي. نبي کريم ﷺ د هغه کس په جواب کې وفرمايل چې کله دا معمولي شى زما وى يا زما د خاندان وى نو ما به درکړې وى خو دا د بيت المال مال دى. هغه کس په جواب کې وويل چې که د دومره شي معامله دومره لرې لاړله نو ماته د دې هيڅ ضرورت نشته دى. دې ويل سره هغې هغه غونډارى غوزار کړو. (مرقات۷/۵۹۰)

﴿۴۱﴾ وَعَن عمرو بن عَبَسة قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى بَعِيرٍ مِنَ		
او حضرت عمرو ابن عبسه رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ په (يو موقع کې) د مال غنيمت يو		
الْمَغْنَمِ	فَلَمَّا	سَلَّمَ
اوښ ستره کړو او مونځ ته يې لمونځ راکړو. کله چې نبي کريم ﷺ سلام وګرځولو او د لمونځ نه فارغ شو		
أَخَذَ وَبَرَةً مِنْ جَنْبِ الْبَعِيرِ ثُمَّ قَالَ: وَلَا يَحِلُّ لِي		
نو د هغه اوښ د غاړې نه يې يو دوه ويختان راويستل او بيا يې وفرمايل چې ستاسو په مال غنيمت کې زما لپاره		
مِنْ غَنَائِمِكُمْ مِثْلُ هَذَا إِلَّا الْخُمُسُ وَالْخُمُسُ مَرْدُودٌ فِيكُمْ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]		
دومره يعني د دې ويختانو هومره برخه هم نشته دى بغير د خمس نه او هغه خمس هم ستاسو په ضرورتونو کې خرچ کېږي.		
﴿۴۲﴾ وَعَن جُبير بنُ مُطعِمٍ قَالَ: لَمَّا قَسَمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَهْمَ		
او حضرت جبير ابن مطعم رضي الله عنه فرمايي چې کله نبي کريم ﷺ په مال غنيمت کې د خپلو		
ذَوِي الْقُرْبَى بَيْنَ بَنِي هَاشِمٍ وَبَنِي الْمُطَّلِبِ أَتَيْتُهُ أَنَا وَعُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ		
نزدې خپلوانو پنځمه برخه بنو هاشم او بنو مطلب په مينځ کې تقسيم کړه، نو زه د بنو نوفل او عثمان رضي الله عنه		

(1) رقم الحديث ۴۰۲۴ أخرجه النسائي في السنن ۶/۲۶۲ رقم الحديث ۳۶۸۸

(2) رقم الحديث ۴۰۲۵ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۱۴۲ رقم الحديث ۲۶۹۴ وأحمد في المسند ۲/۱۸۴

فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللهِ هٰؤُلَاءِ
د بنو عبد شمس له اړخه د نبي عَلَيْهِ السَّلَام په خدمت کې حاضر شو او مونږ عرض وکړو چې یا رسول الله ﷺ! زمونږ دا

إِخْوَانُنَا مِنْ بَنِي هَاشِمٍ لَا نُنْكِرُ فَضْلَهُمْ
ورور چې تعلق یې د بنو هاشم سره دی، مونږ د دې د فضیلت او د بزرګۍ نه انکار خو نه کوؤ ځکه ته الله تعالی په هغوی کې پیدا کړی

لِمَكَانِكَ الَّذِي وضعكَ اللهُ
یې. لهذا په دې اعتبار سره زمونږ په نسبت هغوی تا ته پرنږدې دي، ځکه ستا او د هغوی نیکه یو دی. یعنې هاشم، اګر که زمونږ او د

مِنْهُمْ أَرَأَيْتَ إِخْوَانَنَا
هغوی نیکه هم یو دی، خو مونږ تاسو دا اوایه چې د دې څه وجه ده چې تاسو د خمس په مال کې د خپلو خپلوانو کومه برخه زمونږ هغه

مِنْ بَنِي الْمُطَّلِبِ أَعْطَيْتَهُمْ وَتَرَكْتَنَا
ورونو ته خو برخه ورکړه او مونږ ه مو محروم کړو حال دا چې زمونږ یعنې د بنو نوفل او د عبد شمس او د هغوی یعنې د بنی مطلب خپلولي

وَإِنَّمَا قَرَابَتُنَا وَقَرَابَتُهُمْ
یوه ده. دغه شان لکه څنګه چې د هغوی نیکه د هاشم ورور رو. دغه شان زمونږ نیکه هم د هاشم ورور ؤو.

وَاحِدَةٌ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
ګویا کې د هغه دوا اړو د عرض حاصل دا ؤ چې په مال غنیمت کې چې کوم خمس جدا کېږي هغه د قرآن مطابق د

إِنَّمَا بَنُو هَاشِمٍ وَبَنُو الْمُطَّلِبِ
ستاسو د خپلوانو برخه ده، نو تاسو د خپلوانو یو شاخ بنو مطلب ته د مال خمس نه ورکړو خو نورو دوه شاخونو یعنې بنو نوفل او

شَيْءٌ وَاحِدٌ هٰكَذَا
بنو عبد شمس ته هیڅ ورنکړل. حال دا چې دا دواړه شاخونه د یو لوېې نیکه یعنې د عبد مناف اولاد دی، نو د دې امتیازي سلوک

وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ.
څه وجه ده. نبي عَلَيْهِ السَّلَام د یو لاس ګوتې د بل لاس ګوتو په مینځ کې ورکړې او دې اړخ ته یې اشاره وکړه او ویې فرمایل چې د دې نه بغیر

رَوَاهُ الشَّافِعِيُّ وَفِي رِوَايَةِ أَبِي دَاوُدَ
هیڅ خیر نه یم لکه څنګه چې د دا ګوتې په خپل مینځ کې یو شوې دي. دغه بنو هاشم او بنو مطلب هم یو شی دی. (شافعي رحمه الله) د

وَالنَّسَائِيِّ نَحْوَهُ وَفِيهِ: إِنَّا وَبَنُو الْمُطَّلِبِ
ابوداؤد او نسائي روايت هم دغه شان دی او هغې کې دا الفاظ دي چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې مونږ او

لَا نَفْتَرِقُ فِي جَاهِلِيَّةٍ وَلَا إِسْلَامٍ وَإِنَّمَا نَحْنُ وَهُمْ شَيْءٌ وَاحِدٌ وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِه[1]
هغوی دواړه يو شي يو. دې ويلو سره نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د لاسونو گوتې يو بل سره يو ځای کړې.

توضيح: د دې حديث پوره تشريح د دې نه مخکې په حديث نمبر ۹ کې شوې ده. هلته يې وګورئ.

الفصل الثالث

د ابوجهل د مرګ قصه

﴿۴۳﴾ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ قَالَ: إِنِّي وَاقِفٌ فِي الصَّفِّ يَوْمَ بَدْرٍ
حضرت عبد الرحمن بن عوف رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې د غزوه بدر په ورځ زه د دښمن په مقابل صف کې ولاړ وم. چې

فَنَظَرْتُ عَنْ يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي فَإِذَا بِغُلَامَيْنِ مِنَ الْأَنْصَارِ
ما خپل ښي او چپ اړخ ته نظر واړولو نو څه وينم چې زه د دوه انصارو هلکانو په مينځ کې ولاړ يم چې بالکل

حَدِيثَةٍ أَسْنَانُهَا فَتَمَنَّيْتُ
کم عمرې وُو. ما دا ارمان وکړو چې کاش زه دې وخت کې د دې دواړو نه زيات د طاقت او تجربو والا په مينځ کې ولاړ

أَنْ أَكُونَ بَيْنَ
وی. يعني ما دا کم عمرې د حوصلې او زړه ورتيا په اعتبار سره کم وګڼل او دا خيال مې وکړو چې دا دنوې عمر والا تجربه

أَضْلَعَ مِنْهُمَا فَغَمَزَنِي
کاردي. څکه کېدی شي چې د دښمن د حملې مقاومت ونه کړي او د جنګ په وخت کې وتښتي. چې ماته به هم ترېنه

أَحَدُهُمَا فَقَالَ: يَا عَمِّ
نقصان راورسي. زه په دې خيالونو کې اخته وُوم چې ناڅاپه دې دواړو کې يو زه وڅکولم او وې ويل چې تره جانه

---

(1) رقم الحديث ۴۰۲۶ أخرجه ابوداود في السنن ۱۸۸/۳ رقم: حديث ۲۷۵۵

هَلْ تَعْرِفُ أَبَا جَهْلٍ؟ قُلْتُ: نَعَمْ

آیا ته ابو جهل پیژنې. هغه کوم یو دی او چرته دی؟ ما ورته وویل چې زه یې پیژنم خو زما وراره ستا د ابو جهل سره

فَمَا حَاجَتُكَ إِلَيْهِ يَا ابْنَ أَخِي؟ قَالَ: أُخْبِرْتُ أَنَّهُ يَسُبُّ

څه کار دی؟ هغې وویل چې زه خبر شوی یم چې هغه لعین نبی کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کنځلې کوي. قسم کوم [illegible]

رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالَّذِي

هغه ذات چې د چا په قبضه کې زما ژوند دی، که زه هغه او وینم نو زما بدن به د هغې د بدن نه تر هغه وخت پورې جدا نه شي تر کومې

نَفْسِي بِيَدِهِ لَئِنْ رَأَيْتُهُ

پورې په مونږ یو مرګ ته ژر ورسیدلو کې توندې ونه کړي یعنې د ابو جهل خلاف زما په زړه کې دومره کرکه ده

لَا يُفَارِقُ سَوَادِي سَوَادَهُ

چې په لیدلو سره به پرې حمله کوم او تر هغې پورې به ورسره جنګ کوم چې تر څو پورې مونږ دواړو کې چې د چا مرګ

حَتَّى يَمُوتَ الْأَعْجَلُ مِنَّا

مخکې راتلونکی وي هغه مړ نه شي، اګر که زه شهید شم او که هغه جهنم ته ورپارسل کړم. حضرت عبد الرحمن فرمايي چې د دې کم

فَتَعَجَّبْتُ لِذٰلِكَ قَالَ:

عمرې خبره اوریدلو سره زه حیران شوم چې خدایا د دې کم عمرو په زړه کې د نبي عَلَيْهِ السَّلَام سره څومره مینه ده او د دوی جذبې

وَغَمَزَنِي الْآخَرُ فَقَالَ

همت او حوصلې او زړه ورتیا څه محشر خور شوی دی. عبد الرحمن فرمايي چې بیا هغه بل هلک زه وڅکوندلم او

لِي مِثْلَهَا فَلَمْ أَنْشَبْ

هغې هم همغه الفاظ وویل چې کوم اولنې ویلې وُو. د هغې وروسته ما هیڅ توقف ونه کړو او ابو جهل مې

أَنْ نَظَرْتُ إِلَى أَبِي جَهْلٍ يَجُولُ فِي النَّاسِ فَقُلْتُ:

ولیدلو چې د ښمن خلکو کې ګرځېدلو. ما د هغې اړخ ته اشاره کول سره هغه هلکانو ته وویل چې آیا

أَلَا تَرَيَانِ؟ هٰذَا صَاحِبُكُمَا

تاسو هغه کس نه وینئ چې په د ښمنانو کې ګرځې راګرځې؟ همدغه تاسو ته مطلوب دی چې د کوم باره کې تاسو

الَّذِي	تَسْأَلَانِي	عَنْهُ	قَالَ:

خمانه پوښتنې کولې یعنې دا کس وپیژنئ، دا ابو جهل دی. عبدالرحمن رضي الله عنه فرمايي چې دې او ربدلو سره دواړو

فابتدراه	بسيفهما	فَضَرَبَاهُ	حَتَّى	قَتَلَاهُ

خپلې تورې سنبال کړې او ژر د ابو جهل اړخ ورمخکې شول او په هغې یې حمله وکړه تر دې چې هغې یې مړ کړو.

ثُمَّ انْصَرَفَا إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخبراهُ

بیا هغه دواړه د نبي کریم صلی الله علیه وسلم خوا ته بېرته راغلل او نبي کریم صلی الله علیه وسلم یې د دې واقعې نه خبر کړو.

فَقَالَ: أَيُّكُمَا قَتَلَهُ؟ فَقَالَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا: أَنَا قتله فَقَالَ: هَلْ مسحتما سيفيكما؟ فَقَالَا: لَا

نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمایل تاسو دواړو خپلې تورې اوچې کړې؟ هغوی وویل چې نه،

فَنَظَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى السَّيْفَيْنِ فَقَالَ: كِلَاكُمَا قَتَلَهُ

نو نبي کريم صلی الله علیه وسلم د هغې دواړو تورو ته وکتل او ویې فرمایل چې تاسو دواړو هغه مړ کړی دی.

وَقَضَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَلَبِهِ لِمُعَاذِ بن عَمْرِو بن الْجَمُوحِ

او بیا نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې د ابو جهل سامان معاذ ابن عمرو ابن جموح ته ورکړئ او

وَالرَّجُلَانِ: مُعَاذُ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْجَمُوحِ ومعاذ بن عفراء (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

هغه دواړه هلکانو چې ابو جهل یې مړ کړی ؤو معاذ ابن عمرو رضي الله عنه ابن جموح او معوذ ابن عفراء ؤو.

توضیح: اضلع: د اقوی په معنی کې دی یعنې ما ارمان وکړو چې کاش زه د دې دوه ماشومانو په ځای طاقتور سړي وی. (مرقات ۵۹۳/۷)

فغمزني: یعنې د لاس په ګوتو باندې یې زما بدن وشکونډلو چې زه د هغوی اړخ ته متوجې شم.

سوادي سواده: ای جسمی جسمه و شخصی شخصه (مرقات ۵۹۳/۷)

الاعجل: یعنې د چا د مرګ چې مخکې وي هغه به مړ شي. دا هم د ځان وژني حملې پشان دی. چې اصل کې بله ځان وژنه ده. (مرقات ۵۹۳/۷)

لم انشب: یعنې هیڅ وخت په کې و لږېدلو. (مرقات ۵۹۳/۷)

ومعاذ بن عفراء: د دې نه مخکې لیکلی شوي دي چې دا دواړه مور عزیره ؤورنه ؤو او د مور نوم

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۲۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۴۶/۶ رقم الحديث ۳۱۴۱ وأحمد في المسند ۱۹۳/۱

يې عفراء ؤو او پلاران د دواړو جدا جدا ؤو. د معاذ د پلار نوم عمرو بن جموح ؤو او د معوذ د پلار نوم حارث ؤو او د دواړو د مور نوم عفراء ؤو، نو د دواړو اړخ ته هم نسبت وشو صحيح د ه. هيڅ تعارض نشته دی. البته دومره دې ياده وي چې اول حضرت معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حمله وکړه بيا معوذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وکړه او وتښتېدل. بيا حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وروسته راغلو او د ابوجهل سره غوڅ کړو. فرښتو هم د خير په دې کار کې برخه اخستې وه. (مرقات۷/۵۹۵، ۵۹۴)

حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د ابوجهل په سينه باندې

﴿۴۴﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ بَدْرٍ:
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جنګ بدر په ورځ ميدان جنګ کې وفرمايل
مَنْ يَنْظُرُ لَنَا مَا صَنَعَ أَبُو جَهْلٍ؟
چې کوم کس دی چې په ليدلو سره اوايې چې ابوجهل څه وکړل يعنې د هغې څه انجام شو، هغه وژلی شوی دی يا که
فَانْطَلَقَ ابْنُ مَسْعُودٍ فَوَجَدَهُ قَدْ ضَرَبَهُ ابْنَا عَفْرَاءَ
ژوندی دی. نو حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لاړو او هغې ابوجهل په داسې حالت کې وليدلو چې عفراء دواړو زامنو وهلې دی
حَتَّى بَرَدَ قَالَ: فَأَخَذَ بِلِحْيَتِهِ فَقَالَ:
او يخ کړی يې دی يعنې مرګ ته يې نزدې کړی ؤو. حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دې ليدلو
أَنْتَ أَبُو جَهْلٍ فَقَالَ:
سره د ابوجهل ګيره ونيوله او ورته وې يې ويل چې ابوجهل يې؟ ابوجهل د ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دې پوښتنې شا ته د پټې توقې او کرکه
وَهَلْ فَوْقَ رَجُلٍ
محسوسه کړه او وې ويل چې يېشکه زه ابوجهل يم، خو آيا ته د هغه کس نه په اوچته مرتبه کې يې چې کوم تا وژلی دی؟ يعنې کوم کس
قَتَلْتُمُوهُ. وَفِي رِوَايَةٍ:
چې تا وژلی دی د هغې په لويه مرتبه کې هيڅ څوک نشته دی. د دې الفاظ په ذريعه ګويا کې ابوجهل دا دعوی وکړه چې په
قَالَ: فَلَوْ غَيْرُ
قريشو کې په مرتبه کې زمانه بل هيڅ څوک نشته دی او يو روايت کې دا دي چې ابوجهل په دې موقع دا وويل

أَكَّارٍ	قتلني	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)(١)
چې که د غير زراعت والا خلکو زه وژلی وی نو بهتره به وی.		

توضيح حق برد: يعني د ژوند آخري سلګئ يې وه. (مرقات ۵۹۵/۷)

وهل فوق رجل: يو مطلب دا دی چې د دې کس نه اوچت تا څوک وژلی دی. يعني زمانه تا هيڅ نويې کس نه دی وژلی. دويم مطلب دا دی چې يو کس دې وژلی دی دې باندې څه فخر کوې، نو لښکر موجود دی. د دې حديث په ترجمه کې په مظاهر حق کې څه ابهام دی.

ځينې روايتونو کې دلته څه تفصيل دي. هغه دا چې حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ کله راغلو نو د ابوجهل په سينه کيناستلو. ابوجهل وويل چې ای شپونکيه! مبارک دې وي په لويې او اوچت مقام کيناستلې، خودا راته اوايه چې د جنګ ميدان د چا په لاس کې دی؟ هغې ورته وفرمايل ميدان د محمد عربي او د مسلمانانو په لاس کې دی. ابوجهل ووېل د ځان بنودنې ضرورت نشته دی، د يو کس نه بغير دې بل څوک وژلی دی. حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وفرمايل چې ستانه بغير اويا (۷۰) کسان وژلی شوي دي.

ابوجهل ووېل دا راته اوايه زه وهلی چايمه؟ هغې ورته ووېل د عفراء ځوي وهلی يې. ابو جهل ووېل "**فلو غيرا كار قتلني**" کاش که د دهقان نه بغير بل چا وژلی وی. حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د ابو جهل ږيره رانښکله او ورته ويې فرمايل چې "**وقد اخزاك الله يا عدوالله**" ای د الله دښمنه! الله ته ذليله کړی يې. بيا ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وفرمايل ما تا وژونکی يم. ابوجهل ووېل چې دا څه اولنئ واقعه نه ده چې يو غلام مالک وژلی دی. حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وفرمايل زه دې سر غوڅول غواړم. ابو جهل ووېل خپله توره راته انبايه. کله چې ابوجهل د ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ زنګ شوې توره وليدله نو وي ويل چې په دې نه بلکې زماتوره واخله او سر مې جدا کړه خو د اوږو سره يې غوڅ کړه چې زماسر اوچت ښکاري او محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او ايې ربنتيا هم چې د لوی سردار سرؤو. حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ورله سر غوڅ کړو او د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې ته يې کيښودلو. نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د شکر سجده وکړه او ويې فرمايل: زماد امت فرعون ؤوژلی شو. تفصيلات زما په کتاب جنګ بدر کې وګورئ. (مرقات ۵۹۶/۷)

د کمزور مسلمان مال بچ کول پکار دی

﴿۴۵﴾ وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ: أَعْطَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَهْطًا
او حضرت سعد ابن وقاص رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ حال دا چې د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په مجلس کې ناستؤم چې د

٩

(١) رقم الحديث ۴۰۲۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۴۶/۶ رقم الحديث ۳۱۴۱ وأحمدفي المسند ۱۹۳/۱

وَأَنَا جَالِسٌ فَتَرَكَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عَلَيْهِ وَسلم مِنْهُم رَجُلًا
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ يو جماعت ته څه مال ورکړو او هغه جماعت کې يو کس نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ پرېښود لو يعنې هغې له يې
وَهُوَ أَعْجَبُهُمْ إِلَيَّ فَقُمْتُ
هيڅ ورنه کړل. حال دا چې هغه کس زما په نزد د دين په اعتبار سره د ټولو نه بهتر وُو. دې ليدلو سره زه او درېدلم
فَقُلْتُ: مَا لَكَ عَنْ فُلَانٍ؟
او نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته مې عرض وکړو چې د فلانې کس لپاره څه دې چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه د خپلې تحفې نه محرومه کړو؟
وَاللهِ إِنِّي لَأُرَاهُ مُؤْمِنًا
قسم په خداى! زه خو دا صادقه مومن ګڼم. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې داسې مه وايه چې زه دا صادقه مومن
فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَوْ مُسلما ذكَرَ سَعْدٌ ثَلَاثًا
ګڼم بلکې داسې وايه چې زه دا مسلمان ګڼم. سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ مخې ته دا خبره درې ځله ووېله، خو
وَأَجَابَهُ بِمِثْلِ ذَلِكَ ثُمَّ قَالَ:
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هم هر ځلې همدغه شان جواب ورکړو. د هغې نه وروسته نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې زه يو کس
إِنِّي لَأُعْطِي الرَّجُلَ وَغَيْرُهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْهُ
ته مال ورکوم حال دا چې د هغې په نسبت هغه بل کس ماته ډېر نزدې او ډېر خوښ وي او د هغې وجه دا وېره
خَشْيَةَ أَنْ يُكَبَّ فِي النَّارِ عَلَى وَجْهِهِ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.
وي چې چرته هغه کس پر مخې دوزخ ته غوزار نه کړی شي. او د بخاری او مسلم يو روايت کې دا دي چې
وَفِي رِوَايَةٍ لَهُمَا: قَالَ الزُّهْرِيُّ: فترى: أَنَّ الْإِسْلَام
زهری رحمه الله فرمايلي دي چې د دې ارشاد له نظره زما دا عقيده ده چې اسلام کې اصل کلمه يعنې کلمه د شهادت
الْكَلِمَة وَالْإِيمَان الْعَمَل الصَّالح (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)(۱)
نوم دی او د زړه ايمان د نيک عمل يعنې د تصديق نوم دی.

(۱) رقم الحديث ۴۰۲۹ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۴۲۴/۳ رقم الحديث (۱۱۸-۱۸۰۰)

توضيح: **او مسلما**: علامه طيبي فرمايي چې "او" د بل په معنی کې دی. يعنې نبي کريم ﷺ دا ويل غوارې چې د ايمان يو پټ باطني امر دی. د دې حکم مه لګوئ بلکې صرف ظاهر باندې حکم لګوئ چې اسلام دی. لهذا دې ته مسلمان وايه، مؤمن مه وايه. د دې روايت نه په اسلام او ايمان کې د تباين پته لږېږي. تفصيل د جلد اول په کتاب الايمان کې دی. (الکاشف: ۸/۶۱،۶۰)

حضرت عثمان رضي الله عنه ته د بدريانو مرتبه حاصله ده

﴿۲۶﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ يَعْنِي يَوْمَ بَدْرٍ
او حضرت ابن عمر رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي عليه السلام د جنګ بدر په ورځ د خطبې ورکول لپاره او درېدلو
فَقَالَ: إِنَّ عُثْمَانَ انْطَلَقَ فِي حَاجَةِ اللهِ وَحَاجَةِ رَسُولِهِ
او ويې فرمايل چې بيشکه عثمان رضي الله عنه الله او د هغې د رسول د کار لپاره تلی دی، ځکه زه (خپله) د هغې له
وَإِنِّي أُبَايِعُ لَهُ فَضَرَبَ لَهُ رسولُ الله بِسَهْمٍ
اړخه بيعت کوم. بيا نبي عليه السلام د حضرت عثمان رضي الله عنه لپاره د جنګ بدر په مال غنيمت کې برخه مقرره
وَلَمْ يَضْرِبْ بِشَيْءٍ لِأَحَدٍ
کړه او نبي عليه السلام د حضرت عثمان رضي الله عنه نه بغير بل د هيڅا لپاره داسې برخه مقرره نه کړه چې په جنګ
غَابَ غَيْرَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
کې شريک شوی نه ؤو.

توضيح: حضرت عثمان رضي الله عنه جنګ بدر کې د نبي کريم ﷺ لور حضرت رقيه رضي الله عنها په بيمار پرسئ کې مشغول ؤو. نبي کريم ﷺ د حکم مطابق جنګ بدر کې شريک نه شو. بدر والو درجه عثمان رضي الله عنه ته ملاو شوه او د مال غنيمت برخه هم ورته ورکړې شوه.

﴿۲۷﴾ وَعَن رافِعِ بن خديجٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْعَلُ فِي قَسْمِ
او حضرت رافع ابن خديج رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ د مال غنيمت د تقسيم په

[1] رقم الحديث ۴۰۳۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۴۰/۳ رقم الحديث ۱۴۷۸ ومسلم في صحيحه ۱۳۲/۱ رقم الحديث (۲۳۶-۱۵۰)

الْمَغَانِمِ عَشْرًا مِنَ الشَّاءِ بِبَعِيرٍ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ(۱)

وخت کې يو اوښ د لسو بزو برابر ګڼلی ؤو. (نسائی)

جهاد لپاره د لمر ډوبېدو سره حصار شو

﴿۲۸﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " غَزَا نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ

او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې په انبياؤ کې يو نبي يعنې

فَقَالَ لِقَوْمِهِ: لَا يَتْبَعْنِي

ديوشع ابن نون عليه السلام ذکر دی چې يو ځل هغې د جهاد اراده وکړه او کله چې د جهاد لپاره روان شو نو هغې خپل قوم ته وويل

رَجُلٌ مَلَكَ بُضْعَ امْرَأَةٍ

چې ما سره دې هغه کس نه ځي چې د يوې ښځې سره يې نکاح کړې وي او هغه ښځه يې کور ته راوستلې وي او د جماع

وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يَبْنِيَ بِهَا وَلَمَّا يَبْنِ بِهَا وَلَا أَحَدٌ بَنَى بُيُوتًا

اراده ورسره لري او تر اوسه پورې يې کور ته راوستلې وي او زما سره هغه کس مه ځئ چې کورې يې جوړ کړي

وَلَمْ يَرْفَعْ سُقُوفَهَا وَلَا رَجُلٌ اشْتَرَى غَنَمًا أَوْ خَلِفَاتٍ

وې خو په هغې چت نه وي اچولی. دغه شان هغه کس هم زما سره مه ځئ چا چې بلاربې بزې او بلاربې اوښې

وَهُوَ يَنْتَظِرُ وِلَادَهَا

اخستې وي او د هغې د بچو د پيدا کېدلو په انتظار کې وي. د هغې نه وروسته هغه نبي د خپلو نورو ملګرو سره

فَغَزَا فَدَنَا مِنَ الْقَرْيَةِ

روان شو او کله چې هغه کلي ته نزدې ورسيدل چرته يې چې د جهاد اراده لرله نو مازيګر وخت شوی ؤو يعنې هغه

صَلَاةَ الْعَصْرِ أَوْ قَرِيبًا مِنْ ذَلِكَ فَقَالَ لِلشَّمْسِ:

داسې وخت کې هغه کلي ته نزدې ورسيدلو چې د مازيګر لمونځ د ختميدلو وخت ؤو. هغه نبي عليه السلام لمر

إِنَّكِ مَأْمُورَةٌ وَأَنَا مَأْمُورٌ

مخاطب کړو او وې ويل چې ته هم علپنې باندې مامورې يې او زه هم د دې کلي په فتح کولو باندې مامور يم:

---

(۱) رقم الحدیث ۴۰۳۱ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۸/۳ رقم الحدیث ۲۷۲۶.

اللّٰهُمَّ احْبِسْهَا عَلَيْنَا فَحُبِسَتْ

اې الله! ته لمر ودروې نو هغه لمر او درېدلو يعني د پخوانو ماهرين فلکياتو د نظريې مطابق د لمر رفتار يا د نوې نظريې

حَتّٰى فَتَحَ اللّٰهُ عَلَيْهِ

مطابق د ځمکې گردش په حکم ودرول شوی ؤو چې د شپې د تورتم نه مخکې مخکې هغه نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ جهاد وکړي.

فَجَمَعَ الْغَنَائِمَ فَجَاءَتْ يَعْنِي النَّارَ

او الله هغه نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته فتح ورکړه. بيا چې مال غنيمت راجمع کړی شو او هغې د سوزولو لپاره اور بل کړی شو نو

لِتَأْكُلَهَا فَلَمْ تَطْعَمْهَا فَقَالَ:

هغه اور مال غنيمت اونه سوځولو. دې ليدلو سره نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خپلو ملگرو ته وويل چې يقيناً په تاسو کې د

إِنَّ فِيكُمْ غُلُولًا

مال غنيمت خيانت شوی دی يعنې تاسو کې چا په مال غنيمت کې خيانت کړی دی. چې د هغې وجې اور خپل

فَلْيُبَايِعْنِي مِنْ كُلِّ قَبِيلَةٍ

کار نه کوي. لهذا تاسو کې هرې قبيلې کې يو يو کس له پکار دي چې هغه بيعت وکړي. چې بيعت شروع شو او

رَجُلٌ فَلَزِقَتْ يَدُ رجلٍ

د هرې قبيلې يو يو کس خپل لاس د هغه نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په لاس کې کېښودل نو د يو کس لاس د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د

بيدِه فَقَالَ: فيكُم الغُلولُت

لاس و نښتلو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه کس ته وفرمايل چې دې ذريعې سره ثابت شو چې خيانت ستا له اړخ شوېدی

فجاؤوا بِرَأْسٍ مِثْلِ رَأْسِ بَقَرَةٍ مِنَ الذَّهَبِ فَوَضَعَهَا

بيا د هغه قبيلې والا يو د سرو زرو سر راوړو چې غوې د سر پشان ؤو او هغه يې کېښودلو. د هغې نه وروسته

فَجَاءَتِ النَّارُ فَأَكَلَتْهَا زَادَ فِي رِوَايَةٍ:

اور راغلو او هغه مال يې اوسوځولو. او يو روايت کې راوي دا عبارت هم نقل کړی دی چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا وفرمايل

فَلَمْ تَحِلَّ الْغَنَائِمُ لِأَحَدٍ قَبْلَنَا ثُمَّ أَحَلَّ اللّٰهُ لَنَا الْغَنَائِمَ

زمونږ نه مخکې د هيچا لپاره مال غنيمت حلال نه ؤو. بيا الله تعالى دا زمونږ لپاره حلال کړو. الله تعالى مالي

رَأَى	ضَعْفَنَا	وَعَجْزَنَا	فَأَحَلَّهَا	لَنَا	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)

تو ګه باندې مونږ کمزورې وليدلو نو مال غنيمت يې مونږ ته په دې حلال کړو.

توضيح نبي من الانبي اء: وايي دا يوشع بن نون پيغمبر ؤو. هغې وزګار ځوانان د جهاد د پاره انتخاب کړل چې په زړه ورتيا سره جنګ وکړي.

انت مامورة: يعني کا ماته د جهاد حکم دى او تاباندې د اسمان د سفر حکم دى. اى الله دا ودروې چې زه د جهاد عمل پوره کړم او ښاره ته دننه شم. دا چې د لمر د ډوبېدلو نه وروسته د شنبې ورځ د شروع والا ؤوه او د شنبې په ورځ د هغوى لپاره جهاد کول منع ؤو، ځکه حضرت يوشع عَلَيْهِ السَّلَامُ دعا وکړه چې د جهاد عمل پوره شي او ښار فتح شي. ګنې تر بله ورځ پورې به کافران مضبوط ښې. دا وخت کمزورې دي او د هغوى پښې ښوېدلې دي. د هغې دعا نه وروسته لمر اودرېدلو. کله چې ښار فتح شو نو هغه لمر ډوب شو. د دې نه د جهاد د اهميت او عظمت پته لږي. د تبليغ والو په نزد د جهاد هيڅ اهميت نشته دى. بهرحال ښار فتح کېدلو نه وروسته مال غنيمت را جمع کړى شو، خو د رواج مطابق اور هغه اونسوځولو. حضرت يوشع عَلَيْهِ السَّلَامُ دِ خلکو سره د مصافحې کول حکم وکړو. د خيانت کونکې لاس د هغې د لاس سره ونښتلو. د دې حديث نه معلومه شوه چې د يهودو انبياؤ جهاد کړى دى. کوم خلک چې جهاد ته دهشت ګردې وايي هغوى په خپل نبي باندې اعتراض کوي.

په مال غنيمت کې خيانت کونکى به دوزخ ته اچولى کيږي

﴿۲۹﴾ وَعَنْ	ابْنِ	عَبَّاسٍ	قَالَ:	حَدَّثَنِي	عُمَرُ	قَالَ:

او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې حضرت عمر ابن خطاب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مونږ ته بيان وکړو چې کله د خيبر ورځ

لَمَّا كَانَ يَوْمَ خَيْبَرَ أَقْبَلَ نَفَرٌ مِنْ صَحَابَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا:

راغله يعنې غزوه خيبر ختم شو، نو د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په صحابؤ کې يو څو خلک راغلل او خپل مينځ کې يې وويل

فُلَانٌ	شَهِيدٌ	وَفُلَانٌ	شَهِيدٌ

فلانى شهيد دى او فلانى کس شهيد دى يعنې هغه ورځ چې کوم مسلمانان شهيدان شوي ؤ د هغوى نومونه

حَتَّى	مَرُّوا	عَلَى	رَجُلٍ	فَقَالُوا:

يې اخستل او د هغوى د شهادت ذکر يې کولو. تر دې چې هغوى د يو کس په جسد باندې تير شول او ويې ويل

---

(١) رقم الحديث ۴۰۳۲ أخرجه النسائي في ۲۲۱/۷ رقم الحديث ۴۳۹۱ وأحمد في المسند ۴۶۲/۳.

فُلَانٌ شَهِيدٌ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَلَّا
چې دا فلانی کس شهید دی. نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې اورېدلو سره وفرمایل چې هر ګز نه، تاسو چې په کومه معنی کې
إِنِّي رَأَيْتُهُ فِي النَّارِ فِي بُرْدَةٍ غَلَّهَا أَوْ عَبَاءَةٍ
دې ته شهید وایې هغه صحیح نه دی، ځکه ما دې کس ته په مال غنیمت کې یو څادر یا یې وفرمایل چې یو دهرئ
ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او د یوې کمبلي پټولو په وجه دوزخ کې په سوزېدلو باندې لیدلی دی. بیا نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زه مخاطب
يَا ابْنَ الْخَطَّابِ اذْهَبْ فَنَادِ فِي النَّاسِ:
کړم او وي فرمایل چې ابن خطاب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لاړ شه او د خلکو په مینځ کې درې ځله دا اواز وکړه چې
أَنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا الْمُؤْمِنُونَ ثَلَاثًا
جنت ته صرف مومن یعني کامل مومن داخلېږي. حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې زه اوتلم او درې
قَالَ: فَخَرَجْتُ فَنَادَيْتُ: أَلَا إِنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا الْمُؤْمِنُونَ ثَلَاثًا. رَوَاهُ مُسلم [۱]
ځله مې اواز وکړو چې خبردار! جنت ته به صرف مومن داخلېږي. (مسلم)

[۱] رقم الحدیث ۴۰۳۳ أخرجه البخاري في صحیحه ۶۲۸/۶ رقم الحدیث ۳۱۲۴ ومسلم في ۱۳۶۶/۳ رقم الحدیث (۳۲-۱۷۴۷)

باب الجزية
د جزيي بيان

قال الله تعالیٰ: ﴿حتیٰ یعطوا الجزیة عن ید و هم صاغرون﴾ (سورة التوبة : ۲۹)

جزيه د جزا نه دی. چې لغوي اعتبار سره د بدلې په معنی کې دی. اصطلاح کې "**الجزیة ما یؤخذ من اهل الذمة**" یعنې جزیه هغه خاص محصول او ټیکس ته وایي چې د ذمیانو نه د هغوی د مال او نفس د حفاظت په بدل کې اخستلی کېږي، نو د اسلامي حکومت ذمه واري ده چې هغوی د زمیانو د مال او نفس او د هغوی د عزت او ابرو حفاظت وکړي. (مرقات ۶۰۴/۷)

د جزیي حکمت: اهل ذمۀ باندې د جزیي عملي کولو حکمت دا دی چې کله هغوی اسلام او اهل اسلام د نژدې نه وګوري او د هیڅ یَو اړخ نه په هغوی باندې پابندي نه وي. هر اړخ ته د اسلام شوکت او غلبه وي. د اسلام برکتونه وي، نو دیر ژر به د اسلام آفاقي کشش هغوی اسلام ته رابنکاږي، ځکه په لاکهونو ذمیانو په قرونِ اولیٰ کې داسې اسلام قبول کړی دی.دویم حکمت جزیه کې دا دی چې په ذمیانو باندې جزیه بوج شي نو د هغوی زړونه به مغلوب شي. د اسلام قانون به غالب وي، نو په کفر کې به د ذمیانو لپاره هیڅ فائده نه وي. بلکې دنیوي نقصان به هم وي او اخروي نقصان به هم وي، نو ځکه د جزیي د ذلت نه د وتلو لپاره او د دنیوي ګټو په غرض به هغوی اسلام ته راشي. نن سبا هم دا لیدلی کېږي چې چرته ټیکس کم وي یا نه وي. خلک هغه اړخ ته ځي. ډیر خلک دي چې خپل ځانونه په اهل باطلو کې شمیري چې هلته ټیکس نه راځي. یَو بنه مسلمان به د زکوٰة نه د بچ کېدلو لپاره خپل ځان عیسائی، قادیانی او رافضي بنائی. د دې لپاره چې د زکوة نه بچ شي. که چرې هغه خلکو ته معلومه شي چې ټیکس زیات دی او زکوة کم دی نو دوی به خپل ځانونه د کافر په ځای ځان مسلمان بناې. دا انسٰاني طبع او فطرت دی چې د نظر نه غور ځول کېدلی نه شي. قرآن کې الله تعالی همدغې اړخ ته اشاره کړې ده. "**حتیٰ یعطوا الجزیة عن ید و هم صاغرون**" (التوبة : ۲۹) چې په ذلالت سره خپل لاس باندې ټیکس او جزیه ور کړي، نو هغوی ته به احساس کېږي چې هغوی چرته ولاړ دي.

د جزیي قِسمونه: د جزیي دوه قِسمه دي. اولنی قِسم د صلحې په توګه دی. هغه داسې چې کفار ویري په وجه جنګ ونه کړي. بلکې د صلحي په توګه اسلام د جزیه ورکول قبول کړي. دغه شان جزیه د جانبي نو له اړخ نه رضامنتیا کېږي. د صلحې نه وروسته مسلمانانو له د هغې پابندي کول لازمه ده. دې صورت کې به جزیه د جانبي نو له اړخ د رضامنتیا مطابق وي.د جزیي دویم قِسم ه

وي چې اسلامي لښکر د کفارو په یوه علاقه باندې حمله کوي. او د جنګ نه وروسته هغه فتح کړي او د هغې نه وروسته د کفارو د نه وژلو په بدل کې هغوی باندې جزیه مقرره کړي . هغې کې د وخت د خلیفې او د امیر الحرب خوښه وي چې هغوی څومره جزیه مقرروي. د کفارو خوښه به نه وي. (مرقات ۶۰۴/۷)

ذمیانو لپاره د اسلام د اړخ نه شرطونه : د جزیه ادا کولو سره سره اسلام په ذمیانو باندې یو څو نور شرطونه هم مقرروي چې لاندې ذکر دي: ۱: ذمیان به نوي کلیسا یا عبادت خانه نه جوړوي ۲: ذمیان به د خپل عبادتونو په ښکاره تشهیر نه کوي ۳: د اسلامي قوانینو او قواعدو د تحقیر او توهین به نه کوي ۴: بدن باندې به یو خصوصي نښان کوي د دې لپاره چې دا ذمي معلوم شي لکه د اِمیل استعمال یا سر باندې چوټۍ ایښودل وغیره ۵: ذمیان خلک به د مسلمانانو نه ښه کور نه جوړوي ۶: د مسلمانانو نه به د ښه شان و شوکت والا جامه نه استعمالوي ۷: آسپي باندې سورلی نه کوي ګویا کې د مرسډیز او لینډ کروزر سورلی به نه کوي ۸: جزیه به خپله په ولاړه باندې په خپل لاس دفتر کې جمع کوي ۹: که مسلمان محصول وصولونکی هغې له ورغلو نو د ذمي ګریوان به نیسي او دیکا به ورکوي او محصول به ترینه اخلي. دا نه (۹) شرطونه دي. چې د دې نه نه وروسته نه شي ویل کیدی چې هیڅ یو ذمي کس به اسلام قبلولو نه بغیر پاتې شي، نو دا جزیه مقررول حقیقت کې د اسلام یو دعوت دی، خو نن صبا مسلمانان دومره کمزوري شوي دي چې دا خبرې په ژبه ویل هم نه خوښوي. کیني حقیقت خو دا دی چې کوم کافر د خپل حقیقي مالک نه باغي شي، نو هغې دا اخلاق کولو هم د هغې سره مننه (رعایت) دی، خو کوم خلک چې غیرت مند مسلمانان وُو هغوی د خارو لاندې خخ دي. د خاورې د پاسه وَس ګډېدونکې (ډانسران) پاتې شوي دي.

گل گئے گلشن گئے پھولوں کے پتے رہ گئے جو لوگ تھے وہ مر گئے الّو کے پٹھے رہ گئے

آدمیاں گم شدند ملک خدا خر گرفت شامت اعمال ماصورت نادر گرفت

الفصل الاول

د مجوسیانو نه جزیه اخستل څنګه ده

﴿۱﴾ عَنْ	بَجَالَةَ	قَالَ:	كُنْتُ	كَاتِبًا	لِجَزْءِ	بْنِ	مُعَاوِيَةَ	عَمِّ الْأَحْنَفِ
حضرت بجاله رحمه الله (تابعی) فرمایي چې زه د جزء ابن معاویه رحمه الله تابعی سره چې د حضرت احنف رضي الله عنه (صحابي)								
فَأَتَانَا	كِتَابُ	عُمَرَ	بْنِ	الْخَطَّابِ	رَضِيَ	اللهُ	عَنْهُ	قَبْلَ مَوْتِهِ
تره ؤو، ورسره منشي ؤوم. یو ځل مونږ د حضرت (ام المومنین) د حضرت عمر بن الخطاب رضي الله عنه د مرګ نه مخکې								

بِسَنَةٍ: فَرِّقُوا بَيْنَ كُلِّ ذِي مَحْرَمٍ مِنَ الْمَجُوسِ
يو خط راغلو. چې دا حکم په کې راکړی شوی وو چې د مجوسيانو کلې په آتش پرستو کې د هغوی د محارمو په مينځ
وَلَمْ يَكُنْ عُمَرُ أَخَذَ الْجِزْيَةَ مِنَ الْمَجُوسِ
فرق وکړئ. راويي وايي چې حضرت عمر رضي الله عنه به اول د مجوسيانو نه جزيه نه اخستله. تردې چې
حَتَّى شَهِدَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَهَا مِنْ مَجُوسِ
عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه گواهي ورکه يعني هغې دا بيان کړل چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم د هجر
هَجَرَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَذُكِرَ حَدِيثُ بُرَيْدَةَ: إِذَا أَمَّرَ أَمِيرًا عَلَى جَيْشٍ فِي بَابِ الْكِتَابِ إِلَى الْكُفَّارِ[1]
د يهوديانو نه جزيه اخستله. نو هله بيا حضرت عمر رضي الله عنه د مجوسيانو نه جزيه اخستل شروع کړه.

توضيح: من المجوس: حضرت عمر فاروق رضي الله عنه به په ابتداء کې د مجوسيانو نه جزيه نه اخستله، ځکه قرآن کريم کې آيت وو ﴿**من الذين اوتوا الکتاب حتى يعطو الجزية عن يد وهم صاغرون**﴾ (**سورة التوبة : ۲۹**) د دې آيت نه په ظاهره معلومېدل چې د جزيې تعلق صرف د اهل کتابو يهود او نصارى سره دى. مجوس اهل کتاب نه دي بلکې آتش پرست دي. کله چې حضرت عبدالرحمن رضي الله عنه گواهي ورکړه چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم به د هجر علاقې د مجوسو نه جزيه اخستله نو بيا حضرت عمر فاروق رضي الله عنه جزيه اخستل شروع کړه. د جزيه اخستلو مطلب دا نه دى چې هغوى دې ژوندې پرې نه ښودلی شي بلکې مړه دې کړى شي. اوس د اهل کتابو او د مجوسو نه بغير نور د عجمو د کفارو نه به جزيه اخستلى کېږي يا نه. دې کې د فقهاؤ اختلاف دى.

د فقهاؤ اختلاف: د امام شافعي رحمه الله په نزد د اهل کتابو نه بغير به د هيڅ يو کافر نه جزيه نه اخستلى کېږي. هغه که عربې وي يا عجمې وي. البته د مجوسيانو نه جزيه اخستل ځکه جائز دي چې د بحث لاندې حديث کې د دې واضحه تصريح موجود ده. د احنافو په نزد د اهل کتابو وغيره ټول نه به جزيه اخستلى کېږي. البته د عرب د مشرکانو او د مرتدينو نه به جزيه نه اخستلى کېږي. د هغوى لپاره به يا اسلام وي يا توره وي.

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۳۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۷۵/۶ رقم الحديث ۳۱۵۷-۳۱۵۶ وأبوداود في السنن ۴۳۱/۳ رقم الحديث ۳۰۴۳

دلائل: امام شافعي رحمه الله د ﴿من الذين اوتوا الكتاب﴾ نه د مخالف په توګه استدلال کړی دی. البته د مجوسو تخصيص او د هغوی نه جزيه اخستل د بحث لاندې حديث په وجه دی.

د احنافو ائمه فرمايي چې د عجمو کافران د غلام کول د ټولو په نزد جائز دي. دا د دې خبرې دليل دی چې د هغوی نه جزيه اخستل هم جائز دي، ځکه چې ژوندي پرېښودل د کفر په حالت کې جائز دي نو بيا جزيه اخستل هم جائز پکار ده. باقې د مخالف مفهوم زمونږ لپاره دليل نه دی. لهذا دا پيش کول بيکاره دی.

ذي محرم من المجوس: د مجوسيانو په نزد د لور، مور او د خور وغيره سره محارم سره نکاح کول هيڅ شرم نه ؤو. او نه منع ؤو، ځکه حضرت عمر رضي الله عنه حکم وکړو چې د داسې محارم د ازدواجي تعلق نه جدا کړه. (مرقات ۶۰۵/۷)

هجر: په يمن کې يوې علاقې نوم دی. چې نن سبا ورته احساء وايي. د غه شان مدينې ته نزدې د يوې علاقې نوم هم هجر ؤو. (مرقات ۶۰۵/۷)

الفصل الثاني

﴿۲﴾ عَنْ مُعَاذٍ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا وَجَّهَهُ إِلَى الْيَمَنِ
د حضرت معاذ رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم هغه حاکم او قاضي کړو او يمن ته يې روان کړو، نو
أَمَرَهُ أَنْ يَأْخُذَ مِنْ كُلِّ حَالِمٍ يَعْنِي مُحْتَلِمٍ دِينَارًا أَوْ عَدْلَهُ مِنَ الْمَعَافِرِيِّ:
هغې ته يې هدايت وکړو چې هغه هلته د هر حالم يعنې د هر بالغ نه يو دينار يا يو د يو دينار په قيمت د معافری
ثِيَابٌ تَكُونُ بِالْيَمَنِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
ټوټه چې په يمن کې تيارېدله د جزيه په توګه واخلي.

توضيح: **حالم**: د دې نه بالغ مراد دی يعنې د بالغ سړی نه به يو دينار جزيه اخستلی کېږي. که دينار نه وي د هغې د قيمت برابر به ترېنه د معافری ټوټه اخستلی کېږي.

معافری: د همدان د يوې قبيلې نوم دی. هغوی ته ټوټه منسوب وه. د روايت په آخر کې راوي اشاره

---

(1) رقم الحديث ۴۰۳۶ أخرجه ابوداود في السنن ۲۲۸/۳ رقم الحديث ۳۰۳۸ ؛ ترمذي في ۲۰/۳ رقم الحديث ۶۲۳

وکړه چې دا به په يمن کې جوړېدله. علماؤ ليکلي دي چې اوس معافري د يوې توټې نوم دی او نسبت ختم شوی دی. د دې روايت نه په ظاهره معلومېږي چې بالغ کس له پکار ده. مالدار وي که غريب وي په هغوی باندې به په يو مقدار کې جزيه مقررېږي. همدغه د شوافعو مسلک دی خو د احنافو نزد په صاحب حيثيت مالدار باندې د کال ۴۸ درهمه جزيه ده. متوسطه طبقه باندې ۲۴ درهمه د کال دي او ادنی فقير باندې دولس درهمه د کال دي. احنافو د څه مرسل روايتونو او د حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنهُ د عمل نه استدلال کړی دی او د بحث لاندې حديث مجمل هم دی او د صلح په صورت باندې محمول هم دی. (مرقات ۶۰۷/۷، ۶۰۶)

په مسلمانانو باندې جزيه نشته دی

﴿۳﴾ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَصْلُحُ قِبْلَتَانِ فِي أَرْضٍ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې يو زمکه باندې دوه قبلې
وَاحِدَةٍ وَلَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ جِزْيَةٌ. رَوَاهُ أَحْمد وَالتِّرمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد[1]
پکار نه دي او په مسلمانانو باندې جزيه نه شي مقرر کېدی. (احمد، ترمذی، ابوداؤد)

توضيح: **لاتصلح قبلتان**: د دې جملې يو مطلب دا دی چې د يهود او نصاری لپاره په جزيرهٔ عرب کې د اوسيدلو هيڅ ګنجائش نشته دی. ځکه د هغوی قبله بيت المقدس ده او د مسلمانانو بيت الله دی. او دا دواړه په مخالف اړخ کې دي. لهذا دوی د عرب د جزيرې نه اوباسئ. ګوياکې د "ارض وحدة" نه د عب جزيره مراد ده. دويم مطلب دا دی چې د مسلمانانو هيڅ ځمکې له دا مناسب او صالح نه دي چې هلته د مبالغې او د مقابلې په توګه او مساوات به توګه دوه قبلې ابادې وي. د هغې صورت به دا وي چې د مسلمانانو په ملک کې کافران د جزيې نه بغير اوسيږي يا مسلمان باجګذاب بن کړ د کفار په مينځ کې په ذلت سره اوسيږي. (مرقات ۶۰۹/۷)

وليس علی المسلم جزية: مطلب دا دی چې يو ذمي کس ؤو. هغې باندې جزيه مقرره وه. بيا هغه مسلمان شو. اوس هغه ذمي نه بلکې مسلمان دی، نو اوس هغې باندې دا جزيه نشته دی. يا مطلب دا دی چې يو ذمي ؤو. هغې جزيه ورکوله خو بيا هغې بنده کړه، خو څه موده وروسته مسلمان شو. اوس چې په هغې باندې کومه پاتې جزيه وه د هغې ورکول لازم نه دي، ځکه اوس هغه مسلمان شوی

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۳۷ أخرجه ابوداود في السنن ۴۳۸/۳ رقم الحديث ۳۰۳۵ والترمذي في ۲۷/۳ رقم الحديث ۶۳۳ وأحمدفي المسند ۲۲۳/۱

دی. او په مسلمان باندې جزیه نه وي.

په جزیه باندې د صلحې یو صورت

﴿۴﴾ وَعَنْ أَنَس قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ إِلَى أُكَيْدِرِ دُومَةَ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ حضرت خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د اکيدر دومه مقابلې ته ولېږلو، نو خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ
فَأَخَذُوهُ فَأَتَوْا بِهِ فَحَقَنَ لَهُ دَمَهُ
او د هغې ملګرو اکيدر ونيولو او د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خدمت کې يې پيش کړو. نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَصَالَحَهُ عَلَى الْجِزْيَةِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
هغه معاف کړو او جزيه باندې د هغې سره صلح وشوه.

توضيح: اکيدر دومة: دومة د تبوک سره د يو ښار نوم دی. د هغې يو مقامي بادشاه ؤو چې نوم يې اکيدر ؤو. دا د روما د سلطنت ماتحت ؤو. د غزوه تبوک په موقع نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حضرت خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته حکم وکړو چې لاړه او اکيدر ژوندی راوله. حضرت خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمايل چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! هغه سړی د ښار دننه قلعه کې محفوظ دی، ژوندی يې څنګه راولم. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې هغه به تاته ځنګل کې ملاو شي، نو حضرت خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چې کله قلعه ته نزدې شو نو دغه وخت کې يو اسماني رنګه غوا راغله او د قلعه ديوال سره يې سر مښلو. اکيدر هغې په سپوږمۍ رڼا کې را اوتلو. غوا د ځنګل اړخ ته وتښتېدله او اکيدر وريسې شاته ؤو چې حضرت خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ اکيدر باندې حمله وکړه او د اکيدر ورور ؤوژلی شو او خپله ګير کړی شو.

کله چې اکيدر نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته راوستلی شو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې اکرام وکړو. او د هغې ښار يې روغ پرېښودلو، خو د کال جزيه يې پرې مقرره کړه. دوه زره (۲۰۰۰) اوښان، اته سوه (۸۰۰) آسونه، څلور سوه (۴۰۰) زغري او څلور سوه نيزو باندې صلح وشوه. وروسته اکيدر مسلمان شو. د اکيدر نه بغير هم د دېر بانډه چيانو سردارانو د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره صلح وکړه او جزيه يې قبوله کړه. شل (۲۰) ورځې وروسته نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مدينې ته بېرته راغلو. (مرقات ۶۱۱/۷)

---

[1] رقم الحديث ۴۰۳۸ أخرجه ابوداود في السنن ۴۲۷/۳ رقم الحديث ۳۰۳۷.

یهودو نصاری نه مالِ تجارت باندې د محصول اخستلو مسئله

﴿۵﴾ وَعَنْ حَرْبِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ جَدِّهِ أَبِي أُمِّهِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت حرب ابن عبید الله د خپل نیکه نه او هغه د خپل پلار نه نقل کوي چې نبي کریم ﷺ

قَالَ: إِنَّمَا الْعُشُورُ عَلَى الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى وَلَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ

وفرمایل یهود او نصاری باندې عُشر یعنې لسمه برخه ده. او په مسلمانانو باندې څلویښتمه برخه واجب ده.

عُشُورٌ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ[1]

هغوی باندې عُشر واجب نه دی.

توضیح: د عشور مفرد عشر دی. د مال لسمه برخه ویستلو ته عشر وایي. زمکه په دوه قسمه ده. عشري او خراجي. عشري هغه ځمکې ته وایي چې مالک یې مسلمان وي. مسلمان باندې د ځمکې په وجه صرف عشر فرض دی. خراجي هغه ځکه ده چې مالک یې ذمي کافر وي. هغې باندې د ځمکې خراج حرام دی. د حدیث مطلب دا دی چې په مسلمان باندې د تجارت په مال کې عشر نشته دی. د مسلمان د ځمکې د عشر نفي دلته مقصود نه ده، خو د خراج سره د اهل کتاب په تجارتي مالونو کې هم عشر شته دی. دا چې په چونګې کې د هغوی د مالونو نه عموماً لسمه برخه اخستلی کېږي ځکه ورته عشر وویل شو. لهذا دلته د عشر نه اصطلاحي عشر مراد نه دی بلکې لسمه برخه مراد ده. د شوافعو مسلک دا دی چې که په یهود او نصاری باندې جزیه مقرره ده نو بس همغه کافي ده. د دې نه بغیر هغوی باندې هیڅ عشر وغیره نشته دی. احناف فرمایي چې که کافران په خپلو علاقو او سرحدونو باندې د مسلمانانو د تجارتي مال نه عشر اخلي نو مونږ به یې هم اخلو، ګنې نه به یې اخلو. د حدیث د احنافو مؤید دی. (مرقات ۶۱۲/۷)

په ذمیانو باندې د جزیې یو عجیب صورت

﴿۶﴾ وَعَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ

او حضرت عقبه ابن عامر رضی الله عنه فرمایي چې ما نبي ﷺ ته عرض وکړو چې یا رسول الله ﷺ!

---

[1] رقم الحدیث ۴۰۳۹ أخرجه ابوداود في السنن ۴۳۵/۳ وأحمد في المسند ۴۷۲/۳

إِنَّا	نَمُرُّ	بِقَوْمٍ	فَلَا	هُمْ يُضَيِّفُونَا

چې مونږ کله جهاد ته حو او د يو قوم په ابادۍ باندې تېرېږو نو هغه خلک نه زمونږ مېلمستيا کوي او نه مونږ له هغه شی

وَلَا	هُمْ	يُؤَدُّونَ	مَا لَنَا

راکوي چې کوم هغوی باندې زمونږ د اسلام په وجه حق وي. يعني د اسلام په وجه چې هغوی باندې زمونږ چې

عَلَيْهِم	مِنَ	الحقّ

دا کوم حق دی چې هغوی قرض وغيره را کړي او زمونږ ضرورتونه پوره کړي او زمونږ خيال و ساتې. هغوی دا

وَلَا	نَحْنُ	نَأْخُذُ مِنْهُمْ.

نه پوره کوي او چې مونږ د هغوی نه هيڅ يو شی په زوره نه اخلو نو ځکه مونږ سخت پريشانه يو او د هغوی

فَقَالَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

د رويې په وجه مونږ په لوی اضطرارې او نقصان کې اخته کېږو. نبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې که هغوی ستاسو

إِنْ	أَبَوْا	إِلَّا	أَنْ تَأْخُذُوا

د مېلمستيا کولو نه يا تاسو په لاس کې نغد درکولو يا د په قرضو د يو شي خرڅولو نه انکار وکړي او په دې

كُرْهاً	فَخُذُوا.	رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]

صورت کې د هغوی نه هيڅ يو شی په زوره د اخستلو نه بغير نه چاره نه وي نو په زوره يې ترېنه واخلئ.

توضيح: د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په زمانه کې به مجاهدين هر ځای ته تلل راتل. لارې به خالې وې. لږ لږ ځايونو کې به د ذميانو ابادياني وې، نو ځکه نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به ذميانو باندې د معاهدې د لاندې جزيې سره دا لازمه کړې وه چې کله تاسو باندې مسلمانانو تېرېږي نو د مجبوری په وخت کې هغوی ته خوراک ورکوئ او کور کې به ورله د شپې انتظام کوئ. د دې جزيې متعلق په ډېرو مقاماتو کې دغه قِسمه حديثونه راځي چې که اهل کتاب درته خوراک نه درکوي نو په زوره يې ترېنه اخلئ. د جزيې صورت دا ؤو ګنې د هيڅ مسلمان لپاره جائز نه ده چې د هغه د اهل کتاب نه په زوره خوراک وخوري. دا تول يا د معاهدې صورتونه دي يا د ولږې صورت کې دي يا د قرض په توګه دی چې وروسته به روپئ ادا کوؤ. توضيحات جلد اول کې دا مسئله تفصيل سره ليکلی شوې

(۱) رقم الحديث ۴۰۴۰ أخرجه الترمذي في السنن ۴/ ۱۲۵ رقم الحديث ۱۵۸۹

ده. (مرقات ۷/۶۱۳)

الفصل الثالث

په سروزرو او سپینوزرو باندې د جزیې مقدار

﴿۷﴾ عَنْ أَسْلَمَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ
حضرت اسلم رحمه الله (تابعی) فرمایي چې حضرت عمر ابن خطاب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په خپل دور خلافت کې په هغه ذمیانو
ضَرَبَ الْجِزْيَةَ عَلَى أَهْلِ الذَّهَبِ أربعةَ دنانيرَ
باندې چې سره زر ورسره ؤو څلور دیناره جزیه مقرره کړه او کومو ذمیانو به چې سپین زر لرل نو هغوی
وعَلى أَهلِ الوَرِقِ أَرْبَعِينَ دِرْهَمًا مَعَ ذَلِكَ أَرْزَاقُ الْمُسْلِمِينَ وَضِيَافَةُ
باندې يې څلویښت درهمه مقرر کړل او د دې نه بغیر یې پرې د مسلمانانو د خوراک څښاک د
ثلاثةِ أيامٍ. رَوَاهُ مَالك[1]
درې ورځو مېلمستیا هم مقرره کړې وه.

توضیح: ارزاق المسلمین: د دې نه مراد همغه مېلمستیا ده چې ذکر یې د دې نه مخکنې حدیث کې راغلی دی. د حالاتو او د اشخاصو د تفاوت په وجه د جزیې مقدارولو هم مختلف صورتونه پیدا شوې دي. دلته د کال څلور دیناره د کس په سر ذکر دي او د څلویښت درهمو د کال ذکر دی، خو دې سره د مېلمستیا حق هم یو زیات حق دی. (سورة النساء: ۱۲۸)

---

[1] الخامس ۴۰۲۱ أخرجه مالك في الموطأ ۱/۲۷۹ رقم حديث ۲۳ من كتاب الزكاة

كتاب الصلح

د صلحې بيان

قال الله تعالى: ﴿وان جنحوا للسلم فاجنح لها و توكل على الله﴾ (سورة الانفال:)

وقال الله تعالى: ﴿والصلح خير﴾ (سورة النساء)

مصالحه او صلح د اصلاح نه مشتق دى چې د فساد ضد دى. يو بل سره په محبت و مودت سره معامله كول ته صلح وايي. كه چيرې د وخت صالحه بادشاه د مسلمانانو لپاره صلح مناسبه كڼي. او صلح كولو كې فائده وي او د مسلمانانو عظمت او شوكت ته هيڅ نقصان نه رسيږي، نو د كفارو سره صلح بالعوض هم جاز ده او بغير د عوض نه هم جائز ده. او كه په صلح كې نقصان وي نو صلح جائز نه ده. اسلامي تاريخ كې د ټولو نه لويه صلح د حديبيي ده چې د شرطونو بيان يې راروان دى. كفارو سره د لسو (۱۰) كالو ډيره صلح يكار نه ده.

الفصل الاول

د صلح حديبيه تفصيلي بيان

﴿۱﴾ عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ وَمَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ قَالَا: خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او د مسور ابن مخرمه او د حضرت مروان ابن حكم نه روايت دى. دا دواړه وايي چې نبي كريم ﷺ

عَامَ الْحُدَيْبِيَةِ فِي بِضْعَ عَشْرَةَ مِائَةً مِنْ أَصْحَابِهِ

د حديبيه په كال خيل يو زرو څو سوه صحابه كرام رضي الله عنهم ځان سره كړل او د مدينې نه روان شول. كله

فَلَمَّا أَتَى ذَا الْحُلَيْفَةِ

چې نبي عليه السلام ذو الحليفه ته ورسيدلو چې د مدينې منورې نه تقريباً شپږ ميله فاصله كې واقع دى او اوس ورته ابيار علي چې هم وايي

قَلَّدَ الْهَدْيَ وَأَشْعَرَ وَأَحْرَمَ مِنْهَا بِعُمْرَةٍ

نو هدى يعنې د قربانۍ څاروي په غاړه كې يې پړى واچولو او اشعار يې وكړو. بيا يې د ذو الحليفه نه د عمرې لپاره

وَسَارَ حَتَّى إِذَا كَانَ بِالثَّنِيَّةِ

احرام وتړلو او مخكې روان شو تر دې چې كله ثنيه يعنې هغه سمڅې ته ورسيدلو چې د كوم اړخ نه مكې والو ته

الَّتِي يُهْبَطُ عَلَيْهِمْ مِنْهَا بَرَكَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ

راکوزیږي. نو د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ اوښه چې قصواء نوم یې ؤو. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ یې کینولو. چې خلکو ولیدل نو

فَقَالَ النَّاسُ: حَلْ حَلْ خَلَأَتِ الْقَصْوَاءُ

خبرې یې شروع کړې چې "حل حل" دا لفظ به د اوښ د والوتله لپاره ویل کېدلو. قصواء پاڅېدله.

خلأت الْقَصْوَاء فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا خَلَأَتِ الْقَصْوَاءُ وَمَا ذَاكَ لَهَا بِخُلُقٍ

نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې اورېدلو سره وفرمایل چې نه قصواء الوتې نه ده او نه دې د الوتلو عادت دی.

وَلَكِنْ حَبَسَهَا حَابِسُ الْفِيلِ ثُمَّ قَالَ: وَالَّذِي

بلکې دا هغه ذات ودرولې ده کوم کوم ذات چې هاتې ودرولی ؤو. او بیا یې وفرمایل، قسم دی په

نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَسْأَلُونِي خُطَّةً

هغه ذات چې د چا په لاس کې زما ژوند دی چې قریش ما سره کومه هم داسې خبره کول غواړي چې

يُعَظِّمُونَ فِيهَا حُرُمَاتِ اللهِ

په کوم کې د الله د حرم عظمت وي نو زه به د هغوی خبره پوره کوؤم. یعنې که نن د مکې خلک د صلحې

إِلَّا أَعْطَيْتُهُمْ إِيَّاهَا ثُمَّ

په وخت کې کومې هم داسې خبرې مطالبه کوي چې د الله د حرم عظمت په کې وي نو زه به هغه خبره پوره کوم. بیا نبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

زَجَرَهَا فَوَثَبَتْ فَعَدَلَ عَنْهُمْ حَتَّى

اوښه پاځوله او هغه ژر پاڅېدله، نو نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مکې لاره پرېښودله او بل اړخ ته روان شو چې د حدیبیې آخري غاړې

نَزَلَ بِأَقْصَى الْحُدَيْبِيَةِ

ته ورسېږې چرته چې یو کنده کې لږې اوبه وې کوز شو او هلته یې پړاؤ واچولو. خلکو د هغه کندې لږې اوبه راخستلی

عَلَى ثَمَدٍ قَلِيلِ الْمَاءِ

او استعمالول یې شروع کړل تر دې چې لږ وخت یې هغه تولې اوبه راوېستلې یعنې هغه کنده دا چې اوبه ډېرې لږې وې.

يَتَبَرَّضُهُ النَّاسُ تَبَرُّضًا فَلَمْ يُلَبِّثْهُ النَّاسُ

نو ځکه د خلکو د کم نه کم مقدار کې د اخستلو باوجود هم اوبه ډېرې ژر ختمې شوي. خلکو د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ

حَتَّى نَزَحُوهُ وَشُكِيَ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَطَشُ فَانْتَزَعَ سَهْمًا مِنْ كِنَانَتِهِ
په خدمت کښې د تندې شکایت وکړو. نبي کریم ﷺ د خپل ترکش نه یو تیر راویستلو او

ثُمَّ أَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهُ فِيهِ فو الله
صحابو رضي الله عنهم ته یې حکم وکړو چې دا او به په دې کنده کښې واچوئ. او بیا راوي وایي چې قسم په خدای! چې د هغه

مَا زَالَ يَجِيشُ لَهُمْ بِالرِّيِّ
تیر په برکت سره د: هغه خلکو د مړولو اوبه، کله هم نه ختمېدونکې اوبه ګویا کښې په چپو راروانې دې تردې چې خلک ترینه لرې

حَتَّى صَدَرُوا عَنْهُ فَبَيْنَمَا هُمْ
شول یعني الله په هغه کنده کښې دومره برې اوبه پیدا کړې چې د ټولو خلکو ضرورتونه نه په اطمینان سره پوره شول. بلکې چې د

كَذَلِكَ إِذْ جَاءَ بُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءَ
هلته نه بېرته راتلل نو هغه وخت هم اوبه پاتې وې. بهرحال صحابه کرام رضي الله عنهم په همغه حالت کښې وو چې ناڅاپه بدیل ابن ورقاء

الْخُزَاعِيُّ فِي نَفَرٍ مِنْ خُزَاعَةَ
خزاعي. د خزاعه څه خلکو سره د مکې د کفارو پشان د مصالحت لپاره راغلو. بیا عروه ابن مسعود

ثُمَّ أَتَاهُ عُرْوَةُ بْنُ مَسْعُودٍ
هم د نبي کریم ﷺ خدمت ته راورسیدلو. د هغې نه وروسته امام بخاری هغه اوږدې خبرې

وَسَاقَ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:
نقل کړې دي چې د نبي ﷺ او د بدیل او عروه په مینځ کښې وشوې چې صاحب مصابیح د اختصار له نظره

إِذْ جَاءَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو
دلته نه دې پیش کړې. او بیا یې دا بیان کړل چې آخرکار کله چې سهیل ابن عمرو د مکې والو آخري سفیر او

فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " اكْتُبْ: هَذَا
د نماینده په حیثیت راغو نو نبي کریم ﷺ حضرت علي رضي الله عنه ته وفرمایل چې ولیکه: دا

مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ ". فَقَالَ سُهَيْلٌ:
هغه معاهده ده چې نبي کریم ﷺ پرې صلح کړې ده. سهیل دې الفاظ لیدلو سره وویل چې

وَاللهِ لَوْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ رَسُولُ اللهِ مَا صَدَدْنَاكَ عَنِ الْبَيْتِ

په خدای که مونږ دا منلی چې ته د الله رسول یې نو نه به ته مونږ د خانه کعبې د تللو نه منع کولی او

وَلَا قَاتَلْنَاكَ وَلَكِنِ اكْتُبْ: مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ

نه به مو جنګ کولی. لهٰذا دا سې ولیکه چې دا هغه معاهده ده چې په کوم باندې محمد ابن عبدالله صلح کړې ده.

فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَاللهِ إِنِّي لَرَسُولُ اللهِ

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې او رېدلو سره و فرمايل چې قسم په خدای! زه د الله رسول يم اګر که تاسو

وَإِنْ كَذَّبْتُمُونِي اكْتُبْ: مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ

زما تکذیب کوئ. خیر د مصلحت په خاطر الفاظو کې ستاسو دا بدلون زه منم: علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ! ته محمد ابن عبدالله ولیکه.

فَقَالَ سُهَيْلٌ: وَعَلَى أَنْ لَا يَأْتِيَكَ مِنَّا رَجُلٌ

بیا سهیل وویل چې د دې صلحې معاهده کې دا خبره هم ومنه چې تاسو کې هر څوک زمونږ خوا ته راغلو نو مونږ به هغوی بېرته نه پرېږدو،

وَإِنْ كَانَ عَلَى دِينِكَ

خو که زمونږ ستاسو خوا ته یو کس راغلو، اګر که ستاسو دین یې قبول کړی وي، نو هغه به تاسو مونږ ته بېرته راکوئ. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ

إِلَّا رَدَدْتَهُ عَلَيْنَا

دا هم قبوله کړه. دې موقعه کې هم په واقعه کې د اختصار نه کار اخستلی شوی دی یعنې صاحب مصابیح د دې

فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ

معاهدې متعلق د بخاري بیان کړی شوی ټول تفصیل نه دی نقل کړی. یا دا د بخاري بل کوم یو روایت دی.

قَضِيَّةِ الْكِتَابِ قَالَ

چې صرف د و مردیه کې بیان شوی دی. بهرحال نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یا حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د صلح نامې نه فارغ شو، نو

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِهِ: قُومُوا فَانْحَرُوا

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپلو صحابو ته ووېل چې پاسئ او لاړ شئ. او س د هدی څاروي ذبح کړئ او

ثُمَّ احْلِقُوا ثُمَّ جَاءَ نِسْوَةٌ مُؤْمِنَاتٌ فَأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى:

بیا سرونه وخروئ. د هغې نه وروسته د دې ښځې مسلمانانې شوې او د مکې نه راغلې. او الله تعالى

رِيَا	أَيُّهَا	الَّذِينَ	آمَنُوا	إِذَا

دا حكم نازل كړو ﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اِذَا جَآءَكُمُ الْمُؤْمِنٰتُ مُهٰجِرٰتٍ الخ﴾ اى ايمان والو ! چې

جاءكم	المؤمنات	مهاجراتٌ)	الآيَةَ.

مسلمانانې ښځې كله هجرت وكړي او تاسو ته راشي الخ. لهذا الله د دې آيت كريمه په وجه مسلمانانو

فَنَهَاهُمْ	اللهُ	تَعَالَى	أَنْ	يَرُدُّوهُنَّ	وَأَمَرَهُمْ

د دې خبرې نه منع كړل چې هغوى دا ښځې كافرانو ته بېرته وركړي او هغوى له د دې خبرې حكم وركړو

أَنْ	يَرُدُّوا	الصَّدَاقَ	ثُمَّ	رَجَعَ	إِلَى	الْمَدِينَةِ

چې د هغوى مهر بېرته وركړي. د هغې نه وروسته نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بېرته مدينې ته لاړو. څه ورځې

فَجَاءَهُ	أَبُو	بَصِيرٍ	رَجُلٌ	مِنْ	قُرَيْشٍ	وَهُوَ	مُسْلِمٌ

وروسته د قريشو يو كس ابو بصير چې مسلمان شوى ؤو د مكې نه راوتلو او د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خوا له راغلو.

فَأَرْسَلُوا	فِي	طَلَبِهِ	رَجُلَيْنِ

د مكې قريشو دوه كسان د هغې لټولو لپاره مدينې ته راولېږل. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د معاهدې د ذكر شوې

فَدَفَعَهُ	إِلَى	الرَّجُلَيْنِ	فَخَرَجَا	بِهِ

شرط مطابق ابو بصير هغې دواړو ته بېرته وركړو. هغه دواړو ابو بصير ځان سره كړو او مكې ته روان شول او كله

حَتَّى	إِذَا	بَلَغَا	ذَا	الْحُلَيْفَةِ	نَزَلُوا	يَأْكُلُونَ	مِنْ	تَمْرٍ	لَهُمْ

يې چې په اولنۍ منزل ذوالحليفه كې قيام وكړو او د هغوى سره چې كومې كجورې وې د هغې خوړل يې شروع كړل.

فَقَالَ	أَبُو	بَصِيرٍ	لِأَحَدِ	الرَّجُلَيْنِ:	وَاللهِ	إِنِّي

نو ابو بصير يو كس مخاطب كړو او ورته وې ويل چې قسم په خداى ! اى فلانى سړى، زما خيال دى

لَأَرَى	سَيْفَكَ	هَذَا	يَا	فُلَانُ	جَيِّدًا

چې ستا دا توره ډېره ښه ده. لږه يې ماته او ښايه چې زه يې هم وګورم. هغهٔ كس ابو بصير ته د تورې

أَرِنِي	أَنْظُرْ	إِلَيْهِ	فَأَمْكَنَهُ	مِنْهُ

كتلو موقع وركړه يعنې هغې خپله توره د ابو بصير په لاس كې وركړه، بس دومره موقع كافي وه.

فَضَرَبَهُ حَتّٰى بَرَدَ وَفَرَّ

ابو بصير هغې باندې په دې توره دومره سخت ګوزار وکړو چې زړېې ايخ کړو يعني مړ شو. او دويم کس دې ليدلو سره

الْآخَرُ حَتّٰى أَتَى الْمَدِينَةَ فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ يَعْدُو

اودرېدلو او وتښتېدلو تردې چې مدينې ته بېرته راغلو. او د خپل مرګ له وېرې په منډه مسجد نبوي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته داخل

فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَقَدْ رَأَى هٰذَا ذُعراً

شو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې حالت ليدلو سره وفرمايل چې دا کس وېرېدلی معلومېږي. هغه

فَقَالَ: قُتِلَ وَاللّٰهِ صَحَابِيّ

کس وويل چې آؤ. قسم په خدای زما ملګری خو ؤوژلی شو او زما په وژلو کې هم هيڅ شک نشته دی. يعني

وَإِنِّي لَمَقْتُولٌ فَجَاءَ أَبُو بَصِيرٍ

په ما وپره سوره ده چې زه به هم وژلی کېږم يا بس زه بچ شوم ګڼې زه به هم وژلی شوی وی. ابو بصير هم راغلو.

فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَيْلَ أُمِّهِ

نبي عَلَيْهِ السَّلَام د هغې ليدلو سره وفرمايل چې افسوس دی د هغې په مور باندې يعني د تعجب او د حيرانتيا مقام دی.

مِسْعَرَ حَرْبٍ لَوْ كَانَ لَهُ أَحَدٌ

دا د ابو بصير جنګ خو اور لمبه کونکی دی. که د دې څوک مرسته کونکی وی نو مرسته به يې ورسره کړې وی.

فَلَمَّا سَمِعَ ذٰلِكَ عَرَفَ أَنَّهُ سَيَرُدُّهُ إِلَيْهِمْ

چې ابو بصير دا خبره واورېدله نو پوهه شو چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام به ما بيا کافرانو بېرته لېږي، نو ابو بصير بيا کافرانو ته حواله کېدلو

فَخَرَجَ حَتّٰى أَتَى سِيفَ الْبَحْرِ قَالَ:

له وېرې نه پټ شو او د مدينې نه ؤوتلو تردې چې هغه د سمندر په غاړه يوې علاقې ته ورسېدلو. روای وايي

وَانْفَلَتَ أَبُو جَنْدَلِ بْنُ سُهَيْلٍ فَلَحِقَ بِأَبِي بَصِيرٍ

چې ابو سهيل هم د کفارو د قبضې نه راتښتېدلی ؤ او د ابو بصير سره ملاو شو او بيا خو دا حال شو چې مکه کې

فَجَعَلَ لَا يَخْرُجُ مِنْ قُرَيْشٍ رَجُلٌ قَدْ أَسْلَمَ إِلَّا لَحِقَ بِأَبِي بَصِيرٍ

به چا هم اسلام قبلولو او د قريشو د قبضې نه به راتښتېدلو او د ابو بصير سره به ملاوېدلو. تردې چې د ابو بصير سره د قريش

حَتّٰی اجْتَمَعَتْ مِنْهُمْ عِصَابَةٌ فو الله مَا يَسْمَعُونَ

نه دراخلاصيدلو والرې دلوېنه له برابره شوه. او قسم په خداى! کوم خلکو به چې هم دا اوريدل چې د قريشو يوه تجارتي

بِعِيرٍ خَرَجَتْ لِقُرَيْشٍ إِلَى الشَّامِ إِلَّا اعْتَرَضُوا لَهَا

قافله وغيره د شام نه اړخ ته روانه شوې ده. هغوى به ورپسې شول او مړه به يې کړل او د هغوى ټول سامان او اسباب به يې ترينه

فَقَتَلُوهُمْ وَأَخَذُوا أَمْوَالَهُمْ

اخستل. آخر دا چې کله د هغه خلکو د لاسه د قريشو خله شوه او هغوى سختې پريشانۍ کې اخته شول، نو هغوى ته احساس وشو

فَأَرْسَلَتْ قُرَيْشٌ إِلَى

چې مونږ د مسلمانانو سره دېو په غير معقول شرط منلو ثو مره لويه ناداني ده او د هغې سره اوس مونږ خوړو. لهذا هغوى يو کس خپل

النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

سفير کړو او د نبي عَلَيْهِ السَّلَام خدمت ته يې راوليږلو. او د هغې په ذريعه يې نبي عَلَيْهِ السَّلَام ته د الله قسم ورکړو او د هغه خپلولۍ واسطه

تُنَاشِدُهُ اللهَ وَالرَّحِمَ

يې ورکړه چې کوم د نبي عَلَيْهِ السَّلَام او د هغوى په مينځ کې [illegible] خواست يې وکړو چې تاسو په ختمناخه طريقه دومره وکړه چې خپل يو

لَمَّا أَرْسَلَ إِلَيْهِمْ

کس ابوبصير او د هغې ملګرو ته دا حکم وکړه چې هغوى مدينې ته راشي او زمونږ د قافلې سره جنګ نه کوي او کله چې تاسو دا حکم

فَمَنْ أَتَاهُ فَهُوَ

وليږې او هغه خلک ستاخو الراشي. نو بيا چې مونږ مکې والو کې يو کس هم مسلمان شي او ستاخو الراځي هغه به په امن کې وي

آمِنٌ فَأَرْسَلَ النَّبِيُّ

يعني نه صرف دا چې د هغې پدلاره کې به مزاحمت نه کېږي بلکې هغه به بيرته مونږ ته د راليږلو ضرورت هم نه وي د غه شان هغې وويل

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم

چې ته ابوبصير د دې طريقې نه منع کړه. مونږ به د معاهدې د صلحې د دې شرط نه منع شو. نبي عَلَيْهِ السَّلَام يو کس ابوبصير او د هغې

إِلَيْهِم. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]

ملګرو ته وليږلو چې د هغې په ذريعې هغوى ته حکم وشو چې هغوى دې د قريشو قافلو سره هيڅ جنګ نه کوي او زما خو الراشئ.

توضيح: حديبية: د يو کوهي نوم ؤو. د هغې په وجه د ځاى نوم شو. حديبيه د مکې او د جدې په

---

[1] رقم الحديث ۲۰۴۲ اخرجه البخاري في صحيحه [illegible] ۲۷۳۱ وابوداؤد في السنن ۱۹۴/۳ رقم الحديث ۲۷۲۵

مینځ کې د یو مقام نوم دی چې څه برخه یې حرم کې داخله ده. نن سبا دې ته شمیسی وایي. مکې نه د مغرب اړخ ته تقریباً پنځلس سوه (۱۵۰۰) میله فاصله باندې حدیبیه واقع ده. (مرقات ۶۱۶/۷)

حل حل: یعني زه زه. (مرقات ۶۱۷/۷) **خلأت القصویٰ:** یعنې قصواء اوښه والوتله:

ثمد: کنده چې لږې شان اوبه په کې وي. (مرقات ۶۱۷/۷) **یتبرضه:** لږې لږې اوبه اخستل.

شکی: د مجهول صیغه ده. د شکایت په معنی کې دی. د اوبو د کموالي شکایت نبي کریم ﷺ ته وکړی شو. (مرقات ۶۱۸/۷)

یجش: جوش وهلو په معنی کې دی. **بالري:** یعني ښې ډېرې اوبه راغلې. چې د خلکو تندې پرې ماتې شوې.

صدروا: یعني ښې اوبه یې وڅښلې او بېرته لاړل. (مرقات ۶۱۸/۷)

یردوالصداق: د الله تعالی تکویني معامله وه چې د صلح حدیبیه کې د ښځو تذکره هیچاته هم یاده نه ده. وروسته کفار بیا پښېمانه ؤو، خو هیڅ په لاس ورنه غلل. نبي کریم ﷺ ته وحې وشوه چې ښځې د کافرانو ته بېرته مه ورکوئ. البته د ښځو مهرونه ورکړئ. دا د ابتدائ دور معامله وه. بیا دې کې بدلون راغلو، نو نن د هیڅ مسلمان نارینه د کافرانو له اړخ د بېرته ورکولو معاهده جائز نه ده. (مرقات ۶۲۵/۷)

ذعراً: یعنې هغې وېرونکې حادثه لیدلې ده. **ویل امه:** دا جمله اګر که د بېرو لپاره وضع شوې ده خو دا د تعجب لپاره استعمالېږي. دلته تعجب معنی ده. (مرقات ۶۲۶/۷)

مسعر حرب: یعنې د جنګ اور لګونکی دی. که د دې سره څه ملګرې نور شول او دې سره مرسته وکړي. دا مطلب ډېر واضحه دی. اګر که ملاعلي قاري رحمه الله دا مطلب ډېر زیات مناسب ګڼلی دی چې جنګ لمبه کونکی دی. کاش دې ته څوک ؤوایي چې زماخوا له مه راځه چې زه یې بېرته ورنه کړم. بهرحال نبي کریم ﷺ ابوبصیر رضي الله عنه د مدینې نه بېرته ولېږلو، خو د کافران په لاس یې ورنه کړو. ابوبصیر رضي الله عنه لاړو او د سمندر په غاړه یې ځان له ځای جوړ کړو. اوس چې د کافرانو نه کوم مسلمان راخلاصېدلو نو د ابوبصیر معسکر کې به هیسارېدلو. دا د هغه مظلومانو لپاره ازاده قبائلي علاقه جوړه شوه، نو د هغوی تعداد ۷۰ ته ورسیدلو او د کافرانو په مقابله کې یې چهاپه مار جنګ شروع کړو. د هغوی په تجارتي قافلو باندې یې حملې وکړې. قریش پریشانه شول او نبي کریم ﷺ ته یې خط ولیکلو او د خدای واسطه یې ورکړه او هغې ملګرې یې مدینې ته راوغوښتل. نبي کریم ﷺ د ابوبصیر رضي الله عنه په نوم خط ولېږلو چې مدینې ته راشه. هغه وخت ابوبصیر رضي الله عنه د نزع په حالت کې ؤو. هغې د نبي کریم ﷺ خط واورېدلو او بیا په خپله سینه باندې کیښودلو او ساه ئې ورکړه (مرقات ۶۲۶/۷).

بنا کردند خوش رسمے بخاک و خون غلطیدن

خدا رحمت کند ایں عاشقان پاک طینت را

د صلح حدیبیه یو څو شرطونه

﴿۲﴾ وَعَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ: صَالَحَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُشْرِكِينَ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ

او حضرت براء بن عازب رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم حديبيه کې په درې خبرو باندې

عَلَى ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ: عَلَى أَنَّ مَنْ أَتَاهُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

صلح کړې وه. اول خو دا چې د مکې مشرکانو نه چې کوم کس مسلمان شي او د نبي عليه السلام خوا له راځي.

رَدَّهُ إِلَيْهِمْ وَمَنْ أَتَاهُمْ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

نبي عليه السلام به هغه بېرته مشرکانو ته ورکوي او د مسلمانانو نه چې کوم کس مشرکانو ته راځي نو

لَمْ يَرُدُّوهُ وَعَلَى أَنْ يَدْخُلَهَا مِنْ قَابِلٍ

هغه به مشرکان بېرته نه ورکوي. دويمه دا چې نبي عليه السلام د حج او عمرې لپاره دې کال مکې نه داخلېږي بلکې بل کال له

وَيُقِيمَ بِهَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَلَا يَدْخُلَهَا إِلَّا

به مکې ته راځي او صرف درې ورځې به مکه کې ييسارېږي. او درېم دا چې بل کال که مکې ته راځي نو خپله

بِجُلُبَّانِ السِّلَاحِ وَالسَّيْفِ وَالْقَوْسِ وَنَحْوِهِ فَجَاءَ

ټوله اسلحه، کمان او دغه ټول شيان به په غلاف کې تاؤ او راوړې به يې. دې موقع کې ابو جندل د نبي عليه السلام خوا ته

أَبُو جَنْدَلٍ يَحْجِلُ فِي قُيُودِهِ

په داسې حال کې راورسيدلو چې د هغې په پښو کې ځنځېرونه ؤو چې د هغې په وجه هغه په ټوپونو ټوپونو روان ؤو،

فَرَدَّهُ إِلَيْهِمْ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

خو نبي عليه السلام هغه بېرته مشرکانو ته ولېږلو.

توضيح: ثلاثة اشياء: دې حديث کې د صلح حديبيه په شرطونو کې د درې اهم شرطونو بيان دی. ۱: اول شرط دا چې که يو مشرک مسلمانانو ته راشي نو مسلمانان به د دې پابند وي چې هغه به قريشو ته بېرته ورکوي، اګر که هغه مسلمان شوی ولې نه وي او کوم مسلمان چې کافرانو ته لاړ شي، نو هغوی به هغه قيد کوي او بېرته به يې نه ورکوي. همدغه شرط ؤو چې دومره سخت ؤو چې صحابه کرام رضي الله عنهم يې ولړځول. خو د هغوی د صلحې نظم و ضبط وساتلو او د اسلامي امارت د وفادارۍ

---

[1] رقم الحديث ۴۰۴۳ أخرجه البخاري . صحيحه ۵: رقم الحديث ۲۷۰۰ ومسلم في ۳/۱۴۱۰ رقم الحديث (۹۲-۱۷۸۳)

مظاهره يې وکړه او شرط يې قبول کړو. ۲: دويم شرط دا ؤو چې بل کال چې کله مسلمانان عمرې ته راځي نو ورړه اسلحه به ورسره وي، هغه هم په تيکئ او غلافونو کې به وي. او دې کال به بغير د عمرې نه ځي. ۳: دريم شرط دا ؤو چې بل کال له به مکه کې صرف درې ورځو پورې مسلمانان قيام کوي، بيا به بېرته ځي. ۴: د دې نه بغير څلورم شرط دا ؤو چې تر لسو کالو پورې به جنګ بندې وي. ۵: پنځم شرط دا ؤو چې کوم قبائل په فريقينو چې د چا سره تلل غواړي هغه دې لاړ شي، هغه به هم د معاهدې برخه وي. ۶: شپږم شرط دا ؤو چې د صلحې په موده کې به خيانت نه وي. (مرقات ۶۲۹/۷)

بجلبان السلاح: جيم باندې ضمه ده. لام باندې هم ضمه ده. با باندې د شد سره فتحه ده. دا د څرمنې د هغه بوجۍ نوم دی چې توري وغيره به په کې اچول کېدلې او هغه به يې وتړلې او د کجاوې يا د زين وروستنۍ برخې سره به يې ځوړنده ولې. مراد دا چې د اسلحې نمائش به نه وي. غلافونو کې پټې وي. (مرقات ۶۲۹/۷)

يحجل في قيوده: ابو جندل د سهيل بن عمر ځوي ؤو. سهيل چې دا وليدلو نو قلم يې ودرولو او وې ويل چې زما ځوي ماته بېرته راکړئ نو صلحه نامه به ليکلې کېږي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې لا تر اوسا پورې دستخط نه دي شوي. دا مخکې راغلی دی. معاهده به د دې نه وروسته عملې کېږي. او که د ابو جندل راتګ په معاهده کې هم شمارل کېږي نو زه ستانه ابو جندل غواړم چې دا ماله راکړه. سهيل انکار وکړو. ابو جندل بېرته په ژړه لاړو. تاريخ والو د ابو جندل بېرته د تللو خطرناک منظر ليکلی دی. ابو جندل بيا د کفارو د لاسونو نه خلاص شو او د سمندر په غاړه د ابو بصير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خوا له لاړو. (مرقات ۶۳۰/۷)

په صلح کې د يو سخت شرط حکمت

﴿۳﴾ وَعَنْ أَنَسٍ: أَنَّ قُرَيْشًا صَالَحُوا النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاشْتَرَطُوا
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د مکې قريشو د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره صلح وکړه. هغوی
عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ مَنْ جَاءَنَا مِنْكُمْ لَمْ نَرُدَّهُ
په نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ باندې دا شرط ومنولو چې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه کوم کس مونږ له راشي نو مونږ به يې بېرته نه ورکوؤ
عَلَيْكُمْ وَمَنْ جَاءَكُمْ مِنَّا رَدَدْتُمُوهُ عَلَيْنَا
او که زمونږ نه کوم کس نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته راغلو نو ته به هغه بېرته مونږ له راکوي. صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ دا شرط د خپل ملې
فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ
حمايت او د وقار منافي او د صلحې د اصولو د تقاضو نه لرې وګڼله او عرض يې وکړو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!
نَكْتُبُ هٰذَا؟ قَالَ: نَعَمْ إِنَّهُ
يا مونږ دا شرطونه وليکو يعنې آيا تاسو دا شرط منظوروي؟ نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې آؤ. ځکه دا د چې مونږ

من ذهبَ منَّا إلِيهم

نه کوم يو کس دوی ته ځي نو ظاهره خبره ده چې هغه به مرتد تبنتي. دې اعتبار سره به هغه يو داسې کس وي

فَأَبْعَدَهُ اللهُ وَمَنْ جَاءَنَا مِنْهُمْ

چې الله تعالى به يې د خپل رحمت نه لرې کړي. او د دوينه چې کوم کس مونږ له راځي. هغه به اګر که مونږ په

سَيَجْعَلُ اللهُ لَهُ فرجا ومخرجاً. رَوَاهُ مُسلم[1]

ورکولو مجبوره يو خو الله به ژر د هغې لپاره د خوشحالۍ او فراخۍ او د خلاصون او د نجات سامان پيدا کړي.

توضيح: **لم نرده**: صلح حديبيه کې دا شرط په مسلمانانو باندې د ټولو نه ډېر زيات بوج ؤو. حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې ته سختې خبرې وکړې او بيا يې د ابوبکر صديق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مخې ته سختې خبرې وکړې. دواړو جواب ورکړو چې د الله او د هغې د رسول فيصله ده. اى عمر! دا ومنه. الله تعالى خپل رسول بې ياره او بې مرستې نه پرېږدي. بيا نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې حکمت اړخ ته اشاره وکړه چې کوم کس زما مجلس پرېږدي او د کافرانو اړخ ته ورځې نو هغه به منافق وي. مونږ له پکار ده چې د لستوني مال وتبنتؤ، نو چې هغه خپله ځي او الله هغه لرې کوي تو تاسو ولې پريشانه کېږئ؟ او کوم کسان چې د کافرانو د مجلس نه ماله راځي نو کېدى شي چې هغه يو جاسوس وي نو مونږ له پکار ده چې هغه پرېږنه دو چې قريش هغه خپله بوځي نو تاسو ولې پريشانه کېږئ؟ او که هغه رښتني مسلمان وي نو ډېر ژر به الله تعالى د هغې لپاره نجات او د خلاصې لاره اسانه کړي. دې باندې صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ذهانت باندې اعتراف وکړو چې دا د نبوت فيصله ده. (مرقات ۶۳۲/۷، ۶۳۱)

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بيعت کې د هيڅ يوې ښځې په لاس کې لاس نه دى ايخى

﴿۴﴾ وَعَن عَائِشَة قَالَتْ فِي بَيْعَةِ النِّسَاءِ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ

او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د ښځو د بيعت باره کې فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د هغه ښځو

يَمْتَحِنُهُنَّ بِهَذِهِ الْآيَة: (يَا أَيُّها النبيُّ

سره چې د مکې نه به راتللې او د اسلام د قبلولو اظهار به يې کولو. د دې آيت په رڼا کې به يې کولو ﴿يا ايها النبي

إِذا جاءكَ المؤمناتُ يبايِعنَكَ) فَمَنْ

اذا جاءك المؤمنات يبايعنك﴾ اى نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! چې مومنانې ښځې تا ته د بيعت لپاره حاضرې شي، الخ،

---

[1] رقم الحديث ۴۰۴۴ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۴۱۰/۳ رقم الحديث (۹۳-۱۷۸۴)

أَقَرَّتْ	بِهٰذَا	الشَّرْطِ	مِنْهُنَّ	قَالَ	لَهَا:
نو هغوی چې به چې کومو ښځو د دې آیت ذکر شوی شرط د منلو اقرار کولو نو نبي عَلَيۡهِ‌السَّلَامُ به هغې ته و فرمایل					
قَدْ	بَايَعْتُكِ	كَلَامًا	يُكَلِّمُهَا	بِهِ	
چې ما تاسره بیعت وکړو او حال دا چې نبي عَلَيۡهِ‌السَّلَامُ به خبرې کولې او ښځې ته به یې دا خبره کوله					
وَاللهِ	مَا	مَسَّتْ	يَدُهُ	يَدَ	امْرَأَةٍ
خو په خدای قسم چې داسې کله هم نه دې شوې چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ د یوې ښځې سره بیعت					
قَطُّ	فِي	الْمُبَايَعَةِ	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]		
کړې وي او د هغې لاس د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ د لاس سره لږېدلی وي.					

توضيح: نن سبا ځینې ښه پیران صاحبان د ښځو په لاس کې لاس کېږدي او بیعت ترېنه اخلي، دا ښه پیران نه دي. چې معصوم نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ ترېنه ځان ساتلی دی نو د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ غلام له هم ځان ساتل پکار دي. د بیعت تفصیل په جلد اول کې تېر شوی دی.

الفصل الثاني

په صلح حدیبیه کې اضافه شرطونه

﴿۵﴾عَنِ	الْمِسْوَرِ	وَمَرْوَانَ:	أَنَّهُمْ	اصْطَلَحُوا
د حضرت مسور او د حضرت مروان نه روایت دی چې د مکې قریشو چې په حدیبیه کې په کومو				
عَلَى	وَضْعِ	الْحَرْبِ	عَشْرَ	سِنِينَ
خبرو باندې صلح کړې وه هغې یوه خبره دا هم وه چې د لسو کالو پورې به د فریقینو په مینځ کې جنګ نه وي.				
يَأْمَنُ	فِيهَا	النَّاسُ	وَعَلَى	
چې خلک په دې ورځو کې په امن و امان سره اوسي. دا خبره هم د صلحې په معاهده کې شامله وه چې				

أَنَّ	بَيْنَنَا	عَيْبَةً	مَكْفُوفَةً	وَأَنَّهُ	لَا إِسْلَالَ	وَلَا إِغْلَالَ.	رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]	
زمونږ په مینځ کې بنده بوجۍ وي او دا چې نه مونږ په خپل مینځ کې پټه غلا وکړو او نه خیانت.								

---

[1] رقم الحديث ۴۰۴۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۱۲/۵ رقم الحديث ۲۷۱۳ ومسلم في صحيحه ۱۴۸۹ رقم الحديث (۸۸-۱۸۶۶)

[2] رقم الحديث ۴۰۴۶ أخرجه ابوداود في السنن ۲۱۰/۳ رقم الحديث ۲۷۶۶ وأحمدفي المسند۲۳۵/۴.

توضیح: **عیبة مکفوفة**: بنده بوجکئ، عیبه اصل کې بوجکئ، صندوقچه او داسې بوجئ ته وايي چې د راز شیان په کې پټول کېږي. یا په کې خاصې جامې کیښودلې کېږي. دلته ترېنه داسې زړه او سینه مراد ده چې هغې کې هم راز او نیاز وي چې د یو بل لپاره خیرخواهې وي. بغض او عناد او د شر او فساد خیال په کې نه وي.

وان لا اسلال: یعنې په پټه توګه به د یو بل مال نه پټو.

ولا اغلال: او په ظاهري توګه به د یو بل سره خیانت نه کوؤ. مطلب دا چې ظاهراً او باطناً به د یو بل د ژوند او د مال خیال ساتو. ځینې علماؤ د اسلال نه د تورې راښکل مراد اخستې دی. او د اغلال نه یې زغره اغوستل مراد اخستې ده. یعنې تورا اخستلو سره زغره اغوستل باندې به د یو بل سره جنګ نه کوؤ.

د معاهدې ساتنه ضروري ده

﴿۶﴾ وَعَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَبْنَاءِ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت صفوان ابن سلیم د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د څه صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ د زامنو نه او هغه زامن د خپلو صحابه

عَنْ آبَائِهِمْ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

پلارانو نه او هغوی د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه نقل کوي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ و فرمایل چې یا وساتئ کوم کس چې په هغه

أَلَا مَنْ ظَلَمَ مُعَاهِدًا

غیر مسلم باندې ظلم وکړو چې د کوم سره معاهده شوې ده. لکه ذمي او مستامن یا یې د هغې حقوقو ته نقصان

أَوِ انْتَقَصَهُ أَوْ كَلَّفَهُ فَوْقَ طَاقَتِهِ

ورسولو یا یې هغې باندې د طاقت او د استعداد نه زیات بوج واچولو لکه یو ذمي باندې یې د هغې د حیثیت

أَوْ أَخَذَ مِنْهُ شَيْئًا

او د استطاعت نه زیاته جزیه مقرره کړه یا یې د هغه حربي مستامن نه چې دار الاسلام ته د تجارت په غرض

بِغَيْرِ طِيبِ نَفْسٍ

راغلی وي، د هغې د تجارت د مال نه عشر یعنې د لسمې برخې نه زیاته واخستله او د هغې د رضا او د خوشحالۍ

فَأَنَا حَجِيجُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]

نه بغیر یې د هغې نه څه شی واخستلو نو زه د قیامت په ورځ د هغې خلاف احتجاج کوم.

---

[1] رقم الحدیث ۳۰۲۷ أخرجه ابوداود ۴۳۷/۳ رقم الحدیث ۳۰۵۲

﴿۷﴾ وَعَن أُميمةَ بنت رقيقة قَالَتْ: بَايَعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي نِسْوَةٍ

او حضرت امین بنت رقیقه فرمایي چې ما د ښځو سره په اجتماعي توګه نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره بیعت وکړو یعني مونږ یو څو ښځو

فَقَالَ لَنَا: فِيمَا

په اجتماعي توګه د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره بیعت وکړو، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ مونږ ته وفرمایل چې ای ښځو ما تاسو سره په همغه شیانو باندي

اسْتَطَعْتُنَّ وَأَطَقْتُنَّ قُلْتُ:

بیعت کړی دي چې د کوم طاقت او استطاعت تاسو لرئ یعني نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د شفقت له خاطره د هغه ښځو بیعت د هغوی د عملي

اللهُ وَرَسُولُهُ أَرْحَمُ بِنَا مِنَّا

استعداد او د همت پوري محدود کړو. ما وویل پیشکه په خپل ذان باندي مونږ چې خپله څومره مهربانه او رحم دله کېدلی شو د هغې

بِأَنْفُسِنَا قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ

نه ډیر زیات زمونږ په حق کي الله او د هغې رسول صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رحم کونکی دی. او بیا ما عرض وکړو چې یا رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!

بَايِعْنَا تَعْنِي صَافِحْنَا

مونږ سره بیعت وکړه. د دې خبرې نه د هغې دا مراد وو چې مونږ سره مصافحه وکړه یعني د بیعت په وخت کي زمونږ لاس په خپل لاس

قَالَ: إِنَّمَا قَوْلِي

مبارک کي ونیسه. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمایل چې زما سلو (۱۰۰) ښځو ته وینا یوي ښځي ته د وینا کولو پشان ده. او ل ښځو په ژبه ویل

لِمِائَةِ امْرَأَةٍ كَقَوْلِي

کافي دي چې ما تاسو سره بیعت وکړو، د هغوی لاس په لاس کي نیول ضروري نه دی. دویم دا چې که ښځي په اجتماعي توګه باندي

لِامْرَأَةٍ وَاحِدَةٍ . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ وَابْنُ مَاجَه وَمَالِكٌ فِي الْمُوَطَّأ [1]

بیعت کوي نو په ژبه باندي هم د جدا جدا ښځي لپاره مخاطب کېدل ضروري نه دي. بلکي یوي ښځي ته ویل د ټولو ښځو لپاره کافي دي.

الفصل الثالث

د معاهدې حدیبیه متن

﴿۸﴾ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ: اعْتَمَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي ذِي الْقَعْدَةِ

او حضرت براء ابن عازب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د ذی قعده ۶ هجري په میاشت کي د عمرې لپاره د

---

(1) رقم الحديث ۴۰۴۸ أخرجه الترمذي في السنن ۱۲۹/۴ رقم الحديث ۱۵۹۷ ،والنسائي في ۱۴۹/۷ رقم الحديث ۴۱۸۱.

فَأَبَى	أَهْلُ	مَكَّةَ	أَنْ	يَدَعُوهُ

مدينې نه لاړو. د مکې خلکو د دې نه انکار وکړو چې هغوی نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته مکې ته داخليدلو موقع ورکړې يعني

يَدْخُلُ	مَكَّةَ	حَتَّى

هغوی نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ او د نبي کريم عَلَيْهِ السَّلَامُ صحابه کرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ مکې ته د راتللو نه منع کړل، تر هغه وخت پورې

قَاضَاهُمْ	عَلَى	أَنْ	يَدْخُلَ	يَعْنِي	مِنَ	الْعَامِ	الْمُقْبِلِ

چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د مکې والو سره په دې خبره باندې صلح وکړې چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به بل کال ته مکې ته راځي

يُقِيمُ	بِهَا	ثَلَاثَةَ	أَيَّامٍ	فَلَمَّا	كَتَبُوا الْكِتَابَ

او هغه وخت به هم په مکه کې صرف درې ورځې قيام کوي، نو صلح نامه وليکلی شوه. د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ له اړخه

كَتَبُوا:	هَذَا	مَا	قَاضَى

صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نوم مبارک داسې وليکلو چې دا هغه معاهده ده چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ پرې صلح

عَلَيْهِ	مُحَمَّدٌ	رَسُولُ	اللهِ.	قَالُوا:	لَا	نُقِرُّ	بِهَا	فَلَوْ

کړې ده. د مکې والو دا الفاظ ليدلو سره نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته وويل چې مونږ ستا رسالت نه منو که چرې زمونږ دا

نَعْلَمُ	أَنَّكَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ مَا

علم وی يعني که زمونږ په دې عقيده وی چې ته د الله رسول يې، نو مونږ به د مکې منع کولې ولې. مونږ خو صرف

منعناك	وَلَكِنْ	أَنْتَ

دومره منو چې ته محمد يې او د عبدالله ځوی يې. لهذا دې صلح نامه کې د محمد رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ځای

مُحَمَّدُ	بْنُ	عَبْدِ	اللهِ	فَقَالَ:	أَنَا	رَسُولُ اللهِ

محمد بن عبدالله وليکه. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې زه د الله رسول هم يم او محمد بن عبدالله هم يم. دا صرف

وَأَنَا	مُحَمَّدُ	بْنُ	عَبْدِ اللهِ.

ستاسو ضد او زياتی دی. ګنې تاسو به پوهېږئ زما دا دواړه صفتونه يعني د الله رسول کېدل او محمد بن عبدالله

ثُمَّ	قَالَ	لِعَلِيِّ	بْنِ	أَبِي طَالِبٍ:

کېدل په خپلو کې داسې لازم او ملزوم دي چې د يو بل نه جدا کېدی نه شي. حضرت علي بن ابی طالب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

"امْحُ: رَسُولَ اللهِ" قَالَ:

ته نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې صلح نامه يې ليکله چې د رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لفظ وران کړه. حضرت علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وفرمايل

لَا وَاللهِ لَا أَمْحُوكَ أَبَدًا فَأَخَذَ

چې قسم په خدای زه خوستا نوم نه شم ورانولی. دې او رېدلو سره نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د حضرت علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د لاس نه

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَيْسَ يُحْسِنُ

هغه صلح نامه واخستله او سره د دې نه چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ليکلو باندې نه پوهېدلو، خو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د رسول الله

يَكْتُبُ فَكَتَبَ: "هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ:

لفظ وران کړو او دا يې وليکل چې دا هغه معاهده ده چې په کوم باندې محمد بن عبد الله صلح کړې ده او په

لَا يُدْخِلُ مَكَّةَ بِالسِّلَاحِ

دې معاهده کې دا شرط ؤو چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ او صحابه کرام رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ به مکې ته د اسلحو سره نه داخلېږي، خو

إِلَّا السَّيْفَ فِي الْقِرَابِ

مګر دا چې د هغوی اسلحې به په تيکو کې وي. او دا چې که چرې د مکې والو نه يو کس د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره د

وَأَنْ لَا يَخْرُجَ مِنْ أَهْلِهَا بِأَحَدٍ

تللو اراده کوي نو هغه به د مکې نه پرېښودلی کېږي يعنې کله چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ مکې ته راشي او بېرته ځي نو د

إِنْ أَرَادَ أَنْ يَتْبَعَهُ وَأَنْ لَا يَمْنَعَ مِنْ أَصْحَابِهِ أَحَدًا إِنْ أَرَادَ

مکې والو نه به هيڅ يو کس د ځان سره نه بوځي او دا چې که چرې په صحابه کرامو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ کې يو کس مکې کې

أَنْ يُقِيمَ بِهَا "فَلَمَّا

د پاتې کېدو اراده وکړي نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به يې په مکه د پاتې کېدو نه نه منع کوي، نو بل کال له نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ

دَخَلَهَا وَمَضَى الْأَجَلُ

مکې ته راغلو او مکه کې يې د درې ورځو هغه موده چې د صلحې په معاهده کې ليکلې شوې وه تېره شوه يعنې درې

أَتَوْا عَلِيًّا فَقَالُوا: قُلْ لِصَاحِبِكَ:

ورځې پوره کېدو والا وې چې د مکې والا حضرت علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ته راغلل او هغې ته يې وويل چې تاسو خپل سردار

اخْرُجْ	عَنَّا	فَقَدْ	مَضَى	الْأَجَلُ

يعنې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته او وايه چې کړی شوې موده پوره شوې ده. اوس زمونږ د ښار نه ووځه.

فَخَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مکې نه لاړو. (بخاری و مسلم)

توضيح: انت محمد: کافرانو محمد بن عبد الله ليکل غوښتل ځکه هغوی رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه منلو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته وفرمايل چې د رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لفظ وران که، حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ انکار وکړو خو دا نافرمانی په وجه نه وو بلکې د اطاعت په غرض وو. چې ثواب پرې ملاوېږي. همدغه شان انکار حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د قرطاس په واقعه کړی وو، خو روافضو حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ونه چېړلو او حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يې پرې نښودلو. دا د دوی د بدنيتۍ نښانه ده (مرقات ۶۴۲/۷).

فعين الرضا عن كل عيب كليلة
ولكن عين السخط تبدى المساويا

الله تعالی د هغې نه وروسته په قرآن مجيد کې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نوم سره ۹ ځله د رسول لفظ ذکر کړی دی. بلکې سورۀ فتح کې خو په ښکاره همدغه لفظ راغلو ﴿**محمد رسول الله والذين معه اشداء على الكفار الخ**﴾ (سورة محمد: ۲۹)

---

[1] رقم الحديث ۲۰۴۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۰۳/۵ رقم الحديث ۲۶۹۹ ومسلم في ۳ ۱۴۰۹ رقم الحديث ... ۱۱۶۳...

باب اخراج الیهود من جزیرة العرب

د جزیرۂ عرب نه د یهودو د ایستلو بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿وقاتلوهم حتی لا تکون فتنة و یکون الدین کله لله﴾ (سورة الانفال : ۳۹)

جزیره اصل کې د وچې د هغه ځای نوم دی چې له څلورو اړخونو نه ورته اوبه وي. دا چې د عرب په درې اړخونو کې اوبه دي، ځکه د زمکې دې برخې ته د اکثري حکم په اعتبار سره جزیره ویلې شوې ده. ګینې د عرب په شمال کې ملک شام واقع دی. چرته چې سمندر نشته دی. البته په اکثرو اړخوړ کې اوبه دي. نو بحر هند، بحر شا او دجله او فرات دا ملک احاطه کړی دی. حدودِ اربعه یې څه داسې ده. د عرب په مشرقي اړخ کې خلیج فارس او بحر عمان دی. مغربي اړخ کې یې بحیرۂ قلزم او نهر سویز دی. جنوب کې بحر هند واقع دی او شمال کې ملک شام واقع دی. چې سمندر ورته نشته دی.

جزیرۂ په پنځه برخو کې شامله ده. ۱: تهامه ۲: نجد ۳: حجاز ۴: عروض ۵: یمن

کله چې د جزیزه عرب نوم اخستلی کیږي نو په اوږدوالي کې دا عدن تر عراق پورې دی. او په پلن والي کې د جده نه تر شام پورې دی. دلته د کتاب په عنوان کې فقط د یهودو د ویستلو لفظ راغلی دی، ځکه د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په دور مبارک کې فقط یهود ویستلی شول. او نصاریٰ او عیسایان نه ویستلی شو، وروسته هغوی هم ویستلی شوي ؤو، خو بیا هم په راتلونکو حدیثونو کې د یهود و نصاری او د اهل کتابو ذکر موجود دی. بلکې د مشرکینو د ویستلو ذکر هم دی. د دوی د ویستلو وجه دا ده چې دا جزیرۂ عرب د نبي کریم صلی الله علیه وسلم وطن دی او دې کې د اسلام مرکز مکه او مدینه واقع ده، نو ځکه مذهبي او سیاسیي اعتبار سره دا مرکزونه د کفر و شرک د پلتیو نه لرې کول او د مفسد او مضر اثراتو نه دا پاکول ډیر مهم او قیاس ته نژدې دی. امام شافعي رحمه د کفارو نه د حجاز دا تطهیر د مکې او مدینې پورې محدود کړی دی، خو ائمه احناف دا تخصیص نه خوښوي. بلکې د ټول جزیرۂ عرب د تطهیر فتوی ورکوي چې نه کلیسا وي، نه کنیسه وي، نه مندر وي، نه ګردواره وي، نه امام باړه وي، نه مرزاړه وي او نه هیڅ ایمان باړه وي. بهرحال چې حدیثونو کې مطلق د جزیرۂ عرب نوم راغلی دی او د "**لا یجتمع دینان فی جزیرة العرب**" الفاظ عام دي، نو دا عموم تر د مکې او مدینې پورې محدودول مناسب نه دي. لهذا د شوافو پر ځای د احنافو مسلک خپلول ډیر ښه دی. بالخصوص په نن سبا زمانه کې.

الفصل الاول

د جزیره عرب نه د یهودو د ویستلو حکم

﴿۱﴾ عَن أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: بَيْنَا نَحْنُ فِي الْمَسْجِدِ خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
حضرت ابو هریره رضی الله عنه فرمایي چې یو لمونځ کې خلک په مسجد نبوي صلی الله علیه وسلم کې ناست ؤو. نبي علیه السلام (خپلې

فَقَالَ:	انْطَلِقُوا	إِلَى	يهود	فخرجنا	مَعَه

هجرې مبارکې نه) راؤتلو او وېې فرمايل چې يهوديانو له لاړ شئ، نو مونږ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره روان شو تر دې

حَتَّى جِئْنَا بَيت الْمِدَارِس فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ يَهُودَ

چې د يهودو مدرسې ته روسيدلو. نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اودرېدلو او وېې فرمايل چې اې د يهودو ډلې! تاسو مسلمانان شئ

أَسْلِمُوا	تَسْلَمُوا	اعْلَمُوا

چې (د دنيا د پريشانو نه او د آخرت د عذاب نه) بچ شئ. تاسو پوهه شئ چې ځکه د خداى او د هغې د رسول ده

أَنَّ	الْأَرْضَ	لِلّٰهِ	وَلِرَسُولِهِ

(يعنې د دې ځمکې حقيقي خالق او مالک الله تعالى دى او د هغې رسول د نائب او خليفه په حيثيت دې زمکه

وَأَنِّي	أُرِيدُ	أَنْ	أُجْلِيَكُمْ

باندې متصرف او حاکم دى) که تاسو د مسلمانېدلو نه انکار کوئ نو بيا واورئ چې (ما د اراده کړې ده چې تاسو

مِنْ	هَذِهِ	الْأَرْضِ.	فَمَنْ	وَجَدَ

به د دې ځمکې (يعنې د جزيرة العرب) نه شړم. پس تاسو کې چې کوم يو کس په خپل مال او اسباب

مِنْكُمْ	بِمَالِهِ	شَيْئًا

کې (څه داسې) شيز لرې (چې د ځان سره يې وړل امکان نه لرې لکه جايداد غير منقوله وغيره) نو

فليبعه (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

هغې له پکار دې چې هغه خرڅ کړي

توضيح: بينا نحن في المسجد: حضرت ابو هريره رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې په همغه دوران کې چې مونږ په جوماتکې ناست ؤو چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تشريف راوړو. (مرقات ۶۴۷/۷)

سوال: دلته دا سوال پيدا کېږي چې د بنو نظير جلا وطني په ۴ هجرئ کې شوې وه او د بنو قريظه تباهي په ۵ هجرئ کې وشوه. حضرت ابو هريره رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ په ۷ هجرئ کې مسلمان شوى دى. هغه وخت خو ابو هريره رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مسلمان شوى هم نه ؤو، نو هغه څنګه وايي چې د بنو نظير د جلا وطنئ په وخت کې

---

[1] رقم الحديث ۴۰۵۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۷۰/۶ رقم الحديث ۳۱۶۷ ومسلم ۱۳۸۷/۳ رقم الحديث (۶۱-۱۷۶۵)

مونږ په جومات کې ناست وُو؟ **جواب:** د دې اولنی جواب دا چې دلته د یهودو نه مراد د بنو قینقاع دي ددې څه خلک هغه وخت ویستلی شوي وُو چې کوم وخت کې حضرت ابو هریره رضي الله عنه مسلمان شوی وُو. دویم جواب دا چې حضرت ابو هریره رضي الله عنه اکثر داسې جمله وایي چې مونږ هلته وُو. او مونږ ولیدل یا مونږ واورېدل. د دې نه حضرت ابو هریره رضي الله عنه د صحابه کرامو رضي الله عنهم جماعت مراد اخلي. اګر که خپله هلته نه وي. مطلب دا وي چې زمونږ د صحابه کرامو رضي الله عنهم جماعت هلته ناست وُو چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم راغلو (د حدیثنو پوهېدلو لپاره دا بهترېنه قاعده ده).

بیت المدارس: دا به د یهود په نزد مدرسه وه، لکه څنګه چې زمونږ مدرسه وه. (مرقات ۶۴۷/۷)

اجلیکم: یعني زه د جزیره عرب نه تاسو جلا وطن کول غواړم. تاسو خپل مالونه خرڅ کړئ خو ّد دې ځای نه لاړ شئ. (مرقات ۶۴۷/۷)

حضرت عمر رضي الله عنه د یهودو د ویستلو پس منظر وایي

﴿۲﴾ وَعَن ابْن عمر قَالَ: قَامَ عُمَرُ خَطِيبًا فَقَالَ:

او حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرمایي چې یو ورځ حضرت عمر رضي الله عنه د خطبې لپاره اودرېدلو او په خطبه کې یې

إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

وفرمایل چې تاسو ټول خبریئ چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د خیبر د یهودو د مال او جایداد متعلق یو معامله فرمایلې

كَانَ عَامَلَ يَهُودَ

وه او هغه دا چې دا یهودیان به په خیبر کې د وسیدلو لپاره پرېښودلی کېږي. او دغشان د هغوی د کجورو باغونه او پټي به هم د دوی

خَيْبَرَ عَلَى أَمْوَالِهِمْ

هم د دوی په ملکیت کې پرېښودلی کېږي. البته د دوی د پیداوار او عاید نه نیمه برخه اخستلی کېږي او نبي علیه السلام دوی باندې

وَقَالَ: نُقِرُّكُمْ مَا

داسې جزیه هم مقرره کړې وه او نبي علیه السلام هم هغه وخت کې یهودو ته ویلي وُو چې مونږ به تاسو په خیبر کې تر هغه وخته پورې

أَقَرَّكُمُ اللهُ. وَقَدْ

پرېږدو چې تر کومې پورې الله تعالی تاسو پرېږدي یعنې تاسو تر هغه پورې په خیبر کې د اوسیدلو حقدار یئ چې تر څو پورې مونږ ته

رَأَيْتُ إِجْلَاءَهُمْ فَلَمَّا

الله تعالی ستاسو د جلاوطنئ حکم ونه کړي. لهذا حضرت عمر رضي الله عنه وفرمایل چې اوس زه د هغوی جلاوطنې مناسب ګڼم.

أَجْمَعَ عُمَرُ عَلَى ذَلِكَ أَتَاهُ أَحَدُ بَنِي أَبِي الحُقَيقِ

بيا چې کله حضرت عمر رضي الله عنه د دې خبرې فيصله وکړه نو د يهودو د قبيلې بنى ابى الحقيق يو کس چې د خپل

فَقَالَ: يَا أَمِيرَ المُؤْمِنِينَ أَتُخْرِجُنَا

قوم لوېې بوډه سردار ؤو. د حضرت عمر رضي الله عنه خدمت ته راغلو او وې ويل چې امير المؤمنين آيا ته مونږ جلا وطن

وَقَدْ أَقَرَّنَا مُحَمَّدٌ وَعَامَلَنَا عَلَى الأَمْوَالِ؟

کوې. حال دا چې محمد صلى الله عليه وسلم مونږ د لته په خيبر کې د پرېښې ؤو. او زمونږ د مال او د اسبابو متعلق يې يو معاهده

فَقَالَ عُمَرُ: أَظَنَنْتَ أَنِّي نَسِيتُ

هم کړې وه؟ حضرت عمر رضي الله عنه وفرمايل چې که ته دا ګمان کوې چې ما د نبي عليه السلام دا خبره هېره کړې ده

قَوْلُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَيْفَ بِكَ إِذَا

چې کومې ته تازه مخاطب کړم او ودې ويله چې هغه وخت به ستا څه حال وي او څه به کوې چې ته به د خيبر

أُخْرِجْتَ مِنْ خَيْبَرَ تَعْدُو بِكَ قَلُوصُكَ

جلا وطن کېږې. او د شپې نه وروسته به ستا اوښنې ته په منډو کړې ی. ګويا کې نبي عليه السلام ته د دې راتلونکې

لَيْلَةً بَعْدَ لَيْلَةٍ؟ فَقَالَ: هَذِهِ

وخت نه وېرولې وې چې تاسو به شپې د شپې د خيبر نه ؤځئ. دې کس دې او رېدلو سره وويل چې دا خبره خو

كَانَتْ هُزَيْلَةً مِنْ أَبِي الْقَاسِمِ فَقَالَ كَذَبْتَ

ابو القاسم په د ټوقې په ټوقه کړې وه. حضرت عمر رضي الله عنه وفرمايل چې اى د خداى دښمنه! ته دروغ وى.

يَا عَدُوَّ اللهِ فَأَجْلَاهُمْ

نبي عليه السلام دا خبره په ټوقه کې نه کوې بلکې د معجزې په توګه يې کړې وه. تاسو ته يې د غيبي خبرې خبر

عُمَرُ وَأَعْطَاهُمْ قِيمَةَ مَا كَانَ لَهُمْ مِنَ الثَّمَرِ مَالًا

درکړې ؤو. او بيا حضرت عمر رضي الله عنه يهوديان جلا وطن کړل او د هغوى سره چې څه قسمه مېوه وه لکه

وَإِبِلًا وَعُرُوضًا مِنْ أَقْتَابٍ وَحِبَالٍ وَغَيْرِ ذٰلِكَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]

کجورې وغيره د هغې په قيمت کې يې هغوی ته مال، اوښان او اسباب لکه پړې او پالان وغيره ورکړل.

توضيح **قلوص**: قلوص ځوان طاقتور اوښې ته وايي. (مرقات ۶۵۰/۷)

ليلة بعد ليلة: يعني شپې د شپې به ستا اوښه په منډو منډو وباسي، هغه منظره څنګه وي؟ د يهوديانو سردار وويل چې ابو القاسم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خو ټوقې کولي. حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ورته وفرمايل چې زه د الله دښمنه. دا ټوقې نه وې. ته دروغ وايې، نو بيا حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هغوی جلا وطن کړل. (مرقات ۶۵۰/۷)

واعطاهم قيمة: د اعطاهم لپاره **قيمة** مفعول ثاني دی. او **مالاً** د دې بدل دی. دغه شان **ابلا** و **عروضا** هم بدل دی. او **من اقتاب** دا **عروضاً** لپاره بيان دی. عبارت داسې دی "**فاعطاهم قيمةً** يعني **ابلاً** و **عروضاً من الاقتاب والحبال ببَدل ما كان لهم من الثمر**" يعني حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ جلا وطن کونکو يهودو ته د هغوی د باغونو او د مېوؤ په بدل کې قيمت ادا کړو. هغه قيمت د اوښانو په شکل کې ؤ او د سامان به شکل کې هم ؤ، لکه پالان، کجاوې او پړې، دا يې هغوی ته ورکړل چې لاره کې يې پکار شي او د باغونو نه به د دې په بدل کې مسلمانانو ته پاتې شي. (مرقات ۶۵۰/۷)

يهود او نصارى د جزيره عرب نه وباسئ

﴿۳﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم أَوْصَى بِثَلَاثَةٍ:

او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د مرګ په وخت کې د درې خبرو نصيحت وکړ.

قَالَ: أَخْرِجُوا الْمُشْرِكِينَ مِنْ جَزِيرَةِ الْعَرَبِ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې مشرکان د جزيره عرب نه وباسئ يعني مکې او د مدينې نه يې وباسئ او د قاصدانو او

وَأَجِيزُوا الْوَفْدَ بِنَحْوِ مَا كُنْتُ أُجِيزُهُمْ

نمايندګانو سره هغه سلوک کوئ کوم چې ورسره ما کولو. يعني چې هغوی له تاسو سره وي نو د هغوی خيال

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: وَسَكَتَ عَنِ الثَّالِثَةِ

ساتئ او هغوی ته: هغوی د ژوند ضرورتونه ورکوئ. راوي وايي چې حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په درېمه خبره

---

[1] رقم حديث ۲۰۵۱ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۲۷/۵ رقم الحديث ۲۷۳۰

أَو	قَالَ:	فأنسيتها	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

باندې چپ پاتې شو یا حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمایل چې دریمه خبره مانه هېره شوې ده.

توضیح: اوصیٰ: دې حدیث کې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د امت به نوم د یو پیغام په شکل کې وصیت لیږلی دی. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا وصیت هغه وخت کړی دی کله چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مرگ په مرض کې ؤو. مسلمانانو له پکار ده چې دې ته غوږ ونسې، گنې همدغه شان به پاتې شي. دا درې وصیتونه ؤو. (مرقات ۶۵۰/۷)

۱: اخرجوا المشرکین: علماؤ لیکلي دي چې د دې نه مراد یهود او نصاری دي، ځکه هغوی هم په شرک کې اخته شوي دي. یا امکان لري چې اهل کتاب او نور مشرکان ټول مراد وي. ظاهره همدغه ده. (مرقات ۶۵۰/۷)

۲: اجیزوا الوفد: نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته به د لرې لرې نه د اسلام قبلولو په غرض یا د دین زده کولو په اراده خلک به د وفد په شکل کې راتلل. خصوصاً په آخري عمر کې خو ټول کال وفدونه راتلل. نبي کریم ﷺ به د هغوی عزت کوو. هغوی هیسارول، خوراک ورکول، اوده کول او څه به یې عطیه ورکړه او بیا به یې لیږل، دا ټول به کېدل. د همدغه دود د جاري ساتلو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دویم وصیت کړی دی.

۳: دریم وصیت باره کې حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمایل چې مانه هېر شوې دي. علماؤ لیکلي دي چې دریم وصیت د جیش اسامه باره کې ؤو چې دا خامخا ولېږئ. زیر بحث حدیث کې دې ته اشاره نشته دی. ځینې روایتونو کې د دې ذکر دی. قاضي عیاض فرمایي چې دریم وصیت دا ؤو چې زما قبر د بت پشان مه جوړوئ چې غوښتنه ترینه شروع شي. موطأ مالک کې د دې ذکر دی. (مرقات ۶۵۰/۷)

د یهودیانو د ویستلو پخه اراده

﴿۲﴾ وَعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

او حضرت جابر بن عبد الله رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې حضرت عمر بن عبد الله رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ماته بیان کړو چې

([1]) رقم الحدیث ۴۰۵۲ اخرجه البخاري في صحیحه ۱۷۰/۶ رقم الحدیث ۳۰۳۵ ومسلم في ۱۲۵۷/۳ رقم الحدیث (۲۰-۱۷۳۷)

أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لأُخرِجَنَّ اليهودَ والنصَارى من
هغې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اوريدلي دي چې زه به يهوديان او عيسايان د جزيره عرب نه ضرور
جزيرةِ الْعَرَب حَتَّى لَا أَدَعَ فِيهَا إِلَّا مُسْلِمًا . رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَفِي رِوَايَةٍ:
وباسم تردې چې په جزيره عرب کې به د مسلمانانو نه بغير هيڅ څوک نه پرېږدم. او روايت کې دي چې
لَئِنْ عِشْتُ إِنْ شَاءَ اللهُ لَأُخْرِجَنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى
نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا وفرمايل چې که زه ژوندۍ وم نو ان شاء الله يهوديان او عيسايان به د
مِنْ جَزِيرَةِ الْعَرَبِ[1]
جزيره عرب نه ضرور وباسم.

توضيح: نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خو په داسې تاكيد سره فرمايلي دي چې خامخا م جزيره عرب نه يهود او نصارى وباسم، خو عربو نن سبا قسم خوړلى دى چې مونږ به يهود او نصارى به په جزيره عرب کې داخلؤو او کوم عرب مسلمانان چې د هغوى خلاف كوي او هغوى به د جزيره عرب نه وباسې او افغانستان يا سوډان به شړي. دا د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وصيت ؤو او د دې به ضمن کې گوياکې يوه سياسي فيصله هم وه او پيښگوئى هم وه چې که چرې داسې نه کوئ نو گير به شئ. نن سبا يهود او نصارى د عرب مسلمانان گير کړي دي. نن سبا که د دې حديث خبره څوک کوي نو وايي چې دا بنياد پرست دي او دا دهشت گرد دي. شيخ اسامه د دې وجې نه در په در دى. انا لله وانا اليه راجعون.

الفصل الثاني

لَيْسَ فِيهِ إِلَّا حَدِيثُ ابْنِ عَبَّاسٍ لَا تَكُونُ قِبْلَتَانِ وَقَدْ مَرَّ فِي بَابِ الْجِزْيَةِ
دا فصل د حديث نه خالي دى. دې کې چې کوم حديث ؤو هغه په باب الجزيه کې تير شوى دى.

[1] رقم الحديث ۴۰۵۳ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۳۸۸/۳ رقم الحديث (۶۳-۱۷۶۷) وأبوداود في السنن ۴۲۴/۳ رقم الحديث ۳۰۳۰.

الفصل الثالث

د یهودیانو دویستلو عمل حضرت عمر رضی الله عنه پوره کړو

﴿۵﴾ عَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَجْلَى الْيَهُودَ وَالنَّصَارٰى مِنْ أَرْضِ

او حضرت ابن عمر رضی الله عنه فرمایي چې د حجاز په ځمک یعنې جزیرة العرب نه د یهودو جلا وطنۍ د

الْحِجَازِ وَكَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا ظَهَرَ

کار د عمر رضی الله عنه په لاس انجام ته ورسیدلو. د دې نه مخکې کله چې نبي علیه السلام د خیبر په خلکو باندې

عَلَى أَهْلِ خَيْبَرَ أَرَادَ أَنْ يُخْرِجَ الْيَهُودَ مِنْهَا

غالب شوی ؤ و نو نبي علیه السلام یهود د خیبر نه د شړلو اراده کړې وه ځکه کومه زمکه باندې چې د حق

وَكَانَتِ الْأَرْضُ لَمَّا ظُهِرَ عَلَيْهَا لِلّٰهِ

دین ته غلبه حاصله شي هغه زمکه د الله او د هغې د رسول او د مسلمانانو شي. هلته به صرف د الله دین غالب

وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُسْلِمِينَ فَسَأَلَ الْيَهُودُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او مسلمانانو ته د تصرف حق او حکمراني حاصله وي، خو یهودو نبي علیه السلام ته دا خواست وکړو

أَنْ يَتْرُكَهُمْ عَلَى أَنْ يَكْفُوا الْعَمَلَ

چې نبي علیه السلام یهود په دې شرط د خیبر په زمکو باندې قابض او تصرف پرېږده چې هغوی محنت وکړي

وَلَهُمْ نِصْفُ الثَّمَرِ

یعنې د باغونو ساتنه او هغه او به کولو وغیره ټول کارونه وکړي او د هغې د پیدا کېدلو مېوؤ نیمه برخه به د نبي علیه السلام

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

حق وي، نو نبي علیه السلام د هغوی دا خواست منظور کړو خو دا یې ورته وفرمایل چې مونږ تاسو په دې شرط

نُقِرُّكُمْ عَلٰى ذٰلِكَ مَا شِئْنَا فَأُقِرُّوا

تر هغه وخت پورې خیبر کې پرېږدو چې تر کومې پورې به مونږ غواړو. د هغې نه وروسته یې بیا په خیبر کې پرېښودل

حَتّٰى أَجْلَاهُمْ عُمَرُ فِي إِمَارَتِه إِلٰى تَيْمَاءَ وَأَرِيحَاءَ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

تردې چې عمر رضي الله عنه د خپل دور خلافت په زمانه کې هغه تول د تيماء او اريحا اړخ ته جلا وطن کړل.

توضيح: من ارض الحجاز: د يهودو د جلا وطنۍ چې کوم ارمان او تاکيد نبي کريم صلى الله عليه وسلم کړې ؤو. هغه حضرت عمرفاروق رضي الله عنه پوره کړو. معلومه شوه چې حضرت عمرفاروق رضي الله عنه د نبي کريم صلى الله عليه وسلم حکمونه پوره کونکی ؤو. که حضرت عمرفاروق رضي الله عنه چرته د تاريخ د صفحونه ويستلی شي نو د دين د تکميل مرحله پوره پاتې نه شي. روافضو باندې دې د الله لعنتونه وي چې د حضرت عمرفاروق رضي الله عنه د خدمتونو نه انکار کوي. (مرقات ۷/۶۵۲)

وکانت الارض: يعنې کومه زمکه به چې د جهاد په ذريعه فتح کېدله هغه به د الله او د هغې د رسول او مسلمانانو وه او په مسلمانانو کې به تقسيمېدله. د خيبر ځمکو سره هم دغه شان وشوه خو د يهودو دا خواست وکړو چې اوس د دهقانانو په توګه مونږ دلته پرېږدئ، مونږ به ځمکې ابادې کړو. نيمه غله زمونږ او نيمه به د مسلمانانو وي. نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې تر څو پورې زمونږ خوښه وي تاسو به پرېږدو کنې جلا وطن کؤو به مو، نو حضرت عمرفاروق رضي الله عنه د هغوی ويستل نو باقې ونه ساتل ګويا کې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم ويستل او باقې نه ساتل انقرکم کې د عمر شان ثومره شاندار شي. تيما او اريحا دواړه مقامونه د جزيره عرب نه بهر په شام کې دي. (مرقات ۷/۶۵۲)

[1] رقم الحديث ۴۰۵۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۶/۲۵۲ رقم الحديث ۳۱۵۲ ومسلم في ۱۱۸۷ رقم الحديث (۶-۱۵۵۱)

باب الفئ
د فئ بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿وما افآء الله علی رسولهم فما او جفتم علیه من خیل و لا رکاب﴾

وقال الله تعالیٰ: ﴿ما افآء الله علی رسولهم من اهل القریٰ فلله وللرسول ولذی القربیٰ﴾ (سورة حشر)

کوم مال چې مسلمانانو ته په میدانِ جنګ کې او د مقابلې نه بغیر تر لاسه شي، هغې ته فئ وایي.

فاء یفئ فیئا د بیرته راتلو او رجوع په معنی کې دی. دا چې دا مال اول د کفارو په لاس کې ؤو. وس د حق حکومت سره قبضه شول او حقیقي مالک یعنې د الله تعالیٰ اړخ ته بیرته راغلی دی یا د مسلمانانو لاس ته راغلی دی نو ځکه دې ته مالِ فئ وایي. (مرقات ۶۵۳/۷)

قرآن پاک کې الله تعالیٰ د مالِ فئ تعارف هم کړی دی. او د دې مصرفول یې هم ویلي دي. د الله تعالیٰ حکم دی.

﴿وما افآء الله علی رسوله منهم فما اوجفتم علیه من خیل ولا رکاب و لکن الله یسلط رسله علی من یشآء والله علی کل شئ قدیر ۔ ما افآء الله علی رسوله من اهل القریٰ فلله و للرسول ولذی القربیٰ والیتامیٰ والمساکین وابن السبیل کی لا یکونه دولة بین الاغنیاء منکم﴾ (سورة حشر ۶، ۷)

ملا علی قاری مرقات کې لیکلي دي. چې مالِ فئ هغه وي چې کوم مسلمانانو ته بغیر د جنګ نه حاصل شي. د دې څلور برخې به په پوره توګه د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په لاس کې وي. او نبي کریم صلی الله علیه وسلم به په مناسب ځائ باندې خرچ کولي. دې کې مېلمنو باندې خوړل، اهل و عیال ته ورکول، مجاهدینو سره مرسته کول تول شامل ؤو، نو پنځمه برخه به نبي کریم صلی الله علیه وسلم په هغې باندې مصرفول د کومو مصارفو ذکر چې الله تعالیٰ ذکر کړی دی. د مال مصرف او د اموالِ خراج او د خمس مصرف یو دی. دا نبي کریم صلی الله علیه وسلم په اهل بیت، ښځو، ماشومانو وغیره باندې تقسیم کړو، یتیمانو او کونډو وغیره باندې یې خرچ کړه، مسکینانو او محتاجه خلکو باندې خرچ کړه، مسافرو او په پسماندګانو خلکو باندې یې خرچ کړه. دد ینه بغیر نور د خیر په کارونو کې د دې مصرفول جائز دي. مثلاً سرک یا پُل جوړول، هسپتال یا جومات او مدرسه جوړول، دې ټولو مصارفو کې مالِ فئ استعمالیدلی شي. اوس پاتې شوه دا خبره چې د مالِ فئ په تقسیم کې به د خلکو د مرتبې لحاظ وي یا نا؟ نو د جمهورو په نزد د دې لحاظ کېږي. هغه داسې چې اول افضل ته ورکړی شي بیا دې درجه په درجه ورکړی شي. مثلاً د ټولو نه اول دې د بدر والو ت ورکړی شي. بیا دې بیعت الرضوان والو کې تقسیم وي. بیا په اهل بیتو کې او بیا دې په عوامو کې تقسیم شي. حضرت عمر فاروق رضي الله عنه به د همدغه ترتیب خیال ساتلو، لکه مخکې په حدیث کې راروان دي.

خو امام شافعي رحمه الله فرمايي چې مال فئ کې د تقسيم د هيڅ ترتيب هيڅ لحاظ او اعتبار نشته دی. بلکې د ميراث پشان به مستحيقينو کې برابر شريک وي. بهرحال مال غنيمت کې صرف د مجاهدينو حق دی. مال فئ کې د ټولو مسلمانانو حق دی. دغه شان په مال فئ کې خمس نه وي. مال غنيمت کې خمس وي. خمس او د مال فئ د خرچ مواقع يو شان دي. نبي کريم ﷺ به چې کوم مال فئ ملاو شوی ؤو. هغه خو يو د بنو نضير په مالونو کې ملاو شوی ؤو. او دويم د خيبر د فتح کېدلو نه وروسته څه علاقې د جنګ نه بغير په ورغلې وي، په هغې کې مال فئ ملاؤ شوی ؤو، لکه د فدک باغ ؤو. نبي کريم ﷺ به د مسلمانانو په ضرورتونو کې هغه استعمالولو. د نبي کريم ﷺ د مرګ نه وروسته که چرې مال فئ ملاو شي نو وخت خليفه به يې په مسلمانانو باندې تقسيموي. (مرقات ۶۵۳،۶۵۴/۷)

الفصل الاول

د مال فئ خرچ کول

﴿۱﴾ عَنْ مالكِ بن أوْسِ بنِ الحَدَثانِ قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: إِنَّ اللهَ
حضرت مالک بن اوس ابن حدثان فرمايي چې حضرت عمر ابن خطاب رضي الله عنه و فرمايل الله دې مال فئ په سلسله
قَدْ خَصَّ رَسُولَهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذَا الْفَيْءِ بِشَيْءٍ لَمْ عطه أحدا غيره
کې نبي کريم ﷺ ته يو خاص خصوصيت ورکړی ؤو. د نبي عليه السلام نه بغير يې بل هيچا ته هغه خصوصيت نه
ثُمَّ قَرَأَ (مَا أَفَاءَ اللهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُم) إِلى قولِه (قديرٌ)
دی ورکړی. بيا حضرت عمر رضي الله عنه دا آيت ما افاء الله على رسوله منهم ....تا ....قدير يې ولوستلو
فكانتْ هَذِه خَالِصَة لرَسُول اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُنْفِقُ
او ويې فرمايل چې دا صرف د الله د رسول لپاره مخصوص ؤو. چې د هغې نه به نبي کريم ﷺ د خپل
عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةَ سَنَتِهِمْ مِنْ هَذَا الْمَالِ. ثُمَّ يَأْخُذُ
کورو .. ته د ټول کال خرچ ورکولو. د هغې نه وروسته به چې هغې کې څه پاتې شول نو هغه به يې په هغه ځای کې خرچ
مَا بَقِيَ فَيَجْعَلُهُ مَجْعَلَ
کړل چې د الله د مال خرچ کولو ځای ونه دي يعنې دا پاتې مال به يې د مسلمانانو په مفاد او د خير لکه د اسلحو او د آسونو وغيره په

مَالِ اللهِ (مُتّفق عَلَيْهِ)[1]

اخستلو کې خرچ کولو. دغه شان په محتاجه او مسکینانو کې به یې چاته غوښتل نو هغې سره به یې پرې مرسته کوله.

﴿۲﴾ وَعَن عمر قَالَ: كَانَتْ أَمْوَالُ بَنِي النَّضِيرِ مِمَّا

او د حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې د یهودو د قبیلې د بنو نظیر مال د هغه قسمه مالونو نه ؤو چې الله خپل

أَفَاءَ اللهُ عَلَى رَسُولِهِ مِمَّا لَمْ يُوجِفِ الْمُسْلِمُونَ عَلَيْهِ

نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته بغیر د کوشش نه ورکړی ؤو، نو ځکه نه خو مسلمانانو آسونه په منډو کړي ؤو

بِخَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ فَكَانَتْ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَالِصَةً يُنْفِقُ

او نه اوښان، ځکه هغه مال د الله رسول لپاره مخصوص شوی ؤو چې د هغې نه به نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةَ سَنَتِهِمْ ثُمَّ يَجْعَلُ مَا بَقِيَ

خپل کوروالو ته د ټول کال د ضرورتونو خرچ ورکولو. او بیا به چې د هغې نه څه پاتې شول نو هغه به

فِي السِّلَاحِ وَالْكُرَاعِ عُدَّةً فِي سَبِيلِ اللهِ (مُتّفق عَلَيْهِ)[2]

یې د اسلحو او د آسونو په اخستلو باندې خرچ کول چې هغه د الله په لار، یعنې جهاد کې پکار شي.

توضیح: نفقة سنة: پوښتنه دا ده چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د توکل په وجه د ځان سره څه نه ساتل. دلته یې خرچه څنګه وساتله؟

د دې جواب دا دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د خپل ځان لپاره نه ساتله. په ازواج مطهراتو کې به هم د ځینو ازواج لپاره د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له اړخه داسې کېدل. د ټولو لپاره به نه ؤو.

الفصل الثاني

د مال فئ د تقسیم یو صورت

﴿۳﴾ عَن عوف بْنِ مَالِكٍ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَتَاهُ الْفَيْءُ

حضرت عوف ابن مالک رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې کله به نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته مال فئ راغلو نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۵۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۹۷/۶ رقم الحديث ۳۰۹۴ ومسلم في ۱۳۷۸/۳ رقم الحديث (۴۹-۱۷۵۷)

(۲) رقم الحديث ۴۰۵۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۹۳/۶ رقم الحديث ۲۹۲۰ ومسلم في ۱۳۷۸/۳ .

قَسَمَهُ	فِي	يَوْمِهِ	فَأَعْطَى	الْآهِلَ	حَظَّيْنِ

هغه په همغه ورځ په ضرورتمندو کې تقسیم کړو. کوم به چې د ښځې والا ؤو هغې له به یې دوه برخې ورکولې

وَأَعْطَى	الْأَعْزَبَ	حَظًّا	فَدُعِيتُ	فَأَعْطَانِي	حَظَّيْنِ

او مجرد ته به یې یوه برخه ورکوله، نو یو ځل یې زه هم راوغوښتلم او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماله دوه برخې راکړې

وَكَانَ لِي أَهْلٌ ثُمَّ دُعِيَ بَعْدِي عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ فَأُعْطِيَ حَظًّا وَاحِدًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

ځکه زما ښځه وه او بیا یې زما وروسته عمار بن یاسر راوغوښتلو چې ښځه یې نه وه نو هغې له یې یوه برخه ورکړه.

توضیح: الآهل: د واده کړی شوي په معنی کې دی.

الاعزاب: ناواده کړي ته اعزاب وایي. (مرقات ۶۵۸/۷)

الکراع: آسونو ته کراع وایي.

﴿۴﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل د مال فئ راتلو نه وروسته به د

أَوَّلُ	مَا جَاءَهُ	شَيْءٌ	بَدَأَ	بِالْمُحَرَّرِينَ.	رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]

هغې نه په ټولو کې اول هغه خلکو ته ورکول چې کوم په هغه وخت کې د غلامۍ نه ازاد کړی شوي ؤو.

توضیح: المحررین: ازاد شوی غلام مراد دی. دا چې دا به بې سرو او بې سامانه ؤو نو ځکه به یې د ټولو نه اول به د مالِ فئ تقسیم په هغوی کېدلو.

د مالِ فئ غمې به هم تقسیمیږي

﴿۵﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُتِيَ بِظَبْيَةٍ فِيهَا خَرَزٌ

او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي چې یو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له یو بوجۍ راوړلی شوه. چې د غمو نه ډکه وه.

فَقَسَمَهَا	لِلْحُرَّةِ	وَالْأَمَةِ	قَالَتْ	عَائِشَةُ:

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه غمې په بیبیانو یعنې ازادو ښځو او په وینځو باندې تقسیم کړې. حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي چې زما

---

(1) رقم الحديث ۴۰۵۷ أخرجه ابوداود في السنن ۳۵۹/۳ رقم الحديث ۲۹۵۳ وأحمد في المسند ۲۵/۶

(2) رقم الحديث ۴۰۵۸ أخرجه ابوداود في السنن ۳۵۸/۳ رقم الحديث ۲۹۵۱.

كَانَ	أَبِي	يَقْسِمُ	لِلْحُرِّ	وَالْعَبْدِ.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُدَ(۱)
پلار يعنې حضرت ابوبكر رضي الله عنه به كله غمې راغلل نو هغه غمې به يې په ازاد كړې شوې غلامانو باندې هم تقسيمول.						

توضيح: ظبيبة: ظا باندې فتحه ده. با ساكن دى. يا باندې فتحه ده. وړې بوجئ ته وايي. چې په هغې كې عموماً ملغلرې ايښودلى كېږي. خرز: خا باندې فتحه ده. را باندې هم فتحه ده. آخر كې زا ده. د جواهرو يو قِسم دى، خو دلته غمې مراد دي.

للحر والعبد: د حضرت عائشه رضي الله عنها په دې كلام كې دا شاره ده چې د مال فئ غمې به په دور صديقې كې صرف په ښځو باندې نه تقسيمېدل بلكې نارينؤ باندې به تقسيمېدل. او دا شاره هم ده چې كه هغه نارينه او ښځه به وه او غلام به ؤو او كه وينځه به وه. دا چې د نبي كريم صلى الله عليه وسلم په زمانه كې به د مال فئ غمې صرف په ښځو تقسيمېدل. نارينؤ ته به نه وركول كېدل. حضرت عائشه رضي الله عنها دا تخصيص عام كول غواړې او فرمايي چې د حضرت ابوبكر رضي الله عنه په زمانه كې په نارينؤ هم تقسيمېدل. ملاعلي قاري رحمه الله ليكلي دي چې كېدى شي چې د غلام نه ازاد شوى غلام مراد وي ځكه غلام كه د چا غلام دى نو د هغې خرچ په مالك باندې دى. مال فئ كې د هغې برخه نه وي. بهرحال حق كېدل او عطيه وركول جدا جدا شيان دي. (مرقات ۶۵۹/۷)

د مالِ فئ تقسيم كې د مرتبو د فرق لحاظ

﴿۶﴾ وَعَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسِ بْنِ الْحَدَثَانِ قَالَ: ذَكَرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَوْمًا الْفَيْءَ								
او حضرت مالک ابن اوس ابن حدثان فرمايي چې يو ورځ حضرت عمر رضي الله عنه د مال فئ ذكر وكړو								
فَقَالَ: مَا	أَنَا	أَحَقُّ	بِهَذَا	الْفَيْءِ	مِنْكُمْ	وَمَا	أَحَدٌ	مِنَّا
او ويې فرمايل چې د دې مال فئ زه ستاسو نه زيات مستحق نه يم او په مونږ يو كس دې مال فئ كې								
بِأَحَقَّ بِهِ مِنْ	أَحَدٍ	إِلَّا أَنَّا	عَلَى	مَنَازِلِنَا	مِنْ	كِتَابِ	اللهِ	عَزَّ وَجَلَّ
د بل كس نه زيات مستحق دى. البته مونږ د الله د كتاب او د هغې د رسول د تقسيم مطابق په خپله خپله مرتبه باندې يو،								
وَقَسْمِ	رَسُولِهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	فَالرَّجُلُ	وَقِدَمُهُ	وَالرَّجُلُ
نو يو هغه كس دى د اسلام په قبوليت كې اوليت لري. يو هغه كس دى چې د دين په لاره كې زړه ورتيا او بهادرئ								

(۱) رقم الحديث ۲۹۵۲ أخرجه ابوداود في السنن ۳۵۹/۳ رقم الحديث ۲۹۵۲ وأحمد في المسند ۱۵۶/۶

وَبَلَاؤُهُ	وَالرَّجُلُ	وَعِيَالُهُ
سره د لويې کارنامو او د کوشش او مشقت صفتونه لري. يو هغه کس دی چې اهل و عيال لري او يو هغه		
وَالرَّجُلُ وَحَاجَتُهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]		
کس دی چې ضرورت او حاجت لري.		

توضيح وقدمه: يعني قديم الاسلام سړی به د مال فئ په تقسيم کې اوليت او افضل وي. (مرقات ۷/۶۶۰)

فالرجل وبلاءة: يعني مسلمان دی او بهادر دی، لويې معرکې کوي. د دين لويې لويې مشقتونه برداشت کوي. هغه زيات مستحق دی. (مرقات ۷/۶۶۰)

وعياله: يعني کس د بچو والا دی. هغې ته به د هغې د بچو په خاطر زيات ورکول کېږي. (مرقات ۷/۶۶۰)

وحاجة: يعني داسې کې دی چې بالکل محتاجه دی. هغه زيات مستحق دی. حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د مرتبو لحاظ ساتلی دی. همدغه د جمهورو مسلک دی. امام شافعي رحمه الله د دې قائل نه دی. مسئله مخکې ليکلې شوې ده. راتلونکې حديث هم داسې دی. (مرقات ۷/۶۶۰)

﴿۷﴾وَعَنْهُ	قَالَ:	قَرَأَ	عُمَرُ	بْنُ	الْخَطَّابِ	رَضِيَ	اللهُ عَنْهُ:
او حضرت مالک رضي الله عنه ابن اوس فرمايي چې په يو موقع حضرت عمر رضي الله عنه دا آيت ولوستلو چې د زکوة د							
(إِنَّمَا	الصَّدَقَاتُ	لِلْفُقَرَاءِ	وَالْمَسَاكِينِ)	حَتَّى	بَلَغَ	(عَلِيمٌ	حَكِيمٌ)
مصارفو بيان په کې دی ﴿انما الصدقات للفقراء والمساکين﴾ او دا آيت هغې د عليم حکيم پورې ولوستلو							
فَقَالَ:	هٰذِهِ	لِهٰؤُلَاءِ.					
او ويې فرمايل چې دې کې د زکوة اخستلو هغه خلک مستحق دي چې ذکر يې په دې آيت کريمه کې شوی دی.							
ثُمَّ قَرَأَ	(وَاعْلَمُوا	أَنَّمَا	غَنِمْتُمْ	مِنْ شَيْءٍ	فَأَنَّ لِلّٰهِ	خُمُسَهُ	وَلِلرَّسُولِ)
يعني فقيران او مسکينان وغيره. بيا هغې دا آيت ولوستلو واعلموا انما غنمتم من شئ فان لله خمسه وللرسول							
حَتَّى	بَلَغَ	(وَابْنِ	السَّبِيلِ) ثُمَّ	قَالَ:	هٰذِهِ		
او دا آيت يې د وابن السبيل پورې ولوستلو او ويې فرمايل چې دا د خمس مال د همغه خلکو حق دی چې ذکر							

[1] رقم الحديث ۴۰۶۰ اخرجه ابوداود في السنن ۳/۳۵۸ رقم الحديث ۲۹۵۰

لِهَؤُلَاءِ. ثُمَّ قَرَأَ (مَا أَفَاءَ اللهُ

يې دې آيت شوی دی. يعنې د ذوی القربی وغيره د هغې نه وروسته هغې دا آيت ولوستلو چې د مال فئ بيان په کې

عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرى) حَتَّى بلغ

شوی دی چې چا چا ته ورکړی شي ما افاء الله علی رسوله من اهل القری دا آيت يې د **للفقراء والذين جاء وامن**

(للفقراءِ) ثُمَّ قرأ (والذينَ

بعدهم پورې ولوستلو. يو نسخه کې دا عبارت دی چې **حتی بلغ للفقراء ثم قرأ والذين جاءوا** د دې مطابق به

جاؤوا مِنْ بعدِهِم)

مفهوم دا وي چې هغوی دا آيت **ما افاء الله** شروع کړو او د **للفقراء** پورې يې دوه آيتونه ولوستل او بيا يې دا

ثُمَّ قَالَ: هَذِهِ

آيت **والذين جاءوا من بعدهم** ولوستلو او ويې فرمايل چې دې آيت د ټولو مسلمانانو احاطه کړې ده. لهذا که

اسْتَوْعَبَتِ الْمُسْلِمِينَ عَامَّةً

زما ژوند ؤو نو زما د خلافت په حدودو کې به هيڅ داسې مسلمان پاتې نه شي چې هغې ته د هغې د مال برخه

فَلَئِنْ عِشْتُ فَلَيَأْتِيَنَّ الرَّاعِيَ وَهُوَ بِسَرْوِ حِمْيَرَ

ورونه رسي. تردې چې هغه شپونکې ته به هم د هغې د مال فئ برخه ور ورسېږي چې په مقام سرو حمير

نَصِيبُهُ مِنْهَا لَمْ يَعْرَقْ فِيهَا جَبِينُهُ. رَوَاهُ فِي شرح السّنة[1]

کې وي حال دا چې د دغې مال حاصلو کې د هغې تندې هم په ګرد نه ککړېږي.

توضيح: **استوعبت المسلمين**: يعنې دې آيت کې ټول مسلمانان شامل دي. (مرقات ۷/۶۶۱)

الراعي: شپونکې ته راعی وايي. دلته د لرو لرو علاقو خلک مراد دي. (مرقات ۷/۶۶۱)

بسرو: سين باندې فتح ده. را ساکن دی. واؤ متحرک دی. باجاره دی. سرو يم سره نزدې د يو ځای نوم دی. (مرقات ۷/۶۶۱)

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۶۱ أخرجه البغوي في الشرح السنة ۱۱/۱۳۸ رقم الحديث ۲۷۴۰

حمير: د یمن د یوې مشهورې قبیلې نوم دی. یعنې هغه بانده چې به د قبیله حمیر په علاقه کې او سیږې او ماله به راشي نو زه هغې له په مال فئ کې برخه ورکوم.
ملاعلي قاري د پاس ذکر شوي تحقیق نه وروسته دا هم لیکلي دي چې د ځینې علماؤ دا خیال دی چې "سروحمیر" د یوې علاقې پوره نوم دی. لهذا بیا به د اضافت صورت نه وي. یعنې بانده چې به سروحمیر نه راشي. مظاهر حق کې ترجمه غلطه لیکلې شوې ده. (مرقات ۶۶۲/۷)

دفدک قضیه کې د حضرت عمر رضي الله عنه استدلال

﴿۸﴾وعنهُ قَالَ: كَانَ فِيمَا احتجَّ فيهِ عُمَرُ
او حضرت مالک ابن اوس رضي الله عنه فرمايي چې حضرت عمر رضي الله عنه د کومې خبرې نه استدلال وکړو
أَنْ قَالَ: كَانَتْ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثُ صَفَايَا بَنُو النَّضِيرِ
دهغه دا ؤو چې هغې وفرمایل یا دا چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم سره درې صفایا وې. ۱: بنو نضیر
وخيبرُ وفَدَكُ فَأَمَّا بَنُو النَّضِيرِ فَكَانَتْ
۲:خیبر ۳:فدک، نو د بنو نظیر د جلا وطنۍ نه وروسته د هغوی چې کوم مزمکه په قبضه کې راغلې وه د هغې نه حاصلیدونکی
حَبْسًا لِنَوائِبِهِ وَأَمَّا
مال د نبي علیه السلام د اخراجاتو لکه د مېلمنو مېلمستیا او تواضع او د مجاهدینو لپاره د اسلحو او آسونو اخستل
فَدَكُ فَكَانَتْ حَبْسًا
وغیره مخصوص ؤو. د فدک محاصل به د هغه مسافرو د مرستې لپاره مخصوص ؤو چې کوم اګر که
لِأَبْنَاءِ السَّبِيلِ وَأَمَّا خَيْبَرُ
په خپل وطن کې به یې مال ؤو خو د سفر په دوران کې به ورسره مال او اسباب ختم شوي ؤو. او د خیبر محاصل
فَجَزَّأَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَةَ أَجزَاء: جزأين
نبي کریم صلی الله علیه وسلم په درې برخو تقسیم کړي ؤو. هغې کې خو به دوه برخې نبي کریم صلی الله علیه وسلم په
بينَ المسلمينَ وجزءً نَفَقَةً لِأَهْلِهِ فَمَا فَضُلَ عَنْ نَفَقَةِ أَهْلِهِ
مسلمانانو تقسیمولې او یوه برخه به یې په خپل اهل و عیال باندې خرچ کوله. او په هغې کې که به هم د

جَعَلَهُ	بَيْنَ	فُقَرَاءِ	الْمُهَاجِرِينَ.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُدَ[1]

اهل و عیال د خرچ نه څه پاتې شوه نو هغه به نبي کریم ﷺ په غریب مهاجرینو باندې تقسیموله.

توضیح: ثلاث صفايا: صفايا د صفيه جمع ده. انتخابو او ټاکل او د خوښولو ته وايي. يعنې د مال غنيمت د تقسيم نه مخکې به يو شي نبي کريم ﷺ د ځان لپاره خوښولو، نو دا صرف د نبي کريم ﷺ سره خاص ؤو. د نبي کريم ﷺ نه وروسته د هيچا لپاره جائز نه دي. د صفى اطلاق دلته کېدى شي د اجازت په توګه وي ځکه دا مالونه خو د مال فئ په برخه کې راځي. ګويا کې مال فئ باندې د صفى اطلاق شوى دى. (مرقات ۷/۶۶۳)

حبساً: د هيسارول په معنى کې دى. يعنې د بنو نضير مالونه او د فدک مالونه نبي کريم ﷺ د حواثو او د مسافر د ضرورتونو لپاره هيسارول. او د خيبر مالونه نبي کريم ﷺ په درې برخو تقسيم کړي ؤو. يو برخه يې د خپل اهل و عيال لپاره خاص کړه او د دوه برخې يې د عام مسلمانانو لپاره خاص کړې. اصل پس منظر دا ؤو چې حضرت علي رضي الله عنه او حضرت ابن عباس رضي الله عنه دواړو دا مطالبه کړې وه چې دا مالونه زمونږ په مينځ کې تقسيم کړه. حضرت عمر رضي الله عنه د دې نه انکار کړى ؤو. البته دا دواړه يې د دې مالونو متولي کړل، خو په دې توليت کې هم هغه دواړه متفق نه شو. بيا حضرت عباس رضي الله عنه راغلو او د حضرت علي رضي الله عنه باره کې يې سخت الفاظ استعمال کړل او د تقسيم مطالبه يې وکړه. حضرت عمر رضي الله عنه د تقسيم نه انکار وکړو او د هغې ټول پس منظر يې بيان کړو. چې دا وقفي مالونه دي. که تاسو يې نه شئ سنبالوى نو بېرته يې راکړئ. راروان حديث کې به يې هم تفصيل راشي، خو د ټولو نه زيات تفصيل د بخارى په کتاب المغازى کې دى او په مسلم کې هم تفصيل دى. (مرقات ۷/۶۶۳)

الفصل الثاني

د قضيه فدک پوره تفصيل

﴿۹﴾عَنِ الْمُغِيرَةِ قَالَ: إِنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ جَمَعَ بَنِي مَرْوَانَ
او حضرت مغيره بن شعبه فرمايي چې کله حضرت عمر ابن عبد العزيز خليفه شو نو هغې د مروان زامن راجمع

[1] رقم الحديث ۴۰۶۲ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۳۷۵ رقم الحديث ۲۹۶۷.

حِينَ اسْتُخْلِفَ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَتْ لَهُ فَدَكُ

کړه او ويې فرمايل چې د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د فدک په زمکه او جائيداد خپله ذاتي حق ساتلو.

فَكَانَ يُنْفِقُ مِنْهَا وَيَعُودُ

چې د هغې حاصل شوی عايد او پيداوار نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خپل اهل و عيال او فقراؤ او د مساکينو لپاره خرچ کولو.

مِنْهَا عَلَى صَغِيرِ بَنِي هَاشِمٍ وَيُزَوِّجُ مِنْهَا

همدې کې د بنو هاشم د وړو امداد باندې د خرچ کولو سره حسن سلوک کولو او بې خاونده ښځو او بغير د ښځې نارينو

أَيِّمَهُمْ وَإِنَّ فَاطِمَةَ سَأَلَتْهُ

ودونه به يې کول. يو ځل حضرت فاطمه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته خواست کړی وو چې د فدک د زمکه او جايداد

أَنْ يَجْعَلَهَا لَهَا فَأَبَى

زما په نوم کړه يا د هغې عايد زما برخه هم مقرره کړه، خو نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې خواست رد کړو. د

فَكَانَتْ كَذَلِكَ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَيَاتِهِ حَتَّى مَضَى

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په ژوند همدغه شان وو تر دې چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دنيا نه لاړو او کله چې

لسبيله فَلَمَّا وُلِّيَ أَبُو بَكْرٍ علم فِيهَا بِمَا عَمِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حضرت ابوبکر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ خليفه شو نو د هغې معمول هم هغه وو کوم چې د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خپل ژوند کې وو

فِي حَيَاتِهِ حَتَّى مَضَى

يعنې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د ذکر شوي معمول پشان حضرت ابوبکر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُم د فدک محاصل د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په اهل و عيال او د بنو هاشم

لِسَبِيلِهِ فَلَمَّا أَنْ

په ماشومانو او د بې وسه سړو او د ښځو په ودونو باندې خرچ کول. تر دې چې حضرت ابوبکر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ هم مړ شو او

وُلِّيَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عَمِلَ فِيهَا بِمِثْلِ

د هغې نه وروسته حضرت عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ خليفه شو نو دې سلسله کې د هغې عمل هم هغه وو چې د دې دواړو يعنې

مَا عَمِلَا حَتَّى مَضَى لِسَبِيلِهِ ثُمَّ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ او د حضرت ابوبکر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وو. تر دې چې حضرت عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ هم مړ شو. او بيا مروان د عثمان رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ

اقْتَطَعَهَا	ثُمَّ	مَرْوَانُ	صَارَتْ

: خلافت په زمانه کې يا يې د خپل حکمرانئ په دور کې دا فدک د خپل او د خپل وارثانو جاګير وګڼلو. اوس

لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ فَرَأَيْتُ أَمْرًا مَنَعَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاطِمَةَ

هغه جاګير د عمر بن عبدالعزيز شو خو زه وينم چې کوم نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپل لور فاطمه ته نه وو ورکړی. د دې

لَيْسَ	لِي	بِحَقٍّ	وَإِنِّي	أُشْهِدُكُمْ

زه هم مستحق نه شم کېدی. لهذا زه تا د خپلې فيصلې ګواه کوم چې ما فدک هغې ته په همغه حيثيت باندې

أَنِّي	رَدَدْتُهَا	عَلَى	مَا	كَانَتْ.	يَعْنِي	عَلَى عَهْدِ

بېرته ورکړو. چې په کوم باندې هغه وُو. يعنې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او حضرت ابو بکر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

رَسُولِ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او د حضرت عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ په زمانه کې په کومه طريقه د هغې محاصل خرچ کېدلو. اوس به بيا په هم

وَأَبِي	بَكْرٍ	وَعُمَرَ.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُدَ[1]

هغه طريقه خرچ کړی کېږي او فدک به د چا ذاتي جاګير نه کېږي.

توضيح: ان عمر بن عبدالعزيز: دې حديث کې خبره دلته نه ځکه روانه ده چې بنو مروان د فدک وغيره وقفي مالونه قبضه کړل او خپل ذاتي مالو سره يې يو ځای کړي وُو او عمر بن عبدالعزيز هغه راخلاصه او وقفي حيثيت يې ورکول غوښتل. (مرقات ۷/۶۶۴)

كانت له فدك: فدک د يو کلي نوم وُو. چې د خيبر په اطرافو کې وُو. د مدينې نه په لرې فاصله کې دا کلی واقع وُو. يو شين ځای وُو. چرته چې زياتې کجورې او څه د نورو مېوو باغونه هم وُو. نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته فدک د صلح په صورت کې ملاو شوی وُو. چې حيثيت يې د مال فئ وُو. د فدک باغ، د بنو نظير مالونه او خيبر زمکه د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذاتي حيثيت وُو. نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خپل اهل بيت نه بغير د عام مسلمانانو په مصارفو کې دا مالونه خرچ کول. د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مرګ نه وروسته د اهل بيتو او د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خاندان ځينې کسانو دې مالونو باندې د ذاتي حيثيت دعوی وکړه، خو خلفاؤ دا د وقف په حيثيت کې وساتل او د ميراث

---

(١) رقم الحديث ۴۰۶۳ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۳۷۸ رقم الحديث ۲۹۷۲

حيثيت يې ورنه کړو، ځکه د انبياؤ مال په ميراث کې نه شي تقسيم کېدلی، ځکه د مرګ نه وروسته انبياء ژوندي وي. چې اثر يې په دنيا پرېوځي. حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ژوند مبارک کې هم د دې مطالبه کړې وه، خو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ورکولو نه انکار کړی ؤو.

د بحث لاندې حديث کې حضرت عمر بن عبدالعزيز د دې مال پس منظر بنو مروان ته بيان کړو او دا يې په همغه خپل حيثيت کې وقف وساتلو لکه څنګه چې د خلفائی راشيدينو په زمانه کې ؤو. څه د تفصيل سره دا پس منظر په خپل الفاظ کې د لوستونکو مخې بيانوم.

مال فدک د فدک باغ ؤو. حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه غوښتلی ؤو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ورکولو نه انکار وکړو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به هغه عام خرچ کول. بيا حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د صديق اکبر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه وغوښتله. حضرت ابو بکر صديق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ورته د **"لا نرث ولا نورث ما ترکنا صدقة"** حديث واورولو او د ورکولو نه يې انکار وکړو. حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د انسان په حيثيت ناراضا شوه. بيا صديق اکبر د هغې کور ته ورغلو او غرمو ته ورډېدلو او بخښنه يې ترېنه وغوښتله. حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ورته معافي وکړه. او دې سلسله کې يې ورته کله هم مراجعت ونه کړو. شپږ مياشتې وروسته حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا مړه شوه، نو څه اوږدې جګړې ونه شوې. شيعه او روافض هسې شور کوي. او په دې مجلسونه ګرم کړي او خلک پرې ژړوي. او په صحابؤ باندې تبرا کوي. زه د شيعه ګانو دا پوښتنه کوؤم چې حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د فدک باغ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه هم غوښتلی ؤو. او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ورته د ورکولو نه انکار کړی ؤو. دې باندې شور ولې نه کوي؟ بيا چې کله حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خليفه شو د فدک باغ موجود ؤو هغې ولې حسنين رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ته ورنه کړو؟ بيا حضرت حسن رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خپله خليفه شو او تر شپږ مياشتو پورې يې خلافت وکړو. هغې فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ولې په خپلو مالونو کې شامله نه کړه؟ د شرم خبره ده چې د فدک باغ په وجه پروپيګنډه جوړه کړي او په صحابؤ باندې طعن کوي حال دا چې د صحابؤ فتح کړې شوې ملک باندې ايران په خاموشئ سره قابض دی؟ تاسو ايران بېرته راکړئ تاسو ته به د فدک باغ بېرته درکړی شي. بهرحال د فدک د مال پشان د بنونضير د مالونو مسئله هم پيدا شوه. د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مرګ نه وروسته دا مال د وقف په توګه صديق اکبر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سنبال کړو. بيا د حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په نګرانئ کې بيا د حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او د عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په مشترکه توګه باندې نګرانې شوه، خو په خپل مينځ کې د اختلاف په وجه د دې مال متعلق حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او حضرت عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د تقسيم مطالبه وکړه چې جدا جدا به د خپلې خپلې برخې ساتنه کوي. حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ انکار وکړو او ويې فرمايل چې دا يو خو به قِسمه تقسيم شي.

داسې نه شي کېدلی. بیا مروان دا مالونه خپل ذاتي جایداد کې شامل کړل او بنو مروان په خپل مینځ کې تقسیم کړل. کله چې عمر بن عبدالعزیز خلیفه شو نو هغې د نورو اصلاحاتو سره سره دا اصلاح هم وکړه چې دا مالونه یې د هغوی نه بېرته واخستل او د وقف حیثیت یې ورکړو. د هغې د مرګ نه وروسته بیا بنو مروان هغه تقسیم کړل او داسې یې غیبه کړه چې تر ننه پورې معلومه نه شوه چې دا مالونه چرته لاړل. حضرت عمربن عبدالعزیز د بحث لاندې حدیث کې همدغه وایي چې کوم مالونه نبي کریم ﷺ حضرت فاطمه رضي الله عنها ته نه دي ورکړي نو زه څوک یم چې د ځان سره یې کېدم. بهرحال صدیق رضي الله عنه او فاروق رضي الله عنه باندې دي الله تعالی رحم وکړي هغوی ډېر لویې مشقتونه برداشت کړل او د یوې شرعي مسئلې حفاظت یې وکړو.

الحمد لله د کتاب الجهاد تشریحات د توضیحاتو نه فارغ شوم. اوس په جهاد باندې د یو اعتراضاتو او د هغې جوابونه لیکم.

په جهاد باندې عمومي اعتراضونه او د هغې جوابونه ۲۹ صفر ۱٤۱۸ھ

دا چې په جهاد کې د نفس او مال خطر وي، نو ځکه خلک د جهاد نه د بچ کېدلو لپاره قسم قسم بهانې جوړوي.

خود بدلتے نہیں قرآن بدل دیتے ہیں

پوښتنه: څه خلک وایي چې جهاد د جهد نه مشتق دی چې د سخت محنت په معنی کې دی، نو هر محنت جهاد دی. مونږ هم په جهاد لریا یو، ځکه د دین محنت کوؤ.

جواب: دا د جهاد لغوي معنی ده. د جهاد شرعي تعریق د کتاب په اول کې لیکلی شوی دی. شریعت کې د اصطلاحي مفهوم په اعتبار باندې دی. لغوي مفهوم باندې بناء نه دی. ګنې د صوم لغوي مفهوم امساک ساعة دی. لمونځ د تحریک صلوین یا د دعا په معنی کې دی. حج د قصد په معنی کې دی. د زکوة لغوي معنی د زیاتوالي ده. که اصطلاحي شرعي معنی پرېښودلی شي او لغوي معنی باندې عمل وکړی نو دا د ګمراه کېدو لپاره کافي ده. نن سبا عام خلک وایي د میاشو خلاف جهاد، د مچو خلاف جهاد یا د ملیریا خلاف جهاد دی. دا هغه جهاد دی چې د قیصر او کسری سلطنتونه یې پرې ذره ذره شول؟

پوښتنه: د څه خلکو خیال دی چې جهاد حسن لغیره دی. مونږ په حسن لعینه کې مشغول یو.

جواب: اصول فقه کې لیکلی شوې دي چې مامور به کې حسن پکار دی، ځکه د الله تعالی امر دی. د هغې په امر کې حسن ضروري دي. اوس فقهاؤ په هر هر مامور به کې حسن لټولی دی. څېنو کې د هغې ذات ملاو شوی دی او څېنو کې واسطه ملاو شوه، جهاد کې واسطې سره حسن ملاؤ شو نو

دې ته يې حسن لغيره وويل. دې سره د جهاد په حکم هيڅ اثر نه غورځېږي، خو مباح يا مستحب دی. حال دا چې حسن لعينه دی، نو آيا رانجه لګول، او تيل او عطر استعمال کول، کالي ختمل او ګوتې ختمل، دا د ې جهاد نه افضل دي؟ د خدای نه وېرېږئ.

پوښتنه: د څه خلکو خيال دی چې جهاد فرض کفايه دی. لهذا تلل ضروري نه دي.

جواب: د جهاد فرض کفايه کېدل يا فرض عين کېدلو لپاره د جهاد په خپلو معروضې احوال دي. تاسو ولې دې کې اخته کېږئ. آيا تاسو ته د "فرض" لفظ نه ښکاري؟ او آيا د فرض مطلب دا دی چې دې ته بيخې تګ پکار نه دی. فرض کفايه خو د فرض عين نه زياد عام دی، ځکه دا يوه قومي فريضه ده. که ټولو پرېښودله نو په اجتماعي توګه به ټول ګناه ګارلمن شي. بيا دا حکم دا وکړو چې نن سبا مسلمانان په کوم حالت کې دي هغوی باندې جهاد فرض عين نه دی. بلکې فرض کفايه دی؟ تاسو لږ د فقهې کتابونه وګورئ هغوی چې په کوم حالت کې جهاد ته فرض عين وايي، آيا هغه وخت مو په سر نه دی راغلی. کفار يو ځای شول او په فلسطين يې حمله وکړه، مسجد اقصی يې قبضه کړه. عراق يې قبضه کړو. افغانستان باندې يې قبضه وکړه. کشمير يې قبضه کړی دی. هر اړخ نه يې په مسلمانانو باندې حمله کړې ده. بيا هم فرض عين نه دی؟

پوښتنه: د څه خلکو خيال دی چې جهاد بالنفس لويې جهاد دی. "رجعنا من الجهاد الاصغر الى الجهاد الاکبر" د روايت نه دا خلک استدلال کوي او ظلم د پاسه ظلم دی چې غټو او وړو دا پټې لولي چې د نفس سره جهاد کول دا لويې جهاد دی. کافران پرېږدئ. هغوی سره جنګ کول يا جهاد نه دی يا وړوکی جهاد دی. ټولو ته يې دا روايت زده کړی دی.

جواب: جهاد بالسيف کې لويوه مجاهده او د نفس اصل علاج کېږي. ولږه، تنده، وېره، هيبت، مشقت او محنت، قيد و بند، مرګ او زخم او بې ارامې دا د جهاد د ميدان اولنۍ تحفه ده. اوس او وايئ مجاهده کوم يو کې زياته ده. يا خو قورمو خوړل، مېوي چوپلو، پکو لګولو او د دنيا نه بې غمه کېدل او ګېونه لګولو کې زياته مجاهده ده؟ او باقې دا چې خلک کومه مقوله حديث ګڼي. دا غلطه ده. دا د ابراهيم بن عبله مقوله ده. حديث نه دی. (موضوعات کبير د ملاعلي قاري رحمه الله وګورئ) او که دا حديث دی نو آيا صحابه کرامو خپل ټول عمرونه په جهاد کې تېر کړل او په مفضول عمل کې اخته ؤو. او د افضل عمل نه محرومه ؤو؟ د خدای نه وېرېږئ او "وفضل الله المجاهدين على القاعدين اجرا عظيما" (سورة النساء: ۹۵) وګورئ.

پوښتنه: څه خلک وايي چې دا مکې دور دی. کله چې مدنې دور راغلو مونږ به جهاد کوؤ. مکې دور

کې جهاد نه ؤو.

جواب: دا کوم قرآن او حدیث کې لیلکی شوې دي چې دا مکې دور دی؟ خلک مخکې ځې تاسو شاته راروان یئ؟ بیا دا اوایئ چې که دا مکې دور دی او جهاد نشته دی، نو مکې دور کې لمونځونه چرته ؤو. اخترونه او جمعه چرته وه. روژه چرته وه او زکوة او حج چرته ؤو؟ د شرابو حرمت چرته ؤو؟ پرده چرته وه؟ د سود حرمت چرته ؤو؟ که جهاد نه ؤو، نو دا ځیزونه چرته ؤو. ټول پرېږدئ. په غور سره واورئ د جهاد حکم چې کله راغلو نو دې باندې عمل هم راغلو. د خدای نه وېرېږئ. شاته مه ځئ، کنده کې به ولېږئ. مخکې لاړ شئ.

پوښتنه: څه خلک وایي چې اول ایمان جوړ کړئ او بیا جهاد وکړئ. مونږ اوس ایمان جوړلو کې مشغول یو.

جواب: آیا کوم خلک چې جهاد کوي. دا بې ایمانه دي؟ د خدای نه وېرېږئ. لږ دا خو اوایئ چې آیا تاسو ایمان نه دی قبول کړی. که مو قبول کړی دی نو هغه څه شی دی. ایمان دی یا که بې ایمانې؟ او دا اوایئ چې د ایمان جوړولو معیار څه دی. په کوم تهرمامېټر باندې به د ایمان جوړولو فیصله کوئ؟ ایمان څه د کدو حلوه نه ده چې تاسو به یې پتیله کې پخوئ. که ایمان په عملونو جوړېږي، نو آیا د ایمان پشان لویې عمل پرېښودلو سره به ایمان جوړ شي یا که خراب به شي؟ آیا جهاد عمل نه دی. نو عمل کولو سره ایمان جوړېږي که پرېښودلو سره جوړېږي؟ بیا دا اوایئ چې د کوم ایمان په ذریعه چې تاسو لمونځ کوئ. روژه نیسئ. حج کوئ، دنیا کې ګرځئ راګرځئ، مال خرچ کوئ. وخت ورکوئ، آیا دې ایمان باندې تاسو جهاد نه شئ کول؟ صحابه کرام خو به میدان کې مسلمانان کېدل او به همغه میدان کې به یې جهاد کولو. کم نه کم تاسو خو د خپل ایمان جوړلو موده او د هغې دورانیه خو اوایئ چې څومره وخت کې به ستاسو ایمان جوړېږي. تاسو کله هم د خپلې دې مودې ذکر نه دی کړی. معلومه شوه چې تاسو د جهاد نه د تښتیدلو لپاره بهانې لټوئ. لهذا نه به ایمان جوړ شي او نه به جهاد وشي.

پوښتنه: ځینې خلک په جهاد اعتراض کوي چې افغانستان کې جهاد نه ؤو. دا د روس او امریکه جنګ ؤو. چې د پښتنو وینه په کې تویه شوې ده.

جواب: که دا جهاد نه ؤو او د کفر او اسلام جنګ نه ؤو. بلکې د امریکه جنګ ؤو، نو نن سبا د همغه مجاهدینو سره امریکه ولې جنګ کوي. او که امریکه د نفرت قابله وه. نو نن ته ولې د امریکه په غېږه کې ناست یې؟ او که د پښتنو وینه تویه شوې ده، نو آیا دا علماء کرامو، مجاهدینو او د طالبانو وینه د پښتنو وینه نه وه. او ولې دا انسانان نه ؤو. د هغې د وژلو لپاره چې پرون دا د روس سره ځنګه ملګرتیا کوله. نن د امریکې ملګرتیا کوي. معلومه شوه چې نه د لته د پښتون خبره ده نه

د قومیت خبره ده. بلکې صرف د دین سره دښمني او د عداوت خبره ده. کله چې کمیونسټ اوژلی شي نو شوی کوي چې پښتانه وژلی کېږي او دوی جنګولی کېږي. او کله چې عالم یا طالب علم پښتون وژلی کېږي نو پټه تماشه یې کوي او پرې خوشحالېږي.

سوال: ځینې خلک وایي چې کافران مه وژنئ. دغه شان به هغوی دوزخ ته لاړ شي نو تاسو به ګناه شئ. **جواب**: قرآن عظیم کې الله تعالی اتیا (۸۰) آیتونو کې د قتل لفظ استعمال کړی دی او سلګونو (۱۰۰) آیتونو او حدیثونو کې د کافرانو د جنګ کولو او د هغوی د وژلو حکم ورکړی دی. خپله په میدان جنګ کې نبي کریم ﷺ اُحد کې ابن بن خلف په خپل لاس وژلی دی. الله او د هغې د رسول په حکم صحابه کرامو په زرګونو، لاکهونو کافران په جهاد کې وژلي دي. په زرګونو صحابه کرام خپله هم شیهیدان شوي دي. د یرموک په جنګ کې صحابه کرامو د یو لاکه نه زیات کافران وژلي دي. د جلولاء په جنګ کې صحابه کرامو د یو لاکه نه زیات کافران وژلي دي. د عراق په تکریت جنګ کې صحابه کرامو اتیا زره (۸۰۰۰۰) کافران وژلي دي. اسلامي تاریخ د داسې واقعاتونو ډک پروت دی، نو د پوښتنه کونکو دغه حضراتو نه پوښتنه ده چې د دغه وژلی شوؤ ذمه وار او ګناه ګار به څوک وي؟ کوم خلک چې داسې خبرې کوي هغوی د قرآن و حدیث او د سلف و صالحینو او د ټول امت په مسلمانانو باندې اعتراض کوي او د شریعت ښایسته مخونه مسخ کوي. هغوی ته صرف دومره عرض کوؤ چې د خدای په مخلوق د خدای نه زیات مه مهربانه کېږئ. جهاد کې که د الله یو باغي وژلی کېږي نو د هغې په بدل کې په زرګونو انسانان مسلمانان شي او جنت ته لاړ شي. که په مکه کې نبي کریم ﷺ شلوریش کسان وژلی نه وی او مکه یې فتح کړی نه وی او کفار یې پرېښی وی، نو په اربونو کافران به پیدا شوی وی او په کفر به مړه شوې وی او دوزخ به تلې وی. خلاصه دا چې یا خو تاسو کافران اوژنئ یا به هغوی تاسو وژنئ. کومه خبره مو خوښه ده؟

مصلحت در دین ما جنګ و شکوه — مصلحت در دین عیسیٰ غار و کوه

یعنې زمونږ د دین مصلحت خو دا دی چې د جهاد جنډه په شان او شوکت سره اوچته کړو او د عیسایانو د مذهب مصلحت خو په کوټو او غارونو کې کېنې.

سوال: ځینې خلک وایي چې مونږ نبي کریم ﷺ په خوب کې لیدلی دی. د نبي کریم ﷺ نه مو د جهاد اجازت وغوښتلو نو نبي کریم ﷺ وفرمایل ۳۱۳ کسان جوړ کړئ بیا جهاد وکړئ. اوس مونږ کوشش کوؤ چې ۳۱۳ کسان جوړ شي نو بیا به جهاد کوؤ. **جواب**: د قرآن او حدیث او د شریعت د احکاماتو په موجودګئ کې د هیڅ یو کس ګنده خوبونه له اعتبار نشته دی. که زمونږ د ژوند ضابطه زمونږ خوبونه شي نو بیا د قرآن او حدیث څه ضرورت پاتې کېږي. بیا خو به

هر کس د خپل خواهش تابع شي. دغه شان که ار او سه پورې دې امت کې ۳۱۳ کسان جوړ نه شول نو بیا دا ناکامه شنړ امت دی. د خدای نه وېرېږئ. د ۳۱۳ نه خو ستاسو واعظین زیات دي. ۹۰ کاله او شو تر اوسه یې ایمان نه دی جوړ شوی. د ۳۱۳ حد چا ایښی دی؟ ځینې معرکو کې شپېته (۶۰) یا دیرش (۳۰) مسلمانانو هم مقابله کړې ده.

سوال: ځینې خلک وایي چې که نن سبا صحیح جهاد شته دی نو مسلمانانو ته په فتح کې دا دومره تاخیر ولې دی. صحیح جهاد کې فتح ژر حاصلیږي. **جواب**: جهاد یو عظیم عبادت دی. مسلمانانو له جهاد کول پکار دی. نتیجه د الله په لاس کې ده. کله به فتح ژر ورکوي کله به یې ناوخته ورکوي. خپله نبي کریم ﷺ اته (۸) کاله پس یو لویې ښار فتح کړو. دا تاخیر ولې وشو؟ د لس کالو مسلسل جهاد نه وروسته صرف د عرب جزیره فتح شوه. بیا د صدیق اکبر په دوه کالو کې صرف تر دمشق پورې شام فتح شو. بیا د حضرت عمر په دور حکومت کې د مسلسل جهاد باوجود د حلبٔ قلعه فتح شوه. د دولس زره (۱۲۰۰۰) صحابؤ د نبي کریم ﷺ سره د طائف قلعه محاصره کړې وه خو بیا هم قلعه فتح نه شوه. او بغیر د فتحې نه راغلل. زه وایم چې که د مجاهدینو نه ناوخته کېږي نو آیا تاسو به یې تماشه کوئ. مخکې راشئ او په منتهونو کې دنیا فتح کړې.

سوال: ځینې خلک وایي چې د مجاهدین د مال په غرض جهاد کوي. د ځمکې لپاره جنګ کوي. دا جهاد صحیح نه دی. **جواب**: تاته د کوم ځای نه پته وچلیدله چې یو عرب ځوان د کړوړونو جایدار پرېښودلو او افغانستان ته د مال په مال په غرض راغلی دی. آیا تاته د محاذ جنګ نه چا په موبائیل خبر درکړی دی؟ د خدای نه وېرېږه ځوک چې ساه په تلې کېږدې او په میدان ورودانګې نو هغه د څه لپاره مال ګټې؟ او که داسې منډې لړېدلې وي نو ته هم راشته او څه مال وګټه. یا وساتئ مجاهدین د الله لپاره جهاد کوي. دې اخلاص منډو پسې توقې مه کوئ ګنې په نفاق به مړه شئ. باقې دا شرعې حکم دی چې که مال غنیمت ملاو شي نو هغه په مسلمانانو باندې تقسیمږي. صحابه کرامو د مال غنیمت برخه اخستې ده. نبي کریم ﷺ وفرمایل چې الله زماد امت رزق د نیزې د لاندې ایښی دی. د خدای نه ویرېږئ. په سودې کاروبار د مال ګټلو او د مال غنیمت برخه اخستلو کې د ځمکې او اسمان فرق دی. باقې د ځمکې لپاره جهاد کول خکه ضروري دی چې دې باندې به د الله قانون نافذ شي. که زمکه نه وي نو جومات به چرته نه جوړوې. لمونځ به چرته کوي؟ قرآن کې د الله اعلان دی ﴿واخرجوهم من حیث اخرجوکم﴾ (البقرة: ۱۹۱) د کومې ځمکې نه چې کافرانو تاسو ویستلې وئ د هملته نه یې وباسئ. د اسلامي مملکت د سرحدونو تحفظ او د هغې ځمکې حفاظت په مسلمانانو باندې فرض دی.

سوال: ځېنې خلک وايي چې کوم ځای کې مسلمانان وژلی کېږي. دا د هغوی د ګناهونو نتيجه ده. دوی باندې د الله عذاب راغلی دی. د هغوی مرسته ضروري نه ده. **جواب**: دا یوه کمزورې فلسفه ده. او د ناځاپي مرګ انتظار دی. د ابنیاؤ نه بغیر هیڅ یو انسان د ګناه نه پاک نه دی. صحابه کرام محفوظ ؤو. معصوم نه ؤو. بیا د هغوی پاک جاعت باندې کافرانو ولې حمله وکړه؟ جهاد ته ګناه ګار خلک هم تللی شي؟ او د ټولو نه زیات ګناهونه هتله معاف کېږي. د ټولو مسلمانانو وهل د هغې د عملونه نتیجه وګڼئ او بیا خاموشه کېنئ، نو تاسو داسې ولې نه وايئ چې راشئ ورونو دا کافران خو د ټولو نه زیات ګناه ګاران دي، دوی به ؤوهو چې د الله عذاب پرې راشي او زمونږ په لاسونو دوی ته شزه ملاؤ شي. ﴿قاتلوهم يعذبهم الله بأيديكم الخ﴾ دويمه خبره دا چې د جهاد پرېښودل لويه ګناه ده. دا ولې نه وايي چې راشئ جهاد وکړو چې زمونږ ګناهونه معاف شي او مونږ د خدای د عذاب نه بچ شو. عجیبه هوښیار خلک دي. هر هغه ځای نه وتلو کې کامیاب شي چرته چې د ګوتې د غوڅېدلو خطر وي، خو یاد وساتئ! دې بچ کېدلو پسې شاته نښتل هم دي. اقبال مرحوم فرمايي:

افسوس صد افسوس نہ بنا تو — دیکھے نہ تیری آنکھ نے قدرت کے اشارات
تقدیر کے قاضی کا یہ فتویٰ ہے ازل سے — ہے جرم ضعیفی کی سزہ مرگ مفاجات

سوال: ځېنې خلک وايي چې که کافران زمونږ په لاره کې مزاحمت جوړېږي نو جهاد به وي. تر اوسه پورې هغوی زمونږ په لاره کې مزاحمت نه دی کړی، نو ځکه جهاد نشته دی. **جواب**: تا هغه لاره کله اختیار کړې ده چې کافر مزاحمت وکړي؟ الله خو فرمايي ﴿ولا يزالون يقاتلونكم حتى يردوكم عن دينكم ان استطاعوا﴾ (البقرة: ۲۱۷) یعنې تر کومې پورې چې تاسو کافران نه کړي نو تر هغه وخت پورې به تاسو سره جنګېږي. آيا دا مزاحمت نه دی؟ اوس د کافر کېدلو لپاره تیار شئ یا د مقابلې لپاره میدان ته راشئ. **سوال**: ځېنې خلک وايي چې کله عملونه جوړ شي نو الله به د کافرانو سره خپله وجنګېږي. جهاد او د اسلحې ضرورت نشته دی. نه مونږ له میدان ته د اسلحو سره میدان ته د تللو ضرورت نشته دی. بس مونږ به عملونه جوړ کړو، کار به الله تعالی کوي. **جواب**: الله ته د ولې پيدا کړی يې او تاته يې جنګ کولو حکم ولې کړی دی. چې هر څه يې خپله کول نو ولې ته يې صرف د قورمې خوړلو لپاره پیدا کړی يې؟ د قرآن اعلان دی. ﴿ولو شآء الله لأ نتصر منهم ولكن ليبلو بعضكم ببعض﴾ زه يو ښتنه کوم، آيا د صحابه کرامو عملونه سل فيصده صحيح نه ؤو؟ بيا د عملونو

نه وروسته هغوی ولې په میدان کې قدم کیښودلو؟ او په زرګونو تعداد کې شهیدان شول؟ د خدای نه وېرېږئ. لاس په لاس باندې ایښودل سره کار نه کېږي.

سوال: ځینې خلک وایي چې قرآن کې ډېر آیتونه دي چې کافرانو ته د بخښنولو حکم کوي، نو بیا جهاد څنګه؟ **جواب**: ترکومې پورې چې د جهاد حکم نه ؤو راغلی نو کافرانو ته بخښنول حکم ؤو. کله چې د جها حکم راغلو نو د بخښنلو حکم یې ختم شو. اوس جهاد کوئ، ځکه خو علماء کرام فرمایي چې کوم کس ته د ناسخ او منسوخ پته نه وي نو د هغې لپاره بیان کول یا وعظ کول حرام دي.

سوال: ځینې خلک وایي چې د اسلام په اخلاقو خور شوی دی. په توره نه دی خور شوی. لهذا د جهاد په ځای د اخلاقو نه کار واخلئ. **جواب**: دا د کافرانو له اړخه ډېر پخوانی اعتراض دی. چې سلطان صلاح الدین ایوبی یې هم پریشانه کړی ؤو، نو هغې په جواب کې وفرمایل چې زه نه پوهېږم چې اسلام به اخلاقو خور شوی دی یا که په جهاد، البته زه په دې پوهېږم چې د اسلام حفاظت او د اشاعت لپاره توره اوچتول فرض او ضروري ده.اصل قصه دا شوې وه چې اول کافرانو اعتراض وکړو چې دین اسلام د تورې په زور خور شوی دی، دې کې څه ذاتې کشش نشته دی، نو د وخت لوېو علماؤ ولیکل چې د اسلام په توره نه بلکې په اخلاقو خور شوی دی. هغې باندې د وخت علماؤ د هغه زمانه پروپیګنډه ماتول غوښتل، لکه نن سبا چې څنګه جهاد ته دهشت ګردې وایي. او علماء او طلباء جواب ورکوي چې اسلام کې دهشت ګردې نشته دی. د حقیقت کې په دهوکې سره د هغوی په ژبو باندې د جهاد نه انکار ویستل غواړي. علماؤ له دا ویل پکار دي چې جهاد او دهشت ګردئ کې فرق دی. بهرحال کله چې لوېو علماؤ ولیکل چې جهاد په توره نه بلکې په اخلاقو خور شوی دی، نو انګریزان راتاؤ شول او بل غوزار یې وکړو چې وګوره د مسلمانانو مشرانو لیکلي دي چې اسلام په اخلاقو خور شوی دی. دا توره او اسلحه او جهاد په اسلام کې د کوم ځای نه راغلو؟ زه وایم چې دا جمله غلطه ده چې اسلام په اخلاقو خوی شوی دی یا په توره خور شوی دی. آیا جهاد اوچتول او جهاد کول بد اخلاقي ده؟ او آیا نبي کریم ﷺ او صحابه کرامو رضی الله عنهم او سلفو صالحینو ټول عمر بداخلاقي کړې ده؟ جهاد او اخلاق او توره او اخلاق د یو بل سره مقابل کې پیش کولو والا اصل کې جهاد ته بداخلاقي وایي، نو ځکه مسلمانانو د ژبې نه دا جمله ویستل پکار نه دي، ځکه جهاد ته بداخلاقي ویل کفر دی.

سوال: ځینې خلک وایي چې اسلام کې اقدامي جهاد نشته دی. بلکې د فاعې جهاد حکم دی.

جواب: د دفاع حق خپله حاصلیږي. هغه هیڅ قانون نه دی چې کوم چاله ورکړی شي. کوم کس چې د بل په مرئ چاړه راښکاږي نو آیا هغه وخت به ذبح کېدونکې ته حق ورکړی کېږي چې اوس ته دفاع

وکړه. داسې وخت کې ځناور دفاع کوي. يو مرغۍ خپله ذبح کونکي په پنجه او په مښوکه باندې وهي. اسلام دفاع ته جائز ويلې دي او د اقدام حکم يې کړی دی. د قرآن اعلان دی ﴿قاتلوهم حتى لا تكونه فتنة﴾ (سورة انفال :۳۹) آيا دا اقدام نه دی و د جزيره عرب نه چې کله صحابؤ په شام باندې حمله وکړه، بيا يې په مصر وکړه بيا يې په صعيد مصر او په ديابکر يې حمله وکړه بيا يې په عراق حمله وکړه بيا د دجلې وابنوتل او مدائن ته ورسيدل او د هغوی وائټ هاؤس قصر ابيض يې فتح کړو. آيا دا اقدام ؤو که دفاع وه؟ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په زمانه کې اُحد او د خندق جنګونه د دفاع په صورت کې پيدا شوي ؤو د هغې نه بغير نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په هر ځای اقدام کړی دی. جنګ خندق کې چې کله کافران وتښتيدل نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل "الآن نغزوهم ولا يغزونا" يعنې اوس به مونږ اقدام کوؤ، کافران به حمله نه کوي اودبيا لپاره به هم داسې وشو. بهرحال جهاد پريښودو سره مسلمان منافق شي اودنفاق په مرګ مړ شي. او په اجتماعي توګه امت مسلمه د ذلت ښکار شي لهذا دا شعبه چې څومره فعاله وي هومره به مسلمانانو زورور وي ګنې هيڅ به نه وي.

سوال: نن سبا ټوله دنيا شور کوي چې جهاد دشت ګردې ده. منافق قسمه مسلمان هم دغه اعتراض کوي او جهاد ته فساد وايي. آيا واقعې جهاد فساد دی؟ **جواب**: جهاد فساد نه بلکې دې سره خو د عالم فساد په امن کې بدل شي. دې باندې د عالم تاريخ ګواه دی. البته فسادې ذهن لرونکې فسادې خلک جهاد ته فساد وايي. دوی به يې وايي او جهاد به کېږي. باقې چې کوم خلک جهاد ته دهشت ګردې وايي نو که هغه خلک کافر دي نو د هغوی وينا صحيح ده، ځکه د هغوی کافرانه دهشت د مؤمنانو جهاد ختموي. د هغوی لپاره خو دا دهشت ګردې نوره هم زياتول پکار ده. او که يو مسلمان د اعتراض په توګه جهاد ته دهشت ګردې وايي او د هشت ګردې نه فساد مراد اخلې نو داسې منابق مسلمان د دې اعتراض نه وروسته د اسلام نه خارج شي، ځکه جهاد د الله حکم دی او د الله د حکم توهين کول کفر دی. غلام احمد قاديانې خپلو کتابونو کې بار بار جهاد ته فساد ويلی دی او د جهاد د منسوخولو يې داسې اعلان کړی دی۔

اب چھوڑ دو اے دوستوں جہاد کا خیال — دین کے لئے حرام اب قتل و قتال
اب آگیا مسیح جو دین کا امام ہے — دین کی تمام جنگوں کا اب اختتام ہے
اب آسماں سے نور خدا کا نزول ہے — اب جنگ اور جہاد کا فتویٰ فضول ہے
دشمن ہے وہ خدا کا جو کرتا ہے اب جہاد — منکر نبی کا ہے جو یہ رکھتا ہے اعتقاد

خلاصه دا چې کوم مسلمان په جهاد باندې اعتراض او طعن کوي هغه مسلمان نه شي پاتې کېدی او جهاد به تر قیامت پورې جاري وي.

سوال: ځېنې خلک وايي چې مجاهدین هر ځای کې شکست خورې او ځای کې وهل خورې، هغوی سره د الله هیڅ مدد نشته دی. **جواب**: دا خلک دروغ وايي. مجاهدین بدناموي. زه د هغوی نه پوښتنه کوم. د سویت یونین طاقت چرته لاړو. نیمه دنیا باندې د حکومت کونکي طاقت نوم د دنیا د نقشې نه ولې ورک شو؟ هغه میدان کې چا وهل وخوړل، مجاهدنو یا که روسانو؟ اوس دې وخت کې د دنیا ۳۷ کافر ملکونو او ۵۵ مسلمانان ملکونو د افغانستان په طالبانو او مجاهدینو باندې حمله کړې ده خو مجاهدین ورته په تش لاس خوله ماتې جواب ورکوي. او دنیا اقرار کوي چې مجاهدینو ته کافران ناکامه دي. آیا دا د الله مرسته نه ده؟ بیا چې د مجاهدینو د جسدونو نه کومه خشبوې خیژي آیا دا د الله د مرستې اعلان نه دی؟ باقې د تکلیفونو تلل راتلل دا د جهاد برخه ده. صحابه کرامو باندې د دې نه زیات تکلیفونه راغلې دي. مجاهدینو پسې تېوقې مه کوئ چې وهل خورې. زه تاسو نه پوښتنه کوم چې د الله د مرستې ضرورت چرته ضرورت وي. تاسو د دښمن په مقابله کې کوم محاذ پرانستلی دی؟ آیا د پکې لاندې د قورمې خوړلو او د لوښو ښځلو وخت کې د اسمان نه مرستې لپاره فرښتې راکوزېږي؟ دغه شان جهاد او اقامت دین د معذرت پرېښودلو نه وروسته به تاسو وهل ولې خورئ، تاسو د ګلانو د په غاړه کولو او ګلدستو مستحق وئ.

سوال: ځېنې خلک وايي چې جهاد لپاره د سرکارې حکم ضرورت دی. چې خلیفه نه وي او سرکارې حکم او اعلان نه وي نو دا شخصي جهاد صحیح نه دی؟ **جواب**: سرکار له پکار ده چې د جهاد اعلان وکړي چې شخصي جهاد ختم شي. هر مسلمان حکومت باندې د شریعت په حکم دا فریضه لازمه کېږي چې هغه کم نه کم یو کال کې دوه ځله د کافرانو سره جهاد وکړي. که سرکار د کافرانو سره په جهاد نه کولو باندې سازش وکړي نو ولې مسلمان به جهاد پرېږدي؟ که داسې ضروري وي نو بیا خو سرکاد د جمعه او د اخترونو او د عامو لمونځونو انتظام او اهتمام خو پرېښی دی نو ولې مسلمانان به دا هم پرېږدي؟ سرکار نفاذ شریعت پرېښی دی نو ولې مسلمانان هم د دې نه لاس والي خلي. داسې نه کېږي، جهاد به تر قیامت پورې ضروري وي.

ہم پوچھتے ہیں شیخ کلیسا نواز سے
مشرق میں جنگ شر ہے تو مغرب میں بھی ہے شر
حق سے اگر غرض ہے تو زیبا ہے کیا یہ بات
اسلام کا محاسبہ یورپ سے در گذر

کتاب الصید والذبائح

د ښکار او د ذبیحو بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿وما علمتم من الجوارح مکلبین تعلمونهن مم علمکم الله فکلوا مما امسکن علیکم واذکروا اسم الله علیه﴾ (مائده: ۴۵)

صید مصدر دی. دا کله د اصطیاد په معنی کې راځي یعنې ښکار کول او کله د اسم المفعول په معنی کې راځي. یعنې ښکار شوی شی. ذبائح د لفظ سره دا دویم مفهوم زیات مناسب دی. مطلب به دا شي چې د ښکار او د مذبوحه شیانو بیان. حرم د زمکې نه بغیر هر ځای کې ښکار کول جائز او مباح دی. البته حالت احرام کې هیڅ ځای کې د وچې ښکار جائز نه دی، خو سمندري ښکار د احرام په حالت کې هم جائز دی. دا پابندي د احرام حق دی. د حرم په زمکه کې د هر یو لپاره ښکار کول حرام دی. که د احرام په حالت کې وي یا نه وي. دا پابندي د حرم د زمکې حق دی. ښکار کول مباح دی. کتاب الله او سنت رسول الله صلی الله علیه وسلم او د امت په اجماع سره د دې اباحت ثابت دی، خو امام مالک رحمه الله فرمايي چې که څوک یو کس فقط د لوبو ټوقو په خاطر ښکار کوي نو دا مکروه دی. نبي کریم صلی الله علیه وسلم خپله ښکار نه دی کړی. البته ښکار کول یې جائز ګڼلی دی. او هغه یې خوړلی دی. ښکار یې د ښکار کولو وخت کې لیدلی دی. د ښکار ټول مسائل یې بیان کړي دي او د هغې د ضرر نه یې خبرتیا هم کړې ده. د صحابو په ډله کې د ښکار مسائل د ټولو نه زیات عدي بن حاتم پوښتلي دي او دا ښکاري هم ؤو. بیا ابو ثعلبه رضي الله عنه پوښتلي دي. دا هم ښکاري ؤو. څو نورو صحابؤ هم ښکار کړی دی، لکه ابو قتاده رضي الله عنه او سلمه بن اکوع رضي الله عنه وغیره.

ذبائح: دا د ذبیحه جمع ده. د ذبح عمل ته وایي. بیا ذبح په دوه قسمه ده. یوه ذبح اختیاري ده. دویمه ذبحه اضطراري ده. ذبح اختیاري کې دا ضروري ده چې د حلقوم اکثر رګونه پرېکړی شي او بسم الله ورسره وي. ذبح اضطراري کې ښاروی یا د مرغه زخمي شي، هغه د ذبحې لپاره کافي دی، خو په دې شرط چې د ویشتلو وخت کې بسم الله او تکبیر ویلی شوی وي. (مرقات ۷/۶۶۷)

الفصل الاول

د سپي او تیر په ذریعې سره شوي ښکار مسائل

﴿۱﴾ عَنْ عَدِيِّ بنِ حَاتِمٍ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا أَرْسَلْتَ كَلْبَكَ
حضرت عدي ابن حاتم فرمايي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم ماته وفرمایل چې کله ته خپل سپی پرېږدې نو دالله د

فَاذْكُرِ اسْمَ اللهِ

نوم ذکر کوه یعنې ته چې کله د ښکار لپاره تربیت شوی سپی د پرېښودلو اراده کوې نو هغه په بسم الله الله اکبر ويل سره

فَإِنْ أَمْسَكَ عَلَيْكَ فَأَدْرَكْتَهُ حَيًّا

پرېږده. او که یا هغه سپی ستا لپاره ښکار نیولی وي او هغه ښکار تا ته ژوندی ملاؤ شي او هغه قصداً نه ذبح

فَاذْبَحْهُ وَإِنْ أَدْرَكْتَهُ

کوې نو د هغې خوړل به ستا لپاره حرام وي، ځکه هغه صورت کې به هغه مردار وي. او که ته ښکار په داسې

قَدْ قَتَلَ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْهُ فَكُلْهُ

حالت کې ومومې چې سپې هغه وژلی وي خو هغې د هغې نه هیڅ نه خوړلي نو ته هغه ښکار وخوره، خو که سپې

وَإِنْ أَكَلَ فَلَا تَأْكُلْ فَإِنَّمَا

د هغې نه څه خوړلي وي نو بیا ته هغه مه خوره ځکه صورت کې د هغې باره کې هیڅ نه شي ویل کېدی چې سپې

أَمْسَكَ عَلَى نَفْسِهِ

هغه د ځان لپاره نیولی وي. چې د دې خبرې علامت به وي چې سپي ته زده کړه نه ده شوي، خو د هغه سپې نیول

فَإِنْ وَجَدْتَ مَعَ كَلْبِكَ كَلْبًا

شوی ښکار حلال دی چې زده کړه ورته شوې وي او که ته د ښکار سره د خپل سپې خوا کې بل سپی هم ومومې او

غَيْرَهُ وَقَدْ قَتَلَ فَلَا تَأْكُلْ فَإِنَّكَ

حال دا چې دې دواړو کې به یو سپي ښکار وژلی وي نو هغه صورت کې هم دا ښکار مه خوره ځکه تا ته به معلومه

لَا تَدْرِي أَيُّهُمَا قَتَلَ.

نه وي چې دا ښکار په دې دواړو کې کوم یو نیولی دی. که بل سپي وژلی وي نو کېدی شي چې هغې ته زده کړه نه

وَإِذَا رَمَيْتَ بِسَهْمِكَ

وي شوې یا د پرېښودلو وخت کې هغې باندې بسم الله نه وي ویل شوې او یا هغه یو داسې کس پرېښی وي چې

فَاذْكُرِ اسْمَ اللهِ

د هغې د لاس ذبح کړی شوی شی حلال نه وي لکه مجوسي یا بت پرست وغیره او کله چې ته په ښکار پسې تیر

فَإِنْ	غَابَ	عَنْكَ	يَوْمًا
ورخوشې کړي نو هغه وخت د الله ذکر کوه يعنې بسم الله ويل سره غشی پرېږده او يا که ښکار تر يوې ورځې			
فَلَمْ	تَجِدْ		فِيهِ
پورې ستا نه ورک وي او د هغې نه ورسته تا ته ملاؤ شي نو هغه وخوره خو په دې شرط چې هغه ښکار کې دې د			
إِلَّا	أَثَرَ	سَهْمِكَ	فَكُلْ
خپل تير نه بغير بل هيڅ نښان نه وي او که هغه ښکار تا ته په اوبو کې ډوب شوی ملاؤ شو او د ستا د تير نښان			

إِنْ	شِئْتَ	وَإِنْ	وَجَدْتَهُ	غَرِيقًا	فِي	الْمَاءِ
هم په کې موجود وي نو ته هغه مه خوره ځکه امکان لري چې ستا په تير هغه مړ شوی نه وي بلکې اوبو کې په						

فَلَا تَأْكُلْ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

ډوبيدلو سره مړ شوي وي.

توضيح: **اذا رسلت کلبك**: دې حديث کې د ښکار ډېرو مسائلو بيان راغلی دی. چې د قرآن کې آيت کې ورته اشارې دي. ﴿**وما علمتم من الجوارح مکلبين تعلمونهن مما علمکم الله فکلوا مما امسکن عليکم واذکروا اسم الله عليه**﴾ (سورة مائده : ۴۵) دې آيت د "**الجوارح**" نه څېرونکې او ښکار کونکې درندې او مرغان وغيره مراد دي، لکه پړانګ، زمر او سپی وغيره او مرغانو کې باز وغيره مراد دي. (مرقات ۶۶۷/۷)

مکلبين: يعنې تا هغه ښکار پسې پرېښې دی. دا وړوکی د ذبح کولو لپاره دی، ځکه دې وخت کې بسم الله الله اکبر ويل پکار دي. او همدغه کافي ده، خو که ښکار زخمي حالت کې ملاو شو نو بيا يې ذبح کول اختياري ضروري دي.

تعلمونهن: يعنې چې زکړه ورته شوې وي، تعليم يافته سپی وي. فقهاؤ د تعليم يافته کېدلو لپاره درې شرطونه بيان کړي دي. ۱: اولنی شرط دا چې کله يې ښکار پسې پرېږدي نو ښې منډې پسې ؤوهي ۲: د ښکار دوران کې يې چې کله بېرته راوغواړي نو ژر بېرته راشي ۳: درېم شرط دا چې ښکار نېولو سره مالک ته بېرته راولې. خپله يې بالکل ونه خوري. دغه شان سپی معلم کېږي. د هغې د پرېښودلو وخت کې بسم الله ويلو سره ښکار حلال شي. د دې په وژلو سره ذبح پوره کېږي. که چرې ښکار تر او سه پورې ژوندی وي نو بيا د هغې ذبح ضروري ده. د باز وغيره د معلم کېدلو لپاره دوه شرطونه دي. ۱: چې ښکار

([1]) رقم الحديث ۴۰۶۴ اخرجه البخاري في صحيحه ۶۱۰/۹ رقم الحديث ۵۴۸۴ ومسلم في ۵۳۱/۳ رقم الحديث (۶-۱۹۲۹)

پسې يې پرېږدي نو ښه ډېر وړيسې والوځي ۲: دويم شرط دا چې کله يې بېرته راوغواړي نو ښي والوښي او بېرته راشي. د ښکار نه خوړل د مارغه لپاره شرط نه دی. (مرقات ۶۶۹/۷)

وان اكل فلا تأكل: يعنې که ښکاري سپي ښکار وکړو او ويې خوړلو نو بيا پاتې ښکار مه خورئ. اوس مسئله دا ده چې که سپې و خوړلو او ښکار مړ شو نو آيا هغه حلال دی يا نه؟ دې کې د فقهاؤ اختلاف دی.

د فقهاؤ اختلاف: امام مالک او امام اوزاعی فرمايي چې داسې ښکار هم حرام دی. دې خوراک هم حلال دی. جمهور ائمه فرمايي چې داسې ښکار خوړل حرام دي.

دلائل: امام مالک او امام اوزاعي رحمه الله د سنن ابی داؤد د روايت نه استدلال کړی دی. چې دا الفاظ په کې راځي: "**اذا رسلت كلبك و ذكرت اسم الله عليه فكل وان اكل من**" (ابو داؤد ص ۳۸ ج ۲)

جواب: د جمهورو له اړخ د امام مالک د استدلال يو جواب دا دی چې دا حديث ډېر قوي او مضبوط دی. د امام مالک د مستدل دا درجه نشته دی. دويم جواب دا دی چې د قرآن آيت: مما امسکن عليکم کې په واضحه توګه د حلالېدلو لپاره د ښکار نه خوړل بلکې د امساک شرط دی. د دې وجې نه به د امام مالک مستدل پرېښودل غواړي. درېم جواب دا دی چې په **فلا تأكل** کې نهې ده. او د حل او حرمت په مقابله کې حرمت ته غوره والی ورکول کېږي. "**فان وجدت مع كلبك كلباً**" دې حديث کې دا دويمه مسئله ده. د دې تشريح داسې ده چې که ښکاري سپې سره د بل يو کس دويم سپی شامل شو او هغې ښکار ؤوژلو نو دې حديث کې دي چې هغه ښکار مه خورئ ځکه اصل خبره د **بسم الله** د لوستلو او د نه لوستلو ده. او دا چې دويم سپی په کې شامل شو، نو دې کې دوه شکوک دي. اولنۍ دا خبره مشکوکه ده چې دا معلومه نه ده چې هغه معلم دی يا نا. ډېر امکان لري چې هغه غير معلم وي. دويمه خبره دا ده چې د سپې پرېښودلو وخت کې د الله نوم اخستلو سره **بسم الله** ويلی شوې دا يا نا، نو ځکه نبي کريم ﷺ و فرمايل چې دا مه خورئ. (مرقات ۶۶۸/۷)

حکم د متروک التسميه ذبيحه: **فذكراسم الله**: دې حديث کې دريمه مسئله بيان شوې ده، چې د متروک التسميه څه حکم دی. سپی د وړيسې کولو وخت کې يا د تير ويشتلو وخت کې يا که په ذبح اختياري کې چا قصداً بسم الله پرېښودله، نو آيا دا ذبيحه حلاله ده او که حرامه ده. دې کې د فقهاؤ اختلاف دی.

د فقهاؤ اختلاف: د امام شافعي رحمه الله په نزد که چا د قصداً **بسم الله** پرېښودله يا ترينه هيره شوه، نو هر حالت کې ښکار حلال دی. يو ضعيف قول د حنابلو هم داسې دی. داؤد ظاهری او امام شعبی رحمه الله فرمايي چې هر حالت کې ښکار حرام دی. امام ابو حنيفه رحمه الله، امام مالک رحمه الله او امام احمد بن حنبل رحمه الله جمهور فرمايي چې که چرې چا قصداً **بسم الله** پرېښودله

نو ښکار حرام دی. او که چرې نسیاناً تسمیه پاتې شوه نو ښکار حلال دی. (مرقات ۶۶۹/۷)

دلائل : فریق اول امام شافعي رحمه الله د دې اجتهاد نه استدلال کړی دی. چې قرآن کې چې د بسم الله کوم ذکر دی هغه عام دی. هغه که په ژبه وویل شي یا که په زړه کې وویل شي او د مسلمان په زړه کې بسم الله او د الله نوم هر وخت موجو وي. لهذا متروک التسمیه ذبیحه حلاله ده.

فریق ثاني داؤد ظاهري او شعبي رحمه الله دلیل دا دی چې د قرآن آیت ﴿**ولا تأكلوا مما لم يذكر اسم الله عليه وانه لفسق**﴾ عام او مطلق دی. که تسمیه په هیرې سره پاتې شي یا قصداً پرېښودلی شوه، ذبیحه حرامه ده.

فریق ثالث جمهور و د قرآن د آیت نه استدلال کړی دی او فرمایي چې آیت کې ﴿**وانه لفسق**﴾ ویلی شوی دی. چې د تسمیه پرېښودل فسق دی. او فسق هغه کار ته وایي چې هغې کې قصد او اراده وي. که چرې فعل کې قصد او اراده نه وي نو هغه فسق نه دی. لهذا قصداً تسمیه پرېښودلو سره به ذبیحه حرامه وي. او نسیاناً تسمیه پرېښودلو سره به ذبیحه حرامه نه وي، ځکه حدیث کې د "**رفع عن امتي الخطأ والنسيان**" یو ضابطه ده. جمهورو د دې باب د ټولو حدیثونو نه هم استدلال کړی دی. چې تسمیه په کې شرط دی. د بحث د لاندې حدیث په رڼا کې یو څو خبرې د خلاصي په توګه لیکلی کېږي. چې حقیقت کې د ښکار د شرطونو نه دي.

۱: خکال د حلال کیدو اولنی شرط دا دی چې ښکار کونکی مسلمان وي. د کافر ښکار او ذبیحه حرامه ده.

۲: ښکاري سپی ښکاري پرېښی وي. دا دویم شرط دی. که خپله سپي ښکار ونیؤو او حاضر یې کړو نو هغه به حلال نه وي.

۳: دریم شرط دا چې د سپي وغیره پرېښودلو وخت کې ښکاري د الله نوم اخستی وي. که قصداً تسمیه پرېښودل شوه نو ښکار به حلال نه وي.

۴: د کوم ښاروي یا مرغه په ذریعه چې ښکار کېږي هغه به معلّم وي، د غیر معلّم ښکار د ذبحې نه بغیر حرام دی.

۵: تعلیم یافته سپي هم که د ښکار نه وروسته ښکار وخوړلو نو پاتې برخې استعمال د سړي لپاره حرام دی.

۶: تعلیم یافته سپي د ښکار حلال کېدلو لپاره شپږم شرط دا دی چې سپي ښکار زخمي کړی وي. بغیر زخم نه که ښکار مړ شي نو د هغې استعمال حرام دی.

۷: ښکار که چرې ورک شي او د خرابېدو نه مخکې وموندل شي نو د هغې خوړل حلال دي او که چرې خراب شي یا اوبو کې غرق شي او مړ شي نو د هغې خوړل حلال نه دی.

د ټوپک په ګولۍ باندې ښکار څنګه دی؟

﴿۲﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّا نُرْسِلُ الْكِلَابَ الْمُعَلَّمَةَ
او حضرت عدي رضي الله عنه فرمایي چې ما عرض وکړو یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! مونږ تربیت شوې (یعني زده کړه ورته

قَالَ:	كُلْ	مَا	أَمْسَكْنَ عَلَيْكَ
شوې وي) سپي پرېږدو؟ نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمايل ستاسو سپي چې کوم ښکار ستاسو لپاره ونيسي او وې ساتي نو هغه			
قُلْتُ: وَإِنْ قَتَلْنَ؟	قَالَ:	وَإِنْ قَتَلْنَ	قُلْتُ:
خورئ. ما عرض وکړو که سپي ښکار ؤوژني؟ نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمايل اګر که وې وژني. بيا ما عرض وکړو چې			
إِنَّا	نَرْمِي	بِالْمِعْرَاضِ.	
مونږ ښکار باندې بغير له څوکې والا تير خوشې کؤو او د هغې په ذريعه ښکار کؤو، نو آيا هغه ښکار خوړل صحيح			
قَالَ:	كُلْ	مَا	خزق
دى؟ نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمايل چې کوم ښکار هغه تير زخمي کړي يعنې که هغه سيدها لاړې او ښکار په څوکه			
وَمَا	أَصَابَ	بعرضه	فقتله
ولږي او هغه مړ شي نو هغه خورئ او که د په څوکه نه بلکې د پلن والي په اړخ باندې په ښکار ولږې او هغه			
فَإِنَّهُ	وقيذ	فَلَا	تَأْكُلْ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
ښکار زخمي شي او مړ شي نو هغه وقيذ دى، هغه مه خورئ.			

توضيح: انا نرمى بالمعراض: يعنې کله مونږ ښکار پسې تير ورخوشې کؤو. هغه پرې په پلن والي ولږي. د دې څه کم دى؟ نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جواب کې وفرمايل "کل ما خزق" خزق منډلو او نافذ کېدلو ته وايي. څوکه او تيره څوکه والې باندې زخمي کول مراد دى. معراض هغه تير دى چې په پلنوالي په ښکار ولږې د تيره اړخ نه ونه لږې. دا د وقيذ په حکم کې دى. ښکار حلال نه دى. د دې نه د هر هغه آلې والا څيز حکم راؤځي چې کوم کې تيره څوکه نه وې بلکې په خپل بوج، زور او دباؤ باندې ښکار وشلوې.

د فقهاؤ اختلاف: اوس دې کې اختلاف دى چې بغير د تيرې څوکې والا څيز باندې ښکار حلال دى يا که حرام دى. کوم کې چې نن سبا د ټوپک مسئله مخې ته راځي. امام مکحول رحمه الله او اوزاعى شامى رحمه الله او څه د نورو علماؤ رأى دا ده چې د ټوپک په ګولۍ باندې ښکار شوى ښکار حلال دى.

د جمهور علماؤ رائی ده دا چې د تیرې څوکې نه بغیر او زخم کولو نه بغیر د دباؤ په ذریعه وژلی شوی ښکار حلال نه دی. لهذا د ټوپک په ګولۍ ښکار حلال نه دی، خو دا چې ژوندی وي او ذبح اختیاري شي نو حلال دی. (مرقات ۶۷۱/۷)

دلائل: امام اوزاعی او د شام علماؤ او امام مکحول د قرآن د آیت نه استدلال کوي چې ﴿مما امسکن علیکم﴾ کې د زخم ذکر نشته دی. آیت مطلق دی. دا د زخم سره نه شي مقید کېدی. لهذا بغیر د څوکې والا څیز سره ښکار جائز دی.

جمهور د ذکر شوې حدیث نه استدلال کوي چې نبي کریم ﷺ د معراض ښکار وقید ګڼلی دی او د "خزق" قید یې لګولی دی چې تیره څوکه باندې زخم وي او وینه توېه شي نو بیا حلال دی ګڼې نه دی.

جمهور د اوزاعی د استدلال دا جواب کړی دی چې مما امسکن کې د امساک قید عدمِ اکل لپاره دی چې ستاسو لپاره هیسار شي او د خپل خوراک لپاره هیسار نه شي. د دې آیت د زخمي کېدلو نه کېدلو سره هیڅ تعلق نشته دی. بلکې امساک او زخم یو ځای هم کېدی شي. بهرحال د ټوپک ګولۍ اګره که د بارودو په زور لاړه شي او ښکار ته زور ورکوي خو په دې کې څه داسې قِسمه تیزوالی شته دی چې د چاقو یا چاړه نه یې په تیزه غوڅوې. علماؤ له د دې باره کې له سوچ کَول پکار دی. دې مسئله کې د فقهاؤ او د مفتیانو د اختلاف نه مخکې د مسئلې اصل حقیقت بیانول ضروري دی. دې سلسله کې مولانا خالد سیف الله لیکي. د ذبح کولو دوه طریقې دي. یو د ځاروُ د ذبح کولو طریقه چې د سړي په اختیار کې وي. دې ته د فقهې په اصطلاح کې "ذبح اختیاري" وایي. دویم صورت د داسې ځاروُ د ذبح کولو دی چې د سړي په اختیار کې نه وي مثلاً د ښکار ځاروي، چې د وړاندې نه یې د وژلو کوشش کېږي. د دې د ذبح کولو طریقه د هغه ځاروُ نه لړه شان مختلف ده کوم چې د انسان په اختیار کې وي. او دې ته د فقهې په اصطلاح کې "ذبح اضطراري" وایي.

ذبح اختیاري او د ذبح اضطرارې د تقسیم نه وروسته مولانا خالد سیف الله لیکي:

ذبح اضطرارې د مرئ کې د خاص رګونو غوڅول ضروري نه دي بلکې دومره کافي ده چې په کوم څیز د شکار لپاره استعمل شوی وي هغه ښکار زخمي کړي. د زخمي کېدلو نه وروسته که ښکار کونکی هغه ژوندی ونیسي نو اوس د مرئ رګونه به غوڅول غواړي او که د ورسیدلو نه مخکې ځاروی مړ شوی ؤو نو د هغې زخمي کېدل کافي دي. او دا حلال دی. د ښکار په معامله کې دا خصوصي سهولت د قرآن او حدیث د تصریحاتو نه ماخوذ دی.

ښکارې ځاروی ټوپک باندې د ویشتلو صورت کې که ټوپک چلونکی مسلمان وي او د ګولۍ چلولو وخت کې یې "بسم الله الله اکبر" اویله او ګولۍ په خوشې کړه او ښکار پرې ولږېدلو او هغه

مړ شو نو دا ښکار به حلال وي يا که حرام. هدايه او د فقهې د نورو کتابونو د ترصيح نه داسې معلومېږي چې که په دې خبره يقين وي چې دا ځاروی د زخم په وجه مړ شوی دی نو بيشکه حلال دی او که يقين شي چې د زخم نه شويدی نو بيشکه حرام دی. د هدايه عبارت دا دی.

"والاصل فی هذه المسائل ان الموت ان کان مضافاً الی الجراح بيقين کان حلالا وان کان مضافاً الی الثقل بيقين کان حراماً وان رقع الشك ولا يدری مات بالجرح او بالثقل کان حراماً احتياطاً"

مولانا مفتي محمود صاحب د نومبر ۱۹۵۶ء په مطابق د ربيع الاول ۱۳۷۶ء، مولانا مفتي رشيد احمد لدهيانوی چې هغه وخت د دارالعلوم کراچۍ کې د مفتي او مدرس ؤو ته يو وليکلو "دې مسئله (يعنې د ټوپک په ګولۍ ښکار" کې دې احقر ته خپله تردّد دی. لاندې ذکر شؤو دلائلو باندې نظر واچوه او د خپلې رائې نه مې خبر کړه. او نفس دلائلو د لاندې فأنظر الی ما قال ولا تنظر الی من قال په اړه موجبه رايه قائم کړي.د هغې وروسته مولانا متفی محمود صاحب حلت او حرمت باندې دلالت کونکي ډېر روايتونه ذکر کړل او خپله رائې هم وليکله. هغه په ذکر شوي خط کې ليکي.او اوس د کوترې نه تر هوسۍ پورې ښکار په ټوپک باندې کېږي. قدرت علی الذکات الا ختيارية ځينې وخت ملاوېدلی شي. اخراج الدم هم کامل وي، نو دې سخت ضرورت کې سره دتميز الدم المسفوح باکمل وجه وهو المقصود حرام ګرځولو په معنې کې به وي چې د دغه زماني خلک به د رخصت خداوندي نه فائده مند نه وي.مولانا مفتي محمود دې مسئله کې د رائی د اظهار باره کې ځومره د احتياط نه کار اخلي. د دې اندازه د دې خبرې نه کېدلی شي چې دواړه قسمه دلائل د ذکر کولو باوجود يې ډېر په احتياط سره خپله رائی ليکلې ده. او د هغې د وجې اړخ ته هم اشاره کوي.

دا صحيح ده چې بې له وجې د نوې آلاتو او د نوې زمانې سره احکام کې د بدلون کول الحاد او زندقه ده او د فقهاؤ د عباراتو او د اشاراتو خلاف هيڅ يو حکم هم د فتنې نه خالي نه دی، خو د شرعې دلائلو په موجودګئ کې د فقهاء کرامو اصولو د لاندې مقرره کړی شوې مسئلې باندې غور کول به هم د ملامتيا قابل وي، نوې آلې او ضرورتونه، زمانه باندې غور او فکر نه کول او د ټوپک ګولۍ دغشو ټوپک باندې قياس کول او پرهېز دل کول د علماؤ شان نه دی. او بيا ټوپک کې صرف ګولۍ او په چاړه خو ښکار نه کېږي بلکې د څوکې والا ګولۍ څوکه خو د معراض د څوکې نه کمه نه وي. ټول به يو حکم کې راوستل څنګه صحيح وي.مولانا رشيد احمد لدهيانوی د فقهاء کرامو رحمهم الله د ډېرو عبارتونو حوالې ورکړي دي او د عقلي دلائلو نه يې هم مرسته اخستې ده، خو آخر کې د مولانا مفتي محمود د دې قول "بلکې د څوکې والا ګولۍ څوکه خو د پلن غشي د څوکې نه کمه نه

وي " د لاندې ليکي. اقوال د داسې ګولۍ د ښکار په حلت کې هيڅ شک نشته دی او نه دې کې د هيڅ قِسمه اختلافاتو ګنجائش شته دی. امداد المفتيين کې د داسې ښکار د حلت فتوی ليکلی شوې ده. البته که يو دومره وړه ګولۍ دومره وړوکي ښاروي ؤوژني چې د ګولۍ د وزن متحمل کېدلی نشي يعني که ګولۍ د تيزې څوکې والا نه وي نو بيا هم د وزن نه يې ښاروي وژل شوی وی نو دا ښاروی به حلال نه وی. مولانا محمد ايوب جان صاحب بنوری، د حضرت مفتي صاحب د موقف وضاحت داسې کوي: حضرت مفتي صاحب ډېر دلائل پيش کړل. هغې کې يو دليل دا هم ؤو چې کله ټوپک باندې ګولۍ ويشتلی کېږي نو هغه وخت د هغې نه اور وځي او هغه زخمي شي. او په اور سره ذبح کول فقهاء کرام حلال ګڼي، نو ځکه حلال دی. راقم الحروف فضل محمد يوسف زئی وضاحت کول غواړي چې د يوې اوږدې تجربې او د اوږد بحث او مباحثې نه وروسته دې نتيجې ته رسيدلی يم چې د ټوپک په ګولۍ او په چاړه باندې ښکار شوی څيز حلال دی، ځکه د **"کُلُّ مَا خَزَقَ"** مطابق زخم دلته موجود دی او **"مَا أَنْهَرَ الدَّمَ"** هم په پوره توګه موندلی کېږي. چاقو او چاړه باندې چې کومه غوښه پرېکړيشي او وينه ترېنه روانه شي. ګولۍ او چاړه کې د دې نه کم نه دی. لهذا د دې په حلال کېدو کې شک کول پکار نه دي. د حضرت مولانا مفتي محمود صاحب په دې فتوی سره زما ډېره حوصله افزائی شوې ده. او يوه زړه مسئله حل شوې ده. "الحمد لله"

د يهودو او نصاراؤ په لوښو کې خوراک څنګه دی؟

﴿۳﴾ وَعَن أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِي قَالَ: قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللهِ إِنَّا
او حضرت ابو ثعلبه خشني فرمايي چې ما عرض وکړو ای د الله نبي (ﷺ)! مونږ د يو داسې قوم په مينځ کې
بِأَرْضِ قومٍ أهل كتاب أَفَنَأْكُلُ فِي آنِيَتِهِمْ وَبِأَرْضِ
اوسيږو چې اهل کتاب دي، نو آيا د هغوی په لوښو کې خوړلی او څښلی شو؟ او مونږ په داسې علاقه کې
صَيْدٍ أَصِيدُ بِقَوْسِي وَبِكَلْبِي الَّذِي لَيْسَ بِمُعَلَّمٍ وَبِكَلْبِي
اوسيږو چې ښکار په کې ډېر زيات دی. زه خپله ليندۍ يعنې د غشي او تربيت ياقته سپې په ذريعه
الْمُعَلَّمِ فَمَا يصلح؟
ښکار کوم او په غير تربيت يافته سپې باندې هم ښکار کوم، نو زما لپاره کوم يو شی صحيح دی؟
قَالَ: أَمَّا ذَكَرْتَ مِنْ آنِيَةِ أَهْلِ الْكِتَابِ
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې تر کومې پورې د دې شي تعلق دی چې تا د اهل کتابو د لوښو باره کې پوښتلی دی نو

فَإِنْ وَجَدْتُمْ غَيْرَهَا فَلَا تَأْكُلُوا فِيهَا

که د هغې لوښو نه بغیر نور لوښي ملاوېږي نو بیا د هغوی په لوښو کې خوراک مه کوه او څښنه او که نور لوښي درته

وَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فاغسلوها وَكُلُوا فِيهَا

نه ملاوېږي نو اول هغه ؤوینځه او اوچ یې کړه او بیا یې پکې خوره او څښنه. پاتې شوه د ښکار خبره نو کوم ځاروی

وَمَا صِدْتَ بِقَوْسِكَ فَذَكَرْتَ اسْمَ اللهِ فَكُلْ

چې تا په خپل تیر باندې ښکار کړی دی او د تیر ویشتلو وخت کې د الله نوم اخستی دی، نو هغه خوره. دغه شان

وَمَا صِدْتَ بِكَلْبِكَ الْمُعَلَّمِ فَذَكَرْتَ اسْمَ اللهِ

کوم ځاروی چې تا په تربیت یافته سپي باندې ښکار کړی دی او د هغه سپي پرېښودلو وخت کې دې د الله نوم

فَكُلْ وَمَا صِدْتَ بِكَلْبِكَ غَيْرِ معلم

اخستی دی نو هغه هم وخوره او دغه شان چې کوم ښکار تا په غیر تربیت یافته سپي باندې ونیولو او هغه د ذبح

فأدركت ذكاته فكل (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

کولو قابل یعنې ژوندی دې وموندلو او بیا دې ذبح کړی دی نو هغه هم خوړلی شي.

توضیح: د اهل کتابو په لوښو کې که هغوی د خنزیر غوښه اینښې وي یا یې د شرابو لپاره استعمال کړې وي نو که په هغه صورت کې بل لوښی ملاوېدلی شي نو د هغې د هغې لوښو استعملول قطعاً جائز نه دی، خو که بل لوښی نه ملاوېږي نو بیا د هغې وینځل او استعمالول جائز دي. مجبوري ده. او که د هغوی دا لوښي په شرابو وغیره کې استعمال شوې نه وي نو بیا یې صرف وینځل او استعمالول جائز دي. اګر که خپل لوښی هم موجود وي. بهرحال اسلام غواړي چې مسلمانانو کې اسلامي غیرت او حمیت پاتې وي، ځکه لږ اختلاط سره سرې ورو ورو د غیر مسلمو په معاشره کې ورک شي. بد اخلاقي جائز نه ده خو د اخلاقو هم یو مقام وي. اخلاق د دې نوم دی چې د خدای د ښمنانو سره د زړه مینه پیدا شي. د بحث لاندې اشاره هم دغه ده چې که خپل لوښی موجود وي نو د کافر لوښی مه استعمالوه. (مرقات ۶۷۲/۷)

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۶۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۰۴/۹ رقم الحديث ۵۴۷۸ ومسلم في ۱۵۳۲/۳ رقم الحديث (۸-۱۹۳۰)

وژلى شوى ښكار كه ورك شي نو څه حكم يې دى؟

﴿۴﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او حضرت ابو ثعلبه خشني فرمايي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې كه تاسو د الله نوم اخستلو سره په ښكار
إِذَا رَمَيْتَ بِسَهْمِكَ
پسې تير ورخوشې كړئ او بيا هغه ښكار تير لږېدلو سره ستاسو له نظره ورك شي يعني كه په يو داسې ځاى كې
فَغَابَ عَنْكَ فَأَدْرَكْتَهُ
مړشي چې هغه وخت كې تاسو ملاو نشو او بيا هغه ستاسو په لاس درشي او تاسو په هغې كې د خپل غشي نښان
فَكُلْ مَا لَمْ
ليدلو سره دا يقين وكړئ چې دا ستاسو تير لږېدلو سره مړشوى دى نو دا تاسو خوړلى شئ. چې تر كومې پورې
يُنْتِنْ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]
يې بويې تغير نه وې پيدا كړى.

توضيح: مالم ينتن: مثلاً يو كس د مرغۍ وغيره ښكار وكړو خو وليد له او په چاخو كې وركه شوه. اوس د هغه ورك شوې ښكار څه حكم دى. دې حديث كې ويلى شوې دي چې تر څو پورې هغه ښكار بد بويې نه وي كړې نو تره هغه وخت پورې يې خوړل جائز دي، خو شرط دا دى چې هغه ښكار په بله څه وجه نه وي مړ شوى. بلكې د ښكارې كس د تير وغيره په وجه مړ شوى وي او ويشتلو وخت كې يې بسم الله الله اكبر ويلې وي. معمولې بدبويې سره حرام نه دى. اګر كه د صحت لپاره مضر وي، خو ښكار لپاره لازم دي چې هغه دا ښكار تر د خپل وسه پورې مسلسل ولټوي. راتلونكې حديث كې دي چې درې ورځې وروسته هم ملاو شي، بيا هم جائز دى. (مرقات ۶۷۲/۷)

﴿۵﴾ وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فِي الَّذِي يُدْرِكُ صَيْدَهُ بَعْدَ ثَلَاثٍ:
او حضرت ثعلبه خشني فرمايي چې نبي كريم ﷺ د هغه ښكار په حق كې چې خپل ښكار درې ورځې وروسته

[1]) رقم الحديث ۴۰۶۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۳۲/۳ رقم الحديث (۹-۱۹۳۱) وابوداود في السنن ۲۷۸/۳ رقم الحديث ۲۸۶۱

فكله مَا لم ينتن. رَوَاهُ مُسلم[1]
ومومې، ویې فرمایل چې هغه وخوره خو چې هغې کې بدبویې پیدا شوې نه وي.

د شکمنې ذبیحې حکم

﴿۶﴾	وَعَن	عَائِشَةَ	قَالَت:	قَالُوا:	يَا	رَسُولَ	اللهِ	إِنَّ هُنَا

او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنهَا فرمايي چې يو ځل يو صحابي عرض وکړو يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ! دلته څه داسې

أَقوَامًا	حَدِيثٌ	عَهدُهُم

خلک هم دي چې د شرک زمانه یې ډېره نږدې ده یعنې هغه نوي مسلمانان چې د اسلام احکامات او دیني مسائل یې پوره

بِشِركٍ	يَأتُونَنَا	بِلُحمَانٍ	لَا	نَدرِي

نه دي زده کړي، هغه خلک مونږ له غوښه راوړي او مونږ ته د هغې علم نه وي چې هغوی د دې ذبح

أَيَذكُرُونَ	اسمَ	اللهِ	عَلَيهَا	أَم لَا؟

کولو وخت کې د الله نوم اخستی دی یا نه، نو آیا د هغوی لاوړلې شوې غوښه مونږ خوړلې شو. یا نه؟

قَالَ: اذكُرُوا أَنتُم اسمَ اللهِ وكلوا. رَوَاهُ البُخَارِيّ[2]
نبي عَلَيهِ السَّلَامُ وفرمایل تاسو د الله نوم اخلئ او هغه خورئ.

توضیح: **اذکروا انتم اسم الله**: صحابۀ دا مسئله پوښتلې ده چې د مختلف ځایونو نه غوښه راځي. معلومه نه ده چې د هغوی ذبح څه قسمه ده. د هغې خوراک څنګه دی. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې شک مه کوئ. بسم الله او ایئ او وې خورئ. د دې حدیث مطلب دا نه دی چې د څاروي ذبح کولو وخت کې که بسم الله نه وې ویلی شوې نو تاسو یې د هغې د مړه کېدو نه وروسته په بسم الله ویلو سره وخورئ. د دې حدیث مطلب دا دی چې که ذبح کونکی د ذبحې قابل وي او د کوم اطرافو نه چې غوښه راغلې ده هلته مسلمانان دي، نو د تحقیق او تفتیش او شک او شبې نه بغیر مسلمانانو باندې د ښه ګمان به بنیاد په بسم الله ویلو سره خوړل پکار دي. نن سبا چې کومه غوښه د برازیل او د تهائی لینډ او یا د نورو کافرانو نه مسلمانانو ته راځي، نو هغې کې د ډېر زیات تحقیق ضرورت دی. دې ملکونو د یوې منصوبې د لاندې مسلمانان د حرام غوښو خوړلو په ذریعې د ګمراه کولو اراده کړې ده.

([1]) رقم الحديث ۴۰۶۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۳۲/۳ رقم الحديث ۱۰-۱۹۳۱) والنسائي في ۱۹۴/۷ رقم الحديث ۴۳۳۰

([2]) رقم الحديث ۴۰۶۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۳۴/۹ رقم الحديث ۵۵۰۷ وأبوداود في السنن ۲۵۴/۳ رقم الحديث ۲۸۲۹

مسلمانان دومره بې احساسه او بې وسه شوي دي چې هغوی د پخپله د ښاروُ د ذبح کولو همت هم روان دی. حرمین شریفینو ته حرامه غوښه راځي او خلک يې خوري. دلته پاکستان کې هم د چرګانو فارمونو کې چرګې مرې شي نو هغه د عوامو په خوراکونو کې او په هوټلونو کې وربانديي خوري. او هغه مردارې وي، خو غوښه ارزانه وي نو ځکه اخستلی کېږي. حضرت مولانا شاه انور شاه کشمیري فرمايي چې دې حديث کې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د وسوسو د لرې کولو لپاره داسې فرمايلې دي چې وسواسې کېږئ مه. بلکې بسم الله ؤوايئ او وې خورئ. بسم الله ويلو سره به ستاسو وسوسه ختمه شي. دا مطلب نه دی چې په حرامو غوښو باندې بسم الله ويلو سره حلاله شي.

د غیر الله په نوم ذبیحه حرامه ده

﴿۷﴾وَعَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ قَالَ: سُئِلَ عَلِيٌّ:
او حضرت ابو طفیل رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې د حضرت علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه دا پوښتنه وکړی شوه چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام د څه شي
هَلْ خَصَّكُمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَيْءٍ؟
په ذريعې باندې خصوصيت او امتياز ورکړی دی؟ يعنې آيا دا صحيح ده چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام تاسو ته چې اهل
فَقَالَ: مَا خَصَّنَا بِشَيْءٍ
بيت رسول دي څه داسې احکامات ورکړي دي چې نورو خلکو ته يې نه دي ورکړي؟ حضرت علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ
لَمْ يَعُمَّ بِهِ
وفرمايل چې نا. نبي عَلَيْهِ السَّلَام زمونږ لپاره هيڅ داسې شی نه دی مخصوص کړی چې د نورو خلکو لپاره عام شوې
النَّاسَ إِلَّا مَا
نه وي بغير د دې شې نه چې زما د توري په تيکئ کې د يو څو احکاماتو د مجموعې په صورت کې موجود دي. خو
فِي قِرَابِ سَيْفِي
دې احکاماتو باره کې زه هم په دې نه پوهېږم چې آيا هغه احکامات مونږ اهل بيتو لپاره خاص دي يا د هغې تعلق
هَذَا فَأَخْرَجَ صَحِيفَةً
په عمومې توګه د ټول امت سره دی. بيا حضرت علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د خپلې توري د تيکئ نه يو کاغذ راويستو چې دا
فِيهَا: لَعَنَ اللهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللهِ
احکامات په کې درج ؤو چې په هغه کس دې د الله لعنت وي چې د غير الله په نوم يو ښاروی ذبح کړي او

وَلَعَنَ	اللهُ	مَنْ	سَرَقَ	مَنَارَ	الْأَرْضِ	وَفِي	رِوَايَةٍ	مَنْ

هغه کس دې د الله لعنت وي چې د ځمکې نښانه پټه کړي او په یو روایت کې داسې الفاظ دي چې په هغه کس

غَيَّرَ	مَنَارَ	الْأَرْضِ	وَلَعَنَ	اللهُ	مَنْ	لَعَنَ	وَالِدَهُ	

دې د الله لعنت وي چې د ځمکې نښان بدلوي و په هغه کس دې د الله لعنت وي چې په خپل پلار لعنت کوي

وَلَعَنَ اللهُ مَنْ آوَى مُحْدِثًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]

او په هغه کس دې د الله لعنت وي چې بدعتي ته ځای ورکوي.

توضیح: **خصکم**: دا پروپیګنډه د هغه وخت نه تر اوسه پورې شروع ده چې نبي کریم ﷺ حضرت علي رضي الله عنه ته څه خصوصي نصیحتونه کړي وُو. صحابوُ بار بار د هغې باره کې د حضرت علي رضي الله عنه نه پوښتنه کړې ده او حضرت علي رضي الله عنه مسلسل انکار کړی دی. تر ننه پورې روافض په خپلو اذانونو کې د ؤوصی رسول الله الفاظ تکراروي او د حضرت علي رضي الله عنه خبرې ته دروغجنه وایي. (مرقات ۶۷۵/۷)

قراب: د تورې نیام ته وایي. یو لیکلی شوی خط هغې په دې نیام کې ایښی ؤو. (مرقات ۶۷۵/۷)

لغیرالله: د الله د نوم نه بغیر د بل چا په نوم ځاروی ذبح کول داسې دې لکه د حضرت عیسی علیه السلام په نوم یا د حضرت عزیر علیه السلام په نوم یا د شیخ عبدالقادر رحمه الله په نوم یا د حسن رضي الله عنه او حسین رضي الله عنه په نوم یا د یو پیر فقیر په نوم ځاروی ونومول شي چې دا د فلانکي د نوم ځاروی دی. بیا هغه ذبح کړي. د ذبح وخت کې ځینې بې دینه نو د غیرالله نوم اخلي او ځینې بې دینه خو د الله نوم اخلي خو ساه د بل لپاره وباسې. د غیرالله په نوم د نومولو نه وروسته د ذبحې وخت کې بسم الله وایي او حال دا چې هغه نذر او نیاز د غیرالله په نوم وي.

منار الارض: د ځمکو نښانو ته منار ویلی شوی دی. د دې نښان نه مراد هغه د علامت والا کاڼي وغیره دي چې د دوه مشترک ملګرو د ځمکې حدود باندې ایښودلی کېږي. د هغې پټولو یا بدلولو سره هغه د بل زمکه خپلول غواړي. کله داسې هم کېږي چې دا نښان د یو اړخ نه لرې کړي او بل اړخ ته یې ویسې. او اصل مالک ته امتیاز پاتې نشي. دا هم خپلول غواړي. او نن سبا په ځمکو کې د ټولو نه زیات بدلول د پټواریانو په لاسونو باندې کېږي. د دې حدیث اولنی مصداق همدغه پټواری خلک دي چې د ځمکې په نقشه کې او په لټها کې او د کس په نمبر کې ګړبړ کوي او بیا یې صحیح کولو باندې روپۍ حاصلوي. خپله یې خراب او بیا پرې روپۍ اخلې. (مرقات ۶۷۵/۷)

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۷۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۶۷/۳ رقم الحديث (۴۵-۱۹۷۸) والنسائي في السنن ۲۳۲/۷ رقم الحديث ۴۴۲۲

لعن والده: يعنې د مور او پلار نافرماني کوي او بيا هغوی د تنقيد نښانه جوړه کړي يا د بل مور او پلار ته کنځلې وکړي. هغې د بل مور او پلار ته کنځلې وکړي نو د غه شان هغه بيا خپله د هغه کنځلو ذريعه شي.

محدثاً: د دې نه بدعتې کس مراد دی. داسې کس ته ځای ورکړي يا يې پټ سنبال کړي. مدينه يا مکه وغيره کې د هغې سره مالي تعاون کول، د هغې رائی ته ترويج ورکول او د هغې تعظيم او عزت کول، هغه پير او مرشد کول ټول د لعنت سبب دی. (مرقات ۷/۶۷۶)

کوم شی چې د رګونو وينه تويه ولی شي نو ذبح کول پرې جائز ده

﴿۸﴾وَعَنْ	رَافِعِ	بنِ	خَدِيجٍ	قَالَ:	قُلْتُ:	يَا	رَسُولَ اللهِ
او حضرت رافع بن خدیج رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې ما عرض وکړو يا رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! سبا د دښمن يعنې د کافرانو سره							
إِنَّا	لَاقُوا	الْعَدُوِّ	غَدًا	وَلَيْسَتْ	مَعَنَا		
زمونږ مقابله ده او مونږ سره چړې نشته دی. يعنې کېدی شي چې د جنګې هنګامو په وجه مونږ سره چاړې نه							
مُدًى	أَفَنَذْبَحُ	بِالْقَصَبِ؟					
وي او مونږ ته د څاروُ د ذبح کولو ضرورت پيښ شي، نو آيا په هغه صورت کې مونږ په قينچې سره ذبح کولی شو؟							
قَالَ:	"مَا	أَنْهَرَ	الدَّمَ	وَذُكِرَ	اسْمُ	اللهِ	
نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې کوم څيز سره وينه تويې کړی شي او هغې باندې د الله نوم اخستلی شوي وي نو هغه							
فَكُلْ	لَيْسَ	السِّنَّ					
خوړلی شي يعنې هغه څاروی خوړل جائز دي چې کوم په يو داسې څيز سره ذبح کړی شوی وي چې په هغې وينه							
وَالظُّفُرَ	وَسَأُحَدِّثُكَ	عَنْهُ:					
تويه شي اګر که هغه وسپنه وي يا بل شی وي خو په غاښونو او نوکانو باندې ذبح کول جائز نه دي. او زه تا ته د							
أَمَّا	السِّنُّ	فَعَظْمٌ	وَأَمَّا	الظُّفُرُ			
دواړو باره کې وايم چې د دې په ذريعه ذبح کولو ولې جائز نه دي، نو واوره! غاښ هډوکی دی او تر کوم ځای پورې							
فَمُدَى	الْحَبَشِ"	وَأَصَبْنَا	نَهْبَ	إِبِلٍ	وَغَنَمٍ		
چې د نوک تعلق دی نو دا د حبشيانو چاړه ده. حضرت رافع رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې د دښمن څه اوښان او بزې په							

فَنَدَّ	مِنْهَا	بَعِيرٌ	فَرَمَاهُ	رَجُلٌ	بِسَهْمٍ	
غنیمت کې زمونږ لاس ته راغلې. هغې کې یو اوښ راوپارېدلو او وتښتېدلو، خو مونږ یو کس هغه په تیر ویشتلو						
فَحَبَسَهُ	فَقَالَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او وې درولو یعنې هغه اوښ په غشو ولږېدلو او راغوزار شو. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دې لیدلو سره وفرمایل چې						
إِنَّ	لِهَذِهِ	الْإِبِلِ	أَوَابِدَ	كَأَوَابِدِ	الْوَحْشِ	
اوښانو کې ځینې اوښان د انسانانو نه داسې وپارېږي، لکه څنګه چې ځنګلې ښاروي د انسانانو نه پارېږي.						
فَإِذَا	غَلَبَكُمْ	مِنْهَا	شَيْءٌ	فَافْعَلُوا	بِهِ	هَكَذَا (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
لهذا که اوښانو کې یو اوښ ستاسو د قبضې نه وتښتي نو د هغې سره همدغه شان معامله کوئ.						

توضیح: مدیٰ: د مدیة جمع ده. چاړه ته وايي. مطلب دا چې مونږ ته به د ښاروُ د ذبح کولو ضرورت پیښیږي. تنګ حالت به وي. د جهاد سفر دی که چاړه ملاوه نه شوه نو آیا مونږ په "القصب" باندې ښاروی ذبح کولی شو؟ قصب د بانس تراشلی شوي ته وايي. چې د چاړه پشان تېره وي. د ورېږ تاتېه او ګنې پوستکی هم دغه شان تېره وي. لرږو کې هم داسې تېره راوځي. چې اردو کې ورته کهپچ او کهپچی وايي.

فعظم: یعنې غاښ خو هډوکی دی او په هډوکې ذبح کول صحیح نه ده. لهذا په غاښ باندې ذبح کول صحیح نه ده. (مرقات ۶۷۷/۷)

فمدی الحبش: یعنې نوکان خو د حبشیانو چاړې دي. هغوی دا استعمالوي. لهذا مسلمانانو له د کافرانو دا طریقه خپلول پکار نه ده. هر تیری شی چې ښاروی پرې اسانی سره ذبح شي نو ذبح جائز ده. اوس که غاښ او نوک که د بدن سره لږېدلي وي نو په اتفاق سره هغې باندې ذبح ناجائزه ده، خو که جدا جدا ولاړ وي نو هغې باندې ذبح کولو کې د فقهاؤ اختلاف دی. (مرقات ۶۷۷/۷)

د فقهاؤ اختلاف: د جمهور فقهاؤ په نزد غاښ او نوک باندې ذبح مطلقاً ناجائزه ده. هغه که د بدن نه جدا وي یا که پیوسته وي. د احنافو ائموُ په نزد که غاښ او نوک د بدن سره پیوسته وي نو ذبح ناجائزه ده خو که جدا وي او په استعمالول سره وینه تویه کړی شي نو ذبح د کراهت سره جائزه ده. جمهورو د ذکر شوي حدیث نه استدلال کړی دی. د احنافو ائموُ راتلونکي فصل ثاني کې د عدي بن حاتم د حدیث ۱۸ نه استدلال کړی دی. چې الفاظ یې دا دی. "امر رالدم بمر شئت" یعنې په کوم

---

[1] رقم الحدیث ۴۰۷۱ اخرجه البخاري في صحیحه ۶۳۸/۹ رقم الحدیث ۵۵۰۹ ومسلم في ۱۵۵۷/۳ رقم الحدیث (۲۰-۱۹۶۸)

ځيز چې وغواړئ وينه تويه کړئ. دا حديث عام دی. غابنونه او نوکان هم شامل دي. اصل مقصد وينه تويول دي. که د مقلوع غابښ او نوک بندې دباؤ نه راځي او وينه تويه شي نو ذبيحه حلاله پکار ده. البته فعل کې کراهت دی. راتلونکی حديث ۹ نه هم د احنافو دليل دی. ځکه غابښ او تېره هډوکی يو ځيز دی. جمهورو چې د زير بحث حديث نه کوم استدلال کړی دی، نو احناف دا حديث په غير مقلوع غابښ او په غير مقطوع نوک باندې حمل کوي، ځکه د حبش خلک به ښاروی همدغه شان ذبح کولو. يا دا جواب دی چې د بحث لاندې حديث کې ممانعت د کراهت په درجه کې دی. هغه د احنافو په نزد هم مکروه دی، خو ذبيحه حلاله ده. د احنافو استدلال کمزوری دی.

اوابد: پاريدونکي او تېوپ وهونکي ځناور ته ويل کيږي. د دې مفرد آبدة دی. يو شاعر د آس تعريف کوي او وايي (مرقات ۶۷۸/۷).

وقد اغتدى والطير في وكناتها

بمنجرد قيد الاوابد هيكل

دې صورت کې به ذبح اختياري نه وي بلکې ذبح اضطراري به شي چې د بسم الله سره زخم لګول کافي دي.

په تيره کاڼي باندې ذبح کول جائز ده

﴿۹﴾وَعَن	كعبِ	بنِ	مَالك	أَنه	كَانَ	لَهُ	غَنَمٌ	تُرعَى	
او د حضرت کعب ابن مالک رَضِيَ اللهُ عَنهُ نه روايت دی چې د ابن کعب رَضِيَ اللهُ عَنهُ سره د بزو يو رمه وه چې د مدينې په									
بِسَلعٍ	فَأَبصَرَت	جَارِيَةٌ	لَنَا	بِشَاةٍ	مِن	غَنَمِنَا	مَوتًا		
يو غر سلع باندې يې څرولې. يو ورځ زمونږ يوې وينځې يو بزه وليده چې هغه مړه کېدونکې ده، نو هغې د يو									
فَكَسَرَت	حَجَرًا	فَذَبَحَتهَا	بِهِ	فَسَأَلَ					
کاڼي تېوټه ماته کړه او د هغه تېوټه په ذريعه يې هغه بزه ماته کړه. بيا کعب رَضِيَ اللهُ عَنهُ د نبي عَلَيهِ السَّلَامُ نه									
النَّبِيَّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيهِ	وَسَلَّمَ					
دې مسئلې باره کې د نبي عَلَيهِ السَّلَامُ وپوښتل چې دې صورت کې د بزې غوښه خوړل حلاله دا يا نا؟									
فَأَمره	بأكلها.	رَوَاهُ	البُخَارِيّ[1]						
نبي عَلَيهِ السَّلَامُ هغې ته د هغه بزې غوښه د خوړلو حکم ورکړو.									

---

(1) رقم الحديث ۴۰۷۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۸۲/۴ رقم الحديث ۲۳۴۰ وابن ماجه في ۱۰۶۲/۲ رقم الحديث ۳۱۸۲

که مړی هم کوئ نو په طریقه یې وکړئ

﴿۱۰﴾ وَعَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى
او حضرت شداد بن اوس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه نقل کوي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمایل الله په هر څیز باندې
كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
احسان کول لازم کړی دی یعنې د الله له اړخه هر کار په ښایسته، ښه او نرمۍ سره د کولو حکم کړی دی.
فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا
تردې چې سزاءً د چا وژل یا د ښکار په ذبح کولو کې هم مهرباني او زړه خوږې او ښه او نرمه طریقه اختیارول
الْقِتْلَةَ وَإِذَا ذَبَحْتُمْ
لازم کړې ده. لهذا چې په تاسو چې څوک د قصاص یا د حد په توګه باندې وژنئ نو هغه په نرمۍ او ښې طریقې
فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَ وَلْيُحِدَّ
سره وژنئ چې هغې ته تکلیف نه وي لکه تېره توره استعمال کړئ او وژلو کې تندې کوئ او تاسو کې چې څوک
أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ وَلْيُرِحْ
ښاروي ذبح کوي نو ښې او نرمې طریقې سره یې ذبح کوئ. لهذا دا ضروري ده چې تاسو کې هیڅ یو کس چې
ذَبِيحَتَهُ. رَوَاهُ مُسلم[1]
ښاروی ذبح کول غواړي نو خپله چاړه ښه تېره کړئ او ذبح کونکې ښاروي ته ارام ورکړئ.

توضیح: مطلب دا دی چې میدان جهاد کې یا قصاص کې چې څوک وژل غواړي نو په هغه قتل کې هم د سلیقې نه کار واخلئ چې هغې ته تکلیف نه وي او مه یې شکل ورانوئ. دغه شان په ذبح کولو کې هم سلیقه اختیار کړئ چې د ضرورت نه زیات غوښ نه کړئ. چاړه ښه تېره کړئ. اسلام د احسان او سلیقې حکم کوي، خو نن سبا خلک بې سلیقه راغلل چې د اسلام طریقې ته طریقه نه وایي.

ښاروی تړل او نښانه کول جائز نه دی

﴿۱۱﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَى
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې ما د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اورېدلي دي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به د دې

(۱) رقم الحدیث ۴۰۷۳ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۵۴۸/۳ رقم الحدیث (۵۷-۱۹۵۵) وابوداود في السنن ۲۴۴/۳ رقم الحدیث ۲۸۱۵

أَنْ تُصْبَرَ بهيمةٌ أَو غيرُها للْقَتْل (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
خبري نه منع کوله چې هيڅ ځاروی وغيره د وژلو لپاره وتړئ او بيا يې نښانه کړئ.

توضيح: **ان تصبر**: دا د مجهول صيغه د صبر نه ده. د صبر دوه مطلبه دي. يو دا چې ځارې مو وتړلو او خوراک او څښاک مو پرې بند کړو چې مړ شي. تر دې چې مرګ راشي. دې صورت کې للقتل کې لام اجليه وي. اى لا جل القتل يعنې د قتل لپاره يې وتړلو. دويم مطلب دا دى چې ځاروى يې د نښانى لپاره وتړلو او بيا يې په هغې باندې تيران شروع کړل، ګولۍ ويشتل يې پرې شروع کړلې چې مزه هم وکړي او نښانه هم صحيح شي. دا سخت منع دي، ځکه دې کې زنده سرې ته ضرر رسي. چې په ذبح باندې يو اضافې سزه ده. دا مطلب په راتلونکو روايتونو کې زيات مناسب دى. چې د صبراً په ځاى په کې د غرضاً لفظ راغلى دى. (مرقات ۶۸۱/۷)

﴿۱۲﴾وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ مَنِ اتَّخَذَ شَيْئًا
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه کس باندې لعنت ويلى دى چې په
فِيهِ الرُّوحُ غَرَضًا(مُتَّفق عَلَيْهِ)[2]
زنده سرې باندې نښانه ولګوي.
﴿۱۳﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:لَا تَتَّخِذُوا شَيْئًا فِيهِ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل هيڅ يو زنده سرى تړلو او
الرُّوحُ غَرَضًا. رَوَاهُ مُسلم[3]
په هغې باندې نښانه مه جوړوئ.
﴿۱۴﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوله باندې ښېره وهونکى او خوله داغولو نه منع کړې ده

(۱) رقم الحديث ۴۰۷۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۴۲/۹ رقم الحديث ۵۵۱۴ وأحمد في المسند ۹۴/۲.

(۲) رقم الحديث ۴۰۷۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۴۳/۹ رقم الحديث ۵۵۱۵ ومسلم في ۱۵۴۹ رقم الحديث (۵۹-۱۹۵۸)

(۳) رقم الحديث ۴۰۷۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۴۹/۳ رقم الحديث (۵۸-۱۹۵۷) والنسائي في السنن ۲۳۸/۷ رقم الحديث ۴۴۴۳.

عَنِ الضَّرْبِ فِي الْوَجْهِ وَعَنِ الْوَسْمِ فِي الْوَجْه. رَوَاهُ مُسلم[۱]

يعنې د يو كس يا څاروي په خوله باندې څپېړه يا دره وهل وغيره مه وهئ او مه د چا خوله داغوئ.

څوک په خوله مه وهئ او مه پر مخ داغ وركوئ

﴿۱۵﴾ وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَيْهِ حِمَارٌ وَقَدْ وُسِمَ فِي وَجْهِهِ

او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې ته يو خر تېر شو چې داغلى شوى ؤو.

قَالَ: لَعَنَ اللهُ الَّذِي وَسَمَهُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[۲]

نبي عَلَيْهِ السَّلَام دې او رېدلو سره و فرمايل چې په هغه كس دې د الله لعنت وي چاچې دې له داغ وركړى دى.

توضيح لعن الله: يو هيڅ يو زنده سرې مخ او خوله باندې داغ وركول منع دي. هغه كه انسان وي يا څاروى وي، مخ او خوله نه بغير د بدن په نورو اندامونو باندې داغل جائز دي، ځكه د راتلونكي حديث نه ثابت دي. البته انسان د بدن د غلو په حپنې روايتونو كې مطلقاً ممانعت راغلى دى. د دې وجه دا ده چې نهمي شفقة ده چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په نورو اسبابو سره د علاج ترغيب وركړى دى، ځكه په اور باندې داغولو سره ډېر تكليف وي، خو كه نور علاجونه ناكامه شي نو آخري مجبورى باندې داغول صحيح دي، لكه ويلى شوي دي "آخر الداء الكيّ" بلكې كه مجبوري وي نو مخ باندې هم داغ لګول جائز دي. د دې ممانعت دويم وجه دا كېدى شي چې د جاهليت خلكو داغول يو معجزاتي او قطعي يقيني علاج ګڼلو. ګوياكې داغ وركول د هغوى د ادهام پرستۍ يوه برخه وه، ځكه مسلمانان منع كړى شول. (مرقات ۶۸۲/۷)

د ضرورت او مصلحت په خاطر داغول جائز دي

﴿۱۵﴾ وَعَن أَنس قَالَ: غَدَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ

او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې زه يو ورځ د سحر وخت كې عبد الله ابن طلحه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي عَلَيْهِ السَّلَام خدمت

لِيُحَنِّكَهُ فَوَافَيْتُهُ فِي

ته بوتلم چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام كجورې وژوويئ او د هغې په تالو كې يې كېږدي، نو هغه وخت كې ما نبي عَلَيْهِ السَّلَام

يَدِهِ الْمِيسَمُ يَسِمُ

په داسې حال كې وليدلو چې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په لاس مبارک كې د داغولو يوه آله وه چې د هغې په ذريعه

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۷۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۷۳/۳ رقم الحديث (۱۶۰-۲۱۱۶) وأخرجه الترمذي في السنن ۱۸۳/۴ رقم الحديث ۹۴۰۷

(۲) رقم الحديث ۴۰۷۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۷۳/۳ رقم الحديث (۱۰۷-۲۱۱۷) وابوداود في السنن ۵۷/۳ رقم الحديث ۲۵۶۴

إِبِلَ الصَّدَقَةِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
يې د زكوة اوښان داغل.

توضيح: **الميسم**: داغ كولو والا آلې ته ميسم ويلى شوي ده. لكه سيخ وغيره وي. دا داغ لګول په بدن باندې نه ؤو، ځكه هيڅ تعارض نشته دى. د بدن نورې برخې مرادى دى. (مرقات ۶۸۲/۷)

ليحكمه: د تحنيک عمل دا دى چې سړى په خپله خوله كې كجورې وژؤوئ او لاړې يې كړي او بيا هغه نوې پيدا شوي ماشوم په تالو كې كېږدي او هغه پرې وركلک كړي چې د نيک كس مباركې لاړې د ماشوم خوراک شي. (مرقات ۶۸۱/۷)

﴿۱۷﴾وَعَنْ	هِشَامِ	بْنِ	زَيْدٍ	عَنْ	أَنَسٍ	قَالَ:
او حضرت هشام ابن يزيد د حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت كوي چې هغې وويل زه يو ورځ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په						
دَخَلْتُ	عَلَى	النَّبِيِّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي
خدمت كې حاضر شوم، نو هغه وخت نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د څاروُ په غوجل كې ؤو. ما وليدل چې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ						
مِرْبَدٍ	فَرَأَيْتُهُ	يَسِمُ	شَاءً	حسبته		
د بزو وغيره باندې اندامونو له داغ وركول. هشام وايي چې زما ګمان دى چې حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بيان كړى ؤو						
قَالَ:	فِي	آذانها	(مُتَّفقٌ عَلَيْهِ)[2]			
چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغه بزو وغيره غوږونو باندې داغونه لګول.						

الفصل الثاني

هر هغه شى چې وينه تويوي ذبح پرې جائز ده

﴿۱۸﴾عَنْ	عَدِيِّ	بْنِ	حَاتِمٍ	قَالَ:	قُلْتُ	يَا	رَسُولَ	اللهِ	أَرَأَيْتَ
او د حضرت عدي ابن حاتم نه روايت دى چې هغې عرض وكړو يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! ماته دا اوايه چې									

---

[1] رقم الحديث ۴۰۷۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۶۶/۳ رقم الحديث ۱۵۰۲ ومسلم في ۱۶۷۴/۳ رقم الحديث (۱۰۹-۲۱۱۹)

[2] رقم الحديث ۴۰۸۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۵۳/۹ رقم الحديث ۵۵۴۲ ومسلم في ۱۶۷۴/۳ رقم الحديث (۱۱۱-۲۱۱۹)

أَحَدُنَا أَصَابَ صَيْدًا وَلَيْسَ مَعَهُ سِكِّينٌ
که مونږ کې يو کس د يو ښاروي ښکار ونيسي او هغه وخت د هغې سره چاړه نه وي نو آيا هغه يې د کاڼي
أَيَذْبَحُ بِالْمَرْوَةِ وَشِقَّةِ الْعَصَا؟ فَقَالَ:
په يو ټوټه يا د يو لرګي په توتکي هغه ښکار ذبح کولی شي؟ نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې
أَمْرِرِ الدَّمَ بِمَ شِئْتَ وَاذْكُرِ اسْمَ اللهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيّ[1]
په کوم څيز دې خوښه وي بسم الله پرې او وايه او وينه تويه کړه.

توضيح: **المروة**: د کاڼي سپينه ټوټه مراد ده. چې تېره وي.

شقة العصاء: د لرګي تراشل او توتکی مراد دی. چې تيره وي.

امْرِرِالدم: يعنې وينه تويه کړه چې په څيز دې خوښه وي. د حديث د دې عموم نه احنافو جدا شوی غابن او جدا شوی نوک د ذبح کولو د جواز باندې استدلال کړی دی. يعنې بسم الله او وايه او وينه تويه کړه. (مرقات ۶۸۴/۷)

د ذبح اضطراري حکم

﴿۱۹﴾ وَعَنْ أَبِي الْعُشَرَاءِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ
او حضرت ابو العشراء د خپل پلار نه نقل کوي چې هغې عرض وکړو يا رسول الله صلى الله عليه وسلم! آيا د
أَمَا تَكُونُ الذَّكَاةُ
شرعي ذبحې تعلق مرئ او سينې د سر په مينځنئ برخې سره دی. يعنې شرعي توګه کې ذبح صرف
إِلَّا فِي الْحَلْقِ وَاللَّبَّةِ؟
هغې ته ويلی کېږي چې د ښاروي تالو او د سينې په مينځ کې د زخم سره وينه تويه شي. نبي صلى الله عليه وسلم
فَقَالَ: لَوْ طَعَنْتَ فِي فَخِذِهَا لَأَجْزَأَ عَنْكَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ
وفرمايل که ته د ښکار پتون ته هم جراحت ورسوې نو ستا لپاره به کافي وي. امام ابو داؤد فرمايي
وَالدَّارِمِيُّ وَقَالَ أَبُو دَاوُدَ: وَهَذِهِ ذَكَاةُ
چې دا يعنې حديث کې ذکر شوې ذبح اجازت ورکول د هغه ښاروي متعلق دی چې کوهي کې پرېوتی وي

---

[1] رقم الحديث ۴۰۸۱ أخرجه ابوداود في السنن ۲۴۹/۳ رقم الحديث ۲۸۲۴ والنسائي في ۱۹۴/۷ رقم الحديث ۴۳۰۴.

الْمُتَرَدِّي	وَقَالَ	التِّرْمِذِيُّ:	هٰذَا	فِي	الضَّرُورَةِ[1]

يعنې دا د ذبح اضطراري د صورت حکم دی. او امام ترمذی فرمايي چې دا ضرورت د حالت حکم دی.

توضيح **اماتکون**: يعنې آيا ذبح صرف سينې او د مرئ په مينځ کې کېږي بل هيڅ ځای کې نه وي؟ دې جمله کې استفهام دی. د دې په جواب کې ذبح اضطراري ته عموم ويلی دی چې اضطراري ذبح کې زخم چرته هم ولګول شي پوره شي. د مرئ سره خاص نه دی. البته اختياري ذبح مرئ کې وي. (مرقات ۶۸۵/۷)

﴿۲۰﴾ وَعَن عدي بن حَاتِم أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

او د عدي ابن حاتم نه روايت دی چې نبي کريم ﷺ و فرمايل کوم ښکاري ته چې تاسو زده کړه کړې وي

مَا عَلَّمْتَ مِنْ كَلْبٍ أَوْ بَازٍ ثُمَّ أَرْسَلْتَهُ وَذَكَرْتَ

هغه که سپی وي يا باز وي او تاسو هغوی کې يو ښکار پسې پرېښودلو او د پرېښودلو وخت کې مو د

اسْمَ اللهِ فَكُلْ مِمَّا أَمْسَكَ عَلَيْكَ. قُلْتُ:

الله نوم واخستلو نو تاسو هغه ښکار وی خورئ چې کوم تاسو له هغه سپي يا باز نيولی دی. ما عرض وکړو چې اګر

وَإِنْ قَتَلَ؟ قَالَ: إِذَا قَتَلَهُ وَلَمْ يَأْكُلْ

که هغه ښکار وژلی وي؟ نبي کريم ﷺ و فرمايل اګر که هغه سپي يا باز ښکار وژلی وي او خپله يې د هغې

مِنْهُ شَيْئًا فَإِنَّمَا أَمْسَكَهُ عَلَيْكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]

نه هيڅ نه وي خوړلی، نو د دې مطلب د دې نه بغير بل هيڅ نشي کېدی چې هغې ښکار ستاسو لپاره نيولی دی.

﴿۲۱﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَرْمِي الصَّيْدَ

او حضرت عدي بن حاتم فرمايي چې ما عرض وکړو يا رسول الله ﷺ! زه ښکار په غشو ولم او

فَأَجِدُ فِيهِ مِنَ الْغَدِ سَهْمِي

بيا بله ورځ (چې هغه ښکار کوم ځای کې پروت وي او ماته ملاو شي نو) هغې کې خپل و مومم (آيا زه هغه ښکار

---

(1) رقم الحديث ۴۰۸۲ أخرجه ابوداود في السنن ۲۵۰/۳ رقم الحديث ۲۸۲۵ والترمذي في ۶۲/۴ رقم الحديث ۱۴۸۱

(2) رقم الحديث ۴۰۸۳ أخرجه ابوداود في السنن ۲۷۱/۳ رقم الحديث ۲۸۵۱.

قَالَ: إِذَا عَلِمْتَ أَنَّ سَهْمَكَ
خو ړلی شم؟) نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل دې صورت کې که ته پوهه شي چې دا ښکار هم ستا غشي وژلی

قَتَلَهُ وَلَمْ تَرَ فِيهِ
دی او هغه ښکار کې د بل چا د تير نښان ونه مومې نو هغه خوړلی شي او که په ښکار کې د کوم درنده غاښ

أَثَرَ سَبُعٍ فَكُلْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
يا د پنجې وغيره نښان ومومې يا د بل غشي علامت ومومې نو په هغه صورت کې يې مه خوره.

د کوم سپي چې ذبيحه حرامه ده د هغه سپي ښکار هم حرام دی

﴿۲۲﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: نُهِينَا عَنْ صَيْدِ كَلْبِ الْمَجُوسِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[2]
او حضرت جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې مونږه د مجوسيانو د سپې و ښولی شوي ښکار د خوړلو نه منع کړی شوي يو.

توضيح: که ښاروی ژوندی وي او مسلمانان هغه ذبح کړي نو حلال به شي اگر که د مجوسې سپې ښولی وي خو که مړ شو نو حرام دی.

﴿۲۳﴾وَعَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّا
او حضرت ابو ثعلبه خشني رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې ما عرض وکړو يا رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! مونږ اکثر د

أَهْلُ سفر تمر الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسِ
سفر کونکو خلکو نه يو. زمونږ لاره په يهوديانو، عيسايانو او د مجوسيانو په اباديانو باندې هم وي. هغه وخت د هغوی د

فَلَا نَجِدُ غَيْرَ آنِيَتِهِمْ
لوښو نه بغير نور لوښي مونږ سره نه وي، نو آيا مونږ د هغوی په لوښو کې خوراک څښاک کولی شو؟

قَالَ: فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا غَيْرَهَا فَاغْسِلُوهَا بِالْمَاءِ
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ و فرمايل که د هغوی د لوښو نه بغير تاسو ته نور لوښي نه ملاو يږي نو د هغوی لوښي ووينځئ

([1]) رقم الحديث ۴۰۸۴ أخرجه الترمذي في السنن ۵۵/۴ رقم الحديث ۱۴۶۸، والنسائي في ۱۹۳/۷ رقم الحديث ۴۳۰۰

([2]) رقم الحديث ۴۰۸۵ أخرجه الترمذي في السنن ۲۴۰/۴ رقم الحديث ۱۴۶۶ وابن ماجه في ۱۰۷۰/۲ رقم الحديث ۳۲۰۹

ثُمَّ كلوا فِيهَا وَاشْرَبُوا. رَوَاهُ التِّرمِذِيّ[1]
او اوچ یې کړئ او بیا په کې خوړئ او څښئ.

توضیح: د دې باب حدیث نمبر ۳ کې د زیر بحث حدیث او د اهل کتابو د لوښو تفصیل تیر شوی دی.

د غیر مسلمو د لاس خوراک حلال دی

﴿۲۴﴾وَعَنْ قَبِيصَةَ بْنِ هُلْبٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت قبیصه بن هلب رضی الله عنه د خپل پلار نه روایت کوي چې هغې وویل چې ما د نبي علیه السلام نه د
عَنْ طَعَامِ النَّصَارَى وَفِي رِوَايَةٍ:
عیسایانو د خوراکونو باره کې وپوښتل چې مونږه یې وخورو یا نه؟ او یو روایت کې داسې دي چې د دې باره کې
سَأَلَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: إِنَّ مِنَ الطَّعَامِ طَعَامًا
یو کس د نبي علیه السلام نه مسئله وپوښتله نو هغې عرض وکړو خوراکونو کې یو خوراک یعنې د یهودیانو او د عیسـ...
أَتَحَرَّجُ مِنْهُ فَقَالَ: لَا يَتَخَلَّجَنَّ فِي صَدْرِكَ شَيْءٌ
خوراک داسې دی چې زه تیرینه پرهیز کوم. نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې ستا په زړه کې یو څیز
ضَارَعْتَ فِيهِ النَّصْرَانِيَّةَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد[2]
یعنې شک او شبه پیدا کېدل پکار نه دي. تا د دې عمل په ذریعې د عیسائیت مشابهت اختیار کړی دی.

توضیح: **اتحرج:** زه تنګسیا محسوسومه او بیا ترېنه ځان ساتم. (مرقات ۷/۶۸۸)

لایتخلجن: دا د خلجا نه دی. یعنې ستا په زړه کې هیڅ خلجان او شک تیریدل پکار ندي.

ضارعت: دا د مضارعت مشابهت په معنی کې دی یعنې دې طریقې سره تا د نصاری مشابهت اختیار کړو، ځکه هغوی ځان باندې ډېره تنګې کوي. او لږ شک راتلو په وجه خپل ځان باندې حلال خوراک حرام کړي. مسلمانانو له پکار ده چې ترکومې پورې د حرمت یقین نه وي صرف د شک په بنیاد هیڅ یو شی مه حراموئ. پوښتنه کونکی دا چې عدي بن حاتم ؤو چې مخکې عیسائی ؤو نو ځکه نبي کریم صلی الله علیه وسلم د نصاری ذکر کړی دی. (مرقات ۷/۶۸۸)

([1]) رقم الحديث ۴۰۸۶ أخرجه الترمذي في السنن ۵۳/۴ رقم الحديث ۱۴۶۴ وأحمد في المسند ۱۹۳/۴.

([2]) رقم الحديث ۴۰۸۷ أخرجه ابوداود في السنن ۱۴۷/۴ رقم الحديث ۳۷۸۴ والترمذي في ۴/۱۱۳ رقم الحديث ۱۵۶۵

د مجثمة خوراک منع دی

﴿۲۵﴾وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَكْلِ الْمُجَثَّمَةِ
او حضرت ابو درداء رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د مجثمه د خوراک نه منع فرمايلې ده او مجثمه هغه
وَهِيَ الَّتِي تُصْبَرُ بِالنَّبْلِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]
څاروي ته وايي چې کوم وتړلی شي او د نبنانې پشان ودرولی شي او بيا په تير باندې ؤويشتل شي.

توضيح: دا چې دلته ذبح اختياري کېدی شي. د دې په ځای ذبح اضطرارې اختيارول جائز نه ده. څاروی مردار دی او دا عمل ظلم دی. مجثمه هغه ژوندی څاروی وي چې تړلی شوی په نښنه کړی شي. د دې نه مخکې مصبرة او د غرضاً کوم الفاظ تير شوې دي دا ټول د يو مفهوم عمل دی.

هغه څاروي چې خوراک يې حرام دی

﴿۲۶﴾ وَعَنِ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى يَوْمَ خَيْبَرَ عَنْ كُلِّ
او حضرت عرباض ابن ساريه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د خيبر په ورځ د دې څاروؤ د خوړلو نه منع
ذِي نَابٍ مِنَ السِّبَاعِ وَعَنْ كُلِّ ذِي مِخْلَبٍ مِنَ الطَّيْرِ وَعَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ وَعَنِ الْمُجَثَّمَةِ
وکړه پنجې والا ماتونکې درنده، پنجې والا مارغه، [illegible]ورنې خرونو غوښه، مجثمه، او خليسه، او نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په
وَعَنِ الْخَلِيسَةِ وَأَنْ تُوطَأَ الْحَبَالَى حَتَّى يَضَعْنَ مَا فِي
جهاد کې د نيولی شوؤ د هغه وينځو سره د جماع کولو نه هم منع کړې ده چې حامله وي چې تر څو پورې هغه ما
بُطُونِهِنَّ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى:
ونه زيږوي کوم چې د هغې په خيټه کې دی. حضرت محمد ابن يحيى (چې د امام ترمذی شيخ او استاذ دی او د حديث
سُئِلَ أَبُو عَاصِمٍ عَنِ الْمُجَثَّمَةِ
په راويانو کې يو راوي دی وايي چې زما شيخ او استاذ حضرت ابو عاصم رحمه الله نه د مجثمه باره کې وپوښتلی
فَقَالَ: أَنْ يُنْصَبَ الطَّيْرُ أَوِ الشَّيْءُ فَيُرْمَى
شوه نو هغې وفرمايل چې چې مرغۍ وغيره وتړلی شي او بيا په غشي ؤويشتلی شي. دغه شان د

---

[1] رقم الحديث ۴۰۸۸ أخرجه الترمذي في السنن ۵۹/۴ رقم الحديث ۱۴۷۳

وَسُئِلَ	عَنِ	الْخَلِيسَةِ	فَقَالَ:	الذِّئْبُ
حضرت ابو عاصم رحمه الله نه د حليه معنی باره کې وپوښتلی شو نو هغې وويل چې د دې مطلب دا دی چې				
أَوِ السَّبُعُ	يُدْرِكُهُ	الرَّجُلُ	فَيَأْخُذُ	مِنْهُ
لېوه يا بل کوم درنده ښکار ونيولی وي او بيا يو کس د هغه درنده هغه ښکار قبضه کړي				
فَيَمُوتُ فِي يَدِهِ قَبْلَ أَنْ يذكيها. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]				
او هغه د ذبح کولو نه مخکې د هغه کس په لاس کې مړ شي.				

توضیح: **ذی ناب**: هغه درنده ته ذی ناب وايي چې د هغې نوکان وي د رباعي غاښونو سره يې ښي او چپ اړخ ته تېره غاښونه وي او په هغې نور ښکار وي ښکېږي، لکه زمری، لېوه، پړانګ، ايږه، بيزو، خنزير، لومبړه، او بجو وغيره دي.

من السباع: د دې مطلب دا دی چې د هغه د دې په ذريعه ښکېل کوي او نور ښکاروي پرې ښکېروي. د من السباع دا لفظ چې څنګه د درنده ګانو سره لري دغه شان د ذی مخلب مارغانو سره هم لري.

ذی مخلب: ميم باندې کسره ده. خا ساکن دی. لام باندې فتحه ده. پنجې ترېنه مراد دي. يعنې کوم مارغان چې په پنجو باندې ښکېرول کوي لکه باز، شکره، ټپوس، چرغ، او خر په پنجو باندې نور مارغان ښکېروي. يعنې ذی ناب او ذی مخلب هغه صورت کې حرام دي چې هغه د ناب او د مخلب ښکار کوي. که ښکار نه کوي نو حرام نه دي لکه اوښ ذی ناب دی خو د ناب ښکار نه کوي.

الحمر الاهلية: د دې نه کورنې خره مراد دي. لهذا ځنګلي خره د دې نه او تل ځکه هغه حلال دي چې ګوره خر (زيبره) ورته وايي. چې د جمعيت د جنډې په رنګ کې وي. افريقه د دې نه ډکه ده. (مرقات ۶۸۹/۷)

عن الخليسه: يعنې زمری يا لېوه مثلاً د بزې ښکار وکړي او يو انسان ترېنه هغه را خلاصه کړه خو هغه بزه مړه شوې ده. هغې ته خليه وايي. دا چې دا مرداره شوې ده نو ځکه مسلمانانو له د دې خوړل حرام دي. (مرقات ۶۸۹/۷)

وان توطأ الحبالی: يعنې که د چا په لاس کې وينځه راغله خو حامله ده، نو د حمل زېږېدلو پورې د هغې سره جماع جائزه نه ده. د دې نه منکوحه حامله ښځه مراد نه ده. که وينځه حامله نه وي نو تر د يو حيض پورې انتظار ضروري دی. دا په جهاد کې په لاس راغلې والا د وينځې خبره ده. (مرقات ۶۸۹/۷)

---

[1] رقم الحديث ۴۰۸۹ اخرجه الترمذي في ۵۹/۴ رقم الحديث ۱۴۷۴ وأحمد في المسند ۱۲۷/۴.

د شريطه خوراک منع دی

﴿۲۷﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَأَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ شَرِيطَةِ
حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ راويان دي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د شريه
الشَّيْطَانِ. زَادَ ابْنُ عِيسَى: هِيَ الذَّبِيحَةُ يُقْطَعُ
شيطان نه منع کړې ده. ابن عيسى يو راوي دا نور بيان کړو چې شريطه شيطان دا دی چې د څاروي مرئ او پاس
مِنْهَا الْجِلْدُ وَلَا تُفْرَى الْأَوْدَاجُ ثُمَّ تُتْرَكُ حَتَّى تَمُوتَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
څرمن غوڅه کړی شي او د هغې تول رګونه غوڅ نه کړی شي او بيا هغه پرېښودلی شي تر دې چې هغه مړ شي.

توضيح: **شريطة الشيطان**: دا د جاهليت په ناجائزه ذبائحو کي يو وه. هغه دا سې چې په مرئ کې به يې ورله لږ رګ غوڅ کړو او نښان به يې پرې جوړ کړو او پرې به يې ښودله. ټول رګونه به يې ورله نه غوڅول، هغه به په ترپکو ترپکو مړ شو. دا د شيطان نښان دی چې ناجائز دی، ځکه دا ډېر زيات ظلم دی. او د رګونه نه دم مسفوح نه وځي، نو حرام مردار دی.

ولا تفرى الاوداج: مرئ کې څلور رګونه وي. چې هغې سره د ذبح شرعي تعلق دی. د يو نوم حلقوم دی. دې سره د سا تعلق دی. درمختار کې دې ته راجح او صحيح ويل شوی دی. د بل نوم المرى دی. چې د هغې سره د خوراک او څښاک تعلق دی، نورو دوؤ ته دجان وايي. چې د مرئ مخکنئ رخه کې وي. حلقوم او د مرئ په مينځ کې وي. دې ته د ساه رګ هم وايي. دې څلور واړو کې کوم درې غوڅ شي نو شرعي ذبح به پوره شي. حديث کې د اوداج لفظ څلور رګونو لپاره ويل کېږي. که دوه رګونو غوڅ شي او باقې دوه وي نو ذبح نه کېږي.

ولا تفرى: د مجهول صيغه ده. **الفرى** د غوڅولو معنى کې دی. هغه د ژوندو څاروؤ څرمن د غوڅولو او ويستلو لپاره ويل کېږي.

د خيټې د بچي د ذبيحې حکم

﴿۲۸﴾ وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ذَكَاةُ الْجَنِينِ
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ راوي دی چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې د مور ذبح کول، د هغې د خېټې بچي هم

---

[1] رقم الحديث ۴۰۹۰ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۲۵۱ رقم الحديث ۲۸۲۶ وأحمد في المسند ۱/۲۸۹

ذَكَاةُ أُمِّهِ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُد والدارمي [1] وَرَوَاهُ التِّرْمِذِيّ عَن أَبِي سعيد [2]
ذبح کول هم دي. (ابو داؤد، دارمي) ترمذی دا روایت دی حضرت ابو سعید رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نه نقل کړی دی.

توضیح: ذكاة الجنين ذكاة امه: یعنې د مور ذبح د هغې د خېټې د بچې ذبح ده. تفصیل داسې دی چې که چرې حامله څاروی ذبح کړی شوی وي او د ذبحې نه وروسته د هغې د خېټې نه بچی راؤتلو نو د هغې دوه صورتونه دي. یا به هغه بچی ژوندی وي یا به مړ شوی وي. که ژوندی وي نو اتفاقاً د هغې ذبح کول ضروري دي. ذبح کولو نه بغیر به حلال نه وي. که بچی مړ شوی وي نو دې کې د فقهاؤ اختلاف دی. (مرقات۷۱/۶۹)

د فقهاؤ اختلاف: جمهور او د صاحبینو په نزد د ذبح کولو نه بغیر هغه بچی حلال او پاک دی. د مور ذبح کېدل د هغې بچی لپاره کافي دي، خو په دې شرط چې تام الخلقت وي او د هغې په بدن ویختان راغلې وي. امام ابو حنیفه رحمه الله فرمايي چې داسې بچی مردار دی او د هغې خوړل حرام دي.

دلائل: ذکر شوی حدیث د جمهورو دلیل دی. ذكاة امه مرفوع ګڼې. چې هغوی تړنه استدلال کوي. یعنې د جنین(بچي) ذبح همدغه ده چې د هغې مور ذبح شي. د جمهورو دویم دلیل قیاس دی. هغوی دا قیاس کوي چې ګوره سا اخستلو کې د خېټې بچی د مور تابع وي. اخستلو او خرخولو کې د مور تابع دی، خوراک څښاک کې او ژوند او مرګ کې کې دا بچی د مور تابع دی. لهذا ذبح کې هم دا بچی د مور تابع پکار دی، ځکه دا بچی د مور جزء متصل دی. د جدا ذبح کولو ضرورت نشته دی. امام ابو حنیفه رحمه الله خپل استدلال کې فرمايي چې که دا بچی د مور په ذبح او د هغې د مرګ نه مخکې مړ شوی وي نو دا میتة د مردار په حکم کې دی. او که د مور د مرګ نه وروسته سا بندتلو سره مړ شوی وي نو دا منخنقة د سا وتلو والا څاروي په حکم کې دی. او دا دواړه حرام دي. لهذا جنین حرام دی.

جواب: د زیر حدیث مطلب د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد هغه نه دی کوم چې جمهورو ګڼلی دی بلکې دا امام صاحب په نزد دا حدیث په تشبیه باندې محمول دی یعنې **"ذكاة الجنين كذكاة امه"** د دې مطلب واضح دی چې څنګه یې مور ذبح کړی شوې ده دغه شان د هغې بچی هم ذبح کړه. د ذبح کولو طریقه یو شان ده. دې بچی باندې رحم کول سره د ذبح کولو نه بغیر مه پرېږدئ. دغه شان دا

([1]) رقم الحديث ۴۰۹۱ أخرجه ابوداود في السنن ۲۵۱/۳ رقم الحديث ۲۸۲۷،والدرامي في ۱۱۵/۲ رقم الحديث ۱۹۷۹.

([2]) رقم الحديث ۴۰۹۲ أخرجه الترمذي في السنن ۶۰/۴ رقم الحديث ۱۴۷۶.

خيال مه کوئ چې دومره وړوکی بچی د ذبح کولو لپاره حلال نه دی، لکه څنګه چې ځینې دا حلال نه ګڼي. د دې مطلب تائید په حدیث کې د ذکاة امه د منصوب لوستلو نه هم کېږي. چې منصوب نزع الخافض دی.

ای کذکاة امه. او د دې مطلب تائید د راتلونکي حدیث نمبر ۲۹ نه هم کېږي. چې کوم کې صحابه کرامو رضي الله عنهم د جنین د غورځولو او د نه خوړولو پوښتنه کړې ده، څکه دا حدیث د جمهورو د مطلب نه دی. باقي د بچی د ذبحې معامله اخستلو او خرڅولو وغیره باندې قیاس کول جائز نه دي، څکه ذبح کې وینه تویل کېږي. دا په اخستلو او خرڅولو باندې قیاس کول قیاس مع الفارق دی. دغه شان دا معامله د مباح او محرم ده. داسې صورت کې ترجیح محرم ته ورکول کېږي.

﴿۲۹﴾ وَعَنْ أَبِي سعيدٍ الخدريِّ قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللهِ
او حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه فرمايي چې مونږ عرض وکړو يا رسول الله صلى الله عليه وسلم! کله چې
نَنْحَرُ النَّاقَةَ ونذبح الْبَقَرَةَ وَالشَّاةَ فنجد فِي بَطنهَا جَنِيناً
مونږ اوبښ ذبح کوؤ، يا غوا او بزه ذبح کوؤ نو اکثرو ختونو کې مونږ د هغه ذبيحه په خيټه کې مړ بچی اوینو.
أَنُلْقِيهِ أَمْ نَأْكُلُهُ؟ قَالَ: كُلُوهُ
آيا مونږ هغه غوزار کړو او که وې خورو؟ نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې که ستاسو خوښه وي نو
إِنْ شِئْتُمْ فَإِنَّ ذَكَاتَهُ ذَكَاةُ أُمِّهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَه(۱)
هغه خورئ څکه د هغې د مور ذبح کېدل د هغې بچی ذبح هم ده.

بې وجې ځاروی یا مارغه وژل جائز نه دی

﴿۳۰﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او د حضرت عبد الله ابن عمرو ابن عاص رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل.
مَنْ قَتَلَ عُصْفُوراً فَمَا فَوْقَهَا بِغَيْرِ حَقِّهَا سَأَلَهُ اللهُ
که يو يوه مرغۍ يا د هغې نه وړوکی يا غټ بله کومه مرغۍ په ناحقه مړه کړي نو الله به پوښتنه کوي
عَنْ قَتْلِهِ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا حَقُّهَا؟
د هغه کس نه د ناحق وژلو باره کې. عرض وکړی شو يا رسول الله صلى الله عليه وسلم! او د هغه مرغۍ وغيره حق څه دی؟

(۱) رقم الحديث ۴۰۹۳ اخرجه ابوداود في السنن ۲۵۲/۳ رقم الحديث ۲۸۲۷ وابن ماجه في ۱۰۶۷/۲ رقم الحديث ۳۱۹۹.

قَالَ: أَنْ	يَذْبَحَهَا	فَيَأْكُلَهَا	وَلَا	يَقْطَعَ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ و فرمايل چې هغه ذبح كړى شي. د نورو ښكار ؤ پشان دې نه وژلى كېږي. او بيا هغه وخوړلى شي.
رَأْسَهَا فَيَرْمِيَ بِهَا. رَوَاهُ أَحْمد وَالنَّسَائِيُّ والدارمي[1]
د نه چې د هغې نه سر غوڅ كړئ او بيا يې غوزاره كړئ.

توضيح: د بو ښكاروي ژوند اخستل لويه خبره او لويه حادثه ده. د جائز مقصدونو نه بغير هغې باندې اقدام كول پكار نه دى. جائز مقصد دا دى چې هغه ذبح كړى شي او وخوړلى شي. دا نه چې د لوبو ټوقو لپاره استعمال كړى شي او استعمال نه كړى شي. د ضرورت لپاره وژل هم د جائز مقصدونو كې شامل دى. دې حديث كې د عصفور اړخ ته يو ځل د مؤنث اړخ ضمير راجع شوى دى او په دويم ځل د مذكر اړخ ته ضمير راجع شوى دى. علامه طيبي رحمه الله فرمايي چې د جنس په اعتبار سره مؤنث ته ضمير راجع شوى دى. او د لفظ په اعتبار سره مذكر ته ضمير راجع شوى دى.

يا دې كې د "زيدٌ هاهو" قاعده ده چې د كلمة په اعتبار سره مؤنث دى او د لفظ په اعتبار سره مذكر دى. د "فما فوقها" د تحقير لپاره هم كېدى شي چې مرغۍ وي يا د مرغۍ نه وړوكى ښكاروى وي او د غټ اړخ ته هم اشاره كېدى شي چې مرغۍ وي يا د مرغۍ نه غټه وي.

د ژوندي ښكاروى نه غوڅه كړى شوې غوښه مرداره ده

﴿۳۱﴾عَن	أَبِي	وَاقِد	اللَّيْثِيِّ	قَالَ: قَدِمَ	النَّبِيُّ صَلَّى	اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ	الْمَدِينَةَ

او حضرت ابؤ واقد ليثى فرمايي چې كله نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مكې نه هجرت وكړو او مدنيې ته راغلو نو

وَهُمْ	يَجُبُّونَ	أَسْنِمَةَ	الْإِبِلِ	وَيَقْطَعُونَ	أَلْيَاتِ	الْغَنَمِ

هغه وخت به مدينه كې خلكو داسې كول چې د اوښانو كوفونه او كوناتې به يې غوڅول. او بيا به يې هغه خوړلو،

فَقَالَ: مَا	يُقْطَعُ	مِنَ	الْبَهِيمَةِ	وَهِيَ	حَيَّةٌ

نو نبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې كوم يو څيز د داسې ښكاروي نه غوڅ كړى شي چې ژوندى وي، نو هغه
فَهِيَ مَيْتَةٌ لَا تُؤْكَلُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد[2]
غوڅ كړى شوى څيز مردار دى، هغه مه خورئ.

([1]) رقم الحديث ۴۰۹۴ أخرجه النسائي في السنن ۲۳۹/۷ رقم الحديث ۴۴۴۵ والدارمي في ۴/۲ رقم الحديث ۱۹۷۸.

([2]) رقم الحديث ۴۰۹۵ أخرجه ابوداود في السنن ۲۷۷/۳ رقم الحديث ۲۸۵۸ والترمذي في ۶۲/۴ رقم الحديث ۱۴۸۰.

توضیح: یجبون: چې یجب د غوښولو په معنی کې دی اسنمة د سنام جمع ده. اوښ او غوایا وغیره کوهان ته وایي. (مرقات۷۱/۶۹)

الیات: د الیة جمع ده. د ګډې لکۍ، کوناټي او لم ته وایي. د جاهلیت زمانه کې چې به کله د عربو غوښو ته ضرورت ؤو، نو د ټول څاروي په ځای به یې د ژوندې او کوف او ژوندې ګډې کوناټي غوښول. او غوښه به یې استعمالوله. اسلام د دې ظالمانه کار نه منع وکړه او دغه شان جدا شوې ټوټه یې حرام کړه، ځکه دې کې دم مسفوح (وینه بهیدونکي) شامله ده. (مرقات۷۱/۶۹)

الفصل الثالث

په هرې تیرې آلې باندې ذبح جائز ده

﴿۳۲﴾ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي حَارِثَةَ أَنَّهُ كَانَ يَرْعَى لِقْحَةً بِشِعْبٍ

حضرت عطا ابن یسار قبیله بنی حارث د یو کس نه روایت کوي چې هغې یو ورځ اوښه د أحد د غر

مِنْ شِعَابِ أُحُدٍ فَرَأَى بِهَا الْمَوْتَ

په یوه دره څراوله چې د هغې اوښې د مرګ آثر یې موندل یعنې هغې ولیدل چې اوښه په څه وجه مړه کېږي.

فَلَمْ يَجِدْ مَا يَنْحَرُهَا بِهِ

هغه وخت هغې ته هیڅ داسې ځیز ملاؤ نه شو چې د هغې په ذریعه یې اوښ ذبح کړې وی. آخر دا چې هغې

فَأَخَذَ وَتِدًا فَوَجَأَ بِهِ فِي لَبَّتِهَا حَتَّى

یو میخ را اوچت کړو او د هغې څوکه یې د اوښې په سینه کې او منډله او وینه یې ترېنه توېه کړه. بیا هغې

أُهْرَاقَ دَمَهَا ثُمَّ أَخْبَرَ

دا واقعه نبي عَلَيْهِ السَّلَام ته بیان کړه او د هغې د غوښې باره کې یې ترېنه وپوښتل چې دې صورت کې د هغې خوړل څنګه دي؟

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَرَهُ بِأَكْلِهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَمَالِكٌ وَفِي رِوَايَتِهِ:

نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې د غوښې خوړلو اجازت ورکړو. او یو بل روایت کې دا الفاظ دي چې آخر هغې

قَالَ: فذكاها بشظاظ[1]

یو تېره لرګي باندې ذبح کړو.

([1]) رقم الحدیث ۴۰۹۶ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۲۴۹ رقم الحدیث ۲۸۲۳ ومالک في المؤطا ۲/۴۸۹ رقم الحدیث ۳ .

توضيح: بلا ربي او ښې ته "**لقحة**" وايي. (مرقات ۵ ۷/۶۹)

وتداً: وتد ميخ ته وايي. دلته غټ او د ځوکې والا ميخ مراد دی. چې د تير په توګه استعماليدلی شي. چې نحر پرې ممکن وي.

لبتها: مرئ او سينې ته وايي. (مرقات ۶ ۷/۶۹)

شظاظ: هغه لرګي ته شظاظ وايي چې دوا ړو اړخونه يې د ځوکې والا وي. (مرقات ۶ ۷/۶۹)

د دریاب د ځارؤ حکم

﴿۲۳﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم: مَا من دَابَّة
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل د او بو هيڅ يو ځاروی داسې نشته
إِلَّا وَقَدْ ذَكَّاهَا اللهُ لِبَنِي آدَمَ. رَوَاهُ الدَّارَقُطْنِيُّ[1]
دی چې الله د بنی آدم لپاره ذبح کړی نه وي.

توضيح: يعنې درياب کې څومره ځاروي دي الله هغه ذبح کړي دي او هغه د انسان لپاره حلال دي. د دې دريابې ځارؤ نه مراد ماهيان دي، ځکه هر قسمه ماهي د ذبحې نه بغير حلال دی. د ماهي نه بغير سمندرې ځارؤ باره کې د فقهاؤ اختلاف دی. جمهور يې حلال ګڼې نو د هغوی په نزد دا حديث د ټول دريابې ماهيانو لپاره شامل دی، خو احناف صرف ماهيانو ته حلال وايي، نو د هغوی په نزد دې حديث کې صرف ماهي شامل دی. تفصيل سره اختلاف جلد اول ص ۶۳۰ باندې ليکلی شوی دی. (مرقات ۶ ۷/۶۹)

[1] رقم الحديث ۴۰۹۷ أخرجه الدارقطني في السنن ۴/۲۶۷ رقم الحديث ۴ في كتاب الصيد والذبائح .

باب ذکر الکلب

د سپي متعلق د احکاماتو بیان

دي باب کې به هغه حدیثونه بیانېږي. چې د سپي متعلق احکامات به ترینه معلومېږي چې کوم قسمه سپي ساتل جائز او کوم قسمه سپي ناجائز دي او کوم قسم سپي وژل جائز دي. دورِ جاهلیت کې د خلکو د سپو سره ډېره مینه وه، لکه ځنګه چې نن سبا ده. د دې مینې د ختمولو په غرض د اسلام په ابتداء کې په لویه کچه د سپو د وژلو عملیات شروع شول. چې د خلکو زړونو کې کرکه پیدا شوه نو بیا د یو قسمه سپو د ساتلو اجازت ملاؤ شو. او شوقي سپو د ساتلو ممانعت وکړی شو. د ټولو حدیثونو نه معلومېږي چې د درې قسمه سپو ساتنې اجازت دی.۱: څارۇ د حفاظت لپاره ۲: ښکار لپاره۳: پټي د حفاظت لپاره. فقهاؤ دې سره د کور د چوکیدارئ سپې ذکر کړی دی.

الفصل الاول

بې له ضرورته سپي ساتل د نقصان سبب دی

﴿۱﴾ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم: مَنِ اقْتَنَى كَلْبًا إِلَّا كَلْبَ مَاشِيَةٍ								
حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل کوم کس چې د څارۇ د ساتلو والا سپې او د								
أَوْ	ضَارٍ	نَقَصَ	مِنْ	عَمَلِهِ	كُلَّ	يَوْمٍ	قِيرَاطَانِ	(مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
ښکاري سپي نه بغیر بل سپې ساتي، نو د هغې د عملونو د ثواب نه هره ورځ دوه قیراطه برابر کمی کوي.								

توضیح: اقتنی: د ساتلو په معنی کې دی. **کلب ماشیة**: د بزو په رمه کې یو سپی وي چې د بزو د حفاظت لپاره ساتلی کېږي. دې ته کلب ماشیة وایي. (مرقات ۶۹/۷۷، الکاشف ۱۱۱/۸)

او کلب ضار: دا هغه ښکارې سپې ته وایي چې د ښکار دومره شوق لري ګویا کې ښکار د هغې طبیعت ثانیه جوړ شوی وي. ځېنې روایتونو کې دا لفظ ضاریاً راغلی دی. ځېنو کې ضارې راغلی دی. ځېنو کې ضار راغلی دی. د ټولو نه مراد ښکاري سپی دی. علامه طیبي فرمایي چې د ضار نه اول رجل موصوف هم مخذوف منل کېږي. یعنې کلب رجل صائد د ښکار کولو سړې والا سپی. (مرقات ۶۹/۷۷، الکاشف : ۱۱۱/۸)

---

(۱) رقم الحدیث ۴۰۹۸ أخرجه البخاري في صحیحه ۶۰۷۹ رقم الحدیث ۵۴۰۰ ومسلم في ۱۲۰۱/۳ رقم الحدیث ۱۵۷۴/۵۰)

قيراطان: دا تثنيه ده. د دې مفرد قيراط دى. قيراط د يو وزن نوم دى. چې د نيم دانگ يا د ځېنو په قول دينار د ۶/۴ يا د ځېنو په قول د دينار د لسمې برخې د نيمې برابر وي. د ځېنو په قول يو قيراط د جوارو د پنځه دانو برابر دى. قيراط د کرکې په توگه د وړو څيزونو لپاره هم ويل کېږي. او د تعظيم لپارغټو څيزونو لپاره هم ويل کېږي. شوقيه سپې ساتلو باندې ځکه ثواب کمېږي چې د رحمت فرښتې هغه کور ته نه راځې، نو ثواب متاثره کېږي. دويم دا چې سپي خلکو ته ضرر ورکوي، خوړل کوي، غاپې، وېرول کوي نو د ثواب نقصان کېږي. (مرقات۸ ۶۹/۷)

سوال: ځېنو حديثونو کې د يو قيراط ثواب د کمولو ذکر دى او ځېنو کې د دوه قيراط د کمولو ذکر دى. چې په ظاهره تعارض دى. **جواب:** د دې جواب دا دى چې د دې تعلق د سپې د ضرر رسولو سره دى. که چرې سپې زيات ضرر رسوي نو دوه قيراطه ثواب ضايع شي. که کم ضرر رسوې نو يو قيراط ثواب کمېږي. دويم جواب دا دى چې د دې تعلق مکان او مقام سره دى چې مقدس او مبارک مقاماتو کې سپې ساتلو سره دوه قيراطه کمېږي او عامو مقاماتو کې يو قيراط کمېږي. اول د يو قيراط وحې راغله نو بيا د دوه قيراطه وحې راغله، نو هيڅ تعارض نشته دى. (مرقات۸ ۶۹/۷)

﴿۲﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عَلَيْهِ وَسلم: من اتَّخَذَ كَلْبًا إِلَّا كَلْبَ مَاشِيَةٍ
او حضرت ابو هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل کوم کس چې د څارؤ د حفاظت والا،
أَوْ صَيْدٍ أَو زرعٍ انتقصَ منْ أجرِه
ښکار کولو والا، د کهيت کهليان د ساتلو والا سپې نه بغير بل سپى ساتې نو د هغې د ثواب نه هره
كلَّ يومٍ قِيرَاط (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
ورځ يو د قيراط برابر ثواب کمېږي.

د سپو دوژلو حکم

﴿۳﴾ وَعَن جَابر قَالَ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَتْلِ الْكِلَابِ
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ ته د مدينې د سپو د وژلو حکم کړى ؤو. مونږ
حَتَّى إِنَّ الْمَرْأَةَ تَقْدَمُ مِنَ الْبَادِيَةِ بكلبها
به د مدينې د اطراقو سپې وژلو تر دې چې کومه ښځه به ځنګل ته راغله او د هغې سره به سپې ؤو نو مونږ به

[1] رقم الحديث ۴۰۹۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۵/۵ رقم الحديث ۲۳۲۲ ومسلم في ۱۲۰۳/۳ رقم الحديث (۵۸-۱۵۷۵)

فتقتله ثُمَّ نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَتْلِهَا وَقَالَ: عَلَيْكُمْ

هغه هم ختمولو بيا وروسته نبي كريم ﷺ د عامو سپو د وژلو نه منع وكړه او دا حكم يې وكړو

بِالْأَسْوَدِ الْبَهِيمِ ذِي النقطتين فَإِنَّهُ شَيْطَان . رَوَاهُ مُسلم (۱)

چې خالص تور سپې چې د دوه نقطو والا وي، وژل يې ستاسو لپاره ضروري دي ځكه هغه شيطان دى.

توضيح: اول د عامو سپو د وژلو حكم راغلو چې په زړونو كې نفرت پيدا شي. بيا د شوقيه او اسود بهيم نه بغير د سپو اجازت وشو. **النقطين:** يعني داسې تک تور سپى چې د هغې د سترګو د پاسه دوه سپينې نقطې او داغونه وي. دا ډېر زيات ضررې وي. د ضرر سبب وي. او د فايدې نه خالي وي، ځكه ورته شيطان ويلى شوى دى. (مرقات۹/ ۶۹/۷)

﴿۴﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِقَتْلِ الْكِلَابِ

او د حضرت ابن عمر رضي الله عنه نه روايت دى چې نبي عليه السلام مونږ ته د ټولو سپو يا د مدينې د سپو د وژلو حكم

إِلَّا كَلْبَ صيدٍ أَو كلب غنم أَو مَاشِيَة (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) (۲)

وكړو خو د ښكارې سپو او د بزو د حفاظت والا سپو او د څارو د حفاظت والا سپې يې مستثنى كړل.

توضيح: او كلب ماشية: يعني د بزو د رمې د حفاظت لپاره يا د څارو د حفاظت لپاره وي نو دا جمله د تعميم نه وروسته د تخصيص لپاره ده. يا او د شک لپاره دى چې د راوي شک شو چې نبي كريم ﷺ كوم لفظ استعمال كړى ؤو. غنم او ماشية يو شيز دى.

الفصل الثاني

﴿۵﴾عَن عبد الله بن مُغفَّلٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

حضرت عبد الله ابن مغفل رضي الله عنه د نبي كريم ﷺ نه روايت كوي چې نبي عليه السلام وفرمايل

لَوْلَا أَنَّ الْكِلَابَ أُمَّةٌ مِنَ الْأُمَمِ لَأَمَرْتُ بِقَتْلِهَا كُلِّهَا

چې كه چرې دا خبره نه وى چې سپي هم د ډلو نه يو ډله دى نو ما به يقيناً حكم كړى وى چې دا ټول ؤوژنئ، نو په

(۱) رقم الحديث ۴۱۰۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۳۰/۱۲۰۰ رقم الحديث (۴۷-۱۵۷۲) والترمذي في ۴/ ۶۶ رقم الحديث ۱۴۶۸

(۲) رقم الحديث ۴۱۰۱ أخرجه مسلم في صحيحه ۳/۱۲۰۰ رقم الحديث (۴۶-۱۵۷۱)

فَاقْتُلُوا مِنْهَا كُلَّ أَسْوَدَ بَهِيمٍ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالدَّارِمِيُّ وَزَادَ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ:
دې کې چه کوم یو سپی هم خالص د تور رنګ والا وي یو هغه اوژنئ. او ترمذی دا روایت نور نقل کړی دی
وَمَا مِنْ أَهْلِ بَيْتٍ يَرْتَبِطُونَ كَلْبًا إِلَّا نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِمْ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطٌ
چې کوم کور والا بغیر له ضرورته سپی ساتي نو د هغې د عمل نه ثواب هره ورځ یو قیراط کمیږي، خو
إِلَّا كَلْبَ صَيْدٍ أَوْ كَلْبَ حَرْثٍ أَوْ كَلْبَ غنم[1]
ښکارې سپی او د پټې ساتلو والا سپی او د رمې ساتلو والا سپی د دې نه مستثنی دی.

توضیح: **امة**: لکه څنګه چې الله د انسان د یو خاص مصلحت د لاندې پیدا کړی دی او د انسان نسل یې جاري ساتلی دی. همدغه شان یې ځناور هم د یو مصلحت د لاندې پیدا کړي دي. لهذا د هغوی ساتل هم د حکمت یو تقاضا ده. همغې اړخ ته حدیث کې اشاره ده چې که چرې سپي مستقل امت نه وی نو ما به د ټولو د وژلو حکم کړی وی. د نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ کشتئ کې چې کوم انسانان او حیوانات داخل شول نو د هغې نسل به پاتې وي، نو ځکه د هیڅ نسل د بیخ نه ختمول ممکن نه ده. (مرقات ۷/۷۰۰)

د ځاروُ جنګول منع دي

﴿۶﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ التَّحْرِيشِ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ څاروي یو ته د راپارولو یعنې هغوی په
بَيْنَ الْبَهَائِمِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[2]
خپل مینځ کې د جنګولو نه منع کړې ده.

توضیح: مطلب دا دی چې اوښان، هاتیان، ګډې، غوایان، میخې، سپې، چرګې او مرزان جنګول سخت منع دي. هغه که په شرط وې یا بغیر له شرطه وي. چې د څاروُ جنګول منع دي نو د انسانانو په ناحقه جنګول خو به لویه ګناه وي. **"والفتنة اشد من القتل"**

(دې باب کې دریم فصل نشته دی)

---

[1] رقم الحدیث ۴۱۰۲ أخرجه ابوداود في السنن ۲۶۷/۳ رقم الحدیث ۲۸۴۵ والترمذي في ۶۷/۴ رقم الحدیث ۱۴۸۹.

[2] رقم الحدیث ۴۱۰۳ أخرجه ابوداود في السنن ۵۶/۳ رقم الحدیث ۲۵۶۲ والترمذي في ۱۸۲/۴ رقم الحدیث ۱۷۰۸

باب ما یحل اکله و ما یحرم

خوراک د کوم څارؤ حلال یا حرام دی

قال الله تعالی ﴿ویحل لهم الطیبات و یحرم علیهم الخبائث﴾ (سورة اعراف : ۱۵۷)

قرآن کریم الله تعالی څلو شیان قطعي حرام کړي دي. ۱: میتة یعنې مردار ۲: دم مسفوح یعنې د رګونو نه وتلي وینه ۳: ما اهل لغیر الله یعنې الله د نوم بغیر د غیرالله په نوم ذبح شوی څاروی. د قرآن آیت دی ﴿قل لا اجد فما اوحی الی محرماً علی طاعم یطعمه الا ان یکونه میتة او دماً مسفوحاً او لحم خنزیر فانه رجس او فسقاً اهل لغیر الله به﴾ (انعام آیت ۱۴۵)

د دې څلور شیانو نه بغیر په حدیثونو کې د ډیرو شیانو ممانعت او د حرمت ذکر نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کړی دی. د همدې بیان په دې باب کې دی.

الفصل الاول

ذی ناب درنده حرام دی

﴿۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كُلُّ ذِي نَابٍ مِنَ السِّبَاعِ			
حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل درنده ګانو چې کوم څناور د څیرې والاوي			
فَأَكْلُهُ	حَرامٌ.	رَوَاهُ	مُسلم [1]
چې په غاښ څیل ښکار نیسي لکه زمری او لېوه وغيره نو د دې خوړل حرام دي.			
﴿۲﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السِّبَاعِ			
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هر هغه درنده د غوښې خوړلو نه منع کړې ده چې د څیرې			
وَكُلِّ ذِي مِخْلَبٍ مِنَ	الطَّيْرِ.	رَوَاهُ	مُسْلِمٌ [2]
والاوي او د هر هغه مارغه خوړلو نه يې منع کړې ده چې خاوند د پنجيې وي يعني چې په څپله پنجه ښکار کوي لکه باز وغيره			

توضیح: د ذی مخلب مارغانو تفصیل مخکې تیر شوی دی.

---

(۱) رقم الحديث ۴۱۰۴ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۳۴/۳ رقم الحديث (۱۵-۱۹۳۳) والترمذي في ۶۱/۴ رقم الحديث ۱۴۷۹.

(۲) رقم الحديث ۴۱۰۵ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۳۴/۳ رقم الحديث (۱۶-۱۹۳۴) وابوداود في ۱۵۹/۴ رقم الحديث ۳۸۰۳

﴿۳﴾ وَعَنْ أَبِي ثَعلبةَ قَالَ: حَرَّمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لُحُومَ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[۱]
او حضرت ابو ثعلبه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د كورنو خرو غوښه حرامه كړې ده.

توضيح: د كورنو خرو د حرمت تفصيل هم د همدغه حديث ۲۶ كې ليكلى شوى دى.

آيا آس حلال دى؟

﴿۴﴾ وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى يَوْمَ خَيْبَرَ عَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ			
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ راوي دى چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خيبر په ورځ د كورونو خرو د غوښې خوړلو نه			
وَأَذِنَ	فِي	لُحُومِ	الْخَيْلِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[۲]
ممانعت جاري كړو او د آسونو د غوښو خوړلو اجازت يې وركړى ؤو.			

توضيح: آس كه د خر د نسل نه وي نو د هغې غوښه په اتفاق سره حرامه ده. كه آس كې د خر د نسل ملاوټ نه وي آيا د هغې غوښه حلاله ده يا كه حرامه ده. دې كې د فقهاؤ اختلاف دى. (مرقات ۷/۷۰۲)

د فقهاؤ اختلاف: د امام شافعي رحمه الله، امام احمد بن حنبل رحمه الله او د صاحبينو په نزد د آس غوښه حلاله او پاكه ده. ذبح يې كړې او وې خورئ او مزې كئ. امام مالک رحمه الله او امام ابو حنيفه رحمه الله فرمايي چې د آس غوښه خوړل مكروه ده يا مكروه تحريمې ده يا مكروه تنزيمې ده.

دلائل: د جمهورو دليل د بحث لاندې حديث دى.

امام مالک رحمه الله او امام ابو حنيفه رحمه الله د قرآن آيت **﴿والخيل والبغال والحمير لتركبوها و زينة﴾** (سورة النحل: ۸) نه استدلال كړى دى. د استدلال طرز داسې دى چې الله په آسونو كې مهمه فائده هغې باندې سپورېدل او رُكُوب ګڼلى دى. كه د دې غوښه جائزه وى نو الله به خامخا فرمايلى وى ځكه د ركوب نه غوښه زياته مهمه وه او الله تعالى مهم ذكر كوي. د امام ابوحنيفه رحمه الله اړخ ته هم دا منسوب ده چې هغې به د آس غوښې ته ځكه مكروه ويله چې آس د جهاد آله ده. كه دا ذبح كړى شي نو د جهاد ميدان به كمزورى شي. امام ابوحنيفه رحمه الله راتلونكي د حضرت خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د روايت نمبر ۲۶ نه استدلال كړى دى. چې الفاظ يې دا دي **"عن خالد بن وليد** رَضِيَ اللهُ عَنْهُ **ان رسول**

---

(۱) رقم الحديث ۴۱۰۶ اخرجه البخاري في صحيحه ۶۵۳/۹ رقم الحديث ۵۵۲۷ ومسلم في ۱۵۳۸/۳ رقم الحديث (۲۳-۱۹۳۶)

(۲) رقم الحديث ۴۱۰۷ اخرجه ابوداود في السنن ۱۶۱/۴ رقم الحديث ۳۸۰۳ والنسائي في ۲۰۵/۷ رقم الحديث ۴۳۴۳.

الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ **نهى عن اكل لحوم الخيل والبغال والحميرة**" (ابو داؤد او نسائی، مرقات ۷/۷۰۳)

جواب: ذکر شوی حدیث په جائز مع الکرابة باندې محمول دی. چې په حدیثونو کې تعارض پاتې نشي. دغه شان دا مسئله د محرم او د مبیح ده چې محرم ته په کې ترجیح ورکول کېږي. بهرحال د احنافو کتاب کفایت المنتهی کې لیکلی شوی دي چې امام ابوحنیفه رحمه الله د مرګ نه مخکې درې ورځې مخکې د خپل دې قول نه د صاحبینو او د جمهورو قول ته رجوع کړې ده او په همدې باندې فتوی ده. درمختار کې هم داسې لیکلی شوې ده چې امام صاحب د خپل قول نه رجوع کړې ده او په همدې باندې فتوی ده.

غوښه د وحشي خر حلاله ده

﴿۵﴾وَعَنْ	أَبِي	قَتَادَةَ	أَنَّهُ	رَأَى	حِمَارًا	وَحْشِيًّا	فَعَقَرَهُ
او د حضرت ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې هغې ګورخر ولیدلو او هغه یې ووژلو او بیا یې د نبي عَلَيْهِ السَّلَام نه							
فَقَالَ	النَّبِيُّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ: هَلْ		
د غوښې خوړلو باره کې مسئله وپوښتله، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ترې نه وپوښتل چې آیا تاسره د هغې							
مَعَكُمْ	مِنْ	لَحْمِهِ	شَيْءٌ؟	قَالَ:	مَعَنَا		
په غوښه کې څه شته دی؟ نو ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمایل چې ما سره د هغې پانچې شته دی، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَام							
رِجْلُهُ فَأَخَذَهَا فَأَكَلَهَا (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]							
هغه پانچې واخستلې او هغه یې وخوړلې.							

سوئ حلاله ده

﴿۶﴾وَعَنْ	أنس	قَالَ:	أَنْفَجْنَا	أَرْنَبًا	بِمَرِّ	الظَّهْرَانِ	
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې یو ورځ مونږ مقام الظهر کې د ښکار لپاره یو خرګوش پسې شو،							
فَأَخَذْتُهَا	فَأَتَيْتُ	بِهَا	أَبَا	طلحة	فذبحها		
نو په منډه کې مو هغه ونیولو او بیا مو هغه ابو طلحه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ له راوستلو. ابو طلحه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هغه ذبح							

(۱) رقم الحديث ۴۱۰۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۶۱۳/۹ رقم الحديث ۴۵۹۰ ومسلم في ۸۵۵/۲ رقم الحديث (۶۳-۱۱۹۴)

وَبَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِوَرِكِهَا وفخذيها فقبله (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
کړو او د هغې يو پتون او دواړه پتونونه يې نبي كريم ﷺ ته ولېږل. نبي عليه السلام هغه قبول کړه.

توضيح: انفجنا: يعني مونږ خرګوش پسې شو. هغه د خپلې سوړې نه په اوړيدلو وکتلو.

فقبله: د نبي كريم ﷺ قبلول د هغې د حلاليدلو دليل دی.

وركها: ورک پيږ پتون او د هغې کولمي ته وايي او فخذ عام پتون لپاره ويلی کيږي.

سنډه حلال دی که حرام؟

﴿۷﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الضَّبُّ لَسْتُ آكُلُهُ
او حضرت ابن عمر رضى الله عنه فرمايي چې نبي كريم ﷺ وفرمايل سنډه نه زه خورم او
وَلَا أُحَرِّمُهُ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
نه دا حرام ګڼم. (بخاری ومسلم)

توضيح: **الضب**: دې ته ګهوړ هم وايي او سنډه هم ورته وايي. او ګهوړ پهوړ ته هم وايي. دا عجيبه حيوان دی. شارحينو ليکلي دي چې د سنډه دوه ذکره وي. او تر د اووه سوه (۷۰۰) کالو پورې د هغې عمر کېدی شي. اوبو ته نږدې نه ورځي. صرف په شبنم ګوزاره کوي او څلويښت ورځې وروسته ميتازې کوي او کله هم د دې غاښونه نه غورځيږي. نبي كريم ﷺ د طبعي کراهت په وجه دا نه دی خوړلی، نورو باندې يې نه دی حرام کړی. نو د امام شافعي او امام احمد په نزد د دې غوښه حلاله ده. خو امام ابو حنيفه رحمه الله په فصل ثاني کې د عبدالرحمن بن شبل د حديث ۳۳ نه استدلال کړی دی او د ګهوړ خوړلو ته يې حرام ويلي دي. د حديث الفاظ دا دي: "**ان النبي ﷺ نهى عن اكل لحم الضب**" امام ابو حنيفه رحمه الله دې روايت باندې د حلت روايتونه منسوخ ګڼي.

﴿۸﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ أَخْبَرَهُ
او د حضرت ابن عباس رضي الله عنه نه روايت شوی دی چې حضرت خالد بن وليد رضي الله عنه هغې ته بيان وکړو چې يو

([1]) رقم الحديث ۴۱۰۹ أخرجه الترمذي في صحيحه ۳۰۲/۵ رقم الحديث ۲۵۷۲ ومسلم في ۱۵۴۷/۳ رقم الحديث (۵۳-۱۹۵۳).

([2]) رقم الحديث ۴۱۱۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۶۲/۹ رقم الحديث ۵۵۳۶ ومسلم في ۱۵۴۳/۳ رقم الحديث (۴۰-۱۰۴۳)

أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى مَيْمُونَةَ وَهِيَ خَالَتُهُ
ورځ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره د حضرت ميمونه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا كور لاړو چې د حضرت خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ترور هم وه او د
وَخَالَةُ ابْنِ عَبَّاسٍ فَوَجَدَ
ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هم. هغې د هغې سره هغوى يعنې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يا حضرت خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ
عِنْدَهَا ضَبًّا مَحْنُوذًا فَقَدَّمَتِ الضَّبَّ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يوه سمسېره وريته شوې وموندله. حضرت ميمونه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا هغه نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته پيش كړه، خو
فَرَفَعَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ عَنِ الضَّبِّ فَقَالَ خَالِدٌ:
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغې سمسېرې نه خپل لاس رابنكلو. حضرت خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چې دا وليدل نو وې پوښتل
أَحَرَامٌ الضَّبُّ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: لَا وَلَكِنْ لَمْ يَكُنْ بِأَرْضِ قَوْمِي
چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! آيا سمسيره حرام دى؟ نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نا. بلكې دا زمكه د قوم
فَأَجِدُنِي أَعَافُهُ قَالَ خَالِدٌ:
په زمكه يعنې حجاز كې نشته دى نو ځكه ورسره د بـ دننه نه كراهت محسوسوم. د حضرت خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بيان
فَاجْتَرَرْتُهُ فَأَكَلْتُهُ وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْظُرُ إِلَيَّ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
دى چې دې او ربدلو سره ما هغه سمسېره خپل اړخ ته رابنكلو او خوړلو مې او نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ زما اړخ ته كتل.

توضيح: **محنوذ**: وريت شوې سمسيره. **رفع**: يعنې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې د خوړلو نه لاس رابنكلو. **اعافه**: يعنې زما ترېنه كركه كېږي. **اجترته**: ما هغه خپل اړخ ته رابنكلو او په خوړلو مې ورله شروع كړه او نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په تعجب سره كتل. (مرقات ۷/۷۰۶)

د چرګ غوښه حلاله ده

﴿۹﴾ وَعَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ لَحْمَ الدَّجَاجِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
او حضرت ابو موسى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د چرګ غوښه خوړلو باندې ليدلى دى.

---

(۱) رقم الحديث ۴۱۱۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۶۳/۹ رقم الحديث ۵۵۳۷ ومسلم في ۱۵۴۲/۳ رقم الحديث (... ۱۹۴۰)

(۲) رقم الحديث ۴۱۱۲ أخرجه البخاري صحيحه ۶۴۵/۹ رقم الحديث ۵۵۱۷ ومسلم في ۱۲۷۰/۳ رقم الحديث (۹-۱۶۴۹)

توضيح: حديث کې د کورني چرګ خبره ده. هغه وخت د فارم چرګان نه ؤو. د فارم د چرګو باره کې عام علماء فرمايي چې حلال دي. ډېر کم علماء بلکې که يو نيم عالم دې ته حرام ويلې دي. هغوی وايي چې د فارم چرګان اول نه تر اخر پورې په حرامو خوراکونو باندې غټېږي. دا د جلاله په حکم کې دي. لهذا حرام دي. د ګوجرانواله مفتي محمد عيسى مدظله د دې د حرام کېدلو فتوی ورکوي. محتاط علماء د دې چرګانو غوښه نه خوري، خو د صحت لپاره مضر د ټولو په نزد دي. کورنو چرګانو کې اختلاف دی.

ملخ خوړل جائز دي

﴿۱۰﴾ وَعَنِ ابنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْعَ غَزَوَاتٍ كُنَّا			
او حضرت ابن ابی اوفی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې مونږ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره اوه (۷) غزاګانې کړې.			
نَأْكُلُ	مَعَهُ	الجرادَ	(مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
مونږ به په دې موقعو د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره ملخان خوړل.			

توضيح: نأکل معه: د حديث په اکثر روايتونو کې اکثر د معه لفظ نشته. او چرته چې دا لفظ دی نو د دې مطلب دا دی چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په شتون کې صحابو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ملخان خوړلي دي. خپله نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله هم ملخ نه دی خوړلی. نه يې خپله خوړلی دی او نه يې په نورو حرام کړی دی. (مرقات ۷/۷۰۸)

قصه د عنبر ماهي

﴿۱۱﴾ وَعَن	جابِرٍ	قَالَ:	غَزَوْتُ	جَيْشَ	الْخَبْطِ		
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې جيش الخبط يعنې پاڼې راڅنډل او خوړونکې والا لښکر سره جهاد ته تلونکو							
وَأُمِّرَ	عَلَيْنَا	أَبُو	عُبَيْدَةَ	فَجُعْنَا	جُوعًا	شَدِيدًا	
سره زه هم شريک ؤوم. حضرت ابو عبيده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د لښکر امير وټاکل شو، نو مونږ سخت وږي شو.							
فَأَلْقَى	الْبَحْرُ	حُوتًا	مَيِّتًا	لَمْ	نَرَ	مِثْلَهُ	
سمندريو مړ ماهي خپلې غاړې ته راغوزار کړو. مونږ د و مره غټ ماهي کله هم نه ؤو ليدلی. دې قسمه							
يُقَالُ	لَهُ:	الْعَنْبَرُ	فَأَكَلْنَا	مِنْهُ	نِصْفَ	شَهْرٍ	فَأَخَذَ أَبُو عُبَيْدَةَ
ماهي ته به يې عنبر ويله، نو مونږ تر نيمې مياشتې هغه په فراخۍ سره وخوړلو. بيا ابو عبيده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د							

---

(۱) رقم الحديث ۴۱۱۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۲۰/۹ رقم الحديث ۴۵۹۵ ومسلم في ۱۵۳۴/۳ رقم الحديث (۵۲-۱۹۵۲)

عَظْمًا مِنْ عِظَامِهٖ فَمَرَّ الرَّاكِبُ

هغې په هډوکو کې يو هډوکی يعنې يوه پوښتۍ ودروله نو د هغې د لاندې به يو اوښ په اسانۍ سره تيرېدلو. د هغې

تَحْتَهُ فَلَمَّا قَدِمْنَا ذَكَرْنَا ذٰلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

نه وروسته چې کله مونږ بيا مدينې ته راغلو نو مونږ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته مو د دې واقعې ذکر وکړو،

فَقَالَ: كُلُوا رِزْقًا

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل: کوم رزق چې الله تاسو ته دررسوي نو هغه خورئ يعنې تاسو دا بنه کړي دي چې ماهي مو خوړلی دی،

أَخْرَجَهُ اللهُ إِلَيْكُمْ

ځکه هغه الله ستاسو رزق کړو او تاسو ته يې دررسولی ؤو، او که د هغه ماهي څه برخه تاسو سره پاتې وي نو په مونږ يې هم

وَأَطْعِمُونَا إِنْ كَانَ

وخورئ، ګويا کې دا خبره نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغوی د زړه د خوشحالولو لپاره او د هغه ماهي د حلال کېدل حکم د مؤکد کولو

مَعَكُمْ قَالَ: فَأَرْسَلْنَا

په غرض وفرمايلو چې د دې خلکو په زړه کې دا خيال پيدا نه شي چې دا ماهي خو اصل جائز نه ؤو خو زمونږ د اضطراري

إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حالت له نظره يې دا مونږ له حلال کړو. حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نو د هغه ماهي څه برخه نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ

مِنْهُ فَأَكَلَهُ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

ته ولېږله او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه وخوړله.

توضيح: الخبط: خ باندې فتح ده. او با ساکن دی. او دواړو باندې زبر هم ويل کېږي. خبط د بوټو پاڼو ته وايي. دا چې دې غزوه کې د اسلام لښکر د بوټو پاڼې راټنډلې او بيا به يې خوړلې تر دې چې شنې پاڼې هم ختمې شوې، نو ځکه يې نوم سرية الخبط او جيش الخبط شو. دې ته سرية سيف البحر هم وايي، يعنې سمندر د غاړې سرمايه د مدينې منورې نه د پنځه ورځو په فاصله باندې واقع ده. درې سوه (۳۰۰) صحابه کرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ دې چاپه مار جنګ کې تلي ؤو. چې امير يې ابو عبيده بن الجراح ؤو. ۶ آ□. کې د صلح حديبيه نه مخکې دا واقعه پيښه شوې وه. د بوټو پاڼو خوړلو باندې د صحابه کرامو

---

(۱) رقم الحديث ۴۱۱۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۷۸/۸ رقم الحديث ۴۳۶۲ ومسلم في ۱۵۳۶/۳ رقم الحديث (۱۷-۱۹۳۵)

رضي الله عنهم شونډې چاودلې وې، خولې يې زخمي شوې وې او قضاء حاجت به يې د پچو پشان ؤو، آخر کې الله مدد وکړو او يو ډير غټې جوسې والا ماهي يې دسمندر د غاړې نه را وغورزولو چې نوم يې عنبر دی، د غټوالي په وجه دا د دابة لفظ سره هم ياد کړې شوی دی ګنې دا ماهي ؤو، لکه څنګه چې دبحث لاندې حديث کې بخاري او مسلم دې ته حوت ويلی دی. درې سوه مجاهدينو دا تريوې مياشتې پورې وخوړلو. څېنې روايتونو کې د ۱۵ ورځې او څېنې روايتونو کې د ۱۸ ورځو د خوړلو ذکر دی. دې کې هيڅ تعارض نشته، ځکه چا چې څومره ورځې خوړلې وې د هغې ذکر يې وکړو. ټول لښکر تر د ۱۵ ورځو پورې وخوړلو. بيا چې چا سره څومره غوښه پاتې شوه هغې هغه هومره ورځې وخوړله. چا ۱۸ ورځې او چا ۳۰ ورځې. د برکت له وجې نبي کريم ﷺ هم وخوړله او د صحابه کرامو رضي الله عنهم خاطر هم مقصود ؤو او د جواز فتوی يې هم ورکړه. صحابه کرامو رضي الله عنهم د دې نه ډېر تيل هم حاصل کړل. کشتيانو کې يې هم استعمال کړل او په بدنو يې ومږل. د ماهي د سترګې سورې کې ۹۰ کسان کيناستل. او نه به ښکاره کېدل. د پوښتۍ د هډوکي لاندې په اوښ سپور يو کس تير شو. (مرقات ۷۰۸/۷)

مچ که د خوراک څکاک شيانو کې ولوېږي نو څه حکم يې دی

﴿۱۲﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا وَقَعَ
او حضرت ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم ﷺ وفرمايل چې کله تاسو کې د
الذُّبَابُ فِي إِنَاءِ أَحدِكم فَلْيَغْمِسْهُ. كُلَّهُ ثُمَّ
يو کس په لوښي کې مچ وغورځېږي نو هغې پکار ده چې هغه ټولې مچې له غپا ورکړي او بيا
لِيَطْرَحْهُ فَإِنَّ فِي أَحَدِ جَنَاحَيْهِ شِفَاءً وَفِي الْآخَرِ دَاءً . رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
راويستلو سره غوزاره کړي ځکه د مچ په دواړو وزرو کې يوې وزرې کې شفا ده او بله کې بيماري ده.

توضيح: مچ که د چاې پشان ګرم څيزونو کې ولوېږي او په کې اوسوځي نو د هغې خوراک څښاک ذکر په دې حديث نشته. هغه په طبعي او عرفي توګه د قابل استعمال نه دی. خبره د هغه خوراک څښاک باره کې ده چې يخ وي. چې مچ په کې غوځېدلو سره ګيره شي، لکه شوده، شړومبې، شربت او يخ سالن کې مچ وغورځېږي. دې حديث کې د همدغه صورت باره کې نبي کريم ﷺ وفرمايل چې مچ له هغې کې غوپه ورکړئ او بيا يې ترې راوباسئ او ويې غورزوئ، د غوپه کولو وجه دا ويلی شوې ده چې د مچ په يو وزر کې زهر او بيماري ده او بل وزر کې علاج او شفاء ده. مخکې د دويم فصل په حديث ۳۹، ۴۰ کې دا تفصيل دی چې مچ د شفا والا وزر د ډوبيدلو نه بچ کول کوي چې صرف بيماري او جراثيم انسان کې داخل

([1]) رقم الحديث ۴۱۱۵ اخرجه البخاري في صحيحه ۲۵۰/۱۰ رقم الحديث ۵۷۸۲ وابوداود في السنن ۱۸۲/۴ رقم الحديث ۳۸۴۴

شي. لهذا تاسو ټول سچ د وبوئ یې چې شفا هم حاصله شي. د مچ په چپ وزر کې بیماري ده. تجربه ګواه ده چې په لوی مهارت سره مچ یو وزر او چت ساتي. صدق رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. د دې کې هیڅ استبعاد نشته دی چې په یو ښاروي کې دوه صفتونه جمع وي. د شهدو مچۍ کې شهد هم دي او زهر هم دي. د لړم په ښرمن د هغې د زهرو لپاره شفاء ده، نو زهر هم شته دی او شفاء هم په کې ده. (مرقات ۷/۷۱۰)

کنګل غوړو وغیره کې که موږک ولوېږي نو څه کم دی؟

﴿۱۳﴾ وَعَن میمونةَ أَنَّ فَأْرَةً وَقَعَتْ فِي سَمْنٍ فَمَاتَتْ
او د حضرت میمونه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روایت دی چې یوه مږه په کنګل غوړو کې پرېوتله او مړه شوه. د
فَسُئِلَ رَسُول الله صلی الله عَلَيْهِ وَسلم فَقَالَ:
نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه وپوښتلی شو چې څه وکړی شي، نو نبي کریم ﷺ وفرمایل چې دا مږئ او د هغې ګیر چاپېره غوړي
أَلقوهَا وَمَا حولهَا وكلوه. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]
راوباسئ او غوزارېې کړئ او نور غوړي وخورئ.

توضیح: که مایع څیزونو کې مږه وغیره وغورځېږي او مړه شي نو ټوله مایع به نجسه شي او هغه وغورځولی شي او ضایع به شي. د بحث لاندې حدیث کې د مایع څیز مسئله نه ده. د مایع څیز مسئله د فصل ثاني په حدیث ۲۰ کې راروانه ده. دلته دې حدیث کې په کنګل غوړو کې د مږې د لیدلو مسئله ده. چې د هغې باره کې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې مړه شوې مږه لرې کړئ او د هغې ګیر چاپېره غوړي هم وغورزوئ او نور غوړي استعمال کړئ. د دې وجې دا ده چې کنګل غوړو کې صرف هغه برخه پلیته شي چې کومې برخې سره مړه شوې مږه لږېدلې وي. باقې برخه پاکه ده. (مرقات ۷/۷۱۱)

د مار دوژلو حکم

﴿۱۴﴾ وَعَن ابْن عمر أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
او د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې هغې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلي دي چې عموماً
"اقْتُلُوا الْحَيَّاتِ وَاقْتُلُوا ذَا الطُّفْيَتَيْنِ وَالأَبْتَرَ
ټول ماران وژنئ او خصوصاً هغه مار چې د هغې په شا باندې دوه توري پټې وي او هغه مار چې ابتر ورته وایي ؤوژنئ،

[1] رقم الحدیث ۴۱۱۶ اخرجه البخاري في صحیحه ۹/۶۶۷ رقم الحدیث ۵۵۳۸ وابوداود في السنن ۴/۱۸۰ رقم الحدیث ۳۸۴۱.

فَإِنَّهُمَا يَطْمِسَانِ الْبَصَرَ

ځکه دا دواړه قسمه ماران بینائی ختموي. یعني صرف کتلو سره سړی ړوند شي او د دې سبب د هغې د زهرو خاصیت

وَيَسْتَسْقِطَانِ الْحَبَلَ قَالَ

دی چې کوم دې مارانو کې وي. دغه شان دا دواړه ماران حمل هم غورځوي. یعني که حامله ښځه دې ته وګوري

عَبْدُ اللهِ: فَبَيْنَا أَنَا

نو د زهرو په وجه یا د هغې د وېرې او د دهشت په وجه د هغې حمل غورځېږي. حضرت عبد الله ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي

أُطَارِدُ حَيَّةً أَقْتُلُهَا نَادَانِي أَبُو لُبَابَةَ:

چې یو ورځ چې ما مار باندې حمله کوله او د وژلو په طمع یې ؤوم چې یو صحابي ابو لبابه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ما ته

لَا تَقْتُلْهَا فَقُلْتُ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِقَتْلِ الْحَيَّاتِ.

اواز وکړو چې دا مه وژنه. ما وویل چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د ټولو مارانو د وژلو حکم کړی دی. حضرت ابو لبابه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

فَقَالَ: إِنَّهُ نَهَى بَعْدَ ذَلِكَ عَنْ ذَوَاتِ الْبُيُوتِ وَهُنَّ الْعَوَامِرُ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [1]

وویل خو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د عام حکم نه وروسته د کورو الا مار د وژلو نه منع کړې وه، ځکه هغه کورا اباد ؤونکي دي.

توضیح: ذالطفیتین: د کوم مار په شا چې دوه توري پټې (کرخې) وي هغې ته **ذالطفیتین** وایي.

الابتر: دا هغه مار ته وایي چې لکئ یې بیخې وړه وي. ګلګت شتیال کې دا مار ما لیدلی دی. د یو لیشت نه لږ اوږد وي. لکئ د نشوالې برابر وي. د هغه ځای خلکو وویل چې که مار څوک وچیچي نو سړی ژر مړ کېږي. دا دواړه قسمه ماران ډېر زهریله وي. که حامله ښځه دا اوویني نو د زهرو په اثر د هغې حمل وغورځېږي، او که څوک ورته وګوري نو د هغه کس بینایي لاړه شي. دا د دې د زهرو خاصیت دی، ځکه د دې و وژلو ډېر تاکید شوی دی.

اطارد: مار پسې کېدل او هغې باندې د غالب کېدلو لپاره هغه تبنتول.

العوامر: دا د **عامرة** جمع ده. یعني دا مار په کورونو کې اوسیږي او کورونه ابادوي. د دې عمرونه زیات وي، ځکه ورته عوامر ویلی شوي دي. علامه تورپشتي فرمایي چې دا پیریان دي. د عوامر اطلاق په پیریانو باندې کېږي. مطلب دا دی چې کورونو کې اکثر چې کوم ماران اوسیږي هغه

([1]) رقم الحديث ۴۱۱۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۴۷/۶ رقم الحديث ۳۲۹۷ ومسلم في ۱۷۵۲/۴ رقم الحديث (۱۲۸-۲۲۳۳)

حقيقت کې پيريان وي. چې د مارانو صورت يې اختيار کړی وي، ځکه د هغې په وژلو کې احتياط پکار دی چې خدای مه که هغه چرته پيريان نه وي چې د نقصان رسيدلو قوی خطر پيدا نشي. د دې حديث نور تفصيل او اوږده قصه مخکې راروانه ده. (مرقات۷/۷۱۳)

د کورنه د پيريانو شړلو طريقه

﴿۱۵﴾وَعَن أَبِي السَّائِب قَالَ:
او حضرت سائب رحمه الله چې د حضرت هشام ابن زهره رَضِيَ اللهُ عَنهُ ازاد شوی غلام ؤو او تابعي دی. وايي چې يو ورځ
دَخَلْنَا عَلَى أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ
مونږ ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنهُ له د هغې کورته لاړو، نو مونږ هلته ناست ؤو. چې ناڅاپه مو هلته د ابو سعيد رَضِيَ اللهُ عَنهُ
فَبَيْنَمَا نحنُ جلوسٌ إِذ سمعنَا
د تخت د لاندې يو نرۍ اواز واورېدلو. مونږ چې وکتل نو هلته يو مار ؤو. زه د هغې وهلو پسې ونخښتلم
تَحت سَرِيره فَنظرْنَا فَإِذَا فِيهِ حَيَّةٌ فَوَثَبْتُ لِأَقْتُلَهَا وَأَبُو سَعِيدٍ يُصَلِّي فَأَشَارَ
خو ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنهُ چې لمونځ يې کولو ماته اشاره وکړه چې کينه، زه کيناستلم. کله چې
إِلَيَّ أَنِ اجْلِسْ فَجَلَسْتُ فَلَمَّا انْصَرَفَ أَشَارَ إِلَى بَيْتٍ فِي الدَّارِ فَقَالَ:
ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنهُ لمونځ وکړو نو هغې د کور يوې کوټې اړخ ته اشاره وکړه او وې پوښتل چې
أَتَرَى هَذَا البيتَ؟ فَقلت: نعم فَقَالَ: كَانَ فِيهِ
آيا ته دا کوټه ليدلې ده؟ ما ورېل آؤ بيا ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنهُ وفرمايل چې دې کوټه کې به زمونږ
فَتًى مِنَّا حَدِيثُ عَهْدٍ بِعُرْسٍ قَالَ:
د خاندان يو ځوان اوسيدلو چې نوی نوی واده يې شوی ؤو. حضرت ابو سعيد رَضِيَ اللهُ عَنهُ وفرمايل چې
فَخَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْخَنْدَقِ فَكَانَ
مونږ ټول د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره د غزوه خندق لپاره لاړو. چې محاذ د مدينې په مضافاتو کې قائم کړی شوی ؤو.
ذَلِكَ الْفَتَى يَسْتَأْذِنُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَنْصَافِ النَّهَارِ
دا ځوان به د غرمې وخت کې هره ورځ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه کورته د تللو اجازت غوښتلو، ځکه د ناوې

فَيَرْجِعُ	إِلَى	أَهْلِهِ	فَاسْتَأْذَنَهُ .	يَوْمًا

محبت به دا په دې مجبوره کولو، نو خاندان سره د ملاویدلو لپاره به هغه راتللو او شپه به یې کور کې تېره کړه او بېرته به راغلو

فَقَالَ	لَهُ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

او د مجاهدینو سره به شامل شو. یوه ورځ یې د معمول په حساب د نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ نه اجازت وغوښتلو. چې نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ اجازت

خُذْ	عَلَيْكَ	سِلَاحَكَ	فَإِنِّي	أَخْشَى

ورکړو او ورته وې فرمائیل چې خپله اسلحه د ځان سره کېږده، ځکه زه ویرېږم چې چرته بنو قریظه حمله ونه کړي.

عَلَيْكَ	قُرَيْظَةَ	. فَأَخَذَ

بنو قریظه مدینه کې د یهودو یوه قبیله وه. چې دې موقع کې د قریشو حلیف شوي وه او د مسلمانانو خلاف په جنګ کې شریکه وه.

الرَّجُلُ .	سِلَاحَهُ	ثُمَّ	رَجَعَ	فَإِذَا

هغه ځوان خپله اسلحه واخستله او کور ته روان شو. کله چې د خپل کور مخې ته ورسیدلو نو څه وینې چې هغې

امْرَأَتُهُ	بَيْنَ	الْبَابَيْنِ	قَائِمَةٌ	فَأَهْوَى إِلَيْهَا

ښځه د کور به دواړو دروازو کې یعنې د ننه او بهر د دروازه په مینځ کې ولاړه ده. ځوان د ښځې ویشتلو

بِالرُّمْحِ	لِيَطْعَنَهَا	بِهِ	وَأَصَابَتْهُ	غَيْرَةٌ

لپاره د هغې اړخ ته نیزه اوچته کړه ځکه دا یې ولیدل چې د هغې ښځه بهر ولاړه ده، هغه په غیرت کې راغلو، خو ښځې

فَقَالَتْ	لَهُ:	اكْفُفْ	عَلَيْكَ	رُمْحَكَ

هغې ته وویل چې خپله د ځان سره کېږده او لږ کور کې خو وګوره چې څه څیز زما د راویستلو سبب شوی دی.

وَادْخُلِ الْبَيْتَ حَتَّى تَنْظُرَ مَا الَّذِي أَخْرَجَنِي فَدَخَلَ فَإِذَا بِحَيَّةٍ عَظِيمَةٍ

دې اوریدلو سره ځوان کور ته ننوتلو او هلته ناڅاپه د هغې نظر په یو مار ولګېدو، هغه په مار حمله وکړه شو

مُنْطَوِيَةٍ	عَلَى	الْفِرَاشِ	فَأَهْوَى	إِلَيْهَا بِالرُّمْحِ

او نیزه کې یې راتاؤ کړو او بیا د کور نه را بهر شو او نیزه یې د کور په برنده کې ښخه کړه. مار په ځوان باندې

فَانْتَظَمَهَا بِهِ ثُمَّ خَرَجَ فَرَكَزَهُ فِي الدَّارِ فَاضْطَرَبَتْ عَلَيْهِ

حمله وکړه. بیا دا معلومه نه شوه چې دواړو کې اول څوک شو، مار او که ځوان یعنې دواړه داسې یو ځای مړه شول

فَمَا يُدْرَى أَيُّهُمَا كَانَ أَسْرَعَ مَوْتًا: الْحَيَّةُ أَمِ الْفَتَى؟ قَالَ:

چې دا پته هم ونه لږېده چې اول څوک مړ شوی دی. حضرت ابو سعید رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د دې واقعې نه

فَجِئْنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَذَكَرْنَا ذَلِكَ لَهُ وَقُلْنَا:

وروسته مونږ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په خدمت کې حاضر شو او نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته مو دا واقعه بیان کړه. او عرض مو وکړو

ادْعُ اللهَ يُحْيِيهِ لَنَا فَقَالَ:

چې تا د الله نه دعا وغواړه چې الله زمونږ ځوان ژوندی کړي. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې د

اسْتَغْفِرُوا لِصَاحِبِكُمْ ثُمَّ قَالَ: إِنَّ لِهَذِهِ الْبُيُوتِ عَوَامِرَ

خپل ملګري لپاره مغفرت وغواړئ. او بیا یې وفرمایل چې د مدینه په دې کورونو کې عوامر یعنې پیریان او سیږي. چې مؤمنان

فَإِذَا رَأَيْتُم مِنْهَا شَيْئًا فَحَرِّجُوا عَلَيْهَا ثَلَاثًا

هم په کې دي او کافران هم. لهذا تاسو کې څوک هغې کې کوم یو د مار په صورت ؤوینئ نو درې ځله یا درې ورځې هغې باندې

فَإِنْ ذَهَبَ وَإِلَّا فَاقْتُلُوهُ فَإِنَّهُ كَافِرٌ.

تنګی کوي، بیا که هغه لاړ شي ډېره بنه ده ګني مړیې کړئ، ځکه دغه صورت کې به هم دغه ګڼلی کېږي چې هغه په پیریانو

وَقَالَ لَهُمْ: اذْهَبُوا فَادْفِنُوا صَاحِبَكُمْ

کې کافر دی. بیا نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ انصارو ته وفرمایل چې لړ شئ او د خپل ملګري تدفین وکړئ. یو بل

وَفِي رِوَايَةٍ قَالَ: إِنَّ بِالْمَدِينَةِ جِنًّا قَدْ أَسْلَمُوا

روایت کې دا الفاظ دي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمایل په مدینه کې څه پیریان دي او هغوی هغه هم دي چې

فَإِذَا رَأَيْتُم مِنْهُم شَيْئًا فَآذِنُوهُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ

مسلمانان شوې دي، نو هغې کې تاسو کوم یو د مار په صورت کې اوینئ نو درې ورځو پورې هغه

فَإِنْ بَدَا لَكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فَاقْتُلُوهُ فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ. رَوَاهُ مُسلم (۱)

خبردار کړئ. بیا که د ورځو نه وروسته هغه را ښکاره شي نو هغه اوژنئ ځکه هغه شیطان دی.

توضیح: **یحییه لنا**: د صحابؤ دا خواست د دې لپاره نه ؤ چې مړ شوی صحابي راژوندی شي بلکې د هغوی

(۱) رقم الحديث ۴۱۱۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۵۶/۴ رقم الحديث (۱۴۰-۲۲۳۶) والترمذي في السنن ۶۵/۴ رقم الحديث ۱۴۸۴.

خيال ؤو چې كېدى شي دا ژوندى وي. د مار د زهرو په وجه بې هوشه شوى دى. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې دا خبرې پرېږدئ هغه مړ شوى دى. د هغې لپاره استغفار وغواړئ. (مرقات ۷/۷۱۵)

عوامر: يعني د مارانو په شكل كې پيريان دي. چې په كورونو كې اياد دي. (مرقات ۷/۷۱۵)

فحرجوا عليها: يعني هغې ته او ايئ چې اوس په تنګئ او ګير كې يې، اوس د وتلو كوشش مه كوه. كه بيا را اوتلې نو مونږ به په تا حمله وكړو او مړ به دې كړو. اوس ستا خونبه ده پاتې كېږې او كه ځې. يو روايت كې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې كله كور كې مار رانبكاره شي نو هغې ته دا ؤوايئ: "انشدكم بالعهد الذى اخذ عليكم سليمان بن داؤد لا تؤذونا ولا تظهروالنا" درې ورځو پورې دې دا عمل وكړى شي، ځكه كه هغه مسلمان پيرى وي نو لاړ به شي او كه نه وي نو معلومه به شي چې دا كافر پيرى دى. اوس هغه مار اوژنئ ځكه اوس هغه شيطان شوى دى. چې حقيقت كې ابليس دى. يا حقيقت كې مار دى. يا كافر پيرى دى. د دې تړلو وژل جائز دي. (مرقات ۷/۷۱۵)

د چرمښكئ دوژلو حكم

﴿۱۶﴾وَعَن أُمِّ شريك: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِقَتْلِ الْوَزَغِ
او د حضرت ام شريك رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روايت دى چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د كربوړې د وژلو حكم كړى دى
وَقَالَ: كَانَ يَنْفُخُ عَلَى إِبْرَاهِيم (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
او وي فرمايل چې دې كربوړې به حضرت ابراهيم عَلَيْهِ السَّلَام پسې اور پو كلو.

توضيح: **الوزغ**: د دې جمع اوزاغ ده. څرمونبكئ ته وايي. منجد چې كوم تصوير وركړى دى هغه هم څرمونبكئ ده. مصباح اللغات كې هم د دې ترجمه څرمونبكئ ليكلى شوې ده. مظاهر حق د دې ترجمه كربوړې كړې ده. چې محل د تأمل ده. څرمونبكئ ډېر زهريله ځناور دى. كه په خوراک كې وغورځېږي نو ټول خوړوكې پرې مړه كېږي. دا كله نا كله څوک خوري، خو د خوړلو سره كس مړ كېږي. ما يو ځل ليدلي دي چې يو طوطې يې د دربه اړخ وچېچلو. د چيچلو سره يې طوطې مړ كړو. دا په طبعي توګه ورانكارې ده. كه خاموشه ښكاري نو په مالګه كې پوكى وهې. يا هغې كې ځان مږى. چې دې مالګې استعمالول سره د ابرص مريض شي. دې د طبعي وران كارئ او بد نيتئ د اظهار په توګه حضرت ابراهيم عَلَيْهِ السَّلَام پسې د نمرود بل شوې اور ته پوكى ؤوهلو. ګنې د دې پوكې سره به څه اثر وكړې صرف د دښمنئ اظهار يې وكړو، ځكه اسلام كې د دې په وژلو دا انعام

[1] رقم الحديث ۴۱۱۹ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۸۹/۶ رقم الحديث ۳۳۵۹ ومسلم في ۱۷۵۷/۴ رقم الحديث (۱۴۲-۲۲۳۷)

ملاوېږي چې که يو غوزار کې مړه شوه مو د يو صاع د صدقې ثواب ملاوېږي. او که په ډېرو غوزارونو کې مړه شوه نو د نيم صاع د صدقې ثواب ملاوېږ. دا په يو غوزار اکثر نه مري. د دې لپاره لښنده يا ټوپک بهترينه اسلحه ده. ژر پرې مرې. حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا به د دې وژلو لپاره دوه ډنډې ساتلې. يو به يې د کور په برانډه کې او يه به يې په کوټه کې اېښودله. د هګۍ پوستکې اېښودلو سره ځرموښکۍ تښتي. ورسره لاندې حديث کې هم د ځرموښکۍ د وژلو حکم بيان کړې شوی دی. او د هغې نه وروسته حديث ۱۸ کې د هغې وژلو باندې د سلو (۱۰۰) نيکيانو د ثواب ملاوېدلو بيان دی، خو په دې شرط چې وژونکې اول نمبر حاصل کړي. دويم نمبر والا ته ۵۰ او دريم والا ته د ۲۰ درجو ثواب ملاوېږي. (مرقات ۷/۷۱۶)

﴿۱۷﴾وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِقَتْلِ الْوَزَغِ
او د حضرت سعد بن ابی وقاص رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د کربوړي وژلو حکم وکړو
وَسَمَّاهُ فُوَيْسِقًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]
او د دې نوم يې فويسق کېښودلو.
﴿۱۸﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:مَنْ قَتَلَ وَزَغًا
او د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې کو کس چې کربوړې
فِي أَولِّ ضَرْبَةٍ كُتِبت لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ وَفِي الثَّانِيَةِ دُونَ ذَلِكَ
په يو غوزار کې مړ کړي نو د هغې لپاره سل نيکياني ليکلی کېږي. او په دويم کې د هغې نه کم او
وَفِي الثَّالِثَةِ دون ذَلِك . رَوَاهُ مُسلم[2]
په دريم کې د هغې نه کم. (مسلم)

د مېږي دوژلو مسئله

﴿۱۹﴾وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " قَرَصَتْ
حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې الله کوم انبياء مخکې تير شوي دي. هغې

---

[1] رقم الحديث ۴۱۲۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۵۸/۴ رقم الحديث (۱۴۴-۲۲۳۸) وابوداود في ۴۱۶/۵ رقم الحديث ۵۲۲۶

[2] رقم الحديث ۴۱۲۱ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۵۸/۴ رقم الحديث (۱۴۷-۲۲۴۰) وابو داود في ۴۱۶/۵ رقم الحديث ۵۲۶۳

نَمْلَةٌ	نَبِيًّا	من	الأنبياءِ	فأمرَ	بقريةِ	

کې د يو نبي واقعه ده چې يو ورځ هغه يو ميږي وچيچلو. هغې د ميږو د کور باره کې حکم وکړو چې دا وسوځولی شي

النَّمْلِ	فَأُحْرِقَتْ	فَأَوْحَى	اللهُ	تَعَالَى	إِلَيْهِ:	أَنْ	قَرَصَتْكَ	نَمْلَةٌ

نو کور يې ورله وسوځولو نو بيا الله هغې باندې دا وحې را نازله کړه چې ته يو ميږي خوړلی وې نو تا ورله په

أَحْرَقْتَ	أُمَّةً	مِنَ	الْأُمَمِ	تُسَبِّحُ؟"	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

جماعتونو کې يو جماعت وسوځولو چې تسبيح يعني د الله په پاکې بيانولو کې به مشغوله وه.

توضيح: نبياً: ځينو ويلي دي چې دا حضرت موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ ؤو. ځينو د حضرت داؤد عَلَيْهِ السَّلَامُ نوم ليکلی دی. مرقات کې ليکلی شوي دي چې هغه نبي د الله نه سوال وکړو چې په يو قوم کې هر قسمه او نيک او بد خلک وي، خو چې ستا عذاب راځي نو نيکان او بدان ټول په کې راګير شي. حال دا چې ټول مجرمان نه وي. الله د يو مثال په ذريعه هغه پوهه کول غوښتل، نو نبي د بوټي د لاندې اوده شو. يو ميږی هغه وچيچلو او هغې د ټولو کورنه وسوځول. الله ترېنه د عتاب په توګه وپوښتل چې ودې سوځول ټول او خوړلی يو وي. دې کې اشاره وه کله کله امتياز مشکل شي، نو ټول وژل غواړي. د هغه نبي په سوځولو باندې عتاب نه ؤو بلکې د ټولو وژلو باندې عتاب ؤو، خو دا د هغوی په شريعت کې ؤو. زمونږ په شريعت کې ميږه، کټمل، سپګه وغيره سوځول جائز نه دي. په بله کومه طريقه باندې يې وژل پکار دي. کوم ميږي چې ضرر رسولی دی د سزه په توګه هغه وژل پکار دی خو سوځول يا د ټولو وژل جائز نه دي. د ميږانو د ورکولو يوه طريقه په مرقات کې ليکلی شوې ده چې سرې په چوکۍ کېنې او ميږي مخاطب کړي او د الله حمد او ثناء ولولې او بيا دا وظيفه ووايې اني احرج عليكن الا خرجتن من داري فاني اكره ان تقتلن في داري (مرقات ۷۱۸،۷۱۹/۷)

الفصل الثاني

په مايع غوړو کې د موږک د لوېدلو مسئله

﴿۲۰﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا وَقَعَتِ الْفَأْرَةُ فِي السَّمْنِ
حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل که په غوړو کې مږه وغورزېږي او مړه شي او هغه

[1] رقم الحديث ۴۱۲۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۵۴/۶ رقم الحديث ۳۰۱۹ ومسلم في ۱۷۵۹/۴ رقم الحديث (۱۴۸-۲۲۴۱)

فَإِنْ	كَانَ	جَامِدًا	فَأَلْقُوهَا	وَمَا

غوړي ګنګل وي نو هغه مږه او د هغې د څلورو اړخونو غوړي راوباسئ او غوزاریې کړئ او پاتې غوړي مصرف

حَوْلَهَا وَإِنْ كَانَ مَائِعًا فَلَا تَقْرَبُوهُ. رَوَاهُ أَحْمد وَأَبُودَاوُد[1] وَرَوَاهُ الدَّارِمِيّ عَنِ ابْنِ عَبَّاس[2]

کړئ. او که غوړي مایع وي یعنې ویلي شوې وي نو بیا هغې ته نزدې هم مه ورزئ یعنې هغه مطلقاً مه خورئ.

توضیح: مائعاً: که غوړي وغیره ګنګل وي نو د هغې مسئله مخکې په حدیث ۱۳ کې لیکلې شوې ده. دلته د مایع څیز مسئله ده یعنې که غوړه وغیره ویلي شوې وي او هغې کې مږه وغیره وغورځېږي نو ټوله مایع نجسه شي او خوړل به یې حرام شي. دا اتفاقي مسئله ده. اوس دا قسمه څیزونه د خوراک او د څرڅولو نه بغیر د څه لپاره استعملول جائز دي یا نا؟ دې کې د علماؤ مختلف اقوال دي. د ځېنې علماؤ په نزد مطلقاً د دې نه فائده اخستل ناجائز دي. بلکې دا ضایع کول لازم دي. ځېنې علماء فرمایي چې دغه قسمه غوړي او تیل وغیره په ډیوه کې استعمالیدلی شي. کشتیانو باندې مږلی کیږي. د امام ابو حنیفه رحمه الله قول داسې دی. او د امام شافعي رحمه الله مشهور قول هم دغه شان دی. اګر که د کراهت سره دی. (مرقات ۷۱۹/۷)

﴿۲۱﴾ وَعَنْ سَفِينَةَ قَالَ: أَكَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَحْمَ حُبَارَى. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[3]

او حضرت سفینه رضي الله عنه فرمایي چې ما د نبي کریم صلی الله علیه وسلم سره د حباری غوښه خوړلې ده.

توضیح: د حباری ترجمه تدری او د د سرخاب نه کېږي. دا یو مرغۍ ده اګر که کم عقله ده.

د ناپاکه خوراک خوړونکې ځناور حکم

﴿۲۲﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَكْلِ الْجَلَّالَةِ

او حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د جلاله د غوښې خوړلو او د هغې د

وَأَلْبَانِهَا.	رَوَاهُ	التِّرْمِذِيُّ	وَفِي	رِوَايَةِ	أَبِي دَاوُدَ:

شودو څښلو نه منع کړې ده. ترمذی او د ابو داؤد په روایت کې داسې دي چې حضرت ابن عمر رضي الله عنه

([1]) رقم الحدیث ۴۱۲۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۸۱/۴ رقم الحدیث ۳۸۴۲ وأحمد في المسند ۲۳۲/۲

([2]) رقم الحدیث ۴۱۲۴ أخرجه الدارمي في السنن ۱۴۹/۲ رقم الحدیث ۲۰۸۵

([3]) رقم الحدیث ۴۱۲۵ أخرجه أبوداود في السنن ۱۵۵/۴ رقم الحدیث ۲۷۹۷ والترمذي في ۲۳۹/۴ رقم الحدیث ۱۸۲۸

قَالَ: نُهِيَ عَنْ رُكُوبِ الْجَلَالَةِ[1]	
وويل چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په جلاله باندې د سپورېدلو نه منع كړې ده.	

توضيح: كومه غوا وغيره چې د انسان د ګندې خوړلو عادت لري نو هغې ته جلاله وايي.

سمسيره خوړل حرام دي

﴿۲۳﴾وَعَنْ عبدِ الرَّحمنِ بنِ شِبْلٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ أَكْلِ	
او د حضرت عبد الرحمن ابن شبل نه روايت دې چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ګوه د غوښې د خوړلو نه	
لَحمِ الضَّبِّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[2]	
منع كړې ده.(ابوداؤد)	

توضيح: كېدى شي چې په ابتداء كې د سمسيرې غوښه خوړل حلاله وه. بيا دې حديث سره ممانعت راغلو. اولنى حكم منسوخ شو. د احنافو همدغه مسلک دى. مباح او حرامو كې حرامو ته ترجيح وركول كېږي. (مرقات۷/۷۲۱)

د پيشو غوښه حرامه ده

﴿۲۴﴾وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ أَكْلِ الْهِرَّةِ	
او د حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دى چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د پيشو غوښه او د هغې د قيمت	
وَأَكْلِ ثَمَنِهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرمِذِيُّ[3]	
خوړولو نه منع كړې ده.(ابوداؤد،ترمذى)	

توضيح: د پيشو غوښه د ټولو په نزد حرامه ده، د چين خلک د ځنګلي وغيره پيشوګانو غوښه خوري چې د هغې په وجه هغوى په نيمونيا قسمه مرضونو كې اخته دي. البته پيشو خرخول او د هغې روپۍ د احنافو په نزد جائز دي، خو مكروه دي، ځكه دا مردادر كاروبار دى. او مسلمانانو له د مردار كاروبار نه ځان ساتل پكار دي. (مرقات۷/۷۲۱)

---

(1) رقم الحديث ۴۱۲۶ أخرجه ابوداود في السنن ۱۸۴/۴ رقم الحديث ۳۷۸۵والترمذي في ۲۳۸/۴ رقم الحديث ۱۸۲۴.

(2) رقم الحديث ۴۱۲۷ أخرجه ابوداود في السنن ۱۵۵/۴ رقم الحديث ۳۷۹۶

(3) رقم الحديث ۴۱۲۸ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۱/۴ رقم الحديث ۳۸۰۷ والترمذي في ۵۷۸/۳ رقم الحديث ۱۲۸۰.

غوښه د خر، قچر او د درنده حرامه ده

﴿۲۵﴾وعنهُ حَرَّمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْنِي يَوْمَ خَيْبَرَ الْحُمُرَ الْإِنْسِيَّةَ
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خیبر په ورځ په کورکې د ساتلې شوؤ
وَلُحُومَ الْبِغَالِ وَكُلَّ ذِي نَابٍ مِنَ السِّبَاعِ وَكُلَّ ذِي مِخْلَبٍ
خرو، قچرو او د هر قسمه کچلي والا درنده ګانو او د په پنجو باندې د شکار کونکو مارغانو
مِنَ الطَّيْرِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ[1]
غوښه حرامه کړې وه. (روایت کړې دې امام ترمذی)

توضیح: تشریح او توضیح حدیث ۲۶، باب الصید کې تیر شوې ده.

د اس غوښه خوړل منع ده

﴿۲۶﴾ وَعَنْ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ أَكْلِ لُحُومِ الْخَيْلِ
او د حضرت خالد بن ولید رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د اسونؤو، قچرو او د خرود
والبِغَالِ والحميرِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[2]
غوښو خوړلو نه منع کړې ده. (نسائی)

توضیح: تفصیل یې تیر شوی دی. "باب ما یحل اکله وما یحرم" کې حدیث ۴ وګورئ. د بحث لاندې حدیث د امام ابو حنیفه رحمه الله د مسلک مطابق دی. د امام مالک هم دغه مسلک دی.

د معاهد مال بې وجې اخستل منع دی

﴿۲۷﴾وعَنْهُ قَالَ: غَزَوْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ خَيْبَرَ
او حضرت خالد بن ولید رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې زه د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره د خیبر په جهاد کې شریک وٌوم.
فَأَتَتِ الْيَهُودُ فَشَكَوْا أَنَّ النَّاسَ قَدْ أَسْرَعُوا
یو موقع کې یهودې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خدمت ته راغلو او دا شکایت یې وکړو چې خلکو دهغوی د

---

(1) رقم الحديث ۴۱۲۹ أخرجه الترمذي في السنن ۶۱/۴ رقم الحديث ۱۴۷۸.

(2) رقم الحديث ۴۱۳۰ أخرجه ابوداود في السنن ۱۵۱/۴ رقم الحديث ۳۷۹۰ والنسائي في ۲۰۲/۷ رقم الحديث ۴۳۳۱.

إِلَى	خَضَائِرِهِمْ	فَقَالَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ:
کجورو اړخ توندې کړې ده. يعني مسلمانانو زمونږ د کجورو د بوټو نا مېوه راشکولي ده. حال دا چې مونږ								
أَلَا	لَا	يَحِلُّ	أَمْوَالُ	المعاهِدِينَ				
معاهده کړې ده، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل خبردار! د هغه خلکو مال حلال نه دی چې د چا سره کلکه وعده شوی دی								
إِلاَّ بحقِّها. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]								
بغير د هغه حق نه چې د دې مال په متلعق دی.								

توضیح: که معاهده کونکی ذمي دی نو پ هغې باندې جزيه ده. جزيې د حق نه بغير د هغې مال قبضه کول حرام دی او که معاهده کونکی مستامن دی نو د هغې د مال تجارت چې د لارې کوم ټيکس اخستلی کېږي هغې ته عشر وايي. د هغې نه بغير ترېنه هيڅ اخستل ظلم دی.

خضائر: دا د **خضير** جمع ده. د کجورو هغه باغ ته وايي چې په کچه کجورو کې يې شين رنګ خور شوی وي يعني ښښېدلو ته نزدې وي، نو دې وجې نه دا لفظ د خضرة د مادې نه جوړ شوی دی. (مرقات۷/۷۲۲)

ماهي، ملخ، کليجي او اينه حلاله ده

﴿۲۸﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أُحِلَّتْ لَنَا مَيْتَتَانِ			
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل دوه بغير د ذبح شوۆ شيانو			
وَدَمَانِ:	الْمَيْتَتَانِ:	الْحُوتُ	وَالْجَرَادُ	وَالدَّمَانِ:
او دو وينه وينې حلالې دې. دو بغير ذبحې نه شيان خو ماهي او ملخ دی. او دوه وينې کليجې او اينه دی.			
الْكَبِدُ وَالطِّحَالُ". رَوَاهُ أحمدُ وابنُ مَاجه وَالدَّارقُطْنِيّ[2]			
دا دواړه اصل کې جام شوي وينه ده. نه دا چې غوښه ده.			

توضیح: الميتتان: يعني د ذبح کولو نه بغير حلال دي. دې اعتبار سره دې ته ميتتان ويلی شوي دي. **دمان**: دوه وينې کليجي او اينه مراد دی. که دې ته زور ورکړی شي او ګوتو کې وسولو شي نو دا خالصه وينه شي، خو دا دواړه وينه حلاله ده. باقي حرام دي. (مرقات۷/۷۲۳)

---

(1) رقم الحديث ۴۱۳۱ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۱۶۱ رقم الحديث ۳۸۰۶ وأحمد في المسند۴/۸۹.

(2) رقم الحديث ۴۱۳۲ أخرجه ابن ماجه في السنن ۲/۱۱۰۱ رقم الحديث ۳۳۱۴ والدارقطني في السنن ۴/۲۷۱ رقم الحديث ۲۵.

د سمک طافي حکم

﴿۲۹﴾وَعَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم:
او حضرت ابوزبير د حضرت جابر رضي الله عنه نه روايت کوي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل کوم

مَا أَلقَاهُ البحرُ وجزر
ماهي چې درياب غاړې ته راويشتي وي يا د اوبو نه راخلاص شوی وي يعنې د درياب بالکل اوچې شوي وي

عَنْهُ الْمَاءُ فَكُلُوهُ وَمَا مَاتَ فِيهِ وَطَفَا
يا بل اړخ ته تلې وي نو هغه ماهي خورئ. او کوم ماهي چې درياب کې مړ شي او پاس راشي هغه

فَلَا تَأْكُلُوهُ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهْ وَقَالَ مُحْيِي السُّنَّةِ: الْأَكْثَرُونَ
مه خورئ. (ابوداؤد، ابن ماجه) او محى السنة ويلي دي چې اکثر محدثين د دې خبرې قائل دي چې دا حديث په جابر رضي الله عنه

عَلَى أَنَّهُ مَوْقُوفٌ على جَابر [1]
باندې موقوف دی. يعنې د هغوی په نزد دا د نبي عليه السلام ارشاد نه دی بلکې د حضرت جابر رضي الله عنه خپل قول دی.

توضيح: اوجزر عنه الماء: که سمندر وغيره کې اوبو کې د څه مصيبت يا د ټکر يا د بل څه مصيبت نه ماهي مړ شو او اوبو ته پاس راوښتلو نو هغه د ټول په نزد حلال دی. يا سمندر غاړې ته راغورزار کړو يا ډېرو اوبو سره ماهي يو ځای ته راغلو او اوبه بېرته لاړې. ماهي په اوچتوالي کې پاتې شو او مړ شو نو د ټولو په نزد دا ماهي حلال دی، خو که سمندر او دريا کې د ننه ماهي خپله مړ شو، په خارجي وجه نه دی مړ شوی او د اوبو سر ته راغلو نو د هغې په خوړلو کې اختلاف دی. شوافعو او د مالکيو په نزد دا حلال دی. هغه که په هره وجه مړ شوی وي خو امام ابوحنيفه رحمه الله دا طافي حرام ګڼلی دی. د بحث لاندې حديث د احنافو دليل دی او جمهور بغير له دليل نه دي. البته هغوی د احنافو دليل ته کمزوری وايي. چې محی السنة ويلې دي چې د اکثرو په نزد دا حديث موقوف دی. ملا علی قاری رحمه الله فرمايي چې موقوف کېدل زمونږ د استدلال لپاره مضر نه دی، ځکه دغه قسمه احکاماتو باندې مشتمل حديثونه د مرفوع په حکم کې دي. د ماهي پټه دومره کمزورې ده چې معمولي تيز اواز سره چوي، نو ځکه د اسمان تندر راغورځېدلو سره يا د درياب باندې د اسمان بجلي راغورځېدلو يا د ډائنمائټ الوتلو سره ماهيان مړه شي او اوبو د بره راشي. ښکاريان خلک داسې کوي او بيا يې نيسي. (مرقات ۷/۷۲۳)

---

[1] رقم الحديث ۴۱۳۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۵/۴ رقم الحديث ۳۸۱۵ وابن ماجه في ۱۰۸۲/۲ رقم الحديث ۳۲۴۷

حكم د ملخ

﴿۳۰﴾وَعَن سلمَان قَالَ: سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْجَرَادِ
او حضرت سلمان رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ملخ خوړلو او د هغې د حقيقت باره كې وپوښتل، نو
فَقَالَ: أَكْثَرُ جُنُودِ اللهِ
نو نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې ملخان د الله په مرغانو كې د ټولو نه لويې لښكر دى. نه خو زه
لَا آكُلُهُ وَلَا أُحَرِّمُهُ.
دا خورم ځكه طبعاً زه كراهت محسوسوم او نه په نورو باندې دا شرعاً حرام كړم، ځكه د الله له اړخ حلال كړى شوى دى،
رَوَاهُ أَبُو دَاوُدُ وَقَالَ محيي السّنة: ضَعِيف [1]
لكه څنګه چې مخكې حديث كې تير شوي دي. ابوداؤد. او محي السنة وويل چې دا حديث ضعيف دى.

توضيح: جنود الله: د الله په مخلوقاتو كې الوتونكو مخلوق كې د ټولو نه زيات ملخان دي. او د دې لښكر د ټولو نه غټ دى. او د قيامت نه مخكې د دوى وركيدل د قيامت په علاماتو كې دى. ځېنې ملكونو كې لويې لويې ملخان وي، نو ځكه كه دا شوك پاك كړي او وې خورې نو جائز دي. اګر كه نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دې خوړلې. (مرقات ۷/۷۲۴)

د سحر چرګ ته بد مه وايئ

﴿۳۱﴾وَعَن زيدِ بن خالدٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ سَبِّ الدِّيكِ
او حضرت زيد ابن خالد رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چرګ ته بد ويلو نه منع كړې ده. دغه شان
وَقَالَ: إِنَّهُ يُؤَذِّنُ للصَّلاةِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [2]
نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بيشكه دا چرګ د لمونځ لپاره خبر دركوي.

توضيح: د سحر وخت كې خلك اوده وي. كله چې چرګ اذان وكړي نو د كور والا ځېنې خل پريشانه شي او كنځلې كوي، ځكه چرګ نصف اخر كې يو خل اذان كوي. بيا د پشمنې وخت كې بل ځل اذان كوي. او خلك د پشمنې او د تهجدو لپاره راپاڅوي. بيا آخري ساعت كې د سحر لمونځ لپاره راپاڅوي.

([1]) رقم الحديث ۴۱۳۴ أخرجه ابوداود في السنن ۴ ج ۱۰۰ رقم الحديث ۳۸۳۱ وابن ماجه في ۱۰۷۳ رقم الحديث ۳۲۱۹

([2]) رقم الحديث ۴۱۳۵ أخرجه البغوي في شرح السنة ۱۹۹/۱۲ رقم الحديث ۳۲۷۰ وأحمد في المسند ۱۹۲/۵.

چرګ د اسماني سره وابسطه وي. پاس فرښتې متحرک شي، نو هلته د چرګ رابطه قائمه شي. بیا اذان کوي، ځکه دې ته کنځل کوي یو پاک نظام ته د کنځلو مترادف دی. لهذا منع ده. سعدی بابا ویلې دي.

اے مرغ سحر عشق زپروانه بیاموز

کاں سوخته راجاں شد آواز نیامد

ای د سحر چرګه د پروانه نه عشق زده کړه، فضول چغې او شور کې. وګوره پروانې په چپه خوله د ژوند قربان کړو. یاد وساتئ چې د دې چرګ د نن سبا فارمي چرګ مراد نه دی. چې د اذان وخت ورته معلوم نه وي. ماښام او د ماسخوتن نه وروسته اذان کوي، ځکه د انسان مصنوعي لاس د دې په تخلیق کې شامل شو. چرګ ته وخت د پته نه وي او چرګې ته د بچې راویستلو پته نه وي.

﴿۳۲﴾وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَسُبُّوا الدِّيكَ فَإِنَّهُ
او حضرت زید رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چرګ ته بد مه وایئ، ځکه هغه
يُوقِظُ للصلاةِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
مو د لمونځ لپاره راپاسوي.

کور کې که مار ولیدلی شي نو څه کول پکار دي

﴿۳۳﴾ وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى قَالَ: قَالَ أَبُو لَيْلَى: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او حضرت عبد الرحمن بن ابو لیلی فرمایي چې حضرت ابو لیلی بیان کړی دی چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمایل چې کله
"إِذَا ظَهَرَتِ الْحَيَّةُ فِي الْمَسْكَنِ فَقُولُوا لَهَا: إِنَّا نَسْأَلُكِ بِعَهْدِ نُوحٍ وَبِعَهْدِ
کور کې مار ښکاره شي نو د هغې مخې ته دې وویل شي چې مونږ تا نه د حضرت نوح عَلَيْهِ السَّلَام د عهد
سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ أَنْ لَا تُؤْذِينَا فَإِنْ عَادَتْ
او د سلیمان ابن داؤد عَلَيْهِ السَّلَام د عهد واسطه درکوؤ او دا غواړو چې مونږ ته ضرر مه رسوئ. که د هغې نه
فَاقْتُلُوهَا". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ[2]
وروسته هغه بیا راښکاره شو نو هغه اوژنئ.

توضیح: دا یو قِسم له وظیفه هم ده او مار ته یوه وعده وریادول هم ده، ځکه حضرت نوح عَلَيْهِ السَّلَام مار په

---

(1) رقم الحدیث ۴۱۳۶ اخرجه ابوداود في السنن ۳۳۱/۵ رقم الحدیث ۱۹۲/۵ احمد في المسند ۱۹۳/۵

(2) رقم الحدیث ۴۱۳۷ اخرجه ابوداود في السنن ۴۱۵/۵ رقم الحدیث ۵۲۶۰ والترمذي في ۶۶/۴ رقم الحدیث ۱۴۵۸.

کشتۍ کې واچولو نو د مارانو نسل پاتې شو ګنې ختم شوی به وی او د حضرت سلیمان عَلَيْهِ السَّلَام عهد ځکه چې هغې خو په مارانو باندې حکومت کړی ؤو. د هغې سره به یې خبرې کولې. (مرقات ۷/۷۲۸)

د انتقام د ویرې د مار نه وژل ګناه ده

﴿۳۴﴾وَعَن عكرمةَ عَن ابنِ عبَّاسٍ قَالَ: لَا
او حضرت ابن عکرمه د حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه نقل کوي او فرمايي چې زه د دې نه بغیر هیڅ
أَعْلَمُهُ إِلَّا رَفَعَ الْحَدِيثَ: أَنَّهُ
نه پوهېږي حضرت حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د مرفوع په طریقه دا حدیث بیان کړی دی چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام به د
كَانَ يَأْمُرُ بِقَتْلِ الْحَيَّاتِ وَقَالَ:
مارانو د وژلو حکم کولو او فرمایل به یې چې کوم کس د بدلې اخستلو او د انتقام د وېرې نه هغه ماران
مَنْ تَرَكَهُنَّ خَشْيَةَ ثَائِرٍ
پرېږدي نو هغه یو ضرر رسونکی د نه وژلو او قضاء او د قدر الهی باندې د یقین نه کولو په سبب زمونږ
فَلَيْسَ مِنَّا. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السّنة[1]
نه نۀ دی. یعنې زمونږ په لاره روان نه دی.

توضیح: **ثائر**: انتقام ته ثائر وايي. یعنې د انتقام د وېرې نه مار نه وژني. د عربو په جاهلیت دور کې یو غلطه عقیده وه. هغه دا چې که یو کس مار اوژلو نو د هغې ملګری به ضرور راځي او د دې وژنکې نه به انتقام اخلې. که نر یې وژلی وي نو د خزېنه انتقام لپاره به راځي. او که خزېنه یې وژلی وي، نو د نر انتقام اخلې. دا چې دا غلطه عقیده په ادهام پرستۍ باندې بناء وه نو ځکه نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ منع کړه چې کوم کس دا سې عقیده ساتې نو هغه کس زمونږ نه نۀ دی. یعنې اګر که هغه په نور اسلام باندې قائم دی خو دې خاصه شعبه کې د اسلام په طریقه نه دی. دا مطلب نه دی چې هغه کس کافر شو. (مرقات ۷/۷۲۹، ۷۲۸)

کله نه چې جنګ شروع دی صلح بیخې شوي نه ده

﴿۳۵﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا سَالَمْنَاهُمْ مُنْذُ
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل چې د کله نه مونږ د مارانو

[1] رقم الحديث ۴۱۳۸ أحمد في المسند ۱/ ۳۴۸

حَارَبْنَاهُمْ وَمَنْ تَرَكَ

سره جنګ شروع کړی دی، نو د هغه وخت نه مونږ د دوی سره مصالحت نه دی کړی. لهذا کوم کس

شَيْئًا مِنْهُمْ خِيفَةً

چې دې مارانو کې يو مار د دې وېرې نه دوژلو نه وېرېږي چې خپله به هغه ماريا به د هغې جوړه نقصان

فَلَيْسَ مِنَّا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

راورسوي او بدله به واخلي نو هغه زمونږ نه نهٔ دی.

توضيح: يعنې طبعاً دواړه د يو بل دښمنان دي. د مار خيال دی چې انسان کله هم ما ونيې نو سر به مې چټوي. دا زما دښمن دی. انسان سوچ کوي چې کله مې هم په مار پښه کيښودله نو ټک به راکړي او وبه مې کړوي، نو ځکه له دواړو اړخ پخه دښمني ده. او چې د کومې نه دښمني شوې ده نو کله هم صلح نه ده شوې. څه ضعيف روايتونو کې دي چې ابليس د جنت نه د راويستلو نه وروسته بيا دننه کولو والا مار ؤو. بيا ابليس وسوسه ورواچوله او حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ يې د جنت نه راويستلو، نو يقيناً دا کلک جنګ دی. (مرقات ۷۲۹/۷)

﴿۳۶﴾وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اقْتُلُوا الْحَيَّاتِ

او حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل ټول مارن مړه کړئ او که

كُلَّهُنَّ فَمَنْ خَافَ ثَأْرَهُنَّ فَلَيْسَ مِنِّي. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ[2]

که يو کس د انتقام نه وېرېدلی وي نو هغه زمونږ نه نهٔ دی.

د زمزم په کوهي کې مار

﴿۳۷﴾وَعَنِ العَبَّاسِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّا

او د حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې هغې يو ورځ عرض وکړو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!

نُرِيدُ أَنْ نَكْنُسَ زَمْزَمَ وَإِنَّ فِيهَا مِنْ هَذِهِ الْجِنَّانِ يَعْنِي الْحَيَّاتِ الصِّغَارِ فَأَمَرَ

مونږ د زمزم د کوهي صفايې غواړو خو هغې کې ماران يعنې واړه واړه ماران دي؟

---

(1) رقم الحديث ۴۱۳۹ أخرجه ابوداود في السنن ۵ ۴۰۹ رقم الحديث ۵۲۴۸ وأحمد في المسند ۲/ ۲۴۷

(2) رقم الحديث ۴۱۴۰ اخرجه ابوداود في السنن ۵/ ۴۰۹ رقم الحديث ۵۲۴۹ والنسائي في السنن ۶/ ۵۱.

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَتْلِهِنَّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۱]

نو نبي كريم ﷺ د هغه مارانو د وژلو حكم وكړو.

توضيح: دا چې د زمزم د كوهي د صفائي ضرورت ؤو، خو مشكل دا پيښېږي دو چې هلته واړه واړه ماران ؤو. د هغې د وژلو خطر ؤو. نبي كريم ﷺ وفرمايل چې وې وژنئ اوس مجبوري ده، ځكه د دې نه بغير صفائي امكان نه لري، نو د دې حديث د عوامر د نه وژلو والا حديث سره هيڅ تعارض نشته دى. (مرقات۷/۷۳۰)

كوړنى سپين مار مه وژنئ

﴿۳۸﴾ وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم قَالَ: اقْتُلُوا

او د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه نه روايت دى چې نبي كريم ﷺ وفرمايل د ټولو مارانو نه

الْحَيَّاتِ كُلَّهَا إِلَّا الْجَانَّ الْأَبْيَضَ الَّذِي كَأَنَّهُ قَضِيبُ فِضَّةٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۲]

بغير د جان يعني سپين وړوكى مار چې سپينو زرو د چاړه پشان وي.

ورانى د مچ وكوړئ

﴿۳۹﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ

او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم ﷺ وفرمايل چې تاسو كې د يو كس په

فِي إِنَاءِ أَحَدِكُمْ فَامْقُلُوهُ فَإِنَّ فِي أَحَدِ جَنَاحَيْهِ دَاءً

لوښي كې چې د خوراك څښاك څيزوي مچ وغورځېږي نو هغې له غپا وركړئ ځكه د هغې په يو وزر كې بيماري

وَفِي الْآخَرِ شِفَاءً فَإِنَّهُ يَتَّقِي بِجَنَاحِهِ

ده او په بل وزر كې يې شفاء ده. او مچ په يو شي اول هغه وزره ډبوي چې كوم كې بيماري ده. لهذا

الَّذِي فِيهِ الدَّاءُ

ټول مچ ته غوپه وركول پكار دي چې د شفاء والا وزر سره هغه جراثم وركشي كوم چې د بيمارۍ والا وزر په وجه

[۱] رقم الحديث ۴۱۴۱ أخرجه ابوداود في السنن ۴۱۰/۵ رقم الحديث ۵۲۵۱

[۲] رقم الحديث ۴۱۲۲ أخرجه ابوداود في السنن ۴۱۵/۵ رقم الحديث ۵۲۶۱

فَلْيَغْمِسْهُ كُلَّهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۱]
په وجه د خوراک څښاک څيز ته رسيدلې ده.

توضيح: **يتقي**: دا د تقوی نه دی. د بچ کېدلو په معنی کې دی. يعنې مچ خپل نبي وزر د ډوبيدلو نه بچ کوي. هغه داسې چې نبي وزره اوچته نيسي او چپ وزر ډوبوي. دې کې د مچ دا شرارت وي چې د چپ وزر والا جراثم په شودو وغيره کې پرېږدې او د شفاء والا جدا ساتې چې جراثيم ختم نه شي. نبي کريم ﷺ وفرمايل دا غيا کړئ چې د شفاء والا وزر هم ډوب شي او جراثيم ختم شي. ځينو شارحينو د يتقي دا ترجمه هم کړې ده چې مچ د زهر والا وزر مخکې ساتې. هغه حضرات وايي چې د لغت نه ثابت دي چې **يتقي** د **يقدم** په معنی کې استعمالېږي. بهرحال د وړو مچ شرارت خو وګورئ او د هغې عداوت وګورئ. (مرقات۷/۷۳۲،۷۳۱)

﴿۴۰﴾وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه د نبي کريم ﷺ نه نقل کوي چې نبي عليه السلام وفرمايل
إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِي الطَّعَامِ فَامْقُلُوهُ فَإِنَّ فِي أَحَدِ جَنَاحَيْهِ سُمًّا
چې که په خوراک کې مچ پرېوځي نو هغې له غيا ورکړه ځکه د دې په يو وزر کې زهر دي او په بل
وَفِي الْآخَرِ شِفَاءً وَإِنَّهُ يُقَدِّمُ السَّمَّ وَيُؤَخِّرُ الشِّفَاءَ. رَوَاهُ فِي شرح السّنة[۲]
وزر کې يې شفاء ده او مچ خپل د زهر والا وزر مخکې ډوبوي او بيا د شفاء والا.

د څلور قسمه ځناور وژل منع دي

﴿۴۱﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَتْلِ أَرْبَعٍ مِنَ الدَّوَابِّ:
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ د دغه څلور واړو ځناور د وژلو نه
النَّمْلَةِ وَالنَّحْلَةِ وَالْهُدْهُدِ وَالصُّرَدِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالدَّارِمِيُّ[۳]
منع کړې ده. ميږی، د شهدو مچی، هد هد او شين تيغ.

---

(۱) رقم الحديث ۴۱۴۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۸۲/۴ رقم الحديث ۳۸۴۴ وأحمد في المسند ۳۴۰/۲.

(۲) رقم الحديث ۴۱۴۴ أخرجه ابن ماجه في السنن ۱۵۹/۲ رقم الحديث ۳۵۰۴ وأحمد في المسند ۶۷/۳ والبغوي في شرح السنة ۲۶۱/۱۱.

(۳) رقم الحديث ۴۱۴۵ أخرجه ابوداود في السنن ۴۱۸/۵ رقم الحديث ۵۲۶۷ وابن ماجه في ۱۰۷۴/۲ رقم الحديث ۳۲۲۴.

توضیح: النملة: یعنې غیر مضر میږی وژل منع دی. (مرقات۷/۷۳۳)

نحلة: د شهدو مچی یو مبارک حیوان دی. او مبارک شهد تیاروي. (مرقات۷/۷۳۳)

الهدهد: دا یوه مرغۍ ده. دې ته اکثرو ژبو کې **هد هد** وایي. کهټ بړهئ هم ورته وایي. ملاچرچګ او ملاچرګک هم ورته وایي او کلی کرکانړی هم ورته وایي. دا چې دا مردار او بدبوداره ده نو خوراک یې جائز نه دی، نو فضول وژلو نه یې منع کړې ده. مضر هم نه دی. (مرقات۷/۷۳۳)

صرد: صرد یو مرغۍ ده. چې سر یې غټ وي. اوږدې اوږدې وزرې یې وي. او اوږده منبوکه یې وي. نیم سپین وي او نیم تور وي. د مرغیو ښکار کوي. دا د منجد تحقیق دی. مظاهر حق والا د دې نوم کلچړی لیکلی دی. مصباح اللغات کې د دې نوم لټورا لیکلی دی. زما په خیال زمونږ علاقه کې یو مرغۍ ده **صرد** همغه دی. چې پښتو کې ورته شین تغ وایي. اوبو کې غپا وهي او د ماهي ښکار کوي. او امکان لرې چې د وړو مرغو ښکار هم کوي. دا بې ضرره مرغۍ ده. د دې وژل منع دي. **والله اعلم**

الفصل الثالث

تحلیل او تحریم حق فقط د شارع دی

﴿۴۲﴾عَنِ	ابْنِ	عَبَّاسٍ	رَضِيَ	اللهُ	عَنْهُمَا	قَالَ:	كَانَ	أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ
حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمایي چې د جاهلیت زمانه کې به خلکو د خپل نفسې خواهشاتو مطابق								
يَأْكُلُونَ	أَشْيَاءَ	وَيَتْرُكُونَ	أَشْيَاءَ	تَقَذُّرًا				
څه شیزونه خوړل او څه شیزونه به یې پرېښودل. یعنې د کوم شیانو نه به یې کرکه کېدله نو هغه به یې نه خوړل،								
فَبَعَثَ	اللهُ	نَبِيَّهُ	وَأَنْزَلَ	كِتَابَهُ				
نو الله خپل نبي راولېږلو او په هغوی باندې او د هغوی په ذریعه د هغې په امت باندې خپل کتاب نازل کړو								
وَأَحَلَّ	حَلَالَهُ	وَحَرَّمَ	حَرَامَهُ	فَمَا	أَحَلَّ			
او خپل حلال شیان یې حلال کړي دي او حرام شیان یې حرام کړل. دغه شان الله چې کوم شیان حلال کړي دي								
فَهُوَ	حَلَالٌ	وَمَا	حَرَّمَ	فَهُوَ	حَرَامٌ			
هغه حلال دي او د هغې نه بغیر حلال نه دي. او کوم شیانو ته یې چې حرام ویلې دي هغه حرام دي او په کومو								

وَمَا سَكَتَ عَنْهُ

شيانو يې چې سکوت اختيار کړی دی يعنې د کوم شيانو باره کې يې چې څه نه دې ويلې چې دا حلال دي

فهوَ عفوٌ وتَلا

او که حرام دي. نو هغه شي معاف دی چې هيڅ مواخذه پرې نشته دی او بيا ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دا آيت ولوستلو

(قُلْ لَا أَجِدُ فِيمَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ

ای محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! او ايه چې کوم احکامات د وحې په ذريعه ماته راځي هغې کې هيڅ حرام خوراک نه مومم

يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا) رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

د هيڅ خوراک کونکي لپاره چې کوم هغه خورې خو دا چې هغه مردار وي يا وينه. الخ.

توضيح: خلاصه دا چې د شريعت او د شارع حکم ته وګورئ خپل خواهشات په کې مه داخلوئ.

﴿۴۳﴾وَعَنْ زاهِرٍ الأسلميِّ قَالَ: إِنِّي لَأُوقِدُ تَحْتَ الْقُدُورِ بِلُحُومِ الْحُمُرِ

او حضرت زهرا سلمی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ ما هغه پتلې ته اور بلولو چې د خر غوښه پخولو

إِذْ نَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

لپاره ايښودلی شوې وه چې ناڅاپه نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له اړخ يو اعلان کونکې دا علان وکړو چې

أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَاكُمْ عَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[2]

نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تاسو د خر د غوښې خوړلو نه منع کوي. (روايت کړې دې بخاری)

د پيريانو قسمونه

﴿۴۴﴾وَعَنْ أَبِي ثعلبةَ الخُشَنِيِّ يَرْفَعُهُ:

او حضرت ابو ثعلبه خشني رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د مرفوع په طريقه نقل کوي چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل د

الْجِنُّ ثَلَاثَةُ أَصْنَافٍ صِنْفٌ لَهُمْ أَجْنِحَةٌ يَطِيرُونَ فِي الْهَوَاءِ وَصِنْفٌ

پيريانو درې قسمونه دې. يو هغه پيری دی چې د هغې وزرې وی او په هوا کې الوځي. دويم هغه

([1]) رقم الحديث ۴۱۴۶ أخرجه ابوداود في السنن ۱۵۷/۴ رقم الحديث ۳۸۰۰.

([2]) رقم الحديث ۴۱۴۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۵۱/۷ رقم الحديث ۴۱۷۳

حَيَّاتٌ وَكِلَابٌ وَصِنفٌ يُحِلُّونَ ويظعنونَ . رَوَاهُ فِي شرح السنَّة [۱]
قسم دي چې د مار او سپې په شکل کې ښکارې او دريم هغه قسم دي چې منزل ته کوزېږي او روانېږي.

توضيح: جنات: دې حديث کې د پيريانو درې قسمه بيان کړی شوي دي. : څېنې پيريان د مارغانو پشان الوځي. ۲: څېنې پيريان د مار پشان کشېږي. ۳: او څېنې پيريان کورونو ته کوزېږي.

پيريان د اور نه پيدا شوی مخلوق دی. د دوی په طبيعت او خمير کې ورانی پروت دی. پيريان کې که شرارت او سرح کشي د حد نه زياته شي نو دا شيطانان شي. او ديوان ترېنه جوړ شي. او که د هغوی ورانی زيات نرم شو او د طبيعت نه اضافي ورانی ختم شو نو د دې نه پيريان جوړ شي او که ورانی په اعتدال سره وي نو دا پيريان دي. د دوی ودونه کېږي. او اولادونه يې کېږي. د دنيا په انسانانو کې چې څومره فرقې وي نو په پيريانو کې هم هغه هومره فرقې وي. دوی کې يهود او نصاری، مسلمان او هندو، بدعتې، توحيدې، بريلوې ديوبندې، اهل حديث او منکر حديث، روافض او شيعه او سپاه صحابه وغيره هر قسمه خلک وي او خپل مينځ کې يې لانجې هم وي. د پيريانو عمرونه ډېر زيات وي. (مرقات ۷۴۱/۷)

❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

[۱] رقم الحديث ۴۱۴۸ مرقاة المفاتيح ۷۳/۸

باب العقيقة
د عقيقي بيان

اسلام دا چې يو کامل پوره بلکې د ژوند پوره ضابطه ده، نو ځکه دي کې د انساني ژوند د هري شعبې متعلق قواعو او قوانين موجود دي، نو د اسلام د همدغه جامعيت د نظر لاندې په حديثونو کې د نوي پيدا شوي ماشوم عقيقه او تحنيک وغيره مسائلو او فضائلو ذکر موجود دی. زما په خيال که د عقيقي باب د باب الاضحية نه وروسته ايښودلی شوی وی نو ډير به مناسب وی، ځکه عقيقه هم د قربانۍ پشان د يو څاروي ذبح کول دي، خو کيدی شي چې لېکوال عليه الرحمة د ذبحی الفاظو ته نظر کړی وي، نو دا يې د ذبائح سره کيخودلو. والله اعلم.

عق د يعق عقاً نصر ينصر نه په معنی د شق يشق شقاً د څيرول په معنی کې دی. دا چې د نوي پيدا شوي ماشوم د سَر ويختان خامخا غوځول کيږي، ځکه د ويختانو د پاکولو، اؤوهه ورځ باندې نوم ايښودل او د يوې (۱) بيزي د ذبح کولو نوم عقفه ايښودلی شوی دی. د امام احمد بن حنبل رحمه الله د يو قول مطابق او د ابن حزم او د اهل ظوهرو په نزد عقيقه واجب ده. د جمهور علماؤ په نزد عقيقه سنت ده، خو په دې شرط چې په اؤوه (۷) ورځو کې دننه دننه وشي. امام احمد رحمه الله او اهل ظواهرو د عقيقي لپاره د اهريقوا وغيره د امر صيغو ته په کتني سره د وجوب قول کړی دی. جمهور فقهاء فرمايي چې اکثر حديثونو کې د عقيقي لپاره د سنت لفظ ويلی شوی دی. لهذا سنت ده، واجب نه ده. راتلونکې حديث نمبر۸ نه معلومېږي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د عقيقي لفظ نه خوښ نه ؤو، ځکه به نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د نيسکه او ذبيحه اطلاق خوښولو. د دې حديث راوي فرمايي چې د عقيقه لفظ د عق نه اخستی شوی دی. چې د نافرمانۍ په معنی کې دی، ځکه د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوښ نه ؤو، خو علامه توربشتی فرمايي چې دا توجيه د راوي خپل خيال دی. ګينې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپله په ډيرو ځايونو کې د عقيقي لفظ استعمال کړی دی، نو د نه خوښول څه مطلب شو؟ بهرحال د عقيقي د څاروي لپاره همغه شرط دی کوم چې د قربانۍ د څاروي لپاره وي. روايتونو او د حديثونو مطابق عقيقه په اؤومه ورځ مسنون ده. امام شافعي رحمه الله او امام احمد رحمه الله فرمايي چې که چرې په اؤومه ورځ امکان نه لري نو بيا دي په څوالسمه (۱۴) ورځ وکړی شي. ګينې په يؤويشتمه (۲۱) ورځ دي وکړی شي او يا دي په اته ويشتمه ورځ (۲۸) ورځ وکړی شي. بيا په پنځ ديرشتمه (۳۵) ورځ وهلم جراً. امام مالک فرمايي چې د عقيقي د څاروي هډوکي ماتول پکار نه دي. بلکې روغ دي ؤويستلی شي او خخ دي کړی شي. امام شافعي رحمه الله فرمايي چې ماتول يې صحيح دي. بيا د عقيقي غوښه پخول او خوړل بهتر دي. او اومه

غوښنه تقسیمول ډیره ګټوره ده. هسي دواړه برابر دي. جاهیلت کې به د ماشوم د عقیقي په وینه کې ککړ کول کیدلو. اسلام کې دا جائز نه ده. البته په زغفرانو باندې رنګول بهتر دي.

الفصل الاول

د عقیقي کولو حکم

﴿۱﴾ عَن سلمانَ بن عامرٍ الضَّبي قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَعَ
حضرت سلمان ابن عامر رضي الله عنه فرمايي چې ما د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه دا اورېدلي دي چې د
الْغُلَامِ عَقِيقَةٌ فَأَهْرِيقُوا عَنْهُ دَمًا
هلک په پيدائش باندې عقيقه کول مسنون يا مستحب ده. لهذا د دې له اړخ څاروی ذبح کوئ او د
وأَمِيطوا عَنهُ الْأَذَى. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]
دې نه اذی يعنې د سر ويختان او ګند ليري کوئ.

توضيح: **اهريقوا**: وينه غوزاره کړئ، د دې مطلب دا دی چې د دې له اړخه د عقيقې څاروی ذبح کړئ. (مرقات ۷/۷۴۲)

اميطواعنه الاذى: اماطت د ازاله په معنىٰ کې دی. او اذیٰ نه مراد ګند دی. چې د پيدائش وخت کې د سر د ويختانو سره وي. بلکې دا ويختان خپله ګنده وي. نن سبا نومولو ژر په هسپتالونو کې لمبوې. چې د بدن لپاره ډېر مضر دي. اکثر ماشومان چې د نيمونيا ښکار شوې وي. د هغې وجه همدغه ده، خو ډاکټران د انګريزان په فلسفه روان دي. که د ماشوم ژر لمبول ضروري وی نو اسلام به تر اوؤه (۷) ورځو پورې کله هم تاخير نه کولی. انګريز زده ډاکټر د نوم نلی د بيخ نه غوځ کړي. دې کې خپل د وخت فيشن خوشته دی خو خرابيدلو سره ډېر نقصان کوي. او د کلو جاهله ښځې د نوم نلی ډېر د پاس نه غوځوې چې د زخم د کېدلو لپاره ډېر مفيد وي. اکه په دې کې فيشن نه وي، نو دا د کلي جاهله ښځې د ډاکټرانو نه زياتې عاقلې دي. (مرقات ۷/۷۴۲)

تحنيک سنت عمل دی

﴿۲﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُؤْتَى
او د حضرت عائشه رضي الله عنها نه روايت دی چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم له نوی پيدا شوی ماشوم راوستلی شو.

(۱) رقم الحديث ۴۱۴۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۹/۵۹۰ رقم الحديث ۵۴۷۱ وأبوداود في السنن ۳/۲۶۱ رقم الحديث ۲۸۳۹

بِالصِّبْيَانِ	فَيُبَرِّكُ	عَلَيْهِمْ

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې لپاره د برکت دعا وکړه يعنې د هغې مخې ته به يې فرمايل. الله دې تا باندې برکت او رحمت نازل

وَيُحَنِّكُهُمْ. رَوَاهُ مُسلم[1]

کړي او د هغې تحنيک به يې کولو.

توضيح: تحنيک د هغه عمل نوم دی چې يو عالم يا صالح کس کجوره خوله کې ښه وچيچې او بيا هغه لاړې د هغه نوي پيدا شوي ماشوم خولې کې کېږدي. ماشوم هغه تير کړي. دا کجوره خوږ شی هم دی او مبارکه مېوه هم ده نو ځکه د دې انتخاب کړی شوی دی. شهد و سره هم دا عمل کېدی شي، نوی ماشوم د خوب حالت کې وي. د هغې د بدن حواس او مشاعر په دې خوږ شې سره رابيدار شي او د هغې خېټې سره ته اولنی خوراک د دې عالم يا د صالح کس د لاړو په برکت سره راشي او کله به چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د چا تحنيک کولو د هغې به باره کې به څه وويل شي او بيا چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وي، بيا خو به د تحنيک شان څه بل شان وي. (مرقات ۷/۷۴۳)

اولنی مولود في الاسلام

﴿۳﴾ وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ أَنَّهَا حَمَلَتْ بِعَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ بِمَكَّةَ

د حضرت اسماء بنت ابوبکر رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روايت دی چې مکه کې عبد الله ابن زبير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د هغې نه پيدا شو.

قَالَتْ: فَوَلَدْتُ بِقُبَاءَ ثُمَّ أَتَيْتُ بِهِ

حضرت اسماء رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې د قباء په مقام باندې زما ولادت وشو نو ما عبد الله بن زبير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَضَعْتُهُ فِي حِجْرِهِ ثُمَّ دَعَا بِتَمْرَةٍ

د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خدمت کې پيش کړو او د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په غيږه کې مې کېښودلو. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ کجورې راوغوښتلې

فَمَضَغَهَا ثُمَّ تَفَلَ فِي فِيهِ ثُمَّ حَنَّكَهُ

او هغه يې وژوله. بيا نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپلې لاړې د هغې په خوله کې واچولې. د هغې نه وروسته

ثُمَّ دَعَا لَهُ وبرك عَلَيْهِ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغې لپاره دعا وکړه او برکت يې ورله وغوښتلو يعنې دا سې يې وفرمايل چې الله دې

---

(۱) ۴۱۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۱/۲۳۷ رقم الحديث (۲۸۶/۱۰۱) وأخرجه ابوداود في السنن ۵/۳۳۳ رقم الحديث ۵۱۰۶

فَكَانَ أَوَّلَ مَوْلُودٍ وُلِدَ فِي الإِسْلَامِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) (۱)
دې باندې بركت نازل كړې، نو عبد الله ابن زبير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ اولنئ سړی ؤو چې د اسلام په عهد كې پيدا شو.

توضيح بقباء: مدينه منوره په قباء كې كې د مدينې د انصارو يوه محله وه. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مدينې ته د خليدلو نه مخكې په قباء كې قيام وكړو او هلته يې د قباء بيناد كيښودلو چې د اسلام اولنئ جومات ؤو. او د رتبې به لحاظ سره په ټوله دنيا كې په اول نمبر باندې ؤو. (مرقات ۷/۷۴۳)

اول مولود: يعني د هجرت نه وروسته په مهاجرينو كې چې كوم اولنى ماشوم پيدا شوى ؤو هغه عبد الله بن زبير ؤو. او د مدينې په انصارو كې چې كوم ماشوم اول پيدا شوى ؤو هغه نعمان بن بشير ؤو. (مرقات ۷/۷۴۳)

الفصل الثاني

په عقيقه كې څو چيلي وي

﴿۴﴾ عَنْ أُمِّ كُرْزٍ قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: أَقِرُّوا الطَّيْرَ
او حضرت ام كرز رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې ما د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اورېدلي دي چې مرغۍ د هغې
عَلَى مَكِنَاتِهَا . قَالَتْ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ:
په جالو كې پرېږدئ. ام كرز رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې ما د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه دا هم اورېدلي دي چې عقيقه كې
عَنِ الْغُلَامِ شَاتَانِ وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةٌ وَلَا يَضُرُّكُمْ
د هلك له اړخه دوه بيزې او د جينئ له اړخ يوه بزه ده او دې كې ستاسو لپاره هيڅ نقصان نشته دى چې دوه بيزې
ذُكْرَانًا كُنَّ أَوْ إِنَاثًا . رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وللترمذي وَالنَّسَائِيِّ من قَوْله: يَقُول:
نروي يا كه ماده وي يعني د خبرې لحاظ ضروري نه دى چې د هلك په عقيقه كې ورغمې ذبح كړى شي او د جينئ
عَنِ الْغُلَامِ إِلَّا آخِره وَقَالَ التِّرْمِذِيّ: هَذَا صَحِيح (۲)
په عقيقه كې بزې ذبح كړى شي په روايت كې تر آخر پورې دي. او ترمذى ويلي دي چې دا صحيح دى.

توضيح اقروا الطير على مكناتها: اقروا د امر صيغه ده. په ارام او جاري ساتلو په معنى كې دى.

---

(۱) رقم الحديث ۴۱۵۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۹ ۵۸۷ رقم الحديث ۵۴۶۹ ومسلم في ۳/۱۶۹۱ رقم الحديث (۲۱۴۶'۲۶)

(۲) رقم الحديث ۴۱۵۲ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۲۲۷ رقم الحديث ۲۸۳۵ والترمذي في ۴/۸۳ رقم الحديث ۱۵۱۶

(مرقات ۷۴۳/۷) مکنات د مکنة جمع ده. جالې ته وایي. ځینو ویلې دي چې هګو ته وایي. دا لفظ کنات هم دی. (مرقات ۷۴۴/۷) امرءالقیس وایي۔

وقد اغتدیٰ والطیر في وکناتها بمنجرد قید الاوابد هیکل

ذکرانا کن: یعنې دا هیڅ باک نو کوي چې دو ورغمې وي یا که بزې وي، دا ضروري نه ده چې د هلک له اړخه ورغمې وي او له جینۍ له اړخه بزې وي. (مرقات ۷۴۴/۷)
د عربو عادت ؤو چې کله به یو پسې تلل نو د جالو نه به یې مرغۍ پاسولې چې د هغه د کامیابۍ او د ناکامۍ اندازه وشي. ک مرغۍ به د جالې ښي ته والوتله نو عرب به خوشحاله شول او سفر به یې جاري کړو او که مرغۍ به د چپ اړخ نه پاڅیدله نو نو سفر به یې ختم کړو. دا ټول د اهوام پرستۍ کارونه ؤو، نو ځکه نبي کریم ﷺ د دې نه منع وکړه. دا د حدیث یو حکم دی چې پوره شو چې داسې مه کوئ. دې حدیث کې دویم حکم د عقیقې بیان کړی شوی دی. (مرقات ۷۴۴/۷)

د عقیقې طریقه

﴿۵﴾وَعَنِ الحسنِ عَنْ سَمُرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْغُلَامُ
او حضرت حسن بصري رحمه الله د حضرت سمره رضي الله عنه نه نقل کوي چې نبي علیه السلام وفرمایل هر ماشوم
مُرْتَهَنٌ بِعَقِيقَتِهِ تُذْبَحُ عَنْهُ
د خپلې عقیقې په بدل کې ګانه دی. د هغې د پیدائش په اوومه (۷) ورځ د هغې لپاره عقیقه وکړئ،
يَوْمَ السَّابِعِ وَيُسَمَّى وَيُحْلَقُ رَأْسُهُ . رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ
په اوومه ورځ هغې له نوم کېږدئ او د هغې سر وخرائیوئ. دا احمد، ترمذي، ابوداؤد، او نسائی
لَكِنْ فِي رِوَايَتِهِمَا رَهِينَةٌ بدلمرتهنٌ وَفِي رِوَايَةٍ لِأَحْمَدَ وَأَبِي دَاوُدَ:
نقل کړی دی خو ابوداؤد د نسائي په روایت کې دی. او احمد او د ابوداؤد په یو روایت کې د
وَيُدَمَّى مَكَانَ : وَيُسَمَّى وَقَالَ أَبُو دَاوُدَ : وَيُسَمَّى أَصَحُّ[1]
یسمی په ځای ویُدمّی دی او ابوداؤد ویلې دي چې دا لفظ د یسمی نه زیات صحیح دی.

توضیح مرتهن: یو روایت کې لفظ رهینة هم راغلی دی. هغه روایت زیات محفوظ هم دی او

[1] رقم الحديث ۲۱۵۳ أخرجه ابوداود في السنن ۲۵۹/۳ رقم الحديث ۲۷۳۷،۲۷۳۸ والترمذي في ۸۵/۴ رقم الحديث ۱۵۲۲

بامعنې هم دی، ځکه مرتهن هغه کس ته وايي چې د هغې سره رهن اېښودلی شوی وي. دا مطلب صحيح نه جوړېږي او که د مرتهن په ځای الغلام مرهون اسم مفعول واخستلی شي نو معنې به صحيح شي خو په روايتونو کې دا سې لفظ نشته دی. لهذا دومره به کول غواړي چې دلته په مرتهن ويلو سره د روای نه سهو شوې ده. او صحيح لفظ همغه رهينة دی. چې ابوداؤد او په نسائي کې ذکر شوی دی. ماشو خپله عقيقه کېڼانه دی. د دې مطلب دا دی چې که عقيقه ونه کړی شوه او ماشوم مړ شو نو د قيامت په ورځ به د خپل مور او پلار شفاعت نه کوي، نو شفاعت موقوف او محبوس دی. عقيقه باندې دويم مطلب دا دی چې د ماشوم د صحت او د هغې غتولو او د مصيبتونو نه د هغې حفاظت په عقيقه باندې موقوف دی. دې روايت کې لفظ يُدمّى هم منقول دی چې امام احمد په مسند احمد کې ذکر کړی دی. دا د تدمية نه دی چې په وينو کې د ککړ شوې په معنی کې دی. ماشوم د عقيقې په وينه کې ککړ کړی شي. دا د جاهليت طريقه وه. لهذا دې لفظ کې هم د يو راوي نه تصرف شوی دی. اصل لفظ يُسمّى دی يعنې د ماشوم نوم دې کېښودلی شي. ابو داؤد دې ته صحيح ويلې دي.

تلطخ: د جاهليت طريقه مکروه ده چې اوس موقوف شوې ده. د هغې په ځای اوس اسلام کې د زعفرانو او د خلوق په ذريعې باندې ماشوم رنګول کېږي. لکه څنګه چې په راتلونکې حديث نمبر ۱۰ کې ذکر دي. (مرقات ۷/۷۵۱)

د حسن رضي الله عنه عقيقه نبي کريم صلى الله عليه وسلم وکړه

﴿۶﴾ وَعَنْ	مُحَمَّدِ	بْنِ	عَلِيِّ	بْنِ حُسَيْنٍ

حضرت محمد بن علی ابن حسين يعنې حضرت امام باقر ابن امام زين العابدين ابن امام حسين رضي الله عنه د

عَنْ عَلِيِّ	بن	أبي	طالب	قَالَ:	عَقَّ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حضرت علي ابن طالب رضي الله عنه نه روايت کوي چې هغې وفرمايل چې نبي عليه السلام خپل لمسي او

عَنِ	الْحَسَنِ	بِشَاةٍ	وَقَالَ: يَا	فَاطِمَةُ

زماځوي د حسن رضي الله عنه په عقيقه کې يو بيزه ذبح کړې وه. او ويې فرمايل چې ای فاطمه رضي الله عنها!

احْلِقِي	رَأْسَهُ	وَتَصَدَّقِي	بِزِنَةِ	شَعْرِهِ	فِضَّةً	فَوَزَنَّاهُ

د حسن سر وخرائيوه او د دې د سر د ويختانو په وزن سپين زر صدقه کړه، نو د هغې ويختان وتلل

فَكَانَ	وَزْنُهُ	دِرْهَمًا	أَوْ	بَعْضَ	دِرْهَمٍ.	رَوَاهُ	التِّرْمِذِيُّ	وَقَالَ: هَذَا

نو هغه يو درهم يا د يو درهم نه په کم وزن ؤو. ترمذی دا روايت نقل کړی دی او ويلې يې دي چې دا

حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ وَإِسْنَادُهُ لَيْسَ بِمُتَّصِلٍ لِأَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ
حديث حسن غريب دی او دې اسناد متصل يعني مسلسل نه دي، ځکه محمد ابن علی ابن حسين
لَمْ يُدْرِكْ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ[1]
د حضرت علي ابن ابی طالب رضي الله عنه په زمانه نه دی موندلی.

توضيح: بشاة: يعنې نبي کريم صلی الله عليه وسلم د حضرت حسن رضي الله عنه په عقيقه کې يو بزه ذبح کړه.

سوال: زير بحث حديث کې د يوې بزې بيان دی. سنن ابوداؤد کې هم داسې دي خو سنن نسائی کې دو کبش ذکر دی. دلته د دې نه مخکې په حديث ۴ کې د عقيقې ضابطه بيان کړی شوې ده چې د هلک له اړخ د دوه بزې او د جينۍ له اړخ د يوې (۱) بزې ذکر دی. په ظاهره خو روايتونو کې اختلاف دی.

جواب: اصل ضابطه خو همغه ده چې په عقيقه کې د هلک له اړخه دوه او د جينۍ له اړخه يوه بزه ده. دلته د حضرت حسين رضي الله عنه په عقيقه کې چې د يوې بزې ذبح کولو ذکر دی نو دې کې به تاويل کول غواړي. اول تاويل او جواب دا دی چې افضل خو دوه دي خو د يوې بزې عقيقه په جواز باندې محمول ده. دويم جواب دا دی چې يوه بزه د نبي کريم صلی الله عليه وسلم له اړخه وه او دويمه د حضرت علي رضي الله عنه له اړخه ياد حضرت فاطمې رضي الله عنها له اړخه وه. دريم جواب دا دی چې د بحث لاندې روايت غير متصل دی. دې کې انقطاع ده. لهذا د دې په ځاے دوه بزو والا روايت اولی بالقبول دی. (مرقات ۷/۷۴۸)

عقيقه کې يې دوه ګډان ذبح کړی

﴿۷﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَقَّ عَنِ الْحَسَنِ
او د حضرت ابن عباس رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم د حضرت امام حسن رضي الله عنه
وَالْحُسَيْنِ كَبْشًا كَبْشًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَعِنْدَ النَّسَائِيِّ: كبشين كبشين[2]
او د امام حسين رضي الله عنه په عقيقه کې يو يو ګډ ذبح کړه. (ابوداؤد،)

توضيح امکان لري چې د ولادت په وخت کې يې يوه ګډ ذبح کړی وي او د عقيقې په وخت کې يې بل ګډ ذبح کړی وي، نو دې ته يو يو کبش هم ويل کېدی شي او دوه دوه هم ورته ويل کېدی شي. يا بل يو صورت کېدی شي، ځکه داد فعل النبي صلی الله عليه وسلم ذکر دی. چې ډېر احتمالات او

([1]) رقم الحديث ۴۱۵۴ أخرجه الترمذي في ۴/۸۴ رقم الحديث ۱۵۲۰

([2]) رقم الحديث ۴۱۵۵ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۲۶۱ رقم الحديث ۲۸۴۱ والنسائي في ۷/۱۶۶ رقم الحديث ۴۲۱۹.

خصوصيات په کې راتلی شي، خو د قول النبي ﷺ همغه ضابطه ده چې په حديث نمبر ۴ کې دی چې د هلک له اړخه دوه بزې او د جينۍ له اړخه يوه بزه عقيقه ده. (مرقات ۷۴۹/۷)

عقيقه چې د چاوي هغه دې د نافرمانۍ نه بچ شي

﴿۸﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ:
او حضرت عمرو ابن شعيب د خپل پلار او د هغه د خپل نيکه نه روايت کوي هغې وويل د نبي عليه السلام نه
سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْعَقِيقَةِ فَقَالَ: لَا يُحِبُّ اللهُ الْعُقُوقَ
د عقيقې باره کې وپوښتلی شو نو نبي کريم ﷺ و فرمايل چې الله عقوق نه خوښوې ګويا کې
كَأَنَّهُ كَرِهَ الِاسْمَ وَقَالَ: مَنْ وُلِدَ لَهُ وَلَدٌ
دا لفظ نبي کريم ﷺ د عقيقې سره د نوموړو سره ناخوښ کړې دی چې د چا کره هلک پيدا
فَأَحَبَّ أَنْ يَنْسِكَ عَنْهُ فَلْيَنْسِكْ عَنِ الْغُلَامِ شَاتَيْنِ وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةً. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[1]
شي نو هغه له پکار ده چې هغه د دې له اړخه دوه بزې ذبح کړي او که جينۍ پيدا شي نو يوه بزه.

توضيح: د لفظ عقيقه اطلاق باندې په ابتدائي بحثونو کې کلام شوی دی. د دې حديث ظاهره مطلب دا دی چې کله د نبي کريم ﷺ نه د عقيقې باره کې وپوښتل شول نو نبي کريم ﷺ و فرمايل چې الله عقوق يعني نافرماني نه خوښوه وي. لهذا د چاچې عقيقه شوې وي نو ګوياکې هغه د عقوق نه بچ شو. ګوياکې دا د عقيقې کولو ترغيب شو. مخکې روايت کې چې د کانه کره الاسم کوم تفسير دی دا د يو راوي له اړخه دی. هغې دا ګڼلې ده چې نبي کريم ﷺ به لفظ عقوق نه خوښولو. حال دا چې واقعه داسې نه ده. نبي کريم ﷺ دا خپله استعمال کړې دی. "هذا ما فهمت والله اعلم" (مرقات ۷۴۹/۷)

نبي کريم ﷺ د حضرت حسن رضي الله عنه غوږ کې اذان وکړو

﴿۹﴾ وَعَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَذَّنَ فِي أُذُنِ الْحَسَنِ ابْنِ عَلِيٍّ
او حضرت رافع رضي الله عنه فرمايي چې ما نبي کريم ﷺ وليدلو چې د حسن ابن علی رضي الله عنه په غوږ کې يې

(۱) رقم الحديث ۴۱۵۶ أخرجه ابوداود في السنن ۲۶۲/۳ رقم الحديث ۲۸۴۲ والنسائي في السنن ۱۶۲/۷ رقم الحديث ۴۲۱۲.

حِينَ وَلَدَتْهُ فَاطِمَةُ بِالصَّلَاةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ. وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حسن صَحِيحٌ[1]
اذان وکړو کله چې هغه د حضرت فاطمی رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه پیدا شو او هغه اذان د لمونځ د اذان پشان ؤو.

توضیح: د سوچ مقام دی چې د چا په غوږ کې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اذان وکړي نو د هغې مقام به څومره اوچت وي. لهذا د هغې وژل به څومره لویه ګناه وي.

الفصل الثالث

په جاهلیت کې عقیقه څنګه وه؟

﴿۱۰﴾عَن بُرِيدَةَ قَالَ: كُنَّا فِي الْجَاهِلِيَّةِ إِذَا وُلِدَ لِأَحَدِنَا
حضرت بریده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې د جاهلیت په زمانه کې به زمونږ رواج داؤ چې کله به مونږ کې د چا
غلامٌ ذَبَحَ شاةً ولطّخ رأسه بدمه فلَمَّا
هلک پیدا شو نو هغې به بزه ذبح کوله او د هغه بزې وینه به یې د هغه هلک په سر ومږله، خو کله
جَاءَ الْإِسْلَامُ كُنَّا نَذْبَحُ الشَّاةَ يَوْمَ السَّابِعِ وَنَحْلِقُ رَأْسَهُ
چې اسلام راغلو نو مونږ به د پیدائش په اؤومه (۷) ورځ بزه ذبح کوله، د هغې سر به مو خرائیلو او
وَنُلَطِّخُهُ بِزَعْفَرَانٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَزَاد رزين: ونُسمّيه[2]
د هغې په سر به مو زعفران مږلو. (روایت کړې دې ابوداؤد)

توضیح: اسلام د جاهلیت طریق موقوف کړه او خپله مبارکه طریقه یې عملي کړه، نو اوس څکه مسلمانانو له د اسلام طریقه خپلول پکار ده. د جاهلیت زمانه کې به خلوک خپل ماشوم د څناور په وینه کې ککړولو. د هغه ماشوم په ژوند کې به درندګي پیدا شوه. اسلام د هغې په ځای د زعفرانو حکم وکړو چې ماشوم مشک او زعفران شي، څکه علماؤ لیکلي دي چې د عقیقه خوړلو سره څه شریني ورکول هم پکار ده چې د ماشوم اخلاق ښایسته شي. (مرقات ۷۵۱/۷)

([1]) رقم الحدیث ۴۱۵۷ أخرجه ابوداود في السنن ۳۳۳/۵ رقم الحدیث ۵۱۰۵ والترمذي في ۸۲/۴ رقم الحدیث ۱۵۱۴.

([2]) رقم الحدیث ۴۱۵۸ أخرجه ابوداود في السنن ۲۶۳/۳ رقم الحدیث ۲۸۴۳.

کتاب الاطعمة
د خوراکونو بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿وطعمون الطعام علی حبه مسکیناً و یتیماً و اسیراً﴾(سورة الدهر : ۸)

وقال الله تعالیٰ: ﴿کلوا واشربوا ولا تسرفوا﴾

اسلام دا چې کامل او پوره بلکې د ژوند پوره ضابطه ده، ځکه هغه خپل منونکو ته د ژوند د هرې شعبې متعلق ښه ښه هدايات ورکوي. او هغوی ته لار ښونه کوي چې مسلمانان د غیر قومونو د تقلید په ځای د نورو لپاره تقلید جوړ شي. همدغه سلسله کې اسلام د خوراک څښاک د آدابو او اصول او قاعد ښاې. دې حدیثونو کې د همدغه شیانو ذکر دی.

الفصل الاول
د خوراک درې آداب

﴿۱﴾عَن عمر بن أَبِي سَلَمَة قَالَ: كُنْتُ غُلَامًا فِي حِجْرِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
حضرت عمر ابن ابی سلمه رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې زه ماشوم ؤوم. او د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په پرورش او تربيت کې ؤوم.
وَكَانَتْ يَدِي تَطِيشُ فِي الصفحة.
يو ماد نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره خوراک کولو او زما لاس په لوښي کې ژرژر تاوېدلو يعنې څنګه چې د ماشومانو عادت وي
فَقَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سم الله
ما به د خپلې مخې په ځای د لته او هلته لاس اچولو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ما ته وفرمايل چې بسم الله ووايه
وكل بِيَمِينك وكل مِمَّا يليك (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
په ښي لاس خوراک کوه او د هغه ځای نه يې خوره چې تاسته نزدې وي يعنې د خپلې مخې نه يې خوره.

توضیح: عمرو بن سلمه د ام سلمه اولنی خاوند ؤو. ام سلمه چې کله د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په نکاح راغله نو عمرو بن سلمه رَضِيَ اللهُ عَنهُ هم د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په تربيت کې راغلو. هغې اړخ ته د "في حجر رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ" ته اشاره کړې شوې ده.

تطيش: يعنې لاس مې اخوا ديخوا په لوښي کې ګرځولو. کله به مې د يو ځای نه خوړله او کله به مې

---

[1] رقم الحديث ۴۱۵۹ مرقاة المفاتيح ۸۳/۸

د بل ځای نه خوړله لکه څنګه چې دعامو ماشومانو عادت وي. نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغې ته آداب وښودل. او دا چې بسم الله ويلو سره خوراک شروع کوه، دويم دا چې په ښي لاس خوراک شروع کوه، دريم دا چې د خپلې مخې نه يې خوره. دلته د درې آدابو بيان دی. د دې مطلب دا نه دی چې ټول همدغه آداب دي هيڅ حصر نشته دی. (مرقات ۵/۸)

بسم الله که ونه وايي نو شيطان به در سره خوراک کوي

﴿۲﴾وَعَن حُذَيفَةَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ الشَّيْطَانَ يَسْتَحِلُّ الطَّعَامَ
او حضرت حذيفه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې کوم خوراک کې د الله
أَنْ لَا يُذْكَرَ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ. رَوَاهُ مُسلم[1]
نوم وانغستلی شي نو هغه شيطان د خپل ځان لپاره حلال ګڼي.

توضيح: يستحل: يعنې د شيطان دا کوشش وي چې څنګه به مسلمان په غفلت سره خوراک شروع کړي چې شيطان ته موقع ملاوه شي او هغه يې هم ورسره وخوري. بسم الله ويلو سره دا خبيث تښتي. (مرقات ۶/۸)

﴿۳﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِذَا دَخَلَ
او حضرت جابر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل کله چې يو کس خپل کور يعنې
الرَّجُلُ بَيْتَهُ فَذَكَرَ اللهَ
د خپل خوب ځای ته داخل شي او د داخليدلو وخت کې د الله نوم اخلي يعنې بسم الله ويلو سره د
عِنْدَ دُخُولِهِ وَعِنْدَ طَعَامِهِ قَالَ الشَّيْطَانُ:
خوب ځای ته داخل شي او يا د خوراک کولو وخت کې هم د خدای نوم واخلي، نو شيطان خپلو تابعدارانو ته وايي
لَا مَبِيتَ لَكُمْ وَلَا عَشَاءَ وَإِذَا دَخَلَ فَلَمْ
چې دې کور ستاسو لپاره هيڅ ځای نشته دی او نه خوراک شته دی. او کله چې سړی کور ته د داخليدلو
يَذْكُرِ اللهَ عِنْدَ دُخُولِهِ قَالَ الشَّيْطَانُ: أَدْرَكْتُمُ الْمَبِيتَ
وخت کې د الله نوم وانخلي نو شيطان خپلو تابعدارانو ته وايي چې دې کې تاسو ته ځای ملاو شو

---

[1] رقم الحديث ۴۱۶۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۹۷/۳ رقم الحديث (۱۰۲-۲۰۱۷) وأبوداود في السنن ۱۳۹/۴ رقم الحديث ۳۷۶۶

وَإِذَا	لَمْ	يَذْكُرِ	اللهَ	عِنْدَ	طَعَامِهِ قَالَ:
او کله چې د خوراک وخت کې د خدای نوم وانخلې نو شیطان خپلو تابعدارانو ته وایي چې دې					
أَدْرَكْتُمُ الْمَبِيتَ وَالْعَشَاءَ". رَوَاهُ مُسلم [1]					
کور تاسو ته هم ځای ملاو شو او خوراک هم درته ملاو شو.					

توضیح: د دې حدیث حاصل دا دی چې کور ته د راتللو وخت کې او بیا د خوراک کولو وخت کې چې کله سړی بسم الله او ایي نو د شیطانانو د جماعت امیر هغوی ته وایي چې دلته نه ستاسو لپاره خوراک شته دی او نه د شپې تېرولو لپاره د ځای ګنجائش شته دی، نو که کور ته د راتللو وخت کې بسم الله او نه وایي نو همدغه شیطان وایي چې ورونو! د شپې د تېرولو ځای ملاو شو او کله چې د خوراک کولو وخت کې بسم الله اونه وایي نو شیطان وایي خوشحاله شئ خوراک او شپه دواړه ملاو شول. علماؤ لیکلې دي چې بیا ابلیس جماع کې هم د هغه کس سره په جماع کې شریک شي. نن سبا دور کې د جهالت په وجه دا وباء عامه ده. ماډرن طبقه د بسم الله نه لرې ده. (مرقات ۸/۷)

خوراک څښاک په ښي لاس مسنون دی

﴿۲﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ			
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل کله چې تاسو کې یو کس خوراک کوي			
فَلْيَأْكُلْ	بِيَمِينِهِ	وَإِذَا شَرِبَ	فَلْيَشْرَبْ
نو خپله ښي لاس باندې خوراک کوئ او چې څیز څښې نو ښي لاس یې څښئ یعنې د اوبو وغیره لوښي			
بِيَمِينِهِ. رَوَاهُ مُسلم [2]			
په ښي لاس باندې نیسئ.			

توضیح: **بیمینه**: شریعت د انسان په هر ځای رهنمائی کړې ده. لهذا د شریعت حکم دی چې په ښي لاس خوراک کوئ او قضائی حاجت په ښي لاس پاکوئ، اوس که یو د دې خلاف روان وي او په چپ لاس خوراک کوي نو د شریعت نافرمانۍ سره سره به د دې خوراک هم بدمزه شي، ځکه کله چې هغې ته رایاد شي اوس اوس یې قضائی حاجت په چپ لاس پاک کړو او اوس یې هغه لاس په خوله کې

---

[1] رقم الحديث ۴۱۶۱ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۹۸/۳ رقم الحديث (۱۰۲-۲۰۱۷) وابوداود في ۱۳۸/۴ رقم الحديث ۳۸۶۵

[2] رقم الحديث ۴۱۶۲ أخرجه مسلم في صحيحه ۵۹۸/۳ رقم الحديث (۱۰۵-۲۰۲۰) وأبوداؤد في السنن ۱۴۴/۴ رقم الحديث ۳۷۷۶

ایښی دی او ښځې یې نو کرکه ورله راشي او خوراک بې خونده شي. (مرقات۸/۸،۷)

په چپ لاس باندې شیطان خوراک څښاک کوي

﴿۵﴾وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَأْكُلَنَّ أَحَدُكُمْ
او حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم و فرمايل تاسو کې دې هيڅ يو کس

بِشِمَالِهِ وَلَا يَشْرَبَنَّ بِهَا فَإِنَّ الشَّيْطَانَ
په چپ لاس خوراک نه کوي او نه دې په چپ لاس څه شی وڅښي ځکه دا د شيطان شيوه ده چې هغه

يَأْكُلُ بِشِمَالِهِ وَيَشْرَبُ بِهَا. رَوَاهُ مُسلم[1]
په خپل چپ لاس خورک کوي او په چپ لاس څښاک کوي.

توضیح: د دې حديث نه معلومه شوه چې کوم خلک په چپ لاس خوراک کوي، دا په حقيقت کې شيطان شوی دی. اګر که شکل يې د سړي دی. شيطان د انسان دښمن دی خو ښکارې ورته نهٔ، خود هغې کار او کردار ښکارې، نو کوم کس چې د شيطان کردار خپلوې نو ښه پوهه شئ چې هغه د شيطان دوست او خپله ښه پوخ شيطان دی. (مرقات۸/۸)

درې ګوتو باندې خوراک کول او ګوتې څټل سنت دي

﴿۶﴾وَعَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ بِثَلَاثَةِ أَصَابِعَ
او حضرت کعب بن مالک رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم به په درېو ګوتو خوراک کولو او

وَيَلْعَقُ يَدَهُ قَبْلَ أَنْ يمسحها. رَوَاهُ مُسلم[2]
د خوراک د فارغېدلو نه وروسته به يې په څه رومال وغيره وچولو يا به يې د وينځلو نه مخکې څټل.

توضیح: **بثلاثة**: انسان له پکار ده چې خوراک کې کم نه کم درې ګوتې استعمال کړي. او د مړئ لپاره کم نه کم د درې ګوتو ضرورت وي. بيا د لوښي څټل هم د برکت سبب دی او لاس د او چولو يا د وينځلو نه مخکې هم سنت دی. دې کې برکت دی. او دې کې د خورک لذت دی. ځينې وخت کې د ضرورت په بناء د درې ګوتو نه زيات هم نبي کريم صلی الله علیه وسلم په خوراک کې استعمال کړي دي. هغې سره د جواز اړخ ته اشاره شوې ده. (مرقات۸/۹)

([1]) رقم الحديث ۴۱۶۳ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۹۸/۳ رقم الحديث (۱۰۶-۲۰۲۰) وابوداود في السنن ۱۴۴/۴ رقم الحديث ۳۷۷۶

([2]) رقم الحديث ۴۱۶۴ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۰۵/۳ رقم الحديث (۱۳۱-۲۰۳۲) واحمد في المسند۴۵۴/۳.

﴿۷﴾وَعَنْ جَابِرٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِلَعْقِ الْأَصَابِعِ وَالصَّفْحَةِ

او د حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د گوتو او لوښي د څټلو حکم وکړو

وَقَالَ: "إِنَّكُمْ لَا تَدْرُونَ: فِي أَيِّهِ الْبَرَكَةُ؟". رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]

او ويې فرمايل چې تاسو نه پوهېږئ چې کومه گوته کې يا په مړئ کې برکت وي.

د خوراک نه وروسته گوتي خپله وڅټئ يا يې په بل وڅټئ

﴿۸﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ

او د حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل کله چې تاسو کې يو خوراک وکړي

فَلَا يمسحْ يدَه حَتَّى يلعقها أَوْ يلعقها (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]

نو لاس تر هغه وخت پورې مه اوچوئ او مه يې وينځئ چې تر څو پورې د لاس گوتې ونه څټئ او يا يې په بل ونه څټئ.

توضيح: اويلعقها: يعنې يا يې خپله وڅټې او يا يې په بل وڅټې، څټوکی داسې کس وي چې د هغې د گوتو نه کرکه نه وي مثلاً ځوی يا لور وغيره وي. واړه ماشومان وي يا خادم يا طالب علم او غلام وي. العاق د باب افعال نه په بل د څټلو په معنیٰ کې دی. وړو باندې گوتې څټلو باندې ما خپل مشران ليدلي دي. (مرقات۱۰/۸)

که د خوراک په وخت کې مړئ ولوېږي نو څه کول پکار دي

﴿۹﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " إِنَّ الشَّيْطَانَ

او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلي دي چې شيطان ستاسو سره

يَحْضُرُ أَحَدَكُمْ عِنْدَ كُلِّ شَيْءٍ مِنْ شَأْنِهِ حَتَّى يَحْضُرَهُ عِنْدَ طَعَامِهِ

هر وخت په هر کار کې موجود وي. تردې چې د خوراک کولو وخت کې هم ستاسو سره موجود وي.

فَإِذَا سَقَطَتْ مِن أَحدكُم لقْمَة فَلْيُمِطْ

لهذا تاسو کې چې د چا نه مړئ وغورځېږي نو هغې له پکار ده چې هغه اوچت کړي او خاوره وغيره

---

[1] رقم الحديث ۴۱۶۵ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۰۶/۳ رقم الحديث (۱۳۳-۲۰۳۳)

[2] رقم الحديث ۴۱۶۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۷۷/۹ رقم الحديث ۵۴۵۶ ومسلم في ۱۶۰۵/۳ رقم الحديث (۱۲۹-۲۰۳۱)

مَا	كَانَ	بِهَا	مِنْ	أَذًى	ثُمَّ	لِيأْكلها	وَلَا	يَدعهَا	لِلشَّيْطَان

چې کوم شی هغې پسې اینختی وي هغه پاک کړي او وې خوري، هغه شیطان ته پرېږنه دي. او که

فَإِذا فرع فليلعق أَصَابَ فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي: فِي أَيِّ طَعَامِهِ يَكُونُ الْبركَةُ؟ ". رَوَاهُ مُسلم[1]

خوراک مو وکړو نو خپلې ګوتې وڅټئ ځکه دا معلومه نه دا چې کوم خوراک په کومه برخه کې برکت دی.

توضیح: فلیمط: اماطه د ازاله په معنی کې دی یعني که د هغې سره خس و خشاک یا څه خاوره لږېدلي وي او پاکول یې ممکن وي نو د وسه پورې هغه پاکه کړئ او د متکبرینو خلک پشان هغه په ځمک یا دسترخوان باندې مه پرېږدئ، ځکه شیطان راشي او هغه خوري. یا د هغې په ضایع کولو باندې خوشحالېږي، نو شیطان له د خوشحالئ موقع مه ورکوئ، هغه ستاسو دښمن دی. که پاکول یې امکان نه لري نو هغه سپې یا پیشو باندې وخورئ چې د الله رزق ضایع نه شي. کله چې د خوراک فارغ شئ نو په عاجزئ او انکسارئ د الله شکر ادا کړئ او ګوتې وڅټئ. دې کې برکت دی او د نظام هضم لپاره فائده مند دی. (مرقات ۱۰/۸)

په تکیه وهلو سره خوراک کول منع دی

﴿۱۰﴾ وَعَن أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم: لَا آكل مُتكئا. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[2]

او حضرت ابو جحیفه رضي الله عنه فرمايي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمايل زه تکې وهلو سره خوراک نه کوم.

توضیح: متكئا: یعنې تکی وهل او بې اعتنائی او تکبر سره خوراک نه کوم، نو زما امت له هم داسې خوراک کول پکار نه دي. دا د تکبر والا خلک کوي. (مرقات ۱۱/۸)

مېز او چوکئ باندې د خوراک د کولو حکم

﴿۱۱﴾ وَعَن قَتَادَة عَنْ أَنَسٍ قَالَ: مَا أَكَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى خِوَانٍ

او حضرت قتاده رضي الله عنه د حضرت انس رضي الله عنه نه روایت کوي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم کله هم په مېز باندې

وَلَا	فِي	سُكُرَّجَةٍ	وَلَا	خُبِزَ	لَهُ	مُرَقَّقٌ	قِيلَ	لِقَتَادَةَ:

خوراک نه دی کړی او نه کله د نبي کریم صلی الله علیه وسلم لپاره چپاتئ پخه کړی شوې ده. د حضرت قتاده رضي الله عنه نه

([1]) رقم الحديث ۴۱۶۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۰۷/۳ رقم الحديث (۱۳۵-۲۰۳۳)

([2]) رقم الحديث ۴۱۶۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۹/۵۴۰ رقم الحديث ۵۳۹۹وابوداو في السنن ۱۴۰/۴ رقم الحديث ۳۷۶۹.

على	مَا	يَأْكُلُونَ؟	قَالَ:	على	السّفر.	رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]

وپوښتلى شو چې نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به څه شي خوراک کولو؟ هغې وفرمايل چې په دسترخوان باندې.

توضيح: على خوان: خوان اصل کې دسترخوان ته ويل کېږي خو دلته د خوان نه مراد چوکۍ يا مېز دى چې خوراک پرې کيښودلو سره خوړلى کېږي د دې لپاره چې خورک ته ښکته نه شي. دا چې مالدا، عيش پرست، متکبر او د غير اسلامي تهذيب د خلکو شيوه ده چې هغوى په چوکۍ يا مېز باندې خوراک کوي، کله کينې، کله يې په ولاړه ولاړه خورې، نو نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا طريقه نه ده خوښه کړې. چوکۍ باندې د خوراک رواج ځينې علماؤ کې هم راغلى دى.

ولا في سكرجة: يعنې نه نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په تشترى مجمع اوتړې کې خوراک کړى دى. سُكُرَّجَةٍ سين او کاف باندې پيښ او را باندې زبر سره شد دى. جيم باندې زبر دى آخر کې گرده تا ده. او سُكُرِجة هم دى. کاف باندې سکون دى او را باندې زير دى. شد نه دى. منجد ليکلي دې "الصحفة التى يوضع فيها الاكل" هغه کاسه او پيالۍ او مجمعه او پتنوس چې خورک په کې اېښودلى کېږي. دا سامان هم عيش اړخ ته اشاره ده چې د هر شي لپاره جدا جدا لوښى او پتنوس دى. امکان لري چې د حديث په مفهوم کې هم داخل وي خو ملاعلي قاري رحمه الله مرقات کې د سکرجه نه مربه، اچار او چکنۍ اېښودلو لوښي مراد اخستې دي. او مطلب يې دا بيان کړى دى چې د خوراک نه زيات شيان چې خوراک هضم کړي د هغې لپاره به جدا جدا لوښي نه ؤو، لکه څنګه چې نن سبا تماشې راغلې يوزنده دل يحيى بن معاذ رازى رَحِمَهُ اللّٰهُ د نيا داره علماؤ ته وويل: يااصحاب العلم ١:قصوركم قيصرية٢:وبيوتكم كسروية٣:واثوابكم طالوتية۴:واخفاكم جالوتية۵:واوانيكم فروعونية ٦: ومراكبكم قارونية ٧: وموائدكم جاهلية ٨: ومذاهبكم شيطانية فاين المحمدية؟"

مرقق: يعنې د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لپاره د چپاتو ډوډو اهتمام کله نه دى شوى.

على السفر: د سفرة جمع ده. دسترخوان ته وايي. کوم شي چې د څرمن، ريکسن يا ټوټې او د پلاسټک وي. نن سبا هم دې کې تماشې راغلې دي. البته مجبوري جدا شى دى. (مرقات ١٢/٨)

---

[1] رقم الحديث ۴١٦٩ اخرجه البخاري في صحيحه ٥٣٠/٩ رقم الحديث ٥٣٨٦ والترمذي في السنن ۲۲۰/۴ رقم الحديث ١٧٨٨.

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه ډوډۍ ولیدله او نه وریته شوي بیزه

﴿۱۲﴾وَعَن أنس قَالَ: مَا أَعْلَمُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَغِيفًا
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې زه نه یم خبر چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله هم نرۍ ډوډۍ چپاتۍ لیدلې وي

مُرَقَّقًا حَتَّى لَحِقَ بِاللهِ
تردې چې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ الله سره ملاقات وشو یعني نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خپل ټول ژوند کې کله هم د چپاتۍ صورت نه دی

وَلَا رَأَى شَاةً سَمِيطًا بِعَيْنِهِ قَطُّ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
لیدلی دا چې کله یې هم چپاتۍ خوړلې وي. د غه شان نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وریته شوي بیزه هم کله په خپلو سترګو نه لیدلې.

توضیح: رأی: چې دا شیان یې لیدلي نه دي، نو د خوراک یې سوال نه پیدا کیږي.

شاة سمیطاً: هغه زمانه کې به د چین په خلکو کې داسې رواج ؤو چې د بزې نه به یې څرمن او ویختان اویستل او د ګرمو اوبو په تپ او براس به یې کېښودله. دا چائنیز خوراک به د چین خلکو تیارولو. د هغې نه وروسته عیاش پرستو هغه طریقه خپله کړه. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا لیدلې هم نه ده. (مرقات۱۲/۸)

میده یا د اغږلی شوي وړو ډوډۍ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه ده خوړلې

﴿۱۳﴾وَعَن سهل بن سعد قَالَ: مَا رَأَى رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّقِيَّ مِنْ
او د حضرت سهل بن سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د کله نه الله رسول کړی دی

حِينِ ابْتَعَثَهُ اللهُ حَتَّى قَبَضَهُ اللهُ وَقَالَ:
نو د هغه وخت نه نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ میده نه لیدلې تردې چې الله د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ روح قبض کړو.

مَا رَأَى رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُنْخُلًا مِنْ حِينِ
او حضرت سهل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمایل چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د کله نه الله رسول کړی دی نو د هغه وخت نه نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ کله چڼر نه

ابتعثهُ اللهُ حَتَّى
دی لیدلی تردې چې الله د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ روح قبض کړو یعني نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته د رسالت ورکولو نه وروسته تر د آخري وخت پورې

[1] رقم الحديث ۴۱۷۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۳۰/۹ رقم الحديث ۵۳۸۵ وابن ماجه في السنن ۱۱۰۰/۲ رقم الحديث ۳۳۰۹.

قبضهُ قِيلَ: كَيْفَ

د میدې نه تیار شوی څیز یا په چنړ چنړ شوې د وړو ډوډۍ خوړل خو لا څه، کله هم نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ د هغې صورت نه دې لیدلې.

كُنْتُمْ تَأْكُلُونَ الشَّعِيرَ غَيْرَ مَنْخُولٍ؟

نه دی لیدلی. د حضرت سهل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه وپوښتلی شو چې بیا به تاسو د جوارو نه بغیر چنړ شوې وړو ډوډۍ څنګه

قَالَ: كُنَّا نَطْحَنُهُ وَنَنْفُخُهُ

خوړله؟ حضرت سهل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمایل چې مونږ به جوار د میده کولو نه وروسته هغه پوک وهلو د الوتلو والا

فَيَطِيرُ مَا طَارَ وَمَا بَقِيَ ثريناه فأكلناه. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]

شیان به ترېنه والوتل او کوم څیز به چې پاتې شو یعنې وړه، نو هغه به په اوبو کې واغړل او بیا به مو د هغې ډوډۍ پخوله.

توضیح: **النقي**: سپین میده وړو ته نقي وايي. د هغې ډوډۍ مراد ده.

المنخل: د وړو چنړ ته منخل وايي. په دې چنړ کړی شوې وړو ته مُنخل او منخول وايي.

الشعیر: یعنې د جوارو وړو کې خو ډېر پوستکې وي. هغه د ازغو پشان وي. د چنړولو نه بغیر به مو هغه څنګه خوړله؟ ویې فرمایل چې پوکی به مو ورکړو، نو غټ پوستکې به ترېنه والوتل او پاتې به مو په اوبو کې لوانده کړل. او پاخول او خوړل به مو.

ثرینا: لوندولو ته وايي. (مرقات ۱۴/۸)

خوراک کې نقص مه راوباسئ

﴿۱۴﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: مَا عَابَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا قَطُّ

او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله هم خوراک ته بد نه دې ویلې. که

إِنِ اشْتَهَاهُ أَكَلَهُ وَ إِنْ كرهه تركه (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به ورته زړه کېدلو نو وبه یې خوړله او که خوښه به یې نه وه نو پرې به یې ښودله.

توضیح: **ماعاب**: خوراک کې عیب هغه کس راوباسې چې د مخکې نه موړ وي. وږی شوی انسان کله هم داسې نه کوي. ویل کېږي چې خوراک ته هغه پورې خورئ چې په خوراک کې انتخاب نه

---

[1] رقم الحديث ۴۱۷۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۴۹/۹ رقم الحديث ۵۴۱۳ وابن ماجه في ۱۱۰۷/۲ رقم الحديث ۳۳۳۵.

[2] رقم الحديث ۴۱۷۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۴۷/۹ رقم الحديث ۵۴۰۹ ومسلم في ۱۶۳۲/۳

وي، خوراک کې چې کله انتخاب شروع شي نو هغه وخت لاس را ښکل پکار دي. (مرقات۸/۱۴)

مؤمن په يوه کولمه او کافر په اوؤه کولمو خوراک کوي

﴿۱۵﴾وَعَنْهُ أَنَّ رَجُلًا كَانَ يَأْكُلُ أَكْلًا كَثِيرًا فَأَسْلَمَ فَكَانَ

او د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه روايت دی چې يو کس ؤ چې ډېره خوراک به يې کولو. کله چې مسلمان شونو

يَأْكُلُ قَلِيلًا فَذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:

به يې لږه خوړله. نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته د هغې ذکر وشو. نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې

إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَأْكُلُ فِي مِعًى وَاحِدٍ وَالْكَافِرُ يَأْكُلُ فِي سبعةِ أمعاء . رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]

حقيقت دا دی چې مؤمن خو د يوې کولمې خوراک کوي او د کافر د اوؤه (۷) کولمو خوراک کوي.

وَرَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي مُوسَى وَابْنِ عُمَرَ المسند مِنْهُ فَقَط[2]

او مسلم دا روايت دی ابو موسی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ او د ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه نقل کوي. چې دا واقعه په کې ذکر نه ده،

وَفِي أُخْرَى لَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

خو مسلم د ابو هريره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه يو بل روايت نقل کړی دی چې هغې کې داسې دي چې يو ورځ د

ضَافَهُ ضَيْفٌ وَهُوَ كَافِرٌ فَأَمَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَاةٍ فَحُلِبَتْ

نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ميلمه راغلو چې کافر ؤ. نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې لپاره د بزې د لوشلو حکم وکړو،

فَشَرِبَ حِلَابَهَا ثُمَّ أُخْرَى فَشَرِبَهُ ثُمَّ أُخْرَى

بزه ولوشلی شوه. او هغه کافر شوده وڅښل. بيا د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په حکم دويمه بزه ولوشلی شوه.

فَشَرِبَهُ حَتَّى شَرِبَ حِلَابَ سَبْعِ شِيَاهٍ ثُمَّ إِنَّهُ أَصْبَحَ فَأَسْلَمَ فَأَمَرَ لَهُ

هغې دا شوده هم وڅښل. بيا چې سحر شو نو هغه مسلمان شو. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه وخت هم د هغې لپاره بزې د لوشلو حکم وکړو.

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَاةٍ فَحُلِبَتْ فَشَرِبَ حِلَابَهَا ثُمَّ أَمَرَ بِأُخْرَى

بزه ولوشلی شوه. او هغې هغه شوده وڅښل بيا هغې د بلې بزې د لوشلو حکم وکړو، نو بزه ولوشلی شوه،

---

(۱) رقم الحديث ۴۱۷۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۳۶/۹ رقم الحديث ۵۳۹۶ وأخرجه ابن ماجه في ۱۰۸۴/۲ رقم الحديث ۳۲۵۶.

(۲) رقم الحديث ۴۱۷۴ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۳۲/۳ رقم الحديث (۱۸۴-۲۰۶۱) والترمذي في السنن ۲۳۴/۴ رقم الحديث ۱۸۱۸

فَلَمْ يَسْتَتِمَّهَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:الْمُؤْمِنُ يَشْرَبُ
خو اوس يې د هغې شوده ټول ونه څښلی شو. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې مومن په يوه
فِي مِعًى وَاحِدٍ وَالْكَافِرُ يشربُ فِي سَبْعَةِ أمعاء[1]
كولمه څښل كوی او كافر په اوو (۷) كولمو څښل كوي.

توضيح: في سبعة امعاء: يعنې كافر په اوه (۷) كولمو خورک کوي. ګويا کې د کافر د خوراک اوه كولمې دي. (مرقات۸/۱۴)

سوال: دې حديث باندې په ظاهره دا اشكار كيږي چې د انسان په حيثيت ټول انسانان يو شان دي، نو بيا دا ويل څنګه صحيح كيدی شي چې د كافر اوه كولمې دي او د مومن يوه كولمه ده؟ مشاهده هم د دې خلاف ده. **جواب**: د دې پوښتنې مختلف جوابونه وركړی شوي دي. علامه نوَوی رحمه الله اوه جوابونه وركړي دي. علامه طيبي هم د وركولو كوشش كړی دی. او قاضي عياض مالكی رحمه الله هم جواب وركړی دی. ملاعلي قاري رحمه الله د دې ټول اقوال او جوابونه نقل كړي دي، خو كوم چې واضح جواب دی او ټول د هغې په نقل كولو باندې اتفاق هم كړی دی هغه د قاضي عياض جواب دی. فرمايي چې مومن په خوراک څښاک كې ډېر لالچ او حرص نه كوي، ځكه په خوراک او څښاک كې بركت راشي. او پليټ يې په لږ خوراک ډک شي، خو كافر په خوراک او څښاک كې ډېر لالچې او حرصناک وي. د هغې نقطه نظر خو د ځناورپشان د خوراک او څښاک وي، نو د دې دواړو په مينځ كې د حرص او عدم حرص په وجه د خوراک او څښاک په معامله كې دومره تفاوت دی، ګوياكې د يو او د اوو (۷) كولمو تفاوت دی. مومن د يوې كولمې په مقدار خوراک كوي او كافر د اوو (۷) كولمو په مقدار خوراک كوي. ګوياكې دا يو مثال دی. د علامه طيبي د كلام خلاصه هم تقريباً همدغه شان ده. د ټولو اقوالو خلاصه دا ده چې د كامل مومن شان زهد او قناعت او ترک دنيا ده، نو هغه په قوت لا يموت باندې صابر وی. او د كافر معامله د دې برعكس ده. اوس دا ضروري نه ده چې د هر مومن شان زهد او قناعت وي. كيدی شي چې ځينې مومن د كافر نه هم زيات حرص لري او زيات خورک كوي، خو چې هغه د خپل مومنانه شان نه غورځيدلی وي. لهذا حديث باندې به اعتراض نه راځي. (مرقات۸/۱۵،۱۴)

---

[1] رقم الحديث ۴۱۷۵ اخرجه مسلم في صحيحه ۳/۱۶۳۲ رقم الحديث (۱۸۵-۲۰۶۲) وابن ماجه في ۲/۱۰۸۴ رقم الحديث ۳۲۵۸ .

قناعت كه وي نو د دوؤ خوراک د دريو لپاره كافي كېږي

﴿۱۶﴾ وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: طَعَامُ الِاثْنَيْنِ كَافِي الثلاثةِ
او حضرت ابوهريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل چې د دوه كسانو خوراک دريو كسانو له
وطعامِ الثلاثةِ كَافِي الْأَرْبَعَة (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
او د دريو كسانو خوراک د څلورو لپاره كافي كېږي.

توضيح: د حديث مطلب دا نه دی چې د دوه كسان خوراک د دريو كسانو په لپاره په مړه خېټه كافي وي. بلكې كه د قناعت نه كار واخستلی شي نو هغه خوراک دريو كسانو له د كفايت په توګه پوره كېږي. او د څلور خوراک د كفايت په توګه اتو (۸) له كافي كېږي، لكه څنګه چې په راتلونكې حديث كې د دوه چنده خبره شوې ده چې د څلور خوراک د اتو (۸) لپاره د كفايت په توګه كافي كېږي. نيمه خېټه پاندې خوراک كولو سره سړی نه مرې او بل پرې ژوندی شي. دې دواړو حديثونو كې د يو ځای خوراک كولو ترغيب وركړی شوی دی. (مرقات ۱۵/۸)

﴿۱۷﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: طَعَامُ الْوَاحِدِ
او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې ما د نبي كريم صلى الله عليه وسلم نه دا اورېدلي دي چې د يو كس خوراک
يَكْفِي الِاثْنَيْنِ وَطَعَامُ الِاثْنَيْنِ يَكْفِي الْأَرْبَعَةَ وَطَعَامُ الْأَرْبَعَةِ يَكْفِي الثمانية . رَوَاهُ مُسلم[2]
د دوه كسانو لپاره او د دوؤ د څلورو لپاره او د څلورو د اتو (۸) لپاره كافي كېږي.

مريض كس لپاره تلبينه بهترين شی دی

﴿۱۸﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې ما د نبي كريم صلى الله عليه وسلم نه اورېدلي دي چې تلبينه د
التَّلْبِينَةُ مُجِمَّةٌ لِفُؤَادِ الْمَرِيضِ تَذْهَبُ بِبَعْضِ الحزن (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[3]
بيمار زړه ته سكون او قوت وركوي او ځينې غمونه لرې كوي.

([1]) رقم الحديث ۴۱۷۶ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۳۲/۳ رقم الحديث (۱۸۶-۲۰۶۳) والترمذي في السنن ۲۳۵/۴ رقم الحديث ۱۸۱۹

([2]) رقم الحديث ۴۱۷۷ اخرجه البخاري في صحيحه ۵۳۶/۹ رقم الحديث ۵۳۹۲ ومسلم في ۱۶۳۰/۳ رقم الحديث (۱۷۸-۲۰۵۸)

([3]) رقم الحديث ۴۱۷۸ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۳۰/۳ رقم الحديث (۱۷۹-۲۰۵۹) والترمذي في السنن ۲۳۶/۴ رقم الحديث ۱۸۲۰

توضيح: التلبينة: دا د هغه حريره نوم دی چې د وړو او د شوده نه جوړيږي. دا چې د شودو (پيو) ماده زياته وي، نو ځکه ورته تلبينه ويلی شوی دی. چې ماده يې د پيو ده. په دې کې شهد او داسې نور خواږه يو ځائ کولی کيږي. نرم وي، څنبل کېدی شي. پيو کې پخ شوي مينچې چې په اختر کې پخولی کيږي، هغه هم دغه شان وي. شير خرمه هم د دې مصداق دی. (مرقات۱۸/۸)

مجمة: **ای مريحة مفرحة** خوشحالي ورکونکی او راحت رسونکي ته وايې. چې زړه پرې خوشحاله او قوي کېږي. د همدغې بيان مخکې جملې کې راغلی دی. گوياکې دا د هغې لپاره بيان دی. (مرقات۱۸/۸)

كدو د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوښ ؤ

﴿۱۹﴾وَعَنْ أَنَسٍ أَنَّ خَيَّاطًا دَعَا النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِطَعَامٍ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ يو درزي نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خپل تيار شوي خوراک لپاره دعوت ورکړو
صَنَعَهُ فَذَهَبْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَرَّبَ خُبْزَ شَعِيرٍ
د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره زه هم لاړم. هغې د جوارو ډوډۍ او خوروه راوړله او په دسترخوان يې
وَمَرَقًا فِيهِ دُبَّاءٌ وَقَدِيدٌ فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَتَبَّعُ
کينبودله چې کدو او اوچه غوښه هم په کې وه. ما وليدل چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا چې کدو زيات
الدُّبَّاءَ مِنْ حَوَالَيِ الْقَصْعَةِ فَلَمْ أَزَلْ
خوښ ؤ نو ځکه به يې د کاسې غاړو ته کدو لټولو او خوړله به يې، نو د ځکه د هغه ورځې نه وروسته
أُحِبُّ الدباءَ بعد يومِئذٍ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)(۱)
زه کدو خوښوم، ځکه دا د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوښ ؤ.

توضيح: خياطاً: درزي ته وايي. دې خوش قسمته د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په دعوت کې خوروه کې د اوچې غوښه پوټې ايښې ؤ. او د کدو چنډې وي.

قديد: د اوچې غوښې پوټو ته وايي. کدو او تېنده ټول د يو مزاج سبزي ده. د دې حديث نه معلومه شوه چې د غريبانانو دعوت قبلول مسنونه طريقه ده. او خپل خادمان هم د ځان سره کېنول پکار دي. او که په لوښي کې مختلف شيان وي نو د هغې انتخابول او اخستل جائز دي، خو په دې شرط چې په شريکانو بده نه لږي. (مرقات۱۸/۸)

---

(۱) رقم الحديث ۴۱۷۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۵/۹ رقم الحديث ۵۴۹۷ ومسلم في ۱۷۳۶ رقم الحديث (۹۰/۲۲۱۶)

په اور باندې پوخ شوي شي خوړلو سره اودس لازم نه دی

﴿۲۰﴾وَعَن عَمرو بنِ أُمَيَّةَ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يحتز من كتف الشَّاة
او د حضرت عمرو بن اميه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې هغه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وليدلو چې د بيزې يو اوږه چې د هغه په
فِي يَدِهِ فَدُعِيَ إِلَى الصَّلَاةِ
لاس کې وه په چاړه يې غوښوله. بيا دغه دوران کې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د لمونځ لپاره راوغښتلی شو، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ
فَأَلْقَاهَا وَالسِّكِّينَ الَّتِي يَحْتَزُّ بِهَا ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى
هغه اوږه او هغه چاړه چې اوږه يې پرې غوښوله پرې يې ښودله او او دريدلو او لمونځ يې ادا کړو.
وَلَمْ يَتَوَضَّأْ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه وخت اودس ونه کړو ځکه د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اودس ؤو.

توضيح: **يحتز**: اى يقطع: چاړه باندې غوښولو ته وايي. که غوښه سخته وي نو هغه په چاړه غوښول بهتر دي، خو که غوښه نرمه وي نو په چاړه غوښول مناسب نه دي بلکې د عجمو ناخوښه طريقه ده. د دې حديث نه معلومه شوه چې اهل حق کله د اذان اواز واوري نو ژر لمونځ ته متوجې شي. دويمه دا خبره معلومه شوه چې اور باندې د پوخ شي خوړلو سره اودس نه ماتيږي. لکه څنګه چې د ځينو حضراتو خيال دی. (مرقات ۲۰/۸)

خوږ شی د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوښ ؤ

﴿۲۱﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ الْحَلْوَاء
حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به خوږ شيز او شهد
وَالْعَسَلَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[2]
زيات خوښول. (بخارى)

توضيح: **الحلواء**: د حلواء نه مراد مطلق خوږ شی دی. د هغې نه وروسته د العسل ذکر د تخصيص بعد تعميم د. او که د حلواء نه مشهوره حلواء مراد وي نو دې کې هم هيڅ باک نشته دی. البته خاص کول محل نظر دی. بدعتيان خلک د حلواء ډېر تعريفونه کوي. دې حديث کې خوږ شی مراد دی. د شان والا طبيعت

([1]) رقم الحديث ۴۱۸۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۲۴/۹ رقم الحديث ۵۳۷۹ ومسلم في ۱۶۱۵/۳ رقم الحديث (۱۴۴-۱۲۰۴۱)

([2]) رقم الحديث ۴۱۸۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۸۴/۹ رقم الحديث ۵۴۴۲ ومسلم في ۲۷۴/۱ رقم الحديث (۹۳-۳۵۵)

والاخلک هم خوږشي خوښوي، خوږوالی د جگر غذا ده. د خوشبو د زړه غذا ده. (مرقات ۲۰/۸)

سرکه بهترین سالن دی

﴿۲۲﴾وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَأَلَ أَهْلَهُ الْأُدُمَ.
او د حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یو ورځ د خپل کوروالو نه سالن وغوښتلو.
فَقَالُوا: مَا عِنْدَنَا إِلَّا خَلٌّ فَدَعَا بِهِ فَجَعَلَ
کوروالو وویل چې مونږ سره سالن نشته دی. البته سرکه شته دی. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سرکه راغوښتله
يَأْكُلُ بِهِ وَيَقُولُ: نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ. رَوَاهُ مُسلم [1]
او د هغې سره یې ډوډۍ خوړل شروع کړه او دا به یې فرمایل چې سرکه بهترین سالن دی. سرکه بهترین سالن دی.

توضیح: **ادام**: سالن ته وایي او الخل سرکې ته وایي. سرکه کم خرچ بالا نشنی سالن دی. سالن هم دی. طعام هم دی. او د بدن لپاره مفید هم دی.

د خرړي فایدې

﴿۲۳﴾وَعَن سعيد بنِ زيدٍ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْكَمْأَةُ مِنَ الْمَنِّ
او حضرت سعید ابن زید رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل د خرړی د من یو قسم دی.
وَمَاؤُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ:
او د دې اوبه د سترګو لپاره شفاء ده. (بخاری او مسلم) او د مسلم یو روایت کې دي چې خرړی د
مِنَ الْمَنِّ الَّذِي أَنزَلَ اللهُ تَعَالَى عَلى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام (مُتَّفق عَلَيْهِ) [2]
هغه مَن نه دی چې الله په حضرت موسی عَلَيْهِ السَّلَام باندې نازل کړی وُو.

توضیح: الکمأة: د دې جمع اکمؤ ده. ځمکې او د غر په خرباو لرږو او د ځینو بوټو په جرړلو کې دا بوټی پیدا کېږي. د دې ډېر قسمونه دي، خو مونږ سره دوه مشهور دي. دې ته اردو کې کھمبی او زمونږ په ژبه کې ورته خرړی وایي. دا د بارانونو په موسم کې کېږي. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې دا د سترګو لپاره شفاء ده. دې ته شحم الارض هم وایي، ځکه د وازګې پشان یو ځکې

---

(1) رقم الحديث ۴۱۸۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۵۷/۹ رقم الحديث ۵۴۳۱ ومسلم في ۱۱۰۱/۲ رقم الحديث (۲۱-۱۴۷۴)

(2) رقم الحديث ۴۱۸۳أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۲۲/۳ رقم الحديث (۱۶۶-۲۰۲۵) وأبوداود في السنن ۱۹۹/۴ رقم الحديث ۳۸۲۰

بوټي دی. شودو یا اوبو کې پخول کېږي. دا تازه غوښې پشان خوندور وي. نبي کریم ﷺ وفرمایل چې دا یو نعمت دی، لکه څنګه چې بنی اسرائیلو ته د نعمت په توګه صحراء کې من او سلوی ورکړی شوې وُو. نبي کریم ﷺ د دې یوه فائده دا ویلې ده چې که د دې اوبه وزبېښلې شي نو د شپې یو څاکی په سترګه کې واچولی شي نو نظر صحیح کېږي. باب الطب کې به د دې بیان ان شاء الله راشي.

د خربوزې او کهجورو یو ځائ کولو حکم

﴿۲۴﴾وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ
او حضرت ابن جعفر رضي الله عنه فرمایي چې ما نبي کریم ﷺ په خربوزه او تازه کجورو ملاؤولو
الرُّطَبَ بِالْقِثَّاءِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
او خوړلو باندې لیدلی دی.

توضیح: رطب: لوندو کجورو ته وایي او القثاء خربوزه ته وایي. چې اوږده اږده مېوه یې وي. ګویا کې مار دی کجوره ګرمه وي. او خربوزه یخه وي. دغه شان چې دواړه ملاو کړی شې نو اعتدال پیدا شي. (مرقات۸/۲۴،۲۳)

د پیلو دوني فضیلت

﴿۲۵﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَرِّ الظَّهْرَانِ					
او حضرت جابر رضي الله عنه فرمایي چې یو موقع کې مونږ د نبي کریم ﷺ سره په مقام مر الظهر کې وُو.					
نَجْنِي		الْكَبَاثَ			فَقَالَ:
چې مکې ته نژدې یو ځای دی. او پیلو پخې پخې مېوې مو راجمع کولې. نبي کریم ﷺ وفرمایل چې					
عَلَيْكُمْ	بِالْأَسْوَدِ	مِنْهُ	فَإِنَّهُ	أَطْيَبُ	فَقِيلَ:
د دې کومه مېوه توره وي نو هغه واخلئ ځکه هغه ښه وي. او فائده هم رسوې. مونږ عرض وکړو					
أَكُنْتَ	تَرْعَى	الْغَنَمَ؟		قَالَ:	نَعَمْ
یا رسول الله ﷺ! آیا تا ﷺ بزې څرولې دي؟ نبي کریم ﷺ وفرمایل آؤ.					

([1]) رقم الحديث ۴۱۸۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۱۶۳ رقم الحديث ۵۷۰۸ ومسلم في ۳/۱۶۱۹ رقم الحديث (۱۵۷-۲۰۴۹)

وهل من نبيٍّ إلاّ رعاها؟ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

او کوم نبي دی چې بزې يې نه وې څرولې.

توضیح: بمر الظهران: دا مکې مکرمې ته نزدې د يو مقام نوم دی. همدلته نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د فتح مکه په موقع باندې پړاو اچولی ؤو.

نجنی: انتخابول او د راماتولو په معنی کې دی. (مرقات۸/۲۳)

الکباث: د پیلو پخو مېوؤ ته وايي "ای النضیج من ثمر الراك" (مرقات۸/۲۳)

وهل من نبي: صحابه کرام رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ کله چې د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا واورېدل چې د پیلو د مېوؤ نه تور و خورئ دا ډېر خوندور وي، نو د دېنه صحابه کرامو اندازه ولګوله چې دا معلومات صرف هغه خلکو ته وي چې صحراء کې بزې څروي. دې وجې نه صحابه کرامو وپوښتل چې یا رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! آیا تا بزې څرولې دي. نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يوې ظابطې اړخ ته اشاره وکړه چې هر نبي بزې څرولې دي. دې کې دا حکمت وي چې بزه يو عاجز او کمزوری حیوان دی، خو طبعي توګه باندې څرولو کې ډېر متحرک واقع دی. د بوټې يوه پاڼه د يو ځای نه خورې او په لیدلو سره بل ځای ته رسېږي. که معمولې کاڼې باندې ويشتلی شي نو مړه کېږي. ځنګل کې د بزې دښمنان هم زيات وي، ځکه لومېړه هم دا څېرولی شي، نو ځکه د څرونکو په مزاج کې عاجزي، اعتدلال او د سخت برداشت ماده پیدا شي. او همدغه شیان دي چې انبیاؤ ته يې ضرورت وي. چې آینده عوامو ته لاړ شي او په کولاوه سینه او په سړو مازغو هغوی پوهه کړي. بزو څرولو سره د نظم او ضبط مهارت هم حاصلیږي. چې بیا د انسانانو منظم کول او تاوده او يخ برداشت کول اسان وي. ملاعلي قاري رحمه الله په مرقات کې لیکلي دي چې حضرت موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ نه الله وپوښتل چې آیا ته پوهېږې چې تاله مو ولې نبوت درکړو.؟ حضرت موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ په نفې کې جواب ورکړو، نو الله جواب ورکړو چې تا يو ځل بزې څرولې او يوه بزه درنه وتښتېدله نو هغې پسې شوی او ښه ستړی شوی، خو بزه دې ونېوله او هغې ته دې وویل چې او بې وسې! ځان دې هم په مصیبت کې واچولو او زه دې په مصیبت کې واچولم. ما چې ولیدل چې په حیوان ستا دومره شفقت دی نو ته مې د انسانانو لپاره کړې او ورا ومې لېږلې.

نن سبا خلک بغیر د تربیت نه دعوت کونکې جوړ شي او نقصان کوي. د حديث نه معلومه شوه چې نبوت همیشه په عاجزه او متواضع طبقاتو کې راغلی دی.

[1] رقم الحديث ۴۱۸۵اخرجه البخاري في ۵۶۴/۹ رقم الحديث ۵۴۴۰ ومسلم في ۱۶۱۶/۳ رقم الحديث (۱۴۷۱-۲۰۴۳)

د خوراک کولو وخت کې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کيفيت

﴿۲۶﴾وَعَن أنس قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُقْعِيًا
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د اقعاء په حالت کې ناسته باندې
يَأْكُلُ تَمْرًا وَفِي رِوَايَةٍ: يَأْكُلُ مِنْهُ أكلا ذريعاً. رَوَاهُ مُسلم [1]
کجورو خوړلو باندې ليدلى دى او يو روايت کې دا دي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کجورې ژر ژر خوړلې.

توضيح: مقعياً: د اقعاء نه دى. د کيناستلو يو حالت دى. چې کس په کې په کوناټو باندې کېني او. په زنګنونو باندې ودرېږي. دا يو متواضع صورت دى.

ذريعاً: ژر ژر يې خوړلې. کېدى شي په څه وجه تندئ کې وُو. (مرقات۸/۲۴)

د ملګرو سره دوه دوه کهجورې يو ځاې مه خورئ

﴿۲۷﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَقْرِنَ الرَّجُلُ بَيْنَ
او حضرت عبدالله ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې نه منع کړې ده چې يو کس دوه کجورې
التَّمْرَتَيْنِ حَتَّى يستأذِنَ أَصْحَابه (مُتَّفقٌ عَلَيْهِ) [2]
يو ځاې کړي او په يو ځل دوه کجورې وخورې، خو مګر دا چې د خپلو ملګرو نه اجازت وغواړي.

توضيح: ان يقرن: د ضرب او نصر دواړو نه راځي. قران دوه کجورې يو ځاى کول او خوړلو ته وايي. علمه سيوطى فرمايي چې دا د هغه وخت خبره ده چې کله د خوراک ډېره تنګسيا وه. بيا چې کله وسعت شو نو دا حکم موقوف او منسوخ شو. اوس دوه کجورې په ځاى خوړلى شي.

بهرحال د ادب تقاضا همدغه ده چې د ملګرو سره په مجلس کې يوه يوه کجوره مستحب دي، خو جدا يې شوک خوري نو درې درې هم په وى ځل خوړلى شي. او که د مجلس ټول ملګرې اجازت وکړي نو بيا هم دوه دوه په يو ځاى خوړلى شي، لکه څنګه چې دې حديث کې ذکر دي. (مرقات ۲۵/۸)

---

(1) رقم الحديث ۴۱۸۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۷۵/۹ رقم الحديث ۵۴۵۳ ومسلم في ۱۶۲۱/۳ رقم الحديث (۱۶۳-۲۰۵۰)

(2) رقم الحديث ۴۱۸۷مسلم في صحيحه ۱۶۱۶/۳ رقم الحديث (۱۴۸-۲۰۴۴) و(۱۴۹-۲۰۴۴)

کور کې د کهجورو ساتلو فضیلت

﴿۲۸﴾وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَجُوعُ أَهْلُ بَيْتٍ
او د حضرت عائشه رضی الله عنها نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل د هغه کور خلک نه وږي کېږي
عِنْدَهُمُ التَّمْرُ. وَفِي رِوَايَةٍ: قَالَ: يَا عَائِشَةُ بَيْتٌ لَا تَمْرَ فِيهِ
چې کوم کور کې کجورې وي. او یو روایت کې داسې دي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل عائشه رضی الله عنها چې
جِيَاعٌ أَهْلُهُ قَالَهَا مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ [1]
کوم کور کې کجورې نه وي د هغه کور والا وږي دي. نبي کریم صلی الله علیه وسلم دا الفاظ درې ځله وفرمایل.

توضیح: یعنې که په کور کې کجورې وي نو د کور والا په فقر او فاقه کې نه دي. او که کجورې په کور کې نه وي نو وږي دي. دا حدیث د هغه خلکو متعلق دی چې مدینه منوره کې اباد ؤو. د هغوی ګوزاره به صرف په کجورو وه. دغه شان دې حدیث کې د کجورو څه فضیلت هم بیان شوی دی چې کور کجورې د برکت سبب دی. د دې نه دا معلومه شوه چې کجورې کور کې ذخیره کول جائز دي. او دا هم معلومه شوه چې که صرف کجورې وي او نور هیڅ نه وي نو بیا هم کس له دا شکایت جائز نه دی چې کور کې د خوراک لپاره هیڅ نشته دی. (مرقات۸/۲۴)

﴿۲۹﴾وَعَنْ سعدٍ قَالَ: سمعتُ رسولَ الله يَقُولُ: مَنْ تَصَبَّحَ
او حضرت سعد رضی الله عنه فرمایي چې ما د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه دا اورېدلي دي چې کوم کس د سحر وخت کې د بل کوم
بِسَبْعِ تَمَرَاتٍ عَجْوَةٍ لَمْ يضرَّه ذَلِكَ الْيَوْمَ سم وَلَا سحر (مُتَّفق عَلَيْهِ) [2]
شې خوړلو نه مخکې اؤوه (۷) عجوه کجورې خوري هغې ته به د هغه ورځ هیڅ زهر او جادو نقصان نه روسوي.

توضیح: تمرات عجوة: عجوه د مدینې په ښو کجورو کې دي. رنګ یې تور وي، خوږوالې کې ډېر خوږ نه وي بلکې معتدل وي. د دې هډوکی ګول وي. دانه هم ګول وي. ډېرې ګرانې دي. یو زمانه کې به په سل (۱۰۰) ریال یوه کلو خرڅېدله. دې کې الله یو خاصیت ایښی دی چې سحر کې د دې اؤوه دانې په نهره خوله خوړلو سره سړی د زهر او سحر نه محفوظ وي. نبي کریم صلی الله علیه وسلم کېدی

([1]) رقم الحدیث ۴۱۸۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۳۱/۵ رقم الحديث ۲۴۸۹ ومسلم في ۱۹۱۷/۳ رقم الحديث (۱۵۱-۲۰۴۵)

([2]) رقم الحدیث ۴۱۸۹ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۱۸/۳ رقم الحديث (۱۵۳-۲۰۴۶) وأبوداود في السنن ۱۷۴/۴ رقم الحديث ۳۸۳۱

شي چې د عجوه كجورې لپاره دعا غوښتلې وي چې به كجوره كې دا اثر وي. د اوّوه شمير د الله په علم كې دى چې په دې كې څه حكمت دى. آينده د عجوه نور تفصيل را روان دى. (مرقات ۸/۲۷)

﴿۳۰﴾وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ فِي عَجْوَةِ		
او د حضرت عائشه رضي الله عنها نه روايت دى چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل د عاليه په عجوه		
الْعَالِيَةِ	شِفَاءً	وَإِنَّهَا تِرْيَاقٌ
كجورو كې شفاء ده. او هغه د زهرو وغيره لپاره دى ترياق خاصيت لري. چې د ورځ په ابتدائي		
أَوَّلَ البكرة. رَوَاهُ مُسلم[1]		
برخه كې يعني په نهره وخوړلى شي.		

توضيح العالية: د مديني اطرافي علاقو ته عوالي وايي. څينې عوالي درېو نه تر د آته (۸) كلومزتره پورې واقع دي. د بحث لاندې حديث كې په مدينه منوره كې په عوالي د يو عوالي ذكر دى.

اول البكرة: يعني سرح په نهره خوړلو سره به دا فائده وي. ترياق د يوې دوائى نوم دى چې د زهرو لپاره گټور وي. وايي (مرقات ۸/۲۸، ۲۷).

چوں ترياق از عراق آورده شود مار گزيده مرده شود

ولږه د نبي كريم صلى الله عليه وسلم په كور كې

﴿۳۱﴾وَعَنْهَا	قَالَتْ:	كَانَ	يَأْتِي	عَلَيْنَا	الشَّهْرُ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې څينې مياشت به مونږ باندې د سې تېرېدله چې مونږ به هغې كې اور نه بلولو.					
مَا	نُوقِدُ	فِيهِ	نَارًا	إِنَّمَا	هُوَ
يعني وخت به موتوله مياشت گوزاره كوله. زمونږ كور كې د خوراك د سامان د نشتوالي په وجه په نغرې كې به اور نه بليدلو					
التَّمْرُ	وَالْمَاءُ	إِلَّا	أَنْ	يُؤْتَى	بِاللُّحَيْمِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[2]
او هغه وخت كې به زمونږ انحصار صرف په كجورو او اوبو باندې وُو، خو دا چې كله به لږه شان غوښه راغله.					

([1]) رقم الحديث ۴۱۹۰ اخرجه البخاري في صحيحه ۵۶۹/۹ رقم الحديث ۵۴۴۵ ومسلم في ۱۶۱۸/۳ رقم الحديث (۲۰۴۷-۱۵۵)

([2]) رقم الحديث ۴۱۹۱ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۱۹/۳ رقم الحديث (۱۵۶-۲۰۴۸) واحمد في المسند ۱۰۵/۶.

توضیح: **لُحیم**: دا د لحم تصغیر دی. د تقلیل لپاره دی. یعنې د بهر نه به چې کله هم چا تحفه راولېږله نو بیا به مونږ غوښه خوړله. ګنې کجورو او اوبو باندې به مو ګوزاره کوله. یاده دې وي چې د نبي کریم ﷺ دا ولږې اختیاري وي. دا د شرم سبب نه ؤو. بلکې د فخر سبب د چې د نبي کریم ﷺ په ذات کې د ټولو انبیاؤ صفات پیدا شي.

حسن یوسف دم عیسیٰ ید بیضا داری

آنچه خوبان همه دارند تو تنها داری

﴿۲۲﴾وَعَنْهَا	قَالَتْ:	مَا	شَبِعَ	آلُ	مُحَمَّدٍ	يَوْمَيْنِ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمایي چې کله هم داسې نه دې شوي نبي کریم ﷺ کورو الو ته دوه ورځې						
مِنْ	خُبْزِ	بُرٍّ	إِلَّا	وَأَحَدُهُمَا	تمر	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
د غنمو ډوډۍ باندې خیټه ډکه کړې وي او په هغه دوه ورځو کې یوه ورځ خوراک د کجورو نه وه.						

توضیح: **خبز بر**: یعنې د غنو په ډوډۍ خیټه نه ده ډکه شوې، د جوارو هغې باندې به ډکه وه. نبي کریم ﷺ د فقر او فاقې او د ترک دنیا باره یوه ضابطه د خپل ځان لپاره مقرره کړې وه. دویمه ضابطه د اهل بیتو لپاره وه. او دریمه ضابطه د عام امت لپاره وه. د ځان لپاره خالص فقر ؤو. د اهل بیتو لپاره څه د ساتلو ضرورت ؤو. د امت لپاره یې اساني وساتله. (مرقات ۲۸/۸)

په اوبو او کهجورو باندې ګله هم خیټه ډکه نه شوه

﴿۲۳﴾وَعَنْهَا	قَالَتْ:	تُوُفِّيَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	وَمَا شَبِعْنَا
حضرت عائشه رضي الله عنها فرمایي چې نبي کریم ﷺ د دې دنیا نه لاړو او مونږ د هغې په ژوند									
مِنَ	الأسودين	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]							
کې کله دوه تور شیزونه یعنې کجورې او اوبه په مړه خیټه ونه ښنبلې.									

توضیح: **الاسودین**: د دوه تورو نه مراد اوبه او کجورې دي. اوس پوښتنه دا ده چې د اوبو ملاوېدل څه مشکل ؤو چې په هغې یې خیټه نه وه ډکه شوې؟ نو د ې جواب دا دی چې سړی په نهره خوله اوبه نه شي ښنبلی. چې په خیټه کې کجورې وغیره نه وي نو په نهره اوبه هم نه ښنبل کېږي، نو ځکه د

---

(1) رقم الحديث ۴۱۹۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۸۲/۱۱ رقم الحديث ۴۴۵۸ ومسلم في ۲۲۸۲/۴ رقم الحديث (۲۶-۲۹۷۲)

(2) رقم الحديث ۴۱۹۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۸۲/۱۱ رقم الحديث ۴۴۵۵ وابن ماجه في السنن ۱۱۱۰/۲ رقم الحديث ۳۳۴۴.

کجورو نه ملاوېدلو په وجه ګویا کې او به هم په ملاوې نه شوې چې خېټه پرې ډکه شي. د اسودین د ترغیب په توګه دی. ګنې او به توری نه وی. (مرقات۸/۲۹)

﴿۳۴﴾وَعَن	النّعمانِ	بن	بشيرٍ	قَالَ:	أَلَسْتُمْ
او د حضرت نعمان ابن بشیر رَضِيَ اللهُ عَنهُ نه روایت دی چې هغې یو موقع کې و فرمایل چې آیا تاسو چې					
فِي	طَعَامٍ	وَشَرَابٍ	مَا	شِئْتُمْ؟	
خپل خوراک څښاک کې ښه ګه غواړې عیش نه کوئ؟ یعنې تاسو په خپل خوراک او څښاک کې د خپل خواهش مطابق وسعت					
لَقَدْ	رَأَيْتُ	نَبِيَّكُمْ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او افراط اختیارولو سره د عیش او راحت ژوند تېروئ. او حال دا چې ما ستاسو نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په داسې حال کې لیدلی					
وَمَا	يَجِدُ	مِنَ	الدَّقَلِ	مَا	يَمْلَأُ بَطْنَهُ. رَوَاهُ مُسلم [1]
دی چې هغوی ته به ناکاره کجورې هم دومره نه ملاوېدلې چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پرې خپله خېټه ډکه کړې وی.					

توضیح: **الدقل**: ناکاره کجورو ته دقل وایي. حضرت نعمان ابن بشیر خو یا دا کلام د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مرګ نه وروسته صحابه ته کړی دی. یا یې تابعینو ته کړی دی. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې فاني دنیا ته د عیش او عشرت لپاره نه وو راغلی، نو ځکه نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دنیا د خوندونو نه ځان وساتلو. څه به چې ورسره وو نو په نور به یې قربانول. او خپله به یې فقر او فاقه برداشت کول. دا فقر اختیاري وه. ځینې روایتونو کې دي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به صرف په کجورو ګوزاره کوله. بل هیڅ خوراک به نه وو. بیا یو حدیث کې دي کجورې به هم ډېرې لږې وې او هغه کجورې به هم ناکاره وې. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د زهد او قناعت ژوند تېر کړو او کرامت یې دې فاني دنیا ته د تعلیم او مثال په توګه پرېښودلو. قصدیه برده کې دي۔

ظلمت سنة من احيا الظلام الى ❁ ان اشتكت قدماه الضر من ورم
وشد من سغب احشائه وطوى ❁ تحت الحجارة كشحاً مترف الادم

او مه وُوره خوړل ښه ګه ده؟

﴿۳۵﴾وَعَن	أَيُّوب	قَالَ:	كَانَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	إِذَا	أُتِيَ بِطَعَامٍ
او حضرت ابوایوب انصاری رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمایي چې کله به نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته خوراک راوړلی شو											

---

[1] رقم الحديث ۴۱۹۵ اخرجه مسلم في صحيحه ۲۲۸۴رقم الحديث (۲۹۷۷) والترمذي في ۴/۵۰۶ رقم الحديث ۲۳۷۲

أَكَلَ مِنْهُ وَبَعَثَ بِفَضْلِهِ إِلَيَّ وَإِنَّهُ بَعَثَ إِلَيَّ يَوْمًا
نو نبي کريم ﷺ به هغه خوړلو او پاتې خوراک به يې ماته رالېږلو. يو ورځ يې ماته داسې
بِقَصْعَةٍ لَمْ يَأْكُلْ مِنْهَا لأَنَّ فِيهَا ثُومًا
کاسه راولېږله چې خوراک په کې وُو. او د هغې نه يې هيڅ نه وُو خوړلې ځکه هغې د اوږې بوې وُو.
فَسَأَلْتُهُ: أَحَرَامٌ هُوَ؟ قَالَ: لَا وَلَكِنْ أَكْرَهُهُ مِنْ أَجْلِ رِيحِهِ .
ما وپوښتل چې آيا اوږه حرامه ده؟ نبي کريم ﷺ وفرمايل نه بلکې د دې د بوې په وجه زه دا نه خوښوم.
قَالَ : فَإِنِّي أَكْرَهُ مَا كَرِهْتَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ [1]
ابو ايوب انصاري رضي الله عنه عرض وکړو چې بيا خو بې زه هم نه خورم، ځکه کوم شي چې تاناخوښه کړي دي هغه زه هم نه خوښوم.

توضيح: **اتى بطعام**: د يمن بادشاه په مدينه حمله وکړه چې بيا په کې د هغې ځوي مړ شو. هغې د مدينې د ورانولو قسم وخوړلو. د مدينې ځېنې يهود علماؤ هغې ته وويل چې داسې مه کوه دا نبي کريم ﷺ د هجرت آخري ځای دی. هغه به د مکې نه هجرت وکړي او دلته به راشي، نو بادشاه توبه وکړه. او يو کور يې جوړ کړو چې کله هغه مدينې ته راشي، نو دې کور کې به اوسيږي. هغه يو رقعه (چيټئ) هم ولیکله. چې يو څو شعرونه په کې وُو. دوه شعرونه دا دي.

شهدت على احمد انه رسول من الله بارى النسم

فلو مد عمرى الى عمره لكنت وزير أله وابن عم

حضرت ابو ايو انصاری رضي الله عنه د هغه بادشاه د خاندان نه وُو او اتفاقاً په همغه کور کې اوسيدلو. نبي کريم ﷺ چې مدينې ته تشريف راوړو نو هر انصاري غوښتل چې نبي کريم ﷺ زما کور کې ؤاوسيږي نبي کريم ﷺ وفرمايل چې خما اوښه ازاده پرېږدئ، دا چې چرته کيناستله نو زه به هلته اوسيږم، نو اوښه راغله او د ابوايوب انصاری رضي الله عنه د کور مخې ته کيناستله. د مدينې انصارو به چې کله دعوت ورکولو نو خوراک به يې پوخ کړو او د هغې کور ته بې راوړلو او نبي کريم ﷺ د خپلو صحابوُ سره خوړلو. هم هغې ته دې حديث کې اشاره ده.

چې "اذا اتى بطعام" يعنې کله به چې خورک راوړلی شو.

د اوږې په وجه نبي کريم ﷺ خوراک قبول نه کړو او په ملګرو يې وخوړلو. او مه اوږه خوړل

([1]) رقم الحديث ۴۱۹۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۲۳/۳ رقم الحديث (۱۷۰-۲۰۵۳) والترمذي في السنن ۲۳۰/۴ رقم الحديث ۱۸۰۷.

حرامه نه ده. البته مکروه ده. (مرقات ۳۱/۷، ۳۰)

د پیاز، اوږه او بدبویه شي خوړلو سره جومات ته تلل منع دي

﴿۳۶﴾ وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا

او د حضرت جابر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل کوم کس چې اوږه یا کچه پیاز وخوري

فَلْيَعْتَزِلْنَا أَوْ قَالَ:

نو هغې له پکار ده چې هغه زمونږ نه جدا شي یعني زمونږ مجلس ته دې نه راځي. یا یې دا وفرمایل چې هغې له پکار

فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا أَوْ لِيَقْعُدْ فِي بَيْتِهِ.

ده چې زمونږ جومات ته رانشي. یا یې دا وفرمایل چې هغه چرته د تلو نه په ځای خپل کور کې کیني. او د یوې

وَإِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُتِيَ بِقِدْرٍ فِيهِ خَضِرَاتٌ مِنْ بُقُولٍ

ورځې واقعه ده چې نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له پتیلا راوړلی شوه. چې هغې هر قسمه ترکاري وه. یعني اوږه، پیاز او غنم

فَوَجَدَ لَهَا رِيحًا فَقَالَ: قَرِّبُوهَا إِلَى بَعْضِ

وغیره نو نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغې کې بوې محسوس کړو نو خپلو صحابۇ کې یې یو کس ته وکړه

أَصْحَابِهِ وَقَالَ: كُلْ

او ورته ویې فرمایل چې دا هغه فلاني کس له ویسه او هغه کس یې مخاطب کړو او ویې فرمایل چې ته دا وخوره،

فَإِنِّي أُنَاجِي مَنْ لَا تُنَاجِي (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

زه یې نه خورم ځکه زه چې د کومې هستۍ سره خبرې کوم هغې سره ته خبرې نه کوې.

توضیح: **مسجدنا**: راوي ته په بیان کولو کې دوه ځای شک شوی دی نو ځکه یې "او" ذکر کړی دی. چې د شک لپاره راځي. هر هغه کس چې کچه پیاز یا اوږه یا مولئ یا ګندنا یا تمباکو یا نسوار یا پان استعمالوي او د خولې نه یې بدبوې خېژي یا هسې د بیمارۍ په وجه د هغې د خولې نه بدبویې ځي نو د داسې کس لپاره جومات ته تلل مکروه دي. ترڅو چې بدبوې لاړه نشي. د جومات نه بغیر د عام خلکو مجسلونه ته تګ هم مکروه دی. **قربوا** او د **اکل** په الفاظو کې تعارض نشته دی،

(۱) رقم الحديث ۴۱۹۷ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۳۹/۲ رقم الحديث ۸۵۵، ومسلم في ۳۹۴/۱ رقم الحديث (۷۳-۵۶۴)

جدا جدا مخاطب کېدی شي جمع هم او مفرد هم. دې حدیث کې نبي کریم ﷺ د نه خوړلو علت دا بیان کړی دی چې زما خبرې د فرښتو سره وي نو ځکه احتیاط کوم. ستاسو معامله داسې نه ده، تاسو یې وخورئ. (مرقات ۳۱،۳۲/۸)

﴿۳۷﴾وَعَن المِقدامِ بن معدي كرب عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت مقداد ابن معدیکرب رضي الله عنه د نبي کریم ﷺ نه روایت کوي چې نبي علیه السلام وفرمایل
كيلوا طَعَامك يُبَارك لكم فِيهِ. رَوَاهُ البُخَارِيّ[1]
چې د خوراک او څښاک څیزونه تلئ. تاسو له دې کې برکت او چولی کېږي.

توضیح کیلوا: د کیل نه دی د تللو په معنی کې دی. دا چې کوم څیزونه تلل کېږي نو هغه غله وي او غله خوړلی کېږي، نو ځکه یې په اطعمه کې ذکر کړو. ګنې دا د کتاب البیوع مسئله ده. هلته لیکلی شوې ده. (مرقات ۳۲/۸)

د خوراک نه وروسته د الله تعالی حمد و ثناء

﴿۳۸﴾وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا رَفَعَ مَائِدَتَهُ
او حضرت ابوامامه رضي الله عنه روایت دی چې د نبي کریم ﷺ د مخې نه به چې دسترخوان اچتولی کېدلو
قَالَ: الْحَمْدُ لِلّٰهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا
نو د الله په حمد او ثناء کې به یې داسې فرمایل چې ټول تعریفونه الله لره دي. داسې تعریف چې ډېر دی او پاک دی یعنې
مُبَارَكًا فِيهِ غَيْرَ مَكْفِيٍّ
ښکاره کولو او د ریا نه خالي دي، چې برکت په کې اچولی شوی دی یعنې هغه داسې د برکت والا حمد دی چې
وَلَا مُوَدَّعٍ وَلَا مُسْتَغْنًى عَنْهُ رَبَّنَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[2]
همیشه جاري وي او کله نه قطع کېږي. هغه نه کفایت شوی دی او نه تر ېنه بې پروائي وي. ای زمونږ ربه.

توضیح غیر مکفي: د دې لفظ نه تر آخر پورې ټولې جملې او ټول کلام د حمد صفت هم کېدی شي. او د خوراک صفت هم کېدی شي. دواړو صورتونو کې به مطلب کې فرق راځي. که د حمد صفت وي نو مطلب به داسې وي چې دا حمد به همیشه همیشه د الله لپاره قائم او دائم ساتو. هیڅ یوې مرحله

---

(1) رقم الحديث ۴۱۹۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۴۵/۴ رقم الحديث ۲۱۲۸ وابن ماجه في السنن ۷۵۱/۲ رقم الحديث ۲۲۳۲.

(2) رقم الحديث ۴۱۹۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۸۰/۹ رقم الحديث ۵۴۵۸ وأبوداود في السنن ۱۸۶/۴ رقم الحديث ۳۸۴۹.

کې به دا مونږ کافي نه ګڼو. بلکې مسلسل به جاري وي.

ولا مودع: یعني دا تعریف به مونږ نه پرېږدو بلکې مسلسل به یې جاري ساتو. (مرقات۸/۳۴)

ولا مستغنی عنه: او نه به مونږ د دې حمد نه مستغني کېږو. بلکې دې ته مونږ هر وخت محتاجه یو. خلاصه دا چې دا په هیڅ حد کافي ونه ګڼلی شي او نه دا پرېښودلی شي او نه د دې نه بې پروائی وکړی شي. که دا جملې د خوراک صفت جوړ کړی شي نو بیا به د دې جملو مطلب دا سې وي چې خورک د الله نعمت دی. هیڅ وخت دا کافي ونه ګڼلی شي بلکې هر وخت د دې احتیاج ساتل پکار دی.

ولا مودع: یعني نه دې لټه او طلب پرېښودلی کېدی شي او نه د دې نه مستغني کېدلی شي. (مرقات۸/۳۴)

د خوراک څکاک نه وروسته د الله شکر ادا کړئ

﴿۳۹﴾وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللهَ تَعَالَى لَيَرْضَى عَنِ العبدِ أَنْ يأكلَ الأَكْلَةَ فيحمدُه عَلَيْهِ أَوْ يَشْرَبَ الشَّرْبَةَ فَيَحْمَدَهُ عَلَيْهَا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]

او د حضرت انس رضي الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل الله د بنده د هغه خبرې نه خوشحاله او راضي کېږي چې یوه مړئ خوري او هغې باندې د خدای حمد او ثناء بیان کړي یا یو ځل وڅکي او په هغې د خدای حمد او ثناء بیان کړي.

سنذکر حَدِيثَي عائشةَ وَأَبِي هريرةَ: مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ وَخَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الدُّنْيَا. فِيبَابِ فَضْلِ الْفُقَرَاءِ إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى

نور دوؤ (۲) روایتونو کې چې هغې کې یو روایت د حضرت عائشه رضي الله عنها دی او دویم روایت د حضرت ابو هریره رضي الله عنه دی. دا دواړه روایتونه به ان شاء الله مونږ په باب فضل الفقراء کې نقل کوؤ یعني دواړه روایتونه صاحب مصابیح په کتاب الاطعمه کې نقل کړي وو خو مونږ دا په باب فضل الفقرآء کې نقل کړی دی.

توضیح: یعني چې د چا کلې وي نو د هغه ځای بادشاه درباندې خوري نو تعریف هم د هغې پکار دی ځکه "الانسان عبد الاحسان"

---

(۱) رقم الحدیث ۴۲۰۰ اخرجه مسلم في صحیحه ۴/۲۰۹۵ رقم الحدیث (۸۹-۲۷۳۴)

الفصل الثاني

د خوراک نه مخکې بسم الله ووايئ

﴿۲۰﴾عَن أَبِي أَيُّوب قَالَ: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُرِّبَ طَعَامٌ
حضرت ابو ايوب انصاری رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ مونږ د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره ؤو چې خوراک راوړلی شو.
فَلَمْ أَرَ طَعَامًا كَانَ أَعْظَمَ بَرَكَةً مِنْهُ
د خوراک دوران کې ما محسوسه کړه چې ما هغه چې په دې خوراک کې کوم لويې برکت وليد لو كله
أَوَّلَ مَا أَكَلْنَا وَلَا أَقَلَّ
چې مونږ خوراک شروع کړی ؤو. داسې برکت ما په هيڅ خوراک کې نه ؤو ليدلی او د خوراک په
بَرَكَةً فِي آخِرِهِ قُلْنَا:
آخر کې مې چې کوم کم برکت وليدلو نو داسې کم برکت هم په هيڅ خوراک نه ؤو ليدلی، نو مونږ عرض وکړو
يَا رَسُولَ اللهِ كَيْفَ هَذَا؟ قَالَ:
چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! د دې څه سبب دی. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې حقيقت کې
إِنَّا ذَكَرْنَا اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ حِينَ أَكَلْنَا ثُمَّ قَعَدَ مَنْ أَكَلَ
مونږ د خوراک په اول کې د الله نوم اخستی ؤو خو وروسته يو داسې کس کيناستلو چې خوراک يې خو وکړو
وَلَمْ يُسَمِّ اللهَ فَأَكَلَ مَعَهُ الشَّيْطَانُ. رَوَاهُ فِي شرح السّنة[1]
خو د الله نوم يې وانغستلو. لهذا د هغې سره شيطان هم وخوړله. په دې وجه آخر کې بې برکتي وشوه.

که هیر شي در نه نو په مینځ کې هم بسم الله ووایئ

﴿۲۱﴾وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ
او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل كله چې تاسو کې كوم كس خوراک
فَنَسِيَ أَنْ يَذْكُرَ اللهَ عَلَى طَعَامِهِ فَلْيَقُلْ:
ته کيني او شروع کې ترېنه د الله نوم هير شي او د خوراک په مينځ کې ورته راياد شي نو هغې له

[1] رقم الحديث ۴۲۰۱ أخرجه البغوي في شرح السنة ۲۷۵/۱۱ رقم الحديث ۲۸۴۴

بِسْمِ اللهِ أَوَّلَه وآخِرَه". رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد[1]

پکار ده چې هغه دا او ايي چې بسم الله اوله و اخره.

﴿۴۲﴾وَعَن أُمَيَّةَ بن مَخْشِيٍّ قَالَ: كَانَ رَجُلٌ يَأْكُلُ فَلَمْ يُسَمِّ

او حضرت اميه بن مخشي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ يو کس د خورک لپاره کيناستلو نو هغې د الله نوم وانخستلو

حَتَّى لَمْ يَبْقَ مِنْ طَعَامِهِ إِلَّا لُقْمَةٌ

يعني د بسم الله لوستلو نه بغير کيناستلو تر دې چې هغه کې خوراک کې بغير د يوې مړئ نه بغير هيڅ پاتې نشو

فَلَمَّا رَفَعَهَا إِلَى فِيهِ

او هغې ته رایاد شول مانه د خوراک په شروع کولو کې بسم الله هیره شوې وه، نو هغې هغه آخري مړئ خلي

قَالَ: بِسْمِ اللهِ أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ فَضَحِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

ته د وړولو وخت کې بسم الله اوله و آخره وويله. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې ليدلو سره وخندل او

ثُمَّ قَالَ:مَا زَالَ الشَّيْطَانُ يَأْكُلُ مَعَهُ فَلَمَّا ذَكَرَ اسْمَ اللهِ

ويې فرمايل چې شيطان د دې سره سم لړيا ؤو خو چې دې د الله نوم واخستلو نو د شيطان نه هغه

اسْتَقَاءَ مَا فِي بَطْنِه. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]

ټول څه راؤتل کوم چې د هغې په خيټه کې ؤو.

توضيح: استقاء: کوم څه يې چې په خيټه کې ؤو هغه يې کانګې کړي. څه يې چې تېر کړي ؤو هغه يې راغوزار کړل. (مرقات۸/۳۹)

د خوراک نه وروسته دعا

﴿۴۳﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا فَرَغَ مِنْ طَعَامِهِ

او حضرت ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې کله به نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خوراک نه فارغ شو

قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا

نو فرمايل به يې هر قسمه تعريف د الله لپاره مناسب دی. چې هغې مونږ له د خورک لپاره راکړل. مونږ

([1]) رقم الحديث۲ ۴۲۰ أخرجه أبوداود في السنن ۱۳۹/۴ رقم الحديث ۳۷۶۷ والترمذي في ۲۵۴/۴ رقم الحديث ۱۸۵۸

([2]) رقم الحديث ۴۲۰۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۴۰/۴ رقم الحديث ۳۷۶۸ وأحمد في المسند۲۳۶/۴

وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَه[۱]

له يې څښاک راکړو او مونږ يې مسلمانان کړو. (ترمذی، ابوداؤد، ابن ماجه)

﴿۴۴﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الطَّاعِمُ

او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې څوک خوراک وکړي

الشَّاكِرُ كَالصَّائِمِ الصابر. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[۲] وَابْنُ مَاجَهُ وَالدَّارِمِيُّ

او هغه د الله شکر ادا کړي نو هغه د صبر کونکي او د روژه دار پشان دی. (ترمذی) ابن ماجه او دارمي

عَنْ سِنَانِ بْنِ سَنَّةَ عَنْ أَبِيه[۳]

دا روايت د سنان بن سنه نه او هغې د خپل پلار نه نقل کړی دی.

﴿۴۵﴾وَعَنْ أَبِي أَيوبٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَكَلَ أَوْ شَرِبَ قَالَ:

او حضرت ابو ايوب فرمايي کله به نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوراک او څښاک کولو نو فرمايل به يې

الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَطْعَمَ وَسَقَى

چې هر قسمه تعريف د الله لپاره لائق دی. چاچې خوراک راکړو اد خورک او څښاک څيزونه يې په

وَسَوَّغَهُ وَجَعَلَ لَهُ مخرجا رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۴]

اسانی سره د تالو نه تير کړل او د هغې د ويستلو لاريې پيدا کړه.

د خوراک نه مخکې او وروسته لاس وينځئ

﴿۴۶﴾وَعَنْ سلمانَ قَالَ: قَرَأْتُ فِي التَّوْرَاةِ

او حضرت سلمان رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د اسلام قبلولو نه مخکې به تورات کې لوستلي ؤ چې په

أَنَّ بَرَكَةَ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ بَعْدَهُ

خوراک کې د برکت د خوراک نه وروسته او دس کول دي، نو د اسلام د قبلولو نه وروسته يو ورځ ما

([۱]) رقم الحديث ۴۲۰۳ أخرجه ابوداود في اسنن ۱۸۷/۴ رقم الحديث ۳۸۵۰ والترمذي في ۴۷۴/۵ رقم الحديث ۳۴۵۷.

([۲]) رقم الحديث۴۲۰۵ أخرجه الترمذي في السنن ۵۶۳/۴ رقم الحديث ۲۸۳۲ وأحمدفي المسند۲۸۳/۱

([۳]) رقم الحديث ۴۲۰۶ أخرجه ابن ماجه في السنن ۵۶۱/۱ رقم الحديث ۱۷۶۵ والدارمي في ۱۳۰/۲ رقم الحديث ۲۰۲۴

([۴]) رقم الحديث۴۲۰۷ أخرجه ابوداود في السنن ۱۸۷/۴ رقم الحديث ۳۸۵۱

فَذَكَرْتُ ذٰلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بَرَكَةُ
نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته د دې مضمون ذكر وكړو، نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې خوراك كې
الطَّعَامِ الْوُضُوءُ قَبْلَهُ وَالْوُضُوءُ بعدَهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد[1]
د بركت ذريعه د خوراك نه مخكې اودس كول دي او د خوراك نه وروسته اودس كول دي.

توضيح: في التوراة: تورات كې د خوراك كولو نه وروسته د لاس وينځلو او د خولې د كنګالولو بيان ؤو. صحابي هغه لوستلى ؤو. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته يې د هغې تذكره وكړه چې د خوراك نه مخكې هم لاس وينځل پكار دي او د خوراك نه وروسته. دا دواړه د بركت سبب دي. ګوياكې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اشاره وكړه چې شريعت محمد كامل او پوره بلكې اكمل دين دى. د شريعت د تكميل تقاضا ده چې د خوراك نه مخكې هم لاس وينځل دي او وروسته هم وينځل دي. دلته د اودس نه اصطلاحي اودس والا اودس مراد نه دى بلكې د دې نه نه لغوي اودس مراد دى، چې صرف لاس وينځل او خله كنګالول دي، او همدغه اودس د **مما مست النار** لپاره دى، جلد اول كتاب الطهارة كې دا مسئله په تفصيل سره ليكلې شوې ده. (مرقات ۴۱/۸)

﴿۴۷﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ مِنَ الْخَلَاءِ
او د حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دى چې يو ورځ نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د تشناب نه بهرته راغلو نو
فَقُدِّمَ إِلَيْهِ طَعَامٌ فَقَالُوا: أَلَا نَأْتِيكَ بِوَضُوءٍ؟
نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له خوراك راوړلى شو. ځينې صحابه كرامو عرض وكړو چې مونږ تاله د اودس اوبه
قَالَ: إِنَّمَا أُمِرْتُ بِالْوُضُوءِ
راوړو؟ نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمايل چې ماته د بې اودسئ نه وروسته د اودس كولو حكم د وجوب د طريقې
إِذَا قُمْتُ إِلَى الصَّلَاةِ رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد
حكم هغه صورت كې راكړې شوى دى چې لمونځ ته د اودريدلو اراده وكړمه. (ترمذي، ابوداؤد)

---

[1] رقم الحديث ۲۰۸ ۲ أخرجه ابوداؤد في السنن ۱۳۶/۴ رقم الحديث ۳۸۵۱ والترمذي في ۲۴۸/۴ رقم الحديث ۱۸۴۶.

وَالنَّسَائِيُّ[1] وَرَوَاهُ ابْن مَاجَه عَن أَبِي هُرَيْرَة[2]
نسائی) او ابن ماجه دا روایت د حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه نقل کړی دی.

توضیح: یعني اصطلاحي شرعي اودس هغه وخت کې کله چې سړی لمونځ ته اودرېږي او اودس یې نه وي، نو هغه وخت اودس فرض دی. د خوراک کولو لپاره اصطلاحي اودس لازم نه دی.

مینځ پرېږدئ او د غاړو نه یې خورئ

﴿۴۸﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَّهُ أُتِيَ بِقَصْعَةٍ مِنْ ثَرِيدٍ
حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه نقل کوي چې یو ورځ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په خدمت کې د ثرید یوه
فَقَالَ: كُلُوا مِنْ جَوَانِبِهَا
پیاله راوړلی شوه. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په مجلس کې موجود صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ته وفرمایل چې د دې
وَلَا تَأْكُلُوا مِنْ وَسَطِهَا فَإِنَّ الْبَرَكَةَ تَنْزِلُ فِي وَسَطِهَا.
پیالې د غاړو نه یې وخورئ، د دې د مینځ نه یې مه خورئ، ځکه برکت د دې په مینځ کې نازلېږي.
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَالدَّارِمِيُّ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حسن صَحِيح
(ترمذی، ابن ماجه، دارمي) ترمذی ویلي دي چې دا حدیث صحیح حسن دی او د
وَفِيْ رِوَايَةِ أَبِيْ دَاودَ قَالَ إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ طَعَامًا
ابوداؤد په روایت کې داسې دي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمایل: تاسو کې یو کس د خوراک کولو لپاره کینې
فَلَا يَأْكُلْ مِنْ أَعْلَى الصَّحْفَةِ وَلَكِنْ يَأْكُلْ مِنْ أَسْفَلِهَا
نو هغې له پکار ده چې د پیالې د بره نه یې نه خورې بلکې د پیالې د لاندې نه دې خورې ځکه د
فَإِنَّ الْبَرَكَةَ تَنْزِلُ مِنْ أَعْلَاهَا[3]
برکت برنئ برخه کې نازلېږي.

---

(1) رقم الحديث ۴۲۰۹ أخرجه أبوداود في اسنن ۱۳۶/۴ رقم الحديث ۳۷۶۰ والترمذي في ۲۴۸/۴ رقم الحديث ۱۸۴۷

(2) رقم الحديث ۴۲۱۰ أخرجه ابن ماجه في السنن ۱۰۸۵/۲ رقم الحديث ۳۲۶۱

(3) رقم الحديث ۴۲۱۱ أخرجه أبوداود في السنن ۱۴۲/۴ رقم الحديث ۳۷۷۲ والترمذي في ۲۲۹/۴ رقم الحديث ۱۸۰۵

توضيح: کلوا من جوانبها: د لوښي مينځ کې د خوراک لويه برخه وي. برکت او ادب د خوراک دا دی چې دې کې د لوښي برخې د غاړو نه وخوړلی شي. دا نه چې د خوراک ابتداء د مينځ نه وکړي او دا راوغورځوې. دا سپک خوئي هم دی. او د برکت لپاره نقصان هم دی. د اعلی رکابي نه همدغه پاسنۍ برخه مراد ده. او د اسفل رکابی نه لاندنۍ برخه او د هغې غاړې مراد دی.

ثريد: هغه خوراک ته وايي چې ډوډۍ په ښوروه کې اچولو سره ښه نرمه کړی شي او بيا وخوړلی شي، خوندوره هم وي، ژر هضمېږي هم او کم خرچ بالانشين هم ده. (مرقات۸/۴۳)

نبي کريم ﷺ کله هم په تکيه وهلو سره خوراک نه دی کړی

﴿۴۹﴾ وَعَن عبد الله بن عَمرو قَالَ: مَا رُئِيَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ مُتَّكِئًا
او حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ په تکيه لګولو سره خوراک کولو
قَطُّ وَلَا يَطَأُ عقبه رجلَانِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
باندې نه دی ليدلی شوی او د نبي کريم ﷺ شا ته به دوه کسان هم نه تلل.

توضيح: متكأً: تکيه لګول سره خوراک کول د متکبرين او متجبرينو عادت دی. چې خوراک هم کوي او بې احتياجي هم ظاهروي. ګوياکې هغه الله او د هغې د رزق نه بالکل بې احتياجه دی.

ولا يطأ عقبه رجلان: يعنې نبي کريم ﷺ به د خلکو نه مخکې مخکې د ملګرو به جلوه کې نه تللو. بلکې په مينځ کې به ؤو. کله کله به داسې هم ؤو چې نبي کريم ﷺ به بالکل آخر کې ؤو. او دوه کسان به هم د نبي کريم ﷺ شاته نه ؤو. د زياتو خو هيڅ خبره نشته، خو که يو کس به ؤو نو د هغې نفي نشته، لکه څنګه به چې حضرت انس رضي الله عنه ځانله ؤو. بهرحال دا د عام معمول ضابطه نه ده بلکې کله به يو صورت ؤو او کله به بل صورت ؤو.

عقب: پوندې ته وايي. مراد ترې شاته کېدل دي.

په جومات کې د خوراک کولو مسئله

﴿۵۰﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ جَزْءٍ قَالَ: أُتِيَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِخُبْزٍ
او حضرت عبد الله بن حارث بن جزء فرمايي چې يو د نبي کريم ﷺ په خدمت کې ډوډۍ او د

[1] رقم الحديث ۴۲۱۲ أخرجه أبوداود في السنن ۴/۱۴۱ رقم الحديث ۳۷۷۰ وابن ماجه في ۱/۸۹ رقم الحديث ۲۴۴.

وَلَحْمٍ	وَهُوَ	فِي الْمَسْجِدِ	فَأُكِلَ

غوښې والا خوراک راوړلی شو، خو نبي کریم صَلَّاللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ په جومات کې ؤو. هغه خوراک نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ هم وخوړلو

وَأَكَلْنَا	مَعَهُ	ثُمَّ	قَامَ	فَصَلَّى	وَصَلَّيْنَا	مَعَهُ

او د نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ سره مونږه هم وخوړلو. بیا او دریدلو او نبي کریم صَلَّاللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ لمونځ وکړو. مونږ هم ورسره لمونځ

وَلَمْ	نَزِدْ	عَلَى	أَنْ	مَسَحْنَا	أَيْدِيَنَا

وکړو، نور د دې نه مونږ هیڅ زیات ونه کړل چې د خوراک د فارغ کېدلو نه وروسته چې لاسونه مو په هغه کاڼو اوچ

بِالْحَصْبَاءِ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه[1]

کړي ؤو چې کوم په جومات کې ؤو.

توضیح: فأُكل: که مجبوري او ضرورت وي نو جومات کې خوراک او څښاک جائز دی یا څوک مسافر دی د هغې هیڅ ځای نشته دی. یا دیني طلبه دي یا د محلې کس دی خو کور کې یې ځای تنګ دی او هغه مجرد دی. ناواده کړی شوی دی یا یو اعتکاف کونکی دی، نو دې خلکو لپاره جومات کې خوراک جائز دی، خو په دې شرط چې جومات کې د ګندګۍ احتمال نه وي. که ګندګي خورېږي نو بیا خوراک کول حرام یا مکروه دی. نن سبا خلک د اعتکاف په نیت جومات کې خورک کول جائز کوي، نو هغوی له د دوه خبرو خیال ساتل پکار دي. یو دا چې که چرې اعتکاف د څلېرش (۲۴) ساعت لپاره دی نو روژه نیول لازم دي. دویمه خبره دا چې اعتکاف د عبادت لپاره وي. د خورک او څښاک جائز کولو په نیت اعتکاف نه کېږي. لهذا د عبادت په غرض اعتکاف وکړئ، خوراک به خپله راشي. بیا اعتکاف کې ګپ شپ لګول به هم منع وي. (مرقات ۸/۴۵)

﴿۵۱﴾ وَعَنْ	أَبِي	هُرَيْرَةَ	قَالَ:	أُتِيَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ بِلَحْمٍ

او حضرت ابو هریره رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمایي چې یو ورځ د نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ په خدمت کې پخه کړې ورېته شوې غوښه راوړې

فَرُفِعَ	إِلَيْهِ	الذِّرَاعُ	وَكَانَتْ	تُعْجِبُهُ

شوه. هغې کې نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ ته د دست برخه ورکړی شوه، ځکه د لاس برخه د نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ ډېره خوښه

[1] رقم الحدیث ۴۲۱۳ أخرجه ابن ماجه في ۲/۱۰۹۷ رقم الحدیث ۳۳۰۰

فَنَهَسَ مِنْهَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَه[1]
وه، نو هغه نبي كريم صلی الله علیه وسلم په غابښونو باندې په راخكلو سره وخوړلو.

توضيح: د بې تكلفى او ساده والې په وجه نبي كريم صلی الله علیه وسلم په خوله غوښه خوړلې ده. او كه غوښه نرمه وي نو داسې كول پكار دي.

فنهس: غابښونو باندې چيچلو سره خوراک كولو ته نهس وايي. (مرقات۸/۴۵)

﴿۵۲﴾وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:لَا تَقْطَعُوا اللَّحْمَ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې نبي كريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل غوښه په چاړه مه غوځوئ
بِالسِّكِّينِ فَإِنَّهُ مِنْ صُنْعِ الْأَعَاجِمِ وَانْهَسُوهُ
يعنې چاړه باندې غوځولو سره غوښه مه خورئ ځكه دا د عجميانو طريقه ده. بلكې غوښه په غابښونو
فَإِنَّهُ أَهْنَأُ وَأَمْرَأُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ وَقَالَا: لَيْسَ هُوَ بِالْقَوِيِّ[2]
باندې خورئ، ځكه غابښونو باندې غوښه خوړلو سره خوندوره او ډېره خوشګواره وي.

توضيح: لاتقطعوا: يعنې بغير له ضرورته غوښه په چاړه باندې غوځول او خوړل د متكبره عجمو كار دی. غوښه كه ښه پخه او نرمه وي نو په خولې باندې خوړل پكار ده. دې كې ډېرې فائدې دي. چاقو باندې د زخمي كېدلو خطره نشته دی. د تكبر او غرور خطر نشته دی، د نبي كريم صلی الله علیه وسلم د نافرمانۍ خطر نشته دی. او كه مجبوري وي نو مجبوري خو مجبوري ده، په دې كې نرمي ضرور شته دی.

وانهسوه: نهس د غابښونو په غاړو باندې خوړلو ته وايي.

اهنأ: د هنأ نه دی، خوندور او موافق د طبعي خوراک ته وايي.

وامرأ: چې په اسانۍ تېرېږي او نه بوج كېږي. يعنې راحت رسونكی او ښائسته خوند والا ښه هضميدونكی دی آيت: ﴿هنيأ مريأ﴾ اړخ ته اشاره "فانه" كې د النهس اړخ ته ضمير راجع دی.

د مرض لپاره پرهيز ضروري دی

﴿۵۳﴾وَعَنْ أُمِّ المنذِرِ قَالَتْ: دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ام منذر انصاريه رضي الله عنها فرمايي چې يو ورځ نبي كريم صلی الله علیه وسلم زما خوا له تشريف راوړو.

---

(1) رقم الحديث ۴۲۱۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۵۸/۸ رقم الحديث ۴۷۱۲ من حديث طويل وكذلك مسلم في ۱۸۴/۱ رقم: ۳۲۷۰-۱۹۴

(2) رقم الحديث ۴۲۱۵ أخرجه ابوداود في السنن ۱۴۵/۴ رقم الحديث ۳۷۷۸ والبيهقي في شعب الايمان ۹۱/۵ رقم الحديث ۵۸۹۸

وَمَعَهُ عَلِيٌّ وَلَنَا دَوَالٍ مُعَلَّقَةٌ

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هم ؤو. هغه وخت زمونږ کور کې د اچو کجورو غونچې زوړندې

فَجَعَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ وَعَلِيٌّ مَعَهُ يَأْكُلُ

وې، نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغه غونچونه خوراک شروع کړو. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هم په خوراک شروع کړه.

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيٍّ: مَهْ يَا عَلِيُّ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ حضرت علی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته وفرمایل چې ای علی (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)! ته د دې کجورو د خوړلو نه ځان وساته ځکه ته کمزوری

فَإِنَّكَ نَاقِهٌ قَالَتْ:

يې يعنې ته اوس د بیمارۍ نه راپاڅېدلی يې او تا باندې د کمزورۍ اثر غالب دی، نو ځکه ستا لپاره پرهيز ضروري دی.

فَجَعَلْتُ لَهُمْ سِلْقًا وَشَعِيرًا

حضرت ام منذر رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او د هغې د صحابۇ لپاره چقندر او جوار تيار کړې

فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا عَلِيُّ مِنْ هٰذَا فَأَصِبْ فَإِنَّهُ

ؤو، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې علي (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)! ته دا وخوره ځکه ستا لپاره ډېر ګټور

أَوْفَقُ لَكَ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ[1]

او موافق دی. (روایت کړې دي احمد، ترمذی، ابن ماجه)

توضیح: **دوال**: د دې مفرد دالية دی. د کجورو غونچو او نیم پخته غونچو ته وايي. چې بُسر ورته وايي. کله چې پخې شي نو بیا ورته رطب وايي.

مه يا علي: يعنې مه يې خوره، مه کوه. (مرقات۸/۴۶)

نَاقِهٌ: نقاهت کمزورۍ ته وايي. بیمار سړی چې کله صحت مند شي، خو کمزوری وي. دې ته ناقه وايي. دا چې د بیمارۍ په وجه معده کمزورې وي، نو دروند څيز هضمول مشکل وي. (مرقات۸/۴۶)

(۱) رقم الحديث ۴۲۱۶ اخرجه داود في السنن ۱۹۳/۴ رقم الحديث ۳۸۵۶ والترمذي في ۳۳۵/۴ رقم الحديث ۲۰۳۷

د دیګچي خوراک به د نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوښ ؤ

﴿۵۴﴾وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْجِبُهُ الثُّفْلُ.
او حضرت انس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ديګچي د ويخ (خورک)
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالْبَيْهَقِيُّ فِي شعب الْإِيمَانِ[1]
خوښ ؤ. (روايت کړې دې ترمذی، بيهقی)

توضیح: **الثفل**: د دیګچي ویخ کې چې کوم خوراک پاتې شي ته الثفل وایي. دې کې دې سوځېدلو لږ خوند هم وي. دا خوندور وي او د دې په خوړلو کې عاجزي او انکساري هم ده. متکبره خلک دې ته ګوتې هم نه وروړي، دا زیاتره د وریژو په پخلي کې وي. (مرقات۴۸/۸)

د خوراک نه ورسته لوخې پاکول د مغفرت سبب دی

﴿۵۵﴾وَعَنْ نُبَيْشَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ
او حضرت نبيشه د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمايل کوم کس
أَكَلَ فِي قَصْعَةٍ فَلَحِسَهَا اسْتَغْفَرَتْ لَهُ الْقَصْعَةُ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَالدَّارِمِيُّ
چې پیالی یا کاسه کې خوراک وکړي او بیا هغه په ګوتو وڅټي نو هغه پیاله د هغې لپاره استغفار کوي.
وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ[2]
امام ترمذی وائی دا حدیث غریب دې

توضیح: لحسها: یعنې په ګوتو باندې لوښی وڅټلو او لوښی یې پاک کړو. (مرقات۴۹/۸)

د خوراک نه وروسته لاس وینځئ بیا اوده کیږئ

﴿۵۶﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ
او د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل کوم کس چې په

---

[1] رقم الحديث ۴۲۱۷ أخرجه أحمد في المسند۳/۲۲۰ والبيهقي في الشعب

[2] رقم الحديث ۴۲۱۸ أخرجه الترمذي في السنن ۲۲۸/۴ رقم الحديث ۱۸۰۴ وابن ماجه في ۱۰۸۹/۲ رقم الحديث ۳۲۷۱

بَاتَ	وَفِي	يَدِهِ	غَمَرٌ
داسې حالت کې شپه تېره کړي چې د هغې د په لاس غوړوالی لګېدلی وي او د خوراک نه وروسته يې هغه			
لَمْ	يَغْسِلْهُ	فَأَصَابَهُ	شَيْءٌ
نه وي وينځلی او بيا هغې ته څه ضرور رسېږي يعنې ضرر رسونکي ځناور د خوراک بوی يا غوړوالي پسې راکوزېږي او هغې			

فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَه (۱)

ته ضرر ورسوي نو هغه دې خپل ځان ملامته کړي ځکه غوړو لاسونو سره چې څملې نو خپله د ضرر سبب دی.

توضيح: فلا يلومن: يعنې خوراک دې وکړو نو د هغې په وجه لاس پسې غوړوالی ونښلي او هغې د وينځلو نه بغير غرمه يا ماخوستن کې اوده شوی او د زمکې يوې حشرې يعنې مېږې وغيره وخوړلې يا يې د خوراک د خوشبوې په وجه وخټلې نو در ورسېدلو نو سړی دې صرف خپل ځان ملامته کړې، ځکه شريعت هغې ته لار ښودنه کړې وه هغې پرې عمل ونه کړو. صدق رسول الله صلی الله عليه وسلم. ۱۹۷۲! کې دارالعلوم کراچۍ کې ما سره داسې واقعه شوې وه. د شپې مې لاس پورې د خوراک خوشبوې پاتې وه. تر سحر پورې مې د خوب په حالت کې مېږه بد حشر کړی ؤو. او لاس مې پړسېدلی ؤو. (مرقات۸/۵۰)

ثريد د نبي کريم صلی الله عليه وسلم خوښ ؤو

﴿۵۷﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ أَحَبَّ الطَّعَامِ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الثَّرِيدُ
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمايي چې د نبي كريم صلی الله عليه وسلم د ډوډۍ ثريد او د
مِنَ الْخُبْزِ وَالثَّرِيدُ مِنَ الْحَيْسِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ(۲)
حيس ثريد د ټولو نه زيات خوښ خوراک ؤو.

توضيح: ثريد په دوه قسمه وي. يو د ډوډۍ ثريد او بل د خورما ثريد دی. دا هم د نبي کريم صلی الله عليه وسلم خوښ ؤو. بله د "حيس" په نوم ثريد دی. د ډوډۍ ثريد داسې وي چې د ډوډۍ پوټې په خوروا کې ماته او لونده کړی شي او ثريد ترېنه جوړ شي او بيا خوړل کېږي. د حيس ثريد هغه خوراک ته وايي چې چوارې، غوړي او پنير وغيره ګډوډ کړی شي او د ماليده پشان جوړ شي. دا هم د نبي کريم صلی الله عليه وسلم

---

(۱)رقم الحديث ۴۲۱۹ أخرجه ابوداود في السنن ۱۸۸/۴ رقم الحديث ۳۸۵۲ والترمذي في السنن ۲۵۵/۴ رقم الحديث ۱۸۶۰.

(۲)رقم الحديث ۴۲۲۰ أخرجه ابوداود في السنن ۱۴۷/۴ رقم الحديث ۳۷۸۳

خوښ ؤو. دواړه هضمېدونكې، صحت وركونكې او كم خرڅ بالا نشين دى. (مرقات ۸/۵۰)

د زيتون فضيلت

﴿۵۸﴾وَعَنْ أَبِي أُسَيْدٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كُلُوا الزَّيْتَ
او حضرت ابو ايوب انصارى رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې زيت يعني د زيتونو
وَادَّهِنُوا بِهِ فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَالدَّارِمِيُّ[۱]
غوړي خورئ او په دې بدن مالش كوئ ځكه هغه د يو بركتې بوټې تيل دي.

توضيح: زيتون خوړل كېږي هم او بدن پرې هم مالش كېږي.

شجرة مباركة: د الله تعالى ارشاد دى ﴿و قد من شجرة مباركة زيتونة لا شرقية ولا غربية﴾ حديث كې د همدغې اړخ ته اشاره ده.

سركه سالن دى

﴿۵۹﴾وَعَنْ أُمِّ هَانِئٍ قَالَتْ: دَخَلَ
او حضرت ام هانى رضي الله عنها چې د ابو طالب لور او د حضرت علي رضي الله عنه خور وه. وايي چې يو ورځ
عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: أَعِنْدَكِ شَيْءٌ
نبي عليه السلام زمونږ كور ته راغلو. نبي عليه السلام ماته وفرمايل چې د خوراك لپاره ستا سره څه دي؟
قُلْتُ: لَا إِلَّا خُبْزٌ يَابِسٌ وَخَلٌّ فَقَالَ: هَاتِي
ما وويل چې اوچه ډوډۍ او د سركې نه بغير بل هيڅ نشته دى. نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې راى وړه.
مَا أَقْفَرَ بَيْتٌ مِنْ أُدْمٍ فِيهِ خَلٌّ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ[۲]
هغه كور د خوراك نه خالي نه دى چې كوم كې سركه وي. (روايت كړې دې ترمذى)

توضيح: يعنې كوم كې سركه وي نو دا نشي ويل كېدى چې دې كور كې خوراك نشته دى. دا سركه خپله خوراك دى. دوائى هم ده او خوراك هم دى. او كم خرڅ بالا نشين هم دى.

---

(۱) رقم الحديث ۴۲۲۱ اخرجه الترمذي في السنن ۴/۲۵۱ رقم الحديث ۱۸۵۲ والدارمي في ۲/۱۳۹ رقم الحديث ۲۰۵۲.

(۲) رقم الحديث ۴۲۲۲ اخرجه الترمذي في السنن ۴/۲۴۶ رقم الحديث ۱۸۴۱

کهجوري هم د سالن کار کوئ

﴿۶۰﴾ وَعَنْ يُوسُفَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَلَامٍ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَ كِسْرَةً

او حضرت یوسف بن عبد الله ابن سلام رضي الله عنه فرمايي چې يو ورځ نبي كريم صلی الله علیه وسلم د وربشو د

مِنْ خُبْزِ الشَّعِيرِ فَوَضَعَ عَلَيْهَا تَمْرَةً فَقَالَ: هٰذِهٖ إِدَامُ هٰذِهٖ وَأَكَلَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۱]

ډوډۍ يوټوټې واخستل او كجوره يې پرې كيښودله او ويې فرمايل چې دا كجوره د ډوډۍ د يوټوټې سالن دی.

غير مسلم معالج ته رجوع كول جائز ده

﴿۶۱﴾ وَعَن سعدٍ قَالَ: مَرِضْتُ مَرَضًا أَتَانِي النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت سعد رضي الله عنه فرمايي چې يو ځل زه سخت بيمار شوم، نو نبي كريم صلی الله علیه وسلم د ناروغۍ

يَعُودُنِي فَوَضَعَ يَدَهُ بَيْنَ ثَدْيَيَّ

پوښتنې لپاره راغلو. نبي كريم صلی الله علیه وسلم هغه وخت زما دواړو په مينځ كې يعنې په سينه باندې لاس

حَتّٰى وَجَدْتُ بَرْدَهَا عَلٰى فُؤَادِي وَقَالَ:

كيښودلو چې يخوالي يې ما په خپل زړه كې محسوس كړو. بيا نبي كريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل چې

إِنَّكَ رجلٌ مفؤودٌ ائْتِ الْحَارِثَ بْنَ كَلَدَةَ

ته يو داسې كس يې چې د زړه په درد اخته يې. يعنې ته د زړه يې. لهذا دا حارث بن كلده ته لاړ شه

أَخَا ثَقِيفٍ فَإِنَّهُ رجل يتطبب

چې د قبيله ثقيف سره تعلق لري، ځكه هغه كس د طب به علاج باندې پوهېږي. هغې له پكار ده چې

فليأخذ سبع تمرات من عَجْوَةِ الْمَدِينَةِ

هغه د مدينې د ټولو نه اعلى قسم د عجوه كجورو نه اووه (۷) دانې كجورې واخلې او هغه كجورې

فَلْيَجَأْهُنَّ بِنَوَاهُنَّ ثُمَّ لِيَلُدَّكَ بِهِنَّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۲]

د هډوكو سره وټكوي او بيا يې د هغې نه وروسته د دوائې په صورت كې ستا خوله كې واچوي.

---

(۱) رقم الحديث ۴۲۲۳ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۱۷۳ رقم الحديث ۳۸۳۰

(۲) رقم الحديث ۴۲۲۴ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۲۰۷ رقم الحديث ۳۸۷۵

توضیح **مفئود**: دا د فؤاد نه دی. د زړه مریض ته وایي. ګویا کې نبي کریم ﷺ صحیح تشخیص وکړو چې ته د زړه مریض یې.

حارث بن کلدة: دا د عربو مشهور حکیم ؤو. چې د بنو ثقیف سره یې تعلق ؤو. او س پوښتنه دا ده چې نبي کریم ﷺ حضرت سعد رضي الله عنه ته اول حکیم ته د تللو مشوره ورکړه او بیا یې ورله خپله دوائی هم تجویز کړه او بیا یې د نسخې د جوړولو کار حکیم ته وسپارلو. داسې یې ولې وکړو؟ د دې جواب دا دی چې نبي کریم ﷺ اول سعد ته د حکیم د تللو مشوره ورکړه، خو بیا چې نبي کریم ﷺ ته د هغې حکم وشو چې د زړه مریضانو ته دا نسخه اسانه او فائده منده ده، نو نبي کریم ﷺ ورله دوائي هم تجویز کړه چې هغه د حکیم اوږدو او لنډو بوټو په چکر کې ونه غورځېږي. بیا نبي کریم ﷺ د ترکیب او د معجونو جوړولو کار حکیم ته پرېښودلو، ځکه هغه دې کې ماهر ؤو او د هغې کار ؤو. د دې حدیث نه دا معلومه شوه چې غیر مسلم ډاکټر او حکیم باندې علاج کول او هغې ته تلل جائز دي. دې حدیث کې د فلیأخذ نه تر آخر پورې د غائب پورې د ټول ضمائر د طبیب اړخ ته دي. **یتطبب**: یعنې هغه کس د طبابت په عمل کې ماهر دی. **عجوة المدینة**: معلومه شوه چې د دې نسخې لپاره د مدینې عجوه کجورې ضروري دي.

فلیجأ: وجاء د یوجا نه دی. ماتولو او د میده کولو په معنی کې دی. (مرقات۸/۵۵)

بنواهن: د نواة جمع ده. د کجورې هډوکې ته وایي. یعنې د عجوه کجورې د هغې هډوکو سره میده کړي او کېپه ترېنه جوړه کړي او کېپه په مریض وخوري. (مرقات۸/۵۵)

لیلُدّكَ: د نصر د ینصر نه لدود دا. هغه دوائی ته وایي. چې د خولې په ذریعه مریض ته ورکړی کېږي. (مرقات۸/۵۵)

غذا معتدله کړئ او وي خورئ

﴿۶۲﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْكُلُ الْبِطِّيخَ بِالرُّطَبِ.

او د حضرت عائشه رضي الله عنها نه روایت دی چې نبي کریم ﷺ به خربوزه د کجورو سره خوړله.

رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَزَادَ أَبُو دَاوُدَ: وَيَقُولُ: يَكْسِرُ

(ترمذی) او ابوداؤد دې روایت کې دا الفاظ هم نقل کړي دي چې نبي کریم ﷺ به فرمایل

حَرَّ هٰذَا بِبَرْدِ هٰذَا وَبَرْدَ هٰذَا بِحَرِّ هٰذَا.

چې د دې کجورې ګرمي د خربوزې سره ماتېږي. او د خربوزې یخوالی د کجورې د ګرمۍ سره ماتېږي.

وَقَالَ التِّرْمِذِيّ: هَذَا حَدِيث حسن غَرِيب[۱]
او ترمذی ویلي دي چي دا حدیث حسن غریب دی.

توضيح: **البطيخ:** خربوزې ته عربۍ کې بطيخ وايي. د دې خوند يخ وي.

الرطب: دا تازه کجورو ته وايي. چې مزاج يې گرم وي. دې دواړو گډوډولو سره خوراک کې اعتدال پيدا کېږي. دواړه د يو بل گرمي او يخني ختموي. مظاهر حق کې د بطيخ معنیٰ خربوزه کړې شوې ده. چې محل تأمل دی. (مرقات۸/۵۶،۵۵)

ميؤو کې چينجي پيدا کېدلو سره ميوه نه نجسه کېږي

﴿۶۳﴾وَعَن أَنَسٍ قَالَ: أَتَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتَمْرٍ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې کجورې پيش کړې شوې.
عَتِيقٍ فَجَعَلَ يُفَتِّشُهُ وَيُخْرِجُ السُّوسَ مِنْهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۲]
چې چينجي په کې شوي وُو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به هغه کجورې شلولې او چينجي به يې ترې نه غورځول.

توضيح: **السوس:** ميوؤ کې ځينې ځل چينجي وشي او خوراک کې چاته پته نه لږي. د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په يو حديث کې دي چې "دود الثمر کالثمر" دا دې خبرې ته اشاره ده چې ميوه نجسه نه وي لهذا که په غفلت سره چا په ميوه کې وخوړلو نه باک نه کوي. زير بحث حديث کې دومره خبره ده چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د کجورو نه چينجي پاکول او هغه به يې استعمالول. چې د هغه قسمه کجورو د پيدا کولو جواز ترې پيدا کېږي. **سوس:** ميوؤ او غله کې چې کوم چينجي پيدا کېږي. هغې ته سوس وايي. عتيق پرانی کجور ته وايي. چينجو نه ميوه پاکول د نظافت او نفاست دی چې شرعاً مطلوب دی. (مرقات۸/۵۶)

﴿۶۴﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: أُتِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِجُبْنَةٍ فِي تَبُوكَ
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د غزوه تبوک دوران کې يوه موقعه کې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خدمت کې د پنير

---

(۱)رقم الحديث ۴۲۲۵ أخرجه ابوداود في السنن ۱۷۶/۴ رقم الحديث ۳۸۳۶ والترمذي في ۲۴۶/۴ رقم الحديث ۱۸۴۳

(۲)رقم الحديث ۴۲۲۶ أخرجه ابوداود في السنن ۱۷۴/۴ رقم الحديث ۳۸۳۲ وابن ماجه في ۱۱۰۶/۲ رقم الحديث ۳۳۳۳

فَدَعَا بِالسِّكِّينِ فَسَمَّى وَقَطَعَ. رَوَاهُ أَبُوْدَاوُدَ[1]

یوه ټکړه راوړلی شوه، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چاړه راوغوښتله او بسم الله ویلو سره یې هغه پرېکړه.

جبنة: د پنیر ټکړې ته وایي په نون باندې شد هم لوستلې شوې دې او بغیر د شد نه هم دې (مرقات ۵۶/۸)

اسلام چې کوم شیانو ته حرام ویلي دي همغه حرام دي

﴿۶۵﴾ وَعَنْ سَلْمَانَ قَالَ: سُئِلَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ السَّمْنِ وَالْجُبْنِ

او حضرت سلمان فارسي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه غوړو، پنیر او پوستین یا ګورخر باره کې

وَالْفِرَاءِ فَقَالَ: الْحَلَالُ

وپوښتلی شو چې دا څیزونه حلال دي یا که حرام دي؟ نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې د حلت او حرمت په سلسله کې

مَا أَحَلَّ اللهُ فِي كِتَابِهِ وَالْحَرَامُ مَا حَرَّمَ اللهُ

اصول د نظر د لاندې ساتئ چې حلال همغه شی دی چې الله په خپل کتاب کې حلال کړي دي. یعني چې حلال

فِي كِتَابِهِ وَمَا

کېدل یې قرآن بیان کړي وي. او حرم همغه څیزونه دي چې الله په خپل کتاب کې حرام کړي وي. او په کومو

سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ مِمَّا

څیزونو یې چې سکوت اختیار کړی دی یعني کوم څیز ته یې چې نه حلال ویلي دي او نه یې ورته حرام ویلي

عَفَا عَنْهُ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ وموقوفٌ على الأصحّ[2]

دي. هغه د هغه قِسم نه دي چې معاف کړی شوې دي یعني د هغې استعمالول یې مباح کړي دي.

توضیح: السمن: غوړو ته وایي. د څه خلکو شک شوی ؤو، ځکه یې د غوړو باره کې وپوښتل. ګنې ځای د پوښتنې نه ؤو. (مرقات ۵۷/۸، ۵۶)

الجبین: دا لفظ د نون د شد سره هم ویلی شوی دی او بغیر د شد نه هم ویلی شوی دی. پنیر ته وایي. د دې باره کې پوښتنه ځکه وکړی شوه چې هغه زمانه کې به د پنیر جوړلو لپاره د اوښ یا د بیزي وارګه استعمالیدلې. ظاهره ده چې دا سوال دی. (مرقات ۵۶/۸)

([1]) رقم الحديث ۴۲۲۷ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۹/۴ رقم الحديث ۳۸۱۹

([2]) رقم الحديث ۴۲۲۸ أخرجه الترمذي في السنن ۱۹۲/۴ رقم الحديث ۱۷۲۶ وابن ماجه في السنن ۱۱۷/۲ رقم الحديث ۳۳۹۷.

الفراء: دا لفظ په دواړو معنو کې استعمالیدلی شي. عام شارحینو لیکلي دي چې الفراء د کسره او مد سره جمع ده. او الفراء د فا د فتحې سره مفرد دیږ ځنګلي خر یا ګورخر ته وایي. د دې باره کې د حلال او حرام کېدلو باره کې د بوښتنې ضرورت ؤو. ځینو شارحینو الفراء د "فرو" جمع ګنلې ده چې د پوستین په معنی کې دی. دې صورت کې پوښتنه ځکه وکړی شوه چې د څرمن نه به کافرانو پوستنې تیارولو، نو کېدی شي چې د مراد دې څرمن وي. نبي کریم ﷺ د زیاتو پوښتنو او کهود کرید نه منع کړو او ویې فرمایل چې د حرام او حلالو څیزونو تذکره په قرآن او حدیث کې راغلې ده، لکه ﴿ما اٰتکم الرسول فخذوه و مانهاکم عن فانتهوا﴾ او د کومو څیزونو نه چې قرآن او حدیث خاموش دی هغه مباح دي. د دې حدیث نه فقهاؤ دا ضابطه راویستلې ده چې څیزونو کې اصل خبره اباحت دی. د حرمت او حلت حکم ثانوی امر دی. (مرقات۸/۵۶)

د ښه خوراک خواهش جائز دی

﴿۶۶﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَدِدْتُ
او حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرمایي چې یو نبي کریم ﷺ په مجلس کې وفرمایل چې زه خوښوم چې
أَنَّ عِنْدِي خُبْزَةً بيضاءَ
زما مخې ته د غنمور سپینه ډوډۍ وي چې غوړو او شودو کې لونده کړی شوې وي. دې اوریدلو
مِنْ بُرَّةٍ سَمْرَاءَ مُلَبَّقَةً بِسَمْنٍ وَلَبَنٍ فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ فَاتَّخَذَهُ فَجَاءَ بِهِ
یو کس د جماعت نه پاڅیدلو او لاړلو او ذکر ډوډۍ یې تیاره کړه او راې وړله. نبي علیه السلام دې لیدلو سره
فَقَالَ: فِي أَيِّ شَيْءٍ كَانَ هَذَا؟ قَالَ
وفرمایل چې دې ډوډۍ باندې چې کوم غوړي لږېدلي دي هغه په کوم لوښي کې ؤو؟ هغې وویل چې هغه د
فِي عُكَّةِ ضَبٍّ قَالَ: ارْفَعْهُ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهْ وَقَالَ أَبُو دَاوُدَ: هَذَا حَدِيثٌ مُنْكَرٌ[1]
سمسیري د څرمنې په لفافه کې ؤو. نبي کریم ﷺ وفرمایل زه یې نه خورم. دا زما د مخې نه اوچت کړئ.

توضیح **خبزة بیضاء**: یعنې د سرو غنمو سپینه ډوډۍ وي او په غوړو کې ککړه شوې وي. ښه سره غنمو کې سپینه وي. خلک نن سبا په اشتهاراتو کې لیکي د سرو زرو پشان غنم، د سپینو زرو پشان وړه. (مرقات۸/۵۷)

ملبقه: د باب تفعیل نه د اسم مفعول صیغه ده. ګډ وډولو سره د نرمولو په معنیٰ کې دی. دلته غوړو او شودو کې د ګډ وډولو لپاره استعمالیږي. (مرقات۸/۵۷)

[1] رقم الحدیث ۴۲۲۹ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۱۶۸ رقم الحدیث ۳۸۱۸ وابن ماجه في السنن ۲/۱۱۰۹ رقم الحدیث ۳۳۴۱

عکة: کُپې ته وايي. چې غوړو کې ایښودلی کېږي. (مرقات۸/۵۸)

ضب: سمسیره ته وايي. د دې د حلال او د مکروه کېدلو متعلق بحث په باب ما یحل اکله الخ کې حدیث نمبر ۸ او حدیث نمبر ۲۳ کې شوی دی. د احنافو په نزد گوه حلال نه دی. نبي کریم ﷺ د گوه نه طبعي کرکه کړې ده. کېدی شي چې په دې وجه یې څرمن کې ایښودلی شوي غوړي نه وي استعمال کړې، خو د دې حدیث نه د حرمت استدلال مشکل دی، ځکه ابوداؤد دې حدیث ته منکر ویلی دی.

علماؤ لیکلې دي چې الله تعالی خپلو خاصو بنده گانو ته د خوراک خوښه څنگه ناخوښه کوي چې د دنیا د خوندونو نه التفات نه وي. کله چې نبي کریم ﷺ خپله وفرمایل "مالی وللدنیا" الخ د هغې نه وروسته د هغه خوندونو نه خوند اخستل د عقل نه بره وُو، ځکه دې کې یو غیبي ستونزه راغله، خو د دې حدیث نه دا ثابته شوه چې د ښه خوراک خواهش کول جائز دی. (مرقات۸/۵۸)

اومه اوږه خوړل منع ده

﴿۶۷﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَكْلِ الثُّومِ إِلَّا
او د حضرت علي رضی الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم ﷺ د اوږې د خوړلو نه منع کړې ده خو
مَطْبُوخًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد[1]
دا چې هغه پخه وي. (ترمذی او ابوداؤد)

توضیح: الثوم: دې حدیث کې اومه اوږه منع کړی شوې ده. او پخه اوږه جائز کړی شوې ده. د دې وجه دا ده چې د پخولو نه وروسته اوږه کې بدبوې نه پاتې کېږي. د بدبوې تعلق صرف د اوږې یا پیاز وغیره سره نه دی. بلکې هغه کسان هم جومات ته د لمونځ کولو نه منع کول کېږي چې د هغې د خولې نه د گندهنې بدبوې خېژي. (مرقات۸/۵۸)

د پیاز خوړلو مسئله

﴿۶۸﴾ وَعَنْ أَبِي زِيَادٍ قَالَ: سُئِلَتْ عَائِشَةُ عَنِ الْبَصَلِ
او حضرت ابوزیاد فرمایي چې د حضرت عائشه رضی الله عنها نه د پوخ شوي پیاز باره کې وپوښتلی شو چې دا حرم دی
فَقَالَتْ: إِنَّ آخِرَ طَعَامٍ أَكَلَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
یا که حلال؟ نو هغې وفرمایل چې نبي کریم ﷺ چې په خپل ژوند کې آخري خوراک کړی

---

[1] رقم الحدیث ۴۲۳۰ أخرجه ابوداود في السنن ۱۷۳/۴ رقم الحدیث ۳۸۲۸ والترمذي في السنن ۲۳۰/۴ رقم الحدیث ۱۸۰۸

طَعَامٌ فِيهِ بصل. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
ؤو؟ هغې کې پوخ شوی پیاز ؤو.

توضيح: دا حديث که د پياز په جواز باندې حمل کړی شي او د ممانعت حديثونه په مکروه تنزيهي باندې حمل کړی شي نو هيڅ تعارض به پاتې نشي، ځکه د مکروه تنزيهي مطلب خلاف اولیٰ دی. يا دا هم ويل کېدی شي چې د بحث لاندې حديث تعلق د پوخ شوې پياز سره دی. ظاهره ده چې د دې اجازت دی. (مرقات ۸/۵۹)

د کوچو سره کهجوري د نبي کريم ﷺ خوښې وې

﴿۶۹﴾وَعَنْ ابْنَيْ بُسْرٍ السُّلَمِيَّيْنِ
او د حضرت بسر دواړه زامنو يعنې حضرت عبدالله او حضرت عطيه نه چې اسلمي او صحابي دی. روايت دی چې
قَالَا: دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
دې دواړو وويل چې نبي کريم ﷺ مونږ کره راغلو، نو مونږ د نبي کريم ﷺ مخې
فَقَدَّمْنَا زُبْدًا وَتَمْرًا وَكَانَ يُحِبُّ الزبدَ والتمرِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
ته کوچ او کجوري پيش کړې. چې نبي عليه السلام وخوړل. نبي عليه السلام به کوچ او کجوري خوښولې.

لوښي کې مختلف شيان وې د خوښې شی ترينه اخلئ

﴿۷۰﴾وَعَنْ عِكْرَاشِ بْنِ ذُؤَيْبٍ قَالَ: أُتِينَا بِجَفْنَةٍ
او حضرت عکراش بن زويب رضي الله عنه فرمايي چې يو موقع کې مونږ له يوه غټه پياله راوړلی شوه
كَثِيرَةِ من الثَّرِيدِ وَالْوَذْرِ
چې ډېر ثريد په کې ؤو يعنې خوره کې د لوندې شوې ډوډی پوټې او د ګوشت پوټې په کې ؤو. د
فَخَبَطْتُ بِيَدِي فِي نَوَاحِيهَا
خوراک دوران کې ما خپل لاس هر اړخ ته وړلو يعنې د خپلې مخې نه مرئ کولو په ځای به مې هر اړخ ته لاس اچولو.
وَأَكَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ فَقَبَضَ بِيَدِهِ الْيُسْرَى
او نبي کريم ﷺ به د خپلې مخې نه خوراک کولو، نو نبي کريم ﷺ په خپل چپ لاس

[1] رقم الحديث ۴۲۳۱ اخرجه ابوداود في السنن ۱۷۶/۴ رقم الحديث ۳۸۳۷ وابن ماجه في ۱۱۰۶/۲ رقم الحديث ۳۳۳۴

[2] رقم الحديث ۴۲۳۲ اخرجه ابوداود في السنن ۱۷۶/۴ رقم الحديث ۳۸۳۷ وابن ماجه في ۱۱۰۶/۲ رقم الحديث ۳۳۳۴

عَلَى يَدِيَ الْيُمْنَى ثُمَّ قَالَ: يَا عِكْرَاشُ كُلْ مِنْ مَوْضِعٍ وَاحِدٍ

زمانبي لاس ونيولو او ويې فرمايل چې عكراش د يو ځاې نه يعنې د خپلې مخې نه خوراک کوه

فَإِنَّهُ طَعَامٌ وَاحِدٌ. ثُمَّ أُتِيْنَا بِطَبَقٍ فِيهِ أَلْوَانُ التَّمْرِ

ځکه دا يو شان خوراک دی. بيا مونږ له يو کاسه راوړلی شو. چې هغې کې قسمه قسمه کجورې وې.

فَجَعَلْتُ آكُلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ

ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هدايت مطابق د خپلې مخې ته کجورې او چتولې او خوړل شروع کړه، خو اوس د

وَجَالَتْ يَدُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الطَّبَقِ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ لاس په طباق کې هر اړخ ته ګرځېدلو يعنې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به د خپل طبعې مطابق د کاسې د هر ګوټ نه اچتولې

فَقَالَ: يَا عِكْرَاشُ كُلْ مِنْ

صرف د دې کار په ذريعه دا بيان نه کړو. بلکې دا تعليم ئې ورکړو او وې فرمايل چې عكراش! چه کوم اړخ نه نه غواړې خوره،

حَيْثُ شِئْتَ فَإِنَّهُ غَيْرُ لَوْنٍ وَاحِدٍ ثُمَّ أُتِيْنَا بِمَاءٍ

ځکه دا په قسم نه دي. د هغې نه وروسته مونږ له او به راوړلی شوی، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپله

فَغَسَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَيْهِ وَمسح بَلل كَفَّيْهِ وَجْهَهُ

دواړه لاسونه ووينځل او د لاس لوند والی يې په خپله خوله او تر څنګلو پورې لاسونو پورې او په سر باندې ومښل

وَذِرَاعَيْهِ وَرَأْسَهُ وَقَالَ: يَا عِكْرَاشُ هٰذَا الْوُضُوءُ

او وې فرمايل چې عكراش رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا د دې خوراک کولو نه وروسته او دس دی. چې اور بدل کړی دی. يعنې دا

مِمَّا غَيَّرَتِ النَّارُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]

لاس او خوله وينځل چې د خوراک او دس ورته وايي د دې خوراک په وجه دی چې په اور پخ شوی دی.

توضيح: الوذر: دا د وذرة جمع ده. د غوښې هغه پوټو ته وايي چې هډوکی په کې نه وي. (مرقات ۸/۶۰)

خبطت: لاس اچولو ته وايي. يعنې ما د پيالې هر اړخ ته لاس اچول شروع کړل. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زما لاس ونيول او ويې فرمايل چې دا يو قِسم له خوراک دی. لهذا د خپلې مخې نه يې

---

[1] رقم الحديث ۴۲۲۳ اخرجه الترمذي في السنن ۴/۲۴۹ رقم الحديث ۱۸۴۸ وابن ماجه في السنن ۲/۱۰۸۹ رقم الحديث ۳۲۷۴

خوره. د هغې نه وروسته د مختلف قسمه كجورو يو كاسه راوړلی شو. ما د خپلې مخې نه كجورې اچتولې. نبي كريم ﷺ وفرمايل چې دا د چرته نه هم غواړې نو د هملته نه يې خوره. ځكه دا يو قِسم شی نه دی. بلكې جدا جدا رنګونو باندې مشتمل دی. بيا د هغې نه وروسته اوبه راوړلی شوې. نبي كريم ﷺ پرې خوله او مخ وينځلو او بيا يې وفرمايل چې عكراش رضي الله عنه! **ما مست النار** نه چې د كوم اودس حكم دی هغه همدغه لاس وينځل او غرغره كول دي يعني لغوي اودس مراد دی. توضيحات جلد اول كتاب الطهارة كې دا مسئله تېره شوې ده. د دې حديث نه يوه خبره معلومه شوه چې كه يو قِسم خوراك وي نو د مخې نه دې وخوړلی شي او كه مختلف قِسمه مېوه وي نو د هر ځای نه يې خوړلی شي. دا دويمه خبره معلومه شوه چې **مامست النار** چې د كوم اودس حكم دی هغه لغوي اودس دی. اصطلاحي نه دی. (مرقات۸/۶۰)

د حريرې فائده

﴿۷۱﴾وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَخَذَ أَهْلَهُ الْوَعْكُ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې كله به د نبي كريم ﷺ د كور والو تبه شوه نو
أَمَرَ بِالْحَسَاءِ فَصُنِعَ ثُمَّ
نبي عليه السلام به د حساء د تيارول حكم كولو، نو هغه به تيار كړی شو او بيا به نبي عليه السلام بيمارانو
أمر فَحَسَوْا مِنْهُ وَكَانَ يَقُولُ: إِنَّهُ
ته د حساء د څښلو حكم كولو چې هغه به بيمارو څښل. نبي كريم ﷺ به فرمايل چې حقيقت كې
لَيَرْتُو فُؤَادُ الحزين ويسرو عَنْ فؤاد السقيم
حساء غم شوي زړه ته طاقت وركوي او د بيمار د زړه نه غم او تكلف داسې لرې كوي
كَمَا تسرو إِحْدَا كُنَّ الْوَسَخَ بِالْمَاءِ عَنْ وَجْهِهَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هٰذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ[1]
لكه څنګه تاسو ښځو يوه ښځه د خپلې خولې نه ګند په اوبو پاكوئ. (روايت كړې دې ترمذی)

توضيح الوعك: سختې تبې ته وايي. (مرقات۸/۶۱)

الحساء: د خوراک يو نرم قِسم ته حساء وايي. چې د وړو. اوبو او د غوړول نه جوړېږي. كله دې

[1] رقم الحديث ۴۲۳۲ اخرجه الترمذي في السنن ۳۳۶/۴ رقم الحديث ۲۰۳۹ وابن ماجه في ۱۱۴۰/۲ رقم الحديث ۳۴۳۵.

شکر هم ګډوډ وي. د مکې خلک دې ته حريره وايي. (مرقات۸/۶۱)

فحسوا: يعني خلکو هغه او ښښل. دا د جمع صيغه ځکه ده چې په تبه کې ټول شريک ؤو. يا د دې حريره په ښښلو کې ټول شريک ؤو. (مرقات۸/۶۱)

وکان يقول: يعني نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل "انه" يعني دا حساء او حريره "ليرتو" لام د ابتدائيه تاکيديه لپاره دی. رتي يرتو: نصر د ينصر نه دی. چې معنى يې زړه قوي کول دي. اى "يقوى القلب" يعني غمګين زړه قوي کوي. ويسرو: (يسرو يکشف ويرفع) په معنى کې دی يعني بوج اوخوا کوي.

کما تسرو: يعني څنګه چې تاسو ښځې د خپلو مخونو نه د اوبو تپه ذريعه ګند لرې کوئ. دا مخې ته ښځې وي نو ځکه يې هغوى ته خطاب وکړو. (مرقات۸/۶۱)

عجوه د جنت کهجوره ده

﴿۴۲﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْعَجْوَةُ مِنَ الْجَنَّةِ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل. عجوه د جنت کجوره ده
وَفِيهَا شِفَاءٌ مِنَ السُّمِّ وَالْكَمْأَةُ مِنَ الْمَنِّ وماؤها شفاءٌ للعينِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]
او دې کې د زهرو شفاء ده او خريړی د من قسم دی او د هغې اوبه د سترګو لپاره شفاء ده.

توضيح: مطلب دا چې د دې اصل د جنت نه دی يا به چې جنت کې کومې کجورې وي نو هغه به ښې کجورې وي.

الفصل الثالث

﴿۴۳﴾عَنِ المغيرةِ بن شعبةَ قَالَ: ضِفْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ لَيْلَةٍ
حضرت مغيره بن شعبه فرمايي زه يو شپه د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره د يو چا کره مېلمه شوم. هغه
فَأَمَرَ بِجَنْبٍ فَشُوِيَ
کس زمونږ لپاره يوه بزه ذبح کړه او نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغه بزې يو اړخ د وريتولو حکم وکړو. کله چې هغه اړخ وريت
ثُمَّ أَخَذَ الشَّفْرَةَ فَجَعَلَ يَحُزُّ لِي بِهَا مِنْهُ
کړی شو نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ يو چاړه راواستله او د هغې په ذريعه يې زما لپاره پوټې غوڅول. دغه وخت

[1] رقم الحديث ۴۲۳۵ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۳۵۰ رقم الحديث ۲۰۶۶ وابن ماجه في ۲/۱۱۴۳ رقم الحديث ۳۴۵۵.

فَجَاءَ	بِلَالٌ	يُؤْذِنُهُ	بِالصَّلَاةِ	فَأَلْقَى الشَّفْرَةَ
کې حضرت بلال رضي الله عنه لمونځ خبر راکولو لپاره راغلو. نبي کريم صلی الله علیه وسلم چاړه غوزاره کړه او د				
فَقَالَ:	مَا	لَهُ	تَرِبَتْ	يَدَاهُ؟
تعجب په اندازيې وفرمايل چې په بلال رضي الله عنه څه شوي دي؟ چې داسې وخت کې د خبر لپاره راغلو. د هغې دواړه لاس ونه				
قَالَ: وَكَانَ	شَارِبُهُ	وَفَاءً	فَقَالَ	لِي:
دې په خاورو ککړ شي. مغيره رضي الله عنه فرمايي هغه وخت د هغې شونډې يعنې بريت غټ شوي ؤو. نبي عليه السلام وفرمايل				
أَقُصُّهُ عَلَى سِوَاكٍ؟	أَوْ قُصَّهُ	عَلَى سِوَاكٍ.	رَوَاهُ	التِّرْمِذِيّ[1]
چې زه ستا شونډې په مسواک وړې کړم يا يې دا و فرمايل چې شونډې په مسواک کېږده او وړې يې کړه.				

توضيح: ضفت: يعنې زه د نبي کريم صلی الله علیه وسلم سره د چاکره مېلمه شوم.

يحز: چاړه باندې د غوښې غوڅولو په معنی کې دی. کله چې غوښه سخته وي نو د چاړه استعمال جائز دی. ګنې دا طريقه د اهل عجم د فارس والو ده. **يوذنه**: دا د ايذان نه دی. د خبر ورکولو به معنی کې دی. يعنې حضرت بلال رضي الله عنه نبي کريم صلی الله علیه وسلم ته خبر ورکولو چې د لمونځ وخت شو. **فشوی**: د وريتولو په معنی کې دی. يعنې نبي کريم صلی الله علیه وسلم کوربه ته وويل چې يو اړخ يې وريت کړه، نو هغې وريت کړو. **شاربه وفاءً**: يعنې د مغيره بن شعبه بريت غټ شوي ؤو. دې کې مغيره بن شعبه د شاربې په ځای شاربه ويلې دی. دا التفات دی.

اقصه لك على سواك: يعنې زه به ستا بريت په مسواک کېږدم او د رله واړه به يې کړم. يا يې ته خپله په سمواک کېږده او غوڅ يې کړه. دا هم امکان لري چې شونډې په مسواک وي او د هغې سره برابر د بريتو ويختان په قينچې غوڅ کړي. چې يو قطار کې غوڅ شي. او دا هم امکان لري چې قينچې نه وي بلکې په مسواک باندې ويختان برابر کړي کېږدي او چاړه يا چاقو يې غوڅ کړي.

خوراک کې که بسم الله نه وي ويل شوي نو شيطان هم خوراک کوي

﴿۴۲﴾ وَعَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: كُنَّا إِذَا حَضَرْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم
او حضرت حذيفه رضي الله عنه فرمايي چې کله به مونږ د نبي کريم صلی الله علیه وسلم سره په يو خوراک کې ؤو

---

[1] رقم الحديث ۴۲۳۶ أخرجه ابوداود في السنن ۱/۱۳۱، رقم الحديث ۱۸۸ والترمذي في الشمائل رقم الحديث ۱۶۷.

لَمْ نَضَعْ أَيْدِيَنَا حَتَّى يَبْدَأَ

نو مونږ به تر هغه وخت پورې خوراک ته لاس نه وروړلو چې تر څو پورې به نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شروع نه وه كړې.

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَضَعُ يَدَهُ

كله به چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاس وروړاندې كړو نو د هغې نه وروسته به مونږ هم لاس وروړاندې كړو. د

وَإِنَّا حَضَرْنَا مَعَهُ مَرَّةً طَعَامًا فَجَاءَتْ

يو ځل واقعه ده چې كله مونږ د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره د وډې خوړله نو دې وخت كې يوه جينۍ د

جَارِيَةٌ كَأَنَّهَا تُدْفَعُ فَذَهَبَتْ

خوراک لپاره داسې راغله چې ګويا كې هغه رادبكه كړې شوې وي. يعني د ولږې د شدت په وجه بې اختياره شوې وه

لِتَضَعَ يَدَهَا فِي الطَّعَامِ

او په خوراک يې داسې رامنډه كړله لكه چا چې د شاته نه په دسترخوان باندې رادبكه كړې وي. بيا چې

فَأَخَذَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهَا

څنګه هغې وغوښتل چې د بسم الله ويلو نه بغير خوراک شروع كړي نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې لاس ونيولو.

ثُمَّ جَاءَ أَعْرَابِيٌّ كَأَنَّمَا يُدْفَعُ

بيا بانډې هم د غه شان راغلو چې ګويا كې خوراک باندې رادبكه كړې شوې وي. او هغې هم د بسم الله ويلو نه بغير

فَأَخَذَهُ بِيَدِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

خوراک باندې لاس اچول وغوښتل نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې لاس هم ونيولو او بيا نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل

إِنَّ الشَّيْطَانَ يَسْتَحِلُّ الطَّعَامَ

چې حقيقت دا دې چې شيطان دا خوراک د ځان لپاره حلالوي او هغه خوراک باندې قادر كېږي چې

أَنْ لَا يُذْكَرَ اسمُ اللهِ عليهِ وإِنَّه جَاءَ بِهذِهِ الْجَارِيَةِ

كوم خوراک باندې د الله نه وانغستلې شي. نو شيطان دا جينۍ راوستله چې د دې بسم الله د نه ويلو

لِيَسْتَحِلَّ بِهَا فَأَخَذْتُ بِيَدِهَا فَجَاءَ بِهذَا الْأَعْرَابِيِّ

په سبب خوراک د ځان لپاره حلال كړي خو ما د دې لاس ونيولو بيا شيطان دا بانډه چې راوستلو چې

لِيَسْتَحِلَّ بِهِ فَأَخَذْتُ بِيَدِهِ وَالَّذِي

د دې په ذريعه خوراک د ځان لپاره حلال كړي خو ما د دې لاس هم ونيولو. قسم په هغه ذات دې چې د چا په

نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّ يَدَهُ فِي يَدِي مَعَ يَدِهَا.
لاس کې زما ژوند دی بیشکه هغه وخت د شیطان لاس د دې جینۍ د لاس سره زما په لاس کې ؤو. یو بل
زَادَ فِي رِوَايَةٍ: ثُمَّ ذَكَرَ
روایت کې حذیفه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ یا مسلم دا الفاظ هم نقل کړي دي چې د هغې نه وروسته نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د
اسمَ اللهِ وأكَلَ. رَوَاهُ مُسلم[1]
الله نوم واخستلو یعنې بسم الله یې ولوستله او خوراک یې وکړو.

توضیح تدفع: د شړلو په معنی کې دی. گویا کې هغه وینځې او بانده چې ته ځوک دېکې ورکوي او د خوراک لپاره یې حاضروي. (مرقات۸/۶۵)

یستحل: چې شیطان د خپل ځان لپاره خوراک ممکن کړي. (مرقات۸/۶۵)

ډیر خوراک کول د نحوست علامت دی

﴿۷۵﴾عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرَادَ أَنْ يَشْتَرِيَ غُلَامًا
او د حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روایت دی چې یو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د یو غلام اخستلو اراده وکړه، نو د
فَأَلْقَى بَيْنَ يَدَيْهِ تَمْرًا فَأَكَلَ الْغُلَامُ فَأَكْثَرَ
ازمایلو په توگه مخکې کجورې کېښودلې، نو هغه غلام د کجورو نه زیاتې کجورې وخوړلې.
فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ كَثْرَةَ الْأَكْلِ
نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې لیدلو سره وفرمایل چې دا ډیر خوراک د بې برکتۍ سبب او د بې برکتۍ
شُؤْمٌ. وَأَمَرَ بِرَدِّهِ. رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شعب الْإِيمَان[2]
علامت دی. بیا نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغه غلام د بېرته ورکولو حکم وکړو.

مالگه بهترین سالن دی

﴿۷۶﴾وَعَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: سَيِّدُ
او حضرت انس ابن مالک رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل ستاسو په سالنو

(۱)رقم الحديث ۴۲۳۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۹۷/۳ رقم الحديث ۲۰۱۷/۱۰۲ وأبوداود في السنن ۱۳۹/۴ رقم الحديث ۳۷۶۶.

(۲)رقم الحديث ۴۲۳۸ أخرجه البيهقي في شعب الايمان ۳۱/۵ رقم الحديث ۵۶۶۱

إِدَامِكُمُ الْمِلْحُ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَةَ[1]
کې بهترین سالن مالګه ده. (ابن ماجه)

توضیح: مثلاً ګور کې سالن نشته دی خو مالګه شته دی، نو د جوارو یا غنمو ډوډۍ د مالګې په اوبو کې بهترینې طریقې سره خوړلی کېږي. د ښکار کولو وخت کې خلک دغه شان ډوډۍ خوري. ډېره مزه کوي. (مرقات ۸/۶۷،۶۶)

بوټان ویستلو سره خوراک کولو باندې قدمونو ته راحت ملاوېږي

﴿۷۷﴾وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا
او حضرت انس بن مالک رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم و فرمایل کله چې تاسو ته
وُضِعَ الطَّعَامُ فَاخْلَعُوا نِعَالَكُمْ
خوراک کېښودلی شي او تاسو د خوراک لپاره کېنئ، نو خپل بوټان وباسئ ځکه بوټان ويستل د
فَإِنَّهُ أَرْوَحُ لأَقدامكم[2]
پښو لپاره ډېر راحت ورکونکی دی.

توضیح: کله چې سړی خوراک کوي نو د بدن ټولو اندامونو ته خوند حاصلېږي. تردې چې پښو ته هم راحت رسيږي. که پښې په بوټانو کې بندې وي نو هغه د راحت نه محرومه شي. او د هغې په وجه د ټول بدن خوند خراب شي. (مرقات ۸/۶۷)

خوراک لږیخول او بیا خوړل پکار دي

﴿۷۸﴾وَعَن أَسماءَ بِنتِ أَبِي بَكرٍ: أَنَّهَا كَانَتْ إِذَا أُتِيَتْ بِثَرِيدٍ
او د حضرت اسماء بنت ابی بکر رضي الله عنها باره کې دا روایت دی چې کله به هغې ته ثرید راوړلی شونو
أَمَرَتْ بِهِ فَغُطِّيَ حَتَّى تَذْهَبَ
هغې به د هغې د سر اېښودلو حکم کولو، نو هغې باندې به سر کېښودلی شو. تردې چې د هغې لوږی او تپ

(1) رقم الحديث ۴۲۳۹ أخرجه ابن ماجة في السنن ۲/۱۱۰۲ رقم الحديث ۳۳۱۵

(2) رقم الحديث ۴۲۴۰ أخرجه الدارمي في السنن ۲/۱۴۸ رقم الحديث ۲۰۸۰.

فَوْرَةُ	دُخَانِهِ	وَتَقُولُ:	أَنِّي	سَمِعْتُ

به ؤوتلو يعني د هغې د ګرمۍ شدت به ختم شولو. د هغې نه وروسته به یې هغه خوړل. او هغې به فرمايل چې ما

رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: هُوَ أَعظم للبركة . رَوَاهُمَا الدَّارِمِيُّ[1]

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اوريدلي دي چې د خورک نه ګرموالي وتل برکت کې د زياتوالي سبب دی.

توضيح: فورة دخانه: يعنې کوم براس او تپ به چې د ګرمۍ له وجې وتلو نو د هغې د ایښولو لپاره به يې پرې د پاسه سر کيښودلو چې خوراک څه لږ يخ شي او بيا وخوړلی شي، ځکه زيات ګرموالي په وجه خوله هم سوځې او د کولمو لپاره هم مضر دی. څه انتظار کول او پټېلي له دم ورکول او بيا خوړل فائده مند او خوندور شي. او هغې کې برکت راځي. جامع صغير کې ليکلي شوي دي "ابردوا بالطعام فان الحار لا بركة فيه" (مرقات ۸/۶۷)

د خوراک لوښي دعاء هم کوي او بښنه هم کوي

﴿۷۹﴾ وَعَن نُبَيْشَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ أَكَلَ

او حضرت نبي شه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل کوم کس چې پياله يا رکيبۍ وغيره

فِي	قَصْعَةٍ	ثُمَّ	لَحِسَهَا

کې خوراک وکړي او بيا هغه په ګوتو وڅټي نو هغه پياله په زبان حال سره يا زيات صحيح دا دي چې په زبان قال

تَقُولُ	لَهُ	الْقَصْعَةُ:	أَعْتَقَكَ	اللهُ	مِنَ النَّارِ

سره هغه کس ته وايي چې څنګه چې تا د شيطان خوراک يا د هغې د خوشحاليدلو نه زه بچ کړم،

كَمَا أَعتقتني مِنَ الشيطانِ". رَوَاهُ رزين[2]

همدغه شان دې الله تا ته د دوزخ د اور نه خلاصون درکړي.

توضيح: تقول: د حديث مطلب دا دی چې د خوراک لوښي دعا هم کوي او بښنه هم کوي، ځکه دا لوښي چې کله ګنده پروت وي نو شيطان راشي او دا څټي. هغه وخت لوښي بښنه کوي چې زه دې د شيطان د مشق تخته ولې جوړ کړم. او که وې څټلو او وينځلی شو نو دعا کوي چې زه دې د شيطان د تسلط نه بچ کړم. (مرقات ۸/۶۸)

---

(۱) رقم الحديث ۴۲۴۱ أخرجه الدارمي في السنن ۲/۱۳۷ رقم الحديث ۲۰۴۷

(۲) رقم الحديث ۴۲۴۲ أخرجه رزين .

باب الضیافة

د میلمستیا بیان

قال الله تعالی: ﴿ویطعمون الطعام علی حبه مسکینا و یتیما و اسیرا﴾(سورة الدهر : ۸)

د ضاف یضیف ضیفا و ضیافة اصل معنی د مائل کیدلو ده. مېلمه هم یو اړخ ته مائله کېږي. ضیف مېلمه ته وائئ او مضیف کوربه ته وایي او ضیافت مېلمستیا ته وایي.د جمهور علماؤ په نزد په خنده تندې سره مېلمستیا کول مستحب دي. ځېنې علماء فرمایي چې مېلمستیا یوه ورځ واجب ده بیا مستحب ده. دي علماؤ کې شیخ لیث رحمه الله هم شامل دی.خو جمهور علماء فرمایي چې مېلمستیا د اخلاقیاتو د قبیل نه ده. لهذا واجب نه ده بلکې مستحب ده. او کومو روایتونو کې چې د واجب یا د لازم الفاظ راغلي دي. هغه خو یا په اضطراري حالت باندې محمول دي یا د هغې نه هغه خاص ټیکس یا جزیه مراده ده چې د خوراک په صورت کې په ذمیانو باندې مقررول کېږي یا په ابتداء د اسلام کې ضیافت واجب ؤو. بیا یې وجوب منسوخ شو او استحباب یې پاتې شو. بهرحال مېلمستیا د اسلام یو خاص پیژندګلوی ده. کومو علاقو کې چې انسانیت موجود وي او د عصر تعلیم نه فطرت د مسخ کیدلو نه محفوظ وي. هلته مېلمستیا ډیر په لویه کچه باندې کېږي. اسلام څه آداب او قواعد هم مېلمنو ته خودلي دي. دغه شان کوربه یې هم د یو څو قواعدو پابند کړی دی. راتلونکې حدیثونو کې همدغه بیان دی.

الفصل الاول

د مېلمه اکرام کول د ایمان علامت دی

﴿۱﴾عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:مَنْ كَانَ
حضرت ابو هریره رضی الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل کوم کس چې په
يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ وَمَنْ كَانَ
الله او قیامت باندې ایمان ساتي نو هغې له پکار ده چې د خپل مېلمه عزت وکړي. کوم کس چې په
يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ
الله او د قیامت په ورځ ایمان ساتي نو هغې له پکار ده چې خپل ګاونډي ته تکلیف ورنه کړي او
وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ.
کوم کس چې په الله او د قیامت په ورځ ایمان ساتي نو هغې له پکار ده چې د خبره وکړي یا چپ پاتې شي.

وَفِي	رِوَايَةٍ:	بَدَلَ الْجَارِ	وَمَنْ	كَانَ	يُؤْمِنُ	بِاللهِ	وَالْيَوْمِ
او بخارى كې يعني د ګاونډ په ځاى دا دي چې كوم كس الله او د قيامت په ورځ ايمان ساتي نو							
الْآخِرِ	فَلْيَصِلْ	رَحِمَهُ"	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]				
هغې له پكار ده چې خپلوې وساتي يعني د خپلو خپلوانو او عزيزانو سره ښه سلوك او د احسان معامله وكړي.							

توضيح: فليكرم: دې حديث كې د درېؤ ښو خصلتونو ترغيب وركړى شوى دى. د دې مطلب دا نه دى چې كوم كس كې دا درې خصلتونه نه وي نو هغه مومن نه دى. دا د ترغيب يو اندزاه ده او د دې خصلتونو په خپلولو ته ترغيب وركول مقصود دى، لكه څنګه چې يو كس خپل ځوي ته وايي "ان كنت ابنى فاطعنى" دا خوړلو ترغيب دى چې دې كې د كامل مومن خبره شوې ده چې كامل مومن همغه دى چې كوم كې دا درې خصلتونه موجود وي. علماؤ ليكلي دي درې ورځو پورې په خنده تندې او نرم اخلاقو سره مېلمه ته خوراك وركول د كوربه فريضه ده. د هغې نه وروسته خوراك وركول صدقه او خيرات دى. كه خوښه يې وي پرې ودې خورې او كه ښوښه يې نه وي، پرې نه دې خوري. مېلمستيا كې دې يو ځل د اعلى اندازوي، نور دې عام دعوت وي. (مرقات۸/۶۸)

فلايؤذ جاره: په اصل كې د شريعت خو دا حكم دې چه دګاونډى د ټولو حقوقو خيال اوساتلې شى ځكه چه «**فليكرم جاره فليحسن جاره**» الفاظ په حديث كې دى. ليكن كه يو سړې د حقوقو خيال نه ساتى نو كم نه كم ګاونډى ته خو دې تكليف نه وركوى. (مرقات۸/۶۹)

كوربه باندې بوج مه جوړېږئ

﴿۲﴾ وَعَنْ أَبِي شُرَيْحٍ الْكَعْبِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ					
او د حضرت شريح كعبى نه روايت دى چې نبي كريم ﷺ وفرمايل كوم كس چې په الله او د					
وَالْيَوْمِ	الْآخِرِ	فَلْيُكْرِمْ	ضَيْفَهُ		
قيامت په ورځ ايمان ساتې نو هغې له پكار ده چې د خپل مېلمه تعظيم او عزت وكړي. مېلمه سره					
جَائِزَتُهُ	يَوْمٌ	وَلَيْلَةٌ	وَالضِّيَافَةُ	ثَلَاثَةُ	أَيَّامٍ
احسان او تكلف زمانه يو ورځ او يوه شپه ده او د مېلمستا كولو زمانه درې ورځې ده. او د درې					

[1] رقم الحديث ۴۲۴۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۴۵/۱۰ رقم الحديث ۶۰۱۸ ومسلم في ۶۸/۱ رقم الحديث: (۷۵-۴۷)

فَمَا	بَعْدَ	ذٰلِكَ	فَهُوَ	صَدَقَةٌ	وَلَا	يَحِلُّ

ورځو نه وروسته چې څه ورکول کېږي هغه به هدیه یا خیرات وي. او د مېلمه لپاره دا جائز نه دي

لَهُ	أَنْ	يَثْوِيَ	عِنْدَهُ	حَتّٰى	يُحْرِجَهُ	(مُتَّفَق عَلَيْهِ) [1]

چې هغه یو کور به ته د درې ورځو نه زیات د پوښتنې نه بغیر هیسار شي چې هغه په تنګسیا کې اخته نه شي.

توضیح: جائز ته: ای عطیته، د مېلمه په مېلمستا کې په اولنۍ ورځ کې د دعوت ښه اهتمام کول پکار دی. او بیا د عام عادت مطابق خوراک ورکول پکار دی. درې ورځو نه وروسته چې هغه لاړ شي نو هغې له د یوې ورځې او شپې جائزه یعنې د سفر رخصت دې ورکړې شي. علامه ابن اثیر جزری په نهایه کې لیکلي دي چې د جائزه مطلب همدغه دی، خو د ابن اثیر نه بغیر نور علماء لیکلي چې مېلمه ته چې په اولنۍ ورځ کوم د تکلف والا خورک ورکړی شوی دی همغه د هغې انعام او جائزه ده. دا معنې ډېره واضحه او راجح ده. نن سبا خلکو ته عجیبه ښکاري چې درې ورځې مېلمه ته څنګه خوراک ورکړی شي او څنګه یې کور وساتو خو که د مخکنې دور د انسانانو تاریخ ولوستلی شي او نن سبا د قبائل خلکو ته وکتلی شي نو دې کې هیڅ وړاندې والی نه محسوسېږي. بهرحال خلک غورځېدلې دي خو انساني شرافت او د هغې تاریخ خو نه دی غورځېدلی. تاریخ خو جاري دی. بیا هم د علاقو او د حالاتو له نظره خپله مېلمه د ډېر د احتیاط نه کار اخستل پکار دي چې په چا بوج نه شي، هره ورځ دې نه راځي او که راشي نو ژر دې بېرته لاړ شي. (مرقات ۷۱/۸)

په ذمیانو باندې د مجاهدینو مېلمستیا لازمه ده

﴿۳﴾وَعَنْ	عُقْبَةَ	بْنِ	عَامِرٍ	قَالَ:	قُلْتُ	لِلنَّبِيِّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

او حضرت عقبه ابن عامر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته عرض وکړو چې کله تاسو

"إِنَّكَ	تبعثنا	فتنزل	بِقَوْمٍ

مونږ جهاد ته یا د کار لپاره لېږې نو داسې هم کېږي چې د داسې خلکو په مینځ کې قیام کولو ضرورت شي

لَا	يُقْرُونَنَا	فَمَا تَرَى؟

چې زمونږ مېلمستیا نه کوي. داسې صورت کې تاسو څه حکم کوي. آیا مونږ به زوره هغوی باندې مېلمستیا کولی شو یا

فَقَالَ	لَنَا:	إِنْ	نَزَلْتُمْ	بِقَوْمٍ

نا؟ نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ مونږ ته وفرمایل چې که چرې تاسو د سفر په دوران کې د یو قوم په مینځ کې قیام کوئ او هغه تاسو

---

(1) رقم الحديث ۴۲۴۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۴۵/۱۰ رقم الحديث ۶۰۱۹ ومسلم في ۱۳۵۳/۳ رقم الحديث ۴۸/۱۵

فَأْمُرُوا	لَكُمْ	بِمَا	يَنْبَغِي	لِلضَّيْفِ	فَاقْبَلُوا فَإِنْ

له شي چې يو مېلمه ته ورکولو لائق وي نو تاسو هغه قبلوئ او که داسې نه کوي يعنې د مېلمستيا

لَمْ يَفْعَلُوا فَخُذُوا مِنْهُمْ حق الضَّيْف الَّذِي يَنْبَغِي لَهُم (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

حق نه ادا کوي نو تاسو د هغوی نه مېلمستيا حق اخستلی شئ چې د يو مېلمه لائق وي. (بخاری مسلم)

توضيح: لايقروننا: دا د قرا نه دی. مېلمستيا ته وايي. د دې حديث مطلب دا دی چې که چرې کوربه د مېلمستيا حق نه ادا کوي نو مېلمه د هغې نه په زوره حق اخستلی شي. دا حديث د هغه حضراتو لپاره دليل دی چې د يوې ورځې مېلمستيا ته واجب وايي، خو جمهور فقهاء فرمايي چې مېلمستيا مستحب ده. او دا حديث د هغه ذميانو باره کې دی چې هغوی باندې به د جزيې مقررولو وخت کې دا هم مقررول کېدل چې که مجاهدين په تاسو باندې تېرېږي نو تاسو به هغوی ته خوراک ورکوئ، نو دا عامه مېلمستيا نه ده. بلکې د جزيې يوه برخه ده يا د دې نه مراد اضطراري حالت دی چې د هغوی نه يې وخورئ او وروسته ورله قيمت ادا کړئ. د ټولو نه ښه جواب اولنی دی، ځکه د يو مسلمان مال د هغې د خوشحالئ نه بغير خوړل حرام دی. کېدی شي چې دا حکم په ابتداء کې وي او بيا منسوخ شوی وي. باب الاعتصام کې جلد اول کې دا مسئله تېره شوې ده.

د مېلمه په راتللو باندې د خوشحالئ اظهار کول پکار دی

﴿۳﴾وَعَن	أَبِي هريرةَ	قَالَ:	خَرَجَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	ذَاتَ	يَوم	وَلَيْلَة

او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې يو نبي عليه السلام د ورځې يا د شپې وخت کې چرته د تللو لپاره د کور نه

فَإِذَا	هُوَ	بِأَبِي	بَكْرٍ	وَعُمَرَ	فَقَالَ:

ووتلو چې ناڅاپه د ابو بکر رضي الله عنه او د عمر رضي الله عنه سره ملاقات وشو. نبي عليه السلام پوښتنه وکړه: څه شي تاسو د کور

مَا	أَخْرَجَكُمَا	مِنْ بُيُوتِكُمَا

نه راويستلي وئ. يعنې وخت دا چې ستاسو د راوتلو عادت نه دی نو ځکه څه ضرورت درته پېښ شوی دی چې

هَذِهِ	السَّاعَةَ؟	قَالَا:	الْجُوعُ

ستاسو د کور نه د راوتلو سبب شو. هغې دواړو عرض وکړو چې مونږ ولږې د کور نه راويستلو باندې مجبوره

قَالَ:	وَأَنَا	وَالَّذِي	نَفْسِي	بِيَدِهِ

کړي يو. يعنې د لږې ډېروالي مونږ د کور نه راويستلي يو. نبي عليه السلام وفرمايل او زه هم. قسم په هغه ذات چې

---

[1] رقم الحديث ۴۲۴۵ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۰۷/۵ رقم الحديث ۲۴۶۱ ومسلم في ۱۳۵۳/۳ رقم الحديث (۱۷-۱۷۲۷)

لَأَخْرَجَنِي الَّذِي أَخْرَجَكُمَا

د چا په لاس کي زما ژوند دی همدغه شي د کور نه راویستلی یم. یعني زه د کور نه د ولږې په وجه راوتلی یم.

قُومُوا فَقَامُوا مَعَهُ فَأَتَى رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ

راپاتسئ او ما سره راځئ، نو هغه دواړه هم راپاڅېدل او د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره شول. بیا نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د یو انصاری

فَإِذَا هُوَ لَيْسَ فِي بَيْتِهِ فَلَمَّا رَأَتْهُ الْمَرْأَةُ

کور ته ورسیدلو چي نوم یې ابو الهیثم ؤو، خو هغه کور کي موجود نه ؤو. د هغې ښځې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ولیدلو نو وې

قَالَتْ: مَرْحَبًا وَأَهْلًا فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

پخیر راغلئ. ته د خپلو خلکو سره راغلی یې. ستا راتلل دي مبارک وي. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ورته وویل چي

أَيْنَ فُلَانٌ؟ قَالَتْ: ذَهَبَ يَسْتَعْذِبُ لَنَا مِنَ الْمَاءِ

فلانی یعني ستا خاوند چرته دی؟ هغې عرض ورکړو چي هغه مونږ ته خوږ اوبه راوړلو لپاره تلی دی. د غه وخت کي هغه

إِذْ جَاءَ الْأَنْصَارِيُّ فَنَظَرَ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَصَاحِبَيْهِ

انصاری د کور والا راغلو. هغې چي نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ او د هغې دواړه صحابه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ابوبکر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ او عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ خپل کور

ثُمَّ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ

ته په راتلو ولیدل نو خپلې دي خوش بختۍ باندي یې قابو نه وه او وې ویل الحمد الله، د خدای شکر دی. د ډیر بزرگانو میلمو

مَا أَحَدٌ الْيَوْمَ أَكْرَمَ أَضْيَافًا مِنِّي

په اعتبار سره نن ورځ ما ته هیڅ خوشحالي نه ده نصیب شوي. یعني نن ورځ زما مېلمانه د نورو خلکو د میلمو

قَالَ: فَانْطَلَقَ فَجَاءَهُمْ

نه زیات بزرگان او معزز دي. راوي یعني حضرت ابو هریره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمایي چي د هغې نه وروسته هغه انصاری خپله د کجورو

بِعِذْقٍ فِيهِ بُسْرٌ وَتَمْرٌ وَرُطَبٌ

بوټو له لاړو او د مېلمنو لپاره یې د کجورو یوه غونچه راوړله چي پخې، نیم پوخته او تر و تازه هر قسمه کجورې

فَقَالَ: كُلُوا مِنْ هَذِهِ وَأَخَذَ الْمُدْيَةَ

په کي وې. بیا هغې وویل چي تاسو یې د دې نه خورئ. د هغې نه وروسته هغې چاړه راوخستله او بزه ذبح

فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِيَّاكَ وَالْحَلُوبَ

کول یې غوښتل نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغې ته وفرمایل چي د شودو والا بېزه مه ذبح کولو نه ځان وساته.

فَذَبَحَ	لَهُمْ	فَأَكَلُوا

آخر دا چي هغې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ او د هغې د صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ لپاره يوه بزه ذبح کړه او چي د هغې غوښه پخه

مِنَ	الشَّاةِ	وَمِنْ	ذَلِكَ	الْعِذْقِ	وَشَرِبُوا

د هغې غوښه پخه شوه نو ټولو د هغې غوښه وخوړله او د هغ غونچې نه کجورې وخوړلې او اوبه يې وڅښلې.

فَلَمَّا أَنْ شَبِعُوا وَرَوُوا قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ:

چي د اوبو نه يې خيټې ډکې شوې نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ حضرت ابوبکر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته وفرمايل چي

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتُسْأَلُنَّ عَنْ هَذَا النَّعِيمِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

قسم په هغه ذات چي د ځا په لاس کي زما ژوند دی د قيامت په ورځ به تاسو نه د دې نعمتونو باره

أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ الْجُوعُ ثُمَّ لَمْ تَرْجِعُوا حَتَّى أَصَابَكُمْ

کي پوښتلی کېږي. ولږ تاسو ستاسو د کورونو نه راويستلي وئ خو تاسو کور ته لا تلي هم نه وئ

هَذَا النعيمُ. رَوَاهُ مُسلم. وَذَكَرَ حَدِيثَ أَبِي مَسْعُودٍ: كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فِي بَابِ الْوَلِيمَةِ[1]

چي د خدای له اړخ تاسو ته دا نعمتونه درکړی شو.

توضيح: مرحبًا واهلاً: يعني ښخير راغلئ، تاسو خپل کور ته راغلئ. د ځکې دا ټوټه ستاسو لپاره هواره او خوش ګواره ده. د دې حديث نه د مېلمستيا ډېر ښه اصول مخې ته راځي. اول دا چي د خپل ولږې او تندې او د تکليف او پريشانئ اظهار د خپلو دوستانو ته کول جائز دي، لکه څنګه چي نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او ابوبکر او عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وکړل. دويم دا چي خپل د اعتماد قابل ملګرې خواله بغير د دعوت نه خپله هم سړی تلی شي او خپل ملګري هم بوتللی شي، لکه څنګه چي نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بوتللي ؤو. دريم دا چي د خپلې خوښې شې طلب کول او کوربه د ښه شې د ورکولو نه منع کول جائز دي. لکه څنګه چي نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ منع کړو. څلورم دا چي د مېلمه نه دا پوښتل چي تاسو خوراک کوئ يا نه نو دا مناسبه نه ده بلکې ژر د خوراک کولو څه فکر کول پکار دی لکه څنګه چي هغه انصاری صحابي کړي دي چي کجورې يې ورله مخې ته کېښودلي او د بزې ذبح کولو پسې شو. پنځم دا چي د دنيوې نعمتونو نه خوند اخستلو باندې د قيامت په ورځ د دې نعمتونو باره کې پوښتلی کېږي. (مرقات ۷۳/۸)

---

(۱)رقم الحديث أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۰۹/۳ رقم الحديث (۱۴۰-۲۰۳۸) وابن ماجه في السنن ۱۰۶۲/۲ رقم الحديث ۳۱۸۱.

الفصل الثاني

﴿۵﴾عَنِ المقدامِ بن معدي كرب سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
حضرت مقداد ابن معدیکرب رضي الله عنه نه روایت دی چې هغې د نبي علیه السلام نه دا اورېدلي دي چې کوکس په
أَيُّمَا مُسْلِمٍ ضَافَ قَوْمًا فَأَصْبَحَ الضَّيْفُ مَحْرُومًا
یو قوم کې د چا مېلمه شو او هغې د محرومۍ په حالت کې سحر یعني د هغې کوربه د شپې د هغې مېلمستیا ونه
كَانَ حَقًّا عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ
کړه، نو په هر مسلمان به دا حق وي چې د هغې سره مرسته وکړي تردې چې دا کس د چا مېلمه شوی دی د هغې
نَصْرُهُ حَتَّى يَأْخُذَ لَهُ بِقِرَاهُ مِنْ مَالِهِ وَزَرْعِهِ.
مال او د زراعت نه د مېلمستیا په قدر یعني د یو مېلمه د خوراک او څښناک په حساب ترېنه وصول کړئ.
رَوَاهُ الدَّارِمِيُّ وَأَبُو دَاوُد وَفِي رِوَايَةٍ:وَأَيُّمَا رَجُلٍ ضَافَ قَوْمًا
(دارمي و ابوداؤد) او د ابوداؤد په یو روایت کې داسې دي چې کوم په یو قوم کې مېلمه شو او
فَلَمْ يَقْرُوهُ كَانَ لَهُ
هغه خلکو د هغې مېلمستیا ونه کړه نو هغوی ته به دا حق حاصل وي چې هغه خلکو پسې شي او د
أن يعقبهم بمثل قراه[1]
هغې د مال او اسبابو نه د مېلمستیا په قدر وصولي وکړي.

توضیح: د دې حدیث تعلق هم په ظاهره د ذمیانو سره دی چې هغوی باندې د جزیه په توګه د مجاهدینو مېلمستیا لازمه شوې وه. د مېلمه خوراک څښاک ته "قِرا" وایي.

د بدو بدله بد نه دي

﴿۶﴾وَعَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ الْجُشَمِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ:
او حضرت ابوالاحوص د خپل پلار مالک ابن فضله صحابي نه روایت کوي چې هغې وفرمایل چې ما یو ورځ
قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَرَأَيْتَ إِنْ مَرَرْتُ بِرَجُلٍ
عرض وکړو یارسول الله صلى الله عليه وسلم! که زه په یو چا تېرېږم یعني د هغې سره مېلمه شم او هغه

[1] رقم الحديث ۴۲۴۷ أخرجه ابوداود في السنن ۱۲۹/۴ رقم الحديث ۳۷۵۱ والدارمي في ۶۳۴/۲ رقم الحديث ۲۰۳۷

فَلَمْ يُقْرِنِي وَلَمْ يُضِفْنِي ثُمَّ

مېلمستیا ونه کړې او نه زما د مېلمستیا حق ادا کړي او د هغې نه وروسته د هغې تېرنده زما سره وي یعني هغه زما مېلمه

مَرَّ بِي بَعْدَ ذٰلِكَ أَأَقْرِيهِ أَمْ أَجْزِيهِ؟

شي نو آیا زه د هغې مېلمستیا وکړم او که د هغې نه بدله واخلم یعني زه د هغې سره همغه شان سلوک وکړم

قَالَ : بل اقره. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ [1]

چې کوم یې ما کړې ؤو؟ نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل نا. د دې نه بدله مه اخله بلکې د هغې مېلمستیا وکړه.

د خوراک نه وروسته دعاء

﴿۷﴾ وَعَنْ أَنَسٍ أَوْ غَيْرِهِ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او د حضرت انس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ یا د هغې نه بغیر د بل کوم یو صحابي نه روایت دی چې یو ورځ نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د

اسْتَأْذَنَ عَلَى سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ

سعد ابن عباده رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ کور ته ورسیدلو نو د هغې نه یې کور ته د ننوتلو اجازت وغوښتلو نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ

فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ

دروازه باندې اودرېدلو او ویې فرمایل چې السلام علیکم ورحمة الله، تاسو باندې دې سلامتې وي او د هغې رحمت دې وی

فَقَالَ سَعْدٌ: وَعَلَيْكُمُ السَّلَامُ

آیا زه د ننه راتلی شم؟ سعد رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د کور نه جواب ورکړو چې وعلیکم السلام ورحمة الله او تاسو باندې هم د الله سلامتی

وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَلَمْ يُسْمِعِ

او رحمت نازل شي، آیا زه د ننه راتلی شم؟ سعد رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د کور نه جواب ورکړو چه وعلیکم السلام خو

النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى سَلَّمَ ثَلَاثًا

هغه نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته دا جواب ورنکړو تر دې چې نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درې ځله سلام اوکړو

وَرَدَّ عَلَيْهِ سَعْدٌ ثَلَاثًا

او سعد رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ هم نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته درې ځله جواب ورکړو، خو نبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وانورېدلو. یعني

---

[1] رقم الحديث ۴۲۴۸ اخرجه الترمذي في السنن ۴/۳۲۰ رقم الحديث ۲۰۰۶ واحمد في المسند ۳/۴۷۳ رقم الحديث ۴۲۴۹.

وَلَمْ يُسْمِعْهُ فَرَجَعَ
سعد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د نبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سلام جواب دري ځله قصداً په ورو ورو ورکړو چې نبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يې وانوري

النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
نو نبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې جواب نه او رېدلو سره بېرته روان شو. حضرت سعد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ چې وليدلو چې کوم شی

فَاتَّبَعَهُ سَعْدٌ فَقَالَ:
د سعادت د حصول د زياتې ذريعه غوښتله هغه زما لپاره بالکل د محرومۍ سبب شوه او يو قسم له د بی ادبۍ

يَا رَسُولَ اللهِ بِأَبِي
صورت هم پيدا شو، نو په منډه د کورنه ؤوتلو او نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ پسې شو او عرض يې وکړو چې يا رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!

أَنْتَ وَأُمِّي مَا سَلَّمْتَ تَسْلِيمَةً إِلَّا هِيَ
په تا دې زما مور او پلار قربان وي تا چې څو ځله سلام کړی دی هغه هو مره زما غوږونو اورېدلی دی او

بِأُذُنِي: وَلَقَدْ رَدَدْتُ عَلَيْكَ
حقيقت دا دی چې ما په هر ځله جواب هم درکولو. البته دا جواب مې ستا غوږونو ته نه در رسيدلو ځکه زه

وَلَمْ أُسْمِعْكَ أَحْبَبْتُ أَنْ أَسْتَكْثِرَ
ستا نه د ډېر سلام او برکت خواهش منډ ؤوم يعنې زما مقصد دا ؤو چې زما جواب د ستا سو غوږونو ته

مِنْ سَلَامِكَ وَمِنَ
درونه رسيږي چې ته څو مره ډېر سلامونه کوې نو زما په حق کې هغه هو مره زايات د برکت او د سعادت د حصول

الْبَرَكَةِ ثُمَّ دَخَلُوا
ذريعه شي، نو د حضرت سعد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له اړخه د دې حقيقت د اظهار او د عذر خواهۍ نه وروسته نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ

الْبَيْتَ فَقَرَّبَ لَهُ زَبِيبًا
او حضرت سعد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ کور ته داخل شو او د سعد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته او چې کجورې پيش کړې. چې

فَأَكَلَ نَبِيُّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ:
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ و خوړلې. کله چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د خوراک نه فارغ شو نو د حضرت سعد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ په حق

أَكَلَ	طَعَامَكُمُ	الْأَبْرَارُ	وَصَلَّتْ	عَلَيْكُمُ	الْمَلَائِكَةُ	وَأَفْطَرَ
کې يې دعا وکړه چې د الله نيکان دې ستا خوراک وخوري، فرښتې دې ستا لپاره استغفار وکړي						
عِنْدَكُمُ الصَّائِمُونَ. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السُّنَّةِ[1]						
او روژه دار دې ستا سره روژه ماتې وکړي.						

توضيح: اکل طعامکم الابرار: دا صيغه د ماضې ده، خو د انشاء او د دعا لپاره د استقبال په توګه استعمال شوی دی يعنې د الله نيکان بندې ګان ستا خوراک وخوري. (مرقات ۷۹/۸)

وصلت عليکم الملائکة: د صائمون نه مراد هغه خل کدي چې هغوی ډوډۍ نه وي خوړلي هغه که روژه دار وي يا نه وي. دا جمله هم د دعا په توګه ده يعنې روژه دار دې ستا سره روژه ماتې وکړي. د خوراک نه وروسته دا دعاګاني وي. ځينې خلک لاس او چت کړي او دعا کوي. دا معلومه نه ده چې هغوی د کوم ځای نه ثابتوي. د خوراک نه وروسته دا دعا هم منقول ده "**الحمد لله الذی اطعمنی هذا ورزقنيه من غير حول منی ولا قوة**" او د کور به لپاره دا دعا ده. "**الله بارک له فی امواله و اولاده**"

د پرهيزګاره خلکو ضيافت ډير بهتر دی

﴿۸﴾وَعَنْ	أَبِي	سَعِيدٍ	عَنِ	النَّبِيِّ	صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ	قَالَ:	مَثَلُ	الْمُؤْمِنِ
او حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه د نبي عليه السلام نه روايت کوي چې نبي عليه السلام وفرمايل چې د مومن او د								
وَمَثَلُ	الْإِيمَانِ	كَمَثَلِ	الْفَرَسِ	فِي	آخِيَّتِهِ			
ايمان مثال د هغه آس پشان دی چې خپل پړي کې تړلی شوی وي او د اخوا ديخوا چکرو نه وروسته								
يَجُولُ ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى آخِيَّتِهِ وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ يَسْهُو ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى الْإِيمَانِ								
خپل پړي ته راشي. او د غه شان مومن غفلت او کوتاهي کوي، خو بيا هم د ايمان اړخ ته راځي. لهذا								
فَأَطْعِمُوا طَعَامَكُمُ الْأَتْقِيَاءَ وَأَوْلُوا مَعْرُوفَكُمُ الْمُؤْمِنِينَ. رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ وَأَبُو نُعَيْمٍ فِي الْحِلْيَةِ[2]								
تاسو خپل خوراک متقي او پرهيزګارانو ته ورکوئ او خپلې عطيې ټولو مسلمانانو ته ورکوئ.								

([1]) رقم الحديث ۴۲۴۹ اخرجه احمد في المسند ۱۳۸/۳.

([2]) رقم الحديث ۴۲۵۰ اخرجه احمد في المسند ۵۵/۳ والبيهقي في الشعب ۴۵۲/۷ رقم الحديث ۱۰۹۴۴ وابونعيم في الحلية ۱۷۹/۸

توضيح: اَخِيَّتِهٖ: همزه باندې مد دی خا باندې کسره ده یا باندې شد دی بیا "تا" ده. د دې اسانه ترجمه پړې او کنډه ده. اصل کې د اخیة بهترین مصداق د څناور په غوجل کې کوم د سائیکل ټائر په زمکه ښنبېږي او هغه د پړې سره وتړي او بیا پړې څناور تړي. دې ته ګله هم وایي. د حدیث مطلب دا دی چې مومن د خپل ایمان مرکز سره تړلی شوی دی. څناور د کِله نه کافي لرې لاړ شي خو پړی موجود وي نو آخر کې بېرته دې پړې ته راشي. همدغه شان مثال د مومن دی چې د ایمان د کلی سره تړی شوی دی. که د ګناه اړخ ته لاړ شي نو د خپل ایمان مرکز ته بېرته راشي. د مسلمان مرکز، ایمان او قرآن دی. بیت الله او مدینة الرسول دی. جوماتونه او مدرسې او علماء دي. بې لارې شوی مسلمان د همدغه ځای نه د هدایت حاصلوی شي. (مرقات۸/۷۹)

فاطعموا: دا فا جزائیه ده. د دې شرط مخذوف دی. یعنې کله چې د مسلمانانو مرکز یو دی نو دې مرکز ته ټولو له راجمع کېدل پکار دي. لهذا دا مرکز مضبوط کړئ. د دې صورت به دا وي چې د یو بل مېلمستیا وکړئ چې محبت او اتحاد پیدا شي. پرهیزګارانو ته د خوراک تخصیص ځکه شوی دی چې کله هغوی خوراک وکړي نو عبادت به کوي او تاسو ته به دعاګانې کوي او د هغوی دعاګانې قبلېږي. (مرقات۸/۷۹)

واولوا: دا د ایلاء نه دی. والې او متولې د جوړولو په معنی کې دی. یعنې مسلمانان د خپلو عطیو سره خاص کړئ او د منافقانو او د کافرانو پرواه مه کوئ. (مرقات۸/۸۰)

ګونډو باندې ناسته او خوراک کول عاجزي ده

﴿۹﴾عَن عبد الله بنِ بُسر قَالَ: كَانَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَصْعَةٌ

او حضرت عبدالله ابن بسر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره یو غټه کاسه وُو. چې څلورو کسانو

يَحْمِلُهَا أَرْبَعَةُ رِجَالٍ

به اوچتوله. یعنې کله به چې هغې خوراک کېښودلی شو نو هغه دومره درنه وه چې څلورو کسانو ته اوچتوله.

يُقَالُ لَهَا: الْغَرَّاءُ

یا خالي هغه دومره لویه یا درنه وه چې د څلور کسانو نه بغیر به نه اوچتې دله، نو هغه کاسې ته به یې غراء ویله

فَلَمَّا أَضْحَوْا وَسَجَدُوا الضُّحَى أُتِيَ بِتِلْكَ الْقَصْعَةِ

کله به چې د څابنت وخت شو او خلکو به د څابنت لمونځ وکړو نو هغه کاسه به راوړلی شوه او هغې کې به یې

وَقَدْ ثُرِدَ فِيهَا فَالْتَفُّوا عَلَيْهَا فَلَمَّا كَثُرُوا

ثرید تیارولو. بیا به خلک د هغې نه ګیر چاپېره راجمع شول. تردې چې د خلکو شمیر به زیات شو او ناستې ځای

جَثَا	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ

به تنګ شو، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به په ګونډو کيناستلو. دغه شان کيناستلو باندې ليدلو سره يو ورځ

فَقَالَ	أَعْرَابِيٌّ:	مَا	هَذِهِ	الْجِلْسَةُ؟

يو باند چې ووېل چې دا څنګه ناسته ده؟ يعني دغه شان کيناستل د ستاسو د شان سره مناسب نه دي. دې

فَقَالَ	النَّبِيُّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ: إِنَّ	اللهَ	جَعَلَنِي

او رېدلو سره نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ و فرمايل چې حقيقت دا دی چې الله زه د عاجزئ او انکسارئ والا جوړ

عَبْدًا	كَرِيمًا	وَلَمْ	يَجْعَلْنِي	جَبَّارًا	عَنِيدًا	ثُمَّ

کړی يم. سرکشه او ضدي کړی يې نه يم. او دغه شان د عاجزئ او انکسارئ ناسته لنده لاره ده. بيا

قَالَ:	كُلُوا	مِنْ	جَوَانِبِهَا

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ټول مخاطب کړل او ويې فرمايل چې د دې د غاړو يعنې د خپلې مخې نه يې خورئ، د

وَدَعُوا	ذِرْوَتَهَا	يُبَارَكْ	فِيهَا.	رَوَاهُ	أَبُو	دَاوُد [1]

دې پاس ځای پرېږدئ يعنې په مينځنې خوراک لاس مه اچوئ تاسو له به دې کې برکت واچولی شي.

توضيح: الغراء: د روښانه په معنی کې دی. مراد ترېنه غټ تال والا کاسه دی. (مرقات ۸/۸۰)

جثی: په ګونډو باندې ناستې ته وايي. مطلب دا چې تکيا وهلو سره خوراک کول جائز نه دی. د دې نه بغير چې په هر صورت کې کيني نو جائز دی. البته د نبي کريم ﷺ په انداز کې کيناستل مسنون دي، خو دا په سنن زوائدو کې دي. که د ثواب نيت مو وکړو نو ثواب به ملاوېږي کنې په عادت سره ناستې باندې ثواب نه ملاوېږي. (مرقات ۸/۸۰)

راغونډيدلو سره خوراک کې برکت نازليږي

(۱۰) وَعَنْ	وَحْشِيِّ	بْنِ	حَرْبٍ	عَنْ	أَبِيهِ	عَنْ	جَدِّهِ:

او حضرت وحشی ابن حرب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د خپل پلار نه او هغه د خپل پلار نه او وحشی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د خپل نيکه نه نقل

إِنَّ	أَصْحَابَ	رَسُولِ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	قَالُوا:

کوي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو څو صحابه کرامو د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه يو ورځ وپوښتل چې

---

[1] رقم الحديث ۴۲۵۱ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۱۴۳ رقم الحديث ۳۷۷۳ وابن ماجه في ۲/۱۰۸۶ رقم الحديث ۳۲۶۳

يَا	رَسُوْلَ	اللهِ	إِنَّا	نَأْكُلُ

يارسول الله صلى الله عليه وسلم! مونږ اکر که بنه ډېر خوراک کوؤ خو زمونږ خېټه نه ډکې کېږي. او مونږ دا غواړو چې زمونږ

وَلَا	نَشْبَعُ	قَالَ:

خېټه ډکه شي چې د عبادت طاقت حاصل کړو. یا مونږ ته د قناعت دولت حاصل شي. نبي عليه السلام وفرمایل چې ډېر خوراک

فَلَعَلَّكُمْ	تَفْتَرِقُوْنَ؟	قَالُوا:

کولو باوجود هم د خېټې نه ډکېدلو وجه دا معلومېږي چې کېدی شي چې تاسو جدا جدا خوراک کوئ؟ هغوی عرض وکړو

نَعَمْ	قَالَ:	فَاجْتَمِعُوا	عَلَى	طَعَامِكُمْ

چې آو. نبي کریم صلى الله عليه وسلم وفرمایل نو بیا تاسو خپل خوراک ته په یو ځای کېنئ او د هغې خوړلو

وَاذْكُرُوا اسْمَ اللهِ يُبَارِكْ لكم فِيهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]

وخت کې بسم الله وایئ. ستاسو خوراک کې به برکت واچولی شي.

توضیح: په ښکاره داسې معلومېږي چې په یو ځای په غونډه په یو لوښي کې د خوراک کولو باره کې ویل شوي دي. کېدی شي دسترخوان باندې کیناستلو سره په جدا جدا کاسو کې خوراک کولو سره دا شرط پوره نه شي. د عربو خلک لس لس کسان په یو ځای خوراک ته کیني. اوس هم په قبائلو کې داسې رواج دی.

الفصل الثالث

قیامت کې به د عیش والاژوند باره کې پوښتلی کېږي

﴿۱۱﴾ عَنْ	أَبِي	عَسِيبٍ	قَالَ:	خَرَجَ	رَسُوْلُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ لَيْلًا

حضرت ابو عسیب رضي الله عنه فرمایي چې د یو واقعه ده چې د شپې وخت کې نبي عليه السلام د کور نه ووتلو او

فَمَرَّ	بِي	فَدَعَانِي	فَخَرَجْتُ	إِلَيْهِ	ثُمَّ مَرَّ

ماته یې تشریف راوړلو او ځې یې راوغوښتلم. زه د کور نه راؤتلم او د نبي عليه السلام سره شوم. بیا نبي عليه السلام

بِأَبِي بَكْرٍ	فَدَعَاهُ	فَخَرَجَ	إِلَيْهِ

ابوبکر رضي الله عنه له ورغلو او هغه یې راوغوښتلو او راوې غوښتلو او هغه هم د کور نه راؤوتلو او د نبي عليه السلام سره شو. د

---

(1) رقم الحديث ۴۲۵۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۳۸/۴ رقم الحديث ۳۷۶۴ وابن ماجه في ۱۰۹۳/۲ رقم الحديث : ۳۲۸۶.

ثُمَّ مَرَّ بِعُمَرَ فَدَعَاهُ فَخَرَجَ إِلَيْهِ فَانْطَلَقَ

هغې نه ورسته نبي عَلَيْهِ السَّلَام د عمر خوا له ورغلو او راوې غوښتلو. هغه هم د خپل نه راؤوتلو او د نبي عَلَيْهِ السَّلَام

حَتَّى دَخَلَ حَائِطًا لِبَعْضِ الْأَنْصَارِ

سره شو. مونږ ټول د نبي عَلَيْهِ السَّلَام سره شو تردې چې یو باغ ته ورسیدلو چې دیو انصاری رَضِيَ اللهُ عَنْهُ باغ ؤو.

فَقَالَ لِصَاحِبِ الْحَائِطِ: أَطْعِمْنَا بُسْرًا

نبي عَلَيْهِ السَّلَام د باغ مالک ته وویل چې په مونږ کجورې وخوروه. د باغ مالک د کجورو یو غونچه راوړله او

فَجَاءَ بِعِذْقٍ فَوَضَعَهُ فَأَكَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ

زمونږ مخې ته یې کیښودله. د هغې نه نبي عَلَيْهِ السَّلَام هم وخوړله او د نبي عَلَيْهِ السَّلَام صحابو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ یعني مونږ

ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ بَارِدٍ فَشَرِبَ فَقَالَ:

هم وخوړله. بیا نبي عَلَيْهِ السَّلَام یخې اوبه راوغوښتلې چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام او بیا مونږ وڅښلې. نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمایل

لَتُسْأَلُنَّ عَنْ هَذَا النَّعِيمِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ:

چې یقیناً د قیامت په ورځ به ستاسو نه د دې باره کې پوښتلې کیږي. روایې وایي دې او ربډلو سره

فَأَخَذَ عمر العذق فضرب فِيهِ الْأَرْضَ حَتَّى تَنَاثَرَ الْبُسْرُ

عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د کجور غونچه را اوچته کړه او په ځمکې ته یې راویشتله تردې چې د هغې کچه کجورې

قِبَلَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ

د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې ته خورې شوې. بیا هغې عرض وکړو چې یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!

إِنَّا لمسؤولونَ عَنْ هَذَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ:

آیا د قیامت په ورځ به مونږ نه د دې باره کې هم پوښتنه کیږي؟ نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل

نَعَمْ إِلَّا مِنْ ثَلَاثٍ

آؤ! د هر نعمت باره کې به پوښتنه کیږي. هغه که کم وي یا زیات وي البته د درې شیانو باره کې پوښتنه نه کیږي.

خِرْقَةٍ لَفَّ بِهَا الرَّجُلُ عَوْرَتَهُ أَوْ كِسْرَةٍ سَدَّ بِهَا جَوْعَتَهُ

یو خو هغه ټوټه د چې په هغې سړی خپل ستر پټوي او دویم د دوډۍ پوټۍ چې په هغې خپله ولږه ختمه کړي

أَوْ حُجْرٍ يتدخَّلُ فِيهِ مِنَ الْحَرِّ وَالْقُرِّ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالْبَيْهَقِيُّ فِيشعب الْإِيمَان. [1]
او دربم كور او هجره چې هغې د ګرمۍ او يخنۍ نه د بچ كېدلو لپاره ننوځې.

توضيح **تناثر**: د ښوربدلو په معنى كې دى. **قِبل**: د اړخ ته معنى كې دى يعنې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اړخ ته ښورې شوې. (مرقات ۸۲/۸)

حجر: كه "ح" مخكې وي نو دا حجره د كوټې په معنى كې ده. او كه "ج" مخكې وي نو دا د سورې په معنى كې دى. دلته د حجرې نه مراد وړه كوټه ده. (مرقات ۸۳/۸) **يتدخل**: يعنې په ګرانه هغې ته داخلېږي. د ګرمۍ او د يخنۍ نه د بچ كېدلو لپاره كافي وي. (مرقات ۸۳/۸) **قر**: يخنۍ ته وايي. (مرقات ۸۳/۸)

د خوراک نه يو ځاى پاڅېږئ

﴿۱۲﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا وُضِعَتِ الْمَائِدَةُ					
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې كله دسترخوان خور كړى شي او					
فَلَا	يَقُومُ	رَجُلٌ	حَتَّى	تُرْفَعَ	الْمَائِدَةُ
خلک دې ته د خوراک لپاره كېني نو هيڅ يو كس دې تر هغې پورې نه پاسيږي چې تر څو پورې دسترخوان اوچت نه كړى					
وَلَا	يَرْفَعُ	يَدَهُ	وَإِنْ	شَبِعَ	
شي او د خوراک نه تر هغه وخت پورې لاس را نښكلي شي چې تر څو پورې ټول كسان خوراک ونكړي. اګر					
حَتَّى	يَفْرُغَ	الْقَوْمُ			
كه د هغې خيټه ډكه شوې وي. او كه د څه عذر په وجه د دسترخوان نه پاڅيدل ضروري وي نو يا د نور كسانو					
وَلْيُعْذِرْ	فَإِنَّ	ذَلِكَ			
د فارغېدلو نه مخكې لاس رانښكل وي نو هغې له پكار ده چې خپل عذر بيان كړي يعنې معذرت وغواړي او د					
يُخْجِلُ	جَلِيسَهُ	فَيَقْبِضُ			
دسترخوان نه پاسېږي، ځكه هغه خپلو ملګرو ته شرم ورولي. كله چې يو كس دا ؤويني چې د هغې ملګري					
يَدَهُ	وَعَسَى	أَنْ	يَكُونَ	لَهُ	
خوراک بس كړو نو د شرم په وجه به هغه هم بس كړي. او دا ډېر امكان لري چې هغه اوس د هم خوراک					

[1] رقم الحديث ۴۲۵۳ أخرجه احمد في المسند ۸۱/۵ والبيهقيّ في شعب الايمان ۱۴۳/۴ رقم الحديث ۴۶۰۱

فِي الطَّعَامِ حَاجَةٌ رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهْ وَالْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ[1]
کولو خواهش لري یعني د هغې خیټه نه وي ډکه شوي.

توضیح: فلا یقوم: د خوراک په آدابو کې یو ادب دا دی چې خوا ره ملګري یو ځای کینولی شي. ډاکټر د ډاکټر سره، مولا د طالب علمانو سره، علم والا د علم والا سره وغیره غیره.

کند هم جنس باهم جنس پرواز　　کبوتر باکبوتر باز باباز

او کوربه د هغه کسانو سره کینې چې د هغوی سره هغه مانوس وي چې مېلمنو ته په خوراک کې د هغې په وجه وحشت او تکلف نه وي. د خوراک دوېم ادب دا دی چې په اجتماعي خوراک کې هیڅ یو کس د نورو احبابو نه مخکې د خورک نه مخکې بس نه کړي. بلکې تر آخر پورې هسې ځان وساتې چې د شرم په وجه نور هم خوراک پرېږ نه دي.

ویعذر: یعنې که یو کس ژر پاسیږي یا څه مجبوري وي نو خپلو ملګرو ته معذرت وکړي او ووایې چې ورونو تاسو خوراک کوئ. ما اول وخوړله. زه ژر چرته روان یم. دا د دې لپاره چې نور د شرم په وجه د خوراک نه پا نسېږي. چې لا تر اوس پورې د خوراک خواهش وي خو د دنورو د بس کولو په وجه هغوی هم بس کړي. (مرقات۸/۸۳)

﴿۱۳﴾وَعَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كَانَ
او حضرت امام جعفر د ابن محمد د خپل پلار یعنې د امام محمد باقر نه روایت کوي چې هغې وویل
رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَكَلَ مَعَ قَوْمٍ كَانَ آخِرَهُمْ أَكْلًا. رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شعب الْإِيمَان مُرْسلا[2]
چې نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به چې د خلکو سره خوراک کولو نو د ټولو نه آخر کې پاڅیدونکی کس به وو.

که ولږه وي نو خوراک کې تکلف مه کوئ

﴿۱۴﴾وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ قَالَتْ: أُتِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت اسماء بنت یزید فرمایي چې یو ورځ نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له خوراک راوړلی شو. او بیا
بِطَعَامٍ فَعَرَضَ عَلَيْنَا
هغه خوراک مونږ ته کینبودلی شوه، مونږ اګر که اوږي وو او د خوړلو خواهش مو لرو خو لکه څنګه چې عادت وي صرف

---

(1) رقم الحدیث أخرجه ابن ماجه في السنن ۲/۱۰۹۴ رقم الحدیث ۳۲۹۵ والبیهقي في الشعب ۵/۸۳ رقم الحدیث ۵۸۶۴

(2) رقم الحدیث ۴۲۵۵ أخرجه البیهقي في شعب الایمان ۵/۱۲۲ رقم الحدیث ۶۰۳۷.

فَقُلْنَا: لَا نَشْتَهِيهِ. قَالَ:		

تکلفا مونږ وويل چې مونږ د خوړلو خواهش نه لرو. نبي کريم ﷺ دي اوريدلو سره وفرمايل

لَا تَجْتَمِعْنَ جُوعًا وَكَذِبًا. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَةَ[1]

چې ولږه او دروغ مه يو ځاي کوئ. (ابن ماجه)

توضيح: لانشتهيه: يعنې زمونږ زړه نه کېږي حال دا چې زړه مو کېدلو. مطلب دا دی چې وړې خو يو خو د په تکلف سره مو وويل چې ولږه مه نشته دی، نو دې کې د دوه شيانو نقصان دی يو خو يې د دنيا خوراک ونه خوړلو، دويم دا چې د دروغو ارتکاب يې وکړو. دا د امت د داسې اشخاصو لپاره تنبيه ده چې داسې کوي. (مرقات۸۵/۸)

﴿۱۵﴾وَعَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كُلُوا

او د حضرت عمر ابن خطاب رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم ﷺ وفرمايل چې خوراک

جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا فَإِنَّ الْبَرَكَةَ مَعَ الجماعةِ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَةَ[2]

په يو ځاي کوئ، جدا جدا يې مه خورئ ځکه برکت د جماعت سره وي.

ميلمه د کور دروازې پورې پرېږدئ

﴿۱۶﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مِنَ السُّنَّةِ أَنْ

او حضرت ابوهريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل دا سنت دي چې يو کس د

يَخْرُجَ الرَّجُلُ مَعَ ضَيْفِهِ إِلَى بَابِ الدَّارِ. رَوَاهُ ابْن مَاجه[3]

خپل مېلمه د استقبال کولو يا د هغې د رخصتولو لپاره د کور تر دروازې پورې ؤوځي. (ابن ماجه)

وَرَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ عَنْهُ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاس

بهيقي په شعب الايمان کې دا روايت د ابوهريره رضي الله عنه او د ابن عباس رضي الله عنه نه نقل کړی دی. او

---

(۱) رقم الحديث۴۲۵۶ أخرجه ابن ماجه في السنن ۱۰۹۷/۲ رقم الحديث ۳۲۹۸.

(۲) رقم الحديث۴۲۵۷ أخرجه ابن ماجه في السنن ۱۰۹۳/۲ رقم الحديث ۳۲۸۷.

(۳) رقم الحديث ۴۲۵۸ أخرجه ابن ماجه في السنن ۱۱۴/۲ رقم الحديث ۳۳۵۸

وَقَالَ: فِي إِسْنَادِهِ ضَعِيفٌ[1]
بیهقي ویلي دي چې د سند په سلسله کې ضعیف دی.

توضیح: من السنة: د دې مطلب دا دی چې د مېلمه رخصتولو وخت کې د هغې سره تر د دروازې پورې تلل د پخوانۍ زمانې یو عادت دی. چې د تهذیب او د ښه اخلاقو یوه برخه ده. یا دا مطلب دا دی چې نبي کریم ﷺ فرمایي چې دا عمل زما د سنت مطابق دی. (مرقات۸/۸۵)

په ضیافت کې برکت دی

﴿۱۷﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْخَيْرُ أَسْرَعُ
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل کوم کور کې چې مېلمنو ته
إِلَى الْبَيْتِ الَّذِي يُؤْكَلُ فِيهِ مِنَ الشَّفْرَةِ
خوراک ورکول کېږي هلته خیر یعني د رزق برکت او نیکي دومره تیزۍ سره رسیږي چې هغه تیزۍ
إِلَى سَنَامِ الْبَعِيرِ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه[2]
سره چاړه هم د اوښ کوف طرف ته نه رسیږي.

توضیح: الی سنام البعیر: اوښ چې کله ذبح کېږي، نو د ذبح کولو نه وروسته اول ژر ژر د هغې د کوهان نه غوښه غوڅولی کېږي او په شوق سره خوړلی کېږي. دې حدیث کې یې وفرمایل چې کوم کور کې مېلمه ته خوراک ورکړی شو نو د هغه کور اړخ ته خیر او برکت د دې نه هم ژر راځي، لکه څنګه چې چاړه د ذبح شوي اوښ کوف اړخ ته ژر ته ځي. (مرقات۸/۸۶)

❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

---

[1] رقم الحديث ۴۲۵۹ البيهقي في شعب الايمان رقم الحديث

[2] رقم الحديث ۴۲۶۰ أخرجه ابن ماجه في السنن ۱۱۱۴/۲ رقم الحديث ۳۳۵۷

باب المضطر

وهذا الباب خال عن الفصل الاول والثالث

د مضطر بیان

د دې باب د لاندې صاحب مشکوة هیڅ عنوان نه دی تړلی. ګویا کې دا باب د مخکنیو د لواحقاتو نه دی. د ... خـ ... ه دا ده چې دې باب کې فصل اول او فصل ثالث دواړه نښته دی. فقط فصل ثاني ذکر دی. دا چې صاحب مشکوة د مصابیح اقتداء کوي او صاحب مصابیح ته د دې متعلق هیڅ حدیث نه دی ملاؤ شوی. لهذا فصل اول یې نه دی ایخی. باقي فصل ثالث راوړل د مصابیح په نزد نښته دی، ځکه د دې نفي ضرورت نشته دی. بهرحال که دا بیخې دا باب نه وی نو ډېر به ښه وی، نو دا حدیثونه به د مخکنې باب په فصل ثاني کې لیکلی شوي وی، خو دا چې د مضامینو په اعتبار سره دا حدیثونه باکل مختلف دي نو ځکه علامه طیبي رحمه الله او ملاعلي قاري رحمه الله ورله د باب المضطر عنوان تړلی دی چې ډیر ښه دی.

الفصل الثاني

په اضطراري حالت کې د مردار خوړلو مسئله

﴿۱﴾عَن الفجیع العامري أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت فجیع عامری رضی الله عنه نه روایت دی چې هغه یو ورځ د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په خدمت کې

فَقَالَ: مَا يَحِلُّ لَنَا مِنَ الْمِيتَةِ؟

حاضر شو او عرض یې وکړو چې حضرت دا اوایه چې زمونږ لپاره په مردار کې څه حلال دي؟

قَالَ: مَا طعامُکم؟ قُلنا:

نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې اول دا اوایه چې خوراک درته په کوم مقدار ملاوېږي؟ مونږ عرض وکړو

نَغْتَبِقُ وَنَصْطَبِحُ قَالَ أَبُو نُعَيْمٍ:

چې مونږ ته پیاله شوده ماښام کې او یو پیاله سحر کې ملاوېږي. د حدیث روای ابو نعیم فرمایي

فَسَّرَهُ لِي عُقْبَةُ: قَدَحٌ

چې زما استاد او شیخ حضرت عقبه رضی الله عنه د لغتبق او د نصطبح دا وضاحت کړی دی چې یو پیاله شوده

غُدْوَةً	وَقَدَحٌ	عَشِيَّةً

سحر کې او يو پياله شودده ماښام کې. بهرحال نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د فجيع دې جواب اوريدلو سره وفرمايل چې د خوراک

قَالَ:	ذَاكَ	وَأَبِي	الْجُوعُ

دا مقدار د خپل پلار د قسم ولږه واجب کوي. يعني سحر او ماښام صرف يوه يوه پياله شودده شريکول ولږه ختمه کړي او د

فَأَحَلَّ لَهُمُ الْمَيْتَةَ عَلَى هَذِهِ الحالِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

انساني ژوند د بقاء ذريعه نه شي جوړيدلی شي. نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه صورت کې د هغې لپاره مردار حلال کړی ؤو.

توضيح: ماطعامكم: يعني تاته په خوراک کې څه ملاوېږي؟ (مرقات۸/۸۷)

نغتبق و نصطبح: د حديث راوي ابونعيم وايي چې زما استاد د دې دواړو کلماتو د اسې مطلب بيان کړی دی چې د شودو يوه پياله سحر کې او يوه ماښام کې ملاوېدله. صبوح د سحر نه او غبوق ماښام ته وايي.

ذاك وابي الجوع: ذاک مبتداء دی او الجوع د دې خبر دی. او وابی په مينځ کې جمله معترضه قسميه ده. علامه طيبي فرمايي "وابی جملة قسمية معترضة بين المبتداء والخبر" (طيبي) يعني په خدای قسم دا خو خالصه ولږه ده. يعني حالت اضطرارې دی. لهذا مردار خوره او ژوند بچ کړه. (مرقات۸/۸۷)

پوښتنه: د دې حديث د راتلونکي حديث سره واضحه تعارض دی ځکه د بحث کې دې چې که د شودو يو پياله سحر او ماښام ملاوېږي نو دا حالت اضطرارې دی. او مردار خوړل جائز دی او راتلونکې حديث کې ذکر دی چې تر څو پورې په وابنو باندې هم ګوزاره کېږي نو تر هغه وخت پورې مردار خوړل ناجائز دي. د دې تعارض د لرې کولو څه طريقه ده؟

جواب: د دې تعارض د لرې کولو سريقه دا ده چې د اضطرارې متحقق حد خو همغه دی چې د کوم ذکر په راتلونکې د ابو واقد په حديث نمبر ۲ کې دی چې وابنه هم ملاوېږي هغه وخورو او مردار ونه خورو.

او د زير بحث حديث جواب دا دی چې هغې چې د کوم د يوې پيالې ذکر دی. دا د يو کس لپاره نه وه. بلکې د ټول قوم لپاره به سحر يوه پياله او ماښام يوه پياله وه، نو د ټول قوم لپاره د يوې پيالې نه

([1])رقم الحديث ۴۲۶۱ اخرجه ابوداود فی السنن ۱۶۷/۴ رقم الحديث ۳۸۱۷

به څه ملاو شي؟ يو ګوټ هم مشکل دی. دا خو خالص اضطراري حالت دی. لهذا د دې حديث او د راتلونکې حديث مفهوم او مضمون يو دی.

د دې حديث د يو څو الفاظو نه معلومېږي چې د شودو يوه پياله به د يو قوم لپاره وه. مثلاً **ما طعامکم** کې ټول قوم ته خطاب دی. دغه شان د راوي پوښتنه **"مايحل لنا"** کې د ټول قوم لپاره پوښتنه ده. د يو کس لپاره نه وه.

باقي دواړو حديثونو باندې د پوهېدل لپاره ضروري دي چې د ثبوت اضطراري باره کې د د فقهاؤ اختلاف بيان کړی شي، ځکه دې مسئله کې د فقهاؤ اختلاف دی. (مرقات۸/۸۸)

د فقهاؤ اختلاف: امام مالک او د امام احمد بن حنبل او يو قول کې د امام شافعي په نزد که يو کس د خپل طبعي حالت مطابق دومره خوراک نه مومې چې خيټه يې پرې ډکه شي نو هغه کس له مرداره خوړل جائز دي. د مردار خوړلو او د تحقيقِ اضطراري باره کې د دې حضراتو په نزد ډېر لوی وسعت دی.

امام ابوحنيفه رحمه الله او يو قول کې د امام شافعي رحمه الله په نزد اضطراري حالت به هغه وخت کې متحقق وي چې د سړی ژوند ته و لږې په وجه د هلاکت خطر وي شي نو بيا مردار خوړل جائز دي چې ژوند پاتې شي. صرف د **قوت لا يموت** او د **سَدِّرمق** تر حد پورې دې وخوري. (الکاشف: ۱۹۲/۸)

دلائل: جمهورو د بحث د لاندې حديث نه استدلال کړی دی. د احنافو ائمۇ د راتلونکې حضرت ابؤواقد ليثی رحمه الله د حديث نه استدلال کړی دی.

د احنافو له اړخه د زير بحث حديث جواب د دې نه مخکې د پوښتنې او د جواب په ضمن کې تير شوی دی چې دا يوه پياله د ټول قوم لپاره وه. دا خو د عين اضطراري دی.

﴿۲﴾وَعَنْ	أَبِي	وَاقِدٍ	اللَّيْثِيِّ	أَنَّ	رَجُلًا	قَالَ:	يَا	رَسُولَ	اللهِ إِنَّا
او حضرت ابؤواقد ابو ليثی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو کس عرض وکړو چې يا رسول الله ﷺ! مونږ									
نَكُونُ	بِأَرْضٍ	فَتُصِيبُنَا	بِهَا						
کله په داسې زمکه يعنې داسې ځای ته ورسيږو چې مونږ ته هلته خوراک نه ملاو ېږي. چې د هغې									
المخمصة	فَمَتَى	يحلُّ	لنا	الميتةُ؟					
په وجه مونږ هلته د مخمصه ولږې په حالت کې اخته شو. دې صورت کې مردار خوړل زمونږ لپاره کله حلالېږي؟									

قَالَ: مَا لم تصطبحوا وتغتبقوا

نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمايل چې کله تاسو ترسحر پورې يا د ماښام پورې د خوراک څښاک هيڅ شی ونه موموئ يا د هغه

أَوْ تَحْتَفِئُوا بِهَا بَقْلًا فَشَأْنُكُمْ بِهَا.

زمکه يعنې هغه ځای چرته چې تاسو وئ او د ترکارئ د څيزونو نه تاسو ته هيڅ څيز ملاو نه شي،

مَعْنَاهُ: إِذَا لَمْ تَجِدُوا صَبُوحًا

نو تاسو مردار خوړلی شئ. حاصل دا چې تاسو ته هيڅ داسې څيز نه ملاو ېږي. چې و لږه ختمونکې

أَوْ غَبُوقًا وَلَمْ تَجِدُوا بَقْلَةً

يا د خيټې ته مرسته ورکونکې وي نو ستاسو حالت به د مردار متعلق وي. يعنې داسې صورت

تَأْكُلُونَهَا حَلَّتْ لَكُمُ الْمَيْتَةُ. رَوَاهُ الدَّارِمِيُّ(۱)

راتلو کې مردار خوړل به ستاسو لپاره حلال وي.

---

(۱) رقم الحديث اخرجه الدارمی فی السنن ۲/ ۱۲۰ رقم الحديث ۱۹۹۶ واحمد فی المسند ۵/ ۲۱۱.

باب الاشربة
د څکونکو شیانو بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿کلوا واشربوا ولا تسرفوا﴾ (سورة الاعراف: ۳۱)

اشربة: د شراب جمع ده. او شراب د مشروب په معنی کې دی. مشروب هر څکونکې شي ته وايي. هغه که اوبه وي، نبیذ وي، شربت وي یا جوس وي. دا چې مشروب د طعام تابع وي، ځکه یې د کتاب الاطعمه د لاندې تابع ذکر کړو او لباس د طعام تابع نه دی نو ځکه یې هغه د جدا کتاب په عنوان کې ذکر کړو. دې باب کې د اوبو د څکلو آداب، مستحبات او د مکروهاتو ذکر کړی دی. (مرقات ۸/۹۱)

الفصل الاول
په درې ساګانو کې د اوبو د څکلو فایدې

﴿۱﴾ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَنَفَّسُ فِي الشَّرَابِ ثَلَاثًا.
حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم به د اوبو په مینځ کې درې ځله سا اخستله. او
مُتَّفق عَلَيْهِ. وزادَ مسلمٌ فِي روايةٍ ويقولُ: إِنَّه
د مسلم په یو روایت کې دا الفاظ هم نقل دي چې او نبي علیه السلام به فرمایل چې دغه شان په درو ساګانو کې اوبه څښل
أَرْوَى وأَبرأُ وأمرأُ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
ښه مړول کوي او تنده ماتوي. بدن ته صحت ورکوي او ښه هضمېږي او معدې ته ډېر په اسانۍ سره ځي.

توضیح: ثلاثاً: یعنې نبي کريم صلی الله علیه وسلم به درې درې ساګانو کې اوبه څښلې. دا د غالب احوالو خبره ده. ګنې د ترمذي په روایتونو کې په دوه ساګانو کې د اوبو څښلو خبره هم ملاوېږي. هغه هم کله کله شوې دي. یو بل حدیث کې دي چې اوبه د اوبښ پشان مه څښئ بلکې دوه ساګانو یا درې ساګانو کې یې څښئ. دې کې هم د دوه ساګانو ذکر دی. (مرقات)

---

[1] رقم الحديث ۴۲۶۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۲۹، رقم الحديث ۵۶۳۱ ومسلم في ۳/۱۶۰۱، رقم الحديث (۱۲۳-۲۰۲۸)

د اوبو په آدابو کې يو ادب دا هم دی چې کله انسان سا اخلې نو لوښی دې د خولې نه اخوا کړي چې د سا اخستلو په وجه اوبو کې څه خيز غوزار نه کړي.

قاضي عياض ليکلي دي چې درې ساګانو سره اوبو څښلو کې يوه فائده دا ده چې دې سره تنده ښه ماتېږي. دويمه فائده دا ده چې دا د هضم لپاره ګټوره ده، ځکه دغه شان د اوبو يخوالی معدې او اعصابو ته نسبتاً کم نقصان رسوي. او که هغه پ يو سا باندې اوبه وڅښې نو معده د يو ځل نه يخه شي او نقصان به کېږي. د دې حديث په دې آخري جملو د همغه فايدو بيان دی، خو په سنت نبوی صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باندې عمل کول د ټولو نه لويه فائده ده. (مرقات۸/۹۲)

اروی: ای اشد رواء يعني ښه مړول کوي. (مرقات۸/۹۲)

ابرأ: دا د برأت نه دی يعني دغه شان اوبه څښل د بدن لپاره صحت ورکونکی او د بيمارۍ نه د برأت سبب دی. (مرقات۸/۹۲)

امرأ: ای اقوی هضماً، ښه هضمېږي. (مرقات۸/۹۲)

د مشک په خوله باندې د اوبه څکلو ممانعت

﴿۲﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الشُّرْبِ مِن فِي السقاء (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د مشک په غاړه باندې اوبو څښلو نه منع کړې ده.

توضيح: من فی السقاء: فی لفظ مشدد دی. اصل کې د فوه نه دی. چې د فم په معنی کې دی. ای من فم القربة د مشکيزې په خوله باندې د اوبو څښلو نه ځکه منع کړی شوې ده چې امکان لري چې د مشکيزې په خوله کې څه کچره کې وي يا مضر ځناور يا حشره وغيره ننښتې وي. يا اوبو کې دننه ګونګټ يا ګندګي وي او دغه شان په ټپو سترګو څښلو سره هغه خولې کې لاړ شي. او اوبه د مشکيزې ډ تورتم نه د خيټې تورتم ته يو ځل نه څښلو سره د معدې د خرابېدلو خطر هم وي. دغه شان اوب څښلو سره د دې ګيس دننه لاړ شي. چې د صحت لپاره مضر کېدلی شي. او کله کله په جامو باندې اوبه وغورځېږي او ږېره لونده شي. کله کله د خولې نه د خوراک پوټې د اوبو په لوښي کې دننه لاړ شي. چې د صفائی خلاف دي. دا وجوهات په خپل ځای خو د يو مسلمان لپاره د دې ممانعت د ټولو نه لويه وجه دا ده چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا منع کړي دي. او دا د مسنون طريقې خلاف ده. د مشکيزې پشان دا حکم د لوټې لپاره هم دی. بوجۍ، ، بوتل يا د هره هغه لوښي هم دی،

---

[1] رقم الحديث اخرجه البخاري في صحيحه ۹۰/۱۰ رقم الحديث ۵۶۲۹ وابوداود في السنن ۱۰۹/۴ رقم الحديث ۳۷۱۹ .

چې د هغې د دننه حالت علم چاته نه وي. د راتلونکي حدیث تشریح او توضیح هم دغه شان ده. (مرقات ۹۲،۹۳/۸)

پوښتنه: اوس پوښتنه دا ده چې د دې باب په آینده حدیث نمبر ۱۹ کې حضرت کبشه فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مشکیزې په خوله باندې خپله اوبه وڅښلې، نو د دې تعارض څه جواب دی؟

جواب: د دې جواب دا دی چې د مجبورۍ په وخت کې داسې کول جائز دي. ګناه نه دي. دویم جواب دا دی چې یو وړه مشکیزه وي یو غټه مشکیزه وي. په وړې مشکیزې باندې نبي کریم ﷺ څښلې دي. چې هغې کې یقیناً د مضرې حشرې خطر نه ؤو. درېیم جواب دا دی چې عام عادت کول یې ممنع دی. د یو نیم ځل څښلو ګنجائش شته دی.

﴿۳﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ اخْتِنَاثِ			
او حضرت ابو سعید خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مشک خوله اړول یعني د			
الْأَسْقِيَةِ	زَادَ	فِي	رِوَايَةٍ: وَاخْتِنَاثُهَا:
هغې خوله اړولو او اوبه د څښلو نه منع کړې ده. او روای یو روایت کې دا الفاظ هم نقل کړي دي چې د مشک د			
أَنْ يُقْلَبَ رَأْسُهَا	ثُمَّ	يُشْرَبَ	مِنْهُ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
خولې اړولو مطلب دا دی چې د مشک سره یعني خوله سرچپه کړی شي او بیا د هغې نه اوبه وڅښلې شي.			

توضیح: اختناث: دا د خنث نه دی چې معنې یې د مشکیزې خوله اړول او د خپلې خولې سره لګول دي. یعني داسې استعمالو سره اوبه جائز نه دي. وجوهات پاس بیان شوي دي. (مرقات ۹۳/۸)

په ولاړه باندې د اوبه د څکلو ممانعت

﴿۴﴾ وَعَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ نَهَى
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کړي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې نه منع
أَنْ يَشْرَبَ الرَّجُلُ قَائِمًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[2]
کړې ده چې یو کس په ولاړه اوبه وڅښي.

[1] رقم الحديث ۴۲۶۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۸۹ رقم الحديث ۵۶۲۵ ومسلم في ۱۶۰۰/۳ رقم الحديث (۱۱۱-۲۰۲۳)

[2] رقم الحديث ۴۲۶۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۰۰/۳ رقم الحديث (۱۱۳-۲۰۲۴) وابوداود في السنن ۱۰۸/۴ رقم الحديث ۳۷۱۷

توضیح: قائماً: دې حدیث کې په ولاړه د اوبو څښلو نه د منعې ذکر دی. او ورسره روایت کې دي چې که چرې په هیره یې وڅښلو نو هغې له پکار دي چې اوبه کانګې کړي. د دې حدیث تعلق د اصل او قاعدې سره دی چې د شریعت همدغه قاعده ده. چې په نانسته اوبه وڅښې. او هم دغه د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عادت ؤو او د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د امت هم په دې هم عمل دی. د دې برعکس په فصل ثاني کې د حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حدیث ۱۳ کې په ولاړه د اوبو د څښلو ذکر موجود دی، نو د دې حدیث تعلق د بیان د جواز سره دی چې که مجبوري دا سې وي نو هغه جائز ده کله ځای نه وي. کله توندې وي. مله بله څه مجبوري وي چې استثنائی صورتؤونه دي. دویم جواب دا چې زیر بحث حدیث کې ممانعت کراهت تنزیهې باندې محمول دی او راتلونکی د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ والا حدیث په جواز باندې محمول دی. او کراهت تنزیهې او د جواز په مینځ کې منافات نشته دواړه یو شی دی. بهرحال اصل قاعده او قانون په ناسته د څښلو دی. کله ناکله که د دې قانون برعکس وي نو هغه به د مجبوري استثنائی صورت وي. چې د ناستې ځای نه وي، نو کله توندې وي او کله څه بله مجبوري وي. په استثنائی صورتو کې یو صورت د زمزم د اوبو دی چې هغه په ولاړه څښل کېږي، ځکه هغه مبارکې اوبه دي چې خومره زیاتې وڅښلی شي نو نقصان نه کوي. منافق د دې نه کمې اوبه څښې، نو مسلمانانو ته حکم دی چې په ولاړه یې وڅښې، ښې ډېرې دې وڅښې چې پوښتۍ ډکې شي. د قیام په حالت کې نورو اوبو سره په ډکه خېټه اوبه وڅښلی شي نو کیناستلو سره بوج کمېږي، خو په زمزم باندې خېټه بوج نه مسحوسوي. دغه شان د اودس نه بچ شوې اوبه په ولاړه څښلی کېږي. هغه هم مبارکې اوبه دي ضرر به نه رسوي. عجیبه حکمت دی چې د ناستې حالت کې خېټه کې کوتونه جوړېږي. په ډکه خېټه اوبه څښلو سره چې کله سرې ودرېږي نو اوبه خېټه کې خورې شي. او ګنجائش پیدا کېږي. هیڅ بوج به نه وي، خو د قیام په حالت کې اوبو څښلو سره به دا فائده ورکه وي. (مرقات۸/۹۴،۹۳)

﴿۵﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:لَا يَشْرَبَنَّ أَحَدٌ
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې تاسو کې دې هیڅ یو
مِنْكُمْ قَائِمًا فَمَنْ نَسِيَ مِنْكُمْ فَلْيَسْتَقِئْ. رَوَاهُ مُسلم[1]
کس په ولاړه اوبه نه څښي او که چا په هېره په ولاړه اوبه وڅښلې نو هغې له پکار دي چې کانګې یې کړي.

[1] رقم الحديث ۴۲۶۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۰۱/۳ رقم الحديث (۱۱۶-۲۰۲۶)

په ولاړه باندې د زمزم د اوبو استعمال مستحب دي

﴿۶﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِدَلْوٍ مِنْ مَاءِ زَمْزَمَ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې د زمزم د اوبو يو
فَشَرِبَ وَ هُوَ قَائِمٌ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
ډول راوړلو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه په داسې حالت کې وڅښلې چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ولاړ ؤو.

د اودس نه پاتې شوي اوبه په ولاړه څکل کېدلی شي

﴿۷﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَنَّهُ صَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ قَعَدَ فِي حَوَائِجِ النَّاسِ
او د حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی د چې يو ورځ هغې د غرمې لمونځ وکړو او بيا د خلکو د مقدمو او د معاملاتو
فِي رَحَبَةِ الْكُوفَةِ حَتَّى
د فيصلو لپاره د کوفې يو اوچت او فراخه ځای باندې خپل مجلس قائم کړو او هلته به يې د خلکو د جنګونو معاملې
حَضَرَتْ صَلَاةُ الْعَصْرِ ثُمَّ أُتِيَ بِمَاءٍ
اوريدلې او فيصلې به يې کولې تردې چې د مازيګر وخت راغلو. چې د اودس لپاره اوبه راوړلی شوې نو
فَشَرِبَ وَغَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ
هغې د خپلې تندې د ماتولو لپاره د اودس نه مخکې د اودس اوبه وڅښلې او بيا هغې د اودس لپاره مخ او لاسونه
وَذَكَرَ رَأْسَهُ وَرِجْلَيْهِ
ؤوينځل. او راوي دا ذکر کړل چې هغې د خپل سر مسح وکړه او د خپلې پښې يې وينځلې. د هغې نه وروسته
ثُمَّ قَامَ فَشَرِبَ فَضْلَهُ وَهُوَ
حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ودرېدلو او د اودس پاتې اوبه يې وڅښلې. او به يې په داسې حالت کې وڅښلې چې هغه
قَائِمٌ ثُمَّ قَالَ: إِنَّ أُنَاسًا يَكْرَهُونَ الشُّرْبَ قَائِمًا
ولاړ ؤو. او بيا يې وفرمايل چې ځينې خلک په ولاړه اوبه څښل په کراهت باندې محمول کوي. يعنې

---

(1) رقم الحديث ۴۲۶۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۸۱/۱۰ رقم الحديث ۵۶۱۷ ومسلم في ۱۶۰۲/۳ رقم الحديث ۴۲۶۸

وَإِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَنَعَ
هغوی دا ګمې چې په ولاړه او به څښل مکروه دي، خو حقیقت دا دی چې نبي کریم ﷺ همدغه
مِثْلَ مَا صَنَعْتُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
شان کړي دي لکه څنګه چې اوس ما وکړل.

توضیح: ذکر راسه: یعنې راوي په هغه اودس کې د سر د مسحې بیان هم وکړو او د پښو د وینځلو ذکر یې هم وکړو. **مَا صَنَعْتُ**: حضرت علي رضی الله عنه دا ویل غواړي چې څنګه ما د اودس پاتې اوبه وڅښلې همدغه شان عمل نبي کریم ﷺ کړی ؤو. بهرحال د دې نه د عامو اوبو د څښلو د جواز خبره نه ثابتیږي ځکه د زمزم او اودس دا اوبو صورت دا استثنائی صورتونه دي (مرقات ۸/۹۶)

په مجبورئ کې د تالاب یا نهر نه په خوله اوبه څکلی شئ

﴿۸﴾ وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ
او حضرت جابر رضی الله عنه راوي دی چې یو ورځ نبي کریم ﷺ د یو انصاری رضی الله عنه یعنې د ابو الهیثم
وَمَعَهُ صَاحِبٌ لَهُ فَسَلَّمَ فَرَدَّ الرَّجُلُ
چې ذکر یې تیر شوی دی چې باغ ته ورغلو. د نبي علیه السلام سره یو صحابي یعنې حضرت ابوبکر رضی الله عنه هم ؤو.
وَهُوَ يُحَوِّلُ الْمَاءَ فِي حَائِطٍ
نبي علیه السلام باغ ته رسید لو سره سلام علیکم وکړو. هغه انصاری هغه وخت باغ له اوبه ورکولې. د
فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ كَانَ عِنْدَكَ
نبي علیه السلام د سلام جواب یې ورکړو. نبي علیه السلام هغې ته وفرمایل چې که ستا سره په مشک کې زړې
مَاءٌ بَاتَ فِي شَنَّةٍ وَإِلَّا كَرَعْنَا؟
اوبه وي نو راې وړه او که تا سره دا سې اوبه نه وي نو بیا به مونږ لختې یا نهر باندې خوله کیږدو او اوبه به وڅښو.
فَقَالَ: عِنْدِي مَاءٌ بَاتَ فِي شَنٍّ فَانْطَلَقَ إِلَى الْعَرِيشِ
هغه عرض وکړو چې آؤ ما سره په زوړ مشک کې اوبه زړې او به شته دی، نو هغه سپر ته لاړو چې کوم هغې باغ

[1] رقم الحدیث ۴۲۶۹ أخرجه البخاري في صحیحه ۸۱/۱۰ رقم الحدیث ۵۶۱۶

فَسَكَبَ	فِي	قَدَحٍ	مَاءً	ثُمَّ	حَلَبَ عَلَيْهِ

کې ودرولی ؤو. او یوې پیاله کې یې اوبه رواړلې یعنې باندې یعنې هغه پیاله کې د کور ساتلې د بزې شوده ولښل

مِنْ	دَاجِنٍ	فَشَرِبَ	النَّبِيُّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ

او هغه پیاله یې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته پیش کړه. بیا نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه وڅښل. بیا د هغې نه وروسته هغه انصاری

ثُمَّ	أَعَادَ	فَشَرِبَ	الرَّجُلُ	الَّذِي	جَاءَ	مَعَهُ.	رَوَاهُ الْبُخَارِيّ [1]

د اولنۍ پیالې پشان یوه بله پیاله راوړله چې بیا هغه کسانو وڅښله کوم چې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره ؤو.

توضیح: ومعه صاحب له: شارحین لیکلي چې د دې نه مراد حضرت ابوبکر صدیق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دی، ځکه الله هغه د صاحب په لقب سره یاد کړی دی. **"اذ یقول لصحابه"** د شارحینو قول په سر سترګو قبول دی، خو ما چې په خپل زړه مازغو باندې ځومره زور ورکړی دی هغه هومره د ماغو انکار کړی دی، ځکه د حدیث په آخر دا الفاظ دي. **فشرب الرجل الذی جاء معه** داسې الفاظ د صدیق لپاره ځنګه استعمالیدلی شي. دا خو د یو غیر معروف کس لپاره د استعمالول الفاظ دي. والله اعلم.

ماء بات: یعنې د شپې نه ایښودلی شوې اوبه.

شنة: زړې مشکیزې ته وایي.

والا کرعنا: یعنې که داسې اوبه او مشکیزه نه وي نو بیا به مونږ یو تالاب یا په نهر خوله کېږدو. اوبو د څښلو ترتیب داسې دی چې که لوښی وي نو په هغې دې وڅښلی شي. که لوښی نه وي نو بیا دې په دواړه لپو کې اوبه وڅښلی شي. که په دې هم مشکل وي نو بیا په خوله څښل جائز دي، لکه ځنګه چې د دې روایت نه معلومېږي. ماته د غرونو د اوبو په خولې باندې د څښلو تجربه شوې ده. هلته ځینې اوبه داسې وي چې لوښي یا لپه کې را اوچتول او څښل امکان نه لري، نو داسې مجبورۍ کې په خوله باندې د څښلو اجازت دی. د ابن ماجه په یو بل روایت کې په خوله باندې د اوبو څښلو نه منع شوې ده. هغه په نهي کراهت تنزیهي باندې محمول دی. او د بحث لاندې حدیث د جواز لپاره دی. یعنې که مجبوري وي نو په خوله باندې اوبه څښلی شي.

داجن: د کور ساتلی شوې بزې ته وایي. (مرقات ۹۷/۸)

---

[1] رقم الحدیث ۴۲۷۰ اخرجه البخاري في صحيحه ۵۷/۱۰ رقم الحدیث ۵۶۱۳ وابوداود في السنن ۱۱۲/۴ رقم الحدیث ۳۷۲۴.

سرو او د سپينو زرو لوخو کې اوبه څکل حرام دي

﴿۹﴾وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:الَّذِي يَشْرَبُ

او د حضرت ام سلمه رضي الله عنها نه روايت دی چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل کوم کس چې د

فِي آنِيَةِ الْفِضَّةِ إِنَّمَا يُجَرْجِرُ فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ.

سپينو زرو په لوښي کې او کوم شی څښې نو د هغې دا څښل به د دې نه بغير بله هيڅ نتيجه پيدا نه

مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: إِنَّ الَّذِي يَأْكُلُ وَيَشْرَبُ فِي آنِيَةِ الْفضة وَالذَّهَب (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

کړي چې د هغې به خيټه کې به د دوزخ اور ګوټ ګوټ ورکوز کړی شي. (بخاري و مسلم)

توضيح: يجرجر: او بن د رمبارې وخت کې چې د هغې د خولې نه کوم اواز وځي هغې ته جرجرة وايي. دله ګوټ ګوټ خيټه کې اور داخلول مراد دي. دې داخليدلو سره د جرجره اوزا پيدا کېږي. (مرقات۸/۹۸)

نار جهنم: راجح او واضح او سانه ترکيب همدغه دی چې د نار جهنم کلمه يجرجر مفعول به دی. ای **يجرجر نار جهنم فى بطنه** يعنې مسلسل به يې د دوزخ اور نه خيټه ډکولی کېږي.

اوس د دې حديث حکم او فقه دا ده چې د ټول امت په دې اتفاق دی چې د هر نابينه او زنانه لپاره د سرو او سپينو لوښي استعمالول په هرحال کې ناجائز او حرام دي. هغه که په خوراک څښاک کې استعمال وي يا د بل کوم يو مقصد لباره وي. البته د ښځو لپاره سرو او سپينو زرو زيوارت استعمالول جائز دي. د زيوارتو تعلق د هغې د ذاتې ښايست سره دی چې مطلوب دی. لوښو کې دا شی نشته دی، نو ځکه د ښځو لپاره هم منع دی. که د کوم لوښي په غاړو کې د سپين زر لږېدلې وي يا يې يو پتری لږېدلی وي نو مسلمانانو له پکار دي چې خوله هغه ځای کې کېږدي چې کوم ځای باندې سپين زر نه وي. (مرقات۸/۹۸)

﴿۱۰﴾وَعَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:لَا تَلْبَسُوا

او حضرت حذيفه رضي الله عنه فرمايي چې ما د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه اوريدلي دي چې مه اغوندئ

الْحَرِيرَ وَلَا الدِّيبَاجَ وَلَا تَشْرَبُوا فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ

د ريښمو جامې او مه غټ ريښم اغوندئ. چې دواړه يو قسمه د ريښمو ټوټه وي. د غه شان د سرو زرو او

---

[1] رقم الحديث ۴۲۷۱ اخرجه البخاري في صحيحه ۹۶/۲۰ رقم الحديث ۵۶۳۴ ومسلم في ۱۶۳۴/۴ رقم الحديث (۱-۲۰۶۵)

وَالْفِضَّةِ وَلَا تَأْكُلُوا فِي صِحَافِهَا

مه د سپينو زرو په لوښو کې او به څه ښيز څښئ. او مه د سرو او سپينو زرو په کاسو او پيالو کې خوراک کوئ،

فَإِنَّهَا لَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَهِيَ لَكُمْ فِي الْآخِرَةِ (مُتَّفق عَلَيْهِ) (۱)

ځکه دا ټول شيان دنيا کې د کافرانو لپاره دي. او ستاسو لپاره په آخرت کې دي. (بخاري و مسلم)

ښي اړخ ته د جام ګرځول پکار دي

﴿۱۱﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: حُلِبَتْ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ کور ته تشريف راوړو، نو د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ لپاره د ساتلې

شَاةٌ دَاجِنٌ وَشِيبَ لَبَنُهَا بِمَاءٍ مِنَ الْبِئْرِ الَّتِي فِي دَارِ أَنَسٍ

شوې بزې شوده ولوشلې شو او هغه شوده د هغه کوهي په اوبه کې ګډ کړې شو چې د انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په کور کې وه.

فَأُعْطِيَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْقَدَحَ فَشَرِبَ

بيا د شودو دا پياله د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خدمت کې پيش کړې شوه. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ تر ينه څه شوده وڅښل. هغه وخت

وَعَلَى يَسَارِهِ أَبُو بَكْرٍ وَعَنْ يَمِينِهِ أَعْرَابِيٌّ

د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ چپ اړخ ته ابوبکر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ناست ؤو. او نبي اړخ ته يې يو بانده چې ناستی ؤو.

فَقَالَ عُمَرُ: أَعْطِ أَبَا بَكْرٍ يَا رَسُولَ اللهِ

حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمايل چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! دا پاتې شوده حضرت ابوبکر صديق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته ورکړه،

فَأَعْطَى الْأَعْرَابِيَّ الَّذِي عَنْ يَمِينِهِ ثُمَّ

خو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه بانده چې ته ورکړه کوم چې ښي اړخ ته ناست ؤو. بيا يې وفرمايل چې د ښي اړخ والا مخکې دی. او بيا د چپ اړخ والا

قَالَ: "الْأَيْمَنُ فَالْأَيْمَنُ" وَفِي

او يو روايت کې دي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه موقع کې دا وفرمايل چې ياد وساتئ د ښي اړخ والا زيات حقدار دی لهذا د ښي اړخ والا

رِوَايَةٍ: الْأَيْمَنُونَ الْأَيْمَنُونَ

ته يې ورکړه. يعني چې دا معلومه شوه چې د ښي اړخ والا زيات حقدار دی نو تاسو هم ښي اړخ والا لحاظ

---

(۱) رقم الحديث ۴۲۷۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۹۶/۱۰ رقم الحديث ۵۶۳۳ ومسلم في ۱۶۳۷/۳ رقم الحديث (۴-۲۰۶۷)

أَلاَ فَيَمِّنوا (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
ساتئ. زه د همدغي نه ابتداء کوم.

توضیح: الایمنون: دا ټول الفاظ د یمین د مادې نه ماخوذ دي. یعنې د نبي اړخ نه جام ګرځول پکار دی. د نبي اړخ والا زیات حقدار دی.

﴿۱۲﴾وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: أَتَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَدَحٍ
او د حضرت سهل ابن سعد رَضِیَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې یو ځل د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په خدمت کې د شودو یا د اوبو پیاله
فَشَرِبَ مِنْهُ وَعَنْ يَمِينِهِ . غُلَامٌ أَصْغَرُ
راوړلی شوه. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغې نه وڅښل. هغه وخت کېد نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نبي اړخ ته یو کم عمری ؤو چې
الْقَوْمِ وَالْأَشْيَاخُ عَنْ يَسَارِهِ
د مجلس په حاضرینو کې د ټولو نه وړوکی ؤو. یعنې ابن عباس رَضِیَ اللهُ عَنْهُ او نور چې کوم بوډا کسان ؤو. هغوی
فَقَالَ: يَا غُلَامُ أَتَأْذَنُ أَنْ أُعْطِيَهُ الْأَشْيَاخَ؟
چپ اړخ ته ؤو. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمایل چې ای هلکه آیا ته اجازت کوې چې دا پاتې شوده یا اوبه دې بوډاګانو
فَقَالَ: مَا كُنْتُ لِأُوثِرَ بِفَضْلٍ مِنْكَ أَحَدًا يَا رَسُولَ اللهِ
ورکړم؟ هغه وړوکي وویل چې نا یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! زه ستا نه پاتې شوې شودو یا د اوبو په سلسله کې
فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ وَحَدِيث أَبِي قتادة سنذكر فِيبَابِ الْمُعجِزَاتِ إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى)[2]
د خپل ځان نه بل ته ترجیح نه شم ورکولی، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه پاتې شوده هغه کم عمري ته ورکړل.

توضیح: غلام: د غلام نه مراد حضرت ابن عباس رَضِیَ اللهُ عَنْهُ دی. دا نبي اړخ ته ناست ؤو. (مرقات ۱۰۲/۸)

لاوثر: یعنې زه د ستاسو نه(اې د الله رسوله) پاتې شوې اوبو یا شودو په ورکولو کې په خپل ځان هیچاته ترجیح نه ورکوم. د دې حدیث نه د ایثار بالطاعات مسئله واضح کېږي. د ایثار بالطاعات مطلب دا دی چې یو کس ته نیکې ملاوېږي او هغه خپل ځان پرېږدي او بل له موقع ورکړي چې دا نیکې دې ته ملاو شي. مثلاً د جماعت په اولنې صف کې یو کس ولاړ وي. شاته صف کې یو بزرګ راشي او بزرګ ته یې په اول صف کې موقع ورکړه. دې ته ایثار بالطاعات وایي. ایثار بالطاعات که په واجباتو کې وي نو دا ناجائز دي. او که طاعات غیر واجبه وي نو مکروه دي. دا خو د ایثار رالطاعات خبره وه،

---

(۱) رقم الحدیث

(۲) رقم الحدیث ۴۲۷۴ اخرجه البخاري في صحیحه ۳۴/۵ رقم الحدیث ۲۳۵۸ ومسلم في ۱۶۰۴/۳ رقم الحدیث ۴۲۷۴.

خو که په دنوې امورو کې يو کس ايثار کوي نو دا مستحب دي. مثلاً خپل حق بل ته پريښودل يا خپل نمبر بل ته ورکول. خپل ځاى باندې بل کېنول، نو دې کې د ادب ثواب ملاوېږي. (مرقات۸/۱۰۲)

الفصل الثاني

ګرځېدو راګرځېدو کې د ضرورت په بناء خوراک څکاک جائز دی

﴿۱۳﴾ عَنِ ابنِ عمَرَ قَالَ: كُنَّا نَأْكُلُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ نَمْشِي
حضرت ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه روايت دی چې د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په زمانه کې به يوه زمانه داسې
وَنَشْرَبُ وَنَحْنُ قِيَامٌ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَالدَّارِمِيُّ
هم وه چې مونږ به په روانه کې خوراک کولو. او يا به مو په ولاړه او به وغيره څښلې. (ترمذی، ابن ماجه، دارمی)
وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ[1]
امام ترمذی وائی چه دا حديث حسن صحيح غريب دې

توضيح: قيام: د دې حديث نه معلومه شوه چې په روانه کې خوراک کول بلا کراهت جائز دی، خود دې نه استدلال کولو لپاره ضروري دی چې دا عمل د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په عمل کې راغلی وي. او نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې تصويب کړی وي او د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د تقرير ضابطه پوره شوې وي. که داسې نه وي نو د صحابي دا عمل به په ضرورت او مجبورۍ باندې حمل کېږي، ځکه د ټولو علماؤ او فقهاؤ په دې خبره اتفاق دی چې ولاړ اوبه څښل مناسب نه دي، ځکه دا د اوبو د څښلو خلاف دي. د دې باب د حديث ۴ د لاندې دا مسئله په تفصيله سره تيره شوې ده. او نورډېرو حديثونو کې په ولاړه د اوبو ممانعت راغلی دی. د خوراک مسئله خو ډېره مهمه ده، نو ځکه د بحث لاندې حديث کې به تاويل کېږي. دغه شان د خوراک د شيانو حال هم مختلف دی. که کجورې وي يا انګور وي نو دا د ډوډۍ نه مخلتف دي. (مرقات۸/۱۰۳)

﴿۱۴﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جده قَالَ:
او حضرت عمرو ابن شعيب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د خپل پلار نه او هغه د خپل نيکه نه نقل کوي چې هغې وفرمايل

---

[1]) رقم الحديث ۴۲۷۵ أخرجه الترمذي في السنن ۲۱۵/۴ رقم الحديث ۱۸۸۰ وابن ماجه في السنن ۱۰۹۸/۲ رقم الحديث ۳۳۰۱

رَأَيت رَسُول لله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَشْرَبُ قَائِمًا وَقَاعِدًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]
ما نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ولاړه په اوبو څښلو باندې هم ليدلى دى او په ناسته هم.

توضيح: قائماً قاعدا: عام عادت د ناستې ؤو. د قيام په حالت كې اوبه څښل د جواز د بيان يا د نورو مجبوريو په وجه كله كله شوى دى.

د اوبو څكلو وخت كې په لوښي كې ساه اخلئ

﴿۱۵﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې نه منع كړې ده چې اوبه وغيره و څښلو وخت كې
أَنْ يُتَنَفَّسَ فِي الْإِنَاءِ أَوْ يُنْفَخَ فِيهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَابْن مَاجَه[2]
لوښي يا پياله وغيره كې سا واخستلى شي يا په كې پوكه وكړى شي.

توضيح: يتنفس: لوښي كې د سا اخستلو نه په دې وجه منع شوې ده چې امكان لري چې د خولې نه لاړې يا نور سامان اوبو كې وغورځېږي. او طبيعت يې ناخوښه كړي. يا د سږې په خولې بدبويې وي او هغه اوبو ته ورسيږي نو دا د صحت لپاره هم مضر دي او مُكَدِّرِ طبيعت هم دى. دغه شان اوبو كې سا اخستل د څناور عادت دى. لهذا انسان له د سا اخستلو وخت كې د لوښي نه خوله جدا كول پكار دي. علماؤ ليكلي دي چې كه د ګرم شي د يخولو لپاره پوكى وهل منع دى. او د څښلو په شيانو كې څه ډكى (كنړكى) وي نو هغه هم په پوكې لرې كول منع دي. (مرقات ۱۰۳/۸)

يو سا باندې اوبه څكل د څناورو كار دى

﴿۱۶﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَشْرَبُوا وَاحِدًا كَشُرْبِ الْبَعِيرِ				
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې تاسو په يو سا اوبه مه څښئ لكه څنګه چې اوښ اوبه څښي.				
وَلَكِنِ	اشْرَبُوا	مَثْنَى	وَثُلَاثَ	وَسَمُّوا
بلكې دوه يا درې ساګانو كې اوبه څښئ او كله چې تاسو اوبه څښئ نو بسم الله وايئ او چې د څښلو				

(۱) رقم الحديث ۴۲۷۶ اخرجه الترمذي في السنن ۲/۲۲۶ رقم الحديث ۱۸۸۳ واحمد في المسند ۲/۱۷۴

(۲) رقم الحديث ۴۲۷۷ اخرجه في السنن ۴/۱۱۴ رقم الحديث ۳۷۲۸ والترمذي في ۴/۲۶۹ رقم الحديث ۱۸۸۸

إِذَا أَنْتُمْ شَرِبْتُمْ وَاحْمَدُوا إِذَا أَنْتُمْ رفعتم. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]

نه وروسته د لوښي نه خپله خوله او چتوئ نو حمد وایئ. یعني هر ځل یا آخري ځل کې. (ترمذی)

توضیح: وسموا: یعني په ابتداء کې بسم الله الرحمن الرحیم وایئ او آخر کې دغه حمد او ثناء وایئ. ﴿الحمد لله الذی جعله عذبا فراتاً برحمته ولم یجعله ملحاً اجاجاً بذنوبنا﴾ (مرقات ۸/۱۰۴)

داوبو نه د ډکي وغيره لرې کولو طریقه

﴿۱۷﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ النَّفْخِ فِي

او د حضرت ابو سعدی خدري رَضِیَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي عَلَیْهِ السَّلَام او بو کې د پو کې و هلو نه منع کړې ده یو

الشَّرَابِ فَقَالَ رَجُلٌ: الْقَذَاةَ

کس دي او رېدلو سره عرض وکړو چې که په او بو کې ډ کې وغیره وي نو څه وکړو؟ څکه که پو کی نه کوؤ نو ډ کي

أَرَاهَا فِي الْإِنَاءِ

به څنګه وځي؟ نبي عَلَیْهِ السَّلَام وفرمایل تا هغه غوزار کړه یعني د پاس نه لرې او به غوزاري کړه چې هغه ډکي

قَالَ: أَهْرِقْهَا قَالَ:

وغیره تر ېنه وځي. او دا هغه کس بد پو کې د ممانعت نه پېدې هم پوه شوی وي چې دې سر د ا هم ضروری شوه چې د اوبو څښلو

فَإِنِّي لَا أَرْوَى مِنْ نَفَسٍ وَاحِدٍ قَالَ:

او په مینځ کې سا و انخستلی شي بلکې په یو سا کې او به و څښلی شي، نو ځکه هغې عرض وکړو

چې زه یو سا یعني یو سا کې او بو څښلو باندې نه مړېږم، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ورته وفرمایل

فَأَبِنِ الْقَدَحَ عَنْ فِيكَ

چې داسې يې څښنه چې اول لرې شان و څښنه او بیا پیاله د خولې نه لرې کړه او د لوښي نه بهر سا واخله

ثُمَّ تَنَفَّسْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالدارمي[2]

او بیا هم دغه شان په دویم او د ریم سا کې نوري او به و څښنه.

توضیح: القذاة: د دې معنی ډکی دی.

([1]) رقم الحديث ۴۲۷۸ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۲۶۷ رقم الحديث ۱۸۸۵.

([2]) رقم الحديث ۴۲۷۹ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۲۶۸ رقم الحديث ۱۸۸۷ والدارمي في ۲/۱۶۱ رقم الحديث ۲۱۲۱.

قال: دا چې حدیث کې د دې نه منع شوې ده چې په لوښي کې اوبه وڅښلی شي یا پو کی ؤوهلی شي نو هغه کس کېدی شي دا ګڼلې وي چې اوبه په یو سا څښل پکار دي، ځکه هغې پو ښتنه وکړه.

فانی لاارو ی: یعنې زه په یو سا نه مړېږم: نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې لوښی د خولې نه لرې کړه او سا واخله. هغه کس اولنۍ پوښتنه دا کړې وه چې زه د لوښي په اوبو وغیره کې کله ډکی وینم نو هغه څنګه لرې کړم. نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې اوبه د پاس نه غوزارې کړه. ډکی به اول وځي. علماؤ لیکلي دي چې د ډکې اخوا کولو طریقه دا هم ده چې بل لرګي وغیره یې ډکی لرې کړی شي. (مرقات۸/۱۰۴).

اوبه د لوخي په مات ځاې باندې مه څکئ

﴿۱۸﴾وَعَنْهُ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الشُّرْبِ مِنْ
او حضرت ابوسعید خدري رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د پیالې په سورې باندې د
ثُلْمَةِ الْقَدَحِ وَ أَنْ يُنْفَخَ فِي الشَّرَابِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
اوبو څښلو نه منع کړې ده. او نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اوبو کې د پو کې وهلو نه هم منع کړې ده.

توضیح ثلمة القدح: د پیالۍ مات ځای ته ثُلْمَةٌ وایي چې د پیالې سوری هم ورته وایي. هغه وخت به دلرګي لوښي ؤ د هغه پیالو غاړې به عموماً ماتېدلې داسې ځای باندې د اوبو څښلو د ممانعت وجه داده چې دا ځای ګنده وي او خوله کې هم صحیح نه راځي، نو اوبه وغیره په جامو باندې وغورزېږي او هسې هم دا د تهذیب خلاف ده. ددې حدیث مطلب دا نه دی چې که د لوښي کومه برخه ماته وي نو هغه مه استعمالوئ. بلکې مطلب دا دی چې هغه مات ځای مه استعمالوئ. (مرقات۸/۱۰۵)

اوبه د ضرورت په وخت کې د مشکیزې په خوله باندې څکل جائز دي

﴿۱۹﴾وَعَنْ كَبْشَةَ قَالَتْ: دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت کبشه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا (صحابیه) فرمایي چې یو ورځ نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ کره تشریف راوړو

---

[1] رقم الحدیث ۴۲۸۰ اخرجه ابوداود في السنن ۱۱۱/۴ رقم الحدیث ۳۷۲۲ واحمد في المسند۸۰/۳ رقم الحدیث ۴۲۸۰.

فَشَرِبَ مِنْ فِي قِرْبَةٍ مُعَلَّقَةٍ قَائِمًا فَقُمْتُ إِلَى فِيهَا
فَقَطَعْتُهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غريبٌ صَحِيحٌ[1]
مشک خولې ته ورد ېدلم او هغه مې غوځ کړو. (ترمذی وابن ماجه) امام ترمذی وائی دا حدیث حسن دې

توضیح: قربة: نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د اختنات نه منع کړې ده او دلته يې خپله اختنام وکړو. د دې تفصيل په حديث نمبر ۳ کې تير شوی دی. کېدی شي د څه مجبوری په وجه يا د جواز د بيانولو لپاره نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا سې کړي وي. (مرقات ۸/۱۰۵)

فقطعته: د برکت د حصول د لپاره مې هغه غوځ کړو او د ځان سره مې كيښودلو. دا هم ويل کېدی شي چې حضرت ام سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا هغه ځکه غوځ کړو چې په هغه ځای د چا خوله ونه لږي. چرته چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شونډې مبارکې لږې دلې وي. (مرقات ۸/۱۰۵)

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يخ او خوږ شربت خوښ ؤو

﴿۲۰﴾وَعَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ:
او حضرت زهری د حضرت عروه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او هغه د حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه نقل کوي چې هغې يعني عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا وفرمايل
كَانَ أَحَبُّ الشَّرَابِ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْحُلْوَ الْبَارِدَ.
چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په نزد د څښاک په شيانو کې يخ خوږ شی ډېر زيات خوښ ؤو.
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: وَالصَّحِيحُ مَا رُوِيَ عَنِ الزُّهْرِيِّ
دا روايت ترمذی نقل کړی دی او ويلې يې دي چې دا صحيح دی. چې د زهری په حواله
عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرْسَلًا[2]
د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه د ارسال په طريقه نقل کړی شوی دی.

توضیح: الحلوالبارد: د يخ خوږ شي څښاک لپاره دا ضروري نه دی چې صرف اوبه وي بلکې شوده هم کېدی شي او د شهدو شربت هم کېدی شي. دغه شان مطلب اخستلو کې به د ډېرو حديثونو په مينځ کې

---

(1) رقم الحديث ۴۲۸۱ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۲۷۰ رقم الحديث ۱۸۹۲ وابن ماجه في ۲/۱۱۳۲ رقم الحديث ۳۴۲۳

(2) رقم الحديث أخرجه الترمذي في السنن ۴/۲۷۲ رقم الحديث ۱۸۹۵ وأحمد في المسند ۶/۳۸.

تطبیق راشي، لکه په ځینې روایتونو کې راغلي دي چې د نبي کریم ﷺ د څښاک په شیانو کې شوده د ټولو نه زیات خوښ ؤو. یو روایت کې د شهدو ذکر هم راغلی دی، یعنې د نبي کریم ﷺ یخ خوږ شی خوښ ؤو، هغه که د شهدو سره ؤو او که د شودو یا اوبو سره وي. (مرقات۸/۱۰۶)

د خوراک او د څښاک په څېز کې د شودو نه هیڅ بهتر شی نشته

﴿۲۲﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ

او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ و فرمایل کله چې تاسو کې یو کس

طَعَامًا فَلْيَقُلِ: اللهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ

خوراک وکړي نو داسې دې او ایي یعنې دا دعا دې ولولي ای الله مونږ له په دې خوراک کې برکت واچوي

وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ. وَإِذَا

او مونږ له د دې نه هم ښه خورک راکړي او تاسو کې چې یو کس ته شوده د څښلو لپاره ملاؤ شي نو داسې دې

سُقِيَ لَبَنًا فَلْيَقُلِ: اللهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ

او ایي یعنې دا دعا دې وکړي اللهم بارک لنا فیه وزدنا منه. ای الله! مونږ له دې شودو کې برکت واچوې او مونږ له د څښلو

وَزِدْنَا مِنْهُ فَإِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ

لپاره د دې نه زیات راکړې او د شودو څښلو نه د دې دعا نه هم ښه د څښلو لپاره راکړې والالفاظ مه وایئ ځکه د شودو نه بهترین

يُجْزِي مِنَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ

هیڅ شی نشته دی. چې د خدای نه وغوښتلي شي او د دې وجه داده چې بل هیڅ داسې شی نشته دی چې د خوراک او څښاک بدل

إِلَّا اللَّبَنُ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد[1]

وي بغیر د شودو نه چې د خېټې د ډکولو خاصیت هم لري او د تندې د ماتولو هم.

توضیح: یعنې د شودو متلعق دا نه شي ویل کېدی چې د څښاک په شیانو کې د دې نه بل بهتر شی نشته دی، ځکه شوده د تندې ماتولو کار هم کوي او د ولږې د ختمولو کار هم کوي، نو ځکه دعا کې زدنا ویل پکار دي. خیراً ویل پکار نه دي.

یجزی: ای یکفي، کافي کېدلو ته وایي. (مرقات۸/۱۰۷)

---

(۱) رقم الحديث ۴۲۸۳ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۱۱۶ رقم الحديث ۳۷۳۰ والترمذي في ۵/۴۷۲ رقم الحديث ۳۴۵۵.

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لپاره د خوړو اوبو خاص اهتمام

﴿۲۲﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسْتَعْذَبُ لَهُ الْمَاءُ مِنَ السُّقْيَا.
او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لپاره به خوږې اوبه د سقيا نه راوړلی کېدلې.
قِيلَ: هِيَ عَيْنٌ بَيْنَهَا وَ بَيْنَ الْمَدِينَةِ يَوْمَانِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
ځينې حضراتو بيان کړی دی چې د سقيا د يوې چينې نوم دی. چې د مدينې نه دوه نزله فاصلې باندې واقع دی.

الفصل الثاني

﴿۲۳﴾ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ شَرِبَ فِي إِنَاءِ ذَهَبٍ
د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل کوم کس چې د سرو يا
أَوْ فِضَّةٍ أَوْ إِنَاءٍ فِيهِ شَيْءٌ
سپينو زرو په لوښي کې څښل کوي يا په يو داسې لوښي کې څښل کوي چې هغه اګر که ټول د سرو
مِنْ ذَلِكَ فَإِنَّمَا يُجَرْجِرُ
يا د سپينو زرو نه وي خو په هغې کې د سرو يا سپينو زرو څه برخه وي نو د هغې دا څښل به د دې نه.
فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ. رَوَاهُ الدَّارَقُطْنِيُّ[2]
بغير بله هيڅ نتيجه ورنکړي چې د هغې په خېټه کې به د دوزخ اور ګوټ ګوټ وردننه کړی شي. (دارقطني)

❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

---

[1] رقم الحديث ۴۲۸۴ أخرجه ابوداود في السنن ۱۱۹/۴ رقم الحديث ۳۷۳۵ واحمد في المسند ۱۰۰/۶.

[2] رقم الحديث ۴۲۸۵ أخرجه الدارقطني في السنن ۴۰/۱ رقم الحديث ۱ من كتاب الطهارة.

باب النقع والانبذة
نقیع او د نبیذو بیان

قال الله تعالٰی: ﴿تتخذون من سکراً ورزقاً حسناً﴾ (سورة النحل: ٦٧)

نقیع او نبیذ د څښلو د شربتونو د قسمونو نه دي، نقیع د جوړولو صورت دا وي چې انګور یا کجورې په اوبو کې لمدې کړی شي او د څه وخت لپاره پرېښودلی شي چې اوبو کې خوږوالی پیدا شي، بس همدغه نقیع دی. د دې څښل جائز او د بدن او نظام هضم لپاره ډیر فائده مند دي.

نبیذ په معنی د **منبوذ**، ګوزار شوي شي ته وایي. د دې د جوړولو طریقه دا ده چې کجورې په اوبو کې واچولی شي او د لږ وخت لپاره پرېښودلی شي چې اوبو کې لږ شان تیزوالی پیدا شي خو دومره تیزوالی او تغیر رانشي چې مُسکر جوړ شي. دا نبیذ دی. د دې څکل جائز او حلال دی. که مُسکر شونو حرام دی. (مرقات ۱۰۹/۸)

د نبیذ قسمونه: ۱: که چرې کجورې او انګور وغیره په اوبو کې واچولی شي او د ګډوډې دلو نه مخکې مخکې استعمال کړی شي نو دا د اوبو په حکم کې دي. د ټولو په نزد په دې باندې او دس کول هم جائز دي او عام استعمال یې هم جائز دی. ۲: که چرې کجورې او انګور وغیره په اوبو کې واچولی شي او ډیر وخت پرېښودلو په وجه په کې سکر پیدا شو یا یې په اور باندې پوخ کړی شو او اوبو کې جوش او سکر پیدا شو، نو دا د ټولو په نزد حرام دي. نه په دې باندې اودس کېږي او نه عام استعمالیدلی شي. ۳: که چرې اوبو کې کجورې او انګور وغیره واچولی شو. اوبو کې معمولي شان ګډوډوالی راغلو. جوش هم رانغلو، زګ هم ونشو، نو په دې کې د فقهاؤ اختلاف دی. جمهور او د صاحبینو په نزد دا د اودس لپاره استعمالول جائز نه دي، خو د امام ابو حنیفه رحمه الله په نزد د دې عام استعمال هم جائز دی. د مرګ نه لږ وخت مخکې امام ابو حنیفه رحمه الله د صاحبینو قول ته رجوع وکړه چې په دې باندې اودس ناجائز دی. توضیحات جلد اول ص ۶۳۳ باندې دا مسئله ډیره په تفصیل سره تیره شوې ده.

الفصل الاول

﴿۱﴾ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: لَقَدْ سَقَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَدَحِي
د حضرت انس رضي الله عنه نه روایت دی چې هغې وویل چې ما نبي کریم صلی الله علیه وسلم باندې دې خپلې

هَذَا الشَّرَابَ كُلَّهُ: الْعَسَلَ وَالنَّبِيذَ وَالْمَاءَ وَاللَّبَن. رَوَاهُ مُسلم(۱)
پياله کې ټول څيزونه څښولي دي لکه شهد، نبيذ، اوبه او شوده.

توضیح: بقدحی هذا: حضرت انس رضي الله عنه چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم باندې په کومه پياله کې څيزونه څښولي ؤو. هغه پياله د نبي کريم صلی الله علیه وسلم سره وه. بيا هغه حضرت نضر بن انس رضي الله عنه د حضرت انس رضي الله عنه په اته لاکه (۸۰۰۰۰) درهم باندې اخستې وه. حضرت امام بخاری رحمه الله په بصره کې دا پياله ليدلې وه. او د هغې د خوش قسمتئ به څه اوايو چې په هغه پياله کې يې اوبو د څښلو سعادت هم حاصل کړې ؤو. (مرقات۸/۱۰۹)

د نبي کريم صلی الله علیه وسلم لپاره د نبيذ جوړولو طريقه

﴿۲﴾ وَعَن عَائِشَةَ قَالَتْ: كُنَّا نَنْبِذُ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سِقَاءٍ					
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې مونږ به نبي کريم صلی الله علیه وسلم له په يو مشک کې نبيذ جوړولو.					
يُوكَأُ	أَعْلَاهُ	وَلَهُ	عَزْلَاءُ		
چې د پاس نه به مو بندولو. او د هغې په لاندئ برخه کې هم د هغې غاړه وه. مونږ به هغه مشک کې کجورې وغيره					
نَنْبِذُهُ	غُدْوَةً	فَيَشْرَبُهُ	عِشَاءً	وَنَنْبِذُهُ	عِشَاءً
اچولې، نو نبي علیه السلام به هغه د شپې وخت کې څښل او که په هغې کې به مو کجورې وغيره د شپې واچولې					
فيشربُه غُدوةً. رَوَاهُ مُسلم(۲)					
نو نبي علیه السلام به هغه د سحر وخت کې څښل.					

توضیح: سقاء: مشکيزې ته وايي. يوکأ: مزې باندې تړلو ته وايي. د مشکيزې يوه برخه پاسنۍ ده. چې د هغې غاړه وي يعني پاسنۍ برخه به مو په مزې باندې تړله. (مرقات۸/۱۱۰)

عزلا: د مشکيزې د لاندې چې کومه غاړه وي هغې عزلا وايي. پوهېدل پکار دي چې د مشکيزې يو پاس اړخ ته غاړه وي نو هغه هرې مشکيزه کې وي خو د دې مشکيزې يو غاړې لاندې اړخ ته هم وه چې نسبتاً وړه وه. پاسنۍ غاړه به يې وتړله او په لاندئ غاړه به يې څښل. دا دې حديث مطلب دی. نبيذ د جوړولو دا طريق کېدی شي د ګرمئ په زمانه کې وه چې سحر او ماښام په کې نبيذ تيارېدلی

---

(۱) رقم: لحديث ۴۲۸۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۵۹۱/۳ رقم الحديث (۸۹-۲۰۰۸) وأحمد في المسند۲۴۷/۳

(۲) رقم الحديث ۴۲۸۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۹۰/۳ رقم الحديث (۸۵-۲۰۰۵) وأبوداود في السنن ۱۰۴/۴ رقم الحديث ۳۷۱۱.

شي. دیخنئ موسم کې کله یو ورځ او کله درې ورځې اخلي. لکه څنګه چې نورو حدیثونو کې د دې ذکر دی. نبیذ: د جوړولو په معنی کې دی یعنې مونږ به نبیذ تیارولو. (مرقات۸/۱۱۰)

نبیذ تر کومې پورې ایښودل کیدی شي؟

﴿۳﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُنْبَذُ لَهُ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لپاره به چې. کوم نبيذ د شپې په
أَوَّلَ اللَّيْلِ فَيَشْرَبُهُ إِذَا أَصْبَحَ يَوْمَهُ ذَلِكَ
اوله برخه کې اچولی کېدو. هغه به نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د راتلونکې ورځ سحر کې څښلو، بیا به یې
وَاللَّيْلَةَ الَّتِي تَجِيءُ وَالْغَدَ وَاللَّيْلَةَ الْأُخْرَى
راتلونکې شپه کې هم څښلو، بیا به یې په دویمه ورځ او په دویمه شپه څښلو او بیا به یې راتلونکې
وَالْغَدَ إِلَى الْعَصْرِ فَإِنْ بَقِيَ شَيْءٌ
ورځ یعنې د دریمې ورځ تر مازیګر پورې څښلو او که د هغې نه وروسته به هم د هغې نه څه پاتې شو
سَقَاهُ الْخَادِمَ أَوْ أَمَرَ بِهِ فَصُبَّ. رَوَاهُ مُسلم [1]
نو په خادم به یې څښل او یا به یې د غورزارولو حکم کولو، نو هغه به غوزار کړی شو. (مسلم)

توضیح: اوامربه: دا أو شک لپاره نه دی بلکې د تنویع لپاره دی یعنې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باندې به تر درې ورځو پورې نبیذ څښنول کېدو. دریمې ورځې د مازیګر نه وروسته دا چې د نبیذ آخره برخه به پاتې ؤو، نو ځکه به یې هغه په خادم باندې څښولو، خو که په آخري برخه کې به نشه راغله نو بیا به یې هغه غوزارولو. معلومه شوه چې تر درې ورځو پورې نبیذ ساتل آخري حد دی.

علماؤ لیکلې دي چې د دې نه حدیث نه دا خبره زده کېږي چې غلام او خادم ته د خوراک او څښناک پاتې شیان ورکولی شي او دا عمل هم جائز دی چې کوم په حدیث کې دی. (مرقات۸/۱۱۰)

﴿۴﴾ وَعَن جَابِرٍ قَالَ: كَانَ يُنْبَذُ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سِقَائِهِ
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لپاره به په مشک کې نبيذ جوړېدلو او که
فَإِذَا لَمْ يَجِدُوا سِقَاءً يُنْبَذُ لَهُ فِي تَوْرٍ مِنْ حِجَارَةٍ. رَوَاهُ مُسلم [2]
کوم وخت کې به مشک نه ؤو نو بیا به نبي عَلَيْهِ السَّلَام لپاره په کاڼي په لوښي کې نبيذ جوړېدلو. (مسلم)

---

[1] رقم الحديث ۴۲۸۸ أخرجه مسلم في ۱۵۸۹رقم الحديث (۷۹-۲۰۰۴) وأحمد في المسند ۱/۲۴۰ .

[2] رقم الحديث ۴۲۸۹ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۸۴/۳ رقم الحديث (۶۲-۱۹۹۹) وأبوداود في السنن ۹۹/۴ رقم الحديث ۳۷۰۲

توضيح تور: تور د کاڼي او د پيتلو لوښي ته وايي.

من حجارة: د کاڼي د لوښي تعين شوی دی. پخوانۍ زمانه کې به د لرګي، وسپني، پيتل او د کاڼي نه به لوښي جوړېدل. (مرقات۸/۱۱۰)

په کوم کوم لوخو کې نبيذ جوړول منع دي

﴿۵﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نهى عَنِ الدُّبَّاء
او د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنهُ نه روايت دی چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د کدو نه جوړ و شوي لوښي،
والحنتم والمزفت وَالنَّقِيرِ وَأَمَرَ
لرګي تراشل شوي لوښي او د غوړو لوښي د نبيذ جوړولو نه منع و فرمايله او حکم يې وکړو چې د
أَنْ يُنْبَذَ فِي أَسْقِيَةِ الْأَدَمِ. رَوَاهُ مُسلم[۱]
څرمنې په مشک کې دې نبيذ جوړ کړی شي.

توضيح الدباء: نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د اسلام په ابتدائی دور کې په دغه قسمه لوښو کې د نبيذ جوړولو نه منع کړې وه. چې د شراب ليدلو سره دوباره د شرابو رغبت پيدا نه شي او د هغه لوښو د خاص اثر نه د نبيذ په شرابو کې بدل نشي، کله چې د شرابو نه کرکه په زړونو کې کيناستلو او په نشه يي او غير نشه يي شيانو کې فرق کول اسان شو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه قسمه لوښو کې نبيذ د جوړلو اجازت ورکړو، لکه د ورسره لاندې روايت کې د دې ذکر دی.

اوچ تش کدو ته دباء وايي. غټ منګي ته **حنتم** وايي. روغني لوښي ته **مزفت** وايي. تراشل شوي تش لرګي ته **نقير** وايي، (مرقات۸/۱۱۰) هغه زمانه کې به په خاصه توګه دې لوښو کې شراب جوړېدل. (مرقات۸/۱۱۰)

أدم: دا لفظ د مفرد دی. همزه او دال باندې فتحه ده. څرمن ته وايي مراد ترېنه د څرمن نه جوړه شوې مشکيزه ده. توضيحات جلد اول کتاب الايمان کې د دې حديث تفصيل تير شوی دی. (مرقات۸/۱۱۰)

د لوخو باره کې يو حکم منسوخ شو

﴿۶﴾وَعَن بُرَيْدَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: نَهَيْتُكُمْ
او د حضرت بريده رَضِيَ اللهُ عَنهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل ما تاسو په پاس ذکر شوو

---

[۱] رقم الحديث ۴۲۹۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۳/۱۵۸۰ رقم الحديث (۴۶-۱۹۹۷)

عَنِ الظُّرُوفِ فَإِنَّ ظَرْفًا

لوښو کې د نبیذ جوړولو نه منع کولئ. او تاسو دا ګمان کولو چې د حلت او د حرمت تعلق د لوښو سره دی،

لَا يُحِلُّ شَيْئًا وَلَا

حال دا چې داسې نه ده. بلکې حقیقت دا دی چې کوم شی حرام دی هغه هیڅ یو لوښی نه حلال کوي او کوم شی چې حلال

يُحَرِّمُهُ وَكُلُّ مُسْكِرٍ

دی هغه هیڅ یو لوښی نه حلالوي. اصل حکم خو دا دی چې کوم شی نشه پیدا کړي نو هغه حرام دی. هغه که په هر یو

حَرَامٌ وَفِي رِوَايَةٍ:

لوښي کې وڅښل شي. کوم چې نشه نه پیدا کوي هغه حلال دی هغه که په هر یو لوښي کې وڅښل شي. او یو بل روایت

قَالَ: نَهَيْتُكُمْ عَنِ الْأَشْرِبَةِ

کې داسې دي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل ما تاسو په ذکر شوي لوښو کې د نبیذ څښلو نه منع کړي وئ

إِلَّا فِي ظُرُوفِ الْأَدَمِ

بغیر د څرمن د لوښو نه خو او س هغه حکم منسوخ کولو سره په هر یو لوښي کې نبیذ د تیارولو او څښل

فَاشْرَبُوا فِي كُلِّ وِعَاءٍ غَيْرَ أَنْ لَا تَشْرَبُوا مُسْكِرًا . رَوَاهُ مُسْلِمٌ (۱)

مباح ګنم. لهذا تاسو هر قسمه لوښي کې څښلی شئ خو کوم شی چې نشه پیدا کوي نو هغه هرګز مه څښئ.

توضیح: نهیتکم: د اسلام په ابتداء کې چې کله په مدینه منوره کې د شرابو د حرمت ذکر راغلو نو مسلمانانو له د شرابو سره د نفرت پیدا کولو په غرض نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې د لوښو د ماتولو او د نه استعمالولو حکم ورکړو. کله چې د شرابو نفرت په زړه کې کیناستلو نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هر قِسمه لوښو د استعمالولو اجازت ورکړو او ویې فرمایل چې لوښی هیڅ شی نه حلالوي او نه یې حراموي. او س هر قِسمه لوښي استعمالوئ خو د نشې نه ځان وساتئ. (مرقات ۱۱۲/۸)

الفصل الثاني

د شرابو نوم به بدل کړي او خلک به شراب څکي

﴿۷﴾ عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْعَرِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:

د حضرت ابو مالک اشعري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې هغې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلي دي

(۱) رقم الحدیث ۴۲۹۱ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۵۸۵/۳ رقم الحدیث (۶۵-۹۷۷) والترمذي في السنن ۲۶۰/۴ رقم الحدیث ۱۸۶۹

لَيَشْرَبَنَّ	نَاسٌ	مِنْ	أُمَّتِي	الْخَمْرَ	يُسَمُّونَهَا
چې داسې زمانه راتلونکې ده چې زما د امت ځېنې خلک به شراب څښې او د هغې د نوم په ځای به					
بِغَيْرِ اسْمِهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَةَ(۱)					
ورله څه بل څه نوم ورکوي. (ابوداؤد. ابن ماجه)					

توضیح دا زمانه راغلې ده بلکې د دې نه هم مخکې راغلې ده. نن سبا خو دا حالت دی چې که په چا کې معمولې شان شرافت دی نو هغه ورله نوم بدل کړي او څښي يې. مثلاً شرابو ته به نبيذ وايي يا به ورته ماء العسل وايي. يا آب جو اور ہنزہ واٹر کہہ کر پیئیں گے، خو چې په چا کې د شرافت د نوم څه نښته دی نو او نه په د خدای د ويرې څه تصور وي، نو هغوی ورته شراب وايي او څښي يې بلکې جائزيې ګڼې. (مرقات۸/۱۱۳)

الفصل الثالث

﴿۸﴾عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ نَبِيذِ				
حضرت عبد الله بن ابی اوفی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به شنه تيلۍ کې جوړ شوي				
الْجَرِّ	الْأَخْضَرِ	قُلْتُ:	أَنَشْرَبُ	فِي الْأَبْيَضِ؟
نبيذ د څښلو نه منع کړي وکړه، نو ما عرض وکړو چې آيا مونږ په سپينه تيلۍ کې جوړ شوی نبيذ				
قَالَ: لَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ(۲)				
څښلی شو؟ نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل نا.				

توضیح عن نبيذ الجر الأخضر: يعني سبز تهليا اور خم، د لوښي لپاره څه قيد احترازی نه ؤو. بلکې د زمانې لحاظ سره دا دا قيد اتفاقي ؤو. ځکه عموماً به هغه وخت د شرابو لوښي شنه او مرغن ؤو. حضرت عبد الله بن ابی اوفی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا قيد احترازی ګڼلی ؤو، نو پوښتنه يې وکړه چې آيا په سپين لوښي کې جوړ شوی نبيذ څښلی شو. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جواب ورکړو چې نا. دا هغه وخت دا ټول لوښي د نبيذ وغيره لپاره منع کړی شوي ؤو، نو ځکه نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سپينې تيلۍ نه هم ممانعت کړی ؤو. بيا دا ممانعت منسوخ شو. (مرقات۸/۱۱۴، ۱۱۳)

---

(۱)رقم الحديث ۴۲۹۲ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۹۱ رقم الحديث ۳۶۸۸ وابن ماجه في ۲/۱۳۳۳ رقم الحديث ۴۰۲۰.

(۲)رقم الحديث ۴۲۹۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۵۸ رقم الحديث ۵۵۹۶ وأحمد في المسند۴/۳۵۳.

باب تغطية الأواني وغيرها

لوښو باندې د سَر ايښودلو بيان

دې باب کې په حديثونو کې د لوښو او د نورو شيان باندې د سر ايښودلو بيان دی. د دې نه بغير د کور دروازه د بندلو او د شپې تورتم کيدلو وخت کې ماشومان په کور کې حصارول او د اوده کيدو په وخت کې د اور د مړ کولو وغيره د مسائلو او د فضائلو بيان دی چې امت لپاره په کې فائده ده. دا خبره دې ذهن کې وي چې دې حديثونو کې چې د کومو اوامرو او نواهيو ذکر دی. دا اوامر او نواهي ارشادي او استحبابی دي، د ارشادي مطلب همدغه دی چې دې کې دې امت ته لاښودنه او خير مقصود ذی.

الفصل الاول

د مسلمان د شپې لپاره د اسلام غوره اصول

﴿۱﴾عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې کله شپې تورو الی خورشي يا يې دا وفرمايل

إِذَا كَانَ جِنْحُ اللَّيْلِ أَوْ أَمْسَيْتُمْ فَكُفُّوا صِبْيَانَكُمْ

چې کله ماښام شي نو تاسو خپل ماشومان کور نه د راوتلو او کلي کوڅو کې د ګرځېدو نه منع کړئ،

فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْتَشِرُ حِينَئِذٍ فَإِذَا ذَهَبَ سَاعَةٌ مِنَ اللَّيْلِ

ځکه هغه شيطان يعنې پيريان ځلورو اړخونو ته خواره شي. بيا کله چې د شپې يو ساعت تېر شي، نو

فَخَلُّوهُمْ وَأَغْلِقُوا الْأَبْوَابَ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللهِ

بيا د ماشومانو په تلو راتلو کې هيڅ باک نشته دی. او د الله نوم اخستلو سره يعنې بسم الله لوستلو

فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَفْتَحُ بَابًا مُغْلَقًا

سره دروازه بنده کړئ. ځکه بسم الله ويلو سره بند کړی شوې دروازې شيطان نه خلاصوي او د الله يادولو سره

وَأَوْكُوا قِرَبَكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللهِ

هغه مشکيزې د ترې چې کومو کې اوبه وي چې حشره يا پتنګ وغيره په کې ورننه نه شي. او د الله نوم اخستلو

وَخَمِّرُوا آنِيَتَكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللهِ

[illegible] کله چې لوښي ته د ځه شي نه موجود نه وي چې په هغې د هغه لوښي خوله پوره نه بنديږي نو هغې باندې

وَلَوْ أَنْ تعرِضوا عَلَيْهِ

يو د عارضې وخت لپاره لرګي وغيره كېږدئ. اګر كه په دې صورت كې به لوښي پوره بند نه شي، خو داسې نه شي، خو داسې

شَيْئًا وأطفئوا مصابيحكم

به كم نه كم كراهت خو ختم شي او د دې حكم په بركت سره به لوښي موجود خوراك او ډښناك څيز د هغه ضرر او نقصان نه بچ شي

مُتَّفق عَلَيْهِ[1] وَفِي

چې هغه د بالكل د خلاص لوښي په صورت كې يقيني وي، لكه د شيطان تصرف. او د اوده كېدو وخت كې خپل

رِوَايَةٍ لِلْبُخَارِيّ: قَالَ:

ډېوه بند كړئ. د بخاري په يو روايت كې داسې دي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل لوښو باندې سرپټوئ، د مشكيزو

خَمِّرُوا الْآنِيَةَ وَأَوْكُوا الْأَسْقِيَةَ وَأَجِيفُوا الْأَبْوَابَ

خولې تړئ، دروازې بندوئ او خپل ماشومان د خپل ځان سره كېنوئ او اخوا ديخوا يې مه پرېږدئ

وَاكْفِتُوا صِبْيَانَكُمْ عِنْدَ الْمَسَاءِ فَإِنَّ للجن انتشارا

چې كله ماښام شي، ځكه هغه وخت پېريان خلورو اړخونو ته خواره شي او تهونګې لګوي. او د اوده كېدو

أَو خطفة وَأَطْفِئُوا الْمَصَابِيحَ عِنْدَ الرُّقَادِ فَإِنَّ الْفُوَيْسِقَةَ رُبَّمَا اجْتَرَّتْ الفتيلة

وخت كې ډېوې مړې كوئ، ځكه اكثر يا ځينې وختونو كې داسې كېږي چې مږه رانبكاره شي او د

فأحرقت أهل الْبَيْت[2] وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ قَالَ: غَطُّوا الْإِنَاءَ

او د كور والا او سوزوي او د مسلم يو روايت دی چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل لوښو باندې سرپټوئ،

وَأَوْكُوا السِّقَاءَ وَأَغْلِقُوا الْأَبْوَابَ وَأَطْفِئُوا السِّرَاجَ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ

د مشكيزو خلې تړئ، دروازې بندوئ او ډېوې مړې كوئ، ځكه د الله نوم اخستلو شيطان بندې كړی

لَا يَحُلُّ سِقَاءً وَلَا يَفْتَحُ بَابًا وَلَا يَكْشِفُ إِنَاءً

شوي مشكيزې نه خلاصوي او نه دروازې خلاصوي او نه پټ كړی شوو لوښو نه سر اوچتوي، كه

---

(1) رقم الحديث ۴۲/۹۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۵۵/۶ رقم الحديث ۳۳۱۶ وأبوداود في السنن ۱۱۸/۴ رقم الحديث ۳۷۳۳

(2) رقم الحديث ۴۲۹۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۳۶/۶ رقم الحديث ۳۲۸۰ ومسلم في ۱۵۹۵ رقم الحديث (۹۷-۲۰۱۲)

فَإِنْ	لَمْ	يَجِدْ	أَحَدُكُمْ	إِلَّا	أَنْ	يعرضَ	على	إِنائِه	عوداً	ويذكرَ	اسمَ الله

تاسو کې چاته د سرپټولو لپاره څه نه ملاوېږي خو دا چې هغه د الله نوم واخلئ او په لوښي باندې عارضي څه لرګی کېښودلی

فَلْيَفْعَلْ	فَإِنَّ	الْفُوَيْسِقَةَ

شي. نو هغه دې همدغه شان وکړي يعني بسم الله وېلو سره په لوښي باندې څه لرګی کېږدئ او د اوده کېدو

تُضْرِمُ	عَلَى	أَهْلِ	الْبَيْت

وخت چراغ مړ کوئ ځکه چې مږه په کور ديوه راکاږي او د کور والا او سوځوي، يعني مږه لړېدلې باتۍ يو داسې ځای

بَيتهمْ (١)	وَفِي	رِوَايَةٍ	لَهُ:

کې غوزاره کړي چې هلته يو شي ته اور ولږي او بيا ټول کور او سوځوي) او د مسلم په يو روايت کې داسې دي چې

قَالَ: لَا	تُرْسِلُوا	فَوَاشِيكُمْ	وَصِبْيَانَكُمْ	إِذَا	غَابَتِ	الشَّمْسُ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل کله لمر ډوب شي نو خپل څاروي او ماشومان د کور نه بهر مه پرېږدئ تر دې

حَتَّى	تَذْهَبَ	فَحْمَةُ	الْعِشَاءِ	فَإِنَّ	الشَّيْطَانَ	يَبْعَثُ	إِذَا	غَابَتِ	الشَّمْسُ

چې د شپې ابتدائی برخې تورتم لاړ شي. يعني څه شپه تيره شي ځکه د لمر ډوبيدلو نه وروسته د شپې ابتدائی

حَتَّى	تذهب	فَحْمَة	الْعشَاء (٢)	وَفِي	رِوَايَةٍ	لَهُ:

برخه کې تيرېدلو وخت کې شيطان يعني پيريان خواره کېږي. او د مسلم په يو روايت کې داسې دي چې

قَالَ: غَطُّوا	الْإِنَاءَ	وَأَوْكُوا	السِّقَاءَ	فَإِنَّ	فِي	السَّنَةِ

نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې لوښي باندې سر ايږدئ او د مشکيزي خله تړئ ځکه ټول کال

لَيْلَةً	يَنْزِلُ	فِيهَا	وَبَاءٌ	لَا	يَمُرُّ	بِإِنَاءٍ

کې يوه شپه داسې راځي چې هغې کې وباء نازلېږي او کوم لوښي چې خلاص وي يا چې د کومې

---

(١) رقم الحديث ۴۲۹۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۹۴ رقم الحديث (۹۶-۲۰۱۲) وأحمد في المسند۳/۳۸۶

(٢) رقم الحديث ۴۲۹۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۹۵/۳ رقم الحديث (۹۸-۲۰۱۳) وأحمد في المسند ۳۹۵/۳

لَيْسَ عَلَيْهِ غِطَاءٌ أَوْ سِقَاءٌ لَيْسَ عَلَيْهِ وِكَاءٌ إِلَّا نَزَلَ فِيهِ من ذَلِكَ الوباء[1]

مشکیزې خوله نه وي تړلی شوي نو د هغه وباء څه برخه هغې کې هم داخلیږي.

توضیح: جنح: د شپې ابتدائی برخه مراد ده. **اوامسیتم**: لفظ او د روای د شک لپاره دی.

شنتشر: یعنې د ماښام وخت کې پیریان او شیطانان ښوریږي. هغه وخت هغوی ماشومانو ته نقصان رسوي. دغه شان ځناور ته هم نقصان رسولی شي، نو ځکه د تورتم ښوریدلو وخت کې ماشومان او ځناور د کور نه بهر مه پریږدئ. **باباً مغلقاً**: یعنې د کومې دروازې بندولو وخت کې چې بسم الله ویلی شوې وي نو شیطان هغه نه شي خلاصولی. د هغې په خلاصولو باندې قادر نه وي.

أوکوا: د ایکاء نه دی، مزې باندې تړلو ته وایي. **خمروا**: لوښې باندې سر ایښودلو ته وایي.

ان تعرضوا: نصر د ینصر نه دی. لوښي باندې لرګی په پلنوالي باندې ایښودلو ته وایي. یعنې که د لوښي پټولو لپاره پوره سر نه ملاویږي نو د لرګي ډکی بسم الله ویلو سره په پلنوالې کیږدئ. دا لرګی به د بسم الله نښانه وي، نو شیطان به تښتي. نژدې به نه راځي. (مرقات ۸/۱۱۴)

اطفئوا: چراغ وغیره مړ کړئ. **اجیفوا**: دروازه د بندولو په معنی کې دی.

اکفتوا: د باب افعال نه اکفات، د خپل ځان سره کینبودلو او د بندولو او خپل اړخ ته د ضم کولو په معنی کې دی.

الجن: پیریانو کې چې کوم د اعتدلال د حد نه زیات سرکش شي نو هغه شیطان شي. او کوم چې د اعتدلال نه زیات نرم شي هغه پرې (خاپیرئ) شي. او کوم کې چې په اعتدلال سره شرارت وي نو هغه پیری وسي. چې کوم یو هم پیری دی هغې کې شرارت خامخا وي. هغه که مسلم وي یا که کافر وي.

الرقاد: یعنې د اوده کیدو وخت کې. **الفویسقه**: دا د فاسقه تصغیر دی. مږه مراد ده. چې د خپلې سوړې نه راوځې او ورانی کوي. **اجترت**: د اجترار نه دی. د راښکلو په معنی کې دی.

الفتیلة: هغه بتی ته فتیله وایي چې اور ورته لږیدلی وي.

لایحل: مشکیزه نه خلاصوې خو په دې شرط چې بسم الله سره بنده کړې وي.

تضرم: د باب افعال نه دی. اور لګولو ته اضرام ویي. **فحمة العشاء**: د شپې تورتم ته فحمة وایي.

یبعث: د مجهول صیغه ده. یعنې شیطانان ښواره شي. او ښواره کړی شي.

وباء: د وبائی مرض نه هیضه وغیره مراد ده. د دې حدیث خلاصه دا راوتله چې د الله نوم بسم الله هر

---

(۱) [illegible] ۴۲۹۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۹۶/۳ رقم الحديث (۹۹-۲۰۱۴)

وخت د هر مطلب لپاره استعمالوئ. دا ستاسو د دنيوي او د اخروي مصيبتونو نه د بچ کېدو لپاره ګټوره ده. دا ټول اوامر نواهي دي. وجوبي نه دي. (مرقات ۸/۱۱۷)

کوم لوښي کې چې د خوراک څښاک شيان وي نو هغې باندې سر کېږدئ

﴿۲﴾وَعَنْهُ قَالَ: جَاءَ أَبُو حُمَيْدٍ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ مِنَ النَّقِيعِ بِإِنَاءٍ مِنْ لَبَنٍ
او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې يو ابو حميد چې يو انصاري کس ؤو د نبي کريم صلى الله عليه وسلم په
إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
خدمت کې د مقام نقيع نه د شودو يو ډک لوښی راوړلو، نو نبي کريم صلى الله عليه وسلم چې هغه لوښی خلاص
أَلَا خَمَّرْتَهُ وَلَوْ أَنْ تعرِضَ
وليدلو نو ويې فرمايل چې تا دا لوښی بند ولې نه دی. اګر که د سر د پټول دا همدغه صورت ولې نه وی
عليهِ عوداً (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
چې تا دې باندې عارضې يو ډکی ايښې وی.

توضيح: مدينې منورې ته نږدې د يو ځای نوم "نقيع" دی. دا کس د همغه ځای نه راغلی ؤو.

الاخمرته: يعنې تا په دې سر ولې نه دی ايښې؟ دا د تخمير نه دی. د پټولو په معنی کې دی.

عوداً: وړوکې لرګې ته ويلې شوی دی. (مرقات ۸/۱۱۸)

دا وده کيدو وخت کې اور مړ کړئ

﴿۳﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت ابن عمر رضي الله عنه د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه نقل کوي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل
لَا تَتْرُكُوا النَّارَ فِي بُيُوتِكُمْ حِينَ تنامون (مُتَّفق عَلَيْهِ)[2]
کله چې تاسو اوده کېږئ نو کورونو کې اور مه پرېږدئ.

توضيح: د اور نه مراد داسې اور دی چې هغې نه يو شي د سوځېدلو خطر وي، لکه چراغ وغيره يا نغرۍ کې اور يا د ګيس بل شوی سلنډر چې په زرګونو خلک پرې مړه شوي دي. د دې نه هغه اور مراد نه دی چې د بجلۍ د بلب په صورت کې وي يا د قنديل د ننه وي چې خطر په کې نه وي.

---

[1] رقم الحديث ۴۲۹۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۷۰، رقم الحديث ۵۶۰۵ ومسلم في ۳/۱۵۹۳ رقم الحديث (۹۵-۲۰۱۱)

[2] رقم الحديث ۴۳۰۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۱/۸۸، رقم الحديث ۱۲۹۳ ومسلم في ۳/۱۵۹۶ رقم الحديث (۱۰۰-۲۰۱۵)

﴿۴﴾وَعَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: احْتَرَقَ بَيْتٌ بِالْمَدِينَةِ عَلَى أَهْلِهِ مِنَ اللَّيْلِ
او حضرت ابو موسى رضي الله عنه فرمايي چې شپه كې داسې وشول چې مدينه كې د يو كس كور وسوزېدلو
فَحُدِّثَ بِشَأْنِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او په كور والو باندې راوليدلو، نو د هغې باره كې د نبي كريم صلى الله عليه وسلم مخې ته ذكر وكړې شو، نو
قَالَ: إِنَّ هَذِهِ النَّارُ إِنَّمَا هِيَ عَدُوٌّ لَكُمْ
نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې د دې نه بغير بل هيڅ نشته دى چې دا ستاسو په حق كې يو دښمن دى.
فَإِذَا نِمْتُمْ فَأَطْفِئُوهَا عَنْكُم (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
چې ژوند او مال سوځوي. لهذا كله چې تاسو اوده كېږئ نو دا مړ كوئ. (او د دې د نقصان او ضرر څخه ځانونه محفوظ كړئ).

الفصل الثاني

د سپي او د خر اواز چې واورئ نو تعوذ وايي

﴿۵﴾عَنْ جَابِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِذَا سَمِعْتُمْ
حضرت جابر رضي الله عنه فرمايل چې ما د نبي كريم صلى الله عليه وسلم نه اورېدلي دي چې كله تاسو شپه كې د
نُبَاحَ الْكِلَابِ وَنَهِيقَ الْحَمِيرِ مِنَ اللَّيْلِ فَتَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
سپو د غپا او د خرو هرانې اواز واورئ نو د شيطان رټلي شوي نه د الله پناه وغواړئ، ځكه هغه چې سپي او
فَإِنَّهُنَّ يَرَيْنَ مَا لَا تَرَوْنَ. وَأَقِلُّوا الْخُرُوجَ
خر كوم شى ويني (يعني شيطان او د اولاد د) هغه تاسو نه وينئ او كله چې د خلكو تلل راتلل بند شي نو هغه
إِذَا هَدَأَتِ الْأَرْجُلُ فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَبُثُّ مِنْ خَلْقِهِ فِي لَيْلَتِهِ
وخت تاسو هم د كور نه كم وځئ، ځكه هغه وخت شپه كې الله تعالى خپلو مخلوقاتو كې چې څوك
مَا يَشَاءُ وَأَجِيفُوا الْأَبْوَابَ
غواړي يعني پيريان او شيطانان او ضررې ځناور وغيره هغوى خلور اړخونو ته بنواره كړي. او خپلې
وَاذْكُرُوا اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَفْتَحُ بَابًا إِذَا أُجِيفَ
دروازې د الله نوم اخستلو يعني بسم الله ويلو سره بندوئ ځكه كومه دروازه چې د الله نوم اخستلو سره

([1]) رقم الحديث ۴۳۰۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۸۵/۱۱ رقم الحديث ۶۲۹۴ ومسلم في ۱۵۹۶/۳ رقم الحديث (۱۰۱-۲۰۱۶)

وَذَكَرَ	اسْمُ	اللهِ	عَلَيْهِ	وَغَطُّوا	الْجِرَارَ

بنده کړی شوې وي نو شيطان د هغې په خلاصولو باندې قادر نه وي او هغه لوښو باندې سرپټوئ چې کوم کې د خوراک او

وَأَكْفِئُوا الْآنِيَةَ وأوكوا الْقرب. رَوَاهُ فِي شرح السّنة[1]

څښاک څه شی وي او کومو لوښو کې چې څه شی نه وي يعني هغه خالي وي نو هغه سرچپه ردئ او د مشكيزو خلې تړئ.

توضيح: سپې او د خر سره د شيطان مستقيماً رابطه وي. دا چې کله شيطان اويني نو د خوشحالئ نه ټوپونه وهې او غاپې او هنګ‌ېږي.

هدأت الارجل: چې قدم په سکون کې شي يعني د خلکو تګ راتګ بند شي. (مرقات ۸/۱۲۰)

مږې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په جانماز باندې د اور ډيوه غوزاره کړه

﴿۶﴾ وَعَن ابنِ عبّاسٍ قَالَ: جَاءَتْ فَأْرَةٌ تَجُرُّ الْفَتِيلَةَ

او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د يو ورځې واقعه ده چې يوې مږې د چراغ بله شوې ډيوه راښکله

فَأَلْقَتْهَا بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْخُمْرَةِ الَّتِي

او رائې وړله او هغه يې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې ته په توشکه باندې غوزار کړو چې کوم باندې به

كَانَ قَاعِدًا عَلَيْهَا فَأَحْرَقَتْ مِنْهَا مِثْلَ مَوْضِعِ الدِّرْهَمِ

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کيناستلو نو هغې د يو درهم هومره توشکه اوسوځوله. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

فَقَالَ: إِذَا نِمْتُمْ فَأَطْفِئُوا سُرُجَكُمْ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَدُلُّ

دې ليدلو سره و فرمايل چې کله تاسو اوده کېږئ نو چراغ مړ کوئ، ځکه شيطان د دې مږې پشان

مِثْلَ هَذِهِ عَلَى هَذَا فَيَحْرِقُكُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[2]

ضررې ځناور دغه شان حرکت باندې غولوي او د دې صورت کې ګويا کې شيطان تاسو سوځوي.

توضيح: د مږې شرارت ته وګورئ چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په توشکه باندې يې اور غوزار کړو او منده يې کړل. د يو درهم هومره توشکه يې اوسوځوله. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې نه وروسته خپل امت د حفاظتي تدبيرونو نه خبر کړل.

(د دې باب کې دريم فصل نشته دی)

([1])رقم الحديث ۴۳۰۲ أخرجه ابوداود في السنن ۳۳۲/۵ رقم الحديث ۵۱۰۳ وأحمد في المسند ۳۰۶/۳ والبغوي في شرح السنة ۳۹۲/۱۱ رقم الحديث ۳۰۶۰.

([2])رقم الحديث ۴۳۰۳ أخرجه ابوداود في السنن ۴۰۸/۵ رقم الحديث ۳۰۶۰.

كتاب اللباس

د لباس بيان

قال الله تعالىٰ: ﴿يا بنى آدم قد أنزلنا عليكم لباساً يوارى سوأتكم وريشاً ولباس التقوىٰ ذالك خير﴾ (اعراف ۲۶)

وقال الله تعالىٰ: ﴿يا بنى آدم خذوا زينتكم عند كل مسجد﴾ (اعراف: ۳۱)

لباس مصدر په معنى د ملبوس دى، لكه څنګه چې كتاب د په معنى د مكتوب استعمالېږي. سمع د يسمع نه ده. د دې اصل مصدر لُبساً دى. لام باندې پيش دى. كه په لام باندې زبر وويل شي نو هغه د التباس او د ګډوډ كيدلو په معنى كې دى. لباس د انساني ژوند يوه لازمي برخه ده. اسلام دا چې كامل او پوره بلكې د ژوند پوره ضابطه ده، ځكه د انساني ژوند د هر اړخ او د شعبې كفالت كوي. دا چې قرآن كې الله تعالى باحيا او مهذب انسانانو ته د باپرده لباس هدايت هغه وخت كړى دى چې كله شيطان انسانان د رسم و رواج او د عقيدې په لاره كې د لباس دشمنان كړي وُو. تردې چې د عرب خلک به كله د عبادت لپاره بيت الله ته راتلل او طواف به يې كولو نو لباس به يې ويستلو او په لغړه به يې طواف كولو او په فخر به يې شعرونه ويل. ښځو به په خپل فرض باندې معمولي شان پټې كلكه كړه او د فخر په توګه به يې دا اشعار ويل:

اليوم يبدو بعضه او كله ❁ وما بدا منه فلا احله (ابن كثير)

يعنې نن د بدن او د فرض څه برخه ښكاره ده يا پوره ښكاره ده. څومره چې ښكاره ده د دوزخ اور په دې باندې حرام دى. بيت الله د طواف نه بغير د ژوند په كومه مرحله كې به چې هغوى غوښتل نو د لباس به د الف پشان پاک شول، لكه څنګه چې د اوسني جاهليت شاعر نورو شاعرانو ته پيغور وركړى دى.

ياد ہے جب جگر چڑھاتے تھے ❁ کیا الف ہو کے ہنہناتے تھے

د نن سبا جاهليت د پخواني جاهليت نه په دې ميدان كې يو څو قدمه مخكې دى. او د فخر په توګه اعلان كوي چې مونږ اعتدلال پسند خلک يو. روشن خياله يو، خو الله تعالى انسانانو ته د تهذيب او نرموالي تعليم وركوي. د الله تعالى ارشاد دى: ﴿يا بنى آدم قد انزلنا عليكم لباسا يوارى سوأتكم وريشا﴾ (سورة اعراف: ۲۶)

مطلب دا هم پرده ده او هم زيب و زينت دى. بيا د الله ارشاد دى:

﴿يا بنى آدم خذوا زينتكم عن كل مسجد﴾ (سورة اعراف. ۳۱)

یعنې د عبادت ځایونو کې او د هر عبادت دوران کې په خاص اهتمام سره لباس واغوندئ.

بیا د الله تعالی ارشاد دی: ﴿قل من حرم زینة الله التی أخرج لعباده﴾ (اعراف: ۳۲)

یعنې د کوم زیب و زینت حکم چې الله تعالی کړی دی. چا هغه حرام کړی دی؟

د دې آیتونو نه د اسلامي شرعی لباس د ترغیب ښه اندازه کېږي.

د اسلامي لباس نقشه: اسلام او اسلامي معاشره کې د لباس اجمالي نقشه او تصور داسې دی چې:

۱: نارینه او د زنانه په لباس کې فرق پکار دی.

۲: اندامونه د بدن پټولو کې د نارینه او زنانه په لباس کې فرق دی. لباس د نارینئو د دې ښنګرو نه لاندې نه وي او د ښځو د دې د ښنګرو نه پاس نه وي.

۳: هر نارینه مسلمان اسلام د دې پابند کړی دی چې د هغې په لباس کې د غیر مسلم قومونو د شعار سره څه خاص مشابهت نه وي.

۴: لباس د مسلمان دومره کولاؤ (ارت) پکار دی چې د بدن اعضاء په کې نه ښکاري یعنې داسې پاپرده وي چې د اغوستلو نه وروسته یې د جدا جدا اندامونو پته نه لږي.

حکیم الامت حضرت مولانا اشرف علی تهانوی رحمه الله په خپل ملفوظاتو وغیره کې د لباس یو څو درجې بیان کړي دي. فرمایي چې د لباس څلور درجې دي.

۱: اولنۍ درجه د ضرورت ده. دا هغه لباس دی چې د واجب په درجه کې دی. هغه دا دی چې د بدن مستوره اندام پټ کړي.

۲: درجه د اسائش. دا هغه لباس دی چې انسان د ګرمۍ او یخنۍ نه ساتي.

۳: درجه د ارائش او زیبائش. دا هغه درجه ده چې زیب و زینت پرې کېږي. قرآن کریم کې همدغې ته "ریشاً" ویلی شوی دی.

۴: درجه د نمائش یعنې چې په هغې کې تفاخر او ریاکاري مقصود وي.

اولنۍ دوه درجې خو بې ګرده او بې کلامه دي. د دریمې درجې لباس د تحدیث نعمت په توګه مستحب دی. او د مسرت او لذت په توګه مباح دی او فخر او تکبر په توګه حرام دی. او د څلورمې درجې لباس مطلقاً حرام دی. کتاب اللباس کې هغه حدیثونه ذکر دي چې د جائز او ناجائز لباس تعین په کې شوی دی. لباس د اغوستلو او ویستلو آداب او د کیفیت بیان دی. د دې په ضمن کې د لونو متعلق هم څه تذکره ده.

الفصل الاول

یمني "حبره" څادر د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ډیر خوښ ؤو

﴿۱﴾عَن أنسٍ قَالَ: كَانَ أَحَبُّ الثِّيَابِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَلْبَسَهَا
حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ټولو جامو کې د اغوستلو لپاره د حبره څادر
الْحِبَرَةُ(مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
د ټولو نه زیات خوښ ؤو.

توضیح: الحبرة: ح باندې زیر دی.با باندې زبر دی. د عِنَبَةٌ په وزن باندې دی. دا یمن کې به جوړېدونکی یو خاص قِسم منقش څادر ؤو. چې هغه زمانه کې به د ټولو نه خاص څادرونو کې شمارل کېدو. ځېنو کې به سره او په ځېنو کې به شنه څادرې وې. تحبیر هغه نقش و نګار ته وایي چې سلیم الفطرت خلک هغه خوښوي. دا یې هم لیلکي دي چې د قطن او د سوتی تار په وجه محبوب ؤو. اوس پوښتنه دا ده چې راروان حدیث نمبر ۲۲ کې ام سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي چې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ټولو جامو کې قمیص د ټولو نه زیات خوښ ؤو. دلته د یمني څادر خبره ده. دا په ظاهره تعارض دی.د دې جواب دا دی چې د اچولو څادرونو په قِسمونو کې د یمن څادر ورته د ټولو نه زیات محبوب ؤو. او په اغوستونکو شیانو کې ورته ورته قمیص د ټولو نه محبوب ؤو. هیڅ تعارض نشته دی. (مرقات۸/۱۲۳،۱۲۲)

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د تنګ لستوني والا جبه واغوستله

﴿۲﴾وَعَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَبِسَ جُبَّةً رُومِيَّةً
او د حضرت مغیره ابن شعبه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یو رومي جبه واغوستله
ضَيِّقَةَ الْكُمَّيْنِ(مُتَّفقٌ عَلَيْهِ)[2]
چې لستوني یې تنګ ؤو.

توضیح: سفر کې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د تنګ لستوڼو والا جبه اغوستې ده. او حضر کې یې د کولاو

---

(۱)رقم الحديث ۴۳۰۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۲۷۶ رقم الحديث ۵۸۱۳ ومسلم في صحيحه ۱۶۴۸/۶ رقم الحديث (۳۲-۲۰۷۹)

(۲)رقم الحديث ۴۳۰۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۷۳/۱ رقم الحديث ۳۶۳ ومسلم في ۲۲۹/۱ رقم الحديث (۷۷-۲۷۴)

لستوڼو والا استعمال کړې ده. دواړه جائز دي. د حالاتو مطابق چې کوم مناسب نه ؤو. هغه يې اغوستل. مظاهرحق والا د حديث ۲ د لاندې د حضرت عائشه رضي الله عنها يو غلط حديث نقل کړی دی. هغه حديث په باب مناقب اهل البيت مشکوة ص ۵۶۸ باندې دی. کتاب اللباس کې نشته دی. اګر که مصابيح کې دلته ذکر دی. طيبي هم نقل کړی دی. شيخ عبد الحق دې باندې پوره بحث کړی دی.

د سفرِ آخرت په وخت کې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم جامې

﴿۳﴾وَعَنْ	أَبِي	بُرْدَةَ	قَالَ:	أَخْرَجَتْ	إِلَيْنَا	عَائِشَةُ	كِسَاءً
او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې يو ورځ حضرت عائشه رضي الله عنها مونږ ته د ښو دلو لپاره يو							
مُلَبَّدًا وَإِزَارًا غَلِيظًا فَقَالَتْ: قُبِضَ رُوحُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ							
پيوند شوی څادر او يو پيړ تهبند راويستلو او ويې فرمايل چې کله د نبي کريم صلى الله عليه وسلم روح مبارک قبض							
فِي هٰذَيْنِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]							
کړی شو نو نبي کريم صلى الله عليه وسلم په همغه دوه جامو کې ؤو.							

توضيح: **کساء ملبداً**: د تلبيد نه دی. پيوند شوې څادر ته وايي. (مرقات۱۲۸/۸)

ازارا غليظاً: پيړ تهبند . د دې حديث نه امت ته دا تعليم ورکول کېږي چې د دنيا د زيب او زينت نه ځان ساتنه د ژوند برخه ده. نبي کريم صلى الله عليه وسلم چې د دنيا نه تللو وخت کې خپل امت ته کومه نمونه پرېښې ده، نو امت له پکار دي چې د کم نه کم لباس په معامله کې د اسراف نه ځان وساتې. او د تقوی په بنياد نبي کريم صلى الله عليه وسلم د ښه لباس اغوستلو عادت نه جوړ کړی. اګر که ځينې وخت د تحديث نعمت په توګه به يې ښه لباس اغوستی وي، نو داسې جائز دي. (مرقات۱۲۸/۸)

د نبي کريم صلى الله عليه وسلم بستره

﴿۴﴾وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ فِرَاشُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِي يَنَامُ عَلَيْهِ			
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم توشکه چې کوم باندې به نبي عليه السلام پرېوتلو			
أَدَمًا	حَشْوُهُ	لِيفٌ	(مُتَّفق عَلَيْهِ)[2]
د څرمنې وه او هغه د مالوچو په ځای د کجورو د پوستکو نه ډک شوی ؤو.			

---

(1) رقم الحديث ۴۳۰۶ اخرجه البخاري في ۲۱۲/۶ رقم الحديث ۳۱۰۸ ومسلم في ۱۶۴۸/۳ رقم الحديث (۳۴-۲۰۸۰)

(2) رقم الحديث ۴۳۰۷ اخرجه البخاري في صحيحه ۲۸۲/۱۱ رقم الحديث ۶۴۵۶ ومسلم في ۱۶۵۰/۳ رقم الحديث (۳۸-۲۰۸۲).

توضيح **أدماً**: اديم او آدم هغه څرمن ته وايي چې رنګ کړی شوې وي.

حشوة: داخل او د باطن په معنی کې دی يعني دننه ځای چې د څه ډک شوی وُو هغه "ليف" يعنې د کجورو د پوستکول نه ډک شوی وُو. دلته يو ه پوښتنه ده. هغه دا چې په شمائل ترمذی کې د حضرت حفصه رضي الله عنها نه روايت دی چې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم د خورولو لپاره ټاټ وُو. په ظاهره کې د واړو روايتونو کې تضاد دی. د دې جواب دا دی چې يو وخت کې ټاټ وُو، نو په وخت کې هغه بل وُو. دويم جواب دا دی چې دا د خورولو لپاره به د څرمنې توشکه وه او د کيناستلو لپاره به د کجورې پوستکي وُو. (مرقات ۱۲۶/۸)

د نبي کريم صلى الله عليه وسلم بالخت

﴿۵﴾ وَعَنْهَا قَالَتْ: كَانَ وِسَادُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِي يَتَّكِئُ عَلَيْهِ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم بالخ چې هغوی به پرې تکی وهلو د
مِنْ أَدَمٍ حَشْوُهُ لِيفٌ. رَوَاهُ مُسْلِم[1]
څرمنې وُو او هغه د کجورو د پوستکو نه ډک شوی وُو.

توضيح دې حديث نه د بالخ ثبوت او د هغې استعمال ثابتيږي.

په سر باندې د څادر او د دسمال دليل

﴿۶﴾ وعنها قَالَت: بَينا نَحْنُ جُلُوسٌ فِي بَيْتِنَا فِي حَرِّ الظَّهِيرَةِ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې د هجرت نه يو ورځ مخکې چې مونږ غرمه کې په خپل کور کې ناست
قَالَ قَائِلٌ لِأَبِي بَكْرٍ: هَذَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وُو. او يو ويونکي ابو بکر رضي الله عنه ته وويل چې هغه وګوره نبي کريم صلى الله عليه وسلم د څادر ګوډونه په
مُقْبِلًا مُتَقَنِّعًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[2]
خپل سر مبارک باندې اچولی دی او راروان دی.

توضيح **قال قائل**: يعنې ويونکي او بشارت ورکونکي وويل. (مرقات ۱۲۶/۸)

مقبلاً: يعنې ستا اړخ ته راروان دی. (مرقات ۱۲۷/۸)

---

(۱) رقم الحديث ۴۳۰۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۵۰/۳ رقم الحديث (۳۷-۲۰۸۲) وابوداود في ۳۸۱/۴ رقم الحديث ۴۱۴۶.

(۲) رقم الحديث ۴۳۰۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۸۳/۱۰ رقم الحديث ۵۸۰۷ وأبوداود في ۳۴۳/۴ رقم الحديث ۴۰۸۳

متقنعاً: د قناع نه دی. د ښادر ګوټ ته وايي. ای مغطیاً راسه بالقناع ای بطرف ردائه یعني د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ښارد په ګوټ خپله مخ پټ کړی دی. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ګرمۍ نه د بچ کېدو لپاره مخ پټ کړی ؤو. چې نن سبا د سعودیه د اوسیدونکو لپاره رومال او د ښادر د استعمال لپاره زبردست دلیل دی. یا نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دښمن نه مخ د پټولو لپاره داسې کړي ؤو. چې د مجاهدینو لپاره دلیل دی. د دواړو احتمال شته دی. (مرقات ۱۲۸/۸)

په کور کې د درېو نه زیاتې بسترې ساتل منع دي

﴿۷﴾وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ: فِرَاشٌ لِلرَّجُلِ
او د حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغې ته وفرمایل چې یو بستره د نارینه لپاره
وَفِرَاشٌ لِامْرَأَتِهِ وَالثَّالِثُ للضيف وَالرَّابِعُ لِلشَّيْطَانِ . رَوَاهُ مُسلم [1]
او دویمه د هغې د ښځې لپاره او درېمه بستره د مېلمه لپاره او څلورمه بستره د شیطان لپاره وي.

توضیح: **فراش**: بستره یو د ځان لپاره، دویمه د ښځې لپاره، درېمه د مېلمه لپاره او څلورمه د شیطان لپاره وي. (مرقات ۸/۱۲۸)

لامرأته: اصل قاعده خو همدغه ده چې خاوند او ښځه یو ځای اوده شي، خو کله د جدا اوده کېدلو ضروت کېږي، نو د ځکه د ښځې لپاره د جدا بسترې ضرورت پېښ شو. د مېلمه لپاره چې د کومې بسترې تذکره شوې ده د هغې نه دا خبره معلومېدلی شي چې که مېلمانه زیات راځي، نو د هغوی له خاطره بسترې زیاتې ساتلی شي. اصل کې دلته فخر او مباهات او تکبر او غرور او د ځان ښودنې او دلوېې والې په توګه د ساتلو نه منع شوې ده. ګنې د ګنجائش جواز شته دی.

څلورمه د شیطان لپاره مطلب دا دی چې د فخر او تکبر لپاره ده. او دا چې دا ستره خالې وي نو ځکه په کې شیطان خبیث ځان ځای برابر کړي، ځکه یوه مقوله ده چې *جائے خالی را دیوی گیرد*. (مرقات ۱۲۸/۸)

د تکبر په وجه پاجامه د ښنګرو نه لاندې ځوړندول منع دي

﴿۸﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَنْظُرُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
او د حضرت ابوهریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمایل الله به د قیامت په ورځ هغه کس ته د
إِلَى مَنْ جَرَّ إِزَارَه بطرا . (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [2]
رحمت په نظر نه ګوري چې څوک د غرور او د تکبر په وجه یعني پاجامه او تهبند د ښنګرو نه لاندې ځوړندوي.

---

[1] رقم الحديث ۴۳۱۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۵۱/۳ رقم الحديث (۴۱-۲۰۸۴) وأبوداود في السنن ۲۷۹/۴ رقم الحديث ۴۱۴۲.

[2] رقم الحديث ۴۳۱۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۵۷/۱۰ رقم الحديث ۵۷۸۸ومسلم ۱۶۵۳/۳ رقم الحديث (۲۰۸۷-۴۸)

پرتوګ يا پاجامه د ښنګرو نه لاندې ځوړندول حرام دي

﴿۹﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت ابن عمر رضي الله عنه د نبي كريم صلى الله عليه وسلم نه روايت كوي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل
مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خُيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللهُ
كوم كس چې د غرور او تكبر په توګه د بدن جامې په زمكه رابنكاږي نو د قيامت په ورځ به الله د
إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
هغې اړخ ته د رحمت او د عنايت په نظر نه ګورې.

توضيح: جرثوبه: د ثوب لفظ سره حكم كې عُموم پيدا شو. هغه كه ازار بند وي يا پاجامه وي يا پتلون وي يا قميص وي يا پرتوګ وې او يا تاو كړې شوى څادر وي.

خُيَلَاءَ: يعنې د تكبر په توګه داسې كوي. كه په غلطئ سره لاندې لاړ شي او ژر يې را اوچت كړي نو خير دى، خو د دې قيد مطلب دا نه دى چې كه د يو پرتوګ ځوړند وي او ايي چې زه خو يې د تكبر په غرض نه كوم، نو هغې ته دې واضحه وي چې پرتوګ ځوړندول خپله تكبر او غرور دى. د صحابوٴ رضي الله عنهم په ټول جماعت كې صرف ابوبكر رضي الله عنه ته رخصت وركړې شوې وُو. بل هيچا ته هم اجازت نه دى وركړې شوى. ګويا كې خيلاً قيد اتفاقي دى. احترازي نه دى. مجبوري او شرعې عذر جدا شى دى. حقيقت كې د پرتوګ ځوړندول او ددا وضع او د دې كيفيت اجازت اسلام نه وركوي. نن سبا د نارينوٴ د ښنګرو د پټولو شوق دى او په ښځو كې خكاركولو شوق دى. بس مستوراتو فيصله كړې

ده چې هغوى مكشوفات شي. او مكشوفات نارينوٴ فيصله كړې ده، چې هغوى مستورات شي۔

مرد مردانہ پن سے عاری ہیں جنس تبدیل ہوگئی ہوگی

پاجامه ځوړندونكې زمكه كې ننوتلو

﴿۱۰﴾وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ يَجُرُّ إِزَارَهُ
او حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل چې كوم وخت كې يو كس د

[1] رقم الحديث ۴۳۱۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۲۵۴ رقم الحديث ۵۷۸۴ ومسلم في ۳/۱۶۵۲ رقم الحديث ۵۳۲۸.

مِنَ	الْخُيَلَاءِ	خُسِفَ	بِهِ	فَهُوَ	يَتَجَلْجَلُ	فِي الْأَرْضِ
غرور او تكبر په توګه خپل ازار بند يا پاجامه په زمكه راښكلو هغه په زمكه كې ومنډلى شو. او س						
إِلَى	يَوْمِ	الْقِيَامَةِ.	رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]			
به همغه شان د قيامت تر ورځې خكته منډل كېږي.						

توضيح: جلجلة: او از سره حركت كولو ته وايي. يعني د يوې كندې نه بلې كندې ته حركت كوي او روان دى. يا مطلب دا دى چې په ځنكه كې منډل كېږي. اى ينخسف فيها ويسوخ فيها ابداً. دا كس د قارون نه بغير په مخكنې امتونو كې يو كس تير شوى دى. (مرقات ۱۲۸/۸)

پرتوګ د بښنګرو نه لاندې ځوړندول د دوزخ برخه ده

﴿۱۱﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ				
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل از قسم يعني ازار يعني				
مِنَ	الْإِزَارِ	فِي	النَّارِ.	رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[2]
پاجامه وغيره كوم برخه چې د بښنګرو نه لاندې وي، هغه به دوزخ ته اچولى كېږي.				

توضيح: ما اسفل: يعني كوم ازار بند يا پرتوګ يا پاجامه چې څومره د بښنګرو نه لاندې ځي د پښې هغه هومره برخه به دوزخ ته ځي. د دې مطلب دا نه دى چې كس به بهر وي او د پښو څه برخه دوزخ ته ځي. بلكې د دغه قسمه عبارتونو مقصد دا وي چې دا كس به جنهم ته ځي. داسې كس ته مسبل ازار هم وايي. چې د ځا باره كې سخت وعيدونه وي. يو حديث كې د دغه شان كس باره كې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې لاړه او لمونځ هم بېرته وكړه او نوى اودس هم وكړه. د بښنګرو پټولو بيماري د پنجاب په عوامو او علماؤ كې ډېره زيات ده. د سرحد خلك او علماء په دې كې لړ اخته دي. د بلوچستان خلك په دې بيمارۍ كې ډېر زيات اخته دي. دغه شان د افغانستان عوام او خواص هم د دې مرض ښكار شوې دي. صوبه سندھ خو د ټولو صوبو په خلكو مشتمله ده. دې كې هر قسمه خلك دي. د عربو خلك په اجتماعي توګه دې ګناه كې اخته دي. د مصر يو لويې عالم دې مرض كې اخته ؤو. هغه يو ورځ د كور نه دفتر ته تللو چې خپله پاجامه يې پښو كې ونخښتله او د

([1])رقم الحديث ۴۳۱۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۱۵/۶ رقم الحديث ۳۴۸۵ والنسائي ۲۰۶/۸ رقم الحديث ۵۳۲۶.

([2])رقم الحديث ۴۳۱۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۵۶/۱۰رقم الحديث ۵۷۸۷ والنسائي في ۲۰۷/۸ رقم الحديث ۵۳۳۰.

زيني نه لاندې راوغورځيدلو او ژر مړ شو. (مرقات۸/۱۲۹،۱۲۸)

اشتمال الصماء جائز نه ده

﴿۱۲﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ

او د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دى چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې نه منع کړې ده چې يو کس

يَأْكُلَ الرَّجُلُ بِشِمَالِهِ أَوْ يمشي فِي نعل وَاحِدٍ وَأَن يشْتَمل الصماء

په چپ لاس خوراک وکړي او يو پښه کې بوټ واچوي او لاړ شي او دا چې بدن باندې ټوټه داسې تاوه کړي

أَو يجتني فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ كَاشِفًا عَنْ فَرْجِهِ. رَوَاهُ مُسلم [1]

دواړه لاسونه يې د ټوټې دننه وي. يا بدن نه يو داسې ټوټه را تاوه کړي چې په ګونډه کيني چې د هغې ستر کولاو شي.

توضيح: في نعل واحدة: يعنې يو پښه کې يې بوټ شته دى او بله کې يې نشته دى، نو داسې ګرځيدل منع دي، ځکه دې کې د ګرځيدلو توازن هم خرابيږي او سړى پرې بې ډنګه هم ښکاري. يا چې دواړه بوټان وي يا دواړه پښې لغړې وي. (مرقات۸/۱۲۹)

ان يشتمل الصماء: په عربو کې به د څادر د اچولو طريقه داسې وه چې د سرنه تر د پښو پورې به يې بدن په څادر کې راتاولو او کيناستل به، نو سړى د کانړي پشان شو. هيڅ ځاى به خلاص پاتې نه وُو. د دې نه اسلام منع کړې ده. يو وجه خو دا ده چې نبي کريم ﷺ منع کړې ده. دا کافي ده. دويمه وجه دا ده چې داسې کولو سړى په لږ حرکت سره غوځيږي. او چې غوځيږي نو ګنين به ترېنه جوړ شي او غونډ به لېږي. چې د پوزې وغيره د ليدلو خطر هم په کې دى. دريمه وجه دا ده چې که دا د جهاد ماحول وي او د دښمن خطر وي نو چې تر څو پورې په څادر کې نغښتلى شوى کس بهر راوځي نو دښمن به وژلى وي. او د بچ کيدلو به هيڅ صورت نه وي، نو ځکه د **اشتمال الصماء** ممانعت راغلى دى. (مرقات۸/۱۳۰،۱۲۹)

او يحتبي: ګونډه ماتولو سره کيناستلو ته احتباء وايي.

دې صورت کې د کيناستلو يو کيفيت دا وي چې مثلاً يو کس کوناټي په زمکه کيږدي او پونډۍ ودروي او دواړه لاسونه د ګونډو نه څه لاندې د هغې نه راچاپير کړي او کينې، نو دا صورت ډېر قبيح او حرام دى، ځکه دې کې ټول بدن لغړ شي، نو دې کې بالکل د ستر عورت نشته دى. د احتباء دويم صورت دا وي چې سړى دغه شان په کناټو باندې کينې خو يو ټوټه د ملا او پونډو نه چاپيره وتړي نو دې صورت کې د بدن شاتنۍ برخه د ستر کولاو شي، نو ځکه منع کړى شوى دى، خو که په بدن باندې جدا ټوټه وي نو بيا د احتباء اجازت شته دى، لکه جلسو او محفلونو کې ځينې حضرات

---

[1] رقم الحديث ۴۳۱۵ اخرجه مسلم في صحيحه ۳/۱۶۶۱ رقم الحديث (۷۰-۲۰۹۹) ومالک في الموطا ۲/۹۲۲ رقم الحديث ۵

د تنګولو لپاره ګونډه ماته کړي او کیني او تقریر اوري. (مرقات۸/۱۳۰)

د نارینوو لپاره ریښم استعمالول حرام دی

﴿۱۳﴾وَعَنْ عُمَرَ وَأَنَسٍ وَابْنِ الزُّبَيْرِ وَأَبِي أُمَامَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ أَجْمَعِينَ
او حضرت عمر رضي الله عنه، حضرت انس رضي الله عنه، حضرت ابن زبیر رضي الله عنه او حضرت ابو امامه رضي الله عنه
عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ
څلور واړه صحابه کرام رضي الله عنهم د نبي علیه السلام نه نقل کوي چې نبي علیه السلام و فرمایل چې کوم کس په
لَبِسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
دنیا کې غیر مشروع ریښم واغوستلو. هغه به په اخرت کې ریښم نه اغوندي.

توضیح في الآخرة: د نارینوو لپاره د ریښمو جامې اغوستل جائز نه دي. د ښځو لپاره جائز دي. البته د څلور ګوتو په اندازه د ریشم پټئ د جامو په غاړو وغیره کې نارینه هم استعمالولی شي. د بحث لاندې حدیث کې دي کوم نارینه په دنیا کې ریښم استعمالوي نو آخرت کې به هغې ته ریښم نه ملاویږي. (مرقات۸/۱۳۰)

پوښتنه: ریښم خو په جنت کې ملاویږي نو آیا دا کس کافر شو چې جنت ته به کله هم نه ځې او د ریښم نه به محروم وي؟

جواب: که یو کس د نارینوو لپاره د ریښمو د حرمت عقیده نه لري بلکې دا حرام حلال ګڼي نو هغه کافر کیږي. جنت ته به نه ځي، خو که یو کس د حرمت انکار نه کوي او اغوندې یې، نو هغې ته په اول ځل جنت ته د دخول وخت کې ریښم نه اچولی کیږي. بلکې دوزخ کې به سزه خوري او ریښم به استعمالوي. دریم جواب دا دی چې که دا کس جنت ته داخل شي خو د سزه په توګه به د ریښم نه داسې محرومه وي چې د دې په زړه کې به د ریښمو غوتنه نه وي. چې غوښتنه نشته نو مطالبه نشته، چې مطالبه نه وي نو ریښم به نه ورکړی کیږي، نو محرومه به شي. دا حدیث د تغلیظ او تشدید او د زجر او توبیخ باندې محمول دی. (مرقات۸/۱۳۰)

بدنصیبه د آخرت په دنیا کې ریښم اغوندي

﴿۱۴﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّمَا
او حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل چې دې کې هیڅ شک نشته
يَلْبَسُ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
دی چې دنیا کې هغه کس ریښم اغوندي چې د هغې لپاره آخرت کې برخه نه وي.

([1])رقم الحديث ۴۳۱۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۸۴/۱۰رقم الحديث ۵۸۳۲ عن انس ۵۸۳۳ وعن ابن الزبير ۵۸۳۴ وعن عمر.

([2])رقم الحديث ۴۳۱۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۸۴/۱۰رقم الحديث ۵۸۳۲ عن انس ۵۸۳۳ وعن ابن الزبير ۵۸۳۴ وعن عمر.

توضيح: لاخلاق: برخه او نصيب ته خلاق ويل شوي دي.

د ريښمو ټوټه باندې کيناستل هم منع دي

﴿۱۵﴾ وَعَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: نَهَانَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَشْرَبَ فِي آنِيَةِ
او حضرت حذيفه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ د دې نه منع کړي يو چې مونږ د
الْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ وَأَنْ نَأْكُلَ فِيهَا وَعَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ
سرو او سپينو زرو په لوخو کې وڅښو او دې کې وخورو. او نبي کريم ﷺ د نري ريښم او د پيړو
وَالدِّيبَاجِ وَأَنْ نَجْلِسَ عَلَيْهِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
ريښمو د يو قِسم ريښمې جامه اغوستلو او هغې باندې د کيناستلو نه منع کړې ده.

توضيح: الديباج: دا د ريښمو يو قِسم دی. څه پيړ ريښمو لپاره د ديباج لفظ استعمال شوی دی.

وان نجلس عليه: د ريشم لباس د نارينؤ لپاره د ټولو فقهاؤ په نزد حرام دی. او که د ريښمو څادر وغيره لاندې غوړولی کيږي نو دې کې اختلاف دی. صاحبين فرمايي چې دې باندې ناسته هم حرامه ده، لکه څنګه چې د دې اغوستل حرام دي، خو امام ابوحنيفه رحمه الله فرمايي چې کيناستل پرې حرام نه بلکې مکروه دي. او دا حديث په کراهت باندې محمول دی.

فتاوی قاضي خان کې ليکلي دی چې څنګه د ريښمو استعمال د نارينؤ لپاره حرم دی دغه شان وړو هلکانو لپاره هم ناجائز دی او وراغوستونکي به ګناه ګاران وي. (مرقات ۱۳۱/۸)

ريښم ښځو ته واغوندئ

﴿۱۶﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: أُهْدِيَتْ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم حُلَّةٌ
او حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ځل د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په خدمت کې يو نري ريښمې جوړه چې تهبند او
سِيَرَاءَ فَبَعَثَ بِهَا إِلَيَّ
څادر باندې مشتمله وه د هدې په توګه ورته پيش کړی شوه، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه ماته راولېږله او ما هغه
فَلَبِسْتُهَا فَعَرَفْتُ الْغَضَبَ فِي وَجْهِهِ
واغوستا ما وليدل چې هغه جوړه زما بدن باندې ليدلو سره د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په مخ مبارک باندې د غصې

فَقَالَ: إِنِّي لَمْ أَبْعَثْ بِهَا إِلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا

پيدا شو. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ماته وفرمايل چې ما دا جوړه تاته د دې لپاره نه وه درلېږلې چې ته يې واغونده بلکې ما

إِنَّمَا بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتُشَقِّقَهَا خُمُراً بَيْنَ النساءِ [1]

دا جوړه تاته ځکه درلېږلې وه چې ته وا وشلوه او لوپټې ترېنه جوړې کړه او دا لوپټې په ښځو تقسيم کړه.

توضيح سيرآء: سين باندې کسره ده. يا باندې زبر دی او را باندې هم زبر دی. د هغې نه وروسته الف باندې مد دی. سور ريښم ته وايي. همدغه وجه ده چې دې باندې د ديباج او د سندس اطلاق هم شوی دی.

خمراً: دا د خمار جمع ده څادر او لوپټې ته وايي. (مرقات۸/۱۳۲)

نارینؤ لپاره د ریښم د څلورو ګوتو پېټۍ جائز ده

﴿۱۷﴾وَعَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ

او د حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ريښمو د اغوستلو نه منع کړې ده بغير د

إِلَّا هَكَذَا وَرَفَعَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِصبعيه:

دومره نه يعني د دوه ګوتو برابر او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا ممانعت بيانولو سره ذکر شوی مقدار د ظاهرولو لپاره خپله مينځنۍ

الْوُسْطَى والسبابة وضمهما (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [2]

او د شهادت ګوته اوچته کړه يعني نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دواړه ګوتې يوځای کړې او وې ښودلې او وې ويل چې دومره

وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: أَنَّهُ

يعني د دوه ګوتو برابر د ريښمو پټه که په لباس کې وي نو مباح ده. او د مسلم په يو روايت کې دي چې عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

خَطَبَ بِالْجَابِيَةِ فَقَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ

يو ښار جابيه کې د خطبې دوران کې وفرمايل چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ريښمي جامې اغوستلو

إِلَّا مَوْضِعَ إِصْبَعَيْنِ أَوْثَلَاثٍ أَوأَرْبَعٍ) [3]

نه منع کړې ده. بغير د دوه يا درې يا څلورو ګوتو نه.

توضيح جابيه: د شام د يو ښار نوم دی. د بيت المقدس د فتحې په موقع حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ تشريف

---

[1] رقم الحديث ۴۳۲۲أخرجه الترمذي في صحيحه ۲۲۹/5 رقم الحديث ۲۶۱۴ ومسلم في ۱۶۴۴ رقم الحديث (۱۰۷-۲۰۷۱)

[2] رقم الحديث ۴۳۲۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۲۸۴ رقم الحديث ۵۸۲۹ ومسلم في ۳/۱۶۴۲ رقم الحديث (۱۲-۲۰۶۹)

[3] رقم الحديث ۴۳۲۴ أخرجه في صحيحه ۳/۱۶۴۳ رقم الحديث (۱۵-۲۰۶۹) وأبوداود في السنن ۴/۳۰۲۱ رقم الحديث ۴۰۴۲

وړی ؤو. هلته جابیه کې حضرت عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ خطبه ورکړه. د نارینؤ لپاره د ریښم د جواز ابتداء د دوه ګوتو په مقدار نه وشوه او څلور ګوتې د هغې انتهاء ده، نور حرام دي. دا خبره دې په ذهن کې وي چې د څلورو ګوتو په مقدار ریښم استعمال د نورو جامو په ضمن کې جائز دي. مستقلاً نه. (مرقات ۱۳۳/۸)

د نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جبه

﴿۱۸﴾وَعَن أسماءَ بنت أبي بكر: أَنَّهَا أَخْرَجَتْ جُبَّةَ طَيَالِسَةٍ كِسْرَوَانِيَّةٍ
او د حضرت اسماء بنت ابو بکر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه روایت دی چې هغې د طیلسان کسرواني جبه راویستله. (د یو خاص
لَهَا لِبْنَةُ دِيبَاجٍ وفُرجَيْهَا مكفوفَين بالديباج
قسم تور څادر) د هغې په ګریوان په دواړو طرفونو باندې د ریښمو توټه ګنډلی شوي وه. او د هغې
وَقَالَت: هَٰذِه جبَّةُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
به دواړو نستونو باندې هم. بیا هغې وفرمایل چې دا نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جبه ده چې د
كَانَتْ عِنْدَ عَائِشَةَ فَلَمَّا قُبِضَتْ قَبَضْتُهَا
حضرت عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا سره وه او کله چې هغه مړه شوه نو (د حضرت عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا میراث چې زما خور وه) زما په قبضه
وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَلْبَسُهَا فَنَحْنُ نَغسِلُهَا
کې راغله. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دا جبه (کله کله) اغوستله. مونږ به دا د مریضانو لپاره وینځو (یعني د دې
للمَرضى نستشفي بِهَا. رَوَاهُ مُسلم[1]
وینځل شوي او به مریضانو باندې څښنو) او د دې په ذریعه هغوی ته شفاء حاصلیږي.

توضيح: طيالسة: دا د طیلسان جمع ده او طیلسان اصل کې تالسان ؤو. عجمي لفظ دی. عربو کې طیلسان شو. طیلسان یو تور رنګی څادر ؤو. چې او وړئ نه جوړېدلو. د نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جبه د همغې نه جوړه شوې وه، نو ځکه د دې اړخ ته نسبت وکړی شو. د کلام نه مقصود دا ویل دي چې "جبة صوف سوداء" یعني د وړئ نه جوړه شوې توره جبه وه. طیلسان د دې تعبیر دی. (مرقات ۱۳۳/۸)

كسروانية: د فارس بادشاه ته به یې کسری ویلو. دا جبه دا چې د هغې د شهرته نه مشهوره شوې وه، نو ځکه هغې ته منسوب وه. یعني د کسری د ستائل چوغه وه، لکه څنګه چې وایي چې جناح کیمپ، لیاقت علی کیمپ، کسرواني جبه. (مرقات ۱۳۴/۸، ۱۳۳)

لبنة: لام باندې زبر دی. با ساکن ده، نون باندې زبر دی. د ریښمو هغه توټې ته وایي چې د قمیص یا جبې د پاسه

[1] رقم الحديث ۴۳۲۵ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۴۱/۳ رقم الحديث (۱۰-۲۰۶۹) وأبوداود في ۳۲۸/۴ رقم الحديث ۴۰۲۵

به لړولی کېدله. ګویا کې د ښایست لپاره به د جیب د پاسه د ریښمو یو پټۍ لړولی کېدله. (مرقات۸/۱۳۴)

وفرجیها: فا باند ضمه ده. فتحه هم استعمالېږي. **ای شقیها** د جبې مخې ته د سینې اړخ فراخوالی وي. دې ته ګرېوان وایي. ځینې ملکونو کې شاته هم یو ګریوان وي. چې د شا ګرېوان وي. دې حدیث کې د فرجیها نه مراد همدغه دوه شقه دي. (مرقات۸/۱۳۳)

مکفوفین: ای خیط فاها بالدیباج والکفة بالضم عطف الثوب.

شیخ عبد الحق په اشعة اللمعات کې لیکي چې کفة د یو شي غاړې ته وایي. که کاف باندې پیش وی نو دا مستطیل اوږد او د پلن شیانو لپاره راځي، لکه ګرېوان وغیره. او که کفة کې کاف باندې زیر وي نو مدور او په ګول شیانو کې استعمالېږي، لکه څنګه چې د تلی چاپړی ته کفة وایي. د دې حدیث مطلب دا شو چې د دې جبه په دواړو ګرېوانو باندې د سنجاف دیباج بوټی ټک وهلی شوې وو لکه څنګه چې نن سبا جامو باندې بوټی وغیره کېږي.[اشعة اللمعات ۳/۵۷۷]

حضرت اسماء بنت ابی بکر رضی الله عنها ته دا جبه د حضرت عائشه رضی الله عنها نه حاصله شوې وه. او فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به دا اغوستله. او مونږه یې د برکت په توګه د مریضانو د شفاء لپاره دا وینځو. او د دې اوبه په هغوی څښوو. د دې نه تبرک به اثار الصالحین ثابتېږي، خو شرط دا دی چې دواړو اړخ ته خلک صالح وي چې عقیده خرابه نه شي.

ریښم د عذر په بناء استعمالول جائز دی

﴿۱۹﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: رَخَّصَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلزُّبَيْرِ
او حضرت انس رضی الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم حضرت زبیر رضی الله عنه او
وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ فِيْ لبس الْحَرِيرِ لحكة بهما
حضرت عبدالرحمن ابن عوف رضی الله عنه ته د ریښمو د اغوستلو اجازت ورکړی وو، ځکه په هغوی خارښت وو
وَفِيْ رِوَايَةٍ لمُسلم قَالَ: إِنَّهُمَا شكوا
(بخاری او مسلم) او د مسلم په روایت کې دا دي چې انس رضی الله عنه بیان وکړو چې د دې دواړو (زبیر رضی الله عنه او
من الْقمل فَرخص لَهما فِيْ قمص الْحَرِيرِ (مُتَّفق عَلَيْهِ) [1]
عبدالرحمن) د سپګو د زیاتېدلو شکایت وکړو نو نبي کریم صلی الله علیه وسلم هغوی ته د ریښمو د اغوستلو اجازت ورکړو.

توضیح: **الحکة**: خارښت ته وایي. د ریښم استعمالول د شرعي ضرورت او عذر په بناء جائز دي، نو د بدن د

[1] رقم الحدیث ۴۳۲۶ اخرجه البخاري في صحیحه ۱۰/۲۹۵ رقم الحدیث ۵۸۳۹ ومسلم في ۳/۱۶۴۶ رقم الحدیث (۲۵-۲۰۷۶)

خربښ لپاره یا د جهاد په میدان کې د بچ کېدو لپاره یا د سپکو د ختمولو لپاره د ضرورت په قدر جائز دی. ریښم د اصل په اعتبار سره ګرم او خوشحاله دی، نو ځکه پرې خاربښ او سپګې ختمېږي. (مرقات۱۳۵/۸)

کسم او سور رنګ باندې رنګ شوې جامه د نارینو لپاره منع ده

﴿۲۰﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ: رَأَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيَّ ثَوْبَيْنِ
او حضرت عبد الله ابن عمرو ابن عاص رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زه په سور رنګ باندې
مُعَصْفَرَيْنِ فَقَالَ: إِنَّ هٰذِهِ من ثِيَابِ الْكُفَّار
رنګ شوُو جامو کې وليدلم نو ويې فرمايل چې "دا د کافرانو لباس دی (چې نه هغوی په حلال او حرام کې فرق کوي او نه
فَلَا تلبسها وَفِي رِوَايَةٍ:
د نارينه او د زنانه په لباس کې فرق کوي) لهذا دا مه اغونده. او يو بل روايت کې داسې دي چې ما
قلت: أغسلهما؟ قَالَ: بل احرقها . رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَسَنَذْكُرُ حَدِيثَ عَائِشَةَ:
عرض وکړو چې "آيا دا ؤوينځم"؟ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې نا بلکې دا او سوزوه". او د
خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ غَدَاةٍ فِي بَابِ مَنَاقِبِ
حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا روايت خرج النبي ﷺ ذات غداة الخ کې به ان شاء الله مونږ مناقب اهل
أَهْلِ بَيْتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم [1]
بيت نبوی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په باب کې نقل کوؤ.

توضیح: کسم د يو سور رنګ نوم دی چې د يو بوټي نه حاصلېږي. د نارينو لپاره منع دی. احناف دا او دغه شان هر قسمه سور رنګې بوټې د نارينو لپاره مکروه تحريمي ګڼي. اګر که د فقهاؤ تور اقوال هم شته دی.

احرقها: د دې نه مراد ضايع کول دي. چاته يې تحفه کړه يا يې په بله کومه طريقه ضايع کړه. که هيڅ نه وي نو وې سوځوه خو د ځان سره يې مه ګرځه. (مرقات۱۳۶/۸)

و سنذکر حديث عائشة الخ: د دې عبارت نه په واضحه توګه معلومه شوه چې په ابتداء صاحب مشکوة دا حديث ذکر کړی نه دی، خو مظاهر حق کې شته دی. مصابيح کې هم دی. ما په توضيحات کې نه دی ليکلی، نو ځکه مې د حديث نمبر هم بدل ليکلی دی. (مرقات۱۳۷/۸)

([1]) رقم الحديث ۴۳۲۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۴۷/۳ رقم الحديث (۲۷-۲۰۷۷) والنسائي في السنن ۲۰۳/۸ رقم الحديث ۵۳۱۶.

الفصل الثاني

د قمیص فضیلت

﴿۲۱﴾عَن أم سَلمَة قَالَت: كَانَ أَحَبُّ الثِّيَابِ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ام سلمه رَضِيَ اللهُ عَنهَا فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته په ټولو ټوټو کې قميص د ټولو نه
الْقَمِيصَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد[1]
زياته خوښه وه. (ترمذی ابوداؤد)

توضيح: القميص: څادر د اوږو نه هر وخت غورزېږي راغورزېږي. او د مقابلې په وخت کې يا د کار په وخت کې د دې سنبالول ډېر مشکل وي، نو ځکه قميص يې افضل او خوښ ګڼلی دی. چې بيشماره فايدې په کې دي. د عربو خلک چې نن سبا کوم لباس استعمالوي هغه يو قيد خانه ده. ددوی په اوږد توپ کې نه سړې منډه وهلې شي او نه په اوچت ځای ختلی شي. نه راکوزېدلی شي نو د دښمن مقابله دې کې څنګه کېدی شي. د حرمينو شريفينو امام عبد الله بن سبيل المحترم يو ځل درس کې وفرمايل چې د دنيا په لباسونو کې د ټولو نه د سهولت والا لباس د پېښنور والا دی. پرتوګ او قميص هر لحاظ سره ارام کونکی او ښايسته لباس دی.

د قميص حد

﴿۲۲﴾وَعَن أسماءَ بنت يزيد قَالَت: كَانَ كُمُّ قَمِيصِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى
او حضرت اسماء بنت يزيد رَضِيَ اللهُ عَنهَا فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د قرتئ لستوڼي به تر د
الرُّصْغِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ[2]
پينځو پورې (هم) ؤو. (روايت کړې دی ترمذی)

توضيح: الرصغ: د لاس مړوند ته او پينځو ته رضع وايي. کله به يې تر د ګوتو پورې هم اوږد والی ؤو. معلومه شوه چې مسنون قميص هغه دی چې د هغې لستوڼې د ګوتو نه مخې نه وي او لمن د ښنګرو نه لاندې نه وي. (مرقات۸/۱۳۸)

﴿۲۳﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا لَبِسَ قَمِيصًا
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به کله قرتئ اغوستله نو د ښي اړخ نه

([1])رقم الحديث ۴۳۲۸ أخرجه ابوداود في السنن ۳۱۲/۴ رقم الحديث ۴۰۲۵ والترمذي في ۲۰۸/۴ رقم الحديث ۱۷۶۲

([2])رقم الحديث ۴۳۲۹ أخرجه ابوداود في السنن ۳۱۳/۴ رقم الحديث ۴۰۲۵ والترمذي في ۲۰۹/۴ رقم الحديث ۱۷۶۵.

بَدَأَ بمیامنه. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ [۱]

به یې شروع کوه. (ترمذی)

توضیح میامن: د میمنة جمع ده. ښي اړخ ته وایي. مثلاً ښي لستوڼی دي اول واغوستلی شي، ښي پښه کې مخکې والی وشی.

۱۰ ربیع الاول ۱٤۱۸ھ

په هره جامه کې اسبال منع دی

﴿۲۴﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت ابو سعید خدري رضي الله عنه فرمایي چې ما د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه دا اورېدلي دي چې "د

يَقُولُ: إِزْرَةُ الْمُؤْمِنِ إِلَى أَنْصَافِ سَاقَيْهِ لَا جُنَاحَ عَلَيْهِ فِيمَا بَيْنَهُ

یو تهبند او پاجامه د ټولو نه بهتر صورت خو دا دی چې هغه کس د نیمو پونډو پورې وي او د نیمو

وَبَيْنَ الْكَعْبَيْنِ مَا أَسْفَلَ

پونډو نه د ښنګرو پورې (په مینځ) کې کېدلو کې هیڅ باک نه کوي، خو د دې (ښنګرې) نه چې لاندې کومه

مِنْ ذَلِكَ فَفِي النَّارِ قَالَ

برخه (ځوړنده) وي هغه به د دوزخ اور ته ځي. حضرت ابو سعید خدري رضي الله عنه فرمایي چې

ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَلَا يَنْظُرُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

نبي کریم صلی الله علیه وسلم دا الفاظ درې ځله تکرار کړل او (بیا یې وفرمایل چې) الله به د قیامت په ورځ هغه کس ته

إِلَى مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ بَطَرًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَابْنُ مَاجَه [۲]

د رحمت او د عنایت په نظر نه ګوري چې په غرور او تکبر سره تهبند او پاجامه د ښنګرو نه لاندې ځوړندوي".

توضیح: ازرة المؤمن: دا د ازار جمع ده لنګ ته وایي. تر د نیمي پونډۍ پورې افضل دی. تر د ښنګرو پورې جائز دی. د ښنګرو نه لاندې ناجائز دی. د دې حدیث نه د اسبال (زوړندول) عموم معلومېږي چې د لباس کې د شرعي حد نه تجاوز چې نوم یې اسبال دی دا صرف پاجامه کې نه بلکې لنګۍ، پاجامه، د قمیص لنستوڼي، د هغې د لمن عمامه، او څادر ټول په اسبال کې وي. پاجامه دې

---

(۱) رقم الحدیث ۴۳۳۰ اخرجه الترمذي في السنن ۳۷۹/۴ رقم الحدیث ۴۱۴۱ والترمذي في ۲۰۹/۴ رقم الحدیث ۱۷۶۶.

(۲) رقم الحدیث ۴۳۳۱ اخرجه ابوداود في السنن ۳۵۳/۴ رقم الحدیث ۴۰۹۳ وابن ماجه في ۱۱۸۳/۳ رقم الحدیث ۳۵۷۳

د ښنګرو نه لاندې نه وي ګنې اسبال به وي. د قمیص لمن دې هم لاندې نه وي او چې د ځلور ګوتو نه کم نه وي ګنې اسبال به وي. او که پاجامه بې خیالئ کې لاندې لاړه نو ژرېې او چتول پکار دي، ګناه به نه وي. او د که د تکبر په توګه راځوړند کړې شي نو حرام دي.

لم ینظر الله: یعنې الله به د هغې نه ناراضه شي او د قیامت کې به ورته الله د رحمت په نظر نه ګوري. ځینې خلک د ښنګرو نه لاندې پرتوګ یا پاجامه ځوړندوي او وایي چې مونږ تکبر نه کوؤ. حال دا چې دا خپله تکبر دی. صحابه کرامو کې هیچا ته هم اجازت نه ؤ ورکړې شوی، نو د امت د عامه خلکو څه حیثیت دی. صرف صدیق یې د مجبورۍ په وجه معذور ګڼلی دی. هغه هم ګاه ګاه. (مرقات ۸/۱۴۰)
حدیث نمبر ۶۰ کې پوره تفصیل راروان دی.

﴿۲۵﴾وَعَنْ سَالِم عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت سالم د خپل پلار (یعنې حضرت عبدالله ابن عمر رضي الله عنه) نه او هغه د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه روایت کوي
قَالَ: الْإِسْبَالُ فِي الْإِزَارِ وَالْقَمِيصِ وَالْعِمَامَةِ
چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل "اسبال یعنې ځوړندول، ازار، قرتئ او عمامه کې دی. کوم چې
مَنْ جَرَّ مِنْهَا شَيْئًا خُيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللهُ إِلَيْهِ يَوْمَ
د دې جامو نه څه راځوړند کې او په تکبرا و غرور یې راښکاږي نو د قیامت په ورځ به الله د هغې
الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ وَابْنُ مَاجَه[1]
اړخ ته (د رحمت په نظر) نه ګوري. (ابو داؤد، نسائی، ابن ماجه)

د صحابه کرامو خولئ به ځنګه وي

﴿۲۶﴾وَعَنْ أَبِي كَبْشَةَ قَالَ: كَانَ كِمَامُ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو کبشه رضي الله عنه فرمایي چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د دوه صحابه کرامو رضي الله عنهم خولئ
بُطْحًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ مُنْكَرٌ[2]
داسې وې چې سرونو پسې به نښتې وې. ترمذی دا روایت نقل کړی او ویلې یې دي چې دا حدیث منکر دی.

توضیح: **کِمام**: دا جمع د **کُمَّةٌ**، لکه څنګه چې **قِباب قُبَّةٌ** جمع ده. دا د یو ګول قِسم خولئ نوم دی. چې د پټکې د لاندې به استعمالیدله.

---

[1] رقم الحديث ۴۳۳۲ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۲۵ رقم الحديث ۴۰۸۵ والنسائي في ۸/۲۰۸ رقم الحديث ۵۳۳۴ .
[2] رقم الحديث ۴۳۳۳ اخرجه الترمذي في السنن ۴/۲۱۶ رقم الحديث ۱۷۸۲

بُطحاً: ب باندې پیش دی. او طا ساکن دی. د دې مفرد بطحاء دی. هوراې ګاړجنې ځمکې ته بطحاء وایي. دلته داسې خولۍ مراد ده چې د سره سره نخښتې وي او په دې ښوره شوې وي. د حدیث مطلب دا دی چې صحابه کرامو رضي الله عنهم به چې کومې خولۍ استعمالولې هغه به ګول او په سرونو پسې به نخښتې وي. تنګې او اوچتې به نه وې، لکه څنګه ترکۍ، ایرانۍ او د مصر خولۍ ګانې دي. د دې حدیث نه د جناح کیمپ او لیاقت علی کیمپ او ځینې د قبه پشان د کلف والا د ټوټې د خولۍ ګانو حوصله شکنی کېږي. دا جدا خبره ده چې دا حدیث منکر دی. ځینې حضرات د کمام جمع د کم د خولۍ ګانو په ځای د لستوڼې مراد اخستې دي. او د بطح نه یې فراخه مراد اخستی دی. مطلب دا دی چې د صحابه کرامو رضي الله عنهم لستوڼي به فراخه ؤو. اولنی مفهوم ډېر زیات راجح دی. صحابه کرامو زیات تر پټکي استعمال کړي دي. د پټکې نه بغیر یې خولۍ لږه استعمال کړې ده. (مرقات ۱۴۱/۸)

د ښځو لباس د نارینوؤ دلباس نه زیات کولاؤ پکار دی

﴿۲۷﴾ وَعَن أُم سَلمَة قَالَتْ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ ذَكَرَ الْإِزَارَ:
او د حضرت ام سلمه رضي الله عنها نه روایت دی چې کوم وخت نبي کریم صلی الله علیه وسلم د ازار بند (لنګ او پاجامه) حکم
فَالْمَرْأَةُ يَا رَسُولَ اللهِ؟
بیانولو (چې د دې ځوړندول منع دي) نو هغې عرض وکړو چې "یا رسول الله صلی الله علیه وسلم" او د ښځو باره کې څه حکم دی؟
قَالَ: تُرْخِي شِبْرًا
نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې ښځه دې خپل لنګ یا پاجامه یو لویشت لاندې ځوړندولی شي.
فَقَالَتْ: إِذًا تَنْكَشِفُ
حضرت ام سلمه رضي الله عنها عرض وکړو چې "دې صورت کې به هم څه برخه ښکاره وي یعني که پوندۍ ډېرې اوږدې وي
عَنْهَا قَالَ: فَذِرَاعًا
وهغه د یا نیمو پوندو نه یو لویشت او تر لاندې پورې خپله پاجامه ځوړنده کړې نو بیا هم د هغې د ستر د ښکاره کېدو به احتمال وي.
لَا تَزِيدُ عَلَيْهِ.
نبي علیه السلام وفرمایل "دې صورت کې هغه خپله پاجامه وغیره دو مره لاندې ځوړنده ولی شي چې هغه تر ځکې پورې ورسیږي.
رَوَاهُ مَالِكٌ وَأَبُو دَاوُد
ې د هغې پښې پټې شي او که د لویشت نه زیات وي یا د یو ګز برابر د هغې نه وروسته نبي علیه السلام د حد نه زیات د ځوړندولو

وَالنَّسَائِيّ وَابْن مَاجَه[1]

ماڼت د تاكيد د پاره بيان كړو چې هيڅ يو ښځه دې يو گز نه زيات لاندې نه خوړندوي. (مالک، ابوداؤد، نسائي،

وَفِي رِوَايَةِ التِّرْمِذِيِّ وَالنَّسَائِيِّ عَنِ ابْنِ عُمَرَ

ابن ماجه) او ترمذي او د نسائي په يو روايت كې چې د حضرت ابن عمر رضي الله عنه نه منقول دی، داسې

فَقَالَتْ: إِذًا تَنْكَشِفُ أَقْدَامُهُنَّ قَالَ:

دي چې حضرت ام سلمه رضي الله عنها دا وويل چې دې صورت كې پښې كلاوې شي. نبي كريم صلى الله عليه وسلم

فَيُرْخِينَ ذِرَاعًا لَا يَزِدْنَ عَلَيْهِ[2]

وفرمايل چې هغه دې يو لاس نور هم لاندې ځوړندې كړي خو د دې نه ډېر دې نه ځوړندوي".

توضيح: د دې حديث نه معلومه شوه چې د ښځو لباس د نارينو په نسبت فراخه او سست او اوږد او پلن وي، خو نن سبا ښځو ته فاسقې معاشرې د تنگ او د نيم لغړ لباس واغوستلو او د هغوی عظمت يې تار تار كړو. نبي كريم صلى الله عليه وسلم حضرت ام سلمه رضي الله عنها ته ازار باره كې وفرمايل چې دومره اوږد دې چې د ښځې قدم او پښې په كې ښكاره نه شي. د دې نه زيات په زمكه باندې راښكل منع دي. (مرقات ۱۴۲/۸)

اكبر اله آبادي د نوي دور د بې پردگۍ متلعق ويلي دي چې:

بے پردہ کل جو آئیں نظر چند بیبیاں
اکبر زمیں میں غیرت قومی سے گڑ گیا

پوچھا جو ان سے آپ کا پردہ کیا ہوا
کہنے لگیں کہ عقل پہ مردوں کی پڑ گیا

د نبي كريم صلى الله عليه وسلم د قرطۍ گريوان

﴿۲۸﴾ وَعَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رَهْطٍ مِنْ مُزَيْنَةَ

او حضرت معاويه بن قرة د خپل پلار نه نقل كوي چې هغې وويل يو ورځ ما د مزينه قوم د يو جماعت

فَبَايَعُوهُ وَإِنَّهُ لَمُطْلَقُ

سره د نبي عليه السلام په خدمت كې حاضر شو، نو د هغه جماعت خلكو د نبي عليه السلام سره په اسلام بيعت وكړو.

الْأَزْرَارِ فَأَدْخَلْتُ يَدِي

هغه وخت نبي عليه السلام د خپلې قميص گنډې كولاو كړې وې. ما موقع غنيمت وگڼله او د بركت د حصول او

[1] رقم الحديث ۴۳۳۴ أخرجه ابوداود في السنن ۳۶۴/۴ رقم الحديث ۴۱۷ والترمذي في ۱۹۵/۴ رقم الحديث ۱۷۳۱

[2] رقم الحديث ۴۳۳۵ أخرجه ابوداود في السنن ۳۶۵/۴ رقم الحديث ۴۱۱۹ والترمذي في ۱۹۵/۴ رقم الحديث ۱۷۳۱

فِي جَيْبِ قَمِيصِهِ فَمَسِسْتُ الْخَاتَم. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [۱]
د سعادت لپاره خپل لاس د نبي عَلَيْهِ‌السَّلَام د قمیص په گرېوان کې واچولو او په مهر نبوت مې لاس رانبکلو.

توضیح: الازرار: دا د زر جمع ده. د تڼۍ نه جوړې شوې تڼۍ ته وایي. یو شاعر وایي ۔

لا تعجبوا من بلا غلالته ۞ قدزرازراره علی القمر

ترجمه: د محبوب د بنین په شلیدلو باندې تعجب مه کوه ځکه د دې تڼۍ په سپوږمۍ باندې تړلی شوي دي. یعنې بنین د ټسر او د کتان د ټوټې نه جوړ شوی دی چې د سپوږمۍ په رڼا سره شلېږي. د محبوب بدن د سپوږمۍ دی، نو ځکه بنین شلیدلی دی. تعجب مه کوه. حدیث کې د جیب نه مراد هغه پاکټ نه دی چې کوم کې خلک سامان او بټوه وغیره ږدي. بلکې دلته گرېوان مراد دی. اوس احتمال دا هم دی چې د شاته نه گرېوان وي او دا هم احتمال دی چې د مخې اړخ نه وي. ملاعلي قاري رحمه الله فرمايي چې دلته د گرېوان نه مراد هغه پټۍ ده چې د څټ نه راتاؤ وي. مخې ته د گرېوان تڼۍ چې کله کولاوه وي نو دې پټۍ کې سست والی پیدا شي. د همدغې نه د معاویه بن قره پلار لاس داخل کړی دی. که تڼۍ بنده وي نو لاس نه شي داخلیدلی. د ځینې قومونو په قمیصونو کې مخکې او وروسته دوه گرېوانه وي، خو علمه سیوطی فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى‌اللهُ‌عَلَيْهِ‌وَسَلَّمَ گرېوان به مخې ته ؤو. د ځینو خلکو دا ویل غلط ثابت شو چې وایي د مخې نه گرېوان کول بدعت دی. (په یو زمانه کې به دې ته خلکو بدعت ویله) د ځینې قومونو گرېوان د سینې د چېنر نه د ښي اوږې اړخ ته وي. دلته هغه هم مراد نه دی. (مرقات۸/۱۴۳)

الخاتم: د مهر په معنی کې دی. مراد ترېنه ختم نبوت دی. چې د شا اړخ ته د چپې اوږې د هډوکې د لاندې د ځلور گوتې هگۍ برابر پړسېدلې غوښه وه. چې د زخې نښان پرې ؤو. چې پرې لیکلی شوې ؤو "توجه حيث شئت فانك منصور" مهر یا پیدائشي ؤو یا د نبوت د ملاوېدلو نه وروسته راغلی ؤو. د مگر دا د ډکه برخه د ننه لاړله او ورکه شوه. (مرقات۸/۱۴۴)

د سپینو جامو د اغوستلو فضیلت

﴿۲۹﴾وَعَن سَمُرَة أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْبَسُوا الثِّيَابَ
او د حضرت سمره رَضِيَ‌اللهُ‌عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم ﷺ وفرمایل سپینې جامې اغوندئ ځکه سپینې

(۱)رقم الحدیث ۴۳۳۶ أخرجه ابوداود في السنن ۳۴۲/۴ رقم الحدیث ۴۰۸۲ وابن ماجه في ۱۱۸۴/۲ رقم الحدیث ۳۵۷۸

الْبِيضَ فَإِنَّهَا أَطْهَرُ وَأَطْيَبُ وَكَفِّنُوا فِيهَا مَوْتَاكُمْ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ وَابْنُ مَاجَه[1]
جامې ډېرې پاکې او ډېرې ښې وي. او دغه شان خپلو مړو ته هم سپينې توټه ورکړئ.

توضیح: اطهر: سپینه جامه ژر خیرنېږي، نو ډېره وینځل کېږي. لهذا پاکه ده او ژر پاکېږي. توره جامه توله میاشت نه وینځل کېږي. ګنده وي خو د ګند پته پرې نه لږي، نو استعمالېږي. (مرقات۸/۱۴۴)

اطیه: یعنې د هغې رنګ ګډوډ نه وي. خالص سپینه وي. لهذا د سلیم الطبع خلکو په نزد دا خوښې وي. او په سپینه جامه باندې د ګرمۍ اثر هم کم وي، خوب کې مړه په سپینه جامه کې مړی ولیدلی شو نو دا د هغې د نجار اړخ ته اشاره ده. او که د ژوندي انسان په بدن باندې هر وخت سپینه جامه ښکاري نو مرګ به مستحضر وي، نو تقوی به اختیاروي. ګویا کې کفن د سترګو مخامخ دی. مړې په سپینه جامه کې د خښولو مقصد همدغه دی چې د هغې به ژوند کې د سپینې توټې انتخاب کړی وي. بهرحال کفن کې سپینه توټه استعمالول افضل دي، نور رنګونه هم جائز دي. البته سور رنګ منع دی. (مرقات۸/۱۴۳)

د پټکي تړلو آداب

﴿۳۰﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اعْتَمَّ سَدَلَ عِمَامَتَهُ
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به كله عمامه تړله نو د هغې شمله به
بَيْنَ كَتِفَيْهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ[2]
يې د دواړو اوږو په مينځ کې اچوله. (روايت کړی دی ترمذی)

توضیح: اذا اعتم: یعنې کله چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پټکی تړله نو د هغې شمله به يې د اوږو په مینځ اچوله. پټکی تړل په سنن زوائدو کې ده. که يو کس يې د اتباع نبي په نيت تړې نو ثواب ملاوېږي. ګنې د قومي رسم او رواج لپاره تړلو باندې هيڅ ثواب نشته دی. په رزرګونو خلک د قومي لباس په بنياد پټکی تړي. دا عادت ديرسنت نه دی. ياده دې وي چې د سنن زوائدو لپاره ضروري دي چې دې کې د اتباع نيت وي ګنې ثواب به نه ملاوېږي. ځينې روايتونو کې د پټکي لوپې فضليت راغلی دی. يو ضعيف روايت کې دي چې د پټکي تړلو سره لمونځ کول اويا (۷۰) چنده افضل دی، خو په خولۍ کې هم کېږي. هيڅ منع نه ده. او نه پټکی د لمونځ لپاره لازم دی. کوم ائمه حضرات چې صرف د لمونځ کولو وخت کې پټکی استعمالوي او بيا يې په ممبر پرېږدي او لاړ

([1]) رقم الحديث ۴۳۳۷ أخرجه الترمذي في السنن ۱۰۹/۵ رقم الحديث ۲۸۱۰ والنسائي في ۳۴/۴ رقم الحديث ۱۸۹۶

([2]) رقم الحديث ۴۳۳۸ اخرجه الترمذي في السنن ۱۹۸/۴ رقم الحديث ۱۷۳۶

شي. دا ډېره غلطه طريقه ده. پټکی خو په عام وختونو کې مسنون دی. پټکي ته د عربو تاج ويلی شوی دی. پټکي سره انساني مازغو ته سکون ملاوېږي. د مازغو حفاظت کېږي. د حادثې وخت کې د زخمي کېدو نه محفوظ وي. د هيلمټ کار کوي. انسان ته د باوقار عزت مقام ورکوي. انسان د بې کاره اخلاقو نه احتراز کوی.او د ټولو نه غوره خبره دا چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پټکی استعمال کړی دی. او د دې ترغيب يې کړی دی. د پټکو په رنګو کې تور، سپين او د پيکه رنګ والا ملاوېږي. د شين رنګ پټکي تذکره لا اوسه نه ملاو شوي. بدعتيانو به د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ګنبد د رنګ اخستی وي، خو که د ګنبد رنګ بدل شوی نو بيا به بدعتيان څه کوي؟دپټکي داوږدوالي باره کې دومره خبره باندې پوهه شئ چې د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دوه قِسمه پټکي ؤو. وړوکی پټکی يې اؤوه (۷) ګزه ؤو او غټ پټکی يې دولس (۱۲)ګزه ؤو. شرعې ګز يو لاس وي. د پټکي دوه شملې وي. يو وړکی او يو اوږد. او که يو هم وي نو خير دی. اکه دواړه شملې د اوږو په مينځ کې واچولی شي نو دا هم جائز دي. او که کله يو شمله شاته او يو ښي اړخ ته مخکې واچولی شي نو دا هم جائزدي.

د دې آدابو نه معلومه شوه چې اسلامي پټکی او سکهانو پټکي کې د ځمکې او اسمان فرق دی. د پټکي لپاره خولۍ ضروري ده. او خولۍ کولاوه اوظاهرېدل پکار دي. د اهل بدعت پشان پټ پناه نه وي. مشرکينو به هم پټکی استعمالولو، خو هغې کې به خولۍ نه وه،لکه څنګه چې نن سبا د ايران ذاکرين بغير د خولۍ نه پټکی استعمالوي. روافض عمامه کې شمله هم نه استعمالوي. د سکهانو هم دغه عادت دی. (مرقات۸/۱۴۶)

﴿۲۱﴾ وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ قَالَ: عَمَّمَنِي رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَدَلَهَا
او حضرت عبدالرحمن بن عوف رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ما ته پټکی وتړلو،
بَيْنَ يَدَيَّ وَمِنْ خَلْفِي. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
نو د هغې شمله يې زما مخې او زما شاته (دواړو اړخونو) ته ځوړند کړل.

خولۍ باندې عمامه تړل د مسلمانانو امتيازي علامت دی

﴿۲۲﴾وَعَنْ رُكَانَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت رکانه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل

([1])رقم الحديث ۴۳۳۹ أخرجه ابوداود في السنن ۳۴۱/۴ رقم الحديث ۴۰۷۹

فَرْقُ مَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمُشْرِكِينَ الْعَمَائِمُ عَلَى الْقَلَانِسِ.

زمونږ او د مشركانو په مينځ كې يو فرق دا هم دى چې مونږ په خولئ (ټوپئ) باندې پټكى تړو.

رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هٰذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ وَإِسْنَادُه لَيْسَ بِالقَائِم[1]

ترمذي دا روايت نقل كړى دى او ويلي يې دي چې دا حديث غريب دى او د دې اسناد صحيح نه دي.

توضيح: القلانس: د دنيا د ټولو ملكونو په لښكرو باندې د خولئ استعمالول د هر ملك قانوني ضابطه ده. د دې نه معلومه شوه چې كامل نارينه هغه دى چې د هغې په سر باندې خولئ وي. د افريقيانو ملكونو كې خولئ استعمالول د اسلام علامت وي. د دې نه معلومه شوه چې د لوڅ سر ګرځېدل نه د اسلام تقاضا ده او نه د كامل انسان تقاضا ده. بلكې ځنا وريا د لېونې انسان تقاضا ده. (مرقات ۱۴۷/۸)

سره زر او ريښم د ښځو لپاره حلال دي

﴿۲۳﴾ وَعَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أُحِلَّ الذَّهَبُ وَالْحَرِيرُ

او د حضرت ابو موسى اشعري رضي الله عنه نه روايت دى چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل زما د امت د

لِلْإِنَاثِ مِنْ أُمَّتِي وَحُرِّمَ عَلَى ذُكُورِهَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هٰذَا صَحِيحٌ[2]

ښځو لپاره سره زر ريښم حلال كړى شوي دي او د امت په نارينو باندې حرام كړى شوي دي.

توضيح: د سرو زرو صرف زيورات د ښځو لپاره حلال دي. لوښي نه.

د نوي جامه اغوستلو وخت كې دعا

﴿۲۴﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اسْتَجَدَّ ثَوْبًا

او حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه فرمايي چې كله به نبي كريم صلى الله عليه وسلم نوي جامې اغوستلې

سَمَّاهُ بِاسْمِهِ عِمَامَةً أَوْ قَمِيصًا أَوْ رِدَاءً ثُمَّ يَقُولُ

نو د هغې به چې كوم نوم وُو يعني پټكى يا كرتا او يا څادر هغه نوم به يې اخستلو او بيا به يې فرمايل.

اللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَمَا كسوتَنيه

اى الله! خاص ستا لپاره تعريف دى چې تا ماته دا نوي جامه واغوستله. اى الله! زه ستا نه د دې نوي جامې

أَسألك خَيره وخيرَ

د خير طلب كاريم چې دا جامه زما په بدن په عافيت سره وي. دې ته هيڅ نقصان و نه رسيږي او ستا نه د هر هغه شي خير غواړم چې د

---

[1] رقم الحديث ۴۳۴۰ أخرجه ابوداود في السنن ۳۴۰/۴ رقم الحديث ۴۰۷۹ والترمذي في ۲۱۷/۴ رقم الحديث ۱۷۸۴

[2] رقم الحديث ۴۳۴۱ أخرجه الترمذي في السنن ۱۸۹/۴ رقم الحديث ۱۷۲۰، واحمد في المسند ۳۹۲/۴

مَا	صَنَعَ	لَهُ	وَأَعُوذُ	بِكَ

کوم لپاره دا جامه جوړه شوي ده يعني دا چې ما جامه واغوستله او ستا اطاعت به کوم. او زه د دي جامې د بدو او د دې د

مِنْ شَرِّهِ وَشَرِّ مَا صُنِعَ لَهُ . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ[1]

بدئ چې د کوم لپاره دا جامه جوړه شوي ده ستا پناه غواړم. (يعني دا چې زه دي جامې اغوستلو سره څه گناه ونه کړم)

توضيح: **استجد ثوباً**: يعنې کله به يې چې نوي جامې اغوستلې "**اى لبس ثوباً جديداً**" (مرقات)

سماه: يعنې د شکر په توګه به يې د دعا لوستلو نه مخکې نبي کريم ﷺ د هغه جامې نوم ياد کړو چې دا قميص دييا پټکی وغيره دی. بيا به يې دعا کې د هغ تذکره داسې کوله: "**اللّٰهم لك الحمد كما كسوتنى هٰذا القميص الخ**" (مرقات ۸/۱۵۰)

د خوراک او جامه اغوستلو نه وروسته دعا سره ټول ګناهونه وبخښلی شي

﴿۳۵﴾ وَعَنْ معاذِ بن أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " مَنْ أَكَلَ طَعَامًا

او د حضرت معاذ ابن انس رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل کوم کس چې خوراک وکړي او

ثُمَّ قَالَ: الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هٰذَا الطَّعَامَ وَرَزَقَنِيهِ

بيا دا اوايي يعني دا دعا ولولي. ټول تعريفونه الله لره دي چې چا ماته دا خوراک راکړو او دا خوراک

مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةٍ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ

بغير زما د څه حيله او بغير زما د څه قوت او د اثر نه ماته را او رسوله، نو د هغې ټول مخکني واړه

مِنْ ذَنْبِهِ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَزَادَ أَبُو دَاوُدَ: "وَمَنْ

ګناهونه معاف شي. (ترمذی) او ابوداؤد په خپل روايت کې دا الفاظ نقل کړي دي چې کوم کس

لَبِسَ ثَوْبًا فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي كَسَانِي

جامې واغوندي نو بيا دا اوايي ټول تعريفونه د هغه الله لپاره دي چې چا ماته دا جامې واغوستلې

هٰذَا وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةٍ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ

او دا جامې يې بغير زما د څه حيله او بغير زما د څه اثر نه ماته را او رسولې، نو د هغې ټول مخکني او وروستني

([1]) رقم الحديث ۴۳۴۲ أخرجه ابوداود في السنن ۳۰۹/۴ رقم الحديث ۴۰۲۰ والترمذي في ۲۰۰/۴ رقم الحديث ۱۷۶۷ .

مِنْ ذَنْبِهٖ وَمَا تَأَخَّرَ"[۱]
واړه ګناهونه معاف کړی شي.

توضيح: واړه ګناهونه دې دعا او په شکر ادا کولو سره معاف کېږی. او که توبه وکړي نو غټ ګناهونه هم معاف کېږي.

زړه جامه مه ضایع کوئ

﴿۳۶﴾وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا عَائِشَةُ
او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنها فرمايي چې يو ورځ نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماته وفرمايل چې عائشه رَضِيَ اللهُ عَنها
إِذَا أَرَدْتِ اللُّحُوقَ بِي فَلْيَكْفِكِ
كه چېرې ته دنيا او آخرت دواړو ځايونو كې زمانه كامل اتصال او يو ځاۍ كېدل غواړې نو د دنيا صرف
مِنَ الدُّنْيَا كَزَادِ الرَّاكِبِ وَإِيَّاكِ وَمُجَالَسَةَ الْأَغْنِيَاءِ
په دومره شيانو باندې اكتفا كوه چې د مسافر د لارې د سامان برابر وي او د دولت مندو سره د ناستې نه ځان ساته.
وَلَا تَسْتَخْلِقِي ثَوْبًا حَتَّى تُرَقِّعِيهِ.
او جامې تر هغه وخت پورې زړې كڼلو سره مه غوزاروه چې تر څو پورې ته هغه پيوند لږولو سره د استعمال قابل ګڼې.
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هٰذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ
دا روايت ترمذى نقل كړى دى او ويلي يې دي چې دا حديث غريب دى او دا حديث موږ ته د
صَالِحِ بْنِ حَسَّانَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ:
صالح بن حسان منكر الحديث د روايت نه بغير په بله كومه ذريعه نه دى را رسيدلى. او محمد بن اسماعيل
صَالِحُ بْنُ حَسَّانَ مُنكر الحَدِيث[۲]
يعنې امام بخارى ويلي دي چې صالح بن حسان منكر الحديث دى يعنې د دې روايت منكر دى.

توضيح: كزاد الراكب: يو توخه د سپور كس وي او يو د پيدل كس وي. سپور كس دا چې ژر منزل ته رسي نو كم خرچ ضرورت ورته وي، نو ځكه حديث كې د سپور د توخې ذكر شوى دى. يعني ډېره كمه توخه. (مرقات۸/۱۵۳)

---

(۱) رقم الحديث ۴۳۴۳ اخرجه أبوداود في السنن ۴/۳۱۰ رقم الحديث ۴۰۲۳ والترمذي في ۵/۴۷۴ رقم الحديث ۳۴۵۸

(۲) رقم الحديث ۴۳۴۴ اخرجه الترمذي في السنن ۴/۲۱۵ رقم الحديث ۱۷۸۰

مجالسه الاغنياء: د مالدارو سره د كيناستلو سره چې نقصان كېږي نو د دې نه اندازه كېږي چې خپله به مالدرانو څه حالت وي. **ولا تستخلق**: خلق د زوړ كېدلو په معنى كې دى. دې صيغه كې سين تا حسبان لپاره دى. يعنې هيڅ يوه جامه زړه مه كڼه. (مرقات ۱۵۳/۸)

ترقعيه: يعنې تر څو پورې چې هغې كې پيوند ونه لږى. وايي چې يو ځل حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خطبه وركړه. كله چې وليدل شو نو د هغې په ازار كې دولس (۱۲) پيونده لږېدلي ؤو. او حال دا چې امير المؤمنين ؤو. (مرقات) بهرحال د بحث لاندې حديث امام بخارى منكر ګڼلى دى.

په لباس كې ساده توب د ايمان علامت دى

﴿۳۷﴾ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ إِيَاسِ بْنِ ثَعْلَبَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او حضرت ابو امامه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يعنې اياس ابن ثعلبه فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل آيا
أَلَا تَسْمَعُونَ؟ أَلَا تَسْمَعُونَ أَنَّ الْبَذَاذَةَ
تاسو نه اورئ، آيا تاسو نه اورئ يعنې اى خلكو! په غوږونو يې واورئ د جامې خراباوالى او ساده والى
مِنَ الْإِيمَانِ أَنَّ الْبَذَاذَةَ
يعنې د جامو ساده والى اختيار كړئ او د دنيا زيب او زينت پرېښودل د ايمان د حسن علامت دى. د جامو خرابوالى
مِنَ الْإِيمَانِ؟. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
او ساده والى اختيارول او د دنيا زيب او زينت پرېښودل د ايمان د حسن علامت دى.

توضيح: **البذاذه**: جامو كې ساده والى اختيار كړئ. دې كې عاجزي او انكساري خپله كړئ او د دنيا زيب او زينت نه ځان ساتل د ايمان په ښه عادتونو كې دى. او د ايمان علامت دى. زيب او زينت كې اخته كېدل او اسائش او آرائش د ښځو كار دى. د نارينه حسن د هغې ساده والى دى. بهرحال ښه جامه او ښه لباس استعمالول چې د رياكارئ نه بغير وي او د استعداد مطابق وي نو هغه منع نه دى. ساده والى بېل شى دى او ګندګي بېل شى دى. اسلام د ساده والې حكم كړى دى. د ګندګۍ حكم يې نه دى كړى. (مرقات ۱۵۴/۸)

لوړوالي لپاره د شهرت لپاره لباس اغوستل د آخرت ذلت دى

﴿۳۸﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ لَبِسَ ثَوْبَ شُهْرَةٍ مِنَ
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې كو كس په دنيا كې د شهرت

([1]) رقم الحديث ۴۳۴۵ اخرجه ابوداود في السنن ۳۹۳/۴ رقم ۴۱۶۱، وابن ماجه في ۱۳۷۹/۲ رقم الحديث ۴۱۱۸

الدُّنْيَا أَلْبَسَهُ اللهُ ثَوْبَ مَذَلَّةٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . رَوَاهُ أَحْمد وَأَبُو دَاوُد وَابْن مَاجَه[۱]
جامه اغوندي. د قیامت په ورځ به الله هغې ته د ذلت جامې واغوندي. (مسند احمد، ابوداؤد، ابن ماجه)

توضیح: شهرة: کوم چې د تکبر او د تجبیر په توګه او د فقرانو او د مسکینانو د ذلیل کولو لپاره یا د ځان نه کارټون جوړ کړي او د خلکو د خندولو لپاره عجیب او غریب شکلونه اختیاروي نو د داسې کس لپاره وعید دی. د دې نه زیات واضح مطلب دا دی چې کوم کس د شهرت لپاره د علماؤ لباس اختیاروي، د صوفیاء لباس او جبه او دستار اچوي او هغې باندې خپل ځان او چتول غواړي او د خپل د حصول لپاره شپه ورځې اخته وي. د داسې کس لپاره وعید دی. (مرقات۸/۱۵۴)

کوم کس چې د غیر مسلمو تقلید کوئ هغه همغه جوړیږي

﴿۲۹﴾وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې کوم کس د کوم قوم سره
فَهُوَ مِنْهُمْ. رَوَاهُ أَحْمد وَأَبُو دَاوُد[۲]
مشابهت اختیاروي نو د هغې شمار به همغه قوم دی.

توضیح: من تشبه: یعنې د یو غیر مسلم قوم نقل کول او د هغوی تقلید اختیارول د مسلمانانو لپاره حرام دی. د کافرانو عملونه او کارونه او د هغوی طور طریقې او د هغوی فکرونه او اقتداء به پرېږدي. که کوم کس د یو قوم سره مشابهت اختیاروي، د هغوی په طرز باندې خوراک کوي، د هغوی اخلاق خپلوي او د هغوی د اسیدلو طریقې او ثقافت د سینې سره لګوي نو دا کس د هغوی په ډلې ته لاړ شي. اوس چې د دې کافرانو د فاسقانو او د فاجرانو په عملونو باندې هغوی ته کومه سزه ملاوېږي، همغه سزه به دې نخرو کونکې او تقلید کونکې ته هم ملاوېږي. او کوم کس چې خپل ځان د علماؤ او صالحانو او د دیندارو په نظر اچوي. د هغوی اوقوال او افعال خپلوي او د هغوی سره محبت کوي، نو هغه کس په خیر د هغه سعادت مندو په ډله کې شمارل کېږي. (مرقات۸/۱۵۵)
د دې حدیث مفهوم ډېر فراخه دی. او دا جوامع کلم نه دی. دې کې ممانعت هم دی چې ښځې دې په وضع قطع کې د نارینؤ سره مشابهت نه اختیاروي او نارینه دې د زنانؤ سره مشابهت نه اختیاروي. البته دومره خبره یاد ساتل پکار ده چې د غیر مسلمو سره د مشابهت نه چې کوم ممانعت شوی دی. هغه د هغوی خصوصي امتیازي شعار په خپلولو کې دی. عام حالاتو کې د انسان عمل او دخل خو د یو بل سره مشابه وي. مثلاً ږېره خرائیل، کوټ پتلون او ټائی لګول، د صلیب تصویر ځای په ځای

---

[۱] رقم الحديث ۴۳۴۶ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۱۴ رقم الحديث ۴۰۲۹ وابن ماجه في ۲/۱۱۹۲ رقم الحديث ۳۶۰۶

[۲] رقم الحديث ۴۳۴۷ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۱۴ رقم الحديث ۴۰۳۱ وأحمد في المسند ۲/۵۰ .

لګول، دا د یهود او نصارٰی خصوصي علامتونه دي. تندې باندې قشقه لګو وغیره د هندوانو خصوصي علامت دی، ږیره راتاوهلو او د زنې لاندې کول، پان استعمالول، دا د سکهانو خصوصي علامتونه دي. د دې نه احتراز ضروري دی. د دې نه بغیر په عام ژوند کې د یو بل سره مشابه کېدل مراد نه دي. مثلاً ټول قومونه پیاله کې چائې څښې، دا هیڅ شعار نه دی.

کوم کس چې عاجزي کوي هغه او چتېږي

﴿۲۰﴾ وَعَنْ سُوَيْدِ بْنِ وَهْبٍ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَبْنَاءِ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت سوید ابن وهب، د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د یو صحابي د ځوي نه او هغه د خپل پلار نه

عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ تَرَكَ لُبْسَ

روایت کوي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل کوم کس چې د زیب او زینت لباس اغوستل پرېږدي سره د دې نه

ثوبِ جمالٍ وَهُوَ يقدرُ عَلَيْهِ وَفِي رَاوِيةٍ:

چې د هغې د اغوستلو استعداد لري او یو روایت کې د تواضعا لفظ هم راغلی دی یعني کوم کس چې د زهد او

تَوَاضُعًا كَسَاهُ . اللهُ

تواضع او د کسر نفسی په سبب د زیب او زینت لباس اغوستل پرېږدي نو هغې ته به الله د عزت او د عظمت جامه واچوي.

حُلَّةَ الْكَرَامَةِ وَمَنْ

یعني الله به هغې ته د جنت لباس واچوي چې د هغې د اوچتوالي او د عظمت سبب به وي. یا دا چې الله به هغې ته په دنیا او آخرت دواړو

تَزَوَّجَ لِلّٰهِ تَوَّجَهُ اللهُ

ځایونو کې عزت او عظمت ورکړي، لکه څنګه چې ویلی شوي دي چې کوم کس فروتني اختیاروي الله هغې له اوچته مرتبه ورکوي. او

تَاجَ الْمُلْكِ ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

کوم کس چې د الله د خوشحالولو لپاره نکاح وکړي نو الله به هغې ته د بادشاهت تاج ورکوي. (ابوداؤد)

وَ رَوَى التِّرْمِذِيُّ مِنْهُ عَنْ مُعَاذِ بْنِ أَنَسٍ حَدِيثَ اللِّبَاسِ[2]

او ترمذی د دې روایت صرف هغه برخه چې د جامې ذکر په کې دی د معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه نقل کړې دی.

توضیح: تواضعاً: د وَس لرو باوجود هم د زینت پرېښودل لویې کمال دی. د دې سره سړی نه غورځېږي بلکې اوچتېږي. او چا کې چې طاقت نشته دی هغه خپله تواضع دی. (مرقات ۱۵۶/۸)

([1]) رقم الحديث ۴۳۴۸ أخرجه ابوداود في السنن ۱۳۸/۵ رقم الحديث ۴۷۷۸

([2]) رقم الحديث ۴۳۴۹ أخرجه الترمذي في السنن ۵۶۱/۴ رقم الحديث ۲۴۸۱

ومن تزوج: يعني يو بې نومه او د ورک نوم والا جينۍ ده. بې آسرې ده، نه د هغې کفو شته دی، نه بې خاندان شته دی. يو کس د دې سره صرف د دې لپاره نکاح کوي چې د دې ژوند جوړ شي او هغې ته آسره ملاو شي نو داسې کس ته به الله د عظمت تاج ورپسر کوي. (مرقات۸/۱۵۶)

د الله تعالی د نعمتونو اظهار محمود عمل دی

﴿۴۱﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او حضرت عمرو ابن شعيب رضي الله عنه د خپل پلار نه او هغه د خپل نيکه نه نقل کوي چې نبي عليه السلام وفرمايل
إِنَّ اللهَ يُحِبُّ أَنْ يُرَى أَثَرَ نِعْمَتِهِ على عبده. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ [1]
بيشکه د الله دا خبره خوښه ده چې د هغې د نعمت اثر د هغې په بنده ګانو باندې وليدلی شي.

توضيح: ان يری: يعني چې الله د نيوي نعمت درکړی دی نو د شکر په توګه د هغې اثر هم د انسان په بدن باندې پکار دی. د دې صورت دا وي چې چرته يې وَس وي خو د ښه لباس اغوستلو په ذريعه دې د الله د نعمت عملي شکر ادا کړي. او چرته يې چې وَس نه وي نو هلته د سادا والې عملي مظاهره کول پکار ده. او چرته چې تنګي وي نو قرض اخستل او په تکلف سره د لباس مظاهره او مفاخره کول سخت منع دی. (مرقات۸/۱۵۶)

په اسلام کې ښه خوي او صفائی محمود عمل دی

﴿۴۲﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: أَتَانَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَائِرًا
او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې يو ورځ نبي کريم صلى الله عليه وسلم د ملاقات په غرض مونږ کره تشريف راوړو.
فَرَأَى رَجُلًا شَعِثًا قد تفرق شعره فَقَالَ:
هلته نبي کريم صلى الله عليه وسلم د ګډ وډ ويختانو والا يو کس وليدلو چې ويختان يې ښوراه ؤو. نبي عليه السلام وفرمايل
مَا كَانَ يَجِدُ هَذَا مَا يُسَكِّنُ بِهِ رَأْسَهُ؟
چې آيا دې کس سره هغه څيز يعني ږمونځ وغيره نشته دی چې د هغې په ذريعه خپل ويختان صحيح کړي.
ورأى رجلا عَلَيْهِ ثِيَابٌ وسخةٌ فَقَالَ:
يا نبي کريم صلى الله عليه وسلم يو کس وليدلو چې د هغې بدن باندې ګنده جامې وې، نو نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل

[1] رقم الحديث ۴۳۵۰ أخرجه الترمذي في السنن ۵/۱۱۴ رقم الحديث ۲۸۱۹ وأحمد في المسند ۲/۱۸۲

مَا كَانَ يَجِدُ هَذَا مَا يَغْسِلُ بِهِ ثَوْبَهُ؟. رَوَاهُ أَحْمد وَالنَّسَائِيّ (۱)

چې آیا دې کس سره هغه څیز یعنې صابون یا او به نشته دی چې په هغې دا خپلې جامې وینځي.

توضیح: مایسکن: ما عبارت د ږمونځ نه یعنې دې کس ته ږمونځ نه ملاوېږي چې د هغې په ذریعه خپل ویختان ږمونځ کړي. (مرقات۸/۱۵۷)

مایغسل: دلته هم د ما نه صابون وغیره د صفائې کولو سامان مراد دی. (مرقات۸/۱۵۷)

د دې حدیث نه معلومه شوه چې بدن مهذب، شائسته او ښایسته ساتل د نبي کریم ﷺ خوښ ؤو. او د دې برعکس منظر د نبي کریم ﷺ خوښ نه ؤو، ځکه اسلام یو ترقې خوښونکی او مهذب او متمدن مذهب دی. دا د انسان د دنیا او د آخرت دواړو کفالت او لارښودنه کوي. لهذا دا څیزنه بالکل د اسلام مطابق دي. چې د کوم تعلیم نبي کریم ﷺ ورکړو. اسلام اګر که د ساده والې تعلیم ورکوي خو ساده والې بېل څیز دی. او ګندګي بېل څیز دی. د الله په نظام کې تهذیب او صفائی ده او د شیطان په نظام کې نجاست او پلېتې ده. د بحث د لاندې د دې تشریح نه معلومه شوه چې دې سره د هغه حدیث تعارض نشته دی چې کوم کې "ان البذاذة من الایمان" ویلی شوی دی، ځکه دې حدیث کې د ساده والې درس دی. نجاست او ګندګي او بد تهذیبۍ درس نه دی. (مرقات۸/۱۵۷)

﴿۴۳﴾وَعَن أَبِي الأَحوصِ عَن أَبِيهِ قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابوالاحوص د خپل پلار نه نقل کوي چې هغې وویل چې زه یو ورځ د نبي علیه السلام په خدمت کې په
وَعَلَيَّ ثَوْبٌ دُونٌ فَقَالَ لِي:
داسې حالت کې حاضر شوم چې زما په بدن باندې خرابې او ورستې جامې وې. نبي علیه السلام دې لیدلو سره ماته وفرمایل
أَلَكَ مَالٌ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: مِنْ أَيِّ الْمَالِ؟ قُلْتُ:
چې آیا تا سره مال شته دی. ما عرض وکړو چې آؤ. نبي علیه السلام وپوښتل کوم قسم مال دی. ما عرض وکړو چې
مِنْ كُلِّ الْمَالِ قَدْ أَعْطَانِي اللهُ مِنَ الإِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْخَيْلِ وَالرَّقِيقِ.
هر قسمه مال دېر الله ماته اوښان، غواګانې او بزې هم راکړې دي. او آس او غلام یې هم راکړې دی.
قَالَ: فَإِذَا آتَاكَ اللهُ مَالًا فَلْيُرَ
نبي کریم ﷺ وفرمایل چې تا ته الله دومره مال درکړی دی نو د هغې تقاضا دا ده چې تا باندې د الله

(۱) رقم الحدیث ۴۳۵۱ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۳۲ رقم الحدیث ۴۰۶۲.

أَثَرُ	نِعْمَةِ	اللهِ	عَلَيْكَ	وَكَرَامَتِهِ	.	رَوَاهُ	أَحْمَدُ	وَالنَّسَائِيُّ

د درکړې شوې نعمت اثر وي او تاته چې الله کوم نعمت او عظمت درکړی دی هغه ښکاره وي. (نسائی)

وَفِي	شَرْحِ	السُّنَّةِ	بِلَفْظِ	الْمَصَابِيحِ[1]

او شرح السنة دا روایت د مصابیح په مختلف الفاظ کې نقل کړی دی، نو دواړو مختلف دی، خو دواړو مضمون یو دی.

توضیح: ثوب دون: دون د ادون نه دی چې بیکاره او خرابو او ورستو جامو ته وایي.

د نارینؤ لپاره سره جامه اغوستل حرامه ده

﴿۴۴﴾وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ وَعَلَيْهِ ثَوْبَانِ أَحْمَرَانِ

او حضرت عبدالله ابن عمرو رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې یو ورځ یو کس دوه سرې جامې اغوستې وې او تیر شو.

فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد[2]

او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته یې سلام وکړو. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې د سلام جواب ورنکړو.

توضیح: فلم یرد: یعنې دې کس سرې جامې اغوستې وې. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې د سلام جواب ور نکړو. د دې نه معلومه شوه چې سرې جامې استعمالول منع دي. د دې حدیث نه دا هم معلومه شوه چې د ښکاره فاسق د سلام جواب ورکول لازم نه دی. او هغې باندې اول سلام کول بطریق اولی منع دی. (مرقات۸/۱۵۹)

د نارینؤ او د زنانؤ په خوشبوی کې فرق

﴿۴۵﴾وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا أَرْكَبُ الْأُرْجُوَانَ

او د حضرت عمران بن حصین رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل زه ارغوانی

وَلَا	أَلْبَسُ	الْمُعَصْفَرَ	وَلَا	أَلْبَسُ الْقَمِيصَ

یعنې د سور رنګ رزین پوش باندې نه سپوریږم، نه زه د کسم رنګ شوې جامې اغوندم او نه زه داسې پیرهن وغیره

الْمُكَفَّفَ	بِالْحَرِيرِ	وَقَالَ:

کوم چې هغې باندې ریښمې سنجاف یعنې ریښمي ګوټ او بیل وغیره لربدلې وي او بیا یې وفرمایل

([1])رقم الحديث ۴۳۵۲ أخرجه أبوداود في السنن ۴/۳۳۳ رقم الحديث ۴۰۶۲ والنسائي ۸/۱۸۳ رقم الحديث ۵۲۳۶.

([2])رقم الحديث ۴۳۵۳ أخرجه أبوداود في السنن ۴/۳۳۶ رقم الحديث ۴۰۶۹ والترمذي في ۵/۱۰۷ رقم الحديث ۲۸۰۷

أَلَا وَطِيبُ الرِّجَالِ

چې یاد وساتئ نارینه چې کومه خوشبوي ولګوي، هغې دې داسې وي چې هغې خوشبوي خو وي خو چې

رِيحٌ لَا لَوْنَ لَهُ

رنګ په کې نه وي لکه ګلاب او د عطرو استعمالول وغیره چې په رنګدار خوشبوي لګولو سره جامې رنګ نه شي.

وَطِيبُ النِّسَاءِ لَوْنٌ

او ښځې چې کومه خوشبوي لګوي هغه داسې پکار ده چې رنګ خو په کې وي خو خوشبوي په کې نه وي لکه

لَا رِيح لَهُ. رَوَاهُ أَبُودَاوُد (۱)

زعفران او نکریزي وغیره چې د هغې خوشبوي بهر وتلو سره د نارینو لپاره د فتنې او ازمائښت سبب نه شي.

توضیح: الارجوان: دا لفظ د ارغوان معرب دی. ارغواني رنګ سور وي. ملاعلي قاري فرمایي چې دا واړه شان ګدۍ وي چې د ناستې لپاره په زین باندې اچول کېږي. چې زمین پوش ورته وایي. مطلب دا شو چې زه په داسې سورلۍ باندې نه سپورېږم چې د هغې زین پوش د سور رنګ وي. ځينو اهل لغت ارغوان یو داسې بوټی ګڼلی دی چې د هغې ګلان سره وي. زیاتو اهل لغتو ارجوان سور رنګ ګڼلی دی. علامه خطابي فرمايي چې په نورو حدیثنو کې دا د "**المیاثر الحمر**" په نوم یاد کړی شوی دی. چې اصل کې د ریښم او د دیباج نه تیارېږي. بهرحال یا خو دا ممانعت خو د سور رنګ د وجې نه دی یا د ریښم په وجه دی. ملاعلي قاري سور رنګ راجح ګڼلی دی. او فرمایلي یې دي چې په سور رنګې توټه ناسته هم منع ده، نو د دې اغوستل به څو مره سخت منع وي. (مرقات۸/۱۵۹)

المعصفر: د دې په کسم کې رنګ شوې سره توټه مراد ده. دا دواړه د نارینو لپاره منع دي. (مرقات۸/۱۵۹)

المکفف: یعنې چې کوم کې سنجاف او ریښمي کوټ لږېدلی وي. دې حدیث کې د مکفف قمیص اغوستلو نه منع راغلې ده، خو د دې نه مخکې د حضرت اسماء رضي الله عنها حدیث ۱۸ کې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د جبې سره د مکفوفین الفاظ ذکر دي. دې دواړه حدیثنو کې په ظاهره کې تعارض دی. د دې جواب دا دی چې تر څلور ګوتو پورې د ریښمو د پټۍ اجازت شته دی. د دې نه زیات نشته دی. دلته حدیث د څلور ګوتو نه د زیات ممانعت باندې محمول دی. یا د اسماء رضي الله عنها په حدیث باندې فتوی محمول ده. او زیر بحث حدیث تقوی باندې محمول دی. (مرقات۸/۱۶۰)

(۱) رقم الحدیث ۴۳۵۳ اخرجه أبوداود في السنن ۴/۳۲۴ رقم الحدیث ۴۰۴۸ وأحمد في المسند ۴/۴۴۲.

د لسو خبرو ممانعت

﴿۲۶﴾وَعَنْ أَبِي رِيحَانَةَ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ عَشْرٍ: عَنِ الْوَشْرِ
او حضرت ابوريحانه فرمايي چې نبي كريم ﷺ د لس (۱۰) خبرو نه منع كړې ده. غاښونه د تيره كولو نه،
وَالْوَشْمِ وَالنَّتْفِ وَعَنْ مُكَامَعَةِ الرَّجُلِ الرَّجُلَ بِغَيْرِ شِعَارٍ
د بدن يو برخه د ګودنې نه، ويختان و ويستلو نه، نارينه د نارينه سره د پرېوتلو نه كه په مينځ كې تهٔ نه وي،
وَمُكَامَعَةِ الْمَرْأَةِ الْمَرْأَةَ بِغَيْرِ شِعَارٍ
ښځې د ښځې سره د اوده كېدو نه چې مينځ كې تهٔ حائل نه وي، او نبي كريم ﷺ د دې نه
وَأَنْ يَجْعَلَ الرَّجُلُ فِي أَسْفَلِ ثِيَابِهِ حَرِيرًا
منع كړې ده چې نارينه د خپلې جامې د لاندې استر ولګوي لكه څنګه يې چې عجمي خلك لګوي. يا
مِثْلَ الْأَعَاجِمِ أَوْ يجعل على مَنْكِبَيْهِ حَرِير مِثْلَ الْأَعَاجِمِ
د عجمي خلكو پشان په اوږو باندې ريښم لګوي او نبي كريم ﷺ د چا مال د لوټلو نه او د
وَعَنِ النُّهْبَى وَعَنْ رُكُوبِ
پړانګ څرمن په زين باندې د اوده كېدلو نه منع كړې ده. او نبي كريم ﷺ د دې نه منع كړې ده
النُّمُورِ وَلُبُوسِ الْخَاتَمِ إِلَّا لِذِي سُلْطَانٍ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[1]
چې يو كس د مهر والا ګوتمه واچوي خو چې هغه د صاحب حكومت وي.

توضيح: العشر: يعني د لس بدو خصلتونو نه نبي كريم ﷺ منع كړې ده.

الوشر: عرب كې په بوډۍ ښځو د پيغلو جينكو په حسن كې د مشابهت لپاره بدرنګ غاښونه د غاړو نه كمولو باندې ښائسته جوړوي. د دې نه منع وشو ځكه دې تغير خلق الله دى. (مرقات۸/۱۶۰)

وشم: د بدن يو برخه سورې كول او په هغې كې نيل وغيره ډكولو ته وشم وايي. دې كې هم تغير خلق الله دى، ځكه منع دى. (مرقات۸/۱۶۱)

النتف: لتف ويختان ويستلو ته وايي. مثلاً يو ناريه سر يا د ږيرې سپين ويختان د زينت اختيارولو لپاره اوباسې. دا منع دي. دا بې ځايه زينت دى. دغه د ښځو لپاره د تندې واره ويختا ويستلو منع دي، ځكه دا هم بې ځايه زينت دى. او د تغير خلق الله امكان هم دى. يا د مصيبت په وخت كې

---

[1] رقم الحديث ۴۳۵۵ اخرجه ابوداود في السنن ۳۲۵/۴ رقم الحديث ۴۰۳۹ والنسائي في ۱۴۳/۸ رقم الحديث ۵۰۹۱

ويختان ويستل مراد دي چې منع دي. (مرقات۱۶۱/۸)

مكامعة: يعني بغير پردي د دوه نارينؤ لغړ پرېوتل منع کړی شوي دي. دغه شان ښځې هم منع کړی شوي دي. دشعار معنی د بدن سره لږېدلي ټوټه ده. مراد پرده دی.

اسفل ثيابه: يعني پاس عامه ټوټه وي او لاندې استر ريښم وي. د دې نه منع کړی شوې ده. دا د عجمو عَادت دی. اوس د عربو شوی دی. (مرقات۱۶۱/۸)

على منكبيه: يعني د عجو پشان جامو کې په يو ځای د ريښم پټئ لګول منع دي. هغه که اوږه وي يا که بل ځای وي خو په دې شرط چې د څلورو ګوتو نه زيات وي. (مرقات۱۶۱/۸)

النهبى: لوټ مار او ډاکې ته وايي. (مرقات۱۶۱/۸)

النمور: د نمرة جمع ده ډ پړانګ څرمن ته وايي. دې باندې ناسته د عجمو عادت دی. اوس د عربو عادت دی. دې سره هم تکبر راځي. او کېدی شي چې د درندګئ اثر هم پيدا شي.

الخاتم: د زيب او زينت په غرض د ضرورت نه بغير ګوتمه د استعمالولو نه منع شوې ده، خو که څوک بادشاه يا قاضي وغيره حاکم وي نو د هغې لپاره د ضرورت په وجه په محدود پيمانه جائز دي. وايي چې د عوامو لپاره سخت کراهت دی. اوس منسوخ شوی دی. اوس تر د جائز حد پورې د ټولو لپاره جائز دی. (مرقات۱۶۱/۸)

د نارينؤ لپار د سروزرو ګوتمه اچول حرامه ده

﴿۴۷﴾وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ: نَهَانِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ خَاتَمِ الذَّهَبِ وَعَنْ

او حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماته د سرو زرو ګوتمه او د قسي د اچولو نه

لُبْسِ الْقَسِّيِّ وَالْمَيَاثِرِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَفِي رِوَايَةٍ لأَبِي دَاوُدَ

د مياثر د استعمالولو نه منع کړم. (ترمذی، ابوداؤد، نسائي، ابن ماجه) او د ابو داؤد په يو روايت کې داسې دي

قَالَ: نهى عَن مياثر الأرجوان[1]

چې حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمايل چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ارغواني يعني د سور مياثر د استعمالولو نه منه کړه.

توضيح: القسى: د مصر يو ښار د "قس" اړخ ته منسوب دی. دا ټوټه به د ريښم نه جوړېدله، ځکه ممانعت راغلی دی. (مرقات۱۶۲/۸)

المياثر: دا د **ميثرة** جمع ده. زين پوش ته وايي. علماؤ ليکلي دی چې دا چې دا به د ريښمو وه، نو ځکه منع کړی شوې ده. ملا علي قاري وغيره د سور رنګ کېدو په وجه هم دې ته ممنوع وايي، نو دا د تکبر او د آرائش

---

(۱) رقم الحديث ۴۳۵۶ أخرجه ابوداود في السنن ۳۲۷/۴ رقم الحديث ۴۰۵۱ والترمذي في ۱۹۸/۴ رقم الحديث ۱۷۳۷.

په وجه ممنوع دی. بیا خو به هره سره تهوته پاس او لاندې استعمالول خلاف اولی وي. (مرقات ۸/۱۶۲)

په ریښم او د زمرې څرمن باندې کیناستل منع دي

﴿۴۸﴾ وَعَنْ مُعَاوِيَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَرْكَبُوا الْخَزَّ
او حضرت معاویه رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم و فرمايل چې تاسو د خز او د پړانګ د
وَلَا النِّمَارَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[1]
څرمن په زين پوش باندې مه سپرېږئ.

توضيح: **الخز**: که د خز نه خالص ريښم مراد وي نو بيا به يې استعمال حرام وي او که په پخوانۍ زمانه کې دوړئ سره ګډوډ کړې شوې يوه تهوته مراد وي نو بيا په کراهت تنزيهي باندې دا حديث محمول دی.

النمار: د نمرة جمع ده. د پړانګ څرمن ته وايي. د ممانعت وجه يې مخکې ليکلې شوې ده. چې کله يې شريعت منع کوي نو بيا د وجې لټول مناسب نه دي. (مرقات ۸/۱۶۳)

﴿۴۹﴾ وَعَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الْمِيثَرَةِ الْحَمْرَاءِ. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السُّنَّةِ[2]
او د حضرت براء ابن عازب رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم د سور زين پوش نه منع کړې ده.

د شين رنګ جامې جائز دي

﴿۵۰﴾ وَعَنْ أَبِي رِمْثَةَ التَّيْمِيِّ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو رمثه تيمي رضي الله عنه فرمايي چې کله زه د نبي کريم صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شوم نو
وَعَلَيْهِ ثَوْبَانِ أَخْضَرَانِ
هغه وخت د نبي کريم صلی الله علیه وسلم په بدن باندې دوه سرې جامې وې يعنې نبي کريم صلی الله علیه وسلم چې کومې دوه جامې
وَلَهُ شَعْرٌ قَدْ عَلَاهُ الشَّيْبُ
اغوستې وې هغه خو يا خالص شين رنګې وې يا هغې کې شنې غاړې ؤو. او د نبي عليه السلام سر او ږيره باندې لږ ويختان د
وَشَيْبُهُ أَحْمَرُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَفِي رِوَايَةٍ لِأَبِي دَاوُدَ:
بوډوالي يعنې د سپين ويختانو غلبه وه. او د نبي عليه السلام بوډه والی سور ؤو. (ترمذی) او د ابوداؤد په

---

[1] رقم الحديث ۴۳۵۷ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۷۲ رقم الحديث ۴۱۲۹ وابن ماجه ۲/۱۲۰۵ رقم الحديث ۳۶۵۶

[2] رقم الحديث ۴۳۵۸ مرقاة المفاتيح ۸/۲۲۹

وَ هُوَ ذُو وَفْرَةٍ وَ بِهَا رَدْعٌ من حنأء[1]
یو روایت کې داسې دي چې نبي کریم ﷺ د وفره والا ؤو. او په هغه ویختانو کې د نکریزو رنګ ؤو.

توضیح: اخضران: یا بالکل شنې جامې وي یا هغې کې شنې غاړې وي. دواړه جائز دي. د نبي کریم ﷺ شین رنګ خوښ ؤو. (مرقات۸/۱۶۴)

ذوفرة: دا د سر د ویختانو یو قِسم دی. باب الترجل کې به ان شاء الله تفصیل راشي. (مرقات۸/۱۶۵)

ردع من حنأء: حنا نکریزو ته وایي. او ردعد هغې رنګ ته ویلی شوی دی. یعنې د هغې په ویختانو کې د نکریزو رنګ ؤو. کېدی شي چې په یو ویختانو کې رنګ ؤو. دا هم امکان لري چې د عطر د استعمال په وجه ویختان سره ښکاره کېدل یا بله کومه وقتي معامله وه. د دې تاویل ضروت ځکه پېښ شو چې د نبي کریم ﷺ د سره او د ږیرې ویختانو کې یو شو ویختان سپین ؤو. د شلیریش (۲۴) نه زیات نه ؤو. نبي کریم ﷺ به خضاب نه کولو. التبه فقهاء خضاب ثابتوي. (مرقات۸/۱۶۵)

د قطري څادر ذکر

﴿۵۱﴾ وَعَنْ أَنَسٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ شَاكِيًا
او د حضرت انس رضي الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم ﷺ د خپلې بیمارۍ زمانه کې په داسې حال کې
فَخَرَجَ يَتَوَكَّأُ عَلَى أُسَامَةَ وَعَلَيْهِ ثَوْبٌ قِطْرِ
جومات ته راغلو چې اسامه رضي الله عنه ورله سهاره ورکړې وه او بدن مبارک باندې یې د قطر توته وه.
قَدْ تَوَشَّحَ بِهِ فَصَلَّى بهم . رَوَاهُ فِي شرح السنة[2]
چې نبي کریم ﷺ د ځان نه چاپېره کړه. او بیا نبي علیه السلام صحابه کرامو رضي الله عنهم ته لمونځ ورکړو.

توضیح: ثوب قطري: یو قِسم څادر ته وایي چې سرې غاړې به په کې ؤو. او په یمن کې به جوړېدله. یا قطري نسبت دی. د قطر له اړخه چې په بحرین کې د یو ښار نوم ؤو. نن سبا قطر د ملک نوم دی. یعنې دا څادر د هغه ځای جوړ ؤو.

توشح: ښایسته څادر بدن نه راتاوهلو ته توشح وایي. د وشاح پشان یې د بدن نه راتاؤ کړی ؤو. وشاح هار ته وایي. (مرقات۸/۱۶۵)

---

(۱) رقم الحدیث ۴۳۵۹ أخرجه ابوداود في السنن ۴۱۶/۴ رقم الحدیث ۴۲۰۶ والترمذي في ۱۱۰/۵ رقم الحدیث ۲۸۱۲.

(۲) رقم الحدیث ۴۳۶۰ احمد في المسند ۲۱۲/۳

د یو بدبخته یهودي معامله

﴿۵۲﴾وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَوْبَانِ قِطْرِيَّانِ

او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمایي چې یو زمانه کې د نبي کریم ﷺ بدن مبارک باندې دوه جامې وې. هغه د قطر

غَلِيظَانِ وَكَانَ إِذَا قَعَدَ

وي. ډېر زیاتې پیړې وې. نبي کریم ﷺ به زیات وخت پورې کیناستلو او خوله پرې راتلله، نو هغه جامې به په

فَعَرِقَ ثَقُلَا عَلَيْهِ فَقَدِمَ بَزٌّ مِنَ الشَّامِ لِفُلَانٍ

نبي کریم ﷺ باندې درندې شوې چې د هغې په وجه به نبي کریم ﷺ ته تکلیف ؤو. آخر دا چې یو چې فلانی

الْيَهُودِيِّ. فَقُلْتُ: لَوْ

یهودي له چې نوم یې دلته نه دی ذکر کړی شوی د شام نه توټې راغلې وې، نو ما عرض وکړو چې که چرې تاسو

بَعَثْتَ إِلَيْهِ فَاشْتَرَيْتَ

یو کس هغه یهودي ته ولېږې چې د هغې سره بوعدهٔ فراغت یعنې چې په دې وعده باندې تاته د کوم ځای نه څه شي د کوم ځای

مِنْهُ ثَوْبَيْنِ إِلَى الْمَيْسَرَةِ

نه راځي نو د هغې قیمت به یې ادا کېږي. او دوه توټې به دې اخستې وې چې تاسو د دې تکلیف نه بچ شې چې کوم د دې جامو په

فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ فَقَالَ:

وجه باندې دی. نبي علیه السلام دا مشوره قبوله کړه او یو کس یې په ذکر کړې وعدې باندې د توټې اخستلو لپاره هغه یهودي ته ولېږلو.

قَدْ عَلِمْتُ مَا تُرِيدُ

هغه کس چې د هغه یهودي نه توټه وغوښتله، نو هغې ورته وویل چې ستا چې کوم اراده ده په هغې زه پوهېږم. د دې نه بغیر

إِنَّمَا تُرِيدُ أَنْ تَذْهَبَ

نور هیڅ غواړې چې دا وخت ته مانه په وعده باندې توټه ویسې او بیا وروسته د دې د قیمت ادا کولو نه انکار وکړې. په ظاهره

بِمَالِي فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

خو د دې الفاظ مخاطب هغه کس ؤو، خو حقیقت کې د هغې خطاب نبي علیه السلام ته ؤو. هغه کس بېرته راغلو او نبي علیه السلام ته یې

كَذَبَ قَدْ عَلِمَ

د هغه یهودي قول نقل کړو. نبي علیه السلام وفرمایل چې یهودي دروغ وویل او هغه خپله هم پوهېږي چې هغې بالکل دروغ خبره د خولې

أَنِّي مِنْ أَتْقَاهُمْ

نه ویستلې ده. حقیقت دا دی چې هغه د تورات په ذریعه ښه خبر دی چې زه د ټولو خلکو نه زیات متقي

وآداهم للأمانة. رَوَاهُ التِّرمِذِيّ وَالنَّسَائِيّ[1]
او پرهیزګاره یم او د هغوی نه زیات امانت د ادا کونکی یم.

توضیح: بز من الشام: د زم اطلاق دلته مطلق په ټوټه باندې شوی دی. یعنې د شام نه دیهودې ټوټې مدینې ته راوړلی شوی وي.

لو بعثت: یعنې که ته یو کس دې یهودې ته ولېږې. (مرقات۸/۱۶۶،۱۶۵)

الی المیسرة: ذا د یسار نه دی. مالدارئ ته وایي. یعنې د روپو راتلو پورې ته په قرضو د هغې نه دوه ټوټې واخلې نو ډېره به ښه وي.

لکان حسناً: د شرط جواب مخذوف دی. که لو شرطیه وي او که تمنیه وي نو بیا خو خبره ختمه.

فارسل: یعن نبي کریم ﷺ کس ولېږلو. هغې په قرضو باندې د اخستلو خبره وکړه، نو بدبخته یهودې وویل چې آؤ زه خبر یم چې ته یا هغه زما قبضه کول غواړې. چې د قاصد د خبرې پته نبي کریم ﷺ ته ولېږدله نو نبي کریم ﷺ وفرمایل چې یهودې د عناد په وجه دروغ ویلي دي ګنې هغوی ته د تورات به ذریعه ښه معلومه ده چې زه د ټولو انسانانو زیات د الله نه وېرې دونکی یم. (مرقات۸/۱۶۶)

واداهم: د ټولو نه زیات ادا کونکی یم. هغه که امانت وي یا د چا قرض وي. (مرقات۸/۱۶۶)

سرې جامې د ښځو لپاره دي د نارینؤ لپاره حرامې دي

﴿۵۳﴾وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ: رَآنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عبدالله بن عمرو ابن عاص رضي الله عنه فرمایي چې یو ورځ نبي کریم ﷺ زه د کسم په
وَعَلَيَّ ثَوْبٌ مَصْبُوغٌ بِعُصْفُرٍ مُوَرَّدًا فَقَالَ:
رنګ شوي ګلابي رنګ جامه اغوستلو باندې ولیدلم، نو ویې فرمایل چې دا څه دي؟ زه په دې خبره
مَا هٰذَا؟ فَعَرَفْتُ مَا كَرِهَ فَانْطَلَقْتُ
باندې پوهه شوم چې نبي کریم ﷺ زما دې جامو ته د ناخوښوالي په نظر وکتلې، نو زه ژر لاړم
فَأَحْرَقْتُهُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او خپلې هغه جامې مې وسوزولې. بیا چې د نبي کریم ﷺ په خدمت کې حاضر شوم نو نبي علیه السلام وپوښتل

[1] رقم الحديث ۴۳۶۱ أخرجه الترمذي في السنن ۵۱۸/۳ رقم الحديث ۱۲۱۳ والنسائي في ۲۹۴/۷ رقم الحديث ۴۶۲۸

مَا	صَنَعْتَ	بِثَوْبِكَ؟	قُلْتُ: أَحْرَقْتُهُ قَالَ:
چې تا به خپلو جامو څه وکړل؟ ما عرض وکړو چې هغه مې او سوځولې. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې			
أَفَلَا كَسَوْتَهُ بَعْضَ أَهْلِكَ؟ فَإِنَّهُ لَا بَأْسَ بِهِ لِلنِّسَاءِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]			
هغه دې خپلې کومې زنانه ته ولې وانه غوستلې، ځکه د ښځو لپاره دغه شان جامو اغوستلو کې هيڅ باک نشته دی.			

توضيح: **بعصفرک**: کسم کې رنګ شوې جامه مراد ده.

مورداً: دا د ورد نه دی. ګلابې رنګ ته وايي. يعنې ګلابې رنګ کې رنګ کړی شوې سره ټوټه مراد وه. (مرقات۸/۱۶۶)

﴿۵۲﴾وَعَنْ هِلَالِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنًى			
او حضرت هلال ابن عامر د خپل پلار نه نقل کوي چې هغې وويل ما نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په منی			
يَخْطُبُ	عَلَى	بَغْلَةٍ	وَعَلَيْهِ
کې په خطبه ورکولو کې ليدلی ؤو. هغه وخت نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خچر سپور ؤو. او بدن مبارک			
بُرْدٌ	أَحْمَرُ	وَعَلِيٌّ	أَمَامَهُ
باندې يې د سرو پټو والا څادر ؤو. او حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې ته ولاړ ؤو.			
يُعَبِّرُ	عَنْهُ.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُدَ [2]
چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الفاظ يې خلکو ته رسول.			

توضيح: **برد احمر**: قاموس کې يې ليکلي دي "**البرد بالضم ثوب مخلط**" د دې نه معلومه شوه چې برد پټيدار جامو ته وايي. دلته د برد احمر نه مراد هم دغه پټيدار څادر دی. خالص سرې جامې مراد نه دي. (مرقات۸/۱۶۷)

وعلى أمامه يعبر عنه: دا چې د حج موسم ؤو. مجمع زيات وه. د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اواز به چې تر کوم ځای پورې رسيدلو د هغې نه مخې به حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قول رسولو. د دې نه د مکبر الصوت د استعمال قاعده ثابتېږي. يعنې د لاود سپيکر د استعمال جواز ملاوېږي. (مرقات۸/۱۶۷)

---

(1) رقم الحديث ۴۳۶۲ أخرجه ابوداود في السنن ۳۳۵/۴ رقم الحديث ۴۰۶۷ وابن ماجه في ۱۱۹۱/۲ رقم الحديث ۳۶۰۳.

(2) رقم الحديث ۴۳۶۳ أخرجه ابوداود في السنن ۳۳۸/۴ رقم الحديث ۴۰۷۸ واحمد في المسند۴۷۷/۳.

د تور څادر ذکر

﴿۵۵﴾وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: صُنِعَتْ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بُرْدَةٌ سَوْدَاءُ
او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې يو د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لپاره تور څادر تيار کړی شو چې
فَلَبِسَهَا فَلَمَّا عَرِقَ فِيهَا وَجَدَ رِيحَ
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ استعمال کړو، خو چې د هغې په وجه پرې خوله راغله او د هغې د وړئ بوې راؤوتلو
الصُّوفِ فقذفها. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د لطافت طبع د ناخوښئ په بناء هغه غوزار کړو.

توضيح: د وړئ نه جوړ شوی تور څادر ؤو. دې عموماً خوله راځي، خوله او د اوبو لړېدلو په وجه د وړئ د تهوتې نه يو قِسم بوې ځي. د دې بو بوې په وجه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه ويستلو ځکه د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ معامله د فرښتو سره وه.

زنګون ماتولو باندې د ناستې حکم

﴿۵۶﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو موقع کې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خدمت کې حاضر شوم، نو
وَهُوَ مُحْتَبٍ بِشَمْلَةٍ قَدْ وَقَعَ
هغه وخت نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د څادر په ذريعه په ماتو زنګونانو ناست ؤو. او د هغه څادر په غاړو
هُدْبها على قَدَمَيْهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
باندې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قدمونه پراته ؤو.

توضيح: **محتب**: د احتباء صورت ذکر مخکې شوی دی. په مات زنګونانو ناسته کيناستل منع دي، خو چې د ستر انتظام او اهتمام وي نو بيا د ممانعت وجه ختمه شي. دلته همدغه شان وه. (مرقات ۱۶۷/۸)

هدبها: يعنې د هغې لمن قدمونو باندې راغلې وي. چې د پردې انتظام پرې کېدلو. (مرقات ۱۶۷/۸)

([1]) رقم الحديث ۴۳۶۴ أخرجه ابوداود في السنن ۳۳۹/۴ رقم الحديث ۴۰۷۴ وأحمد في المسند ۲۱۹/۶.

([2]) رقم الحديث ۴۳۶۵ أخرجه أبوداود في السنن ۳۳۹/۴ رقم الحديث ۴۰۷۵ وأحمدفي المسند ۶۳/۵.

ښځه باريكه تو ټه ځنګه استعمال كړي

﴿۵۷﴾وَعَن دِحيَةَ بن خليفةَ قَالَ: أَتَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَبَاطِيَّ
او حضرت د حليه ابن خليفه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره قبطي ټوټې راغلې.
فَأَعْطَانِي مِنْهَا قُبْطِيَّةً فَقَالَ: اصْدَعْهَا
نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې يو قبطي ټوټه ماله راكړه. او وې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې دا وشلوه
صَدْعَيْنِ فَاقْطَعْ أَحَدَهُمَا قَمِيصًا وَأَعْطِ الْآخَرَ امْرَأَتَكَ تَخْتَمِرُ بِهِ.
او دوه ټوټې يې كړه. د يو نه قميص جوړه كړه او بله خپلې ښځې ته وركړه هغه به ترېنه لوپټه جوړه كړي.
فَلَمَّا أَدْبَرَ قَالَ: وَأْمُرِ امْرَأَتَكَ
بيا چې كله دحيه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يعنې زه بېرته لاړم نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې خپلې ښځې ته دا او ايه چې د دې
أَنْ تَجْعَلَ تَحْتَهُ ثَوْبًا لَا يَصِفُهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]
ټوټې نه لاندې بله ټوټه كېږدي ځكه د دې د نرې والي په وجه د هغې ويختان او بدن ښكاره نه شي.

توضيح: قباطي: د مصرى ټوټې يو قِسم دى. **اصدعها:** يعنې دا وشلوه او دوه ټوټې يې كړه.

تختمر: يعنې د دې نه لوپټه جوړه كړې. (مرقات۸/۱۶۸)

لايصفها: يعنې د نرې والې په وجه د هغې د بدن حالت معلوم نشي، ښكاره نه شي، نو ځكه د نرۍ ټوټې د لاندې دې يو بله جامه هم واغوستلى شي چې بدن پرې پټ شي او كه كوم د بدن بيان كوي نو چې وې نكړى شي. د دې نه معلومه شوه چې د ښځې ليپاره د غه قِسمه باريكه جامې اغوستل منع دى. (مرقات۸/۱۶۹،۱۶۸)

ټوټه كې اسراف كول منع دى

﴿۵۸﴾وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَيْهَا
او د حضرت ام سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روايت دى چې يو ورځ نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې خوا له تشريف راوړو
وَهِيَ تَخْتَمِرُ فَقَالَ: لَيَّةً لَا لَيَّتَيْنِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [2]
نو هغه وخت هغې لوپټه اچولې وه. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ و فرمايل چې د لوپټې يو پلو په سر واچوه. د بل پلو ضرورت نه ؤو.

---

[1] رقم الحديث ۴۳۶۶ أخرجه أبوداود في السنن ۳۶۳/۴ رقم الحديث ۴۱۱۶ وأحمد في المسند ۲۰۵/۵.
[2] رقم الحديث ۴۳۶۷ أخرجه أبوداود في السنن ۳۶۳/۴ رقم الحديث ۴۱۱۵ وأحمد في المسند ۲۹۶/۶.

توضيح: لية: يعنې سر باندې د لوپټې يو پلو د ستر لپاره كافي دى. بل پلو اچولو كې اسراف دى. داسې كول پكار نه ؤو. حضرت ام سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا لوپټه په سر باندې راتاو كړې وه. چې د پټكي مشابهت هم په كې ؤو. او داسې كول بې ضرورته هم ؤو، نو ځكه نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ منع وكړه. لية يو پلو او ليتين دوه پلوه.

الفصل الثالث

د لنګ او پرتوګ تر پونډو پورې كېدل خوښ كړى شويدي

﴿۵۹﴾عَن	ابنِ	عمرِ	قَالَ:	مَرَرْتُ	بِرَسُولِ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ زه د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوا كې تېر شوم. هغه وخت								
وَفِي	إِزَارِي	اسْتِرْخَاءٌ	فَقَالَ:يَا	عَبْدَ	اللهِ			
زما لنګ زوړند ؤو. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې عبدالله خپل تهبند اوچت كړه نو ما لږ شان اوچت كړو.								
ارْفَعْ	إِزَارَكَ	فَرَفَعْتُهُ	ثُمَّ	قَالَ:				
نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې لږ شان نور اوچت كړه، ما نور اوچت كړو. بيا حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمايل								
زِدْ	فَزِدْتُ	فَمَا	زِلْتُ	أَتَحَرَّاهَا	بَعْدُ			
چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې حكم نه وروسته زه مسلسل دې عمل يعنې لنګ پورته كولو ته متوجې يم.								
فَقَالَ:	بَعْضُ الْقَوْمِ:	إِلَى أَيْنَ؟	قَالَ:إِلَى	أَنْصَافِ السَّاقَيْنِ	. رَوَاهُ مُسلم [1]			
ځينې خلكو د هغې نه وپوښتل چې ته خپل لنګ څومره اوچت ساتې. هغې ووېل چې تر نيمې پونډو پورې.								

توضيح: استرخا: سست والى په كې ؤو. (مرقات۸/۱۶۹)

اتحرها: يعنې د دې مقدار ساتنه به مې كوله او خيال به مې كولو چې د دې نه لږ هم لاندې نه شي، ځكه نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ همدغه خوښ كړى ؤو. معلومه شوه چې تر نيم ساق پورې لنګ پكار دى. آخري حد ذا دى چې د ښنګرو نه لاندې نه وي. ها ضمير فعلة د مخذوف اړخ ته راجع دى يا زيدها هو په طرز باندې دى. د ښنګرو نه لاندې ازار بند يا د پرتوګ حكم او مسئله په ابتدائى بحثونو حديث ۹ او ۱۰ كې تفصيل سره شوى دى. (مرقات۸/۱۶۹)

---

[1] رقم الحديث ۴۳۴۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۵۳/۳ رقم الحديث ۴۷-۲۰۸۶)

د لنګ زوړندلو حرمت د تکبر په وجه دی

﴿۶۰﴾وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ
او د حضرت ابن عمر رضی الله عنه نه روایت دی چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل چې کس چې د تکبر په وجه خپل
خُيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.
تهبند يا پاجامه د ښنګرو نه لاندې زوړندوي نو د قيامت په ورځ به الله هغې ته د رحمت په نظر نه ګوري. دې اوريدلو
فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَا رَسُولَ اللهِ
سره ابوبکر رضی الله عنه عرض وکړو چې يا رسول الله صلی الله علیه وسلم! کله کله داسې کيږي چې زما د قصد او ارادې نه بغير زما تهبند
إِزَارِي يَسْتَرْخِي إِلَّا
زوړند شي او د ښنګرو پورې يا د ښنګرو نه لاندې زوړند شي، خو دا چې زه يې هر وخت خيال وساتم يعنې که زه ورته هر
أَنْ أَتَعَاهَدَهُ. فَقَالَ لَهُ
وخت متوجې يم نو بيا زما لنګ کله هم نه شي زوړنديدلی، خو شرعي يا طبعي ستونزو له وجې زما هر وخت متوجې کيدل
رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
امکان نه لري، نو داسې صورت کې زما لپاره څه حکم دی؟ نبي کريم صلی الله علیه وسلم هغې ته وفرمايل چې
إِنَّكَ لَسْتَ مِمَّنْ يَفْعَلُهُ خُيَلَاءَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
ته په هغه خلکو کې يې چې د تکبر په وجه خپل تهبند يا پاجامه زوړندولی شي.

توضيح: فقال ابوبکر: لنګ د زوړندولو وعيد چې ابوبکر رضی الله عنه واوريدلو نو پريشانه شو او عرض يې وکړو چې يا رسول الله صلی الله علیه وسلم! زه ډېر کوشش کوم چې لنګ لاندې رانشي خو د خيټې د غټوالي په وجه کله کله بې اختياره لاندې راشي، نو دې کې ګناه شته دی؟ (مرقات ۸/۱۷۰)

خيلاء: يعنې ته د هغه خلکو نه نه يې چې د تکبر په توګه پرتوګ زوړندوی.

سوال: کوم خلک چې د ښنګرو نه لاندې پرتوګ يا پتلون زوړندوي او هغه جائز ګڼي نو هغوی د دې حديث نه استدلال کوي. چې وګوره د تکبر په توګه داسې کول جائز نه دي. مونږ تکبر نه کوو. لهذا زمونږ لپاره جائز دي.

جواب: د هغه خلک د دې حديث نه استدلال کول غلط دی. اول دا چې د صديق اکبر رضی الله عنه خبره د مجبورۍ وه. قصد او اراده نه وه. او دا خلک قصد او اراده کوي. دويم ځکه غلط دی چې د

[1] رقم الحديث ۴۳۶۹ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۹/۷ رقم الحديث ۳۶۶۵ وابوداود في السنن ۳۴۵/۴ رقم الحديث ۴۰۸۵.

ابوبکر رضی الله عنه نه به د مجبورۍ به وجه کله کله دا سې عمل کېدو. او دا خلک همیشه لپاره دا جائز ګڼي. درېم دا چې حضرت صدیق اکبر رضی الله عنه به دا عمل ګناه ګڼله او دا خلک یې ګناه نه ګڼي. څلورم دا چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د صحابه کرامو رضی الله عنهم په ټول جماعت کې صرف ابوبکر رضی الله عنه ته د دې اطمینان ورکړی ؤو چې ستا عمل د تکبر په توګه نه دی نو ځکه ګناه نه ده. دا یو خاص اجازت ؤو. باقي نورو صحابه کرامو کې هیڅ یو کس ته اجازت نۀ ؤو ملاو شوی، ځکه دا عمل خپله د تکبر دی. دې کې که یو کس د تکبر اراده وکړي او که نه، دا عمل متکبرانه دی. حضرت عمر، عثمان او علی رضی الله عنهم ته خو اجازت نه ؤو ملاو شوی او نن سبا په ګناهونو کې ککړ شوی یو کس د خپل ځان لپاره جواز ګوري.

لایقاس الملوك بالحدادین

چه نسبت خاک را با عالم پاک

اصل کې څادر وغیره د شاټه نه منع دی

﴿۶۱﴾وَعَنْ	عِكْرِمَةَ	قَالَ:	رَأَيْتُ	ابنَ	عَبَّاس	يَأْتَزِرُ
او حضرت عکرمه فرمایي چې ما حضرت ابن عباس رضی الله عنه په داسې تهبند تړلو باندې لیدلی دی چې د						
فَيَضَعُ	حَاشِيَةَ	إِزَارِهِ	مِنْ	مُقَدَّمِهِ	عَلَى	ظَهْرِ قَدَمِهِ
هغه تهبند مخکنۍ غاړه خو به یې د خپلو پښو پورې ساته او د هغې وروستنۍ غاړه به یې د بنګرو نه لاندې						
وَيَرْفَعُ	مِنْ	مُؤَخَّرِهِ	قُلْتُ	لِمَ	تَأْتَزِرُ	هٰذِهِ الْإِزْرَةَ؟
ساتله. ما دې لیدلو سره د حضرت ابن عباس رضی الله عنه نه وپوښتل چې ته (کله کله) داسې تهبند ولې تړې؟						
قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتَزِرُها. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]						
هغه ووېل چې ما نبي کریم صلی الله علیه وسلم لیدلی دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به (کله کله) داسې تهبند تړلو.						

پټکی تړل د فرښتو علامت دی

﴿۶۲﴾ وَعَنْ عُبَادَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عَلَيْكُمْ بِالعمائم		
او حضرت عباده رضی الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل ته پټکي تړل ضروري وګڼه ځکه عمامه تړل		
فَإِنَّهَا	سيماء	الْمَلَائِكَةِ
د فرښتو علامت دی. او هغه وخت چې د جنګ بدر په موقعه چې کومې فرښتې د مسلمانانو د مرستې لپاره راغلې وې هغوی		

---

(1) رقم الحدیث ۴۳۷۰ أخرجه ابوداود في السنن ۴،۳۵۴ رقم الحدیث ۴۰۹۶

و أخوها خلف ظهوركم. رَوَاهُ الْبَيْهَقِيْ[1]

پټکي ترلي ؤو، لکه څنګه چې الله فرمايلي دي او د پټکي شملې شاته پرېږدئ ځکه فرښتې هم په دې شکل راغلې وي.

د ښځو لپاره داسې باريکه لباس منع دی چې په کوم کې بدن ښکاري

﴿۶۳﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ

او د حضرت عائشه رضي الله عنها نه روايت دی چې يو ورځ حضرت اسماء بنت ابوبکر رضي الله عنها

دَخَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهَا ثِيَابٌ رِقَاقٌ

د نبي کريم صلى الله عليه وسلم خدمت کې حاضره شوه. د هغې بدن باندې باريکه جامې وې.

فَأَعْرَضَ عَنْهُ وَقَالَ: يَا أَسْمَاءُ إِنَّ الْمَرْأَةَ إِذَا بَلَغَتِ الْمَحِيضَ

نبي کريم صلى الله عليه وسلم د دې ليدلو سره وفرمايل د هغې نه مخ واړولو او ويې فرمايل چې ای اسماء!

لَنْ يَصْلُحَ أَنْ يُرَى

ښځه چې کله د حيض ورځو ته ورسيږي يعنې کله چې هغه بالغه شي نو هرګز صحيح نه دي چې د هغې

مِنْهَا إِلَّا هَذَا وَهَذَا. وَأَشَارَ إِلَى وَجْهِهِ وَكَفَّيْهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]

د بدن يو اندام هم وليدلی شي بغير د دې نه او د دېنه وېلو سره نبي کريم صلى الله عليه وسلم د خپل مخ او لاسونو اړخ ته اشاره وکړه.

توضيح: اسماء بنت ابوبکر رضي الله عنها د حضرت عائشه رضي الله عنها خور او د نبي کريم صلى الله عليه وسلم ښينه وه. د بلوغت نه وروسته هغې باريکې جامې واغوستلې. نبي کريم صلى الله عليه وسلم منع کړه.

المحيض: د دې نه مراد بلوغت دی، ځکه د حيض راتلل د بلوغت علامت دی.

د دې حديث نه معلومه شوه چې چې که کومې ښځې داسې باريکه جامې اغوستې وي د هغې نه لاندې د هغې بدن ښکاري نو هغه ښځه په حقيقت کې د بربنډې ښځې په حکم کې ده. چې د **کاسيات عريات** مصداق دی. (مرقات ۱۷۱/۸)

الا هذا وهذا: د دې نه مراد د ښځې مخ او تلی دی. د مجبورۍ په وجه د دې کولاؤول د ښځې مجبوري ده. د دې مطلب دا نه دی چې دې اړخ ته کتل جائز دي. البته که ځای د فتنې وي نو د ښځې لپاره بغير د ضرورت نه مخ ښکاره کول منع کېږي. (مرقات ۱۷۱/۸)

---

[1] رقم الحديث ۴۳۷۱ أخرجه البيهقي في شعب الايمان ۱۷۶/۵ رقم الحديث ۶۲۶۲.

[2] رقم الحديث ۴۳۷۲ أخرجه أبوداود في السنن ۳۵۷/۴ رقم الحديث ۴۱۰۴.

نوي جامه اغوستلو سره كومه دعا ويل كېږي

﴿۶۴﴾وَعَنْ أَبِي مَطَرٍ قَالَ: إِنَّ عَلِيًّا اشْتَرَى ثَوْبًا بِثَلَاثَةِ دَرَاهِمَ
او حضرت ابو مطر وايي چې يو ورځ حضرت علي رضي الله عنه يو ټوټه په درې درهمه واخستله او كله
فَلَمَّا لَبِسَهُ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي رَزَقَنِي مِنَ الرِّيَاشِ
يې چې هغه واغوستله نو وې ويل چې ټول تعريفونه د الله لپاره دي. چې هغې ماته د زينت والا
مَا أَتَجَمَّلُ بِهِ فِي النَّاسِ وَأُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي
اسبابو نه هغه څيز راكړو چې د هغې په ذريعه مونږ د خلكو مخكې ارام هم كوؤ او ستر هم پټوؤ. بيا
ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ. رَوَاهُ أَحْمد[1]
حضرت علي رضي الله عنه وويل چې دغه شان ما نبي كريم صلى الله عليه وسلم جامو د اغوستلو نه وروسته دا حمد او ثناء اورېدلې ده.

توضيح: رياش: د ريش جمع ده. د لباس په معنى كې دى. (مرقات۸/۱۷۱)

اتجمل: د زينت اختيارولو په معنى كې دى. (مرقات۸/۱۷۱)

اواري: د مواراة نه دى د پټولو په معنى كې دى. دلته ستر پټول معنى كې دى. (مرقات۸/۱۷۱)

﴿۶۵﴾وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ: لَبِسَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ثَوْبًا جَدِيدًا
او حضرت ابو امامه رضي الله عنه فرمايي چې يو ورځ حضرت عمر بن الخطاب رضي الله عنه جامې واغوستلې نو
فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي مَا
نو دا دعا يې وكړه چې: ټول تعريفونه الله لره دي چې ماته يې دا جامې د اغوستلو لپاره راكړې چې
أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي وَأَتَجَمَّلُ بِهِ فِي حَيَاتِي ثُمَّ قَالَ:
د هغې په ذريعه زه خپل ستر هم پټوم او خپل ژوند كې پرې د خلكو مخكې ارام هم كوم. بيا هغه وويل
سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " مَنْ لَبِسَ ثَوْبًا جَدِيدًا
چې ما د نبي كريم صلى الله عليه وسلم نه دا سې اورېدلي دي چې كوم كس نوې جامې واغوندي نو دا دعا دې وغواړي. او
فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي
ټول تعريفونه الله لره دي چې ماته يې دا جامې د اغوستلو لپاره راكړې چې د هغې په ذريعه زه خپل
مَا أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي وَأَتَجَمَّلُ بِهِ فِي حَيَاتِي ثُمَّ عَمَدَ إِلَى الثَّوْبِ
ستر هم پټوم او خپل ژوند كې پرې د خلكو مخكې ارام هم كوم. بيا هغه جامې چې زړې شوې دي (يعني كومې جامې چې

---

[1] رقم الحديث ۴۳۷۳ أحمد في المسند ۱/۱۵۷

الَّذِي	أَخْلَقَ	فَتَصَدَّقَ	بِهِ	كَانَ	فِي	كَنَفِ	اللهِ
هغې د خپل بدن نه ويستلي دي) چې چا له يې د الله په نوم ورکړي نو په ژوندون کې او د مرګ نه وروسته (يعني							
وَفِي	حِفْظِ	اللهِ	وَفِي	سِتْرِ	اللهِ	حَيًّا	
دنيا کې هم او به آخرت کې هم) به د الله په پناه کې وي. د الله په محافظت کې به وي. او د الله د عفو							
وَمَيِّتًا ". رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ[1]							
او د مغفرت په پرده کې به وي. (احمد، ترمذی، ابن ماجه) او ترمذی ويلي دي چې دا حديث غريب دی.							

توضيح: کنف الله: ای فی ستره و حفظه د دې نه وروسته کلمات د دې کلمې لپاره تاکيد او تفسير او توضيح ده. (مرقات ۱۷۲/۸)

حيا وميتا: يعني په دنيا کې هم او په آخرت کې هم. (مرقات ۱۷۲/۸)

حضرت عائشې رضي الله عنها باريکه توټه وشلوله

﴿۶۶﴾ وَعَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ أَبِي عَلْقَمَةَ عَنْ أُمِّهِ قَالَتْ: دَخَلَتْ حَفْصَةُ بِنْتُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ			
او علقمه ابن ابو علقمه د خپل پلار نه روايت کوي چې هغې بيان کړل چې يو ورځ د عبدالرحمن ابن ابوبکر رضي الله عنه			
عَلَى	عَائِشَةَ	وَعَلَيْهَا	خِمَارٌ رَقِيقٌ
لور حفصه رضي الله عنها حضرت عائشه رضي الله عنها ته په داسې حالت کې لاړه چې هغې باريکه لوپټه اچولې وه.			
فَشَقَّتْهُ عَائِشَةُ وَكَسَتْهَا خِمَارًا كَثِيفًا. رَوَاهُ مَالِكٌ[2]			
عائشه رضي الله عنها هغه باريکه توټه وشلوله او هغې له يې يوه پيړه لوپټه ورکړه.			

توضيح: دا خو د باريکې لوپټې خبره وه که هغې باريک قميص يا پرتوګ ليدلی وی نو څه به کولی؟ او که نيمه بربنډ لباس کې يې ښځې ليدلی وی نو څه به کولی؟

زمانه بدليدلو سره خلک څنګه بدليدل؟

﴿۶۷﴾ وَعَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ أَيْمَنَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ			
او حضرت عبدالواحد ابن ايمن د خپل پلار نه نقل کوي چې هغې وويل يو ورځ زه د حضرت عائشه رضي الله عنها په			
وَعَلَيْهَا	دِرْعٌ	قِطْرِيٌّ	ثَمَنُ
خدمت کې حاضر شوم نو هغه وخت د هغې په بدن باندې (د مصر جوړې شوې) د قطري توټې قرتۍ وه.			

[1] رقم الحديث ۴۳۷۴ أخرجه الترمذي في السنن ۵۲۱/۴ رقم الحديث ۳۵۶۰ وابن ماجه في ۱۱۷۶ رقم الحديث ۳۵۵۷ .

[2] رقم الحديث ۴۳۷۵ أخرجه مالک في الموطا ۹۱۳/۲ رقم الحديث ۶ من كتاب اللباس.

خَمْسَةِ دَرَاهِمَ فَقَالَتْ: ارْفَعْ

چې قیمت یې پنځه درهمه ؤو. حضرت عائشه رضي الله عنها د خبرو په دوران کې ماته وویل چې لږ زما

بَصَرَكَ إِلَى جَارِيَتِي انْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّهَا تُزْهَى أَنْ تَلْبَسَهُ فِي الْبَيْتِ

دې وینځې ته وګوره دا څومره غرور کوي. دا کور کې دا قسمه جامې اغوستلو ته تیاره نه وه خو

وَقَدْ كَانَ لِي مِنْهَا دِرْعٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

دا چې دا واغوندي او بهر ؤوځي. حال دا چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په زمانه کې ماسره دغه شان

فَمَا كَانَتِ امْرَأَةٌ تُقَيَّنُ بِالْمَدِينَةِ

یعنې د قطرې ټوټې یو قمیص وه. او مدینه کې به چې کومې ښځې خپل واده کې یا د بل د واده په

إِلَّا أَرْسَلَتْ إِلَيَّ تَسْتَعِيرُهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]

وخت کې خپل ارائش کولو نو ماپسې به یې څوک راولېږلو او عرایتاً به یې غوښتله.

توضیح: درع: قمیص ته وایي.

قطري: معمولې قسم قطري یمنې ټوټه وه. بحرین د علاقې د قطر جوړه شوې وه.

ثمن خمسة دراهم: اي ثمنه یعنې د هغې قیمت پنځه درهمه ؤو.

وانظر الیها: یعنې په تعجب سره دې ته وګوره.

تُزْهٰی: یعنې دا سپکه ګڼي او دې باندې راضي نه ده. تا باندې پیش دی. زا ساکن دی. او ها باندې فتحه ده. بیا یا باندې الف مقصوره دی. د تدعی پشان دی. تا باندې زبر هم جائز دی. (مرقات ۱۷۳/۸)

تُقَیَّن: د تقیین نه د مجهول صیغه ده. تزیین په معنیٰ کې دی. یعنې کله به چې د شب زفاف لپاره به ښځې ځان سنګار کړو او خاوند له به تله نو هغه ښځې به ماته استاځی راولېږلو او دا ټوټه به یې د عاریت په توګه غوښتله. چې دې سره زینت حاصل کړي. نن زمانه کې دومره بدلون راغلی دی چې د شریفانو د لورګانو نه بغیر د یو وینځه د کور دننه دا لباس اغوستلو ته تیاره نه ده. بدلتے ہیں یہ اسماں کیسے کیسے. دې حدیث کې د عهد رسالت نه د لږوالي د خرابوالي اړخ ته اشاره ده. یو حدیث کې دي چې هرې اولنۍ ورځې نه بله ورځ خرابه راځې. شاعر ته تغیر داسې بیان کړی دی. (مرقات ۱۷۳/۸)

کیسے کیسے ویسے ویسے ہو گئے
ویسے ویسے کیسے کیسے ہو گئے

---

(۱) رقم الحدیث ۴۳۷۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۸۶/۵ رقم الحدیث ۲۶۲۸

ريښمي لباس د ناريڼو لپاره حرام دی

﴿۶۸﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: لَبِسَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا قَبَاءَ دِيبَاجٍ

او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو ريښمي قبه واغوستله چې

أُهْدِيَ لَهُ ثُمَّ أَوْشَكَ أَنْ نَزَعَهُ

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له د هدي په توګه ورکړې شوې وه، خو ژر يې هغه قبه د بدن نه ويستله او

فَأَرْسَلَ بِهِ إِلَى عُمَرَ فَقِيلَ: قَدْ أَوْشَكَ مَا انْتَزَعْتَهُ

حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته يې ولېږله. يو صحابي دې ليدلو سره عرض وکړو چې تاسو دا قبه دومره ژر ولې ويستله؟

يَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: نَهَانِي عَنْهُ جِبْرِيلُ

اې دالله رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل زه جبرائيل عَلَيْهِ السَّلَامُ د دې داغوستلو نه منع کړې وُو. (د دې نه معلومه شوه

فَجَاءَ عُمَرُ يَبْكِي

چې هغه قبه د ريښمو د توټې د حرمت نه مخکې اغوستې وه) بيا حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته دا واقعه معلومه شوه نو هغه په ژړه حاضر شو

فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ كرهتَ أَمْرًا

او عرض يې وکړو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! کوم شی چې ستا نه دې خوښ (يعني د دې ريښمي قبه د اغوستلو) نو

وَأَعْطَيْتَنِيهِ فَمَا لِي؟

ما ته دې را کړه. (چې زه دا واغوندم) دې صورت کې به زما څه حال وي؟ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل

فَقَالَ: إِنِّي لَمْ أُعْطِكَهُ تَلْبَسُهُ إِنَّمَا أَعْطَيْتُكَهُ تَبِيعُهُ.

"ما هغه قبه تا له د دې لپاره نه ده درکړې چې ته يې واغوندې بلکې ته دا خرڅه کړه"، نو

فَبَاعَهُ بِأَلْفَيْ دِرْهَمٍ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]

حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هغه قبه په دوه زره (۲۰۰۰) درهمه خرڅه کړه.

توضيح: **اوشك ان نزعه**: يعني نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ډېر ژر هغه قبه د اغوستلو نه وروسته ويستله، نو پدې ترېنه چا وپوښتل چې (**قد او شك الخ**) يعني تا دومره ژر دا قبا ولې ويستله. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې اوس اوس جبرائيل امين زه منع کړم. د حرمت نه مخکې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قبه اغوستې وه. بيا د حرمت حکم راغلو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قبه ويستله او حضرت

[1] رقم الحديث ۴۳۷۷ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۴۴/۳ رقم الحديث (۱۶-۲۰۷۰)

عمر رضي الله عنه ته يې هديه کړه. حضرت عمر رضي الله عنه په ژړه راغلو چې يو څيز حرام ؤو، نو آيا زه د دين نه دومره لرې يم چې حرام استعمالولی شم. نبي کريم صلی الله عليه وسلم اطمينان ورکړو چې د اغوستلو لپاره نه بلکې د خرڅولو لپاره مې درکړې وه. (مرقات۸/۱۷۳)

که د جامو تنړۍ د ريښموو وي نو د سړو د پاره جائز دی

﴿۶۹﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: إِنَّمَا نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمايي چې دې کې هيڅ شک نشته دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم منع کړې ده
عَنْ ثَوْبِ الْمُصْمَتِ مِنَ الْحَرِيرِ فَأَمَّا الْعَلَمُ
د هغه جامو د اغوستلو نه چې خالص ريښم وي البته که د ريښم کوټ يا بيل د څلور ګوتو نه زيات نه وي
وَسَدَى الثَّوْبِ فَلَا بَأْسَ بِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد (۱)
او هغه جامه چې د هغې لاندې حصه کې ريښم وي نو د هغې په استعمالولو کې هيڅ باک نشته دی.

توضيح: المصت: دا هغه ټوټې ته وايي چې خالص ريښم وي يعني تنسته او اېيرن دواړه ريښم وي، خو که تنسته د ريښم وي او اېيرن د سپنړسو وي نو هغه د سوت په حکم کې دی. چې جائز دی. د دې برعکس ناجائز دی. عربۍ کې دوه لفظونه راځي يو د "سدیٰ" لفظ دی چې د جامو په اوږد والې کوم تارونه استعمالېږي. هغې ته سدیٰ (تانا) وايي. او د جامو په پلن والې کې چې کوم تار استعمالېږي هغې ته **لحمة** بانا وايي. د هرې جامې بنياد **لحمه** وي. **سدیٰ** اصل نه دی. لهذا که **لحم** د ريښمو وي نو ټوټې ته ريښمې وايي او که **لحمه** د سوت وي نو ټوټې ته به سوتې ويل کېږي. همدغه اشاره دې حديث کې ده. **العلم**: د جامو د پاسه ګلان او **کشيده کاری** ته علم ويي. د څلورو ګوتو برابر د ريښمو وغيره ګلان وغيره جائز دي. (مرقات۸/۱۷۴)

شال استعمالول جائز دی

﴿۷۰﴾ وَعَنْ أَبِي رَجَاءٍ قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ
او حضرت ابورجاء رحمه الله (تابعی) فرمايي چې يو ورځ حضرت عمران بن حصين رضي الله عنه (د کور نه) راوُتلو او
وَعَلَيْهِ مِطْرَفٌ مِنْ خَزٍّ وَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
زمونږ خوا له راغلو. هغه وخت د هغې په بدن باندې د خز مطف (شال) ؤو. هغې وويل چې نبي عليه السلام وفرمايل

---

(۱) رقم الحديث ۴۳۷۸ أخرجه ابوداود في السنن ۳۲۹/۴ رقم الحديث ۴۰۵۵ واحمد في المسند ۲۱۸/۱

مَنْ أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِ نِعْمَةً فَإِنَّ اللهَ يُحِبُّ أَنْ يَرَى أَثَرَ نِعْمَتِهِ عَلَى عَبْدِه . رَوَاهُ أَحْمد[1]

چې "کم کس له الله خپل نعمت ورکړي نو الله دا خبره خوښوي چې د هغه بنده په بدن د هغه نعمت اثر ولیدلی شي".

توضیح: مطرف: صاحب قاموس لیکلي دي "**والمطرف كمكرم رداء من خز مربع ذواعلام**" د بڼه معلومه شوه چې د مطرف په میم باندې پیش دی. طا ساکن دی. را باندې زبر دی. بیا فا ده یعني مطرف چې د مکرم په وزن دی. د خز یو خاص قسم دهاری دار څادر (شال) ته وایي. اوس دلته پوښتنه ده چې کله د مطرف په مفهوم کې خز (ریښم) داخل شو، نو بیا حدیث کې د من خز د ذکر کولو څه ضرورت وُو. د دې جواب شارحین دا ورکوي چې دلته د خز نه مراد نه دی بلکې د خز اطلاق چې څنګه په خالص ریښم باندې کیږي هم دغه شان د دې اطلاق د ریښم او د وړئ دواړو نه جوړې شوې ټوټې باندې هم کیږي. دلته همدغه ټوټه مراد ده. او د هم دې په وجه د دې استعمال جواز راغلی دی. بهرحال دلته د مطرف نه مراد یو خاص قسم ښایسته ګل دار شال مراد دی. چې هغې باندې په جائز مقدار پورې د ریښمو ګلان جوړ شوې وي. (مرقات۸/۱۷۵)

ښه وخورئ وڅکئ خو اسراف مه کوئ

﴿۴۱﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: كُلْ مَا شِئْتَ وَالْبَسْ مَا شِئْتَ

او د حضرت ابن عباس رضي الله عنه نه روایت دی چې هغې وفرمایل (جائز او د مباح څیزونو نه) چې مو څه خوښه وي خورئ

مَا أَخْطَأَتْكَ اثْنَتَانِ: سَرَفٌ وَمَخِيلَةٌ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي تَرْجَمَةِ بَابٍ[2]

او چې څه مو خوښه وي نو اغوندئ خو هغه وخت کې د دوه څیزونو یعني د اسراف او د تکبر تاسو کې چلن ونکړي".

توضیح: ما اخطاء تك: یعني چې تر څو پورې تاسو کې د خوراک او څښاک دوه خصلتونو اسراف او تکبر شامل نه وي نو تر هغه وخت پورې خوراک او څښاک مباح دی. چې اسراف راشي یا تکبر راغلو نو اوس به مباح په کراهت کې راشي، نو بیا د دې فراخوالي هیڅ ګنجائش نه وي. (مرقات۸/۱۷۶،۱۷۵)

﴿۴۲﴾وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ:

او حضرت عمرو بن شعیب د خپل پلار نه او هغه د خپل نیکه نه نقل کوي چې هغې وویل چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم

---

[1] برقم الحدیث ۴۳۷۹ احمد في المسند ۴/۴۳۸.

[2] برقم الحدیث ۴۳۸۰ البخاري تعلیقاً ۲۵۲/۱باب قول الله تعالى (قل من حرم زينة ......) كتاب اللباس.

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كُلُوا وَاشْرَبُوا
وفرمايل د خپل ضرورت او حاجت مطابق خوراک کوئ او اغوندئ او کوم څيز چې ستاسو د ضرورت او حاجت
وَتَصَدَّقُوا وَالْبَسُوا مَا لم يُخَالِطْ إِسْرَافٌ
نه زيات وي نو هغه د الله په لاره کې خرچ کړئ. او د اغوستلو به څيزونو کې چې څه غواړئ اغوندئ
وَلَا مَخِيلَةٌ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالنَّسَائِيُّ وَابْنُ مَاجَه[1]
چې تر څو پورې هغې کې اسراف او تکبر نه وي.

سپينو جامو کې خپل رب سره ملاقات وکړئ

﴿۴۳﴾ وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَحْسَنَ مَا زُرْتُمُ اللهَ
او حضرت ابو درداء رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل هغه بهترينه توته چې هغه تاسو واغوندئ
فِي قُبُورِكُمْ وَمَسَاجِدِكُمُ الْبَيَاضُ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه[2]
او تاسو خپلو قبرونو کې او خپلو جوماتونو کې د الله تعالى سره ملاقات کوئ، سپينه توته ده.

توضيح: في قبوركم: قبرونو کې سپينو ټوټو سره د الله سره د ملاقات مطلب دا دی چې سړی کله مړ شي نو بهتر او ښه دا دي چې د هغې کفن سپين وي. که د مجبورۍ په وجه بل رنګ وي هم جائز دي. قبر کې د سړي ملاقات د خپل رب سره کېږي ځکه قبر د يو کندې نوم نه دی بلکې عالم برزخ مراد دی.

ومساجدكم: سړی چې کله د لمونځ لپاره جومات ته ځي نو لمونځ کې د الله سره ملاقات کېږي. هغه وخت کې هم سپين لباس کې ملاقات بهتر او ښه دی. د دې حديث نه د سپين لباس فضيلت ثابتېږي چې د خپل رب سره د ملاقات لپاره د ټولو نه ښه لباس همدغه سپين لباس دی.

❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

([1]) رقم الحديث ۴۳۸۱ أخرجه النسائي في السنن ۷۹/۵ رقم الحديث ۲۵۵۹ وابن ماجه في ۱۱۹۲/۲
([2]) رقم الحديث ۴۳۸۲ أخرجه ابن ماجه في السنن ۱۱۸۱/۲ رقم الحديث ۳۵۶۸

باب الخاتم
ګوتمه د اغوستلو بیان

الفصل الاول
د سروزرو ګوتمه د نارینؤ لپاره حرامه ده

﴿۱﴾ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: اتَّخَذَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ	حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سرو زرو ګوتمه جوړه کړه. او يو
وَفِي رِوَايَةٍ: وَجَعَلَهُ فِي يَدِهِ الْيُمْنَى ثُمَّ أَلْقَاهُ	روايت کې دا الفاظ هم دي چې دا ګوتمه يې خپل ښي لاس کې واچوله و بيا يې اوغورزوله.
ثُمَّ اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنَ الْوَرِقِ نُقِشَ فِيهِ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ	يا نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سپينو زرو ګوتمه جوړه کړه چې هغې کې د "محمد رسول الله" الفاظ ليکلی شوي وُو
وَقَالَ: لَا يَنْقُشَنَّ أَحَدٌ عَلَى نَقْشِ خَاتَمِي هَذَا.	او ويې فرمايل چې هيڅ يو کس دې زما د مهر پشان الفاظ په خپله ګوتمه کې نه ليکي.
وَكَانَ إِذَا لَبِسَهُ جَعَلَ فَصَّهُ مِمَّا يَلِي بَطْنَ كَفِّهِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]	او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به چې کله دا ګوتمه اچوله نو د هغې غمی به يې د تلي اړخ ته کولو.

توضيح: من ذهب: نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سرو زرو ګوتمه هغه وخت جوړه کړې وه چې د نارينؤ لپاره د سرو زور استعمال حرام نه ؤو. کله چې د سرو زرو استعمال حرام شو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه وغورزوله. (مرقات۸/۱۷۷)

امام محمد رحمه الله په موطأ محمد کې ليکلي دي چې د نارينؤ لپاره چې څنګه د سرو زرو ګوتمه حرامه ده. هم دغه شان د وسپنې، کانسی او د پيتل وغيره ګوتمې هم ناجائز دي. لهذا د نارينؤ لپاره د سپينو زرو نه بغير بل هيڅ قسمه ګوتمه جائز نه ده. د ښځو لپاره د سرو زرو ګوتمه جائز ده او د سپينو زرو مکروه ده، ځکه دې د نارينؤ سره مشابهت دی، خو که ښځه د سپينو په ګوتمه څه د

[1] رقم الحديث ۴۳۸۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۲۸/۱۰ رقم الحديث ۵۸۷۹ ومسلم في ۱۶۵۵/۳ رقم الحديث (۵۳-۲۰۹۱)

سروزرو رنګ ومنبې نو دا به زیات بهتر وي. قاضي خان لیکلي دي. چې کوم خلک په اسنادو باندې مهر لګولو ته محتاج وي لکه قاضي، والي او حاکم وغیره نو د داسې خلکو لپاره د ګوتمه اچول جائز دي. د نورو لپاره افضل دا دي چې نه یې اچوي. او که څوک یې اچوي نو جائز دي. او مناسب دیی چې په چپ لاس کې یې واچوي او د ګوتمې غمی د لاس تلی اړخ ته کړي. لاس کې د ګوتمې د اچولو حدیثونه موجود دي، خو د ځینې علماؤ په نزد هغه د نارینو په حق کې منسوخ دي، خو "سفرالسعادة" کې لیکل شوي دي چې دواړه جائز دي. زما په خیال همدغه راجح پکار دي، ځکه دواړو اړخونو ته صحیح حدیثونه موجود دي. بلکې شوافع حضرات خو یې ښي لاس کې اچول افضل ګڼي، ځکه ښي لاس ته په چپ افضلیت حاصل دی. علماؤ لیکلي دي چې د سپینو زرو ډېرې ګوتمې جوړول او کور کې ایښودل جائز دي، خو د استعمال لپاره صرف یوه ګوتمه جائز ده. دوه یا درې په یو ځال استعمالول جائز نه دي. بهتر دا دي چې ګوتمه کې د سپینو زرو په مقدار څلور نیمي ماشي نه کم وي. که زیات شي نو هغه هم جائز دي، خو خلاف اولی دی. نبي کریم ﷺ چې کله د صلح حدیبیه نه وروسته بادشاهانو ته خطونه ولیکل نو نبي کریم ﷺ ته وویل شو چې د بادشاهانو په نز دا ضابطه ده چې مهر شوی خط خپله خلاص کړې او لولي یې. د مهر نه بغیر خط نه قبلوي، نو په دې نبي کریم ﷺ د سپینو زرو ګوتمه جوړه کړه او د هغې په غمې کې یې دا عبارت نقش کړو "**محمد رسول الله**" لکه څنګه چې راتلونکې حدیث نمبر ۴ کې تفصیل راروان دی.

ولا ینقش: یعنې څوک دې زما د مهر پشان الفاظ نه نقش کوي. ظاهره خبره ده چې دا یو اصولي قاعده او ضابطه ده چې د مهر یو سرکاري حیثیت وي. که د هر کس د مهر نقش د نبي کریم ﷺ د مهر پشان وی نو دې کې به د نبي کریم ﷺ د مهر سرکاری حیثیت متاثر شوی وی او د عام بادشاهانو په نزد به د دې مهر خصوصیت شک مند شوی وی، نو ځکه نبي کریم ﷺ منع وکړه. که نبي کریم ﷺ منع نه وی کړی نو صحابو رضی الله عنهم به دا سنت ګڼلی وی او د نبي کریم ﷺ په عمل به یې عمل کولی. (مرقات ۱۷۸/۸)

د نارینو لپاره د سروزرو ګوتمه اچول حرامه ده

﴿۲﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ لُبْسِ الْقَسِّيِّ وَالْمُعَصْفَرِ

او حضرت علي رضی الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ د (نارینو) قسی جامې، د کسم رنګ شوې

وَعَنْ تَخَتُّمِ الذَّهَبِ وَعَنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فِي الرُّكُوعِ. رَوَاهُ مُسلم [1]
جامې او د سروزرو ګوتمې د اچولو نه منع کړې ده. او نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ رکوع کې د قرآن لوستلو نه منع کړې ده.

توضيح: القسي: د ريښم خو قِسم دى. د قس اړخ ته منسوب دى چې د مصر يو ښار دى.

تختم الذهب: يعنې د نارينؤ لپاره د سروزرو ګوتمه استعمالول حرام دي. (مرقات۸/۱۷۹)

في الركوع: رکوع کې قرآن لوستلو د ممانعت يو مطلب دا دى چې رکوع او سجده کې د تسبيحاتو د لوستلو په ځاى قرآن کريم مه لولئ. دا د الله تعالى عظيم کلام دير د دې د ادب تقاضا دا ده چې دا په قيام او قعود کې ولوستلى شي.
د دې ممانعت دويم مطلب دا دى چې قرآن دومره په توندئ او بې اطمينانئ سره مه لولئ چې څه برخه په قيام کې ولوستلى شي او قرأت د پوره کولو نه بغير ژر ژر رکوع ته لاړ شئ او څه برخه په رکوع کې ولولئ. دا مطلب راجح دى. (مرقات۸/۱۷۹)

د نارينؤ لپاره د سرو ګوتمه د دوزخ د اور سکروټه دى

﴿۳﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ
او حضرت عبدالله ابن عباس فرمايي چې يو ورځ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سروزرو ګوتمه وليدله، د
فِي يَدِ رَجُلٍ فَنَزَعَهُ فَطَرَحَهُ فَقَالَ:
يو کس په لاس کې نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې د لاس نه ګوتمه رايوستله او غوزاره يې کړه او بيا يې وفرمايل
يَعْمِدُ أَحَدُكُمْ إِلَى جَمْرَةٍ مِنْ نَارٍ
چې څومره عجيبه خبره ده چې تاسو کې يو کس د دوزخ د اور سکروټه حاصل کړي او هغه خپل لاس ته يې
فَيَجْعَلُهَا فِي يَدِهِ؟
واچوي (يعني کوکس چې خپلو لاسونو کې د سروزرو کوم څيز اچوي نو د هغې لاس به د دوزخ اور ته خي. دې صورت کې: يو نارينه
فَقِيلَ لِلرَّجُلِ بَعْدَمَا ذَهَبَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
د سروزرو ګوتمه اچول ګويا کې خپل لاس کې د دوزخ د اور سکروټه اچول دي) بيا چې کله نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ لاړو نو هغه کس ته وويل شو

---

[1] رقم الحديث ۴۳۸۴ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۴۸/۳ رقم الحديث (۲۹-۲۰۷۸) وابوداود في السنن ۳۲۲/۴ رقم الحديث ۴۰۴۲.

خُذْ	خَاتَمَكَ	انْتَفِعْ	بِهٖ.
چې ته دا خپله ګوتمه را اوچته کړه او د دې نه فائده واخله یعني دا خرڅه کړه او که خوښه دې نو یو ي ښځې ته یې ورکړه			

قَالَ: لَا وَاللّٰهِ لَا آخُذُهٗ أَبَدًا وَقَدْ طَرَحَهٗ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. رَوَاهُ مُسلم[۱]
خو هغه کس وویل چې نا په خدای قسم! زه دا کله هم نه را اچتوم چې نبي کریم ﷺ غورځوله کړې ده.

توضیح: جمرة: د اور سکروټې ته جمرة وایي. (مرقات۸/۱۸۰)

خذ خاتمك: د کوم کس د لاس نه چې نبي کریم ﷺ د سرو زرو ګوتمه غورځوله کړې وه هغې ته چا وویل چې خپله ګوتمه را اوچته کړه او څه فایده ترېنه واخله مثلاً خرڅه یې کړه یا یې ښځې ته واچوه. دې وفادار عاشق رسول وویل چې کوم شی خپله نبي کریم ﷺ راویستلی د او غورځولی یې دی نو زه به کله هم دې ته لاس نه وروړم. د دې حدیث نه یوه خبره معلومه شوه چې د طاقت او قدرت وخت لرو کې نهی عن المنکر لاس اچولو سره کول پکار دی. دویمه خبره دا معلومه شوه چې صحابه کرام رضي الله عنهم د نبي کریم ﷺ څومره فرمانبرداره او څومره وفاداره او څومره عاشقان ؤو. نن سبا عاشقان صرف د نمائش کدوان دي. الا ماشاء الله.

د مهر نبوي نقش

﴿۲﴾وَعَنْ	أَنَسٍ	أَنَّ	النَّبِيَّ	صَلَّى	اللّٰهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	أَرَادَ	أَنْ	يَكْتُبَ
او د حضرت انس رضي الله عنه نه روایت دی چې کله نبي کریم ﷺ (د صلح حدیبیه نه بېرته مدینې ته راغلو)										

إِلٰى	كِسْرٰى	وَقَيْصَرَ	وَالنَّجَاشِيِّ
کسری (د فارس بادشاه) قیصر (د روم بادشاه) او نجاشي (د حبشي بادشاه) ته د اسلام دعوت د ورکولو لپاره خطونه			

فَقِيْلَ:	إِنَّهُمْ	لَا	يَقْبَلُوْنَ	كِتَابًا
ورولېږلو اراده وکړه نو عرض وکړی شو چې (د ارئج شوي قاعدې مطابق) دا بادشاهان هغه خطونه				

إِلَّا	بِخَاتَمٍ	فَصَاغَ	رَسُوْلُ	اللّٰهِ	صَلَّى	اللّٰهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	خَاتَمًا
قبلوي (یعني مستند یې ګڼي) چې په کوم مهر لګېدلی وي، نو نبي کریم ﷺ سپینو زرو									

(۱)رقم الحدیث ۴۳۸۵ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۶۵۵/۳ رقم الحدیث (۵۲-۲۰۹۰)

حَلْقَةَ فِضَّةٍ نُقِشَ فِيهِ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.
حلقه والی گوتمه جوړه کړه چې هغې کې یې "محمد رسول الله" نقش کړو. (مسلم) او د بخاری په
وَفِي رِوَايَةٍ لِلْبُخَارِيِّ: كَانَ نَقْشُ الْخَاتَمِ ثَلَاثَةَ
یو روایت کې داسې منقول دي چې چې گوتمه کې چې کوم الفاظ نقش کړی شوي ؤو. هغه په درې
أَسْطُرٍ: مُحَمَّدٌ سَطْرٌ
کرخو کې ؤو. داسې چې په یو سطر کې (د ټولو نه لاندې ؤو) د "محمد" لفظ ؤو. یو سطر کې (په مینځ کې ؤو)
ورسولُ سطر وَالله سطر[1]
د "رسول" لفظ ؤو. او یو سطر کې (چې د ټولو نه پاس ؤو) "الله" د "الله" لفظ ؤو.

توضیح: حلقة فضة: یعنې کوم بېل غمی نه ؤو. بلکې اصل کې سپین زر ۱ هغې غمی ؤو. د جدا غمې والا ذکر هم په حدیثونو کې راتلونکی دی. مهر نبوی کې چې گوم الفاظ نقش کړی شرې ؤو. د هغې نقش داسې جوړ کړی شوی ؤو:

الله

رسول

محمد

(الله پاس بیا لاندې رسول بیا محمد) همدغه امام بخاری درې جدا سطرونه گڼلې دي. چې محمد یو سطر دی. چې د ټولو نه لاندې دی. د هغې نه پاس دویم سطر کې د رسول لفظ دی او د هغې نه پاس د الله لفظ دی. دې کې د ادب د مرتبو لحاظ ساتلی شوی دی. (مرقات۸/۱۸۱)

د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د گوتمې غمی

﴿۵﴾ وَعَنْهُ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ خَاتَمُهُ مِنْ فِضَّةٍ
او د حضرت انس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نه روایت دی چې د نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گوتمه د سپینو زرو وه. او د
وَكَانَ فَصُّهُ مِنْهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[2]
هغې غمی هم د سپینو زرو ؤو.

---

[1] رقم الحديث ۴۳۸۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۲۴/۱۰ رقم الحديث ۵۸۷۵ ومسلم في ۱۶۷۵/۳ رقم الحديث (۵۸-۲۰۹۲)

[2] رقم الحديث ۴۳۸۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۲۲/۱۰ رقم الحديث ۸۵۷۰ أبوداود في السنن ۴۲۴/۴ رقم الحديث ۴۲۱۷.

توضیح: **فصه منه**: فص غمې ته وايي او د منه مطلب دا دی چې غمی د بل کوم عنصر نه نهٔ ؤو. بلکې د همغه د سپینو زرو یوه برخه غمی ؤو. همدغې باندې پاسنی عبارت نقش کړی شوی ؤو. (مرقات۱۸۲/۸)

﴿۶﴾وَعَنْهُ	أَنَّ	رَسُولَ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	لَبِسَ	خَاتَمَ	فِضَّةٍ	
او د حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه دا هم روايت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سپینو زرو ګوتمه خپل											
فِي	يَمِينِهِ	فِيهِ	فَصٌّ	حَبَشِيٌّ	كَانَ	يَجْعَلُ					
نبي لاس کې واچوله چې غمی یې د حبشی ؤو. او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د ګوتمې غمی د لاس اړخ ته کولو											
فَصَّهُ مِمَّا يَلِي كَفه (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]											
(یعنې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به خپله ګوتمه داسې اچوله چې د هغې غمی به لاس د تلی اړخ ته ؤو)											

توضیح: **حبشي**: یعنې د هغه ګوتمې غمی د عقیق ؤو. دا چې د عقیق غر په حبشه کې واقع دی نو ځکه د هغې اړخ ته منسوب کولو سره ورته حبشي ویلی شوی دی یا حبشي ویلو سره ترو رنګ مراد اخستلی شوی دی. چې د ګوتمې غمی تور ؤو. (مرقات۱۸۵/۸، ۱۸۴)

د دې روایت په ظاهره د مخکنې روایت سره تعارض دی. چې کوم کې ویل شوې دي چې غمی جدا نه ؤ. او د بحث لاندې حدیث کې دي چې غمی بېل جوړ شوی ؤو. د دې جواب دا دی چې دا یوې ګوتمې خبره نه ده بلکې د دېرو ګوتمو قصه ده. د ځېنو یو ځای ؤو او ځېنو کې غمی د جدا عنصر ؤو.

مما يلي كفه: یعنې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د عاجزئ او د زهد او تقوی او د ترک زینت له نظره به د ګوتمې غمې د تلي اړخ ته ساتلو. (مرقات۱۸۵/۸)

د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ګوتمه به د چپ لاس په خنصره ګوته کې وه

﴿۷﴾وَعَنْهُ	قَالَ:	كَانَ	خَاتَمُ	النَّبِيِّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	فِي	هَذِهِ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په دې ګوته کې وه. حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دې										

[1] رقم الحديث ۴۳۸۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۵۸ رقم الحديث (۶۲-۲۰۹۴) وابوداود في السنن ۴۲۴/۴ رقم الحديث ۴۲۱۶.

وَأَشَارَ إِلَى الْخِنْصِرِ مِنْ يَدِهِ الْيُسْرَى. رَوَاهُ مُسلم[۱]

ويلو سره د چپ لاس کچې ګوتې اړخ ته اشاره وکړه.

کومه ګوته کې ګوتمه واچولی شي؟

۸) وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَانِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم إِن أَتَخَتَّمَ

حضرت علي کرم الله وجهه فرمايي چې نبي کريم ﷺ زه د دې نه منع کړم چې زه خپلې دې

فِي إِصْبَعِي هَذِهِ أَوْ هَذِهِ قَالَ: فَأَوْمَأَ

ته کې يا دې ګوته کې ګوتمه واچوم. راوي وايي چې حضرت علي رضي الله عنه دې ويلو سره مينځنۍ

إِلَى الْوُسْطَى وَالَّتِي تَلِيهَا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[۲]

ګوته او د هغې سره نزدې ګوته يعنې د شهادت ګوتې اړخ ته اشاره وکړه.

توضيح: ګوتمې د اچولو مستحب طريقه دا ده چې د چپ لاس وړه ګوته کې واچولی شي. مينځنۍ او بابه(يعنې مسواکه يا وزيره ګوته) کې د اچولو نه ممانعت راغلی دی، لکه څنګه چې د بحث ندې حديث کې دي. لهذا دا مکروه تنزيهې دی، ځکه داسې اچول نه د نبي کريم ﷺ نه ابت دي، نه د صحابۇ نه ثابت دي، نه د تابعينو نه ثابت دي. دغه شان په موته ګوته کې اچول هم ابت نه دي، خو دا پابندي او ممانعت د نارينۇ لپاره دی. د ښځو لپاره ممانعت نشته دی. هغوی که دواړو لاسونو په کومه ګوته کې اچوي نو جائز دي. (مرقات۸/۱۸۶)

الفصل الثاني

د نارينۇ لپاره ښي او چپ لاس کې ګوتمه اچول هم جائز ده

۹) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَخَتَّمُ فِي يَمِينِه.

حضرت عبد الله ابن جعفر رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ به ګوتمه خپل ښي لاس کې

---

[۱] رقم الحديث ۴۵۸۹ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۵۹/۳ رقم الحديث (۶۳-۲۰۹۵)

[۲] رقم الحديث ۴۳۹۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۵۹/۳ رقم الحديث (۶۵-۲۰۷۸) والنسائي في ۱۷۷/۸.

رَوَاهُ ابْن مَاجه[۱] وَرَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيّ عَن عَلِيّ[۲]
اچوله. (ابن ماجه، ابو داؤد او نسائی د علی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه نقل کړي دي)
﴿۱۰﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يتختم فِي يسَاره. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۳]
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به ګوتمه خپل چپ لاس کې اچوله.

سره زر او ريښم د نارينو لپاره حرامه دي

﴿۱۱﴾ وَعَنْ عَلِيّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَ حَرِيرًا
او حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ريښمي ټوټه را واخستله او هغه يې
فَجَعَلَهُ فِي يَمِينِهِ وَأَخَذَ ذَهَبًا فَجَعَلَهُ فِي شِمَالِهِ ثُمَّ
خپل ښي لاس کې ونيوله د غه شان سره زر يې را واخستل او هغه يې خپل چپ لاس کې ونيوله او بيا
قَالَ: إِنَّ هَذَيْنِ حَرَامٌ عَلَى ذُكُورِ أُمتي. رَوَاهُ أَحْمد وَأَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيّ[۴]
يې وفرمايل چې زما د امت نارينو لپاره دا دواړه شيزونه حرام دي. (مسند احمد، ابو داؤد، نسائی)

توضيح: يعنې يو لاس کې يې ريښم ونيول او بل لاس کې يې سره زر ونيول او اعلان يې وکړو چې دا دواړه شيزونه زما په امت باندې حرام دي. (او د ښځو لپاره حلال دي) ځينې بې همته خلک د سرو زرو ګوتمه په دې بهانه اچوي چې که چرې حادثه وشي نو دا ګوتمه به خرڅه کړو او سفر کې روپۍ پکار راشي. زه وايم چې بيا يې جيب کې کېږده، اچوي يې ولې؟ او د مصيبت د راتلو نه مخکې به د دې انتظار کوي نو بيا به مصيبت راځي. عافيت ولې نه غواړې؟(مرقات۱۸۷/۸)

لږ مقدار کې سره زر استعماليدلی شي

﴿۱۲﴾ وَعَنْ مُعَاوِيَةَ إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ رُكُوبِ النُّمُورِ
او د حضرت معاويه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د پړانګ د څرمن زين باندې سوريدلو

---

(۱) رقم الحديث ۴۳۹۱ أخرجه الترمذي في السنن ۲۰۰/۴ رقم الحديث ۱۷۴۴ والنسائي في ۱۷۵/۸ رقم الحديث ۵۲۰۴

(۲) رقم الحديث ۴۳۹۲ أخرجه أبوداود في السنن ۳۴۱/۴ رقم الحديث ۴۲۲۶ والنسائي في ۱۷۴/۸ رقم الحديث ۵۲۰۳

(۳) رقم الحديث ۴۳۹۳ أخرجه ابوداود في السنن ۴۳۱/۴ رقم الحديث ۴۲۲۷.

(۴) رقم الحديث ۴۳۹۵ أخرجه ابوداود في السنن ۴۳۷/۴ رقم الحديث ۴۲۳۹ والنسائي في ۱۶۱/۸ رقم الحديث ۵۱۵۰.

وَ عَنْ لُبْسِ الذَّهَبِ إِلَّا مُقَطَّعًا . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ[۱]

نه منع كړې ده. دغه شان نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نارينهٔ لپاره د سروزرو اچولو نه منع كړې ده، خو دا چې هغې ډېر لږ وي.

توضيح: **الا مقعاً**: د سروزرو پارچو او ټوټو باندې د مقطع اطلاق شوى دى. مراد ترېنه لږ مقدار سره زر دي، لکه څنګه چې لږ مقدار کې د سروزرو ريښم اجازت دى. دغه شان د ډېر لږ مقدار د سروزرو د استعمالولو هم اجازت دى، لکه د تورې خولۍ او موتي باندې وي. د سروزرو ميخ ورباندې ټک وهل شوي وي يا د سروزرو معمولې تار په يو شيز کې استعمال کړى شوي وي يا ګوتمه يا اسلحه وغيره ته د سرو اوبه ورکړى شوي وي يا د سات ستنې وغيره کې سروزرو څه ذرې وي، دا لږ مقدار حرام نه دى. همدغې د مقطعاً د الفاظو نه مستثنى ګڼلى شوي دي. (مرقات ۱۸۸/۸)

د اوسپني او پيتلو ګوتمه استعمالول منع دي

﴿۱۳﴾وَعَنْ بُرَيْدَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِرَجُلٍ عَلَيْهِ خَاتَمٌ

او د حضرت بريده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دى چې يو ورځ نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يو كس نه چې د پيتلو

مِنْ شَبَهٍ: مَا لِي أَجِدُ مِنْكَ

ګوتمه يې اچولې وه وفرمايل چې په ما څه شوي دي چې ماله ستاسو نه د بوتانو بوى راځي. يعني د هغه كس مخې ته يې

رِيحَ الْأَصْنَامِ؟ فَطَرَحَهُ

دا د تعريض په توګه وويل چې په عامه توګه بوتان د پيتلو نه جوړېږي، نو هغه كس د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دا ناخوښي ليدلو سره

ثُمَّ جَاءَ وَعَلَيْهِ خَاتَمٌ

هغه ګوتمه غوزاره کړه. بيا چې دوباره هغه كس راغلو نو د وسپنې ګوتمه يې اچولې وه. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دې ليدلو

مِنْ حَدِيدٍ فَقَالَ:

سره وفرمايل چې په ما څه شوي دي چې په تاسو كې د دوزخيانو كالي وينم (يعني نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دا خبره هم د تعريض

مَا لِي أَرَى عَلَيْكَ

په توګه په دې بناء وفرمايل چې كافرانو كې څه خلك چې په دنيا كې د وسپنې شيزونه اچولي يا دې ارشاد كې دې اړخ ته اشاره وه

حِلْيَةَ أَهْلِ النَّارِ؟

چې كافرانو ته چې په دوزخ كې كوم طوق او زنځيرونه اچولې كېږي هغه به د وسپنې وي نو ځكه د وسپنې ګوتمه اچول د دوزخيانو

---

(۱) رقم الحديث ۴۳۹۶ اخرجه ابوداود في السنن ۴۲۸/۴ رقم الحديث ۴۲۲۳ والترمذي في ۲۱۸/۴ رقم الحديث ۱۷۸۵.

فَطَرَحَهُ	فَقَالَ:	يَا	رَسُولَ اللهِ

سره مشابهت اختيارول دي) نو هغه كه دا ګوتمه هم غوزاره كړه او عرض يې وكړو چې اې دالله رسول صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!

مِنْ	أَيِّ	شَيْءٍ	أَتَّخِذُهُ؟	قَالَ: مِنْ	وَرِقٍ	وَلَا

نو بيا زه د څه څيز ګوتمه واچوم؟ نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل "د سپينو زرو او چې هغه هم د

تُتِمَّهُ مِثْقَالًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيّ[1] وَقَالَ مُحْيِ السُّنَّةِ وَقَدْ صَحَّ عَنْ سَهْلِ ابْنِ سَعْدٍ

سپينو زرو پوره مثقال نه وي". (روايت كړي دي ترمذی، ابو داؤد، نسائی) او محی السنة وائی چه

فِي الصَّدَاقِ	أَنَّ	النبي	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ

د سهل ابن سعد نه صحيح روايت منقول دي نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ يو سړي ته وفرمايل (چه د نكاح خواهش

قَالَ	لِرَجُلٍ	وَلَوْ خَاتَمًا	مِنْ حَدِيدٍ

مند وو) چې د ښځې د مهر د پاره د مال د قسم نه يو شي تلاش كړه اګر كه هغه د اوسپنې ګوتمه وی

توضيح: شبه: پيتل ته شبه وايي. دا چې دا په سور والي كې د سرو زرو سره مشابه وي نو ځكه ورته شبه ويل شوی دی. (مرقات ۸/۱۸۸)

ريح الاصنام: دا چې پيتل او د تانبې نه عموماً بوتان جوړيږي، نو ځكه يې د بوتانو ذكر كړی دی. (مرقات ۸/۱۸۸)

حديد: د وسپنې كالي يې د ناكاره خلكو كالی ګڼلی دی، ځكه چې د دوزخ والا دا په دنيا كې استعمالوي يا دې اړخ ته اشاره ده چې ناكاره خلكو ته به دوزخ كې د وسپنې طوق اچولی كېږي. لهذا كوم خلك چې دنيا كې د وسپنې ګوتمه اچوي نو هغه د هم هغوی سره مشابهت كوي. پيتل او د كانسی ګوتمه د نارينو لپاره مكروه تحريمي ده. او د سرو زرو ګوتمه حرامه ده. (كذافی فتاوی قاضي خان) (مرقات ۸/۱۸۹)

ورق: "واو" باندې زير دی. "را" باندې زير دی او سكون هم جائز دی. سپينو زرو ته وايي. (مرقات ۸/۱۸۹)

ولا تتمه مثقالاً: يعنې يو مثقال سره زره وي. بلكې د دې نه كم وي. (مرقات ۸/۱۸۹)

قال محی السنة: د شوافو حضراتو په نزد دا چې د وسپنې ګوتمه استعمالول جائز دي، نو ځكه محی السنة رحمه الله د بحث لاندې حديث لپاره د يو مقابل حديث حواله وركړې ده. چې كوم كې د مهر په بدل كې د وسپنې ګوتمه د وركولو ويل شوې ده. چې د هغې د دې د جواز پته لږي. احنافو د هغې جواب دا وركوي چې حضرت سهل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ روايت په هغه زمانه باندې محمول دی چې د وسپنې د ګوتمې ممانعت او د حرمت حكم نه وُو راغلی. ګوياكې د بحث لاندې حديث د هغې لپاره ناسخ

---

(1) رقم الحديث ۴۳۹۶ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۲۸ رقم الحديث ۴۲۲۱ والترمذي في ۴/۲۱۸ رقم الحديث ۱۷۸۵.

دی. یا د هغې د وسپنې ګوتمه مراد نه ده. بلکې د خاتم حدیث نه شئ قلیل اړخ ته اشاره ده. چې مهر هغه که څه هم وي. کتاب النکاح کې تفصیل شته دی. (مرقات۱۸۹/۸)

هغه لس شیان چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به بد ګڼل

﴿۱۲﴾وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَكْرَهُ عَشْرَ خِلَالٍ: الصُّفْرَةَ
او حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به لس شیان بد ګڼل یو خو زیړوالی
يَعْنِي الخلوق وتغييرَ الشيب وجر الأزرار
یعنې د خلوق استعمال یو بل ته، دویم د بوډه والي د بدلولو، دریم د ښنګرو نه لاندې تهبند یا پاجامه
وَالتَّخَتُّمَ بِالذَّهَبِ وَالتَّبَرُّجَ بِالزِّينَةِ لِغَيْرِ مَحِلِّهَا
زوړندولو سره ګرځېدل، څلورم د نارینؤ لپاره د سرو زرو ګوتمه اچول، پنځم د ښځو بې ځایه د زینت
وَالضَّرْبَ بِالْكِعَابِ وَالرُّقَى إِلَّا بِالْمُعَوِّذَاتِ
ښکاره کول، شپږم د نرد (زمری) لوبول، اووم د معوذاتو نه بغیر د دمونو کولو، اتم د کوډو او
وَعَقْدَ التَّمَائِمِ وَعَزْلَ الْمَاءِ لِغَيْرِ مَحِلِّهِ وَفَسَادَ الصَّبِيِّ
تعویذونو زړوندولو، بې ځایه عزل یعنې د ښځې د شرمګاه نه منی غوزارول، د ماشوم خرابول، اګر
غَيْرَ مُحَرِّمِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[1]
که دې ته به یې حرام نه ویل. (ابوداؤد، نسائی)

توضیح: الصفرة: دا د یو زیړ رنګ عطر دی. چې د ښځو لپاره خاص دی. د نارینؤ لپاره نه دی. دې ته خلوق هم وايي. شاعر ساحر وايي: ـ

خلوقية في خلوقيه سويداء من عنت الثعلب

وتغيير الشيب: د دې یو مطلب دا دی چې سر او ږیره کې سپین ویختان یو یو کتل او د هغې راویستل. دا د بوډه والي د بدلو به معنی کې دی. دویم مطلب دا دی چې د سپینو ویختانو ته خضاب لګول منع دی. (مرقات۱۹۰/۸)

سوال: د دې حدیث نه معلومېږي چې نکریزي لګول هم منع دي. حال دا چې حدیثونو کې د دې

---

[1] رقم الحديث ۴۳۹۷ أخرجه ابوداود في السنن ۴۲۸/۴ رقم الحديث ۴۲۲۲ والنسائي في ۱۴۱/۸ رقم الحديث ۵۰۸۸ .

ترغیب موجود دی؟ **جواب**: دا چې د نکریزې د خضاب تغیر الشیب نه مستثنی دی. حدیثونو کې د دې استثناء موجود ده. ګویا کې په ابتداء کې د تغیر الشیب مطلق ممانعت ؤو. بیا د نکریزو اجازت ملاو شو.
دویم جواب ملاعلي قاري کړی دی. ډېر ښه جواب دی. فرمايي چې د بحث لاندې حديث کې چې د بوډه والي د بدلولو نه د هغې پټول مراد دی. او بوډه والی یا په تور خضاب سره پټېږي یا سپینو ویختانو ویستلو سره پټېږي، ځکه دې سره اشتباه راځي. پاتې شو د نکریزو رنګ نو دې سره هیڅ د التباس او اشتباه امکان نشته دی. دا خو د بوډه والي اظهار او اعلان دی، نو ځکه دې حدیث کې د نکریزو د استعمالول بحث نه دی شوی، نو هیڅ اعتراض نشته دی. (مرقات۸/۱۹۰)

التبرج: زینت اختیارول او ډول او سنګار ته تبرج وایي.

لغير محلها: یعنې بې ځایه د زیب او زینت اظهار منع دی، لکه د نااشناؤ مخې ته. باقې په موقع او محل کې ډول او سنګار جائز دی، لکه د خاوند او د محارمو مخې ته. (مرقات۸/۱۹۰)

بالكعاب: دا د کعب جمع ده. زمري د ګیټګو په معنې باندې دی چې پانس□ هم ورته وایي. چې د ځخمې په شانه په ګوزارولو سره لوبولی کیږي. دا د جوارئ یو قِسم دی. د احنافو په نزد شطرنج کول هم منع دی. د چوسر خو خبره بله ده. (مرقات۸/۱۹۱،۱۹۰)

رقى: دا د رقية جمع ده. د دې نه منتر وغیره لوستلو سره دم کول مراد دي. چې شرعاً منع دی.

لابامعوذات: یعنې د قرآن په آخر کې دوه معوذتین په ذریعه که کوم کس دم دُرخا کوي هغه جائز دی. د غه شان قرآن او حدیث کې چې کوم تعوذات ذکر دی. هغه هم مراد دی. چې اجازت يې شته دی.

والتمائم: دا د تميمة جمع ده. عر کې د منکو (دانو) او د هډوکو یوځای کولو سره د هار جوړول او بیا د ماشومان به غاړه کې اچول رواج ؤو چې ماشومانو ته بد نظر ونه لږي. د اسلام پاک نظام دا منع کړل. د جاهلیت همد غه رواج ته شاعر اشاره کوي او وايي(مرقات۸/۱۹۱)

واذا المنية انشبت اظهارها ۰ الفيت كل تميم لا تنفع

الغرض کوم تعویذونه چې مشرکانه او مبتدعانه یا په غیر معروف الفاظو باندې مشتمل وي هغه منتر دی او ناجائز دي، خو کوم تعویذونه کې او اوراد او ظائف چې په قرآن او حدیث کې وي هغه جائز دي. دواړو کې فرق ضروري دی. د ټولو نفي مناسب نه ده. **و عزل الماء**: یعنې بې ځایه عزل کول منع دی. ې موقع عزل هغه دی چې د خپلې ښځې سره سړی په جماع کې سړی د ښځې د رضا نه بغیر عزل وکړي او که د وینځې سره سړی په جماع کې عزل کوي نو هغه بر محل دی بې محل نه دی.

وفساد الصبي: د دې جملې مطلب دا دی چې د مور په غېږه کې د شودو ماشوم دی. خاوند د ښځې سره جماع وکړه. چې د هغې په نتیجه کې هغه حامله شوه. چې د هغې په وجه د مور شوده د صحت لپاره مضر شول. چې شوده څښونکی ماشوم پرې خرابېدلی شي. چې داء الغيل ورته وايي. چې بيان يې په کتاب

ځکه کې شوې دي: د عصابه د نبي کريم صلی الله علیه وسلم خوښ نه ؤو. (مرقات ٨ ١٩١)

غير محرمه: د يکره د حال نه واقع دي. چې منصوب دي. يعني نبي کريم صلی الله علیه وسلم به د عمل نه منع نه فرمايله او نه ورته حرام ويلي، يعني د شوندو لا مشوده موږ سره جمع به يې حرامه کړله نه ځکه چې صرف هغه نقص ته به نه خوښوله. (مرقات ٨ ١٩١)

بنځو له اواز کونکي زر اغوستل منع دي

(٤٥) وَعَنِ ابْنِ الزُّبَيْرِ: أَنَّ مَوْلَاةً لَهُمْ ذَهَبَتْ بِابْنَةِ الزُّبَيْرِ

د حضرت ابن زبير رضي الله عنه نه روايت دی چې د هغې (زبير) د ازاده شوې وينځې د حضرت زبير رضي الله عنه لور د

إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَفِي رِجْلِهَا أَجْرَاسٌ

عمر رضي الله عنه په خدمت کې پیش کړه. هغه د ماشومې په پښو کې ګونګرې ؤو. حضرت عمر رضي الله عنه

فَقَطَعَهَا عُمَرُ وَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَعَ كُلِّ جَرَسٍ

هغه ګینګرې غوڅې کړې او ويې فرمايل چې ما د نبي کريم صلی الله علیه وسلم نه اوريدلي دي چې هر ګینګرې سره

شَيْطَانٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ

شيطان وي. (ابوداؤد)

توضيح جرس: د ګونګرې او شپېلونکی ګینګرې ته وايي. د بنځې په زيوراتو کې که د غه شان ګونګرې تو د هغې استعمال هم غه منع دي. ځکه څنګه يې ترلو او شنړګول منع دي. پر و ماشومانو د سپي د غوږ د خاورو په غاړه کې ګونګرې چوړ منع دي. ترونکې به ګنده ګران وي. ځکه ملائکې ترې کنف دي. (مرقات ٨ ١٩٢)

(٤٦) وَعَنْ بُنَانَةَ مَوْلَاةِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَيَّانَ الْأَنْصَارِيِّ

د حضرت عبد الرحمن بن حيان انصاري رضي الله عنه د ازاده شوې وينځې بنانه نه روايت دی چې هغه (بوه ورځ) د

كَانَتْ عِنْدَ عَائِشَةَ إِذْ دُخِلَتْ عَلَيْهَا بِجَارِيَةٍ

حضرت عائشه رضي الله عنها سره وه چې د حضرت عائشه رضي الله عنها په خدمت کې يوه وړه جينۍ راوستلې شوه. چې ګينګرې

وَعَلَيْهَا جَلَاجِلُ يُصَوِّتْنَ فَقَالَتْ:

يې چوې ؤو او هغې شرنګ کولو. حضرت عائشه رضي الله عنها (د هغه جينۍ راوستونکې بنځې ته) وفرمايل چې دا

لَا	تُدْخِلْنَهَا	عَلَيَّ	إِلَّا	أَنْ	تُقَطِّعْنَ جَلَاجِلَهَا

جينئ تر هغه وخت پورې زما خواله مه راولئ چې تر څو پورې ترېنه دا ګينګرې غوزار نه کړې شي.

سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا

څکه ما د نبي کريم ﷺ نه اورېدلي دي چې هغه کور ته (د رحمت) فرښتې نه دا خلېږي چې کوم کې

فِيهِ جَرَسٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

د باجې پشان څيز موجود وي.

توضيح الجلاجل: دا د جلجل جمع ده. شرنګ کونکې ګونګرو ته وايي. د دې نه مخکې حديث کې د "جرس" تفصيل او جلجل تفصيل يو شان دی. (مرقات۸/۱۹۳)

د شرعي مجبورئ په وخت کې د سروزرو استعمال جائز دی

﴿۱۷﴾وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ طَرَفَةَ أَنَّ جَدَّهُ عرفجة بن أسعد قُطِعَ أَنْفُهُ يَوْمَ الْكُلَابِ

د حضرت عبد الرحمن ابن طرفه نه روايت دی چې د هغې نيکه حضرت عرفحه بن سعد رضي الله عنه پوزه

فَاتَّخَذَ	أَنْفًا	مِنْ	وَرِقٍ	فَأَنْتَنَ عَلَيْهِ

د کلاب په جنګ کې غوڅه کړې شوې وه. هغې د سپينو زرو پوزه جوړه کړه، خو هغې کې بوبوې پيدا شوه.

فَأَمَرَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَتَّخِذَ أَنْفًا مِنْ ذَهَبٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيّ[2]

نو نبي کريم ﷺ هغې ته د سرو زرو پوزه د جوړولو حکم وکړو. (ترمذی، ابوداؤد، نسائی)

توضيح يوم الكُلاب: کاف باندې پيش دی. **كُلاب** د يو ځای نوم دی. د جنګ د ورځ په معنی کې دی. يعنې د کلاب په جنګ کې د دې صحابي پوزه غوڅه کړې شوې وه. هغې د سپينو زرو پوزه جوړه کړه، خو هغې کې بد بويې پيدا شوه. نبي کريم ﷺ هغې ته د سرو زرو پوزه د جوړولو حکم وکړو. سروزرو سره زخم ژر صحيح کېږي. د دې نه معلومه شوه چې د مجبورۍ په وجه د سرو زرو استعمالول جائز دي. فقهاؤ د پوزه جوړولو او غابښونو کې د سروزرو تار استعمالول جائز ليکلي دي. امام محمد رحمه الله غابښونو کې د سرو زرو تار تړل هم جائز ليکلي دي. (مرقات۸/۱۹۱)

---

[1] رقم الحديث ۴۲۳۹ اخرجه ابوداود في السنن ۴۳۳/۴ رقم الحديث ۴۲۳۱ وأحمد في المسند ۲۴۲/۶

[2] رقم الحديث ۴۴۰۰ اخرجه ابوداود في سنن ۴۳۴/۴ رقم الحديث ۴۲۳۲ والترمذي في ۲۱۱/۴ رقم الحديث ۱۷۷۰.

په زرو کې د زکوة ورکولو باندې سخت وعید

﴿۱۸﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ أَحَبَّ
د حضرت ابوهریره رضی الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل "کوم کس چې خپلو خپلوانو
أَنْ يُحَلِّقَ حَبِيبَهُ حَلْقَةً مِنْ نَارٍ فَلْيُحَلِّقْهُ
(یعني ښځې یا د اولاد وغیره ته پوزه یا غوږ کې) د اور حلقه (کړۍ) اچول خوښوي نو هغې ته دې
حَلْقَةً مِنْ ذَهَبٍ وَمَنْ أَحَبَّ
د سروزرو حلقه ضرور واچوي (یعني د سروزرو د والۍ اچولو سزداده چې هغې ته د اور والۍ اچولې کېږي) کوم کس چې د
أَنْ يُطَوِّقَ حَبِيبَهُ طَوْقًا مِنْ نَارٍ فَلْيُطَوِّقْهُ طَوْقًا مِنْ ذَهَبٍ
خپلو خپلوانو په غاړه کې د اور طوق اچول خوښوي نو هغې ته په غاړه کې د سروزرو ګلوبند واچوي
وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يُسَوِّرَ حَبِيبَهُ سِوَارًا مِنْ نَارٍ
او کوم کس چې خپلو خپلوانو ته په د اور بنګړي اچول خوښوي نو هغې ته د سروزرو بنګړي ضرور واچوي خو د
فَلْيُسَوِّرْهُ مِنْ ذَهَبٍ وَلَكِنْ عَلَيْكُمْ بِالْفِضَّةِ فَالْعَبُوا بِهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]
سپینو زرو د استعمال اجازت تاسو ته شته دی چې تاسو هغه استعمالولی او په تصرف کې راوستلی شئ.

توضیح ان یحلق حبیبه: یعنې خپلو خپلوانو مثلاً اولاد او ښځې ته د اور حلقه او چول غواړي نو هغې ته دې د سرو حلقه او زیور واچوي. **سوال**: دې حدیث کې د سروزرو زیوراتو په استعمالولو باندې سخت وعید اوروڵ شوی دی. دغه شان د دې حدیث نه وروسته حدیث نمبر ۱۹ او حدیث نمبر ۲۰ کې د سروزرو په مختلفو زیوراتو په استعمال باندې د سخت وعید ذکر دی. حال دا چې د دې نه مخکې ډېرو حدیثونو کې زیورات د ښځو لپاره جائز کړی شوي دي. دا واضحه تعارض دی. د دې څه حل دی؟ **جواب**: علماؤ د دې حدیثونو په تطبیق کې ډېر تاویلونه کړي دي. چې د دې پوښتنې جواب ترینه راوتلی دی. علامه خطابي فرمایي چې یو تاویل او جواب دا دی چې د اسلام په ابتداء کې د تاریخ پشان د ښځو لپاره هم د سروزرو د زیوراتو استعمال منع وُو. د بحث لاندې حدیث تعلق د هغه زمانې سره دی. بیا د ښځو لپاره د سروزرو زیورات جائز کړی شو، لکه څنګه چې د دې نه مخکې د حضرت علي رضی الله عنه په حدیث نمبر ۱۱ کې ذکر دي. دویم جواب دا دی چې د بحث لاندې حدیث تعلق د هغه ښځو د زیوراتو سره دی چې د دې زیوراتو زکوة نه ادا کوي. زکوة اګر که د سپینو زرو په زیوراتو کې هم وي خو د سروزرو اهمیت په دې وجه ذکر کړی شوی دی. یو جواب دا

[1] رقم الحديث ۴۴۰۱ أخرجه أبوداود في السنن ۴۳۶/۴ رقم الحديث ۴۲۳۷ وأحمد في المسند ۳۳۴/۲.

څه کېږي شي: مسنعت تعلق د تکبر او تفاخر سره وي. بهرحال ملا علي قاري رحمه الله وايي چې دا دي
جواب سره دا: حدیث هغه موقوف او ضعیف مخې ته راغلو په زيورو کې زکوة شته دی. فالعبوا بها:
یعنې سپینو زرو کې څه تصرف غواړئ هغه کوئ. لعب په معنی د لوبې نه تصرف مراد دی.

﴿۱۹﴾ وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ

د حضرت اسماء بنت یزید رضي الله عنها نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل: کومه ښځه چې

تَقَلَّدَتْ قِلَادَةً مِنْ ذَهَبٍ قُلِّدَتْ فِي عُنُقِهَا مِثْلُهَا مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

د سرو زرو امیل اچوي نو د قیامت په ورځ به هغې په غاړه کې هم هغه شان د اور امیل اچولی

وَأَيُّمَا امْرَأَةٍ جَعَلَتْ فِي أُذُنِهَا خُرْصًا مِنْ ذَهَبٍ جَعَلَ اللهُ فِي أُذُنِهَا مِثْلَهُ

کیږي. او کومه ښځه چې په غوږ کې د سرو زرو والۍ اچوي نو د قیامت په ورځ به الله تعالی هغې په

مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ[۱]

غوږ کې هم هغه شان د اور والۍ اچوي.

توضیح قسمت: قلادة: د غاړې امیل ته وايي. خرص: خ په پېش او زبر دواړو لوستل کېږي.
د هغه والۍ حلقې ته وايي چې په غوږ کې اچول کیږي. د غوږونو والۍ یا بالۍ مراد دي. د حضرت
نبي ﷺ دا روایت نمبر ۱۱ باندې د روایت منسوخ دی. (مرقات ۸/۱۹۵،۱۹۴)

﴿۲۰﴾ وَعَنْ أُخْتٍ لِحُذَيْفَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ

د حضرت حذیفه رضي الله عنه د خور نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل: ای د ښځو جماعته!

أَمَا لَكُنَّ فِي الْفِضَّةِ مَا تُحَلَّيْنَ بِهِ؟

آیا ستاسو د پاره په سپینو زرو کې هغه خیر نشته دی چې تاسو د هغې زیور (گاڼې) جوړ کړئ (یعنې ستاسو د پاره

أَمَا إِنَّهُ لَيْسَ مِنْكُنَّ امْرَأَةٌ تُحَلَّى ذَهَبًا

د سپینو زرو زیور جوړول کافي دي) یاد وساتئ! تاسو کې چې کومه ښځه هم د سرو زرو زیور جوړوي او یا د

تُظْهِرُهُ إِلَّا عُذِّبَتْ بِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ[۲]

هغه زیور (بې ځایه او بې موقع) نمائش کوي نو هغه به د هغې عمل په بدل کې په عذاب کې اخته کیږي.

---

(۱) أخرجه أبوداود في السنن ۴/۴۲۱ رقم الحديث ۴۲۳۸ والنسائي في ۸/۱۵۷ رقم الحديث ۵۱۳۹
(۲) أخرجه أبوداود في السنن ۴/۴۲۰ رقم الحديث ۴۲۳۷ والنسائي في ۸/۱۵۶ رقم الحديث ۵۱۳۷

توضيح **امالكن**: آيا ستاسو لپاره دا كافي نه ده چې تاسو د سپينو زرو كالي جوړ كړئ او وا يې چوئ.

تطهره: يعني د خپلو زيوراتو بې ځايه او بې محل نمائش كوي. تفاخر او تكبر كوي او نورو مسكينانو ښځو باندې خپل اچتوالی ظاهروي. د دې علت په وجه د سروزرو زيوراتو د ممانعت خبره باندې ښه پوهېدنه كېږي. او حديثونو كې هيڅ تعارض نشته دی. د ممانعت تعلق دا او د تبختر سره دی. (مرقات۸/۱۹۵)

الفصل الثالث

جنت كې كه ريښم او سره زر غواړئ نو دنيا كې ترېنه ځان وساتئ

﴿۲۱﴾ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يمنعُ أَهلَ الْحِلْيَةَ وَالْحَرِيرَ
د حضرت عقبه بن عامر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به زيور والا او د ريښمو والا

وَيَقُولُ: إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ حِلْيَةَ الْجَنَّةِ
نه منع كوله. (يعني د دې شيانو د اچولو نه به يې منع كوله) او فرمايل به يې چې كه تاسو د جنت د

وَحَرِيرَهَا فَلَا تَلْبَسُوهَا فِي الدُّنْيَا. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ[1]
زيوراتو او د ريښمو خواهش لرئ چې جنت كې تاسو ته دا شيان ملاو شي نو دنيا كې دا شيان مه اچوئ.

توضيح: **يمنع**: د نارينؤ لپاره سره زر او ريښم حرام دی. د حديث تعلق د نارينؤ سره دی. خطاب نارينؤ ته دی. ښځو ته نه دی. **اهل الحلية والحرير**: د دې نه مراد هغه خلك دي چې د سروزرو زيورات او د ريښمو لباس استعمالوي. (مرقات۸/۱۹۶)

د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سروزرو ګوتمه

﴿۲۱﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اتَّخَذَ خَاتَمًا فَلَبِسَهُ
او د حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو ګوتمه جوړه كړه او هغې يې وا چوله.

قَالَ: شَغَلَنِي هَذَا عَنْكُمْ
بيا نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (حاضرين مخاطب كړه او) وې فرمايل چې نن ورځ دې ګوتمې زه ستاسو نه مشغول كړم

مُنْذُ الْيَوْمَ إِلَيْهِ نَظْرَةٌ وإليكم
(يعني نن زه ستاسو اړخ ته متوجې نه شوم) ځكه كله خو دې ګوتمې ته ګورم او كله تاسو ته ګورم. او دې

[1] رقم الحديث ۴۴۰۴ أخرجه النسائي في السنن ۸/۱۵۶ رقم الحديث ۵۱۳۶

نظرة	ثُمَّ	أَلْقَاهُ	. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ[1]

(ویلو سره) نبي کریم ﷺ نبي کریم ﷺ هغه ګوتمه راویستله او غوزاره یې کړه.

توضیح: شغلني: معلومه شوه چې د دنیا زیب او زینت سره هر کس متاثره کېدی شي، نو ځکه د هر مسلمان لپاره ترک دنیا او د ډول او سنګار نه اختراز ډېر ضروري دی. ګنې د دنیا په سمندر کې به غرق شئ.

القاها: د دې نه معلومه شوه چې دا ګوتمه د سرو زرو وه. نبي کریم ﷺ کېدی شي چې د حرمت نه مخکې د اباحت په وخت کې اچولې وه. بیا یې غوزاره کړه. (مرقات ۸/۱۹۶)

ناجائزه لباس یا زر ماشومانو ته هم اچول منع دي

﴿۲۳﴾ وَعَن مَالِك قَالَ: أَنَا أُكْرِه نْ يُلْبَسَ الْغِلْمَانُ شَيْئًا مِنَ الذَّهَبِ

د حضرت امام مالک نه روایت دی چې هغې وفرمایل زه دا بد ګنم چې هلکانو د سروزرو کوم شی واچولی شي.

لِأَنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

ځکه ماته دا روایت را رسیدلی دی چې نبي کریم ﷺ د سروزرو ګوتمې د استعمالولو نه هم

نهى عَن التختمِ بالذهبِ

منع کړې ده. (او چې د ګوتمې پشان شی هم منع دی نو نور شیان خو به بطریق اولی منع وي) لهذا زه

فَأَنَا أُكره لِلرِّجَالِ الْكَبِيرِ مِنْهُمْ وَالصَّغِيرِ. رَوَاهُ فِي الْمُوَطَّأِ[2]

د نارینؤ لپاره (سرزرو اچول) بد ګنم. هغه که غټ وي یا که ماشومان وي.

توضیح: والصغیر: یعنې کوم او زیورات چې د نارینؤ لپاره منع دي هغه ماشومانو ته اچول هم منع دي. مثلاً د ریښمو لباس وړو ماشومانو ته منع دی. دغه شان د سروزرو ګوتمه هم وړو هلکانو ته اچول منع ده. دغه شان د سپینو زرو تعویذونه یا نور زیورات وړو هلکانو ته اچول منع دي. که غټو ور واچول نو هغه به ګناه ګار وي. زیر بحث حدیث کې د امام مالک رَحِمَهُ اللهُ د دې فتوی مطلب او مقصد همدغه دی.

([1]) رقم الحديث ۴۴۰۵ أخرجه النسائي في السنن ۸/۱۹۴ رقم الحديث ۵۲۸۹

([2]) رقم الحديث ۴۴۰۶ أخرجه مالك في الموطا ۲/۹۱۱ رقم الحديث ۴ من كتاب اللباس.

باب النعال

د پیزار بیان

نعال: د نعل جمع ده. نعل هغه شي ته وايي چې د هغې په ذريعي باندې ښپې د زمکې نه ساتلی کېږي، نورو الفاظو کې دې ته د پاپوش نوم ورکولی کېږي. ښپو کې استعمالېدونکې پیزار دا چې هره زمانه کې بدلېږي رابدلېږي. هر قوم کې د لباس جدا جدا رواج وي. کله چپړي کله بوټان وغیره وي، ځکه دا د جمعي عنوان سره ذکر کړی شوی دی. دې باب کې اصل کې د نبي کريم ﷺ د هغه پیزارو د هئيت او د صفاتو بیان مقصود دی. چې کوم هغه دور کې د اهل عربو رواج ؤو.

دا چې هغه زمانه کې هم رائج شوي بوټان په مختلق قِسمونو کې ؤو، ځکه د جمع صیغه "نعال" استعمال کړی شوی ده. (مرقات۸/۱۹۹)

الفصل الاول

د نبي کريم ﷺ معیاري پیزار

﴿۱﴾عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَلْبَسُ النِّعَالَ
حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرمايي چې ما نبي کريم ﷺ په کوم پیزار مبارک اغوستلو باندې
الَّتِي لَيسَ فِيهَا شعرٌ. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[۱]
لید لی دی هغې کې ویختان نه ؤو.

توضیح شعر: څرمن ته چې کله بنه کلک رنګ ورکړی شي نو پاک او اعلیٰ شي. او د هغې تور ویختان وخیجي، خو که څرمن مدبوغ او مصبوغ شوې نه وي نو هغه اوچه شي او ویختان د هغې د پاسه پاتې شي. دغه قسمه څرمت زیاته بنه نه وي. د بحث لاندې حدیث مطلب همدغه دی. چې د نبي کريم ﷺ په پیزار باندې ویختان نه ؤو. یعنې د بنه څرمن نه جوړه شوې وه. (مرقات۸/۱۹۹)

﴿۲﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: إِنَّ نَعْلَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم كَانَ لَهَا قبالان. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[۲]
او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې د نبي کريم ﷺ په پیزار کې دوه مزي ؤو. (بخاری)

---

(۱) رقم الحديث ۴۴۰۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۰۸/۱ رقم الحديث ۵۸۵۱ ومسلم في ۸۴۴/۲ رقم الحديث (۲۵-۱۱۸۷)

(۲) رقم الحديث ۴۴۰۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۱۲/۱۰ رقم الحديث ۵۸۵۷ وابوداود في ۳۷۵/۴ رقم الحديث ۴۱۳۴.

توضيح قبالان: دا تثنيه ده. د دې مفرد قبال دى. د بوټ د مزى هغه برخې ته وايي چې د ګوتو په مينځ کې وي. د دې حديث مطلب دا دى چې د نبي کريم ﷺ په بوټانو کې دوه مزي ؤو. چې د مخې ته د ګوتو سره به پيوسته ؤو. يو مزى خو به د موټې ګوتې او ورسره پيوسته ګوتې په مينځ کې ؤو. چې کوم نن سبا په هوائى چپلو کې وي. او بل مزى به د قريب وسطى او د هغې سره نزدې بنصر (مسواکه) ګوتې به مينځ کې ؤو. چې سره بوټ په پښو کې مضبوط وي. او دا په هغه زمانه کې رواج ؤو. نن سبا دا رواج عام نه دى. اهل سيرت د بحث لاندې کې د ذکر شوې بوټ نقشه ليکلې ده. اهل بدعتو دا عام کړې ده. (مرقات ۸/۲۰۰)

د بوټانو اهميت

﴿۳﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې زه د يوې غزوې په موقع چې جنګ په کې وشو (جهاد ته د تللو

فِي غَزْوَةٍ غَزَاهَا يَقُولُ: اسْتَكْثِرُوا مِنَ النِّعَالِ فَإِنَّ الرَّجُلَ لَا يَزَالُ

وخت کې) مې د نبي کريم ﷺ نه دا واورېدل چې ډېر بوټان واخلئ ځکه چې سړې بوټان

رَاكِبًا مَا انْتَعَلَ. رَوَاهُ مُسْلِم[۱]

په پښو کړې وي نو سپور پشان وي.

توضيح: فى غزوة: د بوټانو د اهميت له نظره په اهتمام سره دا اعلان د غزوه تبوک په موقع نبي کريم ﷺ کړى ؤو. دا چې د سفر دور ؤو، پيدل هم ؤو. سخته ګرمي هم وه. نو ځکه د بوټانو ضرورت ؤو. لهذا د بوټانو د اهميت اړخ ته نبي کريم ﷺ اشاره وکړه چې تر څو پورې د سړې په پښه کې بوټان وي ګويا کې هغه کس د سپور پشان دى، ځکه د بوټانو سره سړى تيز مزل کوي. پښې نه زخمي کيږي. او د يخنئ او د ګرمئ د تکر نه محفوظ وي. (مرقات ۸/۲۰۱)

ما انتعل: اى ما دام الرجل لابس النعل يكون كالراكب. (مرقات ۸/۲۰۱)

د بوټ د پښو کولو او ويستلو مسنونه طريقه

﴿۴﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا انْتَعَلَ أَحَدُكُمْ

او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل چې تاسو کې کوم بوټانو اچوي

---

(۱) رقم الحديث ۴۴۰۹ أخرجه مسلم في صحيحه ۳/۱۶۶۰ رقم ـ ـ ۶۶-۲۰۹۶) وأبوداود في السنن ۴/۳۷۵

فَلْيَبْدَأْ	بِالْيُمْنَى	وَإِذَا	نَزَعَ	فَلْيَبْدَأْ	بِالشِّمَالِ	

نو هغې له پکار ده چې د ښي پښې نه شروع وکړي يعنې اول ښي پښه کې بوټ واچوي او چې کله بوټان وباسي نو

لِتَكُنِ	الْيُمْنَى	أَوَّلَهُمَا	تُنْعَلُ

د چپې پښې نه دې شروع کوي يعنې اول د چپې پښې نه بوټ وباسې. حاصل دا چې ښي پښه د اچولو

وَآخِرَهُمَا	تُنْزَعُ	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

وخت کې مخکې کول پکار دي. او د ويستلو وخت کې وروسته کول پکار دي.

توضیح: **بالیمنی:** اسلام ښي اړخ ته اعزاز او اکرام حاصل دی. لهذا ښي پښه د چپې پښې په نسبت زياته د احترام قابل ده. دلته د بوټ اچول د بوټ د ويستلو په نسبت زيات د اکرام او د اعزاز سبب دی. د دې قاعدې له نظره حديث کې مسلمانانو ته دا تعليم ورکړې شوی دی چې کله بوټان اچوئ نو د شروع د ښي پښې نه کوئ چې د اعزاز قابل اندام ته اول اعزاز حاصل شي. او چې کله بوټان وباسئ نو شروع د چپې پښې نه کوئ چې د بوټانو د اچولو اعزاز تر ډېر وخت پورې ښې پښې ته حاصل وي. ګويا کې د دې اعزاز ابتداء او انتهاء کې د ښې پښې لحاظ ساتلی شوی دی. د "ان الله يحب التيامن الخ" حديث باندې به عمل وشو. (مرقات ۸/۲۰۱)

يو ښپه کې بوټ او بله لغړه بې کاره عمل دی

﴿۵﴾وَعَنْهُ	قَالَ:	قَالَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ: لَا	يَمْشِي أَحَدُكُمْ

او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې تاسو کې هيڅ يو کس

فِي نعلٍ واحدةٍ ليُحفيهما جميعًا أو لينعلهما جميعًا (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]

يو پښه کې بوټ اچول سره نه ګرځي. دا ضروري ده چې يا خو دواړه پښې برېنډې وي يا دواړو پښو کې بوټان وي.

توضیح: **فی نعل واحدة:** شمائل ترمذي کې نعل واحد کې د ګرځېدلو روايت دی. راروان حديث نمبر ۹ کې پوره تفصيل ليکلی شوی دی. هلته يې وګورئ. دلته د حديث مطلب دا دی چې که بوټان اچوئ نو په دواړو پښو کې يې اچوئ. که نه يې اچوئ نه په دواړو کې يې مه اچوئ. يو پښه کې بوټ اچول او بل بله برېنډه ساتل مکروه تنزيهي دي، ځکه دا سې کول د تهذيب او د شائستګۍ خلاف دی. چې بې کاره خکاري. او بل دا چې دې کې تکليف او پريشانې هم ده. چې يو پښه او چته

[1] رقم الحديث ۴۴۱۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۳۱۱ رقم الحديث ۵۸۵۶ ومسلم في ۳/۱۶۶۰ رقم الحديث (۶۷-۲۰۹۸)

[2] رقم الحديث ۴۴۱۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۳۰۹ رقم الحديث ۵۸۵۵ ومسلم في ۳/۱۶۶۰ رقم الحديث (۶۸-۲۰۹۷)

وي او يو لاندې وي. تللو کې مشکل وي. د غورځېدلو خطر دی. (مرقات ۲۰۳/۸)

وليحفها: دا د احفاء نه دی. يعني په دواړو کې بوټان واچوئ يا دواړه بربنډې کړئ. (مرقات ۲۰۳/۸)

يوه موزه کې مزل کول منع دی

﴿۶﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا انْقَطَعَ
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې د يو بوټ يعنې د چپلی وغيره
شِسْعُ نَعْلِهِ فَلَا يَمْشِ فِي نَعْلٍ وَاحِدَةٍ حَتَّى يُصْلِحَ شِسْعَهُ
مزی وشلېږي نو په يو بوټ کې دې نه ځې. بلکې د هغه بوټ مزی دې صحيح کړي. دغه شان يو يو
وَلَا يَمْشِ فِي خُفٍّ وَاحِدٍ وَلَا يَأْكُلْ بِشِمَالِهِ وَلَا يَحْتَبِي
مزې اغوستلو سره مه ځئ او مه په چپ لاس خوراک کوئ. دغه شان مه په يو جامه کې راغونډ شي (چې د هغې
بِالثَّوْبِ الْوَاحِدِ وَلَا
جامې يوه برخه د هغې ستر نه وي پټ کړی) او مه کومه توته په بدن داسې تاواوئ چې لاس هم د ننه
يَلْتَحِفِ الصَّمَّاءَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]
وي (او د لاس راويستلو وخت کې ستر ښکاره شي)

توضيح: شسعة: د بوټ مزي ته شسع ويل شوی دی. يعني که د بوټ مزی شليدلی وي نو صرف يو بوټ کې سفر مه کوئ. دغه شان په يوې موزه کې هم سفر مه کوئ، ځکه دا د تهذيب د شائستګی خلاف دی. احتباء او اشتمال الصماء کې تحقيق تېر شوی دی.

الفصل الثاني

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د بوټانو مزي

﴿۷﴾عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ لِنَعْلِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قِبَالَانِ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په پوش مبارک کې دوه مزي ؤو. چې

(۱) رقم الحديث ۴۴۱۲ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۶۱/۳ رقم الحديث (۷۱-۲۰۹۹) وابوداود في السنن ۳۷۷/۴ رقم الحديث ۴۱۳۷

مُثَنًّى شراكهما. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]
د پښو ګوتمي به په کې وي. او هغه دواړو کې به هر مزي ډبل ؤو چې مزي مضبوط وي. او پښو کې خنبړي هم نهٔ.

توضيح: مثنی شراکهما: يعنې مخې ته مزي به ډبل ؤو. چې پښې زخمي نه کړي. او په ډبل والي مضبوطې هم وي. دلته دې حديث کې صرف د دوه مزو ذکر دی. امکان لري چې د بوټانو شاته چې کوم مزي وي هغه هم مراد وي، ځکه دغه شان بوټان استعماليږي. او د هغې مزي ډبل کړی کيږي چې مضبوط هم وي او د پلنوالي په وجه پښو کې خنبړي هم نهٔ. (مرقات۸/۲۰۵)

په ولاړه باندې د ځينو بوټانو اغوستل منع دي

﴿۸﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَنْتَعِلَ الرَّجُلُ
او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم په ولاړه د بوټانو د اغوستلو نه منع کړې
قَائِمًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَرَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ[2]
ده. (روايت کړې دې ابو داؤد، ترمذی او ابن ماجه دابو هريره رضي الله عنه نه نقل کړې دې)

توضيح: قائماً: دا ممانعت هغه وخت دی چې په ولاړه د بوټانو اچول ګران وي، لکه بوټ وغيره پيزار دي. دا په اطيمنان سره د اچولو لپاره کيناستل غواړي چې مزی کلک وتړلی شي. که په ولاړه ولاړه داسې کوي نو کله به پاسيږي او کله به غورځيږي مشقت به وي.

د حديث دا نهې ارشادي ده. او د ځينو بوټانو لپاره ده د هر قسم بوټانو لپاره نه ده. (مرقات۸/۲۰۵)

يو بوټ کې مزل څنګه دی؟

﴿۹﴾وَعَنِ الْقَاسِمِ بن محمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ:
او حضرت قاسم ابن محمد د حضرت عائشه رضي الله عنها نه روايت کوي چې هغې وويل چې
رُبَّمَا مَشَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي نَعْلٍ وَاحِدَةٍ
نبي کريم صلى الله عليه وسلم به ځينې وخت يو پيزار اچول سره مزل کولو. او يو روايت کې دا الفاظ دي

---

[1] رقم الحديث ۴۴۱۳ أخرجه ابن ماجه في السنن ۱۱۹۴/۲ رقم الحديث ۳۶۱۴

[2] رقم الحديث ۴۴۱۴ أخرجه ابوداود في السنن ۳۷۶/۴ رقم الحديث ۴۱۳۵.

وَفِي	رِوَايَةٍ: أَنَّهَا	مَشَتْ	بِنَعْلٍ	وَاحِدَةٍ.

چې حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا يو پيزار واچلو او مزل يې وکړو. ترمذي دا روايت نقل کړې دی او ويلي

رَوَاهُ	التِّرْمِذِيُّ	وَقَالَ:	هٰذَا	أَصَحُّ	[1]

يې دي چې دا روايت د اسنادو په اعتبار سره يا مفهوم او د معنی په اعتبار سره ډېر صحيح دی.

توضيح: **بنعل واحدة**: يعني کله که نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو بوټ کې د مجبورۍ په وجه کور ته دننه تلی ؤو. (مرقات ۸/۲۰۶)

پوښتنه: اوس پوښتنه دا ده چې دا حديث د هغه ټولو حديثونو سره معارض دی چې کوم کې يو بوټ پښو کولو سره د تللو نه منع کوي. د دې څه جواب دی؟

جواب: علماؤ زير بحث حديث کې تاويل کولو سره داسې جواب کړی دی. اول جواب دا دی چې دا حديث صحيح نه دی. يا که صحيح دی نو معمول به نه دی. دويم جواب دا دی چې دا حديث د جواز لپاره دی چې يو بوټ اچولو سره مزل کول حرام نه دی. دريم جواب دا دی چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا عمل په نادره درجه کې ؤو. او نادر د معدوم په حکم کې راځي "والنادر کالمعدوم" څلورم جواب دا دی چې د دې تعلق د کور دننه سره دی. د عام مزل سره نه دی. پنځم جواب دا دی چې دا عمل مکروه تنزيهي دی. لهذا د باقي حديثونو او د دې حديثونو مال او مرجع يو ده چې داسې کولو کې کراهت تنزيهي دی. يا نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جواز د بيان لپاره څېنې ځل په کراهت تنزيهي باندې عمل کړی دی. چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په حق کې به مکروه نه ؤو. بلکې د امت د تعليم په بنياد باندې به د ثواب کار شو. شپږم جواب دا دی چې اصل کې دا د حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا خپل عمل ؤو، لکه څنګه چې په نورو روايتونو کې د دې بيان دی. او ترمذي هم دغه روايت راجح ګڼلی دی. (مرقات ۸/۲۰۶)

بوټان ويستل او کيناستل د مجلس د آدابو نه دي

﴿۱۰﴾وَعَنِ	ابْنِ عَبَّاسٍ	قَالَ:	مِنَ السُّنَّةِ	إِذَا	جَلَسَ	الرَّجُلُ	أَنْ	يَخْلَعَ	نَعْلَيْهِ فَيَضَعَهُمَا

او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې دا خبره د سنت نه ثابته ده چې يو کس کيني او بوټان

بِجَنْبِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ [2]

وباسي او هغه خپل خوا کې کېږدي.

توضيح: مطلب دا دی چې چې مجلس کې د بوټانو سره مه کينئ. دا د مجلس د آدابو نه خلاف دی. او د تهذيب او شائستګۍ هم خلاف دی. بوټان ويستلو سره به پښو ته راحت هم ملاو شي. او کس ته به هم

([1]) رقم الحديث ۴۴۱۵ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۲۱۳ رقم الحديث ۱۷۷۵، وابن ماجه في ۲/۱۱۹۵ رقم الحديث ۳۶۱۸.

([2]) رقم الحديث ۴۴۱۶ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۲۱۴ رقم الحديث ۱۷۷۷-۱۷۷۸

راحت ملاو شي. او بوټان خپل چپ اړخ ته کيښودل پکار دي چې د نبي اړخ تکريم په ځای پاتې شي. او مخې ته هم مه ږدئ چې د قبلې اړخ ته کس لمونځ کوي. شاته يې هم مه ږدئ ګنې غل به وتښتوي.

نبي کريم ﷺ لپاره د خفين هديه

﴿۱۱﴾وَعَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّجَاشِيَّ أَهْدَى إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابن بريده رضي الله عنه د خپل پلار نه نقل کوي چې نجاشي (د حبش بادشاه) د نبي عليه السلام خدمت کې
خُفَّيْنِ أَسْوَدَيْنِ سَاذَجَيْنِ
دوه تورې موزې (يعنې د تورې څرمنې موزې) د هديه په توګه راولېږلې چې ساده غير منقش وې، نو
فَلَبِسَهُمَا. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهْ. وَزَادَ التِّرْمِذِيُّ عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ
نبي کريم ﷺ هغه د طهارت په حالت کې واچولې (ابن ماجه) او ترمذی دا روايت د ابن بريد او هغې
عَنْ أَبِيهِ: ثُمَّ
د خپل پلار نه نقل کړی دی يعنې د ترمذی په روايت کې د عن ابن بريده په ځای عن ابی بريده دی او د هغې به روايت کې
تَوَضَّأَ وَمسح عَلَيْهِمَا(۱)
د هغه الفاظو هم زياتوالی دی چې نبي کريم ﷺ اودس وکړو او په هغه موزو يې مسح وکړه.

توضيح: نجاشي به د حبشي د بادشاه لقب ؤو. د هغې نوم "اصحمه" ؤو. او دا مسلمان شوی ؤو. د جنازې لمونځ يې نبي کريم ﷺ کړی ؤو. **خفين**: پائتابې موزې مراد دي. **اسودين**: يعنې د تورې څرمنې ته جوړې شوې تورې وې. **ساذجين**: يعنې ساده وې. دې باندې هيڅ ګل نه ؤو نقش کړی شوی. **فلبسهما**: يعنې نبي کريم ﷺ هغه قبولې کړې او هغې باندې يې مسح وکړه او د هغې سره يې لمونځ وکړو. نبي کريم ﷺ د هغه موزو باره کې دا تحقيق نه ؤو کړی چې دا د کوم قسم حرمن نه جوړې شوې دي. آيا دا څرمن د حلال ځناور وه يا که د حرام وه؟ مدبوغ وه او که غير مدبوغ وه؟ نبي کريم ﷺ صرف دا وليدل چې د پاس نه پاکې دي. هيڅ نجاست پرې نه خکاري. همدې باندې نبي کريم ﷺ اکتفاء وکړه. د دې نه معلومه شوه چې بهر د غير مسلمو د دنيا نه چې کوم څيزونه راځي هغې کې دومره کتل کافي دي چې په ظاهره پرې هيڅ نجاست نشته دی. دې باب کې فصل ثالث نشته دی. (مرقات ۲۰۶/۸)

---

(۱) رقم الحديث ۴۴۱۷ أخرجه ابوداود في السنن ۲۷۷/۴ رقم الحديث ۴۱۳۸.

باب الترجل
سر د ږمنځولو بيان

ترجل: عربئ کې ترجل ږمنځي ته وايي. که په سر کې وي يا که په ږيره کې وي، خو په عامه توګه ترجل سر د ږمنځولو لپاره استعمالېږي. او که ږيره ږمنځول وي نو د هغې لپاره د تسريح لفظ بيانېږي. دا باب هم په حقيقت کې د کتاب اللباس د لاندې دي، ځکه د ږمنځي وغيره تعلق هم د بدن د ارائش و زيبائش نه دی. چې د لباس په زمره کې راځي. اسلام دا چې کامل او پوره بلکې د ژوند پوره ضابطه ده، ځکه دي کې د انساني ژوند متعلق واضحه هدايات موجود دي. دي سلسله کې کې د ږمنځولو فايدي او طريق او آداب و صفات د بيانولو لپاره د الترجل عنوان تړلی شوی دی. چې ۶۸ مختلف حديثونو کې د ږمنځولو وغيره متعلق تفصيلي احکامات راغلي دي. (مرقات۸/۲۰۷)

الفصل الاول
د حائضې ښځې بدن ناپاکه نه وي

﴿۱﴾ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أُرَجِّلُ رَأْسَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فرمايي چې ما د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سر مبارک هم ږمنځ کړې وو
وَأَنَا حَائِضٌ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
او د حيض په حالت کې ووم

توضيح: د دې حديث نه معلومه شوه چې د حائضې ښځې بدن دومره نا پاکه نه وي چې د هغې سره بالکل لاس لګول منع وي. د حضرت عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا به د حيض په حالت کې د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سر مبارک ږمونځولو. د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پاک بدن ن د حضرت عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا لاس بار بار لګېدلی ؤو.

پنځه شيان فطرت کې داخل دي

﴿۲﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " الْفِطْرَةُ خَمْسٌ:
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل پنځه ځيزونه په فطرت کې

(۱) رقم الحديث ۴۴۱۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۶۸/۱۰ رقم الحديث ۵۹۲۵ ومسلم في ۲۴۴/۱ رقم الحديث ۹-۲۹۷)

وَقَصُّ		وَالْإِسْتِحْدَادُ	الْخِتَانُ
داخل دي. يو خو ختنه کول، د نامه لاندې ويختان د پاکولو لپاره د وسپنې يعنې د چاړه وغيره استعمالول.			
(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [۱] "	الْإِبِطِ	وَنَتْفُ	الْأَظْفَارِ وَتَقْلِيمُ الشَّارِبِ
درېم شونډو ويختان واړه کول څلورم د نوکان غوڅول او پنځم د ترخ ويختان پاکول. (بخاري مسلم)			

توضيح: **الفطرة**: د فطرت نه مراد د انبياء کرامو سنت قديمه مراد دي. ګويا کې دا څيزونه خلقي، جلبي او پيدائشي خصلتونه دي. (مرقات۸/۲۰۸)

ختنه کې د فقهاؤ اختلاف: **الختان**: د شوافعو په نزد ختنه واجب ده. د احنافو په نزد سنت مؤکده ده. (مرقات۸/۲۰۸)

دلائل: شوافعو د استدلال په توګه ووېل چې د ختنه د اسلام د شعائر نه دي. او شعار واجب وي. دويم دليل دا دی چې حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمايل چې د غير ختنه شوي کس ګواهي نه قبلېږي. او نه يې امامت قبول دی. دا دليل وجوب دی. د احنافو ائمه فرمايي چې حديثونو کې د فطرت لفظ راغلی دی. چې د سنت په معنی کې دی. د سنن المرسلين لفظ هم راغلی دی. دغه شان په حديث کې دي "**الختان سنة للرجل و مکرمه للنساء**" (رواه احمد) (مرقات۸/۲۰۸)

جواب: د شعار لفظ د وجوب لپاره يقيني نه دی. سنت کې هم کېدی شي. باقې د حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فتوی د هغه کس باره کې ده چې د ختنې نه انکار کوي. يا دا سپکه ګڼي.

ملاعلي قاري فرمايي چې امکان لري چې د احنافو په نزد هم ختنه واجب وي. د سنت اطلاق د دې وجې نه وي چې دا ثابت بالسنة دي. خپله واجب ده. د ملاعلي قاري کلام د قواعدو مطابق دی. چې ختنه واجب کېدل پکار دي، ځکه د ننه پورې دې باندې د استمرار سره عمل جاري دی. هيچا نه دی پرېښی. دا د وجوب دليل دی. که کوم ماشوم مختون پيدا شي نو د ختنې ضرورت نشته دی. که ختنه يې نه وي شوې يا نوی مسلمان وي نو وروسته به ورله ختنه کېږي. اُوؤ (۷) نه تر لس کالو پورې ختنه کول پکار ده. دا د ختنې بهتر وخت دی. اګر که د پيدائش سره هم کېږي. او هغه اسانه هم ده. څوارلس (۱۴) انبياء مختوم پيدا شوې ؤو. حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ، حضرت شيث عَلَيْهِ السَّلَامُ، حضرت صالح عَلَيْهِ السَّلَامُ، حضرت شعيب عَلَيْهِ السَّلَامُ، حضرت يوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ، حضرت موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ، حضرت سليمان عَلَيْهِ السَّلَامُ، حضرت حنظله بن صفوان عَلَيْهِ السَّلَامُ، حضرت زکريا عَلَيْهِ السَّلَامُ، حضرت عيسی عَلَيْهِ السَّلَامُ او حضرت محمد صلی الله عليه وعلی جميع الانبياء والمرسلين.

د ښځو ختنه په ګرمو ملکونو کې کېږي. د فرج د ننه د وازګې پشان غوښه پرسېږي. ماهره ښځې دا

---

[۱] رقم الحديث ۴۴۲۰ اخرجه في صحيحه ۳۴۹/۱۰ رقم الحديث ۵۸۹۱ ومسلم في ۲۲۲/۱ رقم الحديث (۵۰-۲۵۷)

غوځوي. دا الذ للجماع ده. هیڅ ضروري نه ده. د شوافعو په نزد اوس هم په مصر وغیره کې د ښځو ختنه کېږي. دعوت په کې ورکول کېږي او متیانو په کې تقسیمېږي. (مرقات۸/۲۰۸)

الاستحداد: حدیده د استعمالولو په معنی کې دی. د نارینؤ لپاره د وسپنه استعمالو سره د نامه لاندې ویختان لرې کول زیات بهتر او قوت باه سبب دی. (مرقات۲۰۹/۸)

قص الشارب: د مسئلې تفصیل او حدیث په توضیحات جلد اول ص ۵۵۶ باب السواک کې تیر شوی دی. هغې اړخ ته رجوع وکړئ. (مرقات۸/۲۰۹)

تقلیم الظفار: نوکان غوځول سنت دي. د دې مستحب طریقه داسې ده چې د ښې لاس د شهادت ګوتې نه شروع وکړئ او په موټه ګوته یې ختم کړئ. او بیا د چپ لاس د وړې ګوتې نه شروع کړئ او په موټه ګوته یې ختم کړئ. پښو کې دا طریقه ده چې د ښې پښې د وړې ګوتې نه شروع وکړئ او د چپې پښې په موټه ګوته یې ختم کړئ. توضحات جلد اول صفحه ۵۵۶ باندې مزید تفصیل شته دی. (مرقات۸/۲۰۹)

نتف الابط: نتف ویستول او په نښه کولو په معنی کې دی. د ترخ ویختان لرې کولو ته وایي. په ګوتو باندې د دې ویختانو ویستلو ښه وي. که استرا باندې وکړی شي نو د ویختان ځنګل به جوړ شي، خوله جمع کېدلو سره بیا د ترخ نه بدبوې خیژي. به اونۍ کې پکار دی ګنې په شلو (۲۰) ورځو کې دې وي ګنې د څلویښتو (۴۰) ورځو نه زیات پرېښودل مکروه دي. تفصیل یې تیر شوی دی. (مرقات۸/۲۰۹)

اوس دلته پوښتنه دا ده چې د بحث لاندې حدیث کې د پنځو خصلتونو ذکر دی. او په باب السواک کې د لس خصلتونو ذکر دی. دا تعارض دی؟

د دې جواب دا دی چې یو څو مهم مسائل د موقع او محل په مناسبت سره ذکر شوي دي. هیڅ حصر مقصود نه دی او نه هلته په لسو کې حصر موجود دی. بلکې د لسو نه زیات خصلتونه هم دي او نه دلته پنځو کې حصر مقصود دی. څومره چې بیان کړی شو په خپل ځای دي. د دې نه بغیر هم شته دی. چې ذکر کول یې ضروري و نه ګڼلی شو. لهذا هیڅ تعارض نشته دی.

ږیره خریل او بریت غټول د مشرکانو کار دی

﴿۳﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ:
او حضرت ابن عمر رَضِیَ اللّٰہُ عَنۡہُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیۡہِ وَسَلَّمَ و فرمایل د مشرکانو خلاف وکړئ (یعنې
أَوْفِرُوا اللِّحَى وَأَحْفُوا
هغوی دا چې ږیره پست کوي او بریت غټوي نو ځکه تاسو دا وخت خپل ځان ممتاز وساتئ یاد وساتئ چې) تاسو

الشَّوَارِبَ". وَفِي رِوَايَةٍ: أنهكوا الشَّوَارِب وأعفوا اللحى (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)
ږيرې غټې كړئ بريتونه واړه كړئ. او يو روايت كې داسې چې تاسو بريت بيخې واړه كړئ او ږيره پريږدئ.

توضيح: اللحی: دا د لحية جمع ده لحيه اصل كې د جامې هډوكې ته وايي. بيا د دې اطلاق په هغه ويښتانو شو چې د جامې د پاسه دي. همدغې ته لحيه وايي. ږيره ساتل واجب ده. دې ته سنت ځكه وايي چې د سنتو نه ثابت ده او مسنون طريقه ده. يو لاكه پنځلس زره (۱۱۵۰۰۰) انبياؤ او يو نيم لاكه (۱۵۰۰۰۰) صحابه كرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ كې يو هم ږيره نه وه خرائيلي. ږيرې د غټولو لپاره د "اوفروا" صيغه استعمال شوي دهږ چې د وفر نه ده. او د غټولو په معنىٰ كې ده، نو ځكه د واعفوا صيغه استعمال شوې ده. يعنې ږيره معاف كړئ. دا همدغه شان پريږدئ چې ښه غټه شي. ږيرې د غټولو حكم په حديثونو كې ذكر ده. د دې هيڅ حد نشته دی. البته علماؤ ليكلي دي چې كه سرې مخ وړوكى وي و ږيره دومره اوږده او غټه شي چې متقي، پرهيزګاره، صالحان او علماء دا مناسب نه ګڼي نو د مخ په تناسب سره ږيره د غاړو او د اوږد والي نه كمول جائز دي. كمولو آخري د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه منقول دي چې د يو موټې د قبضې هومره كمول كېدی شي. د دې نه كمول جائز نه دي. او د فقهاؤ په دې اتفاق دی چې د دين خبره تره همدغې حده پورې ده. باقې د عقل خبره ده چې كوم د هر عقلمند خپل خپل عقل دی. هغه دين نه دی. توضيحات جلد اول ۵۵۶ كې تفصيل ذكر دی. (مرقات ۲۱۱/۸) بهرحال د بحث د لاندې حديث تعليم دا دی چې ږيره غټول او بريت واړه كول د مؤمن مسلمان كار دی. چې د رحمان قانون دی او ږيره غوڅول او بريت غټول د كافر او مشرك كار دی. چې د شيطان قانون دی.

د زير ناف ويښتانو د صفا كولو آخري موده

﴿۴﴾وَعَن أَنس قَالَ: وُقِّتَ لَنَا فِي قَصِّ الشَّارِبِ وَتَقْلِيمِ الْأَظْفَارِ وَنَتْفِ الْإِبِطِ وَحَلْقِ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي بريت واړه كول، نوكان غوڅول، د ترخ ويښتان پاكول او نامه لاندې
الْعَانَةِ أَنْ لَا تُتْرَكَ أَكْثر
ويښتان د غوڅولو باره كې زمونږ لپاره كومه موده مقرره كړې شوې ده هغه دا ده چې مونږ دا د
من أَرْبَعِينَ لَيْلَةً. رَوَاهُ مُسلم[۲]
څلويښتو ورځو نه زياته پرېنږدو.

[۱] رقم الحديث ۴۴۲۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۵۱/۱۰ رقم الحديث ۵۸۹۳ ومسلم في ۲۲۲/۱ رقم الحديث (۵۲-۲۵۹)
[۲] رقم الحديث ۴۴۲۲ أخرجه مسلم في صحيحه ۲۲۲/۱ رقم الحديث (۵۱-۲۵۸) والترمذي في ۸۶/۵ رقم الحديث ۲۷۵۹.

توضيح: اربعين ليلة: د دې روايت نه خو همدغه مفهوم کېږي چې د پاکوالي دا ټول کارونه په څلويښتو (۴۰) ورځو کې دننه لرې کول پکار دي. د دې نه زياته د موده به د ګناه سبب وي، خو په نورو روايتونو کې کې څه نور تفصيل ذکر دی. د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه يو روايت منقول دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به نوکان او شونډې هره جمعه تراشلې. د نامه لاندې ويختان به يې شل (۲۰) ورځې پس پاکول او د ترخ ويختان به يې څلويښت (۴۰) ورځې پس پاکول. د فقهې په يو کتاب قنيه کې لکيل شوي دي چې افضله دا ده چې د پاکوالي دا ټول کارونه په اونۍ کې وشي. که په اونۍ کې امکان نه لري نو پنځلس ورځو کې دې وکړی شي. که په دې باندې هم عمل ونه کړی شو نو آخري حد څلويښت ورځې دی. د دې نه وروسته مکروه او وعيد دی. ځينې علماؤ ليکلي دي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د ترخ او د نامه لاندې ويختان په څلويښتو (۴۰) ورځو کې پاکول. او د ځينې روايتونو مطابق يې ديرش ورځو کې پاکول.ملاعلي قاري فرمايي. ترخ او د نامه لاندې ويختان په يوه اونۍ کې نه خرائيل کېږي، نو ځکه دا دومره ژر نه غټېږي. د دې لپاره د ديرشو (۳۰) ورځو موده معتدل قول دی. د ملاعلي قاري دا فيصله ډېره ښه ده. باقې پاتې شو نوکان او بريت نو هغه په هره اونۍ کې پاکېدلی شي. (مرقات ۸/۲۱۲)

ويختانو کې د تور خضاب تفصيلي مسئله

﴿۵﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى
او د حضرت ابو هرير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل يهوديان او عيسايان
لَا يَصبِغون فخالفوهم» (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
خضاب نه لګوي.نو تاسو د هغوی خلاف کوئ.

توضيح لايصبغون: يعنې يهود او نصاری د ږيرې په سپينو ويختانو کې خضاب او بل هيڅ قسمه رنګ نه لګوي، نو تاسو د هغوی په مخالفت کې ږيره کې خضاب کوئ.د ټولو نه اول دا خبره د پوهېدلو ده چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د اصباغ او رنګ او د خضاب به حوالي سره د نکريو زيات اهميت ورکړی دی. د زيړ اجازت يې هم کړی دی. البته د تور رنګ نه يې سخته منع کړې ده. د لاندې حديث "واجتنبو السواد" جمله موجود ده. چې امام مسلم نقل کړې ده. کوم کس چې د مسلم روايت ته موضوع وايي هغه به بدعتې وي، ځکه بخاری او د مسلم حديثونو صحت د امت په اجماع شوی

---

[1] رقم الحديث ۴۴۲۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۳۵۴ رقم الحديث ۵۸۹۹ ومسلم في ۳/۱۶۶۳ رقم الحديث (۸۰-۲۱۰۳)

دی. امام احمد بن حنبل رحمه الله خپل سند کې دا حدیث نقل کړې دی "**غیرو الشیب ولاتقربوا السواد**" (رواه احمد)

ملاعلي قاري د نوی په حواله نقل کړې دي چې د خضاب باره کې یو څو اقوال دي. صحیح قول دا دی چې ویختانو کې هر قِسمه رنګ او خضاب کول مستحب دي. هغه که نارینه وي یا که ښځه وي. البته د تور رنګ خضاب حرام دی. (مرقات۸/۲۱۴)

امام محمد رحمه الله په موطأ کې دا سې لیکي: "**لانرىٰ بالخضاب بالوسمة والحناء والصفرم باساً وان ترکه ابیض فلا بأس کل ذٰلك حسن**" (مرقات۸/۲۱۴)

شرحه شرعة الاسلام کې لیکلی شوي دي چې: **الخضاب سنة ثبت قولاً وفعلاً اما قولاً فلحدیث ابی هریرة السابق واما فعلاً فلما قال ابن عمران ان النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کان یصفر لحیته بالورس والرعفران**". (مرقات۸/۲۱۴)

وفی مجمع الفتاویٰ اختلف الروایة فی ان النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هل فعل الخضاب فی عمره؟ والاصح انه لم یفعل الخضاب فی لحیتم لعدم الحاجة الیه وامر خضاب رأسه بالحناء فهو مشهور وقیل کان فعله غیر مرة لدفع الصداع والحرارة قلت یؤیده ماورد فی الاختضاب من الاحادیث".

منها: اختضبوا بالحناء فانه یزید فی شبابکم وجمالکم ونکاحکم. (رواه البزار) (مرقات۸/۲۱۴)

ومنها: اختضبوا بالحناء فانه طیب الریح ویسکن الروع. (رواه ابو یعلی والحاکم)

ومنها: اختضبوا وافرقوا وخالفوا الیهود. (رواه ابن عدی)

قال الغزالی فی الاحیاء الخضاب بالسواد خضاب الکفار ویقال اول من خضب بالسواد فرعونه لعنه الله. (مرقات)

وعن ابن الدرداء فعه قال علیه السلام من خضب بالسواد سود الله وجهه یوم القسامة. (رواه الطبرانی)

د دې ټولو روایتونو نه دا ثابتول مقصود دي چې اسلام کې د خضاب کول جائز او مستحب دي. البته د تور رنګ استعمالول منع دي. اوس دلته دا پوښتنه پیدا کېږي چې خضاب د ومره ضروري ده او د یهودو او د نصاریٰ د مخالتف ذریعه ده نو د دې نه دا ثابته شوه چې د خضاب نه بغیر سپینه ږیره سپینه پرېښودل منع دي. حال دا چې زیاتره مسلمانان یې نه رنګوي بلکې طبعي حالت باندې یې سپینه ساتې. د دې اعتراض جواب دا دی چې د حدیث مطلب دا دی چې یهود هیڅ یو رنګ او خضاب جائز نه ګڼي. تاسو خضاب ناجائزه مه ګڼئ. بلکې د یهودو مخالفت وکړئ او جائز کېدلو عقیده وساتئ. بیا خضاب وکړئ نو هم جائز او ښه دي. او که خضاب ونه کړئ بلکې ږیره په طبعي حالت پرېږدئ نو دا هم جائز او ښه دي، لکه څنګه چې د امام محمد رحمه الله فتوی مخکې لیکلی شوې ده. چې "**وان ترکه ابیض فلا بأس به**" اوس دلته دا خبره پاتې شوه چې د فقهاؤ په نزد د تور خضاب د استعمالولو څه حکم دی.

دې سلسله کې علامه نؤوی د مسلم په شرح ص ۱۹۹ باندې داسې لیکی: زمونږ د شوافعو د مسلک مطابق د سپینو ویختانو خضاب مستحب دی. او د نارینؤ او د زنانؤ لپاره د تور رنګ نه بغیر هر رنګ مستحب دی. د تور رنګ خضاب د ځینو په نزد مکروه دی، خو مختار او صحیح قول دا دی چې تور خضاب حرام دی او هدغه زمونږ مسلک دی. قاضي عیاض مالکي فرمایي چې د سلف صالحینو خو اول کې په دې باندې اختلاف ؤو. چې آیا د ویختانو د بل رنګ په یو رنګ خضاب افضل دی او یا که سپین ساتل افضل دي. ځینو سلفو د خضاب پرینښو دل افضل ګڼلي دي، ځکه یو حدیث کې د خضاب کولو نه منع راغلې ده. او نبي کریم ﷺ خپله خضاب نه دی استعمال کړی. حضرت علي رضي الله عنه، حضرت عمر رضي الله عنه او حضرت ابی ابن کعب رضي الله عنه مسلک همدغه دی. د سلفو صالحینو د یو بلې ډلې مسلک دا دی چې خضاب کول افضل دي. د صحابه کرامو د یو لویې ډلې رائی همدغه ده، ځکه په ډېرو حدیثونو کې د خضاب ترغیب وارد دی. د دې نه وروسته د دې سلفو دې کې اختلاف دی. چې آیا د خضاب استعمالول جائز دي او که نه؟ د صحابه کرامو یو لویې جماعت د عدم جواز قائل دي، خو یو څو صحابه او تابعین داسې هم دی چې هغوی تور خضاب استعمال کړی دی. دې حضراتو کې حضرت عثمان بن عفان، حضرت حسین بن علی او د حضرت حسن بصری نومونه مشهور دي. قاضي عیاض فرمایي چې دواړه روایتونه صحیح دي، خو دې کې هیڅ تعارض نشته دی. بلکې مطلب دا دی چې د شارحین د حدیثونو تور خضاب استعمالول په یو څو مجبورو باندې حمل کړی دی، نو ملاعلي قاري لیکلي "وروی ان عثمان والحسن والحسین خضبوا لحاهم بالسواد للمهابة" (مرقات ۲۱۳/۸)

علامه شامي لیکي قوله علیه السلام غیر واهذا لشیب واجتنبو السواد قال الحموری وهذا فی حق غیر الغزاة ولا یحرم فی حقهم للارهاب ولعله محمل من فعل ذلك من الصحابة". (فتاوی شامی ج ۶ ص ۷۵۶)
د دې روایتونو نه معلومه شوه چې د تور خضاب د احنافو په نزد مکروه تحریمي دی. د بذل المجهود په شرح ابوداؤد کې د دې حدیث د لاندې لیکلی شوي دي. چې وفی الحدیث تهدید شدید فی خضاب الشعر بالسواد وهو مکروه کراهیة التحریم. (بذل المجهود ج ۵ ص ۸۲)
د دې روایتونو او د فقهي عبارتونو نه معلومه شوه چې تور خضاب د احنافو په نزد مکروه تحریمي دی. او د شوافعو په نزد مطلق حرام دی. د شریعت له نظره د دې د حرمت اصل منشاء دا ده چې بوډا او ځوان کې التباس را نه شي. او څوک چاله دهوکه ورنکړی شي، ځکه بوډا به د ډیر عمر سړی هم وي خو د خضاب په وجه به خپل ځان ځوان ظاهره وي. دا دهوکه ده چې صرف په تور خضاب سره کېږي نو ځکه منع کړی شو. د نورو رنګونو نه یې هر کس پېژندلی شي چې بوډه دی، ځکه یې نکریزې اینبي دي، نو التباس به نه وي. او په تور خضاب کې تغیر خلق الله هم دی. بهرحال د دې کس لپاره په حدیثونو کې سخت وعید دی چې تور خضاب استعمالوي، خو د مجاهد لپاره

ګنجائش شته دی. چې په دښمن باندې رعب وي. یا د داسې کس لپاره چې واده یې د پیغلې جینۍ سره شوی وی. او د خپلې ښځې له نظره داسې کوي، نو باوجود د خلاف اولی به هم جائز وي. یا یو کس په داسې علاقه کې اوسیږي چې هلته د هغه کس نه ډیره کرکه کېږي. چې کوم تور خضاب نه استعمالوي، نو د دې مجبورو په وجه د مجبورۍ په درجه تور خضاب استعمالول مجبوري ده. ګنې تور خضاب استعمالول چرته ضروري دی. چې ملا کږه شي نو ولې په خضاب به سیدها شي څه؟

بابا سعدی یو بوډه ځې ښځ ولیدله چې د سر سپین ویختانو ته یې خضاب ورکړی ؤو، نو وې فرمایل۔

موئے بتلبیس سیاہ کردہ گیر — راست نہ خواہد شد ای پشت کوز

یعني فرض کړه تا تورو ویختانو ته تور خضاب ورکړو. اوس ځوانه ښکاري، خو دا کږه ملا به دې څنګه سیدها کېږي؟

تور خضاب د ممانعت باره کې راتلونکې حدیث نمبر ۶ او حدیث نمبر ۳۴ کتنه هم وکړئ.

بهرحال د تعجب خبره ده هغه علماؤ باندې چې د دې واضحه ممانعت باندې د پوهېدلو باوجود هم د کوم شرعي عذر په بناء تور خضاب ته جائز وايي. او دې باندې کتابونه لیکي: انا لله وانا الیه راجعون.

فان کنت لا تدري فتلک مصیبة — وان کنت تدري فالمصیبة اعظم

د حضرت ابوبکر رضي الله عنه پلار ویختان د خضاب حکم

﴿۶﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: أُتِيَ بِأَبِي قُحَافَةَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ

او حضرت جابر رضي الله عنه فرمایي چې د حضرت ابوبکر رضي الله عنه پلار ابو قحافه رضي الله عنه د مکې د فتحې

وَرَأْسُهُ وَلِحْيَتُهُ كَالثَّغَامَةِ

په ورځ راوستلی شو او په همغه ورځ هغې اسلام قبول کړو. د هغې د سر او د ږیرې ویختان ګویا کې ثغامه ؤو

بَيَاضًا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

یعني بالکل سپین ؤو. نبي کریم صلی الله علیه وسلم هغې ته وفرمایل چې د دې ویختانو سپین والی په څه

غَيِّرُوا هَذَا بِشَيْءٍ وَاجْتَنِبُوا السَّوَادَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]

ذریعه بدل کړه، خو د تور رنګ نه ځان وساته یعني تور خضاب مه استعمالوه.

توضیح: حضرت ابوبکر رضي الله عنه د پلار نوم عثمان ؤو. اب قحافه د هغې کنیت ؤو. د مکې د فتحې په ورځ ډېر د بوډه والي عمر کې مسلمان شو. نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې دا خضاب کړئ خو د تور خضاب نه یې بچ کړئ. تور خضاب استعمالول مکروه تحریمي دي یا حرام دي.

---

[1] رقم الحدیث ۴۴۲۴ اخرجه مسلم في صحیحه ۱۶۶۳/۳ رقم الحدیث (۷۹-۲۱۰۲) وابوداود في السنن ۴۱۵/۴ رقم الحدیث ۴۲۰۴

الثغامة: دا یو بوټی دی. چې ګلان ډېر زیات سپین وي. د هغې سره د سر د ویښتانو تشبیه کړې شوې ده. (مرقات ۸/۲۱۳)

د یهودو په خلاف د سر په مینځ کې لار ویستل سنت دي

﴿۷﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته به کومه معامله کې د الله له اړخه
مُوَافَقَةَ أَهْلِ الْكِتَابِ فِيمَا لَمْ يُؤْمَرْ فِيهِ وَكَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ
حکم نه وُو ملاو شوی. هغې کې به نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د اهل کتابو موافقت خوښولو، نو اهل کتابو به
يَسْدُلُونَ أَشْعَارَهُمْ وَكَانَ الْمُشْرِكُونَ يَفْرِقُونَ رؤوسهم
د خپله سر ویښتان همدغه شان پرېښودل (یعني هغوی به په مینځ ویښتان نه اړول بلکې خپل ویښتان به یې همدغه شان
فَسَدَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
غېتې پرېښودل) خو مشرکانو به د خپل سرونو مینځ کې لاره ویستله، نو ځکه نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (د اهل کتابو د
نَاصِيَتَهُ ثُمَّ فرق بعدُ(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
طریقې مطابق) د خپل تندي ویښتان همدغه شان پرېښې وُو، خو وروسته به یې سر په مینځ لاره ویستله.

توضیح: موافقه اهل الکتاب: دا چې د اهل کتابو سره اسماني کتاب او اسماني مذهب وُو، نو ځکه به چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باندې تر څو پورې د شریعت محمدیه مطابق حکم نه وُو راغلی نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د اهل کتابو طور طریقو ته د اهل مکې د مشرکانو په طور طریقو باندې ترجیح ورکوله. د مکې والو سره د حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَامُ څه وران شوي آثار وُو. د هغه قاعدې مطابق نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سدل او د فرق په معامله کې د اهل کتابو د سدل طریقې ته ترجیح ورکړه. بیا د وحي نه معلومه شوه چې د حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَامُ طریقه د سدل نه وه بلکې د فرق او د مینځ لاره وه. د سر ویښتان د سر څلورو واړو اړخونو کې د ځوړندولو نوم سدل دی. او د سر ویښتان په دوه برخو کې تقسیمول او ښي او چپ اړخ ته په مینځ کې دلاره ویستلو نوم فرق دی. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اول سدل اختیار کړو. بیا یې د یهودو طریقه پرېښوده او دا صرف دې واقعه کې نه دی شوی بلکې ډېر واقعات داسې دي چې هغې کې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د یهودو موافقت په ځای مخالفت اختیار کړی دی. مثلاً اول یې سدل وکړو. بیا یې مخالفت وکړو او سدل یې اختیار کړو.

([1])رقم الحديث ۴۴۲۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۶۱/۱۰ رقم الحديث ۵۹۱۷ ومسلم في ۱۸۱۷/۴ رقم الحديث (۹۰-۲۳۳۶)

اول یې ویختان سپین وساتل بیا یې د خضاب حکم وکړو. اول یې د عاشورې روژه ونیوله او بیا یې د هغې سره د یوې بلې روژې د نیولو حکم وکړو. اول یې د بیت المقدس اړخ ته لمونځ وکړو. بیا یې مخالفت وکړو او د کعبې اړخ ته یې لمونځ کول شروع کړو. اول یې د حائضه ښځې نه بالکل بائیکاټ وکړو بیا یې د جماع نه بغیر د اختلاط حکم وکړو. اول یې د جمعې د ورځې د روژې حکم وکړو او بیا یې ځان له د جمعې د روژې نه منع وکړه. اول یې د جنازې د قیام لپاره حکم وکړو بیا یې د یهودو په مخالفت کې پریښودل. اول یې د شنبې او د یک شنبې د ورځې د روژې نیولو نه منع وکړه. بیا یې د یهود او د نصاری په مخالفت کې روژه نیول شروع کړل چې د هغوی اختر نو مونږ به روژه نیسو. (مرقات ۸/۲۱۴)

د دې نه معلومه شوه چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم خپل امت د یهود او د نصاری د طور طریقې د خپلولو نه څومره لرې ساتل غوښتل. او نن سبا مسلمان حکمران په هر یو څیز کې څنګه یهود او نصاری ته غاړې ورکوي. یهود او نصاری د دوی اړخ ته نه دې راغلي بلکې دا خلک او نا اهله حکمرانان د هغوی اړخ ته تلي دي. (فالی الله المشتکی)

د سر په ویختانو کې قزع کول منع دي

﴿۸﴾وَعَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَى عَنِ الْقَزَعِ.

او حضرت نافع د حضرت ابن عمر رضي الله عنه نه روایت کوي چې هغې وفرمایل ما نبي علیه السلام د قزع نه په منع

قِيلَ لِنَافِعٍ: مَا الْقَزَعُ؟ قَالَ:

کولو باندې اوریدلي دي. حضرت نافع وپوښتل چې قزع څه څیز دی؟ نو هغې وویل چې قزع دې ته وایي چې د

يُحْلَقُ بعضُ رَأْسِ الصبيِّ وَيُتْرك البعضُ

سر د ویختانو څه برخه وخرائیل شي او ځینې برخه پریښودلی شي. (بخاری او مسلم) او ځینې راویانو وضاحت

وَأَلْحق بَعضهم التَّفْسِير بِالْحَدِيثِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

د حدیث سره تړلی دی. (یعنې د هغې راوي مطابق د قزع دا معنې نبي کریم صلی الله علیه وسلم بیان کړې ده)

توضیح: **القزع**: د سر ځینې ویختان خرائیل او ځینې پریښودلو ته قزع وایي. "**قال النووی القزع حلق بعض الرأس مطلقاً**"

قیل لنافع: یعنې د حدیث راوي نه چا وپوښتل چې قزع څه شی دی، نو هغې جواب کې د قزع

---

(۱) رقم الحدیث ۴۴۲۶ اخرجه البخاري في صحیحه ۳۶۳/۱۰ رقم الحدیث ۵۹۲۰ ومسلم في ۱۶۷۵/۳ رقم الحدیث ۱۱۳/۲۱۲۰

تعريف وکړو. هغې کې راوي قزع د ماشوم سره خاص کړی دی. دا قید د رواج په وجه دی، ځکه په عامه توګه قزع د ماشومانو په سر کې کېږي. ګنې د ممانعت په اعتبار سره چې څنګه قزع د ماشومانو لپاره مکروه ده، همدغه شان د غټو لپاره هم مکروه ده. د قزع بې شماره صورتونه دي. ځېنې خلک د حج او عمره په دوران کې د حلق په غرض ایک چوتهائی سر يو عمره کې وخرائي. بيا دوه خله، درې ځله داسې کوي. څه ويختان وخرائي او څه پرېږدي. د قزع دا مکروه ترين صورت دېر ځېنې خلک د نظرئ نه د بچ کېدلو لپاره د ماشومانو په سر کې لارې جوړوي. مخې او د شا نه او نبي اړخ نه چپ اوخ ته ويختان واړه کړې او کربنې په کې جوړوي. دا هم بد ترينه قزع ده. ځېنې خلک د ماشومانو د سر ويختان واړه کړې او د تندې نه تر تالو پورې ويختان پرېږدي. او هغې ته ځوندی وايي. دا هم قزع ده. داسې انګرېزي ويختان هم په قزع کې راځي لکه فوجي کټ، سدهير کټ، سنتوش کټ، وغيره وغيره. د دې لپاره ضابطه دا ده چې که د سر ويختان برابر غوڅ کړی شو او پرېښودلی شو نو دا قزع نه ده، خو که ځېنې ويختان واړه او ځېنې لويې واړه واړه کړی شي نو دا ټول قزع دي. چې مکروه دي. هغه که غټ کوي او ماشومان يې کوي. د مذهبي شعار په توګه هندوان چې په سر باندې کومه چوټيه ساتې هغه هم بدترينه قزع ده. که يو مسلمان د هندوانو پشان چوټيه ساتي نو کافر به شي. (مرقات ۸/۲۱۶)

﴿۹﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى صَبِيًّا قَدْ حُلِقَ
او د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې يو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو داسې هلک وليدلو چې
بَعْضُ رَأْسِهِ وَتُرِكَ بَعْضُهُ فَنَهَاهُمْ عَنْ ذٰلِكَ
د سر څه برخه يې خرائيل شوې وه، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغه ماشوم د ساتونکو نه منع کړه او
وَقَالَ: احْلِقُوا كُلَّهُ أَوِ اتْرُكُوا كُلَّهُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]
ويې فرمايل چې ټول سره ورله ځرائېوئ يا ورله ټول سر پرېږدئ.

توضيح: احلقوا كله: دې حديث کې هم د قزع نه ممانعت بيان دی، ځکه د ټولو ويختانو د غوڅولو يا د ټولو ويختانو د پرېښودلو طلب همدغه دی چې ځېنې پرېښودلی او ځېنې غوڅول منع دي. چې قزع ده. (مرقات ۸/۲۱۶)

هيجړا او مخنث جوړېدل حرام دي

﴿۱۰﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: لَعَنَ اللهُ الْمُخَنَّثِينَ مِنَ الرِّجَالِ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په مخنث نارينو باندې لعنت ويلی دی.

[1] رقم الحديث ۴۴۲۷ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۱۱ رقم الحديث ۴۱۹۵ والنسائي في ۸/۱۳۰ رقم الحديث ۵۰۴۸.

وَالْمُتَرَجِّلَاتِ	مِنَ	النِّسَاءِ

او په هغه ښځو باندې يې هم لعنت ويلی دی چې د نارينو سره مشابهت اختياروي. او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

وَقَالَ: أخرجوهم من بُيُوتكُمْ. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]

وفرمايل چې مخنث د خپلو کورونو نه وباسئ.

توضيح: المخنثين: د مخنث د باب تفعيل نه دی او مجرد کې سمع د يسمع نه د نرم کېدو، ماتېدلو او پستيدلو په معنی کې دی. چې د کومو حرکان او سکنات قول او فعل د ښځو پشان وي لباس د ښځو پشان خپلوي، اواز او چال چلن کې د ښځو پشان انداز لرې دا مخنث دی. دې ته هيجړه هم وايي. که مخنث خلقي او طبعي پيدا شوی وي نو هغې باندې هيڅ شرعې نېو که نشته دی. هغه په قدرتې مصيبت کې اخته دی. معذور او مجبوره دی، خو صحيح سړی وي او هغه حرکاتو او سکناتو کې د ښځو د طرز زندګې او وضع او قطع اختيار وي. تردې چې جنسي آله بدله کړي، نو دا مجرم دی. او دې قسمه باندې لعنت ويلی شوی دی. نکريزي لړول د ښځو لپاره مسنون دي او د نارينو لپاره د ضرورت نه بغير مکروه دي. د مخنث په مقابله کې دلته هغه ښځه باندې هم لعنت ويلی شوی دی چې په ژوند پ طرز کې او په کرکاتو او سکناتو او اقوالو او افعالو کې د نارينو چال چلن خپلوي، خو په رائی ورکولو او علم کې د نارينو سره مشابهت اختيارول کې قباحت نشته دی. (مرقات ۲۱۷/۸، ۲۱۶)

اخرجوهم: دا چې دا مخنث د کړو وړو په اعتبار سره د نارينو په زمره کې راځي نو ځکه وفرمايلی شو چې دوی د کور نه بهر وباسئ چې د ښځو په کړو وړو کې شريک نه شي. (مرقات ۲۱۷/۸)

﴿۱۱﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَعَنَ اللهُ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ				
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل کوم نارينه چې د ښځو مشابهت				
والمتشبهات	من	النِّسَاء	بِالرِّجَالِ.	رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[2]
اختياروي او کومه ښځه چې د نارينه مشابهت اختياروي نو په هغوی د الله لعنت وي.				

توضيح: نارينو او د زنانو لباس او د اوسيدلو او بودوباش جدا جدا طرقې دي. خپلې خپلې طريقې باندې تلل پکار دي چې مشابهت را نه شي.

[1] رقم الحديث ۴۴۲۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۳۳/۱۰ رقم الحديث ۵۸۸۶ والترمذي في السنن ۹۸/۵ رقم الحديث ۲۷۸۵.

[2] رقم الحديث ۴۴۲۹ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۳۲/۱۰ رقم الحديث ۲۶۴۹ واحمد في المسند ۲۲۵/۱.

د سر په ويختانو کې د مصنوعي ويختانو لګولو حکم

﴿۱۲﴾وَعَنِ	ابْنِ	عُمَرَ	أَنَّ	النَّبِيَّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	قَالَ:	
او د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل کومه ښځه چې په										
لَعَنَ	اللهُ	الْوَاصِلَةَ	وَالْمُسْتَوْصِلَةَ							
خپلو ويختانو کې د بلې ښځې د ويختانو جوړ لګوي او کومه ښځه چې د بلې ښځې په ويختانو کې د ويختانو										
والواشمة	والمستوشمة	(مُتَّفق	عَلَيْهِ)[1]							
جوړ ولګوي او کومه ښځه چې خال لګوي او خال جوړونکي ښځه، دې ټولو باندې د الله لعنت دی.										

توضيح: **الواصلة**: دا ضرب يضرب نه د مؤنث اسم فاعل صيغه ده. چې ترجمه ملاؤول او يو ځای کول دي. دلته د بل انسان ويختان د خپلو ويختانو سره د يو ځای کولو په معنی کې دی. مطلب دا چې يوه ښځه د خپل حسن لپاره د بلې ښځې د چونټې ويختان د خپلو ويختانو سره يو ځای کړي. دې ښځې ته واصله وايي. او دا کار د لعنت سبب دی، ځکه دې کې تغير خلق الله هم دی. او د بل انسان د بدن اندامونو نه د شرعي ضابطې نه بغير فائده اخستل هم دي چې ناجائز دي. او دې کې دهوکه او دروغ هم دي. علامه طيبي د واصله مفهوم داسې بيانوي.

"الواصلة التي تثل شعرها بشعر آخر زُوراً" (طيبي ج ۸ ص ۲۵۰)(مرقات ۸/۲۱۷، الکاشف: ۸/۲۶۸)

والمستوصله: دا د باب استفعال نه دی. او تا د طلب لپاره دی. يعنې کومه ښځه چې د بلې کومې ښځې نه مطالبه کوي چې زما په سر کې دا ويختان ولګوه. علامه طيبي داسې وضاحت کوي.

والمستوصلة التي تأمر من يفعل بها ذلك (مرقات ۸/۲۱۷، الکاشف: ۸/۲۶۸)

شيخ عبدالحق محدث دهلوی رحمه الله د خپلې فارسئ شرح اشعة اللمعات کې د دواړو لفظونو مطلب داسې بيانوي چې *واصله زنے کہ پیوندمی کند مو یہائے خودرا بمو یہائے دیگر تابسیار شودوزیادہ گردو.*

ومتوصلہ آنکہ بفرماید دیگرے راکہ پیوند کند بمو یہائے وے مویہائے دیگر. (اشعة اللمعات ج ۳ ص ۶۱۲)

ترجمه: واصله هغه ښځې ته وايي چې خپل ويختان د نورو د ويختانو سره پيوند کوي چې د هغې ويختان ګڼ او اوږد شي او مستوصله هغه ښځې ته وايي چې د بلې ښځې نه مطالبه کوي چې زما د ويختانو سره د بلې ښځې ويختان ولګوه.

دې دواړو صورتونو کې ښځه يوه ده او د خپلو ويختانو د غټولو په چکر کې ده. دا مطلب نه دی چې

---

[1] رقم الحديث ۴۴۳۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۷۴/۱۰ رقم الحديث ۵۹۳۷ ومسلم في ۱۶۷۷/۳ رقم الحديث ۲۱۲۴/۱۱۹ .

واصله هغه ده چې خپل ويختان د بل په سر کې ولګوي. هغه صورت هم اګر که منع دی، خو د حديث مطلب ده نه دی. ما دومره زور دلته ځکه ولګولو چې مظاهر حق وغيره کې د ځينو شارحينو نه دا سهو شوې ده. اوس مسئله دا ده چې که د انسان ويختان ښځه خپلو ويختانو سره لګوي نو دا مطلقاً حرام دي، خو که د ويختانو په ځای وړئ يا نور تارونه لګوي، د دې څه حکم دی؟ نو د امام مالک رَحِمَهُ الله په نزد هغه هم جائز نه دي. فتاوی عالمګيري کې ليکلی شوي دي چې د سر په ويختانو کې د انسان ويختان شاملول حرام دي، خو د وړئ وغيره تار لګول جائز دي. اوس که يوه ښځه د يو ځناور ويختان مثلاً د خچر يا د آس د لکئ ويختان د خپلو ويختانو سره شامل کړي نو د دې څه حکم دی؟ نو امام مالک او د نورو اکثرو علماؤ مطلقاً د ويختانو يو ځای کول ناجائز وايي، ځکه د حديث ممانعت عام دی. همدغه راجح دي. البته ځينې علماؤ څه خاص حالت کې د ځناور ويختانو لګولو ته ناجائز ګڼلي دي. نن سبا بازارونو کې د زروګنو د سر د ويختان د خول سره ملاوېږي. ښځې يې اخلي او د لعنت مستحق کېږي. (مرقات ۲۱۸/۸)

الواشمة: وشم د بدن ګودنې ته وايي. د دې طريقه دا ده چې سنت يا نور کوم د تېرې څوکې والا آله بدن کې منډل کېږي. کله چې زخم ولګې او وينه رواته شي تو هغه زخم کې رانجه يا نيل وغيره اچولو سره ډک کړی شي. کله چې ويختان يو ځای شي او زخم صحيح شي، نو لاندې نيله نشان او خال خکاري. چې د هميشه لپاره وي. واشمه هغه ښځې ته وايي چې دا عمل په خپل بدن باندې کوي. او مستوشمه هغه ښځې ته وايي چې دا عمل خپله نه کوي په بلې کومې ښځې باندې يې کوي. د عبارت ترجمه دا سې ده. خال لګونکي او خال جوړونکي ښځه. (مرقات ۲۱۸/۸)
دې تغير خلق الله دی، ځکه حرام دی. علماؤ ليکلي دي چې که پلېته ماده د څرمن د لاندې خنبه پاتې شوه نو يا په هغې باندې اودس او غسل او لمونځ نه صحيح کېږي، ځکه هغه ځای نجس پاتې کېږي. والله اعلم. مصر او ليبيا او افغانستان کې د وشم دا عمل ډېر زيات دی. الله دې هدايت ورکړي.

خلق الله کې تغير حرام دی

﴿۱۳﴾وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: لَعَنَ اللهُ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ وَالْمُتَنَمِّصَاتِ
او حضرت عبد الله ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې خال لګونکي او خال جوړونکي ښځې، د خولې نه ويختان
وَالْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ الْمُغَيِّرَاتِ
راويستونکې ښځې، د حسن لپاره غاښونه په سوان سوان کونکې ښځې، دې ټولو باندې چې د الله په جوړ کړی
خَلْقَ اللهِ فَجَاءَتْهُ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ:
شوې څيزونو کې بدلون کوي الله لعنت فرمايلی دی. نو يوه ښځه ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه ورغله او وې ويل

إِنَّهُ	بَلَغَنِي	أَنَّكَ	لَعَنْتَ	كَيْتَ	وَكَيْتَ فَقَالَ:

چې ماته دا خبره را رسیدلې ده چې ته په دا سې ښځو باندې لعنت وایې؟ حضرت ابن مسعود رضي الله عنه و فرمایل

مَا	لِي	لَا	أَلْعَنُ	مَنْ	لَعَنَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

چې زما لپاره څه ستونزه ده چې زه هغې باندې لعنت ونه وایم. چې په چا نبي کریم صلی الله علیه وسلم لعنت ویلی دی.

وَمَنْ	هُوَ	فِي	كِتَابِ	اللهِ	فَقَالَتْ:	لَقَدْ قَرَأْتُ

او چې څوک د الله په کتاب کې لعنتي ګڼلې شوې دی. ښځې وویل چې ما هم دا شی ویلی دی چې

مَا	بَيْنَ	اللَّوْحَيْنِ	فَمَا	وجدت	فِيهِ	مَا تقُول

د دوه قابو په مینځ کې دی (یعنې ما هم پوره قرآن کریم لوستلی دی) خو هغې کې ماته دا خبره چې ته یې وایې

قَالَ:	لَئِنْ	كُنْتِ	قَرَأْتِيهِ

(صریح الفاظو کې) چرته نه ملاو شوې؟ حضرت ابن مسعود رضي الله عنه و فرمایل چې که ته قرآن کریم په غور او فکر

لَقَدْ	وَجَدْتِيهِ	أَمَا	قَرَأْتِ:

سره او پوهې سره ولولې نو دې کې به درته یقیناً دا حکم ملاو شوی وی. آیا تا دا آیت نه دی ویلی

(مَا	آتَاكُمُ	الرَّسُولُ	فَخُذُوهُ	وَمَا

یعنې نبي کریم صلی الله علیه وسلم چې څه تاسو ته درکوي هغه اخلئ او هغې باندې عمل کوئ. او د کوم شي نه

نَهَاكُمْ	عَنْهُ	فَانْتَهُوا)	؟	قَالَت:	بلى	قَالَ:

چې تاسو منع کوي د هغې نه منع شئ. هغه ښځې وویل چې آو دا آیت خو ما ویلی دی. حضرت ابن مسعود رضي الله عنه و فرمایل

فإنه	قد	نهى	عَنْهُ	(مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

چې پس دا هغه څیز دی چې د کوم نه نبي کریم صلی الله علیه وسلم منع کړې ده.

توضیح: الْمُتَنَمِّصَاتِ: مُتَفَعِّلَاتٌ په وزن دی. میم ثاني باندې شد دی **منماص ای المنقاش** راویستلو ته وایې. د مخ نه واړه واړه ویختان چې کومې آلې سره راویستل کیږي. هغې ته منماص وایې. دغه شان عمل کونکې ښځې ته نامصه وایې. چې ذکر یې په حدیث کې دی. دلته د متنمصه ذکر دی. هغه دا ښځه ده چې د په نورو کار کوي. یعنې په نور باندې ویختان راویستونکې ښځه. (مرقات ۲۱۸/۸)

([1]) رقم الحديث ۴۴۳۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۶۹/۸ رقم الحديث ۴۸۸۶ ومسلم في ۱۶۷۸ رقم الحديث (۱۲۰-۲۱۲۵)

المتفلجات: دا د فلج نه دی. د دوه غاښونو مينځ کې فاصله او کړکئ ته وايي. جاهليت کې د حسن زیاتولو لپاره سوان او د لور په ذريعه غاښونه برابروي چې غاښونه یو شان شي. یا به یې په مینځ کې فاصله جوړه کړه او غاښونو کې به یې د کړکئ پشان سوری جوړ کړو چې ښایسته ښکاري. داد خلق الله بدلون دی، نو ځکه منع او د لعنت سبب دی. اله: يعنې شان دا دی. (مرقات ۲۱۸/۸)

کیت وکیت: يعنې واشمات او د هغې نه وروستنۍ ښځو باندې نبي کريم ﷺ لعنت کړی دی.

ومن هو فی کتاب الله: ای ومن هو ملعون فی کتاب الله. (مرقات ۲۱۹/۸)

د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه دې کلام باندې د هغه ښځې باندې اشتباه راغله چې قرآن کې چرته ذکر دي، نو ځکه یې وویل چې ما ټول قرآن اول نه تر آخر پورې لوستلی دی. دا حکم هلته نشته دی.

اللوحين: ای الدفتين يعنې د دواړو اړخ نه مې اول نه تر آخر پورې لوستلی دی. د لوحین نه ټول قرآن مراد اخستلی شوی دی. (مرقات ۲۱۹/۸)

قرأتيه وجدتيه: دواړو ځايونو کې اشباع ده. يعنې که رښتیا په پوهې سره لوستلی وی! نو دا حکم به دې ضرور موندلی وی!!!. (مرقات ۲۱۹/۸)

فانه: يعنې نبي کريم ﷺ منع کړې ده. ګویا کې قرآن منع کړې ده. (مرقات ۲۱۹/۸)

بد نظري يو حقيقت دی

﴿۱۲﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْعَيْنُ حَقٌّ
او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ فرمايي چې بد نظري حق دی. او
وَنَهَى عَنِ الوشم. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]
نبي کريم ﷺ د خال لګولو نه منع کړې ده.

توضيح: العين حق: يعنې بد نظري يو حقيقت دی. هيڅ او وهم ادهام نه دی. معتزله وغيره او روښان خياله خلک بد نظرې نه مني. هغوی وايي چې دا صرف وهم دی، لکه څنګه چې پل باندې بيروندکی تربږي او خيال د غورځيدونکی ګنې. دغه شان دا کس هم په وهم کې اخته دی. چې ما باندې د فلانې نظر لږيدلی دی. اهل سنت فرمايي چې بد نظري يو حقيقت دی چې دا هيڅ وهم نه دی. د قرآن او حديث ډېر نصوص دې باندې دلالت کوي. معتزله خپله په وهم کې دی. (مرقات ۲۲۰/۸)

د بدنظرئ د لږيدلو حقيقت علماؤ داسې بيان کړی دی چې عائن (نظر باز) او ناظر په قوت واهمه

[1] رقم الحديث ۴۴۳۲ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۶۰/۱ رقم الحديث ۵۹۱۴ ومسلم في ۸۴۲/۲ رقم الحديث (۲۱-۱۱۸۴)

باندې اثر کوي، نو هغه متاثره شي. یا د عائن او ناظر په نظر کې باقاعده جراثیم وي او په مسطور باندې اثر کوي. د الله مشیت او په حکم سره ناظر په نظر کې دا تاثیر پیدا شي. او س دلته پوښتنه دا ده چې وشم او بد نظرې ولې یو ځای ایښودلی شوي دي. حال دا چې د بد نظرې بیل بیل بابونه راروان دي. دلته یې څه کار دی؟

د دې جواب دا دی چې په اهل وشم کې د اکثرو دا خیال وي چې د وشم په وجه بد نظرې ختمېږي. د دې په جواب کې وفرمایل چې وشم نه کوئ. بد نظرې یو حقیقت دی. کله چې لږېږي نو وشم دا نه شي منع کولی. (مرقات ۲۲۰/۸)

﴿۱۵﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُلَبِّدًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
او حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرمایي چې ما د نبي کریم صلی الله علیه وسلم ملبد لیدلی دی. (بخاری)

توضیح ملبداً: د دې مطلب دا دی چې حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د حج په موقع گوند وغیره باندې خپل ویښتان راغونډ کړي وُو چې ما ولیدل. نبي کریم صلی الله علیه وسلم د گرد او دوړو نه د بچ کېدلو لپاره داسې کړې وُو یا به یې بل مقصد وُو. د احرام په حالت کې داسې کول جائز دي، خو ویښتانو پټول جائز نه دي. (مرقات ۲۲۰/۸)

د نارینه لپاره د زعفرانو استعمالول منع دي

﴿۱۶﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت انس رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د دې نه منع کړې ده چې یو نارینه خپل
أَنْ يَتَزَعْفَرَ الرَّجُلُ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
بدن باندې یا په جامو باندې زعفران ومښي.

توضیح: ان یتزعفر الرجل: تزعفر د زعفران نه جوړ شوی دی. مطلب دا دی چې نارینه نه په جامو کې زعفران استعمالوی شي او د نه د زعفران خوشبوئ خپل بدن مښلی شي. ځکه زعفران مښل د ښځو سره مخصوص دي. باقې که کوم صحابه کرامو زعفران استعمال کړې دي یا یې خلوق استعمال کړی دی چېد زعفرانو دویم نوم دی، نو د دې جواب دا دی چې کېدی شي دا ممانعت مخکښې واقعه وي. دویم جواب دا دی چې یا یې په ډېر کم مقدار کې استعمال کړی وي. د ممانعت د زیات مقدار دی. (مرقات ۲۲۱/۸)

---

[1] رقم الحدیث ۴۴۳۳ أخرجه البخاري في صحیحه ۳۰۴/۱۰ رقم الحدیث ۲۶۸۳ واحمد في المسند ۱۲۱/۲

[2] رقم الحدیث ۴۴۳۴ أخرجه البخاري في صحیحه ۳۰۴/۱۰ رقم الحدیث ۵۸۴۶ ومسلم في ۱۶۶۳/۳ رقم الحدیث (۷۷-۲۱۰۱)

نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اعلى خوشبو استعمال كړه

﴿۱۷﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كُنْتُ أُطَيِّبُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَطْيَبِ مَا نَجِدُ

او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چي كله به ما له بهترينه خوشبوي راغله نو هغه به ما نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له لګوله

حَتَّى أَجِدَ وَبِيصَ الطِّيبِ فِي رَأْسِهِ ولحيته (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

تر دې چي د هغې خوشبوې پړق به ما د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په سر او ږيره كې ښكاره كېدو.

د مخلوط او غير مخلوط خوشبويې ذكر

﴿۱۸﴾ وَعَنْ نَافِعٍ قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا اسْتَجْمَرَ

او حضرت نافع فرمايي چي كله به حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د خوشبوېي اخستله نو كله به يې چي كله صرف خوشبويې

اسْتَجْمَرَ بِالْأَلُوَّةِ غَيْرِ مُطَرَّاةٍ وَبِكَافُورٍ

اخستله چي هغې كې به مشک وغيره مخلوط نه ؤو. او كله به يې د كافور خوشبوېي اخستله چي دا به يې د اګربتئ سره

يَطْرَحُهُ مَعَ الْأَلُوَّةِ ثُمَّ قَالَ:

(يعني دواړه يو ځاى كړى شي او) په اور كې واچولى شي. او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ و فرمايل چي

هَكَذَا كَانَ يَسْتَجْمِرُ

نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به هم داسې خوشبوېي اخستله. كله به يې صرف د اګربتئ خوشبوېي اخستله

رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ . رَوَاهُ مُسلم[2]

او كله به يې كافور او د اګربتئ دواړه به يې ګډ وه نو د هغې خوشبوېي به يې اخستله.(مسلم)

توضيح: استجمر: د استجمار ډېرې معنې دي دلته په سكروټې كې خوشبوې اچول او د هغې خوشبوېي اخستلو ته استجمار ويل شوي دي. مراد ترېنه د خوشبوېي ده. (مرقات ۲۲۱/۸)

بِالْأَلُوَّةِ: باجاره دى. همزه باندې زبر دى. پيش هم جائز دى. لام باندې پيش دى. واؤ باندې شد او زبر دى. آخر كې ګول تا ده.

وهى عود يتبخر به: يعني الوة عود ته وايي. عود يو اعلىٰ قِسم لرږى دى. چې سوځولو سره ترېنه

---

[1] برقم الحديث ۴۴۳۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۶۶/۱۰ رقم الحديث ۵۹۲۳ ومسلم في ۸۴۷/۲ رقم الحديث (۳۸-۱۱۸۹)
[2] برقم الحديث ۴۴۳۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۶۶/۴ رقم الحديث (۲۱-۲۲۵۴) والنسائي في ۱۵۶/۸ رقم الحديث ۵۱۳۵

خوشبوي حاصليږي. حرمين شريفين کې مجمع کې دننه يا کله د مطاف دننه يې د عرب خلک سوځوي. خلک منډې وهي او دهونې ترېنه اخلي. دې ته اګر هم وايي. نن سبا په جوماتو کې اګربتى سوځولې کېږي. (مرقات ۸/۲۲۲)

غير مطراة: اى غير مخلوطة بغيرها من الطيب كالمسک والعنبر يعنې الوة اور عود کله مشک او عنبر نه بغير سوځولى کېدلى او کله به د دې سره کافور ګډوډولو سره سوځول کېدلو يعنې يو ځله به د عود دهونى اخستله او بل ځل به يې د کافور وغيره مشک اوّ عنبر ګډوډ دهونى اخستله.

طيرحه: د غوزارولو په معنى کې دى. ګډول مراد دى.

غير مطراة: نه غير ګډ ود مراد دى. (مرقات ۸/۲۲۲)

الفصل الثاني

بريت واړه کول پښوانى سنت دى

﴿۱۹﴾ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُصُّ أَوْ يَأْخُذُ مِنْ شَارِبِهِ
حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپلې شونډ وړې کولي يا به يې اخستلې.
وَكَانَ إِبْرَاهِيمُ خَلِيلُ الرَّحْمٰنِ صَلَوَاتُ الرَّحْمٰنِ عَلَيْهِ يَفْعَله. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ [1]
او ابراهيم عَلَيْهِ السَّلَام چې د خداى دوست ؤ هغې به داسې کوم يعنې هغې به هوم خپلې شونډې وړب کولې.

د بريت غټونکو لپاره وعيد

﴿۲۰﴾ وَعَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ
او د حضرت زيد ابن ارقم نه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ روايت دى چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل کوم کس چې
لَمْ يَأْخُذْ شَارِبِهِ فَلَيْسَ مِنَّا. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ [2]
شونډې نه غوځوي هغه زمونږ نه نه دى. (احمد، ترمذى، نسائى)

توضيح: فليس منا: يعنې دې شعبه کې زمونږ په طريقه نه دى. باقې دين کې دى. يا زمونږ سره د هغې هيڅ تعلق نشته دى. دا يې بطور اسلوب حکيم وفرمايل چې هغه پريشانه شي او توبه وباسي. دا تشديد او تغليظ او تهديد او توبيخ دى. (مرقات ۸/۲۲۲)

---

[1] رقم الحديث ۴۴۳۷ أخرجه الترمذي في سننه ۸۶/۵ رقم الحديث ۲۷۶۰ واحمد في المسند ۳۰۱/۱.

[2] رقم الحديث ۴۴۳۸ أخرجه الترمذي في السنن ۸۷/۵ رقم الحديث ۲۷۶۱ والنسائي في ۱۵/۱ رقم الحديث ۱۳.

د غاړو اړخ نه د ږيرې برابرولو حکم

﴿۲۱﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْخُذُ
او حضرت عمرو بن شعيب د خپل پلار نه او هغه د خپل نيکه نه نقل کوي چې نبي کريم ﷺ
مِنْ لِحْيَتِهِ مِنْ عَرْضِهَا وَطُولِهَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ [1]
به خپله ږيره مبارکه پلنوالي او اوږد والي کې (يعني د لاندې نه هم او ښي او چپ اړخ نه هم) کموله.

توضيح: **يأخذ من اطراف لحيته**: د دې نه مراد هغه غټ ويختان دي چې د نورو ويختانو نه غټ شي. چې د ږيرې هوار والي کې فرق راولي، نو ځکه به هغه زياتې ږيره غوڅولی کېږي. دېنه د ږيرې د وړې کولو جواز نه ملاوېږي، لکه څنګه چې د مودودې منونکې خشخشي ږيره ساتې. البته تر د يو موټې پورې ږيره وړه کول جائز دي. يو قبضه کمول د جواز آخري حد دی. ګوياکې صحابي د آخري حد حد ويلی دی. (مرقات ۸/۲۲۳)

د نارينه لپاره د خلوق عطر استعمالول جائز نه دي

﴿۲۲﴾ وَعَن يعلى بن مرة أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى عَلَيْهِ
او د حضرت يعلى ابن مره نه روايت دی چې نبي کريم ﷺ د يعلى رضي الله عنه په جامو باندې د
خَلُوقًا فَقَالَ: أَلَكَ امْرَأَةٌ؟ قَالَ: لَا
زعفرانو مرکب خوشبويي خلوق وليد له، نو وېې فرمايل چې آيا ته د ښځې والا يې؟ هغې وويل نا.
قَالَ: فَاغْسِلْهُ ثُمَّ اغْسِلْهُ ثُمَّ اغْسِلْهُ ثُمَّ لَا تعد . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ [2]
نبي کريم ﷺ وفرمايل نو بيا دا اوينځه بيا يې اوينځه بيا يې اوينځه او بيا کله هم داسې مه کوه.

توضيح: خلوق يو قسم عطر دي چې ښځې يې استعمالوي. د زعفرانو نه خلوق جوړېږي. چې د نارينو چې زعفران منع دی نو خلوق هم منع دی.

الک امرأة: نبي کريم ﷺ دا ځکه وپوښتل چې که د ښځې والا وي نو کېدی شي چې د هغې بدن نه لږېدلی وي چې معاف دی، خو چې نبي کريم ﷺ ته معلومه شوه چې هغې په مستقله توګه استعمال کړی دی نو نبي کريم ﷺ درې ځل يې وفرمايل چې چې لاړ شه او دا وينځه بلکې درې ځل يې وينځه. (مرقات ۸/۲۲۴)

[1] رقم الحديث ۴۴۳۹ اخرجه الترمذي في السنن ۸۷/۵ رقم الحديث ۲۷۶۲.
[2] رقم الحديث ۴۴۴۰ اخرجه الترمذي في السنن ۱۱۲/۵ رقم الحديث ۲۸۱۶ والنسائي ۱۵۲/۸ رقم الحديث ۵۱۲۱

﴿۲۳﴾وَعَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَقْبَلُ اللهُ صَلَاةَ رَجُلٍ
او حضرت ابو موسی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل الله د هغه كس لمونځ نه
فِي جَسَدِهِ شَيْءٌ مِنْ خَلُوقٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
قبولوي چې په بدن يې لږ شان خلوق هم لږېدلي وي.

توضيح: خلوق: يعنې دا كس به لمونځ كوي خو د ښځو سره د مشابهت به وجه به يې لمونځ نه قبلېږي، ځكه خلق د ښځو خوشبوي ده. دې مشابهت اختيار كړې دى خو ابن مالك فرمايي چې دلته د خلوق په استعمالولو باندې دا سخت وعيد راغلى دى. چې زجر او توبيخ او تشديد او تغليظ باندې محمول دى. (مرقات ۲۲۴/۸)

﴿۲۴﴾وَعَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى أَهْلِي مِنْ سَفَرٍ
او حضرت عمار ابن ياسر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ځل زه د سفر نه بېرته خپل كور والو ته په داسې حال
وَقَدْ تَشَقَّقَتْ يَدَايَ فَخَلَّقُونِي بِزَعْفَرَانٍ
كې راغلم چې ځما دواړه لاسونه چاودلي ؤو، نو زما كور والو (د علاج په توګه) زما په لاسونو د دې خوشبوې ومښله
فَغَدَوْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
چې زعفران په كې ګډوډ كړې شوى دى. بيا چې كله سحر زه د نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خدمت كې حاضر شوم
فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ
او نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته مې سلام وكړو نو نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زما د سلام وجواب ونه كړو
وَقَالَ: اذْهَبْ فَاغْسِلْ هَذَا عَنْكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[2]
بلكې ويې فرمايل چې لاړ شه او د دې خوشبويې وينځه.

توضيح: فلم يرد علي: يعنې د خلوق د استعمالول په وجه نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماته د سلام جواب رانه كړو. كېدى شي چې د عمار د عذر علم نه ؤو شوى. ګنې معذوره او مجبوره ؤو. د دوا په توګه يې استعمال كړې ؤو. (مرقات ۲۲۴/۸)

---

(۱) رقم الحديث ۴۴۴۱ اخرجه البخاري في صحيحه ۴۰۳/۴ رقم الحديث ۴۱۷۸ واحمد في المسند ۴۰۳/۴.

(۲) رقم الحديث ۴۴۴۲ اخرجه ابوداود في السنن ۴۰۲/۴ رقم الحديث ۴۱۷۶ واحمد في المسند ۳۲۰/۴.

د نارينؤ او زنانؤ په عطرو کې فرق

﴿۲۵﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: طِيبُ الرِّجَالِ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل د نارينؤ خوشبوې هغه ده چې
مَا ظَهَرَ رِيحُهُ وَخَفِيَ لَوْنُهُ وَطِيبُ النِّسَاءِ
د بويې ظاهر خو وي خو د هغې رنګ ظاهر نه وي، لکه مشک او عنبر او عطر وغيره او د ښځو خوشبو هغه ده
مَا ظَهَرَ لَوْنُهُ وَخَفِيَ رِيحُهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ[1]
چې رنګ خو يې ظاهر وي خو د هغې بوې ښوره نه شي لکه د نکريزو او زعفران وغيره. (ترمذی، نسائی)

توضيح: ښځه باپرده شی دی نو د دې تقاضا دا ده چې د هغې د بدن نه خوشبوې په کوم نارينه باندې ونه لږي. البته د کور د ښځې زينت د ښځې لپاره ضروري دی، نو ځکه دې د ښځې په خوشبوې کې زينت زيات وي، خوشبوې کمه وي او د نارينه پرده نشته دی نو ځکه دې تيزه خوشبوې ولګوي خو زيبائش او زينت د نارينه د نارينتوب خلاف دی، نو د هغې په عطرو کوشبوې تيزه او زينت کم وي.

﴿۲۶﴾وَعَنْ .أنس قَالَ: كَانَتْ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُكَّةٌ
او حضرت انس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره سکه وه. د يو مرکب خوشبوې نوم،
يَتَطَيَّبُ مِنْهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[2]
نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د هغې نه لګوله.

توضيح: **سكة**: سين باندې پيش دی. ک باندې شد سره زبر دی. آخر کې ګول تا ده. اکثر شارحينو د سکة ترجمه او مفهوم داسې بيان کړی دی چې دا يو مخلوط مرکب دی، خو دا خبره په زړه نه لګي ځکه "**يتطيب منها**" لفظ د دې پوره موافق نه دی. مرقات کې ملاق علی قاری د ډېرو اقوالو نه وروسته فرمايي "**وقيل الظاهر ان المراد بها ظرف فيها طيب**" علامه جزوی فرمايي چې "**ويحتمل ان يكون وعاء**". علامه ميرک د کلام نه هم معلومېږي چې دا لوښی کېدی شي. بهرحال د عطرو ډبی اخستل ډېر ښه دي. بيا د هغې د ننه ګډوډ يا غير ګډوډ وي هيڅ فرق نه کوي. (مرقات ۸/ ۲۲۶،۲۲۵)

---

[1] رقم الحديث ۴۴۴۳ أخرجه الترمذي في السنن ۵/ ۹۹ رقم الحديث ۲۷۸۷ والنسائي في ۸/ ۱۵۱ رقم الحديث ۵۱۱۷.

[2] رقم الحديث ۴۴۴۴ أخرجه ابوداود في السنن ۴/ ۳۹۴ رقم الحديث ۴۱۶۲.

نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به اكثر په سر تيل موښل

﴿۲۷﴾وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم يُكثر دهن رَأسه
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به خپل سر مبارك كې زيات تيل استعمالول.
وتسريح لحيته وَيُكْثِرُ الْقِنَاعَ كَأَنَّ ثَوْبَهُ
ږيره به يې زياته استعمالوله او اكثر به يې سر مبارك باندې يو ټوټه ږده چې داسې به ښكاره كېدنه
ثَوْبُ زَيَّاتٍ. رَوَاهُ فِي شرح السنة ⁽¹⁾
چې د بوجۍ ټوټه ده. (شرح السنة)

توضيح: يكثر دهن: دلته پوښتنه دا ده چې تيل خو به نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زيات استعمالول خو د زيات ږمونځولو نه خو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ منع كړې ده. دلته د كثرت ذكر ولې دی؟

د دې جواب دا دی چې د كثرت نه نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ منع كړې ده هغه په خپل ځاى صحيح دی. دلته د كثرت مطلب دا دی چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فى نفسه ږمونځه زياته استعمالوله. دا مطلب نه دی چې د منع حد پورې به يې ږمونځه استعمالوله. سر كې د ږمونځې لپاره ترجل او ږيره كې د ږمونځې لپاره د تسريح لفظ استعمال شوی دی. (مرقات ۸/ ۲۲۶)

ويكثر القناع: د پټكي وغيره لاندې چې كومه نرمه ټوټه استعمالېږي هغې ته قناع وايي. دا چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به سر كې تيل زيات استعمالول نو ځكه د تيلو مښلو نه وروسته به يې دا نرمه ټوټه د پټكي لاندې ايښودله چې پټكي پسې تيل و نه خښلي. (مرقات۸/ ۲۲۷)

كأن ثوبه: ثوبه كې چې كوم ضمير دی دا د هغه قناع ثوب ارخ ته راجع دی. يعنې نرمه ټوټه به نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د پټكي لاندې استعمالوله. هغه ټوټه به په تيلو كې داسې نونده شوه چې داسې غوړنه به شوه لكه څنګه چې د تيل خورڅونكې كس جامې وي. د تيلو خرڅونكي والا جامې هم غوړنې وي. او په خاصه توګه ـ هغې لاس كې يوه ټوټه وي چې هغه پرې لاسونه پاكوي. هغه په تيلو كې غوړه وي.

بهرحال دا ضمير د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بدن مبارك باندې د اغوستلې شوې جامو ارخ ته نه دی ځكه نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به پاكوالي كې انظف الناس ؤو. ملاعلي قاري څه روايتونه هم نقل كړي دي چې وضاحت او تصريح سره دا ضمير هم هغه د قناع ارخ ته راجع دی. (مرقات۸/ ۲۲۷)

(¹) رقم الحديث ۴۴۲۵ اخرجه البغوي في شرح السنة ۱۲/ ۱۸۲ رقم الحديث ۳۱۶۴

د نبی کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کوڅئ مبارکي

﴿۲۸﴾ وَعَن أُمِّ هَانِئٍ قَالَتْ: قَدِمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْنَا بِمَكَّةَ قَدْمَةً
او حضرت ام هانی رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې يو ځل د مکې د فتحې په ورځ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ کره تشريف
وَلَهُ أَرْبَعُ غَدَائِرَ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ (۱)
راوړو نو هغه د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ څلور کوڅئ وي يعني دوه ښي اړخ ته ؤو او دوه چپ اړخ ته.

توضيح: قدمة: دا د قدم لپاره مفعول مطلق دیږ. قاف باندې زبر دی. دال ساکن دی. میم باندې زبر دی. "ای مرة واحدة" یعني د دې راتګ نه د فتح مکې راتګ مراد دی. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ څلور ځله مکې ته تشريف راوړی دی. عمرة القضاء کې بيا د مکې د فتحې په ورځ بيا د طائف د جعرانه راغلو او آخري ځل حجة الوداع کې راغلو.

غدائر: دا د غديرة جمع ده. اصل کې ګډې ته وايي خو دلته هغه مراد نه دی بلکې مطلب دا دی چې د حفاظت له نظره د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ويختان څلورو برخو کې شوي ؤو. (مرقات۸/۲۲۸)

د نبی کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ويختانو مينځ کې د لارې ذکر

﴿۲۹﴾ وَعَن عَائِشَةَ قَالَتْ: إِذَا فَرَقْتُ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأْسَهُ صَدَعْتُ
او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې کله به نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په سر کې لاره ويستله نو د تندي
فَرْقَهُ عَنْ يَافُوخِهِ وَأُرْسِلُتْ نَاصِيَتَهُ
نه به يې د سر د ويختانو دوه برخې کولو سره جدا کولې او د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د تندي ويختان د
بَيْنَ عَيْنَيْهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ(۲)
دواړو سترګو مينځ کې پريښودل.

توضيح: فرقت: فرق: د سر ويختانو مينځ کې لارې ته وايي او فرقت لاره ويستلو ته وايي.

رأسه: يعني د سره په ويختانو کې به يې مانګ ويستلو. (مرقات۸/۲۲۸)

صدعت: صدع د څېرولو په معنی کې دی. لاره ويستلو لپاره ويختان په دوه برخو کې تقسيمول مراد دي. (مرقات۸/۲۲۹،۲۲۸)

(۱) رقم الحديث ۴۴۴۶ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۰۹ رقم الحديث ۴۱۹۱ والترمذي في ۴/۲۱۶ رقم الحديث ۱۷۸۱.
(۲) رقم الحديث ۴۴۴۷ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۰۸ رقم الحديث ۴۱۸۹ وابن ماجه في ۲/۱۱۹۹ رقم الحديث ۳۶۳۳.

یأفوخه: یافوخ د سر هغه مینځئ برخې ته وایي چرته چې تالو وي. ورو کوالي دا ځای پر قېږي.

بین عینه: حضرت عائشه رضي الله عنها د لاره ویستلو دا صورت وایي چې د هغې یو سر به د تالو سره وه او دویم به یې د دواړو سترګو مینځ کې د تندي د پاسه ؤو، خو دا د لارې ویستلو صورت شو. د تندي د ویختانو کیفیت داسې بیانوي چې د نیم ویختې د کرښې ښي اړخ ته ؤو او نیم وختي ته به د کرښې چپ اړخ ته ؤو. د حدیث همدغه مفهوم دی خو د الفاظو تنګي ده. وضاحت پوره نه دی.

علامه طیبي فرمایي "**بین عین یکون نصف شعر ناصیته من جانب یمین ذاك الفرق والنصف الأخر من جانب یسار ذلك الفرق اه**" ملاعلي قاري د الفاظو تنګي او د باریک فرق ته اړخ ته اشاره کولو سره فرمایي "**وتأمل فیما بین القوسین من الفرق فانه فرق دقیق وبالتأمل حقیق لمن له توفیق**" (مرقات)

هره ورځ د سر د ږمنځولو نه ممانعت

﴿۳۰﴾وَعَن عبد الله بن مغفل قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ التَّرَجُّلِ
او حضرت عبدالله ابن مغفل رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د ږمونځولو نه منع کړې ده
إِلَّا غِبًّا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[1]
خو روزانه دا چې یو ورځ پس ږومنځ کړی شي.

توضیح الاغباً: قاضي عیاض رحمه الله فرمایي چې "غب" لفظ د هر هغه کار لپاره استعمالېږي چې کوم یو ورځ وکړی شي او بله ورځ پریښودلی شي. د ومونځ باره کې همدغه مطلب دی. چې سر او ږیره هره ورځ مه ږمونځوئ ځکه مسلمان د دې ارائش او زیبائش نه دی پیدا شوی او دا تکلفات د هغې د ژوند برخه ده چې هر وخت خامخا ږمونځې پسې نښتی وي. د دې نه معلومه شوه چې کوم خلک د هر او دس نه وروسته ږیره ږمونځوي او دا سنت ګڼي. دا غلطه ده. (مرقات ۲۲۹/۸)

امام غزالی په احیاء العلوم کې یو حدیث نقل کړی دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به هره ورځ دوه ځل سره ږمونځولو. علماؤ لیکلي دي چې د دې حدیث هیڅ ثبوت نشته دی. البته د ښځو حکم جدا دی. علماؤ لیکلي دي چې ښځه هره ورځ سر ږمونځولی شي، ځکه د دې کار په ږمونځه چوټیه جوړول دي. بهرحال دا د اولی او د غیر اولی مسئله ده. د څه فرض یا حرام مسئله نه ده، خو نن سبا نارینه او زنانه دومره بې حیا شوي دي چې په روانه او په ناسته یې لاس کې ږمونځه وي. داسې بې حیاء ښځې هم په نظر کې راشي چې د سرک په غاړه په سرعام سر ږمونځوي.

---

[1] ... ۳۹۲/۴ رقم الحدیث ۴۱۵۹ والترمذي في ۲۰۵/۴ رقم الحدیث ۱۸۵۶.

ډیر د عیش ژوند پرېږدئ او کله لغړي پښې هم ګرځئ

﴿۲۱﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُرَيْدَةَ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِفَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ:
حضرت عبدالله ابن بریده رضي الله عنه فرمايي چې یو ورځ حضرت فضاله ابن عبید رضي الله عنه ته یو کس ووېل چې
مَا لِي أَرَاكَ شَعِثًا؟ قَالَ:
څه خبره ده چې زه تا په ګډوډ ویختانو (یعنې ستا ویختان ږمونځ شوي نه) وینم؟ هغې وفرمايل چې د
إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَنْهَانَا عَنْ كَثِيرٍ مِنَ الإِرْفَاهِ
نبي کریم صلی الله علیه وسلم د عیش او ارام شیزونه د زیات اختیارولو نه به مونږ منع کولو. (او ږمونځولو او د تیل
قَالَ: مَالِي لَا أَرَى عَلَيْكَ حِذَاءً؟ قَالَ:
استعمال هم په دې کې دی) هغه بیا ووېل چې څه خبره ده چې زه ستا پښو کې بوټان نه وینم؟ هغې جواب
كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا أَنْ نحتفي أَحْيَانًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]
ورکړو چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به مونږ ته دا حکم کولو چې مونږ کله کله بربنډې پښې ...

توضیح: شعثاً: ګډوډ ویختانو ته وايي. دې ډېر د ږمونځولو وهلو او د تیل نه ورکولو او د عیش د ژوند پرېښودلو علامت ؤو، نو ځکه یې په جواب کې "**کثیر من الارفاه**" الفاظ راغلي دي. چې مفهوم یې د عیش او د ارام ژوند دی چې خوراک د پاسه خوراک وي، لباس د پاسه لباس وي "**الافارة التنعم وماظاهرة الطعام على الطعام واللباس على اللباس**" (مرقات ۲۳۰/۸)

ان نحتفي: بربنډو پښو باندې تللو ته احتفا وايي. دې سره جفا کشي راځي. پښې مضبوطېږي. عاجزي او انکساري راځي او بربنډو پښو سره طاقت پیدا کېږي. چې د مجبورۍ په وخت کې پکار راځي. او خاروه باندې بربنډو پښو باندې ګرځېدلو سره سړی د ټې بې د مرض نه محفوظ وی.

احیاناً: یعنې کله کله معمول وي همیشه نه وي. (مرقات ۲۳۰/۸)
بهرحال هر حال کې اعتدال بهترین حال دی.

اپنی مٹی پہ تو چلنے کا سلیقہ سیکھو　　سنگ مرمر پہ چلو تو پھسل جاؤ گے

که ویختان غټ کړئ نو اکرام یې کوئ

﴿۲۲﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمايل چې د کوم کس په سر چې ویختان وي

---

[1] رقم الحديث ۴۴۴۹ اخرجه ابوداود في السنن ۳۹۳/۴ رقم الحديث ۴۱۶۰ واحمد في المسند ۲۲/۶.

قَالَ:	مَنْ	كَانَ	لَهُ	شعرٌ

نو هغې له پکار ده چې خپل ویختان ښه وساتي (یعنې دا وینځي او تیل ورکوي یا یې ږمونځوي او د لېونې پشان یې

فليُكرمه	.	رَوَاهُ	أَبُو	دَاوُد [1]

ګډوډ نه وي ځکه نفاست او صفائي خو خوش بویې یو خوښ کړې شوی او محبوب څیز دی)

توضیح: د ویختانو اکرام دا دی چې دې له تیل ورکړی شي، ږمونځ کړی شي او دا جوړ کړی شي. اسلام شائستګي او د تهذیب حکم ورکوي. او هر څیز ته د هغې جائز مقام ورکوي او دهر څیز کې د افراط تفریط نه د پاک اعتدال تعلیم ورکوي. ویختان دې داسې هم نه وي چې هر وخت په کې سرې لږېدلی وي، نو سړې باندې لازم ي چې د دې خیال وساتې چې معاشره کې اوسیدلو قابل شي. (مرقات۸/۲۳۰)

بهترين خضاب كوم يو دى؟

﴿۲۳﴾ وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَحْسَنَ مَا غُيِّرَ بِهِ

او حضرت ابوذر رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل چې د کوم څيزونو په ذريعه د

الشَّيْبُ الْحِنَّاءُ وَالْكَتَمُ . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيّ [2]

بوډه والي يعنې د ويختانو سپين والى بدل کېدى دى هغې کې بهترين شى نکريزې او وسمه ده.

توضیح: **الحناء والکتم**: کتم د یو قِسمه واښو نوم دی. چې د وسمې سره ګډوډ کړی شي او بیا په خضاب کې کارول کېږي. ځېنې حضرات وايي چې کتم خپله وسمې ته وايي. اوس د بحث لاندې حدیث لپاره دا کتل غواړي چې آیا نکریزې او وسمه دواړه ملاو کړی شي او خضاب ترطنه جوړ کړی شي یا د حدیث مطلب دا دی چې صرف نکریزي یا صرف وسمه جدا جدا خضاب کړی شي.

علامه ابن اثیر جزری په نهایه کې څه لیکلي دي. د هغې نه په ظاره معلومېږي چې حدیث کې صرف نکریزې یا صرف په کتم باندې خضاب کول مراد دی. هغې د دلیل په توګه دا ویلي دي چې که د نکریزو سره کتم ملاو کړی شي نو د دې نه تور خضاب جوړېږي او د تور خضاب استعمالول د ډېرو صحیح حدیثونو په وجه منع دی. لهذا دلته "الحناء والکتم" کې واؤ په معنیٰ د او دی. چې د تنویع لپاره دی او د تنویع لپاره واو راځي. اوس به د حدیث مطلب دا شي چې خضاب اختیار کړی شوی دی چې هغه په نکریزو خضاب وکړي یا د کتم خضاب استعمال کړي. د نکریزو خضاب سور وي او د صرف د کتم

---

[1] رقم الحديث ۴۴۵۰ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۹۴ رقم الحديث ۴۱۶۳

[2] رقم الحديث ۴۴۵۱ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۱۶ رقم الحديث ۴۲۰۵ والترمذي في السنن ۴/۲۰۴ رقم الحديث ۱۷۵۳.

خضاب شین وي. د علامه ابن اثیر دا تحقیق خو ډېر ښه دی، خو ملا علي قاري وغیره شارحین فرمایي چې د حدیث په ټولو روایتونو کې واو ذکر دی. دا ټول اسانید خلاف ظاهر باندې حمل کول ګران دی، ځکه د ځینو شارحینو تحقیق دا دی چې دې حدیث کې واؤ په معنیٰ د مع دی او حناء او کتم ملاولو سره تور رنګ نه جوړیږي بلکې سور بخنی سیاهی رنګ پیدا کېږي چې نسوارې هم ورته ویلی شي.
زما په خیال اصل کې تشویش د دلته نه پیدا کېږي چې شارحینو حضراتو د کتم باره کې هیڅ متفقه بیصله نه ده کړې. ځینې حضراتو کتم ته وسمه ویلې ده چې تور رنګ دی. ځینو دا داسې وانبه ګڼلې دي چې شین رنګ تربنه پیدا کېږي. اوس حدیث د لفظ نکرزو سره سره کوم شارح رنګ ملاو کړی دی هغه همغه شان فیصله کړې ده. د ملا علي قاري په خیال کې د کتم نه پیدا کېدونکی رنګ تور وي. بیا هغې یو جامع کلام پیشک ړی دی چې د ټولو حضراتو په کلام کې اتفاق راځې. چې زیاته صحیح خبره دا ده چې د کتم او نکرزو په ګډوډ والي سره د خضاب مختلف قسمونه شي. که د کتم اجزاء په نکریو زیات وي یا کتم او نکریزي دواړه برابر وي نو خضاب تور وي چې ناجائز دی، لکه ښنګه چې ابن اثیر په نهایه کې دا ګډوډ ګڼلو سره ناجائزه ګڼلی دی. اؤو بیا یې واؤ د او تنویع په معنی کې اخستی دی اؤو که نکریو اجزاء به کتم باندې غالب وي نو د خضاب رنګ سور راؤځي چې جائز دی، لکه ښنګه چې نورو شارحینو اخستی دی او واؤ یې په خپل اصل معنیٰ کې اخستی دی. چې په معنی د مع دی.

تور خضاب کونکي لپاره وعید

﴿۳۴﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يَكُونُ قَوْمٌ فِي آخِرِ الزَّمَانِ					
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه د نبی کریم صلی الله علیه وسلم نه نقل کوي چې نبی علیه السلام وفرمایل چې آخري زمانه کې					
يَخْضِبُونَ	بِهٰذَا	السَّوَادِ	كَحَوَاصِلِ	الْحَمَامِ	
به څه داسې خلک پیدا شي چې د کوترې د پوټ پشان به د سیاهي په ذریعه خضاب کوي (یعني هغوی چې کوم خضاب					
لَا يَجِدُونَ	رَائِحَةَ	الْجَنَّةِ	. رَوَاهُ	أَبُو دَاوُدَ	وَالنَّسَائِيُّ (۱)
استعمالوي هغه هم دغه شان تور وي لکه ښنګه چې د کوترې پوټ تور وي) داسې خلکو باندې به د جنت بوي هم و نه لږي.					

توضیح: بهذا السواد: معلومه شوه چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په زمانه یو خاص تور خضاب ؤ. د هغې اړخ ته یې اشاره کړې ده. یا مراد جنس سواد دی.

کحواصل: دا د حوصلة جمع ده. د مرغۍ د غاړې او ښټ د لاندې چې کومه سینه وي. هغې ته حوصله وایي. چرته چې ابتداء کې خوراک جمع کېږي. ځینې کوترو کې داسې وي چې دا برخه توره وي.

---

(۱) رقم الحدیث ۴۴۵۲ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۱۸ رقم الحدیث ۴۲۱۲ في ۸/۱۳۸ رقم الحدیث ۵۰۷۵.

عامو کې داسې نه وي. البته تور او سپین ګډوډ رنګ په اکثره کوترو کې وي. کېدی شي د هغمې سره تشبیه وي، ځکه د تور رنګ باوجود هم څه ویختان سپین پاتې شي.
دې حدیث کې د هغه خلکو لپاره سخت وعید دی چې په ږیره کې تور خضاب لګوي. دغه شان مسئله د ښځو د سر د ویختانو هم ده. تعجب په هغه علماؤ چې د دې وعید باوجود د تور خضاب ترغیب ورکوي. او دعوت کوي او د حدیث مطلب دا بیانوي چې سور جائز نه دی او تور خضاب کوئ او دا زړه ورتیا هم کوي چې د مسلم شریف په روایت کې "اجتنبوا السواد" جمله صحیح نه ده.
لایجدونه رائحة الجنة: که دا جائز ګڼې نو دعوت ورکوي نو د جنت خوشبوې حرامه او که صرف دې باندې عمل کوي نو د حشر په میدان کې به د جنت خوشبوې ورکول سره د مسلمانانو ته رسیږي. دا خلک به محرومه وي یا تشدید او تهدید او تالیظ باندې محمول دی. بهرحال د تور حضاب حرام کېدل د دې حدیث نه واضحه کېږي. (مرقات ۲۳۲/۸)

زیړ خضاب کول جائز دي

﴿۳۵﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ
او د حضرت ابن عمر رضي الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د دباغت نه بغیر او ویختانو نه
يَلْبَسُ النِّعَالَ السِّبْتِيَّةَ وَيُصَفِّرُ لِحْيَتَهُ بِالْوَرْسِ
بغیر به یې د څرمن پیزار اغوستلو او په خپلې ږیرې مبارکې باندې به یې د ورس (یو قسمه واښه چې د یمن
وَالزَّعْفَرَانِ وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ
په علاقه کې به ؤو) او د زعفرانو په ذریعه به یې زیړ رنګ ورکولو. او حضرت ابن عمر رضي الله عنه به هم
يَفْعَلُ ذٰلِكَ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ[1]
داسې کول (یعنې ذکر شوی پیزار به یې اغوستلو او ذکر شوی خضاب به یې کول)
﴿۳۶﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: مَرَّ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمایي چې یو ورځ د نبي کریم صلی الله علیه وسلم مخې ته یو کس تېر شو
قَدْ خَضَبَ بِالْحِنَّاءِ فَقَالَ: مَا أَحْسَنَ هٰذَا.
چې د نکریزو خضاب یې لګولی ؤو. نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې د دې خضاب څومره ښکلی دی.

(۱) رقم الحدیث ۴۴۵۳ أخرجه ابوداود في السنن ۴۱۷/۴ رقم الحدیث ۴۲۱۰ والنسائي في ۱۸۶/۸ رقم الحدیث ۵۲۴۳.

قَالَ: فَمَرَّ آخَرُ قَدْ خَضَبَ بِالْحِنَّاءِ وَالْكَتَمِ

بیا یو بل کس تېر شو چې د نکریزو او د وسمې خضاب یې لګولی ؤو چې خالص تور نه ؤو.

فَقَالَ: هَذَا أَحْسَنُ مِنْ هَذَا ثُمَّ

نبي کریم ﷺ هغې لیدلو سره وفرمایل چې دا خضاب د هغه اولنې هم ښکلی دی. د هغې نه

مَرَّ آخَرُ قَدْ خَضَبَ بِالصُّفْرَةِ

وروسته یو بل کس تېر شو چې زیړ خضاب یې لګولی ؤو. نبي کریم ﷺ هغې لیدلو سره

فَقَالَ: هَذَا أَحْسَنُ مِنْ هَذَا كُله. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]

وفرمایل چې دا د دې ټولو نه ښکلی دی. (ابو داؤد)

توضیح: بالحناء والکتم: د دې حدیث نه معلومه شوه چې والکتم کې واو د مع په معنی کې دی، لکه څنګه چې مخکې دا هم راجح ګڼلی شوی دی. (مرقات ۸/۲۳۴)

﴿۲۷﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: غَيِّرُوا الشَّيْبَ

او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل بوډه والی یعنې د ویختانو

وَلَا تَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ [2] وَرَوَاهُ النَّسَائِيّ عَنْ ابْن عمر [3] وَالزُّبَيْر [4]

سپینوالی د خضاب په ذریعه بدل کړئ او د یهودو سره مشابهت مه اختیاروئ چې خضاب نه کوي.

سپین ویختان د مؤمن د نورانیت سبب دي

﴿۲۸﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

او حضرت عمرو ابن شعیب د خپل پلار نه او هغه د خپل نیکه نه نقل کوي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل

لَا تَنْتِفُوا الشَّيْبَ فَإِنَّهُ نُورُ الْمُسْلِمِ

سپین ویختان مه وباسئ ځکه بوډه والی (یعنې د ویختانو سپینوالی) د مسلمانانو لپاره د نورانیت سبب دی.

---

[1] رقم الحديث ۴۴۵۴ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۱۷ رقم الحديث ۴۲۱۱ وابن ماجه في ۲/۱۱۹۸ رقم الحديث ۳۶۳۷

[2] رقم الحديث ۴۴۵۵ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۲۰۳ رقم الحديث ۱۷۵۲ واحمد في المسند۲/۴۹۹

[3] رقم الحديث ۴۴۵۶ أخرجه النسائي في السنن ۸/۱۳۷ رقم الحديث ۵۰۷۳

[4] رقم الحديث ۴۴۵۷ أخرجه النسائي في السنن ۸/۱۳۷ رقم الحديث ۵۰۷۴ واحمدفي المسند ۱/۱۶۵

مَنْ	شَابَ	شَيْبَةً	فِي	الْإِسْلَامِ

کوم کس چې د اسلام په حالت کې د بوډه والي اړخ ته قدم اخلي (يعني د کوم مسلمان چې يو ويختې سپين شي)

كَتَبَ اللهُ لَهُ بِهَا حَسَنَةً وَكَفَّرَ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةً وَرَفَعَهُ بِهَا دَرَجَةً . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ [1]

نو د هغې په وجه الله د هغې لپاره يو نيکي ليکي او د هغې يو ه خطا معاف کوي او د هغې يو ه درجه او چته کړي.

توضيح: لاتنتفوا: د سپين ويختانو د ويستلو ممانعت دی ځکه دا نور الهی مظهر دی. او د مومن وقار دی، نو د ې زيا تېدل ښه دي. ويستل يې ښه نه دي. د قيامت په ورځ کې کله تورتم شي د هغه سپيني ږېري ويختان به د ډېوي، تارچ او د رڼا کار کوي. (مرقات۸/۲۳۵)

﴿۳۹﴾وَعَنْ كَعْبِ بْنِ مُرَّةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ

او حضرت کعب ابن مره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې کوم کس

شَابَ شَيْبَةً فِي الْإِسْلَامِ كَانَتْ لَهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ [2]

د اسلام په حالت کې بوډه شي، نو د هغې بوډه والی به د قيامت په ورځ د رڼا په صورت کې ظاهرېږي.

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جمه، لمه او وفره ويختان

﴿۴۰﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ

او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي ما او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به په يو لوښي کې لامبل (يعني د اوبو نه ډک په يو

وَكَانَ لَهُ شَعْرٌ فَوْقَ الْجُمَّةِ وَدُونَ الوفرة. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ [3]

لوښي به زمونږ په مينځ کې پروت ؤو) او د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سر ويختان به د جمه د پاسه او د وفره د لاندې ؤو.

توضيح: من اناء واحد: ملاعلي قاري فرمايي چې د يو لوښی به يې جدا جدا غسل کولو يو ځای مراد نه دی. او که داسې مراد واخستلی شي نو په مينځ کې به پرده وه، لکه ښادر يې ځوړند کړو نو يو اړخ ته نارينه او بل اړخ ته زنانه او په مينځ کې لوخې، يا د شپې وخت کې تورتم وي هغه وخت مراد دی. حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايلي دي چې ما په ژوند کې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ستر نه دی ليدلی، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خو د هغې نه هم زيات حيادار ؤو. (مرقات۸/۲۳۷)

---

(1) رقم الحديث ۴۴۵۸ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۱۴ رقم الحديث ۴۲۰۲ والترمذي في ۵/۱۱۵.

(2) رقم الحديث ۴۴۵۹ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۱۴۷ رقم الحديث ۱۶۳۴ والنسائي في ۶/۲۶ رقم الحديث ۳۱۴۲.

(3) رقم الحديث ۴۴۶۰ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۰۷ رقم الحديث ۴۱۸۷ والترمذي في ۴/۲۰۵ رقم الحديث ۱۷۵۵.

له شعر فوق الجمة: د نبي كريم ﷺ ويختان به په مختلف وختونو كې په مختلف انداز كې ؤو. حديثونو كې د نبي كريم ﷺ د ويختان لپاره درې الفاظ استعمال شوي دي. اول لفظ جمة دی. جيم باندې پيش دی. ميم باندې شد دی. دا د تهولو نه اوږده وي. چې اوږو ته رسيږي. د هغې نه وروسته بل لفظ لِمّة دی. لام باندې زير دی. ميم مشدد دی. دا مينځنۍ ويختان ؤو. چې د اوږو سره په نزدې ؤو. د دې نه نه وروسته په دريم نمبر لفظ د وفره دی. واو باندې زبر دی. فا ساکن دی. را باندې زبر دی. دا د تهولو نه وړو ويختانو ته وايي. چې د غوږونو د پوسقو ته رسي. د دغه مجموعې لپاره د "جلو" لفظ ساتل پکار دی. يعنې جمه لمه، وفره، د اعلی نه ادنی اړخ ته ترقي ده.

علامه طيبي فرمايي "الوفرة الشعرة الى شحمة الاذن والجمة الى المنكب واللمة التي المت بالمنكبين" (طيبي ج ۸ ص ۲۵۹)(مرقات ۲۳۹/۸ ،الكاشف : ۲۸۱/۸، ۲۸۰)

شيخ عبدالحق محدث دهلوی اشعة اللمعات كې فرمايي: بدانكه موئے سر سه نام دارد ۱: جمه ۲: ؤوفره ۳: لمه، جمه موئے تادو، ؤوفره تانرمه گوش ولمه بين بين اصح در تفسير اين الفاظ اين است الخ. (ج ۳ ص ۶۲۰)

حديث باندې اسانه بانې د پوهېدلو لپاره داسې وګڼئ چې جمه د تهولو نه اوږده وي او وفره د تهولو نه واړه وي او لمه درميانه وي. د فوق الجمة مطلب دا دی چې دا د پوره جمه نه څه د پاسه ؤو. د جمه د حد پورې نه ؤو راغلي. او "دون الوفرة" كې د دون د ادون په معنىٰ كې دی. يعنې د وفره نه څه لږ لاندې ؤو، نو د اوږو نه څه پاس او د غوږونو د پوسقو نه څه لږ لاندې په متوسطه درجه كې ؤو. چې لمه ورته ويل كېږي. او همدغه بيانول مقصود دي. د ابوداؤد شريف په حديث كې د دون الحجمه فوق الوفرة الفاظ راغلي دي چې دا پاسنی واضحه كوي. چې د جمه نه كم او د وفره نه زيات چې د لمه درجه ده د شيخ عبدالحق د عبارت نه معلومېږي چې د دې الفاظو نور مطلبونه هم بيانېږي، خو صحيح تفسير همدغه دی. هسې د جمه لفظ مطلق د ويختانو لپاره هم ويل كېږي، لكه څنګه چې لاندې د خريم په روايت كې دي.

د نارينؤ لپاره ډير اوږده ويختان ښه نه دي

﴿۴۱﴾ وَعَنِ ابنِ الحنظليّةِ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابن حنظلية رضي الله عنه چې د نبي كريم ﷺ په صحابه كرامو كې يو كس دی روايت كوي
قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نِعْمَ الرَّجُلُ خُرَيْمٌ الأَسَدِيُّ لَوْلَا
چې يو ورځ نبي كريم ﷺ يو كس ته ورفرمايل چې خريم اسدی ښه سړی دی. كه د هغې ويختان
طُولُ جُمَّتِهِ وإسبال إزراه فَبَلَغَ ذَلِكَ خُرَيْمًا
اوږده نه وي او د هغې لنګ زوړند نه وي. چې كله خريم ﷺ ته د نبي كريم ﷺ د دې خبرې علم وشو

فَأَخَذَ شَفْرَةً فَقَطَعَ بِهَا جمته إِلَى أُذُنَيْهِ وَرفع إزراه

نو هغې يو چاړه راواخستله او ويختان يې د غوږونو د پوستو پورې غوڅ کړل او خپل لنګ يې د

إِلَى أَنْصَافِ سَاقيه. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

پوندو د نيمې پورې کړل.

توضيح: الاسدى: همزه باندې زبر دی او سين ساکن دی. دا لفظ حقيقت کې ازدی دی. او د ازدی نه مراد ازد شنءة دی. ازد بن غوث د يمن د يوط قبيلې د نيکه نوم دی. قاموس کښې ليکلي دي چې د ازد د لفظ نه د اسد لفظ زيات واضحه دی. د مدينې اکثر انصاری د همدغه کس ازد بن غوث يا د اسد بن غوث د نسل نه ؤو. دې لفظ نه د اسد قبيله مراد نه ده. نبي کريم ﷺ د خريم تعريف هم وکړو او په يو نقص خبر هم کړو. هغې هغه نقص ژر لرې کړو. د تعليم ورکونکي به د روکولو څه او ايو او د تعليم اخستونکي به څه او ايو د هغې ويختان د ضرورت نه زيات اوږده ؤو؟ (مرقات ۸/ ۲۴۰)

حج او عمره کې سر خرائيل بهتر دي. د هغې نه بغيرې ساتل افضل دي، خو په دې شرط چې نمائش او زيبائش مقصود نه وي. مسلمان هر وخت مجاهد وي او مجاهد د سر ويختان نه شي خرائيلی، جنګ ګران شي. او د ويختانو نه کافران وېرېږي. د تبليغيانو يو بزرګ محمد احمد په بيانونو کې وايي چې اوږده ويختان خلک څکه ساتې چې د قيامت په ورځ فرښتو د هغې نيول او دوزخ ته غوزارول اساني وي. دا کس د مجاهدينو او د جهاد دښمن دی. نبي کريم ﷺ هميشه ويختان ساتلي دي. ټول عمر کې يې څلور يا پنځه ځل خرائيلي دي. قيامت کې به د فرښتو د نيولو لپاره صرف ويختان وي. ولې لاس، پښې، څټ او ملا او نور اندامونه نه وي. ګه صرف ويختان وی نو بيا ږيره هم پاکه کړه.

د برکت ويختان

﴿۴۲﴾ وَعَن أَنسٍ قَالَ: كَانَتْ لِي ذُؤَابَةٌ فَقَالَتْ لِي أُمِّي: لَا

حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې زما په سر اوږده ويختان ؤو. زما مور ماته وويل چې زه ستا نه دا

أَجُزُّهَا كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمُدُّهَا

ويختان غوڅوم او رسول الله ﷺ به هغه ويختان راښکل او نيول به يې. لهذا ما د برکت حاصلولو

وَيَأْخُذُهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[2]

لپاره هغه ويختان همغه شان پرينبودل.

---

[1] رقم الحديث ۴۴۶۱ اخرجه ابوداود في السنن ۳۴۸/۴ رقم الحديث ۴۰۸۹ واحمد في المسند ۱۸۰/۴ .

[2] رقم الحديث ۴۴۶۲ اخرجه ابوداود في السنن ۴۱۱/۴ رقم الحديث ۴۱۹۶

توضیح: ذوابة: زلفو ته وايي.

لا اجزها: ای لا اقطعها: زه تا نه غوڅوم، ځکه د نبي کريم ﷺ لاس مبارک په دې لګېدلي دي، نو دا د برکت والا ويختان دي. همدغه شان د حضرت حذيفه رضي الله عنه په سر باندې هم نبي کريم ﷺ د طائف په موقع باندې لاس راښکلی ؤو. هغې ټول ژوند هغه وساتل. د حضرت شيخ الاسلام سيد حسين احمد مدني لاس د حضرت احمد علي مدني لاهوري دږيرې په ويختانو لګېدلی ؤو. هغې ټول ژوند د ږيرې ويختان په قينچې باندې واړه نه کړل. کله چې کيناستلو نو ږيره به يې نامه ته رسيدله. دا د برکت والا ويختانوي: اسلام سر د ويختانو ساتلو ممانعت نشته دی. بلکې ويختان د نه ساتلو عقيده د خوارجو ويل شوي ده. د تبليغي جماعت يو بزرګ محمد احمد صاحب د ويختان د ساتلو خلاف نن سبا بيانونه ورکوي. د دې کس د جهاد او مجاهدينو سره دښمني ده. کېدی شي د دښمنانو په اشاره يې بيړه او چتد کړې ده.

د ضرورت په بناء د سر ويختان خريل جائز دي

﴿۲۳﴾ وَعَن عبدِ الله بن جَعْفَرٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمْهَلَ آلَ جَعْفَرٍ
او د حضرت عبدالله ابن جعفر رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم ﷺ د حضرت جعفر رضي الله عنه اولاد ته
ثَلَاثًا ثُمَّ أَتَاهُمْ
درې ورځې مهلت ورکړی ؤو (د حضرت جعفر رضي الله عنه د شهادت خبر سره يې درېو ورځو پورې د زړه د غم اجازت ورکړی ؤو) او دې
فَقَالَ: لَا تَبْكُوا عَلَى
موده کې نبي عليه السلام د هغوی ته تشريف نه ؤو راوړی. بيا نبي عليه السلام اطمينان او د دلاسه کولو لپاره هغوی له راغلو او ويې فرمايل
أَخِي بَعْدَ الْيَوْمِ ثُمَّ قَالَ:
بس د نن نه پس زما ورو جعفر پسې به نه ژړئ او بيا يې وفرمايل چې زما وريرونه (يعني عبد الله رضي الله عنه،
ادْعُوا لِي بَنِي أَخِي.
عون رضي الله عنه او محمد رضي الله عنه چې د جعفر هلکان دي) ماله راولئ، نو مونږ د نبي کريم ﷺ په خدمت
فَجِيءَ بِنَا كَأَنَّا أَفْرُخٌ
کې راوستلی شو او هغه وخت مونږ د چرګوټو پشان (يعني ډېر کم عمري) ؤو. د هغې نه وروسته
فَقَالَ: ادْعُوا لِي الْحَلَّاقَ
نبي کريم ﷺ وفرمايل نائي زما خوا له راولئ. (کله چې نيا راغله) نو نبي کريم ﷺ

فَأَمَرَهُ	فَحَلَقَ	رؤوسنا.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُد	وَالنَّسَائِيُّ[1]

هغې ته زمونږ د ويختانو د خرائيلو حکم وکړو او هغې زمونږ سرونه وخرائيل.

توضيح: حضرت جعفر رضي الله عنه د حضرت علي رضي الله عنه ورور او د نبي کريم صلی الله علیه وسلم محبوب د تره ځوي ؤو. غزوه موته کې شهيد شو. او د اسماء بنت عميس خاوند ؤو. د هغې واړه واړه بچې يتيمانان پاتې شول. د يو نوم عبدالله ؤو. د دويم نوم عون او د دريم نوم محمد ؤو. د هغوی د سر خرائيلو لپاره نبي کريم صلی الله علیه وسلم د هغوی نيا راوغوښتله او د هغوی ويختان يې پر وخرائيل. د صفائی په غرض داسې معلومه شوه چې ويختان ساتل هم جائز دي او د ضرورت په بناء خرائيل هم جائز دي. د دې حديث نه دا هم معلومه شوه چې مړې باندې د درې ورځو نه زيات غم کول جائز نه دي. د زړه غم جدا شی دی. دې باندې پابندي نه شي کېدی. ملاعلی قاري ليکلي دي چې د درې ورځو نه وروسته تعزيت کول جائز نه دی. (مرقات ۸/۲۴۲،۲۴۱)

د جينکو ختنه

﴿۴۴﴾وَعَن	أُمِّ	عطيَّةَ	الأنصاريَّةِ:	أَنَّ	امْرَأَةً	كَانَت	تختن بِالْمَدِينَةِ.

او حضرت ام عطيه انصاری رضي الله عنها فرمايي چې مدينه کې يوه ښځه وه چې د ښځو ختنه به يې کوله،

فَقَالَ	لَهُ	النَّبِيُّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

لکه څنګه چې هغه زمانه کې د ښځو ختنه هم رواج ؤو. نبي کريم صلی الله علیه وسلم يو ورځ هغه ښځې ته وفرمايل چې

لَا	تُنْهِكِي	فَإِنَّ	ذَلِكَ	أَحْظَى لِلْمَرْأَةِ

ته زيات مه غوڅوه بلکې لږ يې پاس غوڅوه ځکه دا يعنې زيات نه غوڅول د ښځو لپاره هم ډېر خوندوروي.

وَأَحَبُّ	إِلَى	الْبَعْلِ.	رَوَاهُ	أَبُو	دَاوُدَ

او د نارينه هم ډېر خوښ وي. يعنې که زيات غوڅ کړی شي نو جماع نه ښځې له خوند ورکوي او نه سړی له.

وَقَالَ:	هَذَا	الْحَدِيثُ	ضَعِيفٌ	وَرَاوِيه مَجْهُولٌ[2]

ابوداؤد دا روايت نقل کړی دی او ويلي يې دي چې دا حديث ضعيف دی او د دې راوي مجهول دی.

توضيح: لا تنهکی: يعنې ختنه کې مبالغه مه کوه بلکې ضروري برخه لږه شان غوڅوه. دا لږ غوڅول د دواړو لپاره په جماع کې د خوند معاون وي. زيات نه. د عربو ملکونو دا چې ګرم ؤو. د ښځو په

([1]) رقم الحديث ۴۴۶۳ أخرجه ابواود في السنن ۴/۴۰۹ رقم الحديث ۴۱۹۲ والنسائي في ۸/۹۲ رقم الحديث ۵۲۲۷.

([2]) رقم الحديث ۴۴۶۴ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۴۲۱ رقم الحديث ۵۲۷۱

اندام نهاني کې د وازګې پشان غوښه پیدا کېږي هغه به يې غوڅوله. همدغه د جينکو ختنه وه. د اذا جاوزا لختان الختان حديث نه هم د دې ختنې اړخ ته اشاره کېږي. د اُحد په ميدان کې حضرت حمزه رضي الله عنه يو کافر باندې حمله کولو وخت کې وفرمايل "يا ابن مقطعة البظور" اى د ختنه کاروبار کونکي ښځې ځويه. د دې روايتونو نه د ښځو د ختنى ثبوت ملاوېږي، خو دا د ګرم ملکونو مسئله ده. زمونږ ملک کې دا مسئله بيانول پکار نه دي. اهل بدعت به پروپيګنډه کوي او تماشا به جوړه کړي. دلته د دې هيڅ ماهر هم نشته دى. او دا کوم شرعي کار او حکم هم نه دى. ګرم ملکونو کې شوافع دا کار کوي. بس دا کافي ده. هغوى مېلمانه او دعوت هم ورکوي، خو اهل بدعت چې اهل حق په دې وجه بدناموي هغوى ډېر ظلم کوي. کوم عالم خو دا د خپل اړخ نه نۀ دى ايجاد کړى. حديثونو کې دې اړخ ته اشاره ده. که کوم عالم د دې متلعق يو تحقيق بيان کړي نو څه جرم دى؟(مرقات۸/۲۴۲)

ښځو ته ويختانو کې نکريزې لګول جائز دي

﴿۴۵﴾وَعَنْ كَرِيمَةَ بِنْتِ هَمَّامٍ: أَنَّ امْرَأَةً سَأَلَتْ عَائِشَةَ
او د حضرت کريمه بنت همام نه روايت دى چې يوې ښځې د حضرت عائشه رضي الله عنها نه د سر په ويختانو کې
عَنْ خِضَابِ الْحِنَّاءِ فَقَالَتْ: لَا بَأْسَ وَلَكِنِّي أَكْرَهُهُ
د نکريزو د خضاب باره کې وپوښتل نو هغې وفرمايل چې دې کې هيڅ باک نشته دى، خو زه دا بنه
كَانَ حَبِيبِي يَكْرَهُ رِيحَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ [1]
نه ګڼم خو زما محبوب يعنې نبي کريم صلى الله عليه وسلم به د دې بوې نه خوښولو. (ابوداؤد، نسائى)

توضيح: يكره ريحه: دا به د سر د ويختانو خبره وه ګڼې په لاس باندې نکريزې لګول خو نبي کريم صلى الله عليه وسلم د ښځو لپاره خوښ کړي هم ؤو، لکه مخکې به راشي. دې حديث کې حضرت عائشه رضي الله عنها د عامو ښځو لپاره د سر په ويختانو کې نکريزې لګول جائز ګڼې. لهذا که ښځې د سر په ويختانو کې خضاب لګول غواړي نو جائز دي. البته تور خضاب جائز نه دى. (مرقات۸/۲۴۳)

ښځو ته په لاسونو باندې نکريزې لګول مستحب دي

﴿۴۶﴾وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ هِنْدًا بِنْتَ عُتْبَةَ قَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللهِ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې د عتبه لور هنده رضي الله عنها چې کله دا وويل چې اى د الله نبي صلى الله عليه وسلم!

[1] رقم الحديث ۴۴۶۵ أخرجه ابوداود في السنن ۳۹۵/۴ رقم الحديث ۴۱۶۴ والنسائي ۱۴۲/۸ رقم الحديث ۵۰۹۰

بَايِعْنِي	فَقَالَ: لَا	أُبَايِعُكِ	حَتَّى	تُغَيِّرِي
ما سره بيعت وكړه نو نبي كريم ﷺ وفرمايل چې تر كومې پورې ته خپل دواړه لاسونه باندې نكريزې لګولو				
كَفَّيْكِ فَكَأَنَّهُمَا كَفَّا سَبُعٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد (١)				
سره دې رنګ بدل نه كړې نو زه تا سره د خبرو بيعت نه كوم. ستا لاسونه د نكريزو نه بغير داسې دې لكه د درنده لاس چې وي.				

توضيح ان هنداً: هنده بن عتبه د حضرت ابو سفيان رضي الله عنه ښځه او د حضرت معاويه رضي الله عنه مور ده. د اُحد په جنګ كې د حضرت حمزه رضي الله عنه د شهادت اصل محركه همدغه وه. بيا يې د مكې د فتحې دوران كې اسلام راوړو او په مختلف جنګونو كې يې برخه واخستله. دا بيعت كېدې شي چې د اسلام د بيعت نه بغير بل كوم بيعت وُو. د دې حديث نه معلومه شوه چې د ښځو له خپل لاس باندې نكريزې لګول مستحب دي. او د دې پروينښودل مكروه دي، ځكه دې كې هم د نارينو سره يو مشابهت راځي. اسلام كورنى نظام مضبوط ليدل غواړي، نو ځكه ښځې ته د هر قسم اختيارولو حكم كوي. شيطان او د هغې ثانګه اين جي اوز د مسلمانانو كورنى نظام تباه كول غواړي او د ښځې نه نارينه جوړ كړي او د خاوند مقابله كې يې ودروي. (مرقات ۸/۲۴۳)

﴿۴٧﴾ وَعَنْهَا	قَالَتْ:	أَوْمَتْ	امْرَأَةٌ	مِنْ وَرَاءِ سِتْرٍ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې يو ورځ يوې ښځې د پردې شا ته د خپل لاس په ذريعې اشاره وكړه چې هغې				
بِيَدِهَا كِتَابٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ				
پرچه وه چې كوم كس نبي كريم ﷺ ته رالېږلې وه. يعني هغه ښځې د پردې د شا نه لاس راويستلو				
فَقَبَضَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ				
او هغه پرچه يې نبي كريم ﷺ ته وركول غوښتل. نبي كريم ﷺ خپل لاس رابنكلو				
فَقَالَ: مَا أَدْرِي أَيَدُ رَجُلٍ أَمْ يَدُ امْرَأَةٍ ؟ قَالَتْ:				
او ويې فرمايل چې ماته پته نشته دى چې دا د نارينه لاس دى يا كه د ښځې؟ هغه ښځې عرض وكړو				
بَلْ يَدُ امْرَأَةٍ قَالَ: لَوْ كُنْتِ امْرَأَةً لَغَيَّرْتِ أَظْفَارَكِ				
چې د ښځې لاس دى. نبي كريم ﷺ وفرمايل! كه ته ښځه وى نو د نوكانو رنګ به د ضرورد				

(١) رقم الحديث ۴۴۶۶ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۹۵ رقم الحديث ۴۱۶۵

يَعْنِي الْحِنَّاء. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[1]
نکریزو په رنګ بدل کړي وی.

توضيح: **اومت امرلة**: دا لفظ اصل کې د ماده به اعتبار سره او مأت دی. د تخفيف په غرض بل همزه حذف کړی شوی دی. د اشاره په معنی کې دی.

بيدها كتاب: دا جمله د امرأة لپاره صفت واقع دی. يعنې د هغه ښځې په لاس کې يوه ليکلی شوي پرچه وه. کېدی شي کومه مسئله يې معلوموله.

فقبض النبي ﷺ: يعنې نبي کريم ﷺ لاس د مخکې کولو نه وروسته رانښکلو. د دې حديث نه چې مخکې کوم تير شوی دی د هغې نه او د بحث د لاندې حديثونو نه داسې معلومېږي چې نبي کريم ﷺ به بيعت وغيره کې د ښځو سره لاس ملاول. حال دا چې د ډېرو حديثونو او په صريح روايتونو کې حضرت عائشه رضي الله عنها سختئ سره د دې نه نفي کړې ده. لهذا د بحث لاندې حديثونو کې به دا تأويل کېږي چې نبي کريم ﷺ اول اراده وکړه چې په لاس بيعت وکړي. بيا يې صرف په ژبه بيعت وکړو. يا يې د لاس لستوني رانغښتلو سره داسې کړي وي چې ښځو ته برکت حاصل شي. نبي کريم ﷺ د امت د ښځو لپاره د پلار په درجه کې ؤو، لکه څنګه چې د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه په قرأت کې دي ﴿**النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ وهو ابوهم**﴾ خو د دې باوجود هم نبي کريم ﷺ پوره احتراز کړی دی. او د غير محرم ښځو نه يې پرده کړې ده. او د هيڅ يوې ښځې د لاس سره يې لاس نه دی ملاو کړی. (مرقات ۸/۲۴۴)

﴿۴۸﴾وَعَنِ	ابنِ	عبَّاسٍ	قَالَ:	لُعِنَتِ	الْوَاصِلَةُ وَالْمُسْتَوْصِلَةُ
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمايلي دي چې يو ځائ کونکي ښځه او يو ځائ کولو والا ښځه يعنې خپل					
وَالنَّامِصَةُ		وَالْمُتَنَمِّصَةُ			وَالْوَاشِمَةُ
ويختان کې د انساني ويختانو جوړ لګونکي ښځه او لګولو والا ښځه او ويختان چنونکي ښځه او چنې					
والمشتوشمة من غير دَاء. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]					
کونکي ښځه بغير د څه مرض نه خال لګونکي ښځه او لګولو والا ښځه دا ټولي ښځي ملعوني ګرځولي شويدي					

---

[1] الحديث ۴۴۶۱ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۹۶ رقم الحديث ۴۱۶۶ والنسائي في ۸/۱۴۲ رقم الحديث ۵۰۸۹

[1] الحديث ۴۴۶۸ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۹۹ رقم الحديث ۴۱۷۰ واحمد في المسند ۱/۲۵۱

توضیح: یعنې دا کارونه د مجبورئ په درجه یا د علاج په توګه جائز دي. ګنې د تغیر خلق الله په وجه ناجائز دي. د الفاظ تشریح تېره شوي ده. (مرقات۸/۲۴۵)

د نارینؤ او د زنانؤ په لباس کې یو شان والی د لعنت سبب دی

﴿۴۹﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم هغه نارینه باندې لعنت ویلی دی چې
الرَّجُلَ يَلْبَسُ لِبْسَةَ الْمَرْأَةِ وَالْمَرْأَةَ تَلْبَسُ لِبْسَةَ الرَّجُلِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]
د زنانؤ لباس اچوي او دغه شان یې په هغه ښځه هم لعنت کړی دی چې د نارینؤ لباس اچوي. (ابو داؤد)

توضیح: لعن: نارینؤ د لباس جدا رنګ وي او د ښځو جدا رنګ او ډیزائن وي. که نارینؤ د ښځو سور لباس واچولو نو د هغوی لپاره دا د لعنت سبب دی. یا ښځو د نارینؤ مثلاً سپین لباس اچوي نو دا د هغې لپاره د لعنت سبب دی. دغه شان د نارینؤ د خولئ او واسکټ د ښځو لپاره جائز نه دی. هغه که د یونیفارم په وجه مجبوره وي یا د شوق او ذوق نه مجبوره وي. هغه ښځه ده هغې له د مردانه وضع قطع ته احتراز کول پکار دي. دغه شان نارینؤ له هم د ښځو د وضع قطع نه احتزار کول پکار دي. ګنې د الله تعالی د رحمت نه به ؤوځي او د لعنت مستحق به شئ.

﴿۵۰﴾ وَعَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ: قِيلَ لِعَائِشَةَ: إِنَّ امْرَأَةً تَلْبَسُ النَّعْلَ
او حضرت ابو ملیکه فرمایي چې حضرت عائشه رضي الله عنها ته وویل شو چې یوې ښځې د نارینؤ بوټان اچولي
قَالَتْ: لَعَنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّجُلَةَ مِنَ النِّسَاءِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [2]
دي نو هغې وفرمایل چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم هغه ښځه باندې لعنت کړی دی چې د نارینؤ سره مشابهت اختیاروی.

توضیح: الرجلة: رجل مذکر دی رجُلة مؤنث دی. د دې نه مراد هغه ښځه ده چې خبرو اتر، رنګ روغن، وضع قطع او په اسیدلو کې د نارینؤ سره مشابهت اختیاروی. دا مذموم حرکت دی چې د لعنت سبب دی، خو کومه ښځه چې علم و دانش او عقل او رائی او حکم او هوښیارئ کې د نارینؤ سره مشابه صفات لري هغه مشابه مذموم نه دی، لکه ویل شوي دي **"کانت عائشة رجُلة الرأی"** یعنې د حضرت عائشه رضي الله عنها رائی او عقل د نارینؤ پشان ؤو. رجُلة کې جیم باندې پیش دی.

([1]) رقم الحدیث ۴۴۶۹ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۹۹ رقم الحدیث ۴۱۷۰ واحمد في المسند ۱/۲۵۱

([2]) رقم الحدیث ۴۴۷۰ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۵۵ رقم الحدیث ۴۰۹۹

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خپل اهل بيتو لپاره سده ژوند خوښ کړو

﴿۵۱﴾وَعَنْ ثَوْبَانَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا سَافَرَ

او حضرت ثوبان رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به کله سفر ته روانېدلو نو خپل اهل و عيال کې به د ټولو نه آخري

كَانَ آخِرُ عَهْدِهِ

وخت حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ته ورکولو او کله به چې د سفر نه بېرته راغلو نو د ټولو نه اول به فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ته ورتللو يعني

بِإِنْسَانٍ مِنْ أَهْلِهِ فَاطِمَةَ

سفر ته د تلل وخت کې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اول د نورو اهل بيتو سره الوداعي ملاقات کولو، بيا به چې د هغوی ټولو نه فارغ شو

وَأَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ

نو آخر کې به د حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا خوا ته ورتللو او هغې ته به يې څه ويل او ورېدل نو او به يې ويل او وار به يې ورېدلو چې

عَلَيْهَا فَاطِمَةَ فَقَدِمَ

کوم نصيحت او وصيت به يې کولو نو او به يې کړو او خداى پامانې ويل سره روان شو او بيا به چې د سفر نه بېرته راغلو نو د ټولو نه

مِنْ غَزَاةٍ وَقَدْ

اول به حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ته ورغلو او د ټولو نه اول به يې د هغې سره ملاقات کولو. يو ځل د جهاد د يو سفر نه نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ

عَلَّقَتْ مِسْحًا أَوْ

بېرته راغلو نو هغه وخت حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د خپل کور په دروازه باندې د ټاټ پرده زوړنده کړې وه. په ظاهره خو

سِتْرًا عَلَى بَابِهَا

داسې معلومېدله چې هغې هغه پرده د ارائش لپاره زوړنده کړې وه ځکه که د ضرورت په خاطر يې زوړنده کړې وه

وَحَلَّتِ الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ

نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به هيڅ باک نه وی ګڼلی. او هغې خپلو دواړو ځامنو حسن رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او حسين رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته

قُلْبَيْنِ مِنْ فِضَّةٍ

د سپينو زرو دوه کړې اچولې وې. يعني هغوی کې هر يو ته يو يو کړا يا يو دوه دوه کړې اچولې وې. کله چې د خپل معمول مطابق

فَقَدِمَ فَلَمْ يَدْخُلْ

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سفر نه بېرته راتللو وخت کې د ټولو نه اول د حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د ملاقات لپاره د هغې کور ته لاړو

فَظَنَّتْ أَنَّ مَا

او ځيزونه يې وکتل نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغې ته داخل نه شو. حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا پوهه شوه چې کوم ځيز

مَنَعَهُ أَنْ يَدْخُلَ مَا رَأَى.

نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زما كور ته د راننوتلو نه منع كړى دى هغه دا دى چې كوم نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ليدلى

فَهَتَكَتِ السِّتْرَ وَفَكَّتِ الْقُلْبَيْنِ

دى يعني دروازه باندې د پردې زوړندول او د حسن رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ او د حسين رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ په لاس كې كړې، نو فاطمه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا

عَنِ الصَّبِيَّيْنِ وَقَطَعَتْهُ مِنْهُمَا

ژر هغه پرده او شلوله او د دواړو ځامنو د لاسونو نه يې دواړه كړې وينستلې او هغه يې ماتې كړې. بيا يې دواړو

فَانْطَلَقَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

زامنو هغه دواړه ماتې كړې را واخستلې او د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خدمت كې حاضر شول. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ كړې د هغه

يَبْكِيَانِ فَأَخَذَهُ مِنْهُمَا فَقَالَ: يَا ثَوْبَانُ

دواړو نه واخستلې او بيا يې ما ته وفرمايل چې ثوبان رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دا كړې ويسه او فلانى كور والو ته يې وركړه او راشه يعني

اذْهَبْ بِهَذَا إِلَى

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په خپلو خپلوانو كې د چا نوم وا اخستلو چې د هغوى كور والو ته يې وركړه ځكه هغوى محتاج او ضرورت مندؤو دا چې

فُلَانٍ إِنَّ هَؤُلَاءِ

دا دواړه ماشومان زما د اهل بيتو نه دي نو ځكه زه دا ښه نه گڼم چې دوى په دنيوي ژوند كې بهترين خوراكونه وكړي يعني زما په

أَهْلِي أَكْرَهُ أَنْ يَأْكُلُوا

نزد دا ما ته خوښ نه دي زما دا چې بهترين خوراكونه او ښه لباس او د اسبابو نه خوند او فائده واخلي يا نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د بهترين خوراكونو

طَيِّبَاتِهِمْ فِي حَيَاتِهِمُ

نه د عيش او ارام ژوند اختيارول او دنيا خوندونه حاصلول مراد واخستل. او نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د دې ارشاد په ذريعه گويا كې دا واضحه

الدُّنْيَا. يَا ثَوْبَانُ

كړل چې زه د خپلو اهل بيتو باره كې هغه څيز اختياروم چې هغوى دې دنيا كې د فقر، زهد، سخت او د مشقت ژوند تېر كړي. چې اخرت

اشْتَرِ لِفَاطِمَةَ قِلَادَةً

كې يې درجې اوچتې وي. او د هغوى شمار په هغه خلكو كې نه وي چې د هغوى باره كې الله تعالى فرمايي چې خود دې سره

مِنْ عَصَبٍ وَسِوَارَيْنِ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خپل خيال كې د خپل لخت جگر فاطمه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا د زړه خفگان ته هم كتل نو ځكه يې هغې سره د شفقت او د محبت

مِنْ عَاجٍ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُد[1]

داظهار لپاره داهم وفرمایل چې ثوبان رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا لپاره د عصب یو امیل د دواړو ماشومانو لپاره[2]

توضیح: اخر عهده بانسانٍ فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: یعنې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به چې کله کوم سفر ته تللو نو د ټول اهل بیت د ښځو سره به یې الوداعي ملاقات نه آخر کې د حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا سره ملاقات کولو او بیا به سفر ته روان شو. او بېرته راتلو کې به د ټولو نه اول د حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا سره ملاقات کولو. دا یې د فقط د ښځو معامله بیان کړې ده. د نارینؤ نه ده. (مرقات۸/۲۴۶)

من غزاة: اصل ماده غزوة ده. واؤ د الف بدل کړی شوی دی. (مرقات۸/۲۴۶)

علقت: دا د تعلیق نه دی. د ځوړندولو په معنی کې دی. (مرقات۸/۲۴۶)

مسحاً: ټاټ ته وایی. (مرقات۸/۲۴۶)

اوستراً: او د شک لپاره دی، ""ستر" پردې ته وایي.

وَحَلَّتْ: دا هم د باب تفعیل د زیوراتو د اچولو په معنی کې دی. (مرقات۸/۲۴۷)

قلبین: قاف باندې ضمه ده. لام ساکن دی. با باندې زبر دی. قلب مفرد دی. ای سوارین یعنې د سپینو زرو دوه کړې یې اچولې وې. (مرقات۸/۲۴۷)

فکت: د جدا کولو او د ماتولو په معنی کې دی. (مرقات۸/۲۴۷)

وقطعته منهما: دا جمله د مخکنۍ جملې لپاره د عطف تفسیر په توګه دی. یعنې دواړه کړې یې د هغوی د بدن نه راویستلې او دواړه یې ماتې یې کړې. (مرقات۸/۲۴۷)

فأخذ منهما: یعنې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا منظر ولیدلو نو د هغوی دواړو په حالت یې پرې رحم راغلو. یعنې په دواړو یې زړه خوږ شو یا یې پرې مینه او رحمت راغلو. دا ترجمه ډېره ښه ده، خو ملاعلي قاري فرمایي چې دا ترجمه مناسب نه ده. بلکې دا ترجمه ده چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغوی دواړو نه هغه دواړه ماتې کړې واخستلې او حضرت ثوبان رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته یې ورکړې.

الی فلان: یعنې هغوی غریبانان خلک دي، هغوی ته یې ورکړه.

اکره: دا جمله د تعلیل د محل لپاره هم کېدی شي. تو عبارت به داسې شي "ای لانی اکره یأکلو" یا

[1] رقم الحدیث ۴۴۷۱ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۱۹ رقم الحدیث ۴۲۱۳ واحمد في المسند۵/۲۷۵

[2] دحدیث پاتې ترجمه: هاتې (پیل) د غاښ دوه کړې واخله چې د حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د زړه ساتنه هم وشي او د ماشومانو او ښکې هم بندې شي.

دا د استیناف په موقع کې دی. عبارت به داسې شي "ان هؤلا ای الحسن والحیسن وعلیاً وفاطمة اهل بیتی و اکره یاکلوا" یعني دا ښه شیان صدقه کړه او دا درهم واخله او د بازار نه د غصب امبیل راوړه چې دا دلاسه شي او د حسنین لپاره د پیل د غاښ دوه کړې راوړه چې د دوی زړه غلي شي. دا سې معلومېږي چې دا کړې د حضرت فاطمه رضي الله عنها وي. هغې حسنین ته اچولي وي.

عصب: یعني د عصب قلاده واخله. شارحینو د دې حدیث باره کې سخت تشویش کړی دی چې د عصب نه څه شیز مراد دی چې قلاده تربنه جوړېږي. څېنې علماؤ ویلي دي چې دا یمن جوړېدنکې یوه ټوټه ده چې د څه اجزاؤ نه یې امبیل جوړېږي، خو شارحین لیکي چې د ټوټې نه امبیل جوړول، دې باندې نۀ پوهېږي. لهذا علامه خطابی فرمایي چې ما د یمن والو نه اورېدلي دي چې عصب د یو دریابې ځناور غاښونه دي. چې بهترین سپین امبیل تربنه جوړېږي. هغه ځناور ته فرس فرعون وایي. (مرقات۸/۲۴۸)

ما په تېر ۲۰۰۵ء کې په زامبیا د لوساکا (ښار) کې د کفوئې په دریاب کې بشماره فرس فرعون ولیدل. دې ته جاموس البحر هم وایي. او خنزیرالبحر هم وایي. دا مېښې پشان وي، خوله یې آس پشان وي او نو بدن یې د خنزیر پشان دی. ډېر لویې دی. شپږ (۶) منتو پورې په اوبو کې غپه کېږي. او کله چې سر رابهر کړي نو یو تیز مکروه اواز راوباسي. د عصب امبیل به کېدی شي د دې غاښونو نه جوړېدل.

عاج: د هاتي (فیل) د غاښونو نه کړې جوړېږي. د دې استعمال د احنافو په نزد جائز دی. د عاج دا مشهوره معنی پرېښودل او غیر مشهوره معنی اخستلو ته هیڅ ضرورت نشته دی. نبي کریم صلی الله علیه وسلم د اهل بیتو لپاره د دنیا سخت ژوند خوښ کړو د دې لپاره چې د آخرت ټول راحتونه او نعمتونه محفوظ پاتې شي. او د اذهبتم طیباتکم فی حیاتکم الدنیا د وعید نه بچ شي. (مرقات۸/۲۴۸)

رانجه لګول مسنون طریقه او د اثمد فایدي

﴿۵۲﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: اكْتَحِلُوا بِالْإِثْمِدِ
او د حضرت ابن عباس رضي الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل اصفهانی رانجه هر وخت منبئ
فَإِنَّهُ يَجْلُو الْبَصَرَ وَيُنْبِتُ الشَّعْرَ.
ځکه رانجه بینائی زیاتوي او ویختان یعني بانه غټوي. چې د سترګو د ښایست او د حفاظت ذمه وار دي.
وَزَعَمَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَتْ لَهُ مُكْحُلَةٌ يَكْتَحِلُ بِهَا
ابن عباس رضي الله عنه فرمایي چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم یو اوړده د رانجو کڅوړه وه. چې د هغې نه به

كُلَّ	لَيْلَةٍ	ثَلَاثَةً فِي هٰذِهٖ
نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هره شپه دري ځله دي ستركه او دري ځله دي ستركه كي رانجه منبل. يعني		
وَثَلَاثَةً فِي هٰذِهٖ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]		
مسلسل دري سلائی نبي ستركه كي او دري په چپه ستركه كي منبل.		

توضیح: **اثمد**: د ځینو حضراتو خیال دی چي د اثمد مطلق رانجو ته وایي خو د حدیثونو له نظره زیاته صحیح دا ده چي **اثمد** یو مخصوص معدني رانجو ته وایي. د ځیني حضراتو خیال دی چي اثمد یو مخصوص قسم اصفهاني رانجه دي چي د سترګو نه رواني اوبه اودروي. او د سترګي د زخم لپاره ګټوري دي. او د سترګي سوځي لري کوي. او د سترګو د رڼا والا رګونو ته طاقت ورکوي. وړو ماشومانو او د بوډه ګانو لپاره په خاصه توګه ګټور دي. د بحث لاندي حدیث کي د دي دوه فایدي ذکر دي. یو دا چي د سترګو بانه غټوي چي د سترګي حفاظت هم پري کیږي او ښایست هم پري پیدا کیږي. دویم د چي د اثمد رانجه د سترګو نظر تېزوي. د رانجو یوه طریقه په حدیث کي ده چي دري سلائی په ستركه کي وکړی شي او دري په بله کي، د شپي وخت ځکه انتخاب کړی شوی دی چي دي کي تر ډېر وخت پوري رانجه پاتي کیږي.

مکحلة: د رانجو اوږدي کڅوړي ته وایي. یعني د رنجو لوخی. (مرقات ۲۴۹/۸)

د يو څو مفید دواګانو ذکر

﴿۵۲﴾ وَعَنْهُ	قَالَ:	كَانَ	النَّبِيُّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	يَكْتَحِلُ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چي نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د شپي د اوده کېدو نه مخکي هره								
قَبْلَ	أَنْ	يَنَامَ	بِالْإِثْمِدِ	ثَلَاثًا	فِي	كُلِّ	عَيْنٍ	قَالَ: وَقَالَ:
سترګه کي د اصفهاني رانجو دري سلائی اچولي. او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چي نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمایل								
إِنَّ	خَيْرَ	مَا	تَدَاوَيْتُمْ	بِهِ	اللَّدُودُ			
چي تاسو د علاج لپاره کوم څیزونه اختیاروئ هغي بهترین شیان څلور دي. یو خو لدود، دویم								
وَالسَّعُوطُ	وَالْحِجَامَةُ	وَالْمَشِيُّ	وَخَيْرَ	مَا	اكْتَحَلْتُمْ	بِهِ	الْإِثْمِدُ	فَإِنَّهُ
سعوط، دریم حجامة او څلورم مشی. د سترګو لګولو څیزونو کي بهترین څیز اصفهاني رانجه دي.								
يَجْلُو	الْبَصَرَ	وَيُنْبِتُ	الشَّعْرَ	وَإِنَّ	خَيْرَ	مَا	تَحْتَجِمُونَ	فِيهِ
چي بینائی زیاتوي او د باڼو ویختان تازه کوي. او د غوره ډک خکر لګولو لپاره د سپوګمۍ								

[1] رقم الحديث ۴۴۷۲ أخرجه ابوداود في السنن ۳۳۲/۴ رقم الحديث ۴۰۶۱ والترمذي في ۲۰۶/۴ رقم الحديث ۱۷۵۳

يَوْمُ سَبْعَ عَشْرَةَ وَيَوْمُ تِسْعَ عَشْرَةَ وَيَوْمُ إِحْدَى وَعِشْرِينَ

اوُولسمه (۱۷)، نورلسمه (۱۹) او يويشتمه (۲۱) تاريخ بهترينې ورځې دي. حضرت ابن عباس رضي الله عنه دا

وَإِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَيْثُ عُرِجَ بِهِ مَا مَرَّ عَلَى مَلَإٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ

هم بيان کړه چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم کله معراج ته لاړو نو د فرښتو هيڅ يو داسې جماعت نه ؤ چې د

إِلَّا قَالُوا: عَلَيْكَ بِالْحِجَامَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ [1]

هغې په خوا نبي کريم صلی الله علیه وسلم تېر بدلو او هغوی دا نه وي ويلي چې ډک خکر لګول ستا لپاره ضروري ده.

توضيح: ان خير ما تداويتم: يعني بهترين او فائده مند دوايانې څلور دي. ۱: **لدود:** دا هر هغه دوائی ده چې د مريض خوله کې ورڅخولې شي. ۲: **سعوط:** دا هغه دوائی ده چې د مريض په پوزه کې اچولې کېږي. ۳: **حجامه:** د ستنو د غاړو په ذريعه ښکر لګولو ته وائی يعنې وينه ويستل. ۴: **المشي:** دا هر هغه دست راستونکي دوا ته وايي چې ذ استعمال نه وروسته يې دست جاري وي. د سړي خيټه هم روانه شي. او خپله سړی هم بار بار تشناب ته منډې وهي. دې وجې نه دې ته المشی ويل شی دی.

وان خير ما: يعنې د ښکر لګولو بهترينې ورځې د هرې مياشتې اوُولسم، نورلسم او يويشتم تاريخ دی. دا معتدلې ورځې دي چې وينه په اعتدال کې وي. کتاب الطب کې به مزيد وضاحت راشي. ان شاء الله. (مرقات ۸/۲۵۲)

د حمام د استعمالولو ذکر

﴿۵۲﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى الرِّجَالَ وَالنِّسَاءَ عَنْ دُخُولِ الْحَمَّامَاتِ

او د حضرت عائشه رضي الله عنها نه روايت دی چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم نارينه او زنانه حمام ته د تللو نه منع کړي ؤو.

ثُمَّ رَخَّصَ لِلرِّجَالِ أَنْ يَدْخُلُوا بِالْمَيَازِرِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد [2]

وروسته بيا نبي کريم صلی الله علیه وسلم په داسې صورت کې نارينؤ ته د تلل اجازت ورکړو چې د هغوی په بدن باندې تهبند وي.

توضيح: الحمامات: هره زمانه کې د حمامونو جدا جدا انتظام وي. مخکې زمانه کې به يو کور کې په يو ځای د غسل خانې انتظام ؤو. هغې کې به ګرمې اوبه وي نارينؤ او زنانؤ به په يو ځای لامبل، نو ځکه په ابتداء کې نبي کريم صلی الله علیه وسلم نارينه او زنانه دې ته د تللو نه منع کړل. د هغې نه وروسته يې نارينؤ ته اجازت ورکړو، خو په زنانؤ همغه شان پابندي وه ځکه که ښځې ځان له حمام ته لاړې شي نو بيا هم ښځې د يو بل نه پرده نه کوي. نارينؤ ته داسې حمامونو ته د غسل لپاره د تللو دا شرط

---

[1] رقم الحديث ۴۴۷۳ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۳۴۰ رقم الحديث ۲۰۴۸.

[2] رقم الحديث ۴۴۷۴ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۰۰ رقم الحديث ۴۰۰۹ والترمذي في ۵/۱۰۵ رقم الحديث ۲۸۰۲.

اینودلی شوی دی چې هغوی د نامه نه تر ګونډو پورې لنګ دې ترلی وساتي. نن سبا سوئمنګ پول او نور د اوبو حوضونه او په نهرونو کې مشرکه توګه بانې بربنډه غسل کول د پخوانې حمام یو نوی شکل دی. بلکې د هغې نه هم زیات بې حیا او بداخلاقه دي، ځکه دا سوئمنګ پول غسل لپاره نه بلکې د څه نورو مقصدونو لپاره تیار کړی شوې دي. (مرقات۸/۲۵۳،۲۵۲)

ښځې دې مشترکه حمامونو ته نه ځي

﴿۵۵﴾وَعَنْ أَبِي الْمَلِيحِ قَالَ: قَدِمَ عَلَى عَائِشَةَ نِسْوَةٌ مِنْ أَهْلِ حِمْصٍ
او د ابو ملیح فرمایي چې یو څل د حضرت عائشه رضي الله عنها په خدمت کې د شام د ښار حمص نه څه ښځې راغلې.
فَقَالَتْ: مَنْ أَيْنَ أَنْتُنَّ؟ قُلْنَ: من الشَّامِ
عائشه رضي الله عنها د هغوی نه وپوښتل چې تاسو چرته او سیږئ؟ هغوی وویل چې د شام ملک کې،
فَلَعَلَّكُنَّ مِنَ الْكُورَةِ الَّتِي تَدْخُلُ نِسَاؤُهَا الْحَمَّامَاتِ؟
عائشه رضي الله عنها وفرمایل چې کیدی شي تاسو د هغه علاقو اوسیدونکې وئ چرته ښځې حمام ته ځي؟
قُلْنَ: بَلَى قَالَتْ: فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
هغوی وویل چې آؤ، نو هلته ورته حضرت عائشه رضي الله عنها وفرمایل چې ما د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه دا اورېدلي
يَقُولُ: لَا تَخْلَعُ امْرَأَةٌ ثِيَابَهَا فِي غَيْرِ بَيْتِ زَوْجِهَا إِلَّا هَتَكَتِ السِّتْرَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ
دي چې کومه ښځه هم د خپل خاوند د کور نه بغیر بل کوم ځای جامې اوباسي نو ګویا کې هغه هغه پرده
رَبِّهَا. وَفِي رِوَايَةٍ: فِي غير بيتها إلا هتكت سترها بينها وَبَيْنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد[۱]
اخوا کوي چې د هغې او د الله په مینځ کې ده. یعني دې روایت کې د فی بیت غیر زوجها په فی بیتها الفاظ دي.

توضیح: الکورة: کوره کاف باندې پیش دی. ښار، غاړه اؤو علاقې په معنی کې دی. (مرقات۸/۲۵۴)

لا تخلع: جامې د ویستلو په معنی کې دی. (مرقات۸/۲۵۴)

هتکت الستر: پرده د لرېکولو په معنی کې دی. مراد ادب او د حیا پرده اخوا کول دي. "ای حجاب الحیاء و جلباب الاد"(مرقات۸/۲۵۴)

و بین ربها: ځکه د الله له اړخه د دې پابنده ده چې هغه پرده وکړي او غیر محرم هغې ته و نه کتلی شي. بلکې د ښځې دا هم نه دي مناسب چې هغه د ښځې نه بغیر په تش ځای کې خپل بدن لغړ کړي.

---

(۱) رقم الحدیث ۴۴۷۵ أخرجه ابوداود في السنن ۳۰۱/۴ رقم الحدیث ۴۰۱۰ والترمذي في ۱۰۵/۵ رقم الحدیث ۲۸۰۳.

﴿۵۶﴾وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

او د حضرت عبدالله ابن عمر رضي الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل نزدې چې تاسو به

"سَتُفْتَحُ لَكُمْ أَرْضُ الْعَجَمِ وَسَتَجِدُونَ فِيهَا بُيُوتًا يُقَالُ

د عجمو په ځمکه باندې فتح حاصله کړئ او تاسو ته به داسې کورونه ملاو شي چې د هغوی کورته

لَهَا: الْحَمَّامَاتُ فَلَا يَدْخُلَنَّهَا الرِّجَالُ إِلَّا بِالْأُزُرِ

به حمام ویل کېږي. لهذا خبردار! هغې ته نارینه د لنګ نه بغیر داخل نشئ. او ښځې خو هغې ته بالکل

وَامْنَعُوهَا النِّسَاءَ إِلَّا مَرِيضَةً أَوْ نُفَسَاءَ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

د هغې نه منع کړئ، خو دا که یوه ښځه مریضه وي یا د نفاس په حالت کې وي.

توضیح: النساء: یعني نارینو ته اجازت شته دی چې هغوی ازار بند وتړي او حمام کې غسل وکړي خو ښځو ته سره د ازار بند هم مشترکه حمامونو ته د تللو اجازت نشته دی، ځکه د هغې ټول بدن پرده دی. خو که کوم شرعي عذر او اخلاقي مجبوري وي چې ښځه بیماره وي او د حمام په استعمالول باندې علاج کېږي، یا د نفاست په حالت کې وي او د غسل ضرورت دی نو دا صورتونه مستثنی دي. د ماشوم د پیدائش نه وروسته تر څلوېښتو (۴۰) ورځو پورې ښځه په نفاست کې وي. (مرقات۸/۲۵۴)

کوم کس چې ایمان لري هغه دې مشترکه حمام ته نه ځي

﴿۵۷﴾وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ

او د حضرت جابر رضي الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل کوم کس چې الله او د

وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَدْخُلِ الْحَمَّامَ بِغَيْرِ إِزَارٍ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

قیامت په ورځ ایمان لري نو هغه دې د تهبند نه بغیر حمام ته نه ځي. کوم کس چې الله او د قیامت په ورځ ایمان لري

فَلَا يُدْخِلْ حَلِيلَتَهُ الْحَمَّامَ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

نو هغه دې خپله ښځه حمام ته داخیدلو ته نه پرېږدي. او کوم کس چې الله او د قیامت په ورځ ایمان لري

فَلَا يَجْلِسْ عَلَى مَائِدَةٍ تُدَارُ عَلَيْهَا الْخَمْرُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ[2]

نو هغه دې په هغه دسترخوان نه کیني کوم باندې چې د شرابو کار روان وي. (ترمذی، نسائی)

---

(۱) رقم الحديث ۴۴۷۶ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۰۱ رقم الحديث ۴۰۱۱ وابن ماجه في ۲/۱۲۳۳ رقم الحديث ۳۷۴۸.

(۲) رقم الحديث ۴۴۷۷ أخرجه الترمذي في السنن ۵/۱۰۴ رقم الحديث ۲۸۰۱ والنسائي في ۱/۱۹۸ رقم الحديث ۴۰۱

توضيح **بغير ازاربند**: يعني د ازار بند سره تلل جائز دي، خو بربنډ تلل منع دي. دغه شان ښځې له حمام ته بوتلل منع دي. دا خبره ياد وساتئ چې نن سبا د ښځو داسې حمامونه جوړ شوي دي چې هلته يوه وړه کمره کې جدا د تشناب ځای وي. هلته ښځه بربنډه تللی شي، ځکه هلته نارينه نه وي. او نه ښځې وي. هغه مشترکه حمامونه دي. حديث کې د مشترکه حمامونو ذکر دی.

يدار: يعني داسې دسترخوان وي چې هغې باندې د شرابو کار روان وي. هلته کيناستل حرام دي. (مرقات۸/۲۵۶)

الفصل الثالث

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله هم په سر مبارک کې خضاب نه دی لګولی

﴿۵۸﴾ عَنْ ثَابِتٍ قَالَ: سُئِلَ أَنَسٌ عَنْ خِضَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:

د حضرت ثابت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د ابن مالک نه د نبي عَلَيْهِ السَّلَام نه د خضاب کولو

لَوْ شِئْتُ أَنْ أَعُدَّ شَمَطَاتٍ

يا د نه کولو باره کې وپوښتل، نو هغې ووېلل چې که ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په سر کې سپين

كُنَّ فِي رَأْسِهِ فَعَلْتُ

ويختان شمارل غوښتلی نو يقيناً ما به شمارلی وی. يعني د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په سر مبارک کې يو د شمار سپين ويختان

قَالَ: وَلَمْ يَخْتَضِبْ زَادَ

ؤو. دې صورت کې نبي عَلَيْهِ السَّلَام ته د خضاب کولو څه ضرورت ؤو، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَام کله هم خضاب نه دی کړی.

فِي رِوَايَةٍ: وَقَدِ اخْتَضَبَ أَبُو بَكْرٍ

يو بل روايت کې حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يا د حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه ثابت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا عبارت مزيد نقل کړی دی چې

بِالْحِنَّاءِ وَالْكَتَمِ وَاخْتَضَبَ عُمَرُ بِالْحِنَّاءِ بحتا (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

ابوبکر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نکريزو او د وسمې خضاب استعمال کړی دی او حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ صرف نکريزې استعمال کړې دی.

توضيح **شمطاط**: د شمطط جمع ده. د سپين او تور ويختانو سره د سپين ګډون ته شمطط وايي. "اى بياض شعر الرأس يخالطه سواد". (مرقات۸/۲۵۶)

([1])رقم الحديث ۴۴۷۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۵۱/۱۰ رقم الحديث ۵۸۹۵ ومسلم في ۱۸۲۱/۴ رقم الحديث (۱۰۰-۲۳۴۱)

الحناء والكتم: يعني ګډوډ خضاب يې استعمال کړو. (مرقات۸/۲۵۶)

بحتاً: يعني يعنې خالص د نکريزو خضاب يې کړی، ګډوډ يې نه دی استعمال کړی. (مرقات۸/۲۵۶)

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زيړ خضاب استعمال کړيدی

﴿۵۹﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ كَانَ يُصَفِّرُ لِحْيَتَهُ بِالصُّفْرَةِ
او د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ باره کې روايت دی چې هغې به خپلې ږيره کې زيړ خضاب کولو. چې د هغې په وجه
حَتَّى تَمْتَلِئَ ثِيَابُهُ مِنَ الصُّفْرَةِ فَقِيلَ لَهُ: لِمَ تَصْبُغُ بِالصُّفْرَةِ؟
به د هغې جامې زيړې وي. کله چې د هغې نه پوښتنه وشوه چې ته زيړ خضاب ولې استعمالوي؟ نو.
قَالَ: أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْبُغُ بِهَا
هغې وفرمايل چې ما نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خپله ږيره مبارکه باندې زيړ خضاب لګولو باندې ليدلی دی.
وَلَمْ يَكُنْ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْهَا
او د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په نزد ږيره باندې زيړ خضاب نه بغير بل هيڅ يو خوښ څيز نه ؤو. او د
وَقَدْ كَانَ يَصْبغ ثِيَابَهُ كُلَّهَا حَتَّى عِمَامَتَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ (۱)
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ټولې جامې ترديې چې پټکی له به يې هم زيړ رنګ ورکولو. (ابوداؤد، نسائی)

توضيح: د زيړ خضاب نه د ورس په ذريعه خضاب کول مراد دی. دا د زعفرانو مشابه رنګ دی. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ږيره مبارکه کې استعمال کړيدی. جامو کې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زيړ رنګ نه دی استعمال کړی. نهايه کې ليکلی شوي دي چې د مختار قول دا دی چې کله کله نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به ويختان رنګ کړي دي. اکثر يې نه دې رنګ کړي. او د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خضاب به لږ ؤو، نو که غواړي نو دا اوايه چې خضاب يې نه دی کړی يعنې زيات يې نه دی کړی او که غواړي اوايه چې خضاب يې کړی يعنې لږ يې کړی.

ثيابه: قصداً او عمداً نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جامو او پټکو ته کله هم زيړ نه دی ورکړی، لکه څنګه چې په حديثونو کې دي، خو که بغير د قصدا او اراده پټکی او قميص باندې زيړ رنګ لږيدلی وي نو هغه جدا خبره ده. (مرقات۸/۲۵۶)

(۱) رقم الحديث ۴۴۷۹ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۳۳ رقم الحديث ۴۰۶۴ والنسائي في ۸/۱۴۰ رقم الحديث ۵۰۸۵

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ويختان

﴿۶۰﴾وَعَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَوْهَبٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ
او حضرت عثمان ابن عبد الله ابن موهب وايي چې يو ورځ زه د ام المؤمنين حضرت ام سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا په خدمت
فَأَخْرَجَتْ إِلَيْنَا شَعْرًا مِنْ شَعْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخضوبا. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ [1]
کې حاضر شوم نو هغې وويل نو هغې مونږ ته د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو ويخته مبارک را وايستل چې رنګين ؤو.

توضيح: مخضوباً: يعنې هغه يو ويخته خضاب شوی رنګين ؤو. دا همدغه لږ خضاب باندې محمول دی. چې د هغې وجه دا ويخته رنګين و. يا د عطرو په شيشه کې زيات وخت ايښودلو سره ويخته رنګين شوی ؤو. يا رنګين معلوميدل. (مرقات۸/۲۵۷)

يو مخنث نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ښار نه وشړلو

﴿۶۱﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: أُتِيَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمُخَنَّثٍ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د ورځ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې يو مخنث را وستلی شو.
قَدْ خَضَبَ يَدَيْهِ وَرِجْلَيْهِ بِالْحِنَّاءِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
چې د ښځو پشان يې لاس او پښو باندې نکريزي ايښې وي، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغې ليدلو سره وفرمايل چې په
مَا بَالُ هَذَا؟ قَالُوا: يَتَشَبَّهُ بِالنِّسَاءِ
دې څه شوي دي؟ صحابه کرامو عرض وکړو چې دا کس خپل او سيدلو، خبرو اترو او طور طريقو کې د ښځو سره مشابهت
فَأَمَرَ بِهِ فَنُفِيَ إِلَى النَّقِيعِ. فَقِيلَ:
کوي، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه د ښار نه ويستلو. او هغه يې د مديني يو ځای نقيع ته ولېږلو. بيا صحابه کرامو عرض
يَا رَسُولَ اللهِ أَلَا تَقْتُلُهُ؟
وکړو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! آيا مونږ دا مړ نکړو يعنې دا چې فسق او فساد او د بدئ ګندګي
فَقَالَ: إِنِّي نُهِيتُ عَنْ
ترېنه خپوريږي نو ته صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حکم وکړه نو دا به مړی کړی شي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل

[1] رقم الحديث ۴۴۸۰ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۵۲/۱۰ رقم الحديث ۵۸۹۷.

قَتْلِ	الْمُصَلِّينَ.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُدَ[1]

چې د لمونځ کونکو د وژلو نه منع کړې شوی یم.

توضیح: النقیع: عوالی مدینه کې د یو ځای نوم دی. مخنث یې هغه ښارته وشړلو. هغې په تکلف سره ځان د نارینؤ سره مشابه کولو. او داسې کوم حرام دي. (مرقات۸/۲۵۹)

الا نقتُله: یعني صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنهُم داسې وګڼل چې دې دومره لوی جرم کړی دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ښار نه ویستلو نو دې تقاضا دا ده چې دا اوژلی شي، نو ځکه هغوی د وژلو باره کې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه وپوښتل. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ منع کړل او وجه یې ورته دا وویله چې دا مسلمان دی. لمونځ کوي او زه د لمونځ کوزاره د وژلو نه منع کړې شوی یم. (مرقات۸/۲۵۹)

د نارینؤ لپاره خلوق استعمالول منع دي

﴿۶۲﴾ وَعَنِ الوليدِ بن عقبةَ قَالَ: لَمَّا فَتَحَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ

او حضرت ولید ابن عقبه رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمایي چې کله نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مکه فتح کړه او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

جَعَلَ	أَهْلُ	مَكَّةَ	يَأْتُونَهُ	بصبيانهم

د مکې ښار ته دننه شو نو د مکې والو خپل ماشومان د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت راوستل شروع کړل،

فيدعو	لَهُم	بِالْبَرَكَةِ	وَيَمْسَحُ	رؤوسهم

نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د هغه ماشومانو لپاره د برکت دعاء کوله او په شفقت سره به یې د هغوی په سرونو لاس راښکلو،

فَجِيءَ	بِي	إِلَيْهِ	وَأَنَا	مُخَلَّقٌ

نو دې موقع باندې زه هم د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خدمت کې راوستلی شوم خو دا چې زما بدن باندې د زعفران وغیره

فَلَمْ	يَمَسَّنِي	من	أجل	الخلوق.	رَوَاهُ	أَبُو	دَاوُد[2]

جوړه شوې خوشبوې خلوق لړېدلې وه نو ځکه د خلوق په وجه نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زما نه لاس و نه لګولو.

توضیح: خلوق دا چې د ښځو لپاره مخصوص دي او د نارینؤ لپاره جائز نه دي نو ځکه ورسره نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاس و نه لګولو.

---

(۱) رقم الحدیث ۴۴۸۱ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۲۲۴ رقم الحدیث ۴۹۲۸.

(۲) رقم الحدیث ۴۴۸۲ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۰۴ رقم الحدیث ۴۱۸۱ وأحمد في المسند ۴/۳۲.

که د چا ویښتان وي نو حفاظت کول يې ضروري دي

﴿٦٣﴾وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ أَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ لِي جُمَّةً
د حضرت ابو قتاده رضي الله عنه نه روايت دی چې هغې نبي کريم صلى الله عليه وسلم ته عرض وکړو چې زما د سر ويښتان داوږو
أَفَأُرَجِّلُهَا؟ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نَعَمْ وَأَكْرِمْهَا
پورې دي. آيا زه دا ږمونځ کړم؟ نو نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل آؤ او د هغې عزت هم کوه. يعنې هغې کې تيل وغيره
قَالَ: فَكَانَ أَبُو قَتَادَةَ رُبَّمَا دَهَنَهَا
لګوله او ښه ساتنه يې کوه. راوي وايي چې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم د دې ارشاد چې آؤ او د دې
فِي الْيَوْمِ مَرَّتَيْنِ مِنْ أَجْلِ قَوْلِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نَعَمْ وَأَكْرِمْهَا . رَوَاهُ مَالِكٌ[1]
عزت کوه باندې عمل کولو لپاره به حضرت ابو قتاده رضي الله عنه اکثر ورځ کې دوه ځل د سرخ ويښتانو کې تيل لګول.

توضيح: واکمها: يعنې د خپلو ويښتانو اکرام کوه. د دې جملې نه حضرت ابو قتاده رضي الله عنه استفاده وکړه او د ويښتانو ښه ستانه يې شروع کړه تردې چې ورځ کې به يې دوه ځل ږمونځول. دا د زيب او زينت لپاره نه ؤو او نه يې ذاتې خواهش ؤو بلکې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم حکم پوره کولو لپاره به يې داسې کولو. (مرقات ٨/٢٥٦)

د غير مسلمو وضع قطع خپلول منع دي

﴿٦٤﴾وَعَنِ الحجاج بْنِ حَسَّانَ قَالَ دَخَلْنَا
او حضرت حجاج ابن حسان رضي الله عنه فرمايي چې يو ورځ مونږ يعنې زه او زما د کور څه کسان د
عَلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ فَحَدَّثَتْنِي
انس رضي الله عنه په خدمت کې خدمت حاضر شو. دا واقعه زما خور ماته بيان کړه چې نوم يې مغيره دی. يعنې هغه وخت زه
أُخْتِي الْمُغِيرَةُ قَالَتْ:
ماشوم ؤوم. ماته هغه ورځ د حضرت انس رضي الله عنه په خدمت کې حاضرېدل خو ياد دي چې هغه ورځو کې زه ماشوم ؤوم خود
وَأَنْتَ يَوْمَئِذٍ غُلَامٌ وَلَكَ قَرْنَانِ
حاضرئ کيفيت او هلته چې کوم احوال پيښ شوي ؤو، د هغې تفصيل راته ياد نه دي، نو زما خور ماته وويل چې هغه ورځو کې ته

[1] رقم الحديث ٤٤٨٣ اخرجه مالک في المؤطا ٢/ ٩٤٩ رقم الحديث ٦ من کتاب الشعر.

أَوْ	قُصَّتَانِ	فَمَسَحَ	رَأْسَكَ
ماشوم وي او ستا په سر د ببري کوڅۍ یا خکري وي. حضرت انس رضي الله عنه ستا په سر لاس راښکلو او ستا			
وَبَرَّكَ عَلَيْكَ وَقَالَ: احْلِقُوا هَذَيْنِ أَوْ قُصُّوهُمَا فَإِنَّ هَذَا زِيُّ الْيَهُود . رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]			
په حق کې يې د برکت دعا وکړه او ويې فرمايل چې دا دواړه وخرائیوه ځکه دا د يهودو وضع ده.			

توضیح: **فحدثتني:** حجا بن حسان د خپل ماشوم توب قیصه اوروي چې مونږ د حضرت انس رضي الله عنه کره داخل شو نو هلته څه وشو او د دې قصه زما خور ماته وکړه ځکه زه وړوکی ؤوم: خو د نورو احوال پتنه راته نه وه. هغه زما خور ماته بیان کړل، خور راته وویل چې هغه وخت ته وړوکی وې. ستا په ویختانو کې د ویختانو دوه ببري کوڅۍ وي یا دو خکري وي. دا راوي ته شک شوی دی. (مرقات۸/۲۶۰)

قصتان: د تندي د پاسه ویختانو ته وايي. (مرقات۸/۲۶۰)

ښځې ته د سر ويختان خريل حرام دي

﴿۶۵﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَحْلِقَ الْمَرْأَةُ رَأْسَهَا. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ [2]
او حضرت علي رضي الله عنه فرمايي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د دې نه منع کړې ده چې هيڅ ښځه خپل سر وخرائيوي.

توضیح: د ښځو لپاره د ویختانو همغه حیثیت دی کوم چې د نارینؤ لپاره دی، لکه څنګه چې د نارینؤ لپاره ږیره خرائیل حرام ده نو د ښځو لپاره د سر ویختان خرائیل حرام دي. حکیم الامت حضرت تهانوی رحمه الله لیکلي دي چې یورپ کې ښځو سر خرائیل شروع کړل. ډاکټرانو هم ورله ملګرتیا وکړه. څه لږه موده پس د ښځو ږیري راوښتلي، نو هلته ډاکټرانو وویل چې غلطي شوې ده چې د فطرت خلاف فیصله یې وکړه. دا چې د ښځو د بدن ټول قوت غریزي زور د سر ویختانو باندې ېریوځي. چې په هغې یې ویختان اوږده کېږي. او ګرموالی ترینه خارج کېږي، نو چې د ښځو ویختان یې ورائیل نو د بدن ګرمائش یې مخ ته متوجې شو نو ږیرې یې راوتلي. (مرقات۸/۲۶۱)

د سر او ږيري ويختان که خواره وي نو دا د تهذيب خلاف دي

﴿۶۶﴾ وَعَنْ عطاءِ بن يسارٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ
او حضرت عطاء ابن یسار رضي الله عنه فرمايي چې يو ورځ نبي کريم صلی الله علیه وسلم په مسجد نبوي کې ناست ؤو.

---

[1] رقم الحديث ۴۴۸۴ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۱۲ رقم الحديث ۴۱۹۷

[2] رقم الحديث ۴۴۸۵ أخرجه الترمذي في السنن ۳/۲۵۷ رقم الحديث ۹۱۴ والنسائي ۸/۱۳۰ رقم الحديث ۵۰۴۹.

فَدَخَلَ رَجُلٌ ثَائِرُ الرَّأْسِ وَاللِّحْيَةِ

چې يو کس راغلو چې سر او د ږيرې ويختان يې ګډوډ ؤو. يعنې ښواره واره او نښتي ؤو.

فَأَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهِ

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې ليدلو سره د هغې سر او ږيرې اړخ ته په خپل لاس مبارک باندې دې انداز سره اشاره وکړه

كَأَنَّهُ يَأْمُرُهُ بِإِصْلَاحِ شَعْرِهِ وَلِحْيَتِهِ

لکه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې هغې ته حکم کوي چې هغه د خپل سر او ږيرې ويختان صحيح کړي،

فَفَعَلَ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

نو هغه کس د سر او ږيرې ويختان صحيح کړل او بيا بېرته راغلو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل

أَلَيْسَ هَذَا خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدُكُمْ

چې آيا دا د هغې نه بهتر نه دې چې تاسو کې يو کس داسې حالت کې راشي چې د هغې د سر ويختان ګډوډ وي

وَهُوَ ثَائِرُ الرَّأْسِ

او داسې ښکاري لکه شيطان يا پيرى وي يعنې هغې خپل شکل او صورت داسې جوړ کړى وي لکه

كَأَنَّهُ شَيْطَانٌ. رَوَاهُ مَالِكٌ[1]

خنګه چې يو پيرې ويختان ښواره واره او بدهئيت کې شکل او صورت ساتي.

توضيح: ثائر الرأس: ګډوډ ويختان چې ږمونځ په کې نه وي وهل شوي، نه تيل وي نه څه او نه څه.

كأنه شيطان: معلومه شوه چې شيطان لويې غير مهذب، بدتهذيبه او هر ګناه ګونکې دى. (مرقات۸/۲۶۲)

د کور دالان صفا ساتئ

﴿۲۷﴾وَعَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ سَمِعَ يَقُولُ: " إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ

او حضرت ابن مسيب (تابعي) نه روايت دى چې د هغې نه دا اورېدلى شوي دي چې الله تعالى پاک دى.

يُحِبُّ الطِّيبَ نَظِيفٌ يُحِبُّ النَّظَافَةَ كَرِيمٌ يُحِبُّ

پاکوالى خوښوي. الله تعالى ډېر پاک دى او پاکي خوښوي. الله کرم کونکى دى. کرم خوښوي. الله ډېر

[1] رقم الحديث ۴۴۸۶ اخرجه مالک في الموطا ۹۴۹/۲ رقم الحديث ۷ من کتاب الشعر.

باب التصاوير
د تصويرونو بيان

تصاوير د تصوير جمع ده. د يو شي صورت جوړولو ته تصوير وايي. هغه که د مجسمي په شکل کې وي يا په لاس جوړ شوي يا د کيمري او مشين او د شعاګانو په ذريعي وي ټولو ته تصوير ويل کيدی شي. دي باب کې چې د کومو تصويرونو بيان دی. د هغې د زنده سرو تصويرونه مراد دي، ځکه شريعت د جائز او ناجائز بحث کوي. او تصويران ناجائزه دي. چې د زنده سرو وي. د غير زنده سرو شيانو تصويرانو په اسلام کې منع نه دي.

دي باب کې چې د کومو زنده سرو د تصويرونو بيان شوی دی. هغې کې په پردو باندې د تصويرونو د ممانعت تذکره ده، چې ترينه معلومېږي چې د تصويرونو ممانعت فقط د مجسمو سره نه دی بلکې د زنده سري هر قسمه ځناور تصويرونه حرام دي. هغه که په لاس جوړ کړی شوي وي او يا که بله کومه ذريعه استعمال کړی شوي وي. زنده سرو د تصويرونو د حرمت دوه درجې دي. ۱: د حرمت يوه وجه خو دا ده چې د زنده سرو په تصويرونو کې د خدای د تخلق سره مشابهت دی. ۲: دويمه وجه دا ده چې د تصويرونو په لاره هميشه شرک راغلی دی. او آئنده به هم راځي. نن سبا خلک د آغا خان د تصوير عبادت کوي. د خميني د تصوير عبادت کېږي. د الطاف حسين د تصويرونو غوښتونکې ورته سجده کوي. که يو کس دا غواړي چې زه شرک نه کوم نو کوم خلک چې د تصويرنو په وجه شرک کې اخته شوي دي. د هغوی ذمه واري په چا ده؟

بت پرستی دین احمد میں ابھی آئی نہیں
اس لئے تصویر جاناں ہم نے کھچوائی نہیں

الفصل الاول
د رحمت فرښتي هلته نه ځي چرته چې شوقي سپي يا تصويرونه وي

﴿۱﴾عَن أَبِي طَلْحَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا
حضرت ابو طلحه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې هغه کور ته فرښتي نه داخلېږي
فِيهِ كَلْبٌ وَلَا تصاوير (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
چې کوم کې عکس وي او نه هغه کور ته داخلېږي چې کوم کې سپی وي. (بخاری و مسلم)

[1] رقم الحديث ۴۴۸۹ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۸۰/۱۰ رقم الحديث ۵۹۴۹ ومسلم في ۱۶۶۵/۳ رقم الحديث (۸۳-۲۱۰۶)

توضیح: الملائکة: د دې نه مراد د رحمت فرښتې دي. چې کورونو کې وي. او دعاکانې کوي او د خدای د رحمت سبب جوړیږي چې پرې کورونو ته برکتونه راځي. د ملائکه نه دلته مراد هغه فرښتې نه دي چې د انسان په حفاظت باندې مامور وي. یا اعمال نامه لیکلو باندې مامور وي. یا روح قبض کونکي فرښتې دي. هغه خو هر حال کې راځي.

کلب: د دې سپي نه مراد شوقي سپی دی. شریعت چې د کومو سپو کور د ساتلو اجازت کړی دی هغه سپي مراد نه دي مثلاً د کور د حفاظت سپی یا ښکاري سپی یا د رمې او د پټي د حفاظت سپی، نو داسې سپي مراد نه دي. د ځینو حضراتو خیال دی چې د حیث کې چې کوم حکم دی. دې کې عموم دی. چې کور کې مطلق سپی ساتل منع دی. هغه که شوقیه وي یا که د ضرورت وي. دواړو صورتونو کې د رحمت فرښتې کور ته نۀ راځي. (**کذا قال النؤوی**) خو دا قول شاذ دی.

ولا تصاویر: دا عطف دی. د کاب لفظ د پاسه او دا چې د کلب جمله د نفې د لاندې ده نو د لاتصاویر عطف د د اعاده عامل سره صحیح شي. اصل عبارت داسې شو "**لاتدخل الملائکة بیتاً فیه کلب و لا تدخل الملائکة بیتاً فی تصاویر**". ملا علي قاري فرمایي "**و اعادة لا کاعادة الفعل**" یعنې لاتصاویر کې دلااعاده همدغه شان ده. ګویا کې **لاتدخل الملائکة** کې د فعل اعاده وشوه. "**فلیتدبر فانه دقیق**"

ګویاکې د دې حدیث مطلب او د مسند احمد د حدیث مطلب یو دی. د هغې عبارت داسې دی. "**ان الملائکة لا تدخل بیتاً فیه تماثیل اوصورة**" بهرحال د حدیث تعلیم دا دی چې چې د زنده سري تصویر جوړول او کور کې ساتل حرام دي. او دا د کبیره ګناهونو نه دي. دا تصویر که په ټوټه جوړ شوی وي یا نقود او نوټونو او سکو باندې جوړ شوي وي. دا خو د جوړولو او د ویستلو خبره ده. باقې کور چې د ساتلو تر کوم ځای پورې تعلق دی نو که اعزاز او د احترام په توګه د کور په دیوالونو باندې یا په پټکي او په څادر او کوټ او بنین باندې وي نو دا ټول حرام دي، خو کوم تصویر چې معزز او مکرم نه وي بلکې سپک او ذلیله وي چې لاندې غوړول شوي فرش یا بالخ باندې وي او د هغې تذلیل کیږي نو هغه کور کې ساتل حرام نه دي. (مرقات۸/۲۶۵)

دې تفصیل سره دا خبره په ذهن کې راشي چې د اخبارونو تصویران چې د اهانت په توګه زمکه باندې پراته وي د هغې حرمت سخت نشي کیدی. ماهره علماؤ اړخ ته رجوع ضروري ده. والله اعلم.

زمونږ ملک د سرکاري اعزاز په توګه د بانئ پاکستان محمد جناح تصویرونه ځوړندول حرام دي. د هغوی په دفترنو کې به د رحمت فرښتې نه راځي، نوټو باندې چې کوم تصویرونه دي دا د ایوب خان په زمانه کې شروع شوي ؤو. د دې ګناه په حکومت باندې ده، ځکه عام خلک یې د اعزاز په توګه نه ساتې مجبوري ده.

د غیر ضروري او شوقیه سپو وژل ضروري دي

﴿۲﴾وَعَنْ ابنِ عبّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د ام المؤمنین حضرت میمون رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روایت کوي چې نبی عَلَيْهِ السَّلَامُ

أصبحَ يَوْمًا واجماً

یو ورځ د سحر وخت کې ډېر خفا ښکاره شو او د خفګان سبب یې نو لو سره د حضرت میمونه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه یا یا د بل کومې

وَقَالَ: إِنَّ جِبْرِيلَ كَانَ

زوجه مطره نه یا خپل زړه کې دا تعجب او د حیرانتیا په توګه خپله نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ و فرمایل چې جبرائیل عَلَيْهِ السَّلَامُ

وَعَدَنِي أَنْ يَلْقَانِيَ اللَّيْلَةَ فَلَمْ يَلْقَنِي أَمَ وَاللهِ

نن شپه ما ته د راتللو وعده کړې وه خو هغه ماله را نغلو. قسم په خدای دا سې کله نه دي شوي چې هغې

مَا أَخْلَفَنِي. ثُمَّ وَقَعَ فِي نَفْسِهِ جِرْوُ كَلْبٍ

وعده خلافي کړې وي. بیا ناڅاپه د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ذهن کې کوترې ته خیال راغلو چې د

تَحْتَ فُسْطَاطٍ لَهُ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خیمه کې یعنې د کوم تخت یا د ټاټ وغیره لاندې پرته وه، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ پوهه شو چې

فَأَمَرَ بِهِ فَأُخْرِجَ

جبرائیل عَلَيْهِ السَّلَامُ د دې کوترې په وجې زما خواله نه دې راغلی او نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغه کوترې د ویستلو حکم وکړو.

ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِهِ مَاءً فَنَضَحَ مَكَانَهُ فَلَمَّا أَمْسَى لَقِيَهُ جِبْرِيلَ

چې هغه پله د هغه ځای ویستلی شوه نو حضرت جبرائیل عَلَيْهِ السَّلَامُ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خوا له راغلو او

فَقَالَ: لَقَدْ كُنْتَ وَعَدْتَنِي أَنْ تَلْقَانِي الْبَارِحَةَ. قَالَ:

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغې نه وپوښتل چې تا خو تېره شپه ما سره د ملاوېدلو وعده کړې وه؟ حضرت جبرائیل نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته و فرمایل

أَجَلْ وَلَكِنَّا لَا نَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا صُورَةٌ فَأَصْبَحَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَئِذٍ

چې اۤؤ خو مونږ هغه کور ته نه داخلېږو چې کوم کې سپی یا تصویر وي. د هغې نه بله ورځ

فَأَمَرَ بِقَتْلِ الْكِلَابِ حَتَّى إِنَّهُ يَأْمُرُ بِقَتْلِ الْكَلْبِ الْحَائِطِ الصَّغِيرِ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د د سپو د وژلو حکم وکړه چې تر دې چې د وړو باغونو سپو د وژلو حکم یې هم وکړو او

وَ يَتْرُكُ كَلْبَ الْحَائِطِ الْكَبِيرِ. رَوَاهُ مُسلم [1]
د لويې باغونو د سپو پرېښودل حکم يې وکړو ځکه د هغه باغونو د حفاظت لپاره د سپو ساتل ضروري ؤو.

توضيح: د عربو معاشره کې هم د شوقي سپو ساتلو رواج ؤو، لکه څنګه چې په نوره دنيا کې ؤو. د اسلام په ابتداء کې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سپو د وژلو مطلقاً حکم کړی ؤو. کله چې د خلکو په زړونو کې نفرت کيناستلو نو بيا د ضرورت له نظره نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يو څو سپو د ساتلو اجازت وکړو. د بحث لاندې حديث د همغه ابتدائی دور نقشه ده چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د عامو سپو د وژلو حکم کړی ؤو، خو د لويې باغونو د حفاظت کونکي سپو د ضرورت له نظره اجازت کړی ؤو. دا وه دويمه مرحله. ګنې د دې نه مخکې خو د هيڅ يو سپي د ساتلو اجازت نه ؤو. د سپو د فاسدونو نن سبا اندازه کېږي. او د يورپ په اکثر کورونو کې ښځې سپي د خاوند په درجه کې ساتې. او د هغې د خاوند کار اخلي. اوس يو څو مياشتې مخکې هندوستان کې يوې ښځې په اعلانيه توګه د سپي سره واده وکړو او نکاح يې ولوستلی شوه.

جرو کلب: د سپي وړو کې بچې ته جرو وايي. چې ترجمه يې پلا ده. (ګوکری).

فسطاط: د دې ترجمه خيمه ده، خو اصل د واقعې په اعتبار سره دا څه تاټ يا کټ يا کوم يو تخت ؤو. چې د لاندې يې ګوکری پټ شوی ؤو. (مرقات ۸/۲۶۷)

الحائط: کجورو او د انګورو وغيره غټ باغ ته وايي. (مرقات ۸/۲۶۷)

نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د تصوير والا شی ماتولو

﴿۲﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَكُنْ يَتْرُكُ فِي بَيْتِهِ شَيْئًا
او حضرت عائشه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا فرمايي چې نبي کريم ﷺ به خپل کور کې هيڅ يو داسې څيز نه پرېښوستلو
فِيهِ تَصَالِيبُ إِلَّا نَقَضَهُ. رَوَاهُ البُخَارِيّ [2]
چې په کوم به تصوير ؤو او هغه به نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماتولو.

توضيح: **تصاليب**: د دې مفرد تصليب دی. چې معنې يې د صليب تصوير جوړول دي. چې د عيسايانو مقدس علامت دی، خو دلته د تصاليب نه مراد مطلق د زنده سرې تصوير وي. چې منع دی. نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به چې داسې تصوير ليدلو نو ژر به يې ماتولو، ځکه

بت پرستی دین احمد ﷺ میں ابھی آئی نہیں
اس لئے تصویر جاناں ہم نے کھچوائی نہیں

---

[1] رقم الحديث ۴۴۹۰ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۶۴/۴ رقم الحديث (۸۲-۲۱۰۵) وابوداود في السنن ۳۸۷/۴ رقم الحديث ۴۱۵۷

[2] رقم الحديث ۴۴۹۱ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۸۵/۱۰ رقم الحديث ۵۹۵۲ وابوداود في السنن ۳۸۳/۴ رقم الحديث ۴۱۵۱.

چیرته چې تصویرؤو هلته نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ داخل نشو

﴿۴﴾ وَعَنْهَا أَنَّهَا اشْتَرَتْ نُمْرُقَةً فِيهَا تَصَاوِيرُ
او د حضرت عائشه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا نه روایت دی چې هغې یو ځل داسې بالخت واخستلو چې هغې باندې تصویرونه ؤو.
فَلَمَّا رَآهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
نو نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د حضرت عائشه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا حجرې ته داخلیدلو وخت کې چې هغه تصویر ولیدلو نو
قَامَ عَلَى الْبَابِ فَلَمْ يَدْخُلْ فَعَرَفْتُ
په دروازه کې اودریدلو او حجرې ته داخل نه شو. حضرت عائشه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا د ې تصویر والا بالخ په وجه
فِي وَجْهِهِ الْكَرَاهِيَةَ قَالَتْ:
د نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په مخ باندې د خفان اثرات محسوس کړل. حضرت عائشه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا فرمایي
فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَتُوبُ إِلَى اللهِ وَإِلَى رَسُولِه
چې ما عرض وکړو چې یارسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! ما نافرماني پریږدم او الله او د هغې د رسول رضا اړخ ته متوجې کیږم.
مَا أَذنبتُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
ما کومه داسې ګناه کړې ده چې تاسو زما حجرې ته نۀ راداخلیږې؟ نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل
مَا بَالُ هَذِهِ النُّمْرُقَةِ؟ قُلْتُ:
چې دا څنګه بالخ دی او تا دا د کوم ځای نه راوړی دی؟ حضرت عائشه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا فرمایي چې ما جواب ورکړو
اشْتَرَيْتُهَا لَكَ لِتَقْعُدَ عَلَيْهَا
ما دا بالخ ستاسو لپاره اخستی دی چې تاسو کله هم وغواړې نو د دې په مُرسته کینې او چې کوم وخت وغواړې نو
وَتَوَسَّدَهَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ أَصْحَابَ هَذِهِ الصُّوَرِ
دا سرلاندې کیږدې. نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې اوریدلو سره و فرمایل چې یاد وساته تصویر جوړونکو ته
يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيُقَالُ لَهُمْ: أَحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ".
به د قیامت په ورځ عذاب ورکول کیږي او هغې ته به ویل کیږي چې کوم تصویران تا جوړ کړې دي دې
وَقَالَ: إِنَّ الْبَيْتَ الَّذِي فِيهِ الصُّورَةُ
کې سا واچوه او دا ژوندي کړه او نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل چې کوم کور کې تصویران وي هغې

لَا تدخله الْمَلَائِکَة (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
ته فرښتې نه داخلېږي. همدغه شان انبياء او اولياء لپاره هم دا مناسب نه دي چې هغوی د تصویر والا کور ته داخل شي.

توضيح: **نمرقة**: نون باندې پيش دی. ميم ساکن دی. را باندې پيش دی. وړوکې بالخ ته وايي. علامه نؤوی ليکلي دي چې ځينې علماء وايي چې د دې نه پرده مراد ه.
که پرده مراد واخستلی شي نو د حديثونو باندې پوهېدل به اسان شي او دا خبره خو ثابت شوه چې تصويرونه که په کيمره مشين وي يا په لاس جوړ کړی شوي وي ټول ناجائز دي. هغه که د مجسمې په شکل کې وي يا غير مجسمه وي. وګورئ چې دلته په پرده باندې کوم تصويران ؤو دا څه مجسمې خو نه وي. بلکې د نن سبا د کاغذ ورقو پشان او د ټوټو پشان تصويرونه ؤو.

احيوا ما خلقتم: يعنې تا چې د کوم حيوان تصوير جوړ کړی دی هغې کې سا واچوه ګنې عذاب خوره. دا تعليق بالمحال او تعجيز دی. (مرقات ۲۷۰/۸)

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تصويران وران کړل

﴿۵﴾ وعنها أَنَّهَا كَانَت عَلَى سَهْوَةٍ لَهَا سِتْرًا
او د حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روايت دی چې يو ځل هغې خپل ځېر باندې يو داسې پرده وليدله چې هغې
فِيهِ تَمَاثِيلُ فَهَتَكَهُ
باندې تصويران ؤو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه وليدله او ويشلوله. حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د هغه شليدلې پردې دا
النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاتَّخَذَتْ مِنْهُ نُمْرُقَتَيْنِ
مصرف راويستلو چې د هغې نه يې دوه بالختونه جوړې کړې. او هغه دواړه بالختونه يې کور کې کېخوستل
فکانتا فِي الْبَيْت يجلسُ عَلَيْهِم (مُتَّفق عَلَيْهِ)[2]
او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به هغې باندې تکې وهلو او پرې کيناستلو به.

توضيح: **سهوة**: سين باندې زبر دی. ها ساکن دی. واؤ باندې زبر دی. د کور دننه وړه ځېر او د ناستې ځائ ته وايي. يعنې د ناستې هغه وړوکی شان ځای چرته چې ښځې خپل سامان ږدي يا ديوال کې هغه طاق ته سهوة وايي چې ښځې يې د خزانې، بکس او د صندوق په توګه استعمالوي. چې مخې ته يې پردوه ځوړنده وي. (مرقات ۲۷۰/۸)

---

[1] رقم الحديث ۴۴۹۲ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۹۳/۱۰ رقم الحديث ۵۹۶۱ ومسلم في ۱۶۶۹/۳ رقم الحديث (۹۶-۲۱۰۷)

[2] رقم الحديث ۴۴۹۳ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۸۶/۱۰ رقم الحديث ۵۹۵۴ ومسلم في ۱۶۶۸/۳ رقم الحديث (۹۴-۲۱۰۷)

تماثیل: تصویر مراد دی، ځکه نرمه پرده باندې مجسمه نه جوړیږي. (مرقات۸/۲۷۰)

فهتکه: نبي کریم ﷺ هغه پرده وشلوله، یوه وجه بې ځایه اسراف او د ارائش او زیبائش ؤو. او د دویمه وجه د زنده سرې ناجائز تصویر ؤو. (مرقات۸/۲۷۰)

نمرقتین: حضرت عائشه رضي الله عنها د هغه دوه ټکړو نه بالختونه جوړ کړل، ځکه شلولو سره هغه تصویران ورن شول.

پوښتنه: د دې مخکښې د حضرت عائشه رضي الله عنها حدیث کښې دي چې نبي کریم ﷺ بالخ باندې د جوړو شوي تصویر په وجه کورته را ننغلو. حال دا چې دلته د تصویر والا ټوټې نه دوه بالختونه د نبي کریم ﷺ د استعمال لپاره ایښودلی شوې ؤو. دا تعارض دی. د دې څه جواب دی؟

جواب: د بحث لاندې حدیث کښې د هتکه لفظ راغلی دی چې نبي کریم ﷺ پرده وشلوله. هغې سره د تصویر حیثیت ختم شو. لهذا تعارض نشته دی. دا جواب هم روکړی شوی دی چې نبي کریم ﷺ د ډول سنګار او د بې خایه اسراف په وجه دا پرده شلولې وه، لکه څنګه چې په بل حدیث نمبر ۶ کښې تفصیل موجود دی. دې حدیث کښې پرده باندې د زنده سرې تصویر نه ؤو. اګر که دې باندې د تماثیل اطلاق شوی دی. دا تاویل کمزوری شان دی. اولنی جواب ښه دی. د دې حدیث نه معلومه شوه چې د مجسمې نه بغیر ټوټې یا کاغذ باندې هم تصویر جوړول منع دی. (مرقات۸/۲۷۰)

بې ضرورته دیوال ته پردې مه ځوړندوئ

﴿۶﴾وَعَنْهَا	أَنَّ	النَّبِيَّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	خَرَجَ	فِي	غَزَاةٍ

او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمایي چې یو ځل نبي کریم ﷺ د جهاد لپاره سفر کښې لاړو، نو د

فَأَخَذْتُ	نَمَطًا	فَسَتَرْتُهُ	عَلَى	الْبَابِ	فَلَمَّا

نبي کریم ﷺ د تلو نه وروسته ما یو ټوټه حاصله کړه او د هغې پرده مې په دروازې زوړنده کړه.

قَدِمَ	فَرَأَى	النَّمَطَ	فَجَذَبَهُ	حَتَّى	هَتَكَهُ

نبي کریم ﷺ چې کله بېرته د جهاد د سفر نه راغلو او هغه پرده یې ولیدله نو هغه یې رانښکله او وې یې شلوله

ثُمَّ قَالَ: إِنَّ اللهَ لَمْ يَأْمُرْنَا أَنْ نَكْسُوَ الْحِجَارَةَ وَالطِّينَ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [1]

او وېې فرمایل چې الله مونږ ته د دې حکم نه دی کړی چې د خاورې او کاڼي نه ټوټه جوړه کړو.

توضیح: **نمطاً**: یو ښه قسمه نرمې درئ ته وایي. ٥ودج هم اچولی کیږي. کېدی شي دا نمده د معرب نه وي. نبي کریم ﷺ دا ځکه وشلوله چې دې باندې د آس تصویر جوړ شوی ؤو. ګنې

---

[1] رقم الحدیث ۴۴۹۴ اخرجه البخاري في صحیحه ۳۸۶/۱۰ رقم الحدیث ۹۵۵۴ ومسلم في ۱۶۶۶/۳(۹۲-۲۱۰۷)

دروازه باندې ټوټه اچول او پرده كول خو د نبي كريم ﷺ په حكم عمل دى. دا احتمال هم شته دى چې دا پرده غير ضروري، ارائشي او زيبائشي وه، نو ځكه نبي كريم ﷺ وشلوله. د حديث آخري الفاظ د دې تائيد كوي چې نبي كريم ﷺ ناخوښوالې وجه دا ويلې ده چې مونږ الله د دې پابند كړي نه يو چې مونږ د خاورې او د كاڼي نه ټوټې جوړې كړو. (مرقات ۸/۲۷۱)

قيامت كې به تصوير ويستونكې ته د ټول نه زيات عذاب وي

﴿۷﴾وَعَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت عائشه رضي الله عنها د نبي كريم ﷺ نه نقل كوي چې نبي كريم ﷺ وفرمايل
أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُضَاهُونَ بِخلق الله(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [۱]
د قيامت په ورځ به د ټولو نه سخت عذاب هغه خلكو ته وي چې په تخليق د الله سره مشابهت اختيار روي.

توضيح: **يضاهون**: د مضاهات نه دى. چې د مشابهت په معنى كې دى. ځېنو نسخو كې همزه هم دى. هغه هم يو لغت دى. د شكل جوړول د الله كار او د الله صفت دى **﴿ويصوركم فى الارحام كيف يشاء﴾**(آل عمران: ۶) لهذا كوم كس چې تصوير جوړوي نو حقيقت كې هغه خپل فعل د الله د فعل سره مشابه كوي. چې لويې ګناه ده. د دې حديث نه معلومه شوه چې د تصوير ويستلو د ممانعت يو وجه د خداى د تخليق سره مشابهت دى. (مرقات ۸/۲۷۱)

اشد الناس عذاباً: كه تصوير جوړونكى شرك او د بوتانو د عبادت په غرض تصوير جوړوي، نو دا كفر دى، ځكه به وره د قيامت په ورځ د ټولو نه سخت عذاب وركړى كېږي. كه د بت پرستۍ په غرض نه وي بلكې د خداى د تخليق سره د مشابهت په غرض جوړوي نو دا هم كفر دى، ځكه به ورته سخت عذاب وركول كېږي. او كه تصوير صرف د زيب او زينت او د شوق او ذوق په غرض وي نو دا فسق او فجور او ګناه ده. سړى د ګناه كبيره مستحق شي. بيا دا حديث د تشديد او تغليظ او تهديد او توبيخ باندې محمول دى. (مرقات ۸/۲۷۲) چا څه ويلې دي

بت پرستی دین احمد ﷺ میں ابھی آئی نہیں

اس لئے تصویر جاناں ہم نے کھچوائی نہیں

الناس: ابن ملك رحمه الله فرمايي چې كه د مصور كار د دې عقيدې د لاندې وي (چې هغه د خداى د تخليق سره مشابهت كونكى وي) نو هغه كافر كېږي. هغه صورت كې به د حديث مطلب دا وي چې دې قبيح كفر باندې به هغه كس د نورو كافرانو په نسبت زيات سخت عذاب وي. (هغه صورت كې به

د الناس نه مراد كافران وي او كلام به په حقيقت باندې محمول شي) او كه داسې عقيده نه لري نو بيا د هغه كس په حق كې به دا حديث په تغليظ او تهديد باندې محمول وي الخ. (هغه صورت كې به د الناس نه مسلمانان مراد وي، كلام به په زجر او توبيخ او تهديد او تشديد باندې حمل كېږي).
بهرحال د تصوير نه مراد د زنده سرې تصوير مراد دی. علماء فرمايي چې د حديث د دې سخت وعيد نه هغه تصوريان خارج دي چې هغه دومره وړوكی او نرۍ وي چې كه په ځمكه واچولی شي نو ولاړ سړي ته صفا نۀ ښكاري. يا داسې تصوير وي چې د هغې سره داسې اندا ونه وي چې د هغې نه بغير سړی ژوندی نشي پاتې كيدلی، لكه څنګه چې نيم تصوير وي. داسې تصويرونه د مجبورۍ په وجه حج او عمره يا تذكره وغيره ضروري اسنادونو كې كېدی شي حرام نه وي. داسې واړه تصويرونه او دغه شان هغه تصويرونه چې د اكرام په توګه نه وي بلكې مهان وي نو د هغې كور كې ساتلو باندې كېدی وعيد هم نه وي. اګر كه ځينې علماء دې كې هم احتياط كوي.

كه مصور كې همت وي نو ميږی دې پيدا كړي

﴿۸﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "			
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اوريدلي دي فرمائيل ئې چې			
قَالَ اللهُ تَعَالَى:	وَمَنْ	أَظْلَمُ	مِمَّنْ
الله فرمايي چې د هغه كس نه زيات ظالم څوك ي چې څوك زما د پيدا كولو پشان پيدا كول كوي يعنې لكه څنګه			
ذَهَبَ	بِخلق	كخلقي	
صورت چې زه جوړوم هغه شان صورت هغه هم جوړوي. اګر كه په حقيقت كې هغه د هغه مادې نه شكل نشي جوړولی چې د كومې			
فَلْيخلقوا	ذَرَّةً	أَوْ	لِيَخْلُقُوا
مادې نه د الله جوړ شوي شكلونه دي، خو بيا هم هغه يو شكل جوړوي او دا ګمان كوي چې دا شكل ما جوړ كړی دی. كه تصوير			
حَبَّةً أَوْ شَعِيرَةً " (مُتَّفَق عَلَيْهِ)[1]			
او مجسمه جوړنكي په رښتيا د تخليق دعوی كوي نو لږ يو ميږی خو دې جوړ كړي يا خو دې د جوار و يو دانه پيدا كړي.			

توضيح: يعنې جوړولو سره د خدای د تخليق مشابهت اختيارول وي نو بيا كولاؤ ميدان ته راشه او يو ميږی خو پيدا كړه يا په هوا كې الوتكونكي يو ذره خو پيدا كړه يا د جوارو دانه پيدا كړه. دې حديث كې د امر صيغه د تعجيز لپاره ده. بهرحال د ټولې دنيا بادشاهان او خلك كې راجمع شي نو يو چڼاكۍ خاوره هم نشي پيدا كولی. چرګۍ د چرګوټو په زړه رابښكونكي تصويرونو كې مشابهت

(۱)رقم الحديث ۴۴۹۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۸۵/۱۰ رقم الحديث ۵۹۵۳ ومسلم في ۱۶۷۱/۳ رقم الحديث (۱۰۱-۲۱۱۱)

اختیاروي خو د ټولي دنیا بادشاهان او خلک که راجمع شي نو يوه هګۍ نه شي پيدا کولی. لږ يوه هګۍ خو اوبنايئ. که نه شئ کولی نو بيا د بل په تخليق کې بې ځايه ماتوالی ولې کوئ؟ سره د بې وسئ نه قادر جوړېدلو کوشش کول ډېر لوی ظلم دی.

د الله په نزد به مصور ته د ټولو نه زيات عذاب وي

﴿۹﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
او حضرت عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه فرمايي چې ما د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه دا اورېدلي دي د
أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللهِ المصوِّرون (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [1]
خدای په نزد د ټولو نه د سخت عذاب حقدار مصور دی.

توضيح: المصورون: اصطلاحي توګه باندې د زنده سرو تصوير جوړونکي ته مصور وايي. د غير زنده سرو تصوير جوړونکي ته نقاش وايي. دلته د زندسرې تصوير مراد دی. دې حديث او تېر شوي حديث نمبر ۷ کې توضيح او تشريح يو شان ده. هلته تفصيل وګورئ.

چې څومره تصويران جوړ کړي هماغومره عذاب به ګټي

﴿۱۰﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلم يَقُول: كُلُّ
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمايي چې ما د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه دا اورېدلي دي چې هر
مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ يُجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوَّرَهَا نَفْسًا
مصور به دوزخ ته ځي. او د هغې د جوړ شوي هر تصوير په بدل کې به يو کس پيدا کېږي چې تصوير جوړونکي
فَيُعَذِّبُهُ فِي جَهَنَّمَ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَإِنْ كُنْتَ لابد فَاعِلًا
ته به د دوزخ عذاب ورکوي. حضرت ابن عباس رضي الله عنه وفرمايل چې که تاسو ته د تصوير ضرورت وي
فَاصْنَعِ الشَّجَرَ وَمَا لَا رُوحَ فِيهِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [2]
نو د بوټو او د غير ذي روح تصوير جوړ کړئ.

توضيح: نَفْسًا: څومره تصويران چې دنيا کې مصور جوړ کړي دي. هغه ټول تصويرونو ته به قيامت کې د يو زند سرې شکل ورکړې شي او د دوزخ د اور په شکل کې به هغه زنده سرى د عذاب په صورت کې دې مصور باندې مسلط شي.

---

[1] رقم الحديث ۴۴۹۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۸۲/۱۰ رقم الحديث ۵۹۵۰ ومسلم في ۱۶۷۰/۳ رقم الحديث (۹۸-۲۱۰۹)

[2] رقم الحديث ۴۴۹۸ أخرجه البخاري ۴۱۶/۴ رقم الحديث ۲۲۲۵ ومسلم في ۱۶۷۰/۳ رقم الحديث (۹۹-۲۱۱۰)

فیعذبه: که د مذکر صیغه ده نو ضمیر د فاعل لفظ الله له ده دی. او که د مؤنث صیغه ده نو د ضمیر فاعل د نفس لپاره دی. بهرحال هر مصور له سوچ کول پکار دی چې هغه څومره تصویرونه جوړوي هغه هومره به ورته عذاب زیاتېږي. (مرقات۸/۲۷۴)

درې لوی ګناهونه او عجیبه سزا

﴿۱۱﴾وَعَنْهُ	قَالَ:	سَمِعْتُ	رَسُولَ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اورېدلي دي چې کوم کس د								
تَحَلَّمَ	بِحُلْمٍ	لَمْ	يَرَهُ	كُلِّفَ				
داسې خوب د ليدلو دعوی کوي چې هغې نه وي کتلې يعنې د دروغو خوب بيان کړي نو د قيامت په ورځ به هغه								
أَنْ	يَعْقِدَ	بَيْنَ	شَعِيرَتَيْنِ	وَلَنْ	يَفْعَلَ	وَمَنِ		
دوه جوارو ته غوټه ورکولو باندې مجبور کړی شي چې هغه به يې هرګز نه شي کولی. او کوم کس								
اسْتَمَعَ	إِلَى	حَدِيثِ	قَوْمٍ	وَهُمْ	لَهُ	كَارِهُونَ		
چې د څه خلکو خبرو اترو اړخ ته خپل غوږ نږدې کوي او دا چې هغه خلک د دې اورېدل نه خوښي								
أَوْ	يَفِرُّونَ	مِنْهُ	صُبَّ	فِي	أُذُنَيْهِ	الْآنُكُ	يَوْمَ	الْقِيَامَةِ وَمَنْ
او د هغې نه وتښتي نو د قيامت په ورځ به د دې کس په غوږ کې سيسه واچولی شي او کوم کس چې								
صَوَّرَ	صُورَةً	عُذِّبَ	وَكُلِّفَ					
تصوير جوړوي. هغې ته به د قيامت په ورځ عذاب ورکول کېږي. او هغه به دې خبره باندې مجبوره کول کېږي								
أَنْ	يَنْفُخَ	فِيهَا	وَلَيْسَ	بِنَافِخٍ.	رَوَاهُ	الْبُخَارِيُّ[1]		
چې دې تصوير کې روح واچوي حال دا چې هغه به هرګز هغې کې روح نه شي اچولی.								

توضیح: تحلم: يعنې داسې خوب يې بيان کړو چې هغه يې نه وُو ليدلی. بلکې دروغ يې جوړ کړل او بيان يې کړل، نو د هغې سزه به دا وي چې د جوارو دوه دانو ته غوټه ورکولو باندې به مجبوره کړی شي. چې غوټه نه شي ورکولی نو عذاب کې به اخته وي، ځکه دا تعليق بالمحال دی. د دروغو خوب بيانول د عامو دروغو ويلو نه ځکه زيات سخت دی چې په دروغ جن خوب کې دا کس په عالم غيب باندې دروغ وايي. او خوب د نبوت د اجزاؤ نه يو جز دی، نو ګويا کې دې کس د نبوت به يو جز کې دروغ وويل چې لويې جرم دی. مثلاً دا کس اوايي چې ما خوب ليدلی دی چې ماته د فلانې

---

[1] رقم الحديث ۴۴۹۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۲۷/۱۲ رقم الحديث ۳۹۱۶ وأبوداود في السنن ۲۸۵/۴ رقم الحديث ۵۰۲۴

ولایت رتبه راکړی شوي ده. یا د فلانی کس مغفرت شوی دی. یا ما حج کړی دی یا ما نبي کریم ﷺ په خوب کې لیدلی دی یا ماته د جنت پروانه ملاو شوي ده. دغه شان د دروغو خوب بیانول د عذاب سبب دی. (مرقات۸/۲۷۵)

استمع: یعني د څه خلکو پټو خبرو اوریدلو ته غوږ ږدي او خبرې اورې او بیا یې نوروي. او فساد نوروي نو دا حرام دي. (مرقات۸/۲۷۵)

صب: یعني ورغوزار به کړی شي. (مرقات۸/۲۷۵)

الآنك: داقلعي او تانبې ته وایي.

ولیس بنافخ: یعني کوم کس چې د زنده سرې تصویر جوړ کړو نو د قیامت په ورځ به هغه مجبوره کول کیږي چې اوس په دې سا واچوه. هغه کس به دې کې سا نه شي اچولی نو دې باندې به هغې ته سزه ورکول کیږي. او دا سزه به د همیشه لپاره وي. دا هم تعلیق بالمحال دی. چې دې کې روح واچوه گنې په عذاب کې اوسه. چې روح نه شي اچولی نو عذاب کې به پروت وي. (مرقات۸/۲۷۶)

د نرد شیر لوبې کولو ممانعت

﴿۱۲﴾وَعَنْ بُرَيْدَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:مَنْ لَعِبَ بِالنَّرْدَشِيرِ
او د حضرت بریده رضی الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم ﷺ و فرمایل چې کوم د نرد شیر په
فَكَأَنَّمَا صَبَغَ يَدَهُ فِي لَحْمِ خِنْزِيرٍ وَدَمِهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]
ذریعه سره لوبه وکړه ،هغه گویا کې د خنزیر غوښه او وینه کې خپل لاس ومنډلو.

توضیح: **نردشیر**: د گیټکو په قسم کې یوه لوبه ده. دا لوبه د ټولو نه اول د فارس بادشاه شاه پور بن اردشیر بن بابک نوی راویستلې (ایجاد) وه. کوم کس چې دا لوبه کوي گویا کې هغه مجوسي رسم ژوندی کوي. چې گناه په کې ده. یو بله لوبه ده چې شطرنج ورته وایي. چې تذکره یې مخکې راروانه ده. د احنافو په نزد دا دواړه لوبې مکروه تحریمي دي، خو د شوافعو په نزد که وخت نه ضایع کوي، لمونځ نه قضا کوي. صرف د ذهن تازه کولو په نیت وي نو مباح او جائز دی. د احنافو ائمؤ وعیدونه لیدلي دي. دوعید مخې ته تشحیذ اذهان هیڅ اهمیت او حیثیت نشته دی. د امام شافعي رحمه الله یو قول دی چې شطرنج مکروه دی. دې قسمه لوبه کې به تصویرونه استعمالیدل، نو ځکه دا د تصویرونو په باب کې ذکر کړی شو. د خنزیر غوښه او د هغې وینه حرام کیدلو سره د طبیعت د زیاتي نفرت سبب وي، نو ځکه د نفرت پیدا کولو لپاره دا ذکر کړی شوی دی. (مرقات۸/۲۷۶)

[1] رقم الحدیث ۴۵۰۰ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۷۷۰/۴ رقم الحدیث (۱۰-۲۲۶۰) وابوداود في السنن ۲۳۰/۵ رقم الحدیث ۴۹۳۹.

الفصل الثاني

﴿۱۳﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَتَانِي جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ
حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل ماله حضرت جبرائيل عَلَيْهِ السَّلَامُ راغلى ؤو
قَالَ: أَتَيْتُكَ الْبَارِحَةَ فَلَمْ يَمْنَعْنِي
او فرمايلي يې چې زه تېره شپه تاله راغلى ؤم خو كورته د راتلو نه چې كوم څيز منع كړى ؤوم هغه دا ؤو
أَنْ أَكُونَ دَخَلْتُ إِلَّا أَنَّهُ كَانَ عَلَى الْبَابِ تَمَاثِيلُ
چې د دروازې په پرده باندې تصويرونه ؤو. همغه وخت كې چې كور كې كومه رنګينه نقش كړى شوې
وَكَانَ فِي الْبَيْتِ قِرَامُ سِتْرٍ فِيهِ تَمَاثِيلُ وَكَانَ فِي الْبَيْتِ كَلْبٌ
توپه وه د هغې نه پرده جوړه كړى شوې وه او په هغې باندې هم تصويرونه ؤو. او په كور كې سپى هم موجوړ ؤو.
فَمُرْ بِرَأْسِ التِّمْثَالِ الَّذِي عَلَى بَابِ الْبَيْتِ
لهذا تاسو د دوى د سرونو د غوڅولو حكم وكړه كوم چې د دروازې په پرده دي او د هغه تصويرونو
فَيُقْطَعُ فَيَصِيرُ كَهَيْئَةِ الشَّجَرَةِ وَمُرْ بِالسِّتْرِ فَلْيُقْطَعْ
سرونه غوڅ كړه چې دې شكل او هئيت بدل شي. او د بوټو په شكل شي او بيا هغه پرده غوڅه كړه او
فَلْيُجْعَلْ وِسَادَتَيْنِ مَنْبُوذَتَيْنِ
د هغې نه د دوه بالختونو جوړولو حكم وركړه او تكې ورته ؤوهه او د اوده كېدو لپاره په فرش
تُوطَآنِ وَمُرْ بِالْكَلْبِ فَلْيُخْرَجْ".
باندې پرهوځه او هغه د پښو لاندې كوه. او د سپي هم د كور نه د بهر ويستلو حكم وكړه،
فَفَعَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد [1]
نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ همدغه شان وكړل لكه څنګه چې ورته جبرائيل عَلَيْهِ السَّلَامُ ويلي ؤو.

توضيح: **فيقطع**: د كومو تصويرونو سرونه چې غوڅ كړى شوي وي د هغې ممانعت نشته دى، لكه څنګه چې دې حديث كې دي او كوم تصويران چې واړه وي نو د هغې ممانعت هم نشته دى. د وړو تصويرونو معيار دا دى چې هغه دومره نرې وي چې ولاړ سړى يې كله په ځمكه كېږدي نو د هغې اندامونه جدا جدا نه معلومېږي. او په كومو تصويرونو كې چې داسې اندامونه نۀ وي چې د هغې نه بغير انسان ژوندى نه شي پاتې كېدى، لكه خيټه نه وي، د نامه نه لاندې نه وي نو هغې كې هم كېدى

[1] رقم الحديث ۴۵۰۱ أخرجه ابوداود في السنن ۳۸۸/۴ رقم الحديث ۴۱۵۸ والترمذي في السنن ۲۸۰۶.

شي وعيد نه وي. كه تصويران غټ وي نو فتاوی قاضي خان ليكل شوي دي چې كه لمونځ كونكي په داسې حالت كې لمونځ كوي چې تصويرونه د هغې د جانماز مخې ته وي يا پاس په ديوالونو باندې دي. او كه دا تصويران په درځ او فرش باندې د مُهان په درجه كې وي نو راجح قول دا دی چې كه د سجدې په ځای باندې نه وي نو لمونځ نه مكروه كيږي. دا تفصيل د هغه تصويرانو باره كې دی چې غټ وي. وړو تصويرانو كې د كراهت نشته دی. (كذافي فتاوى الخانية) (مرقات۸/۲۷۸، ۲۷۷)

قرام: نرمې پردې ته وايي. معلومه شوه چې د مجسمې نه بغير تصويران هم ناجائز دي، ځكه دلته مجسمه مراد نه ده. بلكې سپكې او نرمې باندې تصويرن مراد دي.

وسادتين: يعنې چې د دې تصويران سرونه مات كړی شي يا پرده وشلولی شي نو اوس دا تصويران نه پاتې نشول لهذا بالخ جوړول ترېنه جائز شو.

مصورينو په ځټ باندې به په محشر كې د دوزخ اور مسلط وي

﴿۱۴﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يَخْرُجُ عُنُقٌ مِنَ النَّارِ
حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل د دوزخ نه به يو ځټ راؤوځي
يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَهَا عَيْنَانِ
دقيامت په ورځ يعنې د اور يوه لمبه به اوږد ځټ شكل راؤوځي. د هغې به ځټ كې به دوه د كتونكې
تُبْصِرَانِ وَأُذُنَانِ تَسْمَعَانِ وَلِسَانٌ يَنْطِقُ يَقُولُ:
سترګې وي، د اوريدونكې غوږونه به وي، خبرې كونكې ژبه وي، هغه ځټ به وايي چې زه په
إِنِّي وُكِّلْتُ بِثَلَاثَةٍ:
درې قسمه خلكو باندې مسلط كړی شي يم. چې دا درې قسمه خلك دوزخ ته رابنكاږم او د خلكو مخكې يې ذليل او رسوا كړم
بِكُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ
او په عذاب كې يې اخته كړم. هغې كې خو به يو هغه قسمه خلك وي چې د حق سره يې د تكبر او د عناد سلوك وكړو.
وَكُلِّ مَنْ دَعَا مَعَ اللهِ
يعنې دنيا كې هغوی ته حق ظاهر شو خو هغوی قبول نه كړو. دويم قسمه خلكو كې هر هغه كس شامل دی
إِلَهًا آخر و بالمصوّرين ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]
چې د الله سره يې بل معبود رابللی دی او دريم قسم خلك به هغه وي چې تصويرونه يې جوړ كړي دي.

[1] رقم الحديث ۴۵۰۲ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۶۰۲ رقم الحديث ۲۵۷۴ وأحمد في المسند ۲/۳۳۶ .

شراب، جواري او كوبه حرام دي

﴿۱۵﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنهُ د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل كوي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل
"إِنَّ اللهَ تَعَالَى حَرَّمَ الْخَمْرَ وَالْمَيْسِرَ وَالْكُوبَةَ وَقَالَ:
بيشكه الله تعالى شراب، جواري او كوبه غږولېږي د نبوت په ژبه حرام كړي دي. او نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل
كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ". قِيلَ: الْكُوبَةُ الطَّبْلُ. رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شعب الإِيمَان[1]
چې هر نشه كونكې شي حرام دى. او بيان كړى شوي دي چې "كوبه" چمبې ته وايي.

توضيح: الكوبة: د كوبه په معنى او په مصداق كې يې درې اقوال دي. اول قول دا دى چې د دې نه مراد نرد دى. دويم قول دا دى چې د دې نه بربط مراد دى. دريم قول دا دى چې د دې نه مراد چمبه ده. د دې چمبې نه د غازي چمبه مستثنى ده. دا حديث كېدى شي چې د نرد په وجه دلته ذكر كړى شوي وي. چې تصويرونه په كې وي. (مرقات۸/۲۷۹)

﴿۱۶﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَالْكُوبَةِ
او د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنهُ نه روايت دى چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شراب، جواري، چمبه او د
والغبيراء. الغبيراء: شَرَابٌ يَعْمَلُهُ الْحَبَشَةُ مِنَ الذُّرَةِ يُقَالُ لَهُ: السكركة. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
غبيرا نه منع كړې ده. او غبيرا يو قسم شراب وي چې د حبش خلک د جوارو نه جوړوي. او هغې ته سكركه وايي.

توضيح: الذرة: جوارو ته ذره ويل شوي دي. شياه فام خلک د ټولو نه زيات جوار استعمالوي. د دې نه هم شراب جوړوي. د چمبې په وجه دا حديث په باب التصاوير كې راغلى دى.

غبيرا: د دې شرابو دويم نوم سكركه هم ده. (مرقات۸/۲۸۰)

﴿۱۷﴾ وَعَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ
او د حضرت ابو موسى اشعرى رَضِيَ اللهُ عَنهُ نه [illegible] چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې كوم
لَعِبَ بِالنَّرْدِ فَقَدْ عَصَى اللهَ وَ[illegible]سُولَهُ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُد[3]
كس د نرد لوبه وكړه حقيقت كې هغې الله او د [illegible] رسول نافرماني وكړه. (احمد، ابوداؤد)

---

[1] رقم الحديث ۴۵۰۳ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۹۶ رقم الحديث ۳۶۹۶ وأحمد في المسند۱/۲۸۹.

[2] رقم الحديث ۴۵۰۲ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۸۹ رقم الحديث ۳۶۸۵ وأحمد في المسند۲/۱۸۵

[3] رقم الحديث ۴۵۰۵ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۲۳۰ رقم الحديث ۴۹۳۸ وابن ماجه في ۲/۱۲۳۷ رقم الحديث ۳۷۶۲.

د کوترو ساتنه ناجائزه ده

﴿۱۸﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَجُلًا
او د حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې یو ورځ نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یو کس ولیدلو چې
يَتْبَعُ حَمَامَةً فَقَالَ:
کوترانو پسې شوی ؤو، یعني د هغې سره لهو و لعب او په الوځولو کې مشغول ؤو. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل
شَيْطَانٌ يَتْبَعُ شَيْطَانَةً . رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهْ وَالْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ (۱)
چې دا شیطان دی او شیطان پسې شوی دی. (احمد، ابو داؤد، ابن ماجه، بیهقی فی شعب الایمان)

توضیح: شیطان یتبع شیطانة: د کوترو ساتنه ناجائزه ده، ځکه دې کې ډېري خرابیانې دي. مثلاً دې سره وخت ضایع کېږي. سړی د لمونځونو نه غافل شي. د الله د ذکر نه غفلت پیدا شي. کوترې اولوځونکی د کور په چهت باندې وخېجي او د بې حیائی او د بې پردګۍ مرتکب شي. د غه شان دا سړی د فسق او فجور ښکار شي، نو ښه صحیح شیطان ترېنه جوړ شي. که د کوترو په الوځولو کې کومه جوارې هم کوي نو بیا خو یې په شیطان کېدلو کې هیڅ شک نشته دی. او بله دا چې کوترې ته ځکه شیطان ویلې شوېدی چې هغه د سړي د دې بربادۍ سبب او ذریعه جوړه شوه. او د دې ټولو فسادونو مرکز جوړ شو. که کوم کس د نسل د زیاتولو په غرض دا ساتې او د دې ساتنه کوي نو بیا اګر که ساتنه یې جائز ده خو دا خارجې فسادونه ناجائز دي.

الفصل الثالث

د ژنده سرو تصویر ویستلو کاروبار ناجائز دی

﴿۱۹﴾عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ
او حضرت ابو سعید ابن ابو الحسن تابعی فرمایي چې یو ورځ زه د حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په خدمت کې
إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا ابْنَ عَبَّاسٍ إِنِّي رَجُلٌ إِنَّمَا
حاضر شوم چې ناګهانه یو کس هغې له راغلو او وې ویل چې ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ زما د معاشي ژوند متکیا زما
مَعِيشَتِي مِنْ صَنْعَةِ يَدِي
د لاسونو په مزدوری باندې ده. چې د هغې په ذریعه زه تصویران جوړوم. او س یو ښتنه دا ده چې ولې شریعت دا

(۱) رقم الحدیث ۴۵۰۶ أخرجه ابوداود في السنن ۲۳۱/۵ رقم الحدیث ۴۹۴۰ وابن ماجه في ۱۲۳۸/۲ رقم الحدیث ۳۷۶۵.

وَإِنِّي	أَصْنَعُ	هٰذِهِ	التَّصَاوِيرَ

حرام کړي دي. بله کوم کسب ماله نه راځي چې د هغې په ذریعه د خپل رزق انتظام وکړم، نو آیا د مجبورۍ په وجه دا کسب

فَقَالَ	ابْنُ	عَبَّاسٍ:

زما لپاره جائز دی یا نا؟ حضرت ابن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ چې ولیدل چې د تصویر جوړولو سره د دې کس تعلق د سخت نوعیت

لَا	أُحَدِّثُكَ	إِلَّا	مَا	سَمِعْتُ

دی. کېدی شي چې زما په منع کولو باندې منع نه شي، نو هغې د هغې مخې ته د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ حدیث بیان کړو چې

مِنْ	رَسُولِ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

هغه وفرمایل چې زه ستا مخې ته د دې نه بغیر بله هیڅ خبره نه بیانوم چې کوم ما د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه اورېدلې ده،

سَمِعْتُهُ	يَقُولُ:	مَنْ	صَوَّرَ صُورَةً

نو ته یې په غور واوره چې ما د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه دا اورېدلي دي چې کوم کس تصویران جوړوي نو

فَإِنَّ	اللهَ	مُعَذِّبُهُ	حَتَّى	يَنْفُخَ	فِيهِ الرُّوحَ

الله تعالی به یې په عذاب کې اخته کړي. تردې چې هغه په دې کې روح واچوي. او حال دا چې هغې کې به

وَلَيْسَ بِنَافِخٍ فِيهَا أَبَدًا . فَرَبَا الرَّجُلُ رَبْوَةً شَدِيدَةً وَاصْفَرَّ وَجْهُهُ

هرګز روح نه شي اچولی. هغه کس دې وعید اورېدلو سره غټه ساه واخستله او د ویرې په وجه یې مخ پیکه شو.

فَقَالَ:	وَيْحَكَ	إِنْ أَبَيْتَ

حضرت ابن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د هغې دا حالت ولیدلو نو ویې فرمایل چې په تا باندې افسوس دی چې که ته دې تصویر ویستلو د

إِلَّا أَنْ تَصْنَعَ فَعَلَيْكَ بِهٰذَا الشَّجَرِ وَكُلِّ شَيْءٍ

کسب نه بغیر بل کسب قبلولو نه انکار کوې نو داسې وکړه چې د دې بوټو او د هغه څیزونو تصویران

لَيْسَ فِيهِ رُوحٌ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]

جوړوه چې غیر زنده سرې دي.

توضیح: فربا الرجل: ربا د یربو نه دی یعنې یوه یخه او اوږده ساه یې واخستله او د خدای د ویرې نه یې رنګ پیکا شو. آس چې کله منډه وهي نو ستړی کېدلو سره اوږده ساه اخلي نو هغې ته ربا الفرس وايي. کاش که کوم شارح د دې ترجمه په رېږدلو سره کړې وی نو ربوة شدیدة باندې به هم صحیح

[1] رقم الحدیث ۴۵۰۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۴/۴۱۶ رقم الحديث ۲۲۲۵ واحمد في المسند ۱/۳۶۰ .

پوهه شوې وي او په واصفر وجهه باندې به هم پوهه شوې وي، خو چا دا ترجمه نه ده کړې. بس د سا اخستلو او د يخ او اورېدو سا د رابښکلو ترجمه يې کړې ده. د دې حديث نه دا خبره واضحه شوه چې د ژوندي سرې نه بغير د هر شي تصوير جوړول جائز دي. (مرقات ۲۸۱/۸)

د تصوير ويستلو په وجه شرک راغلی او راځي به

﴿۲۰﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: لَمَّا اشْتَكَى النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې کله نبي کريم صلى الله عليه وسلم بيمار شو نو د نبي عليه السلام په ازواجو کې ځينو د کنيسه

ذَكَرَ بَعْضُ نِسَائِهِ

ذکر وکړو چې ماريه بمور ته ويل کېدله. کنيسه د يهودو او د عيسايانو د عبادت ځای ته وايي. چې کنشت معرب دی. د دې باره کې

كَنِيسَةً يُقَالُ لَهَا:

حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې د نبي عليه السلام په بيماري کې زه د نبي عليه السلام سره ناسته وم. بيبياني د نبي عليه السلام د زړه

مَارِيَةُ وَكَانَتْ أُمُّ سَلَمَةَ

ساتي لپاره خبرو کې مشغوله وې چې ځينو ازواج مطهرات يعني ام سلمه او ام حبيبه د کنيسه ذکر وکړو چې هغوی د حبشه په ملک

وَأُمُّ حَبِيبَةَ أَتَتَا أَرْضَ الْحَبَشَةِ

کې ليدلې وو چې د نبي عليه السلام هغه ازواج مطهرات حبشه ته تللې وې. چې خلک يې د عيسائيت پيروکاروو، نو هغې دواړو

فَذَكَرْنَا مِنْ حُسْنِهَا وَتَصَاوِيرَ فِيهَا

د کنيسې د ښايست او هغې کې د جوړ شوؤ تصويرانو ذکر وکړو. نبي عليه السلام د دې تذکره اورېدلو

فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: أُولَئِكَ

سره خپل سر مبارک را اوچت کړو او وې فرمايل چې هغه خلک يعني حبشي والا يا نصاری داسې کوي

إِذَا مَاتَ فِيهِمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ

چې کله هغوی کې کوم نيک سړی مړ شي نو هغوی د هغې په قبر باندې د عبادت ځای جوړوي.

مَسْجِدًا ثُمَّ صَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّوَرَ

چې کنيسه ورته وايي. او په هغه کنيسه کې د خپل نيک او صالحه خلکو دا تصويرونه جوړوي.

أُولَئِكَ شرار خلق الله (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[۱]
هغه خلک حقیقت کې د خدای بدتره مخلوق دی.

توضيح كنيسة: د یهود او نصاری عبادت ګاهونو ته کنیسه وایي.

وتصاوير فيها: اى ذكرتا حسن تصاويرها: د ګرجې د ښایست او د هغې د تصویرونو ښایست یې د تعجب په توګه بیان کړو. (مرقات۸/۲۸۲)

على قبره مسجداً: یعنې قبر نه د عباد خانه جوړوله. او بیا د هغې به نوم کنیسه جوړوله. او بیا به یې هغې کې د هغه نیکانو تصویرونه د زړه د اطمینان لپاره جوړول. چې بوډه ګان به مړه شول نو نوي نسل ته به یې شیطانان ویل چې ستاسو مشرانو د دې تصویرانو او د نیکانو د دې مجسمو عبادت کولو، نو نوی نسل به د بوتانو په عبادت کې اخته شو، لکه څنګه چې د حضرت نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ په زمانه کې هم د شرک ابتداء همدغه شان شوي وه. معلومه شوه چې د تصویرانو په ذریعه د شرک ابتداء هم وشوه او بیا به هم شرک په دې لاره راځي. تر ننه پورې د قبر پرست بریلیان حضرات دي. چې بدعتیان هم دي۔او شرک کې هم اخته دي.

شرار خلق الله: یعنې تصویر ویستونکي او بیا په قبرونو باندې د عبادت ځایونه جوړونکي بدترین مخلوق دی، ځکه خپله هم ګمراه شول او نوریې هم ګمراه کړل (مرقات۸/۲۸۲)۔

زندگی اس کی ہے ملت کے لئے پیغام موت
کررہا ہو جو بجائے کعبہ قبروں کا طواف
بت پرستی دین احمد میں ابھی آئی نہیں
اس لئے تصویر جاناں ہم نے کھوائی نہیں

پنځه قسمه خلکو ته به قیامت کې سخت ترین عذاب وي

﴿۲۱﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل چې د قیامت په ورځ به د
عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ قَتَلَ نَبِيًّا أَوْ قَتَلَهُ نَبِيٌّ أَوْ
ټولو نه سخت عذاب هغه کس باندې وي چې نبي اوژني یا د جهاد کې هغه نبي اوژني یا چې په مور

(۱)رقم الحديث ۴۵۰۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۸۷/۷ رقم الحديث ۳۸۷۳ ومسلم في ۳۷۵/۱ رقم الحديث (۱۶-۵۲۸)

قَتَلَ	أَحَدَ	وَالِدَيْهِ	وَالْمُصَوِّرُونَ
او پلار کې يو اوژني او کوم کس چې تصوير جوړ کړي يا چې کوم عالم د علم نه فائده وانخلي يعنې د			
وعالم	لم	يَنْتَفِعْ	بِعِلْمِهِ[1]
خپل علم مطابق عمل ونه کړي دې باندې به هم سخت عذاب وي.			

توضيح: دې حديث د پنځه قسمه خلکو بيان دی. چې قيامت کې به ورته د ټولو نه سخت عذاب ورکول کيږي. ۱: چاچې نبي شهيد کړو ۲: څوک چې ميدانِ جهاد کې نبي اوژلو، نه دا چې په قصاص ۳: کوم بدبخته چې مور او پلار کې کوم يو کس اوژلو ۴: د زنده سرو تصوير ويستونکی ۵۵: هغه عالم چې د علم حق ادا نه کړي، نه د دې دعوت وکړي او نه په دې باندې عمل وکړي. (مرقات۸/۲۸۳)

د شطرنج غندنه

﴿۲۲﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: الشطرنج هُوَ ميسر الْأَعَاجِم[2]
او د حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې هغې به فرمايل شطرنج د عجمو خلکو يعنې د غير مسلمو جوارې ده.

توضيح: **ميسر الاعاجم**: يعنې عجم او د فارس د خلکو د مجوسيانو جوارې ده. لهذا د دې مجوسيانو مشابهت اختيارول جائز نه دی، ځکه د هغوی خاصه لوبه نرد، چوسر او د شطرنج کول جائز نه دي.

د احنافو په نزد دا شيان مکروه تحريمي دي. امام شافعي رحمه الله فرمايي چې د تشحيذ اذهان لپاره شطرنج کول جائز دي. د هغې نه هم يو قول منقول دی چې شطرنج مکروه دی. مخکې حديث نمبر ۱۲ کې تفصيل شوی دی.

خطاکار سړی شطرنج لوبوي

﴿۲۳﴾	وَعَنِ	ابْنِ	شِهَابٍ	أَنَّ	أَبَا	مُوسَى الْأَشْعَرِيَّ	قَالَ: لَا يَلْعَبُ
او د حضرت ابن شهاب نه روايت دی چې حضرت ابو موسی اشعری رَضِيَ اللهُ عَنْهُ و فرمايل چې شطرنج							
بالشطرنج	إِلَّا	خَاطِئٌ[3]					
صرف هغه کس کوي چې خطا کار وي.							

[1] رقم الحديث ۴۵۰۹ أخرجه البيهقي في شعب الايمان ۶/۱۹۷ رقم الحديث ۷۸۸۸

[2] رقم الحديث ۴۵۱۰ أخرجه البيهقي في شعب الايمان ۵/۲۴۱ رقم الحديث ۶۵۱۸

[3] رقم الحديث ۴۵۱۱ أخرجه البيهقي في شعب الايمان ۵/۲۴۱ رقم الحديث ۶۵۱۹

شطرنج يوه باطله لوبه ده

﴿۲۴﴾وَعنهُ أَن سُئِلَ عَنْ لَعِبِ الشَّطْرَنْجِ فَقَالَ: هِيَ مِنَ الْبَاطِلِ
او د حضرت ابن شهاب نه روايت دی چې د هغې نه د شطرنج باره کې وپوښتلی شو، نو هغې وويل چې دا لوبه يو باطل
وَلَا يُحِبُّ اللهُ الْبَاطِلَ. رَوَى الْبَيْهَقِيُّ الْأَحَادِيثَ الْأَرْبَعَةَ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ (۱)
څيز دی او الله باطل نه خوښوي. پاس ذکر شوي څلور روايتونه بهيهقي په شعب الايمان کې نقل کړي دي.

توضيح: هدايه کې ليکلی شوي دي چې د حديثونو د وعيد له نظره شطرنج او نردشير کول مکروه تحريمي دي. جامع صغير کې يو روايت ذکر دی چې شطرنج کولو والا ملعون دی.

"نساب الاحساب" کتاب کې اما غزالی رحمه الله ليکلي دي چې د امام شافعي رحمه الله په نزد شطرنج کول مکروه دی. کېدی شي چې د امام شافعي رحمه الله نه دوه اقوال منقول وي. يو کې مباح او بل کې شطرنج مکروه دی. درمختار کې ليکل شوي دي چې دا قسمه ټولي لوبي مکروه دي.

په سپي او پيشو کې فرق

﴿۲۵﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتِي دَارَ قَوْمٍ مِنَ الْأَنْصَارِ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د ځينو انصارو کور ته تللو. حال دا چې د هغې کور سره
وَدُونَهُمْ دَارٌ فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ
د نورو خلکو کورونه هم وو، خو نبي عَلَيْهِ السَّلَام به هلته نه تللو. د هغه خلکو دا خبره خوښه نه شوه چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام زمونږ په کاونډ کې
فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ
د نورو خلکو کور ته ځي او زمونږ کورونو ته نه راځي، نو هغه خلکو عرض وکړو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!
تَأْتِي دَارَ فُلَانٍ وَلَا تَأْتِي دَارَنَا.
تاسو د فلاني کور ته ځي خو مونږ کره نه راځي. زمونږ څه قصور دی چې زمونږ کور د ستاسو د راتللو د سعادت نه محرومه دی.
فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لِأَنَّ فِي دَارِكُمْ كَلْبًا.
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې ستاسو کور ته ځکه نه درځم چې تاسو کورونو کې سپي ساتلی شوي دي.

(۱) رقم الحديث ۴۵۱۲ اخرجه البيهقي في شعب الايمان ۵/۲۴۱ رقم الحديث ۶۵۱۸

قَالُوا: إِنَّ فِي دَارِهِمْ سِنَّوْرًا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: السِّنَّوْرُ سَبُعٌ . رَوَاهُ الدَّارَقُطْنِيُّ[1]

هغوی عرض وکړو چې هغوی په کورونو کې پیشوګان ساتلي دي. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل پيشو درنده دی.

توضیح: نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د انصارو ځينو کورونو ته تللو. لاره کې څه کورونه د انصارو حضراتو هم وُو. د هغې نه مخکې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تګ په هغوی ګرانه شوه چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ولې مونږ کره نه راځي. چې مونږ ته دا لويې اعزاز حاصل شي. چا څه ښه ويلي دي.

کلاه گوشۂ دهقان به آفتاب رسید چون سایه بر سرش اندخت چوں تُو سلطانے

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغوی ته معذرت وکړو چې تاسو په محله کې سپی ساتلی دی نو ځکه ستاسو محلې ته نۀ راځم. هغه حضراتو وويل چې ته چې چرته ځي نو هغه خلکو خو په کورونو او محله کې پيشو دی. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جواب کې وفرمايل چې پشو درنده دی. دا د سپی پشان نه دی. سپی شيطان دی او د شيطان د فرښتو سره دښمني ده. پيشو شيطان نه دی نو دا په سپو باندې نه شي قياس کېدلی.

[1] رقم الحديث ۴۵۱۳ اخرجه الدارقطني في السنن ۶۳/۱ رقم الحديث ۵ من كتاب الطهارة .

کتاب الطب والرقی
د طب او د دَمولو بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿کلوا واشربوا ولا تسرفوا﴾(سورة الاعراف: ۳۱)

وقال الله تعالیٰ: ﴿رب اعوذبك من همزات الشیاطین واعوذبك رب ان یحضرون﴾(المؤمنون: ۹۸،۹۷)

الطب: طا باندې کسره ده. علامه سیوطی رحمه الله فرمایي چې طا باندې زبرزیر او پیش درې واړه حرکات لوستل کېدی شي. "الطب هو علاج الامراض" یعنې د بیمارۍ علاج ته طب وایي. شیخ عبدالحق محدث دهلوی رحمه الله په اشعة اللمعات کې لیکي "طب برحکات ثلاث ه علاج کردن" د همدې نه طبیب دی. چې معالج ته وایي. *وطَبٌّ طاطبیب وہر حاذِق درکار خو،ومتطبب علم طب خوانندہ وعمل کنندہ بدان کہ ہنوز حاذق نشدہ باشد وطب بکسرہ بمعنی سحر نیز آمدہ ومطبوب مسحور*، یعنې طب د زبر سره طبیب ته هم وایي او خپل کار کې هر ماهر ته ته وایي. متطبب د علم طب لوستونکی نو آزموده ته طبیب وایي. او طب د جادو په معنی کې هم راځي. فلان مطبوب یعنې فلانی باندې جادو شوی دی.
علامه طیبي رحمه الله د دې مادې متعلق یو شعر لیکلی دی.

لکل داء دواء سیتطب بها الا الحماقة اعیت من یداویها

د طب دوه قسمونه دي:۱: طب جسماني ۲: طب روحاني.صحت د حفاظت او د مرض لرې کولو په غرض علاج ته طب جسماني وایي. چې تعلق یې د ظاهري بدن سره دی او باطنې او روحانې مرضونه لکه کینهو حسد، حرص، لالچ، تکبر، غرور او بد اخلاق او عادتونه او د بد عملونو د لرې کولو لپاره چې کوم علاج کېږي. هغې ته طب روحانې وایي.نبي کریم ﷺ د بعثت اصل مقصد اګر که طب روحانې ؤو خو دا چې د نبي کریم ﷺ راوړلی شوی شریعت کامل او پوره بلکې د ژوند اکمله ضابطه ده، نو ځکه نبي کریم ﷺ د طب جسماني متعلق ډېر واضح انداز کې کافي مقدار پورې اصول او قواعد او بنیادې ضابطې د امت مخې ته ایښي دي.د دې تفصیل له نظره علماؤ لیکلي دي چې د طب د فن دوه مأخذ دي. یو مأخذ وحي الهې دی چې د وحي په ذریعه ځینې ځل نبي کریم ﷺ ته وویل شو چې د فلانې مرض علاج د فلانې څیز نه دی.د علم دویم مأخذ تجربه او مشاهده ده چې د په تجربې باندې کومه دوا د یو مرض لپاره ګټوره وي. حیات الحیوان کې لیکل شوي دي چې حضرت سلیمان علیه السلام به د کوم بوټې یا ونې خوا کې لمونځ وکړو نو بیا به یې د هغې نه وپوښتل چې ستا څه نوم دی نو هغې ورته نوم وویله. بیا به ترې نه هغې وپوښتل چې د کوم مرض لپاره دوا یې. هغې به ورته وویله، نو سلیمان علیه السلام به هغه لیکله. دغه شان طب عام شو. الخ.د جمهور امت په دې اتفاق دی چې د علاج په جواز باندې ډېرو دلائلو له نظره علاج کول

مستحب او جائز دی. ځینې د اوچ قسمه صوفیان د علاج نه انکار کوي. او وایي چې د مرض راتلل په تقدیر کې لیکلی شوي دي. څوک چې د مرض علاج کوي ګویا کې هغه د تقدیر مقابله کوي. او د تقدیر مقابله جائز نه ده. لهذا علاج جائز نه دی. (مرقات ۲۸۷/۸)

د دې حضراتو د دې مفروضو لره هیڅ اعتبار نشته دی. او د دې جواب دا دی چې العلاج والدواء من قدر الله یعنې څنګه چې مرض په تقدیر کې لیکلی شوی دی، نو د هغې علاج او دوا هم په تقدیر کې لیکلی شوي دي. البته که کوم کس د مضبوط توکل مالک وي او علاج کول نه غواړي نو علاج خو څه فرض نه دی. صرف مستحب امر دی. که کوي نو ودې کړي او نه یې کوي نو نه دې کړي، خو دې ته ناجائز ویل جائز نه دي. باقې په طب نبوی او د خلکو په طب کې دا فرق دی چې د طب نبوی نسخه د ښودلی شوي اصولو مطابق استعمال کړی شي و د هغې علاج یقیني شي او د نورو په طب کې علاج کې یقین نه وي. همدا هغه څیز دی چې ځینې طبیبان په شک کې اچوي چې طب نبوی کې یوه نسخه د یو مرض لپاره ویل شوي وي خو هغه د طبیبانو په نزد د مرض بالکل برعکس وي. بلکې د مرض لپاره مضر وي. مثلاً شهدو سره دستونو سره راځي. اوس د دستونو د ختمولو لپاره د علاج په توګه شهد ورکول د عام فهم نه بالاتر دی، خو طب نبوی کې دا ویل شوي دي چې دا علاج دی. او ربښتیا هم دا علاج دی، ځکه دستونه د یوې فاسدې مادې په وجه راځي. او هغه فاسده ماده د شهدو په وجه لرې کېږي، لکه راروان حدیث ۸ کې دا قصه په تفصیل سره راروانه ده. طب نبوی کې په خاصه توګه دا قاعده په نظر کې ساتل پکار ده چې کله یوه دوا د یو مرض لپاره په خاصه توګه ویل کېږي، خو د هغې استعمال د نورو مرکباتو سره ملاؤول مقصود وي. کله کله د مفرد په حیثیت هم کار کوي، خو په عامه توګه د طب نبوی ښودلی شوي نسخه د نورو مرکباتو سره ملاؤول مقصود وي. البته د طب نبوی ښودلی شوی جزء د ټول معجون مرکب لپاره بنیاد او غټ جزوي. طب نبوی کې دا خیال هم ساتل پکار دي نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې د کوم مرض ذکر کړی دی. مرض همغه وي مثلاً د تبې لباره نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غسل فائده مند ګڼلی دی، نو د هرې تبې لپاره ده نه دی، بلکې د خاص حجازي تبې لپاره دی. بهرحال مسلمان حکیمانو له دې موضوع باندې په بصیرت سره لیکل پکار دي چې طب نبوی باندې ملحدین اعتراض ونه کړی شي. د ډېر صدیو نه چې انګریزان څنګه د مسلمانانو نورې اسلامي شعبې بدنامې کړي دي، نو دې ظالم دښمن د طب نبوی باندې حمله وکړه او د دې مقابله کې یې خپل د انګریزي طرز علاج راویستلو. او طب نبوی یې شکمن کړو. نن مسلمان ډاکټرانو خپل اسلامي تشخیص هېر کړی دی. هغوی هم د کافرانو سره یو ځای شي او په طب نبوی باندې اعتراضونه کوي. شیخ الفسیر مولانا احمد علی لاهوری رحمه الله په ملفوظات کې لیکلي دي چې د نوې عصری تعلیم په وجه انګریزانو زمونږ تاج پټ کړو، زمونږ دین یې پټ کړو او مونږه یې په دین باندې اعتراض کونکي پرېښودلو. الخ.

دلته آخر کې دا خبره هم د یادولو وړ ده چې علاج کولو کې ضروري دي چې خپل علاج کونکي په علاج باندې پوره اعتماد او یقین کول پکار دی. که په علاج کونکي باندې شک شو او یقین پرې نه ؤو نو علاج به هیڅ فائده نه کوي. بالکل همدغه شان په طب نبوی باندې هم پوره یقین او اعتماد ضروري دی. ګنې فائده به ونه کړي. وګورئ قرآن عظیم ته الله شفا ویلي ده. شهد یې شفا ګڼلي دي. زمزم شفا ده، خو د نیت

اخلاص او پوره اعتماد دلته هم ضروري دی ګنې هیڅ فائده به ونه کړي. یقین کونکو ته ژر فائده رسیږي.
بهرحال د بدن صحت په درې شیانو باندې قائم دی. ۱: د مضر صحت شیانو نه احتراز ۲: د صحت د اصولو مطابق د صحت خیال ساتنه ۳: د فاسد ګډون نه بدن پاک ساتل.

والرقی: د د رقیة جمع ده. دمونه کولو ته وایي. او منتر جنتر ته وایي. که دمونه کول د قرآن او حدیث د نصوصو او د هغې د وظائفو نه وی نو دې کې دا تفصیل دی چې که چرې د هغه کلام معنی معلومه نه وي نو په هغې دمونه کول جائز نه دی. او که د کلام معنی معلومه وي خو هغې کې شرکیه الفاظ وي نو دا هم ناجائز دي. او که د هغه کلام معنیٰ معلومه وي او د شریعت د تعلیماتو موافق وي او هیڅ د شرک او بدعت لفظ په کې نه وي نو په هغې دمونه کول جائز دي. باقې چې کومو حدیثونو کې د دمونه کول ممانعت راغلی دی نو د هغې نه ناجائزه دمونه کول مراد ی. معتزله د دمونه کول قائل نه دی. دې سلسله کې د یوې قصې کتنه وکړئ.
ما د خپل استاذانو نه یوه قصه اورېدلې ده. چې د الله والا یو سړی ؤو. چې نوم یې ابوالخیری ؤو. یو ورځ یې یو مریض دمولو چې یو روښانه خیال والا معتزلي هلته راغلو. او په ابوالخیری باندې یې اعتراض وکړو چې "اذا ترفض فتلا ش" یعنې دې دَم باندې به څه فائده وشي. دا خو یو پوکی دی. چې تا وکړو نو د هوا سره ګډوډ شو او ختم شو. د دې وجود پاتې نه شو، نو اثر به څه وکړي؟
هغه د الله والا دَم ودرولو او هغه معتزلي ته ډېر سخت بد الفاظ وویل. د متعزلي سترګې سرې شوې، د غوسې نه یې رګونه وپړسیدل او حالت یې ګډوډ شو. نو ابوالخیری ورته وویل چې څه وشول؟ هغه ورته وویل چې پوښتنه هم اوس کوې چې څه وشو. دومره کنځلې دې راته وکړې چې بدن کې مې اور ولږېدلو. ابو الخیری ورته وویل چې دا خو یو پوکی دی. "اذا ترفض فتلاشی" هغې ورته وویل چې ماته سخت تکلیف راورسیدلو. هغه د الله والا ورته وویل چې زما په کلام کې دومره تاثیر دی، نو د الله په کلام کې به څومره تاثیر وي؟

الفصل الاول .

الله تعالی د هر مرض علاج پیدا کړی دی

﴿۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا أَنْزَلَ اللهُ		
حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل الله تعالی نه ده راکوزه کړې		
دَاءٍ	إِلَّا	أَنْزَلَ
او نه ده پیدا کړې، هیڅ یو داسې بیماري چې د هغې لپاره یې شفا نه وي رانازله کړي یعني الله د هر مرض سره د		

لَهُ دَوَاءً. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]

هغې علاج هم پیدا کړی دی. چې که هغه مرض ولږي نو د دې په ذریعه یې ورته شفا ورکړی شي.

دوا فقط ظاهري سبب دی شفا الله ورکوي

﴿۲﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ

او حضرت ابوهریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل د هرې بیمارۍ دوا شته دی.

فَإِذَا أُصِيبَ دَوَاءُ الدَّاءِ بَرَأَ بِإِذْنِ اللهِ. رَوَاهُ مُسلم[2]

لهذا کله چې دوا د بیمارۍ موافق شي نو بیماري د خدای په حکم یعنې د هغې په مشیت او ارادې سره ښه شي.

توضیح: برأ باذن الله: د بیمارۍ نه روغېدلو ته برأ وایي.

د دې حدیث نه او د دې نه مخکښې حدیث نه دا خبره په واضح توګه معلومه شوه چې کله څوک بیمار شي نو علاج کول او دوا استعمالول مستحب دي، لکه څنګه چې د مریض کېدل د الله د تقدیر تابع دي نو دغه شان دوائي او د مرض ختمېدل هره جائزه ذریعه هم د الله د تقدیر تابع وي.

د دې حدیث نه دویمه دا خبره ثابته شوه چې د دوا استعمالولو نه وروسته اثر اچونکی او شفا ورکونکی د الله ذات او د هغې حکم دی. دوا صرف یو سبب او ذریعه ده. مؤثر حقیقي نه دی. همدا هغه څیز دی چې د هر یو علاج او دم کولو لپاره د اصل په توګه او د قاعدې لحاظ ساتنه ضروري ده. د هیڅ یو دوا او دم مؤثر بالذات ګڼل صحیح نه دي. مؤثر حقیقي صرف او صرف د الله تعالی ذات دی. د هغې له اړخه دوا وغیره مستقل حکم کېږي، نو هله دوا اثر کوي. همدغه نظریه د عقائدو په کتابونو کې بیان کړی شوي ده. چې اشاعره او د ما تریدیه متکلمین وایي چې د خوراک او څښاک نه وروسته د الله تعالی مستقل حکم وي چې دا خوراک د هغه خوړونکي خېټه مړه کړي او اوبه د دې اوبه څښونکي تنده ختمه کړي. او که یو کس اور کې اوغورځېږي نو د غورځېدلو نه وروسته د الله له اړخه حکم راځي چې دا اوسوځوه ګنې اور به اثر نه کوي، لکه حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام باندې اور اثر نه وُو کړی.

ملاعلي قاري رحمه الله د حمیدی په حواله یو روایت نقل کړی دی. چې خلاصه یې دا ده چې کله یو سړی بیمار شي نو الله یوه فرښته راولېږي. چې د هغې په لاس کې یوه پرده وي. فرښته د دې مرض او د دوا په مینځ کې حائل کړي. د هغې نتیجه دا راوځي چې بیمار کومه دوا هم استعمالوي هغه مرض ته نه لږي (شفا نه حاصلیږي) کله چې د الله مشیت وي چې بیمار ښه شي نو هغه فرښتې ته حکم کوي چې د مرض او دوا له مینځه پرده اوچته کړه. د هغې نه ورسته چې بیمار دوا استعمالوي

---

[1] رقم الحدیث ۴۵۱۴ اخرجه البخاري في صحیحه ۱۳۴/۱۰ رقم الحدیث ۵۶۷۸ وابن ماجه في السنن ۱۱۳۸/۲ رقم الحدیث ۳۴۳۹.

[2] رقم الحدیث اخرجه مسلم في صحیحه ۱۷۲۹ رقم الحدیث (۶۹-۲۲۰۴) واحمد في المسند ۳۳۵/۳.

نو الله د دې دوا په ذريعه شفا ورکړي. د دې ددوا ړو حديثونو نه دا خبره معلومه شوه چې الله انسان چرته پيدا کړی دی نو په همغه ځای کې يې ورته د خوراک څښاک او د دوا انتظام کړی دی. چې په جړې بوټي او مېوؤ کې پټ دي. (مرقات۸/۲۸۷)

درې شيانو کې شفاء ده

﴿۳﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " الشِّفَاءُ فِي ثَلَاثٍ:
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل شفا په درې څيزونو کې ده.
فِي شَرْطَةِ مِحْجَمٍ أَوْ شَرْبَةِ عَسَلٍ
وينه ايستونکي خکر لګولو کې، يا شهد څښلو کې (هغه که خالص شهد و څښلی شي يا په اوبو وغيره
أَوْ كَيَّةٍ بِنَارٍ وَأَنَا أَنْهَى أُمَّتِي عَنِ الْكَيِّ ". رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ [1]
کې ملاو کړی شي) او اور باندې داغولو سره، خو زه خپل امت د داغولو نه منع کوم. (بخاری)

توضيح: **شرطة محجم**: شرطه د فعلته په وزن نشتر وهلو ته وايي، خو دلته صرف د ويشتلو لپاره استعمال کړی شوی دی. د نشتر مفهوم دې کې نشته دی، ځکه مخکې د محجم لفظ دی. چې د نائی د وسپني هغه آله ترېنه مراد ده چې د هغې په ذريعه نائی بدن کې زخم کوي او وينه راوباسي. د ټولې جملې ترجمه شيخ عبدالحق په فارسۍ کې داسې کړې ده. "شفا درسه جيز است يکی درخون کشيدن است".

اردو کې د دې ترجمه داسې شوې ده. وينه ايستونکي خکر کې، ملاعلي قاري عربۍ کې د دې ترجمه داسې کړې ده. "**وهو الضرب على موضع الحجامة ليخرج الدم منه**"(مرقات۸/۲۹۰)

اوكية بنار: درېم څيز چې کوم کې شفا ده. هغه په اور باندې داغول دي. يعنې د داغ کولو والا آله يې ګرمه کړه. په هغې بيمار وداغلو يا يې مالوچ او اسپند ته اور ولګولو او داغ يې ورکړو. نن سبا هم د دې ماهرين دا کار کوي. او علاج کامياب شي. (مرقات۸/۲۹۰)

سوال: د اور داغولو باندې علاج کولو نه په ځېنې حديثونو کې ممانعت راغلی دی، لکه د بحث لاندې حديث کې دي، خو د ځېنو روايتونو نه معلومېږي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپله د داغ په عمل باندې د ځېنو صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ علاج کړی دی. د صحابه کرامو په معمولاتو کې هم د داغ عمل موندلی کېږي. دې روايتونو کې په ظاهره تعارض دی. د دې څه جواب دی؟

جواب: اصل حقيقت داسې دی چې د داغولو عمل د جائز علاجونو نه يو علاج دی، خو د دې نه د

[1] رقم الحديث ۴۵۱۶ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۱۳۶ رقم الحديث ۵۶۸۰ وابن ماجه في السنن ۲/۱۱۵۵ رقم الحديث ۳۴۳۱

منع کولو څه خارجي وجوهات دي. اولنۍ وجه دا ده چې نبي کريم ﷺ امت باندې د رحمت او د شفقت په توګه د داغولو نه امت منع کړی دی چې ترڅو پورې بل علاج ممکن وي نو داغولو عمل ارخ ته تلل نه دي پکار، ځکه اور سخت څیز دی، خو چې بله کومه اسانه طریقه نه وي نو بیا په مجبوري کې معذورې ده. د ممانعت دویمه وجه دا ده چې د اغولو عمل عرب مؤثر بالذات ګڼې نو د دې غلطې عقيدې په وجه نبي کريم ﷺ داغول منع کړل. مطلق ممانعت نه دی.

دریمه وجه دا ده چې زیاته مبالغه او کیّ فاحش نبي کريم ﷺ منع کړی دی. د حاجت په قدر اجازت اول هم ؤو او اوس هم دی. لهذا حدیثونو کې هیڅ تعارض نشته دی. (مرقات ۸/۲۹۰)

حدیثو کې د داغولو ذکر

﴿۴﴾وَعَنْ	جَابِرٍ	قَالَ:	رُمِيَ	أُبَيٌّ	يَوْمَ	الْأَحْزَابِ
او حضرت جابر رضي الله عنه فرمایي چې غزوه احزاب کې (چې غزوه خندق هم ورته وایي) په ورځ د ابی بن کعب رضي الله عنه						
عَلَى	أَكْحَلِهِ	فَكَوَاهُ				
په اندام باندې تیر ولېږدلو چې وینه ترېنه راروانه شوه، نو نبي کريم ﷺ هغې له داغ ورکړو یعنې						
رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ. رَوَاهُ مُسلم[1]						
نبي کريم ﷺ د زخم خولې د داغولو حکم ورکړو. یا یې په خپل لاس مبارک وداغلو چې وینه بنده شي.						

توضیح: الاحزاب: غزوه خندق او غزوه احزاب د یوې غزوې دوه نومونه دي. په څلورمه هجرۍ دا غزوه شوي وه. لس زره (۱۰۰۰۰) کافرانو مدینه منوره تر یوې میاشتې پورې محاصره کړې وه. د جانبي نو له ارخ د دوه په دوه جنګ نوبت د خندق په وجه نه ؤو راغلی. البته تیر ویشتنه به کېدله. دې ډېر صحابه کرم زخمیان شوي ؤو. حضرت ابی بن کعب په اکحل یعنې د څنګل په رګ لږېدلی ؤو. او حضرت سعد بن معاذ رضي الله عنه هم په تیر لږېدلی ؤو. وینه نه بندېدله، نو نبي کريم ﷺ دواړو له داغ ورکړو. که دا د څټ سره وي نو د هغه نوم راخیژي. چې څنګل ته دا رګ راشي نو د دې نوم اکحل شي. او دا رګ چې کله ورون او پونډۍ ته راشي نو د دې نوم النساء شي چې د عرق النساء په نوم مشهور دی. (مرقات ۸/۲۹۱)

﴿۵﴾وَعَنْهُ	قَالَ:	رُمِيَ	سَعْدُ	بْنُ	مُعَاذٍ	فِي	أكحله
او حضرت جابر رضي الله عنه فرمایي چې د حضرت سعد ابن معاذ رضي الله عنه په هفت اندام رګ باندې غشی ولګیدلو (چې وینه							

[1] رقم الحدیث ۴۵۱۷ اخرجه مسلم في صحیحه ۴/۱۷۳۰ رقم الحدیث (۷۴-۲۲۰۷) واحمد في المسند ۳/۳۰۳

فحسه النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهِ بِمِشْقَصٍ
ترېنه جاري شوه، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خپل لاس مبارک باندې د غشي په څوکه په ذريعه
ثُمَّ ورمت فحسه الثَّانِيَة. رَوَاهُ مُسلم [1]
(زخم له) داغ ورکړو. بیا چې د هغې په لاس زخم راغلو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بيا وداغلو. (مسلم)
﴿۶﴾ وَعَنْهُ قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى أُبَيِّ بن كَعْب طَبِيباً
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ابی ابن کعب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته يو طبيب ولېږلو.
فَقَطَعَ مِنْهُ عِرْقًا ثُمَّ كَوَاهُ عَلَيْهِ. رَوَاهُ مُسلم [2]
طبيب د هغې يو رګ غوڅ کړو او هغه (زخم) باندې يې داغ ورکړو.

د کلونجي خاصيت

﴿۷﴾ وَعَن أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
او د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې هغې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلي دي چې
فِي الْحَبَّةِ السَّوْدَاءِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا السَّامَ. قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: السَّامُ: الْمَوْتُ
توره دانه د سام نه بغير د هرې بيمارۍ لپاره شفا ده. ابن شهاب بيان وکړو چې د سام نه مرګ مراد دی.
وَالْحَبَّةُ السَّوْدَاءُ: الشُّونِيزُ (مُتَّفق عَلَيْهِ) [3]
او د تورې دانې نه کلونجي مراد ده.

توضيح: **الحبة السوداء:** د تورې دانې نه کلونجي مراد ده. دا د يو بوټي تخم دی. د دې وزن او رنګ روغن او خوند بالکل د پيازو د تخم پشان دی. شک پرې کېږي چې همدغه کلونجې ده خو دا کلونجي نه ده. بلکې کلونجي د پنجاب په علاقو کې پيدا کېږي. دا باقاعده ريبل کېږي. د دې بوټی وړوکی شان وي. (مرقات۸/۲۹۲) **السام:** مرګ ته وايي. (مرقات۸/۲۹۲)

الشونيز: دا د کلونجي د بوټي اصل نوم دی. د علامه طيبي رحمه الله خيال دی چې د کلونجي صرف د هغه مرضونو علاج دی چې د رطوبت او د بلغم د مرضونو نه پيدا کېږي، ځکه د کلونجي

رقم الحديث ۴۵۱۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۴/۱۷۳۱ رقم الحديث (۷۵-۲۲۰۷)والترمذي في السنن ۴/۱۲۲ رقم الحديث ۱۵۸۲.

[1] رقم الحديث ۴۵۱۹ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۳۰ رقم الحديث (۷۳-۲۲۰۷) وأبوداودفي لاسنن ۴/۱۰۷ رقم الحديث ۳۸۶۴.

[2] رقم الحديث ... أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۱۴۳ رقم الحديث (۵۶۸۸) ومسلم في ۴/۱۷۳۵ رقم الحديث (۸۸-۲۲۱۵)

[3] ...

مزاج اوچ او ګرم دی، نو طبائع مرطوبه بلغمیه لپاره مفید دی. عام نه دی، خو د علامه طیبي رحمه الله نه بغیر نو ټول شارحین دا په عموم باندې حمل کوي او وايي چې ربښتیا کلونجي د مرګ نه بغیر د هرې بیمارۍ لپاره شفا ده، خو هغه توګه شفا ده چې نورې دوایانې د دې سره ملاو شي او د کلونجي جزء هغې مهم او ډېروي. علامه کرماني فرمایي چې دا حدیث په عموم کې دی، نو ځکه عامه معنی اخستل زیاته بهتره ده. کلونجي باندې خلکو مستقل کتابونه لیکلي دي. د بیشماره مریضتیاګانو لپاره د دې خاص خاص نسخې تجویز کړې شوي دي. (مرقات۸/۲۹۲)

شهدو کې شفاء ده

﴿۸﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت ابو سعید رضي الله عنه فرمایي چې یو ورځ د نبي علیه السلام په خدمت کې یو کس حاضر شو او

فَقَالَ: أَخِي اسْتَطْلَقَ بَطْنُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

وې ویل چې زما د ورو ختېټه سوځي یعني باندې دستونه دي. نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل چې هغه

اسقیه عَسَلاً فَسَقَاهُ ثُمَّ جَاءَ

باندې شهد وڅښه. هغه کس (لاړو او) په خپل ورور یې شهد وڅښل (لږ ساعت وروسته) بیا راغلو

فَقَالَ: سَقَيْتُهُ فَلَمْ يَزِدْهُ

او وې ویل چې ما پرې شهد وڅښل خو شهدو د دې نه بغیر نور هیڅ کار ونه کړو چې د هغې په ختېټه کې بهېدل او زیاتوالی وکړو.

إِلَّا اسْتِطْلَاقًا فَقَالَ لَهُ

یعني شهد د څښلو نه وروسته پرې دستونه نور هم زیات شول. نبي کریم ﷺ هغه کس ته

ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. ثُمَّ جَاءَ الرَّابِعَةَ

درې ځل دا حکم وکړو ترڅو چې هغه په څلورم ځل راغلو او وې ویل چې د هغې دستونه زیات شوي دي،

فَقَالَ: اسْقِهِ عَسَلًا. فَقَالَ:

نو نبي کریم ﷺ ورته بیا وفرمایل چې هغه باندې شهد وڅښه. هغې عرض وکړو چې ما

لَقَدْ سَقَيْتُهُ فَلَمْ يَزِدْهُ إِلَّا اسْتِطْلَاقًا

پرې شهد وڅښل خو شهدو د دې نه بغیر بل هیڅ کار نه دی کړی. چې د هغې په ختېټه بهېدل یې نور زیات کړي دي،

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: صَدَقَ اللهُ وَكَذَبَ بَطْنُ أَخِيكَ.

نو نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل چې الله خو ربښتیا ویلي دي خو ستا د ورور ختېټه دروغ جنه ده. آخر دا چې هغه کس

فَسَقَاهُ فَبَرَأَ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

بیا خپل ورور باندې شهد وڅښل (خالص یا یې او اوبو کې ملاو کړل او پرې وې څښل) نو هغه ښه شو.

توضیح: غسلاً: خلکو او د عامو طبیبانو خیال ؤو. چې شهد خپله مسهل دي. دستونو والا مریض لپاره ښه نه دي، خو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شهدو باندې زور کولو. او د طبیبانو ظاهري مشاهده یې رد کوله. چې علاج پرې وشو نو بیا طب او طبیبانو ؤمنله چې د خیټې د دستونو اصل علت کولمو کې یوه فاسده ماده وي. چې ترڅو پورې هغه نه وي ختمه شوې، بیماري نه ختمیږي. شهد سره دستونو پسې دستونه کېدلو سره آخر کې هغه فاسده ماده ختمه شي نو هلته علاج پوره شي. دا حقیقت به طبیبانو نهٔ پېژندلو. حال دا چې دا علاج بالمثل دی. او د طبیبانو په نزد دا یو پوره حقیقت دی. د کتاب الطب په ابتداء کې دې باندې کلام شوی دی. (مرقات۸/۲۹۳)

کلونجي او شهدو په برکت باندې یقین کولو سره شفا هم حاصلیږي. صحابه کرامو د مختلفو مرضونو لپاره کلونجي استعمال کړې ده. بلکې ظاهري بدن باندې د شهدو مښلو سره به یې علاج کولو. زخم باندې د شهدو پټۍ عجیب الاثر دی، خو په دې شرط چې شهد خالص وي. خالص شهد دا وخت په کراچۍ په اته سوه (۸۰۰) روپۍ یوه کلو ده. (مرقات۸/۲۹۳)

د قسط فائدې

﴿۹﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَمْثَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ

او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل کوم څیزونه چې تاسو د دوا په

بِهِ الْحِجَامَةُ وَالْقُسْطُ الْبَحْرِيُّ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]

توګه اختیاروئ هغې کې بهترین څیز ښکر لګول او د بحري قسط استعمالول دي. (بخاري ومسلم)

توضیح: القسط: دا د یو جړې نوم دی. چې "کوټ" هم ورته وایي. کېدی شي چې کوټ عربی قسط وي. دا د یو دوا نوم دی. چې په لرې لرې ځنګلونو کې وي. وړوکی شان بوټی دی. د هغې جړله ده. د کشمیر په علاقو کې زیاته وي. خاص کر کیل او د ذواریه په ځنګلونو کې ډېر دي. د انګریزانو په زمانه کې د دې په راویستلو باندې سخته پاپندي وه. د ۳۰۲ کیس به پرې ؤو. د طبیبانو په نزد د قسط بیشماره فایدې دي. د دې دوه قسمونه دي. یو قسط بحري دی. چې سپین رنګ کې وي. دویم قسط هندي دی چې رنګ یې تور سور رنګی وي. قسط بحري زیات مفید دی. د بحث لاندې حدیث کې قسط بحري په بهترین دواګانو کې شمارل شوی دی. (مرقات۸/۲۹۵)

---

(1) رقم الحدیث ۴۵۲۱ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۳۹/۱۰ رقم الحديث ۵۶۸۴ ومسلم في ۱۷۳۶/۴ رقم الحديث (۹۱–۲۲۱۷)

(2) ... ۱۸۰/۱۰ رقم الحديث ۵۶۹۶ ومسلم في ۱۲۰۴/۳ رقم الحديث (۶۳–۱۵۷۷)

"كوټ" سره د ماشومانو د مخصوصي ناروغۍ "عذره" علاج

﴿۱۰﴾وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تُعَذِّبُوا صِبْيَانَكُمْ
او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم ﷺ وفرمايل تاسو د خپلو ماشومانو بيماري په لاس
بِالْغَمْزِ مِنَ الْعُذْرَةِ عَلَيْكُمْ بِالْقُسْطِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
يا په تونټي سره زور كولو باندې د عذره نه هغوى ته سزا مه وركوئ، تاسو له د قسط استعمال پكار دى.

توضيح: الغمز: لاس باندې زور وركولو ته غمز وايي. (مرقات۸/۲۹۶)

العذرة: عين باندې پيش دى. ذال ساكن دى. را باندې زبر دى. د شودو ماشومانو په تالو او مرئ كې يوه بيماري وي. عذره د هغې نوم دى. د هغې سبب د وينې هيجان وي. د ماشومانو مورګانې د ماشومانو په تالو كې ګوته اومنډي او تالو له زور وركوي. چې د پورې په لاره ترېنه توره وينه راؤوځي. دې عمل باندې سره ماشومانو ته ډېر تكليف وي. نبي كريم ﷺ د دې علاج په ځاى اسان علاج وښودلو چې قسط حل كړئ او د هغې اوبه حاصلي كړئ او د ماشوم په پوزه كې يې وڅڅوئ. دا اوبه د جمع شوي وينې ځاى ته ورسيږي، نو اوچې شي. ماشوم ته شفا حاصله شي.

دلته هم طبيبان حيران شو چې قسط خو سخت ګرم دى. او دا بيماري هم د ګرمئ نه پيدا كېږي. د دې لپاره يې قسط څنګه تجويز كړو. د دې جواب دا وركړى شوى دى چې دا وينه او د دې هيجان اصل كې د بلغم په وجه كېږي. ګوياكې د دې بيمارۍ اصل فاسده ماده بلغم دى. او قسط سره بلغم ختمېږي. لهذا دا د دې بهترين او اسان علاج دى. (مرقات۸/۲۹۶)

"كوټ" باندې د ذات الجنب علاج

﴿۱۱﴾ وَعَنْ أُمِّ قَيْسٍ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم: عَلى مَا تَدْغَرْنَ أَوْلَادَكُنَّ
او حضرت ام قيس فرمايي چې نبي كريم ﷺ وفرمايل تاسو د خپلو ماشومانو علاج ولې
بِهَذَا الْعِلَاقِ؟ عَلَيْكُنَّ
داسې په زرو وركولو باندې كوئ. بلكې تاسو له د دې علاج په عود هندي يعنې د كوټ ذريعه
بِهَذَا الْعُودِ الْهِنْدِيِّ فَإِنَّ فِيهِ سَبْعَةَ أَشْفِيَةٍ مِنْهَا ذَاتُ الْجَنْبِ
كول پكار دى، ځكه عود هندى كې د اؤوه (۷) مرضونو شفا ده. چې هغې كې يو ذات الجنب دى.

[1] رقم الحديث ۴۵۲۳ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۱۵۰ رقم الحديث ۵۶۹۶ ومسلم في ۳/۱۲۰۴ رقم الحديث (۶۳-۱۵۷۷)

يُسْعَطُ	مِنَ	الْعُذْرَةِ	وَيُلَدُّ

عذره په صورت کې لوګی وکړی شي او ذات الجنب په صورت دې لدود کړی شي (یعنې د

مِنْ	ذَاتِ	الْجنب	(مُتَّفق	عَلَيْهِ)	(۱)

ذات الجنب بیماري لري کولو لپاره عود هندی په اوبو کې حل کولو باندې د زخم اړخ ته خوله کې وڅڅوئ).

توضیح: تدغرن: د تفعلن په وزن باندې دی. دا د دغر نه دی. منډلو یا د زور ورکولو په معنی کې دی، لکه څنګه چې د غمز لفظ مخکې تېر شوی دی. (مرقات۸/۲۹۶)

العلاق: دې عين باندې درې واړه حرکات رائحي. د زبیښلو په معنی کې دی. دا هم د دغر په معنیٰ کې دی. زور ورکول یا د زبیښل مراد دی. یعنې تاسو ښځې ولي او په کومه وجه د خبلو ماشومانو په تالو کې ګوته ور دننه کړئ او زور ورکوئ او دوی په سخت تکلیف کې اخته کوئ. تاسو عود هندی ولې نه استعمالوي چې د دې بیمارۍ نه بغیر په کې د نورو بیماریانو علاج هم په کې دی. عود هندی د همدغه قسط او د کوټ نوم دی. (مرقات۸/۲۹۷)

ذات الجنب: دا بیماري په دوه قسمه ده. یو دا چې سینه کې دننه د عضلاتو په وجه ورم راشي. دا خطرې صورت دی. او مهلک مرض دی. دویم قسم دا چې په اړخ کې باد جمع شي او درد پیدا شي. عود هندی او قسط هندی د دې دویم قسم ذات الجنب لپاره مفید دی، ځکه عود هندی د ریاحی مرضونو لپاره دوا ده. د ذات الجنب د علاج لپاره عود هندی په اوبو کې حل کولو سره په دورمه باندې په خوله کې وڅڅولی شي. (مرقات۸/۲۹۷)

سبعة اشفية: یعنې د اؤوه مرضونو علاج په قسط کې موجود دی. د دوؤ (۲) ذکر نبي کریم ﷺ وکړو. د پاتې پنځو نوم یې نه دی اخستی. کېدی شي چې په خلکو کې هغه مرضونه مشهور ؤو. او دا یاد وساتئ چې د قسط دوا صرف د هغه اؤوه مرضونو په علاج کې منحصر نه دی. نبي کریم ﷺ تذکره د اوؤ (۷) کړې ده. د نورو یې نفې کړې ده، ځکه قسط په څلورمه ورځ باندې د تبې لپاره مفید دی. د مازغو د قوت لپاره مفیده ده. اعضائې رئیسه لپاره مفید دی. فالج، لقوه، رعشه لپاره مفید دی. د خیتې چنجو لپاره مفید دی. د نارینه قوت لپاره مفید دی. د ریاحی مرضونو لپاره مفید دی. وبائی امراض لپاره مفید دی. د مخ چاودلو لپاره مفید دی. (مرقات۸/۲۹۷،مظاهر حق جدید)

---

(۱)رقم الحديث ۴۵۲۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۱۶۶ رقم الحديث ۵۷۱۳ ومسلم في ۴/۱۷۳۴ رقم الحديث (۸۶-۲۲۱۴)

په اوبو باندې د تبې علاج

﴿۱۲﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ وَرَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا او حضرت ابن خديج رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل كوي چې
قَالَ: الْحمى من فيح جهنم فَأَبْرِدُوهَا بِالْمَاءِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل تبه د جهنم د ګرموالي نه ده. لهذا تاسو دا په اوبه يخوئ.

توضيح: من فيح جهنم: يعنې تبه د دوزخ د اور د ګرموالي نمونه ده. دې كلام كې تشبيه بيانول مقصود دې چې د تبې حرارت او ګرموالى د دوزخ د حرارت او د ګرموالي پشان دى. د دې حرارت د ماتولو لپاره بهترين علاج اوبه دي، ځكه د اوبو په طبيعت كې برودت دى. دا برودت دغه حرارت ماتوي.
دا خبره ياد وساتئ چې د تبې ډېر قسمونه دي. د ځينې تبې لپاره اوبه فائده مندې ثابت شي. ما يو ځل سخته تبه كې غسل وكړو. اوس لا د غسل نه فارغ شوى نه ؤوم چې تبه ختمه شوه، خو د ځينې تبې لپاره اوبه او غسل ډېر زيات نقصاني وي. لهذا دې ارشاد نبوى لپاره ضروري دي چې سړى اول هغه تبه معلومه كړي چې د كومې لپاره غسل فائده مند وي. حجاز مقدس كې به حجازي تبه وه. د هغې لپاره اوبه مفيد وي. هسې په عامو تبو كې د يخو اوبه پټئ او بدن باندې واوره مښل مفيد وي.

بدنظرئ لپاره د دم په ذريعه سره د علاج اجازت

﴿۱۳﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: رَخَّصَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الرُّقْيَةِ مِنَ الْعَيْنِ وَالْحُمَةِ وَالنَّمْلَةِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[2]
او حضرت انس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دم په ذريعه د بدنظرئ، چيچلى شوي و ميږانو علاج كولو اجازت كړې دى.

توضيح: رخص: د اجازت وركولو په معنى كې دى. او د دم كولو ممانعت ؤو چې چرته د جاهليت الفاظ دې كې را نشي. چې دا خطره پاتې نه شوه نو اجازت ملاو شو. رخص د ممانعت نه وروسته اجازت ته وايي.

في الرقية: يعنې د دم كولو اجازت يې وكړو. (مرقات ۳۰۱/۸)

العين: بدنظرئ ته وايي. د ځينو خلكو سترګو كې په قدرتي توګه د بدنظرئ داسې جراثيم وي. چې د نظر لږېدلو سره په نظر لږېدونكي باندې پرېوځي، نو هغه متاثره شي. د ځينو جراثيم ډېر تيز او سخت وي، نو د هغې بد نظرې زيات مضر وي. عربو كې د بنو اسد خلك دې ډېر مشهور ؤو. هغوى كې

---

[1] رقم الحديث ۴۵۲۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۳۰/۶ رقم الحديث ۳۲۶۳ ومسلم في ۱۷۳۲/۴ رقم الحديث (۸۱-۲۲۱۰)
[2] رقم الحديث ۴۵۲۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۲۵/۴ رقم الحديث (۵۸-۲۱۹۶) والترمذي في ۳۲۴/۴ رقم الحديث ۲۰۵۶

ځینې داسې ؤو چې کور کې به یې ښځې ته وویل چې په نغري باندې پتلیه کېږده او اوس غوښه راوړم. دې ویلو سره به بهر اووتلو او په کوم ځناور به یې نظر ولړولو نو هغه ځناور به مړ شو، نو خلکو به د هغې غوښه تقسیم کړه. هره علاقه کې داسې خلک وي. زمونږ ځای کې هم یو داسې کس ؤو. هغې یو ښایسته ګول کانړی ولیدلو او وې ویل چې دا څومره ښایسته کانړی دی. کانړی په جومات کې اینبودلی شوی ؤو. د عامو خلکو مخکې هغه کانړی ژر مات شو او دوه ټوټې شو. (مرقات ۳۰۲/۸)

الحمة: اصل کې زهرو ته وایي. بیا د دې اطلاق د لړم په ټک وهلی شوي باندې وشو ځکه هغې کې هم زهر وي. (مرقات ۳۰۲/۸)

النملة: اصل کې میږي ته وایي. دلته د بدن په غاړو باندې وړو دانو لپاره ویل شوی دی، ځکه دا دانې هم د میږانو پشان بدن باندې ښورېږي. کله د پولۍ او دانو په شکل کې راځي. راتلونکي حدیث نمبر ۴۷ کې د دې تفصیل موجود دی. (مرقات ۳۰۲/۸)

﴿۱۴﴾وَعَن عَائِشَة قَالَتْ: أَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَسْتَرْقِيَ
او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حکم وکړو چې مونږ د بد نظرۍ د اثر
مِنَ الْعَيْنِ (مُتَّفَق عَلَيْهِ)[1]
لرې کولو لپاره دم وکړو.
﴿۱۵﴾وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى فِي بَيْتِهَا جَارِيَةً
او د حضرت ام سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روایت دی چې یو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې په کور کې یوه جینۍ ولیدله
فِي وجهها سفعة يَعْنِي صُفْرَةً فَقَالَ
چې په مخ یې زیړې زوانکي وي، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې دې باندې دم اوایه. یعني
اسْتَرْقُوا لَهَا فَإِنَّ بِهَا النَّظْرَةَ (مُتَّفَق عَلَيْهِ)[2]:
اس د دې دم وکړه، ځکه دا نظره شوې ده.

توضیح: سفعة: د مخ زیړوالي ته سفعة وایي. سی باندې زبر دی او "فا" ساکن دی. عین باندې زبر دی. سین باندې پیش هم ویل شوی دی. د دې ترجمه د علامة الشیطان نه هم شوې ده. او صربة وحدة یعني د شیطان د څپړې وهلو نه هم شوې ده. راوي په زیړ زنګ سره ترجمه کړې ده. شیخ عبدالحق د مخ د توروالي سره هم ترجمه کړې ده. مراد ترینه د شیطان بد نظرې ده. او د پیریانو

(۱)رقم الحدیث ۴۵۲۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۹۹/۱۰ رقم الحدیث ۵۷۳۸ ومسلم في ۱۷۲۵/۴ رقم الحدیث (۵۹-۲۱۹۵)

(۲)رقم الحدیث ۴۵۲۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۹۹/۱۰ رقم الحدیث ۵۷۳۹ ومسلم في ۱۷۲۵/۴ رقم الحدیث (۵۹-۲۱۹۷)

بدنظرۍ د انسانانو د بد نظرۍ نه بدتره وي. د لغت کتابونو کې د سفعة اطلاق د مخ په تورو دانو باندې کیږي. مشهوره همدغه ده. (مرقات ۸/۳۰۳)

هغه دم کول جائز دي چې په هغې کې خلاف شرع الفاظ نه وي

﴿۱۶﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الرُّقَى
او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم دم ويل او دم کولو نه منع کړې ده، نو
فَجَاءَ آلُ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ فَقَالُوا:
عمرو ابن حزم خاندان خلک چې د عامو دمونو په ذریعه به يې دم کولو حاضر شول او عرض يې وکړو
يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّهُ كَانَتْ عِنْدَنَا رُقْيَةٌ نَرْقِي بِهَا مِنَ الْعَقْرَبِ
چې يارسول الله صلى الله عليه وسلم! مونږ سره يو دم دی چې مونږه يې د لړم په چيچلو باندې وايو.
وَأَنْتَ نَهَيْتَ عَنِ الرُّقَى فَعَرَضُوهَا عَلَيْهِ
نبي کريم صلى الله عليه وسلم د هغه دمونو نه منع کړل. د هغې نه وروسته هغوی دم وويله او نبي کريم صلى الله عليه وسلم ته يې واورولو
فَقَالَ: مَا أَرَى بِهَا بَأْسًا
نبي کريم صلى الله عليه وسلم (منتر او رېدلو سره) وفرمايل چې د دې منتر کې هيڅ باک نشته دی. تاسو کې
مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْفَعَ
چې کوم يو کس خپل ورور ته فائده رسولی شي نو هغه ورته ضرور فائده ورسوئ (هغه که د دم
أَخَاهُ فَلْيَنْفَعْهُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ (۱)
کولو په ذریعه او که په بله کومه طريقه وي خو په دې شرط چې د شريعت خلاف خبره نه وي).

توضيح: ابتدائی بحثونو کې داسې حديث باندې پوره کلام شويدی چې کوم دم جائز دی او کوم دم ناجائز دی. د دم کولو لپاره يوه ضابطه ليکلې شوې ده.

د بدنظرۍ علاج د شفاء په شپږو آيتونو

﴿۱۷﴾ وَعَنْ عوفِ بن مَالك الْأَشْجَعِيِّ قَالَ: كُنَّا نَرْقِي فِي الْجَاهِلِيَّةِ
او حضرت عوف ابن مالک اشجعی رضي الله عنه فرمايي چې مونږ به د جاهليت زمانه کې (د دم په ذريعه)

---

(۱) رقم الحديث ۴۵۲۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۱۹۹ رقم الحديث ۵۷۳۹ ومسلم في ۴/۱۷۲۵ رقم الحديث (۵۹-۲۱۹۷)

فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ كَيْفَ تَرَى

دم لوستلو. بیا چې کله اسلام راغلو نو مونږ عرض وکړو چې یا رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! تاسو د دمونو باره کې څه حکم

فِي ذَلِكَ؟ فَقَالَ: اعْرِضُوا عَلَيَّ رُقَاكُمْ لَا بَأْسَ بِالرُّقَى مَا لم يكن فِيهِ شرك . رَوَاهُ مُسلم [1]

کوی؟ نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ و فرمایل چې تاسو هغه دم ماته او ایئ چې کوم کې شرک نه وي نو زه یې هیڅ باک نه کنم.

توضیح مالم یکن فیه شرك: ابتدائی بحثونو کې تفصیل لیکلی شوی دی چې کوم یو دم جائز دی او کوم یو ناجائز دی. او د دې ضابطه څه ده. دلته همغه ضابطې ته اشاره ده چې کوم دم کې شرکیه کلمات نه وي نو هغه جائز دي ګني ناجائز دي.

حکایت: شیخ عبدالحق محدث دهلوی په اشعة اللمعات کې د دحدیث د لاندې یوه قصه لیکلې ده. چې شیخ ابو القاسم قشیری رحمه الله بیان کړی دی چې یو ځل زما ماشوم ډېر زیات بیمار شو تردې چې مونږ د هغې د ژوند نه ناامیده شو. دې دوران کې ما نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خوب کې ولیدلو. ما ورته د ماشوم د بیمارۍ شکایت وکړو. نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې ته د شفا د آیتونو ولې غافل یې؟ زه چې راویښ شوم نو ما قرآن کې د شفا آیتونه ولټول چې ټول شپږ (۶) آیتونه راته ملاو شول. ما هغه په کاغذ ولیکل او اومې وینځل او اوبه مې په ماشوم وڅښلې. ماشوم ژر داسې اودرېدلو. چې ګویا کې د هغې د پښو بند کولاو شو. هغه شپږ آیتونه دا دي. چې د نیم آیت په شکل کې دي: ۱: **ويشف صدور قوم مؤمنين** (سورة التوبه: ۱۴) ۲: **وشفاء لما في الصدور** (سورة یونس: ۵۷) ۳: **يخرج من بطونها شراب مختلف الوانه فيه شفاء للناس** (سورة نحل: ۶۹) ۴: **وننزل من القرآن ما هوا شفاء ورحمة للمؤمنين** (سورة بنی اسرائیل: ۸۲) ۵: **واذا مرضت فهوا يشفين** (سورة الشعراء: ۸۰) ۶: **قل هوا للذين آمنوا هدى و شفاء** (سورة حم سجدة: ۴۴)

نظره کیدل یو حقیقت دی

﴿۱۸﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل

الْعَيْنُ حَقٌّ فَلَوْ كَانَ شَيْءٌ سَابَقَ الْقَدَرِ

چې بد نظرې حق دی (یعنې نظر لګېدل یو حقیقت دی) که تقدیر باندې مخکې کېدونکې یو څیز وی

---

(۱) رقم الحدیث ۲۵۳۰ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۲۷/۴ رقم الحديث (۶۴-۲۲۰۰) وابوداود في السنن ۲۱۴/۴ رقم الحديث ۳۸۸۶.

سَبَقَتْهُ الْعَيْنُ وَ إِذَا اسْتُغْسِلْتُمْ فَاغْسِلُوا . رَوَاهُ مُسْلِم [۱]

نو هغه به نظر وي او چې تاسو نه د وينځلو مطالبه وکړي شي نو تاسو يې وينځئ. (مسلم)

توضيح: العين حق: يعنې بد نظرې لږېدل يو حق او يو حقيقت دی. دا هيڅ وهم او توهم نه دی. چې د کتونکي به سترګو کې يو څيز بنه ولږي نو د هغې اثر د کتل شوي څيز ته ورسيږي. او هغه متاثر شي. ګوياکې د سترګو نه د وائرس په شکل يو مسموم زهرجنه ماده وځي او د جراثيمو په شکل کې لاړ شي او د کتل شوي بدن سره پيوسته شي او اثر کوي، لکه څنګه چې د ځينو مارانو په سترګو کې الله دا تاثير ايښی دی چې هغه په نظر باندې د ليدل شوي اړخ ته زهر انتقال کړي، لکه څنګه چې به تېر شوي بابونو کې د ځينو مارانو باره کې حديثونو کې ذکر شوی دی. دلته که د وائرس او جراثيم مخې ته کوم شي موجود شي نو د هغې اثر ليدلی شوي ته رسي. مثلاً که د ليدلی شوي څيز سره د نظر تعويد وي يا بله کومه وظيفه وي. معتزله وايي چې بد نظرې هيڅ حقيقت نه لري. دا صرف انساني وهم دی، ځکه په تقدير کې څه ليکلی شوي دي همغه به کېږي. د بدنظرۍ دخل په تقدير کې نه شي کېدلی. علماء حق فرمايي چې د معتزلو خيال غلط دی. او د نظر لږېدل د قرآن نه ثابت دي او حديثونو کې د ډېر وضاحت دی، نور د بدنظرۍ او تقدير په مينځ کې هيڅ تضاد نشته دی. بلکې خپله دا بد نظرې د الله د مقدراتو نه دی. (مرقات۸/۳۰۵)

سابق القدر: يعنې دې کائنات کې هر څه دي. هغه ټول د الله د تقدير په دائره کې دي. هيڅ يو شی د تقدير د ګرفت نه بهر نه دی. باالفرض که کوم داسې يو شی وی چې هغه د تقدير دائره ماته کړي او مخکې تلی شوی نو هغه به بدنظرې وی خو د تقدير د دائرې نه بهر هيڅ يو شی نشته دی. لهذا بدنظرې هم د تقدير د دائرې دننه دی. (مرقات۸/۳۰۵)

واذا استغسلتم: يعنې که يو کس داسې دی چې د هغې نظر لږېږي او خلکو کې معروف او مشهور دی او د هغې نظر په چا ولږېدلو نو د نور ډېرو علاجو نه بغير نبي کريم ﷺ يو علاج ښودلی دی چې د عاين نه دې مطالبه وکړی شي چې ته غسل وکړه او اوبه په تَش وغيره کې محفوظ کړه او بيا يې نظره کړی شوي ته ورکړه. هغه به دې اوبو باندې غسل وکړي نو صحيح به شي. په راتلونکي حديث نمبر ۴۸ کې د دې تفصيلي واقعه راروانه ده. (مرقات۸/۳۰۵)

: زير بحث حديث مطلب همدغه دی چې کوم کس نظره شي او که هغه د نظر لږېدونکي نه دا مطالبه کړي چې ته غسل وکړه او اوبه ماته راکړه نو هغې له ژر داسې کول پکار دي او دا جهالت کول پکار دی چې دې کې زما بې عزتې ده. د اسلام نه مخکې به د عرب خلکو همدغه شان کول. اسلام

رقم الحديث ۴۵۳۱ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۱۹/۴ رقم الحديث (۴۲-۲۱۸۸) والترمذي في السنن ۳۴۷/۴ رقم الحديث ۲۰۶۲.

هم دا عمل جاري وساتلو. دې کې به تاثير وي ګڼې کم نه کم دا فائده خو به کېږي چې د نظره شوي وهم به لرې شي چې اوس به په ما نظر اثر نه کوي.

الفصل الثاني

د بوډاوالي نه بغير د هر مرض علاج شته

﴿۱۹﴾عَنْ أُسَامَةَ بْنِ شَرِيكٍ قَالَ: قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ
حضرت اسامه ابن شريک رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې ځينو صحابه کرامو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ عرض وکړو چې يا رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!
أفنتداوى؟ قَالَ: نعم يَا عبد اللهِ تَدَاوَوْا
آيا مونږ بيمارۍ کې دوا او علاج وکړو. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې ای د الله بنده ګانو علاج وکړئ ځکه دا سې هيڅ
فَإِنَّ اللهَ لَمْ يَضَعْ دَاءً إِلَّا وَضَعَ لَهُ شِفَاءً غَيْرَ دَاءٍ وَاحِدٍ الْهَرَمِ. رَوَاهُ أَحْمد وَالتِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد[1]
بيمارې نه ده پيدا کړې چې د هغې لپاره يې شفا نه وي پيدا کړې. بغير د يوې بيمارۍ نه چې هغه بوډه والی دی.

توضيح: افنتداوی: آيا مونږ دوا استعمال کړو. صحابه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ دا پوښتنه ځکه وکړو چې د هغوی دا سوچ ؤ کې چې کېدی شي چې دوائی استعمالول د الله د تقدير منافي وي يا د اعلی توکل خلاف وي. نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په جواب کې وفرمايل چې علاج کوئ، دا د الله له اړخه ده. الله د هرې بيمارۍ لپاره دوائی رانازله کړې ده. دا خپله د تقدير يوه برخه ده، خو بوډه والی يو داسې مرض دی چې هيڅ علاج يې نشته دی.

په مريض باندې په زوره خوراک مه کوئ

﴿۲۰﴾ وَعَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تُكْرِهُوا مَرْضَاكُمْ
او حضرت عقبه ابن عامر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل خپلو مريضانو باندې
عَلَى الطَّعَامِ فَإِنَّ اللهَ يُطْعِمُهُمْ وَيَسْقِيهِمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ[2]
په زوره خوراک مه کوئ ځکه هغوی باندې د الله خورې او څښې. (ترمذي، ابن ماجه)

توضيح: د انساني ژوند د بقاء لپاره صرف خوراک نه دی، نو په ظاهري اسبابو کې يو سبب دی. الله چې کله وغواړي نو د هيڅ يو غيبي ذريعې باندې انسان ژوندی کولی شي. مثلاً مريض دی. هغه که ظاهري خوراک نه شي کولی نو هغه مه مجبوره کوئ. الله د هغې د غيبي خوراک انتظام کړی

[1] رقم الحديث ۴۵۳۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۹۲/۴ رقم الحديث ۳۸۵۵ والترمذي في السنن ۳۳۵/۴ رقم الحديث ۲۰۳۸.

[2] رقم الحديث ۴۵۳۳ أخرجه الترمذي في السنن ۳۳۶/۴ رقم الحديث ۲۰۴۰ وابن ماجه في ۱۱۴۰/۲ رقم الحديث ۳۴۴۴.

دی. هغه داسې چې د مریض د بدن رطوبت بنواره شي او د مریض د خوراک کار کوي نو الله هغې باندې د غیبو نه خورې او څښې. تاسو هغه مه مجبوروئ، ګنې نقصان به وشي. (مرقات۸/۳۰۸)

د سرخ باده علاج

﴿۲۱﴾وَعَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَوَى أَسْعَدَ بْنَ زُرَارَةَ مِنَ الشَّوْكَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هٰذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ[1]

او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم د سعد بن زراره رضي الله عنه بدن باندې سوروالی (د علاج لپاره) داغ ورکړو. (روايت کړې دې ترمذی) امام ترمذی وائی دا حديث غريب دې

توضیح: الشوکة: **وهی حمرة تعلو الوجه والجسد** (مرقات) يعنې شوکه د هغه سوروالي نوم دی چې په مخ او بدن باندې مسلط وي. دې ته طبيبان سره مخه وايي. د بدن د يو ځای نه يې ابتداء کيږي. بيا پوره بدن کې بنوره شي. دې ته سره مخه وايي. کېدی شي پښتو کې دې ته لمبه وايي. ډېره سخته بيماري ده. (مرقات۸/۳۰۸)

د ذات الجنب علاج

﴿۲۲﴾ وَعَن زيد بن أرقم قَالَ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَتَدَاوَى مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ بِالْقُسْطِ البحريِّ وَالزَّيْت. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[2]

او حضرت زيد بن ارقم رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم مونږ ته هدايت وکړو چې مونږ د ذات الجنب بيماری په قسط بحری او د زيتون په تيلو علاج وکړو.

﴿۲۳﴾وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْعَتُ الزَّيْتَ وَالْوَرْسَ مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[3]

او حضرت زيد بن ارقم رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم به د ذات الجنب د علاج لپاره د زيتون د تيلو او د ورس تعريف کولو. (ترمذی)

توضیح: د زيتونو تيلو ته زيت وايي.

ورس: يو قسمه وابنه دي. چې رنګ يې سور اوزيړ وي. د دې ريشي د زعفرانو پشان وي. ډېرو دوايانو کې استعمالېږي.

---

[1] رقم الحديث ۴۵۳۴ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۳۴۱ رقم الحديث ۲۰۵۰
[2] رقم الحديث ۴۵۳۵ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۳۵۵ رقم الحديث ۲۰۷۹ واحمد في المسند۴/۳۶۹.
[3] رقم الحديث ۴۵۳۶أخرجه الترمذي في السنن ۴/۳۵۵ رقم الحديث ۲۰۷۸ وابن ماجه في ۲/۱۱۴۸ رقم الحديث ۳۴۶۸.

سنا بهترینه دوایي ده

﴿۲۴﴾وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَأَلَهَا:
او د حضرت اسماء بنت عمیس رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې نه وپوښتل چې
بِمَ تَسْتَمْشِينَ؟ قَالَتْ: بِالشُّبْرُمِ قَالَ:
ته د څه شي نه جلاب (مسهل) اخلې. هغې وویل چې د شبرم نه. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل
حَارٌّ حَارٌّ. قَالَتْ: ثُمَّ اسْتَمْشَيْتُ بِالسَّنَا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
چې شبرم خو ګرم دی. اسماء رَضِيَ اللهُ عَنْهَا وایي چې بیا ما په سنا سره جلاب وکړل او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل
لَوْ أَنَّ شَيْئًا كَانَ فِيهِ الشِّفَاءُ مِنَ الْمَوْتِ لَكَانَ فِي السَّنَا.
چې که په کوم شي د مرګ شفا کېدلی یعني که د مرګ علاج په کومې دوا کې وی نو هغه به سنا وی.
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَةَ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حسن غَرِيبٌ [1]
(روایت کړي دي ترمذی او ابن ماجه) امام ترمذی رحمه الله وائی چه دا حدیث حسن غریب دي

توضیح: ام عمیس: د حضرت جعفر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ زوجه محترمه وه. د هغې د شهادت نه وروسته د حضرت ابوبکر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په نکاح کې وه. (مرقات ۸/۳۰۹)

نستمشین: استمشاء طلب مشئ ته وایي او د مشئ نه مراد اسهال او دست دی. یعني د کوم شي نه جلاب اخلې چې اسهال وشي؟ (مرقات ۸/۳۰۹)

بالشبرم: دا د یو وابښو نوم دی. د هغې بوټې دانې مراد دي. دې کې وړې وړې دانې وي. چې د مسور برابر وي. دا دانې دستونه لګوي. دا اوبو کې جوش کېږي او بیا د دې اوبه څښلی کېږي چې بیا تړینه جلاب کېږي. (مرقات ۸/۳۰۹)

حارحار: یعني شبرم ګرم دی. د لفظ د تاکید په توګه مکرر راوړلی شوی دی. ځینې نسخو کې د حا نه وروسته "جار" د جیم سره دی. هغه صرف د وزن جوړولو لپاره د الفاظ مهمله نه دی، لکه کتغ بتغ یا پانی شانی. طبیبان وایي چې شبرم د څلورمې درجې کې د ګرمو دوایانو نه دی. ډېر زیات دست راولي، ځکه دې کې احتیاط شرط دی. (مرقات ۸/۳۰۹)

فی السنا: د قصر سره دی. ځینو د مد سره هم ویلی دی. یو بوټی دی. د دې پاڼو ته سنا وایي. نکریزو د پاڼو سره مشابه وي. د دې ښه قِسم سنا مکی دی. دا مېده کول کېږي. او بیا یې استعمالوي. ډېر پیکه دي. په

[1] رقم الحدیث ۴۵۳۷ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۳۵۶ رقم الحدیث ۲۰۸۱ وابن ماجه في ۲/۱۱۴۵ رقم الحدیث ۳۴۶۱.

اوله درجه کې ګرم دی. معتدل دی. دې کې د هیڅ نقصان خطر نشته دی. صفرا غوځوي. بلغم د اسهال او تنقیه لپاره ډېر زیات مفید دی. د زړه خول مضبوطوي. دې د سودائي وسوسو خاصیت په خاصه توګه موجود دی. خلاصه دا ده چې د مرګ نه بغیر د ټولو علاجونو لپاره مفید دی. (مرقات۸/۳۱۰)

په حرام شیانو باندې علاج مه کوئ

﴿۲۵﴾ وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللهَ أَنْزَلَ الدَّاءَ وَالدَّوَاءَ
او حضرت ابو درداء رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل الله بیماري هم رالېږلې ده او دوایي هم.
وَجَعَلَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً فَتَدَاوُوا وَلَا تَدَاوَوْا بِحَرَامٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [۱]
او د هرې بیمارۍ لپاره یې دوا مقرره کړې ده. لهذا په دوا باندې علاج کوئ خو په حرام څیز علاج مه کوئ.

توضیح: بالحرام: د حرام څیز نه مراد د خنزیر اجزاء او شراب وغیره شیان دي. د ایرې غوښه او د شیر وغیره د ځناورو اجزاء باندې علاج کول حرام دی. ډېرو حدیثونو کې په حرام شیانو باندې علاج کول منع کړی شوي دي. ګویا کې دې کې شفا نشته دی، نو استعمال یې فضول دی. د حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په یو روایت کې دي چې الله کوم شیان حرام کړي دي، نو هغې کې یې ستاسو لپاره شفا هم نه ده ایښې. یو صحابي حضرت طارق جعفی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه په شرابو باندې د علاج کولو اجازت وغوښتلو، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ورته وفرمایل چې شراب دوا نه ده بلکې درد او مرض دی. یو حدیث کې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغه مریضانو لپاره عدم شفا لپاره ښېرې کړي دي چې په حرامو باندې دوا کوي. وي فرمايیل "من تداوىٰ بالحرام فلا شفاه الله" (کذافی اشعة اللمعات۳/۶۴۹ والمرقات۸/۳۱۰)

ملاعلي قاري وغیره شارحینو لیکلي دي چې که یو حاذق او ماهر او دینداره او پرهزګاره طبیب یو مریض ته وایي چې ستا علاج د شرابو نه بغیر بله هیڅ یوې دوائی کې نشته دی، نو د علاج په توګ به د هغې استعمال جائز وي. دا خبره په خپل ځای صحیح ده خو د متحقق محال دی. مثلاً ټول طبیبان په دې باندې څنګه اتفاق کولی شي چې د دې مرض علاج د شرابو نه بغیر هیڅ څیز کې نشته دی. دغه شان د حاذق او ماهر طبیبانو وجود هم ډېر نادر دی. ګویا کې د دې قیدونو سره شرابو د استعمال جواز تعلیل بالمحال دی.

﴿۲۶﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الدَّوَاءِ الْخَبِيثِ. رَوَاهُ
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خبیثې دوا نه منع کړې ده. (روایت

[۱] رقم الحدیث ۴۵۳۸ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۲۰۶ رقم الحدیث ۳۸۷۴.

أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ[1]
کړې دي احمد، ابو داؤد، ترمذی، ابن ماجه)

توضيح الخبيث: د دې نه مراد حرامه دوه ده. چې تفصيل يې پاس ليکلی شوی دی. يا د دې نه مراد هغه دوا ده چې طبيعت ترېنه نفې کوي. علماؤ او طبيبانو ليکلي دي چې طبيعت چې د کومې دوا نه کرکه کوي هغې کې عموماً علاج او شفا نه وي. هغه صورت کې به دا نهې په کراهت باندې محمول وي. (مرقات۸/۳۱۱)

په نکريزو باندې د درد علاج

﴿۲۷﴾وَعَنْ سَلْمَى خَادِمَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: مَا كَانَ أَحَدٌ
او حضرت سلمی رضی الله عنها چې د نبي کريم صلی الله عليه وسلم خادمه وه. وايي چې مونږ کې به کوم کس
يَشْتَكِي إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَعًا فِي رَأْسِهِ إِلَّا
نبي کريم صلی الله عليه وسلم ته د سر د (داسي) بيمارۍ شکايت کولو (چې تعلق به يې د ويني د زياتوالي د دباؤ سره ؤ)
قَالَ: احْتَجِمْ وَلَا وَجَعًا فِي رِجْلَيْهِ
نو نبي کريم صلی الله عليه وسلم به وفرمايل چې خکر ولګوه. او کوم کس به چې د پښو شکايت کولو (يعني داسې
إِلَّا قَالَ: اخْتَضِبْهُمَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[2]
درد چې د ګرمۍ او حرارت نه به ؤو) نو نبي کريم صلی الله عليه وسلم به وفرمايل چې په پښو باندې نکريزي ولګوه.

توضيح اختضبهما: د دې خضاب نه مراد نکريزي لګول دي. يعني چرته چې پښو يا په سر درد وي هلته دې نکريزې ولږولی شي نو درد ختمېږي. د بحث لاندې حديث کې د سر د درد لپاره د خکر کولو حکم دی. نارنؤ له پکار دي چې په نوکانو باندې نکريزي ونه لګوي چې د ښځو سره مشابهت ونه شي. (مرقات۸/۳۱۲)

په نکريزو باندې د زخم او د دانو علاج

﴿۲۸﴾ وعنها قَالَتْ: مَا كَانَ يَكُونَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُرْحَةٌ
او حضرت سلمی رضی الله عنها فرمايي چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم (د بدن په کومه برخه به چې) کله زخم راغلو (هغه که په

---

[1] رقم الحديث ۴۵۳۹ أخرجه ابوداود في السنن ۲۳۶/۴ رقم الحديث ۳۸۷۰ والترمذي في ۳۳۹/۴ رقم الحديث ۲۰۴۵.

[2] رقم الحديث ۴۵۲۰ أخرجه ابوداود في السنن ۱۹۴/۴ رقم الحديث ۳۸۵۸ واحمد في المسند۴۶۲/۶ .

وَلَا	نَكْبَةٌ	إِلَّا	أَمَرَنِي

توره، چاړه او يا د بل کوم يو داسې څيز د غوڅېدلو په صورت کې وُو) يا په کاڼي او ازغي باندې به

أَنْ أَضَعَ عَلَيْهَا الْحِنَّاءَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]

نبي کريم ﷺ زخمي شو نو ماته به يې حکم وکړو چې دې باندې د نکريزي کېږده. (ترمذی)

توضيح: **قرحة**: د بدن دانو او د دانو لپاره هم ويل کېږي. او د چاړه يا چاقو په زخم باندې د دې اطلاق کېږي. دواړه معنې اخستل کېدی شي، خو د دانو معنی به زياته بهتره وي چې حديث کې عموم راشي، ځکه د زخم ذکر وروسته خپله موجود دی. (مرقات ۳۱۲/۸)

نکبة: مطلق زخم ته هم وايي، خو که د **قرحة** نه د زخم اخستلو په صورت کې فرق کول مقصود وي نو نکبة د کاڼي يا ازغې وغيره په زخم باندې به حمل کېږي. (مرقات ۳۱۲/۸)

د ښکر لګولو ذکر

﴿۲۹﴾ وَعَنْ أَبِي كَبْشَةَ الْأَنْمَارِيِّ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يحتجم

او حضرت ابو کبشه انصاری رضی الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ خپل سر مبارک باندې او

على هامته وَبَيْنَ كفيه وَهُوَ يَقُولُ: مَنْ أَهْرَاقَ مِنْ هَذِهِ الدِّمَاءِ

خپلو دواړو اوږو به مېنځ کې به يې خکر لګولو. چې کوم کس د دې وينو نه څه را وباسي او بيا هغه

فَلَا يَضُرُّهُ أَنْ لَا يَتَدَاوَى بِشَيْءٍ لِشَيْءٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَابْن مَاجَه[2]

د کوم مرض علاج ونه کړي نو هغې ته هيڅ نقصان او ضرر نه رسيږي.

توضيح: **على هامَيه**: سر او کوپړۍ ته هامه وايي. **كتفيه**: يعني د اوږو په مينځ کې به کله ډک خکر لګولو. او کله به يې د مونډو د مينځ نه وينه ويستله.

اهراق: زيات مقدار کې د وينې ويستلو لپاره دا لفظ استعمالېږي يعني خکر لګولو نه وروسته به د بل کوم علاج ضرورت نه وي. (مرقات ۳۱۲/۸)

﴿۳۰﴾ وَعَنْ جَابِرٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ احْتَجَمَ عَلَى وَرِكِهِ

او حضرت جابر رضی الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ به خپل ورون باندې خکر ولګولو ځکه د

(۱) رقم الحديث ۴۵۴۱ أخرجه الترمذي في السنن ۳۴۳/۴ رقم الحديث ۲۰۵۴ وابن ماجه في ۱۱۵۸/۲ رقم الحديث ۳۵۰۲.

(۲) رقم الحديث ۴۵۴۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۹۵/۴ رقم الحديث ۳۸۵۹ وابن ماجه في ۱۱۵۲/۲ رقم الحديث ۳۴۸۴.

مِنْ	وَثَاءٍ	كَانَ	بِهِ.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُد[1]

نبي کریم ﷺ په پښو مبارکو باندې پولۍ راغلې وې.

توضیح: **ورك**: ورون او پیړ پتون ته وايي.

من وثأ: ملاعلي قاري او علامه طیبي لیکي چې دا لفظ د واؤ زبر او د ثا د سکون او آخر کې د همزه سره دی. پښو کې د موچ راتلو یا په غوښه کې زخم کېدلو ته وايي. **وفي القاموس الوثء وجع يصيب اللحم لا يبلغ العظم او وجع في العظم بلا كسر او هو الفك**. همدې **فک** ته موچ راتلل وايي. لغت کې زیاتر دا لفظ د همدې موچ راتلو لپاره ویل کېږي، خو حدیث کې موچ د راتلو ترجمه اخستل لرې معلومېږي. باقې دوه مطلبه زیات واضح دي، ځکه د خکر لګولو فائده دې کې ظاهرېږي. (مرقات ۸/۳۱۳)

د ښکر لګولو اهمیت

﴿۳۱﴾ وَعَنِ ابْنِ مَسْعُود قَالَ: حَدَّثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عن لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِهِ:
او حضرت ابن مسعود رضي الله عنه فرمايي چې د نبي کریم ﷺ د معراج واقعات بیانولو کې دا هم وفرمایل
أَنَّهُ لَمْ يَمُرَّ عَلَى مَلَإٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِلَّا أَمَرُوهُ:
چې نبي کریم ﷺ به د فرښتو د کوم جماعت نه تېر شوی دی. هغوی (د الله له اړخ نه) دا
مُرْ أُمَّتَكَ بِالْحِجَامَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيث حسن غَرِيب[2]
حکم ورکړو چې ته خپل امت ته د خکر لګولو حکم ورکړه. (روایت کړې دې ترمذی، ابن ماجه)

توضیح: **مر امتك**: د دې حدیث نه د وینه ایستلو او د خکر لګولو اندازه کېږي. د دې اهمیت وجه دا ده چې د امراض دموی د وینې د فساد نه پیدا کېږي، ځکه د وینې فساد د ټولو مرضونو جرړه ده. چې امراض دموی ورته وايي. د وینې فشار او فساد نه بلډ پریشر وي. چې شوګر ترېنه پیدا کېږي. او شوګر یو قِسم له مرګ دی. د امراض دموی د ټولو نه لويې علاج وینه ویستل دي. چې حجامه ده.

فصد: د دې نسبت ښکر کې زیاته فائده ځکه ده چې د دې نه د څرمن د هرې برخې نه وینه راښکل کېږي. د **فصد** نه خو صرف د یو رګ نه وینه راوځي. (مرقات ۸/۳۱۳)

---

(۱) رقم الحدیث ۴۵۴۳ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۱۹۷ رقم الحدیث ۳۸۶۳ والنسائي في [illegible] رقم الحدیث ۲۸۴۸.

(۲) رقم الحدیث ۴۵۴۴ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۳۲۴ رقم الحدیث ۲۰۲۵.

امتك: د دې نه مراد ټول امت دی. چاته چې د دې علاج ضرورت شي. دا عام مفهوم دی. او د امت نه صرف عرب هم مراد کېدی شي، ځکه هغوی له په خاصه توګه مفيد او ګټور دی. ځکه د هغوی ملک سخت ګرم دی. عام مفهوم زيات واضح دی. اغيارو کافرانو د مسلمانانو دا طريقه پټه کړې ده. اوس هغوی دې شيانو ته د فائده مند په ځای مضر وايي. او مسلمانان حکمرانان ورته صرف ګوري.

د چونګښي دوا د جوړولو ممانعت

﴿۳۲﴾ وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عُثْمَانَ: إِنَّ طَبِيبًا سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ضِفْدَعٍ
او د حضرت عبدالرحمن ابن عثمان رضي الله عنه نه روايت دی چې يو طبيب د نبي عليه السلام نه چيند خه (باټا) په دوا کې
يَجْعَلُهَا فِي دَوَاءٍ فَنَهَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَتْلِهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ [1]
شاملولو باره کې وپوښتل (چې آيا دا صحيح دي يا نا؟) نو نبي کريم صلی الله علیه وسلم هغه د باټا د وژلو نه منع کړو.

توضيح: عن ضفدع: طبيب دا پوښتنه د نبي کريم صلی الله علیه وسلم نه ځکه وکړه چې د دې نه مخکې په طبيبانو کې دا رواج ؤو چې دوا کې به يې چونګښه شاملوله. د اسلام نظر په بناء طبيب دا پوښتنه وکړه نو نبي کريم صلی الله علیه وسلم د چونګښي د وژلو او هغه په دوا کې د شاملول نه منع کړو. جامع صغير کې دي. چې **"نهى عن قتل الضفدع للدوا"** ملاعلي قاري فرمايي **"ولم يكن النهي عن قتلها ابقاء عليها ومكرمة لها بل لانه لم ير التداوي بها لرجسها وقذارتها"** يعني نبي کريم صلی الله علیه وسلم د چونګښي و وژلو ممانعت هغې باندې د خوانبوړئ يا د هغې د تقدس په وجه نه دی فرمايلی بلکې نبي کريم صلی الله علیه وسلم د دې د وژلو منع ځکه کړې ده چې په چونګښه کې د هغې نجاست او د طبع د کراهت په بنياد باندې علاج نشته دی. زما په خيال کې دا حديث د علامات نبوت نه يوه علامت او معجزه ده، ځکه ټوله دنيا کې طبي تجربې په چونګښه باندې کېږي په کروړونو چونګښي بې مقصده وژلی کېږي نبي کريم صلی الله علیه وسلم منع وکړه چې دې کې فائده کمه او نقصان زيات ؤو. نجس هم ؤو او **استقذار** طبع هم ؤو. (مرقات۸/۳۱۴)

د نبي کريم صلی الله علیه وسلم د ښکر لګولو بيان

﴿۳۳﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَحْتَجِمُ
او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم به د څټ په دوارو رګونو کې د اوږو په

[1] رقم الحديث ۴۵۴۵ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۲۰۳ رقم الحديث ۲۸۷۱ والنسائي في ۷/۲۱۰ رقم الحديث ۴۳۵۵.

فِي الْأَخْدَعَيْنِ وَالْكَاهِلِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَزَادَ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ:
مینځ کې ډک خکر لګولو. (ابوداؤد) ترمذي او ابن ماجه دا عبارت هم نقل کړی دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم
وَكَانَ يحتجمُ سبعَ عشرَة وتسع عشرَة وَإِحْدَى وَعشرين (۱)
به په اؤولسم (۱۷)، نورلسم (۱۹) او یؤویشتم (۲۱) تاریخ باندې به یې خکر لګولو.

توضیح: اخدعین: د څټ دواړو اړخونو ته چې کوم دوه رګونه دي هغې ته اخدعین وايي. (مرقات ۸/۳۱۵)

الکاهل: د اوږو په مینځ کې برخې ته کاهل وايي. بلکې د څټ د لاندې شا باندې په شپږ مهرونو باندې مشتمل ټولي برخې ته کاهل ویل کېږي. (مرقات ۸/۳۱۵)

د خکر لګولو ورځ او تاریخ

﴿۳۴﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَسْتَحِبُّ الْحِجَامَةَ
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلی الله علیه وسلم به اؤولسم، نورلسم
لِسَبْعَ عَشْرَةَ وَتِسْعَ عَشْرَةَ وَإِحْدَى وَعِشْرِينَ. رَوَاهُ فِي شرح السّنة (۲)
او یؤویشتم تاریخ باندې خکر لګول خوښولو. (روایت کړی دی شرح السنة)

توضیح: دې ورځو او تاریخونو کې د وینې ویستل یا د نه ویستلو مفوض الی علم الشارع دی. دې کې هیڅ یو کس دخل نه شي کولی. البته ځینې روایتونو کې د څه ورځو د خاصیت اړخ ته اشاره کړی شوي ده، نو چې څومره اشاره ده هغه هومره اشاره باندې پوهه کېدل پکار دي. تاریخونو کې د طبیبانو خیال دی چې د سپوږمۍ په حساب سره د انسان د بدن وینه هم کمېږي او زیاتېږي. د سپوږمې د پنځلسم تاریخ ته تر د یؤویشتم پورې د وینې جوش ډېر زیات وي، نو ځکه دې تاریخونو کې د وینې ویستل زیات ضروري او د اصلاح قابل دي.

﴿۳۵﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنِ احْتَجَمَ
او ابو هریره رضي الله عنه د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه نقل کوي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل کوم کس
لِسَبْعَ عَشْرَةَ وَتِسْعَ عَشْرَةَ وَإِحْدَى وَعِشْرِينَ كَانَ شِفَاءً لَهُ مِنْ كُلِّ دَاءٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد (۳)
چې به اؤولسم، نورلسم او یؤویشتم تاریخ باندې به خکر لګوي. هغې ته د بیماری نه شفا حاصلېږي.

---

(۱) رقم الحديث ۴۵۴۵ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۱۹۵ رقم الحديث ۳۸۶۰ والترمذي في ۴/۳۴۱ رقم الحديث ۲۰۵۱.

(۲) رقم الحديث ۴۵۴۷ أخرجه البغوي في شرح السنة ۱۲/۱۵۰ رقم الحديث ۳۲۲۵

(۳) رقم الحديث ۴۵۴۸ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۱۹۶ رقم الحديث ۳۸۶۱.

﴿۳۶﴾ وَعَن كبشةَ بنت أبي بكرةَ: أَنَّ أَبَاهَا كَانَ يَنْهى أَهْلَهُ عَنِ الْحِجَامَةِ يَوْمَ الثُّلَاثَاءِ
او د حضرت كبشه بنت ابي بكره رضي الله عنها نه روايت دى چې د هغې پلار به خپل كوروالو ته د سه شنبې په ورځ

وَيَزْعُمُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَّ يَوْمَ الثُّلَاثَاءِ
د خكر لګولو نه منع كول. او د نبي كريم صلى الله عليه وسلم نه به يې نقل كول چې سه شنبې د ورځې وينه (د غلبې) ورځ ده

يَوْمُ الدَّمِ وَفِيهِ سَاعَةٌ
او دې ورځ كې يو داسې ساعت دى چې وينه نه بندېږي (لهذا دې ورځ كې د وينې ويستلو صورت كې دا كېدى

لَا يَرْقَأُ. رَوَاهُ أَبُودَاوُد[1]
شي چې همغه ساعت راشي او وينه د او درېدلو نوم وانخلي چې هلاكت هم ترېنه واقع كېدى شي).

توضيح: د حديث كې د سه شنبې و ورځې وينې د ويستلو نه منع كړې ده. او وجه يې ويل شوي ده چې دې كې يو وخت دى چې كه چرې په هغې وينه راويستلى شي نو كله به هم بنده نه شي او سړى به مړ شي. او كېدى شي چې د حضرت آدم عليه السلام ځوي د هابيل وينه قابيل په همدغه ورځ تويه كړې وه. لهذا دا وينې ورځ ده. د يزعم لفظ د شك لپاره استعمالېږي، نو دا حديث دا مرفوع په ځاى مقوف كېدى شي.

﴿۳۷﴾ وَعَنِ الزُّهْرِيِّ مُرْسَلًا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او حضرت زهري تابعي د نبي كريم صلى الله عليه وسلم نه د ارسال په طريقه نقل كوي چې

مَنِ احْتَجَمَ يَوْمَ الْأَرْبِعَاءِ أَوْ يَوْمَ السَّبْتِ
(نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل) كوم كس چې د شنبې په ورځ يا د چهار شنبې په ورځ خكر لګوي او بيا

فَأَصَابَهُ وَضَحٌ فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ وَقَالَ: وَقَدْ أُسْنِد وَلَا يَصِح[2]
هغې ته د كوړ (برګى) بيمارى او لګى نو هغه دې خپل ځان ملامته كړي. (روايت كړې دې احمد، ابوداؤد)

توضيح: دې حديث كې د شنبې او چهار شنبې په ورځ د وينې د ويستلو نه منع كړې ده.

وَضَحٌ: دا د رڼا او د وضاحت نه اخستلى شوى دى چې دې ورځو كې به وينه ډېره زياته وغورځېږي چې سړى د برص په بيمارۍ اخته شي. وضح برګي ته وايي. يعني د بدن سپينېدل. (مرقات ۳۱۴/۸)

فلايلومن: يعني هيڅ قانون او هيڅ ضابطي باندې دې الزام (تور) نه لګوي. شريعت خو هغې ته لاربنود نه كړې ده. چې دې پرې عمل ونه كړو نو اوس دې خپل ځان ملامته كړي. (مرقات ۳۱۴/۸)

[1] رقم الحديث ۴۵۴۹ أخرجه ابوداود في السنن ۱۹۶/۴ رقم الحديث ۳۸۶۲.
[2] رقم الحديث ۴۵۵۰ أخرجه البغوي في شرح السنة تعليق ۱۵۱/۱۲

﴿۳۸﴾ وَعَنْهُ مُرْسَلًا قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنِ احْتَجَمَ
او حضرت زهري رضي الله عنه د طريق په ارسال فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل كوم كس چې
أَوِ اطَّلَى يَوْمَ السَّبْتِ أَوِ الْأَرْبِعَاءِ فَلَا يَلُومَنَّ
د شنبې يا د چهار شنبې په ورځ ډك خكر ولګولو يا (د خپل بدن په كوم اندام باندې) اخيرو كړي
إِلَّا نَفْسَهُ فِي الْوَضَحِ. رَوَاهُ فِي شرح السّنة[1]
نو هغه دې د برګي مرض د اخته كېدو په صورت كې خپل ځان ملامته كړي.

۲۰ ربيع الاول ۱٤۱۸هـ

شيطان څنګه انسان په غلط منتر جنتر باندې مجبور كړي

﴿۳۹﴾ وَعَنْ زَيْنَبَ امْرَأَةِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ عَبْدَ اللّٰهِ رَأَى فِي عُنُقِي
او د حضرت عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه ښځه فرمايي چې يو ورځ عبد الله زما په څټ كې تار ځوړند وليدلو نو
خَيْطًا فَقَالَ: مَا هٰذَا؟ فَقُلْتُ: خَيْطٌ رُقِيَ لِي فِيهِ قَالَتْ:
وې پوښتل چې دا څه دي؟ ما ووېل چې دا تار دى. چې ماله پرې منتر ويلى شوى دى. زينب رضي الله عنها فرمايي چې
فَأَخَذَهُ فَقَطَعَهُ ثُمَّ قَالَ:
عبد الله رضي الله عنه (دې اورېدلو سره) هغه تار د زما د څټ نه راويستلو او ټوټې ټوټې يې كړو او بيا يې ووېل چې
أَنْتُمْ آلَ عَبْدِ اللّٰهِ لَأَغْنِيَاءُ عَنِ الشِّرْكِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
د عبد الله رضي الله عنه د كور والو ته د شرك نه بې پروا شه. ما د نبي كريم صلى الله عليه وسلم نه دا اورېدلي دي
إِنَّ الرُّقَى وَالتَّمَائِمَ وَالتِّوَلَةَ شِرْكٌ فَقُلْتُ: لِمَ تَقُولُ هٰكَذَا؟ لَقَدْ
چې بېشكه دم كوډې او تهوتكې شرك دى. ما ووېل چې ته دا څنګه وايې. چې ما ته د منتر نه ډېره
كَانَتْ عَيْنِي تُقْذَفُ وَكُنْتُ أَخْتَلِفُ إِلَى فُلَانٍ
فائده شوې ده. زما ستركه (د درد له وجې) بهر راوتلې وه او زه به فلانئ يهودئ ته تلم راتلم. هغه
الْيَهُودِيِّ فَإِذَا رَقَاهَا سَكَنَتْ فَقَالَ عَبْدُ اللّٰهِ:
يهودئ چې كله منتر باندې زما ستركه دم كړه نو د ستركې خارښ لاړو. حضرت عبد الله رضي الله عنه ووېل چې

([1]) رقم الحديث ٤٥٥١ أخرج البغوي في شرح السنة ١٢/١٥١ رقم الحديث ٣٢٣٥.

إِنَّمَا	ذَٰلِكِ	عَمَلُ	الشَّيْطَانِ
(دا ستا ناداني او غفلت دی) او د هغه درد ښه کېدل د منتر په وجه نه ؤ بلکې حقیقت کې هغه د شیطان کار ؤو.			
كَانَ	يَنْخَسُهَا	بِيَدِهِ	فَإِذَا رُقِيَ
چې ستا سترګه یې خاربښتوله (چې تا ته به پرې درد محسوسېدلو) بیا چې کله یې دم وویل شو نو دا چې د شیطان کار ؤو			
كُفَّ عَنْهَا إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيكِ أَنْ تَقُولِي كَمَا كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:			
نو ځکه شیطان خاربښتول پرېښودل. ستا لپاره هغه دعا بالکل کافي وه کومه به چې نبي کریم ﷺ لوستله.			
أَذْهِبِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ		وَاشْفِ أَنْتَ	الشَّافِي
چې ترجمه دا ده (یعنې ای د خلکو پروردګاره نو بیماري لرې کړه او شفا ورکړه ځکه ته شفا ورکونکی یې.			
لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءٌ لَا يُغَادِرُ سقما. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]			
ستا د شفا نه بغیر بله شفا نشته دی. داسې شفا چې بیماري پرېږدي نه دي. (روایت کړې دی ابوداؤد)			

توضیح: رقی لی فیه: یعنې دا تار دی چې زما لپاره پرې منتر ویل شوی دی.

الرقی: یعنې هغه دم کوم چې د یو بت یا د شیطان یا د فرعون او هامان نوم وي یا بله کومه شرکیه کلمه وي یا چې د کوم معنی معلومه نه وي نو داسې دم کول منع دی. (مرقات ۳۱۸/۸)

والتمائم: د تمیمة جمع ده. تعویذ ته وایي. د عرب خلکو به څه هډوکي مهري وغیره کې واچول او د هغې نه به یې امبیل جوړ کړو. او بیا به یې د ماشومانو غاړه یا پښو کې تړلو. د هغوی خیال ؤو چې په دې به بدنظرئ وغیره د مصیبتونو نه بچ شي. اصل حقیقت د تمائم همدغه دی. بیا دې کې فراخې راغله او د دې اطلاق په عامو تعویذونو باندې هم کېدلو. لهذا کومو تعویذونو کې چې د الله نوم وي، ادعیه ماثوره وي، صالح وظائف وي نو د دې ممانعت نشته دی. دا فرق پېژندل ډېر ضروري دی. شرکي تعویذونه منع دي. شرعي تعویذونه جائز دي. (مرقات ۳۱۸/۸)

واذا المنیة أَنْشَبَتْ اظفارها الفیت کل تمیمة لاتنفع

التولة: تا باندې زیر دی. وا، او لام باندې زبر دی. د جادو کوډي ته وایي چې تار باندې د جادو کوډي وویل شي او ښځه په نارینه او نارینه په ښځه باندې عاشق کړي. چې پښتو کې ورته "کوډي" وایي. دې کې عموماً جادو او د شرک عمل وي. دا ټول ناجائز دي، نو ځکه نبي کریم ﷺ وفرمایل

---

[1] رقم الحدیث ۴۵۵۲ أخرجه ابوداود في السنن ۲۱۲/۴ رقم الحدیث ۳۸۸۳ وابن ماجه في ۱۱۶۶/۲ رقم الحدیث ۳۸۱/۱

چې دا ټول شرک دی يعنې بيشکه منتر او کوډې شرک دی. (مرقات۸/۳۱۸)
حزب الله او د جماعت المسليمن ګمراه خلک د دې حديث تشريح صحيح نه کوي او عوامو ته وايي چې مطلق تعويذونه منع دي. حال دا چې د هغوی دا وينا غلطه ده. تعويذونه جوړول ثابت دي. البته دا کاروبار جوړول يا غلط انداز اختيارول غلط دي، نو د غلط خلکو غلط کار ته دې غلط وويل شي نه دا چې مطلق تعويذ ته غلط وويل شي.

لم تقول هكذا: يعنې ته ولې منع کوې حال دا چې مونږ ته په تجربې معلومه شوې ده چې دم کې فائده شته دی. (مرقات۸/۳۱۸)

تقذف: يعنې سترګې خوږېدلې ګويا کې هغې کې کنګې غوزار کړی ؤو. د مجهول صيغه ده. (مرقات۸/۳۱۹)

اختلف الی: يعنې د دم لپاره فلانئ يهودئ له به تلمه را تلمه. (مرقات۸/۳۱۹)

رقاها: هغې به دم کوله. **سكنت:** په ارامه به شوه.

عمل الشيطان: يعنې د شيطان يوه منظمه منصوبه ده. هغه د عقيدو او د عملونو د خرابولو لپاره دا سازش کوي چې اول يو ځای ته زورور کړي او بيمارېې کړي. کله چې بيا انسان ناجائز دم کوي يا مزارونو ته حاضرېږي او څادرې پرې غوړوي يا د غير الله په نوم نذر و نياز او ذبح کوي، نو شيطان د هغې نه ګوته لرې کړي، نو سړی صحيح شي او د هغې عقيده په هغه غلط دمونو او کوډو باندې پخه شي.

ينخسها: يعنې زورور کړي. وهې را وهې يې.

كف: يعنې دا يهودې ملحد چې کله دم وکړي نو شيطان هغه ځای پرېږدي. بيمار داسې وګڼي چې دا کمال د يهودې په دم کې دی. تا له پکار دي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ارشاد مطابق دا وظائف ولولې. (مرقات۸/۳۱۹)

نشره د شيطان کار دی

﴿۲۹﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ النُّشْرَةِ فَقَالَ:
او د جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه د نشره باره کې وپوښتلی شو، نو ويې فرمايل
هُوَ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
چې هغه شيطاني کار دی. (ابوداؤد)

توضيح: النشرة: نو باندې پيش دی. شين ساکن دی. را باندې زبر دی. دا يو قِسم سفلي عم دی.

---

(1) رقم الحديث ۴۵۵۳ اخرجه ابوداود في السنن ۲۰۱/۴ رقم الحديث ۳۸۶۸ واحمد في المسند ۲۹۴/۳،

چې د مصیبت د لرېکولو لپاره کېږي.

علامه طیب لیکي چې نشره یو رقیه او منتر دی چې د هغې به ذریعه د لېوني علاج کېږي. دې ته نشره ځکه وایي چې د عربو خیال ؤو چې پیریان دا مرض د لېونو نه واخلې او اخوا دیخوا یې بوروي. جیریر شاعر وایي ـــ

ادعوك دعوة ملهوف كأن به مسًّا من الجن اوريحا من النشر (الكاشف: ۳۲۸/۸)

حدیث کې چې د کوم نشره ذکر دی نو داسې معلومېږي چې د دې نه د جادو عمل مراد دی. او د دې نه تعویذونه او د منترجنتر عمل مراد دی، خو بیا د تعویذونو او دم نه د جاهلیت شکریه تعویذونه مراد دې او غلطمونه به مراد وي، ځکه جائز تعویذونه جائز دي.

غاړه کې د ګنډو زوړندولو مذمت

﴿۲۱﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
او حضرت عبدالله ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې ما د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلي دي چې
مَا أُبَالِي مَا أَتَيْتُ إِنْ أَنَا شَرِبْتُ تِرْيَاقًا أَوْ تَعَلَّقْتُ تَمِيمَةً أَوْ قُلْتُ
چې زه به د هر عمل نه بې پرواه شم که زه تریاق وڅښم یا غاړه کې ګنډه واچوم او یا د زړه او یا په
الشِّعْرَ مِنْ قِبَلِ نَفْسِي. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
قصد او اراده شعر ولیکم.(ابوداؤد)

توضیح: **وعن عبدالله بن عمر**: دلته کاتب په غلطۍ سره د مشکوة په نسخو کې عبدالله بن عمر لیکلی دی. دا عبدالله بن عمرو بن العاص دی. عبدالله بن عمرم بن خطاب نه دی. (مرقات۸/۳۲۱)

ماابالي: یعني زما هیڅ باک او پرواه نه وي چې زه د یو جائز او ناجائز کار ارتکاب وکړو. که زه په دې درې شیانو کې د یو شي ارتکاب وکړم.

ماابالي: اولنی ما نافیه دی. دویم موصوله دی. د حدیث مطلب دا دی چې که زه په درې شیانو کې د یو شي ارتکار وکړم نو زما به هیڅ پرواه نه وي چې زه که د جائز یا د ناجائز کار ارتکاب کوم. بیا خو به هر غیر شرعي کار ارتکاب به هم جائز شي که د دې ناجائزه شیانو ارتکاب زه وکړم. چې زه د یو ناجائزه کار ارتکاب نه کوم نو د دې درې شیانو ارتکاب به هم نه کوم، نو ناجائز خو د تریاق استعمال دی. چې کله دې کې د شراب یا د مار غوښه ملاو کړی شي نو زما لپاره او زما د ټول امت لپاره دا حرام دي. یا زه شرکیه کونجکي او ګنډي غاړه کې واچوم. دا شرکیه ګنډي زما لپاره هم او

[1] رقم الحدیث ۴۵۵۴ اخرجه ابوداود في السنن ۲۰۱/۴ رقم الحدیث ۳۸۶۹ واحمد في المسند ۱۶۷/۲.

زما د امت لپاره هم حرام دي. او یا زه شعر اوایم دا زما لپاره حرام دی. البته زما د امت لپاره حرام نه دی، ځکه شعر خو یو کلام دی. "حسنه حسن و قبیحه قبیح" خو د نبوت د شان دا منافي دي چې زه شعرونه اوایم. شاعر شم او شعرونه جوړ کړم، خو د بل یو نیم شعر کله کله ویل دا منع نه دي.
هغه زمانه کې به تریاق کې شراب یا د مار غوښه ملاوېدله او بیا به پرې د زهرو علاج کېدلو. که دا ناجائز ه شیان په تریاق کې نه وي نو فی نفسه تریاق خو د یو جائز مرکب نوم دی. چې منع نه دی. همدغه شرکیه ګندي که نه وي نو صالح تعویذونه وي نو د امت لباره هغه هم منع نه دي او شعر خو صرف د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لپاره منع دی. (مرقات۸/۳۲۱)

غلط دمونه منع دي

﴿۴۲﴾ وَعَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ اكْتَوَى أَوِ اسْتَرْقَى
او حضرت مغیره ابن شعبه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل کوم کس چې داغ ولګولو
فَقَدْ بَرِئَ مِنَ التَّوَكُّلِ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيّ وَابْن مَاجَه[1]
یا یې منتر ولوستلو نو هغه د توکل نه بې شو. (احمد، ترمذی، ابن ماجه)

توضیح: اکتوی: دم، علاج او داغ وغیره چې څوک مؤثر بالذات ګڼي نو دا په اتفاق سره ناجائز دي. او که د اسباب او د ذرایعو په درجه کې مباح ګڼي نو دا د اسبابو استعمال دی. اسبابو باندې توکل او یقین ناجائز دی. د دې استعمال خو جائز دی. اوس د بحث لاندې حدیث باندې دا سې پوهه شئ:
چې که یو کس دم کوي او علاج کوي نو دا جائز او مباح دي، خو که یو کس د دې مباح نه هم ځان ساتې او د توکل اوچت مقام ته رسیدل غواړي نو دم او علاج څه فرض خو نه دی، ځکه د اسبابو اړخ ته زیاته توجو کولو او هغې ته کامل رغبت کول د الله نه د غافله کېدو دلیل دی، لکه څنګه چې په لاندې روایت کې دي. ګویا کې د دې حدیث تعلق د اعلیٰ قسم متوکلینو سره دی. چې د مباح شیانو نه هم ځان ساتې. یا د دې حدیث تعلق د جاهلیت د زمانې هغه دم سره دی چې کوم کې شرک وي او د داغ ورکولو نه هغه داغ مراد دی چې مؤثر بالذات وګڼلی شي. ورسرته لاندې حدیث باندې هم دغه شان پوهه شئ. (مرقات۸/۳۲۳)

﴿۴۳﴾ وَعَنْ عِيسَى بْنِ حَمْزَةَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عبدِ الله بن عُكَيم
او حضرت عیسی ابن حمزه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې یو ورځ زه حضرت عبدالله بن عکیم ته لاړم نو (او مې لیدل چې)
وَبِهِ حُمْرَةٌ فَقُلْتُ: أَلَا تُعَلِّقُ تَمِيمَةً؟ فَقَالَ:
د هغې بدن د لمبه مرض کې اخته شوی ؤو. ما ؤول چې ته تعویذ ولې نه تړې؟ هغې وویل چې زه د

[1] رقم الحدیث ۴۵۵۵ أخرجه الترمذي في السنن ۳۴۴/۴ رقم الحدیث ۲۰۵۵ وابن ماجه في ۱۱۵۴/۲ رقم الحدیث ۳۴۸۹.

نَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ ذٰلِكَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وُكِلَ إِلَيْهِ. رَوَاهُ أَبُوْ دَاوُد[1]

دي کار نه د خداى پناه غواړو. (ځکه) نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې کوم کس يو شى زوړندوي يا (يې تړي نو همغه شي ته حواله کيږي).

هغه مرضونه چې د هغې لپاره دم کول ډير غوره دي

﴿۴۴﴾ وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ أَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا رُقْيَةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حُمَةٍ. رَوَاهُ أَحْمد وَالتِّرْمِذِيّ[2] وَأَبُوْ دَاوُد وَرَوَاهُ ابْن مَاجه عَن بُرَيْدَةَ[3]

او د حضرت عمران بن حصين رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل منتر يعني د دم اثر خو بس نظر يا د زهرو والا ځناور (لکه لړم وغيره) د چيچلو لپاره وي. (احمد، ترمذی، ابوداؤد)

توضيح: **عين**: بد نظرئ ته وايي. **اوحمة**: د زهرجن ځناور زهر جن چيچلو ته حمة وايي. د دې حديث مطلب دا دی چې دم خو حقيقت کې د دې دوه بيمارو لپاره دی. اګر که د نورو مرضونو لپاره هم وي، خو د نظر او د زهرجن چيچلو لپاره دم د تير په څوکه دوا او علاج دی. ګويا کې د بل کوم يو شي لپاره دم دومره مفيد نه دی. دې سره د دم نفې مقصود نه ده، ځکه د مشکوة جلد اول ص ۲۱۷ باندې د جائز تعويذونو او دمونو واضح ثبوت شته دی. بلکې د دې دوه شيانو لپاره د دم د خصوصي فايدې ذکر دی. (مرقات ۸/۳۲۵)

﴿۴۵﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا رُقْيَةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حُمَةٍ أَوْ دَمٍ. رَوَاهُ أَبُوْ دَاوُد[4]

او حضرت انس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې دم خو بس د نظر يا د زهريله چيچلو او وينې باندې اثر کوي.

توضيح: **ادم**: د دې نه مراد د نکسير وينه ده. د دې لپاره دم ډير مفيد دی.

﴿۴۶﴾ وَعَنْ أَسْمَاء بنت عُمَيس قَالَتْ: يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ

او د حضرت اسماء بنت عميس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا نه روايت دی چې هغې عرض وکړو چې يا رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!

---

(1) رقم الحديث ۴۵۵۶ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۳۵۲ رقم الحديث ۲۰۷۲ وأحمد في المسند ۴/۳۱۰

(2) رقم الحديث ۴۵۵۷ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۲۱۳ رقم الحديث ۳۸۸۴ والترمذي في ۴/۳۴۵ رقم الحديث ۲۰۵۷.

(3) رقم الحديث ۴۵۵۸ أخرجه ابن ماجه في السنن ۲/۱۱۶۱ رقم الحديث ۳۵۱۳

(4) رقم الحديث ۴۵۵۹ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۲۱۶ رقم الحديث ۳۸۸۹

إِنَّ	وَلَدَ	جَعْفَرٍ	تُسْرِعُ	إِلَيْهِمُ	الْعَيْنُ	أَفَأَسْتَرْقِي	لَهُمْ؟	
د جعفر طيار اولاد (ښایسته او د ښه سیرت والا دي نو ځکه نظر ورته ژر لږي، نو د دوی لپاره دم او ایو.								
قَالَ: نَعَمْ	فَإِنَّهُ	لَوْ	كَانَ	شَيْءٌ	سَابِقُ	الْقَدَرِ		
نبي کريم صلی الله علیه وسلم و فرمایل چې آؤ، ځکه که کوم څیز په تقدیر مخکې کېدی شوی نو هغه به نظر								
لَسَبَقَتْهُ	الْعَيْنُ.	رَوَاهُ	أَحْمد	وَالتِّرْمِذِيّ	وَابْن	مَاجَه	(۱)	
وی (یعنې د نظر اثر یقیناً یو سخت ترین شی دی. لهذا د دې د لرې کولو لپاره دم کول جائز دي).								

توضیح: العین: کله د عاین نظر منظور الیه کې کار کوي. دا د هغوی د نظر دننه یو جراثیمي ماده وي، خو کله منظور الیه کې د کشش په وجه د کتونکي نظر یې راښکي. دلته د همدې صورت ذکر دی چې د جعفر رضي الله عنه اولاد دومره ښایسته او زړه راښکونکی دی چې څوک هم دوی ته ګورې نو نظره ورته لږي. نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې د دې د لرې کولو او د ماتولو لپاره دم استعمالوئ، ځکه د بدنظر لږېدل یو حقیقت دی. (مرقات۸/۳۲۶)

ښځو ته لیکل خودل څنګه دي؟

﴿۴۷﴾ وَعَنِ الشِّفَاءِ بنت عبد الله قَالَتْ: دَخَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا عِنْدَ حَفْصَةَ			
او حضرت شفاء بنت عبد الله رضي الله عنها فرمایي چې (یو روځ) زه د ام المؤمنین حضرت حفصه رضي الله عنها سره ناسته			
فَقَالَ:	أَلَا	تُعَلِّمِينَ	هٰذِهِ
ؤوم چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم دننه راغلو او ماته یې (لیدلو سره و فرمایل چې آیا ته دې ته یعني			
رُقْيَةَ النَّمْلَةِ كَمَا عَلَّمْتِيهَا الْكِتَابَةَ؟ رَوَاهُ أَبُو دَاوُد (۲)			
حفصه ته د نمله دم نه زده کوي لکه څنګه چې تا دې ته لیکل زده کړي دي؟ (روایت کړی دی ابوداؤد)			

توضیح: رقیه النملة: د نملة باره کې اول هم حدیث نمبر ۱۳ د لاندې لیکل شو دی. نمله هغه پولو ته وایي چې د انسان پښتی باندې راخیژي او تکلیف رسوي. کوم کس چې دې پولو کې اخته شي نو هغې ته داسې لږې ګویا کې د هغې په بدن باندې میږان روان دي. کېدی شي په همدې وجه پولو ته نمله (میږی) وایي.

---

(۱) رقم الحديث ۴۵۶۰ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۳۴۶ رقم الحديث ۲۰۵۹ وابن ماجه في ۲/۱۱۶۰ رقم الحديث ۳۵۱۰.

(۲) رقم الحديث ۴۵۶۱ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۲۱۵ رقم الحديث ۳۸۸۷ واحمد في المسند ۶/۳۷۲.

حضرت شفاء مکه مکرمه کې د دې نملہ د دې ختمولو لپاره يو منتر ويول او دم به يې کولو. کله چې حضرت شفاء اسلام قبول کړو او هجرت يې وکړو نو دا خپل منتر يې نبي کريم ﷺ ته پيش کړو. نبي کريم ﷺ ورته اجازت وکړو او ويې فرمايل چې څنګه ته حفصه ته خط و کتابت زده کړو نو دا منتر دې ورته ولې ونه ښودلو؟ د نبي کريم ﷺ اشاره دې منتر اړخ ته وه. چې د عرب ښځو به د يو کلمات د جهاړ پهونک په وخت کې ويله. هغه کلمات دا دي.

العروس تنتعل و تختضب و تكتحل و كل شئ تفتعل غير انها لا تعصى الرجل

يعني ناوې به بوټان واچوي او نکريزي او رانجه به اومښي. ټول هر څه به کوي خو د خاوند نافرماني به نه کوي. نبي کريم ﷺ په خاصه توګه دا نتر حضرت حفصه رضي الله عنها ته د ښودلو ځکه حکم وکړو چې دې کې د لاتعصى الرجل الفاظ دي. دې حې حضرت حفصه رضي الله عنها باندې تعريض دى چې هغې د شرب په واقعه کې د نبي کريم ﷺ راز ښکاره کړى ؤو. چې نافرمانۍ وه او وفاداره ښځه د خاوند نافرمانۍ نه کوي.

الكتابة: لکه څنګه چې تا حفصه ته خط زده کړى ؤو. يو حديث کې دي چې

لا تعلموهن الكتابة: ښځو ته خط مه زده کوئ. دې دواړو حديثونو کې تعارض دى؟

د دې جواب دا دى چې د خط او کتابت ممانعت وروسته راغلى دى. دا قصه مخکنۍ ده. لهذا د خط زده کولو حکم منسوخ شوى دى.

دويم جواب دا دى چې د خط او کتابت کې ازواج مطهراتو ته په خاصه توګه اجازت ؤو. د نورو عامو ښځو لپاره ممانعت ؤو. دريم جواب دا دى چې په ابتداء کې اجازت ؤو. وروسته د ښځو لپاره د زمانې د فساد په وجه ممانعت راغلو، لکه څنګه چې په ابتداء کې به جومات کې په جمع د لمونځ کولو اجازت ؤو، خو اوس نشته دى. (مرقات ۸/۳۲۷)

د بد نظرئ يوه عجيبه واقعه

﴿۴۸﴾ وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ قَالَ: رَأَى عَامِرُ بْنُ رَبِيعَةَ سَهْلَ بْنَ حُنَيْفٍ
او حضرت ابو امامه ابن سهل ابن حنيف رضي الله عنه فرمايي چې (يو ورځ) عامر ابن ربيعه رضي الله عنه (زما پلار) سهل
يَغْتَسِلُ فَقَالَ: وَاللهِ
ابن حنيف لامبولو باندې وليدلو نو وې ويل چې قسم په خداى (د سهل د بدن او د هغې د رنګ او صورت
مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ وَلَا جِلْدَ
به څه او يو) ما د نن ورځ پشان (هيڅ ښايسته بدن کله هم) نه ؤو ليدلى. او د پرده نشينې (ښايسته ښځې
مُخَبَّأَةٍ قَالَ: فَلُبِطَ سَهْلٌ
څرمن پشان (نازک او ښايسته رنګ والا) کله هم نه ؤو ليدلى. ابو امامه رضي الله عنه فرمايي چې (د عامر) دا وينا وه

فَأَتَى	رَسُولَ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ

چې داسې محسوسه شوه (لکه) سهل چې راغوزار کړې شوې وي، نو هغه را اوچت کړې شو او د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خدمت ته

فَقِيلَ لَهُ: يَا رَسُولَ اللهِ هَلْ لَكَ فِي سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ؟

راوړلې شو او عرض وکړې شو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! تاسو د سهل د علاج لپاره څه وايې.

وَاللهِ مَا يَرْفَعُ رَأْسَهُ

قسم په خدای دا خو د خپل سر د اوچتول طاقت هم نه لري. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د (سهل حالت ليدلو

فَقَالَ: هَلْ تَتَّهِمُونَ لَهُ أَحَدًا؟ فَقَالُوا:

سره) وفرمايل چې آيا د کوم کس باره کې ستا خيال شته دی چې هغې دا نظره کړې دی؟ خلکو عرض وکړو چې

نَتَّهِمُ عَامِرَ بْنَ رَبِيعَةَ

آؤ. د عامر ابن ربيعه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ باره کې زمونږ ګمان دی چې هغې نظره کړې دی. راوي وايي چې

قَالَ: فَدَعَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامِرًا فَتَغَلَّظَ عَلَيْهِ وَقَالَ:

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (دې اوريدلو سره) عامر را وغوښتلو کله او نرمه يې ورته وويل او ويې فرمايل

عَلَامَ يَقْتُلُ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ؟ أَلَا بَرَّكْتَ؟

چې ته ولې د خپل ورور مرګ پسې لېږېدلې يې. تا سهل ته د برکت دعا ولې نه کوله چې هغه نظره شوې نه وی.

اغْتَسِلْ لَهُ. فَغَسَلَ لَهُ عَامِرٌ

بيا نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عامر ته حکم وکړو چې ته د سهل لپاره (خپل اندامونه) وينځه او او به يې

وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ وَمِرْفَقَيْهِ وَرُكْبَتَيْهِ

په دې ورواچوه، نو عامر يو لوخې کې خپله خوله، لاس، څنګلې، د دواړو پښو د ګوتو پورې او د نامه لاندې

وَأَطْرَافَ رِجْلَيْهِ وَدَاخِلَةَ إِزَارِهِ

بدن (يعني ستر، ورون او کوناټې) يې وينځلو او بيا يې هغه اوبه (چې عامر پرې دا ټول اندامونه ويځلي ؤو)

فِي قَدَحٍ ثُمَّ صُبَّ عَلَيْهِ فَرَاحَ مَعَ النَّاسِ

سهل باندې واچولې (د دې اثر دا و شو چې) سهل ژر صحيح شو او پاڅيدلو او د خلکو سره داسې روان شوې لکه په دې

لَيْسَ لَهُ بَأْسٌ. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السُّنَّةِ وَرَوَاهُ مَالِكٌ وَفِي رِوَايَتِهِ:

چې څه شوي نه ؤو. (شرح السنة، موطا امام مالک) او د مالک يو روايت دا منقول دی چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ (رېونکي والا ته)

قَالَ : إِنَّ الْعِينَ حق تَوَضَّأْ لَهُ[1]

وفرمايل چې بد نظري حق دى نه د نظره شوي كس لپاره اودس كوه، نو هغې د نظره شوي كس لپاره اودس وكړو.

توضيح: ولا جلد مخبأة: يعنې عامر د سهل متعلق وويل چې د هغې څرمن داسې نرمه او نازكه او ښايسته ده چې تر ننه پورې مې داسې ښايسته شى نه دى ليدلى. بلكې د پرده نشين جينئ څرمن هم دغه شان د ښايسته رنګ والا به نه وي ليدلي. (مرقات۸/۳۲۸)

فلبط: علامه طيبي دا صيغه د باب تفعيل نه د معروف صيغه اخستې ده. او سهل د دې فاعل دى.

لبط منه په ځمكه د پړ مخې پرېوتلو په معنى كې دى.

ملاعلي قاري د صيغه د ضرب او د نصر نه د مجهول صيغه ګڼلې ده. ګوياكې داسې محسوسه شوه چې سهل پړ مخې په ځمكه راپرېوتلو. (مرقات۸/۳۲۸ الكاشف: ۸/۳۳۲)

فتغلظ: يعنې نبي كريم ﷺ عامر په سختو الفاظ سره ياد كړو او بنه يې ورټلو.

الابركت: يعنې ترڅو چې تاته آسانه بدن ويلي شوي وي، نو د هغې د هغې لپاره د بركت دعا ولې ونه كړه؟ چې بارك الله عليك به دې ويلى وي. (مرقات۸/۳۲۹)

اغتسل له: يعنې اوس هغې ته د خپلو اندامونو د دهون اوبه وركړه. علماؤ ليكلى دي چې عاين او ناظر كې غړغره او اودس وكړي، ګونډې او د نامه لاندې علاقه دې وينځي او يو تش كې دې اوبه جمع كړي. او بيا دې د نظره شوي كس د شا نه په سرباندې اوبه واچوي. دا د شريعت حكم دى چائز او مفيد دى. كه څوك پرې پوهېږي او كه نا، دې كې د خپل عقل دخل بې فائده دى.

علامه مارزي رحمه الله فرمايي چې د نظره كونكي غسل كولو او اوبه نظره شوي كس ته وركول دې باندې واجب دي. لهذا كه هغه د دې نه انكار وكړي نو هغه مجبوره كول كېدى شي بلكې قيدي كول كېدلى هم شي. يو مړ كېږي او بل د اندامونو دهون نهى دے ربے ر ۱۵. دا كوم انصاف دى؟

قاضي عياض مالكى فرمايي چې كوم كس بدنظرئ كې مشهور وي نو د هغې نه ځان ساتل او د هغې مخې ته نه راتلل او احتياط كولو لازم دي. او حاكم باندې لازم دي چې د داسې كس د خلكو د ناسې پاستې او د اختلاط نه منع كړي او هغوى په دې پابند كړي چې هغه صرف كوركې كينې او بهر ته دې د راوتلو كوشش نه كوي. كه هغوى غريبانان وي نو د هغې د خوراك او څښاك انتظام دې د بيت المال نه وكړي، خو دوى ته دې د بهر راتلو اجازت نه كوي. (مرقات۸/۳۳۰،۳۲۹)

---

[1] رقم الحديث ۴۵۶۲ أخرجه مالک في الموطا ۹۳۹/۲ رقم الحديث ۲ من كتاب العين وابن ماجه ۱۱۶۰/۲ رقم الحديث ۳۵۱۱.

په معوذتينو سره د نظر بد علاج

﴿۴۹﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَعَوَّذُ مِنَ الْجَانِّ
او حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم به د پيريانو او د انسانانو د بد
وَعَيْنِ الْإِنْسَانِ حَتَّى نَزَلَتِ الْمُعَوِّذَتَانِ
نظرئ نه پناه غوښتله تردې چې معوذتين نازل شو. کله چې دا سورتونه نازل شو نو نبي كريم صلى الله عليه وسلم به د
فَلَمَّا نزلت أخذ بهما وترك سِوَاهُمَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حسن غَرِيبٌ[1]
دې سورتونو په ذريعه دعا غوښتله او د هغې نه بغير يې د نورڅيزونو نه پناه پرېښودله.

د مُغَرِّبُونَ څه مطلب دی؟

﴿۵۰﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَلْ رُئِيَ فِيكُمْ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې يو نبي كريم صلى الله عليه وسلم ماته وفرمايل چې آيا ستا د ننه (يعني
الْمُغَرِّبُونَ؟ قُلْتُ: وَمَا الْمُغَرِّبُونَ؟ قَالَ: الَّذِينَ يَشْتَرِكُ
انسانانو کې) مغربون خکاري. ما عرض وکړو مغربون څوک دي؟ نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل
فِيهِمُ الْجِنُّ. [2] رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وذكر حديثُ ابن عباسٍ: خيرَ مَا تداويتم فِي بَابِ التَّرَجُّلِ[3]
چې مغربون هغه خلک دي چې د هغې سره پيريان (شيطانان) شريک وي. (ابو داؤد)

توضيح: **هل رئي**: يعنې آيا په انسانانو کې مغربون خکماري؟ دلته استفهام، تنبه او د استيقاظ لپاره دی. او هل په معنی د قد دی. **المغربون**: د باب تفعيل نه د اسم فاعل صيغه ده. لرې کولو او د وړاندې کولو په معنیٰ کې راځي. د دې د مفهوم په تعين کې دا چې اشتباه وه نو ځکه حضرت عائشه رضي الله عنها وپوښتل چې "**وما المغربون**" يعنې دا کوم خلک دي. د دې څه حقيقت دی.، د کوم جنس او د کومې ډلې سره يې تعلق دی؟ نبي كريم صلى الله عليه وسلم په جواب کې وفرمايل چې مغربون هغه خلک او طبقه ده چې د هغې د هغوی سره د پيريانو اشتراک عمل دی. (مرقات ۸/۳۳۱، ۳۳۰)

([1]) رقم الحديث ۴۵۶۳ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۳۴۵ رقم الحديث ۲۰۵۸ والنسائي في ۸/۲۷۱ رقم الحديث ۵۴۹۴

([2]) رقم الحديث ۴۵۶۴ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۳۳۳ رقم الحديث ۵۱۰۷

([3]) رقم الحديث ۴۵۶۵ أخرجه الترمذي في ۴/۳۴۲ رقم الحديث ۲۰۵۳.

سوال: دا دی چې د مغربون پیژنده دې حدیث کې صرف دومره وشوه چې دا هغه خلک دي چې د هغوی سره د شیطانانو او د پیریانو مشترک عمل دی. د دط الفاظو مفهوم خپله متعین نه دی چې د پیریانو د اشتراک عمل څه مطلب دی؟

د جواب اولنی مفهوم: د مغربون ترجمه لرې کېدل او وړاندې کول دي. او د دې لفظ یو بل مفهوم او مطلب دا دی چې مغربون هغه خلک دي چې د جماع په وخت کې د الله د ذکر نه لرې اوسي. یعنې د جماع کولو نه مخکې بسم الله نه وایي او دا دعا نه وایي "**اللهم جنبنا الشیطان وجنب الشیطان ما رزقتنا**" دا خلک چې کله خپل ځان د الله د ذکر نه او د دې دعا نه لرې ساتې نو شیطان نزدې راشي او د جماع کونکي کس د ذکر نه خپل ذکر راتاؤ کړي او په جماع کې د دې کس سره شریک شي. د دې په نتیجه کې چې کوم اولاد پیدا شي هغه د خیر او نیکئ نه لرې شي او د شیطان هغې باندې پوره غلبه وي. چې ځینې ورته مزاحې خلک وایي. دا کس بې بسم الله پیدا شوی دی. (مرقات۸/۳۳۱) شارحین لکیي چې نن سبا د نوي نسل د وران والي یوه لویه ذریعه همدغه غلطي ده. قرآن عظیم کې د ﴿**وشارکهم فی الاموال والاولاد**﴾ والا آیت کې همدې حقیقت اړخ ته اشاره کړی شوې ده.

دویم مفهوم: دا دی چې د مغربون نه مراد زناکار نارینه او ښځې دي. چې د زنا په ذریعه حسب او نسب غائب کړي او خراب یې کړي. بل لرې نسب په خپل نسب کې شامل کړي. یا خپل نزدې نسب د بل لرې نسب کې شامل کړي او دا ټول کار د شیطان د اشتراک عمل نه کېږي. په زنا باندې آماده کول د شیطان عمل او د هغې کار دی لکه ﴿**یأمرهم بالحشاء والمنکر**﴾ خو الله فرمایي ﴿**ولا تقربوا الزنا انه کان فاحشة وساء سبیلا**﴾(سورة بنی اسرائیل:۱۳۲)

دریم مفهوم: د مغربون او د هغې د اشتراک عمل دریم مفهوم دا دی چې د دې نه مراد د پیریانو هغه نارینه دي چې د انسانانو د ښځو ورسره ناجائزه تعلقات قائم وي او هغوی د هغه ښځو سره زنا کوي او د هغې په نتیجه کې د هغه ښځو اولاد پیدا شي. دغه شان د پیریان د انسانانو شره شریک شول. انسان چې کله د خپل دین نه وړاندې شي نو پیری هغې باندې سپور شي ځکه د حفاظت بوج ختم شي او حصار مات شي.

الفصل الثالث

د صحت او بیمارئ مرکز معده ده

﴿۵۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اَلْمَعِدَةُ حَوْضُ الْبَدَنِ
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل سرې معده د بدن حوض

وَالْعُرُوقُ	إِلَيْهَا	وَارِدَةٌ	فَإِذَا
دی. او د خیټې رګونه (چې د بدن اندامونو سره پیوسته وي) د معدې اړخ ته (اوبو څښونکي پشان) راځي.			
صَحَّتِ	الْمَعِدَةُ	صَدَرَتِ	الْعُرُوقُ
کله چې معده صحیح وي نو دا رګونه د معدې صحت ورکونکي رطوبات سره د اندامونو اړخ ته ځي.			
بِالصِّحَّةِ	وَإِذَا	فَسَدَتِ	الْمَعِدَةُ
چې تر بنه بدن ته طاقت حاصلیږي او کله چې معده خرابه وي نو دا رګونه فاسد رطوبات د اندامونو			
صَدَرَتِ	الْعُرُوقُ	بِالسقمِ [1]	
اړخ ته ځي. چې بدن ته بیماري او کمزور پیدا شي.			

توضیح: حوض البدن: یعنې د انسان د بدن او د هغې د معدې په مینځ کې چې کوم نسبت، رشته او تعلق دی. هغه همغه نسبت دی چې د اوبو د حوض او د بوټو او د فصل په مینځ کښ دی، نو د کومو اوبو او د تالاب په غاړه کې ولاړ بوټي د خپلو جړلو په ذریعه د اوبو نه د خپلې بقا لپاره حیاتیاتی رطوبات حاصلوي. همدغه شان انساني بدن د مختلفو رګونو په ذریعه د خپلې معدې نه صحت او د طاقت رطوبات حاصلوي. نو که په حوض کې اوبه پاکې او صحت بخښ وي نو هغه د بوټې د تازه والي سبب جوړیږي. او که زیګ او د مضر صحت وي نو هغه د بوټې د اوچوالي او د تباهۍ ذریعه جوړیږي. دا خو د دې حدیث مفهوم او مطلب دی. مخکې د نظام هضم باره کې څه لیکل چې نور وضاحت وشي. (مرقات ۳۳۲/۸)

د هاضمي عجیبه قدرتی نظام: الله تعالی د انسان په بدن کې عجیبه قدرتي نظام هضم پیدا کړی دی. چې ټول کال چلیږي. او انسان ته پته هم نه وي چې شکر ادا کړي، خوذاک چې کله معدې ته ورسیږي نو د معدې مشنرۍ تیزه شي او دغه شان عمل شروع شي چې معده د خوراک څه اجزاء د ګند په صورت لاندې غورزیږي. چې د مقعد په لاره خارج کیږي. او د خوراک ښه اجزاء ځګر ته ورسیږي. دا د نظام هضم اولنۍ مرحله ده. د دغې نه وروسته ځګر کې صفراۍ، سوداۍ، وینه او اوبه جمع شي. ځګر صفراء ترخي ته واچوي. دا پیکه ترخې اوبه دي. د دې یو څاڅکی ترخی معده کې اچوي چې نوي خوراک د هضمېدلو سره حل شي. همدغه څاڅکی که معدې ته غوزار نه شي بلکې بهر ښی نو پول بدن کې د صفرا نه د یرقان بیماري ښوره شي. ځګر سوداء کوتلی کې اچوي او

(۱) رقم الحدیث ۴۵۶۶ أخرجه البیهقي في شعب الایمان ۶۶/۵ رقم الحدیث ۵۷۹۶.

تلې تازه وي. ځگر او به گردو ته ورسوي او د گردو د لارو نه تېرېدلو سره فضله او به مثانه کې جمع کړي او د متيازو صورت اختيار کړي. او متيازې د نالۍ نه خارج شي.

ځيگر وينه زړه ته رسوي او زړه کې د پمپنگ دفاعي نظام دى چې دا وينه بدن کې ټولو رگونو او شريانونو کې ښورهولو سره متحرک ساتي. همدغه حرکت که د پنځه منټو لپاره بند شي نو انسان مړ شي. د نبض حرکت د همدغې نظام برخه ده. همدغه وينه چې د خزينه ځناور د ټئينو ته ورسي نو هلته د تي په غوشه کې الله داسې د فلټر سسټم قائم کړى دى چې همدغه وينه صاف او پاک شودو کې بد شي. چې بيا يې انسان په مزو سره څښي. "فتبارك الله احسن الخالقين" د بحث لاندې حديث کې همدغه عجيب او غريب نظام هضم او نظامِ قدرت اړخ ته نبي کريم ﷺ اشاره کړې ده چې "المعدة حوض البدن" او د همدغه عجيب نظام اړخ ته الله اشاره کړې ده چې عيسى عليه السلام او د هغې مور (بى بى) خدا نه ؤو بلکې د خداى بنده گان ؤو. "كانا ياكلان الطعام" هغې دواړو به خوراک کولو. او دې اوږد نظام هضم نه به هغوى تېرېدل. د دې د شکر ادا کولو اړخ ته بابا سعدى اشاره کې ويلي دي

ابر و باد و مه و خورشيد فلک در کار اند — تا تو نانے بکف آرے و بغفلت نخورى

د لړم د خوړلو علاج

﴿۵۲﴾ وَعَن عَلِيّ قَالَ: بَيْنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ لَيْلَةٍ يُصَلِّي فَوَضَعَ يَدَهُ
او حضرت علي رضي الله عنه فرمايي چې يو ورځ شپه کې نبي کريم ﷺ لمونځ کولو کې خپل لاس
عَلَى الْأَرْضِ فَلَدَغَتْهُ عَقْرَبٌ فَنَاوَلَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِنَعْلِهِ
په زمکه ايښى ؤو چې دې (لاس) په گوته لړم وچيچلو. نبي کريم ﷺ د خپل پاپوش مبارک
فَقَتَلَهَا فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: لَعَنَ اللهُ الْعَقْرَبَ
په ذريعه هغه لړم اوژلو او کله چې د لمونځ نه فارغ شو نو ويې فرمايل چې لړم باندې د خداى لعنت وي،
مَا تَدَعُ مُصَلِّيًا وَلَا غَيْرَهُ أَوْ نَبِيًّا وَغَيْرَهُ
نه لمونځ کونکى پرېږدي او نه غير لمونځ کونکي. يا يې دا و فرمايل چې نه نبي پرېږدي او نه غير نبي.
ثُمَّ دَعَا بِملح وماءٍ فَجعله فِي إِنَاءٍ
د هغې نه وروسته نبي کريم ﷺ مالگه او اوبه راوغوښتل او دواړه يې په يو لوښي کې حل کړل
ثُمَّ جَعَلَ يَصُبُّهُ عَلَى أُصْبُعِهِ
او بيا به نبي کريم ﷺ دا اوبه او مالگه د گوتې په هغه برخه باندې و اچول چې په کوم ځاى

حَيْثُ لَدَغَتْهُ وَيَمْسَحُهَا وَيُعَوِّذُهَا بِالْمُعَوِّذَتَيْنِ.
لړم خوړلی ؤو او کوته به يې مښله. او قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس لوستلو. دا
رَوَاهُمَا الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ[1]
دواړه روايتونه بيهقي په شعب الايمان کې نقل کړي دي.

دنبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ويخته مبارک

﴿۵۳﴾ وَعَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَوْهَبٍ قَالَ: أَرْسَلَنِي أَهْلِي إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ بِقَدَحٍ مِنْ مَاءٍ
او حضرت عثمان ابن عبد الله ابن موهب فرمايي (يو ورځ) زما کور والو ماته د اوبو يو پياله او راکړه او
وَكَانَ إِذَا أَصَابَ الْإِنْسَانَ عَيْنٌ
ام المؤمنين حضرت ام سلمة رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ته يې ولېږلم. معمول دا ؤو چې کله به څوک نظره شو يا به بله کومه
أَوْ شَيْءٌ بَعَثَ إِلَيْهَا مِخْضَبَهُ فَأَخْرَجَتْ مِنْ شَعْرِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
بيماري وه نو ام سلمه ته به يې يوه پياله لېږله او ام سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا به د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ويخته مبارک راويستل
وَكَانَتْ تُمْسِكُهُ فِي جُلْجُلٍ مِنْ فِضَّةٍ فَخَضْخَضَتْهُ لَهُ
چې هغې به د سپينو زرو په يو لوښي کې اېښودل او ويخته مبارک به يې اوبو کې اچولو سره ښوروول او
فَشَرِبَ مِنْهُ قَالَ: فَاطَّلَعْتُ فِي الْجُلْجُلِ
بيا به مريض هغه اوبه څښلې (چې د هغې په برکت سره به الله هغې ته شفا ورکوله) راوي وايي چې
فَرَأَيْتُ شَعَرَاتٍ حُمْرًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[2]
ما د سپينو زرو لوښي ته وکتل نو ماته د (نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) د ېر سره ويختان ښکاره شول.

توضيح: بقدح: ماته پياله راکولو سره زما د کور والو زه د حضرت ام سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ته ولېږلم.

وکان: يعني هغه وخت دا معمول ؤو چې څوک به بيمار شو نو هغې به خپل لوښی ام سلمه ته ولېږل او ام سلمه سره به د نبي کريم ﷺ ويخته مبارک د سپينو زرو په يو لوښي کې ايښي ؤو. حضرت ام سلمه به د هغې نه يو يا زيات ويختان راويستلو سره د هغه کس په پياله کې اچولو سره ښوځولو چې د ويخته مبارک برکت اوبو کې راشي. هغه کس به د خپلې پيالې نه همدغه مبارکې اوبه وړلې او

([1])رقم الحديث ۴۵۶۷ أخرجه البيهقي في شعب الايمان ۵۱۸/۲ رقم الحديث ۲۵۷۵

([2])رقم الحديث ۴۵۶۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۵۲/۲۰ رقم الحديث ۵۸۹۶

خپل مریض ته به یې د شفا په غرض ورکول.

مخضبه: میم بانديې زیر دی او خ ساکن دی. ض بانديې زبر دی او د ب نه وروسته ضمیر دی چې انسان ته راجع کېږي. مخضب ټب، ترمای، لګن، تهال او تغاری ته وایي. مراد ترېنه لوښی دی چې اوبه په کې ایښودل کېږي.

فاخرجت: یعنې د حضرت ام سلمه رضي الله عنها عادت ؤو چې د هغه ویختانو نه به یې ځینې ویختان راویستل چې په ابو کې یې واچوي. (مرقات۸/۳۳۴)

جلجل: یعنې دا ویختان حضرت ام سلمه رضي الله عنها د سپینو زرو په یو ډبې او لوښي کې محفوظ کړي ؤو. جلجل اګر که جرس او شرنګنې ته وایي خو دلته د شرنګنې پشان ډبی مراد دی. چې د سپینو زرو نه جوړ شوی ؤو او د دې مقصد لپاره سپین زر استعمالیدل، لکه څنګه چې کعبې ته رینسم اغوستلی کېږي او سره زر پرې لګوي.

فخضخضته: د مضمضته پشان دی لفظاً او معنی. یعنې ام سلمه د نبي کریم ﷺ ویختان د هغه کس په لوښي کې واچول او وې ښوځول چې اوبو کې برکت راشي. دا مطلب زیات واضح دی. خکه د دې نه مخکې حدیث کې تصریح موجود ده چې ام سلمه به راویستل چې د سپینو زرو په ډبو کې به یې ایښودل، خو ملاعلي قاري دلته دا ضمیر د جلجل اړخ ته راجع کړی دی. هغه فرمایي "ای حرکت الجیجل فی الماء" دبی به یې اوبو کې کیښندلو سره حرکت ورکولو. شیخ عبدالحق اشعة اللمعات کې صراحت سره لیکلي دي چې حضرت ام سلمه رضي الله عنها ویښته مبارک د هغه کس په لوښي کې اوبو کې اچولو سره حرکت ورکولو چې دې کې برکت راشي، نو یو ځای کې لیکي "**فاخرجت من شعر**" *"پس بیرون می آورد ام سلمہ بعضے از مویہائے پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم و دران ظرف می انداخت.*

فخضخضته: پس می جنبانید ام سلمه مخضب را که دروی آب بوّوی و مو یهائے شریف رادروی انداختی. یعنې حضرت ام سلمه رضي الله عنها به چې کوم موئې مبارک په کوم لوښي کې اچولي، هغه لوښی به یې ښوځولو. دې حدیث په پوهه کېدلو کې ماته همیشه قلق ؤو. نن **الحمد لله** دا حدیث حل شو او زړه خوشحاله شو. (مرقات۸/۳۳۴.اشعة اللمعات)

د خرېړۍ خواص

﴿۵۲﴾وَعَن أَبِي هريرةَ إِنَّ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالُوا
او د ابو هریره رضي الله عنه نه روایت دی چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم صحابه کرامو رضي الله عنهم کې ډېرو
لرسولِ الله: الْكَمْأَةُ جُدَرِيُّ الْأَرْضِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
صحابؤ عرض وکړو چې یارسول الله صلی الله علیه وسلم! خرېړۍ د زمکې داني دی؟ نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل

اَلْكَمْأَةُ	مِنَ	الْمَنِّ	وَمَاؤُهَا	شِفَاءٌ	لِلْعَيْنِ	وَالْعَجْوَةُ
نا (بلکي) خرېړې د من د قسم نه دی او د دې اوبه د سترګو لپاره شفا ده او عجوه چې د کجورو د						
مِنَ	الْجَنَّةِ	وَهِيَ	شِفَاءٌ	مِنَ	السُّمِّ.	قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ:
ډولو نه اعلی او ښه قسم دی. د جنت کجوره ده. او دې کې د زهرو نه د شفا خاصيت دی. ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي						
فَأَخَذْتُ	ثَلَاثَةَ	أَكْمُؤٍ	أَوْ	خَمْسًا	أَوْ	سَبْعًا
چې (نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دا ارشاد اورېدلو سره ما درې يا پنځه ځل يا اوُوه (۷) ځل خرېړې واخستل						
فَعَصَرْتُهُنَّ	وَجَعَلْتُ	مَاءَهُنَّ	فِي	قَارُورَةٍ	وَكَحَلْتُ	بِهِ
او هغه مې وزبېښل او د دې اوبو نه مې شيشه ډکه کړه او بيا مې دا اوبه مې د يوې چندهې وينځې						
جَارِيَةً لِي عَمْشَاءَ فَبَرَأَتْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حسن[1]						
په سترګو کې واچولې نو هغه پرې ښه شوه. (روايت کړې دې ترمذی)						

توضيح: الكمأة: غريزو علاقو کې باراني په مياشتو کې ځمکه او په ځمکه باندې پرتو لړړو کې يو شيز پيدا کېږي چې ډېر قسمونه يې دي. ځينې د بال د ګلانو پشان وي، ځينې د چترو پشان وي چې د پاس نه تورنګې وي او د لاندې سپين وي. چې باريکه نالئ په کې وي. کوم چې دا شيز ډکرې کوی. د دې خوند د غوښې وي. دا ساګ يا د غوښې پشان پخول کېږي. ډېر خوندور وي. پښتو کې ورته "خرېړې" وايي. د افريقې ملک زامبيا کې يې غريب خلک په شکرو کې ډک ډک د سرک غاړې ته راوړې او خرڅوي يې. (مرقات۳۳۵/۸)

جلري الارض: دا د خرېړې يو قسم دی. چې ګويا کې ځمکې باندې د بدن د دانې پشان وي. چې د دانو پشان وي. په دې وجه صحابه کرامو وپوښتل چې آيا دا د زمکې دانو دی؟(مرقات۳۳۴،۳۳۵/۸)

من المن: يعني لکه څنګه د نعمت په توګه الله د بنی اسرائيلو ته من او سلوی ورکړې وه. دا خرېړې مونږ لپاره د من په ځای دی. دا دانې نه دی بلکې نعمت دی. چې د محنت نه بغير يې الله ورکوي. صحابه کرامو هم د خرېړې چې غندنې اراده وکړه. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغوی خيال رد کول سره دا نعمت وګڼلو. خرېړې ته مار چترئ هم وايي.

وماء ها شفاء: يعني د سترګو د بيمارو او د نظر لپاره شفاء ده. چې د دې د دې اصلي طبعي زبېښلو سره حاصل کړی شي او بيا د دې څاڅکې په سترګو کې واچولی شي. دا انفرادي توګه باندې هم علاج

---

(۱)رقم الحديث ۴۵۶۹ أخرجه الترمذي في السنن ۳۵۱/۴ رقم الحديث ۲۰۶۸ ۱ وابن ماجه في السنن ۱۱۴۳/۲ رقم الحديث ۳۴۵۵

دي. او امکان لري چې د نورو دوايانو سره ملاؤولو سره پرې علاج کېږي. د دې حديث په آخري برخه کې حضرت ابوهريره رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ خپله تجربه نقل کړې ده. چې تر ېنه معلومېږي چې دا انفرادي توګه باندې علاج دی. (مرقات ۳۳۵/۸)

عمشا: داسې جينئ د کومې سترګې چې بريخي. (مرقات ۳۳۵/۸)

د هرې مياشتې اولنئ درې ورځو کې شهد څټلو سره شفاء

﴿۵۵﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ لَعِقَ
او حضرت ابوهريره رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې کوم کس چې هره مياشت کې
الْعَسَلَ ثَلَاثَ غَدَوَاتٍ فِي كُلِّ شهر لم يصبهُ عَظِيم الْبَلَاء[1]
درې ورځې د سحر وخت کې شهد څټي نو هغه به هيڅ لويې مصيبت کې نه اخته کېږي.

توضيح: **ثلاث**: حديث کې د هرې مياشتې درې ورځې ويل شوي دي. هغه که هرې درې ورځې وي، خو د مياشتې ابتدائی درې ورځې دې مقررې کړی شي، نو د نظم و ضبط په اعتبار سره بهتر وي. البته په نهره د څټلو اړخ ته د غدوات لفظ نه اشاره کېدی شي. لهذا په نهره اوبو کې ملاوېدلو سره سره څښل پکار دي. يا دې هسې وڅټلی شي، خو شرط دا دی چې شهد خالص وي، د فارم نه وي، نه د شکر نه جوړ شوي وي. طبيبان ليکي چې د په نهر خوله د شهدو څټل بلغم ختمې. معده صفا کوي. د دې لزوجت او فضلات لرې کوي. معده په اعتدال سره ګرمه وي. د بدن بندونه پرانېزي. د دې نه بغير شهد د بدن استرخاء او هر قسمه رياح ختموي. متيازې، حيض او د ښځې شوده روانوي. مثانه او ګردو کې کانې ماتوي. د بدن بيکاره مواد خارجوي.

د شفاء دوه غټې ذريعې

﴿۵۶﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " عَلَيْكُمْ
او حضرت عبد الله بن مسعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل د شفا ورکونکي
بِالشِّفَاءَيْنِ: الْعَسَلِ وَالْقُرْآنِ". رَوَاهُمَا ابْنُ مَاجَهْ
دوه شيان په خپل ځان باندې لازم کړئ. يو خو شهد دی او بل قرآن. دا دواړو روايتونه ابن ماجه او
وَالْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ وَقَالَ: وَالصَّحِيحُ
بهيقي په شعب الايمان کې نقل کړي دي. او بيهقي ويلي دي چې دا صحيح دي. بل حديث (يعني

---

[1] رقم الحديث ۴۵۷۰ اخرجه ابن ماجه في السنن ۱۱۴۲/۲ رقم الحديث ۳۴۵۰ والبيهقي في شعب الايمان ۹۷/۵ رقم الحديث ۵۹۳۰.

أَنَّ	الْأَخِيرَ	مَوْقُوفٌ	عَلَى	ابْنِ	مَسْعُودٍ[1]

عليكم بالشفائين) مرفوع نه دی بلکي ابن مسعود رضي الله عنه باندې موقوف دی.

بغیر ضرورت نه ښکر لګول نقصان ور کونکی دی

﴿۵۷﴾ وَعَنْ أَبِي كَبْشَةَ الْأَنْمَارِيِّ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ احْتَجَمَ

او حضرت ابو کبشه انماری رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم د هغه بيمارۍ په سبب چې

عَلَى هَامَتِهِ مِنَ الشَّاةِ الْمَسْمُومَةِ

د بزې د زهرو د که غوښه خوړلو په وجه لړېدلي وه، په خپل سرېې ښکر ولګولو. (د حديث يو راوي)

قَالَ مَعْمَرٌ: فَاحْتَجَمْتُ أَنَا مِنْ غَيْرِ سُمٍّ كَذَلِكَ فِي يَافُوخِي

د معمر بيان دی چې ما د هيڅ يو زهر جن شي د خوړلو نه بغير د غه شان ښکر يې په سر ولګولو نو زه د

فَذَهَبَ حُسْنُ الْحِفْظِ عَنِّي حَتَّى كُنْتُ أُلَقَّنُ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ فِي الصَّلَاةِ. رَوَاهُ رزين[2]

ښېلي حافظې د خوبۍ نه محرومه شوم. تردې چې لمونځ کې به د الحمد د زده کولو ضرورت پيښ شو.

توضيح: يافوخي: يعنې د ضرورت نه بغير يا د تجربې نه بغير مې د سر کې تالو باندې ښکر اولګولې شي. دې سره مې د حافظې قوت ختم شو. د دې نه معلومه شوه چې د ضرورت نه بغير نه خو آپريشن (عمليات) کول پکار دي او نه وينه ويستل پکار دي. که ضرورت هم وي نو بيا هم د تجربې د لاندې کول پکار ده (مرقات ۳۳۸/۸).

نیم حکیم خطرۂ جان   نیم ملا خطرۂ ایمان

د ښکر لګولو ورځ

﴿۵۸﴾ وَعَنْ نَافِعٍ قَالَ: قَالَ ابْنُ عمر: يَا نَافِعُ يَنْبَغُ بِي الدَّمُ

او حضرت نافع فرمايي: (يوه ورځ) حضرت ابن عمر رضي الله عنه وفرمايل چې نافع زما بدن کې وينه جوش وهي. ته

فَأْتِنِي بِحَجَّامٍ وَاجْعَلْهُ شَابًّا وَلَا تَجْعَلْهُ شَيْخًا

راله د ښکر لګونکی راوغواړه خو ځوان سړی راوله. بوډا يا ماشوم مه راوله. (ځکه مضبوط کس به ښکر

وَلَا صَبِيًّا. وَقَالَ ابْنِ عُمَرَ:

لګوي) نافع وايي چې د هغې نه وروسته حضرت ابن عمر رضي الله عنه وفرمايل: ما د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه

([1]) رقم الحديث ۴۵۷۱ أخرجه ابن ماجه في السنن ۱۱۴۲/۲ رقم الحديث ۳۴۵۲ والبيهقي في شعب الايمان ۵۱۹/۲ رقم الحديث ۲۵۸۱.

([2]) رقم الحديث ۴۵۷۲ رواه رزين مرقاة المفاتيح ۳۸۸/۸

سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: الْحِجَامَةُ عَلَى الرِّيقِ أَمْثَلُ وَهِيَ تَزِيدُ فِي الْعَقْلِ
اوریدلي دي ډک خکر په نهره ویستل زیات بهتر دي. دي سره عقل زیاتیږي (چې د چا حافظه کمزوري
وَتَزِيدُ فِي الْحِفْظِ وَتَزِيدُ الْحَافِظَ حِفْظًا فَمَنْ
وي) د هغې حافظه تیزه شي. او (د چا چې حافظه تیزه وي د هغې) حافظه زیاته شي. لهذا کوم کس
كَانَ مُحْتَجِمًا فَيَوْمَ الْخَمِيسِ عَلَى اسْمِ اللهِ تَعَالَى وَاجْتَنِبُوا الْحِجَامَةَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ
چې خکر لګول غواړي نو هغه دې د الله نوم اخستلو سره د پنجشنبې په ورځ خکر ولګوي او د جمعې،
وَيَوْمَ السَّبْتِ وَيَوْمَ الْأَحَدِ فَاحْتَجِمُوا يَوْمَ الِاثْنَيْنِ وَيَوْمَ الثُّلَاثَاءِ
شنبې او د یکشنبې په ورځ د خکر لګولو نه ځان وساتئ. بیا د دوشنبې او سه شنبې په ورځ ولګوئ
وَاجْتَنِبُوا الْحِجَامَةَ يَوْمَ الْأَرْبِعَاءِ فَإِنَّهُ الْيَوْمُ الَّذِي أُصِيبَ بِهِ أَيُّوبُ
او د چهار شنبې په ورځ د خکر لګولو نه ځان وساتئ، ځکه د چهار شنبې ورځ هغه ورځ ده چې ایوب عَلَيْهِ السَّلَامُ په
فِي الْبَلَاءِ. وَمَا يَبْدُو جُذَامٌ وَلَا بَرَصٌ إِلَّا فِي يَوْمِ الْأَرْبِعَاءِ أَوْ لَيْلَةِ الْأَرْبِعَاءِ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه[1]
امتحان کې اخته شوی ؤ او د جذام یا د برګې بیمارۍ د چهار شنبې په ورځ یا د چهار شنبې په شپه ظاهریږي.

توضیح: الثلثاء: فصل ثانی کې حدیث نمبر ۳۶ کې ذکر دي چې د سه شنبې په ورځ خکر مه لګوه او دلته حدیث کې د دې ورځې اجازت هم ملاو شوی دی او فضیلت هم دی. دا تضاد دی. د دې جواب دا دی د حضرت کبشه چې کوم حدیث تیر شوی دی هغې باندې کلام دی. دویم جواب دا دی چې د فضیلت او د اجازت د هغه سه شنبې باره کې دی چې د هرې میاشتې په اؤولسم (۱۷) تاریخ کې راځي. د هرې سه شنبې فضیلت او اجازت نشته دی. د دې حدیث په آخر کې چې د کوم مصیبتونو ذکر شوی دی دا اغلبي امور دي. هیڅ حصر نه دی. (مرقات ۳۳۸/۸)

خکر وي اؤولسم تاریخ وي او د سه شنبې ورځ وي

﴿۵۹﴾ وَعَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْحِجَامَةُ يَوْمَ الثُّلَاثَاءِ
او حضرت معقل ابن یسار رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل چې د سه شنبې په ورځ

[1] رقم الحديث ۴۵۷۳ اخرجه ابن ماجه في السنن ۱۱۵۳/۲ رقم الحديث ۳۴۸۷

لِسَبْعَ عَشْرَةَ مِنَ الشَّهْرِ دَوَاءٌ لِدَاءِ السَّنَةِ . رَوَاهُ حَرْبُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْكِرْمَانِيُّ			
اؤولسم تاريخ خکر لګول د ټول کال د بيماريو علاج دی. دا روايت حرب ابن اسماعيل د کرماني نه نقل کړی دی			
صَاحِبُ	أَحْمَدَ	وَلَيْسَ	إِسْنَادُهُ
چې د امام احمد بن حنبل مصاحب دی. او د روايت اسناد داسې (قوي) نه دي چې دې باندې اعتماد			
بِذَاكَ	هٰكَذَا	فِي	الْمُنْتَقى
وکړی شي (د ابن جارود کتاب) ملتقى کې هم دغه شان منقول دي. او د غه شان روايت رزين هم د			
وروى رزين نحوه عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ[1]			
حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت کړی دی.			

توضيح: دې حديث کې د سه شنبې په ورځ د خکر لګولو او د جواز ذکر دی، خو د دې نه مخکې د حضرت کبشه په حديث نمبر ۳۶ کې د سه شنبې دخکر لګولو د ممانعت ذکر دی، نو د دې يو جواب دا دی چې حضرت کبشه په روايت باندې کلام دی. هغه د دې مقابله نه شي کولی. دويم جواب دا دی چې د ممانعت د سه شنبې د ورځې دی، خو که د سه شنبې ورځ د مياشتې به اؤولسم تاريخ راشي نو د دې هم اجازت شته دی. او فائده هم ده. خلاصه دا چې خکر لګوي نو اؤولسم تاريخ وي او د سه شنبې ورځ وي نو اجاز اجازت دی. لهذا تضاد نشته دی.

([1]) رقم الحديث ۴۵۷۴ مرقاة المفاتيح ۸/۳۹۰

باب الفال والطیرة
فال او د سپیروالي بیان

کتنه: الحمدلله دا سطور په ۲۹ د شعبان ۱۴۲۶ھ په بیت الله الحرم مکه مکرمه کې لیکم.

لفظ فال د همزه نه بغیر استعمالېږي. اردو کې هم دې ته فال وایي او شګون هم ورته وایي. اصل کې فال مطلق شګون کې استعمالېږي، خو د دې غالب استعمال په ښو او بدو کې استعمالېږي. د ښه فال او بد شګون مطلب دا دی چې سړي په یو خاص حالت کې ښه کلمې اورېدلي وي یا یې یو ښه شی لیدلی وي نو هغه یې د خپل ښو او د کمیابئ راز وګڼلو. مثلاً یو کس مریض دی. د مرګ په کشمکش کې اخته دی. هغې د چانه واورېدل چې ویل یې یا سالم یا یو کس د تجارت په سفر باندې وتلی وي چې هغې چاته دا وویل چې سنا یا ناجح یا فائز یا راشد یا یو کس د دشمن مقابلې له میدان ته وتلی وي چې هغې یو کس ولیدلو چې نوم یې ظفر علی خان یا فتح علی خان ؤو. چې د فتحې اړخ ته په کې اشاره ده. یا یو کس بل وطن کې یو ښار ته داخلیدلو چې مخې ته یو کس ورغلو چې نوم یې بُرید ؤو. چې د یخ او ښه حالت اړخ ته په کې اشاره کیدله یا یو کس د خپل ورک شوي شي پسې ؤوتلو چې ګوري نو مخې ته یو کس راروان ؤو او چاته یې ویل یا واجد. د دې الفاظو د خپل مقصد لپاره ښهٔ ګڼل فال دی. شرعي اعتبار سره نیک فال او نیک مقصد اخستل او په هغې باندې د ښو اندازه کول جائز ده. فال کله په بدئ کې هم استعمالېږي. چې بد فالي یا بد شګوني ورته وایي. شرعاً د بد فالي اخستل او بد فالئ اجازت نشته دی.

الطیرة: دا مصدر دی چې تطیر د باب تفعل نه په خاصه توګه راځي. عام مصدرونه داسې نه وي. الطیرة فقط د بدفالۍ په معنی کې راځي. د دې لفظ په مفهوم کې طیر او طیران پروت دی. چې د الوتلو په معنی کې دی. عربو کې دا رواج ؤو چې هغوی کې به یو سفر ته تللو نو د مرغانو جالې یا داسې نور ځایونو نه به یې د مرغو د پاڅولو کوشش کولو، د دې لپاره چې نیک فال ونیسي. که چرې مرغۍ به ښي اړخ ته والوته نو دا به عربو مبارکه ګڼله. او دې ته به یې ایمن ویله. او سفر به جاري ساتلو. او که چرته مرغۍ به چپ اړخ ته والوتله نو هغه به یې نامبارکه ګڼله او هغې ته به یې اشأم ویله یعني منحوس او سفر به یې بیا نه کولو. د ایمن ترجمه ده مبارک او د اشأم ترجمه ده منحوس او نامبارک؟

عربو به د خپل رسم د لاندې مرغۍ ته سانح او بارح هم ویله. (مرقات ۳۴۱/۸)

سانح به یې هغې ته ویل چې ښي اړخ ته به الوتله او بارح به یې هغې ته ویل چې چپ اړخ ته به الوتله.

دا چې د ټول د جاهليت ادهام ؤو، ځکه اسلام دا منع کړل، ځکه هر مسلمان باندې لازم دي چې د دې وهمونو نه ځان وساتي چې صحيح مسلمان پاتې شي. د هر قوم او د هرې علاقې جدا جدا ادهام او رسمونه دي. حديثونو کې د دې ادهام بيان دی چې په عربو کې يې رواج ؤو، خو د شريعت حکم عام دی. چرته او چې په کومه اندازه کې هم وي نو شريعت د دې ادهام رد کوي.

الفصل الاول

بدفالی نېول منع دي

﴿۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا طِيَرَةَ وَخَيْرُهَا				
حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې ما د نبي کريم صلى الله عليه وسلم دا اورېدلي دي چې بد فالي حقيقت دی.				
الْفَأْلُ	قَالُوا:	وَمَا	الْفَأْلُ؟	قَالَ:
د دې نه بهتر خو (ښه فال دی) صحابؤ عرض وکړو چې او فال څه شی دی؟ نو نبي کريم صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل				
الْكَلِمَةُ	الصَّالِحَةُ	يَسْمَعُهَا	أَحَدُكُمْ	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
چې هغه ښه کلمه ده چې تاسو کې يې کوم واورې او د هغې نه د ښه اميد پيدا کوي.				

توضيح: لا طيرة: يعنې د بد فالئ هيڅ حقيقت نشته دی. د نفع او نقصان حقيقي مالک خو د الله ذات دی. د ضرر لرې کولو کې د بدفالئ هيڅ دخل نشته دی. لهذا د دې اړخ ته نسبت کول او دا حقيقي ګڼل شرک دی. د بد فالئ د ذکر کولو نه وروسته نبي کريم صلى الله عليه وسلم د نيک فال تعريف کړی دی. او ويې فرمايل "وخيرها الفال" يعنې د دې بدفالئ نه بهتر خو فال ښه دی. د فال او طيرة متعلق مخکې تفصيل تېر شوی دی. (مرقات ۳۴۲/۸)

پوښتنه: اوس دلته دا پوښتنه پيدا کېږي. هغه دا ده چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم د فال باره کې وفرمايل چې دا د طيرة نه ډېر ښه دی. د دې نه معلومېږي چې طيره هم څه نه څه ښه دی. حال دا چې طيره کې هيڅ ښه نشته دی؟

جواب: د دې ظاهري پوښتنې جواب دا دی چې دلته د خير لفظ د اسم تفضييل معنٰی کې نه دی استعمال شوی. بلکې خپل اصل معنٰی کې استعمال شوی دی. "الصيف احر من الشتاء" دلته شتاء کې د حرارت تصور نشته دی او حال دا چې د صيف حرارت د دې نه زيات وي بلکې دومره ويل

---

(۱) رقم الحديث ۴۵۷۶ اخرجه البخاري في صحيحه ۲۱۲/۱۰ رقم الحديث ۵۷۵۴ ومسلم في ۱۷۴۵/۴ رقم الحديث (۱۱۰-۲۲۲۳)

دي چې د یخنۍ موسم ګرم وي. دغه شان د "وهواهون" صیغه د هین په معنی کې ده، **واصحاب الجنة خیر** خپل اصل معنی کې استعمال شوی دی یا لکه "**الاخص والاعم**" خپل اصل معنیٰ کې دی یا "**العسل احلیٰ من الحنظل**" کې **احلیٰ** اصل فعل کې استعمال شوی دی نو د "**خیرا لفال**" هم دغه شان دی. (مرقات۸/۳۴۲)

یو څو بې اصله وهمونه او د هغې بطلان

﴿۲﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا عَدْوَى وَلَا طِيَرَةَ
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل د بیمارۍ یو بل ته لېږدل
وَلَا هَامَةَ وَلَا صَفَرَ وَفِرَّ مِنَ الْمَجْذُومِ
او بدفالي بامه او صفر دا ټول څیزونه بې حقیقت دي. (البته) تاسو د جذام نه داسې تښتئ لکه
كَمَا تَفِرُّ مِنَ الْأَسَدِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
څنګه چې د زمري نه تښتئ. (بخاری)

توضیح: **لاعدوی**: یعنې د بیمارۍ کې د ذات پات فلسفه غلطه ده او د عوامو دا خیال صحیح نه دی چې بیماري د یو نه بل ته لګیږي. د عام طبیبانو خیال دی چې اوۀ (۷) قسمه بیمارۍ داسې دي چې یو بل ته لګي: ۱: برګی ۲: چیچک ۳: خارښ ۴: دانې او د بدن تنګی ۵: ګنده تنکی ۶: رمد یعنې د سترګو خوګېدل. ۷: وبائي مرضونه. د طبیبانو دا خبره او د هغوی تجربې په خپل ځای خو حدیثونو مقدسؤ او د شریعت دا تعلیم دی چې د یو بل د بیمارۍ د لګېدو عقیده ساتل او دا ګڼل چې صرف او صرف د دې بیمارۍ په وجه زه بیمار شوم نو دا وهم پرستيَ ده. بیماري د الله په حکم راځي او د هغه د قدرت په نظام خورېږي. که د لږ ساعت لپاره دا او منل شي چې دا بیماري د یو کس نه بل کس ته لږې نو پوښتنه دا ده چې هغه اول کس ته څنګه راغله؟ ظاهر خبره ده چې د الله د حکم مطابق راغلې ده، نو څنګه چې اولني کس د الله په حکم بیماري راځي نو دغه شان بل کس ته هم د الله په مستقل حکم راځي. د طبیبان وخیال او د هغوی د تجربو دا توجیه کېدی شي چې دې حضراتو د بیمارۍ ظاهري سبب او علت لیدلی دی او شریعت د بیمارۍ اصلي او حقیقي علت بیان کړی دی. دواړو کې هیڅ تضاد نشته دی. د انبیاء کرامو تعلیم او د هغوی مؤثر نظر حقیقي په الله باندې وي. لهذا د ظاهري اسبابو ذکر نه کوي، خو طبیبان او عوام ظاهري اسبابو ته ګوري نو د هغې ذکر کوي.

---

(۱) رقم الحدیث ۴۵۷۷ أخرجه البخاري في صحیحه ۱۰/۱۵۸ رقم الحدیث ۵۷۰۷ واحمد في المسند۲/۴۴۳.

لا طیرة: د دې تشریح د دې نه مخکې حدیث نمبر ۱ کې شوې ده.

ولاهام: د عربې لغت په اعتبار سره د هامه د سر کوپړې ته وايي، خو دلته د دې لفظ مختلف مفهومونه بیان کړی شوي دي: ۱: ځینې علماؤ دا مفهوم بیان کړی دی چې د هامه نه مراد هغه مرغۍ ده چې د مړې د کوپړۍ نه پیدا کېږي. د جاهلیت په زمانه کې د عربو دا خیال ؤو چې کله سړی مړ شي نو د هغې د کوپړۍ نه یوه مرغۍ پیدا شي. هغه د مړې کور ته راځي چې د هغه کور لپاره د نحوست علامت وي. اسلام دا عقیده رد کړه چې داسې قصه نه ده. دا خو وهم پرستي ده.
۲: ځینې علماؤ د هامه دا مفهوم بیان کړی دی چې د هامه نه مراد ګونګی (مراد ترېنه هغه مارغه دی چې اکثر د شپې الوځي) د عربو عقیده وه چې کله یو کس بل کس مړ کړي نو د وژل شوې کوپړۍ او سر نه ګونګي په شکل یو مرغۍ پیدا کېږي. دا ګونګی چغې وهې چې ماله اوبه راکړئ یعنې زما انتقام واخلئ. چې د وژلی شوي ورثان د هغې قصاص او بدله نه اخلې نو دا مرغه فریاد کوي. د جاهلیت د عرب شاعرانو دا عقیده په خپلو شعرونو کې ښه مشهوره کړې ده. یو حماسې شاعر د خپلو دوستانو په قبرونو باندې دا شعر وايي (مرقات ۸/۳۴۴).

اقیم علی قبریکما لست بارحاً طوال اللیالی او یجیبصدا اکما (حماسه ص: ۱۵۰)

دا چې د "صدا" دی. دا همدې عقیدې اړخ ته اشاره ده. اسلام د جاهلیت دا عقیده راطله کړې ده.
۲: ځینې علماؤ د هامه دا مفهوم بیان کړی دی چې هامه د بوم او د بومه نه همدغه متعارف ګونګی مراد اخستی دی. د ګونګي متعلق د عربو خیال ؤو چې چرته دا په یو ځای وغیره باندې کېني نو هغه ځای وران او تباه شي. ګویا که د ګونګي جاله وران ځای دی. د اردو شاعر وايي:

بلبلوں نے کر لیا گلشن میں جا بوم ویرانے میں ٹکرا تا رہا

عربو نه بغیر د عجمو ځینې وهم پرست نا پوهه خلک هم د ګونګي متعلق همدغه خیال کوي. شریعت دا وهمونه رد کړي دی. (مرقات ۸/۳۴۴)

ولاصفر: شارحین د دې لفظ دوه مفهومه بیانوي. اولنی مطلب دا دی چې د جاهلیت په زمانه کې د عربو عقیده وه چې کله د صفرا لمضفر میاشت راشي نو هغه د ځان سره مختلف مصیبتونه راولي. دا منحوسه میاشت ده. لهذا دې کې واده کول پکار نه دی. زمونږ علاقوم کې وهم پرستې ښځې د خپلو سرونو نه ټوټې تاو کړي او په لاس کې لرګی راواخلي او د کور ګوټونه او ستنې وهلې او په خوله لګیا وي "سپیرې بال اوزه سپیرې بال اوه." یعنې د صفر بال زمونږ د کور نه اوه اوزه. شریتع دې ته وهم پرستي وايي. او حکم یې وکړو چې لاصفر یعنې صفر کې هیڅ نحوست نشته دی.
د لا صفر دویم مفهوم شارحین داسې بیانوي چې د ځینې وهم پرستو خلک خیال ؤو چې د د خېټې دننه د یو چینجي نوم صفر دی. دا وړی کېږي نو خېټه کې دننه کولمې خوري چې سړی ترېنه مړ شي. شریعت دا وهم رد کړو. ځینو د دې لفظ دریم مفهوم داسې بیان کړی دی چې دې کې د نسيئ اړخ ته

اشاره ده. چې صفر په محرم او محرم په صفر کې بدلول جائز نه دي، لکه څنګه چې به عربو د خپلو ضرورتونو، غرضونو او مقصدونو لپاره د میاشتو او کلونو کې رد و بدل کولو، چې تفصیل یې د دې نه مخکې په کتاب الحج کې تېر شوی دی. (مرقات ۸/۳۴۴)

لاندې روایت نمبر ۴ کې د "ولانو" الفاظ هم راغلي دي. د دې مطلب دا دی چې باران د الله په حکم کېږي. د کوم برج یا د ستوري په وجه نه کېږي لکه څنګه چې د عربو خیال ؤو چې نوء ستوری او د برج په وجه بارانونه نه کېږي او د عجمو خلک د سُهیل او سُهلیئې او ګپ اړخ ته باران منسوبوي.

وفر من المجذوم: جذام یو خطري بیماري ده چې اعضاء پرې غیرمتوازن کېدلو سره مات شي.

پوښتنه: د جذام والا متعلق مختلف حدیثونه راغلي دي. د بحث لاندې حدیث کې دي چې د جذام والا کس نه داسې تښتئ لکه تاسو چې زمري خطرې ګڼئ او ترې نه تښتئ. دویم حدیث کې دي چې یو د جذام مرض والا کس د نبي کریم ﷺ سره د بیعت کولو اراده وکړه. نبي کریم ﷺ پیغام وروليږلو چې ته بېرته لاړ شه او مونږ بیعت وکړو، لکه په حدیث نمبر ۶ کې راروان دي. د دې نه وروسته حدیث نمبر ۲۰ کې ذکر دي چې د نبي کریم ﷺ د جذام والا د یو کس لاس ونېولو او د ځان سره یې خوراک ته کېنولو او ویې فرمایل چې د الله په یقین او توکل یې خوره.

اوس دې حدیثونو کې خپل مینځ کې هم تعارض دی او د بحث لاندې حدیث کې په دوه جملو کې هم تعارض دی، ځکه یو دا دی چې "لاعدوی" یعنې بیماري یو بل ته نه ځي او په همدې کې دي چې د جذام والا کس نه تښتئ نو د دې تعارضونو څه جواب دی؟

جواب ۱: د دې تعارضونو د جواب د حل کولو لپاره علماؤ درې جوابونه کړي دي. اولنی جواب دا دی چې د جذامي کس نه چې د احتراز او ځان ساتلو کوم حدیثونه دي هغه "سداً للذرائع" دي. مطلب دا دی چې حقیقت کې بیماري الله راولي خو خلکو ته هسې وهم او وسوسه راځي او شک ورته وي چې کېدی شي دا بیماري د هغې سره د ناستې پاستې له وجې وي. د دغه شان خلکو عقیدې به خرابې شي، نو خلک په دغه غلطو عقیدو کې پرېوتلو نه د بچ کېدو لپاره وفرمایل: د جذام والا نه تښتئ چې په دې وهم او وسوسه کې پرېنو ځئ. دې عارض په وجه نبي کریم ﷺ دا وفرمایل، ګنې اصل حکم همغه دی چې بیماري د الله په حکم راځي او د یو بل ته لګیدو هیڅ حیثیت نشته دی. دا خو د لاعدویٰ سره تعارض ختم شو.

جواب ۲: د دې تعارض دویم جواب دا دی چې د "لاعدویٰ" عام حکم سره صرف د جذام بیماري مستثنی شوې ده چې دې کې زیاتوالی دی، نورو کې نشته دی.

جواب ۳: د دې تعارض د حل لپاره دریم جواب دا دی چې د جذام والا کس نه بښتېدلو حکم د ظاهري اسبابو په بنیاد دی. د حقیقت په اعتبار سره نه دی. د دې تفصیل دا دی چې د جذام والا کس په دې

بیمارۍ کې یو بُو وي. د عام اختلاط نه دا بُو په بل کې اثر کوي. دا اثر صرف د ظاهري اسبابو تر حده وي. حقیقت کې بیماري د الله په حکم راځي، نو د جذامي نه د عدم اختلاط حکم صرف د صحت د حفاظت د اصولو د لاندې دی. عدوی او یو بل ته د لګیدو د اصولو د لاندې نه دی.

باقې دا چې د نبي کریم ﷺ پوره یقین ؤو او په الله یې پوره اعتماد ؤو او حقیقي علت یې صحیح پیژندلو نو ځکه یې د جذام والا کس د ځان کېنولو او یو ځای د خوراک وکړو او نور یې وېرول. (مرقات۸/۳۴۵،۳۴۴)

د یو بیمارۍ متعدي کیدل بې حقیقتهٔ خبره ده

﴿۳﴾وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا عَدْوَى
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ و فرمایل یوې بیمارۍ د یو نه بل ته
وَلَا هَامَةَ وَلَا صفر. فَقَالَ أَعْرَابِي: يَا رَسُول
لېږېدل د هامه او د صفر د ټولو هیڅ حقیقت نشته دی. یو بانده چې عرض وکړو چې یا رسول الله ﷺ!
فَمَا بَالُ الْإِبِلِ تَكُونُ فِي الرَّمْلِ
نو بیا د دې اوښانو باره کې څه ویل کېږي (چې خپله تندرستي او خپلې څرمنې صافۍ په اعتبار سره)
لَكَأَنَّهَا الظباء فيخالها الْبَعِير
هوسۍ په ریګستان کې منډې وهي. خو چې کله یو خارښتي اوښ دوی سره شریک شي نو نور هم خارښتیان کړي؟
الأجرب فيجر بِهَا؟ فَقَالَ
نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل چې ښادا راته اوایه چې دا اولنی اوښ چا خارښتي کړو؟ یعني د خارښت پیدا کېدلو لپاره
رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
دا ضروري نه ده چې هغه ورته د بل نه ولګي. لهذا څنګه چې دې تندروسته اوښانو کې د شریک کیدونکي خارښتي اوښ کې د
فَمَن أعدى الأول. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ [1]
خارښت پیدا کېدل د الله په تقدیر کېږي هم دا شان د نورو اوښانو خارښتي کیدل هم د الله د حکم او د قدرت د نظام مطابق کېږي.

توضیح: **الرمل**: ریګستان او صحرا ترېنه مراد ده. دد ښه بانده چې د صحت منه ماحول اړخ ته اشاره وکړه. (مرقات۸/۳۴۵)

الظبا: د ظبي جمع ده. هوسۍ ته وایي، یعني د تندروستې هوسۍ پشان پرقېدلې ښکاري. (مرقات۸/۳۴۵)

---

[1] رقم الحدیث ۴۵۷۸ اخرجه البخاري في صحیحه ۲۴۱/۱۰ رقم الحدیث ۵۷۷۰ ومسلم في ۱۲۴۲/۴ رقم الحدیث (۱۰۱-۲۲۲۰)

يخالط: ملاوېدلو او د شريک کېدلو په معنی کې دی.

الاجرب: خارښتي اوښ ته وايي. (مرقات۸/۳۴۵)

فيجربها: يعني دا ټول تندروسته اوښان دا يو خارښتي اوښ خارښتيان کړي، نو دا خو چهوت چهات اثر دی او د يو نه د بيماری د نورو ارخ ته تجاوز او متعدی کېدو دليل دی. (مرقات۸/۳۴۵)

الاول: يعني د ټولو نه اول چې کوم اوښ ته بيماري ولږېدله هغه پرې چا راوستله؟ هغه د الله په حکم او د هغې د قدرت په وجه راغله، نو ځکه د چهوت چهات او د بيماری د تجاوز او متعدی کېدلو عقيده غلطه ده. دا بې حقيقته او بې اصله خبره ده.

د دې قسمه حديثونو خلاصه دا ده چې د نبي کريم ﷺ نظر به حقيقي علت او حقيقي سبب باندې ؤو. د ابنياء کرامو د ظاهري اسبابو په ځای د اصل حقيقت خبره د تعليم په توګه وړاندې کوي او د عوامو او د طبيبانو او د تجربه کارو خلکو نظرونه په ظاهري اسبابو باندې وي، نو ځکه هغوی ظاهري سبب ته نسبت کوي لکه څنګه چې په ابتداء کې ليکلی شوي دی. (مرقات۸/۳۴۵)

ستورو او د پړاؤنو هيڅ حيثيت نشته

﴿۴﴾وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:لَا عَدْوَى
او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ و فرمايل يو بل ته بيماري لږېدل د
وَلَا هَامَةَ وَلَا نَوْءَ وَلَا صفر . رَوَاهُ مُسلم[1]
هامه، ستوري او د صفر هيڅ حقيقت نشته دی.

توضيح: **نوء**: د نوء جمع انواء ده. يو تور ستوری يا يو برج مراد دی. شاعر ساحر وايي

جمد القطار و لورئته کماتری   بهتت کماتتبجس الانواءُ

د نوء يو مطلب خو دا دی چې د يو ستورې راښتل او د بل ډوبيدل دي او د ربيع په موسم کې دا بدلون راځي. د عربو عقيده وه چې د دې ستورو د راښتلو او په ډوبيدلو سره بارانونه کېږي. شريعت دا رد کړه او وې ويل چې باران د الله به حکم کېږي، د ستورو نه نخ کېږي.

نهايه کې ليکل شوي دي چې د نوء جمع انواء ده چې معنی يې سپوږمی او د هغې هغې منزلونه دي. چې منزل ورته وايي. قمر او سپوګمئ اتويش (۲۸) منزلونه دي، لکه قرآن دې ارخ ته داسې اشاره ده ﴿والقمر قدناه منازل﴾

د جاهليت خلکو به د همدغه منزلونو او نچهترو ارخ ته منسوب کولو او دا منزلونه به يې د باران

---

(۱)رقم الحديث ۴۵۷۹ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۴۴ رقم الحديث (۱۰۶–۲۲۲۰) وابوداود في السنن ۲۳۲/۴ رقم الحديث ۳۹۱۲.

لپاره مؤثر حقیقي ګڼي، نو په جاهلیت کې د عربو خیال ؤو چې سپوږمۍ یا یو ستوري چې د فلانط منزل نه فلانې منزل ته راکوزېږي نو باران کېږي. دا عقیده شریعت شرک وګڼله. د عجم خلک هم ښنط بارانونه دغه قسمه ستورو اړخ ته منسوب کوي. مثلاً کله چې د س ﻫیل ستوري راوخیجي نو وایي چې دا د سهیل باران دی یا دا د س ﻫلیﺉﮯ باران دی. دا ګپ ژئیں باران دی. دا ټول شرکیه عقیدې دي. (مرقات۸/۳۴۶)

غول او شیشکي نقصان نشي ورکولی

﴿۵﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا عَدْوَى
او حضرت جابر رضي الله عنه فرمایي چې ما د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه اورېدلي دي چې یو بل ته
وَلَا صَفَرَ وَلَا غُولَ. رَوَاهُ مُسلم [1]
بیماري لېږدېدل د صفر او د غول هیڅ حقیقت نشته دی.

توضیح: ولاغول: د غول جمع اغوال او غیلان دی. دا د پیریانو او د شیطانانو یو جنس او قسم دی. چې شیشکه ورته وایي. د عربو خیال ؤو چې په ځنګلونو کې دغه قسمه پیریان او شیطانان دي. چې خپل رنګ روغن او شکل او صورت بدلوي او خلک هلاک کوي. او د لارو نه یې بې لارې کوي. نبي کریم صلی الله علیه وسلم دا عقیده رد کړه او ویې فرمایل چې د الله د حکم نه بغیر غول او شیطانان هیڅ نه شي کولی. تاسو د دې بې حقیقته خطرې نه خطر مه محسوسوئ او د دوی د مشرانو نه پناه مه غواړئ. د غول اصل حقیقت چړیل دی. چې پښتو کې ورته "ګډیرچ" یعنې شیشکه وایي. دا د پیرانو یو قسم دی. چې شکل او صورت بدلولو باندې خلک وېروي. دېنه چې څوک وېرېدلو نو هغه مړ شو، ځکه دا چړیل د شپې مخې ته راځي. کله د آس به شکل کې راشي نو لږ ساعت وروسته د ٭ېچې په شکل کې راښکاره شي، لږ ساعت وروسته د وېرونکي چړیل په شان ښځې په شکل کې راښکاره شي. څ ساعت وروسته د یو لویې دیو په شکل کې راشي. کله چرګه د خپلو چرګوټو سره کوړک کوړک کولو سره مخې ته راشي. لېدونکي وېرېږي. څوک چې ترېنه وېرېدلو نو هغه مړ شو. او که ترېنه ونه یرېدلو نه هیڅ نه شي کولی. نبي کریم صلی الله علیه وسلم د همدې حقیقت اړخ ته اشاره کړې ده چې د هلاک کولو طاقت د هغې به لاس کې نشته دی. غول او چړیل صرف وېرول کوي، نو نبي کریم صلی الله علیه وسلم د "لا غول" ویلو سره د غول د وجود نه نفي وکړه بلکې د غول د دې کرتبونو د ضرر او نقصان نفې یې وکړه چې وېرېږئ مه، دا هیڅ نقصان نه شي رسولی او نه په دې کې دومره طاقت شته دی چې څوک بې لارې کړي. کوم خلک چې صحرائی او قبائلی نظام نه پېژني نو د دې

(۱) رقم الحدیث ۴۸۷۰ اخرجه مسلم في صحیحه ۱۷۴۴/۴ رقم الحدیث (۱۰۷-۲۲۲۲) وابوداود في السنن ۲۳۳/۴ رقم الحدیث ۳۹۱۳.

حدیث په مفهوم باندې اسانی سره نه پوهېږي. (مرقات ۸/۳۴۶)

د جذامي نه منع

﴿۶﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ الشَّرِيدِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كَانَ فِي وَفْدِ ثَقِيفٍ

او حضرت عمرو ابن شرید د خپل پلار نه نقل کوي چې هغې بیان وکړو چې د بنو ثقیف د خلکو چې کوم وفد راغلې ؤو. هغې

رَجُلٌ مَجْذُومٌ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

کې یو جذماي کس هم ؤو نو نبي عَلَيْهِ السَّلَام یو سړی هغې ته ورولېږلو او ورته وې ویل چې مونږ ستا نه (شفاهي) بیعت اخستې

إِنَّا قَدْ بَايَعْنَاكَ فَارْجِعْ. رَوَاهُ مُسْلِم[1]

دی. لهذا ته لاړ شه (ګویا کې نبي عَلَيْهِ السَّلَام هغه روا و نه غوښتلو چې حاضرین مجلس کراهت محسوس نه کړي).

توضیح: د دې حدیث تفصیل مخکې لیکل شوی دی.

الفصل الثاني

نیک فال نیول جائز دی

﴿۷﴾ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَفَاءَلُ وَلَا يَتَطَيَّرُ

حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به ښه فال نیولو. او بد فال به یې نه نیولو.

وَكَانَ يُحِبُّ الِاسْمَ الْحَسَنَ. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السّنة[2]

او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د ښه نومونو په ذریعه فال نیول خوښول.

مرغۍ پاسول، د هغې نوم او د اواز نه فال نیول شرک دی

﴿۸﴾ وَعَنْ قَطَنِ بْنِ قَبِيصَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْعِيَافَةُ

او حضرت قطن ابن قبیصه د خپل پلار نه نقل کوي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل: عیافه او

وَالطَّرْقُ وَالطِّيَرَةُ مِنَ الْجِبْتِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[3]

طرق او بد فالي نیول دا ټول څیزونه د جبت نه دي.

توضیح: العیافه: عیافه دانی د عربو په نزد یو فن ګڼلی کېږي. او د دې نه د فال راویستلو عام رواج ؤو.

---

[1] رقم الحديث ۴۵۸۱ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۵۲ رقم الحديث (۱۲۶-۲۲۳۱) والنسائي في ۷/۱۵۰ رقم الحديث ۴۱۸۲.

[2] رقم الحديث ۴۵۸۲ اخرجه احمد في المسند ۱/۲۵۷

[3] رقم الحديث ۴۵۸۳ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۲۲۸ رقم الحديث ۳۹۰۷ وأحمد في المسند ۳/۴۷۷.

د دې صورت به دا ؤو چې وی کس به مرغۍ والوځوله یا به خپله والوتله، نو دې کس به ورته کتل چې د دې مرغۍ نوم څه دی. د دې اوزا څنګه دی. او کوم اړخ ته په کوم انداز الوځي. د دې ټولو شیانو به عربو فال نیول. زیاتره به یې د مرغۍ د نوم او د هغې د اواز فال نیولو. مثلاً که وړونکي مرغۍ نوم به بازؤو نو د دې د انجام نه به یې فال اخستلو. او که کارغه بهؤو نو د دې نه به یې د غریب الوطن او د سفر بدفالي نیوله. او که نوم به یې ملاچرچک ؤو نو د هغې نه به یې هدایت او راهنمائی مراد اخستله. عیافه او طیره کې دومره فرق د چې طیره عام دی، هغه که مرغۍ وي یا څناور وي او که انسان وي د دوی نه بدفالي نیولو ته طیره وایي، خو عیافه د مارغانو د نومونو او د اوازونو سره خاص دی. نن سبا هم داسې وهم پرست خلک موجود دې چې دې مرض کې اخته دي. (مرقات۳۴۸/۸)

الطرق: د دې یو مطلب دا دی چې طرق کاڼو ویشتلو ته وایي. د عربو په نزد به د فال نیولو دا هم یوه صورت ؤو. هغه خلکو به د خپل مطلب معلومولو لپاره هوا کې کاڼي ویشتل او خاوره یا ایره یې شیندله. چې کوم اړخ ته به ایره یا خاوره زیاته وشیندل شوه نو دې خلک به همغه اړخ ته سفر کولو. او بل اړخ به یې منحوس ګڼلو. زمونږ علاقه کې به هم یو یو ښکارې سرې مړه شان بوچۍ د ایرو نه ډکوله او بیا به یې په ګوته د هغې مینځ وهلو، نو کوم اړخ ته به چې ایره زیاته لاړه نو هغه کس به همغه اړخ ته د ښکار لپاره تللو. شریعت دا منع کړل چې دا صرف وهم پرستي ده.

د طرق دویم مفهوم دا دی چې د عرب خلکو به په شګه وغیره باندې مختلفې هندسې لیکلې. د غه شان خطونه راښکلو سره به زائچې جوړولې او د هغې نه به یې خپل مطلب راویستلو، لکه څنګه چې رمل او جفر وي. دا هم شریعت منع کړې دي.

الجبت: د لفظ جبت نه یا جادو او کهانت مراد دی، نو مطلب دا به دا وي چې د مارغانو د تېرېدلو نه او د هغې د اوازونو او د نومونو نه او د کاڼو ویشتلو او د خاورو شیندلو نه بدفالي اخستل او د هغې نه فال راویستل یا رمل او زائچه په ذریعه حالات معلومول ټول د سحر او د کهانت په حکم کې دي. چې د شرک کارونه دي.

یا د جبت نه مراد شیطان دی، نو د حدیث مطلب به دا شي چې دا ټول کارونه شیطانې دي. شیطان دا خوښوي او خلک دې اړخ ته اماده کوي. (مرقات۳۴۹/۸)

وهم پرستۍ نه د بچ کیدلو علاج توکل دی

﴿۹﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:			
او حضرت عبد الله ابن مسعود رضی الله عنه د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه نقل کوي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل			
اَلطِّيَرَةُ	شِرْكٌ	قَالَهُ	ثَلَاثًا
بدفالي نیول شرک دی. نبي کریم صلی الله علیه وسلم د اهمیت ظاهرولو لپاره دا خبره درې ځله وفرمایل او			

وَمَا مِنَّا إِلَّا وَلَكِنَّ اللهَ يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ.
مونږ کې هر چا لره الله په خپل يقين توکل چلوي (يعني د ايمان تقاضا دا ده چې د يو کار او د سفر د
رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ
قصد او ارادې په وخت کې يو داسې شي ظاهر شي چې هغې سره انساني تقاضي زړه او مازغو کې
يَقُولُ: كَانَ سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ يَقُولُ فِي هَذَا الْحَدِيثِ: وَمَا مِنَّا إِلَّا وَلَكِنَّ اللهَ
يو وهم او تردد پيدا شي نو دغه وهم او تردد باندې هيڅ يقين مه کوئ بلکې الله باندې توکل او
يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ. هَذَا عِنْدِي قَوْلُ ابْنِ مَسْعُودٍ[1]
يقين کولو سره هغه کار وکړئ يا هغه سفر ته لاړ شئ.

توضيح: الطيرة شرك: که د بدفالئ پخه عقيده ثوک لري او بدفالي قطعي او يقيني امر گڼي نو دا شرک جلي دی چې حرام دی. او که د عام عادت مطابق د دستور او د رواج په توگه بدفالئ کوي نو دا شرک خفي دی. د شرک خفي مطلب به دا وي چې دا د مشرکينو په طريقو او د هغوی د عادتونو نه دي. (مرقات۸/۳۴۹)

بالتوکل: يعني د وهم پرستو نه د بچ کېدو علاج دا دی چې سړی په هر معامله کې په الله باندې يقين وکړي او شکوک او شبهات يې رد کړل او دا عقيده وساته چې کائنا چې څه بدلون او تصرف کې ږي. هغه صرف او صرف د الله په لاس کې دي. د ورځو، وختونو او د انسانانو د هغوی د حالات د دې سره تعلق نشته دی. زمونږ نظام د الله به کارونو باندې اثر نه کوي بلکې د الله نظام زمونږ کارونو باندې اثر کوي. د دې روايت په آخر کې امام ترمذی فرمايي چې ما د امام بخاری نه واورېدل چې هغه فرمايي چې "وما منا" تر آخر پورې دا کلام د حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خپل کلام دی. مرفوع حديث نه دی. (مرقات۸/۳۵۰)

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جذامي سره ډوډئ وخوړله

﴿۱۰﴾ وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَ بِيَدِ مَجْذُومٍ
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې (يو ورځ) نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يو جذامي لاس ونيولو او
فَوَضَعَهَا مَعَهُ فِي الْقَصْعَةِ وَقَالَ: كُلْ ثِقَةً بِاللهِ
هغه يې د خوراک پياله کې د ځان سره شريک کړو او ويې فرمايل چې خوره، زما په الله باندې اعتماد دی

[1] رقم الحديث ۴۵۸۴ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۲۳۰ رقم الحديث ۳۹۱ والترمذي في ۴/۱۳۷ رقم الحديث ۱۶۱۴.

وَتَوَكَّلًا عَلَيْهِ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه[۱]

او زه د هغې به ذات باندې توکل کوم.

بدفالي هيڅ شی نه دی

﴿۱۱﴾ وَعَنْ سعدِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا هَامَةَ

او د حضرت سعد ابن مالک رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل نه هامه څه شی دی

وَلَا عَدْوَىٰ وَلَا طِيَرَةَ وَإِنْ تَكُنِ الطِّيَرَةُ فِي شَيْءٍ فَفِي الدَّارِ

او نه ديو بل نه بيماري لږېدل څه حقيقت لري او نه بدفالئ کې څه حقيقت شته دی. که په کوم شي کې بدفالي وی نو کور

وَالْفرس وَالْمَرْأَة . رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۲]

کې، آس کې او ښځه کې به وی.

توضيح: **ففي الدار**: د دې حديث تشريح او توضيح د دې نه مخکې شوې ده، خو دلته د دې بحث اصل مقام دی، نو ځکه څه اشاره کول ضروري ده. بدفالي او د نحوست په سلسله کې مختلف حديثونه منقول دي. ځينې حديثونو کې مطلقاً هر قسم شيانو نه د بد فالئ نهې او ممانعت ذکر دی او ځينې حديثونو کې د آس، کور او د ښځې وغيره ځينې شيانو کې د نحوست ثبوت اړخ ته اشاره موندلی کېږي، لکه څنګه د بحث لاندې حديث کې دي. لهذا دې مختلف حديثونو کې تطبيق کول او مناسبت او موافقت پيدا کول ضروري دي، نو علماؤ او شارحين د حديثو مختلف توجيهات بيان کړي دي. (مرقات۸/۳۵۲)

توجيه (۱): اولنئ توجيه دا ده چې زير بحث حديث کې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کلام د فرض او د شرط په توګه دی. چې فرض کړه که دنيا کې کوم شي کې نحوست وی نو دې درې شيانو کې به وی، خو دا چې د نحوست عقيده صحيح نه ده. لهذا دې درې شيانو کې هم نحوست نشته دی. قاضي عياض هم دغه توجيه کړې ده. چې که په کوم شي کې نحوست وی نو د دې درې څيزونو کې به د دې موقع، محل او امکان وی، خو چې دې کې نشته دی نو په هيڅ څيز کې نشته دی.

توجيه ۲: دويمه توجيه حضرت ابوهريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د حديث راوي خپله کړې ده. هغه فرمايي چې کور کې د نحوست مطلب دا دی چې دا تنګ ؤو، آس کې نحوست دا دی چې هغه سرکش وي او ښځه کې

---

(۱)رقم الحديث ۴۵۸۵ أخرجه ابوداود في السنن ۲۳۹/۴ رقم الحديث ۳۹۲۵ والترمذي في ۳۲۴/۴ رقم الحديث ۱۸۱۷.

(۲)رقم الحديث ۴۵۸۶ أخرجه ابوداود في السنن ۲۳۶/۴ رقم الحديث ۳۹۲۱، واحمد في المسند۱۸۱/۱ .

نحوست دا ده چې بدزبانه او بد اخلاقه وي.

توجیه ۳: دریمه توجیه دا ده چې د ظاهري اسبابو په اعتبار سره دري څیزونو کې نحوست د عامو حدیثونو نه مستثنی ګڼلی شوي دي چې په طبعي توګه دې څیزونو کې د نحوست دَخل دی. مؤثر حقیقي صرف د الله ذات دی. (مرقات۸/۲۵۲.۳۵۲)

نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ به نیک فال نیول خوښول

﴿۱۲﴾وَعَنْ	أَنَسٍ	أَنَّ	النَّبِيَّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	كَانَ	يُعْجِبُهُ
او د حضرت انس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ به د یو حاجت لپاره بهر راوتلو نو									
إِذَا	خَرَجَ	لِحَاجَةٍ	أَنْ	يَسْمَعَ:	يَا	رَاشِدُ			
نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ ته به دا ته به خوښه وه چې د چا ژبې نه داسې واوري: **یا راشد یا نجیح** یعنې یو									
يَا نَجِيحُ.	رَوَاهُ	التِّرْمِذِيُّ[۱]							
کار ته د تللو په وخت کې داسې نومونه اوریدل نیک فال دی.									
﴿۱۳﴾ وَعَنْ	بُرَيْدَةَ:	أَنَّ	النَّبِيَّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	كَانَ لَا	يَتَطَيَّرُ مِنْ شَيْءٍ
او د حضرت بریده رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ به د هیڅ شي بد فالي نه اخستله									
فَإِذَا	بَعَثَ	عَامِلًا	سَأَلَ	عَنِ	اسْمِهِ	فَإِذَا	أَعْجَبَهُ		
او کله چې ورته یو عامل (کارکن ته چرته) لیږلو نو د هغې نوم به یې پوښتلو، نو نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ به خوشحاله شو									
اسْمه	فَرِحَ	بِهِ	ورئي	بِشر	ذَلِكَ	على	وَجْهِهِ	وَإِنْ	كَرِهَ اسْمَهُ
او خوشحالي به د نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ مخ مبارک باندې ظاهره شوه او که د هغې نوم به بد معلوم شو									
رُئِيَ	كَرَاهِيَةُ	ذَلِكَ	على	وَجْهِهِ	وَإِذَا	دَخَلَ	قَرْيَةً		
نو د نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ په مخ مبارک به خفګان ظاهر شو (تردې چې د هغې نوم به یې په نوم کې بدل کړو)									
سَأَلَ	عَنِ	اسْمِهَا	فَإِنْ	أَعْجَبَهُ	اسْمُهَا				
دغه شان کله به چې نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ یو ښار ته لاړو نو د ښار د نوم پوښتنه به یې کوله، نو که د هغې نوم به									
فَرِحَ	بِهِ	وَرُئِيَ	بِشْرُ	ذَلِكَ	فِي	وَجْهِهِ	وَإِنْ	كَرِهَ	اسْمَهَا
ښه معلوم شو نو نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ به خوشحاله شو او په مخ مبارک به یې خوشحالي ظاهره شوه او نوم به یې بد ؤو									

[۱] رقم الحدیث ۴۵۸۷ أخرجه الترمذي في السنن ۱۳۸/۴ رقم الحدیث ۱۶۱۶

رُئِيَ كَرَاهِيَةُ ذٰلِكَ فِي وَجهه. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۱]

نو د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خفګان به د هغې په مخ مبارك ظاهر شو.

كور كې د بې بركتۍ ذكر

﴿۱۴﴾ وَعَن أنس قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللهِ

او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې مايو ورځ نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته يو سړي عرض وكړو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!

إِنَّا كُنَّا فِي دَارٍ كَثُرَ فِيهَا عَدَدُنَا

(مخكې) به مونږ كورونو كې اوسيدلو. زمونږ د كسانو شمير به په كې هم زيات ؤ او مونږ سره ښه

وَأَموَالُنَا فَتَحَوَّلْنَا إِلَى دَارٍ قَلَّ فِيهَا عَدَدُنَا وَأَموَالُنَا.

مال هم ؤ. بيا يو بل كور ته انتقال شو نو هغې كې زمونږ د كسانو شمير هم كم شو او زمونږ مال كم شو.

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ذروها ذميمة. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۲]

نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (دې او رېدلو سره) وفرمايل چې هغه كور پرېږدئ چې كوم بد دى.

توضيح: ذروها: يعنې چې تا ته كور بد ښكاري نو هغه پرېږده. دلته پوښتنه دا پيدا كېږي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د كور نحوست څنګه تسليم كړو حال دا چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په الطيرة شرك كې د دې نفې كړې ده؟ د دې يو يوې كربښې جواب خو دا دى چې نحوست كې درې شيان مستثنى كړى شوي دي. هغې كې كور هم دى. دا همغې اړه ته اشاره ده.

د دې پوښتنې جواب بهترين جواب علامه خطابې كړى دى چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كله وليدل چې دې خلكو ته وهم پيدا شوى دى چې د دې كور په وجه زمونږ مالونو او كسانو كې كموالى راغلى دى او مونږ ته د دې كور په وجه نقصان رارسيږي نو نبي كريم ﷺ هغوى ته د كور د پريښودلو حكم وركړو چې عقيده يې خرابه نه شي او د وهم د هغوى د عقيدې برخه جوړه نه شي، نو څكه نبي كريم ﷺ دې كې مصلحت وليدلو او د دې وهم جرړه يې غوڅه كړې شي او د دې وهم په ګرد كې د ښكې ليدلو نه او په شرك خفې كې د اخته كېدلو نه بچ كړى شي او د كور د پريښودلو ورته وويل شي. "دا د اسلوب حكيم په توګه ؤو". (مرقات ۳۵۵/۸)

---

(۱) رقم الحديث ۴۵۸۸ أخرجه ابوداود في السنن ۲۳۶/۴ رقم الحديث ۳۹۲۰ وأحمد في المسند ۳۴۷/۵.

(۲) رقم الحديث ۴۵۸۹ أخرجه ابوداود في السنن ۲۳۸/۴ رقم الحديث ۳۹۲۴

وباء وهلي علاقې نه د تختیدلو مسئله

﴿۱۵﴾ وَعَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ بَحِيرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَنْ سَمِعَ فَرْوَةَ بْنَ مُسَيْكٍ
او حضرت یحی ابن عبد الله ابن بحیر فرمایي چې ماته هغه چا بیان وکړو چا چې د حضرت فروه ابن مسیک نه
يَقُولُ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ
روایت او ریدلی دی چې هغې (یعنې فروه وویل) چې ما عرض وکړو چې یا رسول الله ﷺ!
عِنْدَنَا أَرْضٌ يُقَالُ لَهَا أَبْيَنُ وَهِيَ أَرْضُ رِيفِنَا
مونږ سره یو زمکه ده چې "ابین" ورته وایي او زمونږ د زراعت او غلې زمکه ده (یعنې هغه سبزې منډیې دا چرته
وَمِيرَتِنَا وَإِنَّ وَبَاءَهَا شَدِيدٌ.
چې د نورو ځایونو نه غله راجمع کېږي او نور ښارونو ته لېږل کېږي) خو دې زمکې وبا سخته ده. (یعنې وبائی
فَقَالَ: دَعْهَا عَنْكَ
مرضونه په کې زیات دي) نبي علیه السلام (دې او ریدلو سره) وفرمایل چې دا پرېږدئ (یعنې او سیدل او
فَإِنَّ مِنَ الْقَرَفِ التَّلَفَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]
تګ و راتګ پرېږدئ ځکه هغه د طاعون اثر کړې شوي ابادئ په حکم کې ده) او وبا هلاکت او د هلاکت سبب دی.

توضیح: ابین: دا د هغه ځمکې او علاقې نوم وو چې د کوم باره کې صحابي رضی الله عنه مسئله پوښتلې وه.

ریفنا: ریف زراعت ته وایي. **ومیرتنا**: میرة غلې ته وایي. **دعها**: یعنې دا پرېږده. (مرقات ۸/۳۵۶)

القرف: وبائی مرض ته قرف ویل شوی دی. د قرف اصل ترجمه نزدېوالی دی.

التلف: دا د هلاکت په معنی دی. مطلب دا دی چې د وبائی مرضونو نزدېوالی او راتللو سره هلاکت واقع کېږي. لهذا تاسو دا ځکه پرېږدئ او بل ځای ته لاړ شئ.

پوښتنه: دلته دا پوښتنه ذهن کې پیدا کېږي چې د وبائی مرضونو د ځای نه د تښتیدلو نه نبي کریم ﷺ منع کړې ده. ډېرو صحیح حدیثونو کې د دې ثبوت شته دی، نو بیا نبي کریم ﷺ دې حدیث کې خلکو ته وبائی زمکې نه د تښتېدلو اجازت څنګه ورکړو؟

جواب: د دې پوښتنې یو جواب علامه طیبي کړی دی. چې خلاصه یې داده چې نبي کریم ﷺ عدوی او ذات پات باندې د عمل کولو اجازت نه دی کړی. او نه دا اجازت د عدوی له نقطهٔ نظره دی بلکې د اصول طب او د حفظان صحت په بنیاد باندې دا حکم وو، ځکه د هغه ځای

---

[1] رقم الحدیث ۴۵۹۰ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۲۳۸ رقم الحدیث ۳۹۲۳ وأحمد في المسند ۳/۴۵۳

اوبه او هوا د هغه خلکو د طبیعتونو موافق نه ؤو. ګویا کې د دې حدیث تعلق د وبائی مرضونو سره نه دی. بلکې د حفظ ما تقدم په بنیاد د حفظان صحت سره د دې تعلق دی چې کله د علاقې اوبه او هوا ستاسو موافق نه وي نو هغه علاقه پرېږدئ او لاړ شئ.

د دې پوښتنې دویم جواب دا دی چې نبي کریم ﷺ هغه خلکو د ځای بدلولو حکم د هغوی د عقیدې د تحفظ په بنیاد ورکړی ؤو، ځکه هغوی په وهم کې ؤو. چې کېدی شي دا ځای زمونږ موافق نه وي. او په همدې وجه مصیبتونه مونږ ته متوجې وي. ممکنه وه چې د هغوی دا وهم به عقیده کې بدل شوی وی او بد فالئ په بده عقیده کې اخته شوی وی، نو ځکه د دې د ختمولو لپاره نبي کریم ﷺ د مصلحت په خاطر هغوی ته د تللو حکم وکړو. د دې حدیث نه دا استدلال کول صحیح نه دی چې د وبائې ځایونو نه تښتېدل جائز دي. مسئله دا چې د وباء ښورېدلو نه مخکې د هغې ځای نه تلل جائز دي. د هغې نه وروسته د مرګ د وېرې نه تښتېدل جائز نه دي، خو د شریعت دا هم حکم دی چې د بهر نه راتلل او د وبائی مرضونو په علاقه کې داخلیدل هم منع دی. سیلاب او طوفان او اور د زلزلې نه تښتېدل او محفوظ مقام ته تلل جائز دي. دا په وبائې مرض باندې قیاس کول کېدی نه شي. (مرقات ۳۵۲/۸)

الفصل الثالث

بد فالئ نه د بچ کیدلو دعا

﴿۱۶﴾عَن عُرْوَةَ بن عَامر قَالَ: ذُكِرَتِ الطِّيَرَةُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عروه بن عامر (تابعی) فرمایي چې د نبي کریم ﷺ مخې ته د بد فالئ ذکر وشو
فَقَالَ: " أَحْسَنُهَا الْفَأْلُ وَلَا تَرُدُّ
نو نبي کریم ﷺ و فرمایل چې د دې بهترین صورت (ښه فال) دی. او (یاد وساتئ) هیڅ
مُسْلِمًا فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يَكْرَهُ
مسلمان لره دې یو بد فال منع نه کړي او تاسو کې چې کوم یو کس دا سې ثیز اویني چې هغه یې نه خوښوي
فَلْيَقُلْ: اللهُمَّ لَا يَأْتِي بِالْحَسَنَاتِ إِلَّا أَنْتَ
نو هغې له پکار دي چې دا دعا او ایي "اللهم لا یاتي الخ" ای الله د ښو او بدو راوستلو والا صرف ته یې او صرف
وَلَا يَدْفَعُ السَّيِّئَاتِ إِلَّا أَنْتَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
ته بدئ او خرابوالی لرې کونکی یې او د بدو نه مخ اړول او د نیکو اړخ ته د تللو توفیق او طاقت د الله له اړخه دی.

---

[1] رقم الحدیث ۴۵۹۱ أخرجه ابوداود في السنن ۲۳۵/۴ رقم الحدیث ۳۹۱۹.

باب الكهانة

د كاهنانو بيان

د لغت كتاب په صراح كې ليكلي شوي دي چې كهانت فال نيولو ته وايي او فال نيول كاروبار ته هم كهانت وايي. د دې كاروبار كونكې ته كاهن وايي. علامه طيبي فرمايي چې كاهن هغه كس ته وايي چې د راتلونكې واقعاتو او د حادثاتو خبر وركوي او د راروان وخت د علم غيب او معرفت او رازونو دعوى هم كوي. يعنې د نښانو او علامتونو نه معلومولو باره كې چې كوم كس د علم غيب پشيگويي كوي نو داسې كس ته به عربو كاهن هم ويله او عراف به يې هم ورته ويله. د ستورو حالتوكتلو سره نجومي او لاس كتلو سره فال راويستونكى يا د طوطي په ذريعه يا د رمل جفر او د ابجد وغيره هندسو په ذريعه د مستقبل خبر وركول ټول د كهانت په دې كاروبار كې داخل دي. (مرقات۸/۳۵۷ الكاشف : ۸/۳۵۴)

نبي كريم صلى الله عليه وسلم د پيدائش او د بعثت نه مخكې د عربو په معاشره كې د كهانت ډير شهرت وه. تردې چېد عدالت فيصلي او لوى لوى جگړې به يې د كاهنانو په ذريعه ختمولي.

د بنو زهره يوې كاهني ښځي چې كله د نبي كريم صلى الله عليه وسلم والده محترمه آمنه ليدلې وه نو وي ويل "دا ښځه به يا شنډه وي يا به د دې د خيټي نه نذير پيدا كېږي" د بنو زهره دي ښځي د سردار عبدالله د حلالكي په بدل كې سَل (۱۰۰) اوښان مقرر كړي وُو.

د عربو په معاشره كې د كاهنانو مختلف قسمونه وُو

۱: د ځينې كاهنانو به مستقيماً د پيريانو او د شيطانانو سره روابط وُو. شيطانان به اسمان ته نژدې لاړل او د فرښتو نه به يې د راتلونكې واقعي والا خبره واورېدله او كاهنانو ته به يې رسوله. كاهنانو به د يوې خبرې سل دروغ وتړل او خپل كاروبار به يې روان كړى وُو او خلكو نه به يې بيوقوفه جوړ كړي وُو. د نبي كريم صلى الله عليه وسلم د بعثت نه وروسته دا سلسله ختمه شوه او د پيريانو او د شيطانانو د اسمان نه شهاب ثاقب باندې د ويشتلو سلسله شروع شوه.

۲: ځينې كاهنان به په روحاني اعتبار سره خبيثان وُو. لهذا د هغوى سره به د خبيث روحونو روابط وُو او هغه كاهنانو به د ارواحِ خبيث نه استفاده كوله او د خداى مخلوق به يې بي لاري كولو.

۳: ځينو كاهنانو به د زمكې او اسمان د علامات سماوي او د علامات ارضى او د خلك شخصي علامات ته په كتلو به يې بې سره او بې ښپې خبرې كولې او خپله دنده به يې روانه كړې وه. اسلام دا ټولي اني بانې حرام كړي او په دې باندې ټوله ترلاسه كړي شوي گټه يې حرامه كړه. لهذا د كاهن دا عمل حرام دى او هغې له شيريني وغيره وركول هم حرام دي.

الفصل الاول

کهانت او رمل ناجائز دی

﴿۱﴾عَن مُعَاوِيَة بن الحكم قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أُمُورًا
حضرت معاویه ابن حکم فرمایي چې ما عرض وکړو چې یا رسول الله ﷺ! داسې ډېر شیان دي چې
كُنَّا نَصْنَعُهَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ كُنَّا نَأْتِي الْكُهَّانَ
مونږ به د جاهلیت زمانه کې کول. هغې کې خو یو دا دی چې مونږ به کاهنانو له تللو او د هغوی نه
قَالَ: فَلَا تَأْتُوا الْكُهَّانَ
به مو د غیبو خبرو باره کې پوښتنې کول. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې تا کاهنانو له مه ځئ.
قَالَ: قُلْتُ: كُنَّا نَتَطَيَّرُ
حضرت معاویه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې ما عرض وکړو چې یو دا څیز هم دی چې مونږ بد فالي نیوله.
قَالَ: ذَلِكَ شَيْءٌ يَجِدُهُ أَحَدُكُمْ
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمایل چې دا یو داسې شی دی چې تاسو یې خپل زړه کې محسوسولی شئ خو چې دا تا د څه کار نه ایسار نه
فِي نَفْسِهِ فَلَا يصدّنّكم.
کړي یعنې که تاسو د انسان په تقاضا بد فالي ؤوم کړي نو د دې نه په متاثره کېدلو سره خپل قصد او اراده مه پرېږدئ، ځکه بد فالي
قَالَ: قُلْتُ: وَمِنَّا رِجَالٌ
د وهم نه بغیر بل هیڅ حقیقت نه لري. حضرت معاویه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې ما عرض وکړو یو بل څیز هم دی چې زمونږ نه
يَخُطُّونَ قَالَ: كَانَ نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ
بعضو به څه کرښې ایستلې او خطونه به مو راښکل. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمایل چې انبیاؤ کې یو نبي تیر
يَخُطُّ فَمَنْ وَافَقَ خَطَّهُ فَذَاكَ. رَوَاهُ مُسلم [۱]
شوی دی چې کرښې او خطونه به یې راښکل. لهذا د چا خط چې د هغې موافق وي نو هغه به مباح وي.

توضیح: فلا یصدنکم: یعنې ستاسو دا وهمونه به ستاسو کار ونه کړي. د الله په یقین کار کوئ. (مرقات ۳۵۸/۸)

یخطون: یعنې کرښې به یې ویستلې او څه خانې (جدول) به یې جوړولې. دا د علم رمل او حفر ارخ ته اشاره

(۱) رقم الحدیث ۴۵۹۲ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۴۸/۴ رقم الحدیث (۱۲۱-۵۳۷) وأبوداود في السنن ۲۲۹/۴ رقم الحدیث ۳۹۰۹

ده. چې د خطونو او د زائچو د حساب په ذریعه به خلکو مستقل معلومات حاصلول. (مرقات۸/۳۵۸)

نبي من الانبیاء: شارحین لیکي چې د هغه نبي نه یا حضرت دانیال عَلَیْهِ السَّلَام یا حضرت ادریس عَلَیْهِ السَّلَام مراد دی. الله هغې ته د معجزې په توګه د رمل او جفر علم ورکړی ؤو. دا چې د رمل او د جفر علم نسبت یو نبي ته ؤو، نو ځکه نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ډېر حیمانه انداز سره دا امت د دې علم نه منع کړو او د مخکني نبي د هغې په عمل یې اعتراض هم ونه کړو. او ویې فرمایل چې یو نبي به داسې عمل کولو خو دا چې مأمون او محفوظ او معصوم ؤو او د مجزې به توګه به یې داسې کولو نو ځکه د هغې عمل صحیح ؤو. اوس که ستاسو دا عمل د هغه نبي د عمل سره بالکل موافق شي نو صحیح به وي او که موافق نه شي نو صحیح به نه وي. اوس تاسو خپله فیصله وکړې چې کله تاسو معلومه هم نه ده چې ستاسو عمل د هغه نبي د عمل سره موافق دی یا نا نو تاسو دا فیصله نه شئ کولی، نو بیا د دې عمل هیڅ حیثیت نه پاتېږي. لهذا تاسو د دې نه ځان وساتئ ځکه دا علم او د دنیا نه اخستل شوی دی. دغه حکیمانه جواب سره نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه عمل هم منع نه کړو او په هیڅ یو نبي باندې اعتراض هم ونه شو. (مرقات۸/۳۵۹)

د کهانت بنیاد څنګه دی؟

﴿۲﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: سَأَلَ أُنَاسٌ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْكُهَّانِ
او د حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روایت دی چې خلکو د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه د کاهنانو باره کې پوښتنه وکړه
فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّهُمْ
نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغوی ته وفرمایل چې هغه هیڅ نه دي یعني هغوی چې د کومو خبرو دعوی کوي
لَيْسُوا بِشَيْءٍ قَالُوا:
هغه بې بنیاده دي، نو ځکه د هغې په ویلی شوؤ خبرو باندې یقین مه کوئ. خلکو عرض وکړو چې
يَا رَسُولَ اللهِ فَإِنَّهُمْ يُحَدِّثُونَ أَحْيَانًا بِالشَّيْءِ يَكُونُ حَقًّا
یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! ځیني ځل هغوی داسې خبره وکړي یا یو داسې خبر راکړي چې رښتیا وي.
فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تِلْكَ الْكَلِمَةُ مِنَ الْحَقِّ يَخْطَفُهَا الْجِنِّيُّ
نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې هغه خبره رښتیا وي چې کوم هغوی (یعني شیطانان) معلومې کړي.
فَيَقُرُّهَا فِي أُذُنِ وَلِيِّهِ قَرَّ الدَّجَاجَةِ
او خپل ملګری (کاهن) ته یې غوږونو کې داسې واچوي څنګه چې یو چرګه بله چرګه د دانو لپاره راغواړي

فَيَخْلِطُوْنَ	فِيهَا	أَكْثَرَ	مِنْ	مِائَةِ	كذبة	(مُتَّفق	عَلَيْهِ)	(۱)
نو بيا هغه كاهن د دې خبرې سره سل (۱۰۰) خبرې د دروغو يو ځاى كړي (بخاري ومسلم)								

توضيح: يكون حقا: يعنې كله كله د هغه كاهنانو ويل شوې خبره صحيح ثابت شي. د دې څه وجه ده

يخطفها: نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ته وويل چې د كاهنانو يوه نيمه خبره چې صحيح ثابت شي د هغې اصل حقيقت دا دى چې اسمانونو ته د الله يو حكم راشي. د اسمان د لاندې د اوريځو د لاندې فرښتې خپلو كې د دې حكم متعلق خبرې كوي. پيرانو كې سركشه قسمه شيطانان د اسمان د لاندې اوريځو كې پټ پټ ورځي او د فرښتو نه يوه خبره واوري او زمكي ته يې راوړي. (مرقات۸/۳۵۹)

فيقر: د چرګې كوړک كوړک اواز ته وايي. يعنې چرګه چې كله بله چرګې ته د دانو لپاره راولي او د كوړک كوړک آواز كوي. دغه شان دا پيرى د خپل كاهن ملګري او د كاهن (ترويتي) په غوږونو كې د پاس خبره واچوي او هغه د دې سره سل دروغ يو ځاى كړي. راروان حديث نمبر ۹ كې د شيطانانو د ښتلو طريقه ويل شوي ده. وړندونكى شيطان د ټولو نه لاندې زمكه باندې وي د هغې په اوږه بل ودرېږى او دغه شان د ټولو نه زړه ور د پاس اسمان اوريځو ته ورسيږي. د پاس نه هغه به شهاب ثاقب ويشتلى كېږي. كه په څوک پرې ولږېږي نو هغه مړ كېږي يا بيخې لېونى شي، خو د دې ټولو كوشش دا وي چې اورېدلى شوي خبرې ځمكې پورې راشي او د هغوى د بې لارې كولو كار جاري شي. (مرقات۸/۳۵۹)

يو رښتيا سره سل دروغ

﴿۲﴾ وَعَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " إِنَّ الْمَلَائِكَةَ						
او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې ما د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اورېدلي دي چې د فرښتو يو جماعت						
تَنْزِلُ	فِي	الْعَنَانِ	وَهُوَ	السَّحَابُ	فَتَذْكُرُ	الْأَمْرَ
چې كله عنان يعنې اوريځو كې كوز شي او (خپل مينځ كې) د هغه خبرو او كارونو تذكره كوي چې						
قُضِيَ	فِي	السَّمَاءِ	فتسترق	الشياطينُ	السمعَ	
كوم اسمان ته نژدې وي (او دنيا كې واقع كېدونكي دي) نو شيطانان په پټه دغه خبرو اورېدلو ته غوږ						

(۱) رقم الحديث ۴۵۹۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۹۵/۱۰ رقم الحديث ۶۲۱۳ ومسلم في ۱۷۵۰/۴ رقم الحديث (۱۲۳-۲۲۲۸)

فَتُوحِيهِ	إِلَى	الْكُهَّانِ	فَيَكْذِبُونَ	مَعَهَا

ونیسي او کله چې هغوی کومه واوري نو هغه کاهنانو ته وررسوي او هغه کاهنان د شیطانانو نه د

مِائَةَ كَذْبَةٍ من عِنْدِ أنفسهم. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]

او ربدلي شوئ خبرو سره سل دروغ یو ځای کړي.

نجومیانو ته د تلونکو څلوښت ورځي لمونځ مردود

﴿۴﴾ وَعَنْ حَفْصَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ أَتَى عَرَّافًا

او حضرت حفصه رضي الله عنها فرمايي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل کوم کس چې نجومي یا کاهن ته ورغلو

فَسَأَلَهُ	عَنْ	شَيْءٍ	لم	تقبل

او د هغې نه يې څه وپوښتل (یعني د غیب خبرې معلومې کړي) نو د هغې څلویښت (۴۰)

صَلَاةُ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً. رَوَاهُ مُسلم[2]

ورځو پورې لمونځ نهٔ قبلیږي. (مسلم)

توضیح: صلوة اربعین لیلة: یعني د شپې او د ورځې لمونځ يې نه قبلیږي یا يې د تهجد لمونځ نه قبلیږي. دا سزه د هغه کس ده چې د نجومې تصدیق يې وکړو. دا څومره د محرومئ خبره ده چې انسان د خپل مهم عبادت د لمونځ نه محرومه شي او دا څومره سخت جرم دی. چې تر د څلویښتو (۴۰) ورځو پورې لمونځ پاتې شي. حال دا چې د نجومې سره هیڅ یقیني علم نه وي. بلکې ټولي اټکلونه وي. (مرقات ۳۶۲/۸) بابا سعدی په ګلستان کې یوه قصه لیکلې ده چې د یو نجومې په کور کې د هغې د ښځې سره یو نااشنا سړی ننوتلی ؤو او مزې يې کولې او نجومې بازار کې خلکو ته د اسمان خبرې کولې، نو سعدی بابا ورته وفرمایل.

برادج فلک چه دانی چیست — چوں نه دانی که در سرائے تو کیست

یعني ته به د اسمان د اوچتوالي کومه یوه خبره معلومه کړي او حال دا دی چې تا ته دا پته هم نشته دی چې ستا په کور کې څه کیږي؟

علامه اقبال د نجوم د فن متعلق ویلي.

تیری تقدیر کو انجم شناس کیا جانے — تو خاک زنده ہے تو تابع ستاره نہیں

---

(1) رقم الحديث ۴۵۹۵ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۰۴/۶ رقم الحديث ۳۲۱۰.

(2) رقم الحديث ۴۵۹۵ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۳۱/۴ رقم الحديث (۱۵-۲۲۳۰) راحمد في المسند ۶۸/۴.

ستوري د باران سبب ګڼل کفر دي

﴿۵﴾ وَعَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ قَالَ: صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الصُّبْحِ
او حضرت زيد ابن خالد جهنمي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ ته سحر کې لمونځ وکړو
بِالْحُدَيْبِيَةِ عَلَى أَثَرِ سَمَاءٍ كَانَتْ مِنَ اللَّيْلِ فَلَمَّا انْصَرَفَ
په مقام حديبيه کې، او د شپې باران شوی ؤو. کله چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د لمونځ نه فارغ شو
أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: هَلْ تَدْرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟
او متوجې کېدلو سره يې وفرمايل چې آيا تاسو پوهېږئ ستاسو پروردګار دا وخت څه فرمايلي دي.
قَالُوا: الله وَرَسُولُه أَعلم قَالَ:
صحابه کرامو عرض وکړو چې الله او د هغې رسول ښه پوهېږي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل
أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ
الله فرمايلي دي چې زما بنده ګانو (نن) دې حال کې شپه کړه چې ځېنو په ما ايمان راوړو او ځېنو کفر وکړو،
فَأَمَّا مَنْ قَالَ: مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللهِ وَرَحْمَتِهِ فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي
نو چا چې دا وويل چې مونږ باندې د الله فضل او د هغې په رحمت باران شوی دی نو هغې ما باندې ايمان راوړو
كَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ وَأَمَّا مَنْ قَالَ:
او په ستورو يې کفر وکړو (يعنې د ستورو د اثر منکر دي) او کوم چې وويل چې د فلانې ستورې په راښتلو
مُطِرْنَا بِنَوْءِ كَذَا وَكَذَا فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي وَمُؤمن بالكوكب "(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
او د فلانې ستوږې په ډوبيدلو په وجه مونږ باندې باران وشو نو هغه په ما کفر وکړو. (بخاري ومسلم)

توضيح: كافر بي: که څوک د باران په وربدلو کې د يو ستوري مثلاً سهيل، ګپ او مشتري مؤثر حقيقي ګڼې نو دا سړی کافر کېږي. او که د هغه عقيده دا وي چې باران فقط الله وروي. دا ستوري ظاهري اسباب دي نو دا کفر نه دی خو دا عقيده ساتل مکروه ده. د حديث د الفاظو نه مطلق حرمت معلومېږي. (مرقات ۸/۳۶۴)

﴿۶﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " مَا أَنْزَلَ اللهُ مِنَ السَّمَاءِ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې کله هم الله د اسمان

---

(۱) رقم الحديث ۴۵۹۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۲/۳۳۳ رقم الحديث ۸۴۶ ومسلم في ۱/۸۳ رقم الحديث (۱۲۵-۷۱)

مِنْ	بَرَكَةٍ	إِلَّا	أَصْبَحَ	فَرِيقٌ	مِنَ	النَّاسِ	بِهَا	كَافِرِينَ

کوم برکت را نازلوي نو د انسانانو یو نا یو جماعت د هغې په ذریعه کفر کې اخته کیږي. (یعني څه نه څه خلک ضرور داسې

يُنَزِّلُ	اللهُ	الْغَيْثَ

وي چې دا برکت الله ته د منسوبول په ځای نورو اسبابو او ذرائعو ته منسوبوي، لکه الله باران اوروي

فَيَقُولُونَ: بِكَوْكَبِ كَذَا وَكَذَا". رَوَاهُ مُسلم[1]

نو څېنې خلک وایي چې د فلانې ستورې په اثر باران وشو.

الفصل الثاني

علم نجوم او سحر او جادو یو شی دی

﴿۷﴾ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنِ اقْتَبَسَ عِلْمًا مِنَ النُّجُومِ

حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل: څوک چې د علم نجوم یوه برخه زده

اقْتَبَسَ	شُعْبَةً	مِنَ	السِّحْرِ

کوي نو ګویا کې د علم سحر یوه برخه زده کوي. همدغه شان هغه هومره د سحر علم زده کوي

زَادَ مَا زَادَ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَه[2]

څومره چې هغه د نجوم علم زده کوي.

د نجومیانو تصدیق کول حرام دی

﴿۸﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ أَتَى كَاهِنًا

او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل چې څوک کاهن ته لاړ شي

فَصَدَّقَهُ	بِمَا	يَقُولُ	أَوْ	أَتَى	امْرَأَتَهُ حَائِضًا

او د هغه ویلې شوي خبرې رښتیا وګڼي یا چې څوک د حیض په حالت کې د خپلې ښځې سره هم بستري وکړي

أَوْ	أَتَى	امْرَأَتَه	من	دُبُرِهَا	فَقَدْ	بَرِئَ مِمَّا

یا چې څوک د خپلې ښځې سره د شا نه بد فعلي وکړي نو دا د هغه څیز (یعني قرآن او سنت) نه بیزاره شو

---

(۱) رقم الحدیث ۴۵۹۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۸۴/۱ رقم الحدیث (۱۲۶-۷۲) والنسائي في السنن ۱۱۴/۴ رقم الحدیث ۱۵۲۴

(۲) رقم الحدیث ۴۵۹۸ أخرجه ابوداود في السنن ۲۲۶/۴ رقم الحدیث ۳۹۰۵ وابن ماجه في ۱۲۲۸/۲ رقم الحدیث ۳۷۲۶.

أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ. رَوَاهُ أَحْمد وَأَبُو دَاوُد[۱]
چې کوم په محمد صلی الله علیه وسلم باندې نازل شوی دی.

توضيح برئ: که د نجومي تصديق يې هم وکړو او دا حرام کار يې حلال وګڼلو نو دې صورت کې دا کس يقيني کافر شو او که دې کار ته يې حلال ونه ويله بلکې د معصيت په درجه کې ګناه وکړه نو بيا دا حديث د تشديد او تهديد او توبيخ او تغليظ باندې حمل کېږي. (مرقات۸/۳۶۶)

الفصل الثالث

کاهنانو ته د غيبو خبره څنګه رسي

﴿۹﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا قَضَى اللهُ
د حضرت ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل: څه وخت چې الله
الْأَمْرَ فِي السَّمَاءِ ضَرَبَتِ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنِحَتِهَا خُضْعَانًا
اسمان کې ديو څه حکم کوي نو فرښتې د الله حکم او رېدلو سره په وېرې او عاجزۍ سره خپلې څنګلې او پرقوې
لِقَوْلِهِ كَأَنَّهُ سِلْسِلَةٌ عَلَى صَفْوَانٍ فَإِذَا
او الله د حکم اواز د هغه زنجير په شان وي چې کوم په پاک کاڼي باندې راښکل شي. بيا چې کله د
فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا: مَاذَا
فرښتو د زړونو نه وېره لرې شي او هغه فرښتې د هغه نزدې فرښتو نه پوښتنه کوي چې ستاسو
قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالُوا: لِلَّذِي
پروردګار څه حکم کړی دی. مقربې فرښتې ورته هغه حکم ؤوايي، کوم چې الله جاري کړی دی
قَالَ الْحَقَّ وهوَ العليُّ الكبيرُ فَسَمِعَهَا
حق دي او د الله ذات اوچت، او د اوچتې مرتبې والا دی، نو دا خبرې د چې د فرښتو په مينځ کې کېږي،
مُسترِقوا السَّمعِ ومُستَرقوا السَّمْعِ
په پټه اورېدونکي (يعني پيريان او شيطانا) يې واورې او هغوی په پټه سره د اورېدونکو هيئت د

(۱) رقم الحديث ۳۵۹۹ أخرجه ابوداود ۹. السنن ۲۰۲۵/۴ رقم الحديث ۳۹۰۴ والترمذي في ۲۴۳/۱ رقم الحديث ۱۳۵

هَكَذَا بَعْضُهُ فَوْقَ بَعْضٍ وَوَصَفَ سُفْيَانُ بِكَفِّهِ فَحَرَّفَهَا وَبَدَّدَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ

خپل لاس (د ګوتو) په ذریعه بیان کړي، نو هغوی لاس کوږ کړو او د ګوتو به مینځ کې یې جدا والی وکړو

فَيَسْمَعُ الْكَلِمَةَ فَيُلْقِيهَا إِلَى مَنْ تَحْتَهُ ثُمَّ يُلْقِيهَا الْآخَرُ

او د پاس والا چې د کومو فرښتو خبرې پټې اوري او لاندې پیریانو ته یې رسوي او هغه یې لاندې

إِلَى مَنْ تَحْتَهُ حَتَّى يُلْقِيهَا عَلَى لِسَانِ

پیرې ته رسوي تردې چې هغه آخري پیریې (چې د ټولو نه لاندې وي) دا خبره ساحر یا د کاهن ژبې

السَّاحِرِ أَوِ الْكَاهِنِ. فَرُبَّمَا أَدْرَكَ

ته ورسوي. دلته (د هغه پیریانو او شیطانانو ویشتونکې او په منډه کولو لپاره د اسمان نه شعلې راغوزاروي نو) کله

الشِّهَابُ قَبْلَ أَنْ يُلْقِيَهَا

دا شعلې ساحر یا کاهن ته د رسولو نه مخکې پټ اوریدونکی (پیری) راونیسي. او کله داسې کیږي چې هغه پیری

وَرُبَّمَا أَلْقَاهَا قَبْلَ أَنْ يُدْرِكَهُ

د دې شعلې د رسیدلو نه مخکې ساحر یا کاهن هغه خبره روسي نو هغه دې سره سل دروغ یو ځای

فكذب مَعَهَا مِائَةَ كَذْبَةٍ

کړي (او د خلکو مخې ته د دې دروغو خبرو به مینځ کې هغه خبره هم بیان کړي چې کوم ورته د دې پیریانو او د شیطانانو په

فَيُقَالُ: أَلَيْسَ قَدْ

ذریعه رسیږي) نو کله چې څوک دا کاهن د دې په ویلو شوې خبرو کې د دروغو خبرو په ذریعه دروغژن کړي

قَالَ لَنَا يَوْمَ كَذَا

(یعنې دا ورته ویل کیږي چې دې چې کوم فلانئ فلانئ خبره کړې وه هغه دروغژنه ثابته شوه، نو د دغه بې لارې

وَكَذَا: كَذَا وَكَذَا؟

خلکو له اړخه نه چې د کوم کاهن خبرې رښتیا ګڼي د دروغژن کونکي مخې) ته دا وایې چې آیا دا

فَيُصَدَّقُ بِتِلْكَ الْكَلِمَةِ الَّتِي

حقیقت نه دی او آیا ته پوهیږې چې دې کاهن په فلانئ فلانئ ورځې دا خبره کړې وه او دغه شان د

سُمِعَتْ مِنَ السَّمَاءِ". رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]
دې کاهن د رښتیاؤ تصدیق په دې خبره وشي چې دې ته د (پیریانو په ذریعه) د اسمان نه رارسیدله.

توضیح: خضعاناً: عاجزي او تواضع او وېرې په توګه د ښنګلو پړقولو ته وايي.

صفوان: مضبوط غټ کاڼې ته وايي. **فزع**: يعنې کله چې د فرښتو د زړونو نه وېره لرې شي.

ماذا قال ربکم: د لاندې اسمان والا فرښتې د مقربو فرښتو نه پوښتنه کوي چې د الله څه حکم دی؟ (مرقات۸/۳۶۷)

الحق: يعنې مقربې فرښتې ورته وايي چې کوم حکم د الله راغلی دی هغه حق دی.

فحرفها: يعنې سفيان ثوری د شیطات د باس ښتلو کیفیت وویله. هغې خپل لاس کاږه کړل او ګوتې يې د پاس نه کېښودلو سره په مینځ کې فرق وکړو. حديث نمبر ۲ کې د کیفیت تفصیل لیکلی شوی دی چې کوم د تهولو نه وېږدونکی دی هغه به څمکه باندې کینې. د هغې د پاسه بل کینې. او دا سلسله تر پاس پورې ورسیږي. (مرقات۸/۳۶۸)

د شهاب ثاقب حقيقت

﴿۱۰﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په صحابه کرامو کې يو
مِنَ الْأَنْصَارِ: أَنَّهُمْ بَيْنَا جُلُوسٌ لَيْلَةً مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
صحابي ماته بيان وکړو چې يو ځل د شپې وخت کې صحابه کرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره ناست ؤو
رُمِيَ بِنَجْمٍ وَاسْتَنَارَ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
چې يو ستوري باندې ويشتل وشو او د هغې رڼا تيزئ سره ښوره شوه (دې ليدلو سره) نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ إِذَا رُمِيَ بِمِثْلِ هَذَا؟
صحابه کرامو ته وفرمايل چې تاسو به د جاهليت په زمانه کې داسې د ستورو ويشتلو ته څه ويل؟
قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ كُنَّا نَقُولُ:
صحابه کرامو عرض وکړو چې د حقيقت حال باندې الله او د هغې رسول ښه پوهېږي. مونږ خو به ويل

---

[1] رقم الحديث ۴۶۰۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۳۷/۸ رقم الحديث ۴۸۰۰ والترمذي في ۳۳۷/۵ رقم الحديث ۳۲۲۳

وُلِدَ اللَّيْلَةَ رَجُلٌ عَظِيمٌ وَمَاتَ رَجُلٌ عَظِيمٌ

چې نن شپه څوک غټ سړی پیدا شوی دی او (کله به مو دا ویل چې) نن شپه کوم لوی سړی مړ شوی دی.

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " فَإِنَّهَا لَا يُرْمَى بِهَا لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل ستوری نه د چا په مرګ سره نه ویشتلی کیږي او نه د چا په پیدائش باندي ویشتلی کیږي.

وَلَكِنْ رَبَّنَا تَبَارَكَ اسْمُهُ إِذَا قَضَى أَمر

بلکې حقیقت دا دی چې زمونږ رب چې نوم یې د برکت والا دی. کله چې کوم حکم جاري کوي نو د

سَبَّحَ حَمَلَةُ الْعَرْشِ ثُمَّ سَبَّحَ

الله د عرش اوچتونکي فرښتې تسبیح (یعني سبحان الله، سبحان الله ذکر شروع کړي) بیا (د هغوی د تسبیح اواز اوریدلو

أَهْلُ السَّمَاءِ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ حَتَّى

سره) د اسمان فرښتې تسبیح وایي چې د عرش اوچتونکو والا فرښتو سره نژدې دي. تر دې چې د

يَبْلُغَ التَّسْبِيحُ أَهْلَ هَذِهِ السَّمَاءِ الدُّنْيَا ثُمَّ

هغوی د تسبیح اواز (د یو بل اسمان نه تیریدلو سره) د دنیا د اسمان والا فرښتو ته ورسیږي. بیا

قَالَ الَّذِي يَلُونَ حَمَلَةَ الْعَرْشِ لِحَمَلَةِ الْعَرْشِ: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟

هغه فرښتې چې د الله عرش ته نژدې وي د عرش د اوچتونکو فرښتو نه تپوس کوي چې ستاسو پروردګار څه فرمایلي دي؟

فَيُخْبِرُونَهُمْ مَا قَالَ: فَيَسْتَخْبِرُ بَعْضُ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ

هغه فرښتې هغوی ته خبره وکړي چې کومه پروردګار کړې ده. بیا هغه خبره نورې فرښتې هم معلومه کړي

بَعْضًا حَتَّى يَبْلُغَ هَذِهِ السَّمَاءَ الدُّنْيَا

او د هغوی نه نورې فرښتې تر دې چې دا سلسله د اسمان والا دنیا باندې او سیدونکو ته ورسیږي.

فَيَخْطَفُ الْجِنُّ السَّمْعَ

بیا د هغوی اوریدلې شوې خبره پیریان یوسي یعنې هغوی غوږ اېښی وي او د داسې خبرو په انتظار کې وي او کله چې

فَيَقْذِفُونَ إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ

هغوی په پټه کومه خبره واوري نو هغه د هغه ځای نه ویسي او خپلو ملګروته یعني کاهنانو ته یې ورسوي، نو د هغه

وَيُرْمَوْنَ فَمَا جَاؤُوا بِهِ

پیریانو د ویشتلو لپاره ستوري ویشتلی کیږي د غه شان که کاهن چې خبره، کومه چې د اسمان نه اوریدلې

عَلَى وَجْهِهِ فَهُوَ حَقٌّ

شوي ده او د پیریانو په ذریعه هغې ته رارسیږي همغه شان بیان کړي نو هغه یقیناً صحیح ثابت شي، خو هغه

وَلَكِنَّهُمْ يَقْرِفُونَ فِيهِ وَيَزِيدُونَ". رَوَاهُ مُسلم (۱)

کاهن داسې نه کوي بلکې د هغې سره د دروغو خبرې یو ځای کړي او د یوې خبرې نه ډېرې خبرې جوړې کړي.

ستوري د کوم مقصد لپاره پیدا کړی شوي دي؟

﴿۱۱﴾ وَعَن قتادةَ قَالَ: خلقَ اللهُ تَعَالَى هَذِهِ النجومَ لثلاثٍ

او حضرت قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې الله ستورې د درې خبرو لپاره پیدا کړي دي. یو خو دا چې دا یې

جَعَلَهَا زِينَةً لِلسَّمَاءِ وَرُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ

د اسمان د ښايست لپاره پیدا کړي دي او دويم دا چې د شيطانانو او د پيريانو د ويشتلو لپاره او

وَعَلَامَاتٍ يُهْتَدَى بِهَا فَمن

دریم د علاماتو لپاره چې خلک د هغې به ذریعه (ځنګل او سمندر کې) خپله لاره معلومه کړي شي. لهذا څوک چې دي (ستورو

تأَوَّلَ فِيهَا بِغَيْرِ ذَلِكَ أَخْطَأَ وَأَضَاعَ

کې د دې خبرو نه بغیر بل کوم غرض بیان کړو نو هغې خطا وکړه، خپله برخه یې ضايع کړه او یا په هغه څیز کې څه تکلیف چې

نَصِيبَهُ وَتَكَلَّفَ مَا

په هغې هغه نه پوهیږي (یعني د اسمان د شیانو باره کې چې کوم حقوق دي د هغې علم د قرآن او سنت نه بغیر په بله کومه طریقه

لا يَعْلَمُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ

حاصلول امکان نه لري او چې به قرآن او سنت کې د ستورو غرض د دې درې خبرو نه بغیر بل کوم بیان نشته دی نو د ذکر خبرو

تَعْلِيقًا وَفِي رِوَايَةِ رَزِين:

نه بغير بل یو غرض بیانول، د داسې خبرې بیانول دي چې معلومېدل هیڅ خیلا کې نه وي) دا روایت بخاري بغیر د سند نه نقل

تكلّف مَا لا يعنيه

کړی دی او د رزین به روایت کې دا الفاظ دي چې د هغه څیز تکلیف به څه وي (یعني د هغه څیز باندې د پوهه کېدو دعوی باندې

ومالا عِلْمَ لَهُ بِهِ وَمَا عَجَزَ عَنْ عِلْمِهِ الْأَنْبِيَاء وَالْمَلَائِكَة وَعَن الربيع مِثْلُهُ

څه) چې د کوم علم هغې ته نشته دی او چې د علم نه یې ابنیاء او فرښتې عاجزه دي. ربیع هم د غه شان

(۱) رقم الحديث ۴۶۰۱ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۵۰/۴ رقم الحديث (۱۲۴-۲۲۲۹) والترمذي في السنن ۳۳۷/۵ رقم الحديث ۳۲۲۴.

وَزَادَ: وَاللهِ مَا جَعَلَ اللهُ فِي نَجْمٍ حَيَاةَ أَحَدٍ وَلَا رِزْقَهُ
نقل کړي دي چې قسم په خدای ي الله په ستورو کې نه خو د چا ژوند (یعني پیدائش) مقرر دی. او
وَلَا مَوْتَهُ وَإِنَّمَا يَفْتَرُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ وَيَتَعَلَّلُونَ بِالنُّجُومِ
نه د چا رزق (یعني مال او عزت وغیره) او نه د چا مرګ. د دې نه بغیر نور هیڅ نه دي ځکه کاهن په
وَلَا مَوْتَهُ وَإِنَّمَا يَفْتَرُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ وَيَتَعَلَّلُونَ بِالنُّجُومِ [١]
الله باندې د ځان نه دروغ تړي او د ستورو د راختل او ډوبیدل د څه نا څه واقعې او حادثې علت ګڼي.

توضیح: لثلاث: د شهاب ثاقب باره کې د ځینو علماؤ خیال دی چې دا عام ستورې نه دي بلکې د پیریانو د ویشتلو لپاره د مستقلې لمبې او راکټې دي. په ظاهره دا د اسمان ستورې ښکاري. اګر که ستورې هم دي خو اسما کې مرکوز ستورې نه دي. **والله اعلم.**

اسلام نه مخکې د خلکو خیال ؤو چې د یو لویې سړي په پیدائش یا د هغې د مرګ د حادثې په وخت کې ستورې ماتیږي. نبي کریم ﷺ د اسمان د ستورو درې مقصدونه بیان کړل.

۱: د دینا د اسمان زینت لپاره دي، ځکه اسمان د انسانانو لپاره د چهت په منزل دی. او چهت کې د رڼا او زینت لپاره خلک مختلف شیان جوړوي. الله په خپل جوړ شوي چهت کې د زینت او د رڼا لپاره لمر او سپوږمۍ او ستورې جوړ کړي دي. **﴿ولقد زینا السماء الدینا بمصابیح و جعلناها رجوما للشیاطین﴾**(سورة ملک: ۵)

۲: د ستورو دویم مقصد د شیطانانو ویشتل دي. چې کوم باس خیجې. هغوی باندې ستورې رالیږي.

۳: د ستور د پیدا کولو دریم مقصد د دنیا خلکو ته رهنمائی کول دي. که سمندر وی یا دشته او شاړه او که صحرا وي. دې ایتمې دورر کې هم انسانان د ستورو نه رهنمائی حاصلوي. او د دې نه بې پروا کېدی نه شي. (مرقات۳۷۱،۳۷۲/۸)

اضاع نصیبه: یعني د عمر یوه برخه شي ضایع کړه او د ستورو اصل مقصد یې په نظر کې ونه ساتلو.

ویتعللون بالنجوم: یعني ستورې د یوې حادثې او واقعې لپاره د علت په توګه پیش کوي او وایې چې په فلانې ستورې دا وشو او په فلانې ستورې هغه وشو. د فضول اندازو او اټکلونو کې پول یې جوړ کړی وي. (مرقات۳۷۲/۸)

---

[١]رقم الحدیث ۴۶۰۲ أخرجه البخاري تعلیقاً ۲۹۵/۶ باب (۳) من کتاب بدء الخلق

نجومي ساحر دی او ساحر کافر دی

﴿۱۲﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنِ اقْتَبَسَ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل: چا چې د علم نجوم کومه
بَابًا مِنْ عِلْمِ النُّجُومِ لِغَيْرِ مَا ذَكَرَ اللهُ
برخه زده کړه او د زده کولو په غرض يې د دې درې څيزونو نه بغير د بل څه سره متعلق وي چې کوم الله په قرآن کې بيان
فَقَدِ اقْتَبَسَ شُعْبَةً مِنَ السِّحْرِ
کړي دي، نو بيشکه هغه د سحر د علم نه يوه برخه زده کړه (او سحر علم يو بد علم دی ځکه د دې ځيني قسم په فسق
الْمُنَجِّمُ كَاهِنٌ والكاهنُ
کې داخل دی او ځيني قسم موجب کفر دی) او ياد و ساتئ منجم د کاهن به حکم کې وي او کاهن د ساحر په حکم کې دی. او کوم
ساحرٌ والساحرُ كافرٌ. رَوَاهُ رزين[1]
کس چې د سحر او دهغې د جائز لرلو عقيده وي هغه کافر شي (دغه شان منجم او کاهن هم د خپلې بدې عقيدې به وجه کافر شي).

توضيح: المنجم: نجومي ته ځکه کاهن ويل شوي دي ځکه دواړه د يو جنس خلک دي. يو ميدان دی او هم يو کار دی، ځکه نجومي هم د غيب په خبرو کې د کاهن پشان نښې او کړې خبرې جوړوي او بيا يې وايي.

والکاهن ساحر: کاهن ته ځکه ساحر ويلی شوی دی چې کوم نقصان انسانانو ته جادوګر رسوي. هغه نقصان کاهن هم رسوي. لهذا ضرر او نقصان کې دواړه يو شان دي، نو کاهن ساحر دی.

"والساحر کافر" يعني جادوګر کافر دی. (مرقات ۸/۳۷۴)

د سحر تعريف: د سحر او جادو يو تعريف دی "السحر هوا خراج الباطن فی صورة الحق"

دويم تعريف داسې دی. **"کل ما ذق ولطف مأ خذهٔ هوا سحر"** يعني هر باريک او بهتر انداز سره حاصل شوی شی سحر او جادو دی. ګوياکې د لاس صفائی او د لطيفو فنون اعلی مظاهره د سحر او جادو دی. دلته د يو څو خارق عادت او ما فوق الفطرة څيزونو بيان کول هم مناسب معلوميږي. اګر که جلد اول ص ۲۴۸ کې د دې بيان شوی دی، نو خارق عادت او ما فوق العادة څيزونه اوَوه

---

[1] رقم الحديث ۴۶۰۳ رواه رزين

(۷) دي: ۱: خارق عادت شیانو کې اولنی شی "ارهاص" دی. که د نبي لاس د نبوت نه مخکې د خارق عادت شي نه ظاهر شي نو دې ته ارهاص وايي. ګویا کې د شی د نبي د راتلو اعلان دی. لکه د نبوت نه مخکې به نبي کریم ﷺ ته کاڼو سلام کولو. ۲: **معجزات**: که مدعی نبوت په لاس باندې د هغې د نبوت تصدیق لپاره یو خارق عادت امر ظاهر شي نو هغې ته معجزه وايي.

۳: **کرامت**: که د یو متبع سنت صاحب ایمان کس په لاس باندې یو خارق عادت امر ظاهر شي نو هغې ته کرامت وايي. پیغمبر ته د خپلې معجزې علم هم وشي او د هغې ظاهرېدلو مقصد هم وشي خو د ولي په کرامت کې دا شرط نشته دی. ۴: **معونات**: دا هغه خارق عادت امور دي چې د یو متبع سنت کس د مرستې لپاره ظاهر شي لکه د ولږې په حالت کې خوراک څښاک ملاو شي.

۵: **استدراج**: دا داسې خارق عادت امور دي چې د یو کافر د خدای د دښمن په لاس باندې د هغې د مقصد موافق ظاهر شي لکه د دجال په لاس به ظاهرېږي. ۶: **اهانت**: دا داسې خارق عادت امور دي چې د یو کافر د خدای د دښمن په لاس د هغې د مقصد خلاف ظاهر شي چې هغه ذلیل او خوار شي لکه مسلیمه کذاب او سترګې په سترګه باندې لاس رانښکلو نو بله سترګه یې هم ضایع شوه. باغ کې د بوټو جړلو کې غرغنده کولو سره اوبه غوزارې کړې نو ټول بوټي اوچ شو. د یو ماشوم په سر یې لاس رانښکلو نو د هغې حافظه ختمه شوه. ۷: **السحر**: خارق عادت کې اؤوم څیز جادو دی. دا یو داسې خارق عادت امور دي چې د انسان په لاس د منتر جنتر او د جادو په ذریعه ظاهرېږي.

د معتزلؤ په نزد جادو یو وهم دی. د دې هیڅ حیثیت نشته دی، خو د جمهورو په نز سحر او جادو یو حقیقت دی. او د دې تعریف دا دی **"اخراج الباطل فی صورة الحق" یا "کل ما لطف ودق مأخذ فهو سحر"** د امام مالک او د امام احمد بن حنبل په نزد ساحر کافر دی. لهذا واجب القتل دی.

ائمه احناف فرمايي چې که د جادو په عمل کې د دین د ضروریاتو نه انکار دی نو دا کفر دی. او که د جادو په عمل کې صرف د شرکیه کلمات دي نو دا شرک دی. او که په دې کې داسې کلمات وي چې د اعمال حسنه منافي دي نو دا معصیت او ګناه کبیره دی. او که په دې کې داسې کلمات دي چې صحیح دي او د صحیح مقصد لپاره استعمالېږي نو دا مباح او جائز دی. لک د ښځې او خاوند په مینځ کې اصلاح مقصود وي، د احنافو دا تفصیل ډېر ښکلی دی، خو کتل دا دي چې د دغه شان مسلماني جادو په دنیا کې وجود شته هم دی یا که صرف یو خیال دی؟ ځکه د جادو بنیاد په خبیث اعمالو او افعالو او خبیث اقوالو باندې قائم دی.

کار الله کوي او نسبت يې غير الله ته کېږي

﴿۱۳﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَوْ أَمْسَكَ اللهُ
او حضرت ابو سعيد رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل که الله تر د پنځه کالو پورې
الْقَطْرَ عَنْ عِبَادِهِ خَمْسَ سِنِينَ ثُمَّ أَرْسَلَهُ لَأَصْبَحَتْ طَائِفَةٌ مِنَ النَّاسِ
خپل بنده ګان د باران نه محرومه وساتي او بيا پرې باران وکړي نو د خلکو يو جماعت به هم په هغه
كَافِرِينَ يَقُولُونَ: سُقِينَا بِنَوْءِ الْمِجْدَحِ". رَوَاهُ النَّسَائِيُّ [1]
صورت کې کفر کوي او وايي به چې مجدح يعنې د سپوږمۍ د منزل په سبب مونږ باندې باران وشي.

توضيح: بنوء المجدح: مجدح کې ميم د کسرې سره دی. جيم ساکن دی او دال باندې زبر دی. د سپوږمۍ په منزلونو کې د يو منزل نوم دی. د جاهليت په زمانه کې د عربو خيال ؤ چې کله دې منزل ته سپوږمۍ داخل شي نو زيات بارانونه کېږي. نبي کريم صلی الله علیه وسلم دا عقيده باطله کړه او د دليل په توګه يې وفرمايل چې مثلاً د پنځه کالو پورې باران ولاړ ؤ، نو د مجدح منزله چرته ؤ. هغې باران ولې ونه کړو. که باران د مجدح منزل باندې کېدو نو دا موجود ؤ او بارن نه ؤ. اوس چې الله باران وکړو نو خلکو د مجدح اړخ ته نسبت وکړو. دا د افسوس خبره ده.

دې حديث کې چې د کوم علت اړخ ته اشاره شوې ده دا حقيقت يو ضابطه ده چې کائنات کوم کوم امورو کې خلک د مزارونو او پيرانو او فقيرانو اړخ ته منسوب کوي. هغه کارونه د الله به حکم سره کېږي، خو د دې نسبت د غير الله اړخ ته کوي. دا ډېر زياتی او ظلم دی چې کار خو وکړي الله جل و علی او نسبت او د تعريف سهرا د بل به سر وتړي (مرقات ۸/۳۷۴)

[1] رقم الحديث ۴۶۰۴ رواه رزين

کتاب الرؤیا
د خوبونو بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿لقد صدق الله رسوله الرؤیا بالحق لتدخلن المسجدالحرام ان شاء الله آمنین محلقین رؤسکم و مقصرین لا تخافون﴾(سورة الحجرات :۲۷)

رؤیا د باب فتح بفتح نه راځي، خو د مصدر بدلیدلو سره یې معنی بدلیږي. که چرې مصدر رؤیة راشي نو په سترګو باندې د کتلو په معنی کې دی. که مصدر رأیاً راشي نو د رائی قائمولو په معنیٰ کې دی. که مصدر رئة راشي نو دې ته رؤیت پرپوسی وایي. یعنې د چاچې پرپوس خراب شي او که مصدر رؤیآ راشي نو د خوب د لیدلو په معنی وي. کتاب کې همدغه مراد دی.

الله تعالی د انسان په زړه او مازغو کې د خوب په حالت کې هم داسې علوم اچولي دي لکه څنګه یې چې د بیدارئ په حالت کې اچولي دي. د خوب په حالت کې چې انسان څه ویني هغې ته خوب وایي.

د خوب درې قسمونه دي : ۱: خوب اول قسم خو فقط خیال دی. بیا انسان چې ګرځي راګرځي او په سترګو باندې مختلف شیان ویني. د شپې بیا همغه شیان ورته متشکل شي څکه زړه او مازغو باندې د همغه شیانو نقشه پرته وي.۲: دویم قسم د خوب اضغاث او احلام دی. دا هغه ویرونکی، هیبتي او پراګنده خوب وي. چې د شیطاني اثراتو عکاسي وي.۳: دریم قسم د خوب هغه خوب وي چې د الله له اړخ نه وي او بشارت او خیر او نیکئ ظاهره وي. دغه قسمه خوب ته رؤیا صالحه وایي. د دې حقیقت دا دی چې الله تعالیٰ د دې بنده په زړه او مازغو کې علم او معرفت یو نُور پیدا کړي، څکه هغه په خوب کې د دې شیانو درک لګوي. چې لکه څنګه یې په بیدارئ کې درک کوي. دا اصل د راتلونکې وخت واقعاتو اړخ ته اشاره وي. کله دا اشاره ډیره خفي وي چې فقط ماهرین د دې په تعبیر باندې پوهیږي. او کله دومره واضحه وي چې ګس و ناګس پرې پوهیږي. (مرقات۸/۳۸۴)

د خوبونو لوی امام خو حضرت یوسف علیه السلام تیر شوی دی، خو امت محمدیه علی صاحبهما الف الف تحیتة کې د خوبونو د ټولو نه لوی امام علامه محمد ابن سیرین رحمه الله تیر شوی دی.

د خوب تعبیر "علی رجل الطائر" وي یعنې چا چې وویله د همغې تعبیر به واقع کېږي، خو د دې باوجود د تعبیراتو څه اصول هم دي. ابن سیرین رحمه الله ته منسوب کتاب د تعبیر الرؤیا په ابتداء کې د اصولو اړخ ته اشاره شوې ده. د هغې خلاصه دا ده :۱: یو اصل او قاعده دا ده چې د شریعت د قواعدو او ضوابطو د لاندې د شریعت په رڼا کې د دې د خوب تعبیر ؤو لټولی شي او بیا دې تعبیر راویستلی شي.۲: دویم اصل دا دی چې د قرآن یو آیت یا حدیث ته دې وکتلی شي او د هغې په رڼا

کې دي تعبیر وکړی شي.۳: دریم اصل دا دی چې د عربي لغت په مرستي سره دي د خوب تعبیر راویستلی شي. همدغه وجه ده چې د خوب تعبیر د داسې کَس نه معلوموول پکار دي چې د خوب لیدونکې خواخوږی هم وي او د تعبیر په قواعدو کې هم ماهر وي.شرعي حیثیت د خوب دا دی چې د انبیاء کرام خوب د وحي خفي درجه لري او د نورو صالحینو خوب که چرې د شریعت سره په ټکر کې نه وي نو داسې خوب فقط اطمینان وي. د هغې نه هیڅ شرعي ضابطه نه جوړیږي. حدیثونو کې کې ښه خوبونه په مبشراتو سره یاد کړی شوي دي.

الفصل الاول

ریښتني خوبونه مبشرات دي

﴿ ١ ﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَمْ يَبْقَ مِنَ النُّبُوَّةِ
حضرت ابوهریره رضی الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل د نبوت په اثارو کې هیڅ پاتې نه دي.
إِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ قَالُوا: وَمَا الْمُبَشِّرَاتُ؟ قَالَ:
بغیر د مبشراتو نه، صحابؤ (دې اوریدلو سره) عرض وکړو چې مبشرات نه څه مراد دی؟ نبي علیه السلام وفرمایل
الرُّؤْيَا الصالحةُ . رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1] وَزَادَ مَالِكٌ بِرِوَايَةِ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ: يَرَاهَا الرجل
ښه خوب. (بخاری) او د امام مالک په روایت کې دا اضافه دي چې مسلمان سړی خپله خوبویني یا
الْمُسلم أَو ترى لَهُ[2]
د هغې باره کې ولیدلی شي.

توضیح: **المبشرات**: دا د بشارت نه دی. د خوشخبرئ په معنی کې دی. یعنې د نبوت دروازه بنده شوي ده. د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه وروسته بل نبي راتلونکی نشته دی. لهذا د اسماني وحي نزول ختم شوی دی. اوس د خوب په صورت کې صرف بشارتونه پاتې شو، خوب کې دا چې غالب عنصر د بشارت وي، نو ځکه د غلبې په توګه د دې فالب حیثیت مطلقاً مبشرات ګڼلی شوي دي. ګنې خوبونه ربښتای وي خو دې کې د بشارت په ځای یرونه وي. یعنې د غم خبر وي. په همدغه وجه علماؤ ویلي دي چې د مبشراتو نه مطلق خبر مراد دی. هغې کې بشارت وي یا که یرونه وي. (مرقات۳۷۵،۸/۳۷۶)

---

[1] رقم الحديث ۴۶۰۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۷۵/۱۲ رقم الحديث ۶۹۹۰ وأبوداود في السنن ۲۸۰/۵ رقم الحديث ۵۰۱۷

[2] رقم الحديث ۴۶۰۷ أخرجه الترمذي في السنن ۴۱۲/۴ رقم الحديث ۲۲۷۳ ومالک في الموطا ۹۵۷/۲ رقم الحديث ۳ من كتاب الرؤيا.

رښتنی خوب د نبوت څلویښتمه برخه ده

﴿۲﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل ښه خوب د نبوت شپږ څلويښت
وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
(۴۰) برخو کې يوه برخه ده. (بخاري و مسلم)

توضيح: جزء من ستة: يعنې رښتنې خوب د نبوت څلويښتمه برخه ده.

سوال: ځېنې روايتونو کې زير بحث روايت ۴۶ ذکر دی خو په ځېنو نورو روايتونو کې ۲۶ ذکر دی په ځېنو کې د ۲۴ او په ځېنو کې د ۷۶ ذکر دی چې په ظاهره تضاد دی. د دې تضاد څه جواب دی؟

جواب: د دې پوښتنې يو جواب خو همغه مشهور جواب دی چې په شمير کې تضاد نه وي ځکه عدد اقل د عدد اکثر د نه وي. دويم جواب دا دی. دويم جواب دا دی چې دلته په يو عدد کې حصر بيانول او تعين او تحديد بيانول مقصود نه دي. بلکې صرف زياتوالی بيانول مقصود دی. باقې د خاص خاص اعدادو ذکر کول دا د شريعت د اسرار نه دي. مونږ د دې وجه بيانولو باندې مکلف نه يو. البته علماؤ د څلويښت عدد يو حکمت بيان کړی دی. هغه دا دی چې د ټول نبوت زمانه ۲۳ کاله ده او ۶ مياشتې دې کې هغه زمانه ده چې کوم کې هغې ته صرف رښتنې خوبونه راغلي دي. د دې اعتبار سره ۲۳ کاله د څلويښتمه برخه جوړېږي. د دې وجه نه ويل شويد چې د رښتنې خوب د نبوت څلويښتمه برخه ده. (مرقات۸/۳۷۷،۳۷۶)

پوښتنه: دلته يوه بله پوښتنه او يو اشکال دی. چې قاديانيان خلک يې هم پيش کوي. اشکال دا دی چې د يو شيز جزء د هغې د کل برخه وي. د هغې نه جدا نه شمارل کېږي. لهذا چې نبوت ختم شو نو د هغې يو بل جزء او يو برخه څنګه پاتې شوه؟ معلومه شوه چې د نبوت سلسله جاري ده.

جواب: د دې جواب دا دی چې يو نبوت دی او يو علم نبوت دی، نو نبوت اګر که ختم شوی دی خو علم نبوت باقې دی. رښتنې خوب خپله نبوت نه دی بلکې د علم نبوت متعلق دی. قادياني دجال دی. (مرقات۸/۳۷۶)

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خوب کې ليدلو تحقيق

﴿۳﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلم قَالَ: من
او د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل کوم کس چې زه

([1])رقم الحديث ۴۶۰۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۲/۳۶۱ رقم الحديث ۶۹۸۳ ومسلم في ۴/۱۷۷۴ رقم الحديث ۷/۲۲۶۴)

رَآنِي فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَآنِي فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَمَثَّلُ فِي صُورَتِي (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

خوب کې وليدلم، هغې په حقيقت کې زه وليدلم، ځکه شيطان زما په صورت کې نه شي جوړېدلی.

توضيح: فقد رأني: يعنې چاچې خوب کې زه وليدلم نو هغې په رښتيا زه وليدلم. د دې کس دا خوب د اضغاث احلام نه نهٔ دی بلکې په حقيقت باندې بناء دی، ځکه شيطان خپل ځان زما په شکل کې نه شي اچولی. د دې وجه دا ده چې نبي د هدايت محضه ده او شيطان د ضلالت محضه ده. دواړو کې واضح فرق او واضح تضاد دی. که شيطان داسې کولو باندې قادر شي نو بيا شريعت کې د خل اندازئ کولو خطر هم پيدا کېدی شي.

نن سبا حزب الله او د جماعة المسلمين خلک د نبي کريم ﷺ خوب کې د ليدلو نه انکار کوي. او د دليل په توګه وايي چې نبي کريم ﷺ د صحابه کرامو نه بغير بل هيچا نه دی ليدلی، خوب کې هغه شی ښکاري چې سړي مخکې ليدلی وي. د دې مهمل پوښتنې جواب دا دی چې کله صحيح حديث موجود دی نو ستا د دې منطق هيڅ حيثيت نشته دی. دويم جواب دا دی چې همغه حق دی او هغه سړي نبي کريم ﷺ ليدلی دی، خو سړی د خپلو اعمالو په اعتبار سره د نبي کريم ﷺ زيارت کوي. که اعمال ښه وي نو نبي کريم ﷺ په ښه صورتويني او که اعمال خراب دي نو نبي کريم ﷺ په همغه رنګ کې ويني. درېم جواب دا دی چې حديثونو کې د نبي کريم ﷺ شکل مبارک په پوره توګه شمائل کې ذکر دی. د دې نه د ليدلو اندازه کېږي. بهرحال دا خصائص نبوي او د اعجاز نبوي نه دی چې د نبي کريم ﷺ شکل او صورت کې شيطان نه شي راتلی. (مرقات۸/۳۷۶)

چاچې زه په خوب کې وليدلم هغه هم زه وليدلم

﴿۲﴾وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ رَآنِي

او حضرت ابو قتاده رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل چې چا زه خپل خوب کې

فَقَدْ رَأَى الْحَقَّ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]

وليدلم نو هغې حق وليدلو يعنې د هغې خوب رښتيا دی چې هغې زه وليدلم.

توضيح: الحق: يعنې هغه کس هم زه ليدلی يم. دا حق دی. دروغ نه دي. دې باره کې د دروغو خيالات او د شيطان دخل نه شي کېدی. دا اعزاز د نبي کريم ﷺ د خصائص نه دی. چې د اعجاز نبوي برخه ده. هر سړی نبي کريم ﷺ د خپلو عملونو په آئينه کې ويني. (مرقات۸/۳۸۲)

---

[1] رقم الحديث ۴۶۰۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۰۲/۱ رقم الحديث ۱۱۰ومسلم في صحيحه ۱۷۷۴/۴ رقم الحديث (۱۰-۲۲۶۶)

[2] رقم الحديث ۴۶۱۰أخرجه البخاري في صحيحه ۳۸۳/۱۲ رقم الحديث ۶۹۹۶ ومسلم في ۱۷۷۶/۴ رقم الحديث ۲۵۷.

نبي کریم ﷺ په خوب کې د لیدلو فضیلت

﴿۵﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عَلَيْهِ وَسلم: من رَآنِي فِي الْمَنَامِ
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل کوم کس چې زه په خوب کې ولیدلم
فيسراني فِي الْيَقَظَةِ وَلَا يَتَمَثَّلُ الشَّيْطَانُ بِي (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
هغه به ژر ما د بیدارئ په حالت ویني او شیطان زما په صورت کې نه شي جوړېدلی. (بخاری و مسلم)

توضیح: فسیرانی في الیقظة: یعنې کوم کس چې زه په خوب کې ولیدلم نو نزدې ده چې هغه کس به ما د بیدارئ په حالت کې دنیا کې اوویني. دې صورت کې د دې حدیث تعلق د نبي کریم ﷺ د ژوند مبارک سره دی. د دې حدیث دویم مطلب دا دی چې کوم کس ما په خوب اوویني نو هغه به ما په عالم آخرت کې به بیدارئ ویني. ګویا کې د هغه کس انجام به ښه وي او د ایمان سره به د دنیا نه ځي. (مرقات ۳۸۲/۸)

ښه او د بد خوب لیدلو وخت کې سړی څه وکړي؟

﴿۶﴾ وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ مِنَ اللهِ
او حضرت ابو قتاده رضي الله عنه فرمايي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل ښه خوب د الله تعالی له
وَالْحُلْمُ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ
اړخه دی او بد خوب د شیطان له اړخه دی. لهذا چې تاسو کې څوک داسې خوب اوویني چې د کوم
مَا يُحِبُّ فَلَا يُحَدِّثُ
نه هغه خوشحاله وي، نو پکار ده چې دا خوب دې صرف هغه چا ته بیان کړي چې هغه یې خپل دوست او خیر خواه ګڼي (لکه
بِهِ إِلَّا مَنْ يُحِبُّ
علماء، صلحاء او خپلوان او دې خوب بائندې د الله شکر ادا کړي او د هغې حمد او تعریف وکړي لکه د بخاری او د مسلم په یو
وَإِذَا رَأَى مَا يَكْرَهُ
بل روایت کې منقول دي) او چې یو داسې خوب اوویني چې هغه یې نه خوښوي نو پکار ده چې د دې خوب بد والي
فَلْيَتَعَوَّذْ بِاللهِ مِنْ شَرِّهَا وَمِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَلْيَتْفُلْ ثَلَاثًا
او د شیطان د شر نه د الله نه پناه وغواړي او د شیطان د لرې کولو په قصد درې ځله لاړې توک کړي او

---

(۱) رقم الحدیث ۴۶۱۱ اخرجه البخاري في صحیحه ۳۸۳/۱۲ رقم الحدیث ۶۹۹۳ ومسلم ۱۷۷۵/۴ رقم الحدیث (۲۲۶۶/۱۱)

وَلَا يُحَدِّثْ بِهَا أحدا فَإِنَّهَا لن تضره (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
دا خوب دې د چا مخې ته بیان نه کړي (هغه که دوست وي او دښمن) او دا خوب به هغې ته نقصان نه رسوي.

توضیح: د هر قِسم خوب اصل قدرت خو د الله په لاس کې دی، خو ښه لیدلو سره د الله له اړخه بنده ته یو بشارت حاصلیږي. چې بنده پرې د الله شکر ادا کوي، نو الله خوشحاله کېږي، نو دې اعتبار سره دا خوب د الله له اړخه دی، خو بد خوب باندې سړی غمجن او پریشانه شي او په قِسمه قِسمه وسوسو کې اخته شي. چې شیطان پرې ډېر خوشحاله شي، نو ځکه ویلی شوي دي چې داسې خوب د شیطان له اړخه دي یعنې شیطان په دې خوشحالیږي. د هغې د خوارولو لپاره شریعت حکم کړی دی چې داسې حالت کې چپ اړخ ته لاړې غوزارې کړي چې شیطان په ذلالت سره وتښتې او د داسې خوب دې چاته تذکره نه کوي. الغرض ښه خوب باندې د الله شکر ادا کړئ او بد خوب باندې د شیطان نه د کرکې اظهار وکړئ. مخکې روایت کې دي چې درې ځله چپ اړخ ته لاړې غوزارې کړي او اعوذ بالله ولولئ او اړخ دې بدله کړي. (مرقات ۳۸۴/۸، ۳۸۳)

﴿۷﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا رَأَى أَحَدُكُمُ الرُّؤْيَا
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې تاسو کې څوک داسې خوب اويني
يَكْرَهُهَا فَلْيَبْصُقْ عَنْ يَسَارِهِ ثَلَاثًا وَلْيَسْتَعِذْ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ ثَلَاثًا
چې هغه يې نه خوښوي نو هغې له پکار ده چې چپ اړخ ته درې ځله لاړې توک کړي او درې ځله د
وَلْيَتَحَوَّلْ عَنْ جَنْبِهِ الَّذِي كَانَ عَلَيْهِ. رَوَاهُ مُسلم[2]
شيطان نه د الله پناه وغواړي او خپل اړخ بدل کړي چې د خوب ليدلو وخت (کې اوده شوی) ؤو.

خوبونو لپاره اصولي ضابطه

﴿۸﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا اقْتَرَبَ الزَّمَانُ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل: هغه وخت چې زمانه به
لَمْ يَكَدْ يَكْذِبُ رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ وَرُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ
نزدې وي نو د مؤمن خوب به دروغژن نه وي او د مؤمن خوب به د نبوت د شلو ښپتو جزونو نه يو جزء دی.

---

(1) رقم الحديث ۴۶۱۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۳۸/۶ رقم الحديث ۳۲۹۲ ومسلم في ۱۷۷۲/۴ رقم الحديث (۴-۲۲۶۱)

(2) رقم الحديث ۴۶۱۳ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۷۲/۴ رقم الحديث (۲۲۶۲ وابوداود في السنن ۲۸۴/۵ رقم الحديث ۵۰۲۲.

وَمَا كَانَ مِنَ النُّبُوَّةِ فَإِنَّهُ لَا يَكْذِبُ . قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ سِيرِينَ: وَأَنَا أَقُولُ:

او کوم شی چې د نبوت د جزونو نه وي هغه دروغ جن نه شي کېدی. حضرت محمد ابن سيرين فرمايي چې زه وايم

الرُّؤْيَا ثَلَاثٌ: حَدِيثُ النَّفْسِ وَتَخْوِيفُ الشَّيْطَانِ وَبُشْرَى مِنَ اللهِ فَمَنْ

چې خوب په درې قسمه دي. يو خو د نفس خيال، دويم د شيطان وېرول او درېم د خدای له اړخه بشارت پس څوک چې

رَأَى شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَلَا يَقُصَّهُ عَلَى أَحَدٍ وَلْيَقُمْ فَلْيُصَلِّ قَالَ:

يو بد خوب اويني نو هغه د چا مخې ته مه بيانوئ او پاڅېږئ او لمونځ وکړئ. او ابن سيرين فرمايي چې

وَكَانَ يُكْرَهُ الْغُلُّ فِي النَّوْمِ وَيُعْجِبُهُمُ الْقَيْدُ

نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوب كې د طوق ليدل بنه نه ګڼي او د قيد ليدل به يې خوښول، نو ويلى كېږي چې

وَيُقَالُ: الْقَيْدُ ثَبَاتٌ فِي الدِّينِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1] قَالَ الْبُخَارِيُّ:

د قيد مطلب دين باندې ثابت قدمي ده. دا پوره روايت بخاري او مسلم نقل كړى دى. امام بخاري فرمايي چې دا

رَوَاهُ قَتَادَةُ وَيُونُسُ وَهِشَامٌ وَأَبُو هِلَالٍ عَنِ ابْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ

حديث قتاده، يونس هشام او ابو هلال د محمد ابن سيرين نه او هغې د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه نقل كړى دى او

وَقَالَ يُونُسُ: لَا أَحْسَبُهُ إِلَّا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

يونس ويلي دي چې زما ګمان دى چې د حديث هغه جز چې كوم كې ابن سيرين د قيد ذكر كړى دى يعنى دا

فِي الْقَيْدِ. وَقَالَ مُسْلِمٌ:

االفاظ ﴿يعجبهم القيد والقيد ثبات فى الدين﴾ د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قول نه دى. بلكې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ارشاد دى او امام مسلم

لَا أَدْرِي هُوَ فِي الْحَدِيثِ

دا ويلي دي چې ماته معلومه نه ده چې هغه جزء چې كوم كې د قيد الفاظ دي د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ الفاظ دي يا د

أَمْ قَالَهُ ابْنُ سِيرِينَ؟

ابن سيرين خپل قول دى. د مسلم په يو بل روايت كې هم دغه شان الفاظ دي. او مسلم دا هم ويلي دي چې ابو هريره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

وَفِي رِوَايَةٍ نَحْوَهُ

يا محمد ابن سيرين په حديث كې ادراج كړى دى هم دغه رنګ هغه ويل چې زه طوق ليدل بنه ګڼم..... الخ (ګويا

---

[1] رقم الحديث ۴۶۱۶ أخرجه البخاري ۴۰۴/۱۲ ومسلم في ۱۷۷۳/۴ رقم الحديث (۲-۲۶۹) وابوداود في السس ۲۸۲/۵ رقم ۵۰۱۹

وَأُدْرِجَ	فِي	الْحَدِيثِ
کې د مسلم د قول مطلب دا دی چې د حدیث پوره آخري جزء چې د طوق او ذکر باندې مشتمل دی. د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ		
قَوْلُهُ:	وَأَكْرَهُ	الْغُلَّ...
ارشاد نه دی. بلکې حضرت ابو هریره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ یا د محمد ابن سیرین خپل قول دی. او بخاری او مسلم د دې اقوالو په ربا		
إِلَى	تَمَامِ	الْكَلَامِ[1]
کې د قال و کان یکره الخ د ضمیرونو حقیقت حال هم منکشف کېږي چې دا ضمیرونه د چا اړخ ته راجع کېدل پکار دي.		

توضیح: اذا اقترب الزمان: د دې یو مطلب دا دی چې کله د قیامت نزدې زمانه راشي نو مسلمانان به کثرت سره ښه خوبونه وینې. دا چې دا به غیب نه پردا او چتونکی وي نو خوبونه به یې هم رښتای وي. دویم مطلب دا دی چې کله د سړې د مرګ زمانه نژدې شي نو د هغه خوبونه به رښتیا وي. درېم مطلب دا دی چې کله زمانه کې ورځ او د شپې وخت برابر شي او زمانه کې اعتدال راشي چې هغه سره به د خلکو په مزاج کې هم اعتدال راشي نو هغه وخت به خوبونه راشي لکه څنګه چې د سحر د وخت خوب رښتیا وي. همدغه شان د هغه معتدل زمانې خوب به هم رښتیا وي. د دط حدیث د عمومي الفاظو نه داسې معلومېږي چې د مؤمن ټول خوبونه به رښتای وي. د دې باره کې ابن سیرن څه وضاحت فرمایلی دی چې رښتنې خوب هغه دی چې د الله له اړخه وي. هر خوب رښتیا هم نه وي او دروغ جن هم نه وي. بیا هغې د خوبونو درې قسمه بیان کړل.

قال: دې کې د فاعل ضمیر ابن سیرن اړخ ته ګرځې او (مرقات ۳۸۷/۸) **وکان یکره** کې ضمائر نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته ګرځې.

الغل: غین باندې پیش او لام باندې شد دی. طوق غل ته وایي.

القید: په زنځیرونو بند ته قید وایي. (مرقات ۳۸۷/۸)

دویرونکي او مهمل خوبونو د تعبیر پوښتنه مه کوه

﴿۹﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: جَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:
او حضرت جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمایي چې د نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خدمت ته یو بانده چې راغلو او عرض یې وکړو
رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ رَأْسِي قُطِعَ قَالَ: فَضَحِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
چې ما خوب لیدلی چې ګویا کې زما سر غوځ کړی شوی دی. جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وخندل

([1]رقم الحديث ۶۶۱۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۰۴/۱۲ رقم الحديث ۷۰۱۷ ومسلم في ۱۷۷۳/۴ رقم الحديث (۲۲۶۱/۴)

وَقَالَ: إِذَا	لَعِبَ	الشَّيْطَانُ	بِأَحَدِكُمْ	فِي	مَنَامِهِ
او ويې فرمايل چې تاسو کې د يو کس خوب د هغې سره شيطان تماشه وکړي نو هغه دې هغه خوب					
فَلَا يُحَدِّثْ بِهِ النَّاسَ. رَوَاهُ مُسلم[1]					
د خلکو مخکې نه بيانوي. (مسلم)					

توضيح: **اذا العب**: يعنې شيطان انسان ته وېرېدونکي خوب ښائې او د لوبو ټوقو او د خلکو لپاره تماشا جوړوي، نو ځکه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپل امت ته دا تعليم وکړو چې د شيطان داسې وېرېدونکي خوبونه اثر مه اخلئ او مه دې ته اهميت ورکوئ. چې د دې تعبير پسې ځای په ځای ګرځئ. دا م ۵مل خوب دی. د دې اظهار چاته مه کوئ.

د خوب د تعبير يوه ضابطه

﴿۱۰﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رَأَيْتُ ذَاتَ لَيْلَةٍ فِيمَا يَرَى النَّائِمُ					
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل ما د شپې هغه شيانو کې چې د خوب والا					
كَأَنَّا	فِي	دَارِ	عُقْبَةَ	بْنِ	رَافِعٍ
يې ويني (يعنې خوب کې مې) وليدل ګويا کې زه او زما صحابه د عقبه ابن رافع کور کې ناست يو					
فَأُتِينَا	بِرُطَبٍ	مِنْ	رُطَبِ	ابْنِ	طَابٍ فَأَوَّلْتُ
او ماته تازه کجورې راوړلې شوې چې رطب ابن طاب ورته وايي، نو د دې خوب دا تعبير وکړو چې					
أَنَّ الرِّفْعَةَ لَنَا فِي الدُّنْيَا وَالْعَاقِبَةَ فِي الْآخِرَةِ وَأَنَّ دِينَنَا قَدْ طَابَ. رَوَاهُ مُسلم[2]					
زمونږ لپاره دنيا رفعت او سربلندي ده. او آخرت کې نيک انجام يعنې ښه جزا د انعام ده او زمونږ دين ښه دی.					

توضيح: **ان الرفعة لنا**: د دې حديث نه د خوب د تعبير يو اصل او ظابطه معلومېږي. ابتدائي بحث کې د تعبير په درې اصولو کې يو اصول دا ؤ چې کله د عربي لغت په بنياد تعبير راويستلی کېږي. زيربحث حديث کې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د درې نومونو د لغت نه تعبير راويستلی دی. د عقبه د لفظ نه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عاقبت او د آخري انجام د خير تعبير راويستلو او د رافع د لفظ نه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دنيا او آخرت اوچتوالي تعبير راويستلو او د طاب د لفظ نه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دين اسلام د طيب او ښه کېدو تعبير اخستی. (مرقات ۸/۳۹۱)

---

(1) رقم الحديث ۴۶۱۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۴/۱۷۷۷ رقم الحديث (۱۶-۲۲۶۸) وابن ماجه في السنن ۲/۱۲۸۷ رقم الحديث ۳۹۱۲

(2) رقم الحديث ۴۶۱۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۴/۱۷۷۹ رقم الحديث (۱۸-۲۲۷۰)

د هجرت متعلق د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو خوب

﴿۱۱﴾ وَعَنْ أَبِي مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

او حضرت ابو موسى اشعري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې هغه د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل كوي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل د

"رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أُهَاجِرُ مِنْ مَكَّةَ إِلَى أَرْضٍ بِهَا

هجرت نه مخكې ما يو ورځ په مدينه كې دا خوب وليدلو چې زه د مكې نه هجرت كوم او يو داسې ځاى ته روان

نَخْلٌ فَذَهَبَ وَهْلِي إِلَى أَنَّهَا

يم چې د كجورو بوټې په كې دي، نو د هغه خوب په تعبير كې زما دا خيال شو چې هغه ښار (چرته به چې زه

الْيَمَامَةُ أَوْ هَجَرُ فَإِذَا هِيَ الْمَدِينَةُ يَثْرِبُ وَرَأَيْتُ

هجرت كوم، يمامه به وي يا به هجر خو هغه مدينه شوه. چې پخواني نوم يې يثرب دى او ما په خپل هغه خوب

فِي رُؤْيَايَ هَذِهِ: أَنِّي هَزَزْتُ سَيْفًا

كې دا هم ليدلي ؤو چې ما خپله توره اخوځوله او هغه د پاس نه ماته شوه. د تورې د ماتېدلو تعبير د جنګ

فَانْقَطَعَ صَدْرُهُ فَإِذَا هُوَ مَا أُصِيبَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ أُحُدٍ

اُحد د پريشانو او د مصيبتونو په صورت كې ظاهر شو چې مسلمانان ترېنه په تكليف كې شول. بيا ما په خوب

ثُمَّ هَزَزْتُهُ أُخْرَى فعادَ أحسنَ مَا كَانَ

كې توره په دويم ځل او خوځول نو نه هغه صرف صحيح شوه بلكې د مخكښې نه هم بهتره شوه، نو د تورې

فَإِذَا هُوَ جَاءَ اللهُ بِهِ مِنَ الْفَتْحِ

د صحيح كېدلو تعبير (د جنګ اُحد په موقع يا د فتح مكې يا د صلح حديبيه په وخت) كې د الله له

وَ اجْتِمَاعِ الْمُؤْمِنِينَ " (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

اړخه راكړې شوې فتح او د مسلمانانو اجتماعيت په صورت كې ظاهره شوه. (بخاري ومسلم)

توضيح: **يمامه**: اوله زمانه كې به يمامه ډېره شنه علاقه او د حجاز په ښارونو كې يو مركزي ښار ؤو. هجر هم ډېر زيات شين ؤو. او دواړو ښارونو كې د كجورو ډېر زيات باغونه ؤو. د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ همغه اړخ ته لاړو چې كېدى شي خوب كې د همغه اړخ ته د هجرت اشاره كېږي. نن سبا يمامه د سعودي عرب پايه تخت د رياض سره نزدې يو وړوكى شان كلي پاتې شوى دى او د هجر هم دغه حالت دى.

---

(۱) رقم الحديث ۴۹۱۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۶/۶۲۷ رقم الحديث ۳۶۲۲ ومسلم في ۲/۱۷۷۹ رقم الحديث ۱۷۷۹/۴۰

يثرب: د مدينې منورې زوړ نوم يثرب ؤو. نبي کريم ﷺ هغه بدل کړو او مدينه نوم يې ورله کيښودلو. مدينه کې به ډېر زيات د کجورو باغونه ؤو، نو ځکه د دې نوم نخله هم دی. د مدينې منورې اسلامي نومونه سلو (۱۰۰) ته نژدې دي. ما به توضيحات څلورم کتاب الحج ص ۴۱۰ کې ټول ذکر کړي دي. (مرقات۸/۳۹۸)

ورئيت: دا د يو بل خوب بيان دی چې د هجرت نه وروسته نبي کريم ﷺ ليدلی ؤو، لکه د نورو روايتونو نه معلومېږي او امکان لري چې د خوب دا برخه هم د هجرت نه مخکې ليدلې شوې وي چې کوم د دې حديث د ظاهر نه معلومېږي. اګر که دا لرې ښکاري.

هززته: توره خوځولو ته وايي. د تورې ماتېدل ګويا کې د شکست اړخ ته اشاره وه او بيا جوړېدل د مسلمانانو دوباره راجمع کېدل او فتح حاصلولو اړخ ته اشاره وه. يا د تورې دوباره جوړېدل د نورو فتوحاتو مثلاً د مکې فتح، صلح حديبيه او د خيبر فتحې اړخ ته اشاره وه. (مرقات۸/۳۹۲)

د نبي کريم ﷺ د يو بل خوب تعبير

﴿۱۲﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ
او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ و فرمايل (يو ورځ) زه اوده ؤم چې
بِخَزَائِنِ الْأَرْضِ فَوُضِعَ فِي كَفَّيَّ سِوَارَانِ مِنْ ذَهَبٍ
(خوب کې) د زمکې خزانې زما مخې ته راوړلې شوې. بيا زما په لاس د سروزرو دوه ټوټې کيښودلې شوې
فَكَبُرَا عَلَيَّ فَأُوحِيَ إِلَيَّ
چې په ما بوج شوې. د هغې نه وروسته په ما وحي راغله (يعني خوب کې د الهام په توګه زما په زړه کې الله دا خبره واچوله)
أَنِ انْفُخْهُمَا فَنَفَخْتُهُمَا فَذَهَبَا فَأَوَّلْتُهُمَا الْكَذَّابَيْنِ
چې دې کړو ته پوکې وکړه، نو ما پوکې ورکړو او هغه کړي والوتلې. ما د هغه دواړو کړو نه هغه دواړو
اللَّذَيْنِ أَنَا بَيْنَهُمَا
دروغو باره کې تعبير واخستلو (د استوګنې د علاقې په اعتبار سره) چې د هغې په مينځ کې زه يم. يعني يو خو
صَاحِبَ صَنْعَاءَ وَصَاحِبَ الْيَمَامَةِ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. وَفِي رِوَايَةٍ:
ديمامې والا او بل د صنعاء والا، بخاری او د مسلم په يو بل روايت کې (چې ترمذی نقل کړی دی) داسې دي چې نبي عليه السلام
يُقَالُ لِأَحَدِهِمَا مُسَيْلِمَةُ صَاحِبُ الْيَمَامَةِ
د هغه دواړو دروغو وضاحت داسې وکړو چې) هغې کې خو يو ته مسليمه بن کذاب ويل کېږي چې د يمامه

وَالْعَنْسِيُّ صَاحِبُ صَنْعَاءَ لَمْ أَجِدْ هَذِهِ الرِّوَايَةَ
او سيدونكى دى او بل اسود عنسى د چې د صنعاء او سيدونكى دى (ليكونكى د مشكوة شريف وايي چې)
فِي (الصَّحِيحَيْنِ) وَذَكَرهَا صَاحِب الْجَامِعِ عَنِ التِّرْمِذِيِّ [1]
ما دا روايت په بخاري او مسلم كې نه دى موندلى او دا صاحب جامع الاصول د ترمذى نه نقل كړى دى.

توضيح: سوارين: نبي كريم ﷺ د سرو زرو دوه كړي د خپل لاس په تلي كې وليدلي چې نبي كريم ﷺ خوښې نه كړي. نبي كريم ﷺ ته هغې ته د پوكې كولو حكم وكړى شو، نو نبي كريم ﷺ هغې ته پوكى وكړو چې هغه پرې هغه علاقو اړخ ته لاړې چرته چې دوه دروغ جن نبي يان ظاهرېدونكي ؤو. يو خو د صنعاء يمن كذاب اسود عنسى ؤو چې په اسلام يې لويې مصيبت اچولى ؤو خو د هغه د علاقې مسلمان لكه د غرېشان اودرېدل او فيروز ديلمى هغه اوژلو. د هغې كېدى شي دوه ورځې نبي كريم ﷺ مړ شو. نبي كريم ﷺ صحابؤ ته وويل "فيروز فازفيروز" چې فيروز كامياب شو ماته جبرائيل عليه السلام وويل چې فيرو اسود عنسى اوژلو. دويم مسليمه كذاب يمامه كې اا ودرېدلو. حضرت ابو بكر صديق رضي الله عنه د غر پشان د هغې مقابلې ته وردې دلو. آخر دا چې د اسلام دروند لښكر د حضرت خالد بن وليد رضي الله عنه په مشرئ كې په حديقة الموت كې دې خبيث باندې حمله وكړه او وحشى نن حرب او حضرت ابو دجانه رضي الله عنه په مشتركه كاروائي سره مسليمه كذاب جهنم ته داخل شو. (مرقات ۳۹۴/۸، ۳۹۳)

﴿۱۳﴾ وَعَنْ أُمِّ الْعَلَاءِ الْأَنْصَارِيَّةِ قَالَتْ: رَأَيْتُ لِعُثْمَانَ بْنِ مَظْعُونٍ فِي النَّوْمِ
او حضرت ام العلاء انصاريه رضي الله عنها فرمايي چې ما خوب وليدلو چې عثمان ابن مظعون رضي الله عنه لپاره
عَيْنًا تَجْرِي فَقَصَصْتُهَا عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:
(داوبو) يوه چينه جاري ده. كله چې ما خوب نبي كريم ﷺ ته بيان كړو نو نبي كريم ﷺ وفرمايل
ذَلِكِ عَمَلُهُ يُجْرَى لَهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ [2]
چې دا د هغې د عمل ثواب دى چې د هغې لپاره جاري كړى شوى دى. (روايت كړې دې بخاري)

توضيح: **عينا تجرى**: د عين نه مراد سترګه نه بلكې د دې نه د اوبو چينه ده. حضرت عثمان بن مظعون رضي الله عنه د شان والا صحابي دى او د نبي كريم ﷺ رضاعي ورور او د نبي كريم ﷺ محبوب ؤو. مدينه منوره كې دا اولنى كس دى چې په بقيع الغرقد كې خښ كړى شو. د

---

(1) رقم الحديث ۴۶۱۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۸۹/۸ رقم الحديث ۴۳۷۵ ومسلم في ۱۷۸۱/۴ رقم الحديث (۲۲-۲۲۷۴)

(2) رقم الحديث ۴۶۲۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۱۰/۱۲ رقم الحديث ۷۰۱۸.

جاري چینې نه د هغې د عمل مسلسل د جاري کېدو اړخ ته اشاره ده. دا چې صحابي مرابط ؤو او د مرابط عمل همیشه جاري وي نو ځکه د هغې عمل داسې ښکاره شو. (مرقات۸/۳۹۵)

عالم برزخ ته د تللو متعلق یو خوب

﴿۱۴﴾وَعَنْ سُمرةَ بنِ جُندب قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت سمره ابن جندب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا معمول ؤو چې کله به

إِذَا صَلَّى أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (د سحر د) لمونځ نه فارغ شو نو خپل مخ مبارک به يې مونږ ته متوجې کړو

فَقَالَ: مَنْ رَأَى مِنْكُمُ اللَّيْلَةَ رُؤْيَا؟ قَالَ:

او پوښتنه به يې کوله چې نن شپه تاسو کې چا خوب ليدلی دی؟ حضرت سمره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې

فَإِنْ رَأَى أَحَدٌ قَصَّهَا فَيَقُولُ:

که مونږ کې چا خوب ليدلی ؤ نو هغې به بيانولو او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د هغې هغه تعبير کولو کوم به چې ورته

مَا شَاءَ اللهُ فَسَأَلَنَا يَوْمًا فَقَالَ:

الله الهام کولو، نو (د خپل معمول مطابق) وی ورځ نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ مونږ نه همغه پوښتنه وکړه او وي وفرمايل چې

هَلْ رَأَى مِنْكُمْ أَحَدٌ رُؤْيَا؟ قُلْنَا: لَا قَالَ: " لَكِنِّي رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ

آيا تاسو کې چا خوب ليدلی دی؟ مونږ عرض وکړو چې نا. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل خو ما نن شپه خوب ليدلی دی (او

رَجُلَيْنِ أَتَيَانِي فَأَخَذَا بِيَدَيَّ فَأَخْرَجَانِي إِلَى أَرْضٍ مُقَدَّسَةٍ

هغه دا چې دوه کسان ماله راغلل او زما لاسونه يې ونيولو سره زه د مقدسې ځمکې نه د شام اړخ ته بوتلم.

فَإِذَا رَجُلٌ جَالِسٌ وَرَجُلٌ قَائِمٌ بِيَدِهِ كَلُّوبٌ مِنْ حَدِيدٍ

پس يو ځای ته رسيدلو سره زه څه وينم چې يو کس ناستی دی او بل کس ولاړ دي په لاس کې د وسپنې تېره کړه نيولې ده

يُدْخِلُهُ فِي شِدْقِهِ فَيَشُقُّهُ حَتَّى يَبْلُغَ قَفَاهُ

او ولاړ کس هغه د تېره کړه د ناست کس په وخکی کې اچوي او هغه دا څيروي تردې چې د هغې د څټ پورې يې وڅيري.

ثُمَّ يَفْعَلُ بِشِدْقِهِ الْآخَرِ مِثْلَ ذَلِكَ وَيَلْتَئِمُ شِدْقُهُ هَذَا فَيَعُودُ

بيا هغه د بل وخکي سره داسې کوي. (يعنې هغه هم څټ پورې وڅيري) چې کله هغه وخکی خپل اصلي حالت ته راشي

فَيَصْنَعُ مِثْلَهُ. قُلْتُ:

نو د اول پشان همغه عمل کوي. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دا فرمايي چې ما (دې ليدلو سره) د هغه دواړو کسانو نه وپوښتل (چې

مَا	هَذَا؟	قَالَا:	انْطَلِقْ

زه یې ځان سره راوستلی ؤوم) چې دا څه کېږي؟ هغه دواړو وویل چې راځه راسره (یعني دا پوښتنه مه کوه چې څه کېږي

فَانْطَلَقْنَا	حَتَّى	أَتَيْنَا

بلکې مخکې رازه او س لاډېر عجائبات کتل دي. د دې تعبیر به معلوم شي) نو مونږ مخکې لاړو تردې چې یو داسې ځای

عَلَى	رَجُلٍ	مُضْطَجِعٍ	عَلَى	قَفَاهُ

راغلو چې هلته یو سړی پر مخې پروت ؤو او یو سړی دیر غټ کاڼی په لاس د هغه سر ته ولاړ ؤو چې لاس

وَرَجُلٌ	قَائِمٌ	عَلَى	رَأْسِهِ	بِفِهْرٍ	أَوْ صَخْرَةٍ

لاس پرې ډ کېږي او هغې باندې یې د هغه پروت سړي سر چټولو. کله به چې هغه کاڼی (راښکلو او) د هغې سر

يَشْدَخُ	بِهَا	رَأْسَهُ	فَإِذَا	ضَرَبَهُ	تَدَهْدَهَ الْحَجَرُ

به یې پرې ؤوهلو نو کاڼی به (سر چټ کړو او) راتمبیدلو سره به لرې لاړو (هغه به بیا د وهلو لپاره) هغه کاڼی

فَانْطَلَقَ	إِلَيْهِ	لِيَأْخُذَهُ	فَلَا	يَرْجِعُ	إِلَى	هَذَا	حَتَّى	يَلْتَئِمَ	رَأْسُهُ

را اوچتولو لپاره لاړو نو چې بېرته به راغلو نو د هغې را رسیدلو سره به د هغه سړي سر بېرته صحیح شو او بیا

وَعَادَ	رَأْسُهُ	كَمَا	كَانَ	فَعَادَ	إِلَيْهِ فَضَرَبَهُ

به یې په هغه کاڼي ؤوهلو او دغه شان دا سلسله روانه وه (چې د هغې سر به صحیح کېدلو) او هغې به پرې وهلو.

فَقُلْتُ:	مَا	هَذَا؟	قَالَا:	انْطَلِقْ	فَانْطَلَقْنَا حَتَّى

ما (دې لیدلو سره) وپوښتل چې دا څه کېږي؟ هغې دواړو جواب راکړو چې رازه رازه نو مونږ مخکې لاړو تردې

أَتَيْنَا	إِلَى	ثَقْبٍ	مِثْلِ	التَّنُّورِ	أَعْلَاهُ	ضَيِّقٌ	وَأَسْفَلُهُ

چې یو داسې کندې ته ورسیدلو چې د تنور پشان وه چې د پاسنۍ برخه یې تنګه وه او لاندېنۍ برخه یې فراخه وه

وَاسِعٌ	تَتَوَقَّدُ	تَحْتَهُ	نَارٌ	فَإِذَا	ارْتَفَعَتِ

او د هغې دننه اور لمبې وهلې. کله به چې اور د پاس اړخ لمبه شو نو څه خلک په کې دننه ؤو (د لمبو سره به) پاس

ارْتَفَعُوا	حَتَّى	كَادَ	أَنْ	يَخْرُجُوا	مِنْهَا	وَإِذَا	خَمَدَتْ	رَجَعُوا	فِيهَا

راغلل تردې چې د کندې نه به راوتلو ته نژدې شول او کله به چې د اور لمبه کمه شوه نو هغوی به بیا دننه شول

وَفِيهَا	رِجَالٌ	وَنِسَاءٌ	عُرَاةٌ	فَقُلْتُ:

(ما ولیدل چې) دې اور کې ډېر نارینه ؤو او ډېرې ښځې وې او ټول بربنډ ؤو. ما (دې لیدلو سره) پوښتنه وکړه چې

مَا هٰذَا؟ قَالَا: انْطَلِقْ فَانْطَلَقْنَا حَتّٰى أَتَيْنَا عَلٰى نَهَرٍ

دا څه کېږي؟ نو هغي دواړو ووېل چې راځه راځه نو مونږ مخکې لاړو تردې چې يو داسې نهر ته ورسيدلو چې (د

مِنْ دَمٍ فِيهِ رَجُلٌ قَائِمٌ عَلٰى وَسْطِ النَّهَرِ وَعَلٰى شَطِّ النَّهَرِ رَجُلٌ

اوبو په ځای په کې) د وينو نه ډک شوی ؤو. د نهر په مينځ کې يو سړی ولاړ ؤو او بل سړی د هغې غاړې ته ولاړ

بَيْنَ يَدَيْهِ حِجَارَةٌ فَأَقْبَلَ الرَّجُلُ الَّذِي فِي النَّهَرِ

ؤو چې مخې ته يې کاڼي ايښودلې شوي ؤو. کله چې هغه سړی چې د نهر په مينځ کې ؤو مخکې (غاړې ته) راغلو او

فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ رَمَى الرَّجُلُ بِحَجَرٍ فِي فِيهِ

غوښتل يې چې بهر راشي نو هغه سړی چې په غاړه ؤو د هغې خله په کاڼي ويشتله چې هغه پرې خپل ځای ته

فَرَدَّهُ حَيْثُ كَانَ فَجَعَلَ كُلَّمَا جَاءَ لِيَخْرُجَ

بېرته لاړو او بيا دا سلسله همدغه شان جاري وه چې د نهر د ننه نه به چې سړي د بهر راتلو اراده کوله نو د

رَمَى فِي فِيهِ بِحَجَرٍ فَيَرْجِعُ كَمَا كَانَ

غاړې والا سړي به هغه په خله ويشتلو او هغه به يې خپل ځای ته بېرته ورسولو (ما دې ليدلو سره) پوښتنه وکړه

فَقُلْتُ مَا هٰذَا؟ قَالَا: انْطَلِقْ فَانْطَلَقْنَا حَتّٰى انْتَهَيْنَا إِلٰى رَوْضَةٍ خَضْرَاءَ

چې دا څه کېږي؟ نو هغې دواړو ووېل چې رازه رازه، نو مونږ مخکې لاړو تردې چې يو شين باغ ته ورسيدلو. هغه

فِيهَا شَجَرَةٌ عَظِيمَةٌ وَفِي أَصْلِهَا شَيْخٌ وَصِبْيَانٌ

باغ کې يو غټ بوټی ؤو او د هغې په جړه کې يو بوډا او څه هلکان (ناستې) ؤو. بيا څه وينم چې هغه بوټي سره يو

وَإِذَا رَجُلٌ قَرِيبٌ مِنَ الشجرةِ بَيْنَ يَدَيْهِ نَارٌ يُوقِدُهَا

بل سړی هم دی. چې مخې ته يې اور بلېږي. او هغه (سړی) دا اور لمبه کوي. بيا هغه دواړو زه د ځان سره هغه

فَصَعِدَا بِيَ الشَّجَرَةَ فَأَدخلاني دَار أَوسط الشَّجَرَةِ

بوټي ته وخيژولم او زه يې يو داسې کور ته داخل کړم چې بالکل د بوټو به مينځ کې ؤو. (او دا کور دومره ښايسته

لَمْ أَرَ قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهَا ، فِيهَا رِجَالٌ شُيُوخٌ وَشَبَابٌ

ؤو چې) ما کله هم داسې ښايسته کور نه ؤو ليدلی. په دې کور کې څو مره ښايسته ځوانان او بوډاګان ؤو، څو مره

وَنِسَاءٌ وَصِبْيَانٌ ثُمَّ أَخْرَجَانِي مِنْهَا فصعدا

په دې کې ښځې او ماشومان ؤو. د هغې نه وروسته هغه دواړو زه د هغه کور نه ويستلم او د بوټو نه پاس يې

بِي	الشَّجَرَةَ	فَأَدخلانِي	دَار	هِيَ	أَحْسَنُ	وَأَفْضَلُ مِنْهَا

بوتلم او زه يې يو داسې کور ته داخل کړم چې د هغه مخکنې کور نه ډېر ښايسته او افضل ؤو. هغې کې بوډاګان

فِيهَا	شُيُوخٌ	وَشَبَابٌ	فَقُلْتُ	لَهُمَا:	إِنَّكُمَا	قَدْ	طَوَّفْتُمَانِي اللَّيْلَةَ

او ځوانان موجود ؤو. اوس ما هغه دواړو کسانو ته وويل چې نن شپه زه تاسو بنه وګرځولم، خو ما چې څه وليدل

فَأَخْبِرَانِي	عَمَّا	رَأَيْتُ	قَالَا:	نَعَمْ

د دې د حقيقت نه ما خبر کړئ؟ هغې دواړو وويل چې ښه! مونږ به يې تاته وايو. (بيا هغوى بيانول شروع کړل چې)

أَمَّا	الرَّجُلُ	الَّذِي	رَأَيْتَهُ	يُشَقُّ	شِدْقُهُ	فَكَذَّابٌ

کوم سړى چې تاسو وليدلو چې د هغې وخکې څېرول کېدلې، هغه داسې سړى ؤو چې دروغجن ؤو، دروغ به يې ويل او

يُحَدِّثُ	بِالْكَذْبَةِ	فَتُحْمَلُ	عَنْهُ	حَتَّى	تَبْلُغَ الْآفَاقَ

د هغې دروغ خبرې به نقل کېدلې او بيانېدلې به چې دنيا کې به څلورو واړو اړخونو ته خپرې شوي، نو د هغې

فَيُصْنَعُ	بِهِ	مَا	تَرَى	إِلَى	يَوْمِ	الْقِيَامَةِ	وَالَّذِي

سره دا سلوک کېږي. کوم سړى چې تاسو وليدلو او د هغې سلسله به تر قيامته پورې روانه وي او هغه سړى چې

رَأَيْتَهُ	يُشْدَخُ	رَأْسُهُ	فَرَجُلٌ	عَلَّمَهُ	اللهُ	الْقُرْآنَ

تاوليدلو چې د هغې سر چتول کېدو، هغه داسې سړى دى چې د الله تعالى قرآن کې ياد کړى ؤو (يعني هغې ته

فَنَامَ	عَنْهُ	بِاللَّيْلِ

د قرآني علومو د زده کولو توفيق ورکړى شوى ؤو) خو هغه سړى د دې (قرآن نه) بې پروا شو او شپه ئې اوده شو

وَلَمْ	يَعْمَلْ	بِمَا	فِيهِ	بِالنَّهَارِ	يُفْعَلُ	بِهِ	مَا رَأَيْتَ

او د ورځې به يې د قرآن مطابق عمل نه کولو نو د هغې سره دا سلوک کېږي. کوم چې تاسو وليدلو او د هغې

إِلَى	يَوْمِ	الْقِيَامَةِ	وَالَّذِي	رَأَيْتَهُ	فِي	الثَّقْبِ	فَهُمُ الزُّنَاةُ وَالَّذِي

سلسله به د قيامت پورې روانه وي او کوم خلک چې تا په تنور کې وليدل، هغه زناکار دي او هغه سړى چې

رَأَيْتَهُ	فِي	النَّهَرِ	آكِلُ	الرِّبَا

تاسو په نهر کې وليدلو هغه سود خور دى (هغه تهولو ته هم د خپلو خپلو کړو سزه ملاوېږي او تر قيامت پورې

وَالشَّيْخُ	الَّذِي	رَأَيْتَهُ	فِي	أَصْلِ	الشَّجَرَةِ إِبْرَاهِيمُ

به ورته ملاوېږي) او کوم بوډه کس چې تاسو د بوټي جړلې سره ناست وليدلو، هغه حضرت ابراهيم عَلَيْهِ السَّلَامُ ؤو

وَالصِّبْيَانُ	حَوْلَهُ	فَأَوْلَادُ	النَّاسِ	وَالَّذِي	يُوقِدُ	النَّارَ

او د هغې سره چې کوم ماشومانۇ وو هغه د سړو اولاد دی او هغه سړی چې د بوټي نه څه فاصله کې اور لګوي

مَالِكٌ	خَازِنُ	النَّارِ	وَالدَّارُ	الْأُولَى	الَّتِي	دَخَلْتَ

هغه د دوزخ داروغه ده او د بوټي د پاسه اولنی کور چې تاسو په کې داخل شوی وې، هغه (جنت کې د عام)

دَارُ	عَامَّةِ	الْمُؤْمِنِينَ	وَأَمَّا	هٰذِهِ	الدَّارُ	فَدَارُ	الشُّهَدَاءِ	وَأَنَا	جِبْرِيلُ وَهٰذَا

مؤمنانو کور دی او دا کور (چې د اولني کور نه د پاسه واقع دی) د شهیدانو کور دی. زه جبرائیل یم او دا

مِيكَائِيلُ	فَارْفَعْ	رَأْسَكَ	فَرَفَعْتُ	رَأْسِي	فَإِذَا	فَوْقِي

(چې ما سره دی) میکائیل دی. او لړ اوس تاسو سر او چت کړه (نبي ﷺ فرمايي چې) ما خپل سر او چت

مِثْلُ	السَّحَابِ	وَفِي	رِوَايَةٍ

کړو نو څه وینم چې زما د پاسه (ډېر او چتوالي کې) د اوريځې پشان يو څيز دی او يو روايت کې دا الفاظ دي چې

مِثْلُ	الرَّبَابَةِ	الْبَيْضَاءِ	قَالَا:

لاندې باندې د اوريځې پشان يو څيز دی. هغه دواړو وويل چې زه به خپل کور ته الړ شم او هغه دواړو وويل چې

ذٰلِكَ مَنْزِلُكَ قُلْتُ: دَعَانِي أَدْخُلْ مَنْزِلِي قَالَا: إِنَّهُ بَقِيَ لَكَ عُمُرٌ لَمْ تَسْتَكْمِلْهُ فَلَوِ اسْتَكْمَلْتَهُ أَتَيْتَ

اوس لا ستاسو عمر پاتې دی چې تاسو به يې پوره کوی. چې کله تاسو خپل عمر پوره کړې نو خپل کور ته

مَنْزِلَكَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ. وَذُكِرَ حَدِيثُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ فِي رُؤْيَا النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

به لاړ شي (بخاری) او د حضرت عبد الله ابن عمر رضي الله عنه هغه روايت چې د مدينه کې د نبي علیه السلام د خوب

فِي الْمَدِينَةِ فِي بَابِ حرم الْمَدِينَةِ "[1]

متعلق دی، هغه د حرم مدينه په باب کې نقل کړی شوی دی.

توضیح: **فاخرجاني:** نبي کريم ﷺ ته خوب ډېر معراجونه شوي دي. دا معراج د همغه معراجونو نه يو دی، خو د ليلة الاسرى والا د معراج واقعه نه ده بلکې هغه د جسد عنصری سره د بيدارئ به حالت کې شوی دی. (مرقات ۸/۳۹۶)

کلوب: د وسپنې قينچې ته وايي. چې اردو کې ورته "آنکڑا" وايي. (مرقات ۸/۳۹۶)

شدقة: وخکي ته شدق وايي. چې باچهم ورته وايي. (مرقات ۸/۳۹۶)

---

[1] رقم الحديث ۴۶۲۱ اخرجه البخاري في صحيحه ۲۵۱/۳ رقم الحديث ۱۳۸۶ واحمد في المسند ۱۴/۵.

یلتئم: التئام یو ځای کیدلو په معنی دی. (مرقات۸/۳۹۶)

بفهر: غټ کاڼي ته وایي. چې د وسپنې پشان مضبوط وي چې نورو الفاظ کې ورته سخت کاڼی وایي. **شیدخ**: د سر ځتولو لپاره د شدخ لفظ استعمالیږي. (مرقات۸/۳۹۷)

تدهر: د کاڼي راتمبیدلو لپاره دا لفظ ویل کیږي. (مرقات۸/۳۹۷)

خمدت: اور مړ کولو او د هغې د لمبو لاندې تللو لپاره دا لفظ ویل کیږي. (مرقات۸/۳۹۸)

الفصل الثاني

د تعبیر لپاره خوب د دوست یا عقل مند مخې ته کیږده

﴿۱۵﴾ عَنْ أَبِي رزين العقيلي قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ
حضرت ابو رزین عقلب رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل د مومن خوب د نبوت د
مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ وَهِيَ عَلَى رِجْلِ طَائِرٍ
څلویښتو برخو نه یوه برخه ده او خوب چې ترڅو پورې بیان نه کړی شي نو هغه د مرغۍ په پښو کې وي
مَا لَمْ يُحَدِّثْ بِهَا فَإِذَا حَدَّثَ بِهَا وَقَعَتْ. وَأَحْسِبُهُ
او دا چې کله د چا مخې ته بیان کړی شي نو هغه واقع شي (روای وایي چې زما خیال دی چې
قَالَ: لَا تُحَدِّثْ إِلَّا حَبِيبًا أَوْ لَبِيبًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ
نبي کریم صلی الله علیه وسلم (دا هم وفرمایل) هوښیار او د ملګري نه بغیر د بل چا مخکې خوب مه بیانوئ (ترمذی)
وَفِي رِوَايَةِ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: الرُّؤْيَا
او د ابوداؤد په روایت کې دا دي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې د ترڅو پورې د خوب تعبیر بیان نه کړی شي
عَلَى رِجْلِ طَائِرٍ مَا لَمْ تُعْبَرْ فَإِذَا عُبِرَتْ وَقَعَتْ . وَأَحْسِبُهُ
نو هغه د مرغۍ په پښو باندې وي او کله چې د دې تعبیر بیان کړی شي نو هغه واقع شي او زما خیال دی
قَالَ: وَلَا تَقُصَّهَا إِلَّا عَلَى وَادٍّ أَوْ ذِي رَأْيٍ[1]
چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم دا (هم) وفرمایل چې او ملګري او د عقلمند نه بغیر د بل چا مخکې خوب مه بیانوئ.

توضیح: **علی رجل طائر**: بې ثباتی او بې قراری او جلد ختمولو لپاره د عربو په نزد به دا محاوره استعمالیږي

([1]) رقم الحديث ۴۶۲۲ أخرجه ابوداود في السنن ۲۸۳/۵ رقم الحديث ۵۰۲۰ والترمذي في ۴۱۴/۴ رقم الحديث ۲۲۷۸.

چې دا ځیزونه خو د مرغۍ د پښو او پنجې د لاندې رازورند وي. د مرغۍ پښو لره قرار وي. څنګه چې هغه حرکت وکړي نو هغه ځیز وغورځېږي. همدغه شان د خوب معامله ده چې تر کومې پورې چاته ظاهر نه کړی شي نو قائم وي خو فایده یې ظاهره نه وي او کله چې چاته بیان شي نو زر ضایع شي او د خپل تعبیر اړخ ته لاړ شي. ګویا کې خوب د تعبیر راویستلو په انتظار کې وي. څنګه چې تعبیر راویستلی شي نو خوب ختم شي، نو ځکه د حبیب یعني د خیرخواه مخې ته یې بیانوي. هغه به د ښه تعبیر خیال کوي. یا لبیب یعني عاقل او ماهر ته خوب بیانوئ، هغه به ښه تعبیر وکړي. (مرقات۴۰۳/۸)

ورقه بن نوفل په کامیابئ سره مړ شوی دی

﴿۱۶﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ وَرَقَةَ.
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمایي چې (یو ځل) د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه ورقه بن نوفل باره کې وپوښتلی شو
فَقَالَتْ لَهُ خَدِيجَةُ: إِنَّهُ كَانَ قَدْ صَدَّقَكَ
(چې هغه مومن ؤ و یا نا؟) او حضرت خدیجه رضي الله عنها د هغې مخې ته بیان وکړو چې هغه د
وَلَكِنْ مَاتَ قَبْلَ أَنْ تَظْهَرَ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
نبي کریم صلی الله علیه وسلم تصدیق کولو خو د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د تصدیق نه مخکې مړ شو، نو
أُرِيتُهُ فِي الْمَنَامِ وَعَلَيْهِ
نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې ماته په خوب کې ورقه بن نوفل په داسې حالت کې وښودلی شو
ثِيَابٌ بِيضٌ وَلَوْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ لَكَانَ عَلَيْهِ لِبَاسٌ غَيْرُ ذَلِكَ. رَوَاهُ أَحْمد وَالتِّرْمِذِيّ[1]
چې هغې باندې سپینې جامې وې او که هغه دوزخي وی نو د هغې په بدن به بل قسمه جامې وی. (احمد، ترمذی)

که امکان لري نو خوب باندې په ویخه عمل وکړئ

﴿۱۷﴾ وَعَنِ ابْنِ خُزَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ عَمِّهِ أَبِي خُزَيْمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ
او حضرت خزیمه ابن ثابت د خپل تره (حضرت ابو خزیمه رضي الله عنه) نه نقل کوي چې هغې په هغه
أَنَّهُ رَأَى فِيمَا يَرَى النَّائِمُ أَنَّهُ سَجَدَ
حالت کې چې په کوم حالت کې او ده کېدونکې وي یعنې په خوب کې ولیدل چې هغې د
عَلَى جَبْهَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ
نبي کریم صلی الله علیه وسلم په تندي باندې سجده وکړه. بیا هغې دا خوب نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته بیان کړو،

---

(۱) رقم الحديث ۴۶۲۳ اخرجه الترمذي في السنن ۴۶۸/۴ رقم الحديث ۲۲۸۸ واحمد في المسند ۶۵/۶.

فَاضْطَجَعَ	لَهُ	وَقَالَ:	صَدِّقْ
نو نبي كريم ﷺ (هغه خوب او رېدلو سره) د ابو خزيمه رضي الله عنه رخ ته پرېوتلو (چې هغه په تندي مبارك باندې			
رُؤْيَاكَ		فَسَجَدَ	عَلَى
سجده وكړي) او وې وفرمايل چې خپل خوب رښتيا كړه يعني د خپل خوب مطابق عمل وكړه، نو			

جَبْهَتِهِ.	رَوَاهُ –	فِي	شَرْحِ	السُّنَّةِ	وَسَنَذْكُرُ	حَدِيثَ	أَبِي	بَكْرَةَ:
هغې د نبي كريم ﷺ په تندي باندې سجده وكړه (شرح السنة) او ابوبكر رضي الله عنه دا روايت								
كَانَ مِيزَانًا نَزَلَ مِنَ السَّمَاءِ فِي بَابِ مَنَاقِبِ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا[1]								
"كان ميزانا نزل من السماء" به د مناقت ابوبكر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه په باب كې نقل كېږي.								

توضيح: على جبهته: يعنې ابو خزيمة رضي الله عنه خوب وليدلو چې هغه خوب كې د نبي كريم ﷺ په تندي باندې سجده كوي. سحر هغې دا خوب نبي كريم ﷺ ته بيان كړو، نو نبي كريم ﷺ پرېوتلو او ويې فرمايل چې خپل خوب رښتيا كړه او زما په تندې باندې سجده وكړه. د دې حديث نه معلومه شوه چې تر څو پورې په كوم باندې په بيدارئ كې عمل كول ممكن وي نو خوب لېدونكې له هغې باندې عمل كوى پكار دى. او په توګه چې د عباداتو معامله وي. چې خوب كې يو خاص جومات كې لمونځ وكړو يا په خاص ورځ كې روژه ونيوله يا يې د خاص بزرګ زيات وكړو، نو بيدارئ كې په دغه افعالو باندې عمل كول پكار دى. (مرقات ۸/۴۰۶، ۴۰۵)

الفصل الثالث

﴿۱۸﴾ عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِمَّا يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ						
حضرت سمره بن جندب رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم ﷺ به اكثر پوښتنه كوله د خپلو						
لِأَصْحَابِهِ:	هَلْ	رَأَى	أَحَدٌ	مِنْكُمْ	مِنْ	رُؤْيَا؟
صحابه كرامو نه چې آيا تاسو كې چا خوب ليدلى دى؟ نو الله به چې چاته (خوب ورخودلى او خوب به يې ليدلى وو						

فَيَقُصُّ	عَلَيْهِ	مَنْ	شَاءَ	اللهُ	أَنْ	يَقُصَّ	وَإِنَّهُ	قَالَ لَنَا
نو هغې به خپل خوب نبي كريم ﷺ ته بيان كړو. يو ورځ نبي كريم ﷺ مونږ ته بيان كړو								

---

[1] رقم الحديث ۴۶۲۴ اخرجه احمد في المسند ۵/۲۱۵

ذَاتَ غَدَاةٍ: " إِنَّهُ أَتَانِي اللَّيْلَةَ آتِيَانِ وَإِنَّهُمَا ابْتَعَثَانِي وَإِنَّهُمَا قَالَا لِي: انْطَلِقْ وَإِنِّي

چې نن شپه (ما خوب وليدلو چې) دو كسان ماله راغلل او زه يې راپاڅولم چې مونږ سره راشه نو زه

انْطَلَقْتُ مَعَهُمَا ".وَذَكَرَ مِثْلَ الْحَدِيثِ الْمَذْكُورِ

د هغوی سره لاړم. د هغې نه وروسته د حديث راوي سمره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ همغه اوږد حديث بيان كړو چې (د

فِي الْفَصْلِ الْأَوَّلِ بِطُولِهِ وَفِيهِ زِيَادَةٌ لَيْسَتْ فِي الْحَدِيثِ الْمَذْكُورِ وَهِيَ قَوْلُهُ: "

دې خوب متعلق ؤو) اول فصل كې تير شوی دی، خو دې حديث كې د اول حديث نه دوه خبرې زياتې دي

فَأَتَيْنَا عَلَى رَوْضَةٍ مُعْتِمَةٍ فِيهَا مِنْ كُلِّ

او هغه دا دي چې نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل پس مونږ يو داسې باغ ته ورسيدلو (چې هلته د زيات بوټي

نَوْرِ الرَّبِيعِ وَإِذَا بَيْنَ

او هغې كې د شينوالي ډېروالی ؤو) تورتم خوړ ؤو. باغ كې هر اړخ ته پسرلی پسرلی ؤو او هر قسمه غوټۍ كولاوې وې.

ظَهْرَيِ الرَّوْضَةِ رَجُلٌ طَوِيلٌ لَا أَكَادُ أَرَى رَأْسَهُ

يا ناڅاپه څه وينم چې د باغ په يبخې مينځ كې يو سړی ولاړ دی. هغه ډېر لوړ ؤو. چې سر سريې هم ماته نه ښكار كېدلو،

طُولًا فِي السَّمَاءِ وَإِذَا حَوْلَ الرَّجُلِ مِنْ أَكْثَرِ وِلْدَانٍ

ځكه لوړ والي يې د اسمان سره خبرې كولې. بيا ماته دا ښكاره شو چې د هغې نه ګير چاپيره هلكان ؤو

رَأَيْتُهُمْ قَطُّ قُلْتُ لَهُمَا: مَا هَذَا مَا هَؤُلَاءِ؟

چې ما كله هم نه ؤو ليدلي. ما د هغه دواړو نه وپوښتل چې دا اوږد سړی څوك دی او دا هلكان څوك دي؟

"قَالَ: قَالَا لِيَ:انْطَلِقْ فَانْطَلَقْنَا

نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې هغه دواړو (زما د خبرې جواب را كولو په ځای) ماته وويل چې رازه رازه.

فَانْتَهَيْنَا إِلَى رَوْضَةٍ عَظِيمَةٍ لَمْ أَرَ رَوْضَةً قَطُّ أَعْظَمَ مِنْهَا وَلَا أَحْسَنَ".

نو مونږ مخكې لاړو او يو لويې باغ ته ورسيدلو چې د هغې نه لويې او د هغې نه بل هيڅ ښه باغ ما كله هم نه ؤو ليدلی.

قَالَ:" قَالَا لِيَ: ارْقَ فِيهَا ".قَالَ:

نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمال چې (هلته رسيدلو سره) هغه دواړو ماته وويل چې د دننه لاړ شه يا د دې

فَارْتَقَيْنَا فِيهَا فَانْتَهَيْنَا إِلَى مَدِينَةٍ مَبْنِيَّةٍ بِلَبِنٍ ذَهَبٍ وَلَبِنٍ فِضَّةٍ

په بوټو وخيژه نو مونږ وختلو او د يو ښار ته نزدې لاړو چې د سرو او د سپينو زرو د خښتو نه جوړ شوي ؤو.

فَأَتَيْنَا بَابَ الْمَدِينَةِ فَاسْتَفْتَحْنَا فَفُتِحَ لَنَا

بيا مونږ د هغه ښار په دروازه راغلو او هغه مو كولاوه كړه او كله چې هغه دروازه زمونږ لپاره كولاوه كړې شوه

فَدَخَلْنَاهَا فَتَلَقَّانَا فِيهَا رِجَالٌ شَطْرٌ مِنْ خَلْقِهِمْ

نو دننه دخل شو او هغه ښار كې مونږ د داسې ځو مره خلكو سره ملاو شو هغې كې د هريو په بدن باندې

كَأَحْسَنِ مَا أَنْتَ رَاءٍ وَشَطْرٌ مِنْهُمْ

نيمه برخه د هغې نه هم ښايسته وه چې كومه به تا ليدله او نيمه به د هغې نه هم بدتره وه او نيمه ډېره زياته ښايسته او تندرسته وه.

كَأَقْبَحِ مَا أَنْتَ رَاءٍ. قَالَ:" قَالَا لَهُمْ:

او نيمه برخه ډېره بدرنكه و خرابه وه. نبي كريم ﷺ وفرمايل چې دې دواړو هغې ټولو ته وويل چې

اذْهَبُوا فَقَعُوا فِي ذَلِكَ النَّهَرِ " قَالَ: وَإِذَا

لاړ شئ او دې نهر كې غوپه او هئ. نبي كريم ﷺ فرمايي چې كله دې دواړو دا خبره وكړه نو) زه څه وينم

نَهَرٌ مُعْتَرِضٌ يَجْرِي كَأَنَّ مَاءَهُ الْمَحْضُ فِي الْبَيَاضِ فَذَهَبُوا

چې هلته عرضا يو نهر بهېږي چې او به د خالص شودو پشان سپينې دي، نو هغه خلك د نهر خوا له لاړل

فَوَقَعُوا فِيهِ ثُمَّ رَجَعُوا إِلَيْنَا قَدْ ذَهَبَ ذَلِكَ السُّوءُ عَنْهُمْ

او هغې كې غپا شول. بيا چې كله هغوى (غپا او له) مونږ له راغلل نو د هغوى د بدن نه هغه خرابوالى او بدوالى لرې شوى ؤو.

فَصَارُوا فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ وَذَكَرَ

او د هغوى شكل په بهترين شكل او صورت كې بدل شوى ؤو. د هغې نه وروسته نبي كريم ﷺ د

فِي تَفْسِيرِ هَذِهِ الزِّيَادَةِ: وَأَمَّا الرجلُ الطويلُ الَّذِي فِي الرَّوْضَةِ فَإِنَّهُ إِبْرَاهِيمُ

دې حديث په زيات وضاحت كې وفرمايل چې هغه اوږد كس چې په باغ كې ؤو. حضرت ابراهيم عَلَيْهِ السَّلَامُ ؤو،

وَ أَمَّا الْوِلْدَانُ الَّذِينَ حَوْلَهُ فَكُلُّ مَوْلُودٍ مَاتَ عَلَى الْفِطْرَةِ

او د نه ګير چاپيره چې كوم هلكان ؤو هغه داسې ماشومان ؤو چې فطرت باندې مړه شوي دي (يعنې كوم ماشومان

قَالَ: فَقَالَ بَعْضُ الْمُسْلِمِينَ:

چې نابالغه عمر كې مړه شي هغه د حضرت ابراهيم عَلَيْهِ السَّلَامُ سره وي) روايت دا وايي چې ځينې صحابه كرامو وفرمايل چې

يَا رَسُولَ اللهِ وَأَوْلَادُ الْمُشْرِكِينَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَأَوْلَادُ الْمُشْرِكِينَ

يا رسول الله ﷺ او د مشركانو ماشومان؟ نبي كريم ﷺ وفرمايل چې د مشركانو نابالغه هلكان هم

وَأَمَّا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَانُوا شَطْرٌ مِنْهُمْ حسن وَشطر مِنْهُمْ حَسَنٌ وَشَطْرٌ مِنْهُمْ قَبِيحٌ

د حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَامُ سره وي او هغه خلک چې نیم بدن یې ښه او نیم بد ؤو. هغه داسې خلک ؤو چې عملونه یې

فَإِنَّهُمْ قَوْمٌ قَدْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا تَجَاوَزَ اللهُ عَنْهُم. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]

یو شان ؤو. دا چې هغوی څه عملونه کړي ؤو او څه یې بد کړي ؤو. بیا الله هغوی معاف کړل.

دروغ جن خوب بیانول غټ دروغ دي

﴿۱۹﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مِنْ أَفْرَى الْفِرَى

او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در بهتانونو کې یو لوییې بهتان

أَنْ يُرِيَ الرَّجُلُ عَيْنَيْهِ مَا لم تريا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[2]

دا دی چې یو په خپلو سترګو هغه څیز وښایي چې حقیقت کې سترګو نه دی لیدلی. (بخاری)

توضیح: افری الفری: یعنې د ټولو نه غټ دروغ دا دي چې سړی په سترګو باندې هغه څیز او ښایې چې سترګو نه وي لیدلی یعنې د دړغو خوب بیانول په لویې بهتانونو کې یو بهتان دی. د دې وجه دا ده چې د خوب تعلق د وحې سره دی او د نظام وحې د نظام غیب باندې بهتان او دروغ تړل د عامو دروغو پشان نه بلکې ډېر سخت دي. (مرقات ۴۱۱/۸).

د سحر خوب ریښتني وي

﴿۲۰﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

او حضرت ابو سعید خدی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل

أَصْدَقُ الرُّؤْيَا بِالْأَسْحَارِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ والدارمي[3]

د شپې د وروستی برخي خوب ډېر ربښتیا وي. (ترمذی، دارمی)

توضیح: الاسحار: دا چې د شپې آخري برخه کې خیټه خالي شي او د هغې ګډوډ بخارت ختم شي او سړی د بشري ښایستونو نه لرې کېدلو سره په ملکوتي صفاتو کې راشي، نو ځکه هغه وخت خوب د ټولو نه زات ربښتیا او پاخه وي. (مرقات ۴۱۱/۸)

---

(۱) رقم الحديث ۴۶۲۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۳۸/۱۲ رقم الحديث ۷۰۴۷ وأحمدفي المسند ۹/۵

(۲) رقم الحديث ۴۶۲۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۲۷/۱۲ رقم الحديث ۷۰۴۳ واحمد في المسند ۶/۲ .

(۳) رقم الحديث ۴۶۲۷ أخرجه الترمذي في السنن ۴۶۳/۴ رقم الحديث ۲۲۷۴ والدارمي في ۱۶۹/۲ رقم الحديث ...۲.

كتاب الآداب

دآدابو بيان

آداب جمع ده. د دې مفرد ادب دى. ادب د هر هغه قول او فعل نوم دى. چې ښه او د ستايلو قابل وګڼلی شي. ځينو د ادب تعريف داسې کړی دى. **"الادب هواعطاء كل شئ حقه ؤوضع كل شئ موضعه"** يعنې د موقې او ځاى له نظره هر شي ته د هغې جائز مقام ورکولو ته ادب وايي. ځينو ويلي دي چې د غټو احترام کول او په وړو باندې د شفقت کولو نوم ادب دى. د ادب مفهوم دا چې ډير وسيع دى ځکه دا انساني ژوند او د انساني تهذيب په اړخ کې شامل دى. همدغه وجه ده چې د ادب په ضمن کې د ژوند سره تعلق لرونکى مختلف حديثونه به راځي.

د ادب په ضمن کې د سلام باب هم دى. د دينه وروسته د استيذان باب هم دى. بيا د مصافحي او د معانقې باب دى. بيا د القيام دى. د دې نه وروسته د عطاس او د تناؤب باب دى. د دې نه وروسته باب الضحک دى. بيا باب الاسامي او د هغې نه وروسته باب البيان دى والشعر دى. غرض دا چې د كتاب الرقاق پورې ټول بابونه د كتاب الآداب د لاندې دي. د ټولو نه چې اول کوم باب راځي هغه باب السلام دى.

باب السلام

د سلام بيان

سلام د الله تعالى په نومونو کې يو نوم دى. چې ترجمه يې داسې ده. يعنې هغه الله چې د هر عيب او د هر نقص او کمزورئ نه پاک او محفوظ دى. (مرقات ۸/۴۱۲)

په ابتداء د اسلام کې د سلام ابتداء وشوه. هغه وخت دا چې په مسلمان او غير مسلمان کې د پيژندي ضرورت ؤو، نو يو مسلمان به بل مسلمان ته ويل السلام عليكم يعنې زما له اړخه به تاته هيڅ تكليف نه رسيږي. هغې به په جواب کې ويل وعليكم السلام يعنې زما له اړخه به هم تاته هيڅ تكليف نه در رسيږي. ګوياکې په ابتداء د اسلام کې به سلام د شفر په توګه استعمال شو. شريعت د د سلام کولو لپاره مشروع کړو. اوس د اسلام پوره مفهو داسې دى چې السلام عليكم ويلو والا بل ته وايي چې الله دې تا په دنيا او آخرت کې د هر قسم ظاهري او باطنى مصيبتونو نه محفوظ وساتي. جواب ورکونکې هم په وعليكم السلام ويلَ سره همدغه مفهوم ادا کوي. وس د دواړو له اړخه يو بل ته ضمانت هم ورکړی شو او عام هم شو. د همدغې نظر په خاطر به چې مخکې زمانه کې به حاكمانو كله يو مجرم ته سزه ورکوله نو د سلام په جواب کې به يې ويل لاسلام ولا كلام يعنې زه تاته د سلامئ ضمانت نه درکوم. دا چې نن سبا حاكمان جاهلان دي ځکه وعليكم السلام هم وايي. او بيا كنځلو کولو سره سره سزه هم ورکوي. دا خلک د سلام د مفهوم نه جاهله دي او جاهل حيوان خو بس لا يعقل وي. سلام کول سنت دى خو جواب ورکول يې واجب دى. اګر که د دې واجب نه سنت افضل دى.

فاسق و فاجر ته سلام کولو کې مخکې والی پکار نه دی، خو د سلام جواب ورکول یې واجب دی.
همدغه شان د غیر مسلم معامله هم ده چې هغې له جواب ورکول پکار دی، خو په سلام کې اولیت پکار نه دی. بیا د سلام په اصولو کې ځینې اصول داسې دي. چې لږو خلکو له پکار ده چې چې زیاتو خلکو ته په سلام کې مخکې والی وکړي. دغه شان وړو له پکار ده چې غټو ته مخکې سلام وکړي. ولاړو خلکو له پکار ده چې ناستو خلکو ته سلام وکړي. دغه شان موټر وغیره کې ناستو خلکو ته پکار ده چې پیاده کس ته سلام وکړي. هر راتلونکې کس ته پکار ده چې د مقامي مجلس خلکو ته سلام کولو کې اولیت وکړي.
کوم خلک چې خوراک کولو کې مشغول وي هغوی ته سلام کول پکار نه دی، ځکه سلام کونکی د خپل سلام د جواب په انتظار کې شي او کیدی شي چې ډوډۍ خوړونکی د خوراک په وجه په سلام کې نارستي وکړي، نو دا کس به ناراضه شي، خو که سلام کونکی وږی وي نو هغه سلام کولی شي. د هغې د سلام مطلب به دا وي چې دا هغوی سره په ډوډۍ کې شریک کیدل غواړي.
میتازو یا د تشناب کې یا به جهري ګناه کې اخته کس ته سلام کول پکار نه دی. دغه شان تلاوت یا ذکرو اذکار کې مشغوله کس ته هم سلام کول پکار نه دی، چرته چې سلام کول جائز نه دی. هتله سلام اوریدونکو باندې جواب ورکول هم لازم نه دی. فقهاء کرامو د اشعارو په اوریده قصیده کې د دې ټول مواضعو ذکر کړی دی، چرته چې سلام کول پکار نه دی. د فقې په کتابونو شامي وغیره کې هغه قصیده کتل پکار ده.

الفصل الاول

د آدم علیه السلام تخلیق او فرښتو ته سلام

﴿۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " خَلَقَ اللهُ آدَمَ							
حضرت ابو هریره رضی الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل الله تعالی آدم علیه السلام په خپل							
عَلى	صورته	طوله	ذِرَاعًا	فَلَمَّا	خَلَقَهُ	قَالَ	
صورت پیدا کړو. د هغې اوږد والی شپېته (۶۰) ګزه ؤو. کله چې خدای هغه پیدا کړو نو هغې ته یې وفرمایل							
اذْهَبْ	فَسَلِّمْ	عَلَى	أُولَئِكَ	النَّفَرِ	وَهُمْ	نَفَرٌ	مِنَ الْمَلَائِكَةِ جُلُوسٌ
لاړ شه او دې جماعت ته سلام وکړه او هغه د فرښتو جماعت ؤو چې کوم هلته ناست ؤو. بیا واوره							
فَاسْتَمِعْ	مَا	يُحَيُّونَكَ	فَإِنَّهَا	تَحِيَّتُكَ	وَتَحِيَّةُ	ذُرِّيَّتِكَ	
چې هغوی تا ته څه جواب درکوي. هغوی به (جواب درکوي) همغه ستا او ستا د اولاد جواب دی،							
فَذَهَبَ	فَقَالَ:	السَّلَامُ	عَلَيْكُمْ				
نو حضرت آدم علیه السلام (د خدای د دې حکم د پوره کولو لپاره د فرښتو هغه جماعت ته لاړو او وې ویل "السلام علیکم"							

فَقَالُوا: السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللهِ" قَالَ:
فرښتو جواب ورکړو السلام عليک ورحمة الله نبي كريم ﷺ وفرمايل چې (ګوياکې) د آدم عليه السلام د
فَزَادُوهُ وَرَحْمَةُ اللهِ. قَالَ: فَكُلُّ مَنْ
سلام په جواب کې د ورحمة الله لفظ فرښتو زيات کړو (بيا) نبي كريم ﷺ وفرمايل چې پس كوم كس
يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ آدَمَ وَطُولُهُ سِتُّونَ ذِرَاعًا
جنت ته داخلېږي نو هغه به د آدم عليه السلام په صورت کې وي. هغه شان د هغې اوږد والى به شپېته (۶۰) ګزه وي.
فَلَمْ يَزَلِ الْخَلْقُ يَنْقُصُ بعدَه حَتَّى الْآنَ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
بيا د حضرت آدم عليه السلام نه وروسته د خلكو بد مسلسل كمېدلو تردې چې موجوده مقدار ته راورسيدلو.

توضيح: على صورته: يعنې الله حضرت آدم عليه السلام په خپل صورت باندې پيدا كړو. دې حديث باندې د پوهه كېدلو باره كې يو څو اقوال دي.

۱: اول قول دا دی چې دا حديث د متشابهاتو نه دی. لهذا د چا د تاويل ضرورت نشته دی. بلكې د سلف صالحينو په طرز به ويل كېږي "ما يليق بشانه" يعنې د الله د شان سره چې كوم شان برابر وي مونږ هغه منو.

۲: ځينې علماؤ د دې حديث په مفهوم كې دا تاويل كړی دی چې د صورة نه مراد د الله هغه صفات دي چې په كوم باندې يې حضرت آدم عليه السلام پيدا كړو لكه "حی، عالم، كريم، بصير، متكلم" ګوياكې انسان د الله د صفاتو مظهر دی. د دې توجيه كې د "بصورته" ضمير د الله اړخ ته راجع كېږي او د صورت نه به صفت مراد وي.

۳: ځينې علماؤ د دې حديث مفهوم داسې بيان كړی دی ې حضرت آدم عليه السلام الله د حضرت آدم عليه السلام په صورت جوړو كړو يعنې كوم صورت باندې يې چې حضرت آدم عليه السلام جوړ كړو همغه د حضرت آدم عليه السلام به قسمت كې ؤو. بې مثاله ؤو. د بل هيڅ يو صورت نمونه نه وه، لكه څنګه چې ځينې بچې نه د پلار په شكل كې وي او نه د مور په شكل كې وي، نو مورګانې وايي چې دا په خپل شكل باندې پيدا شوی دی. د دې تاويل له نظره بصورته كې شمير د حضرت آدم عليه السلام اړخ ته ګرځي او مطلب به همغه وي چې حضرت آدم عليه السلام ډېر مثاله ؤو.

۴: د دې حديث مفهوم ځينې علماؤ داسې بيان كړی دی چې حضرت آدم عليه السلام الله د صورت او د مجسمې په شكل كې پيدا كړو يعنې مرحله واري يې پيدا نه كړو چې اول نطفه وي بيا مضعه وي بيا عظام

---

[1] رقم الحديث ۴۶۲۸ اخرجه البخاري في صحيحه ۳/۱۱ رقم الحديث ۶۲۲۷ ومسلم في ۲۱۸۳/۴ رقم الحديث ۲۸۴۱.

وي یا لحم وي او یا تخلیق وي. داسې نه ؤو بلکې د پیدائش د ابتداء نه یې مکمل صورت ؤو، چې د حضرت آدم علیه السلام شپېته (۶۰) ګزه قد ؤو. "فتبارك الله احسن الخالقين" د هغې نه وروسته انسان په کمېدو شو. اوس دوه نیم یا درې ګزه پاتې شو. بیا چې کله انسان جنت ته داخلېږي نو ۶۰ ګزه په پوره وي. بهرحال حضرت آدم علیه السلام فرښتو ته سلام وکړو. فرښتو جواب ورکړو. همغه طریقه په د حضرت آدم علیه السلام په اولاد کې راغله چېکومه اوس وخت کې د مسلمانانو سره ده. باقي انسان درندګانو او مارغانو کې شامل شول. یاده دې وي چې شرعي ګز کم و زیات دو لیشته وي. (مرقات ۸/۴۱۳،۴۱۲)

سلام کول بهترین عمل دی

﴿۲﴾وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو: أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:					
او د حضرت عبد الله ابن عمرو رضي الله عنه نه روایت دی چې یو کس د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه وپوښتل					
أَيُّ	الْإِسْلَامِ	خَيْرٌ؟	قَالَ:	تُطْعِمُ	الطَّعَامَ
چې د اسلام والو کوم یو خصلت بهتر دی؟ نبي کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل چې خوراک ورکول او					
وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لم تعرف (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]					
هر اشنا او نا اشنا ته سلام کول. (روایت کړي دي بخاری و مسلم)					

یو مسلمان باندې دبل مسلمان شپږ حقوق دي

﴿۳﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لِلْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ						
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل د مسلمان په مسلمان باندې						
سِتُّ	خِصَالٍ:	يَعُودُهُ	إِذَا	مَرِضَ	وَيَشْهَدُهُ	إِذَا مَاتَ
شپږ حقوق دي. کله (کوم) مسلمان بیمار وي نو بل مسلمان د هغې بیمارپرسی وکړي، چې یو مسلمان مړ شي نو د هغې په						
وَيُجِيبُهُ			إِذَا			دَعَاهُ
جنازه کې شریک شي، چې یو مسلمان یې خوراک ته راوغواړي نو د هغې دعوت قبول کړي، چې						
وَيُسَلِّمُ	عَلَيْهِ	إِذَا	لَقِيَهُ	وَيُشَمِّتُهُ	إِذَا	عَطَسَ
ملاوېږي نو هغې ته سلام وکړي، چې پرنچې وکړي نو د هغې جواب ورکړي او شپږ دا چې (یو مسلمان د بل						
وَيَنْصَحُ	لَهُ	إِذَا	غَابَ	أَوْ	شَهِدَ لَمْ	أَجِدْهُ
مسلمان په هر حالت کې) خیر خواهي وکړي هغه که حاضر وي یا غائب او د مشکوة مؤلف وایي چې دا حدیث نه خو						

[1] رقم الحديث ۴۶۲۹ اخرجه البخاري في صحيحه ۲۱/۱۱ رقم الحديث ۶۲۳۶ ومسلم في ۶۵/۱ وأبوداود في السنن ۳۷۹/۵ رقم :۵۱۹۴

فِي الصَّحِيحَيْنِ وَلَا فِي كِتَابِ الْحُمَيْدِيِّ وَلَكِنْ ذَكَرَهُ صَاحِبُ الْجَامِعِ " بِرِوَايَةِ النَّسَائِيِّ[1]

په صحیحین کې موندلې دی او نه د حمیدي په کتاب کې البته دا صاحب جامع الاصول نقل کړې دی.

توضیح: خلاصه دا چې ۱: بیمار پرسې کول ۲: جنازه کول ۳: دعوت قبولو ۴: د ملاقات وخت کې سلام کول ۵: پرنجې کولو باندې جواب ورکول ۶: هرحال کې د هغې خیرخواهې کول.

خپل مینځ کې سلام کول د محبت د زیاتېدو ذریعه ده

﴿۴﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ

او حضرت ابوهریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې تر څو پورې ایمان رانوړئ جنت ته به داخل

حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى

نه شئ او ستاو ایمان تر هغه وخت پورې کامل کېدی نه شي چې تر څو پورې تا (د الله د رضا او خوشحالۍ لپاره) د دوستۍ

تَحَابُّوا أَو لَا أُدلكم على شيءٍ

تعلقات قائم نه کړئ او نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمایل او آیا زه تاسو ته یو داسې ذریعه نه وایم چې تاسو یې اختیار کړئ نو خپل مینځ

إذا فعلتموه تحاببتم؟ أفشوا السَّلَامَ بَيْنَكُم رَوَاهُ مُسلم[2]

کې مو د دوستۍ تعلق قائم شي او هغه ذریعه دا ده چې تاسو سلام عام کړئ یعنې هر اشنا او نا اشنا ته سلام کوئ.

څوک چاته سلام وکړي؟

﴿۵﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يُسَلِّمُ الرَّاكِبُ عَلَى الْمَاشِي

او حضرت ابوهریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل: څوک چې په سورلۍ وي هغه دې پیدل

وَالْمَاشِي عَلَى الْقَاعِدِ وَالْقَلِيلُ

تلونکي والا ته سلام وکړي، پیدل تلونکی دې په ناست کس باندې سلام وکړي او لږ کسان دې په

عَلَى الْكَثِيرِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[3]

زیاتو کسانو ته سلام وکړي.

﴿۶﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يُسَلِّمُ الصَّغِيرُ عَلَى الْكَبِيرِ

او حضرت ابوهریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل وړوکی دې لوی ته، او

---

(۱) رقم الحديث ۴۶۳۰ أخرجه «مسلم بلفظ حق المسلم على المسلم ست» في صحيحه ۱۷۰۵/۴ رقم الحديث (۵-۲۱۶۲)

(۲) رقم الحديث ۴۶۳۱ أخرجه مسلم في صحيحه ۷۴/۱ رقم الحديث (۹۳-۵۴) وأبوداود في السنن ۳۷۸/۵ رقم الحديث ۵۱۹۳.

(۳) رقم الحديث ۴۶۳۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۵/۱۱ رقم الحديث ۶۲۳۲ ومسلم في ۱۷۰۳/۴ رقم الحديث (۱-۲۱۶۰)

وَالْمَارُّ عَلَى الْقَاعِدِ وَ الْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ (رَوَاهُ الْبُخَارِيّ)[1]

تېرېدونکی دې ناست ته او د کم تعداد والا دې زيات تعداد والو ته سلام وکړي.(روايت کړی دی بخاري)

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماشومانو ته سلام کړی دی

﴿۷﴾وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عَلَيْهِ وَسلم مَرَّ عَلَى غِلْمَانٍ

او انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ځل نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په هلکانو باندې تېرېدلو نو

فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغوی ته سلام وکړو.

توضيح: اګر که په اصولي توګه وړو له پکار دي چې هغوی مشرانو ته اول سلام وکړي خو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د عاجزئ او د شفقت په توګه اول ماشومانو ته سلام کړی دی. چې د دې نه جواز معلومېږي او ماشومان هم ډېر ؤو، نو ځکه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغوی ته سلام وکړو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تېرېدونکی هم ؤو، نو ځکه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سلام وکړو. او ماشومانو ته تعليم ورکول هم ؤو.

غير مسلمو ته د سلام کولو مسئله

﴿۸﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عَلَيْهِ وَسلم: لَا تَبْدَؤُوا الْيَهُودَ وَلَا النَّصَارَى بِالسَّلَامِ

او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل يهودو او عيسايانو ته سلام کولو کې ابتداء مه

وَإِذَا لَقِيتُمْ أَحَدَهُمْ فِي طَرِيقٍ فَاضْطَرُّوهُ إِلَى أَضْيَقِهِ (رواه مسلم)[3]

کوئ او کله چې تاسو لاره کې هغوی کې د يو سره ملاو شئ نو د دوی نه تنګې لارې باندې تللو ته مجبوره کړئ.

توضيح: لاتبدؤا: يعنې يهود او نصارى ته په سلام کې ابتداء مه کوئ. د دې حديث نه معلومه شوه چې غير مسلمو ته په سلام کې ابتداء کول حرام دي، خو که سخته مجبوري وي نو په سلام کې ابتداء کول جائز دي. که په نااشنايۍ کې کافر ته سلام وکړی شو نو دا سې واپس کول پکار دي چې "استرجعت سلامي" زه خپل سلام بېرته اخلم. که غير مسلم په سلام کې ابتداء وکړه نو صرف جواب ورکول جائز دي. مبتدع ته هم په ابتداء کې سلام کول پکار نه دي، خو که مجبوري وي نو صحيح ده. د دې حديث کې يو حکم دا بيان شوی دی چې که کوم يهودي يا عيسائ درسره لاره کې مال شيي نو هغه تنګه لاره

([1])رقم الحديث ۴۶۳۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۴/۱۱ رقم الحديث ۶۲۳۱، وابوداود في السنن ۳۸۰/۵ رقم الحديث ۵۱۹۸.

([2])رقم الحديث ۴۶۳۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۲/۱۱ رقم الحديث ۶۲۴۷ ومسلم في ۱۷۰۸/۴ رقم الحديث (۱۵-۲۱۶۸)

([3])رقم الحديث ۴۶۳۵ أخرجه مسلم في ۱۷۰۷/۴ رقم الحديث (۱۳-۲۱۶۷)وابوداود في السنن ۳۸۳/۲ رقم الحديث ۵۲۰۵

باندې تللو ته مجبوره کړه. د مسئلې وضاحت داسې دي چې که په اهل کتابو کې کوم یو ذمې وي نو د هغې په فراخه لاره باندې د تللو حق نشته دی. دغه شان که یو مسلمان او اهل کتاب په یوه لاره روان وي او لاره د مسلمانانو لپاره تنګېږي نو یهود او نصاراؤ له په فراخه لار د تللو حق نشته دی نو ځکه به هغوی ته په لاره د تللو حکم ورکړی کېږي. او که هغوی پرې عمل نه کوي نو دیکه ورکولو باندې به هغه مجبوره کول کېږي، خو افسوس هغه هم یو دور ؤو چې مسلمانانو به یهود او نصاراؤ ته دکې ورکولي، خو کله چې د مسلمانانو حکمرانانو نا اهل شول نو نن یهود او نصاری مسلمانان تنګ او د تورتم مقام ارخ ته دیکه کوي. د غیر مسلملو په جواب کې د هداك الله الفاظو سره جواب ورکول پکار دي. (مرقات۸/۴۲۰،۴۱۹)

مسلمانانو سره د یهودو عداوت و شرارت

﴿۹﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمُ الْيَهُودُ
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل کله چې تاته یهود دي سلام وکړي
فَإِنَّمَا يَقُولُ أَحَدُهُمْ: السَّامُ عَلَيْكَ.
نو د دې نه بغیر نور هیڅ نشته دی چې خلک داسې وایي "السام علیك" (یعني تالره دي مرګ وي)
فَقُلْ: وَعَلَيْكَ" (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
لهذا ته د هغې په جواب کې داسې وایه "وعلیك" (یعني تاله دې مرګ راشي)
﴿۱۰﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل کله چې اهل کتاب یعنې یهود او نصاری تاته
فَقُولُوا: وَعَلَيْكُمْ" (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
سلام وکړي نو ته د هغې په جواب کې وایه وعلیکم.

توضیح: د یهودو د شرارت او د خباثت اندازه د دې نه لږول کېږي چې دا خبیث د یو مسلمان د ملاوېدلو په وخت کې هم نه معاف کوي بلکې د سلام په صورت کې د دعا په ځای ښېره کوي. کله به یې چې صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ته سلام کولو نو د السلام علیکم په ځای به یې ژبه تاوه کړه او السام علیکم به یې ویل. چې ترجمه یې مرګ او هلاکت دی، نو په دې وجه نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې تاسو په جواب کې هغوی ته وعلیکم وایئ یعنې تالره دې مرګ او هلاکت وي. ځې روایتونو کې صرف د علیکم لفظ دی.

([1]) رقم الحديث ۴۶۳۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۲/۱۱ رقم الحديث ۶۲۵۷ ومسلم في ۱۷۰۶/۴ رقم الحديث (۸-۲۱۶۴)

([2]) رقم الحديث

هغه زیات بهتر دی ځکه وعلیکم کې د تشریک خطر دی، ځکه مطلب دا کېدی شي چې زمونږ د هلاکت او د مرګ سره دې په تا هم مرګ او هلاکت وي. کومو روایتونو کې چې وعلیکم دی نو هغې که به واؤ د استئناء په معنی کې اخستلی کېږي. چې مطلب به یې دا وي چې مرګ او هلاکت دې صرف تا لره وي "ای وعلیکم ما تستحقون" بهرحال دواړه الفاظ جائز دي. (مرقات ۸/۴۲۲،۴۲۱)

د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حلم او صبر

﴿۱۱﴾ وَعَن عائشةَ قَالَتْ: اسْتَأْذَنَ رَهْطٌ مِنَ الْيَهُودِ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي چې د یهودو یو جماعت د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې د حاضرېدلو اجازت
فَقَالُوا السَّامُ عَلَيْكُمْ.
وغوښتلو نو اجازت ورکړی شو او کله چې هغوی نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته راغلل نو وي ویل چې په تا دې مرګ وي،
فَقُلْتُ: بَلْ عَلَيْكُمُ السَّامُ وَاللَّعْنَةُ. فَقَالَ:
نو ما وویل "بلکې تاسو لره دې مرګ راشي او په تاسو دې لعنت وي" نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل
يَا عَائِشَةُ إِنَّ اللهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ قُلْتُ:
عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا الله د محبت او نرمۍ والا دی او هر کار کې محبت او نرمي خوښوي. ما عرض وکړو
أَوَلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالُوا؟ قَالَ: قَدْ
چې تاسو وا نو رېدل چې دوی څه وویل؟ نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل بیشکه ما واورېدل او ما
قُلْتُ وَعَلَيْكُمْ . وَفِي رِوَايَةٍ: عَلَيْكُمْ وَلم يذكر الْوَاوَ
(د هغوی په جواب کې) وویل چې وعلیکم. او یو بل روایت کې علیکم دی. یعنې د واؤ ذکر نشته دی. (بخاري او مسلم)
وَفِي رِوَايَةٍ لِلْبُخَارِيِّ. قَالَتْ: إِنَّ الْيَهُودَ أَتَوُا النَّبِيَّ صلى الله عَلَيْهِ وَسلم
او د بخاري په روایت کې داسې دي چې عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا وفرمایل څه یهودیان نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته راغلل
فَقَالُوا: السَّام عَلَيْكَ. قَالَ: وَعَلَيْكُمْ
او هغوی د (السلام علیکم) ویلو په ځای دا وویل چې السام علیک نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې وعلیکم.
فَقَالَتْ عَائِشَةُ: السَّامُ عَلَيْكُمْ
عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي چې د یهودو دا بد اخلاقي ما برداشت نه کړه او ما په جواب کې وویل چې تاسو لره دې مرګ راشي
وَلَعَنَكُمُ اللهُ وَغَضِبَ عَلَيْكُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او تاسو باندې دې د الله لعنت وي او په تاسو دې د الله غضب وي. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل

مَهْلًا يَا عَائِشَةُ عليكِ بالرِّفق وإياك والعنفَ والفُحْشَ.
چې عائشه رضي الله عنها لاړه شه، تا لره نرمي اختیارول پکار دي. او د سختئ وینا او بدو خبرو نه ځان ساتل پکار دي.
قَالَت: أو لم تسمع مَا قَالُوا؟ قَالَ:
حضرت عائشه رضي الله عنها وفرمایل چې تا صلی الله علیه وسلم وانه وریدل چې دوی څه وویله؟ نبي علیه السلام وفرمایل
أو لم تَسْمَعِي مَا. قُلْتُ رَدَدْتُ عَلَيْهِمْ
او آیا تا وانوریدل چې هغوی څه ویلي دي ما په هغې څه جواب ورکړو؟ (تاته معلومېدل پکار دي چې)
فَيُسْتَجَابُ لِي فِيهِمْ وَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ فِيَّ
د هغوی په حق کې زما دعا (یا ښېره) خو قبلېږي، خو زما په حق کې د هغوی دعا (یا ښېره) نه قبلېږي
وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ. قَالَ: لَا تَكُونِي فَاحِشَةً
او د مسلم په یو روایت کې داسې دي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل ته د بدو خبرو والا مه جوړېږه
فَإِنَّ اللهَ لَا يُحِبُّ الفُحْشَ والتفحُّش (مُتَّفق عَلَيْهِ) [1]
ځکه الله د بدو خبرو والا په تکلف سره بدې خبرو جوړول نه خوښوي. (روایان دي بخاري ومسلم)

توضیح: د یهودو دښمنۍ او خباثت تر دې حده پورې زیات شوی ؤ چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته به یې هم به سلام کې د ښېرې کولو کوشش کولو. "السام علیکم" به یې ویله. چې معنی یې دا وه چې تا لره دې مرګ او هلاکت راشي. نبي کریم صلی الله علیه وسلم به اوریدل خو صرف وعلیکم سره به یې جواب ورکولو. یو ځل حضرت عائشه رضي الله عنها واوریدل نو ښه جواب یې ورکړو. چې په هغې ورته نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې ای عائشه رضي الله عنها! نرمي کول الله خوښوي. ته د نرمۍ نه کار واخله. حضرت عائشه رضي الله عنها وفرمایل چې آیا ته د دې یهودیانو خبرې نه اورې چې به سلام کې ښېرې کوي؟ نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې زه یې اورم او جواب هم ورکوم. د دوی ښېرې زما په حق کې نه قبلېږي او زما ښېرې د دوی په حق کې قبلېږي. دې حدیث کې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د حکم او د صبر برداشت کولو لویه نمونه موجوده ده. (مرقات ۴۲۳/۸)

الفحش: یعني کمزورې او د وقار خلاف الله نه خوښوي. **التفحش**: یعني تکلف کولو د فحش خبره الله نه خوښوي.

---

[1] رقم الحديث ۶۴۳۸ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۹۹/۱ رقم الحديث ۴۶۰۱ وفي ۴۵۲/۱۰ رقم الحديث ۶۰۳۰

مسلم او د غير مسلم په ګډ مجلس کې د سلام طريقه

﴿١٢﴾ وَعَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِمَجْلِسٍ فِيهِ أَخْلَاطٌ
او حضرت اسامه بن زيد فرمايي چې نبي کريم ﷺ د يو داسې مجلس په خوا تېرېدلو چې
مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُشْرِكِينَ عَبَدَةِ الْأَوْثَانِ وَالْيَهُودِ
مسلمانان او مشرکان په کې يو ځای ناست ؤو. او په مشرکانو کې بت پرست ؤو. او يهوديان هم، نو
فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
نبي کريم ﷺ د مجلس والو ته سلام وکړو.

توضيح: اخلاط: يعنې په هم يو مجلس کې مسلمانان او غير مسلم چې کله ناست وي نو د هغوی ته د سلام کولو طريقه دا ده چې د مسلمان نيت کولو سره سرې سلام وکړي. دغه شان که فاسق مجاهر او حالق لحية يعنې ږيره خرائيونکی د نيکانو خلکو سره ناست وي نو د نيکانو په نيت سلام کول پکار دی. ږيره خرائيونکی او د فاسق مجاهر ته سلام کولو کې لومړی والی پکار نه دی. (مرقات ۸/۴۲۵)

لارو او څېرونو کې کيناستل کله جائز کېږي؟

﴿١٣﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه د نبي کريم ﷺ نه نقل کوي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل
إِيَّاكُمْ وَالْجُلُوسَ بِالطُّرُقَاتِ. فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ
تاسو لارو کې ناستې نه منع شئ. ځېنو صحابه کرامو رضي الله عنهم وفرمايل يا رسول الله ﷺ!
مَا لَنَا مِنْ مَجَالِسِنَا بُدٌّ نَتَحَدَّثُ فِيهَا. قَالَ:
زمونږ په لارو کې د ناستو نه بغير بله چاره نشته دی چرته چې مونږ خبرې کوؤ. نبي کريم ﷺ وفرمايل
فَإِذَا أَبَيْتُمْ إِلَّا الْمَجْلِسَ فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهُ.
کله چې تاسو (د مجبورۍ په بناء) د ناستې نه بغير د بل صورت نه انکار کوئ نو لارې ته د هغې حق ادا کړئ.
قَالُوا: وَمَا حَقُّ الطَّرِيقِ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ:
صحابه کرامو عرض وکړو چې يا رسول الله ﷺ! د لارې څه حق دی؟ نبي کريم ﷺ وفرمايل سترګې

[1] رقم الحديث ۴۶۳۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۱/۳۸ رقم الحديث ۶۲۵۴ ومسلم في ۱۴۲۲/۳ .

غَضُّ الْبَصَرِ وَ كَفُّ الْأَذٰى
بندي کړئ یعني حرامو شیانو ته مه ګورئ، ضرر رسولو نه لري اوسئ یعني لاره تنګولو نه یا بل کوم تېرېدونکي ته ضرر مه

وَرَدُّ السَّلَامِ وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنكَرِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
روسئ، د سلام جواب ورکوئ او خلکو ته د ښو خبرو حکم کوئ او بد خبرو نه منع شئ. (بخاري و مسلم)

توضیح: د دې نه معلومه شوه چې لارو او سړونو باندې کیناستلو سره اوازونه کول او ګپ لګول منع دي، خو که د مجبورۍ په خاطر کیناستل وي نو بیا د هغې د جواز لپاره شرط دا دی چې تېرېدونکو ته د سلام ښه جواب ورکړئ او که هغه نا اشنا وي نو هغوی ته لار اوښایئ. د نیکو حکم کوئ، نظرونه ښکته ساتئ.

﴿۱۴﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هٰذِهِ الْقِصَّةِ قَالَ:
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه د نبي علیه السلام د دې مضمون په سلسله کې نقل کړي چې نبي علیه السلام (دا هم وفرمایل چې) د

وَإِرْشَادُ السَّبِيلِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ
کوم کس نه لاره هېره شي یا چې کوم کس لاره نه پېژني نو هغې ته لاره ښودل. دا روایت ابو داؤد د ابو سعید خدري رضي الله عنه

عَقِيبَ حَدِيثِ الْخُدْرِيِّ هٰكَذَا[2]
د روایت نه وروسته همدغه شان نقل کړی څنګه چې صاحب مصابیح او د هغه په اتباع کې صاحب مشکوة دلته نقل کړی دی.

﴿۱۵﴾ وَعَنْ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هٰذِهِ الْقِصَّةِ قَالَ:
او حضرت عمر رضي الله عنه د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه د دې مضمون په سلسله کې نقل کوي چې نبي علیه السلام دا هم وفرمایل

وَتُغِيثُوا الْمَلْهُوفَ وَتَهْدُوا الضَّالَّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ
چې د مظلوم فریاد دې واورېدلی شي او لادرې هېرونکي ته دې لاره وښودلی شي. دا روایت ابو داؤد د ابو هریره رضي الله عنه

عقيب حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ هٰكَذَا وَلم أجدهما فِي الصَّحِيحَيْنِ[3]
د روایت نه وروسته همدغه شان نقل کړی دی او ما دا دواړه حدیثونه په صحیحینو کې نه دي موندلي.

توضیح: **ملهوف**: په مصیبت کې د ښملی شوي فریاد ته وایي. د هغې سره مرسته کول او د لارې

[1] رقم الحديث ۴۶۴۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۸/۱۱ رقم الحديث ۶۲۲۹ ومسلم في ۱۶۷۵/۳ رقم الحديث (۱۱۴-۲۱۲۱)
[2] رقم الحديث ۴۶۴۱ ابوداود في السنن ۱۶۰/۵ رقم الحديث ۴۸۱۶
[3] رقم الحديث ۴۶۴۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۰/۵ رقم الحديث ۴۸۱۷.

هېرونکې صحيح رهنمائ کول دا د اسې کارونه دي چې د دې په وجه لاره کې کيناستل جائز کېږي، ځکه دا په نېکې ارادې سره ناسته ده. (مرقات ۴۲۶/۸)

الفصل الثاني

اسلامي معاشره کې شپږ خپل مينځي حقوق

﴿۱۶﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لِلْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ					
حضرت علي رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل د مسلمان په مسلمان باندې					
سِتٌّ	بِالْمَعْرُوفِ:	يُسَلِّمُ	عَلَيْهِ		
شپږ حقوق دي چې د ښه ښوئي متعلق دي. چې يو مسلمان د رسره ملاو شي نو هغې ته سلام کول،					
إِذَا	لَقِيَهُ	وَيُجِيبُهُ	إِذَا	دَعَاهُ	وَيُشَمِّتُهُ
چې کوم مسلمان (د خوراک يا د بل کوم غرض مو راولي) نو هغه قبلول، چې يو مسلمان پرنجي وکړي					
إِذَا	عَطَسَ	وَيَعُودُهُ	إِذَا	مَرِضَ	وَيَتْبَعُ جِنَازَتَهُ
نو هغې باندې يرحمک الله ويل، چې کوم مسلمان بيمار وي نو د هغې بيمارپرسي کول، چې يو مسلمان مړ شي					
إِذَا مَاتَ وَيُحِبُّ لَهُ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ " رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ والدارمي [1]					
نو د هغې د جنازې سره تلل او د مسلمان لپاره هغه څيز خوښول چې کوم د ځان لپاره خوښوي.					

توضيح: بالمعروف: شارحين ليکي چې بالمعروف کې د با متعلق مخذوف دی. اصل عبارت داسې دی. "**للمسلم على المسلم خصال ستة متلبسة بالمعروف**" يعنې دا شپږ خصلتونه په نيک او ښه طريقې سره پوره کول پکار دي. د دستور مطابق د دې حق ادا کول پکار دي. امربالمعروف او نهی عن المنکر مراد نه دی.

کوم شپږ خصلتونه چې د دستور موافق او د حسن سلوک او په خوش اخلاقئ سره پوره کول پکار دي، هغه دا دي. ۱: د ملاقات په وخت کې سلام کول ۲: د خوراک دعوت قبلولو ۳: د پرنچې جواب ورکول ۴: د بيمار پرسئ لپاره مريض ته تلل ۵: په مرګ د هغې جنازه کول ۶: د جنازې سره تلل. اوس دلته پوښتنه دا ده چې ذکر شوي خصلتونه پنځه دي او حال دا چې حکم د شپږو (۶) دی. د دې جواب شيخ عبد الحق دا کړی دی چې د جنازې سره تلل، دا د جنازې نه وروسته شوی دی. لهذا د جنازې ذکر په ضمن کط راغلو. په مستقله توګه نه دی ذکر کړی شوی. (مرقات ۴۲۷/۸، ۴۲۶)

[1] رقم الحديث ۴۶۴۳ أخرجه الترمذي في السنن ۵/۷۵ رقم الحديث ۲۷۳۶ وابن ماجه في ۴۱۱/۱ رقم الحديث ۱۴۳۳.

سلام چې څومره کامل وي ثواب به هم کامل ملاوېږي

﴿۱۷﴾ وعن عمران بن حصين أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:
او حضرت عمران ابن حصين رضي الله عنه فرمايي چې د نبي کريم صلی الله علیه وسلم مجلس ته يو سړى راغلو او وې ويل
السَّلَامُ عَلَيْكُمْ فَرَدَّ عَلَيْهِ ثُمَّ جَلَسَ.
السلام عليکم نبي کريم صلی الله علیه وسلم هغې ته د سلام جواب ورکړو. بيا هغه کښيناستلو.
فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم: عشر. ثُمَّ جَاءَ آخر
نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل د دې سړي لپاره لس (۱۰) نيکۍ وليکل شوې. بيا يو بل سړى راغلو
فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ فَرَدَّ عَلَيْهِ
او هغې وويل السلام عليکم ورحمة الله وبرکاته نبي کريم صلی الله علیه وسلم د هغې د سلام هم جواب ورکړو
فَجَلَسَ فَقَالَ: عِشْرُوْنَ
او کله چې هغه کيناستلو نو نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل چې د دې کس لپاره شل (۲۰) نيکۍ ليکل شوي دي.
ثُمَّ جَاءَ لآخر فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ فَرَدَّ عَلَيْهِ
د هغې نه وروسته يو بل سړى راغلو او وې ويل السلام عليکم ورحمت الله وبرکاته، نبي علیه السلام د هغې د سلام جواب
فَجَلَسَ فَقَالَ: ثَلَاثُوْنَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد (۱)
هم ورکړو او کله چې هغه کيناستلو نو نبي علیه السلام وفرمايل د دې سړي لپاره ديرش (۳۰) نيکۍ ليکل شوي دي.

توضيح: يعنې که څوک صرف السلام عليکم وايي، نو هغې باندې لس نيکۍ ملاوېږي. که ورحمة الله ورته اوايي نو شل نيکۍ به شي. او که "وبرکاته" ورسره اوايي نو ديرش نيکۍ سلام کونکي ته ملاوېږي. راتلونکې حديث کې د ومغفرته لفظ هم دئ. چې د هغې په وجه د څلويښتو ليکو بشارت ورکړې شوې دی. سلام اګر که يو سړي ته کېږي، خو مسنون طريقه همدغه ده چې د عليکم د جمع ضمير استعمال کړې شي. سلام کولو کې هم او جواب ورکولو کې هم. (مرقات ۴۲۷/۸)

﴿۱۸﴾ وَعَن معاذ بْنِ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَعْنَاهُ
او حضرت معاذ ابن انس رضي الله عنه هم د نبي کريم صلی الله علیه وسلم نه د پاس حديث د معنې په شان روايت نقل کړې دی

---

(۱) رقم الحديث ۴۶۴۴ أخرجه ابوداود في السنن ۳۷۹/۵ رقم الحديث ۵۱۹۵ والترمذي في ۵۱/۵ رقم الحديث ۲۶۸۹.

وَزَادَ ثُمَّ أَتَىٰ آخَرُ

چې حضرت معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په کې دا الفاظ نور نقل کړي دي. او بیا یو بل یعني څلورم سړی راغلو او

فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ وَمَغْفِرَتُهُ

وي ویل چې السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته و مغفرته. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (د هغې د سلام جواب ورکړو)

فَقَالَ: أَرْبَعُونَ وَقَالَ: هٰكَذَا

او وې فرمایل چې د دې لپاره څلویښت نیکۍ ولیکل شوې. او وې فرمایل همدغه شان به ثواب کې زیاتوالی کېږي.

تَكُونُ الْفَضَائِلُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]

یعني سلام کونکی چې څومره د سلام الفاظ زیاتوي نو هغه هومره به یې ثواب کې زیاتوالی کېږي.

﴿۱۹﴾ وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِاللهِ

او حضرت ابو امامه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل خلکو کې الله ته د ټول نه

مَنْ بَدَأَ السَّلَامَ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ[2]

نزدې هغه څوک دی چې اول سلام وکړي. (احمد، ترمذی، ابو داؤد)

توضیح: د ابتداء بالسلام فضیلت هغه وخت حاصلیږي چې کله دواړه ملګري د یو بل سره مخامخ شي. که داسې نه وي نو د سلام کولو چې څه قواعد دي، نو هغې کې افضل همدغه دی چې لږ ډېرو ته سلام وکړي، راتلونکی ناستو ته او سپور پیدل ته سلام وکړي او ماشومان مشرانو ته سلام وکړي.

ناشنا ښځو ته د سلام کولو حکم

﴿۲۰﴾ وَعَنْ جَرِيرٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى نِسْوَةٍ

او د حضرت جریر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ښځو په خوا کې تېرېدلو نو

فَسَلَّمَ عَلَيْهِنَّ. رَوَاهُ أَحْمَدُ[3]

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغوی ته سلام وکړو.

([1])رقم الحديث ۴۶۴۵ أخرجه ا بوداود في السنن ۵/ ۳۸۸ رقم الحديث ۵۱۹۶.

([2])رقم الحديث ۴۶۴۶ أخرجه ابوداود في السنن ۵/ ۳۸۰ رقم الحديث ۵۱۹۷ والترمذي في ۵/ ۵۴ رقم الحديث ۲۶۹۴.

([3])رقم الحديث ۴۶۴۷ أخرجه احمد في المسند ۴/ ۳۵۷

توضيح: فسلم عليهن: يعنې نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه ښځو ته سلام وكړو. دې حديث كې دا تفصيل نشته دی چې ښځې بوډۍ ګانې وې او که پيغلې وې يا مخلوط وې. چې هرڅه وې خو ښځو ته سلام كول د نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خصوصياتو نه يو خصوصيت ؤو. نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د امت د پلار په حكم كې دی، نو ځكه د امت ښځې د لورياني دي، خو د نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه بغير بل هيڅ مسلمان او يو پير فقير لپاره جائز نه دي چې هغوی ښځو ته سلام وكړي. البته كه ښځه بالكل بوډۍ وي نو دې ته سلام كول جائز دی. پيغلو ښځو ته سلام كول مكروه تحريمي دي، ځكه دا د فتنې د پرانستلو سبب او دروازه ده.

د يو سړي سلام كول يا جواب وركول د ټول جماعت له اړخه كافي دی

﴿۲۱﴾ وَعَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: يُجْزِئُ عَنِ الْجَمَاعَةِ إِذَا مَرُّوا						
او حضرت علي ابن ابی طالب كرم الله وجهه نه منقو دي. چې هغې وفرمايل چې څه خلك كله تيرېږي						
أَنْ	يُسَلِّمَ	أَحَدُهُمْ	وَيُجْزِئُ	عَنِ	الْجُلُوسِ	
نو هغې كې يو ته سلام كول د هغوی ټولو له اړخه كافي كېږي. دغه شان چې څه خلك ناست وي نو هغې كې ديو جواب						
أَنْ	يَرُدَّ	أَحَدُهُمْ.	رَوَاهُ	الْبَيْهَقِيُّ	فِي	شُعَبِ الْإِيمَانِ
وركول د هغه ټولو له اړخه كافي كېږي. دا روايت بيهقي په شعب الايمان كې د مرفوع په طريقه نقل كړی دی او ابوداؤد دا						
مَرْفُوعًا.	وروى	أَبُو	دَاوُد	وَقَالَ:		
روايت د (موقوف په طريقه) نقل كړی دی. او هغې (د خپل سند بيانولو نه وروسته) وويل چې دا روايت حسن ابن علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ						
وَرَفعه	الْحَسَنُ	بْنُ	عَلِيٍّ			
مرفوع بيان كړی دی او حسن ابن علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ (امام حسن ابن علي ابن ابي طالب نه دی بلكې) هغه حسن دی، چې دا ابوداؤد						
وَهُوَ	شَيْخُ	أَبِي	دَاوُدَ	[1]		
استاد او شيخ دی. او ابوداؤد هم د حسن ابن علي د سند نه مرفوع نقل كړی دی، خو د بل سند نه يې موقوف نقل كړی دی.						

توضيح: سلام كې لومړی والی مستحب او افضل دی، خو دا سنت على الكفايه دی. مطلب دا چې په جماعت كې كه يو سلام وكړو نو د ټولو له اړخه كافي كېږي. او كه په اوريدونكو كې يو جواب وركړو نو د ټولو له اړخه كافي كېږي. كه ټول شركت وكړي نو دا هم منع نه دي.

---

[1] رقم الحديث ۴۶۴۸ اخرجه ابوداود في السنن ۵/۳۸۷ رقم الحديث ۵۲۱۰ والبيهقي في الشعب ۶/۴۶۶ رقم الحديث ۸۹۲۲.

په سلام کولو کې د یهودو او نصارا و مشابهت مه اختیاروئ

﴿۲۲﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عمرو بن شعیب د خپل پلار نه او هغه د خپل نیکه نه روایت کوي چې نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل
قَالَ: لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَشَبَّهَ بِغَيْرِنَا. لَا تَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ وَلَا بِالنَّصَارَى
کوم کس چې زمونږ د غیرو سره مشابهت کوي، هغه زمونږ نه نهٔ دی. تا مه د یهودو سرهم مشابهت کوي
فَإِنَّ تَسْلِيمَ الْيَهُودِ الْإِشَارَةُ بِالْأَصَابِعِ وَتَسْلِيمَ النَّصَارَى الْإِشَارَةُ
او مه د عیسایانو سره، د یهودو سلام کول د گوتو په ذریعه اشاره کول او د عیسایانو سلام کول د
بِالْأَكُفِّ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: إِسْنَادُهُ ضَعِيفٌ[1]
تلو په ذریعه د اشاره کولو په صورت کې وي.

توضیح: الاشارة بالاصابع: دا چې سلام د ټولو انبیاؤ سنت دی او اسلام چې کوم سلام پیش کوي دا د انبیاؤ طریقه وه، خو یهودو او نصاریٰ د انبیاؤ طریقه پرېښودله او د خپل ځان نه یې سلام جوړ کړو، نو یهود نابهبود د گوتو په اشارو سلام کوي او نصاراؤ د لاس په تلې باندې سلام کول اختیار کړو. چې د سیلوټ په شکل کې دی. د سلام لفظ دلته د هیچا به نزد نشته دی، نو ځکه مسلمانانو ته حکم وکړی شو چې د لاس په ځای په ژبه د السلام علیکم الفاظو سره سلام وکړي. صرف به لاس ښوئولو سلام ونه کړي، خو که یو کس لرې وي او هغې ته اواز نه ور رسیږي نو په لاس سلام کول جائز دی، خو د دې لپاره شرط دا دی چې په ژبه د سلام الفاظ هم ادا کړي. خلاصه دا چې د اهل کتابو هیڅ خصوصیت کې د هغوی سره مشابهت اختیارول جائز نه دی. خاص کر د سلام په معامله کې ځان ساتل او خپل اسلام شعائر ژوندي ساتل ډېر ضروري دي. دغه شان ځینې قومونه په سلام کې لاس یو ځای کولو سره د نمستې الفاظ ادا کوي. څه خلک ملا ښکه کولو سره سلام کوي او څوک صرف سر ښکته کولو سره سلام کوي. دا ټولې طریقې اسلام کې منع دي. اسلام کامل او پوره بلکې د ژوند اکمله ضابطه ده. دا به هیڅ یو طریقه کې د غیر مسلمو محتاج نه دی (مرقات ۴۳۱/۸، ۴۳۰).

اپنی ملت پہ قیاس اقوام مغرب سے نہ کر   خاص ہے ترکیب میں قوم رسول ہاشمی ﷺ

اسناده ضعیف: د عمرو بن شعیب طریقه ضعیفه ده، خو نورې طریقې صحیح دي. (مرقات ۴۳۱/۸)

---

(۱) رقم الحدیث ۴۶۴۹ اخرجه الترمذي في السنن ۵۴/۵ رقم الحدیث ۲۶۵۹ واحمد في المسند ۴۹۹/۲ .

هر نوي ملاقات کې سلام کول پکار دی

﴿۲۳﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اتا: إِذَا لَقِيَ أَحَدُكُمْ

او د حضرت ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل تاسو کې چې څوک

أَخَاهُ فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ فَإِنْ حَالَتْ

د خپل مسلمان ورور سره ملاقات وکړي نو پکار ده چې (اول) هغې ته سلام وکړي او د هغې نه وروسته

بَيْنَهُمَا شَجَرَةٌ أَوْ جِدَارٌ أَوْ حَجَرٌ ثُمَّ لَقِيَهُ

که د دواړو په مينځ کوم بوټی يا ديوال يا (غټ) کاڼي واقع وي او بيا د هغې نه ملاقات وشي نو

فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]

هغې ته (دوباره) سلام وکړئ.

توضيح: د مستثنی صورتونو نه بغير هر ملاقات کې د يو مسلمان بل مسلمان ته سلام کول مسنون دي. هغه که د هغوی په د جدا کېدلو په وخت کط ولې نه وي، بس لږ شان جدا کېدلو نه وروسته ملاقات باندې سلام کول پکار دی. مثلاً په مينځ کې ديوال يا بوټی هم حائل شي. بيا هم په ملاقات باندې سلام کول مسنون دی. د دې نه دا خبره واضحه شوه چې کوم خلک مخې ته ناستې دي او بيا پسېدلو سره سلم شروع کوي نو دا مناسب نه دي، لکه د لمونځونو نه وروسته يا د اخترونو نه وروسته، خو د رخصت په وخت کې سلام کول جائز او مسنون دی. (مرقات۴۳۲/۸)

کور ته د ننوتلو يا راوتلو وخت کې سلام کوئ

﴿۲۴﴾ وَعَنْ قَتَادَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا دَخَلْتُمْ بَيْتًا

او حضرت قتاده رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل کله چې تاسو کور ته ننوځئ

فَسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهِ وَإِذَا خَرَجْتُمْ فَأَوْدِعُوا أَهْلَهُ بِسَلَامٍ رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ مُرْسَلًا[2]

نو خپل کور والو ته سلام کوئ او کله چې د کور نه بهر راوځئ نو د سلام په ذريعه رخصت کوئ.

توضيح: على اهله: يعنې کور ته د ننوتلو وخت او دغه شان د راوتلو وخت کې خپل کور والو ته سلام کوئ. د داخليدلو وخت کې سلام خو د امن و امان دعا ده او د رخصتېدلو وخت کې سلام د ديانت او د امانت دعا ده، خو ښځې ته د سلام کولو نه مخکې هغه پوهه کول پکار دي چې داسې

([1]) رقم الحديث ۴۶۵۰ أخرجه ابوداود في السنن ۳۸۱/۵ رقم الحديث ۵۲۰۰

([2]) رقم الحديث ۴۶۵۱ أخرجه البيهقي في شعب الايمان ۴۴۷/۶ رقم الحديث ۸۸۴۶

سلام کول د سنت طریقه ده. که داسې دې و نه کړل نو خطر دی چې ښځه به دا خیال کوي چې نن خو خاوند ماته سلام وکړو، سبا به سجده هم کوي.

فاودعوا: یعني کور والو ته الوداعی سلام کول سره د کور نه بهر لاړ شئ.
د دې مطلب د نظر لاندې دا صیغه د وداع نه به وي چې د رخصت کولو په معنیٰ کې دی، خو شیخ عبدالحق رحمه الله لیکلي دي چې اودعوا د ایداع نه دی. چې د امانت ساتلو په معنیٰ کې دی. ګویاکې دا کس د خپل سلام په ذریعه د خپل اهل وعیا او خپل مال په کور کې د امانت په توګه پرېږدي او روان دی. دا مطلب بعید دی. (مرقات۸/۴۳۳، اشعة اللمعات)

﴿۲۵﴾ وَعَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يَا بُنَيَّ إِذَا دَخَلْتَ عَلَى أَهْلِكَ
او د حضرت انس رضی الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل زما ځویه! چې ته کله د خپل کور والو سره
فَسَلِّمْ يَكُونُ بَرَكَةً عَلَيْكَ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]
ملاوېږې نو سلام کوه، هغه سلام به باندې او ستا کور والو باندې د خیر او برکت د نزول سبب وي.

د کلام نه مخکې سلام کول پکار دی

﴿۲۶﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: السَّلَامُ قَبْلَ الْكَلَامِ.
او حضرت جابر رضی الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل سلام د کلام نه اول دی.
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ مُنْكَرٌ[2]
روایت کړې دې ترمذی او امام ترمذی وائی دا حدیث منکر دی

توضیح: د سلام چې کوم مقصد په ابتداء کې لیکلی شوی دی. د هغې له نظره د دوه کسانو ملاقات کې د ټولو نه اول د سلام لفظ کېدل پکار دی چې طرفینو ته د سلامتیٔ ضمانت ملاو شي. د هغې نه وروسته نور کلام شروع کول پکار دی. ځینې خلک اول نورې خبرې کوي او بیا سلام کوي. دا صحیح نه ده، لکه څنګه چې ریډیو پاکستان کې د خبرو شروعات داسې کوي دا ریډیو پاکستان دی السلام علیکم. دغه شان ځینې قومونه خوش آمدید، مرحبا او اهلا و سهلا او د پخیر راغلی الفاظ اول استعمالوي. بیا سلام کوي. دا صحیح نه دي، ځکه د حدیث تعلیم دا دی چې اول سلام وي او بیا کلام وي.

سلام کې د پخواني او وسني جاهلیت تقلید ناجائز دی

﴿۲۷﴾ وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ: كُنَّا فِي الْجَاهِلِيَّةِ نَقُولُ: أَنْعَمَ اللهُ بِكَ عَيْنًا
او حضرت عمران ابن حصین رضی الله عنه فرمایي چې مونږ به د جاهلیت په زمانه کې داسې ویل "انعم الله بک عینا

([1]) رقم الحدیث ۴۶۵۲ اخرجه الترمذي في السنن ۵/۵۶ رقم الحدیث ۲۶۹۸

([2]) رقم الحدیث ۴۶۵۳ اخرجه الترمذي في السنن ۵/۵۶ رقم الحدیث ۲۶۹۹.

وَأَنْعِمْ	صَبَاحًا.	فَلَمَّا
وانعم صباحا" يعني خداى د ښتا ستر کي يخي ساتي او هر سحر په نعمتونو کي داخل اوسي. بيا		
كَانَ الْإِسْلَامُ نُهِينَا عَنْ ذَلِكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]		
چې د اسلام زمانه راغله نو مونږ ه يې د دې ويلو نه منع کړو.		

توضيح: د اسلام نه مخکې به د جاهليت خلکو د ملاقات په وخت کې د مختلفو وختونو لپاره څه کلمات لوستل. هغې کې يوه کلمه د "انعم الله بك عيناً" وه او بله کلمه د "انعم صباحاً" وه. دواړو کې د خوشحالئ او ترو تازګئ دعا وه. اسلام دا چې کامل او پوره بلکې د ژوند اکمله ضابطه ده، نو ځکه خپل منونکي يې غيرو ته محتاجه نه کړل. بلکې د خپل ملاويدلو او د ملاقات اسلامي طريقې يې وضع کړې، خو په افسوس سره ويل کيږي چې نن سبا د اسلام نه بيزاره مسلمانانو د نوي جاهليت طور طريقي د ځان لپاره د فخر ذريعې جوړې کړې. په نوي جاهليت کې خلک د سحر لپاره ګډ مارننګ او د ماښام لپاره ګډ ايوننګ او د نورو وختونو لپاره نور الفاظ استعمالوي. دا تقليد غلط دی. کوم قومونه چې خپلو حدودو کې خپل روايتونه او د حرکانو نه خپله تنګ راغلي دي، مونږ په خوشالئ هغه خپلوؤ. او فخر پرې کوؤ. چا رښتيا ويلي دي.

اپنے خورشید میں پھیلا دیے سائے ہم نے مانگتے پھرتے ہیں اغیار سے مٹی کے چراغ

غائبانه سلام او د هغې جواب

﴿۲۸﴾وَعَنْ	غَالِبٍ	قَالَ:	إِنَّا	لَجُلُوسٌ	بِبَابِ	الْحَسَنِ	الْبَصْرِيِّ	إِذْ جَاءَ
او حضرت غالب فرمايي چې مونږ د حضرت حسن بصري رحمه الله په دروازه ناست ؤو. چې ناڅاپه يو								
رَجُلٌ	فَقَالَ:	حَدَّثَنِي	أَبِي	عَنْ	جَدِّي	قَالَ:		
سړی راغلو او بيان يې وکړو ماته زما پلار او هغې ته د هغې پلار (يعني زما نيکه) بيان کړي چې								
بَعَثَنِي	أَبِي	إِلَى	رَسُولِ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ	فَقَالَ: ائْتِهِ
زه زما پلار د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې حاضرولو له ليږلم او وې ويل چې ته نبي عَلَيْهِ السَّلَام ته لاړ شه								
فَأَقْرِئْهُ	السَّلَامَ.	قَالَ:	فَأَتَيْتُهُ					
او د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې زما سلام او ايه. زما نيکه بيان کړی دی چې زه د نبي عَلَيْهِ السَّلَام په خدمت کې حاضر								

---

(1) رقم الحديث ۴۶۵۴ أخرجه أبوداود في السنن ۳۹۸/۵ رقم الحديث ۵۲۳۱

فَقُلْتُ: أَبِي	يُقْرِئُكَ	السَّلَامَ.	فَقَالَ:
شوم او عرض مې وکړو چې زما پلار په تاسو باندې سلام ویلی دی. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دې او رېدلو سره وفرمایل			
عَلَيْكَ وَعَلَى أَبِيكَ السَّلَامُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]			
چې تا باندې او ستا په پلار دې سلامتي وي.			

توضیح: که کوم کس د لرې نه د چا سلام د چا لپاره راوړي وي او هغې ته پیش کوي نو د هغې جواب ځنګه ورکول پکار دی. د هغې تعلیم دې حدیث کې ورکړې شوی دی چې د هغې به جواب کې "وعلیك و علیه السلام" یا د هغه کس نوم اخستلو سره "وعلیك وعلی ابیك السلام" وایئ. دغه شان اسلام د سلام راوړونکي او رالېږونکي دواړو د سلام په جواب کې شریک کړې دي.

خطونو کې د سلام لیکول طریقه

﴿۲۹﴾ وَعَنْ أَبِي الْعَلَاءِ بن الْحَضْرَمِيِّ أَنَّ الْعَلَاءَ الْحَضْرَمِيَّ كَانَ عَامِلَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ								
او حضرت ابو العلاء حضرمی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې علاء حضرمی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له اړخه								
وَكَانَ	إِذَا	كَتَبَ	إِلَيه	بدأ	بنفسِه.	رَوَاهُ	أَبُو	دَاوُد[2]
عامل مقرر شو. هغې به چې کله نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته خط لیکلو نو د خپل اړخه به یې شروع کوله.								

توضیح: ابي الحلاء الحضرمي: حضرمی نسبت دی حضر موت اړخ ته او حضر موت د یمن د مشهور ښار نوم دی. حضرت العلا الحضرمی همدغه ښار اړخ ته منسوب دی. دا جلیل القدر صحابي دی. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه د بحرین والي (ګورنر) مقرر کړی ؤو. بیا د حضرت صدیق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او د حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په دور کې هم هغه والي ؤو. لویې مجاهد ؤو. د هغې په لاس لویې کرامتونه ظاهر شول. د مشکوة په نسخو کې د عن ابی العلا الحضرمی الفاظ دي. ځېنې نسخو کې د عن ابن العلاء الحضرمی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ان العلا الحضرمی الفاظ راغلي دي. همدغه واضح او قابل فهم دی. دې حدیث کې د حضرت علاء حضرمی د خط الفاظو کې د هغې نوم اول دی او د هغې نه وروسته د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نوم دی او بیا سلام دی. خطونو کې د سلام لیکلو همدغه مسنون طریقه ده. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هم دغه طرز اختیار کړی دی. (مرقات ۸/۴۳۴)

([1]) رقم الحدیث ۴۶۵۵ اخرجه ابوداود في السنن ۵/۳۹۹ رقم الحدیث ۵۲۲۷، واحمد في المسند ۵/۳۶۶

([2]) رقم الحدیث ۴۶۵۶ اخرجه ابوداود في السنن ۵/۳۴۸ رقم الحدیث ۵۱۳۴

په ليكلى شوي خط باندې خاورې شيندلو وجه

﴿۳۰﴾ وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا كَتَبَ أَحَدُكُمْ
او د حضرت جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه روايت دى چې نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې كله تاسو كې څوک
كِتَابًا فَلْيُتَرِّبْهُ فَإِنَّهُ أَنْجَحُ
(چاته) خط ليكل غواړي نو هغه خط (د ليكلو نه وروسته) هغې باندې خاوره واچوئ يا پرې خاوره شيندلو سره وڅنډئ
لِلْحَاجَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ مُنْكَرٌ (۱)
ځكه د څيز د حاجت راويستلو لپاره ډېر د كار دى.

توضيح: فليتربه: يعنې د خط ليكلو نه وروسته دا په خاورو كې ككړ كړئ. د خط په خاورو كې د ككړلو مصلحت كې علماؤ مختلفې خبرې لكيلې دي. اوله خبره يې دا ليكلې ده چې مخكې زمانه كې به په قلم او رنګ (د ليكلو) باندې خط لكيلى كېدو. د قلم رنګ د خط ليكلو نه وروسته هم لونده وي. كه كاغذ راتاو كړى شي نو لكيلى شوى خط ورانېږي. د هغط خط د اوچولو لپاره خلكو به هغې باندې نرى ګرد اچولو. نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هم د دې څيز تعليم وركړى دى چې داسې كوئ. ستاسو حاجت به ډېر ژر پوره كېږي. د حديث دا مطلب ډېر واضح دى او د بوهېدلو پهر اعتبار سره بالكل اسان دى.
ځينط علماؤ دا مطلب بيان كړى دى چې د خط ليكلو نه وروسته په خاوره باندې كېږدئ او اوايئ چې د دې په مضمون كې چې كوم خواست دى د هغې حاجت او ضرورت پوره كونكى صرف الله دى. دا خط هيڅ نه شي كولى. دا خو صرف يو ذريعه ده. چې استعمال كړى شوي ده. بهرحال علماؤ دا حديث منكر ګڼلى دى. (مرقات ۸/۴۳۷)

مضمون د تسلسل لپاره قلم په غوږ باندې ايښودل پكار دي

﴿۳۱﴾ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت زيد ابن ثابت رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې زه (يو ورځ) د نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت كې حاضر شوم،
وَبَيْنَ يَدَيْهِ كَاتِبٌ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: "
نو هغه وخت د نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې ته يو ليكونكى ناست ؤو. ما د نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا واورېدل
ضَعِ الْقَلَمَ عَلَى أُذُنِكَ فَإِنَّهُ أَذْكَرُ لِلْمَآلِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ وَفِي إِسْنَادِهِ ضَعْفٌ (۲)
چې قلم خپل غوږ باندې ږده. ځكه دا څيز مطلب ډېره يادونه كوي. (روايت كړې دى ترمذى)

---

(۱) رقم الحديث ۴۶۵۷ أخرجه الترمذي في السنن ۵/۶۳ رقم الحديث ۲۷۱۳ وابن ماجه في ۲/۱۲۴۰ رقم الحديث ۳۷۷۴.

(۲) رقم الحديث ۴۶۵۸ أخرجه الترمذي في السنن ۵/۶۳ رقم الحديث ۲۷۱۴

د ضرورت په خاطر د غير مسلمو ژبه زده كول جائز ده

﴿۳٦﴾ وَعَنْهُ قَالَ: أَمَرَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أَتَعَلَّمَ السُّرْيَانِيَّةَ.
او حضرت زيد ابن ثابت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماته حكم وكړو چې زه سرياني ژبه زده كړم
وَفِي رِوَايَةٍ: إِنَّهُ أَمَرَنِي أَنْ أَتَعَلَّمَ كِتَابَ يَهُودَ
او يو روايت كې دي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماته حكم وكړو چې زه د يهودو نه خط او كتابت زده كړم.
وَقَالَ: إِنِّي مَا آمَنُ يَهُودَ عَلَى كِتَابٍ. قَالَ:
او نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې د خط او كتابت په معامله كې زه په يهودو باندې اطميناني نه يم.
فَمَا مَرَّ بِي نِصْفُ شَهْرٍ حَتَّى
زيد ابن ثابت فرمايي چې (د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د دې حكم نه وروسته) نيمه مياشت هم نه وه تېره شوې چې ما د
تَعَلَّمْتُ فَكَانَ إِذَا كَتَبَ إِلَى يَهُودَ
(يهودو ژبه زده كړه او د هغوی نه مې) خط او كتابت زده كړو، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به چې كله يهودو ته خط او كتابت لېږلو
كَتَبْتُ وَإِذَا كَتَبُوا إِلَيْهِ قَرَأْتُ لَهُ كِتَابَهُمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ [1]
نو هغه به ما ليكلو او يهودو به چې كله نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته كوم خط راولېږلو نو هغه به د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په خدمت كې ما لوستلو.

توضيح: **السريانية**: تورات په عبرانۍ ژبه رانازل شوی ؤو، خو يهودو به عبرانۍ او سريانۍ دواړه ژبې استعمالولې او دواړه ژبې نږدې نږدې وې. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به څښتي وخت چاته خط ليكلو نو په سريانۍ كې به ضرورت ؤو يا به سريانۍ كې ليكلی شوی خط راغلو نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د هغې به ليكلو او لوستلو دواړو كې د يهودو نه استفاده كوله، خو په يهودو باندې اعتبار او اعتماد نه ؤو. دا احتمال ؤو چې هغوی څه په ځای نو څه اوايي او يا نور څه وليكي، نو ځكه نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته حكم وكړو چې ته په سريانۍ او د يهودو په ژبه كې لكيل زده كړه. د هغې به ډهن دې شباش وي چې په نيمه مياشت، د پنځلس (۱۵) ورځو نه هم كم كې هغې دا ژبه زده كړه او هغې كې يې ليكل شروع كړل. د دې حديث نه معلومه شوه چې د مسلمانانو په معاشره كې د هېره قسمه افرادو شتون ضروري دی چې مسلمان په هيڅ يوه شعبه كې غير مسلمو ته محتاجه نه وي.

امام غزالي رحمه الله په احياء العلوم كې ليكلي دي چې د مسلمانانو خپل نائی پكار دی. خپل

([1]) رقم الحديث ۴۶۵۹ اخرجه الترمذي في السنن ۵/۶۴ رقم الحديث ۲۷۱۵.

طبیب پکار دی. خپل لوار پکار دی. خپل انجینئر وغیره وغیره. د دې حدیث نه دا هم معلومه شوه چې د ضرورت له خاطره د غیر مسلمو ژبه زده کول جائز دي. (مرقات ۸/۴۳۹)

د ملاقات او د رخصت په وخت کې سلام کوئ

﴿۳۳﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه روایت کوي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل
إِذَا انْتَهَى أَحَدُكُمْ إِلَى مَجْلِسٍ فَلْيُسَلِّمْ فَإِنْ بَدَا لَهُ أَنْ يَجْلِسَ فَلْيَجْلِسْ
چې کله تاسو کې څوک یو مجلس ته ورسي نو (اول) سلام کوي او که بیا کیناستل غواړي نو کېدېني.
ثُمَّ إِذَا قَامَ فَلْيُسَلِّمْ فَلَيْسَتِ الْأُولَى بِأَحَقَّ مِنَ الْآخِرَةِ رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد[1]
او چې او درېږي نو هغه وخت کې هم سلام وکړي ځکه اولنی سلام د دویم سلام کولو نه زیاد بهتر نه دی.

په لاره کې د ناستې حق ادا کړئ

﴿۳۴﴾ وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا خَيْرَ فِي جُلُوسٍ فِي الطُّرُقَاتِ
او د حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل په لارو کې کیناستل بنه کار نه دی،
إِلَّا لِمَنْ هَدَى السَّبِيلَ وَرَدَّ التَّحِيَّةَ
خو چې کوم کس (لاره هېرودونکي یا ړوند ته) لاره اوښاي. د سلام جواب ورکوي. (حرام څیزونو ته د کتلو نه)
وَغَضَّ الْبَصَرَ وَأَعَانَ عَلَى
سترګې بندي کړي او د هغه کس سره مرسته وکړي چې بوج ورسره وي نو د داسې سړي په لاره باندې
الْحَمُولَةِ رَوَاهُ فِي شَرْحِ السُّنَّةِ وَذَكَرَ حَدِيثَ أَبِي جُرَيٍّ فِي بَابِ فضل الصَّدَقَة[2]
ناسته بنه ده. شرح السنة او ابی جری د روایت باب فصل الصدقة کې نقل کړی شوی دی. (شرح السنة)

توضیح: **الحمولة**: دا هغه څناور ته وایي چې پیټی پرې راوړلی کېږي. مطلب دا چې په لاره کې د کیناستلو حق د هغه چا دی چې هغه دا کار وکړي. چې د یو مجبوره کس سره مرسته کوي او په سورلی د هغې سره سامان کېږدي. او که داسې نه کوي نو فضول لاره کې مه کینئ. (مرقات ۸/۴۴۱)

([1])رقم الحديث ۴۶۶۰ اخرجه ابوداود في السنن ۵/۳۸۶ رقم الحديث ۵۲۰۸ والترمذي في ۵/۶۰ رقم الحديث ۲۷۰۶.

([2])رقم الحديث ۴۶۶۱ اخرجه البغوي في شرح السنة ۱۲/۳۰۵ رقم الحديث ۳۳۳۹.

الفصل الثالث

د سلام ابتداء حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ کړي ده

﴿۳۵﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَمَّا خَلَقَ اللهُ آدَمَ
حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې کله الله حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ پيدا کړو
وَنَفَخَ فِيهِ الرُّوحَ عَطَسَ فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ
او د هغې بدن کې يې روح واچولو نو هغې ته پرنچې راغلو، نو هغې الحمد لله وويله. د غه شان هغې
فَحَمِدَ اللهَ بِإِذْنِهِ فَقَالَ لَهُ رَبُّهُ: يَرْحَمُكَ اللهُ
د الله په توفيق او اجازت سره د خدای حمد وکړو. الله د هغې (د حمد) په جواب کې وفرمايل يرحمک الله
يَا آدَمُ اذْهَبْ إِلَى أُولَئِكَ الْمَلَائِكَةِ
يعني د الله رحمت دې تا باندې نازل وي او بيا يې وفرمايل چې آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ د فرښتو هغه جماعت ته لاړ شه
إِلَى مَلَإٍ مِنْهُمْ جُلُوسٍ فَقُلِ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ. فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ.
چې هلته ناست دي، او او ايه چې السلام عليکم، نو حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ فرښتو له ورغلو او هغوی ته يې سلام وکړو.
قَالُوا: عَلَيْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللهِ. ثُمَّ رَجَعَ إِلَى رَبِّهِ
فرښتو په (جواب کې) ووېل عليک السلام ورحمة الله. د هغې نه وروسته حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ خپل پروردګار ته راغلو
فَقَالَ: إِنَّ هَذِهِ تَحِيَّتُكَ وَتَحِيَّةُ بَنِيكَ بَيْنَهُمْ.
(يعني هغه ځای ته بېرته راغلو چرته چې الله د هغې سره کلام کړی ؤو) الله هغه ته وفرمايل دا ستا او ستا اولاد دعا ده.
فَقَالَ لَهُ اللهُ وَيَدَاهُ مَقْبُوضَتَانِ:
چې خپل مينځ کې به يې يو بل ته کوي. بيا الله هغې ته وفرمايل حال دا چې د هغې دواړه لاسونه بند ؤو
اخْتَرْ أَيَّتَهُمَا شِئْتَ؟ فَقَالَ: اخْتَرْتُ يَمِينَ رَبِّي
چې دې دواړو کې چې کوم يو غواړې خوښ يې کړه. حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ وويل چې ما د خپل پروردګار ښي لاس خوښ
وَكِلْتَا يَدَيْ رَبِّي يَمِينٌ مُبَارَكَةٌ ثُمَّ بَسَطَهَا
کړو او زما د پروردګار دواړه لاسونه د برکت والا دي. بيا الله هغه لاس کولاو کړو نو حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ څه وينې
فَإِذَا فِيهَا آدَمُ وَذُرِّيَّتُهُ فَقَالَ: أَيْ رَبِّ مَا هَؤُلَاءِ؟
چې دې کې آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ او د آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ د اولاد صورتونه دي. هغې وپوښتل چې پروردګاره دا څه دي؟

قَالَ: هَؤُلَاءِ ذُرِّيَّتُكَ فَإِذَا كُلُّ إِنْسَانٍ مَكْتُوبٌ عُمْرُهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ

پروردګار وفرمایل چې دا ستا اولاد دی. حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ دا هم ولیدل چې د مسلمان عمر د هغې د دواړو سترګو کې

فَإِذَا فِيهِمْ رَجُلٌ أَضْوَؤُهُمْ أَوْ مِنْ أَضْوَئِهِمْ

مینځ کې لیکل شوی دی. بیا د هغې نظر په یو داسې انسان باندې پرېوتلو چې د ټولو نه زیات روښانه ؤو، یا هغې

قَالَ: يَا رَبِّ مَنْ هَذَا؟ قَالَ:

کې د زیات روښانو نه یو ؤو. حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ وپوښتل چې زما پروردګاره دا څوک دې؟ پروردګار وفرمایل

هَذَا ابْنُكَ دَاوُدُ وَقَدْ كَتَبْتُ لَهُ عُمْرَهُ أَرْبَعِينَ سَنَةً. قَالَ: يَا رَبِّ زِدْ فِي عُمُرِهِ.

دا ستا ځوې داؤد دی او ما د دې عمر څلوېښت کاله لیکلی دی. حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ وویل چې د دې عمر څه

قَالَ: ذَلِكَ الَّذِي كَتَبْتُ لَهُ. قَالَ:

زیات کړه. پروردګار وفرمایل چې دا هغه څیز دی چې ما د دې په حق کې لیکلی دی. حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمایل

أَيْ رَبِّ فَإِنِّي قَدْ جَعَلْتُ لَهُ مِنْ عُمْرِي سِتِّينَ سَنَةً.

چې پروردګاره (که د دې عمر لیکلی شوی دی نو زه د خپل عمر نه شپېته (۶۰) کاله دې ته ورکوم.

قَالَ: أَنْتَ وَذَاكَ. قَالَ: ثُمَّ

پروردګار وفرمایل ته پوهه شه او ستا کار پوهه شه یعنې د دې معامله کې تا ته اختیار دی. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمایل چې د هغې نه

سَكَنَ الْجَنَّةَ مَا شَاءَ اللهُ ثُمَّ أُهْبِطَ مِنْهَا

وروسته حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ جنت کې پاتې شو تر هغه چې الله غوښتل او بیا هغه د (جنت نه) زمکې ته راکوز کړی شو

وَكَانَ آدَمُ يَعُدُّ لِنَفْسِهِ

او حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ مسلسل د خپل عمر کلونه شمارل (تردې چې د هغې عمر نه سوه څلوېښت (۹۴۰) کاله

فَأَتَاهُ مَلَكُ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُ آدَمُ:

شو نو) د مرګ فرښته (د روح د قبض کولو لپاره) هغې له راغله. حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ هغې ته وویل

قَدْ عَجَّلْتَ قَدْ كُتِبَ لِي أَلْفُ سَنَةٍ. قَالَ: بَلَى

چې تا تندې وکړه. زما عمر خو زر (۱۰۰۰) کاله مقرر کړی شوی دی. فرښتې وویل چې (دا صحیح

وَلٰكِنَّكَ	جَعَلْتَ	لِابْنِكَ	دَاوُدَ	سِتِّينَ	سَنَةً	فَجَحَدَ	فَجَحَدَتْ

ده) خو تا د خپل عمر څلویښت کاله خپل ځوي داؤد ته ورکړي دي. حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغې نه

ذُرِّيَّتُهُ	وَنَسِيَ	فَنَسِيَتْ	ذُرِّيَّتُهُ"

انکاروکړو او د هغې اولاد هم انکار کوي. او حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ (دا ممانعت) هېر کړې ؤو (چې د الله له اړخه

قَالَ:	فَمِن	يَوْمَئِذٍ	أُمِرَ

د مشهور بوټي مېوه د خوړلو متعلق وه او د هغې اولاد هم هېره کړې وه) نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ و فرمايل د هغه ورځې

بِالْكِتَابِ وَالشُّهُودِ رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]

نه د لیکلو او ګواه کولو حکم وکړې شو.

توضیح: اضوء: یعني د ټولو نه زیاته پرقېدونکی او روښان ؤو. دا د داؤد عَلَيْهِ السَّلَامُ جزئی فضیلت ؤو. او کېدی شي دآدم عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغې اړخ ته متوجې کېدل د زړه میلان او مناسبت ؤ چې په دواړو کې د خلافت ارضي په وجه ؤو، ځکه د آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ نه وروسته الله د نبوت سلسله جدا کړه او خلافت یې جدا کړو. داؤد عَلَيْهِ السَّلَامُ بیا دا سلسله جمع کړه او دغه شان د هغې نه وروسته هم د نبوت سره د خلافت عهده جمع کړې شوه. **ستين سنة:** دلته د شپېته کالو خبره ده او په مشکوة ج ۱ ص ۳۲۵ باب الایمان بالقدر کې د څلوېښتو کالو ذکر دی ددې جواب دا چې څلویښت کاله د ورکولو خبره زیاته واضحه او راجح ده د شپېتو کالو خبره د کوم راوي نه سهو شوي ده. دلته پوښتنه دا چې آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ د عمر ورکولو نه بیا ولې انکار وکړو؟ ددې جواب دا چې آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ قصداً یا په ارادې سره انکار نه ؤو کړی بلکې د وخت د تیریدلو په وجه د هغې نه هېر شوي ؤو. **"فنسي ولم نجد له عزما"**. (مرقات ۸/۴۴۶)

﴿۳۵﴾ وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ قَالَتْ: مَرَّ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي نِسْوَةٍ

او حضرت اسماء بنت یزید رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ د ښځو په خوا تېرېدلو او مونږ د ښځو سره

فَسَلَّمَ عَلَيْنَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَه وَالدَّارِمِي[2]

ناست ؤو، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ ته سلام وکړو.

---

(۱) رقم الحديث ۴۶۶۲ اخرجه الترمذي في السنن ۴۲۲/۵ رقم الحديث ۳۳۶۸.

(۲) رقم الحديث ۴۶۶۳ اخرجه ابوداود في السنن ۳۸۳/۵ رقم الحديث ۵۲۰۴ وابن ماجه في ۱۲۲۰/۲ رقم الحديث ۳۷۰۱.

د سلام د ثواب ګټلو لپاره بازار ته تلل

﴿۳۷﴾ وَعَن الطفيلِ بن أُبي بن كعبٍ: أَنَّهُ كَانَ يَأْتِي ابْنَ عُمَرَ
او حضرت طفیل ابن ابی ابن کعب نه روایت دی چې هغه به د حضرت عبدالله ابن عمر په خدمت کې حاضرېدلو

فَيَغْدُو مَعَهُ إِلَى السُّوقِ. قَالَ فَإِذَا غَدَوْنَا إِلَى السُّوقِ
او بیا به د سحر وخت کې هغې سره بازار ته تللو. حضرت طفیل وایي چې کله به مونږ سحر بازار ته تللو نو

لَمْ يَمُرَّ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ عَلَى سَقَّاطٍ وَلَا عَلَى صَاحِبِ بَيْعَةٍ وَلَا مِسْكِينٍ
حضرت عبدالله ابن عمر به چې د چا سقاط، د کوم خرڅونکي، کوم مسکین او چې د چا په خوا به

وَلَا أَحَدٍ إِلَّا سَلَّمَ عَلَيْهِ. قَالَ الطُّفَيْلُ: فَجِئْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَوْمًا
تېرېدلو نو هغې ته به یې سلام کولو، نو حضرت طفیل وایي چې یو ورځ زه حضرت عبدالله ابن عمر رضي الله عنه ته

فَاسْتَتْبَعَنِي إِلَى السُّوقِ فَقُلْتُ لَهُ: وَمَا تَصْنَعُ فِي السُّوقِ
راغلم او هغې زه د ځان سره بازار ته بوتلم نو ما هغې ته وویل چې بازار ته لاړ شو نو هلته به څه وکړو. ته نه

وَأَنْتَ لَا تَقِفُ عَلَى الْبَيْعِ وَلَا تَسْأَلُ عَنِ السلع
د کوم اخستلو او خرڅولو ځای او درېږي او نه د کوم خرڅونکي څیز باره کې پوښتنه کوي، نه خو اخستل خرڅول

وتسوم بِهَا وَلَا تَجْلِسُ فِي مَجَالِسِ السُّوقِ
او نه کومه سودا کوي او نه د بازار په کوم مجلس کې شریک کېږي. (نو بازار ته د تللو نه خو بنه دا دي چې)

فَاجْلِسْ بِنَا هٰهُنَا نتحدث. قَالَ: فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ:
ته زمونږ سره همدلته کیني چې څه خبرې وکړو. حضرت طفیل فرمایي چې حضرت عبدالله ابن عمر رضي الله عنه

يَا أَبَا بَطْنٍ قَالَ وَكَانَ الطُّفَيْلُ ذَا بَطْنٍ
(دي اورېدلو سره) ما ته وویل چې ای د غټې خیټې والا، د روای بیان دی چې د طفیل خیټه غټه وه (ته څه خبر

إِنَّمَا نَغْدُو مِنْ أَجْلِ السَّلَامِ نُسَلِّمُ
یې مونږ د اخستلو او خرڅولو یا د بل کوم غرض لپاره بازار ته نه ځو بلکې) مونږ خو صرف د سلام کولو په

عَلَى مَنْ لَقِينَاهُ. رَوَاهُ مَالِك وَالْبَيْهَقِيُّ فِي شعب الإيمان[1]
غرض ځو. او هر هغه کس ته سلام کوؤ چې مونږ سره ملاوېږي او د غه شان بازار ته تللو سره ثواب حاصل کړو.

---

[1] رقم الحديث ۴۶۶۴ أخرجه مالک في الموطا ۹۶۱/۲ رقم الحديث ۶ من باب السلام والبيهقي في شعب الايمان ۴۳۴/۶ رقم الحديث ۸۷۹۰

توضیح: فاستتبعنی: یعنې زه یې د ځان سره کړم او بازار ته روان شو. **لاتقف:** یعنې د هیڅ اخستلو او خرڅولو لپاره به نه او دریږدلو. **ولا تسوم:** یعنې سوده هم کوې نو صرف د ګرځیدلو نه څه فایده. دلته جومات کې کېنه او دې کې مونږ ته حدیثونه واوروه. (مرقات۸/۴۴۸)

سقاطی: د کباړو مال کې کاروبار کونکی. (الکاشف:۹/۳۰)

یا ابابطن: یعنې د غټې خیټې والا، د کوم کس خیټه چې غټه وي هغې ته ابو بطن وایي، لکه څنګه چې ویل شوي دي، خو د علم زیات شوقین ته هم ابو بطن وایي. کېدی چې په دې وجه یې ورته ابوبطن ویلي وي. دې کې هیڅ منافات نشته. حضرت علي رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ ته به یې هم د علم د کثرت په وجه شیخ بطین وایي. (مرقات۸/۴۴۸)

سلام کې بخل کونکی بخیل دی

﴿۳۸﴾ وَعَن جَابِر قَالَ: أَتَى رَجُلٌ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت جابر رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمایي چې یو کس د نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې حاضر شو او

فَقَالَ: لِفُلَانٍ فِي حَائِطِي عَذْقٌ وَأَنَّهُ

عرض یې وکړو چې زما باغ کې د فلاني فلاني د کجورې بوټی دی. او صورت حال دا دی چې د دې

آذَانِي مَكَانُ عَذْقِهِ فَأَرْسَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

بوټي په وجه ماته تکلف رسي نو نبي عَلَیْهِ السَّلَام یو کس هغې پسې ورولیږلو چې هغه راوله. کله چې هغه راغلو

أَنْ بِعْنِي عَذْقَكَ قَالَ: لَا.

نو نبي عَلَیْهِ السَّلَام وفرمایل چې ته خپل د کجورې بوټی زما په لاس خرڅ کړه. هغې وویل چې زه دا نه خرڅوم.

قَالَ: فَهَبْ لِي. قَالَ: لَا. قَالَ:

نبي عَلَیْهِ السَّلَام وفرمایل چې زما په نوم یې وقف کړه. هغې وویل چې وقف کومه یې هم نه، نو نبي عَلَیْهِ السَّلَام ورته وفرمایل

فَبِعْنِيهِ بِعَذْقٍ فِي الْجَنَّةِ؟

چې بیا دا بوټی زما په لاس د کجور د داسې بوټي په بدل کې خرڅ کړه چې تا ته په جنت کې ملاو شي.

فَقَالَ: لَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا رَأَيْتُ الَّذِي هُوَ أَبْخَلُ مِنْكَ

هغې وویل چې داسې یې هم نه خرڅوم. نبي عَلَیْهِ السَّلَام وفرمایل ما ستا نه غټ بخیل هیڅ یو کس نه دی

إِلَّا الَّذِي يَبْخَلُ

لیدلی بغیر د هغې نه چې په سلام کې بخل کوي. یعنې د سلام په معامله کې نقصان کونکی سړی ستا نه

بِالسَّلَامِ.	رَوَاهُ	أَحْمَدُ	وَالْبَيْهَقِيُّ	فِيشُعَبِ	الْإِيمَانِ[۱]
هم بخیل دی چې هغه داسې لږ کار کولو باندې هم زیات ثواب حاصلول نه غواړي.					

توضیح: سلام باندې هیڅ نه خرچ کېږي. د ژبې یو څو کلمات دي. چې فایده یې ډېره زیاته ده. دې بخل کونکي رښتیا هم لویې بخیل دی. عذق: د کجورې بوټې ته عذق ویلی شوی دی. د هغه کس عجیبه حالت ؤو.. چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې نه بوټی اخستل غوښتل نو هغې انکار وکړو. بیا نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې د د عیې په توګه وغوښتلو، هغې بیا انکار وکړو. بیا یې ورسره د هغې په بدل کې د جنت کې د کجورې د بوټې وعده وکړه. هغې بیا انکار وکړو، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ورته وفرمایل چې د دې کس نه دنیا کې بل هیڅ یو لویې بخیل نشته دی، خو سلام کې چې څوک کوم کس بخل کوي هغه د دې نه لویې بخیل دی. د هغه کس په طبیعت کې سختې وه. راجحه دا ده چې مسلمان ؤو. بس "و خلق الانسان ضعیفا"(مرقات۸/۴۴۹)

سلام کې مخکې والی کونکی د تکبر نه پاک دی

﴿۳۹﴾وَعَنْ	عَبْدِ	اللهِ	عَنِ	النَّبِيِّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت عبد الله ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه روایت کوي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل								
الْبَادِئُ بِالسَّلَامِ بَرِيءٌ مِنَ الْكِبْرِ. رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِيشعب الْإِيمَان[۲]								
سلام کې اولیت کونکی د تکبر نه پاک دی.(بیهقی فی شعب الایمان)								

توضیح: البادئ: یا خو چې په لاره کې د دوه ملګرو ملاوېدلو باندې کوم کس اول سلام کوي هغه مراد دی چې هغې کې تکبر نه وي. یا د دې نه هغه دوه کسان مراد دي چې د یو بل نه خفا وي او په ملاقات کې اولیت وکړي او خبرې یې شروع کړي نو د داسې کس ټول ګناهونه معاف کېږي. او دا د تکبر نه هم خالي دی. اولنۍ مفهوم زیات عام دی. (مرقات۸/۴۵۰)

دا کرښي زه مکه مکرمه کې د بیت الله مخې ته لیکم. **الحمدلله ثم الحمدلله. ۹ رمضان ۱۴۲۶ھ**

---

(۱) رقم الحديث ۴۶۶۵ اخرجه احمدفي المسند۳/۳۲۸ والبيهقي في الشعب ۶/۴۳۰ رقم الحديث ۸۷۷۱ رقم الحديث ۴۶۶۶.

(۲) رقم الحديث ۴۶۶۶ اخرجه البيهقي في الشعب ۶/۴۳۳ رقم الحديث ۸۷۸۷.

باب الاستیذان
اجازت د اخستلو بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿یا ایها الذین اٰمنوا لا تدخلوا بیوتاً غیر بیوتکم حتی تستأنسوا وتسلموا علی اهلها﴾
اسلام دا چې کامل او پوره بلکې اکمل مذهب او عالمي قانون دی، نو ځکه دي د انساني ژوند د هر اړخ د ټولو مسائلو د حل بهترین ضمانت ورکړی شوی دی. همدغې سلسله کې د انسانې معاشرې په مسائلو کې د یو بل کور ته د تلو راتلو مسئله ده. قرآن کریم کې الله تعالی دا داسې بیان کړې ده ﴿یا ایها الذین اٰمنوا لا تدخلوا بیوتاً غیر بیوتکم حتی تستأنسوا وتسلموا علی اهلها فان لم تجدوا فیها احداً فلا تدخلوها حتی یؤذن لکم وان قیل لکم ارجعو فارجعوا هو ازکی لکم والله بما تعملون علیم﴾ (سورة نور ۲۷،۲۸) دې آیت کې الله تعالی سلام او اجازت دواړه راجمع کړي دي. ادب او د تهذیب تقاضا دا ده چې هیڅ یو کَس دي بغیر د اجازت نه د بل کور ته دا خلیږي، ځکه په دې باندې دي نقصانونه واقع کیدلی شي، ځکه شریعت دا امر مستحب ګرځول دی چې که چرې یو کَس د چا کور ته تلل غواړي، نو هغې له پکار ده چې اول د هغې کور مخې ته اوریږي او د دننه تللو اجازت وغواړي. (مرقات ۸/۴۵۰) که چرې د کور په مالک په نظر راغلو نو سلام دي وکړي او بیا دي اجازت وغواړي. "آادخلُ" آیا زه دننه راتلی شم؟ که د کور مالک کور کې نه وي یا په نظر رانغلو نو درې ځل په السلام علیکم الفاظو سره سلام وکړي او بیا دي بیرته لاړ شي. دغه شان که د کور مالک کور کې موجود دی خو هغې وویل چې ؤوره زه مصروف یمه بیرته لاړ شه نو دي رغلي کس له پکار ده چې بیرته لاړ شي. دا چې د اجازت غوښتلو به معنی کې دی، نو د کور مالک ته دا اختیار حاصل دی چې اجازت ورکوي یا نا. اجازت ورکول د راتلونکې کس څه جبري حق نه دی. بلکې د راتلونکې کس لپاره دا بهترا واطهرا و پاکه طریقه ده چې د هیڅ شکایت یا د عداوت نه بغیر بیرته لاړ شي د قرآن اعلان دی ﴿هو ازکی لکم﴾ (سورة نور: ۲۸) سبحان الله اسلام څه پاک دین دی نظام دی.

الفصل الاول
که درې ځله سلام باندې اجازت ملاؤ نشو نو بیرته لاړ شه

﴿۱﴾عَنْ	أَبِي	سَعِيدٍ	الْخُدْرِيِّ	قَالَ:	أَتَانَا	أَبُو	مُوسَى

حضرت ابو سعید خدري رضي الله عنه فرمايي چې (یو ورځ) حضرت ابو موسی اشعر رضي الله عنه مونږ له راغلو

قَالَ:	إِنَّ	عُمَرَ	أَرْسَلَ	إِلَيَّ	أَنْ	آتِيَهُ

او وي ويل چې حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ماپسې يو كس راليږلى ؤ او زه يې غوښتلى ؤم. زه چې د غوښتلو په حساب د هغې

فَأَتَيْتُ	بَابَهُ	فَسَلَّمْتُ	ثَلَاثًا	فَلَمْ	يَرُدَّ	عَلَيَّ

دروازې ته ورسيدلم او د ننه تللو اجازت غوښتلو لپاره مې درې ځله سلام وكړو نو ماته د سلام جواب ملاؤ

فَقَالَ:	مَا مَنَعَكَ	فَرَجَعْتُ.

نه شو، نو زه بېرته راغلم. بيا (وروسته ملاقات وشو نو حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ زمانه وپوښتل چې څه شي ته ماته

أَنْ تَأْتِيَنَا؟	فَقُلْتُ:	إِنِّي	أَتَيْتُ	فَسَلَّمْتُ	عَلَى	بَابِكَ	ثَلَاثًا

د راتللو نه منع كړې وې؟ ما ووېل چې زه تا له راغلى ؤم او ستا په دروازه او دربدلو سره مې درې ځله سلام وكړو

فَلَم تردَّ عليَّ فَرَجَعْتُ وَقَدْ قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

خو تا جواب رانكړو او نه ستا خادم جواب راكړو. لهذا زه بېرته راغلم، ځكه نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماته فرمايلي ؤ چې

:إِذَا	اسْتَأْذَنَ	أَحَدُكُمْ	ثَلَاثًا

تاسو كې يو كس (د چا كور ته لاړ شي او دروازه باندې او دربدلو سره) درې ځله اجازت وغواړي او هغې ته

فَلَمْ	يُؤْذَنْ	لَهُ	فَلْيَرْجِعْ.	فَقَالَ عُمَرُ:

اجازت ملاؤ نه شي نو پكار ده چې بېرته راشي. حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ (دې او دربدلو سره) وفرمايل چې د دې حديث

أَقِمْ	عَلَيْهِ	الْبَيِّنَةَ.

ګواه راوله يعني د دې حديث په صحيح كولو باندې ګواه پيش كړه چې دا د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

قَالَ	أَبُو	سَعِيدٍ:	فَقُمْتُ	مَعَهُ

ارشاد مبارك دى. حضرت ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې زه د حضرت ابو موسى اشعرى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

فذهبتُ إِلى عمرَ فشهدتُ (مُتَّفق عَلَيْهِ) [1]

سره (د تللو لپاره) پاڅيدلم او او حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ له لاړو او ګواهي مې وركړه. (بخاري ومسلم)

توضيح: مامنعك: يعنې ته ما راغوښتلى وې نو څه شي ته ماله د راتللو نه منع كړې وې؟ (مرقات ۸/۴۵۱)

اقم عليه بينة: يعنې كوم حديث چې تا بيان كړى دى دې باندې ګواه پيش كړه چې دا واقعې د نبي

كريم ﷺ حديث دی يا نا؟حضرت عمر رضي الله عنه چې وليدل چې به كثرت سره حديثونه بيانېدل شروع شوي دي نو هغې د حديثونو بيانولو كې د احتياط له نظره دا قانون جوړ كړی ړو چې كوم كس حديث بيانوي، نو هغې باندې لازم دی چې كم نه كم يو كس د ګواه به توګه پيش كړي چې هغې څه بيان كړي دي. چې هغه واقعې مرفوع حديث دی يا نا. ابتداء كې داسې نه ؤو. ؤورسته د احتياط په توګه دا قانون جوړ كړی شو. د دې مطلب دا نه دی چې خبر واحد د اعتماد قابل نه دی. خبر واحد خو بيا هم خبر واحد وي. دا د حضرت عمر رضي الله عنه له اړخه احتياطي ؤو چې دروغجن خلک د ځان نه حديثونو د جوړولو كوشش ونه كړی شي. (مرقات ۸/۴۵۱)

فقلت اني: اصل عبارت داسې دی **فقلت منعنی لانی** داد حضرت عمر رضي الله عنه د پوښتنې د **"مامنعك"** جواب دی.

قال ابو سعيد: تفصيلي روايت داسې ذكر دی چې حضرت ابوموسی اشعری رضي الله عنه د پريشانئ په حالت كې د صحابه كرامو هغه مجلس ته راورسيدلو چرته چې حضرت ابی بن كعب ناست ؤو. د حضراتو د ګپ لپاره حضرت ابوموسی اشعری رضي الله عنهنور هم وېرولو. حضرت ابو موسیٰ اشعری رضي الله عنه وفرمايل زما ورونو زه پريشانه يم زما سره مرسته وكړئ او چاچې دا حديث اورېدلی وي هغه زما سره لاړ شئ. حضرت ابی ابن كعب رضي الله عنه وفرمايل چې دې مجلس كې به مونږ د ټولو نه وړوكی صحابي سره لېږو چې دې قصې ته زيات اهميت حاصل نه شي. مجلس كې د ټولو نه وړوكی حضرت ابوسعيد خدري رضي الله عنه ناست ؤو. هغه د حضرت ابوموسی اشعری رضي الله عنه سره لاړو او ګواهي يې وركړه چې دا واقعې مرفوع حديث دی. د هغې نه وروسته حضرت ابی ابن كعب رضي الله عنه حضرت عمرفاروق رضي الله عنه ته وفرمايل چې ته د نبي كريم ﷺ د صحابه كرامو لپاره عذاب شوي. حضرت عمر فاروق رضي الله عنه وفرمايل چې سبحان الله زه عذاب جوړېدل نه غواړم. زه صرف دا غواړم چې خلک حديث بيانولو كې د احتياط نه كار واخلي.درې ځله سلام كولو كې اولنی سلام د پېژندلو لپاره وي اودويم سلام دا جازت لپاره وي اودريم سلام دبېرته تللو لپاره وي (مرقات۸/۴۵۰)

د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه د نبي كريم ﷺ ته نږدې والی

﴿۲﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذْنُكَ عَلَيَّ
او حضرت عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم ﷺ ماته وفرمايل چې زما له
أَنْ تَرْفَعَ الْحِجَابَ وَ أَنْ تَسْمَعَ سِوَادِي حَتَّى أَنْهَاكَ (رواه مسلم)(۱)
اړخه تاته دا اجازت دی چې ته پرده اوچته كړي او زما خبرې واوري تر څو چې دې زه منع نه كړم.

(۱) رقم الحديث ۴۶۶۸ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۰۸/۴ رقم الحديث ۲۱۶۹ وابن ماجه في السنن ۱۲۲۱/۲ رقم الحديث ۳۷۰۹

توضيح: ان ترفع الحجاب: يعنې د کور د پردې دروازه اوچته کړه او زما خبرې واوره.

سوادي: اى سرارى يعنې داسې پټې خبرې چې د هغې د کولو وخت کې يو بدن د بل بدن سره ولږېږي چې بل څوک يې وانورې. د نبي کريم ﷺ د کور په دروازه باندې د بورئ پرده وه. حضرت ابن مسعود رضي الله عنه ته دا خصوصي حيثيت حاصل ؤو چې صرف پرده اچته کړي او دننه لاړ شي، څو که د پرده اوچتولو نه وروسته نبي کريم ﷺ د داخليدلو نه وروسته منع کړو نو بيا به اجازت نه وي ګڼې صرف د پردې اوچتولو اجازت ؤو. د دې نه د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه د لويې شان او د نبي کريم ﷺ د زيات نزدې والي ښه ښته لږېږي. عامو نوؤ صحابه کرامو به خيال کولو چې حضرت ابن مسعود رضي الله عنه د نبي کريم ﷺ د کور د کسانو نه يو کس دى، خو دا خبره د ساتلو وړ ده چې د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه دا تلل راتلل تر د بيټک د حد پورې وه. د ازواج مطهراتو نه پرده خو لازم وه. د کور بې پردګې کله نه وه شوې. (مرقات۸/۴۵۲)

خپل تعارف په غير مبهم الفاظو کې پکار دى

﴿۲﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي دَيْنٍ كَانَ عَلَى أَبِي
او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې (يو ورځ) زه د يو قرض په معامله کې زما په پلار باندې ؤو د نبي کريم ﷺ
فَدَقَقْتُ الْبَابَ فَقَالَ:مَنْ ذَا؟ فَقُلْتُ: أَنَا. فَقَالَ:أَنَا أَنَا . كَأَنَّهُ كرهها (مُتَّفق عَلَيْهِ)
خدمت کې حاضر شوم، نو د خپل راتلو خبر د ورکولو لپاره مې دروازه وټکوله. نبي کريم ﷺ
فَدَقَقْتُ الْبَابَ فَقَالَ:مَنْ ذَا؟ فَقُلْتُ: أَنَا. فَقَالَ:أَنَا أَنَا .
وپوښتل څوک يې؟ ما ووېل زه يم، نبي کريم ﷺ دې او رېدلو سره وفرمايل چې زه يم، زه يم
كَأَنَّهُ كرهها (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
ګويا کې نبي کريم ﷺ زما داسې جواب ورکول يې بد وګڼل.

توضيح: فى دين: د حضرت جابر رضي الله عنه پلار په جنګ اُحد کې شهيد شوى ؤو، خو د اته (۸) ګوريانو نه بغير ځان پسې ډېر زيات قرض هم پريښودلى ؤو. حضرت جابر رضي الله عنه دې سلسله کې ډېر زيات تشويش کې ؤو. نبي کريم ﷺ د هغې ډېره زياته مرسته هم وکړه. د همدې قرض سلسله کې حضرت جابر رضي الله عنه د نبي کريم ﷺ دروازې له راغلى ؤو چې د قرضدارانو سره څه خبره وکړي چې هغوى څه لږه نرمي وکړي يا د قرض د ادا کولو څه صورت جوړ شي، نو د نبي کريم ﷺ په برکت سره هغه قرض خلاص شو او په لږو کجورو کې برکت راغلو.

---

[1] رقم الحديث ۴۶۶۹ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۵/۱۱ رقم الحديث ۶۲۵۰ ومسلم في ۱۶۹۷/۳ رقم الحديث ۲۱۵۵.

من ذا: دې لفظ سره نبي کريم ﷺ د اواز کونکي د تعيين او د فرق اراده کړې وه. بيا حضرت جابر رضي الله عنه د "انا" لفظ استعمال کړو چې تعين پرې ونه شو او نه فرق حاصل شو. دې باندې نبي کريم ﷺ نکير وفرمايلو چې انا انا څه څيز دی. صفا الفاظو کې خپل نوم او ايه چې شک لرې شي. د انا لفظ استعمالولو سره تو شک اوس هم پاتې دی. بيا د دې ويلو نه څه فايده شوه؟ نبي کريم ﷺ به د حضرت جابر رضي الله عنه اواز پېژندلی وُو، خو د تعليم لپاره يې نکير وفرمايلو. ځينې علماء فرمايي چې صرف دروازه ټکولو سره نبي کريم ﷺ ناراضا شو ځکه د اجازت لپاره خو اسلام کې سلام او استيذان مقرر دی. د دې حديث نه هغه خلکو ته هم تعليم ملاوېږي چې په ټيليفون خبرې شروع کړي او خپل نوم نه وايي. ګوياکې د هغوی خيال دی چې د هغوی اواز د دنيا ټول خلک پېژندي. دا خام خيال دی. صفا الفاظ کې ويل پکار دي چې زه معروف شاه يم او د قطر نه خبرې کوم. لفظ "انا" کې که د نبي کريم ﷺ نکير او خفګان داسې واخستلی شي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل زه هم يم يعنې زه سره هيڅ پېژندنه نه شي کېدی، نو د دې مطلب هم امکان دی. اګر که چرته ليکل شوی نه دی ليدلی. (مرقات ۸/۴۵۲)

قاصد سره د راتلو وخت کې د نور اجازت ضرورت نشته

﴿۴﴾ وَعَنْ	أَبِي هريرةَ	قَالَ:	دَخَلْتُ	مَعَ	رَسُولِ اللهِ	صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ
او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې يو ورځ زه د نبي کريم ﷺ سره (د نبي کريم ﷺ کور) ته							
فَوَجَدَ	لَبَنًا	فِي	قَدَحٍ.	فَقَالَ:			
داخل شوم، نو نبي کريم ﷺ کور کې د شودو يو پيالې وليدله. نبي کريم ﷺ ماته وفرمايل							
أَبَا هِرٍّ	الْحَقْ	بِأَهْلِ	الصُّفَّةِ	فَادْعُهُمْ	إِلَيَّ	فَأَتَيْتُهُمْ	
چې ابو هريره رضي الله عنه دا اهل صفه ته لاړ شه او هغوی ماله راوله، نو هغوی پسې لاړم او رامې وستل.							
فَدَعَوْتُهُمْ	فَأَقْبَلُوا	فَاسْتَأْذَنُوا					
هغه خلک چې کله راغلل نو دروازه باندې او درېدل او اجازت يې غوښتل. نبي کريم ﷺ							
فَأَذِنَ لَهُمْ فَدَخَلُوا (رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ)[1]							
هغوی ته اجازت ورکړو او هغوی دننه لاړل.							

توضيح: اهل صفه: حضرت ابو هريره رضي الله عنه مسجد نبوي کې د نبي کريم ﷺ د مدرسه صفه طالب علم وُو. صفه کې به کله ايتا (۸۰) طالب علمان وُو. کله به تر څلور سوه (۴۰۰) نه زيات

(۱) رقم الحديث ۴۶۷۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۱/۱۱ رقم الحديث ۶۲۴۶.

شو او کله به کم شو. د ضرورت په وخت کې به د جهاد لپاره تیار ؤو. ګویا کې دا قطعهٔ منتظره د مجاهدینو وه. چې جهادي مدرسه کې یې درس ویله. حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د هم هغوی نه ؤو. خپله اوږی ؤو. د شودو پیاله راغله نو خوشحاله شو چې زه به یې هم وڅښم، خو ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته حکم وشو چې ټول راوغواړه. د قاصد سره ټول راغلل او کور ته د دننه تللو لپاره یې اجازت وغوښتلو. کېدی شي دا په دې وجه ؤو چې دا حضرت ناوخته راغلي ؤو یا د زیاتې حیا په وجه یې دروازې سره اجازت وغوښتلو چې یو استحبابي امر دی. حدیث نمبر ۲ کې وضاحت شته دی. (مرقات ۸/۴۵۴)

الفصل الثاني

سلام وکړئ او اجازت وغواړئ

﴿۵﴾ عَنْ كَلَدَةَ بْنِ حَنْبَلٍ: أَنَّ صَفْوَانَ بْنَ أُمَيَّةَ بعث بِلَبَنٍ أَوْ جداية وَضَغَابِيسَ
حضرت کلده ابن حنبل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې صفوان بن امیه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ زما په لاس شودو، د هوسۍ بچي او تره
إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَعْلَى الْوَادِي
نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته ولیږل او هغه وخت نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مکې په پاسنۍ غاړه باندې (چې معلی ورته وایي)
قَالَ: فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ
ولاړ ؤو. کلده وایي چې زه د نبي عَلَيْهِ السَّلَام خدمت ته هغه شان ورغلم، نو ما د نبي عَلَيْهِ السَّلَام قیام ګاه ته د داخلیدلو نه
وَلَمْ أُسَلِّمْ وَلَمْ أَسْتَأْذِنْ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
مخکې سلام ونه کړو او نه مې د دننه راتللو اجازت وغوښتلو. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماته وفرمایل چې
"ارْجِعْ فَقُلِ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَأَدْخُلُ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد [1]
بېرته لاړ شه (یعنې دلته نه اوځه او دروازې ته لاړ شه) او هلته او درېدلو سره) او وایه چې السلام علیکم، آیا زه دننه راتلی شم.

توضیح: جدایة: جدایه د هوسۍ هغه بچې ته وایي چې د شپږو (۶) میاشتو وي. د ګډې او بزې بچې ته هم جدایه وایي. جیم باندې کسره او فتح دواړه جائز دي. (مرقات ۸/۴۵۴)

ضغابیس: دا د ضغبوس جمع ده. تره ته وایي. چې د یو فټ نه ډېره اوږده او موټې ګوتې پشان پېړه وي. دې ته پښتو کې تره وایي. (مرقات ۸/۴۵۴)

اعلی الوادی: د دې نه د مکې مکرې پاسنۍ برخه مراد ده چې المعلاة ورته وایي. (مرقات ۸/۴۵۵)

ارجع: یعنې د اجازت لپاره هغه کس سلام ونه کړو. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د تعلیم او تنبیه په توګه

---

[1] رقم الحدیث ۴۶۷۱ اخرجه ابوداود في السنن ۵/۳۶۹ رقم الحدیث ۵۱۷۶ والترمذي في ۵/۶۱ رقم الحدیث ۲۷۱۰.

هغې ته د ښېرته د تللو حکم وکړو او بیا د سلام کولو او د راتللو حکم وکړو. چې ترېنه معلومېږي چې د اجازت لپاره سلام کول ضروري امر دی. (مرقات ۸/۴۵۵)

﴿۶﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ
او د حضرت ابو هریره رضی الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې کله تاسو کې څوک راوغوښتلی
فجاءَ مَعَ الرسولِ فَإِنَّ ذَلِكَ إِذْنٌ.
شي او د همغې سړه راشي چې د دې راغوښتلو ته تلی دی، نو د هغې سړه راتلل د هغې لپاره اجازت دی. او یو روایت
رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ. وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ قَالَ: رَسُول
کې داسې دي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې د یو سړي بل سړی د راغوښتلو لپاره هغې
الرجل إِلَى الرجل إِذْنُه[1]
ته کس لېږل د هغې له اړخه اجازت دی.

اجازت غوښتلو سره د دروازې نه چپ و دریږئ

﴿۷﴾ وَعَن عبد الله بن بُسرٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَتَى بَابَ قَوْمٍ
او حضرت عبد الله ابن بسر فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به کله د چا کور ته د تللو لپاره د دروازې ته
لَمْ يَسْتَقْبِلِ الْبَابَ تِلْقَاءِ وَجْهِهِ
ورسیدلو نو د دروازې اړخ ته به یې مخ کولو سره نه او درېدلو چې د کور والو باندې نظر ونه لږي
وَلَكِنْ مِنْ رُكْنِهِ الْأَيْمَنِ أَوِ الْأَيْسَرِ فَيَقُولُ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ
(بلکې ښي یا چپ اړخ ته به او درېدلو او بیا به یې د اجازت غوښتلو لپاره) وفرمایل السلام علیکم او د
وَذَلِكَ أَنَّ الدُّورَ لَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا سُتُورٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ
دروازې مخې ته د نه او درېدلو وجه به دا وه چې هغه زمانه کې به په دروازو باندې پردې نه ځوړندې. (ابوداؤد)
وَذَكَرَ حَدِيثَ أَنَسٍ قَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ فِي بَابِ الضِّيَافَةِ[2]
او د انس دا روایت **قال علیه الصلوة والسلام السلام علیکم ورحمة الله په باب الضیافة** کې نقل کړی شوی دی.

توضیح: لم یستقبل: یعني دروازې ته مخامخ او درېدل پکار نه دي، ځکه دروازه پرانستلې شي نو

(1) رقم الحديث ۴۶۷۲ أخرجه ابوداود في السنن ۳۷۶/۵ رقم الحديث ۵۱۹۰ وأحمد في المسند ۵۳۳/۲.
(2) رقم الحديث ۴۶۷۳ أخرجه ابوداود في السنن ۳۷۴/۵ رقم الحديث ۵۱۸۶ وأحمد في المسند ۱۹۰/۴.

دغه شان به د کور د ننه نظر پرېوځي. بلکې نبي یا چپ اړخ ته او دریدل پکار دي، لکه څنګه چې د تبلیغ یا ټیوشن والا کوي. مفسد قسمه خلک لیدلی شوي دي چې بالکل په مینځ کې ودرېږي او د ننه د کتلو کوشش کوي. د دې حدیث د آخري الفاظو نه معلومېږي چې د اسلام په ابتدائی دور کې د مسلمانانو په دروازو باندې به پردې نه وي او وروسته دور کې پردې راغلي. لهذا که د نظر لرېدلو خطر نه وي نو بیا مخامخ د او دریدلو منع نشته دی. د ممانعت اصل وجه د نظر د پرېوتلو دی. البته نفس سنت باندې عمل کولو په غرض مخامخ او دریدل به مناسب نه وي. (مرقات۸/۴۵۶)

الفصل الثالث

کور کې که مور هم وي بیا هم اجازت غواړئ

﴿۸﴾عَنْ عَطَاءٍ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:
حضرت عطاء ابن یسار رَضِیَ اللّٰہُ عَنْهُ فرمایي چې یو سړي د نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ نه وپوښتل چې آیا زه
أَسْتَأْذِنُ عَلَى أُمِّي؟فَقَالَ:نَعَمْ
خپلې مور ته د ورتللو لپاره هم اجازت وغواړم؟نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل آؤ، څکه کېدی شي چې کوم وخت کې د
فَقَالَ الرَّجُلُ: إِنِّي مَعَهَا فِي الْبَيْتِ.
هغې د بدن اندامونه کولاوي چې بچو ښودل یې هم جائز نه دي. هغه سړي وویل چې ما سره هم دغه شان کېږي.
فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:اسْتَأْذِنْ عَلَيْهَا فَقَالَ الرَّجُلُ:
نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې که هغې ته ورځې او اجازت غوښتلو سره ورځه. هغه وویل چې زه
إِنِّي خَادِمُهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:اسْتَأْذِنْ عَلَيْهَا أَتُحِبُّ أَنْ تَرَاهَا
د خپلې مور خادم یم. نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل بهر حال خو اجازت غواړه او ورځه. آیا ته دا خوښوي چې خپله مور
عُرْيَانَةً ؟ قَالَ : لَا . قَالَ : فَاسْتَأْذِنْ عَلَيْهَا . رَوَاهُ مَالِكٌ مُرسلاً[1]
بربنډه اوینې؟ هغه کس وویل چې هرګزنه. نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې بیا اجازت اخله او رهغې له ورځه.

توضیح: **فاستأذن**: یعنې کور کې څېنې وخت ښځې داسې حالت کې کینې چې هیڅ یو کس یې خوښوي چې په هغې یې نظر ولږي. لهذا هر صورت کې اجازت غواړئ او د ننه ځئ. د اجازت صورت دا هم کېدی شي چې د سلام نه بغیر د داخلیدلو وخت کې سړی ټوخی کولو سره ورشي، د بوټان اواز تیز کړي یا دروازه وټکوي چې د ننه ښځو ته اندازه وشي. حدیث کې د مور ذکر دی. مراد

([1])رقم الحديث ۴۶۷۴ أخرجه مالک في الموطا ۲/۹۶۳ رقم الحديث ۱ من باب الاستئذان .

هغه تولې ښځې دي چې د محارمو د قبیل نه وي، خو که کور کې صرف ښځه وي نو د داسې اجازت ضرورت نشته دی. (مرقات۸/۴۵۷)

حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنهُ ته د اجازت یو صورت

﴿۹﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ لِي مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَدْخَلٌ
او حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې زه به نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له د شپې او د ورځې هم ورتللم، نو زه به
بِاللَّيْلِ وَمَدْخَلٌ بِالنَّهَارِ فَكُنْتُ إِذَا دخلت بِاللَّيْلِ تنحنح لِي. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ[1]
چې د شپې وخت ورتللم نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به ماته د اجازت کولو لپاره ټوخی راکولو.

توضيح: **تنحنح لي**: د دې حدیث نه دا خبره واضحه وشه چې حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنهُ به د شپې وخت کې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کور ته د داخلېدلو لپاره داسې اجازت غوښتلو چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به ټوخی کولو. د دې نه دا امر معلوم نه شو چې د ورځې په وخت کې د اجازت کوم علامت مقرر ؤو. امکان لري چې د ورځې وخت کې د حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنهُ ټوخی کول د اجازت علامت ؤو، لکه څنګه چې عامه طريقه همدغه وي.

اوس دلته یو سوال پیدا کېږي. هغه داسې چې په ځینې روایتونو کې راغلي دي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ټوخی کول د اجازت د نشتوالي دليل ؤو، نو ځکه حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ټوخي سره به زه بيرته تللم. د دې سوال جواب دا دی چې امکان لري چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ټوخی کول د اجازت او د عدم اجازت دواړو لپاره علامت ؤو، خو د خارجي قريني نه معلومېدل چې دا د اجازت علامت دی او دا د عدم اجازت علامت دی. (مرقات۸/۴۵۷)

﴿۱۰﴾ وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَأْذَنُوا لِمَنْ لَمْ يَبْدَأْ
او د حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل: څوک چې سلام کې اوليت ونه کړي نو
بِالسَّلَامِ رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شعب الْإِيمَانِ[2]
هغې له خوا ته د راتللو اجازت مه ورکوئ.

---

[1] رقم الحديث ۴۶۷۵ أخرجه النسائي في السنن ۱۲/۳ رقم الحديث ۱۲۱۱، وابن ماجه في ۱۲۲۲/۲ رقم الحديث ۳۷۰۸

[2] رقم الحديث ۴۶۷۶ أخرجه البيهقي في الشعب ۴۴۱/۶ رقم الحديث ۸۸۱۶

باب المصافحة والمعانقة

د مصافحې او معانقې بیان

اسلام دا چې کامل او پوره بلکې د ژوند اکمله ضابطه ده، ځکه د انساني ژوند د مسائلو حل دي کې موجود دی. مصافحه کول د مسلمانانو د معاشري یوه برخه ده، ځکه اسلام کې د دې د مسائلو او د فضائلو ذکر شوی دی. مصافحه ده صفحه نه دی. صفحه د یو شي پلنوالی برخې ته وایي. د یو لاس پلنوالي د بل لاس پلنوالي باندې د کیخودلو نوم مصافحه دی. دغه شان د لاس د کیخودلو او خپل مینځ کې د ملاوېدلو سره د بخښنې معنی هم پوره شي، ځکه مصافحه کې بخښنه کېږي.

اسلام کې د سلام کولو جدا مقام دی او د مصافحه کولو جدا مقام دی، خو سلام مع المصافحة هم اسلام کې مشروع دی، د دې لپاره چې د ملاقات پوره حق ادا شي.د مخامخ کیدو په وخت کې د نورو قومونو هم څه طریقې دي. یهود په ګوتو سره په یو خاص طرز باندې اشاره کوي. او عیسایان ورغوي باندې سلیوټ کوي. اسلام ډېره معیاري طریقه خوښه کړې ده او د نبي کریم ﷺ طریقه د ټولو نه معیاري ده، ځکه

جہاں آپ کی تقلید اسی حد تک سلیقہء بشریت بشر کو ملتا ہے

که د سلف صالحینو په نزد هم کله په یو لاس سره مصافحه شوي وي نو هغه عام عادت نه ؤو. عام عادت چې منقول دی او کوموته چې علماؤ او صلحاؤ کامل سنت ویلی دی. هغه په دواړو لاسونو باندې مصافحه ده. اګر که د هیڅ حدیث نه ماته صریح ثبوت نه دی ملاؤ شوی. امام بخاري په بخاري یو د عنوان قائم کړی دی. چې نبي کریم ﷺ د ابن مسعود رضي الله عنه لاس په خپل دواړو لاسونو کې ونیولو، د دینه د استدلال کول کوشش کېږي، خو هغه اخذ بالیدین دی. د غیر مقلدینو نه بغیر په جزیرهٔ عرب کې او د سعودي خلک او عام هوښیار خلک په یو لاس مصافحه کوي.

جمعې او اخترونو د لمونځ او پنځه وخته لمونځونو نه وروسته د یو بل سره مصافحه علماؤ خلاف سنت بلکې بدعت یې ویلې دي. او دا یې مکروه لیکلې دي. یوې ناواقفه ښځې سره مصافحه کول جائز نه دي، ځکه چاته چې کتل ناجائز وي نو د هغې د بدن نه لګېدل هم جائز نه دي. بوډئ ښځې سره د سلام د فتنې د نشوالي په وجه جائز دی.د سلام نه وروسته په سینه باندې ایښودل د هیڅ حدیث او نص نه ثابت نه دی بلکې دا د عوامو د غلطیانو نه دی.او د عاشقانو طریقه ده. شاعر ساحر وایي:

حاولن تفدیتی و خفن مراقباً　　**فوضعن ایدهن فوق ترئیاً**

والمعانقة: سلام او مصافحې سره معنقه هم اسلام کې جائز ده. معانقه څټ د څت او سینه د سینې سره ملاوېدلو ته وایي. څه خلک د دې یو مکروه شکل جوړوي او خېټو له جټکې ورکوي. دا معانقه نه ده بلکې

مباطنه ده. خيال ساتل پکار دي. قميض د نشوالي په صورت کې هم معانقه مکروه ده. (مرقات ۸/۴۵۹)

الفصل الاول

مصافحه ثابت ده

﴿۱﴾ عَن قتادةَ قَالَ: قُلْتُ لِأَنَسٍ: أَكَانَتِ الْمُصَافَحَةُ فِي أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟
حضرت قتاده تابعی فرمايي چې ما د حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه وپوښتل چې آيا د نبي عَلَيْهِ السَّلَام صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُم
قَالَ: نعم. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
به (خپل مينځ کې د ملاقات نه وروسته) مصافحه کول؟ هغې وفرمايل چې آو.

ماشوم ښکلول مستحب دي

﴿۲﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَبَّلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حضرت حسن بن علی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ښکل کړو،
وَعِنْدَهُ الْأَقْرَعُ بْنُ حَابِسٍ. فَقَالَ
نو يو صحابي اقرع ابن حابس چې هغه وخت د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې حاضر وُو. وي ويل
الْأَقْرَعُ: إِنَّ لِي عَشَرَةً مِنَ الْوَلَدِ مَا قَبَّلْتُ مِنْهُمْ
چې زما لس بچې دي او ما هغې کې هيڅ يو نه دی ښکل کړی. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې او رېدلو سره
أَحَدًا فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ
د هغې ارخ ته وکتل او ويې فرمايل: څوک چې رحم نه کوي هغې باندې رحم نه کېږي يعني څوک چې خپل اولاد يا مخلوق
مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يُرْحَمُ. (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)
خپل اولاد يا د خدای په مخلوق نرمي او شفقت نه کوي. هغې باندې د الله رحمت او شفقت نه کېږي. (بخاری او مسلم)
وَسَنَذْكُرُ حَدِيثَ أَبِي هُرَيْرَةَ: أَثَمَّ لُكَعُ فِي بَابِ مَنَاقِبِ أَهْلِ بَيْتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمْ
او د ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ روايت "اثم لكع" به مونږ ان شاء الله مناقب اهل بيت نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په

[1] رقم الحديث ۴۶۷۷ اخرجه البخاري في صحيحه ۴۹/۱۱ رقم الحديث ۶۲۶۳ والترمذي في ۷۱/۵ رقم الحديث ۲۷۲۹.

أَجْمَعِينَ إِنْ شَاءَ تَعَالَى وَ ذَكَرَ حَدِيثَ أُمِّ هَانِئٍ فِي بَابِ الْأَمَانِ)[۱]

باب کې نقل کوؤ. او د حضرت ام هانی رضي الله عنها روایت په باب الامان کې نقل کړی شوی دی.

الفصل الثاني

د مصافحې فضیلت

﴿۲﴾ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مِنْ

حضرت براء ابن عازب رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل کله چې دوه مسلمانان

مُسْلِمَيْنِ يَلْتَقِيَانِ فَيَتَصَافَحَانِ إِلَّا غُفِرَ لَهُمَا قَبْلَ أَنْ يَتَفَرَّقَا. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ

ملاويږي او مصافحه کوي نو د هغې دواړو د جدا کېدو نه مخې خدای هغوی اوبښي. (احمد، ترمذی،

وَابْنُ مَاجَهْ وَفِي رِوَايَةِ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: إِذَا الْتَقَى الْمُسْلِمَانِ

ابن ماجه) او د ابوداؤد په روايت کې داسې دي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل کله چې دوه مسلمانان

فَتَصَافَحَا وَحَمِدَا اللهَ وَاسْتَغْفَرَاهُ غفر لهما[۲]

ملاو شي او ديو بل سره مصافحه کوي، د الله حمد وکړي او بښنه وغواړي نو هغه دواړه وبخښل شي.

د سلام کولو وخت کې ټيټېدل منع دي

﴿۳﴾ وَعَنْ أَنس قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللهِ الرَّجُلُ مِنَّا

او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې يو کس عرض وکړو چې يا رسول الله صلى الله عليه وسلم! مونږ کې چې

يَلْقَى أَخَاهُ أَوْ صَدِيقَهُ أَيَنْحَنِي لَهُ؟ قَالَ:

څوک کله د خپل مسلمان ورور يا د خپل دوست سره ملاقات وکړي نو آيا هغه ښکته شي؟ نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل

لَا. قَالَ: أَفَيَلْتَزِمُهُ وَيُقَبِّلُهُ؟ قَالَ:

نا. هغه سړي وويل چې آيا د هغې سره غاړه ملاو کړي او هغه ښکل کړي؟ نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل

لَا. قَالَ: أَفَيَأْخُذُ بِيَدِهِ وَيُصَافِحُهُ؟

نا. هغه سړي وويل چې د هغې لاس خپل لاسونو کې نيولو سره د هغې سره مصافحه وکړي؟

---

(۱) رقم الحديث ۴۶۷۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۲۶/۱۰ رقم الحديث ۵۹۹۷ ومسلم في ۱۸۰۸/۴ رقم الحديث ۲۳۱۸.

(۲) رقم الحديث ۴۶۷۹ أخرجه ابوداود في السنن ۳۸۸/۵ رقم الحديث ۵۲۱۲ والترمذي في ۷۰/۵ رقم الحديث ۲۷۲۷.

قَالَ: نَعَمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]
نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل آو.

توضيح قال لا: يعني د سلام كولو وخت كې ښكته كېدل منع دي. دې سره د بدعت او شرك دروازه كولاوېدلې شي. دې حديث كې چې څنګه د سلام كولو وخت كې د ښكته كېدلو نه منع شوې ده. همدغه شان د يو بل سره غاړه په غاړې د معانقه كولو نه هم منع شوې ده. او لاس وغيره ښكلول هم منع كړې شوي دي.
فقهاؤ ليكلي دي چې كه د لاس ښكلو د دنيا په غرض وي نو دا په اتفاق سره مكروه تحريمي دي، خو كه د مور او پلار يا د استاذانو يا د مشائخو او د الله والو لاس ښكل كړي نو دا جائز دي، خو د دنيا دار لاس وغيره د دنيا په غرض ښكولو جائز نه دي. لهذا د ممانعت صورت د همدغه منع شوي صورتونو سره دى. (مرقات ۸/۴۶۲)

د سلام پوره طريقه

﴿۵﴾ وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم قَالَ: "تَمَامُ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ
او د حضرت ابو امامه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دى چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل د مريض پوره بيمار پرسي ده
أَنْ يَضَعَ أَحَدُكُمْ يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ أَوْ عَلَى يَدِهِ فَيَسْأَلَهُ:
دا چې تاسو كې يو خپل لاس د هغې په تندي باندې يا د هغې په لاس كېږدئ او بيا تر ښه پوښتنه وكړئ
كَيْفَ هُوَ؟ وَتَمَامُ تَحِيَّاتِكُمْ
چې د دې څه حال دى؟ او ستاسو پوره سلام چې تاسو يې خپل مينځ كې كوئ مصافحه ده يعني كله
بَيْنَكُمُ الْمُصَافَحَةُ". رَوَاهُ أَحمد وَالتِّرْمِذِيّ وَضَعفه[2]
چې تاسو سلام كوئ نو مصافحه هم كوئ چې سلام پوره شي.

د سفر نه راتلونكي سره معانقه او تقبيل جائز دى

﴿۶﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَدِمَ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ الْمَدِينَةَ
او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې يو ځل زيد ابن حارثه مدينې ته راورسيدلو نو هغه وخت
وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِي فَأَتَاهُ
نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زما كور كې ؤو. زيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي عَلَيْهِ السَّلَام (خدمت كې د حاضرېدلو لپاره زما كورته) راغلو

(۱) رقم الحديث ۴۶۸۰ أخرجه الترمذي في السنن ۷۰/۵ رقم الحديث ۲۷۲۸ وابن ماجه في ۱۲۲۰/۲ رقم الحديث ۳۷۰۲.
(۲) رقم الحديث ۴۶۸۱ أخرجه الترمذي في السنن ۷۱/۵ رقم الحديث ۲۷۳۱ وأحمد في المسند ۲۶۰/۵.

فَقَرَعَ	البَابَ	فقامَ	إِلَيْهِ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ عُرْيَانًا

او دروازه يې وټكوله. نبي كريم ﷺ خپل لوڅ بدن خپلې ټوټې يعني څادر واچولو او د زيد رضي الله عنه

يَجُرُّ	ثَوْبَهُ	وَاللهِ	مَا

سره د ملاوېدلو لپاره بهر او تلو قسم په خدائ چې ما د دې نه مخكې او د دې نه وروسته نبي كريم ﷺ لوڅ نه دى ليدلى

رَأَيْتُهُ	عُرْيَانًا	قَبْلَهُ	وَلَا	بَعْدَهُ

(يعني كله هم داسې نه دي شوي چې نبي كريم ﷺ د استقبال په وخت كې دغه شان د شوق او ارمان اظهار كړى وي

فَاعْتَنَقَهُ وَ قَبَّلَهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]

او دغې سره د ملاوېدلو لپاره لوڅ بدن بهر وتلى وي) بهرحال نبي عليه السلام حضرت زيد رضي الله عنه له غاړه وركړه او ښكل يې كړو.

توضيح: فاعتنقه: يعني نبي كريم ﷺ د حضرت زيد رضي الله عنه سره معانقه وكړه. د دې حديث نه د معانقې او د تقبيل ثبوت ملاوېږي. راتلونكي د حضرت جعفر رضي الله عنه د حديث نمبر ۱۰ نه هم د معانقې او تقبيل ثبوت ملاوېږي. فقهاؤ هم دغه اختيار كړى دى چې دا جائز دي. چرته چې د ممانعت روايت دى. هغه دې تقبيل باندې محمول دى. چې كوم د دنيا به غرض وي. (مرقات ۴۶۳/۸)

عريانا: يعني نبي كريم ﷺ صرف لنګ اغوستى وُو. بدن يې بيخي لوڅ نه وُو. (مرقات ۴۶۳/۸)

معانقه جائز ده

﴿۷﴾ وَعَنْ	أَيُّوبَ	بْنِ	بُشَيْرٍ	عَنْ	رَجُلٍ	مِنْ	عَنَزَةَ أَنَّهُ قَالَ:

او حضرت ايوب ابن بشير د عنزه قبيلې د يو سړي نه روايت كوي چې هغې بيان وكړو چې ما د حضرت ابو ذر رضي الله عنه

قُلْتُ	لِأَبِي	ذَرٍّ:	هَلْ	كَانَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

وپوښتل كله به چې تاسو د نبي كريم ﷺ سره ملاقات كولو نو ايا نبي كريم ﷺ به

يُصَافِحُكُمْ	إِذَا	لَقِيتُمُوهُ؟	قَالَ:	مَا	لَقِيتُهُ قَطُّ

تاسو سره مصافحه هم كوله؟ حضرت ابو ذر رضي الله عنه وفرمايل ما چې كله هم د نبي كريم ﷺ سره ملاقات كړى دى

إِلَّا	صَافَحَنِي	وَبَعَثَ	إِلَيَّ	ذَاتَ يَوْمٍ

نو نبي كريم ﷺ ما سره مصافحه كړې ده او د يو ورځې واقعه ده چې نبي كريم ﷺ زما راغوښتلو لپاره

وَلَمْ	أَكُنْ	فِي	أَهْلِي	فَلَمَّا جِئْتُ

ما پسې (يو سړى) راولېږلو. هغه وخت زه خپل كور كې موجود نه وُوم. كله چې كور ته راغلم نو ما ته

---

[1] رقم الحديث ۴۶۸۲ اخرجه الترمذي في السنن ۷۲/۵ رقم الحديث ۲۷۳۲.

أُخْبِرْتُ فَأَتَيْتُهُ وَهُوَ عَلَى سَرِيرٍ فَالْتَزَمَنِي
خبرراکړی شو، نو زه د نبي عَلَيْهِ السَّلَام خدمت کې حاضرشوم، نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم هغه وخت په يو تخت باندې ناست ؤو.
فَكَانَتْ تِلْكَ أَجْوَدَ وَأَجْوَدَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
نبي عَلَيْهِ السَّلَام ماله غاړه راکړه او دا غاړه راکول (لطف او سرور په اعتبار سره د مصافحې په نسبت) غوره ؤو، څه ډېر غوره ؤو.

د حضرت عکرمه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ راتلو باندې معانقه

﴿۸﴾ وَعَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ أَبِي جَهْلٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عکرمه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بن ابوجهل فرمايي چې (د فتح مکې په ورځ چې زه د اسلام قبولو لپاره) د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم
يَوْمَ جِئْتُهُ: مَرْحَبًا
خدمت کې حاضر شو، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم (ماته په کتلو سره) وفرمايل (د الله او د رسول له
بِالرَّاكِبِ الْمُهَاجِرِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[2]
اړخه يا د دارالحرب نه دراالاسلام اړخ ته) هجرت کونکي سپور ته هرکلی.

توضيح: د فتح مکې په موقع کې عکرمه بن ابی جهل د مسلمانانو مقابلې ته راغلی ؤو، خو د حضرت خالد بن وليد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په لاس يې ماتې وخوړله او د يمن اړخ ته په تښتېدو شو. د هغې ښځه مسلمانه شوې وه. هغې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم نه امان عکرمه لپاره امان وغوښتلو. دا راتګ يې د همغه موعې دی. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم د تلطف په توګه هغه ته "الراکب" او "المهاجر" په نوم سره يا دکړو ځکه او ښ باندې سپور راراوان ؤو او د کفر نه يې د اسلام اړخ ته هجرت کول. تفصيلي روايت کې د معانقه ذر کيد. دې حديث نه د مسافر راتګ باندې د استقبال ثبوت هم ملاوېږي او د مبارک باد الفاظ هم ملاوېږي. (مرقات ۸/۴۶۴)

د يو سړي د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم د ښکولولو عجيبه قصه

﴿۹﴾ وَعَنْ أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَ: بَيْنَمَا
او حضرت اسيد ابن حضير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چې د انصارو نه ؤو، د هغې باره کې روايي فرمايي چې هغه وخت کله چې (اسيد)
هُوَ يُحَدِّثُ الْقَوْمَ وَكَانَ فِيهِ مُزَاحٌ بَيْنَنَا يُضْحِكُهُمْ
د خلکو سره خبې کولې او د هغې په مزاج کې خوش طبيعتي او ظرافت ؤو د هغې سره خلکو خندل نو

(۱) رقم الحديث ۴۶۸۳ أخرجه ابوداود في السنن ۵/ ۳۹۰ رقم الحديث ۵۲۱۴.
(۲) رقم الحديث ۴۶۸۴ أخرجه الترمذي في السنن ۵/ ۷۴ رقم الحديث ۲۷۳۵.

فَطَعَنَهُ	النَّبِيُّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	فِي	خَاصِرَتِهِ بِعُودٍ

نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (ازراه مزاق) هغه په يو لرګي وسكونډو. هغې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته

فَقَالَ: أَصْبِرْنِي. قَالَ: أَصْطَبِرْ. قَالَ:

وفرمايل چې ماله د دې سكونډلو بدله راكړه. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې زما نه بدله واخله، هغه وويل

إِنَّ عَلَيْكَ قَمِيصًا وَلَيْسَ عَلَيَّ قَمِيصٌ فَرَفَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

چې د ستاسو به بدن باندې جامه شته دى او زما په بدن باندې جامه نشته دى، نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

عَنْ قَمِيصِهِ فَاحْتَضَنَهُ وَجَعَلَ يُقَبِّلُ كَشْحَهُ قَالَ:

خپله قرتئ راواخستله. اسيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هغې نه غاړه واخستله او د غاړې ښكولو لپې ورله شروع كړل او وې ويل

إِنَّمَا أَرَدْتُ هَذَا يَا رسولَ اللهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]

چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! ما صرف همدغه غوښتل (يعني د بدن مبارك ښكولو). (ابوداؤد)

توضيح: رجل: مصابيح كې د رجل لفظ مجرور دى. چې د اسيد بن حضير صفت تى. د دې نه دا وهم پيدا كېږي چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه چې د بدلې چې كومه واقعه ذكر ده، دا انصار د لوېې شان والا مشهور صحابي اسيد بن حضر دى، خو د ګپ اندازيې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د شان خلاف دى. لهذا دا واقعه د بل كوم كس ده. چې طبيعيت كې مزاح ؤو او هغه هم د انصارو نه ؤو. دا قعې مشهور صحابي حضرت حضرت اسيد بن حضير بين كړې ده. د دې خبرې تائيد د جامع الاصول د روايت نه كېږي. هلته د رجلا لفظ دى، نو عبارت دسې دى "عن اسيد بن حضير قال ان اجلا من الانصار كان فيه مزاح" بهر حال صحيح او راجح همدغه ده چې د حضرت اسيد بن حضير د دې حديث راوي دى. قصه او واقعه د بل چا ده. (مرقات۸/۴۶۵)

اصبرني: يعني زه ستا نه بدله اخلم، نو ځكه تاسو ماته صبر وكړې. مطلب دا د دى چې ماله بدل راكړه. (مرقات۸/۴۶۶)

اصطبر: يعني زه به د بدله دركولو لپاره صبر وكړم. ته خپله بدله واخله.

مرسلا: دې حضراتو دا روايت د ارسال په طريقه نقل كړې دى خو په شرح السنة كې د بياضى په حوال دا حديث متصل كړى شوى دى. بياضي د بياضه بن عامر ارخ ته منسوب دى. د بياضى ذكر چې مطلق چرته وي، هلته عبدالله بن جابر انصاري مراد وي. (مرقات۸/۴۶۶)

---

[1] رقم الحديث ۴۶۸۵ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۳۹۵ رقم الحديث ۵۲۲۴.

د تندي ښکولول ثابت دي

﴿١٠﴾ وَعَنِ الشَّعْبِيِّ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَلَقَّى جَعْفَرَ بْنَ أَبِي طَالِبٍ
او حضرت شعبی فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د حضرت جعفر بن ابی طالب سره ملاو شونو
فَالْتَزَمَهُ وَقَبَّلَ مَابَيْنَ عَيْنَيْهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالْبَيْهَقِيُّ
هغه له يې غاړه ورکړه او هغه يې د سترګو په مينځ کې ښکل کړو. دا روايت ابوداؤد او شعب الايمان کې
فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ مُرْسَلًا وَفِي بَعْضِ نُسَخِ الْمَصَابِيحِ وَفِيشرح السّنة
بيهقی په د ارسال په طريقه نقل کړی دی خو د مشکوة په ځينو مسخو او شرح السنة کې دا روايت د
عَنِ الْبياضي مُتَّصِلًا[1]
بياضی نه د اتصال په طريقه رانقل کړی شوی دی.

توضيح: جعفر بن ابي طالب: حضرت جعفر طيار اول د مکې نه حبشې ته هجرت وکړو او بيا د هلته نه مدينې ته هجرت وکړو. زير بحث حديث کې د همدغه حبشې نه مدينې ته د هجرت ذکر دی. د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې د جضرت جعفر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سره د ملاقات کوم ذکر دی هغه د همدې موقع دی.

قبل بين عيينه: د دې نه د اندې ښکولو ثابتېږي. (مرقات ۸/۴۶۸)

د جعفر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په راتګ باندې خوشحالي

﴿١١﴾ وَعَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فِي قِصَّةِ رُجُوعِهِ مِنْ أَرْضِ الْحَبَشَةِ
او حضرت جعفر ابن ابی طالب د حبشې د زمکې نه د بېرته راتللو واقعه بيانوي او وايي چې مونږ د حبشه نه
قَالَ: فَخَرَجْنَا حَتَّى أَتَيْنَا الْمَدِينَةَ
راروان شو او مدينې ته رسيدلو سره د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (خدمت کې حاضر شو او د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره)
فَتَلَقَّانِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاعْتَنَقَنِي ثُمَّ قَالَ: " مَا أَدْرِي:
مو ملاقات وکړو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماله غاړه راکړه او ويې فرمايل چې زه نه شم ويلی چې زه
أَنَا بِفَتْحِ خَيْبَرَ أَفْرَحُ أَمْ بِقُدُومِ
د خيبر د فتح کېدو په وجه زيات خوشحاله يم يا که د جعفر په بېرته راتلو په وجه، او اتفاقًا حضرت

[1] رقم الحديث ۴۶۸۶ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۳۹۲ وأخرجه البغوي في شرح السنة ۱۲/۲۹۰ رقم الحديث ۳۲۲۷.

جَعْفَرٍ؟. وَوَافَقَ ذٰلِكَ فَتْحَ خَيْبَرَ. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السّنة "[۱]

جعفر رضي الله عنه په همدغه ورځ راغلی ؤو چې په کومه خیبر فتح شوی ؤو.

ښپې ښکلول څنګه دي؟

﴿۱۲﴾ وَعَنْ زَارِعٍ وَكَانَ فِي وَفْدِ عَبْدِ الْقَيْسِ قَالَ: لَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ

او حضرت زارع چې د عبدالقیس په وفد کې شامل ؤو، وايي چې کله مونږ مدینې ته ورسیدلو نو

فَجَعَلْنَا نَتَبَادَرُ مِنْ رَوَاحِلِنَا فَنُقَبِّلُ يَدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرِجله. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۲]

د خپلو سورلو نه ژر ژر راکوشو نو مونږ د نبي کریم صلی الله علیه وسلم لاسونه او پښې ښکل کړې. (ابوداؤد)

توضیح: ورجله: یعني مونږ د سورلو نه کوز شو او نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته ورغلو او د نبي کریم صلی الله علیه وسلم لاس او پښې مو ښکل کړې. لاس او د تندي په ښکولو کې څه خاص مسئله نشته دی، ځکه د دین والو تندی او لاسونه ښکلو د حدیثونو نه ثابت دي. که دنیوي غرض نه وي نو ښکولو کې هیڅ باک نشته دی. البته پښو ښکولو کې ښکته کېدنه کېږي چې د سجدې صورت ترېنه پیدا کېږي. دې کې کلام دی. که کوم کس پلنګ وغیره اوجت ځای باندې ولاړ او کوم کس د هغې پښې ښکولو او د سجدې صورت نه جوړېږي، نو دې کې بحث نشته دی. بحث په دې کې دی چې پښې ښکولو کې چې د سجدې کوم صورت جوړوېږي، د هغې څه حکم دی؟

د احنافو څه علماء دا جائز ګڼې او دا د سجده تعظیمې نه جدا ګڼي او وايي چې دې کې نه د عبدات والا سجده شته او نه د تعظیم والا سجده شته دی. دا صرف د احترام او اکرام یو صورت دی. "**عمدة الفقه**" کې حضرت مولانا متفی محمد شفیع رحمه الله په احسن الفتاوی کې د مفتي رشید احمد رحمه الله دا جائز لکیلي دي. حضرت مفتي محمد شفیع رحمه الله خو د دې د ثابتولو او د دلائل پیش کولو ډېر کوشش کړی دی. د بحث لاندې حدیث کې د دې حضراتو لویې دلیل دی، خو عام فقهاء د پښو ښکولو جائز نه ګڼې او د بحث لاندې حدیث د پیغمبر په خصوصیت باندې حمل کوي. او د پښو ښکولو ښه نه ګڼې. بنده عاجز هم د همدغه فقهاؤ رائی خوښوي کومو چې د پښو ښکولو ناخوښ عمل ګڼې. او حدیث په پیغبري باندې حمل کوي. یا دا چې په ابتداء کې دا عمل جائز ؤو بای منع شو یا به یې بله کومه وجه وي. بهرحال پښو ټېټېدل او د هغې ښکولو د اسلامي تعلیماتو د روح منافې دي.

---

(۱) رقم الحديث ۴۶۸۷ أخرجه البغوي في شرح السنة ۲۹۰/۱۲ رقم الحديث ۳۳۲۷.

(۲) رقم الحديث ۴۶۸۸ أخرجه ابوداود في السنن ۳۹۵/۵ رقم الحديث ۵۲۲۵

د حضرت فاطمه رضي الله عنها عمل

﴿۱۲﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي طور طريقه، عادات او ورش او نيک خصلتي او يو روايت کې دي چې
كَانَ أَشْبَهَ سَمْتًا وَهَدْيًا وَدَلًّا.
خبرې اترې او په کلام کې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم په مشابهت کې د فاطمه رضي الله عنها نه زيات بل څوک نه
وَفِي رِوَايَةٍ حَدِيثًا وَكَلَامًا بِرَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ فَاطِمَةَ
ليدلى (يعني حضرت فاطمه رضي الله عنها په هغه کارونو کې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم سره زيات مشابه وه)
كَانَتْ إِذَا دَخَلَتْ عَلَيْهِ قَامَ إِلَيْهَا فَأَخَذَ بِيَدِهَا فَقَبَّلَهَا وَأَجْلَسَهَا فِي مَجْلِسِهِ
فاطمه رضي الله عنها به چې کله د نبي کريم صلى الله عليه وسلم خدمت کې حاضرېدله نو ييا به يې هغه خپل د ناستي ځاى کې کېنوله،
وَكَانَ إِذَا دَخَلَ عَلَيْهَا قَامَتْ إِلَيْهِ
همغه شان به چې نبي عليه السلام کله د فاطمه رضي الله عنها خوا لاړو نو فاطمه رضي الله عنها به ليدلو سره او درېدلو.
فَأَخَذَتْ بِيَدِهِ فَقَبَّلَتْهُ وَأَجْلَسَتْهُ فِي مجلسِها. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]
د نبي عليه السلام لاس به يې په لاس ونيولو او نبي عليه السلام به يې ښکلو کړو او خپل ځاى باندې به يې کېنولو.

توضيح: سمتاً: طور او طريقي ته وايي. (مرقات ۸/۴۶۸)

هدياً: عادت او د روش په معنی کې دی. (مرقات ۸/۴۶۸)

ودلاً: تګ راتګ او مزل ته وايي. دې الفاظو کې ترادف هم او معمولي تغاير هم دی. (مرقات ۸/۴۶۸)

د حضرت فاطمه رضي الله عنها د عمل نه معلومېږي چې د لاس ښکولو جائز دي. دې کې هيڅ کلام نشته دی. ښکولو جائز هم دي او اولاد له دې باندې عمل هم کول پکار دی. مور او پلار که د شفقت په توګه د خپل اولاد لاس ښکول کړي نو دا جائز دي خو دا په محبت او شفقت باندې محمول امور دي. دا کاروبار جوړول پکار نه دی.

---

[1] رقم الحديث ۴۶۸۹ اخرجه ابوداود في السنن ۵/۳۹۱ رقم الحديث ۵۲۱۷ والترمذي في ۵/۶۵۷ رقم الحديث ۳۸۷۲.

د حضرت صديق رضي الله عنه عمل

﴿۱۴﴾ وَعَنِ البراءِ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَولَ مَا قدمَ المدينةَ
او حضرت براء رضي الله عنه فرمايي چې ما يو ځل د يوې غزوې نه حضرت ابوبكر رضي الله عنه مدينې ته راتلو سره د هغې
فَإِذا عَائِشَة مُضْطَجِعَة قد أصابتها حُمّى
سره لاړم نو څه وينم چې د هغې لور حضرت عائشه رضي الله عنها پرته ده او تبه يې ده، نو حضرت ابوبكر رضي الله عنه
فَأَتَاهَا أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ: كَيْفَ أَنْتِ يَا بُنَيَّةُ؟
هغې له ورغلو او وې پوښتل چې زما لورې ستا طبيعت څنګه دی او هغې د شفقت او د محبت يا
وَقَبَّلَ خَدَّهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
سنتو د لحاظ ساتلو د وجې نه يې د هغه مخ ښكل كړو.

اولاد د كشمالي د ګل پشان دي

﴿۱۵﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُتِيَ بِصَبِيّ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم خدمت كې يو ماشوم راوړلى شو.
فَقَبَّلَهُ فَقَالَ: أَمَا إِنَّهُمْ مَبْخَلَةٌ مَجْبَنَةٌ
نبي كريم صلى الله عليه وسلم هغه ښكل كړو او وې فرمايل چې خبر شئ او دا اولاد د بخل او وېرې سبب دی
وَإِنَّهُمْ لَمِنْ رَيحَانِ الله. رَوَاهُ فِي شرح السّنة[2]
خو دې كې هم شک نشته دی چې اولاد د خداى وركړې شوى نعمت او رزق هم دی.

توضيح: مبخلة: اولاد د بخل ذريعه ده. د دې مطلب دا دی چې كله د سړي اولاد نه وي نو لاس يې كولاو وي، د هغې هيڅ څيز بندې پروا نه وي. په پټو سترګو خرچ كوي، خو چې د چورګوټو پشان اولاد راشي نو بيا سړى سوچ كوي چې اوس د دې بچو د ساتلو لپاره روپۍ بچت كول ضروري ده. او دغه شان سړى بخل شروع كړي او بيا يې په ځان هم خرچ نه كوي. (مرقات ۸/۴۶۹)

(۱) رقم الحديث ۴۶۹۰ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۳۹۳ رقم الحديث ۵۲۲۲

(۲) رقم الحديث ۴۶۹۱ أخرجه البغوي في شرح السنة ۱۳/۳۵ رقم الحديث ۳۴۴۸.

مجبنة: د سړي چې اولاد نه وي نو په زړه ورتیا د جنګ میدان ته وردانګي. نه هغې سره خپل فکر وي او نه د ژوند فکر وي خو که اولاد یې وي نو دا سړی په احتیاط بیا ژوند تېروي او وایي چې وروه زما واړه واړه بچې دي. زه جنګ نه کوم دغه شان هغه زړه زړي شي. (مرقات۸/۴۶۹)

ريحان الله: یعني د خوشبودار ګلانو پشان دا ماشومان ګرځې راګرځي. عام مور او پلار ماشومان پوزې ته رانژدې کړي او بوی یې کوي یی. د ریحان نه رزق هم مراد اخستل کېدی شي چې دا د الله له اړخه رزق دی. (مرقات۸/۴۶۹)

الفصل الثالث

﴿۱۶﴾ عَن يعلى قَالَ: إِنَّ حسنا وحُسيناً رَضِيَ اللهُ عَنْهُم اسْتَبَقَا
حضرت يعلى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې حسن رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او حسين رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د كوم ځای نه منډه د
إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَضَمَّهُمَا إِلَيْهِ وَقَالَ:
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوا له راغلل نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغې دواړو له غاړه ورکړه او ويې فرمايل
إِنَّ الْوَلَدَ مَبْخَلَةٌ مجبنَةٌ. رَوَاهُ أَحْمد[۱]
چې ماشومان د بخل سبب دی او د وېرې سبب دی.

هديه ورکوئ محبت به ډېرېږي

﴿۱۷﴾ وَعَنْ عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت عطاء خراساني نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل خپل مينځ کې د يو بل
تَصَافَحُوا يَذْهَبُ الْغِلُّ وَتَهَادَوْا
سره مصافحه کوئ، دې سره بغض او کينه ختمېږي او خپل مينځ کې د يو بل ته هديه او تحفه لېږئ،
تَحَابُّوا وَتَذْهَبِ الشَّحْنَاءُ رَوَاهُ مَالِكٌ مُرْسَلاً[۲]
دې سره محبت زياتېږي او دښمني ختمېږي.

---

(۱) رقم الحديث ۴۶۹۲ أخرجه ابن ماجه في السنن ۱۲۰۹/۲ رقم الحديث ۳۶۶۶ وأحمد في المسند۱۷۲/۴.

(۲) رقم الحديث ۴۶۹۳ أخرجه مالک في المؤطأ ۹۰۸/۲ رقم الحديث ۱۶.

توضیح: کینه او حسد او عداوت ته **الغل** وایي. **غَین** باندې زیر دی. (مرقات۸/۴۷۱)

الشحناء: د زړه دننه چې کومه کینه وي هغې ته شحناء وایي مراد ترېنه دښمني ده(مرقات۸/۴۷۱)

مصافحه کولو سره ګناهونه رژېږي

﴿۱۸﴾ وَعَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ
او د حضرت براء بن عازب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل: چا چې د غرمې
صَلَّى أَرْبَعًا قَبْلَ الْهَاجِرَةِ فَكَأَنَّمَا صَلَّاهُنَّ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَالْمُسْلِمَانِ
نه مخکې څلور رکعته لمونځ وکړو. هغې ګویا کې هغه څلور رکعته په شب قدر کې ولوستل او مسلمانان
إِذَا تَصَافَحَا لَمْ يَبْقَ بَيْنَهُمَا ذَنْبٌ إِلَّا سَقَطَ . رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيْمَانِ (۱)
چې کله خپل مینځ کې مصافحه کوي نو د هغې دواړو مینځ کې هیڅ ګناه نه پاتې کېږي بلکې رژېږي.

❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

(رقم الحدیث ۴۶۹۴ أخرجه البیهقي في الشعب ۶/۴۷۴ رقم الحدیث ۸۹۵۵.

باب القيام
تعظيما د اودرېدلو بيان

قيام د اودرېدلو په معنى کې دى، خو دلته مطلق د اودرېدلو خبره نه ده بلکې د يو راتلونکې مخې ته د تعظيم لپاره د احتراماً اودرېدو بيان دى ځېنو حديثونو کې د دې قيام ډېر سخت ممانعت راغلى دى نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ځان لپاره د دې قيام ډېر سخت ممانعت کړى دى او دې ته يې د عجمو طريقه ويلې ده خو د حديثونو نه د قيام اجازت معلومېږي، ځکه دې مسئله کې د فقهاؤ اختلاف دى.

د علماؤ اختلاف: حديثونو، روايتونو او په واقعاتو کې د اختلاف په وجه د علماء کرامو په مينځ کې اختلاف راغلى دى چې تعظيماً او احتراماً د چا لپاره ودرېدل جائز دي يا جائز نه دي؟

دلائل: کوم علماء چې دا منع کوي، هغوى فرمايي چې د قيام په ممانعت کې ډېر حديثونه راغلي دي. هغې کې سخت وعيد دى.او دې لره د اغيارو کافر عجمو طريقه ګرځولو باندې منع کړى شويده. مثلاً حديث نمبر ۴، ۵ او ۶ کې په واضحه الفاظو سره دې قيام ته ناجائزه ويلى شوى دى. دا قيام مکروه بلکې بدعت دى. (مرقات۸/۴۷۳)

کوم علماء چې دې ته جائز وايي. هغوى د حضرت سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د حديث نمبر اول نه استدلال کوي. چې هغې کې د "قوموا الى سيدكم" الفاظ راغلي دي. دغه شان په حديثونو کې دي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا لپاره ودريدلى ؤو. دا ټول د جواز دلائل دي. (مرقات۸/۴۷۳)

جواب: د علماؤ کومه طبقه کې قيام منع کوي، هغوى د قيام د جواز د روايتونو جواب داسې کوئ چې د حضرت سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ واقعه د هغې په مجبورى باندې حمل کوي چې هغه زخمي ؤو. خپلې سورلى ن خپله نشو راکوزېدلى، ځکه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل! "**قوموا الى سيدكم**" يعنې د دې لپاره ودرېږئ. که چرې د احترام او تعظيم خبره وى نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به "**قوموا السيدكم**" فرمايلي وى. باقي د حضرت عکرمه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وغيره روايتونه ډېر ضعيف دي.

د علماؤ دويمه ډله چې د قيام د جواز قائل دي. هغوى د قيام د ممانعت د حديثونو دا جواب کوي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د عجميانو په طريقه د اودرېدلو نه منع کړې ده او هغه يقيناً ممنوع ده ځکه هغوى کې به لوى ګس په مجلس کې ناستى ؤو. تر څو پورې به چې هغه ناستى ؤو نو خلک به د هغې د تعظيم لپاره اودرېدل بلکې د اودرېدلو پابند به ؤو. هغوى به په خپله خوښه نۀ شول کيناستلى او د مجلس پړاؤ به دا اودرېدل غوښتل، بلکې حکم به يې ورکولو. د دغه شان د

اودرېدلو په حرمت او بدعت کې څه شک دی؟ دا خو د ټولو په نزد حرام دی، خو که د يو صاحب فضل او بزرګۍ والا کس لپاره فقط د احترام او ديني محبت په بنياد څوک ودرېږي. هغه عالم او فاضل هغه قيام هم نه خوښوي، نو د جمهورو علماؤ په دې باندې اتفاق دی چې داسې اودرېدل جائز دي. علامه طيبي رحمه الله او محی السنة ليکلي دي چې د صالحينو او علماؤ، بزرګانو او د اولياؤ لپاره د ديني محبت په بنياد اودرېدل جائز دي. (الکاشف :۴۹/۹)

مطالب المؤمنين د "قنيه" په حواله ليکلي دي چې کوم کس قيام کول غواړي نو هغې له د ځان خوښۍ په وجه دا قيام مکروه دی، خو څوک چې صاحب احترام وي او د هغه د قيام طلب هم نه کوي نو د هغې لپاره به اودرېدل مکروه نه وي.

قاضي عياض مالکی ليکې چې حديثونو کې د منع شوي قيام نه هغه قيام مراد دی چې کوم به عجمي خلکو کولو چې کيناستونکي کس په احترام کې به د آخر پورې کيناستلو. او هغې پابند به ؤو. دا مکروه او منع دی. (مرقات ۴۷۴/۸)

خلاصه: او محاکمه د دې ټول بحث دا ده چې کوم کس صاحب اکرام وي، ولي کامل او نيک وي، هغې د خپل ځان لپاره د چا قيام هم نه خوښوي او يو د دنيوي غرض نه بغير خالص د ديني محبت په بنياد د هغې د احترام لپاره ودرېږي او دا قيام د عجميانو په طرز هم نه وي، نو دې قيام کې هيڅ باک نشته دی. د کومو حديثونو نه چې د جواز پته لږېږي هغه په همدغي باندې محمول دي.

خو که يو کس عالم او فاضل نه دی يا عالم فاضل دی، خو دا قيام غواړي نو د هغې لپاره دا قيام منع دی. او که يو دنيا داره کس دی او د دنيوي غرضونو په خاطر خلک د هغې لپاره ودرېږي او د زړه نه هغه خوښوي، نو دا سخت منع دی. کومو حديثونو کې چې د قيام منع راغلي ده. هغه همدغه قيام باندې محمول ده.

الفصل الأول

حضرت سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته د مجلس د خلکو پاڅيدل

﴿۱﴾عَنْ أَبِي سعيد الْخُدْرِيِّ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ بَنُو قُرَيْظَةَ عَلَى حُكْمِ سَعْدٍ
حضرت ابوسعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې کله بنو قرظه د حضرت سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په حکم او ثالث جوړولو
بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِ
باندې راکوز شول نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو سړی حضرت سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ پسې ولېږلو. هغه وخت د
وَكَانَ قَرِيبًا مِنْهُ فَجَاءَ عَلَى حِمَارٍ
حضرت سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قيام ګاه سره نزدې ناست ؤو، نو هغه به خر باندې سپور راغلو
فَلَمَّا دَنَا مِنَ الْمَسْجِدِ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْأَنْصَارِ:
او چې جومات ته رانږدې شو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (د دې ليدلو سره) وفرمايل چې ای انصارو! تاسو

قُومُوا إِلَى سَيِّدِكُم . مُتَّفق عَلَيْهِ. وَمَضَى الْحَدِيثُ بِطُولِهِ فِي بَابِ حُكْمِ الْإِسْرَاءِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[۱]
خپل سردار لپاره ودرېږئ. (بخاري او مسلم) او دا حديث پوره تفصيل سره د قيديانو په باب کې تېر شوی دی.

توضیح: د دې باب په ابتدائی بحث کې د دې حدیث تشریح او توضیح ده چې به تفصیل سره لیکلی شوې ده. او کتاب الجهاد کې په حکم الاسراء کې دا حدیث تېر شوی دی. هلته یې تشریح وګورئ.

څوک د خپل ځای نه پاسول او خپله هلته کیناستل جائز نه دي

﴿۲﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل
لَا يُقِيمُ الرَّجُلُ الرَّجُلَ مِنْ مَجْلِسِهِ ثُمَّ يَجْلِسُ فِيهِ
داسې پکار نه ده چې څوک کوم ځای کې ناست وي او هغه د هلته نا پاڅوئ او خپله کينئ، البته (د ناستې)
وَلَكِنْ تَفَسَّحُوا وَتَوَسَّعُوا (مُتَّفق عَلَيْهِ)[۲]
ځای فرخه ساتئ او راتلونکي ته ځای ورکړئ (چې د پاڅولو حاجت نه وي).

توضیح: ځینې خلک حیله او بهانه وکړي او بل د مجلس نه پاڅوي او خپله هلته کینې. دا چائز نه ده. په زوره پاڅول نو خو نور هم زیات مکروه او منع دي. مجلس کې فراخوالی پیدا کول پکار دی.

مجلس نه د لږ وخت لپاره پاڅیدلو باندې د ځای حکم

﴿۳﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ قَامَ مِنْ
او د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل: څوک چې د خپل ځای
مَجْلِسِهِ ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهِ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ. رَوَاهُ مُسلم[۳]
نه پاڅيدلو او بيا هلته کېناستلو نو د هغه ځای زيات حقدار به همغه وي.

توضیح: **فهواحق**: یعني یو سړی د مجلس نه د لږ ساعت لپاره پاڅیدلو. که هغې خپل ځای باندې کومه نښانه کیښودله یا ژر بېرته راغلو نو دا سړی د خپل ځای د ټولو نه زیات مستحق او حقدار دی، خو که دا سړی ناوخته پورې رانغلو او د هغې په ځای بل څوک کیناستلو نو د ده حق بیا ختم شو. د غه شان که کوم ځای ونیولو او هلته یې څه څادر وغیره وغوړولو خو د ډېر ساعت پورې غیب ؤ و نو بیا به

---

(۱)رقم الحديث ۴۶۹۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۱۱/۷ رقم الحديث ۴۱۲۱ ومسلم في ۱۳۸۸/۳ رقم الحديث ۱۷۶۸.

(۲)رقم الحديث ۴۶۹۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۲/۱۱ رقم الحديث ۶۲۶۹ ومسلم في ۱۷۱۴/۴ رقم الحديث ۲۱۷۷.

(۳)رقم الحديث ۴۶۹۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۱۵/۴ رقم الحديث ۲۱۷۹ ،والرمذي في السنن ۸۳/۵ رقم الحديث 2751

هم د هغې ځای د هغې د لاس نه وځي اګر که هغې نابښنه هم يښې ده. د دې نه معلومه شوه چې جومات د ځان لپاره ځای د غه شان خاص کول پکار نه دی چې بل پرې نه شي کیناستلی. (مرقات۸/۴۷۵)

الفصل الثاني

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د ځان لپاره اودرېدل نه خوښول

﴿۵﴾ عَنْ أَنسِ بن مَالِك قَالَ: لَمْ يَكُنْ شَخْصٌ أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ					
حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایيي چې د صحابه کرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ته د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه زیات محبوب او					
وَكَانُوا	إِذَا	رَأَوْهُ	لَمْ	يَقُومُوا	
عزیز بل هیڅوک نه ؤ وخو (د دې محبت او تعلق باوجود) صحابه کرامو به چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ولیدلو نو نه به اودرېدل، ځکه					
لِمَا	يَعْلَمُونَ	مِنْ	كَرَاهِيَتِهِ	لِذَلِكَ.	رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ
هغوی پوهېدل چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا اودرېدل نه خوښوي. دا روایت ترمذی نقل کړی دی					
وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ[1]					
او ویلي یې دي چې دا حدیث صحیح دی.					

توضیح نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د ځان لپاره اودرېدل نه خوښول. دا د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ انکساري او عاجزي وه. او دا اودرېدل **سداً للذراع** هم ؤو. که نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اودرېدل رواج کړي وی نو معلومه نه ده چې خبره به د کوم ځای نه کوم ځای ته رسیدلې دی. لهذا مختلفو وختونو او مقاماتو او حالاتو ته به کتل غواړي چې کوم صورتونو کې د قیام ممانعت دی. او کوم کوم صورتونو کې اباحت دی. تفصیل مخکې تېر شوی دی. (مرقات۸/۴۷۶)

خلک خپلې مختې ته ودرولو سخت وعید

﴿۵﴾ وَعَنْ	مُعَاوِيَةَ	قَالَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ: مَنْ	سَرَّهُ
او حضرت معاویه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل: څوک چې دا خبره خوښوي									
أَنْ يَتَمَثَّلَ لَهُ الرِّجَالُ قِيَامًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد[2]									
چې خلک د هغې مخې ته نیغ ولاړ وي نو هغې له پکار ده چې د خپلې ناستې ځای په دوزخ کې تیار کړي.									

---

(۱) رقم الحدیث ۴۶۹۸ أخرجه الترمذي في السنن ۸۴/۵ رقم الحدیث ۲۷۵۴.

(۲) رقم الحدیث ۴۶۹۹ أخرجه ابوداود في السنن ۳۹۸/۵ رقم الحدیث ۵۲۲۹ والترمذي في ۸۴/۵ رقم الحدیث ۲۷۵۵

توضیح: قیاماً: همغه د عجمیانو والا قیام مراد دی. چې غرور، تکبر، او چتوالی او زور زیاتی وي. چې یقیناً منع دی. نن سبا د جمعیت علماء اسلام په جلسو کې د مشرانو راتللو باندې پنډال والا ټول اودریږي. دا همغه ممنوع صورت دی چې ذکر یې دې حدیث کې دی. دې مشرانو باندې واجب دي چې عوام د دې نه منع کړي او د وعید نه بچ شي. (مرقات۸/۴۷۶)

﴿۶﴾ وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتَّكِئًا عَلَى عَصًا

او حضرت ابو امامه رضي الله عنه فرمايي چې يو ورځ نبي کريم صلی الله علیه وسلم د همسا مبارکې په مرسته بهر راؤتلو

فَقُمْنَا فَقَالَ: لَا تَقُومُوا كَمَا

نو مونږ د نبي کريم صلی الله علیه وسلم په احترام کې اودريدلو. نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل چې تاسو داسې مه اودريږئ

يَقُومُ الْأَعَاجِمُ يُعَظِّمُ بَعْضُهَا بَعْضًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]

لکه څنګه چې عجميان خلک اودريږي چې هغوی کې د ځينو ځينو تعظيم کوي.

﴿۷﴾ وَعَنْ سعيد بن أَبِي الحسن

او حضرت سعدی ابن ابو الحسن چې يو جليل القدر او ثقه تابعي او د حضرت حسن بصري ورور دی

قَالَ: جَاءَنَا أَبُو بَكْرَةَ فِي شَهَادَةٍ

فرمايي چې يو ورځ حضرت ابوبکره صحابي مونږ له د ګواهۍ راکولو لپاره راغلو. يو سړی د هغې په احترام کې

فَقَامَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ مَجْلِسِهِ فَأَبَى أَنْ يَجْلِسَ فِيهِ وَقَالَ:

خپل ځای پريښودلو او اودريدلو خو هغې په ځای باندې د کيناستلو نه انکار وکړو او ويې فرمايل چې

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ ذَا

نبي کريم صلی الله علیه وسلم د دې نه منع کړې ده. او نبي کريم صلی الله علیه وسلم د دې خبرې نه هم منع کړې ده چې

وَنَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَمْسَحَ الرَّجُلُ يَدَهُ بِثَوْبِ مَنْ لَمْ يَكْسُهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[2]

څوک د داسې سړي په جامو باندې خپل لاس اوچ کړي کوم چې هغې ته جامې اغوستې دي.

توضیح: فی شهادة: يعني کوم مقدمه کې يې هغې له ګواهي ورکوله، ځکه راغلو. (مرقات۸/۴۷۷)

فأبی: حضرت ابو بکره ځکه انکار وکړو چې کېدی شي هغه کس د زړه نه خوشحاله نه ؤو. صصرف د

---

(۱) رقم الحديث ۴۷۰۰ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۳۹۸ رقم الحديث ۵۲۳۰ وابن ماجه في ۲/۱۲۱۱ رقم الحديث ۳۸۳۶.

(۲) رقم الحديث ۴۷۰۱ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۱۶۵ رقم الحديث ۴۸۲۷ وأحمد في المسند ۵/۴۴.

رعايت په خاطر اودرېدلو او ځاى يې پرېښودلو. حضرت ابو بکره د تقوى او د احتياط په بنياد باندې داسې وکړل يا بله کومه عارضي وجه وه ځکه دا د عدالت او و محکمه عدالت ماحول ؤو. (مرقات۸/۴۷۷)

که مجلس ته بيرته راځئ نو ځان لپاره نښانه کېږدئ

﴿۸﴾ وَعَن أَبِي الدرداءِ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جلس

او حضرت ابو درداء رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به کله کيناستلو نو مونږ به د

جلسنا حوله فَأَرَادَ الرُّجُوعَ

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه گيرچاپېره کيناستلو او بيا به چې کله نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د بېرته تلو په اراده پاڅېدلو نو

نَزَعَ نَعْلَهُ أَوْ بَعْضَ مَا يَكُونُ عَلَيْهِ

(خپل ځاى) باندې به يې پڼې (پيزار) ويستل او کيښودل (او لوڅې پښې به لاړو) يا به يې د خپل بدن يو څيز

فَيَعْرِفُ ذَلِكَ أَصْحَابُهُ

(لکه څادر وغيره) هغه ځاى کې پرېښودلو. دې باندې به صحابه کرام پوهه شول چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

فَيَثْبُتُونَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

به مجلس ته بېرته راځي نو هغوى به په خپل خپل ځاى ناست ؤو.

دوه کسانو کې ننوتل او کيناستل منع دي

﴿۹﴾ وَعَن عبد الله بن عَمْرو عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

او حضرت عبدالله ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل

لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يُفَرِّقَ بَيْنَ اثْنَيْنِ إِلَّا بِإِذْنِهِمَا . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ[2]

د هيچا لپاره دا حلال نه دي چې هغه د ناستو دوه کسانو په مينځ کې د هغوى د اجازت نه بغير جدا والى راولي.

توضيح: ان يفرق: يعنې که دوه ملګري خبل مينځ کې ناستې وي او درېم سړى راشي او د هغوى په مينځ کې کيناستلو او د دواړو په مينځ کې جدائى راولي، دا منع دي، ځکه دا امکان لري چې هغه دواړه خپل مينځ کې ضروري خبرې کوي يا هسې هغوى وېرېږي او بله کومه ترجيحي وجه موجود

---

(۱) رقم الحديث ۴۷۰۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۸۰/۵ رقم الحديث ۴۸۵۴

(۲) رقم الحديث ۴۷۰۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۷۵/۵ رقم الحديث ۴۸۴۵ والترمذي في ۸۳/۵ رقم الحديث ۲۷۵۲.

وي. که دغه شان بله کومه مجبوري موجود نه وي نو بیا داسې کیناستلو کې هیڅ باک نشته دی.
ځینې علماؤ د تفریق نه د دوه کسانو په مینځ کې نفاق او تفرقه پیدا کول مراد اخستی دی. بیا خو به مطلب ډېر واضحه شي.
راتلونکي حدیث کې دي چې که دا دواړه ملګري اجازت ورکوي نو بیا به په مینځ کې ناسته جائز وي. بهرحال د دې حدیث تعلق د ازدحام حالت سره دی.

﴿۱۰﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت عمرو بن شعیب د خپل پلار نه او هغه د خپل نیکه نه نقل کوي چې نبي کریم ﷺ و فرمایل
لَا تَجْلِسْ بَيْنَ رَجُلَيْنِ إِلَّا بِإِذْنِهِمَا : رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]
(د اول نه د ناست شوؤ) دوه کسانو په مینځ کې مه کینئ، خو دا چې که د هغوی اجازت وي. (ابوداؤد)

الفصل الثالث

مجلس ختمیدو باندې قیام جائز دی

﴿۱۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْلِسُ مَعَنَا فِي الْمَسْجِدِ
او حضرت ابوهریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ به مونږ سره جومات کې کیناستلو
يُحَدِّثُنَا فَإِذَا قَامَ قُمْنَا قِيَامًا
او خبرې به یې کولې. بیا به چې نبي کریم ﷺ پاڅیدلو نو مونږ به او دریدلو. او (تر دېره پورې به) ولاړ وو.
حَتَّى نَرَاهُ قَدْ دَخَلَ بَعْضَ بُيُوتِ أَزْوَاجِهِ [2]
تر دې چې مونږ به ولیدل چې نبي کریم ﷺ خپلو بیبیانو کې د یو کره لاړو.

توضیح: قمنا قیاماً: د دې قیام تعلق د هغه قیام سره نه دی چې د کوم ممانعت راغلی دی. بلکې دلته یې قیام ځکه وکړو چې مجلس خلاص شو. لهذا اوس د کیناستلو هیڅ مقصد پاتې نه شو، نو د تللو لپاره اودریدل، خو د قیام په حالت کې به صحابه کرامو رضي الله عنهم څه لږ انتظار کولو، ځکه کېدی شي چې نبي کریم ﷺ بیرته مجلس ته راغلی وی یا هغې ﷺ ته بل کوم حاجت پیښ شوی دی نو ځکه به صحابه کرامو رضي الله عنهم انتظار کولو. (مرقات ۸/۴۷۹)

([1]) رقم الحديث ۴۷۰۴ أخرجه ابوداود في السنن ۱۷۵/۵ رقم الحديث ۴۸۴۴.

([2]) رقم الحديث ۴۷۰۵ أخرجه البيهقي في شعب الايمان ۴۶۷/۶ رقم الحديث ۸۹۳۰.

مجلس کې راتلونکې کس ته اهمیت ورکول سنت دي

﴿۱۲﴾ وَعَنْ وَاثِلَةَ بن الخطابِ قَالَ: دَخَلَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت واثله ابن خطاب رضي الله عنه فرمايي چې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم په خدمت کې يو سړی حاضر شو

وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ قَاعِدٌ فَتَزَحْزَحَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

او نبي کريم صلى الله عليه وسلم په جومات کې ناست ؤو. نبي کريم صلى الله عليه وسلم هغه سړي ته (د ځای ورکولو) لپاره د

فَقَالَ الرَّجُلُ: يَا رَسُولَ اللهِ

خپل ځای نه وخوزېدلو او يو اړخ ته وراندې شو. هغه کس عرض وکړو چې يا رسول الله صلى الله عليه وسلم!

إِنَّ فِي الْمَكَانِ سَعَةً. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ لِلْمُسْلِمِ لَحَقًّا

کورکې د ناستې ځای کافي فراخه دی. نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل دا د مسلمان حق دی چې

إِذَا رَآهُ أَخُوهُ أَنْ يَتَزَحْزَحَ لَهُ. رَوَاهُمَا الْبَيْهَقِيُّ فِي شعب الْإِيمَان[1]

کله يې هغه يو مسلمان ورور په راتلو اوويني نو د هغې لپاره ځای پرېږدي او يو اړخ ته وراندې شي.

توضيح: يتزحزح: يعني د راتلونکي سړي لپاره نبي کريم صلى الله عليه وسلم د خپل ځای نه اوخوزېدلو. هغه سړي وويل چې يا رسول الله صلى الله عليه وسلم! ځای شته دی. ته صلى الله عليه وسلم مه بنوځېږه. دې باندې ورته نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې يو نوي راتلونکي مسلمان دا حق دی چې د مجلس ورونه د هغې ليدلو سره وخوزېږي. دې کې خو يو ښه تهذيب دی او بل دا چې د دې سړي په راتلو باندې هغې ته اهميت ورکول دي. چې هغه به پرې ډېره خوشحاله شي چې خلکو زما راتګ بوج ونه ګڼلو. بلکې ماته يې اهميت راکړو. دې سره محبتونه زياتېږي. (مرقات۸/۴۸۰)

([1])رقم الحديث ۴۷۰۶ أخرجه البيهقي في الشعب ۶/۴۶۸ رقم الحديث ۸۹۳۳.

باب الجلوس والنوم والمشي

د ناستي، پرېوتلو او ګرځېدو بيان

اسلام دا چې کامل او پوره بلکې د ژوند اکمله ضابطه ده، ځکه دا د انساني ژوند د هري شعبي کفالت کوي دې سلسله کې اسلام خپل منونکو ته د اوده کيدلو، ويخيدلو، ګرځيدلو راګرځيدلو او د کيناستلو او پاڅيدلو طريقه ښايي. که چيرې يو کس معاشرتي ژوند کې د راتلونکو دې شيانو کې د شريعت نه رهنمائی نه حاصله وي نو لامحاله به د نورو قومونو په په تقليد کې ورک او ګمراه به شي.

الفصل الاول

ګونډه ماتول باندې ناسته جائز ده

﴿۱﴾عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِفِنَاءِ الْكَعْبَةِ
حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خانه کعبې په دالان کې د خپلو
مُحْتَبِيًا بِيَدَيْهِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[۱]
لاسونو په ذريعه راغونډ ناست وُو.

توضيح: محتبياً: خپي نيغي بدن سره پيوسته کولو ناستې ته احتباء وايي. دا په يو خاص طريقې باندې د کيناستلو نوم دی. هغه طريقه داسې ده چې د سړي مقعد په زمکه وي او ګونډې (زنګون) يې د خولې سره نزدې ودرولي وي او دواړه لاسونه يا د کومې پټۍ سره يا د څادر سره ګونډو نه راتاوهلو سره ناستې ته احتباء وايي: حديث کې صرف د دوه لاسونو سره د احتباء ذکر دی، خو د احتباء ذکر عام دی هغه که په لاس وي يا که جامو سره وي. د احتباء په طرز ناسته کې عاجزي او تواضع وي، نو ځکه دې طريقې باندې ناسته مستحب ده. د غونډې ناستي په صورت کې د چا سره پرتوګ او پاجامه وي نو هغه صورت کې ستر نه کولاوېږي، خو که پرتوګ يا پاجامه نه وي بلکې د احرام دوه څادرونه وي او هغې کې يو سړی په لاسونو راغونډ کيني، نو هغې کې ستر کولاوېږي. لهذا دې طريقه باندې کيناستل منع دي. د لنګ هم دغه حکم دی.

---

(۱)رقم الحديث ۴۷۰۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۵/۱۱رقم الحديث ۶۲۷۲ وابن ماجه في السنن ۱۲۲۷/۲ رقم الحديث ۳۷۳۳.

جومات کې د نبي کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ ارام کول ثابت دي

﴿۲﴾ وَعَنْ عَبَّادِ بن تَمِيم عَنْ عَمِّهِ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ

او حضرت عباد ابن تمیم د خپل تره نه روایت کوي. هغې وویل چې ما نبي کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ په جومات کې

مُسْتَلْقِيًا وَاضِعًا إِحْدَى قدميه على الأُخْرَى. (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

دغه شان ستوني ستاق ولیدلو چې نبي کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ یو قدم به بل قدم ایښی ؤو.

توضیح: واضعاً: یعنې نبي کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ د ارام لپاره پرېوتلو او یو قدم یې په بل قدم کېښودلو. ورسره لاندې روایت کې قدم په قدم باندط کېښودل سره چت پرېوتلو منع کړی شوي دي. حال دا چې دلته د دې صورت اجازت کړی شوی دی، نو دواړو روایتونو کې تعارض شو.
د دې جواب دا دی چې صرف قدم په بل قدم باندې ایښودل منع نه دي، ځکه دې کې د ستر کولاوېدلو خطر نشته دی، خو یوه پښه په بله پښه کېښودلی چې ستر پرې کولاو شي. هغه منع دی. الغرض دراغونډې ناستي پرېوتلو مدار د ستر کولاوېدلو سره دی. که د ستر انتظام شوی وي نو راغونډه ناسته منع نه دی.

ښېې باندې ښپه اړول او چیت پرېوتل منع دي

﴿۳﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَرْفَعَ الرَّجُلُ إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى

او حضر جابر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ فرمايي چې نبي کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ د دې نه منع کړې ده چې څوک یوه پښه اوچته کړي

الأُخْرَى وَهُوَ مُسْتَلْقٍ عَلَى ظَهْرِهِ. رَوَاهُ مُسلم[2]

او بله پښه په هغې باندې کېږدي او هغه وخت کې هغه ستوني ستاق وي.

توضیح: دې حدیث کې په یوه خاصه طریقه باندې د پرېوتلو نه منع کړی شوي ده، ځکه هغې کې ستر کولاوېږي. هغه طریقه داسې ده چې یو کس کله چت پرېوځي او یوه پښه اوچه کړي او د هغې په ګونډه باندې بله پښه او قدم کېږدي، چې لاندېنۍ تېوله علاقه پرې ښکاري او سړی په احرام کې دی یا په ازار بند کې دی نو داسې کول منع دي، خو که سړې پرتوګ اغوستی وي یا د ستر انتظام شوی وي نو بیا داسې پرېوتل جائز دي. بهرحال دې حدیث کې د ممانعت یو خاص صورت دی. لهذا د دې د مخکنې حدیث سره تعارض نشته دی. (مرقات ۴۸۱/۸)

﴿۴﴾ وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يستلقين

او د حضر جابر رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې تاسو کې دې هیڅوک داسې

---

(۱) رقم الحديث ۴۷۰۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۸۰/۱۱ رقم الحديث ۶۲۷۲ ومسلم في ۱۶۶۲/۳ رقم الحديث ۲۱۰۰

(۲) رقم الحديث ۴۷۰۹ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۶۲/۳ رقم الحديث ۲۰۹۹ وابوداود في السنن ۱۸۷/۵ رقم الحديث ۴۶۶۵.

أحدكم ثمَّ يضع رجليه على الأُخرى. رَوَاهُ مُسلم[1]
ستوني ستاق نه پرېوځي چې يوه پښه ودروي او بله پښه په هغې كېږدي.

تكبر سره د ګرځيدونكي انجام

﴿۵﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ
او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل يو كس په دوه پټې دارو
يَتَبَخْتَرُ فِي بُرْدَيْنِ وَقَد أعجبته نَفسه
جامو كې ځان خوښئ او كبر سره سره روان ؤو. او د هغې نفس هغه په غرور او ځان خوښئ كې اخته كړی ؤو.
خسف بِهِ الأرض فَهُوَ يتجلجل فِيهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَة. (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
زمكې هغه سرې رانښكلو، نو هغه به تر د قيامت پورې دغه شان رانښكلى كېږي.

توضيح: ځېنې علماء وايي چې دا قارون ته ويلې شوی دی، خو علامه نؤوی رحمه الله او نور شارحين فرمايي چې دا د قارون نه بغير بل كوم متكبر كس ؤو. چې الله ترېنه ناراضا شو. اسلام د دورنه مخكې د يو سړي قصه ده. (مرقات۸/۴۸۲)

ځكه باندې د الله والو د تلو انداز داسې وي ﴿و عباد الرحمن الذين يمشونه على الارض هوناً واذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلاماً﴾(سورة فرقان: ۶۳)

الفصل الثاني

نبي كريم صلى الله عليه وسلم بالخت استعمال كړی دی

﴿۶﴾عَن جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتَّكِئًا
حضرت جابر ابن سمره رضي الله عنه فرمايي چې ما نبي كريم صلى الله عليه وسلم داسې تكې وهلو سره وليدلو
عَلَى وِسَادَةٍ عَلَى يَسَارِهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[3]
چې دوه بالختونه د نبي كريم صلى الله عليه وسلم چپ اړخ ته ايښودلې شوي ؤو.

([1])رقم الحديث ۴۷۱۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۳/۱۶۶۱ رقم الحديث ۲۰۹۹.

([2])رقم الحديث ۴۷۱۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۲۵۸ رقم الحديث ۵۷۸۹ ومسلم في ۳/۱۶۵۳ رقم الحديث ۵۳۲۶.

([3])رقم الحديث ۴۷۱۲ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۳۸۰ رقم الحديث ۴۱۴۳ والترمذي في ۵/۹۱ رقم الحديث ۲۷۷۰.

ګونډه ماتول باندې د کیناستلو ذکر

﴿٧﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَلَسَ
او حضرت ابو سعید خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به كله جومات كې كيناستلو
فِي الْمَسْجِدِ احتبى بيديه. رَوَاهُ رزين [1]
نو دواړه ورنونه به يې ودرول او پونډو باندې به يې دواړه لاسونه د حلقې سره وتړل.

كله كله به نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د قرفصاء په صورت كې كيناستلو

﴿٨﴾ وَعَن قيلة بنت مخرمة أَنَّهَا رَأَتْ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ
او د حضرت قيله بنت مخرمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روايت دى چې هغې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په جومات كې
وَهُوَ قَاعِدٌ الْقُرْفُصَاءَ. قَالَتْ: فَلَمَّا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
د قرفصاء په هئيت په ناسته وليدلو. قيلة رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې كله ما نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ داسې
الْمُتَخَشِّعَ أُرْعِدْتُ مِنَ الْفَرَقِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [2]
ډېر د عاجزئ او انكسارئ په حالت كې ناست وليدلو نو زه د هيبت په وجه وريږدلم.

توضيح: القرفصاء: قاف باندې پيش دى. را ساكن دى. فا باندې پيش دېر. د هغې نه وروسته مد دى او بيا همزه دى. فا باندې زبر ويل هم جائز دى.

تواضع او د اكسارئ نه ډك د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يوې ناستې نوم قرفصاء دى. دا په داسې طرز باندې ناسته ده چې مثلاً يو سړى د قعده په حالت كې كيني او ګونډې په زمكه كېږدي او پښې شاته ولږوي. بيا ښي لاس په چپ لاس او چپ لاس په ښي ترخ كې ومنډي او خپله خيټه په ورنونو او ګونډو باندې رامات كړي او سر زمكې ته نزدې يوسي. دا قرفصاء ناسته ده. دې كې عاجزي، تواضع او انكساري ده. نو ځكه نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا استعمال كړه. (مرقات ٨/٤٨٤)

المتخشع: يعني خشوع، خضوع او د انكسارئ دي صورت كې چې كله ما وليدل نو زه وريږدلم. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته الله رعب او دبدبه وركړې وه، نو ځكه نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې څومره تواضع اختيار كړه نو هومره د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رعب زيات شو، نو ښځه وېرېدله.

ارعدت: زه وريږدلم.

من الفرق: دا لفظ چې كله سمع د يسمع نه راشي نو د وېرې په معنى كې وي. (مرقات ٨/٤٨٤)

([1]) رقم الحديث ٤٧١٣ أخرجه ابوداود في السنن ١٧٥/٥ رقم الحديث ٤٨٤٦، ولم يذكر المسجد.

([2]) رقم الحديث ٤٧١٤ أخرجه ابوداود في السنن ١٧٦/٥ رقم الحديث ٤٨٤٧.

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به سحر د لمونځ نه وروسته تر څاښت پورې کیناستلو

﴿۹﴾ وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا صَلَّى الْفَجْرَ تَرَبَّعَ
او حضرت جابر ابن سمره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به کله د سحر لمونځ وکړو نو څلور
فِي مَجْلِسِهِ حَتَّى تطلع الشَّمْس حسناء. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
ګوټه به کيناستلو او د لمر ښه رڼا کېدلو پورې به همدغه شان ناست ؤو.

توضیح: څاښت بورې ناسته ثابت ده. د دې په ضمن کې د څاښت لمونځ هم ثابت شو. لهذا د څاښت د لمونځ نه انکار کول مناسب نه دي.

تربع: يعنې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به چارزانو کيناستلو او د لمر د راښتلو پورې به يې انتظار کولو. چې دا خبره ترېنه ثابه شوه چې مکروه وخت کې لمونځ کول جائز نه دی. دلته دا هم ثابته شوه چې دين اسلام ژوندی او اباد مذهب دی چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ناستې د کيفيت په کې هم الحمد لله محفوظ دی. (مرقات۸/۴۸۵)

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مؤقتې استوګنې طريقه

﴿۱۰﴾ وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا عَرَّسَ بِلَيْلٍ
او حضرت ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به کله د سفر په دوران کې ارام کولو
اضْطَجَعَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ وَإِذَا عَرَّسَ قُبَيْلَ الصُّبْحِ
او د اوده کېدلو لپاره به د شپې کوم ځای ته کوزېدلو نو ښي اړخ ته به يې ډډه اچوله او کله به چې سحر ته نزدې
نَصَبَ ذِرَاعَهُ وَوَضَعَ رَأْسَهُ عَلَى كَفِّهِ. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السُّنَّةِ[2]
راکوزېدلو نو خپل يو لاس به يې ودرولو او د هغې به تلي مبارک به يې سر مبارک کيښودلو. (شرح السنة)

توضیح: د دې حديث مطلب دا دی چې د سفر دوران کې به چې کله نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د شپې وخت کې يو ځای کې پړاؤ اچولو نو د شپې څه برخه به پاتې وه نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به ښي اړخ باندې پرېوتلو لکه څنګه به يې چې په حضر کې عادت ؤو، خو که د شپې اکثره برخه به تېره شوې وه او صبح صادق به بيخې نزدې ؤو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به په ډډه نه پرېوتلو. بلکې ښي لاس او

---

(۱) رقم الحديث ۴۷۱۵ أخرجه ابوداود في السنن ۱۷۸/۵ رقم الحديث ۴۸۵۰ وأخرجه مسلم أيضا في صحيحه ۴۶۴/۱ رقم الحديث (۲۸۷-۶۷۰)

(۲) رقم الحديث ۴۷۱۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۴۷۶/۱ رقم الحديث رقم (۳۱۳-۶۸۳) والبغوي في شرح السنة ۳۲۵/۲۲ رقم :۳۳۵۹

څنګل به یې ودرولو او هغه تلي باندې به یې سر مبارک کیښودلو او څه لږ به یې وکړو. د دې وجه دا وه چې دا چې صبح صادق نزدې ؤو نو نبي کریم ﷺ د کلک خوب نه د بچ کېدلو کوشش کولو چې د سحر لمونځ فوت نه شي، نو ځکه به یې په تلی سر مبارک کیښودلو او څه لږ به یې نا ارامې او څه د ارام کولو کوشش کولو. د دې حدیث نه معلومه شوه چې نبي کریم ﷺ به د سحر د لمونځ لپاره څومره اهتمام کولو. او نن سبا مسلمانان څومره په غفلت کې دي. زړګونو کې به یو په مشکله ملاو شي چې د شپې نه اهتمام کوي چې د سحر لمونځ قضاء نه شي. (مرقات ۴۸۵/۸)

نبي کریم ﷺ کله هم قبلي ته ښپې کولو سره نه دی اوده شوی

﴿۱۱﴾ وَعَنْ بَعْضِ آلِ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَ: كَانَ فِرَاشُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوًا مِمَّا
او د حضرت ام سلمه رضي الله عنها یو هلک فرمایي چې د نبي کریم ﷺ درې د هغه تو تي پشان وه چې کومه د
يُوضَعُ فِي قَبْرِهِ وَ كَانَ الْمَسْجِدُ عِنْدَ رَأْسِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
نبي کریم ﷺ قبر مبارک کې اېښودلی شوي وه او جومات به د نبي کریم ﷺ د سر مبارک سره نزدې ؤو.

توضیح: مما یوضع: دا د صیغه مضارع په ځای د وضع ماضي صیغه پکار وه، خو راوي حکایت بزمانه حال په غرض د مضارع صیغه استعمال کړې ده.

نحواً: د یو شان والي او د مقدار په معنی کې دی. د دې حدیث کې دا بیانول مقصود دي چې نبي کریم ﷺ به خپل ژوند کې د درئ لپاره دومره مختصره تو ته استعمالوله لکه څومره تو ته چې د نبي کریم ﷺ قبر کې ښوره کړی شوي وه. چې بالکل مختصره وه. او س پوښتنه دا ده چې دا تو ته قبر کې ولي ښوره کړی شوي وه او چا ښوره کړې وه؟ نو علماؤ لیکلي دي چې نبي کریم ﷺ به د مرګ بیمارۍ کې د درئ لپاره یو څادر استعمالولو چې صحابه کرامو لیدلی ؤو. د هغې غلام شقران همدغه څادر اخستی ؤو او په پټه یې قبر کې خپور کړو چې هسې نه د نبي کریم ﷺ نه وروسته یې څوک استعمال کړي. خو صحابه کرامو دا ولیدلو او د قبر نه یې راویستلو. (مرقات ۴۸۹/۸)

عنده مسجده: یعنې نبي کریم ﷺ به د قبلې اړخ ته پرېوتلو. د نبي کریم ﷺ حجره

---

[1] رقم الحديث ۴۷۱۷ أخرجه ابوداود في السنن ۲۹۷/۵ رقم الحديث ۵۰۴۴.

به په مسجد نبوي کې چپ اړخ ته وه. کله به چې نبي کريم ﷺ خپله هجره کې ښي اړخ باندې پرېوتلو نو د نبي کريم ﷺ د سر مبارک سره جومات ؤو. د دې بيان نه غرض دا دی چې راوي دا ويل غواړي چې نبي کريم ﷺ به په ښي اړخ باندې پرېوتلو. د دې حديث نه دا خبره بالکل واضحه ده چې نبي کريم ﷺ امت ته دا تعليم ورکړی دی چې د پرېوتلو وخت کې د بيت الله اړخ ته مخ کوئ څه ما ټول ژوند داسې کړي دي. (مرقات۸/۴۸۶)

د دې نه دا خبره هم واضحه شوه چې نبي کريم ﷺ به ټول ژوند کې د قبلې اړخ ته پښې ښورلو سره نه پرېوتلو. نن سبا په عربو باندې تعجب دی چې هغوی کوشش کوي چې د بيت الله اړخ ته پښې ښورې کړي او اوده شي. ځوک چې داسې نه کوي، نو هغوی داسې کولو لباندې مجبوره کوي او وايي "ان كان هذا بيت الله فانا عبد الله" که دا بيت الله دی نو زه عبد الله يم. خپو خپرولو کې هيڅ باک نشته دی.

نسكور پرېوتل د الله تعالى په نزد مبغوض دي

﴿۱۲﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: رَأَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا مُضْطَجِعًا عَلَى بَطْنِهِ
او حضرت ابوهريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ يو سړي په خېټه پروت وليدلو نو
فَقَالَ: إِنَّ هٰذِهِ ضِجْعَةٌ لَا يُحِبُّهَا اللهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]
نبي کريم ﷺ هغې ته وفرمايل چې داسې پرېوتل د الله په نزد نا خوښه دي.

توضيح: **ضجعة**: پرېوتلو ته وايي. د پرېوتلو دا کيفيت د الله په نزد مبغوض دی. اوده کېدو او د پرېوتو څلور طريقې دي: اوله طريقه د ستوني ستاغ پرېوتلو ده. دا د اهل اعتبار طريقه ده چې د اسمان نظام ته ګوري او عبرت ترېنه حاصلوي. دويمه طريقه ښي اړخ باندې د پرېوتلو ده. دا د عبادت کونکو طريقه ده. دې کې زړه زوړند وي، نو خوب سرسرې وي، نو د عبادت لپاره پاڅېدل اسان وي. درېمه طريقه په چپ اړخ باندې د پرېوتلو ده. دا طريقه د ارام غوښتونکو ده. دې کې زړه لاندې خخ پاتې شي نو خوب ښه په غفلت سره کېږي. څلورمه طريقه د ناکاره خلکو ده. دا خلک پړ مخې په خېټه او نسکوره خله پرېوځي. دې حديث کې دغه شان پرېوتلو نه منع شوې ده، ځکه دوزخ کې به دوزخيان دغه شان وي. (مرقات۸/۴۸۶)

---

[1] رقم الحديث ۴۷۱۸ أخرجه الترمذي في السنن ۵/۹۰ رقم الحديث ۲۷۶۸ وأحمد في المسند ۲/۳۰۴ .

﴿۱۳﴾ وَعَنْ يَعِيشَ بْنِ طِخْفَةَ بْنِ قَيْسٍ الْغِفَارِيِّ عَن أبيهِ وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ الصُّفَّةِ
او حضرت یعیش ابن طخفه ابن قیس غفاری د خپل پلار نه چې د اصحاب صفه نه ؤو، نقل کوي چې هغه
قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا مُضْطَجِعٌ مِنَ السَّحَرِ عَلَى بَطْنِي إِذَا
بیان کړو چې زه د سینې د درد په وجه په خیټه باندې پرېوتی ؤو. چې ناڅاپه مې محسوس کړل چې یو ما د پښو
رَجُلٌ يحركني بِرِجلِهِ فَقَالَ:هَذِهِ ضِجْعَةٌ يَبْغَضُهَا اللهُ فَنَظَرْتُ فَإِذَا
نه خوځوي او بیا ما واورېدل چې هغه کس وایې د پرېوتلو دا طریقه الله ته ناخوښه ده او بیا چې ما
هُوَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَابْن مَاجَه [1]
نظر او چت کړو نو هغه کس نبي کریم صلی الله علیه وسلم ؤو. (روایت کړې دي ابو داؤد، ابن ماجه)

توضیح: من السحر: سحر د سینې درد ته ویلی شوی دی. اصل کې سحر کولمو ته وایې. دلته د سینې درد مراد دی یعنې د دې مجبورۍ په وجه په زه پر مخې پرېوتلم. (مرقات ۴۸۷/۸)

چار دیوارئ یا د پردې نه بغیر چت باندې اوده کیدل منع دی

﴿۱۴﴾ وَعَن عَلِيّ بن شَيْبَان قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ بَاتَ
او حضرت علي ابن شیبان فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل: څوک چې د شپې کور کې په
عَلَى ظَهْرِ بَيْتٍ لَيْسَ عَلَيْهِ حِجَابٌ وَفِي رِوَايَةٍ: حِجَارٌ
یو داسې چهت پرېوتلو چې پرده پرې نه وي او یو روایت کې داسې دي چې د هغې نه ګیرچاپېره د مانع شی
فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ الذِّمَّةُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ. وَفِي مَعَالِمِ السّنَنللخطابي حجى "(رَوَاهُ أَبُو دَاوُد) [2]
نه وي نو د هغه د ذمې نه بري دی. (ابوداؤد) او د خطابي کتاب معالم السنن کې (د لفظ حجاب په ځای) د حجی لفظ دی.

توضیح: حجاب: یو لفظ حجاب دی چې د پرده په معنی کې دی. بل لفظ حجار دی چې د کاڼي په معنی کې دی. دریم لفظ حجئ دی چې د عقل او مانع به معنی کې دی. مطلب دا دی چې کوم چهت باندې دیوال یا کومه پناه یا پرده نه وي او څوک د شپې هغې باندې څملي نو داسې کول پکار نه دي. کېدی شي دا سړی ارخونه بدرابدل کړي او د چهت نه ورغوزېږي او لاندې ټوټه ټوټه کېدو سره مړ شي.

الذمة: الله د انسان د بدن د تحفظ لپاره فرښتې هم مقررې کړي دي او د هغه تحفظ لارې او طرقې یې هم ورته ویلي دي او شریعت هم د دې تعلیم ورکړی دی. او که کوم کس دا ټولې طریقې له نظره

---

[1] رقم الحديث ۴۷۱۹ أخرجه ابوداود في السنن ۲۹۵/۵ رقم الحديث ۵۰۴۰ وابن ماجه في ۱۲۲۷/۲ رقم الحديث ۳۷۲۳.

[2] رقم الحديث ۴۷۲۰ أخرجه أبوداود في السنن ۲۹۵/۵ رقم الحديث ۵۰۴۱ وأحمد في المسند۷۹/۵

غوږوي نو د تحفظ ذمه وارۍ نه ختمه شي. اوس دې دا سړی خپل ځان ملامته کړي. د خپلو غوزېدلو نسبت دې بل اړخ ته نه کوي، نه دې دا الزام لږوي چې زه مسلمان ؤوم. اسلام دې ځای کې ماته لاربنود نه ده کړې. (مرقات۸/۴۸۸،۴۸۷)

﴿۱۵﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَنَامَ الرَّجُلُ عَلَى سطحٍ
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه کوټه باندې د اوده کېدلو نه منع
لَيْسَ بمحجورٍ عَلَيْهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]
کړې ده چې کوم باندې پرده (ديوال) نه وي.

د حلقې مېنځ کې کيناستونکې والا باندې لعنت

﴿۱۶﴾ وَعَنْ حذيفةَ قَالَ: مَلْعُونٌ عَلَى لِسَانِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ
او حضرت حذيفه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ژبې مبارکې په ذريعه هغه سړی
قَعَدَ وَسْطَ الْحَلْقَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ[2]
لعنتي ګڼلی شوی دی چې مجلس په مېنځ کې کيني.

توضيح: وسط الحلقة: د دې جملې يو مطلب دا دی چې مثلاً يو مجلس کې خلک ناستې دي. يو سړی د بهر نه راغلو. مجلس کې ځای نشته دی، خو دا کس د خلکو په څټونو باندې پښې اړوي او مخکې د مجلس په مېنځ کې کينې. دا کيناستل منع دي. د دې جملې دويم مطلب دا دی چې يو مجلس دی. هغې کې خلک ناست دي. او يو بل ته مخامخ خبرې کوي. څوک راشي او د هغوی په مېنځ کې کينې او د هغوی په مېنځ کې حائل شي. چې ده هغې په وجه خلکو ته تکليف ورسيدلو، ځکه د هغوی په مېنځ کې پرده او خلل پيدا شو، نو ځکه دا منع دي.

د دې جملې دريم مفهوم او مطلب دا دی چې څوک بې حيا او بد تهذيبه شي او راشي د مجلس د خلکو په مېنځ کې کيني او مسخرې کوي، د شادو پشان حرکتونه کوي او خلک خندوي. هغې باندې لعنت دی. دا مطلب ډېر واضحه دی. (مرقات۸/۴۸۹،۴۸۸)

بهترين مجلس هغه دی چې په فراخه ځای کې وي

﴿۱۷﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خَيْرُ الْمَجَالِسِ
او حضرت ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل بهترين مجلس هغه

---

(1) رقم الحديث ۴۷۲۱ أخرجه الترمذي في السنن ۱۳۰/۵ رقم الحديث ۲۸۵۴.

(2) رقم الحديث ۴۷۲۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۴/۵ رقم الحديث ۴۸۲۶ والترمذي في السنن ۸۳/۵ رقم الحديث ۲۷۵۳.

أَوْسَعُهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[۱]
دی چې په فراخه ځاې کې وکړی شي.

مجلس کې بیل بیل مه کینئ

﴿۱۸﴾ وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: جَاءَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت جابر ابن سمره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ راغلو داسې وخت کې چې (مسجد نبوي) کې
وَأَصْحَابُهُ جُلُوسٌ فَقَالَ: مَا لِي أَرَاكُمْ عِزِينَ؟ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۲]
د هغوی صحابه ناست ؤو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل څه خبره ده چې تاسو بېل بيل او بنواره ناست وينم.

توضيح: عزين: د عزة جمع ده. د خلکو جماعت ته وايي. دلته جدا جدا جماعتونه مراد دي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ امت ته دا تعليم ورکړو چې د اتحاد او اتفاق او د يووالي تقاضا دا ده چې کله په يو مجلس کې کينئ نو يوځاې کينئ. جدا جدا ناستې سره به وحشت او ځانله والي کې زيات والى راشي. او د مسلمانانو صفت په قرآن کې د ﴿كانهم بنيان مرصوص﴾(سورة صف :۴) ذکر دی. لهذا نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې جدا جدا ځايونو کې د ناستې په ځاى يو ځاى کينئ.

داسې ځاې کې مه کينئ چرته چې څه سيوری او څه لمر وي

﴿۱۹﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل کله چې تاسو کې څوک د
فِي الْفَيْءِ فقلص الظِّلُّ فَصَارَ بَعْضُهُ فِي الشَّمْسِ
سيوري لاندې ناست وي او بيا سيوری ختمېږي او هغه وخت کې د هغې د بدن څه برخه په لمر کې او
وَ بَعْضُهُ فِي الظل فَليقمْ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۳] وَ فِي شرح السنة
څه برخه په سيوري کې وي نو هغه له پکار ده چې د هلته نه پاڅيږي. (ابو داؤد) او شرح السنة کې د
عَنْهُ. قَالَ: وَإِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ فِي الْفَيْءِ
ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې هغې و فرمايل تاسو کې چې څوک سيوري ته ناست وي او بيا هغه

---

(۱) رقم الحديث ۴۷۲۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۲/۵ رقم الحديث ۴۸۲۰ ،واحمد في المسند۱۸/۳ .

(۲) رقم الحديث ۴۷۲۴ أخرجه مسلم في صحيحه ۳۲۲/۱ رقم الحديث (۱۱۹/۴۳۰) وأبوداود في السنن ۱۶۳/۵ رقم الحديث ۴۸۲۳.

(۳) رقم الحديث ۴۷۲۵ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۲/۵ رقم الحديث ۴۸۲۱ وابن ماجه في ۲۲۷/۲ رقم الحديث ۳۷۲۲.

فَقَلَصَ		عَنْهُ		فَلْيَقُمْ	فَإِنَّهُ
سيوري ختمېږي نو هغې له پکار ده چې د هلته نا پاڅيږي ځکه دا سې ځاى چې نيم سيوري وي او څه					
مَجْلِسُ	الشَّيْطَانِ.	هٰكَذَا	رَوَاهُ	مَعْمَرٌ	مَوْقُوفًا[1]
لمروي هغه د شيطان د ناستې ځاى دى. دغه شان معمر هم دا روايت د موقوف په طريق نقل کړى دى.					

توضيح: **مجلس الشيطان**: دې روايت کې د وفي شرح السنة نه تر آخر پورې دا کلام د حضرت ابوهريره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ کلام دى. مرفوع حديث نه دى، خو دغه شان د عقل خلاف مسائلو کې چې کله موقوف روايت راشي نو د مرفوع حديث په حکم کې وي. بهرحال د حضرت ابوهريره کلام دى. مرفوع حديث نه دى، خو دغه شان د عقل خلاف مسائلو کې چې کله موقوف روايت راشي نو د مرفوع حديث په حکم کې وي. بهرحال د حضرت ابوهريره د کلام "ان مجلس الشيطان" يو مطلب دا دى چې ربنتيا هم شيطان دا سې ځاى کې کيني، نو دا د شيطان د ناستې ځاى شو. بيا شيطان مکار داسې ځاى کې ولې کيني؟ نو د دې جواب دا دى چې د شيطان کوم کار بنه دى؟ (د اوبښ کوم ځائ نيغ دى)

د دې جملې دويم مطلب دا دى چې شيطان داسې ځاى کې کيناستلو باندې خوشحالېږي چې کوم ځاى کې د ناسته باندې انسان ته تکليف وي او د هغې صحت پرې خرابېږي، ځکه چې نيم بدن گرم وي نو وينه به منډه وهي او نيم بدن به يخ او کنګل وي. دې سره د بدن په صحت باندې اثر غوزېږي او شيطان همدغه غواړي او په همدې باندې خوشحالېږي. (مرقات ۴۹۰/۸)

ښځو ته د لارې په غاړه باندې د تللو حکم

﴿۲۰﴾ وَعَنْ أَبِي أُسَيدِ الأنصارِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ وَهُوَ					
او د حضرت ابو ايوب انصارى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه روايت دى چې هغې يو ورځ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه وخت					
خَارِجٌ	مِنَ	الْمَسْجِدِ	فَاخْتَلَطَ	الرجالُ	مَعَ النِّسَاء
چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جومات نه راوتلو، دا بيا نې ترينه وا وربدلو. بيا لاره کې د ښځو سره ملاو شو					
فِي	الطَّرِيقِ		فَقَالَ	لِلنِّسَاء:	اسْتَأْخِرْنَ
يعني نارينه او زنانه په لاره کې ګډې وډې رواني وي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ښځو ته وفرمايل چې تاسو د نارينو نا شته					
فَإِنَّهُ	لَيْسَ	لَكُنَّ	أَنْ	تُحْقِقْنَ	الطَّ
او د هغوى نه جدا شئ ځکه دا ستاسو لپاره مناسب نه دي چې تاسو د لارې په مينځ کې روان					

---

[1] رقم الحديث ۴۷۲۶ أخرجه البغوي في شرح السنة ۳۰۱/۱۲ رقم الحديث ۳۳۳۵ وأحمد في المسند ۳۸۳/۲.

عَلَيْكُنَّ	بِحَافَاتِ	الطَّرِيقِ	.	فَكَانَتِ	الْمَرْأَةُ
بلکې ستاسو لپاره ضروري دي چې تاسو د لارې په غاړه باندې ځئ. نو ښځو په دې حکم باندې عمل وکړو					
تَلْصَقُ	بِالْجِدَارِ	حَتَّى	إِنَّ	ثَوْبَهَا	
او کله به چې په لاره باندې تللې نو د دیوال سره به چختې تللې تردې چې (ځینې وخت) به د هغوی					
لَيَتَعَلَّقُ بِالْجِدَارِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ[1]					
جامه به دیوال پسې اینختله. (ابو داؤد. بیهقی فی شعب الایمان					

توضیح: د ښځو د شرافت او وقار او عظمت تقاضا دا ده چې هغوی د کور رانی او پټه خزانه وي چې په کور کې وي خو که د کوم شرعي مجبورۍ په وجه هغوی ته په کولا لاره کې د تګ ضرورت شو نو د شریعت حکم دی چې ښځې دې د نارینو سره اوږه په اوږه نه ګرځې راګرځې بلکې هغوی له ډېر په عاجزئ او شرافت او عظمت سره ښکته ښکته د لارې په غاړه تلل پکار دي او سر باندې لویه لوپټه اچول پکار دي. دې سره به د هر مفسد په زړه باندې د هغه باعظمته ښځو رعب او دبدبه وي. بهرحال اسلام ښځو ته لویې مقام ورکړی دی خو هغوی یې د نارینو د تولو شعبو نه شاته ایښې دي د همدې برخه ده چې د لارې په مینځ کې هغوی له تلل پکار نه دي. د لارې مینځ کې د تللو حق د نارینو ته حاصل دی. (مرقات ۴۹۱/۸)

نارینه ته د ښځو په مینځ کې تلل پکار نه دي

﴿۲۱﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم نهى أَنْ يمشيَ يَعْنِي الرجلُ بَين
او د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دوه ښځو په مینځ کې تللو نه
المرأتين. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
منع کړې ده یعنې نارینه ته.

توضیح: ان یمشی: یعنې د دوه ښځو په مینځ کې د نارینه تلل منع دي، ځکه دا بې شرمي هم ده او فتنه کې لوېدلو خطر هم دی او لویې قباحت هم دی چې سړی د نا اشنا ښځو په ډله کې ګرځي راګرځي او فتنه کې اخته کېږي. د غه شان د دیوې ښځط سره ځان تلل هم منع دي او د ډېرو ښځو سره تلل هم منع دي، ځکه دې کې ناجائزه اختلاط دی. (مرقات ۴۹۱/۸)

(۱) رقم الحديث ۴۷۲۷ أخرجه ابوداود في السنن ۴۲۲/۵ رقم الحديث ۵۲۷۲ والبيهقي في الشعب .

(۲) رقم الحديث ۴۷۲۸ أخرجه ابوداود في السنن ۴۲۳/۵ رقم الحديث ۵۲۷۳.

مجلس کې چرته ځای ووینئ هلته کینئ

﴿۲۲﴾ وَعَن جابرِ بن سمرةَ قَالَ: كُنَّا إِذَا أَتَيْنَا النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت جابر ابن سمره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې کله به د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مجلس کې مونږ حاضر شو
جَلَسَ أَحَدُنَا حَيْثُ يَنْتَهِي. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد
نو مونږ کې به چې کوم کس چرته ځای وليدلو او آخر کې به چې کوم ځای خالي ؤو هلته به کيناستلو. (ابوداؤد)
وَذكر حدِيثا عبد الله بن عَمْرٍو فِي بَابِ الْقِيَامِ وَسَنَذْكُرُ حَدِيثَ عَلِيٍّ وَأَبِي هُرَيْرَةَ
او د عبدالله ابن عمر دواړه حديثونه په باب القيام کې نقل کړې شوي دی او د حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ
فِي بَابِ أَسْمَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَصِفَاتِهِ إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى[1]
او د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دواړه روايتونه به مونږ ان شاء الله په باب اسماء النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وصفاته مې نقل کوؤ.

توضیح: **حیث ینتهی**: یعني مجلس به چې چرته ختميدلو د هغې غاړه کې به ځای موجود دی، نو هغې کې کينئ. دا نه چې د بنه ځای په لټنه کې د نورو په سرونو باندې اوړئ او مخکې ځئ او د خلکو کنځلې او شېرې اوړئ. (مرقات۸/۴۹۲،۴۹۱)

الفصل الثالث

د کيناستلو يوه ممنوعه طريقه

﴿۲۳﴾ عَن عَمْرِو بن الشَّرِيدِ عَن أَبِيهِ قَالَ: مَرَّ بِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
حضرت عمرو ابن شريد د خپل پلار نه روايت کوي چې هغې وويل چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زما په خوا کې تېر
وَأَنَا جَالِسٌ هَكَذَا وَقَدْ وَضَعْتُ يَدِي الْيُسْرَى خَلْفَ ظَهْرِي وَاتَّكَأْتُ عَلَى أَلْيَةِ
شو او زه داسې ناست ؤوم چې زما ښي لاس خو زما په شا باندې ؤو او د موټې ګوتې د غوښې په
يَدِي. قَالَ: أَتَقْعُدُ قِعْدَةَ
بيخ باندې تکيه وهلې وه. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمابل چې آيا ته په داسې □ئيت باندې ناست يې
الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
چې په کوم هئيت هغه خلک کيني چې په چا د خدای غضب شوی وي.

---

[1] رقم الحديث ۴۷۲۹ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۱۶۴ رقم الحديث ۴۸۲۵ والترمذي في ۵/۹۹ رقم الحديث ۲۷۲۵.

[2] رقم الحديث ۴۷۳۰ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۱۶۷ رقم الحديث ۴۸۴۸ واحمد في المسند۴/۳۸۸.

توضيح: **المغضوب عليهم**: د دې نه مراد يهود دي، ځکه هغوی باندې د الله غضب رانازل شوی دی. اوس دا نيک وي او که بد وي د الله د غضب نه بهر نه شي وتلی. سورت فاتحه کې هم د "غير المغضوب عليهم " د الفاظو نه يهود مراد دي. کوم طرز باندې د ناستې نه چې نبي کريم ﷺ منع کړې ده هغه متکبرانه انداز هم دی او د يهودو سره مشابهت هم دی، خو خپله دا ناسته هم د عجيب کارټون په شکل کې ده، ځکه دې کې سړی چپ لاس په خپلې ملا باندې کيښې او د ښي لاس د موټې ګوتې بيخ کې چې کومه پيړه غوښته ده هغې باندې تکيه ووهي او کيني. د د ناستې دې عجيبه نه نبي کريم ﷺ منع کړې ده. د دې نه معلومه شوه چې د يهود او نصارى وړو وړو علاماتو کې هم د هغوی سره مشابهت اختيارول پکار نه دی. (مرقات۸/۴۹۲)

نسکور پريوتل د جهنميانو طريقه ده

﴿۲۴﴾وَعَن	أَبِي	ذَرٍّ	قَالَ:	مَرَّ	بِي	النَّبِيُّ	وَأَنَا	مُضْطَجِعٌ
او حضرت ابوذر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم ﷺ زما په خوا کې تېر شو چې ما د خپلې								
عَلَى	بَطْنِي	فَرَكَضَنِي	بِرِجْلِهِ	وَقَالَ:				
خېټې په اړخ يعنې پړ مخې پروت ووم. نبي کريم ﷺ (دې ليدلو سره) خپلو پښو باندې زه او هلم.								
يَا	جُنْدُبُ	إِنَّمَا	هِيَ	ضِجْعَةُ	أَهْلِ	النَّارِ.	رَوَاهُ	ابنُ مَاجَه[1]
او ويې فرمايل: اى جندب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ (تاته دې معلوم وي چې) دغه شان پرېوتل د دوزخيانو طريقه ده.								

توضيح: **اهل النار**: د دې لفظ دوه مطلبه دي. اولنی مطلب دا دی چې د فاسقانو او د فاجرانو او د کافرانو خلکو دنيا کې همدغه عادت دی چې هغوی پړ مخې پرېوځي. دويم مطلب دا دی چې کافران چې کله دوزخ ته غوزارول کېږي نو هغوی به پړ مخې غوزارول کېږي، نو د دوزخيانو هيئت به په دوزخ کې داسې وي نو ځکه مسلمانانو لره دا کيفيت خپلول پکار نه دی. دا مطلب ډير واضحه دی. (مرقات۸/۴۹۳)

---

[1]) رقم الحديث ۴۷۳۱ أخرجه ابن ماجه في السنن ۲/۱۲۲۷ رقم الحديث ۳۷۲۴.

باب العطاس والتثاؤب

د پرنجې او اسويلي بيان

العطاس پرنجې ته وايي. د ټولو نه اول حضرت آدم عَلَيۡهِ السَّلَامُ اسويلی کړی دی. کله چې د حضرت آدم عَلَيۡهِ السَّلَامُ په بدن کې روح واچولی شو نو هغې پرنجی وکړو، نو الله حکم وکړو چې الحمدلله ووايه. چې حضرت آدم عَلَيۡهِ السَّلَامُ الحمدلله وويله نو الله جواب کې وفرمايل "يرحمك الله يا آدم" پرنجی کول د انسان لپاره د صحت علامت دی. د مازغو سټريوالی دې سره ختم شي. بدن خوشحاله او بيداره شي. د مازغو دروند والی او بوج ختم شي، ځکه د الله له اړخه انسان ته حکم کړی شوی دی چې د شکر په توګه الحمدلله وايئ او څوک چې دا واوري نو هغه دي "يرحمك الله" ووايي. د هغې نه وروسته پرنجي کونکې له مستحب دي چې هغه "يهديكم الله ويصلح بالكم" سره هغې ته دعا وکړي. که چرې پرنجي کونکې الحمدلله ونه ويله يا يې په ورو وويله چې هيچا وانه وريدل، نو جواب ورکول په هيچا باندې لازم نه دي. يعنې ضروري نه ده چې يرحمک الله ووايي.

که د پرنجي کونکې په جواب کې د جماعت نه يو سړي هم يرحمک الله وويله نو د ټولو له اړخ نه کافي ده. که پرنجی کونکی بيا بيا پرنجېږي نو هغه به زکام يا ناروغه وي. لهذا بيا بيا جواب ورکول هيچا باندې لازم نه دي. ځينې روايتونو کې د الحمد لله علی کل حال الفاظ راغلي دي. دا ډير بهتره الفاظ دي. او عام فهم او اسان دي. اسلا دا چې کامل او پوره بلکې د ژوند پوره ضابطه ده، نو ځکه د مسلمانانو د ټولو مسائلو حل وړاندې کوي. "والتثاؤب" اسويلي کولو ته وايي. د دې مسائل هم راروان دي.

الفصل الاول

پرنجي باندې رحمان او اسويلي باندې شيطان خوشحاله کېږي

﴿۱﴾عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:"
حضرت ابو هريره رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل
إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْعُطَاسَ وَيَكْرَهُ التَّثَاؤُبَ فَإِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ وَحَمِدَ اللهَ
الله پرنجي خوخوښوي خو اسويلی نه خوښوي. لهذا تاسو کې چې کوم کس پرنجي وکړي او د الله تعريف وکړي

كَانَ	حَقًّا	عَلَى	كُلِّ	مُسْلِمٍ	سَمِعَهُ	أَنْ يَقُولَ:

نو دغه پرنجې او الحمدلله او رېدنکي هر مسلمان باندې حق دی چې پرنجې کونکي ته جواب کړي

يَرْحَمُكَ اللّٰهُ.	فَأَمَّا	التَّثَاؤُبُ	"فَإِنَّمَا	هُوَ	مِنَ	الشَّيْطَانِ	فَإِذَا تَثَاءَبَ	أَحَدُكُمْ

يرحمك الله وايي. د اسویلی خبره، نو د اسویلي راتلل د شیطان اثر دی. لهذا تاسو کې چې چا ته اسویلی راشي نو پکار

تَثَاءَبَ	إِذَا	أَحَدَكُمْ	فَإِنَّ	مااستطاع	فليرده

ده چې د خپل وس پورې د اړمې د ختم کړي. واضحه دې وي چې تاسو کې کوم یو کس اسویلی کوي نو

ضَحِكَ	مِنْهُ	الشَّيْطَانُ".	رَوَاهُ	الْبُخَارِيُّ	وَفِي	رِوَايَةٍ	لِمُسْلِمٍ:

هغې پسې شیطان خاندي. (بخاری) او د مسلم په روایت کې دا الفاظ دي چې (نو پکار ده چې د خپل وس پورې

"فَإِنَّ	أَحَدَكُمْ	إِذَا	قَالَ:	هَا	ضحك	الشَّيْطَان	مِنْهُ

هغه بند کړي) ځکه تاسو کې چې څوک هاء وايي (يعني اسويلي کوي) نو هغې پسې شيطان خاندي.

توضیح: یحب العطاس: یعنې الله پرنجې خوښوي. دا ځکه چې پرنجې سره چستي راځي. بيداري او چالاکي پیدا کېږي. چې فهم او ادراک پرې زیاتېږي. ټول بدن تازه تازه شي، نو ځکه الله دا خوښوي او اسویلي سره بوج او ثقل زیاتېږي. نیم ویداوالی او غفلت او سستي او بدفهمي زیاتېږي، ځکه دا الله ته ناخوښه دي د شیطان خوښ دی. عطاس او تثاؤب دواړه د خپل انجام او د نتیجې په اعتبار سره خوښ یا ناخوښه دي. د اسویلي انجام او ثمره د شیطان خوښه ده. د الله ناخوښ دی او د عطاس انجام او ثمره د الله خوښه ده. د شیطان ناخوښ دي. بیمار سړی مسلسل اسویلی کوي. (مرقات۸/۴۹۴)

کان حقاً: د دې لفظ په وجه د علماؤ مختلف رائی قائم کړي دي چې آیا د پرنجې جواب فرض دی یا واجب دی یا که مستحب دی. د احنافو په نزد د پرنجې جواب علی الکفایه دی. د مالکیو په نز مختلف اقوال دي. د وجوب قول هم دی او د سنت هم دی او د مستحب هم دی. د غیر مقلدینو حضراتو د یوې طبقې په نزد د پرنجې جواب فرض دی. بهرحال د احنافو سره د جمهورو علماؤ په نزد د پرنجې جواب واجب علی الکفایه دی خو هغه شرط پاتې دی چې د پرنجې والا په زوره الحمدلله ووایي. د اسویلي متعلق یو ادب دا دی چې سړی د خپل لاس د شا اړخ خپله خله باندې کېږدي یا پرې یو ټوټه کېږدي چې خله بنده شي، ځکه شیطان د انسان ښکاره دښمن دی. د اسویلي

وخت کې د انسان شکل وران شي نو شیطان خاندې او تهوقې پسې کوي چې د دې شکل ته وګوره د دې په وجه زه د سړو په مینځ کې حصاریم. (مرقات ۸/۴۹۴)

د پرنچي د جواب مسنونه طریقه

﴿۲﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم: " إِذا عطسَ أَحدُكم
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل کله چې تاسو کې چا ته پرنچی راشي
فليقلِ: الحمدُ لِلّٰهِ وَلْيَقُلْ لَهُ أَخُوهُ أَوْ صَاحِبُهُ
نو پکار ده چې هغه الحمدلله اوایي او د هغې ورور یا یې دا وفرمایل چې د هغه ملګري له پکار ده چې د هغې په جواب کې
يَرْحَمُكَ اللهُ. فَإِذا قَالَ لَهُ يَرْحمك الله
یرحمك الله اوایي او د هغې په جواب کې یرحمك الله اوایي نو پرنچي کونکي له پکار ده چې داسې
فليقل: يهديكم الله وَيصلح بالكم" رَوَاهُ البُخَارِيّ
اوایي یهدیکم الله ویصلح بالکم یعني الله دې تاته هدایت وکړي او ستا زړه او ستا احوال دې صحیح کړي.

پرنچي کونکی که الحمدلله ونه وائي نو د جواب مستحق نه دې

﴿۳﴾ وَعَن أَنسٍ قَالَ: عَطَسَ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَشَمَّتَ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره دوه کسانو له پرنچي راغلو نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
أَحَدَهُمَا وَلَمْ يُشَمِّتِ الْآخَرَ. فَقَالَ الرَّجُلُ:
هغې کې یو سړي ته جواب ورکړو او د بل د پرنچي جواب یې ورنکړو. د کوم سړي د پرنچي جواب چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه ؤ ورکړی
يَا رَسُولَ اللهِ شَمَّتَّ هَذَا وَلَمْ تُشَمِّتْنِي
هغې عرض وکړو چې یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! تاسو دې سړي ته خو جواب ورکړو خو ماته دې جواب رانکړو؟
قَالَ: إِنَّ هَذَا حَمِدَ اللهَ وَلم تحمَدِ الله . (مُتَّفق عَلَيْهِ)
نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل دې سړي د الله حمد کړی ؤ یعني الحمدلله یې وویل او د الله حمد ونه ویل.

توضیح: فشمت: دا د تشمیت نه دی. پرنچي کونکی چې کله الحمدلله اوایي او د هغې به جواب کې بل کس یرحمک الله اوایي. هغه جواب ته تشمیت وایي. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغه کس د پرنچي په جواب کې یرحمک الله وفرمایلو چاچې الحمدلله وویله او چاچې نه ؤ ویلی هغې له یې جواب ورنکړو. هغې شکایت وکړو. د همغه شکایت او د هغې د جواب بیان په دې حدیث کې دی.

﴿۴﴾ وَعَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِذَا

او حضرت ابو موسی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلي دي چې کله

عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَحَمِدَ اللهَ فَشَمِّتُوهُ

تاسو کې څوک پرنجي وکړي او د الله حمد وکړي نو هغې له جواب ورکوئ يعني يرحمك الله او وايئ

وَإِنْ لَمْ يَحْمَدِ اللهَ فَلَا تُشَمِّتُوهُ. رَوَاهُ مُسلم

او که هغه د الله حمد ونه کړي نو هغې له جواب مه ورکوئ.

د زکام شوي کس د پرنچي جواب ورکول لازم نه دی

﴿۵﴾ وَعَنْ سلمةَ بن الأَكْوَعِ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَطَسَ رَجُلٌ عِنْدَهُ

او د سلمه بن اکوع رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې هغې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه سړي ته د پرنچي جواب ورکول وراورېدل

فَقَالَ لَهُ: يَرْحَمُكَ اللهُ

چې کوم وخت د هغې سره ناست وُو، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغې په جواب کې وفرمايل يرحمك الله بيا هغه کس په

ثُمَّ عَطَسَ أُخْرَى فَقَالَ: الرَّجُلُ مَزْكُومٌ. رَوَاهُ مُسلم وَفِي رِوَايَةِ التِّرْمِذِيِّ

دويم ځل پرنچي راغلو نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې د دې کس زکام دی (مسلم) او د ترمذی په يو روايت کې

أَنَّهُ قَالَ لَهُ فِي الثَّالِثَةِ: إِنَّهُ مَزْكُومٌ

داسې دي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه کس په دريم ځل پرنچي کولو باندې وفرمايل چې د دې سړي زکام دی.

چې اسويلی درشي نو خوله باندې لاس ږدئ

﴿۶﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا تَثَاءَبَ أَحَدُكُمْ

او حضرت ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل تاسو کې چې چا ته

فَلْيُمْسِكْ بِيَدِهِ عَلَى فَمه فَإِنَّ الشيطانَ يدخلُ. رَوَاهُ مُسلم

اسويلي راشي نو هغه له پکار ده چې هغه خپل لاس په خله باندې کېږدي ځکه شيطان هغې کې دننه کېږي.

توضيح: لاس ايښودلو سره شيطان دننه نه ځي. دا چې دا د غفلت علامت دی نو د دې فرصت شيطان غنيمت وګڼي او دننه د تللو کوشش کوي يا خپلې وسوسې داخلوي. لاس ايښودلو سره هغه هيڅ نه شي کولی.

الفصل الثاني

پرنجې کولو وخت کې خله باندې لاس ایښودلو سره ورو آواز کول پکار دی

﴿۷﴾عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا عَطَسَ غَطَّى وَجْهَهُ

د حضرت ابو هریره رضي الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به کله پرنجې کولو نو مخ مبارک به یې

بِيَدِهِ أَوْ ثَوْبِهِ وَغَضَّ بِهَا صَوْتَهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ

خپل لاسونو یا په یوه ټوټه باندې پټولو او د خپل پرنجې اوازا به یې په قلاره کولو. دا روایت ترمذی

وَأَبُو دَاوُدَ. وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ

د او ابوداؤد نقل کړی دی او ترمذی ویلي دي چې دا حدیث صحیح دی.

توضیح: د پرنجې کولو د آدابو نه یو ادب دا دی چې خوله او مخ سړی پټ کړي چې خراب شکل ښکاره نه شي او اواز چې څومره کمې دی شي هغه هومره یې کم کړئ. څینې خلک ډېر په اخلاص سره اواز کې دومره لویه دهماکه پیدا کړي چې ورسره نېژدې سړی وربېږدي. دوه کاله مخکې دلته حرمینو ته یو سړی راغلو او هغې به دومره په زوره پرنجې کولو چې د حرم مکي د یو ګوټ نه تر بل ګوټ پورې به اوچت اواز تللو او خلک به ورته به کتلو شول چې څه پیښنه وشوه. ما خپله د دې سړي اواز بیا بیا اورېدلی دی. داسې کول پکار نه دي. (مرقات۸/۴۹۸)

پرنجی او جواب یې

﴿۸﴾ وَعَنْ أَبِي أَيُّوبَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِذا عطس أحدكم

او د حضرت ابو ایوب نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې تاسو کې چا ته پرنجې راشي نو

فليقل: الحمدُ لله عَلَى كُلِّ حَالٍ

پکار ده چې هغه دسې او ایې چې **الحمد لله علی کل حال** یعنې هر حال کې د خدای تعریف دی او څوک چې د

وَلْيَقُلِ الَّذِي يَرُدُّ عَلَيْهِ: يَرْحَمك الله وَليقل هُوَ:

دې جواب ورکوي نو داسې ویل پکار دي **یرحمك الله** او بیا پرنجې کونکي ته داسې ویل پکار دي

يهديكم الله وَيصلح بالكم" رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ والدارمي

یهدیکم الله ویصلح بالکم یعنې الله دې تاته هدایت وکړي او ستا زړه یا ستا احوال دې صحیح کړي.

د يهودي پرنچي باندې د نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جواب

﴿۹﴾ وَعَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: كَانَ الْيَهُودُ يَتَعَاطَسُونَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې يهوديان به چې كله د نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خوا تېرېدل
يَرْجُونَ أَنْ يَقُولَ لَهُمْ: يَرْحَمُكُمُ اللّٰهُ
نو د قصد نه به يې پرنچي كولو په دې اميد چې نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د هغې په جواب كې يرحمك الله اوايي
فَيَقُولُ: يَهْدِيكُمُ اللّٰهُ وَيُصْلِحُ بَالَكُمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ
خو نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به صرف دا ويل يهديكم الله و يصلح بالكم.

توضيح: يهود يو منصوبه ساز قوم دى. د هغوى منصوبه دا وه چې د اسلام د قبولو نه بغير به مونږ د الله د رحمت مستحق شو او د نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ژبه اعلان وشي، نو ځكه د نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په مجلس كې به يې بار بار پرنچي كولو او د نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له اړخ د يرحمك الله په انتظار كې به ؤو. نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به هميشه هغوى ته د هدايت دعا كوله خو د ايمان مخكې ې هغوى ته د رحمت دعا ونه كړه. "يهديكم الله" به يې فرمايلي. (مرقات ۸/۵۰۰)

پرنجي كولو وخت كې نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په السلام عليكم باندې ناراضا شو

﴿۱۰﴾ وَعَنْ هِلَالِ بْنِ يَسَافٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ سَالِمِ بْنِ عُبَيْدٍ فَعَطَسَ رَجُلٌ
او حضرت هلال ابن يساف فرمايي چې مونږ د حضرت سالم ابن عبيد رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ سره ؤو چې جماعت
مِنَ الْقَوْمِ فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ. فَقَالَ لَهُ سَالِمٌ:
كې يو سړي پرنچي وكړو او هغې د (الحمد لله په ځاى) السلام عليكم وويل. حضرت سالم رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د هغې په جواب
وَعَلَيْكَ وَعَلَى أُمِّكَ. فَكَأَنَّ الرَّجُلَ وَجَدَ فِي نَفْسِهِ
كې وويل تا باندې او ستا په مور باندې هم سلام، هغه كس ګويا كې دا الفاظ په زړه كې بد وګڼل.
فَقَالَ: أَمَا إِنِّي لَمْ أَقُلْ
حضرت سالم رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ دا (ناخوابني محسوس لو سره و فرمايل چې (د دې ناخوابنۍ څه وجه ده) تا ته دې معلومه وي چې
إِلَّا مَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ عَطَسَ رَجُلٌ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ما همغه الفاظ ويلي دي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام هغه وخت ويلي ؤو چې كله يو سړي د نبي عَلَيْهِ السَّلَام په مخكې پرنچي وكړو او

فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " عَلَيْكَ وَعَلَى أُمِّكَ
هغې السلام عليكم ويلې ؤو. نو نبي عَلَيْهِ السَّلَام د هغې په جواب كې وفرمايلې ؤو چې تا باندې او ستا په مور باندې دې
إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ:
سلام وي. بيا نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې كله تاسو كې چا ته پرنجى راشي نو هغې له پكار ده
الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَلْيَقُلْ لَهُ مَنْ يَرُدُّ عَلَيْهِ: يرحمك الله
چې الحمد لله رب العالمين او ايې او جواب وركونكي له پكار دي چې يرحمك الله او ايې او بيا
وَلِيقل: يغفر لي ولكم" رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد
پرنجي كونكي له پكار دي چې داسې او ايې يغفر الله لي ولكم يعنې الله ستا او زما مغفرت وكړي.

توضيح: **وجد في نفسه**: وجد موجدة نه د سخت غوسه كېدو په معنىٰ كې دى. دا غصه كيدونكى صحابي نه ؤو بلكې تابعي ؤو. دې بيچاره مجلس كې پرنجې كولو باندې وويل "السلام عليكم" د هغې په جواب كې سالم بن عبيد صحابي وويل وعليك وعلى امک السلام. د سلام دې طريقې كې د هغه سړي د مور ذكر په مجلس كې وشو، نو ځكه هغه غصه شو. صحابي د هغې په غوسه باندې پوهه شو نو بيا يې ورته وويل چې ته خفه كېږه مه. ما چې كومه طريقه اختيار كړې ده، دا نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هم د يو باره كې اختيار كړې وه، ما په سنت عمل وكړو. (مرقات ۸/۵۰۱)

سوال: اوس دلته سوال دا دى چې نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پرنجې كونكي كس ته په غلطئ باندې د هغې مور ولې ياده كړه؟

جواب: د دې سوال دوه جوابه دي: اولنى جواب دا دى چې هغه كس سلام بې موقع او بے محل استعمال كړو، نو دا داسې شوه چې ګويا كې يو كس د مخاطب په ځاى د هغې مور ته د سلام جواب وركړي. لكه څنګه چط هغه بې موقع او بې محل ؤو. دغه شان د پرنجې په جواب كې السلام عليكم بې موقع او بے محل ؤو. دويم جواب دا دى چې نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اشاره وكړه چې دا څه چې ستا شوي دي. دا ستا قصور نه دى بلكې ستا د مور قصور دى چې تا ته يې صحيح تعليم نه دى دركړى او صحيح تربيت يې نه دى كړى، نو ځكه ته د دې آدابو نه محرومه شوي. لهذا اصل شاباش ستا مور ته دى. د دې حديث نه امت ته دا تعليم حاصل شو چې د شريعت اصطلاحات او اطلاقات بې ځايه او بے محل استعمالو جائز نه دي. كوم حكم چې د كوم مقام لپاره وي نو په همغې كې يې استعمالول جائز دي. دويم تعليم دا هم حاصل شو چې د شريعت وضع كړى شوي الفاظو په ځاى نور الفاظ استعمالول جائز نه دي اګر كه معنى يې ډېره ښه وي. (مرقات ۸/۵۰۱)

درې ځل د پرنجې جواب آخرې حد دې

﴿۱۱﴾ وَعَن عبيد بن رِفَاعَة عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

او حضرت عبید ابن رفاعه د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل

شَمِّتِ الْعَاطِسَ ثَلَاثًا فَإِنْ زَادَ فَشَمِّتْهُ

د پرنجي کونکي مسلسل د درې پرنچو جواب ورکړئ او که کوم کس د درېو نه زيات وپرنچېږي نو هغه صورت

وَإِنْ شِئْتَ فَلَا . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هٰذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ

کې اختيار دی چې که خوښه مو وې د هغې جواب ورکړئ او که خوښه مو وي نو جواب مه ورکوئ.

﴿۱۲﴾ وَعَن أَبِي هريرة قَالَ: شَمِّتْ أَخَاكَ ثَلَاثًا

او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې تاسو د خپل (مسلمان) ورور د پرنچې تر د درېو پورې جواب ورکوئ.

فَإِنْ زَادَ فَهُوَ زُكَامٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ

او که هغه د درېو نه زات وپرنچېږي نو (پوهه) شئ چې د دې زکام دی. دا روايت ابو داؤد نقل کړی دی

وَقَالَ: لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا أَنَّهُ رَفَعَ الْحَدِيثَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او ويلي يې دي چې زه پوهېږم چې حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا روايت نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته رسولی دی.

الفصل الثالث

شارع د ښاکلی شوي الفاظو پابندی ضروری ده

﴿۱۳﴾ عَنْ نَافِعٍ: أَنَّ رَجُلًا عَطَسَ إِلَى جَنْبِ ابْنِ عُمَرَ فَقَالَ:

او حضرت نافع فرمايي چې (ديوې ورځ) واقعه ده چې د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سره څوا کې ناست يو سړي پرنچې

الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ابْنُ عُمَرَ:

وکړو او بيا يې وويل چې الحمد لله و السلام علی رسول الله. حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ (دې او رېدلو سره) و فرمايل

وَأَنَا أَقُولُ: الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللهِ وَلَيْسَ هٰكَذَا. عَلَّمَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

چې زه هم وايم الحمد لله و السلام علی رسول الله خو داسې نه ده چې کوم نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ ته ښودلې

أَنْ نَقُولَ: الْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هٰذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ

ده. (او هغه) دا ده چې مونږ داسې او ايو الحمد لله علی کل حال يعني هر حال کې د خدای تعريف دی.

توضيح: دې حديث کې هم هغه خبره ذکر ده چې کومه پاس ليکلی شوي ده چې د شريعت وضع کړی شوي اصطلاحات او د اطلاقاتو خيال ساتل ډېر ضروري دي. که يو سړی د خپل ځان نه ډېرې ښې

جملې جوړ کړې او لولې يې خو دا رائجه سکه نه ده. دې باندې د شريعت ټاپه نه ده لږېدلې. لهذا دې لره هيڅ اعتبار نشته دی.

اوس دلته وګورئ دې سړي درود ولوستلو چې ښه جمله ده خو د بی ځايه ويلو په وجه حضرت ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وفرمايل چې دا ښې جملې خو زه هم وايم او جائز هم دي، خو اوس وخت د دې موقع او محل نه دی بلکې دا بی ځايه ده، نو ځکه دې لره هيڅ اعتبار نشته دی.

دې بې موقع عمل باندې نن سبا د بدعتي حضراتو عملونه هم قياس کېدی شي، لکه هغوی د جمعې د لمونځ نه وروسته ودرېږي او درود وايي.

د اذان نه مخکې درود وايي او الفاظ هم د درود نه وي، نو درود خو ښه عمل دی خو د دې لپاره يو موقع او محل دی. روضې مبارک ته چې لاړ شي او د خطاب په الفاظو سره درود وايي ، خو د ا روضه اطهر نه بغير په ګلګت او خنجراب نه هغه الفاظ شروع کړي او کوم خلک چې د هغې سره ملګرتيا نه کوي نو وايي دا د رسول دښمن دی. ياد وساتئ بدعتيان خلک په غلطه لار راوان شوي دي،(مرقات۵۰۱/۸) لکه بابا سعدی ويلي دي :ـ

ترسم نه رسی بکعبه اے اعرابی کيں راه که تو می روی بتر کستان است

❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

باب الضحك

د خندیدو بیان

اسلام دا چې کامل او پوره بلکې د انساني ژوند اکمله ضابطه ده، ځکه دي کې د انساني ژوند د هر اړخ او شعبي کفالت موجود دی. دي سلسله کې د انسان د خندلو مسائل بیانېږي. الله تعالیٰ انسان کې د خندلو ماده یخي ده. لهذا خندل منع دی بلکې جائز ده، خو په دې کې د اعتدال د حد نه زیاتی کول مناسب نه دی. ځکه دي سره د مخ رڼا او وقار ختمېږي او په روحاني اعتبار زړه مړ کېږي. د ټولو نه ښه تبسم دی. او د ټولو نه بد په ډکه خوله خندل دي. صحابه کرامو به ښه ډېر خندل خو هغوی کې کله هم غفلت رانغلو. هغوی د ورځي شهسواران ؤو، او د شپي راهبان، عابدان او زاهدان. درویشان ؤو. د خندلو باوجود هم د ایمان د هغوی په زړونو کې د یو غر پشان ؤو. د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خندل به اکثر د تبسم په صورت کې ؤو.

الفصل الاول

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به تبسم کولو

﴿۱﴾ عَن عائشة رضي اللهُ عَنهَا قَالَت: مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُسْتَجْمِعًا ضَاحِكًا				
حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي چې ما نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله هم په دومره ډېره خنده باندې نه دی لیدلی				
حَتَّى	أَرَى	مِنْهُ	لَهَوَاتِهِ	إِنَّمَا
چې (د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خله کولاوه شوي وي او) ماته د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخامخ غاښونه (ورئ)				
كَانَ	يتبسم.	رَوَاهُ	البُخَارِيّ[1]	
ښکاره شوي وي بلکې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خنده به تر د مسکا حده پورې وه. (بخاری)				

توضیح: مستجمعاً: استجماع په پوره توګه خندلو ته وایي. چې په برق خندا ترېنه مراد دي.

لهواته: تالو کې کومه کوا ځوړنده وي هغې ته لهوات وایي. په سره خندل مراد دي. چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله هم داسې نه دې کړي. (مرقات ۸/۵۰۵)

یتبسم: د خندلو درې قسمونه دي. که په زوره داسې خندل وي چې حلق او پوره خله ښکاره شي نو دې ته په برق خندا ده. او که په زور سره معمولې خندل وي نو دې ته ضحک وایي. او که بالک آواز

---

[1] رقم الحديث

نه وي صرف مخې ته غاښونه کولاو شي نو دا تبسم دی.

جرير بن عبدالله سره د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ معامله

﴿۲﴾وَعَن جرير قَالَ: مَا حَجَبَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُنْذُ أَسْلَمْتُ
او حضرت جرير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي: د کوم وخت نه چې زه مسلمان شوی يم. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله هم
وَلَا رَآنِي إِلَّا تَبَسَّمَ. مُتَّفق عَلَيْهِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
زه د ملاقات نه منع کړی نه يم او کله به چې هم نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زه ليدلم نو خندل به يې.

توضيح: حضرت جرير بن عبد الله بجلی د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مرګ نه يو شو ورځې مخکې مسلمان شوی ؤو. الله هغې له قدرتي حسن دومره ورکړی ؤو چې هغې ته د دې امت يوسف ويلی شوی دی. دا د خپل ځان باره کې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دوه خصوصياتو ذکر کوي.

ماحجبني: يو خصوصيت دا ؤو چې ما کله هم غوښتل چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره ملاقات وکړم نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زه کله هم نه هيسار کړی بلکې د ملاوېدلو اجازت يې راکړی دی. د دې نه د کور بې پردګې مراد نه ده بلکې د نبي کريم ﷺ سره د ناسته پاسته او ملاقات مراد دی.

دويم خصوصيت دا چې کله به هم نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زه ليدلم نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به مسکی شو. کېدی شي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته د حضرت جرير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په مخ کې د الله تعالی د انوراتو اثر ښکاره کېدلو يا د الله د قدرت حسين او جميل منظر ليدلو سره فتبارك الله احسن الخالقين باندې مسکا کوله. (مرقات۸/۵۰۵)

پخوانۍ قصو باندې خندل جائز دي

﴿۳﴾ وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَقُومُ مِنْ مُصَلَّاهُ
او حضرت جابر ابن سمره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به په کوم ځاې نماز باندې لمونځ کولو نو
الَّذِي يُصَلِّي فِيهِ الصُّبْحَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَإِذَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ
د هغه ځای به تر هغه وخت پورې نه پاڅيدلو چې تر څو پورې به لمر (ښه) نه ؤو راښتلی. کله به چې لمر راوښتلو
قَامَ وَكَانُوا يَتَحَدَّثُونَ فَيَأْخُذُونَ
نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د اشراق لمونځ وکړو يا به کور ته د تللو لپاره او درېدلو. هغه دوران کې

---

(۱) رقم الحديث

فِي أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ فيضحكون ويبتسم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.
صحابه کرامو رضي الله عنهم د جاهليت د زماني خبري کولي او خندل به يې نو د هغوی سره به نبي عليه السلام هم
رَوَاهُ مُسْلِمٌ. وَفِي رِوَايَةٍ لِلتِّرْمِذِيِّ: يتناشدون الشِّعْرَ
خندل. (مسلم) او د ترمذی په روايت کې داسې دي صحابه کرام به د شعرونو ويلو او اورېدلو کې اخته ؤو.

توضيح: يتناشدون الشعر: يعني تر د جائز حده پورې به يې شعرونه ويل. د الله د واحدانيت او د نبي کريم صلى الله عليه وسلم د منقبت او انساني حکمت باندې مشتمل شعرونه به يې ويل. دا ژوندو زړونو د خلکو نښانې ده او جائز ده.

الفصل الثاني

نبي کريم صلى الله عليه وسلم به ډېر خندل

﴿۴﴾ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ جَزْءٍ قَالَ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَكْثَرَ تَبَسُّمًا
حضرت عبد الله ابن حارث ابن جزء رضي الله عنه فرمايي چې ما د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه زيات بل
مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.
هيڅوک په خندلو نه دی ليدلی. (روايت کړې دي ترمذی)

الفصل الثالث

صحابه کرامو به ښه ډېر خندل

﴿۵﴾ عَنْ قتادةَ قَالَ: سُئِلَ ابْنُ عُمَرَ: هَلْ كَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
حضرت ابو قتاده رضي الله عنه فرمايي چې د حضرت ابن عمر رضي الله عنه نه وپوښتل شو چې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم
يَضْحَكُونَ؟ قَالَ: نَعَمْ وَالْإِيمَانُ فِي قُلُوبِهِمْ أَعْظَمُ مِنَ الْجَبَلِ.
صحابه کرامو به خندل. حضرت ابن عمر رضي الله عنه و فرمايل آو. حال دا چې د هغوی په زړونو کې د غرنه هم غټ ايمان ؤ او
وَقَالَ بِلَالُ بْنُ سَعْدٍ: أَدْرَكْتُهُمْ
حضرت بلال ابن سعد تابعی فرمايي چې ما صحابه کرام په داسې حال کې موندلي دي چې هغوی
يَشْتَدُّونَ بَيْنَ الْأَغْرَاضِ وَيَضْحَكُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ فَإِذَا كَانَ اللَّيْلُ
به د غشو د نښانو په مينځ کې منډې وهلې او د يو بل خبرو باندې به يې خندل، خو چې شپه به راغله

كَانُوا رُهْبَانًا. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السّنة
نو د الله نه به ډېر زيات وېرېدونكي شول.

توضيح: قال نعم: پوښتنه کونکی تابعی دی چې د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ صحابي نه پوښتنه کوي چې آيا صحابه کرامو به خندل. د پوښتنه کونکي خيال دا ؤو چې خندل دا چې د غفلت يوه برخه ده او صحابه د غفلت نه ډېر لرې ؤو، نو ځکه به نه خندل. د دې په جواب کې ورته حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمايل چې آؤ ښه به يې خندل، خو د هغوی په زړونو کې په د خندلو په وجه غفلت نه راتلو بلکې په زړونو کې به يې د غر برابر ايمان ؤو. دې جمله کې حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د هغه کس د زړه د وېرې جواب ورکړو او اشاره يې وکړه چې تر د جائز حده پورې خندل انساني فطرت دی او دا د ژوندې زړونو علامت دی.

حيات الحيوان کې ليکلی شوي دي چې يو حضرت يحيی عَلَيْهِ السَّلَامُ د حضرت عيسی عَلَيْهِ السَّلَامُ سره ملاقات وشو. د ملاقات په موقع حضرت عيسی عَلَيْهِ السَّلَامُ وخندل. حضرت يحيی عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې تا خدای هېر کړی دی چې خاندې؟ حضرت عيسی عَلَيْهِ السَّلَامُ ورته وفرمايل چې آيا ته د الله نه نااميده شوی يې؟ دې باندې دواړو وغوښتل چې د الله له اړخه اشاره وشي چې دې دواړو کې څوک په حالت کې دی. د الله له اړخه وحي راغله چې تاسو دواړو کې الله ته هغه زيات محبوب دی چې د کوم اخلاق زيات ښه وي يعني فيصله د حضرت عيسی عَلَيْهِ السَّلَامُ په حق کې وشوه.

د زير بحث حديث يو راوي بلال بن سعد تابعی فرمايي چې ما وليدل چې صحابه کرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُ به د تيرانو د نښانو په مينځ کې منډې وهلي او يو بل پسې به يې خندل، خو د شپې به راهبان شول او عبادت به يې کولو يعني د ورځې شهسواران او د شپې تهجد ګوزاران ؤو. "**رهبان الليل وفرسان النهار**"

باب الآسامي
د نومونو بيان

اسامي او اسماء جمع ده. اسلام چې کامل او پوره بلکې د ژوند اکمله ضابطه ده، ځکه الله تعالیٰ د مسلمانانو ته هر ځای کې لارښودنه کړې ده. تردې چې نومونو اېښودلو کې يې هم ورته لارښودنه کړې ده، نو دې باب کې به هغه حديثونه راځي چې د ښه ښه نومونو د اېښودلو تعليم په کې ورکړی شوی دی او د بدو نومونو نه د منع حکم کړی شوی دی يا د هغې د بدلولو لارښودنه شوې ده.

الفصل الاول

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کنيت باندې د خپل کنيت اېښودلو حکم

﴿۱﴾ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السُّوقِ فَقَالَ رَجُلٌ: يَا أَبَا الْقَاسِمِ
حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بازار کې ؤو. يو سړي ورته د ابو القاسم په نوم اواز وکړو.
فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ راتاو شو او د هغه کس اړخ ته يې وکتل. هغې عرض وکړو چې ما تاته اواز نه ؤو کړی
إِنَّمَا دَعَوْتُ هٰذَا. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسلم: سموا
بلکې هغه سړي ته مې اواز کړی ؤو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا ورته دا وفرمايل چې تاسو زما په نوم
باسمي وَلَا تكنوا بكنيتي. (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
باندې نوم ږدئ خو زما په کنيت باندې کنيت مه مقرروئ.

توضيح: ولا تکتنوا بکنيتي: يو اسم محضه وي چې مور او پلار يې د خپل اولاد لپاره د پيدائش په وخت کې ږدي. او يو لقب وي چې معاشره کې خلک يو سړي ته ورکړي، لکه ولی الدين يا مصلح الدين وغيره. يو کنيت وي. دا هغه دی مثلاً چې څوک د خپل ځوي يا د لور يا د پلار وغيره نوم سره خپل ځان معارف او مشهور کوي، لکه ابوبکر، ابوذر، ابو حفص، ابن عباس او ابن مسعود. اسلام د کنيت د اېښودلو اجازت کړی دی خو صحيح حديثونو کې دا خبره ملاوېږي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کنيت چې ابو القاسم ؤو هغې باندې چاته د کنيت اېښودلو اجازت نشته ؤو. د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يو ځوي نوم قاسم ؤو. د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کنيت د هغې په وجه ابو القاسم

---

(۱) رقم الحديث

وو. اوس خبره دا ده چې ايا د نبي كريم ﷺ د ژوند مبارک پورې د دې كنيت ممانعت موجود ؤو يا كه دا ممانعت د هميشه لپاره دى. دې باره كې د علماؤ مختلف اقوال دي. (مرقات ۵۱۰/۸)

د شوافعو اقوال: شوافع او د اهل ظواهرو په نزد د هيڅ يو كس لپاره د ابو القاسم كنيت ايښودل جائز نه دى. **د امام محمد قول:** امام محمد رحمه الله فرمايي چې د هيڅ يو كس لپاره دا خو جائز نه دي چې هغه خپل نوم محمد كېږدي او كنيت ابو القاسم كېږدي. كه جدا جدا يې ايښودل غواړي نو محمد نوم ايښودل هم جائز دى. او كه بل وي نو ابو القاسم كنيت ايښودل هم جائز دى. **د امام مالک قول** : امام مالک رحمه الله فرمايي چې نوم او كنيت ټول جائز دي. د نبي كريم ﷺ په ژوند مبارک كې د نبي كريم ﷺ د كنيت د ايښودلو ممانعت ؤو. اوس ټول جائز دي.

د احنافو قول: د احنافو ائمؤ دا راجحه ګڼلې ده چې د نبي كريم ﷺ په ژوند مبارک كې د نبي كريم ﷺ كنيت باندې كنيت ايښودل سخت منع ؤو. اوس اګر كه هغه شان سخت منع نه دى، خو يو قسمه ممانعت اوس هم دى. ملاعلي قاري واضحه فيصله كوي او فرمايي چې راجح او صحيح همدغه ده چې د كنيت ايښودلو دا ممانعت د نبي كريم ﷺ د ژوند مبارک پورې محدود ؤو، ځكه د نبي كريم ﷺ په ژوند مبارک كې دې لفظ په استعمالولو سره اشتباه راتلله، لكه حديث نمبر ۱ كې تفصيل دى چې يو سړي اواز وكړو يا ابا القاسم، نبي كريم ﷺ د هغې اواز واورېدلو نو مخ مبارک يې راوګرځولو او وي كتل. هغه سړي وويل چې تاسو ته نه، زه بل سړي ته اواز كوم چې كنيت يې ابو القاسم دى. دې باندې نبي كريم ﷺ د ابو القاسم كنيت ايښودلو نه منع كړو. ځكه دې باندې به نبي كريم ﷺ خفه كېدو. او د يهودو په كتاب كې د ابو القاسم كنيت كېدى كافي مشهور ؤو، ځكه به يهودو به نبي كريم ﷺ ته د ابو القاسم په كنيت اواز كولو. د دې اشتباه په وجه هم دا كنيت منع ؤو، خو كله چې نبي كريم ﷺ مړ شو نو د كنيت دا ممانع ختم شو. ګويا كې دلته انتهاء د حكم په وجه انتهاء د علت شوه. (مرقات ۵۱۱/۸)

زه خپل رب قاسم جوړ كړى يم

﴿۲﴾ وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: سموا باسمي
او د حضرت جابر رضي الله عنه نه روايت دى چې نبي كريم ﷺ وفرمايل تاسو زما په نوم باندې نوم ږدئ
وَلَا تكنوا بِكُنْيَتِي فَإِنِّي إِنَّمَا جُعِلْتُ قَاسِمًا أَقْسِمُ بَيْنَكُمْ مُتَّفق عَلَيْهِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)
خو زما په كنيت باندې كنيت مه مقرروئ ځكه زه قاسم ګرځولى شوى يم او ستاسو په مينځ كې تقسيم كوم.

توضيح: **اقسم بينكم**: قاسم تقسيم كونكي ته وايي. د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې كوم كنيت ابوالقاسم ؤو دا صرف د ځوي د نوم په وجه نه ؤو بلكې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صفات او د خصوصياتو په وجه هم نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته ابو القاسم ويلى شوى دى. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته د تقسيم د صفت په وجه هم ابو القاسم ويلى شوى دى، ځكه نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به مال غنيمت هم تقسيمولو د صدقې مالونه به يې هم تقسيمول. او د علومو او د وحي د تقسيم په وجه هم نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته ابو القاسم ويلى شوى دى، لكه څنګه چې د فضائلو والا كس ته ابوالفضل وايي. د جنګ صفت كې شهرت لرونكي كس ته ابو الحرب وايي. دغه شان د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صفت. سخاوت او د مالو د تقسيم د صفت په وجه ابو القاسم ويلى شوى دى. دې حديث كې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د كنيت علت او سبب اړخ ته اشاره شوې ده. (مرقات۸/۵۱۰)

عبدالله او عبدالرحمن د ټولو نه بهتر نومونه دي

﴿۳﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ أَحَبَّ
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل د الله تعالى په نزد ستاسو
أَسْمَائِكُمْ إِلَى اللهِ: عَبْدُ اللهِ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ " رَوَاهُ مُسلم
نومونو كې د ټولو نه زيات خوښ نومونه عبدالله او عبدالرحمن دي.

توضيح: **عبدالله**: دغه نومونو كې دا چې د كمال د درجې پورې توحيد او كمال درجه عبديت دى، نو ځكه دا محبوب نومونه دي، خو ځينې علماء فرمايي چې دا نومونه د انبياء كرامو د نومونو نه وروسته خوښ كړى شوي دي. لهذا د محمد د نوم نه دا زيات خوښ نوم نه شي كېدى. يا به ترېنه كم وي او يا به د محمد د نوم سره په خوښوالي كې برابر وي. (مرقات۸/۵۱۳)

د غلام نوم يسار او افلح مه ږدئ

﴿۴﴾ وَعَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم: " لَا تسمين غُلَاماً
او حضرت سمره ابن جندب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل د خپل غلام نوم
يسارا وَلَا رباحا ولانجيحا وَلَا أَفْلَحَ فَإِنَّكَ تَقُولُ: أَثَمَّ هُوَ؟
يسار، رباح، نجيح او افلح مه ږدئ ځكه د كه كوم وخت كې تاسو د يو كس نه وپوښتل چې آيا هغه يسار يا رباح
فَلَا يَكُونُ فَيَقُولُ لَا " رَوَاهُ مُسْلِمٌ.
دلته دى او هغه هلته نه وي نو جواب دركونكى به وايي چې هغه (يعني يسار يا رباح) دلته نشته دى. (مسلم) او
وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ قَالَ: لَا تسم غُلَاما رَبَاحًا وَلَا يَسَارًا وَلَا أَفْلَحَ وَلَا نَافِعًا
د مسلم په يو بل روايت كې دا سې دي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمايل د خپل غلام نوم رباح، يسار، افلح او نافع مه ږدئ.

توضیح: یسار: دا د یسر نه دی چې د اسانۍ په معنی کې دی رباح د ربح نه د نفع په معنی دی. نجیح د کامیابۍ په معنی کې دی. او افلح هم د کامیابۍ او نجات به معنی کې دی. د دې حدیث مطلب دا دی چې داسې نومونه مه ږدئ چې د هغې ظاهري معنې، ښه صفات او د کامیابو اړخ ته اشاره کوي. مثلاً سعد دی. نجیح او یسار دی. چې کور کې څوک اواز کوي چې دننه یسار دی. افلح ددی نو جواب به راځي چې یسار نشته دی. افلح نشته دی. د دې نه په ظاهره د خیر یوه نفې کېږي. چې ښېره هم ورته ویل کېدی شي، نو ځکه نبي کریم ﷺ د داسې نومونو ایښودلو نه منع وکړه. دې اګر که د نومونو د ذات نفې مراد وي خو د ظاهري الفاظو نه معلومېږي چې دې نومونو کې چې کوم صفات دي د هغې هم نفې کېږي. اګر که په غیر ارادي توګه وي، نو ځکه یې ممانعت وشو، خو دا ممانعت د مکروه تنزیهي په درجه کې دی. چې خلاف اولی او د افضل او د غیر افضل خبره ده. د حضرت جابر رضي الله عنه د راتلونکې روایت نه خپله په واضحه توګه معلومېږي چې نبي کریم ﷺ په ابتداء کې دا حکم کړی ؤو خو د امت په تنګسیا کې د پرېوتلو له نظره نبي کریم ﷺ وروسته دې باندې چپ پاتې شو او منع یې نه کړو. (مرقات۸/۵۱۳)

اوس افلح او یسار نوم ایښودل جائز دي

﴿۵﴾ وَعَن جَابِرٍ قَالَ أَرَادَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَنْهَى عَنْ أَنْ يُسَمّٰى بِيَعْلٰى وَبِبَرَكَةَ					
او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ دا اراده کړې وه چې يعلى برکت،					
وَبِأَفْلَحَ	وَبِيَسَارٍ	وَبِنَافِعٍ	وَبِنَحْوِ	ذٰلِكَ.	
افلح، یسار، نافع او دغه شان نور نومونو نه خلک منع کړي خو بیا ما ولیدل چې د دې ارادې نه					
ثُمَّ	رَأَيْتُهُ سَكَتَ	بَعْدُ	عَنْهَا	ثُمَّ	قُبِضَ
وروسته نبي کريم ﷺ سکوت اختيار کړو. تردې چې نبي کريم ﷺ د دينا نه لاړو					
وَلَمْ يَنْهَ عَنْ ذٰلِكَ. رَوَاهُ مُسلم					
او دا نومونه ایښودل یې منع نه کړل.					

توضیح: د دې حدیث نه په واضحه توګه معلومه شوه چې هغه مخکنی حکم وروسته موقوف شو. دا چې د امت لپاره لویه تنګسیا وه نو ځکه نبي کريم ﷺ هغې باندې وروسته خاموشي اختیار کړه. ګنې بیا خو به د عبدالله نوم ایښودل هم ګران شوی وی چې کور کې د الله بنده نشته دی. دې دوه قسمه روایتونو کې هیڅ تعارض نشته دی. بلکې د ابتداء او د انتهاء فرق دی. ابتداء کې منع کړی شو او آخر کې اجازت ورکړی شو.

قبيح ترين نوم او لقب شهنشاه دی

﴿٦﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَخْنَى الْأَسْمَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل د قيامت په ورځ به د الله په
عِنْدَ اللهِ رَجُلٌ يُسَمَّى مَلِكَ الْأَمْلَاكِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ. وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ
نزد د بدترينه نوم والا کس هغه وي چې چاته د شهنشاه نوم ورکړی شي (بخاری) او د مسلم په روايت کې داسې
قَالَ: أَغْيَظُ رَجُلٍ عَلَى اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَخْبَثُهُ رَجُلٌ
دي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل د قيامت په ورځ به د الله په نزد مبغوض ترين او د ټولو نه بدتر هغه سړی وي
كَانَ يُسَمَّى مَلِكَ الْأَمْلَاكِ لَا مَلِكَ إِلَّا لِلهِ
چاته چې د شهنشاه نوم ورکړی شي. د خدای نه بغير بل هيڅ څوک بادشاه نشته دی.

توضيح: ملك الاملاك: د دې ترجمه فارسئ کې شهنشاه دی. او پښتو کې د دې ترجمه باچاهانو باچا ده. دا چې بادشاه علی الاطلاق د الله تعالی ذات دی نو دغه شان نوم د مخلوق لپاره الله باندې د بادشاهئ دعوی لازم راځي. او دا ډېر لويې جرم دی، نو ځکه ورته قبيح ترين نوم ويلی شوی دی.

اخنى: د قبيح په معنی کې دی. اغلظ و اخبث هم دغه څيز دی. (مرقات۸/۵۱۶،۵۱۵)

د ايران بادشاه دا نوم ايښی ؤو. بيا د معزول کېدو نه وروسته د سمندر ارخ ته په تښتېدلو وليدلی شو. يو سپې ورپسی شوی ؤو. هيڅ يو ملک هغه قبلولو ته تيار نه ؤو. د کينسر نه مړ شو. مصر کې مجبوراً خښ کړی شو. د فرعون ګاونډي شو.

داسې نوم مناسب نه دی چې په هغې کې ځان ښودنه وي

﴿٧﴾ وَعَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ قَالَتْ: سُمِّيتُ بَرَّةَ
او حضرت زينب بنت ابی سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې زما نوم بره (يعني نيکو کار) کېښودلی شو،
فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ اللهُ أَعْلَمُ
نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې د خپل نفس تعريف مه کوئ. تاسو کې چې کوم کس نيکو کار دی،
بِأَهْلِ الْبِرِّ مِنْكُمْ سَمُّوهَا زَيْنَبَ. رَوَاهُ مُسْلِم
الله يې ښه پيژني. د دې ماشومې نوم زينب کېږدئ.

توضيح: برة: د نيکوکار په معنی کې دی. دغه شان نوم ايښودلو کې خودبيني او د خودرائی احتمال دی. او دې کې د خپل نفس لپاره د پاکوالي دعوی هم ده. چې مناسب نه ده، ځکه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا نوم بدل کړو، خو دا ياد وساتئ چې څنګه د يسار او د نجيح ممانعت ؤو، بيا اجازت

ملاو شو. همدغه شان د بره معامله هم وګڼئ. (مرقات ۸/۵۱۸)

﴿۸﴾وَعَنِ ابْنِ عبَّاسٍ قَالَ: كَانَتْ جُوَيْرِيَةُ اسْمُهَا بَرَّةُ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يوې زوجې مطهرې د حضرت جويريه نوم بره ؤو
فَحَوَّلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْمَهَا جُوَيْرِيَةَ
خو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې دا نوم بدل كړو او جويريه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا يې ورله كېښودلو، ځكه د
وَكَانَ يَكْرَهُ أَنْ يُقَالَ: خَرَجَ مِنْ عِنْدِ برة. رَوَاهُ مُسلم
نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا خوښ نه ؤو. چې يو كس دا اوايي چې ته د بره له خوا نه راغلې. (مسلم)

بد نوم بدلول پكار دي

﴿۹﴾وَعَنِ ابْنِ عمر أَنَّ بِنْتًا كَانَتْ لِعُمَرَ يُقَالُ لَهَا: عَاصِيَةُ فَسَمَّاهَا
او د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دى چې د حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يوه لور وه چې عاصيه
رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جميلة. رَوَاهُ مُسلم
به يې ورته ويله، نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې نوم جميله كېښودلو.

توضيح: د جاهليت په زمانه كې د عربو دستور ؤو چې وېرونكي نومونه به يې كېښودل. او د نافرمانۍ او د ازار اړخ ته اشاره كونكي نومونه به يې كېښودل، نو ځكه د هغوى په نومونو كې د جبل، حجر، حرب، حمار، اسد، فهد او دغه قسمه بيكاره نومونه ملاوېږي. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د داسې نومونو اصلاح وكړه او دا يې بدل كړل او داسې هر عالم له كول پكار دي چې د علاقې بد نومونه بدل كړي. قومونو كې نن سبا د ټولو نه ښه نومونه د بنګله ديش خلك ايږدي. او د ټولو نه بيكاره نومونه سندهي، د پښتنو او بيا د پنجابيانو دي. پښتنو كې چې كله د خان نوم راشي نو دا كافي دى. اګر كه خپل نوم يې هيڅ نه وي. د بوټې د پاڼې سره خان ولړوئ نو دا پټى خان بهترين نوم دى. (مرقات ۸/۵۱۸)

﴿۱۰﴾وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ أُتِيَ بِالْمُنْذِرِ بْنِ أَبِي أُسَيْدٍ
او حضرت سهل ابن سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې منذر ابن ابى اسيد چې كله پيدا شو نو هغه
إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ وُلِدَ فَوَضعه على فَخذه
نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته راوړلى شو. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه په خپل ورون مبارك باندې كېښولو او
فَقَالَ: وَمَا اسمه؟ قَالَ: فلَان:
پوښتنه يې وكړه چې د ده څه نوم دى. راوستونكي وويل چې فلانى نوم دى. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل

لا ولكن اسمه المنذر .(مُتَّفق عَلَيْهِ)
چې (دا نوم ښه نه دی) بلکې د دې نوم منذر دی.

خپل غلام او وینزې ته عبدي او امتي ویل پکار نه دي

﴿۱۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل تاسو کې هیڅوک (خپل غلام
عَبدِي وَأُمتِي كلكُمْ عباد اللهِ وَكُلُّ نِسَائِكُمْ إِمَاءُ اللهِ.
او وینزې ته) عبدی او امتي مه وایئ. ستاسو ټول نارینه د الله بنده ګان او ستاسو ټولې ښځې د الله وینځې دي.
وَلَكِنْ لِيَقُلْ: غُلَامِي وَجَارِيَتِي وَفَتَايَ وَفَتَاتِي.
بلکې داسې وایئ چې زما غلام یعنې زما هلک زما جاریه یعنې زما جینۍ. یا زما خادم او زما خادمه.
وَلَا يَقُلِ الْعَبْدُ: رَبِّي ولكنْ ليقلْ: سَيِّدِي " وَفِي رِوَايَةٍ: "
دغه شان هیڅ غلام (خپل مالک ته) زما رب مه وایئ بلکې زما سردار ویل پکار دي. او یو روایت کې داسې دي
لِيَقُلْ: سَيِّدِي وَمَوْلَايَ ". وَفِي رِوَايَةٍ: " لَا يَقُلِ الْعَبْدُ لِسَيِّدِهِ:
چې زما سردار یا زما مولی ویل پکار دي. او یو روایت کې داسې دي چې هیڅ یو غلام خپل مالک
مَوْلَايَ فَإِنَّ مولاكم اللهُ". رَوَاهُ مُسلم
ته زما مولی مه وایئ ځکه ستاسو مولی صرف الله دی.

توضیح: عبدي: د جاهلیت په دور کې عربو خپل غلام ته یا عبدی ای زما بنده ویلو او وینځې ته به یې یا امتي ای زما غلامه ویلو. دې کې به یو انسان خپل بنده ګڼلی کېدلو. حال دا چې انسانان ټول د الله بنده ګان دي. دغه شان امة به یې د غلام په معنی کې اخستلو. حال دا چې حقیقي ملکیت د الله دی، ځکه دا الفاظ موهم شرک جوړېدل، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې نه ممانعت وکړو.

اوس دلته پوښتنه دا ده چې د عبد او امة اطلاق قرآن کې موجود دی ﴿من عبادکم وامائکم﴾ (سورة نور : ۳۲) نو دې حدیث کې ممانعت څنګه وکړی شو؟ د دې جواب دا دی چې ممانعت هغه صورت کې دی چې څوک د تکبر او تجبر او د غرور او سرکشۍ په توګه داسې اطلاق کوي او غلطه معنی اخلي. ګویا کې د عبد نه خپل بنده مراد اخلي چې ما پیدا کړی دی، خو که څوک داسې نه کوي نو بیا دا اطلاق جائز دی، ځکه څنګه چې قرآن او حدیث کې دي. ګویا کې د عبد او امة یو مفهوم غلط دی. دې مفهوم کې راغوښتل جائز نه دی. او دویم مفهوم صحیح دی. هغې کې راغوښتل جائز دي. (مرقات ۵۲۲/۸)

اسلام چې څنګه د مشرانو اصلاح کړې ده، همدغه شان یې د غلامانو او د وینځو اصلاح هم کړې ده چې خپلو مشرانو ته رب یا ربي ویل جائز نه دي. دې هم هغه خبره ده چې د رب یو مفهوم داسې دی چې د الله سره خاص دی. دې صفت او دې مفهوم څوک په رب ویلو سره راغوښتل جائز نه دي، خو د رب یو مفهوم داسې دی چې د هغې اطلاق په غیر الله ته کېږي. هغه صرف د مالک او د آقا په معنی

کې دی، نو ځکه اجازت دی. لهذا د رب د اطلاق نفې هم ده او اثبات هم دی. دغه شان د مولی لفظ دی. د دې پنځه معنې راځې. ځینې د معنی په اعتبار سره هیڅ مخلوق د مولی ویل سره نه شي راغوښتلی. چې د خالق او د مالک په معنی کې دی، خو ځینې د معانې په اعتبار سره غیر الله ته هغې اطلاق کېدی شي، نو ځکه د نفې او د اثبات جدا جدا مواقع دي.

انګور ته د "کرم" ویلو ممانعت

﴿۱۲﴾ وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل
لَا تَقُولُوا: الْكَرْمُ فَإِنَّ الْكَرْمَ قَلْبُ الْمُؤْمن ". رَوَاهُ مُسلم وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ
کرم مه وایئ ځکه کرم د مومن زړه دی (مسلم) او هم د مسلم یو حدیث کې د حضرت وائل ابن حجر
قَالَ: "لَا تَقُولُوا: الْكَرْمُ وَلَكِنْ قُولُوا: الْعِنَبُ والحبلة"
نه داسې منقول دي چې د انګور بوټي ته کرم مه وایئ بلکې عنب او حبله وایئ.

توضیح: د عرب خلکو به ځکه انګور ته کرم ویلې چې د انګورو نه به شراب جوړېدل چې کرام الناس به څښلو. حماسی شاعر وایي

انا محيوك ياسلمیٰ فحيينا   وان سقيت كرام الناس فاسقينا

بهرحال د کرم لفظ کې د شرابو پس منظر پروت ؤو. نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا اطلاق منع کړو چې یو نجس څیز چې شراب دی د هغې په ماده او مبدء او د هغې بنیاد په کرم سره ولې یاد کړی شي. نو ځکه نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل چې کرم مه وایئ. عنب وایئ یا حبله وایئ. د انګور بوټې یا د هغې ښاخ یا جرلې ته حبله وایي. (مرقات۸/۵۲۲)

زمانې ته بد مه وایئ

﴿۱۳﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا تُسَمُّوا الْعِنَبَ الْكَرْمَ
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل انګور ته کرم مه وایئ او
وَلَا تَقُولُوا: يَا خَيْبَةَ الدَّهْرِ فَإِنَّ اللهَ هُوَ الدهرُ". رَوَاهُ الْبُخَارِيّ
ما دا وایئ چې د نا امیدئ په زمانه کې ځکه بیشکه الله (په اختیار) کې زمانه ده.

توضیح: **ان الله هو الدهر**: پوښتنه دا ده چې د الله څو مره نومونه دي هغه توقیفی نومونه دي. هغې کې د الدهر نوم نشته دی، نو دلته څنګه ویل شو چې الله دهر دی. د دې جواب دا دی چې الله الدهر په معنی د متصرف فی الدهر یا الله هو المدهر یعنې زمانه کې تصرف کونکی او هغې سموالی او کوږوالې والا الله دی. اوس دهر ته د بد ویلو نه ولې منع شوي ده، نو د دې حقیقت دا دی چې زمانه خو هیڅ نه شي کولی. زمانه چې څه کېږي هغه ټول الله کوي. د زمانې شاته د الله لاس دی،

نو کوم کس چې زمانې ته کنځل کوي، نو هغه پ حقیقت کې د هغې شاته مؤثر حقیقي ته په غیر شعوري توګه کنځل کوي. دا کنځل بحال متعلقه په اعتبار سره دی. دې کې د فاعل د بې ادبئ خطر دی، نو ځکه منع کړې شوې دی. زمانې ته بد مه وایئ. د دې تفصیل په توضیحات جلد اول کې په ابتدائی ابواب ایمان کې تیر شوی دی. (مرقات ۵۲۲/۸)

﴿۱۴﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَسُبَّ أَحَدُكُمُ
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم و فرمايل تاسو کې هيڅوک زمانې
الدَّهْرَ فَإِنَّ اللهَ هُوَ الدَّهْرُ. رَوَاهُ مُسلم
ته بد مه وایئ ځکه حقیقت کې الله د زمانې بدلونکی رابدلونکی دی.

ځان ته خبیث مه وایئ

﴿۱۵﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ:
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم و فرمايل تاسو کې دې هيڅوک داسې نه وايي
خَبُثَتْ نَفْسِي وَلَكِنْ لِيَقُلْ: لَقِسَتْ نَفْسِي". مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ
چې زما زړه خبیث دی بلکې لقست نفسی وايئ يعني زما طبيعت خراب ش. (بخاری او مسلم) او د
وَذُكِرَ حديثُ أَبِي هريرة: يُؤْذِينِي ابنُ آدمَ فِي بَابِ الْإِيمَانِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)
حضرت ابو هریره رضي الله عنه روايت په يُؤذِينى ابن آدم باب الايمان کې نقل کړې شوی دی. (بخاری و مسلم)

الفصل الثاني

د ابو الحکم کنیت مناسب نه دی

﴿۱۶﴾ عَن شُرَيْح بن هَانِئٍ عَن أَبِيهِ أَنَّهُ لَمَّا وَفَدَ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَ قَوْمِهِ
حضرت شريح ابن هانی رضي الله عنه د خپل پلار نه نقل کوي چې کله هغه د خپل قوم سره د نبي کريم صلی الله علیه وسلم
سَمِعَهُمْ يُكَنُّونَهُ بِأَبِي الْحَكَمِ
په خدمت کې حاضره شو نو نبي کريم صلی الله علیه وسلم واوريدل چې د هغې قوم هغه د ابو الحکم د کنيت په ذريعه
فَدَعَاهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنَّ اللهَ هُوَ الْحَكَمُ
مخاطب کوي نو نبي کريم صلی الله علیه وسلم هغوی راوغوښتل او ويې فرمايل چې حکم خو صرف الله دی.
فَلِمَ تُكْنَى أَبَا الْحَكَمِ؟ قَالَ:
او حکم د هغې له اړخ دی. بيا تاسو خپل کنيت ابو الحکم ولې ما عرض وکړو چې کړی دی.

إِنَّ قَوْمِي إِذَا اخْتَلَفُوا فِي شَيْءٍ أَتَوْنِي فَحَكَمْتُ بَيْنَهُمْ
حضرت هاني رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چې کله زما قوم ديوې مسئله کښې شي نو ماپسې راځي او زه د هغوی په معامله کې کومه فيصله کوم

فَرَضِيَ كِلَا الْفَرِيقَيْنِ بِحُكْمِي. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا أَحْسَنَ هٰذَا
نو دواړه ډلې هغه مني. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دي او رېدلو سره وفرمايل چې دا ډېره ښه خبره ده (دا

فَمَا لَكَ مِنَ الْوَلَدِ؟ قَالَ: لِي شُرَيْحٌ
راته او ايه) ستا څو بچي دي او د هغوی څه نومونه دي. هغې وويل چې زما درې بچي دي. چې نومونه يې شريح،

وَمُسْلِمٌ وَعَبْدُ اللهِ قَالَ: فَمَنْ أَكْبَرُهُمْ؟
مسلم او عبد الله دي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پوښتنه وکړه چې درې واړو کې لويې څوک دی؟

قَالَ قُلْتُ: شُرَيْحٌ. قَالَ فَأَنْتَ أَبُو شُرَيْحٍ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ
حضرت هاني رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وويل چې ما عرض وکړو شريح. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل نو بيا ته د نن نه پس ابو شريح شوې.

توضيح: **الحکم**: د الله په نومونو کې يو نوم دی. د هغه سړي کنيت ابو الحکم ؤو. چې د الله د بې ادبۍ اړخ په کې راوتلو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغوی کنيت خوښ نه کړو او هغه يې د ابو شريح په نوم سره بدل کړو. ابو الحکم يعنې د حکم پلار او د حکم د الله نوم دی. د دې حديث نه معلومه شوه چې د پاکستان سياسې لېډران او د جماعت اسلامي باني مودودې صاحب ته ابو الاعلیٰ ويل هم منع دي، لکه څنګه چې ابو الحکم منع دی. (مرقات ۸/۵۲۴)

اجدع نوم ايښودل ښه نه دی

﴿۱۷﴾ وَعَنْ مسروق قَالَ: لَقِيتُ عُمَرَ فَقَالَ:
حضرت مسروق (تابعی) فرمايي چې کله زه د حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سره مخ شوم نو هغه پوښتنه وکړه

مَنْ أَنْتَ؟ قُلْتُ: مَسْرُوقُ بْنُ الْأَجْدَعِ. قَالَ عُمَرُ:
چې ته څوک يې، ما عرض وکړو چې زه د اجدع ځوی مسروق يم. حضرت عمر (زما د پلار نوم اجدع او رېدلو

سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: الْأَجْدَعُ شيطانٌ رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وابنُ مَاجه
سره) وفرمايل چې ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اورېدلي دي چې اجدع د شيطان (نوم) دی.

توضيح: **اجدع**: د مسروق تاريخ او وجه تسميه د دې نه مخکې ج ۵ ص ۳۷۴ باندې ليکلې شوي ده. اجدع غوږ او پوزه غوڅ شوي ته وايي. حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د تفنن او د ظرافقت طبع په توګه دا وفرمايل چې دا اشاره په وه چې که ستا پلار هغه وخت ژوندی وی نو د هغې نوم به بدل کړی شوی دی. (مرقات ۸/۵۲۴)

ښه نومونه ږدئ

﴿۱۸﴾ وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

او حضرت ابو درداء رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل د قيامت په ورځ تاسو به

بِأَسْمَائِكُمْ وَأَسْمَاءِ آبَائِكُمْ فَأَحْسِنُوا أَسْمَائَكُمْ. رَوَاهُ أَحْمد وَأَبُو دَاوُد

ستاسو او ستاسو د پلار په نومونو راغوښتلی کېږئ. لهذا تاسو ځان له ښه نؤونه ږدئ. (احمد ابو داؤد)

توضيح: ځېنې عجيبه قومونه وي. بچې پيدا کړي. ټول بوج يې اوچتوي، خو لږ زحمت نه کوي چې د ښه نوم سوچ ورله وکړي.

د نبي كريم صلى الله عليه وسلم نوم او كنيت يو ځاي مه ږدئ

﴿۱۹﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ نَهَى

او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم د دې خبرې نه منع کړې ده چې څوک

أَنْ يَجْمَعَ أَحَدٌ بَيْنَ اسْمِه وَكُنْيَتِه وَيُسمى أَبَا الْقَاسِم. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ

د نبي عليه السلام نوم او كنيت يو ځاي اختيار کړي. او د چا نوم چې محمد وي، هغې ته ابو القاسم (هم) وويل شي.

﴿۲۰﴾ وَعَنْ جَابِرٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: إِذَا سَمَّيْتُمْ بِاسْمِي

او د حضرت جابر رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل كه تاسو زما د پلار په نوم

فَلَا تَكْتَنُوا بِكُنْيَتِي. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ. وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ:

باندې خپل نوم محمد کېږدئ نو زما په كنيت باندې كنيت مه ږدئ. (ترمذی ابن ماجه) او ترمذی ويلي دي

هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. وَفِي رِوَايَةِ أَبِي دَاوُدَ قَالَ:

چې دا حديث غريب دی. او د ابو داؤد په روايت کې داسې دي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل

مَن تسمّى باسمي فَلَا يَكْتَنِ بِكُنْيَتِي

چې څوک زما په نوم باندې نوم کېږدي نو هغه زما په كنيت باندې كنيت مه مقرروئ او څوک چې

وَمَنْ تَكَنَّى بِكُنْيَتِي. فَلَا يَتَسَمَّ باسمي

زما په كنيت باندې كنيت مقرر کړي نو زما په نوم باندې نوم مه ږدئ.

د نبي كريم صلى الله عليه وسلم نوم او كنيت ايښودلو اجازت

﴿۲۱﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي

او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې يوې ښځې عرض وکړو چې يا رسول الله صلى الله عليه وسلم! زما

وَلَدَتْ غُلَامًا فَسَمَّيْتُهُ مُحَمَّدًا وَكَنَّيْتُهُ أَبَا الْقَاسِمِ فَذُكِرَ لِي
يو ځوي شوی دی او ما د هغې نوم محمد او د هغې کنیت ایښی دی، خو ماته ویلی شوي دي چې
أَنَّكَ تَكْرَهُ ذٰلِكَ.
تاسو دا نه خوښوي (یعني ویونکي ماته دا وویل چې تاسو خپل نوم او کنیت یو ځای اختیارول حرام ګڼي؟)
فَقَالَ: مَا الَّذِي أَحَلَّ اسْمِي
نبي عليه السلام وفرمایل چې داسې څه شی دی چې زما په نوم باندې نوم کېدې نو هغه یې حلال او جائز ایښی دی.
وَحرم كنيتي؟ أو ماالذي
او زما په کنیت باندې یې کنیت مقررول حرم کړي دي. یا یې دا وفرمایل چې داسې څه شی دی چې
حَرَّمَ كُنْيَتِي وَأَحَلَّ اسْمِي؟ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.
زما کنیت باندې کنیت ایښودل خو حرام کړی دی او زما په نوم باندې نوم ایښودل یې حلال کړی دی؟ (ابوداؤد)
وَقَالَ مُحيي السّنة: غَرِيب
او محی السنة لیکلي دي چې دا حدیث غریب دی.

د دې حدیث ممانعت نورو حدیثونو لپاره ناسخ ګڼلی کېدی شي، ځکه د جمهورو په نزد دا فیصله ده چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نوم او کینت د نبي کریم ﷺ د مرګ نه وروسته جائز دی. اختلافي اقوال مې شاته نقل کړي دي.

﴿۲۲﴾ وَعَن مُحَمَّد بن الحنفيَّةِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قُلْتُ:
او حضرت محمد ابن حنفیه د خپل پلار (حضرت علي کرم الله وجه) نه نقل کوي چې هغې وویل
يَا رَسُولَ اللهِ أَرَأَيْتَ إِنْ وُلِدَ لِي بَعْدَكَ وَلَدٌ
چې ما عرض وکړو یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! ماته او ایه چې که چرې ستاسو د پلار (د مرګ نه) وروسته
أُسَمِّيهِ بِاسْمِكَ وَأُكَنِّيهِ
که زما دلته (د فاطمه رضي الله عنها نا یا د بلې کومې ښځې نه) نه کوم ماشوم پیدا شو نو آیا زه د هغې
بِكُنْيَتِكَ؟ قَالَ: نَعَمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد
نوم د ستاسو په نوم او د هغې کنیت د ستاسو په کنیت ایښودلی شم؟ نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل آو.

د حضرت انس رضی الله عنه کنیت

﴿۲۳﴾ وَعَن أنس قَالَ: كَنَّانِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ بِبَقْلَةٍ
او حضرت انس رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم زما کنیت د هغه ساګ په نوم مقرر کړو چې کوم به ما راویستل

كُنْتُ	أَجْتَنِيهَا.	رَوَاهُ	التِّرْمِذِيُّ

(یعني نبي عَلَيْهِ السَّلَام زه د یو ساګ چې عربي کې ورته حمزه وایي په راویستلو باندې ولیدلم نو د هغې په مناسبت سره یې

وَقَالَ:	هَذَا	حَدِيثٌ	لَا	نَعْرِفُهُ

زما کنیت ابو حمزه کیښودلو. دا روایت ترمذی نقل کړی دی او ویلي یې چې زمونږ علم دا دی چې دا حدیث د دې سند نه بغیر

إِلَّا	مِنْ	هَذَا	الْوَجْهِ.	وَفِي	المصابيح صححهُ

(جامع ترمذی نقل کړی دی او د بل هیڅ سند سره ذکر نه دی) صاحب مشکوة وایي چې مصابیح دا حدیث صحیح ګڼلی دی.

توضیح: کوم ساګ او وابنه به چې حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ راویستل د هغې نوم به حمزه ؤو، نو ځکه د هغې کنیت حمزه کیښودلی شو. د دې نه معلومه شوه چې د کنیت ایښودلو لپاره دا ضروري نه ده چې د اولاد په وجه وي. بلکې د نورو شیانو په وجه هم ایښودلی کېدی شي. البته د هغې واسطه او تعلق ضروري دي. الکه ابو هریره، ابو حمزه، ابو الکلام وغیره. دغه دا هم ضروري نه ده چې سړی بالغ وي نو هله به د هغې کنیت ایښودلی کېږي بلکې دا هم جائز دي چې یو وړوکی ماشوم هم د کنیت سره یاد کړی شي لکه ابو عمیر وړوکی ماشوم ؤو چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کنیت ورکړو.

﴿۲۴﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ كَانَ يُغَيِّرُ الِاسْمَ الْقَبِيحَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ

او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به بد نومونه بدلول. (روایت کړی دی ترمذی)

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ډیر نومونه بدل کړل

﴿۲۵﴾ وَعَنْ	بشير	بن	مَيْمُون	عَنْ	أُسَامَةَ	بْنِ أَخْدَرِيّ

او حضرت بشیر ابن میمون (تابعی) د خپل تره حضرت اسامه بن خدري نه نقل کوي چې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

أَنَّ رَجُلًا يُقَالُ لَهُ أَصْرَمُ كَانَ فِي النَّفَرِ الَّذِينَ أَتَوْا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

په خدمت کې یو جماعت حاضر شو نو یو سړی هغوی کې دا سې هم ؤو چې اصرم به یې ورته ویلې.

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا اسمك؟ قَالَ: أَصْرَمُ

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغه نه پوښتنه وکړه: ستا څه نوم دی؟ هغه وویل اصرم، نبي عَلَيْهِ السَّلَام هغه ته وویل

قَالَ: بَلْ	أَنْتَ	زُرْعَةُ.	رَوَاهُ	أَبُو	دَاوُدَ	وَقَالَ:

چې وفرمایل چې (نا بلکې د نن نه) ستا نوم زرعه دی. دا روایت ابو داؤ نقل کړی دی. او هغې دا هم نقل کړي دي

وَغَيَّرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْمَ الْعَاصِ وعزير وَعَتَلَةَ وَشَيْطَانٍ وَالْحَكَمِ وَغُرَابٍ

چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عاص، عزیز، عتله، شیطان، حکم، غراب، حباب او د شهاب نومونه بدل کړي ؤو.

وَحُبَابٍ	وَشِهَابٍ	وَقَالَ: تركت	أسانيدها للاختصار
ابوداؤد فرمايي چې ما داختصار له نظره دا روايتونه (چې د نومونو د بدلولو ذكر په كې دى) بغير د اسنادو نه نقل كړي دي.			

توضيح: اصرم: دا د غوڅولو په معنى دى، لكه څنګه چې يو بوټې يا فصل غوڅول كېږي. دا ښه نوم نه دى، نو ځكه ورله نبي كريم ﷺ تعميرى نوم زرعه كيښودلو چې پټي او كروندي ته وايي. عاصى د عاص نه نافرمانئ او د سركشئ په معنى كې دى، نو ځكه ورله نبي كريم ﷺ دا نوم بدل كړو. (مرقات۸/۵۲۹)

عزيز: دا د الله د نومونو نه دى. عبدالعزيز خو ښه دى خو صرف عزيز مناسب نه دى. د دې په معنى كې تعلى او زبردستئ ده. چې د عبديت د شان خلاف دى. (مرقات۸/۵۲۹)

عتلة: سخت او سركشه ته وايي. مؤمن داسې نه وي. (مرقات۸/۵۲۹)

شيطان: د بدو جزله او د هغې د داعي نوم شيطان دى، نو ځكه دا نوم ايښودل غلط دى، ځكه شيطان د ياشط نه دى چې معنى يې سوځېدل او هلاک كېدل ده. يا شيطان د شطن نه راوتلى دى چې معنى يې ده د الله د رحمت نه راويستل شوى او بعدى كيدل دواړه معنې بيكاره دي او خپله شيطان بد كرداره دى. لهذا دا نوم بيكاره دى.

حكم: دا د الله د نومونو نه دى. كله چې نبي كريم ﷺ ابو الحكم منع كړو نو صرف حكم نوم ايښودل نو بطريق اولى ناجائز دى. (مرقات۸/۵۲۹)

غراب: كارغه ته وايي. چې يو مكروه مارغه دى. مراد رهم دى. (مرقات۸/۵۲۹)

حباب: د شيطان نوم دى او د مار نوم هم دى، نو ځكه د نوم به لپاره ايښودل غلط دى. (مرقات۸/۵۳۰)

شهاب: شيطان ويستونكي ستورو ته شهاب ثاقب وايي. كه د دې اضافت د دين له اړخه شي لكه شهاب الدين نو بيا جائز دى. (مرقات۸/۵۳۰)

دزعموا لفظ د دروغو پل دى

﴿۲۶﴾ وَعَنْ أَبِي مسعودٍ الأنصاريِّ قَالَ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ أَوْ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ
او د حضرت ابو مسعود انصارى رضي الله عنه نه روايت دى چې هغې د حضرت ابو عبدالله نه يا د حضرت ابو عبدالله
لِأَبِي مَسْعُودٍ: مَا سَمِعْتَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي (زَعَمُوا)
د حضرت ابو مسعود رضي الله عنه نه وپوښتل چې د نبي كريم ﷺ نه دې د زعموا د لفظ باره كې څه اوريدلي دي؟

قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: بِئْسَ مَطِيَّةُ الرَّجُلِ.

هغې جواب ورکړو چې آؤ ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اورېدلي چې دا (لفظ) د نارينه بده سورلۍ ده.

رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَقَالَ: إِنَّ أَبَا عَبْدِ اللهِ حُذَيْفَةَ

ابو داؤد دا روايت نقل کړی او ويلي يې دي چې ابو عبد الله د حضرت حذيفه بن اليمان کنيت دی.

توضيح: زعموا: يعنې د زعموا چې کوم لفظ دی دا د سړي بدترينه سورلۍ ده. اهل لغتو ليکلي دي چې د زعم لفظ سره چې کوم قول وشي دا هغه خبرې او قول ته وايي چې هغې کې پوره اعتماد او اطمينان نه وي. اګر که کله کله د زعم لفظ د يقيني خبرې لپاره هم استعمالېږي، خو عامه قاعده همدغه ده چې دا لفظ د شک او ګمان په موقع استعمالېږي. د بحث لاندې حديث کې يو صحابي د بل نه پوښتلي دي چې د آيا د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دې د زعم لفظ متعلق څه اورېدلي دي. صحابي جواب ورکړو چې آؤ ما اورېدلي دي، نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې دا د سړي بدترينه سورلۍ ده. مطلب دا دی چې څنګه چې يو سړی انو بانو سره خپل منزل ته د رسيدلو لپاره ذرائع استعمالوي. دغه شان کله چې يو کس د دروغو خبره ښوره وي نو هغه د کوم ثبوت يا د سند يا د کوم نوم اخستلو نه بغير وايي چې د خلکو داسې خيال دی. خلک داسې وايي. دغه شان ويلی کېږي، د کلام په انداز سره سړی د دې لفظ په ذريعه ډېر دروغ وايي او ښوروې يې. نن سبا د بې بې سي په خبرو کې دروغ ته د رسيدلو او د هغې په ښورولو کې د ټولو نه زيات همدغه لفظ استعمالولی. يو جزئی خبرې او واقعې ته د قاعده کليه شکل د ورکولو لپاره همدغه لفظ د پل په توګه استعمالوي چې خلک داسې وايي. د خلکو دغه شان خيال دی. دا عجيبه طريقه ده چې درغوجن سړی کله هم نه نيول کېږي، ځکه نه هغه د چانوم اخلي او نه سند او ثبوت وايي. د دې حديث تعليم دا دی چې داغه شان بې سره او بې پښې خبرې ښورول پکار نه دي او بې تحقيقه اورېدل شوي خبرې الوځول پکار نه دي. بلکې پوره تحقيق او د اعتمار سره د کلک حقيقت په بنياد باندې خبره مخکې رسول پکار دي. (مرقات ۸/۵۳۱،۵۳۰)

شرک فعلي پشان د شرک قول نه بچ کيدل هم ضروري دي

﴿۲۷﴾ وَعَنْ حُذَيْفَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

او حضرت حذيفه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل

لَا تَقُولُوا: مَا شَاءَ اللهُ وَشَاءَ فُلَانٌ

داسې مه وايئ چې (همغه به کېږي) چې څه الله غواړي او فلانی وغواړي البته د ظاهري اسابو او

وَلٰكِنْ قُولُوا: مَا شَاءَ اللهُ
وسائلو له نظره د انسان له اړخه و د مشيت نسبت منشور وي نو بيا) داسې وايئ چې (هغه به کيږي)
ثُمَّ شَاءَ فلَان". رَوَاهُ أَحمد وَأَبُو دَاوُد وَفِي رِوَايَةٍ مُنْقَطِعًا
څه چې الله غواړي او بيا يې فلانی غواړي. دا روايت احمد او ابوداؤد نقل کړی دی. او په يو منقطع روايت کې دي
قَالَ:" لَا تَقُولُوا: مَا شَاءَ اللهُ وَشَاءَ مُحَمَّدٌ
چې نبي کريم ﷺ و فرمای ل: داسې مه وايي : څه چې الله وغواړي او محمد (ﷺ)
وَقُولُوا مَا شَاءَ اللهُ وحْدَه. رَوَاهُ فِي شرح السّنة"
وغواړي ، او ؤوايي هغه څه چې يوازې يې الله وغواړي.

توضيح: **وشآء فلان**: يعنې د مشيت الفاظو کې د الله د خوښې سره د بل چا خوښې ملاول پکار نه دي چې څوک اويي چې څه الله او رسول غواړي هغه به کيږي. دغه شان هيڅ يو جله ورسره ملاول پکار نه ده بلکې داسې فيصله کول پکار دي چې کله الله وغواړي او بيا فلانې وغواړي، نو دې صورت کې د الله خوښه مقدم وي او د سړې خوښه به د هغې تابع شي. دا صورت صحيح دی. خلک داسې خبرو کې ډېرې زيات غُلو کوي. حال دا څنګه چې د شرک فعلې نه سړی ځان ساتېد غه شان د شرک قولې نه ځان ساتل ضروري دي. (مرقات۸/۵۳۲)

منافق ته سردار مه وايئ

﴿۲۸﴾ وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت حذيفه رضي الله عنه د نبي کريم ﷺ نه نقل کوي چې نبي کريم ﷺ و فرمايل
لَا تَقُولُوا لِلْمُنَافِقِ سَيِّدٌ فَإِنَّهُ إِنْ يَكُ
هيڅ يو منافق ته سيد مه وايئ يعنې سردار او آقا ورته مه وايئ ځکه که هغه سيد وي (او تا هغې ته
سَيِّدًا فَقَدْ أَسْخَطْتُمْ رَبَّكُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد
سيد وويل) نو تا خپل پروردګار ناراضا کړو.

توضيح: **سيد**: سردار او آقا ته وايي. منافق دا چې د الله د دين او د مسلمانانو دښمن وي. که په ژبه يې هر څه وي خو د زړه نه اسلام سره دښمنې ساتې، نو داسې کس ته خدای سيد او د آقا والا د احترام الفاظو سره يادول ناجائز دي. الله منافقين د ذلالت او رسوائی او د خوړای او د بربادئ الفاظو سره ياد کړی دی. د دې نه باوجود هم که يو کس د منافق تعريف او توصيف کوي و هغه د الله کلام ته د دروغو نسبت کوي چې الله پرې خفه کيږي. که يو منافق ربښتيا هم د خپل خاندان سردار دی

يا د ملک مشر دی نو بيا هم ورته آقا ويل پکار نه دي ځکه هغه د دې شان والا الفاظو سره د يادولو اهل نه دی. نن سبا د مسلمانانو د منافق حکمرانانو په تعريف کې چې کوم خوشامدي خلک د هغوی قصيدې وايي هغې له پکار دي چې منع شي او خپل رب نه ناراض کوي ګنې د آخرت د عذاب لپاره تيار شي. (مرقات ۸/۵۳۳)

الفصل الثالث

د بد نوم بد اثروي

﴿۲۹﴾ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ شَيْبَةَ قَالَ: جَلَسْتُ إِلَى سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ
حضرت عبد الحميد ابن جبير ابن شيبه وايي چې زه د حضرت سعد ابن مسيب په خدمت کې حاضر شوم نو هغې
فَحَدَّثَنِي أَنَّ جَدَّهُ حَزْنًا قَدِمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ماته دا حديث بيان کړو چې زما نيکه (چې نوم يې حزن ؤو) د نبي کريم ﷺ خدمت کې حاضر شو
فَقَالَ: مَا اسْمُكَ؟ قَالَ: اسْمِي حَزْنٌ قَالَ:
نو نبي عليه السلام ترې نه وپوښتل چې ستا څه نوم دی؟ هغې وويل چې زما نوم حزن دی. نبي عليه السلام و فرمايل
بَلْ أَنْتَ سَهْلٌ قَالَ: مَا أَنَا بِمُغَيِّرٍ اسْمًا سَمَّانِيهِ أَبِي.
چې (حزن ښه نوم نه دی) بلکې زه ستا نوم سهل ايږدم. هغه وويل چې زما نيکه چې ماله کوم ايښی دی زه دا بدلوی نه شم.
قَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ: فَمَا زَالَتْ فِينَا الْحُزُونَةُ بَعْدُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ
حضرت سعيد و فرمايل چې د هغې نه وروسته تر اوسه پورې زمونږ خاندان کې هميشه سختي ده.

توضيح: حزن: دا نوی مسلمان صحابي ؤو. کېدی شي د نبي کريم ﷺ کلام يې حکم په ځای اختياري ګڼلی وي او د نوم خوښول يې خوښ کړی نه وي، خو د نوم ترجمه دا چې سختې او مصيبت ؤو، نو ځکه يې د نوم اثر په خاندان کې پاتې شو او هميشه د حکمرانانو له اړخه د مصيبتونو او د تکليفونو ښکار شول. حضرت سعيد بن المسيب جليل القدر تابعي دی. دا افسوس کوي چې کاش که زما نيکه د نبي کريم ﷺ ويلی شوی نوم سهل خپل کړی وی نو زمونږ خاندان باندې به هم نرمي او سهولت وی، ځکه د ښه او د بد نوم اثر ضرور کېږي. حزن سختې او کلکې او کاڼې ځمکې ته وايي. او سهل نرمه، پسته او هوارې ځمکې ته وايي. (مرقات ۵۳۴-۸/۵۳۵)

ښه او ریښتیا نومونه

﴿۳۰﴾ وَعَنْ أَبِي وَهْبِ الْجُشَمِيِّ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : تَسَمَّوا
او حضرت ابو وهب جشمي فرمايي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم و فرمایل د انبیاؤ په نومونو باندې
أَسْمَاءَ الْأَنْبِيَاءِ وَأَحَبُّ الْأَسْمَاءِ إِلَى اللهِ عَبْدُ اللهِ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ وَأَصْدَقُهَا
خپل نومونه ږدئ او د الله په نزد بهترین نوم عبدالله او عبدالرحمن دي. او زيات ريښتني نومونه
حَارِثٌ وهمامٌ أقبحها حربٌ ومُرَّةٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد
حارث او همام دي او د ټولو نه بد نومونه حرب او مره دي.

توضیح: الانبیاء: یعنې د انبیاؤ په نونونو باندې خپل نومونه ږدئ. دې که پته اشاره کېد ی شي چې د فرښتو په نومونو باندې خپل نومونه مه ږدئ.

دې حديث کې دا هم وويلی شو چې د جاهليت د زمانې په طرز بد او وېرونکنې نومونه مه ږدئ لکه څنګ چې حرب دی یا مرة دی. مرة پیکا او تریخ ته وایي د ابلیس کنیت هم ابومرة دی. او حرب جنګ ته وایي.

د جاهليت په دور کې حمار، کلب او عبدالشمس وغيره نومونه به هم ايښودلی کېدل دا قبيح نومونه دي.

حارث: کرهنی او د کسب او عاید لپاره د حارث لفظ استعمالېږي. اوس دنیا کې هر سړی په کسب او کټولو کې مشغول دی، نو ځکه دا ريښتني نوم دی.

دغه شان "**همام**" اهتمام او قصد او ارادې ته وايي. او هر کس په څه نا څه اهتمام او قصد او اراده کې لږيا دی، نو ځکه دا هم ښه ريښتينې نوم دی. (مرقات۸/۵۳۵)

تمت بالخير